

Bogdan Lazorak
Beata Skwarek
Tatiana Lazorak

**DROHOBYCZ I ZIEMIA DROHOBYCKA
W LATACH 1914–1919
STUDIA Z DZIEJÓW MIASTA I REGIONU**

**ДРОГОБИЧ І ДРОГОБИЦЬКА ЗЕМЛЯ
У 1914–1919 РР
ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ МІСТА ТА РЕГІОНУ**

WYDAWNICTWO

AEN

Bogdan Lazorak, Beata Skwarek, Tatiana Lazorak
Богдан Лазорак, Беата Скварек, Тетяна Лазорак

Drohobycz i ziemia drohobycka w latach 1914–1919
Studia z dziejów miasta i regionu

Дрогобич і дрогобицька земля у 1914–1919 рр.
Дослідження історії міста та регіону

WYDAWNICTWO
AEN

Warszawa – Legnica – Drohobycz – Nagujewicze 2022
Варшава – Легніца – Дрогобич – Нагуєвичі 2022

Ministerstwo Edukacji i Nauki

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Doskonała Nauka” nr projektu DNM/SP/548992/2022
kwota dofinansowania 36 400,00 zł całkowita wartość projektu 41 200,00 zł

Recenzenci:

prof. dr hab. dr h.c. Stanisław Dąbrowski
prof. dr hab. Leonid Tymochenko

Copyright © 2022 by Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie
Copyright © 2022 by Collegium Witelona Uczelnia Państwowa

Projekt okładki:

Zbigniew Gol

Collegium Witelona Uczelnia Państwowa
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 22 80 do 83
uczelnia@collegiumwitelona.pl
www.collegiumwitelona.pl
www.wydawnictwo.collegiumwitelona.pl

Korekta, skład i łamanie:

Krystyna Gajaszek, Waldemar Gajaszek
Stowarzyszenie „Wspólnota Akademicka”
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 21 20, tel./fax 76 723 29 04
www.wa.legnica.edu.pl

ISBN 978-83-66552-52-4

Wydawnictwo
Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej
ul. Okopowa 59
01-043 Warszawa

Spis treści

Зміст

Przedmowa	5
-----------------	---

ROZDZIAŁ I

Ziemia Drohobycka w stanie alarmu! (1914–1915): przeddzień wojny, heroiczne bitwy i rosyjska okupacja powiatu	11
---	----

ROZDZIAŁ II

Okupacja przemysłu Drohobyczczyzny i tajnateczka naczelnika powiatu drohobycznego gubernii lwowskiej Aleksieja Tilla jako dowód na rosyjską etnofobię w Galicji (1914–1915)	61
---	----

ROZDZIAŁ III

Drohobyckie Cesarsko-Królewskie Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w latach 1914–1918: miażdżące skutki okupacji armii rosyjskiej oraz próby ożywienia procesu edukacji	75
--	----

ROZDZIAŁ IV

Wyzwolenie spod okupacji rosyjskiej oraz zaangażowanie społeczeństwa i duchowieństwa Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego w odbudowę Drohobyczczyzny w latach 1915–1917	105
---	-----

ROZDZIAŁ V

Zachodnioukraińska Republika Ludowa i „drzewo wolności” wspólnot narodowych Drohobyczczyzny w latach 1918–1919	127
--	-----

Передмова	171
-----------------	-----

РОЗДІЛ I

Drohobytsch in Alarm/Дрогобиччина в тривозі! (1914 – 1915): переддень війни, героїчні битви та російська окупація повіту	177
--	-----

РОЗДІЛ II

Окупація промисловості Дрогобиччини та секретна папка начальника Дрогобицького повіту Львівської губернії Олексія Тілла як аргумент російської етнофобії в Галичині (1914–1915 pp.)	227
---	-----

РОЗДІЛ III

Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа I у 1914–1918 рр.: нищівні наслідки окупації російської армії та спроби реанімації навчального процесу	241
---	-----

РОЗДІЛ IV

Визволення від російської окупації та залучення громадськості і духовенства Української греко-католицької церкви до відбудови Дрогобиччини у 1915–1917 рр.	273
---	-----

РОЗДІЛ V

Західноукраїнська Народна Республіка і «дерево волі» національних громад Дрогобиччини у 1918–1919 рр.	295
---	-----

Bibliografia	339
--------------------	-----

Бібліографія	339
--------------------	-----

Załącznik 1. Dokumenty i materiały	353
--	-----

Додаток 1. Документи і матеріали	353
--	-----

Załącznik 2. Fotografie	549
-------------------------------	-----

Додаток 2. Фотографії	549
-----------------------------	-----

Spis – wykaz dokumentów	627
-------------------------------	-----

Список – перелік документів	627
-----------------------------------	-----

Spis – wykaz fotografii	639
-------------------------------	-----

Список – список фотографій	639
----------------------------------	-----

Przedmowa

Wstrząsy, których ziemia drohobycka doświadczyła podczas I wojny światowej (wielkiej wojny) w latach 1914–1918, a także wojny o niepodległość między Ukraińcami i Polakami w latach 1918–1919, obejmowały rozmaite aspekty ludzkiego życia różnych wspólnot narodowych. Najważniejsze problemy polityczne i narodowe wiele lat po zakończeniu tych burzliwych wydarzeń – nawet dzisiaj – nadal wpływają na bieg historii i kształtowanie opinii publicznej. Jednocześnie znaczenie tych krwawych wydarzeń dla ich bezpośrednich uczestników, a także ich potomków, jest nadal interpretowane na różne sposoby, czasami stając się podstawą do budowania złych relacji nawet dziś, w XXI wieku. Dlatego zadaniem współczesnej nauki historycznej – podobnie jak autorów tej książki – jest analiza wszystkich stron codziennego życia w warunkach wojennych, przede wszystkim w kontekście źródłowym, ponieważ ważne jest, aby zachować taką prawdę historyczną dla przyszłych pokoleń, która wychowywałaby wyłącznie w poczuciu pojednania i dobrosąsiedzkich stosunków, a jednocześnie sprowadzałaby do wspólnego mianownika informacje o krwawych sprawach z przeszłości. Jeżeli z pozycji dużych, wiodących państw Europy niektóre wydarzenia wielkiej wojny, które miały miejsce na lokalnych frontach w latach 1914–1918, nadal opisywane są jako mało znaczące epizody globalnych kampanii, to przez młodych obywateli niepodległych państw XXI w. często mogą być oceniane jako fundamentalne¹. Badania nad historią wojenną ziemi drohobyckiej są zatem ważne dla wszystkich wspólnot narodowych, które tu mieszkały i przeżyły te tragiczne i zarazem heroiczne czasy.

Realizacja kompleksowego badania naukowego różnych aspektów przeszłości i teraźniejszości Drohobycczyny przez środowisko naukowe Legnicy, Drohobycza i Nagujewicz ma wiele argumentów poznawczych, w tym społecznych, edukacyjnych i wychowawczych. W okresie 1914–1919 losy Drohobycza i jego regionu ściśle spletały się z historią krajów sąsiednich, zwłaszcza na poziomie trzech wspólnot narodowych: ukraińskiej, polskiej i żydowskiej. W rzeczywistości różne aspekty współistnienia tych społeczności podczas I wojny światowej i polsko-ukraińskiej wojny o niepodległość wymagają szczególnie żmudnych badań źródłowych w dziedzinie historii, socjologii, etnografii, ekonomii, kultury itd. Jednocześnie potrzeba popularyzacji w tym zakresie jest istotna w XXI wieku, ponieważ przeszłość powinna być podstawą wspólnej tolerancyjnej debaty i pojednania. Nadal istnieją oczywiste zadania, których realizacja polega przede wszystkim na popularyzacji prawdy historycznej o burzliwych i jednocześnie heroicznych wydarzeniach z lat 1914–1919 wśród szerokich kręgów społecznych Polski i Ukrainy, a zwłaszcza wśród młodego pokolenia obu narodów. Warto w szczególności pamiętać, że wiele kwestii historycznych, zwłaszcza dotyczących niezbyt odległej przeszłości, wymaga dogłębnej analizy, dokładniejszej oceny, czasem reinterpretacji lub weryfikacji. Wreszcie na przestrzeni wieków struktura społeczna

¹ І. Буркут, *Переднє слово до українського видання. Окупація України 1918 року: Історичний контент, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки* (Матеріали міжнародної наукової конференції), Упор. В. Дорнік, С. Карнер, Переклад з нім. Мови Миколи Кушніра, Чернівці 2009, с. 11.

i etniczna mieszkańców Drohobycczyzny nie zmieniała się znacząco. Drohobycz, podobnie jak inne mniejsze miasta Galicji Wschodniej, zachował swój status społeczny, polityczny i prawny co najmniej do 1914 r. Stopniowe zmiany w tym zakresie zachodziły w następnych dziesięcioleciach, aż do połowy XX wieku. W procesie tym kształtowała się społeczna i zarazem własna świadomość narodowa mieszkańców Drohobycza (Ukraińców i Polaków), a także ich emancypacja oraz dążenie do wolności. Ich ukoronowaniem był wysiłek stworzenia własnego suwerennego państwa właśnie w 1918 r.

Warto zauważyć, że wydarzenia z lat 1914–1919 w Drohobyczu i regionie, które były historycznym odzwierciedleniem tego, co działo się w Europie, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, w zakresie polityki, dyplomacji i operacji wojskowych, były wyrazem dążenia Ukraińców do osiągnięcia głównego celu, w centrum którego leżała niezależna Ukraina. W obliczu szybko zmieniającej się sytuacji politycznej I wojny w Europie Środkowo-Wschodniej cel ten był dla Ukraińców bliski osiągnięcia.

W przededniu I wojny światowej powiat drohobycki był główną strefą strategiczną w zaborczej doktrynie gospodarczej imperium rosyjskiego w odniesieniu do Galicji Wschodniej, która opierała się nie tyle na zasobach ludzkich, co na wydobywaniu ropy naftowej, ozokerytu, gazu, soli, a także na lasach Karpat. Osobnym elementem tej polityki gospodarczej była kontrola strategicznych dróg o różnym przeznaczeniu i formach (górkich, nizinnych, kolejowych itp.), które łączyły Galicję ze stolicą imperium Habsburgów od pierwszej połowy XIX wieku. Z drugiej strony niepokój, który, przyniosła do naszego kraju rosyjska okupacja lat 1914–1915, zawierał liczne informacje źródłowe na temat pierwszego pojawienia się rosyjskiej ukraińofobii na poziomie doktryny państwowej według miejscowej ludności, która kosztem tajnych służb specjalnych caratu nie po raz pierwszy przyniosła do powiatu drohobyckiego wydalenia więźniów do gubernii sybirskiej, zniszczenie dóbr kultury i, co najważniejsze, blokadę wartości duchowych i religijnych Ukraińców, stanowiąc w ten sposób „prawdziwą miłość do narodu braterskiego”.

W 1914 r. w Drohobyczu mieszkało 38 000 mieszkańców różnych wspólnot narodowych łącznie, działało starostwo, sąd cesarsko-królewski, potężne więzienie, zakłady drzewne, starostwo górskie, Wyższe Państwowe Gimnazjum im. Franciszka Józefa I, prywatne szkoły różnych dziedzin rzemiosła i tym podobne. W tym czasie Drohobycz uchodził za jedno z największych miast przemysłowych Galicji. W pobliżu rynku działał zabytkowy kościół św. Bartłomieja z 1392 r., Klasztor Trójcy Przenajświętszej, a w starych dzielnicach ukraińskich wokół fabryki soli – dwa drewniane kościoły: Podwyższenia Krzyża Świętego i Świętego Jerzego Zwycięzcy. Najbardziej rozwiniętą dziedziną przemysłu Drohobycza było wydobywanie ropy naftowej. W efekcie powstała tu największa rafineria w Austro-Węgrzech, była to Państwowa Fabryka Ropy Naftowej „Galicja” i „Austria” oraz fabryka benzyny „Polmin”. W pobliżu znajdowały się miejscowości Borysław, Tustanowice, Schodnica, Truskawiec i Stebnik, w których od dawna rozwijał się bardziej zróżnicowany przemysł, a przede wszystkim produkcja ropy naftowej, soli i górnictwo. W przededniu, „jak podczas inwazji w Drohobyczu i najbliższej okolicy zaczęła chodzić moskiewska dzicz”², przemysł naftowy powiatu drohobyckiego nadal przynosił doskonałe zyski, które bezpośrednio zasilały budżet wojskowy Austro-Węgier. Tak np. budżet lat 1914–1915 wyraźnie wskazywał, że już w czerwcu 1914 r. wyniki produkcji rafinerii w Drohobyczu były doskonałe, ponieważ

² *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicji i Bukowiny 1914–1915 oraz Album pamiątkowy. Cz. 3. Prowincja i Bukowina*, opracowano według dra Antoniego Chmurskiego, Wiedeń 1915, s. 863.

zanotowano wydatki mniejsze niż kwota 10 700 000 koron, a zysk netto wynosił 6 800 000 koron. Natomiast z wydatki wiercenia w Tustanowicach według stanu na 4 czerwca 1914 r. wynosiły tylko 1 000 000 koron³.

W historii Drohobycza i jego okolic okresu I wojny światowej takie konteksty tematyczne jak kampanie wojskowe, straty w ludziach i skutki walk są dziś szczególnie aktualne, ponieważ w maju 2020 r. minęło 105 lat od wyzwolenia powiatu drohobyckiego spod rosyjskiej okupacji. Z drugiej strony w latach 2018–2019 w historii i kulturze narodu ukraińskiego obchodzono rocznice powstania Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (ZURL) i aktu jej zjednoczenia z Ukraińską Republiką Ludową (URL). To jedna z najtrudniejszych stron naszej wspólnej historii. Badanie tego heroicznego okresu w dziejach Ukrainy i Polski jest dziś niezwykle ważne przede wszystkim dla wzajemnego zrozumienia i pojednania obydwu narodów poprzez wspólną konfrontację i badanie prawdy historycznej o szlaku bojowym bohaterów z lat 1914–1919.

Do niedawna informacje o przededniu I wojny światowej, mobilizacji wojskowych, bohaterskich walkach obrońców powiatu drohobyckiego, przerażających realiach okupacji miasta przez wojska rosyjskie w latach 1914–1915 oraz rewanżu za wyzwolenie kraju przez armię austriacką pozostawały dość skąpe i mało obiektywne. Niedokładności historyczne w literaturze krajoznawczej czasami prowadzą do absurdalnych idei, pomysłów przywracania pamięci historycznej o imperializmie austriackim i uhonorowania go, np. w postaci odbudowy starych pomników. Miało to miejsce stosunkowo niedawno, kiedy wąski krąg drohobyckiej społeczności w 2016 r. podniósł inicjatywę, aby odbudować pomnik „Rycerza w zbroi” odsłonięty w 1916 r., jako symbol rocznicy wyzwolenia przez austriacką armię cesarską ziemi drohobyckiej spod władzy rosyjskiej armii imperialnej. Pomysł ostatecznie upadł, zawieszony odpowiednią decyzją Instytutu Pamięci Narodowej Ukrainy.

Historiografia problemów bitew wojennych na terenach ziemi drohobyckiej w latach 1914–1917, skutków rosyjskiej okupacji dla powiatu drohobyckiego i unickiego dekanatu drohobyckiego, a także epoki ZUNR w latach 1918–1919, dziś jest dość sporadyczna. Oddzielne próby badań nad historią i kulturą okresu I wojny światowej na terenie Drohobyczczyzny, a także działalność UCGK (ukraińska cerkiew grekokatolicka) i organizacji świeckich, zostały przeprowadzone przez M. Kryla⁴, B. Lazoraka⁵,

³ *Budżet austriacki na r. 1914–15*, „Nowa Reforma”, wydanie popołudniowe, nr 605, Kraków 1915, s. 2.

⁴ М. Кріль, *Роки першої світової війни. Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.)*, Навчальний посібник, ДДПУ ім. І. Франка, істор. факультет, Наук. ред. Л. Тимошенко, Дрогобич–Коло, 2009, с. 120–124.

⁵ Б. Лазорак, Т. Лазорак, *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа І в часі першої світової війни (1914–1916): невідомі епізоди про «переддень» війни, російську окупацію і не тільки*, Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Вип. 4, Дрогобич, 2013, с. 29–63; Лазорак Б., *Східницька філія французької нафтової компанії з обмеженою відповідальністю «Maugrce guenot»*, Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Вип. 5, Дрогобич: Посвіт 2013, с. 53–64; Його ж. *Секретна папка начальника Дрогобицького повіту капітана Олексія Тілла як аргумент російської українофобії в Галичині (1914–1915)*[w:] *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, гол. редкол. М. Литвин, упор. і наук. ред. І. Соляр, відп. секретар М. Чебан, НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Львів 2015, Вип. 26, с. 339–364; Його ж. *Нафтовидобувний промисел Східниці у ХІХ – на почат-*

A. Łużecka⁶, L. Tymoszenko⁷, B. Stuparyka⁸, K. Kondratiuka⁹, I. Lozińska¹⁰, A. Suchy¹¹ i in.¹² Z czasów radzieckich aktualnymi pozostają obiektywne epizody z badań I. Kompanijca¹³. Jeśli chodzi o erę ZUNR, to do 2020 r. światło dzienne ujrzała znaczna część publikacji, które wprowadziły do obiegu naukowego zupełnie nieznane dokumenty z archiwów Ukrainy, Polski, Francji, Włoch, Austrii, Anglii, USA itp.¹⁴ Dziś udało się zlokalizować główne archiwalne materiały poświęcone tym problemom, które są przechowywane m.in.

ку ХХ ст. [w:] *Нариси з історії Східниці*, Наук. ред. Л. Тимошенко, секретар Б. Лазорак., Дрогобич 2013, с. 68–133; Його ж. *Парафіальні втрати та проблема сиріт в парафіях Дрогобицького деканату в часі Першої світової війни (1916 р.)* [w:] *Тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*, Дрогобич, 26–27 березня 2015 р., с. 80–82; Його ж. «Горожане Дрогобицької землі! Народі – до зброї» (документи і матеріали до історії ЗУНР Дрогобищини у 1918–1919 рр. (Частина I) [w:] *Дрогобицький краєзнавчий збірник (далі – ДКЗ)*, Вип. ХХІ. Дрогобич 2019, с. 9–121.

⁶ О. Лужецька, *Спогади міського службовця Валеріана Улицького про евакуацію дрогобицьких міщан під час Першої світової війни*, ДКЗ, Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), Л. Винар, Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін., Вип. ХІХ–ХХ., Дрогобич 2017, с. 482–498.

⁷ О. Лужецька, Л. Тимошенко, *Перша світова війна в житті дрогобичан крізь призму документів родинного архіву Валеріана Улицького* [w:] *Компаративні дослідження австрійсько-українських літературних, мовних та культурних контактів*, Т. 3: *Матеріали Міжнародної конференції «Галичина періоду Першої світової війни у літературі, мистецтві та історії»* (Дрогобич, 6–9 квітня 2014 р.), Упор., наук. ред. Я. Лопушанського та О. Радченка, Дрогобич 2015, с. 161–167; Л. Тимошенко, *Життєвий шлях дрогобичаина Валеріана Улицького крізь призму документів родинного архіву* [w:] *Бруно Шульц: тексти і контексти. Матеріали VI Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі*, Ред. В. Меньок, Дрогобич 2016, с. 601–620.

⁸ Б. Ступарик, *Шкільництво Галичини (1772–1939)*, Івано-Франківськ 1994, с. 144.

⁹ К. Кондратюк, *Втрати Східної Галичини в роки Першої світової війни*, „Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність”, № 15, Львів 2006–2007, с. 616–622.

¹⁰ І. Лозинська, *Українська історіографія Першої світової війни: стан та перспективи досліджень* [w:] *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*, Тернопіль 2008, Вип. 3, с. 179–194; О. Сухий, І. Лозинська, *Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни та репресії австрійської влади* [w:] *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, Запоріжжя 2010, Вип. XXVIII, с. 135–139; І. Лозинська, *Російське воєнне генерал-губернаторство у Галичині (1914 – 1915 рр.)* [w:] *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*, За заг. ред. проф. І. С. Зуляка, Тернопіль, 2010, Вип. 1, с. 47–52; І. Лозинська, *Освітня політика російської окупаційної влади в Галичині в період Першої світової війни*, „Fasciculi Musei Regionalis Brozoviensis”, № 5, Brzozów 2011, s. 217–235.

¹¹ О. Сухий, І. Лозинська, *Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни...*, с. 135–139; Їх же: «Українське питання» напередодні та на початку Першої світової війни [w:] *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2010. – Вип. 1. – с. 41–47.*

¹² І. Лозинська, *Українська історіографія Першої світової війни: стан та перспективи досліджень* [w:] *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*, Тернопіль 2008, Вип. 3, с. 179–194; Їх же: *Церковна політика російської окупаційної влади в Галичині в роки Першої світової війни* [w:] *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, Вип. ХVІІ–ХVІІІ, Дрогобич 2014, с. 266–274.

¹³ І. Компанієць, *Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900–1919 роки)*, К., 1960, с. 230

¹⁴ Див., наприклад: В. Tokarska, *Walka o polską naftę Mieczysława Tyszkiewicza (Część I. Lata 1910–1922)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 16, Wrocław 2016, S. 49–54.

w Archiwum Państwowym Obwodu Lwowskiego, Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie, Muzeum „Drohobyczczyzna” i w licznych wspomnieniach świadków tych burzliwych wydarzeń¹⁵. Do niedawna niezbadane pozostawało też archiwum dokumentacji oo. bazylianów, które częściowo zachowało się w zbiorach Drohobycznego Muzeum, a także nieoficjalna dokumentacja rządu powiatowego z czasów Rosyjskiego Generalnego Gubernatorstwa.

Kluczowym zadaniem tej książki jest zrekonstruowanie prawdy historycznej o wydarzeniach wojennych, politycznych, kulturalnych i edukacyjnych powiatu drohobycznego w latach 1914–1920, w szczególności na podstawie mało znanych lub powszechnie nieznanych źródeł, które pozwoliłyby lepiej zrozumieć mentalność i los życiowy wszystkich wspólnot narodowych, które tu mieszały, nie tylko w przededniu wojny i w jej czasie, ale także w okresie formowania się Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej i II Rzeczypospolitej. Jeszcze jednym celem tej książki jest publikacja licznych dokumentów i materiałów z lat 1914–1919 pochodzących z ukraińskiej prasy, archiwów i muzeów, które po zebraniu, pozwalają z większą dokładnością zbadać historyczną przeszłość niepokojących wydarzeń wojennych.

Publikacja jest kolejną (drugą) pozycją o charakterze naukowo-dydaktycznym¹⁶ zaplanowaną w ramach projektu „Od ziemi Witelona do ziemi Iwana Franki” oraz serii „Doba Iwana Franki” realizowanych przez Państwową Wyższą Szkołę Zawodową im. Witelona w Legnicy (obecnie Collegium Witelona Uczelnia Państwowa), Państwowy Pedagogiczny Uniwersytet im. Iwana Franki w Drohobyczu, Państwowy Historyczno-Kulturowy Rezerwat „Nagujewicze” i Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy „Wspólnota Akademicka”¹⁷. Autorzy tego dwujęzycznego opracowania (w języku polskim i ukraińskim) omówione wyżej aspekty zawarli w pięciu rozdziałach, które uzupełniają archiwalne dokumenty, materiały i fotografie. Zgodnie z założeniami metodologii historycznej przedstawione w monografii fakty i wydarzenia oparto na analizie źródeł pisanych aktowych i narracyjnych (dziełach literackich, relacjach historiograficznych, pamiętnikach) oraz kartograficznych (mapy, plany). Wyrażają też nadzieję, że i tym razem znajdzie ona swoich odbiorców wśród szerokiego grona polskiej i ukraińskiej społeczności oraz że stanie się inspiracją do dalszych badań i kolejnych historycznych opracowań.

Słowa wdzięczności kierujemy do Recenzentów – prof. dra hab. dra h.c. Stanisława Dąbrowskiego i prof. dra hab. Leonida Tymochenki za cenne uwagi i wkład wniesiony w wydanie publikacji.

¹⁵ *Західно-Українська Народна Республіка 1918 – 1923. Документи і матеріали. У 5 т.*, Керівник, відповідальний редактор О. Карпенко. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Прикарпатський університет ім. В. Стефаника; Державний архів Івано-Франківської області, Івано-Франківськ, 2001–2013.

¹⁶ Pierwsza publikacja ukazała się w roku 2020: B. Lazorak, B. Skwarek, T. Lazorak, *Jan Niewiadomski (1840–1914) – jego rola w życiu Drohobycza / Ян Невядомський (1840–1914 рр.) – його роль у житті Дрогобича*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, Legnica–Nahujowice 2020.

¹⁷ B. Skwarek, *Wzmocnienie współpracy polsko-ukraińskiej na polu naukowo-badawczym na przykładzie zrealizowanego projektu sfinansowanego ze środków Fundacji PZU, „Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witelona w Legnicy” Nr 36(3)2020*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, Legnica 2020; Skwarek B., *Potencjał obszaru naukowo-badawczego a możliwości współpracy na arenie międzynarodowej. Rozwiązania aktywizujące środowisko akademickie i społeczności lokalnych na przykładzie partnerskich projektów [w:] Спадищина Івана Франка в контексті досліджень проблем історії, культури і музеєзнавства від найдавніших часів до сучасності*, Посвіт, Нагуєвичі–Дрогобич 2021, s. 91–99.

ROZDZIAŁ I

Ziemia Drohobycka w stanie alarmu! (1914–1915): przeddzień wojny, heroiczne bitwy i rosyjska okupacja powiatu

Przed wybuchem Wielkiej wojny Rosja i Austria walczyły ze sobą tylko w latach 1809 i 1812, w tym drugim przypadku nawet działali jako sojusznicy przeciwko napoleońskiej Francji. Ani wzajemna nienawiść, ani przytłaczająca sprzeczność interesów nie były przyczynami, które uczyniły Austro-Węgry i Imperium Rosyjskie wrogami w I wojnie światowej. W końcu, jak wiadomo, kiedyś wspólnie występowali przeciwko Turkom osmańskim, wspólnie dzielili Polskę, a także wspólnie działali w wojnie siedmioletniej. Świadomość wrogości przyszła z czasem, głównie na poziomie zniewolonych narodów tych imperiów. Jednak w czasie wojny krymskiej stosunki zaczęły się ochładzać, w końcu późniejszy sojusz między Austrią a Niemcami w taki czy inny sposób oznaczał dążenie Austrii do zrównania swoich imperialistycznych ambicji z Rosją, która pozostawała silniejszym sąsiadem nawet militarnie¹⁸. Jednak Austria nie znalazła innego wyjścia, jak zawrzeć sojusze Podwójne lub Potrójne, aby przynajmniej w jakiś sposób zrównoważyć swoje interesy. Z drugiej strony, wraz ze zbliżaniem się 1914 r., najwyższe kręgi światowej polityki, a zatem „żółta prasa”, zobaczyły zwykły scenariusz rozwiązania wojny, w którym Imperium Rosyjskie przyczyniło się do tego, że Serbia nie spełniła ultimatum Austro-Węgier. Jednocześnie w samej Rosji 1 sierpnia 1914 r. rozpoczęła się masowa mobilizacja, która w konsekwencji była obserwowana nie tyle w Wiedniu, co w samej Rosji. Przy tej okazji rosyjski minister spraw zagranicznych Sazonow w swojej decydującej rozmowie z carem Mikołajem II wyraził fatalne stwierdzenie: „Nie trzeba się obawiać, że swoimi przygotowaniami sprowokujemy wojnę, bo [...] lepiej się dokładnie przygotować, niż bać się dać powód do wojny, zostać przez nią złapanym z zaskoczenia”¹⁹.

Pierwsze wiadomości o strategicznych wywiadach wojskowych i agitacji Imperium Rosyjskiego na terytorium regionów produkujących ropę na Pogórzu Drohobyckim pojawiły się w czasie światowego kryzysu gospodarczego w 1905 r., spowodowanego nadmierną produkcją ropy, a mianowicie gdzieś w 1908 r. W 1911 r. na łamach drohobyckiej gazety „Głos Podkarpacia” opublikowano przemówienie pochodzącego ze wsi Werchnie Gaje ambasadora parlamentu austriackiego Siemiona Wityka²⁰, które polityk wygłosił w Izbie Ambasadorów

¹⁸ М. Раухенштайнер, *Росія та Австро-Угорщина в Першій світовій війні: війна, розпад* [w:] *Окупація України 1918 року: історичний контекст, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки* (Матеріали міжнародної наукової конференції), Упор. В. Дорнік, С. Карнер, Переклад з нім. мови Миколи Кушніра, Чернівці 2009, с. 21.

¹⁹ Ibidem, с. 24.

²⁰ С. Вітик, *Промова посла Вітика виголошена в палаті II. Грудня 1908 р.*, „Голос Підкарпаття”, Число 2, Дрогобич 1911, с. 3.

już 2 grudnia 1908 r., ostrzegając ludność kraju, że „[...] Rosja zalewa nasz kraniec Galicji dużą ilością rosyjskich szpiegów”²¹. Zauważmy, że S. Wityk był dobrze zaznajomiony z apetytami politycznymi Imperium Rosyjskiego na „podział” Wschodniej Galicji. Autor przemówienia zauważył, że od 1908 r. szpiedzy przebywali w basenie naftowym jeszcze na początku roku, o czym informowano nawet w krakowskim czasopiśmie „Naprzód”. Jednocześnie S. Wityk podkreślił, że rosyjskie wpływowo czasopismo „Nowoje Wremia” mówi o Galicji jako o „rosyjskiej gubernii” i że wkrótce Wschodnia Galicja „zostanie przyłączona do Rosji”²². Już wtedy Siemion Wityk domagał się od Ministra Spraw Zagranicznych Austro-Węgier Alojzego Herenthala wyjaśnień: „Czy to prawda, że on zawarł pakt z Ministrem Rosyjskiego Imperium Aleksandrem Izwolskim, zgodnie z którym Galicja Wschodnia powinna zostać oddana Rosji?”²³. W styczniu 1912 r. w prasie drohobyckiej nieprzypadkowo zostało opublikowane inne przemówienie S. Wityka wygłoszone w Komisji Budżetowej Parlamentu austriackiego z 11 grudnia 1911 r., w którym ambasador po raz kolejny podkreślił ogólne napięcia polityczne między krajami Europy, które w taki czy inny sposób prowadzą do wojny:

Wysoka Izbo! Horyzont polityczny jest bardzo zachmurzony. Gdzie tylko nie spojrzymy, widzimy bardzo niepewną sytuację polityczną. Rządy prowadzą intensywną politykę przy pomocy pocisków i śmiercionośnej broni. Po drugiej stronie stoi naród niezadowolony z polityki swoich ciemieżców. Ten antagonizm, który istnieje na całym świecie, nie ominął Austrii [...] z różnych stron docierają do nas wiadomości wojenne. Sfery panujące wykorzystują najmniejszy powód, aby wywołać wojnę²⁴.

Oznacza to, że ludność ziemi drohobyckiej była dobrze zorientowana w światowej sytuacji politycznej, dlatego podświadomie rozumiała nieuchronność zaostreżeń wojskowych.

To nie przypadek, że 1 grudnia 1912 r. redakcja drohobyckiej gazety „Reforma” zawiadomiła społeczność kraju, iż pracownik stacji kolejowej w Werchnich Gajach (budka nr 60) Antoni Dobriański 14 listopada 1912 r. o godz. 3.30 rano, kontrolując ruch pociągów, zauważył podejrzanego mężczyznę, któremu próbował wyjaśnić zasady przejścia przez tor. Zamiast tego mężczyzna wyciągnął rewolwer i zaczął grozić kolejarzowi. A. Dobriański zapewnił, że mężczyzna wyraźnie pochodził z Rosji. Dziennikarze poinformowali również, że rejonem rosyjskiej agitacji i wywiadu na ziemi drohobyckiej były Lisznia, Uniatycze, Bronnica, Nadwirna, Daliawa, Kropiwnik i Łużok. Szlak wywiadu przebiegał także przez Tustanowice, Borysław, Mraźnicę i Schodnicę, co wskazuje na dokładne zbadanie strategicznie ważnych obszarów naftowych powiatu. Oprócz tego pojawiła się informacja, że do tych miejscowości przyjeżdżali „rosyjscy agitatorzy, którzy za przekupstwo rublami próbowali uzyskać sympatię do Rosji”²⁵. Według danych, które podała drohobycka żandarmeria, od 1912 r. w więzieniu przebywało wielu rosyjskich szpiegów²⁶.

18 grudnia 1912 r. redakcja gazety „Reforma” opublikowała nowe dane dotyczące śledztwa w sprawie rosyjskiego szpiegostwa na terenie przemysłu naftowego Drohobyczczy-

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem, s. 4.

²⁴ С. Вітик, *Промова посла тов. Вітика виголошена під час бюджетової дискусії в австрійським парламенті дня 11 грудня 1911 р.*, „Голос Підкарпаття”, Число 1, Дрогобич, 1912, с. 1–2.

²⁵ *Z tygodnia. Szpiegostwo rosyjskie*, „Reforma. Pismo Poświęcone Sprawom Miasta i Powiatu”, № 13, Drohobycz 1912, s. 3.

²⁶ Ibidem, s. 3–2.

zny²⁷. Okazało się, że zgodnie z rozkazem starostwa drohobyckiego żandarmeria rozpoczęła rewizję powiatu w celu wykrycia i zatrzymania rosyjskich szpiegów. W rezultacie ustalono, że działalność konspiracyjna i stosunki z rosyjskim sztabem wojskowym koncentrowały się głównie w środowisku lokalnych moskwofilów. Szczególnego rozmachu rewizja ta nabrała po tym, jak doszło do ataku na kpt. Kuzyka na ul. Borysławskiej w Drohobyczu, w związku z czym starostwo zobowiązało sztab generalny do czasowego odesłania oficera do Przemyśla²⁸. W toku śledztw ujawniono, że agitacja ze strony moskwofilów miała miejsce w środowisku Rosyjskiej Bursy w Drohobyczu, która pod pozorem wychowania pedagogicznego zaszczerpiła w środowisku 10-latków „prorosyjskie idee”²⁹. Pierwszy bojkot szkoły rosyjskiej odbył się w drugiej połowie maja 1909 r.³⁰

Ciągłość agitacji „panrosyjskiej” była uzasadniana również ostatnimi „krwawymi wyborami” do parlamentu, które odbyły się w Drohobyczu w 1911 r. Podczas tych wyborów 9000 obywateli tylko w 54 okręgach głosowało na moskiewskiego kandydata z regionu naftowego Drohobycz–Borysław³¹. W związku z tymi wydarzeniami dziennikarze coraz częściej zachęcali Polaków i Ukraińców do porzucenia politycznych waśni i przejścia do jedności w walce o swoją świadomą młodzież – nie zaśmieconą rosyjskimi ideami, które były jakby „nowotworem, który od środka toczy naród polski i jego szlachetne porywy”³². Dość zaskakującymi wnioskami z badań dziennikarskich był zarzut wobec dyrektora gimnazjum Józefa Staromiejskiego, burmistrza Rajmonda Jarosza oraz potentata naftowego i mafiosa Jakoba Fajersteina³³, którzy rzekomo otwarcie lobbowali na rzecz moskiewskiej działalności w kraju, w przeciwieństwie do mieszczaństwa ukraińskiego i polskiego³⁴. W tej mało znanej i niezwykle tajemniczej dla współczesnego czytelnika dyskusji, która powstała w środowisku społeczeństwa regionu naftowego w odniesieniu do rosyjskiego szpiegostwa, sytuacja może wydawać się podważaniem prawdy politycznej. Jednak w tym kontekście należałoby zachować ostrożność, ponieważ, jak wiadomo, mentalność polskiej społeczności narodowej Cesarstwa Austro-Węgierskiego była wyraźnie nasycona nieufnością do apetytów rosyjskiego dworu imperatorskiego, który nie tak dawno był inicjatorem wydarzeń styczniowych w latach 1861–1863, kiedy wielu Polaków zostało eksterminowanych za patriotyczne poglądy. To samo należy powiedzieć o galicyjskich Ukraińcach, którzy nasiąknięci patriotyzmem, tradycyjnie nadal kultywowali własną historyczną pamięć o Kijowie Książęcym, Zaporozu Kozackim i o toposie kulturowym Tarasa Szewczenki i jego gorliwej idei odrodzenia narodowego³⁵.

²⁷ *Szpiegostwo na rzecz Rosyi*, „Reforma” № 14, 1912, s. 1.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ *Bojkot szkół rosyjskich*, „Tydzień. Gazeta Smborsko-Drohobycka” № 17, Sambor 1909, s. 1–2.

³¹ *Szpiegostwo na rzecz Rosyi*, „Reforma”, № 14, 1912, s. 1–2.

³² Ibidem, s. 2.

³³ Б. Лазорак, *Будинок для єврейських сиріт імені Франца Йосифа І в Дрогобичі (1912 – 1914 рр.): мафіозний пар чи милосердна фундація Якуба Файєрштайна? Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Тези І-ї міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 21–22 листопада 2013 року), Редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря, Дрогобич 2013, с. 33–51.

³⁴ *Szpiegostwo na rzecz Rosyi*, „Reforma”, № 14, 1912, s. 2.

³⁵ Б. Лазорак, *Тарас Шевченко в культурному житті Дрогобича (1889 – 1939 рр.): соціальна актуальність творчої спадщини та невідомі Шевченкіани*, „Галицька зоря” 7–13 квітня, Дрогобич 2014, с. 1–3.

Warto zauważyć, że w przededniu wojny kluczową rolę na terytorium obwodu Lwowskiego odegrał Główny Krajowy Komitet Charytatywny, który powstał z Rosyjskiego Komitetu Ratunkowego w 1913 r. Na przykład w Drohobyczu Komitet miał do dyspozycji 7500 pudów mąki i 200 pudów prosa, którymi próbował pomagać mieszkańcom, tym samym agitując ich prorosyjskimi ideami³⁶.

23 maja 1914 r. propaganda rosyjskiego wywiadu, a także kryzys wśród naftarzy, spowodowały pojawienie się jednego z najpotężniejszych przedwojennych strajków w Boryslawiu, który poważnie wpłynął na stosunek Rosji do całego basenu naftowego³⁷.

W związku z licznymi prognozami na temat początku wybuchu wojny lokalna prasa częściej zaczęła publikować przybliżone możliwości w zakresie ochrony granic przez armię austriacką. Na przykład redakcja gazety „Reforma” stwierdziła, że całkowita liczebność armii według stanu na grudzień 1912 r. wynosi około 1 720 000 żołnierzy, nie licząc ochotników pragnących wstąpić do wojska, których było dodatkowo 2 000 000 osób³⁸. Co ciekawe, do obrony kraju przewidywano wykorzystać 320 000 żołnierzy³⁹.

Już w 1909 r. prasa samborsko-drohobycka ostrzegała społeczność o przeważającej liczbie wojska będącego do dyspozycji w sąsiednich państwach, które w najbliższym czasie mogły stać się potencjalnym wrogiem. Na przykład od 1 marca 1909 r. Rosja dysponowała 1 160 000 żołnierzy (w tym 4600 oficerów), w Niemczech – 660 000 (w tym 43 000 marynarzy), Francji – 604 000 (w tym 54 000 marynarzy i 2350 oficerów), Austro-Węgrzech – 410 000 (w tym 16 700 marynarzy i 1900 oficerów), Włoszech – 310 000 (w tym 28 000 marynarzy i 1100 oficerów), Turcji – 240 000 (w tym 14 000 marynarzy), Bułgarii – 72 000, Rumunii – 175 000 i Serbii – 27 500. Przewidywano, że w potencjalnym sojuszu Turcji, Serbii, Włoch i Czarnogóry całkowita liczebność armii może wynosić 2 300 009 żołnierzy⁴⁰. Takie liczby wyraźnie zachęcały Austro-Węgry do mobilizacji sił przede wszystkim w strategicznych obszarach imperium, w szczególności w basenach naftowych, ponieważ na 112 mieszkańców Austro-Węgier przypadał 1 żołnierz, natomiast w Rosji stosunek ten wynosił 117:1⁴¹. Jednocześnie dobrze wiadomo, że Imperium Rosyjskie od 1 sierpnia 1914 r. miało kolosalne zasoby ludzkie, które odgrywały kluczową rolę. Z tej liczby w czasie mobilizacji sierpniowej dziesiąta część została zrekrutowana do służby w armii i marynarce wojennej⁴². Oznacza to, że na początku 1914 r. Imperium Rosyjskie mogło z łatwością wysłać 3 100 000 żołnierzy na front, a do końca 1914 r. aż 6 500 000. Co ciekawe, na początku Austria planowała wystawić tylko 30 000 żołnierzy do rozprawy z Serbią, ponieważ do końca rząd nie wierzył w wojnę na dwóch frontach. Wreszcie, nawet gdy 1 sierpnia 1914 r. Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji, Austria dopiero 6 sierpnia zrobiła to samo⁴³. Jednym z impulsów było to, że 2 sierpnia 1914 r. car Mikołaj II poprzysiągł nie zgadzać się na pokój, dopóki ostatni żołnierz wroga nie przestanie deptać ziemi ojczyzny. Natomiast cesarz Franciszek Józef I nie wydał przy

³⁶ І. Крип'якевич, *Галичина під час Російської окупації: серпень 1914–червень 1915*, Написав Іван Петрович, Львів 1915, с. 91.

³⁷ *Strajk górników w Boryslawiu*, „Reforma”, № 5, 1914, s. 1–2.

³⁸ *Z tygodnia. Ile wojska stawia monarchia austro-węgierska podczas wojny*, „Reforma”, № 14, 1912, s. 3.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ *Siły zbrojne mocarstw*, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, № 7, Sambor 1909, s. 3.

⁴¹ Ibidem.

⁴² М. Раухенштайнер, op. cit., с. 24.

⁴³ Ibidem, с. 25.

okazji wypowiedzenia wojny Rosji nawet żadnego manifestu. Car natomiast wydał osobny manifest w sprawie Austro-Węgier, w którym obiecującymi i mało zrozumiałymi zwrotami, które później stały się podstawą niepewności i spekulacji rosyjskiej prasy, próbował wyjaśnić cel wojny. Jednak kluczowym wezwaniem rosyjskiego naczelnego wodza, wielkiego księcia Mikołaja II, podsycającym do głównego celu wojny stała się panslawistyczna koncepcja „wyzwolenia słowiańskich ludów Monarchii Habsburskiej”⁴⁴. Car rosyjski błędnie uważał, że prorosyjskie uczucia zniewolonych narodów Austro-Węgier będą zdominowane przez habsburgofilstwo, m.in. ze względu na długie istnienie moskwofilstwa, które nie chciało walczyć z Rosją. Ale cały świat widział niesłychaną solidarność uciskanych narodów Austro-Węgier, zwłaszcza na początku wojny, kiedy jedynym hasłem dla wojska austriackiego było „w imię Boga, Króla i Ojczyzny”⁴⁵.

W obliczu takich informacji ludność zagłębia naftowego Pogórza Samborsko-Drohobyckiego już w 1909 r. zadawała konkretne pytanie: czy będzie wojna?⁴⁶ Zauważmy, że w tym czasie społeczność nadal wyrażała nadzieję, że wojna nie będzie konieczna dla Austro-Węgier, ponieważ tylko 1 dzień szkolenia wojskowego kosztował państwo 500 000 koron. Jednocześnie środowisko nafciarzy było wyraźnie świadome narastania konfliktu terytorialnego na Bałkanach, przede wszystkim między Serbią a Bośnią⁴⁷. Rozumiano także nieuchronność wojny z Rosją, która chciała pozbyć się francuskich kapitałów przynajmniej do linii rzeki Wisły, tym bardziej francuscy kapitaliści mocno zakorzenili się w Zagłębiu Naftowym Schodnicy, Borysławia, Mraźnicy i Tustanowic. Monopol na europejskim rynku ropy stał się również celem strategicznym. W tym przypadku narastało niebezpieczeństwo nie tylko dla kapitałów francuskich przemysłowców oraz ich pracowników, ale także tych robotników z Galicji, którzy pracowali we Francji. Z tej okazji w marcu 1909 r. Galicyjski Regionalny Departament Pracy zorganizował w Nantes (Francja) Agencję Regionalnego Biura Pośrednictwa Pracy, która zajmowała się problemami społecznymi imigrantów z Galicji⁴⁸.

W związku z nasileniem dyskursów politycznych dotyczących wojny mieszkańcy kraju naftowego zastanawiali się, czy Niemcy, jako sojusznik Austro-Węgier, będą przestrzegać swoich zobowiązań w przypadku inwazji Rosji na Galicję Wschodnią, ponieważ, jak wiadomo, apetyty rosyjskiego banku imperatorskiego na lokalne złoża nigdy nie były ukrywane⁴⁹.

I wojna światowa wybuchła 28 czerwca 1914 r. w związku z zabójstwem następcy tronu austriackiego dynastii Habsburgów Franciszka Ferdynanta. Okazało się to również wyrokiem dla powiatu drohobyckiego, ponieważ od razu dla wszystkich stało się jasne, że terytorium „Galicyjskiej Kalifornii” będzie przedmiotem pierwszej konfrontacji. To nie przypadek, że podczas pierwszych klęsk armii austro-węgierskiej w powiecie drohobyckim nasilił się problem moskwofilstwa. Austriacka administracja wojskowa zaczęła przeprowadzać represje wobec organizacji moskwofilskich, ich czołowych działaczy i uczestników. Dochodziło do masowych aresztowań wszystkich podejrzanych o sympatie prorosyjskie, niekiedy rozstrzeliwano ich bez procesu lub wywożono na zesłanie. Zdecydowana większość ukraińskich górali trafiła do obozów koncentracyjnych w Teresinie (Czechy) i w Telerhof (Austria). Według relacji naocznych świadków, które w 1982 r. zapisał W. Szagała:

⁴⁴ Ibidem, c. 26.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ *Czy będzie wojna ?*, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, № 8, Sambor 1909, s. 1.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ *Wychodźstwo do Francji*, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, № 10, Sambor 1909 s. 1–2.

⁴⁹ *Sojusznik czy wróg ?*, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, № 9, Sambor 1909, s. 1.

„[...] nie było wsi, by nie aresztowano i nie zabrano do obozu koncentracyjnego kilku osób. Rząd austriacki podejrzewał nasz naród o moskwofilstwo. Najpierw aresztowano całą inteligencję. Chociaż w tamtych czasach nie było naszej inteligencji, za wyjątkiem proboszcza i nauczyciela, zabrali wszystkich proboszczów, rzadko gdzie zostawili staruszka, któremu droga była tylko na tamtejszy świat. Z każdej wsi zabrali i kilku gospodarzy bogatszych. To mieli być ludzie politycznie podejrzani, a w rzeczywistości ci ludzie byli takimi politykami, że niewielu z nich potrafiło czytać, a niektórzy, choć skończyli te cztery klasy, to w życiu nie trzymali w rękach drukowanego słowa [...] A najbardziej okrutnymi okazali się żołnierze madziarscy, w każdej wiosce padła niewinna ofiara z ich rąk [...]”⁵⁰.

Na przykład więźniem talerhofskim był ksiądz Michajło Werbycki, który w latach 1911–1922 miał parafię w Ulicznie. Urodził się w 1859 r., święcenia kapłańskie przyjął w 1886 r. Przed przybyciem do parafii w Ulicznie był proboszczem w powiatach gorlickim (1886–1895) i jasielskim (1895–1911). Był żonaty. Zmarł 10 grudnia 1922 r. i został pochowany w Ulicznie⁵¹. Warto zauważyć, że według danych *Almanachu Telerhofskiego*, a także badań lwowskiego historyka R. Mirowicza, udało nam się zebrać mniej dokładną listę represjonowanych Moskali i dysydentów w okresie 1914–1918 r. ze strony władz austriackich i madziarskich wojskowych i urzędników państwowych. Wykaz represjonowanych imigrantów z Galicji publikowany jest w Załączniku 1 *Dokumenty i materiały*.

W mobilizacji mieszkańców powiatu drohobyckiego pomogły narodowe organizacje wojskowe, a także paramilitarne stowarzyszenia harcercskie, które austriacka administracja wojskowa zezwalała powstawać zgodnie z prawem i którym wydawała bezpośrednie rozkazy.

18 marca 1913 r. z inicjatywy ukraińskich działaczy Galicji odbyło się zebranie ukraińskiej elity Galicji Wschodniej, które proklamowało utworzenie ukraińskiego towarzystwa wojskowego Strzelcy Siczowi (USS). Naczelnym atamanem Strzelców Siczowych został wybrany doktor Władimir Starosolski, jego zastępcą – Dmitrij Katamaj. Towarzystwa strzeleckie szybko rozprzestrzeniły się w całej Galicji. Przede wszystkim tworzyły się w Borysławiu (kierownictwo – Klim Gutkowski⁵², Lewko Lepki, Filip Lewicki), Jaworowie (kierownik – Roman Harambura), Jasienicy Silnej (kierownik – Grzegorz Kossak) i w innych miejscach.

Szczegółową informację na temat działalności zarządu bojowego i sztabu generalnego USS we Lwowie podał w swojej kultowej *Kronice zbornej Stanicy USS w latach 1914–1918* Rościśław Zakliński (ur. 1887)⁵³, który został zmobilizowany 10 sierpnia 1914 r., początkowo był asystentem biurowym, a 27 października 1916 r. otrzymał stopień podoficerski kaprała⁵⁴. Zdaniem świadka, formowanie zbiorowej stancy USS w Wiedniu z jednej strony pozwoliło jej na zarządzanie wszystkimi sprawami i działalnością USS, w szczególności

⁵⁰ В. Шагала, *Вогняний перстень (історична хроніка про події в Перемишлі у 1914–1915 роках)*, 1982, [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=48129>.

⁵¹ Алфавитный указатель жертв австро-мадярского террора во время Первой мировой войны 1914–1918 гг. на областях Галицкой и Буковинской Руси с биографическими и биобиблиографическими данными [Електронний ресурс], Составил Р.Д. Минович Львов 1971, [Електронний ресурс], Режим доступу: https://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html.

⁵² К. Трильовський, *З мого життя. Гей, там на горі «Січ» іде!.. Про пам'ятна книга «Січе»*, Зібрав й упорядкував П. Трильовський, Вінніпег 1965, с. 54.

⁵³ Центральний державний історичний архів України у місті Львові України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України у Львові), Ф. 352, Оп. 1, Спр. 50, Арк. 1–2.

⁵⁴ Ibidem, Спр. 26, Арк. 1, 3.

zapasową jednostką wojskową, a z drugiej – przeprowadzka kierownictwa do Wiednia naruszyła związek z frontowymi siłami zbrojnymi pod wodzą atamana Grzegorza Kossaka i in. Zarząd Bojowy USS kierował wszystkimi sprawami od 28 lutego 1914 r., a od 12 lutego 1915 r. główne funkcje faktycznie wzięła na siebie 1 wiedeńska zapasowa jednostka⁵⁵.

1 sierpnia 1914 r. trzy partie polityczne (Ukraińska Partia Narodowo-Demokratyczna, Ukraińska Partia Radykalna i Ukraińska Partia Socjal-Demokratyczna) utworzyły we Lwowie Główną Ukraińską Radę (GUR), na czele której stanął lider narodowych demokratów Konstanty Lewicki. Jej zadaniem była obrona polityczna Ukraińców w Austrii i prezentacja ich interesów w czasie wojny. 3 sierpnia GUR wydała Manifest, którym wezwała do wsparcia Austrii w wojnie z Rosją. W wyniku tego wezwania powołano Zarząd Bojowy, który proklamował utworzenie Legionu Ukraińskich Strzelców Siczowych. Powstał na podstawie patentu imperatorskiego z 1851 r.⁵⁶ Na ziemiach drohobyckich największą aktywność wykazywały towarzystwa strzeleckie w Borysławiu, Tustanowicach, Jasienicy Silnej. Dzięki energicznemu wysiłkowi dyrektora kopalni ropy naftowej w Borysławiu inż. Filipa Lewickiego, Klima Gutkowskiego, Ostapa Stasika, Lwa Lepkiego i innych, powstała jednostka wojskowa drohobycko-borysławska, która znalazła się pod dowództwem atamana Grzegorza Kossaka (1882–1939). 14 sierpnia wyruszyła na front, gdzie we wrześniu tego samego roku weszła w skład Legionu Ukraińskiego (dowódca – Michał Galuszczyński)⁵⁷. W tym czasie G. Kossakowi w organizacji strzelectwa pomagał Tryfon Janów, który pochodził ze wsi Demnia, a przed wybuchem Wielkiej wojny pracował w Borysławiu w szybie naftowym „Melania” u inżyniera F. Lewickiego. W sierpniu 1914 r. T. Janów sam zorganizował znaczną część ochotników USS spośród robotników. Nieprzypadkowo w październiku 1914 r. brał czynny udział w walkach w okolicach Borysławia⁵⁸.

30 sierpnia 1914 r. w siedzibie Sztabu Generalnego USS (przy ul. Mochnackiego 12) we Lwowie odbyło się zebranie, w którym uczestniczyli członkowie Zarządu: dr Cyryl Trylowski, Włodzimierz Temnicki i Iwan Boberski. Wieczorem tego samego dnia szef Zarządu zwołał posiedzenie w sprawie przedstawicielstwa sekcji organizacyjnej Zarządu Głównego przy USS. Protokołował Iwan Czuprej. W. Starosolski otrzymał zadanie prowadzenia spraw nowo przybyłych ochotników. Było to ostatnie posiedzenie Zarządu we Lwowie. 31 sierpnia wszyscy wyjechali do Wiednia, gdzie dotarli już 2 września. Doktor K. Trylowski był chory i miał wyjechać 13 września do Carlsbadu na leczenie. Z tego powodu działalność Zarządu bojowego została zawieszona na prawie 1 miesiąc. Przewodniczący wrócił do Wiednia dopiero 14 października, wtedy na 16 października 1914 zwołał posiedzenie⁵⁹. 28 listopada 1914 r. 36 drohobyckich ochotników z Galicji przybyło do Wiednia, aby zapisać się do rezerwowej sotni USS. Od razu rozpoczął się trening strzelania z karabinów⁶⁰.

W literaturze większość badaczy uważa, że głównym organizatorem USS na terenie powiatu drohobyckiego był Grzegorz Kossak, który pochodził z Drohobycza, był

⁵⁵ Ibidem, Арк. 3зв.

⁵⁶ М. Кріль, *Роки першої світової війни* [w:] *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.): навчальний посібник*, Наук. ред. Л. Тимошенко, Дрогобич 2009, с. 121.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Т. Янів, *Автобіографія* [w:] *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпечкий, Нью Йорк 1967, с. 395–396.

⁵⁹ Ibidem, Арк. 4.

⁶⁰ Ibidem, Арк. 10зв.–11.

też znany od czasów ukraińskiego ruchu płastowego (skautowego) i przez długi czas pracował jako nauczyciel we wsiach powiatu drohobyckiego. Wiadomo było, że był on jednym z organizatorów oddziału Towarzystwa „Oświecenie” działającego w Borysławiu w latach 1912–1914. Jak się okazało, to G. Kossak, będąc organizatorem towarzystw „Sicz” i „Sokół” na terenach Borysławia zdołał podczas formowania legionu USS w 1914 r. szybko na ich podstawie organizować zdrową fizycznie i świadomą politycznie młodzież⁶¹. Warto również zauważyć, że ukraińscy strzelcy mieli mniej możliwości finansowych na zakup umundurowania i broni od pierwszych formacji strzeleckich, oprócz tego wiele niekorzystnych działań administracyjnych ze strony polskich sił politycznych wpływało na to, żeby nie pozwolić Ukraińcom trzymać broni w rękach. Na przykład na etapie tworzenia ukraińskiego ruchu strzeleckiego, oprócz Strzelców Siczowych II, ludzie w Borysławiu, Jasienicy, Tustanowicach i innych miejscowościach musieli kupować broń samodzielnie⁶². Co ciekawe, udział G. Kossaka na początku organizacji Ukraińskiego Legionu Strzelców Siczowych miał jednocześnie znaczenie historyczne. Powszechnie wiadomo, że sztandarem wojskowym USS w latach 1914–1917 była flaga Towarzystwa „Sicz” ze wsi Jasienica Silna w powiecie drohobyckim, gdzie kosзовым atamanem był właśnie G. Kossak. Dopiero w 1917 r. w Rozwadowie na ziemiach Żydaczowa metropolita Andrzej Szeptycki po powrocie z aresztu poświęcił własną flagę USS⁶³. W zdecydowanej większości literatury wskazuje się, że jedno z najlepszych towarzystw siczowych zorganizowano w Borysławiu, Sokali i Jaworowie⁶⁴. Co ciekawe, jednym z pierwszych wspólnych masowych świąt zorganizowanych w mundurach z marszem było święto z okazji 40 rocznicy działalności twórczej Iwana Franki we Lwowie. 28 czerwca tysiące widzów i setki siczowców zjechało się do Lwowa, gdzie na centralnych ulicach zaczęły maszerować rzędy Ukraińskich Strzelców Siczowych z Borysławia w swoich zielono-oliwkowych mundurach, w „mazepinkach” na głowie, z kindżalami w rękach, pod dowództwem Klima Gutkowskiego! Z tego powodu generał porucznik Roman Daszkiewicz⁶⁵ pisał: „Chwała! Chwała! – to tak tysiące ożywionych widzów powitało nowoczesnych Zaporozców... Wielu miało łzy radości...”⁶⁶. Właśnie wtedy, podczas lwowskiej zmiany siczowej nadeszła wiadomość, że w mieście Sarajewie zamordowano następcę tronu austriackiego. Wszyscy podświadomie czuli, że wkrótce siczowcy pójdą na wojnę.

Spokojne życie mieszkańców na ziemiach Drohobycza zakończyło się, kiedy na obszarach przemysłowych władze austriackie ogłosiły konserwację strategicznych obiektów: naftowych szybów i rafinerii, a także przygotowania do reorganizacji wojskowej, która została zakończona prawie na początku sierpnia 1914 r. Istotne znaczenie dla podniesienia morale mieszkańców powiatu drohobyckiego miała poprzednia mobilizacja młodzieży do armii austriackiej, która formowała się za trzema listami rekrutacyjnymi: Polski Legion piechoty

⁶¹ М. Лазарович, *Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба*, Тернопіль 2005, с. 66.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem, с. 165.

⁶⁴ К. Трильовський, *З мого життя. Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січе»*, Зібрав й упорядкував П. Трильовський. Вінніпег 1965, с. 65.

⁶⁵ В. Кучерук, *Українська Галицька Армія: довідник*, Львівський історичний музей, К., 2010, с. 94.

⁶⁶ Р. Дашкевич, Г. Ничка, *Товариство «Повітова Січ» у Львові. Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січе»*, Зібрав й упорядкував П. Трильовський, Вінніпег 1965, с. 245.

(często polskie strzelectwo)⁶⁷, Ukraińscy Strzelcy Siczowi i inne jednostki armii austriackiej. Mobilizacja ta miała miejsce przez cały okres wojny. W roku szkolnym 1915/1916 naukę w gimnazjum Drohobyckim przerwali mieszkańcy Schodnicy – Polak Karol Ludwik Domadzierski (ur. 24.11.1898) i Żyd Wolf Ber Erenfeld (ur. 20.01.1898)⁶⁸. Poważne przygotowanie i zorganizowanie operacji wojskowych I wojny światowej zmusiło kierownictwo Cesarstwa Austro-Węgier do podjęcia starannego planowania mobilizacji kraju: wzmocnienia wywiadu wewnętrznego i zewnętrznego, militaryzacji gospodarki, mobilizacji wojska, przygotowania nowych rekrutacji itp. Na przykład mężczyźni podlegający służbie wojskowej urodzeni w latach 1879–1893 na ziemi drohobyckiej byli zmobilizowani do wojska bez wyjątku i prawie wszyscy zostali wysłani do walki na Bałkany.

Po obiedzie 3 września 1914 r., w dniu, w którym Rosjanie zajęli Lwów, w mieście Stryj odbyło się Ogólne Zgromadzenie Ukraińskich Strzelców Siczowych, na którym wszyscy złożyli przysięgę, a około 7000 ochotników zostało wysłanych do domu, ponieważ decyzja o masowej rekrutacji Ukraińców do nowego legionu armii austriackiej została zablokowana z góry. Pozostali zaprzysiężeni żołnierze pod wodzą M. Haluszczyńskiego udali się na dylokację na Węgry, do miast Goronda i Strabyczewa koło Munkacza, skąd później rozpoczęli ofensywę w Karpatach, w szczególności na wsie Skole, Urycz, Schodnicę, Borysław, Nagujewicze itp.⁶⁹.

Do dzisiaj zachowała się również szczegółowa lista załogi ukraińskich ochotników USS w Wiedniu, wśród których jest sporo mieszkańców Drohobycza, w tym także Polaków i Żydów: Alag Kiszakiewicz (wiadomo, że w okresie 11.12.1914–23.01.1915 r. odbył szkolenia), Ajksza Kiszakiewicz (odbył szkolenia od 29.11.1914 do 26.01.1915 r.), Szymon Sieńkiw, Georg Gladilowicz (szeregowy), Wasilij Kossak (strzelec), Bronisław Łucyk (w Wiedniu przebywał na studiach w okresie 12.01.1914–25.01.1915 r.), Jagnes Drimmer (17.01.1915 r. przebywał w Wiedniu na studiach) itp.⁷⁰

Lista imienna I Pułku Ukraińskich Strzelców Siczowych, sporządzona 1 czerwca 1916 r., pozwala zidentyfikować mieszkańców Drohobycczyzny. W skład oddziałowego sztabu wchodził mieszkaniec wsi Dobriwlany – kapral Osip Bojko (ur. 1892) i strzelec Iwan Kondrativ.

W pierwszej jednostce byli drohobycczanie: ataman Grigorij Kossak (ur. 7.02.1892 r., kierownik szkoły, zaczął służyć 30.06.1914 r., od 20.03.1916 r. prowadził batalion, od 23.02.1916 r. na urlopie)⁷¹, plutonowy Wasilij Kossak (1895 ur., był w klasie maturalnej, od 11.07.1916 r. był przeniesiony do 8 sotni⁷²) i strzelec Karol Kobylecki z Jasienicy Silnej. Plutonowym 1 sotni był Piotr Franko z Nagujewiczów, syn Iwana Franko (ur. 20.06.1890 r., ukraińskie gimnazjum, awansowany 27.06.1916 r., 15.05.1916 r. wyszedł ze szpitala, 31.10.1916 r. wyjechał na urlop, od 18.08.1916 r. służył w Brzeżanach)⁷³. Służbę w wojsku

⁶⁷ M. Staroń, *Związek Walki Czynnej i Związek Strzelecki w Przemyślu przed I wojną światową*, „Przemyskie Zapiski Historyczne”, R. XVI–XVII, Przemyśl 2010, s. 5–26; A. L. Sowa, *Sprawa polska w okresie I wojny światowej – stan badań*, ibidem, s. 39–57.

⁶⁸ Kronika zakładu. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917, s. 46–51.

⁶⁹ І. Боберський, *Українські січові стрільці в Карпатах*, Відень 1915, с. 24.

⁷⁰ ЦДІАЛ України у Львові, Ф. 352, Оп. 1, Спр. 16, Арк. 1зв., 3зв., 4зв., 7зв., 8зв.

⁷¹ Ibidem, Спр. 37, Арк. 9зв.–10.

⁷² Ibidem, Арк. 9.

⁷³ Ibidem, Арк. 20–20зв.

rozpoczął Michał Pisjo ze wsi Dobrowlany (ur. 20.09.1896 r., rolnik, 29.09.1914 r. wstąpił do służby, 20.03.1916 r. był w sztabie wojskowym)⁷⁴. W sierpniu 1914 r. Grigorij Kossak został mianowany atamanem 2 Batalionu USS.

W 3 sotni zapisani byli: z Drohobycza chorąży Eugeniusz Iwanicki (ur. 1892) i Iwan Korpak (ur. 1898, rzeźnik), a także Jakub Grzech z Woli Jakubowej (ur. 3.04.1894, student Wydziału Filozoficznego, 27.09.1914 r. wstąpił do służby, od 24.06.1916 r. przebywał na urlopie, 25.06.1915 r. awansowany do stopnia pioniera piechoty⁷⁵).

W 4 sotni walczył strzelec Osip Babij z Woroblewicz (ur. 1896, szewc, przystąpił do służby 26.09.1914 r., 23.05.1916 r. został przeniesiony do Rozdry)⁷⁶, podporucznik Włodzimierz Jasienicki z Drohobycza (ur. 22.06.1892 r., prawnik, powołany 25.09.1914 r., nagroda: OII.K.K.W nr 164 z 22.06.1915 r., w 4 sotni z 17.05.1916 r., 23.07.1916 r. awansowany, przeniesiony do pionierów piechoty)⁷⁷.

Najwięcej mieszkańców z Drohobyczczyzny było w 5 sotni: chorąży Michał Matczak (ur. 1895 r.), kapral Wasilij Bińkowski (ur. 1896 r.), podoficer Ivan Kobryn (ur. 1894 r.) z Woli Jakubowej, kaprale Ilko Kuzan (u. 1893 r.) z Gubicz i Wasilij Ortyniecki (ur. 1894 r.) z Gruszowa, Stach Stecyw (ur. 1894 r.) z Nagujewicz, starszy strzelec Theodore Lewicki (ur. 1890 r.) z Rychtacz, strzelcy Markijan Barkiw (ur. 1896 r.) ze Schodnicy, Piotr Berehulak (ur. 1894 r.) z Dobrowlan, Michał Harbiak z Medynycz (woźnica, ur. 18.03.1894 r., przysięgę przyjął 20.10.1914 r., 12.04.1914 r. przeniesiony do 5 sotni)⁷⁸, Łukasz Łucjiw z Gruszowa (r. u. 25.09.1895, uczeń, 27.09.1914 r. wstąpił do służby, 28.05.1916 r. przeniesiony do 5 sotni⁷⁹), Siemion Skieczniw (ur. 1895 r.) i Michał Stecuk (ur. 1895 r.) z Gruszowa, Siemion Pekłyč (ur. 1893 r.) z Drohobycza, Mykoła Seńkiw (ur. 1895 r.) i Kostanty Jaculak (ur. 1892 r.) z Jasienicy Silnej, Fiodor Seńkiw (ur. 1895 r.) z Opaki, Mikołaj Stecyw (ur. 1900 r.) z Nagujewicz.

W 6 sotni byli porucznik Andriej Mielnik (ur. 1890 r.) z Woli Jakubowej, strzelcy Michaił Turek (ur. 1896 r.) i Wasilij Bolonny (ur. 1898 r.) z Tustanowic, Michaił Sawczyn (ur. 1895 r.) ze Schodnicy.

Wśród strzelców 7 sotni był tylko Michał Dumiak z Nagujewicz (ur. 23.02.1895 r., ukończył seminarium)⁸⁰.

W sotni technicznej służyli podoficer Akim Proń (ur. 1891 r.) ze Schodnicy, starszy strzelec Wasilij Lehusz (ur. 1894 r.) z Woli Jakubowej, strzelcy Iwan Wowkiw (r. u. 1884) i Dmitrij Seńkiw (ur. 1896 r.) z Jasienicy Silnej, Iwan Maćkiw (ur. 1897 r.) z Dobrowlan, Fiodor Pańkiw (ur. 1894 r.) z Rychtacz⁸¹. Do legionu USS zostali zrekrutowani Cyprian Doszczak z Dobrowlan (ur. 1898 r., 23.06.1916 r. przeniesiony do innej jednostki)⁸² oraz dwóch z Rolewa – Piotr Wykrykacz (ur. 27.07.1898 r., szewc, wstąpił do legionu 16.07.1916 r.)⁸³ i Dmitrij Prokopiw (numer karty osobistej 1193).

⁷⁴ Ibidem, Арк. 9зв.–10.

⁷⁵ Ibidem, Арк. 34–34зв.

⁷⁶ Ibidem, Арк. 41–41зв.

⁷⁷ Ibidem, Арк. 31–31зв.

⁷⁸ Ibidem, Ф. 253, Оп. 1, Спр. 36, Арк. 56–56зв.

⁷⁹ Ibidem, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 37, Арк. 42–42зв.

⁸⁰ Ibidem, Ф. 253, Оп. 1, Спр. 36, Арк. 39.

⁸¹ М. Лазарович, *op. cit.*, с. 382–530.

⁸² ЦДАЛ України у Львові, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 37, Арк. 44–44зв.

⁸³ Ibidem, Арк. 45–45зв.

Być może byli też inni, jednak ze względu na brak informacji biograficznych miejsce narodzin wielu z nich jak i ich dalsze losy nie zostały wyjaśnione. Poszczególni mieszkańcy ziemi drohobyckiej, którzy ukończyli uniwersytet lub gimnazjum, zajęli ważne stanowiska wojskowe: ataman Grzegorz Kossak, sotnik Iwan Kossak i Andrzej Mielnik, chorąży Michał Matczak i Michał Mińczak, plutonowy Piotr Franko, adiutant batalionu Mikołaj Stroński i inni⁸⁴.

Czasami mieszkańcy Drohobycza lub powiatu nie wstępowali z własnej woli do legionu polskiego. Dlatego po wyzwoleniu powiatu często proszono o przeniesienie do USS. Na przykład 24 marca 1916 r. Iwan Bojczuk napisał oświadczenie do komendantury wojskowej z prośbą o przeniesienie go z PPL do USS⁸⁵.

W Boryslawiu miejscowa społeczność zorganizowała własny 1 Pułk Piechoty 1 Brygady, o którym zachowały się częściowe wspomnienia Barbary Tokarskiej – córki Mieczysława Tuszkiewicza, który pracował jako nafciarz w kopalniach Boryslawia⁸⁶. Zauważmy, że silną mobilizację zorganizowała Polska wspólnota narodowa powiatu drohobyckiego. Jeden z głównych punktów zapisu do legionu polskiego armii austriackiej koncentruje się w Boryslawiu. Dzięki działalności harcerskich towarzystw paramilitarnych i organizacji dorosłych „Strzelec”, „Drużyna Bartoszowa”, „Sokół” i in. w większości byli wciągani w szeregi wojska polskiego, które wchodziło w skład legionu wschodniego armii austriackiej. Legion ten spotkał się przede wszystkim z wojskami rosyjskimi na froncie wschodnim, m.in. pod Gorlicami⁸⁷.

Wśród znanych przyszłych nafciarzy Boryslawia, którzy jako młodzieńcy wstąpili do armii austriackiej na początku wojny, polska historiografia za szczególne zasługi wyróżnia Jana Pawłowskiego, Tadeusza Porembalskiego, Jana Józefa Częstka, Zygmunta Piechorskiego, Stanisława Galucha, Zdzisława Wilka, Mieczysława Mrazeka, Władysława Olechnę, Mikołaja Ludwina i innych. Jednocześnie szczególną rolę za udział w działaniach wojennych w latach 1918–1919 na szczeblu ogólnopolskim mają dziś honorowane postacie polskich nafciarzy: Vita Sulimirskiego, Władysława Dudko de Sajo, Ludwika Włoczewskiego, Stanisława Niesytto, Romana Waligurę, Stanisława Niezabitowskiego, Aleksandra Kala, Józefa Jakuba Zielińskiego, Władysława Wachala, Tadeusza Sariusza Bielskiego, Damiana Stanisława Wandycza, Maksymiliana Wingerchuta, Bronisława Waclawa Wojciechowskiego, Romana Machnickiego, Augusta Nienniewskiego, Ludwika Stawskiego, Stanisława Iwanickiego, Stefana Torma, Wiktora Kulczyckiego, Mieczysława Krygowskiego i in.⁸⁸ Niektóre ważne prace poświęcone są biografii Pawła Oparskiego (1900–1943), który był synem Szymona i Zofii z domu Petreczko we wsi Solońsko. Wiadomo, że brał aktywny udział w kampanii wojskowej szóstej armii, m.in. w Drohobyczu, Lwowie, Czortkowie, Trembowli⁸⁹.

⁸⁴ М. Лазарович, *op. cit.*, s. 382–530.

⁸⁵ ЦДІАЛ України у Львові, Ф. 352, Оп. 1, Спр. 54, Арк. 82.

⁸⁶ B. Tokarska, *op. cit.*, s. 49–54.

⁸⁷ Pawłowski W., *Boryslaw – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.)*, Cz. II, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 21, Wrocław 2017, s. 48.

⁸⁸ T. Wais, J. Pudło, J. Sęp, *100-lecie odzyskania Niepodległości. Udział naftowców w organizacjach patriotycznych i Legionach Polskich*, „Wiek Nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne”, R. 27, Nr 4, Bóbrka 2018, s. 19.

⁸⁹ A. Dudziak, *Paweł Oparski (1900–1943)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” № 23, Wrocław 2018, s. 45.

W okresie od czerwca do lipca 1914 r. budowano fortyfikacje obronne w pobliżu przepraw rzecznych i przełęczy górskich, a w szczególności na linii rzeki Stryj w pobliżu Borysławia, wsi Schodnicy, Nowego i Starego Kropiwnika, Smilna, Korytyszczu i Isai, które miały na celu ochronę potężnych złóż ropy naftowej⁹⁰. Kolejny front linii obronnej zbudowano na pasie 2 km od Stryja, Gajów Górnych, Dobrogostowa, koło Nagujewicz i innych miejscowości.

Po nieudanej operacji galicyjskiej armii austriackiej, która miała miejsce w dniach od 5 sierpnia do 3 września 1914 r., linia frontu w rejonie Drohobycza uległa znacznej zmianie⁹¹, a wojska austriackie zostały rozproszone podczas bitwy pod Horodockiem (5–12 września 1914 r.). 3 września 1914 r. oddziały austriackie opuściły Stryj, a znaczna ich część wycofała się do Drohobycza, Liszni i Nagujewicz, kierując się w stronę Karpat. Druga część wraz z oddziałami Ukraińskich Strzelców Siczowych wycofała się do Borysławia przez Schodnicę w kierunku wsi Kropiwnik⁹². Wraz z innymi jednostkami gen. Ludendorfa Ukraińscy Strzelcy Siczowi na linii Sambor–Komarno–Drohobycz utrzymywali obronę przed 3 (Kaukaskim) Korpusem 8 Armii Rosyjskiej gen. Aleksieja Brusilowa, nacierającego w kierunku Sambor–Przemysł⁹³.

Według danych krakowskiej gazety „Nowa Reforma” z 7 listopada 1914 r. oddziały kozackie armii rosyjskiej wkroczyły do miasta Stryj 8 września 1914 r. i ruszyły w kierunku Drohobycza. W dniach 5–7 września większość oddziałów kozackich skoncentrowała się w lasach dobriwlańskich i dobriańskich w okolicach Stryja, jednak z powodu głodu nie mogły zdecydować się na zaatakowanie wroga. Jeszcze 7 września 1914 r. przez miasto Stryj zdążyła przejść austriacka kawaleria w liczbie 25 000 żołnierzy, która składała się z jednej dywizji austriackich huzarów i jednej dywizji królewskich węgierskich honwedów⁹⁴. Pomimo że pułków kozackich nigdy nie udało się wywabić z lasów, w niewielkiej bitwie pod Stryjem zginął wówczas tylko jeden husarz i zastrzelono 5 koni. Dowództwo austriackie postanowiło więc dwoma dywizjami ruszyć ze Stryja na zachód przez lasy, obok wsi Niezuchów, Zawadowa, niemieckiej kolonii Brygidki i dalej w kierunku na Drohobycz. Co ciekawe, w tym czasie w kierunku od linii rzeki Dniestr (szczególnie od Mikołajowa, Żydaczowa i Halicza) do Drohobycza ruszyła cała armia austriacka⁹⁵. 8 września 1914 r. oddziały kozackie ostatecznie wkroczyły do miasta Stryj⁹⁶.

Z materiałów osobistego archiwum głównego ideologa USS Dmitrija Witowskiego dowiadujemy się o duchu walki wśród strzelców, którzy w pierwszych dniach wojny podjęli się obrony rejonu stryjskiego, drohobyckiego i samborskiego. Jak się okazało, od początku wojny w składzie USS był duży procent inteligencji, sięgający blisko 40%⁹⁷. Jednak stop-

⁹⁰ А. Коленковский, *Маневренный период первой мировой империалистической войны 1914 г.*, М., 1940, [Електронний ресурс], Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/kolenkovsky_ak2/04.html.

⁹¹ 3 września 1914 r. głównym umocnieniem w kierunku Pogórza Drohobyckiego pozostał Stryj. Po zajęciu przez Rosjan miejscowości Stryj 3 września głównymi punktami oporu stały się Drohobycz i Sambor (А. Коленковский, *op. cit.*, Схем. № 67, 68).

⁹² Б. Лазорак, Т. Лазорак, *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа І в часі першої світової війни...*, *op. cit.*, с. 29–63.

⁹³ *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)...*, *op. cit.*, с. 121.

⁹⁴ Т. Д., *Офензива австрийца на Подкарпаті*, „Nowa Reforma”, wydanie poranne, nr 501, Kraków 7.11.1914, s. 1.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem.

niowo w trakcie walk liczebność ukraińskiej inteligencji poważnie się zmniejszała. Ponadto w środowisku USS „początkowo nie było zrywu kulturowego”, gdyż przywódcy polityczni wyemigrowali do Wiednia, dlatego odczuwano pewien „chaos wśród żołnierzy w pierwszych tygodniach walk”, na co poważnie wpłynęła emigracja głównej części legionu na Zakarpacie⁹⁸. Według D. Witowskiego „jesienią 1914 r. ogólna Ukraińska Rada i Zarząd Bojowy opuściły legion USS na pastwę losu”⁹⁹. Jak pisali świadkowie tamtych wydarzeń: „jeden uzbrojony strzelec w tamtych czasach znaczył więcej niż setki rezolucji naszych organizacji politycznych...”¹⁰⁰. Potrzeba przywódców politycznych była szczególnie odczuwalna w czasie tak zwanej „tragedii Stryjskiej” we wrześniu 1914 r. W sierpnia 1914 r., aż do wiosny 1915 r., rozwój polityczny, a tym bardziej kulturalny w życiu wewnętrznym Legionu nie wchodził w rachubę, ponieważ od samego początku dowódcy USS nie mieli kontaktu z ukraińskimi przywódcami politycznymi, tylko ze sztabem austriackiej komendantury. Spowodowało to, że 5/6 ochotników z rozkazu dowództwa i z poczuciem niezadowolenia musiało wrócić do domu. Byli to ci, „którzy byli gotowi oddać życie za obronę kraju”¹⁰¹.

6 września w Drohobyczu rozpoczęła się masowa ewakuacja ludności z miasta¹⁰². Panika, która ogarnęła sąsiednie miasteczko Borysław i okoliczne wioski, była w ostatnich chwilach niewiarygodna, ponieważ armia generała Aleksieja Kaledina¹⁰³ minęła już linię Stryja, a 5 września chaotyczne oddziały Kozaków zajęły już fabrykę soli na przedmieściu Zwarycza¹⁰⁴. Ludzie nie byli w stanie zdążyć na ostatni pociąg, który odjeżdżał z centralnego dworca drohobyckiego w kierunku na Dorożów–Sambor–Przemyśl–Kraków¹⁰⁵. W tym samym czasie ludność cywilna i pracownicy Schodnicy w większości zaczęli opuszczać swoje domy i ewakuować się na zachód kraju, z dala od frontu, pozostawiając swoje nieruchomości pod opieką starszych członków rodziny lub tych sąsiadów, którzy nie odważyli się wyjechać. Ewakuacja mieszkańców powiatu odbywała się za pomocą wozów i samochodów, gdyż linia kolejowa Borysław–Drohobycz do 10 września 1914 r. została zablokowana. Część ludności, głównie Żydów i Polaków, została przymusowo ewakuowana, dlatego w powiecie drohobyckim pozostali głównie przedstawiciele ukraińskiej wspólnoty narodowej, czego nie można

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Szczegółowy opis tej ewakuacji udało się ostatnio znaleźć w osobistym archiwum drohobyckiego urzędnika sądowego, Polaka Waleriana Ulickiego (zamordowanego później przez sowieckie służby specjalne w Katyniu). Zobacz: Архів Науково-дослідної лабораторії археології та краєзнавства історичного факультету ДДПУ ім. І. Франка (далі – АНДІАКІФ ДДПУ), Ф. Валеріана Улицького, Спр. 1 (Опис мандрівки в пошуках притулку з 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.), 43 арк.

¹⁰³ Dziś postać generała A. Kaledina jest poważnie analizowana przez rosyjską badaczkę Swietlanę Czibisową, która niedawno opublikowała listy wojskowego z frontu do swojej żony Anny Pietrownej. Jak się okazało, oprócz osobistych spraw zawierają one informacje o stanie frontu ukraińskiego od 1915 roku, a także pozwalają zrozumieć codzienne życie rosyjskich żołnierzy w okopach. Zob. *Генерал А. М. Каледин. Фронтовые письма 1915–1917 гг.*, Составитель С. П. Чибисова, Ростов-на-Дону 2011, с. 288.

¹⁰⁴ ЦДІА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12, Арк. 24.

¹⁰⁵ АНЛОАКІФ ДДПУ, Ф. Валеріана Улицького, Спр. 1 (Опис мандрівки в пошуках притулку з 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.), Арк. 3–5.

powiedzieć o Ukraińcach z Przemyśla, których rząd zaczął ewakuować jako pierwszych, biorąc pod uwagę przebudowę miasta w twierdzę¹⁰⁶.

Ważne informacje na temat historii w przededniu wojny, ewakuacji, a także poszukiwań emigrantów i poległych zawiera *Księga pamiątkowa i adresowa zesłańców wojennych Galicji i Bukowiny* z 1915 r., do napisania której poważny materiał znalazł i zgromadził drohobycki prawnik Kazimierz Zajączkowski¹⁰⁷. W książce tej po raz pierwszy w 1915 r. ujawniono, że jedno z kluczowych miejsc dyslokacji ewakuacyjnych dla drohobyckich mieszczan koncentrowało się w miasteczku Suszyca, na granicy między Czechami a Niemcami. Co ciekawe, według tych danych tylko z Drohobycza do różnych zakątków Czech, Austrii, Styrii i Niemiec ewakuowano 1085 osób, a z powiatu drohobyckiego, w tym z Borysławia – 694 osoby. Oznacza to, że w okresie od sierpnia do września 1914 r. w powiecie było tylko 1779 osób¹⁰⁸.

W tym samym czasie w trzecim tomie *Księgi pamiątkowej i adresowej...* ukazał się pierwszy pamiętnik o przededniu wojny, ataku wojsk rosyjskich, pierwszych bitwach, ewakuacji i opisie miasta Drohobycza i powiatu autorstwa żony profesora gimnazjalnego (w pierwszych dniach został zmobilizowany do legionu, który stacjonował na terenie Węgier) – Kazimiera Roland-Zamorskiej¹⁰⁹. Rozpacz w tych wspomnieniach jest tak mocno wyczuwalna, że autorka odniosła się do filozoficznych stwierdzeń: „Niewielu mieszkańców Drohobycza potrafiło trafnie przewidzieć swoje ostatnie dni...”¹¹⁰. W pierwszych dniach wojny każdy, w zależności od posiadanych środków finansowych, uciekał przed walkami. Jak się okazało, Kazimiera Roland-Zamorska ewakuowała się wraz z matką i trzyletnim synem. Należeli do tych mieszkańców Drohobycza, którzy uciekli z miasta wśród ostatnich „pod ostrzałem kul dońskich Kozaków”¹¹¹. Jednocześnie większość mieszkańców, którzy pozostali do ostatniego dnia w mieście, nie mogła sobie nawet wyobrazić, że „moskiewski atak” zostanie przeprowadzony na Drohobycz. W końcu większość mieszczańskich rodzin zaniepokoiła się, ich wiara i nadzieja na lepszą przyszłość osłabły. W ostatnich trzech dniach przed ewakuacją, m.in. w czasie ponownej mobilizacji do wojska, znaczna część mieszkańców zaangażowała się w tworzenie i konsekrację legionów, inni zajmowali się czyszczeniem odzieży i szyciem mundurów. Prowadzono również codzienne darowizny i zbiórki pieniędzy, organizowano ludowe jadalnie w celu zaopatrzenia prowiantu, szczególnie dla najbardziej potrzebujących legionistów i mieszkańców¹¹². Pod koniec sierpnia 1914 r. nagle pojawiły się smutne i złe informacje, że w pobliżu powiatu drohobyckiego pojawiła się „armia moskiewska”,

¹⁰⁶ E. Obarzanek, *Życie codzienne w oblężonej twierdzy Przemyśl w latach 1914–1915*, „Rocznik Przemyski”, T. XLV, Z. 4, Przemyśl 2009, s. 118.

¹⁰⁷ *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicji i Bukowiny 1914–1915 oraz Album pamiątkowy. Cz. 3. Prowincja i Bukowina...*, op. cit., s. XXIX.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 25–40, 241, 249–250, 252–257, 259–260, 262, 267–269, 275, 280–282, 287–290, 292–293, 302, 304, 309, 313, 329–332, 334, 336, 338, 342, 344–348, 351–352, 354, 356, 359, 361, 365, 368–372, 376, 379, 381–382, 384, 386, 389, 393, 396–398, 401, 403, 405, 407–408, 412, 415, 425, 427, 433–436, 442–443, 446–449, 451–452, 455, 460–461, 463, 466–469, 471, 478, 481, 484, 486, 488, 492, 496, 498, 499, 502, 503, 505–506, 508–509, 516–517, 521–523, 525–527, 530, 533–534, 539–542, 544–545, 550, 552, 557, 558–559, 562, 564–565, 571–573, 602–604, 606.

¹⁰⁹ K. Roland-Zamorska, *Drohobycz przed inwazją [w:] Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicji i Bukowiny 1914–1915 oraz Album pamiątkowy. – Cz. 3. Prowincja i Bukowina*, op. cit., s. LXXXVIII–LXXX.

¹¹⁰ Ibidem, s. LXXXVIII.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Ibidem.

w związku z czym wybuchła panika i rozpoczęła się ewakuacja, w której biedni mieszkańcy nie mieli szans, dlatego zostali skazani na okupację. Miasto wypełniły całe kolumny drohobyczan z transportem konnym, przemieszczających się głównie na zachód, przy czym każdy z mieszkańców miał nadzieję, że za kilka dni wróci do domu. K. Roland-Zamorska pisała:

Ulice i domy stawały się coraz bardziej puste. Zasłony opuszczone, mieszkania opustoszałe i zamknięte okna, w środku wędły kwiaty w doniczkach, wszędzie tylko pustka, proch, kurz i nieustający marsz tysięcy żołnierzy, przetaczających się przez miasto w kolumnach. I znowu minęło kilka dni, i znowu jeszcze większa pustka, a głód powoli zaczął zaglądać do miasta. Brak chleba, drożdży, mąki, cukru i mięsa. Na ulicach niekończący się tabor wozów, a dalej tylko wozy i wozy, kolumny żołnierskie, które koncentrowały się przed domami „Sokoła”, kościołem, szkołami i na polanach¹¹³.

Co ciekawe, kościół św. Bartłomieja w Drohobyczu w tych samych wspomnieniach polskiej rodziny pojawia się jako jeden z kluczowych świadków zbliżającego się niepokoju i dewastacji, będąc jednocześnie jedną z tych budowli, które przeżyły więcej niż jedną inwazję na miasto.

W samotnym, opustoszałym kościele jest bardzo dużo płonących i stopionych świec oraz postać leżąca w poprzek przed Krzyżem na zimnych płytach podłogi. Dni mijały jeden po drugim, przynosząc codziennie piekielne słoneczne upały, ciągłą samotność i bezgraniczny smutek, podczas gdy w powietrzu unosiło się coś złowieszczonego, jak zapowiedź kataklizmu, które w taki czy w inny sposób miało nastąpić. I tak strach i przerażenie ogarnęły opuszczone miasto. W środku nocnej głuszy przerywanej warkotem pojazdów i zgiełkiem uboju była wędrował błądzący strach, przerażając tych, którzy pozostali. I zostaliśmy na prawie pustej ulicy, dwie kobiety same z małym chłopcem, w przytulnym domu z ogrodem, bez pokojówki, która wcześniej uciekła – pisała K. Roland-Zamorska¹¹⁴.

Również rodzina Zamorskich często wspominała, jak w przededniu ostatecznej rosyjskiej okupacji, często w środku nocy, musieli przyjmować austriackich żołnierzy z końmi, karmiąc ich tym, co było na stole:

Wśród tych ponurych nocy, które często przerywało wycie bezpańskich psów, huk oddległych strzałów i niespokojne drzemki, budziło nas często pukanie do okna. Byli to zagubieni żołnierze, którzy wraz ze swoimi końmi szukali sobie noclegu. Zawsze byliśmy na to przygotowani, wstawaliśmy cicho, towarzyszyliśmy im światłem do stajni, gdzie przynosiliśmy herbatę i kawałek czerstwego chleba¹¹⁵.

Według wspomnień Kazimiery Roland-Zamorskiej 11 września 1914 r. o godzinie 3.00 rano mieszkańców miasta obudził szalony huk dział, które strzelały w pobliżu miasta. W tym samym czasie małe grupy mieszczan wychodziły na ulice, aby posłuchać, czy kano-nada się skończyła. W mieście znów zapadła kilkudniowa cisza, a Drohobycz okazał się niesamowicie spustoszony. Dzięki austriackiemu oficerowi o nazwisku z akronimem „R” (biorąc pod uwagę czas wojny, rodzina nie miała prawa do ujawnienia jego pełnego imienia we wspomnieniach), który był zaangażowany do opieki nad rodziną Zamorskich przez cały ten czas pierwszych bitew, w końcu po obiedzie 14 września rozpoczęła ona

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Ibidem, s. LXXVIII–LXXIX.

¹¹⁵ Ibidem, s. LXXIX.

swoją trudną ewakuację¹¹⁶. Wraz z tysiącami wojskowych, armat, powoli, krok po kroku uchodźcy poruszali się „w rozpacz i smutku, w towarzystwie piekielnego huku”, nie wiedząc, gdzie iść, jak długo i wreszcie – do kogo?¹¹⁷ Po strasznej nocy rodzina Zamorskich w końcu dotarła furmankami do miasta Sambor, z którego już o godzinie 1.00 w nocy 15 września 1914 r. zmuszona była kontynuować podróż, gdyż zgodnie z poleceniem jednego z pułkowników należało natychmiast przeprowadzić odwrót wojskowy. Wszyscy byli bardzo głodni, dlatego jeden z oficerów podzielił się z rodziną kawałkiem chleba. Rano ewakuacja zatrzymała się w miasteczku Chyrów, gdzie rodzina Zamorskich otrzymała legitymacje i wolne karty, po czym w środku nocy ostatecznie udała się na Węgry¹¹⁸. Cztery dni później (19 września 1914 r.) rodzina Zamorskich „w głodzie i w chłodzie” przybyła do miasteczka Weikertschlag w Dolnej Austrii, w którym stacjonowało lotnisko wojskowe. Przytłoczeni utratą dachu i chleba w okresie jesienno-zimowym członkowie rodziny Zamorskich wraz z innymi uchodźcami musieli przebywać w tym mieście przez kilka tygodni. Ceny były tu tak wysokie, że uchodźcom wydawało się, iż muszą „płacić prawie za powietrze”¹¹⁹. Oczywiście był również fakt, że znaczna część mieszkańców Dolnej Austrii niezbyt gościnnie przyjmowała tych, którzy w języku niemieckim nazywani byli *flüchtlinge* (uchodźca)¹²⁰. To prawda, że rodzina miała przy sobie pewne środki pieniężne. Fakt ten potwierdza rzeczywiste okoliczności ewakuacji, w których większości mieszkańców Drohobyczczyzny nie było stać na emigrację. Gdy rodzina Zamorskich postanowiła ostatecznie wyemigrować do Wiednia, właścicielka willi, u której byli zakwaterowani, urządziła awanturę, oskarżając Kazimierę Roland-Zamorską o rabunek. Następnie rozpoczęła się kłótnia, w trakcie której właścicielka willi przeprowadziła rewizję wszystkich pakunków, argumentując, że oni jako nieznani jej ludzie mogli coś ukraść. W związku z tym incydentem Kazimiera we łzach zwróciła się do wachmistrza armii austriackiej, który przebywał w miejscowej żandarmerii, aby osobiście przeszukał jej mienie i pakunki. Pozwolił on Kazimierze odebrać od właścicielki willi wszystkie swoje rzeczy, a jej samej zabronił przeszukiwać rodzinę Zamorskich. Kazimiera postanowiła sobie, że po przyjeździe do Wiednia z pewnością rozgłosi to zdarzenie oraz wszystkie przeżywane kłopoty i doświadczenia, których musiała doznać w drodze z Drohobycza. 14 września 1914 rodzina Zamorskich osiedliła się w drugiej części Wiednia przy Szüttelstrasse (Schüttelstrasse) 1/37. To nie przypadek, że już w 1915 r. w *Księdze pamiątkowej i adresowej...* opublikowano te doświadczenia w formie pamiątnika¹²¹. Jednocześnie K. Roland-Zamorska relacjonowała we wspomnieniach, że po przybyciu do Wiednia jej rodzina i szereg innych uchodźców spotkało tutaj wielu przyzwoitych i przyjaznych mieszkańców, którzy im współczuli, często pomagali, a zatem wszyscy razem pragnęli szybkiego uwolnienia od rosyjskich okupantów ich rodzinnych domów¹²².

Do naszych czasów zachowało się również unikalne archiwum rodzinne polskiego urzędnika sądowego Waleriana Ulickiego, które znacznie poszerza nasze wyobrażenia o okresie ewakuacji drohobyczan, od pierwszych dni aż do codziennego życia ewakuowanych rodzin

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Ibidem, s. LXXX.

¹²¹ Ibidem.

¹²² Ibidem.

w Suszyczach. Według wspomnień spisanych przez W. Ulickiego pt. *Opis tułaczey podróży w czasie od dnia 6/9 1914 do dnia 16/6 1915 roku* dowiadujemy się, że wraz z rodziną i innymi przedstawicielami administracji miejskiej został ewakuowany podczas okupacji rosyjskiej. Autor wspomnień z niepokojem opisywał te burzliwe wydarzenia:

To bardzo trudne i smutne, że opuszczam moje rodzinne miasto i udaję się do nieznanych krain, zwłaszcza w obliczu śnieżycy, teraz – z powodu ataku wroga na państwo. Tym rodzinnym miastem, w którym spędziłem młode lata, jest Drohobycz¹²³.

Gdy tylko rosyjskie korpusy frontowe zbliżyły się do Drohobycza, wielu mieszkańców zgłosiło się do ewakuacji w kierunku zachodnim. Jednostki austriackie, które przechodziły przez Drohobycz w kierunku Sambora, opisywane są jako bardzo zmęczone i zdesperowane, niektóre z nich odpoczywały poza miastem na łąkach, tymczasowo kwaterowały także w mieście i w okolicznych wsiach. Miejscowa ludność witała je jednak gościnnie. W tym samym czasie w mieście widziano grupy żołnierzy ubranych w stare, obdarte mundury. Natomiast w stronę frontu poruszała się tylko kawaleria, często niemal natychmiast wracając z rannymi i okaleczonymi końmi. Autor opisuje ewakuację dowództwa wojskowego, które wycofało się samochodem. Po około 14 dniach od rozpoczęcia zamieszania wśród lokatorów wybuchła panika, gdyż coraz wyraźniej w mieście słychać było kanonadę armatnią. Zamożni mieszkańcy uciekli na zachód, biedniejsi pozostali i, jak trafnie ujął autor wspomnień, zostali zmuszeni do „poddania się losowi”. Nie dziwi więc, że w sytuacji przed przybyciem wroga władze miasta – według W. Ulickiego – były bezradne. W niedzielę 6 września 1914 r. rozeszły się pogłoski, że wróg na zdobytych terytoriach stosuje tortury i „straszny mord”. Okazało się, że władze w wyniku ewakuacji w ogóle przestały funkcjonować. Wieczorem tego samego dnia pojawiła się możliwość uratowania szerokich mas społeczności. Przed południem 6 września ludzie otrzymali informację, że o godzinie 18.00 wieczorem z dworca odjeżdża ostatni pociąg ewakuacyjny¹²⁴. Walerian Ulicki zdążył zabrać ze sobą legitymację służbową i zezwolenie Starostwa na wyjazd, jednak jego rodzice pozostali w Drohobycz. Jak wiadomo, Lwów został zajęty 2 września, a 16 września wojska rosyjskie dotarły już do Przemyśla. Opisany przez W. Ulickiego pociąg ewakuacyjny z Drohobycza składał się z około 50 wagonów towarowych, całkowicie wypełnionych uciekinierami. Nie wszystkim udało się jednak znaleźć w nich miejsce. Ci, którzy pozostali, a także pracownicy stacji, życzyli uchodźcom szczęśliwej podróży. Ewakuacja przebiegała w kierunku Drohobycz–Sambor–Przemyśl. Pierwsze przystanki były w Dobriwlanach, Dorożowie, Dublanach, Kulczycach. Dopiero rano 7 września pociąg dotarł do Sambora. Okazało się, że w kierunku Przemyśla, który przygotowywał się do długotrwałej obrony, przepuszczono jedynie eszelony wojskowy, dlatego uciekinierzy zostali poproszeni o wyjazd na Węgry przez Chyrow, gdzie spędzili drugą noc. Na stacji Zagórze urządzono długi postój. Później pociąg dotarł do Sianoka. Z 8 na 9 września przejechał Krosno i Jasło. W. Ulicki wspomina, że wraz z jego rodziną w jednym wagonie jechali inni drohobyccy urzędnicy. Dalej były stacje Stróż, Nowy Sącz. Do uchodźców dotarła wiadomość, że armia austriacka (autor nazywa ją „naszą”) odniosła pod Drohobyczem zwycięstwo. Dlatego uciekinierzy modlili się do Boga i marzyli o powrocie do domu. Będąc zdezorientowaną, rodzina Ulickich postanowiła udać się przede wszystkim do Krakowa, jednak już 9 listopada 1914 r. uchodźcy zostali ewakuowani na zachód w kierunku Moraw. Następnie pociąg dotarł do Ołomyńca,

¹²³ О. Лужецька, op. cit., s. 482–483.

¹²⁴ Ibidem.

później do Pragi i Pilzna (11 listopada). Dopiero 12 listopada 1914 r. drohobyccy uciekinierzy dotarli na zachód Czech, do Suszyc – małego miasteczka pod granicą niemiecką, w części regionu pilzneńskiego (50 km na południe od Pilzna, czes. Sušice, niem. Schüttenhofen)¹²⁵. Większość wspomnień W. Ulickiego poświęcona jest właściwie kilkumiesięcznemu życiu Drohobyczan w Suszyczach, gdzie przebywało wówczas 6,5 tys. mieszkańców. Rodzina Ulickich osiadła się w mieście przy Rynku 1/36, gdzie mieszkał także Franciszek Ulicki i troje innych krewnych (łącznie 5 osób)¹²⁶. Wspólnota drohobycka zajmowała się organizacją edukacji szkolnej i życia kulturalnego, o czym świadczą inne materiały archiwum rodzinnego: drukowane plakaty koncertowe w języku czeskim i polskim, a także wycinki prasowe, w tym czeskie, a także kilka fotografii¹²⁷. Co ciekawe, 1 grudnia 1915 r. zorganizowano tu szkołę dla dzieci ewakuowanych właśnie z Krakowa, która mieściła się w miejscowej czeskiej szkole ludowej. Edukacja odbywała się tutaj trzy razy w tygodniu, przed i po obiedzie. Szkoła liczyła około 70 uczniów będących pod opieką nauczycieli Stanisława Kwaśnika i Szymona Windykiewicza z Drohobycza¹²⁸. Warto podkreślić, że poważnym uzupełnieniem retrospekcji W. Ulickiego są wspomnienia jego żony Zofii Ulickiej, które niedawno ukazały się w Krakowie¹²⁹.

Od pierwszych dni wojny sytuacja na froncie nie dodawała nadziei. W odezwie urzędu miejskiego w Drohobyczu z 4 listopada 1914 r. zaznaczono, że „miasto Drohobycz, w wyniku działań wojennych, pozostało zniszczone, obrabowane i w dużej mierze spalone. 27 000 mieszkańców umiera z głodu”¹³⁰. Niektórzy badacze uważają, że Drohobycz ucierpiał najbardziej¹³¹. Ze wspomnień rosyjskiego generała Ernesta Karola Waldemara Georgijewicza von Wala, który z 14 maja 1914 r. został mianowany starszym adiutantem wydziału kwatermistrza Sztabu Generalnego 11 Armii Imperium Rosyjskiego, dowiadujemy się o poważnym manewrze kawalerii konnej generała A. Kaledina w okolicach Drohobycza, co znacznie przyspieszyło początek okupacji miasta i okolicznych wsi¹³². Pomimo faktu, że generał był niezadowolony z decyzji dowództwa o podporządkowaniu swoich sił rozkazom generała Afanasja Curikowa, A. Kaledin, w związku z eskalacją sytuacji wojskowej, nadal gorliwie realizował plany okupacyjne dowództwa¹³³. Jak się okazało, w dniach 14–15 września Ukraińscy Strzelcy Siczowi powoli wycofywali się na przełęcze karpackie (Przełęcz Schodnicka stała się jednym z głównych szlaków mobilnych). Wykorzystał to A. Kaledin, wydając rozkaz kawalerii, aby wyruszyć w kierunku Drohobycza w celu ewentualnego ominięcia nieprzyjaciela ze skrajnego lewego skrzydła frontu. Powodem manewru było to, że skonolidowana Dywizja Kaukaska gen. Aleksandra Pawłowa zmuszona była wycofać się do Pidbuża¹³⁴. Zachowały się opisy ostrzału pidbuskiego kościoła rzymskokatolickiego św. Jana

¹²⁵ Ibidem, c. 484.

¹²⁶ *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych...*, Cz. 3, Wiedeń 1915, s. 38.

¹²⁷ О. Лужецька, *Спогади міського службовця Валеріана Улицького про евакуацію дрогобицьких міщан під час Першої світової війни...*, c. 483–484.

¹²⁸ *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych...*, Cz. 3, Wiedeń 1915, XXLVI.

¹²⁹ Z. Ulicka, *Wspomnienia z pobytu na Sybirze 1940–1946*, Lublin 2016, s. 140.

¹³⁰ І. Компанієць, *Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900–1919 роки)*, К., 1960, c. 230.

¹³¹ І. Баран, *Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, Львів 2009, № 652, c. 47.

¹³² Э. Г. Валь, *Кавалерийские обходы генерала Каледина, 1914–1915 г.г.*, Таллин 1933, c. 11–12.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ibidem, c. 12.

Chrzyciela, który ucierpiał w wyniku rosyjskiego ataku. Wiadomo, że Rosjanie poważnie uszkodzili witraże, a armaty zniszczyły dach, w którym powstał duży otwór, a także ściany świątyni. Ołtarz główny uległ częściowemu zniszczeniu (skutki rosyjskiego ataku na Pidbuż opisał szczegółowo ks. Antoni Zemba w swoim liście do dekanatu w Drohobyczu z 22 listopada 1915 r.)¹³⁵.

Rosyjską inwazję w okolicach Pidbuża, do której prowadziła starożytna droga z Nagujevycz, opisał ukraiński geniusz Iwan Franko w kilku swoich utworach. Okupacja Galicji przez rosyjskie wojska carskie w 1914 r. była impulsem do napisania przez Iwana Franka w latach 1914–1916 takich wierszy jak *Carskie słowa*, *Inwazja*, *A ty z czym?*, *Uśmiech fortuny*, *Dwie Pary*, *Przygoda w Pidbużu*, *Drużyna jeździecka* i inne. W wierszu *Przygoda w Pidbużu*, napisanym 14 listopada 1915 r., drugiego dnia pobytu w szpitalnym schronie dla Ukraińskich Strzelców Siczowych, gdzie przebywał wraz z sistrzeńcem Wasylijem Franko, Iwan Franko opisuje jedną z walk pomiędzy oddziałami Ukraińskich Strzelców Siczowych a wojskami rosyjskimi¹³⁶. Wiersz jest napisany w epickim tonie, nawiązującym do gatunku folkloru ludowego: po pierwsze, narracja prowadzona jest w pierwszej osobie – naocznego świadka wydarzeń miasteczka Pidbuż, po drugie, w centrum wiersza przedstawiono konkretne wydarzenie historyczne – okupację miasta Pidbórz przez wojska rosyjskie, po trzecie, wiersz ma wyraźnie przemyślaną konstrukcję charakterystyczną dla myśli: początek, ośnowę, główną część i zakończenie. W sekwencji faktograficznej pojawia się przed nami obraz wtargnięcia wojsk rosyjskich w spokojne życie I. Franki i rodzinnej Drohobycczyzny¹³⁷:

*А набігла у нас з москалями війна,
I mieliśmy wojnę z Moskalami,
Розгорілась у Підбужжю битва страшна,
W Pidbużu wybuchła straszna bitwa,
Що сім день і сім ночей тривала
To trwało siedem dni i siedem nocy.*

Mieszkaniec miasteczka, narrator, jest zdumiony i oburzony działaniami rosyjskiego wojska. I choć miejscowa ludność początkowo przyjmowała Moskali w pokoju („i przyjmowali, jak gości, czym mieli”), to jednak ich barbarzyńskie zachowanie i okrucieństwo budziły w nich jedynie odrazę i oburzenie:

*Та бо в них така злість. Із курми та свиньми
Ale mają taki gniew. Z kurczakiem i świniami
Зараз впорались, поки оглянулись ми,
Teraz udało nam się spojrzeć wstecz,
На заріз всю худобу забрали.
Całe bydło zabrano na rzeź.
Оламали весь сад, спорожили весь склад,
Zniszczyli cały ogród, opróżnili cały magazyn,
Що було можна з'їсти, те з'їли.
Co można było zjeść, zostało zjedzone.
Гарчували в домах, по стрихах, пивницях,*

¹³⁵ R. Quirini-Popławski, *Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzyciela w Podbużu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019, s. 46.

¹³⁶ Я. Мельник, *...І остання часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках*, Вид. 2-е, випр. і доп., Дрогобич 2016, s. 202, 224, 372.

¹³⁷ Ibidem, s. 224, 372; przekład autorów.

Tańczyli w domach, na strychach, w piwnicach,
По садах та грядках, по стайнях та шинках,
W ogrodach i łózkach, w stajniach i stodołach,
Але ворога не знаходили
Ale wroga nie znaleziono.

Przybycie wojsk rosyjskich zmusiło mieszkańców miasteczka do opuszczenia rodzinnych domów. Działania żołnierzy zmusiły rodziny Pidbóża do ucieczki do wąwozu, poza miastem, gdzie przez siedem dni w chłodzie i głodzie ukrywali się przed strzelaniną i rabunkami.

Скоро ми, як могли, узяли, що взяли,
Jak tylko mogliśmy, wzięliśmy to, co wzięliśmy,
Хто живий був у хаті, усі потягли
Kto żył w domu, wszyscy ciągnęli
Горі яром доріжкою тихо
Płonąca ścieżka wąwozu cicho.

W wierszu brakuje opisu bitew wojennych, nie ma krwawych scen, pochwały heroizmu siczowców, ale dość wyraźnie oddano ogólne nastroje Ukraińców dotyczące polityki okupacyjnej, chaos i samowolę, które wywołuje wojna i inwazja obcych wojsk. Przybycie do Pidbuża wojsk rosyjskich przypominało raczej zagładę i ujarzmienie miejscowej ludności, która żyła w ciągłym strachu, a jednocześnie miała nadzieję na wyparcie okupanta z ziemi ojczystej:

Тільки тут чути: тріс! То знов там чути: тріс!
Tylko tutaj możesz usłyszeć: Trzask! Potem znowu tam, aby usłyszeć: drzeć!
І не знали, хто й звідки де стрілив.
I nie wiedzieli, kto, skąd i gdzie strzelał.
Тут Москалик упав! Там Москалик упав!
Tu upadł Moskalik! Tam upadł Moskalik!
Хтось немов отак зблизька до них підступав
Wydawało się, że ktoś podszedł do nich tak blisko
Коротко мірив, та добре вцілюв
Żył krótko, ale dobrze.

Przez siedem dni miejscowi i oddziały siczowców stawiali opór ofensywie okupantów, jednak i w tej bitwie Ukraińcy ponieśli klęskę, nie mogąc powstrzymać agresji liczniejszej armii rosyjskiej. Gołe ściany, dewastacja („w domu nie ma pólek, ani ławek, nawet wróg zabrał łóżko i pościel, choć nie z poduszkami”) ¹³⁸, moskiewscy okupanci („właszcze, siłacze, brodac i owłosieni”) ¹³⁹ oraz ofiary i krew („pośrodku domu było wielkie palenisko pełne krwi”) ¹⁴⁰ powitali mieszkańców Pidbuża po siedmiodniowym oblężeniu. Konsekwencje działań rosyjskich wojskowych, jak wynika z poezji, są przygnębiające i tragiczne dla Drohobyzczczyzny.

W związku z wydarzeniami wojskowymi, które miały miejsce w Pidbórze, generał A. Kale-din musiał szybko wkroczyć do Drohobycza, co stało się – według oficjalnej wersji – rankiem

¹³⁸ I. Головай, *Їх єднала доля України (І. Франко й Українські Січові Стрільці)*, „Українознавство”, 2019, [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.archive.ndiu.org.ua/toprint.html?id=236>.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem.

16 września, gdy resztki linii frontu w Górnych Gajach zostały ostatecznie rozbite¹⁴¹. Zakładamy, że 16 września jako czas zakończenia całkowitej okupacji miasta jest dość dokładny, ponieważ wówczas armia A. Kaledina już dawno przekroczyła rzekę Dniestr¹⁴². Główne operacje wojskowe, w wyniku których planowano zdobycie basenu naftowego, miały miejsce między 2 września, kiedy Lwów został zajęty, a 16 września, gdy armia rosyjska zbliżyła się do ufortyfikowanej przez Austriaków twierdzy Przemyśl, która przez 9 miesięcy (trzy serie ofensywy) utrzymywała obwód na styku dwóch frontów – rosyjskiego i serbskiego¹⁴³. Kierunek przez Wschodnią Galicję i Karpaty był ważny dla infiltracji linii Kraków–Wiedeń–Budapeszt, którą Rosjanie – jeszcze przed wybuchem wojny – wyznaczili jako główny cel¹⁴⁴. Wreszcie oficjalna prasa austriacka w Krakowie informowała, że począwszy od 22 września 1914 r., trzecia brygada armii rosyjskiej z różnych jednostek opuściła stację w Miklosz i ruszyła w kierunku Wołowca, Ławoczno, Skolego, Urycza, przez wsie doliny stryjskiej, tworząc ostatecznie długą linię frontu Schodnica–Boryslaw–Drohobycz¹⁴⁵. Trzecia brygada armii rosyjskiej, razem z pierwszą i drugą, miały wspólnie zjednoczyć się na jednym froncie, aby pochwytać i zniszczyć wroga w zamkniętym kręgu¹⁴⁶.

Uważamy, że Drohobycz został pierwotnie zdobyty przed 10 września 1914 r. przez różne jednostki armii rosyjskiej: dywizję kawalerii A. Kaledina oraz 4 pułki dońskiego kozackiego dywizjonu, turkistańskiej artylerii konnej i górskiej generała-majora Aleksandra Bagaldina¹⁴⁷. Bezpośrednio 16 września 1914 r. oficjalnie wprowadzono władzę i administrację okupacyjną w Drohobycz, a 19 września wydano we Lwowie rozporządzenie wojskowego Generalnego Gubernatora Galicji hrabiego Bobryńskiego w sprawie nowych przepisów dotyczących okupacji kraju¹⁴⁸. Według prasy austriackiej w Krakowie pod koniec września 1914 r. w niektórych częściach powiatu drohobyckiego nadal trwały starcia między przeciwnikami. Na przykład w drugiej połowie września toczyły się walki w okolicach Borysławia, a w samym Borysławiu władze austriackie wzięły do niewoli komendanta wojskowego miasta Drohobycza, który zdążył rozpocząć zbieranie kontrybucji wojskowej od ludności, po 10 koron od osoby¹⁴⁹. Te początkowe walki były spowodowane przede wszystkim szybkim przemieszczaniem się jednostek siczowych D. Witowskiego i J. Budzinowskiego, które 26 września wyruszyły na wyprawę karpacką z Gorondy do Urycza–Schodnicy–Borysławia–Popieli–Nagujewicz i dalej¹⁵⁰. W tym czasie sotnie podzielono na pododdziały po 10 strzelców każdy, tzw. 10-ki, dlatego te mobilne pododdziały mogły szybko przemieszczać się na czołowych liniach frontu głównej części wojska. Zadaniem obu formacji był kontratak zaplanowany na cztery tygodnie, więc walki na terenie Drohobyczczyzny były planowane z wyprzedzeniem. Natomiast sotnie I. Kossaka i O. Bukszowanego pod wodzą

¹⁴¹ *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)...*, op. cit., s. 121.

¹⁴² Э.Г. Валь, op. cit., s. 12–13.

¹⁴³ E. Obarzanek, op. cit., s. 118.

¹⁴⁴ А. Коленковский, *Маневренный период первой мировой империалистической войны 1914 г.* – М., 1940, [Електронний ресурс], Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/kolenkovsky_ak2/04.html.

¹⁴⁵ T. D., *Ofensywa austriacka na Podkarpaciu*, „Nowa Reforma”, wydanie poranne, nr 501, Kraków 7.11.1914, s. 1.

¹⁴⁶ Ibidem.

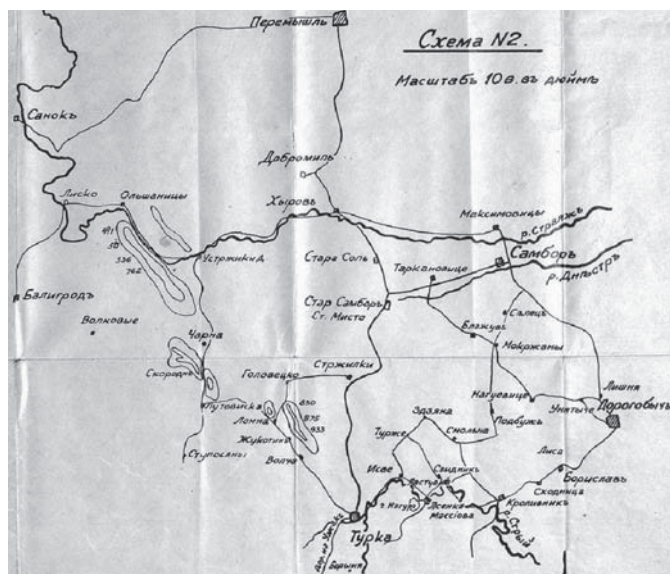
¹⁴⁷ Э.Г. Валь, op. cit., s. 12.

¹⁴⁸ В. Садовий, *Лицар в зброї для міста Дрогобича*, Дрогобич 2010, s. 8.

¹⁴⁹ T. D., *Ofensywa austriacka na Podkarpaciu*..., op. cit., s. 1.

¹⁵⁰ I. Боберський, op. cit., s. 25.

atamana G. Kossaka poruszały się w tym samym kierunku, ale od strony Swalawy¹⁵¹. Oddziały J. Budzinowskiego, D. Witowskiego i część zespołu E. Konika pod wodzą atamana C. Szuchewicza, którzy zapoczątkowali ruch przede wszystkim od strony Przełęczy Użockiej, dotarli aż do Borysławia i Nagujewicz¹⁵².

Ryc. 1. Schemat nr 2 sporządzony przez podporucznika E. G. Wala.
Walki z września–października 1914 r. z udziałem 12 Dywizji Konnej rosyjskiego gen. A. Kaledina

W pamiętnikach rosyjskiego porucznika E. G. Wala zachował się szczegółowy opis poważnej potyczki między huzarami ochtyrskimi kawalerii A. Kaledina (12 Dywizja) a austriacką dywizją kawalerii, do której doszło 6 października 1914 r. Na wzgórzu w Nagujewiczach¹⁵³, gdzie w tym czasie znajdowała się również trzecia grupa dowódcy USS Stepana Szuchewicza¹⁵⁴. Oczywiście małe operacje kontrofensywne pod Nagujewiczami były spowodowane chęcią odbicia przez dowództwo austriackie zagłębia naftowego w najbliższym czasie, ponieważ podczas ewakuacji wstrzymano prace na strategicznych obiektach – rafinerii ropy naftowej „Galicja”, „Austria”, „Nafta” i „Schodnica”, które zamierzano odzyskać jak najszybciej¹⁵⁵. Z drugiej strony konieczne było ratowanie sytuacji dotyczącej zaplecza przygotowawczego do bardziej strategicznego planu: wzmocnienia pozycji obronnych, ewakuacji ludzi, reorganizacji armii itp.

We wspomnieniach E. G. Wala dość obszernie, a jednocześnie bardzo wyraźnie opisano

¹⁵¹ Ibidem.

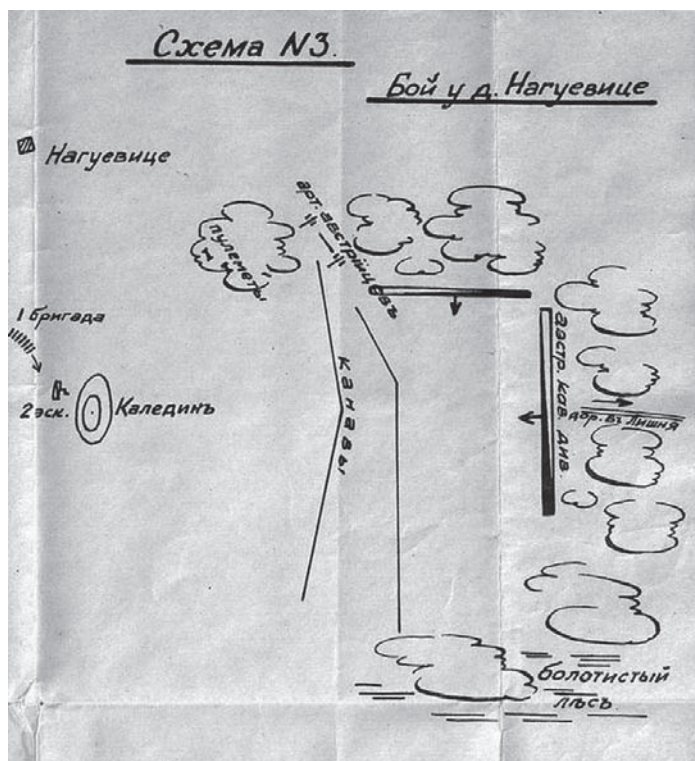
¹⁵² Ibidem, c. 2.

¹⁵³ Э. Г. Валь, *op. cit.*, c. 13.

¹⁵⁴ *Українські Січові Стрільці 1914–1920*, Третій наклад. Матеріали до альбому зібрали доктор Іван Іванець і Василь Софронів, Монреаль 1955, С. 23; М. Литвин, К. Науменко, *Історія Галицького стрілецтва*, Львів 1991, с. 200.

¹⁵⁵ О. Рєсєнт, *Україна в Першій Світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти*, „Проблеми історії України: факти, судження, пошуки”, К., 2007, № 16, с. 96.

powagę i złożoność walk w „Kotle Nagujewickim”, które trwały do 6 października 1914 r.¹⁵⁶ Jak się okazało, dywizja A. Kaledina zderzyła się z armią austriacką na skraju lasu między wioskami Nagujewicze i Uniatycze w momencie, gdy część oddziałów huzarów ochtyrskich armii rosyjskiej zaczęła atakować małe bataliony kawalerii austriackiej. Jednocześnie armia austriacka, wraz z pojawieniem się większej części 12 Dywizji A. Kaledina, zaczęła wycofywać się aktywniej w głąb wzgórza prostopadle do drogi prowadzącej do wsi Uniatycze i Lisznia, natomiast Rosjanie rozlokowali się od strony wsi Nagujewicze, bliżej Lasu Radyczowego, czyli linii Karpat. Dlatego w celu pościgu Rosjanie wysłali poszczególne oddziały kawalerii, a następnie zajęli wraz ze sztabem A. Kaledina pozycje na niewielkim wzgórzu (mówimy albo o wzgórzu Bazaryszcze po lewej stronie Nagujewicz, albo o wzgórzu Mogiła – po prawej). Przed generałem A. Kaledinem – jak napisał E. G. Wał – otworzył się „niezwykły obraz tej wojny”: w rzeczywistości w promieniu 1–1,5 km oddzielnymi rzędami stała austriacka dywizja kawalerii, ustawiona pod kątem prostym (zachowany schemat pola E. G. Wała nr 3 znajduje się w załącznikach do wspomnień)¹⁵⁷.

Ryc. 2. Schemat nr 3 sporządzony przez podporucznika E. G. Wala.
Bitwa pod wsią Nagujewicze 6 października 1914 r.

Początkowo Rosjanie uważali tę sytuację za niewiarygodną, ponieważ nikt nie pomyślał, że przeciwnik nagle wycofa kawalerię. Przez lornetkę wyraźnie było widać, że na mundurach

¹⁵⁶ Э.Г. Валь, *op. cit.*, с. 13–16.

¹⁵⁷ Ibidem, c. 13.

jeźdźców znajdowały się czerwone husarskie „czakczyry” zagranicznych wojsk¹⁵⁸. Takie wąskie spodnie kawalerii na skórzaney podszewce, haftowane galonem, były charakterystyczne dla umundurowania husarów austriackich. Wraz z A. Kaledinem w sztabie, który kierował „Kotłem Nagujewickim”, były również czterej wysokim stopniem oficerowie z jego własnego sztabu, a także dowódca białoruskiego pułku huzarów Aleksiej Matkowski (1877–1920), który posiadał wówczas stopień pułkownika. Oprócz nich generał A. Kaledin w Nagujewiczach miał do dyspozycji tylko jeden zaawansowany szwadron awangardy¹⁵⁹. Jak się okazało, jedna brygada rozproszyła się we wszystkie strony, a druga – również w niepełnym składzie – nie zdążyła jeszcze podejść do linii frontu. Jednocześnie wojska austriackie nie ruszyły nawet z miejsca, wyczekując na dalsze manewry Rosjan, a także licząc na to, że A. Kaledin rozpocznie jako pierwszy atak. Według wspomnień, przed frontem armii austriackiej znajdował się głęboki rów, a za gajem, na flance, znajdowała się artyleria konna. Równoległe w samym gaju dowództwo austriackie zajęło pozycję jako piesza kawaleria uzbrojona w karabiny maszynowe¹⁶⁰. Rosjanie doskonale zdawali sobie sprawę, że jeśli ich kawaleria przypuści atak, natychmiast wpadną w pułapkę¹⁶¹.

Austriaccy strzelcy maszynowi w pewnym momencie zorientowali się, że około 800 kroków od nich znajduje się grupa przełożonych, dlatego otworzyli ogień. A. Kaledin i O. Matkowski, którzy znajdowali się nieco dalej niż inni oficerowie, zdolali natychmiast ukryć się za zboczem. Jednocześnie szef sztabu rosyjskiego i starszy pisarz, którzy stali tuż przed grzbietem, musieli położyć się bezpośrednio na zboczu zwróconym w stronę armii austriackiej. Tylko dzięki przypadkowi i wyjątkowo szczęśliwym okolicznościom ledwo uciekli, przyłączając się do generała Kaledina. Tuż po manewrze przegrupowania, z odległości 1000 kroków, rosyjska artyleria rozpoczęła ogień na wzgórzu, na którym stacjonowała kawaleria austriacka. Rozkazem tym generał Kaledin starał się przekonać przeciwnika do rozpoczęcia ofensywy, a także do tego, że Rosjanie go nie zaatakują. Następnie wysłał szefa sztabu do zbliżającej się do góry brygady z wyraźnym rozkazem jak najszybszego powrotu. Następnie zdecydował się przyjąć atak i jednocześnie wysłał przez ordynansa do generała Pawłowa rozkaz natychmiastowego powrotu ze wsi Lisznia do wsi Uniatycze, odcinając tym samym odwrót austriackiej kawalerii. Rosjanie natychmiast zorientowali się, że na bagnistym terenie między Nagujewiczami a Uniatyczami nie było innej drogi odwrotu niż droga łącząca obie wsie¹⁶². E. G. Wal w swoich wspomnieniach nazwał plan i strategię rosyjskiego generała genialnymi, ponieważ całkowicie pozwolił zniszczyć nacierającą armię austriacką, która poruszała się od strony karpackiego grzbietu i wsi Nagujewicze. W końcu Rosjanie zajęli bardziej dogodną pozycję, a w swoich pamiętnikach E. G. Wal z patosem napisał:

[...] austriacki dowódca dywizji, że tak powiem, wyczerpał swoją siłę wojskowej kreatywności. Nie uciekał się do nieprzewidzianego wydarzenia, jak to miało miejsce w bitwie pod Austerlitz (1805), kiedy wróg nie działał zgodnie z jego planem¹⁶³.

W ten sposób 12 Dywizja Kawalerii generała A. Kaledina rozwinęła całą swoją artylerię

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Ibidem, c. 14.

¹⁶³ Ibidem.

na polu bitwy tuż przed Nagujewiczami i zaczęła „miażdżyć swoimi pociskami ustawioną w szeregach kawalerię”¹⁶⁴.

[...] stało się całkiem jasne, – napisał zdziwiony E.G. Wal – dlaczego armia austriacka nie rozpoczęła ataku, ale trudno było wytłumaczyć odpowiedź otrzymaną od szefa sztabu generała Pawłowa (w szczególności 133 Pułku Piechoty z 34 Dywizji Piechoty w Symferopolu A.E. Snesarowa), że Pawłow nie uważa za konieczne udanie się do Liszni¹⁶⁵.

W rzeczywistości w bitwie pod Nagujewiczami wszystkie chwile i wojenne przypadki zostały przeoczone po obu stronach przeciwników. Rosjanie zakładali, że pojawienie się we wsi Lisznia ich kawalerii, o której dowództwo austriackie powinno było wiedzieć, było prawdopodobnie wystarczające, aby armia austriacka, ryzykując odejściem od tego miejsca, nie wykorzystała okazji zdobycia 12 Dywizji Kawalerii z zaskoczenia¹⁶⁶. W rzeczywistości po ostrzale w pobliżu Nagujewicz armia austriacka wkroczyła do lasu pod osłoną i wraz z innymi jednostkami ruszyła przez wieś Lisznia w kierunku Karpat, kontynuując pościg za poszczególnymi oddziałami 12 Dywizji Kaledina.

Rosyjska historiografia stanowczo twierdziła, że zadania powierzone generałowi Kaledinowi w pobliżu Nagujewicz zostały wykonane z łatwością, a samo obejście, które niepokoiło dowódcę i generała Curikova, wydawało się bardziej demonstracją niż poważnym planem wojuskowym¹⁶⁷. Co ciekawe, postać samego generała Kaledina była wysoko oceniana wśród jego żołnierzy, ponieważ, jak zauważył podporucznik E. G. Wal, generał charakteryzował się tym, że „nawet wtedy, gdy znalazł się bez dostatecznej pomocy, sam na sam z rozłokowaną dywizją austriacką, pierwsze jego myśli nie dotyczyły jego własnej krytycznej pozycji”¹⁶⁸. E. G. Wal zauważył też, że rosyjski generał Kaledin był w stanie szybko zidentyfikować kluczowe cechy sytuacji po obu stronach. Zachował się także opis jego strategicznych, szybkich i łatwych rozkazów bojowych: „Pawłowowi z Liszni do Uniatyczy – rozkazywał – jeszcze nie opuszczać lornetki”¹⁶⁹. W rzeczywistości „Nagujewicki kocioł” poważnie wzmocnił morale armii rosyjskiej, w szczególności wśród wyższych stopniem oficerów, a także przekonał wojskowych o wyższości rosyjskiej artylerii nad austriacką¹⁷⁰.

Po nieudanych manewrach z obu stron wybuchły walki w okolicach wsi Lisznia, gdzie armia austriacka dokonywała obejścia, podczas którego rosyjska 12 Dywizja Kawalerii odczuła na sobie potężny artyleryjski atak. E. G. Wal wspominał:

Na początku wojny austriackie szrapnele były złe. W porównaniu z liczbą wystrzelonych pocisków rany były bardzo, bardzo małe. Kule w niektórych miejscach nawet nie przebiły butów i mundurów...¹⁷¹.

Jeśli chodzi o taktykę, zauważono, że „Austriacy strzelali w ten sam punkt, dlatego łatwo można było ominąć niebezpieczne miejsce”¹⁷². W bitwie lisznińsko-uniatyckiej legionieści

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Ibidem, c. 15.

¹⁶⁷ Ibidem, c. 16.

¹⁶⁸ Ibidem.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ Ibidem, c. 17.

¹⁷¹ Ibidem, c. 15–16.

¹⁷² Ibidem, c. 16.

trzymali się jednak dość mocno, przez co Rosjanie ze zdumieniem potwierdzili „doskonałą pracę organizacyjną austriackiego sztabu generalnego podczas odwrotu ich armii”¹⁷³. W rzeczywistości armada artyleryjska Rosjan zmusiła austriackich legionistów do wycofania się do Borysławia. E. G. Wal zauważył wówczas:

„[...] biorąc pod uwagę fakt braku patriotyzmu państwowego w $\frac{3}{4}$ narodów zamieszkujących Austro-Węgry i dodając do tego zauważalną różnicę w sile rosyjskiej i austriackiej artylerii, powinniśmy oddać hołd ogromnym zasługom sztabu generalnego i oficerskiego armii austriackiej, dzięki którym armia w ogóle mogła stawić poważny opór”¹⁷⁴.

Idąc śladami wycofujących się sił austriackich, 7 października 12 Dywizja Kawalerii generała A. Kaledina zbliżyła się do Borysławia. Koncepcja taktyki wojennej generała polegała na tym, że często w widoczny dla wroga sposób wyjeżdżał ze swoim sztabem w określone punkty linii frontu, aby zmylić dowództwo austriackie i zachęcić je do działania zgodnie z planem korzystnym dla Rosjan¹⁷⁵. Jednak manewr w Borysławiu okazał się nieudany, ponieważ zbliżając się do miasta drogą z góry Łysa, generał został otoczony między domami a metalowymi zbiornikami ropy: „Austriackie kule rykoszetowały tak szybko, że wystraszyły konie”¹⁷⁶. Warto zauważyć, że atak został przeprowadzony przez kurzeń USS pod przewodnictwem G. Kossaka i S. Shuchewicza, którzy wyróżnili się nie tylko w walkach o Borysław, ale także w południowych okolicach Drohobycza (Nizina Gubicka i góra Teptiuz) i Przełęcz Schodnickiej. W tym czasie Drohobycz, równie często (co godzinę) przechodził z rąk do rąk¹⁷⁷. Po kilku godzinach walki oddział Kaledina został uwolniony z zasadki borysławskiej przy pomocy wozów z trocinami, a wojska austriackie kontynuowały odwrót do Schodnicy.

Rosyjskie dowództwo uznało, że kawaleria generała Kaledina i generała Pawłowa, którzy mieli podążać dwoma frontami do Schodnicy, nie była przystosowana do walk w górzystym terenie, ponadto komunikacja między dwoma kawaleriami była niezorganizowana: „dopuszczano wykonywanie zadań strategicznych, ale w żadnym wypadku poleceń taktycznych”¹⁷⁸. Jednak po przybyciu do Borysławia generał Curikow wydał Kaledinowi rozkaz kontynuowania pościgu, sprowadzając dodatkowe jednostki piechoty na pomoc. Jednak fakt pozostał faktem: „Dywizja kawalerii, która w górach mogła prowadzić walkę tylko w szyku pieszym, pod względem siły ognia stawała się słabsza od niejednego batalionu”¹⁷⁹. Ponadto podczas ruchu na Przełęcz Schodnickiej w przypadku ewentualnego ataku dywizja była dodatkowo osłabiona z powodu utworzenia dużej liczby koniuszych, którzy nie mogli prowadzić walki. Mając możliwość poruszania się wyłącznie po górskich drogach, rosyjska dywizja kawalerii stale znajdowała się w pozycji kolumny w formie zwału, a kolumna kawalerii z wozami na jednej drodze stanowiła „nieskończone jelito”, podczas gdy „jeden koń zajmuje więcej miejsca na drodze niż trzech żołnierzy piechoty”¹⁸⁰.

¹⁷³ Ibidem.

¹⁷⁴ Ibidem, c. 16–17.

¹⁷⁵ Ibidem, c. 17.

¹⁷⁶ Ibidem.

¹⁷⁷ В. Сарбей, *Національне відродження України, Україна крізь віки*, Т. 9, К., 1999, с. 303.

¹⁷⁸ Э. Г. Валь, *op. cit.*, с. 17–18.

¹⁷⁹ Ibidem, c. 18.

¹⁸⁰ Ibidem, c. 18–19.

Otrzymał 7 października 1914 r. rozkaz od dowództwa generalnego, 12 Dywizja Kaukaska pod przywództwem generała Kaledina z podporządkowaną mu skonsolidowaną dywizją kozacką Pawłowa rozpoczęła niebezpieczny ruch przez Przełęcz Schodnicką, aby zdobyć „Schodnicką Californię” oraz Isaje, a następnie Turkę¹⁸¹. Podnóża przełęczy były szczególnie niebezpieczne, ponieważ duże siły armii austriackiej były skoncentrowane na lewym skrzydle generała Curikowa. Dywizja Kaledina przemieszczała się z przodu, za nią w odległości jednej przeprawy poruszał się Pawłow ze swoim kozactwem dońskim¹⁸². Kiedy generał Brusilow dowiedział się o ruchu wojsk przez Przełęcz Schodnicką, wydał rozkaz Curikowi, aby natychmiast wstrzymać przemarsz, ale było już za późno. Wspinając się w góry za Boryslawiem, dywizja została zaskoczona tym, co zobaczyła – na zboczach leżało wielu zabitych kawalerzystów armii austriackiej, „czerwone bryczesy, które stawały się coraz bardziej widoczne między drzewami”¹⁸³. Rosjanie nie wiedzieli nic o tej walce, ponieważ nie było łączności z innymi jednostkami armii rosyjskiej, dlatego założono, że z powodu jakiegoś nieporozumienia lub błędu pomiędzy żołnierzami austriackimi doszło do bitwy przez przypadek. O godzinie 5 wieczorem, zbliżając się z pułkiem głównym do wsi Kropiwnik, gdzie szwadron czołowy stoczył potyczkę ze strzelcami siczowymi, gen. Kaledin został zmuszony do zatrzymania się. W tym czasie rosyjska linia kawaleryjska nie była w stanie wspiąć się dalej pod górę, ponieważ Austriacy otworzyli potężny ogień artyleryjski na konną kolumnę, która stała się otwartym celem¹⁸⁴. Wieczorem 7 października generał wezwał do siebie rotmistrza barona Bildrelinga i rozkazał mu z dwoma szwadronami starodubowskich dragonów kłusować pod ostrzałem karabinów maszynowych, przejechać obok frontu we wsi Kropiwnik aż do skrzyżowania dróg w kierunku Smilna¹⁸⁵. Rozpoczął się zmasowany ostrzał i wybuchy pocisków odłamkowych. W tym samym czasie generał wezwał pułkownika Choczeturowa, który dowodził Starodubskim Pułkiem Dragonów i spokojnym tonem nakazał mu wprowadzenie wozów konnych do Pokrzywnika. Początkowo oficerowie myśleli, że to żart, ponieważ chodziło o życie lub śmierć. Następnie generał Kaledin zlecił wykonanie rozkazu i wraz z głównymi siłami wycofał się na nocleg do Schodnicy, gdzie przygotowywano rozbiście obozu. Swój manewr wyjaśnił następująco: „A co robić, nie możemy wycofać się? W nocy będzie widać, że oni [Austriacy] nie wiedzą, że nie mamy piechoty, dlatego sami mogą się wycofać przez noc”¹⁸⁶. Wówczas rosyjski generał po raz pierwszy złamał zasadę nocowania z pułkiem awangardowym, organizując sobie tymczasową kwaterę w Schodnicy. Jak widać, węzeł dróg Smilna–Kropiwnik–Isaje w pobliżu Schodnicy był najważniejszym miejscem operacji wojskowej dla okupacji basenów naftowych. Operacja drohobycko-borysławska 1914 r. miała raczej charakter demonstracji siły wojskowej ze strony rosyjskiego dowództwa¹⁸⁷. Choć w rzeczywistości walki o Borysław, Schodnicę, Kropiwnik i kierunek na Isaje były bardziej przeciągane przez Rosjan z powodu kontrofensywy i brawurowych ataków oddziału USS, który

¹⁸¹ Ibidem, c. 19.

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ Ibidem, c. 20.

¹⁸⁴ Ibidem.

¹⁸⁵ Ibidem.

¹⁸⁶ Ibidem, c. 20–21.

¹⁸⁷ Ibidem, c. 13–15.

wykazywał poważne zdolności bojowe¹⁸⁸, w Schodnicy zostało utworzone centrum dowództwa, skąd bezpośrednio wydawano rozkazy¹⁸⁹.

Okupacja Schodnicy przez wojska Kaledina (7–8 października 1914 r.) miała dla armii austriackiej dwie niekorzystne strategicznie konsekwencje: utratę pól naftowych i zdobycie ostatniego połączenia telegraficznego (w Schodnicy istniało około 10 abonamentów i 1 radiostacja)¹⁹⁰ na ścieżkach pasm górskich, które szły na Isaje i Sopot. W związku z zajęciem przez Rosję Lwowa, Drohobycza, Stryja, Borysławia, Sambora i Schodnicy wschodnia linia telegraficzna została zerwana, a łączność z przemyskim dowództwem i generalnym sztabem wojskowym armii austriackiej została utracona do stycznia 1915 r., kiedy to linie łączności polowej zostały szybko przeprowadzone przez szlaki karpackie, co poważnie wpłynęło na plany Rosjan dotyczące przełamania frontu karpackiego¹⁹¹. To spowodowało, że austriackie biuro szefów jeszcze 12 września 1914 r. zostało przeniesione z Przemyśla do Nowego Sącza¹⁹².

W rzeczywistości Schodnica stanowiła korzystne rozwidlenie na przyczółku frontu karpackiego, który kontrolował jednocześnie dwa górskie podejścia do pól naftowych i odnogi kolejowej Drohobycza i był ważnym ramieniem wspierającym tak zwaną „karpacką ofensywę” armii rosyjskiej¹⁹³. Schodnica stała się częścią potężnego przyczółka między Starym Samborem a Stryjem, gdzie koncentrowały się siły armii rosyjskiej¹⁹⁴. W nocy z 7 na 8 października w Schodnicy postanowiono kontynuować natarcie na Isaje tą samą drogą na południe, którą wycofali się strzelcy siczowi, którzy – nawiasem mówiąc – praktycznie nie ponieśli strat. Dowództwo austriackie pozostawiło jednak dla utrzymania ważnego przyczółka kropiwnickiego poważne umocnienie, toteż gen. Kaledin zwątpił w to, że kazachska dywizja Pawłowa przełamie obronę siczowników. Podjęto decyzję o ustawieniu się w szeregu kawalerii Kaledina wzdłuż drogi Bystrzyca Górsko–Smilna¹⁹⁵. Niedaleko Schodnicy i Kropiwnika pozostawiono niewielką barierę wojskową do nadzoru nad tyłami. W pobliżu Łastivki siczownicy rozpoczęli zaciepły opór wobec Rosjan. Generał A. Kaledin wraz z dwoma szwadronami Białogrodzkiego Pułku przeniósł się na lewy brzeg rzeki Stryj, a 70 pieszych ułanów rozproszyło się łańcuchem do natychmiastowej kontrofensywy¹⁹⁶. Wieczorem 9 października 1914 r. zginęła znaczna część pułku Białej Gwardii pod dowództwem pułkownika Tusskiego, jednak wojska austriackie, otoczone w pobliżu rzeki Stryj, nie były w stanie przekroczyć zimnego prądu rzeki i złożyły broń. Białogwardziści wzięli do niewoli około 1000 żołnierzy austriackich (liczba nie jest potwierdzona). Jeden z jeńców, profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego, nie mógł zrozumieć, dlaczego tak się stało, ponieważ na 6 rosyjskich ułanów było 100 jeńców, inny jeńiec był zadowolony, że wojna jeszcze nie zdążyła się dla niego

¹⁸⁸ *З великої Європейської війни, з ілюстраціями і урядовим списком убитих і ранених жовнів – Русинів*, Нью Йорк 1915, с. 108.

¹⁸⁹ Э.Г. Валь, *op. cit.*, с. 19, 21.

¹⁹⁰ Więcej informacji o działalności i sieciach radiotelegrafii w Galicji podczas I wojny światowej można znaleźć w G. Nowik, *Radiotelegrafia i radiowywiad w armii austro-węgierskiej przed wybuchem I wojny światowej i podczas jej trwania*, „Rocznik Przemyski”, T. XLI, Przemyśl 2005, s. 113–134.

¹⁹¹ Ibidem, s. 122.

¹⁹² Ibidem, s. 117–118.

¹⁹³ Ibidem, s. 119.

¹⁹⁴ Ibidem, s. 121–122.

¹⁹⁵ Э.Г. Валь, *op. cit.*, с. 22.

¹⁹⁶ Ibidem, с. 22–23.

rozpocząć, a już się skończyła i zaczął się zastanawiać, gdzie i w jakich warunkach będzie musiał nocować¹⁹⁷. Należy zauważyć, że szybko zorganizowane jednostki armii austriackiej swoją zbiorowością bardzo często przypominały banalne i komiczne opisy z kultowych *Przygód dzielnego żołnierza Szwejka*. W związku z tym Rosjanie żartowali, że przegranie bitwy smielnickiej wynikało z faktu, że w jednostkach armii austriackiej 200 kadrowych Austriaków zostało uwięzionych przez 1300 niezdolnych rekrutów, którzy nie przeszli odpowiedniego szkolenia wojskowego¹⁹⁸. Pomimo zwycięstwa armia rosyjska miała również poważne wady, w szczególności słabą dyscyplinę wśród Kozaków dońskich, którym brakowało odpowiedniego szkolenia wojskowego, a zatem częściej niż inni naruszali dyscyplinę, często rabując miejscową ludność, w szczególności w Schodnicy.

9 października 1914 r. w raporcie dowództwa austriackiego nieprzypadkowo odnotowano zasługi ukraińskich strzelców siczowych w tych strategicznych walkach i manewrach. Z tej okazji I. Boberski w 1915 r. ponownie opublikował nawet cytat z raportu wojennego austriackiego sztabu generalnego: „W tych walkach spisał się również Ukraiński Korpus Ochotniczy”¹⁹⁹.

10 października 1914 r. szlak okupacyjny dywizji A. Kaledina zatrzymał się w pobliżu góry Magura i wsi Jasienica (Jasienica Masiowa), gdzie Strzelcy Siczowi mocno ugruntuwali swoją pozycję i zablokowali dalszy postęp wojsk rosyjskich. Kaledin rozkazał ułanom pociągnąć na górę. Jednak dobrze umocnieni siczowcy rozpoczęli czołowy ostrzał pociskami wybuchowymi i amunicją na otwartym terenie, przez co dywizja poniosła straty i musiała barykadować się w miejscowości Jasienica²⁰⁰. Bitwa trwała do rana 11 października 1914 r., po czym armia USS wycofała się. Taka sekwencja odzyskanych pozycji świadczyła o dążeniu Rosjan do stworzenia niezawodnego przyczółka wokół „Schodnickiej Californii” dla sprawnego transportu ropy w głąb kraju.

Wreszcie 10 października Rosjanie zbliżyli się do wsi Isaje, gdzie pozycje Austriaków również były lepiej ufortyfikowane, tym bardziej że pojawiły się informacje od rosyjskiego wywiadu, że z Turki na pomoc do Isajów wyruszyły pomocnicze wojska austriackie. Rosjanie rozmieścili armię dwoma przyczółkami bojowymi: lewy – na wschód od drogi do Turki – zajęli ochotyrscy huzarzy, przekraczając rzekę Stryj, a prawy – na zachód od tej samej drogi – zajęli białogwardziści. Rosyjska artyleria konna została ustawiona w leszczynie na lewym skrzydle prawego przyczółka na południe od wsi²⁰¹. USS rozpoczął ostrzał rosyjskich pozycji z dział 4- i 6-calowych, które przewyższały zasięg rosyjskich armat konnych²⁰². Armia rosyjska ponownie okopała się, a przechwycone wiadomości z frontu informowały, że Austriacy 12 października 1914 r. przygotowują kontrofensywę na linii Kropiwnik–Isaje, co stanowiło zagrożenie dla strefy tylnej w Schodnicy. Ostatecznie na tej samej linii jednostki gen. Pawłowa zostały zmuszone do odwrotu. Według Ernesta von Wala kawaleria znalazła się w „zamkniętym worku”, ponieważ dalej za wsią Isaje znajdowały się bagna nieprzejezdne dla artylerii (droga na Turkę), a z drugiej strony – droga na Smilną, 15 km od nowo zajętego przez USS Kropiwnika²⁰³. 12 października generał

¹⁹⁷ Ibidem, c. 24.

¹⁹⁸ Ibidem, c. 26.

¹⁹⁹ I. Боберський, op. cit., c. 26–27.

²⁰⁰ Э. Г. Валь, op. cit., c. 27.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ Ibidem, c. 28–29.

Kaledin stoczył bitwę w pobliżu Isajów, która okazała się szczególnie intensywna, ponieważ armia rosyjska musiała poruszać się nieprzejezdnymi bagnami ze wsi Isaje do Turki, gdzie konie „wpadały w bagno po szyję”²⁰⁴.

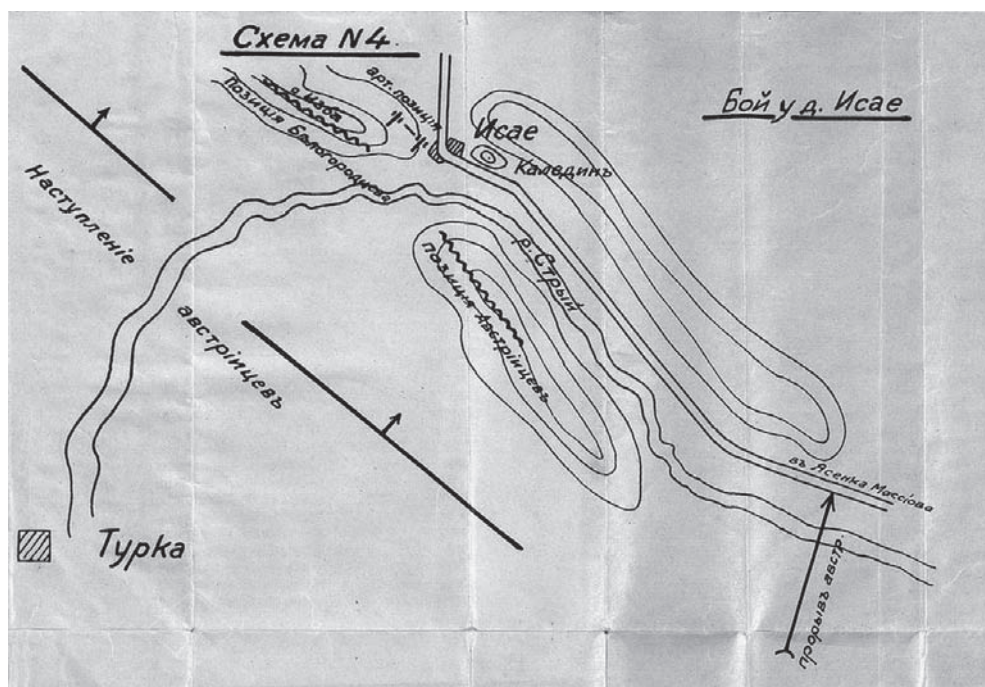

Рис. 3. Схемат nr 4 sporządzony przez podporucznika E. G. Wala.
Bitwa pod wioską Isaje 12 października 1914 r.

W dniach 12–13 października 1914 r. Schodnica ponownie przeszła w ręce armii austriackiej, a na jej terytorium rozmieszczono USS. Podobno to właśnie w kierunku od Schodnicy 15 października austriacki patrol wkroczył nagle do Drohobycza i kierując się rozszyfrowanymi telegramami Rosjan, w krótkim czasie przejął miasto²⁰⁵. Do naszych czasów zachowały się opisy z notatek nieznanego ukraińskiego strzelca o wkroczeniu ukraińskich strzelców siczowych do Schodnicy i Borysławia, które zostały opublikowane na łamach lwowskiej gazety „Dzielo”²⁰⁶. Jak się okazało, tymczasowe wejście USS na terytorium Drohobycczyzny odbywało się przez Schodnicę, a na czele kolumny wojskowej stał nieznany „mecenas Omelian z Doliny”. Pomimo krótkiego okresu pochodu miał on dość triumfalny charakter, ponieważ wszędzie słyhać było okrzyki „Nasi strzelcy przyszli!”²⁰⁷. Ostatecznie wszystkie ulice Schodnicy były zatłoczone mieszkańcami różnych narodowości:

²⁰⁴ Ibidem, c. 32–33.

²⁰⁵ Zakład w czasie wojny. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917, s. 3.

²⁰⁶ З записок стрільця, „Діло” 1914, Львів, 7.11.1914, [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/30344>.

²⁰⁷ Ibidem.

„Nasi nadchodzą, nasi!” Żydzi, Ukraińcy, Polacy wyszli na ulicę powitać. „Jesteśmy ukraińskimi strzelcami” – mówią od czasu do czasu uczestnicy szlaku do ludzi, którzy pytają o ich regiment. „Co? Ukraińscy Strzelcy? Wspaniale! Wspaniale!” – „Niech żyją Ukraińcy! Wiwat Ukraińcy!” – „Wspaniale, nasi strzelcy! Wspaniale, strzelcy siczowi!”²⁰⁸.

Ludzie byli zdumieni i ze łzami w oczach witali USS, ponieważ wiadomo było już o działaniach Kozaków dońskich po drugiej stronie Karpat. Wszystkie ulice Schodnicy były całkowicie wypełnione „starymi i młodymi, kobietami i dziećmi”, a strome wieże szybów naftowych zamarły nieruchomo po obu stronach głównej ulicy Schodnicy. Oznaczało to, że wszyscy robotnicy wyszli witać armię wyzwolicielei. Jednak spotkanie to nie bez powodu przepełnione było strachem, ponieważ wszyscy bali się nadejścia rosyjskiej władzy okupacyjnej, dlatego co minutę błagali strzelców o pozostanie w Schodnicy²⁰⁹. Zgodnie z opisami, USS maszerowało z doskonałym duchem walki pod hasłem „Jesteśmy na ojczyźnie – biednej Ukrainie!”, przy czym każdy z żołnierzy miał przy sobie plecak (tornister), koc, namiot, naramiennik z chlebem i bronią²¹⁰. Była to październikowa przeprawa strzelców przez Schodnicę, Borysław i Drohobycz. W tej kampanii USS wzięło do niewoli wielu Kozaków, zastrzelili wiele koni, a jednego z najpiękniejszych koni z wędzidłem i siodłem w srebrnej biżuterii, który przypominał „kawkę”, podarowali atamanowi USS. Jednak koń długo się nie poddawał, ponieważ mundur USS różnił się od kozackiego, chociaż ukraiński ataman pokazywał „klasę mistrzowską”, jak oswoić obcego konia:

Ataman silną ręką dotyka uzdy, wkłada nogę w strzemię i wskakuje w siodło. Koń staje w jednym miejscu, kilkakrotnie podnosi głowę do góry i spokojnie patrzy do przodu. Czeką na rozkazy nowego atamana²¹¹ (którym był Stefan Szuchewicz).

Mniej więcej w tym czasie, 13 października 1914 r., starosta drohobycki Rapota, który wykonywał rozkazy rządu okupacyjnego, musiał udać się z małym oddziałem do Tustanowic, a stamtąd do Borysławia, aby przejść dalej w kierunku stacjonowania generała A. Kaleidina w Pidbórze. Wreszcie 13 października przed południem przeprowadził naradę z wójtami powiatu drohobyckiego, podczas której obiecał „zwolnienie z podatków, podział lasów, pastwisk i dóbr, a także ze wszystkich stron chwalił tożsamość cara jako ojca”. Tam też Rapota wydał dekret o rozwiązaniu „rządów lokalnych”²¹². Ciekawe jest to, że legion Ukraińskich Strzelców Siczowych, maszerujący ze Schodnicy, tego samego dnia sprawił Rapocie niespodziankę. Po przybyciu w godzinach popołudniowych do Borysławia Rapota rozpoczął spotkanie z mieszkańcami w budynku rady miejskiej w celu założenia „komitetu ratunkowego”. Podczas tego spotkania nowy przywódca „powiatu” podkreślał znaczenie dekretów carskich, kulturowo i politycznie świadomego miasta Petersburga²¹³. Podczas spotkania patrol USS nagle wszedł do budynku, a Rapota w milczeniu czekał na spokój. Otworzyły się drzwi i wszedł austriacki oficer oraz ośmiu ukraińskich strzelców z nałożonymi bagnetami. Rapota sięgnął ręką do kieszeni po rewolwer, chociaż oficer krzyknął „Ręce do góry!”, potem żołnierze rosyjscy jakby próbowali się bronić, ale jeden ze strzelców oddał w sieni budynku strzał ostrzegawczy. Następnie jeden z rosyjskich żołnierzy odwrócił się do ściany i poło-

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ Ibidem.

²¹¹ Ibidem.

²¹² Ibidem.

²¹³ Ibidem.

żył na podłodze. Pozostałych sześciu żołnierzy wraz z Rapotą podniosło ręce do góry²¹⁴. Rankiem 14 października 1914 strzelcy wysłali Rapotę do komendy głównej we wsi Turka. Przeniesienie rosyjskiego jeńca zostało opisane ze szczególnym sarkazmem wojskowym:

[...] wysłali go strzelcy piechotą przez śnieg i bagna do głównej komendy w Turce. W zielonej kurtce ze złotymi guzikami, szarych spodniach, butach z cholewami, w moskiewskiej czapce, dyszał ciężko, skarżył się na duszności i przypominał, że jest w randze „wice-gubernatora” i jemu należy się furmanka. Ale Kozacy powykradali wszystkie konie w okolicy i „wice-gubernator” musiał iść po „Rusi Karpackiej” pieszo²¹⁵.

Podczas noclegu we wsi Kropiwnik pośród wojsk ukraińskich Rapota zastanawiał się, dlaczego nikt wcześniej nie zgłosił pobytu legionistów austriackich, ponieważ na porannym spotkaniu z podwładnymi wójtami, które miało miejsce 13 października w Drohobycz, nikt z obecnych nie powiedział nic o obecności strzelców w powiecie. Co ciekawe, wywiad USS dowiedział się, że trzech z tych wójtów administracja rosyjska ukarała za zdradę wojskową i skazała na zesłanie do Moskwy²¹⁶. Zauważmy, że w jednym z tekstów rozkazów dowódcy pułku (Legionu) USS z 1916 r. Grzegorz Kossak wspominał o szczególnych zasługach w rozpoznawaniu terenu Drohobyczczyzny i Stryjszczyzny w latach 1914–1915 majora Antoniego Warywody, który później awansował na dowódcę pułku USS i ostatecznie zastąpił G. Kossaka²¹⁷.

Mniej więcej w tym czasie w okolicznych wsiach Drohobycza walki toczyły się ze zmiennym powodzeniem co najmniej do końca października 1914 r. Jest to bardzo wyraźnie widoczne na mapach wojskowych opublikowanych przez austro-węgierski sztab generalny w szczególności w odniesieniu do walk w okolicach Drohobycza w dniu 12 października 1914 r.²¹⁸ Wynikało to przede wszystkim z faktu, że dowództwo austriackie podczas pierwszych walk eksperymentowało z lokalnymi jednostkami Ukraińskich Strzelców Siczowych, dzieląc je na 20 osób. Gdy jednak plan ten nie powiódł się, postanowiono całkowicie przekazać USS do grupy korpusu gen. Petera Hoffmanna. Po kolejnej reorganizacji grupa ta rozpoczęła ofensywę z Karpat na pozycje rosyjskie, a następnie walki w rejonie Drohobyczczyzny przebiegały ze zmiennym powodzeniem. Ofensywa austriacka spotkała się z ostrym oporem armii rosyjskiej, chociaż w tym czasie wyzwolono Skole, Bolechów, Drohobycz, Borysław, Stryj i wiele innych miejscowości Galicji²¹⁹. O zasługach USS w ofensywie październikowej 1914 r. jeden z jej uczestników, Bogdan Gnatewicz, w swoich wspomnieniach pisał:

W tej ofensywie legion USS odegrał znaczącą rolę. To prawda, że nie był duży, ale składał się z młodych wojaków, odpornych na wędrowni i bojową pracę. Takich sztandarów w grupie korpusu było niewiele. To nic dziwnego, że sotnie USS szły na czele grup bojowych i wszędzie były pierwsze. Można śmiało powiedzieć,

²¹⁴ Ibidem.

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Ibidem.

²¹⁷ *Из щоденних приказів команди полку (Леґіону) УСС 1916 р. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью Йорк, 1967, с. 407.

²¹⁸ ЦДАЛ, Ф. 742, Оп. 1, Планшет. 22, Спр. 206, Арк. 5.

²¹⁹ М. Лазарович, *op. cit.*, с. 104.

że w ówczesnej kampanii na froncie od Drohobycza do Bolechowa sotnie USS odegrały wiodącą rolę²²⁰.

Jest to bardzo wyraźnie widoczne na mapach wojennych opublikowanych przez austro-węgierski sztab generalny, m.in. dotyczących walk w okolicach Drohobycza 12 października 1914 r.²²¹ To nie pierwszy raz, kiedy strzelcy wystąpili w jednej połączonej grupie, choć w oddzielnych jednostkach. Ta październikowa ofensywa miała większe znaczenie strategiczne, ponieważ powstrzymała rozległe natarcie armii rosyjskiej na całej linii frontu, a dowództwo austriackie otrzymało szansę na dyslokację, obronę Przemyśla i wreszcie na ewakuację²²². Powszechnie wiadomo, że poczynawszy od 13 października 1914 r. od strony Pogara, Krzywego i góry Zwiwin o godzinie 7.00 rano w kierunku Kruszelnicy i Orowa do Drohobycza zaczęła się przemieszczać jednostka pod dowództwem Iwana Kossaka. Po drodze spotykała kozackie oddziały armii rosyjskiej, które strzegły tyłów dywizji generała A. Kaledina i innych pułków, które jeszcze kilka dni temu stacjonowały w Schodnicy. Pierwsza jednostka Kossaka poruszała się przez Podhorodce, gdzie według wspomnień strzelca odbyło się jej triumfalne powitanie ze strony różnych wspólnot narodowych. 16 października 1914 r. pierwsza sotnia Kossaka nocuje w Schodnicy, a 17 października kontynuuje marsz przez Borysław, Tustanowice do Truskawca, podczas gdy czołowe oddziały strażnicze docierają do miasta Stebnik, gdzie doszło do niewielkiej potyczki z Kozakami, którzy zostali zmuszeni do odwrotu²²³. 18 października 1914 r. jednostka Iwana Kossaka przemieszcza się przez pola Stebnika i Silców do Górnych Gajów i bierze w oblężenie drogę kolejową i obwód wokół wsi. Czołowa jednostka sotni I. Kossaka dogoniła strażniczy oddział kozacki armii rosyjskiej, z którym doszło do poważnej strzelaniny. W tym czasie Rosjanie musieli tymczasowo ewakuować rosyjską administrację i armię z Drohobycza. Ciekawostką jest, że 19 października 1914 r. jednostka I. Kossaka po raz pierwszy spotkała się z lotnictwem rosyjskim i w okolicach Drohobycza musiała ostrzeliwać nieprzyjacielski samolot. Jednak pod Stryjem inne oddziały pod wodzą Grzegorza Kossaka odniosły klęskę i dlatego wszystkie jednostki przymusowo wkroczyły do Drohobycza²²⁴.

Tymczasem oddział J. Budzinowskiego, po walkach na Przełęczy Użockiej ruszył z drugiej strony w kierunku Borysławia i już 15 października 1914 r. otrzymał rozkaz pilnowania artylerii we wsi Stary Kropiwnik, w której, choć była oddalona od frontu, to jednak wrogi pocisk ranił zwiadowcę USS i tutaj²²⁵.

19 października 1914 r. siły Ukraińskich Strzelców Siczowych zostały ponownie rozmieszczone w Drohobyczu i wsi Nagujewicze²²⁶, w szczególności w lesie nad rzeką Wielka Stopnianka (na zachód od wsi) w celu wsparcia tylnego prawego skrzydła dywizji

²²⁰ Ibidem, c. 105.

²²¹ ЦДІАЛ., Ф. 742, Оп. 1. Планшет. 22, Спр. 206, Арк. 5.

²²² М. Лазарович, op. cit., c. 105.

²²³ З. Носковський, *До історії сотні Зенона Носковського* [w:] *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914 – 1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью Йорк 1967, c. 163–164.

²²⁴ Ibidem, c. 164.

²²⁵ Т. Ганчарик, *Бої УСС на горі Кобилі 1914 р., „Літопис Червоної калини: ілюстрований журнал історії та побуту”, Чис. 10, Львів 1937, c. 9.*

²²⁶ Д. Вітовський, *Примітки* [w:] *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914 – 1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью Йорк 1967, c. 465.

konnej austriackich dragonów. Według wspomnień strzelca siczowego opublikowanych na łamach gazety „Niedziela” (1935), w tym czasie jednostki Dymitra Witowskiego i Osipa Budzinowskiego wykonywały manewry w okolicach Borysławia, Popieli, Jasienicy i Nagujewicz. W rzeczywistości była to ofensywa USS, która zatrzymała się ponownie w Nagujewiczach, ale teraz już od strony pasma karpackiego. W tym czasie sotnie podzielono na mniejsze oddziały, które jednocześnie prowadziły zwiad. Wraz ze strzelcami siczowymi działały także oddziały piechoty, składające się z byłych wojskowych kawalerii, które straciły konie w walkach z Rosjanami. Ci żołnierze piechoty ubrani byli w czarne płaszcze, czapki kawalerii, a za broń służyły im krótkie strzelby. Strzelcy poruszali się w kierunku lasu w szybkim tempie, gdyż w tym kierunku konie i transport konny przewożyły karabiny i skrzynie z amunicją. Całym połączonym oddziałem wojska kierował austriacki porucznik, który co minutę przeglądał mapę wojskową. Od strony Pidbuża słychać było ciągle huk armat, między Pidbużem a Nagujewiczami ulokowała się jednostka Józefa Budzinowskiego. Podczas marszu młody żołnierz siczowy nagle zauważył dwóch Kozaków na koniach, po czym poinformował starszego sierżanta: „Poruczniku, widzę tam dwóch Kozaków”²²⁷. Kozacy również zauważyli austriackich żołnierzy, dlatego pobiegli do lasu. Oddział strzelecki zatrzymał się, a jednostka strzelców maszynowych została podzielona na dwie części w celu jednoczesnej kontroli dwóch stref ostrzału. Po prawej stronie strzelców maszynowych znajdowało się bagienne zagłębienie, które zakrzywioną linią docierało do lasu. Ukraińscy żołnierze wspominali, że nie mieli czasu na okopanie się, ponieważ rozpoczął się ostrzał ze strony Rosjan:

Właśnie zdążyliśmy zapalić papierosy, jak huragan mocnego ognia uderzył w nas, a kule śmigały wokół naszych uszu, stukając jak tysiące dzieciół w gałęzie i pnie drzew. Za chwilę zagrzmiało: Urra! I byliśmy przerażeni. Otworzyliśmy również ogień, ale nasza sytuacja była beznadziejna. Koło nas przemknęły niespodziewanie konie z karabinami maszynowymi i skrzyniami z amunicją, które niczym huragan przemknęły przez bagna i zniknęły w lesie za drzewami²²⁸.

Oficer USS zaznaczył, że część strzelców obok niego zaczęła się wycofywać przy tym tak szybko, że nie zdawał sobie sprawy, iż pozostał w okopie tylko z przyjacielem Dowgołuckim, z którym również rozpoczął odwrót, jednak natychmiast trafił po kolana w bagno. Pod świstem pocisków i hukiem dział musieli odciąć jeden plecak z chlebem, aby kontynuować bieg poza ostrzałem. Droga odwrotu biegła do leśniczówki lub gajówki, gdzie znajdował się sztab dywizyjny, do którego udało im się dotrzeć dopiero rano²²⁹. Jednak na miejscu nie było ani jednej duszy, więc obaj żołnierze musieli kontynuować ucieczkę. Po drodze spotkali jeszcze kilku strzelców z innych oddziałów, wśród których byli Lew Konik i Diwnicz. Wszyscy byli zmęczeni i całkowicie przemoknięci. Po wyjściu z lasu spotkali kolumnę kawalerii, której major zapytał ich o sytuację na linii ich frontu. Strzelcy złożyli raport w języku niemieckim i major ucieszył się, kiedy usłyszał, że strzelcy karabinów maszynowych uratowali się. Chciał też podziękować za informacje banknotem 100-koronnym, jednak strzelcy pieniędzy

²²⁷ Спогади українського січового стрільця // Неділя, Ч. 1, 6 січня 1935. Див. також републікацію спогадів у: Жовківщина: історико-мемуарний збірник, Відп. ред. Ярослав Каліка, Т. 2, Жовква—Львів—Балтимор 1995, с. 349.

²²⁸ Ibidem.

²²⁹ *Оповіданє українського офіціра*, „Діло” 1914, Львів, 14.11.1914, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/30348>.

nie wzięli i major ruszył za swoim oddziałem. Żołnierze udali się za kawalerią, która długimi kolumnami wycofywała się w kierunku wsi Nagujewicze²³⁰. We wspomnieniach podoficera T. Gonczarika istnieją również podobieństwa do początku ruchu oddziału Budzinowskiego właśnie od strony leśniczówki w Czerwonym Lesie, gdzie strzelcy spotkali kilku ułanów austriackich, którzy w związku z ranami koni musieli się zatrzymać²³¹. Wraz z nimi oddziały przemieszczały się również do Nagujewicz. Jednostka J. Budzinowskiego zatrzymała się na skraju lasu, gdyż dowódca Stepan Szuchewicz prowadził naradę z miejscowymi chłopami skarżącymi się na bezprawie węgierskich huzarów, którzy masowo aresztowali niewinnych ludzi i niemal bez procesu rozstrzeliwali ich na miejscu. Do tej pory udało się zidentyfikować tylko dwie egzekucje przeprowadzone w Nagujewiczach, ale w rzeczywistości z literatury dobrze wiadomo o wojennym terrorze węgierskim w latach 1914–1915 i ich nieufności wobec Ukraińców, niezależnie od ich preferencji politycznych. Egzekucje spowodowane były nie tylko moskiewskimi sympatiami niektórych Ukraińców podejrzewanych o zdradę tronu austriackiego i „kult cara”, ale także ogólnie znaną nieufnością etniczną Węgrów wobec Ukraińców, Polaków i Żydów w ogóle. Tak więc w październiku 1914 r., w przeddzień przybycia jednostek pod dowództwem Romana Szuchewicza, Węgrzy aresztowali i zamordowali następujących Ukraińców we wsi Nagujewicze: Iwan Konik – powieszony przed domem chłopca Laluka oraz Mikołaj Myniw – chłop pochodzący z Bani Kotowskiej, urzędnik gminy Popiele, także powieszony przed domem chłopca Laluka. Powodem aresztowania i egzekucji było to, że M. Myniw zaczął kłócić się z węgierskim wojskowym Eidekusem, ponieważ nazwał go „rusofilem”, chociaż ten w rzeczywistości był zwolennikiem Partii Narodowo-Demokratycznej²³².

Takich egzekucji ze strony węgierskich wojskowych dokonywano wiele w różnych okresach na całej linii frontu. Podobnie jak w Nagujewiczach, we wsi Lipówka (powiat rohatyński) Węgrzy rozstrzelali dwóch młodych chłopców, oskarżając ich o sympatyzowanie z władzami rosyjskimi²³³. Po sytuacji z Węgrami T. Gancharik – zgodnie z własnymi wspomnieniami – opowiedział S. Szuchewiczowi o sytuacji na szlakach i podejściach do Nagujewicz. Co ciekawe, chłopci z Nagujewicz w tym czasie częstowali strzelców siczowych jedzeniem, a S. Szuchewicz serdecznie dzielił się chlebem i masłem z innymi żołnierzami²³⁴.

Na skraju dąbrowy leśnej w pobliżu wsi Nagujewicze doszło do lokalnych starć bojowych strzelców zebranych ze wszystkich oddziałów z wrogiem. Oddziały te kształtowały się wraz z sotnikami atamana S. Szuchewicza, a także podoficerami Ciapkem, Nagajłem, Chomojem i in. Z tego czasu zachował się opis zdarzeń opublikowany przez nieznanego strzelca w gazecie „Dzielo” nieco później, w listopadzie 1914 r. Jak się okazało, jego

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Т. Ганчарик, *op. cit.*, c. 9.

²³² Indeks alfabetyczny ofiar terroru austro-węgierskiego w czasie I wojny światowej 1914–1918 w rejonie Galicji i bukowińskiej Rusi z danymi biograficznymi i biobibliograficznymi [Електронний ресурс] / составил Р. Д. Миревич, Львов 1971, [Електронний ресурс], Режим доступу: https://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html.

²³³ А. Сміжак, *Військові дії на Прикарпатті під час Галицької битви. Серпень – вересень 1914 року* // Архіви Покуття, [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://pokuttia.info/archive/biblioteka/vijskovi-dii-na-prykarpatti-v-period-pershoi-svitovoi-vijny-1914-1917-rr/vijskovi-dii-na-prykarpatti-pid-chas-halytskoi-bytyv-serpen-veresen-1914-roku>.

²³⁴ Т. Ганчарик, *op. cit.*, c. 9.

jednostka poruszała się od strony Starego Sambora za kawaleryjską dywizją Austriaków, jednak pieszo strzelcom trudno było ją dogonić. Był to „nieprzejrany łańcuch wozów, który utrudniał ruch, dlatego znaleziono przewodnika, który pokazał szybszą drogę grzbieciem Karpat”²³⁵. W tym czasie w kierunku linii Nagujewicz–Jasienica Silna–Popiele ruszyła dywizja kawaleryjska pod wodzą księcia Windisz-Greca, która składała się wyłącznie z niemieckich dragonów i huzarów. Niewykluczone, że strzelcy po raz pierwszy podczas marszu zaśpiewali pieśń o Walkirii, charakterystyczną dla pruskich standardów marszowych, na co ksiązę odpowiedział zdziwiony: „Piękna! Wspaniała!”²³⁶. W niedługim czasie jednostka ta dotarła do wsi Kropiwnik, gdzie chłopcy zaopatrzyli strzelców w prowiant. W czasie przejścia w kierunku Nagujewicz między Żalokotią a Bystrycą Górską przez cały dzień toczyła się bitwa, po czym chwilowo jednostka ta powróciła do Schodnicy w celu okrążenia armii rosyjskiej od tyłu. W środku nocy sotnia dotarła do Borysławia, gdzie otrzymała wiadomość, że z Drohobycza do Wolanki przybyło wojsko rosyjskie liczące 2000 ludzi. D. Witowski w swoich wspomnieniach napisał, że wraz z wojskiem kozackim do Wolanki dostarczono również działa wroga²³⁷. Następnie strzelcy ruszyli do Bani Kotowskiej, a stamtąd na górę w pobliżu wsi Popiele, nocując wcześniej w okolicach Borysławia. Na wieść o natarciu dywizji kawaleryjskiej strzelcy w środku nocy ruszyli w kierunku wsi Opaka, gdzie dotarli około godziny 11 rano, jednak niemal natychmiast otrzymali rozkaz skręcenia w kierunku wsi Popiele²³⁸. Faktycznie jednostka ta zaczęła przemieszczać się do Nagujewicz, aby zebrać wszystkie sotnie i oddziały. Otrzymano rozkaz, że w związku ze zbliżaniem się rosyjskiej dywizji kawaleryjskiej trzeba iść pod górę do wsi Opaka. D. Witowski napisał, że przejście było nieprzejezdne i przez to bardzo męczące: „Idziemy nocą, pod górę, przez las. Droga z wybojami, jak zwykle nasze drogi w Galicji w górach są po prostu straszne”²³⁹. Do Opaki USS dotarli około godziny 23.00, a stamtąd udali się bezpośrednio do wsi Popiele. Stepan Szuchiewicz z jedną sotnią strzelców pozostał w Opacie, a D. Witowski z drugą sotnią przeniósł się do Popieli²⁴⁰. Zmęczeni, głodni i ciągle patrolujący od Popieli do Opaki czekali na dalsze rozkazy. Następnie D. Witowski udał się do Jasienicy Silnej i Nagujewicz²⁴¹.

Z innych wspomnień, które dotyczą jednostki idącej z zachodu w kierunku Nagujewicz, dowiadujemy się, że to tutaj strzelcy ponownie ukształtowali własne oddziały i rozbili obóz noclegowy z wartowniczymi załogami polowymi. Następnego dnia kolumny strzeleckie udały się do wsi Popiele, gdzie również rozbito nocleg. Pozostali strzelcy pozostali w lesie w okopach w celu osłony prawej strony²⁴². Jednostka, która poruszała się w ślad za austriacką dywizją kawalerii Windisza-Greca, stale broniła się przed ostrzałami kozaków, zarówno z boku, jak i z tyłu. Linia bojowa frontu rozwinęła się ostatecznie około 12.30 po obiedzie. Walki trwały do godz. 17.30, przy czym jeśli Kozacy strzelali cały czas, to USS robili

²³⁵ Оповіданє українського офіцера..., op. cit.

²³⁶ Ibidem.

²³⁷ Д. Вітовський, *Моя сотня* [w:] *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпеч-кий Нью Йорк 1967, с. 268.

²³⁸ Оповіданє українського офіцера..., op. cit.

²³⁹ Д. Вітовський, op. cit., с. 268.

²⁴⁰ Ibidem.

²⁴¹ Ibidem.

²⁴² Оповіданє українського офіцера..., op. cit.

to oszczędnie, gdyż Rosjanie nie wiedzieli, ile w rzeczywistości sił austriackich ukryło się w lesie²⁴³.

Równolegle z prowadzonymi walkami na skraju wsi Popiele została urządzona kuchnia polowa, gdzie każdy ze strzelców otrzymał po jednej puszcze konserwy i pieczywo. Od strony wsi Popiele słychać było wystrzały karabinów maszynowych. Było to charakterystyczne dla ostrzału innej artylerii strzeleckiej, która wraz z 8 Pułkiem Piechoty Ułanów i jednostką D. Witowskiego powstrzymywała przed Rosjanami podejście do popielowskiego grzbietu²⁴⁴. Potem i ta sotnia, a za nią także pozostałe, ruszyły w kierunku wsi Opaka na górę Kobyła²⁴⁵. Zadaniem na górze Kobyła było przede wszystkim powstrzymanie dywizji rosyjskiej, aby 8 Pułk Ułanów zdołał przejść do potrzebnej mu dyslokacji. Gdy pułki zajęły stanowiska, przyszedł rozkaz utrzymania góry w celu zabezpieczenia tyłów 38 Dywizji Kawalerii armii austriackiej²⁴⁶.

Po wspólnym obiedzie polowym jednostki D. Witowskiego, I. Budzinowskiego i oddział piechoty dowodzony przez innego sierżanta maszerowały ze wsi Popiele do innych podkarpackich wsi Drohobyczczyzny, w szczególności Opaki. Marzerując, śpiewali pieśni strzeleckie. Droga była męcząca, z tego powodu strzelec wspominał:

Przez kilka dni żyliśmy jak ptaki niebieskie i karmili się tym, co po wioskach wyprosilili. Zdarzało się, że kaczan kapusty znaleziony na polu był jedynym pokarmem strzelca, nie mówię już o marchwi²⁴⁷.

Podczas tej kampanii strzelcy wielokrotnie ostrzeliwali rosyjską artylerię, która albo się zbliżała, albo się oddalała. Podczas jednego z ostrzałów strzelców uratował głęboki wąwóz, który z jednej strony ratował życie, a z drugiej był przeszkodą dla kawalerii:

Jar wił się pod górę. Nastało zamieszanie, armaty biły jak szalone, a my wspinaliśmy się pod górę, trzymając się kurczowo rękami. Kilku strzelców ciągnęło za uzdę konia, co na grzbiecie trzymał skrzynie, w których znajdowała się kasa strzelecka. Miejscami było tak stromo, że trzymaliśmy konia ze wszystkich stron, aby nie przewrócił się na wznak. Pół godziny później wdrapaliśmy się na górę, zabłoceni i zmęczeni. Szczęście, że żaden granat nie spadł do wąwozu, w przeciwnym razie zrobiłby z nas prawdziwy gulasz²⁴⁸.

W ten sposób z Popieli, przez grzbiet naprzeciw Jasienicy Silnej jednostki strzeleckie i dywizja piechoty wyszły na górę, z której prowadziła droga do wsi Opaka. Na górze do strzelców dołączyło kilka grup uczniów gimnazjalnych, którzy stali się przewodnikami dla wojskowych, wszakże dobrze orientowali się w terenie, ponieważ ich krewni pochodzili z Jasienicy i Opaki. To oni wyprowadzili ukraińskich strzelców siczowych na górę Kobyła, gdzie miała się odbyć jedna z decydujących walk w 1914 roku na Drohobyczczyźnie²⁴⁹.

²⁴³ Ibidem.

²⁴⁴ Ibidem.

²⁴⁵ Ibidem.

²⁴⁶ Д. Вітовський, *op. cit.*, s. 268–269.

²⁴⁷ *Спогади українського січового стрільця. Неділя. Ч. 1. 6 січня 1935.* Див. також републікацію спогадів у: Жовківщина: історико-мемуарний збірник, Відп. ред. Ярослав Каліка, Т. 2, Жовква–Львів–Балтимор 1995, с. 349.

²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ Ibidem.

Tymczasem armia austriacka otrzymała zadanie przełamania frontu na linii Chyrów–Sambor–Drohobycz. Oznacza to, że kontynuowano równocześnie wyprawę karpacką USS. Dwie kluczowe jednostki pod dowództwem I. Kossaka otrzymały rozkaz zajęcia Drohobycza. Dlatego właśnie, zgodnie z opisami z tego okresu, jeszcze 15–18 października 1914 r. dotarli do Borysławia, Drohobycza i Nagujewicz. Jednostka I. Kossaka pokonała pod Silcami trzykrotnie większą armię rosyjską i 20 października 1914 r. weszła do Drohobycza, a żołnierze R. Dudińskiego zajęli Stryj 21 października²⁵⁰. W tym dniu wraz z batalionem rezerwy wojskowej kapitana Musilia sotnia I. Kossaka przeszła ponownie przez Stebnik, Kołpec i Silce do Drohobycza. W rejonie Górki pod Drohobyczem doszło do walki pomiędzy austriackim batalionem zjednoczonej rezerwy wojskowej z trzema jednostkami kozackimi, które ubezpieczały odwrót głównej części armii rosyjskiej, przemieszczającej się od strony Starego Sambora. Siły austriackie wraz z USS ponownie zajęły Drohobycz²⁵¹. Jednak bez odpowiedniego wsparcia strzelcy siczowi pod naporem przeważających sił rosyjskich musieli się wycofać²⁵². Wynikało to z faktu, że od strony Borysławia nacierała przeważająca większość Rosjan, dlatego też armia austriacka ponownie wycofała się do Stebnika, gdzie tymczasowo utworzono postój. Zdecydowano się na oczekiwanie przybycia 129 brygady austriackiej²⁵³.

21 października 1914 r. rozpoczęła się II kontrofensywa jednostek rosyjskich na Drohobycz, a punktem wyjścia był kierunek z Sambora do Turki, gdzie zorganizowano tzw. „karny oddział” składający się wyłącznie z dońskich Kozaków, którzy do końca października 1914 r. doszczętnie zdewastowali okolice Drohobycza, Borysławia i Schodnicy²⁵⁴. Tego samego dnia jednostka I. Kossaka otrzymała rozkaz okopać się na górze Teptiuż, a innych wzgórzach na północ od wsi Hubicze, tym samym znaleźli się w centrum armii rosyjskiej, pozostając odłączonymi od głównych sił armii austriackiej. W wyniku ciężkich walk wojska I. Kossaka zdołały wydostać się z okrążenia w pobliżu góry Teptiuż, dotrzeć do wioski Modrycz i dołączyć do 129 brygady austriackiej. Tego dnia faktycznie na całym froncie drohobyckim toczyły się bitwy, więc nie mając już wsparcia 129 brygady armii austriackiej, dociera do wsi Dobrohostów, w okolicach której musiała ponownie okopać się na miejscowej górze²⁵⁵. 22 października 1914 r. jednostka I. Kossaka otrzymała rozkaz zatrzymania się na nocleg w okolicach wsi Orów, a już 23 października została zmuszona do powrotu do Dobrohostowa oraz Uliczna w celu ochrony tyłów całej austriackiej 129 brygady podczas manewru zawracania. 24 października I. Kossak i jego żołnierze przekroczyli rzekę Stryj i wyruszyli w kierunku Korczyna²⁵⁶.

Od południowej strony Drohobyczczyzny jedną z kluczowych walk, która miała miejsce 24 października 1914 r., była bitwa dwóch sotni USS na górze Kobyła między Załokciem, Opaką i Popielami.

Według wspomnień podoficera T. Ganczarika 22 października 1914 r. jednostka I. Budzinowskiego ponownie stacjonowała w Popielach. W tym czasie nie było mowy o odpoczynku, ponieważ wszyscy spodziewali się nagłego ataku Rosjan. T. Ganczarik

²⁵⁰ I. Боберський., *op. cit.*, c. 27.

²⁵¹ З. Носковський., *op. cit.*, v. 164.

²⁵² М. Кріль., *op. cit.*, c. 122.

²⁵³ З. Носковський., *op. cit.*, c. 164.

²⁵⁴ Zakład w czasie wojny. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum..., *op. cit.*, s. 3.

²⁵⁵ З. Носковський., *op. cit.*, c. 164.

²⁵⁶ Ibidem.

został dołączony do grupy pułkownika Ridla jako posłaniec, ponieważ był biegle władał językiem niemieckim i mógł przekazywać wiarygodne informacje różnym jednostkom armii austriackiej. W razie potrzeby miał natychmiast poinformować atamana S. Szuchewicza, jak powinien ze swoją jednostką wojskową poruszać się w razie ataku Rosjan²⁵⁷. Rankiem 23 października 1914 r. pułkownik Ridl wysłał T. Ganczarika do S. Szuchewicza z rozkazem, aby jednostka atamana była gotowa do odwrotu w ciągu 1 godziny, ponieważ konieczne było przejście przez górę Ratoczyn do wioski Opaka. Po przybyciu do S. Szuchewicza Ganczarik zauważył, że ataman nie śpi, ale uważnie studiuje mapę wojskową: „Podałem mu notatkę. Przeczytał notatkę i coś mruknął”²⁵⁸. Następnie szybko rozpoczęto zbiórkę armii pomiędzy górą Ratoczyn a zboczem wsi Popiele. Gdy ułani byli już w pełni zebrani, wojska rosyjskie rozpoczęły masowy ostrzał pociskami odłamkowymi. Armia austriacka rozpoczęła bezzwłocznie nagły odwrót w kierunku lasu, podczas którego kilku ułanów zostało rannych²⁵⁹. Co więcej, podczas ruchu w górę, w kierunku Opaki, jeden z gońców z jednostki strzeleckiej poinformował austriacką artylerię, że po tej samej stronie w lesie znajdują się siły rosyjskie, a artylerzyści przez pomyłkę zaczęli strzelać do swoich jednostek, w szczególności do pułkownika Ridla. T. Ganczarik wspominał: „Zaczęli nas ostrzeliwać i oczywiście wyrządziliby nam szkodę, gdyby nie kilku ułanów, którzy cwałem dotarli do dowódcy artylerii, wyjaśniając istotę sprawy, a on zamknął ogień”²⁶⁰.

24 października 1914 r. pod dowództwem S. Szuchewicza sotnie D. Witowskiego i J. Budzinowskiego, które przebywały z żołnierzami piechoty na górze Kobyła, otrzymały rozkaz ze sztabu o obowiązkowym noclegu na górze. Zachował się szczegółowy opis bitew bezpośredniego uczestnika tych wydarzeń podoficera jednostki J. Budzinowskiego – Tymka Ganczarika, który później awansował do stopnia podchorążego²⁶¹. Jak się okazało, na początku oddzielny rozkaz otrzymała jednostka S. Szuchewicza, aby przenieść się na południowy zachód od Opaki. Sotnia J. Budzinowskiego miała tymczasem utrzymać szczyt góry od strony północnej, a sotnia D. Witowskiego – od strony południowej. U podnóża góry rozlokowały się oddziały pułkownika Ridla, które nie miały wystarczającego umundurowania polowego strzelców siczowych, ale były ubrane w granatowe bluzy, czerwone spodnie i skórzane czapki (kiwery) na głowie. Z powodu jaskrawych ubrań były łatwo rozpoznawalne przez wojska rosyjskie, dlatego straty były tutaj duże²⁶². Strzelcy siczowi usadowili się w taki sposób, że ich linia frontu była skierowana w stronę podnóża góry.

Trzeba zauważyć, że cele nie zostały od razu ustalone. Erast Konik wraz z kilkoma oficerami udał się więc na poszukiwanie łączności z brygadą. Dowództwo nad dwoma jednostkami objął Dymitr Witowski. On pozostawił również wyjątkowe wspomnienia o sytuacji, w której znalazła się jego sotnia²⁶³. Swoimi bagnetami strzelcy zaczęli odgraczać się ze wszystkich stron w rowach, które niewiele przypominały okopy. Ze wspomnień strzelców jasno wynika, że:

²⁵⁷ Т. Ганчарик, *op. cit.*, c. 9.

²⁵⁸ *Ibidem*.

²⁵⁹ *Ibidem*.

²⁶⁰ *Ibidem*.

²⁶¹ *Ibidem*, c. 9–11.

²⁶² *Ibidem*, c. 9.

²⁶³ Д. Вітовський, *op. cit.*, c. 268.

[...] były to raczej płytkie jamy, a przed nimi niskie kopce z wykopanej ziemi. Lepszych okopów nie potrafiliśmy kopać, a poza tym nie mieliśmy łopatek. Podczas tych przygotowań zapadła noc²⁶⁴.

Po tym jednostka J. Budzinowskiego rozpoczęła dyslokację do okopów z północnego zbocza góry, a Witowskiego ruszyła na odpoczynek pod jodłami, które rosły obok okopów. I choć pierwsza noc na górze była spokojna, strzelcy ze wszystkich stron słyszeli strzały odbijające się echem w Karpatach. D. Witowski napisał:

Nie ma jedzenia. Dowódca piechoty ułanów, pułkownik Ridl, wydzielił ze swoich wojskowych zapasów dla ukraińskich strzelców siczowych kilkadziesiąt puszek [...] Jedna puszka przypadła na trzech lub czterech strzelców. To jedzenie było na całe dwa dni²⁶⁵.

Jednostka J. Budzinowskiego była szczególnie wyczerpana, ponieważ przez zimną noc i mgłę strzelcy, którzy nie mieli koców, a jedynie pokrowce, poważnie zmokli, dlatego większość z nich była niewyspana i głodna²⁶⁶. Dowódca J. Budzinowski chodził od jednego strzelca do drugiego i budził ich słowami: „Nie śpijcie, bo Moskale zabiorą was żywych do niewoli”²⁶⁷. Ale te argumenty niewiele pomagały, gdyż nie zdążył się wycofać na jakieś 2–3 kroki, jak obudzony strzelec znów zasypiał²⁶⁸. Około godziny 2.00 w nocy J. Budzinowski wraz z T. Ganczarikiem zaczęli ponownie budzić strzelców. Nikt nie miał żywności, ponieważ zapasy rezerwowe rozdano już wcześniej. T. Ganczarik wspominał ze złym humorem o tym, jak udało mu się uciec przed głodem i zimnem bezpośrednio w okopach:

Nie miałem też nic oprócz butelki koniaku, którą uratowałem od nieuchronnej śmierci pod Popielami, jednocześnie narażając swoje życie na niebezpieczeństwo podczas jej ratowania, za co wypilem dobrą porcję od atamana Szuchewicza. Ale teraz się przydała. Wyjąłem butelkę z plecaka, otworzyłem i podałem dowódcy [Budzinowskiemu]. Nie ma co jeść – mówi sotnik – więc i pić nie będziemy. Ale na szczęście przyszedł podoficer Ciapka. Zakończyliśmy z nim targowanie. Ja dam koniak, a on da przekąskę. Przyniósł kawał chleba i jedną konserwę dla nas, a sam jadł cwibaka. Z pomocą kilku strzelców moja butelka szybko się opróżniła, a my się rozgrzaliśmy²⁶⁹.

O północy jednostka D. Witowskiego zastąpiła sotnię I. Budzinowskiego. Należy podkreślić, że obie jednostki USS były uzbrojone w ciężkie, stare karabiny Werndla z 1877 r. Wyjątek stanowił tylko karabin modelu 90, który miał T. Ganczarik, autor różnych wspomnień o tej bitwie, a który otrzymał w prezencie od austriackiego kapitana podczas ostrzału w okolicy Jasienicy Silnej²⁷⁰ za to, że był przewodnikiem połowy jednostki pułkownika Ridla²⁷¹. T. Ganczarik nie spał tej nocy, ponieważ bał się, że ktoś ukradnie mu tę broń, na którą spoglądał nawet I. Budzinowski.

Atak Rosjan na górę Kobyła rozpoczął się w nocy z 24 na 25 października 1914 r.

²⁶⁴ *Спогади українського січового стрільця...*, c. 349.

²⁶⁵ Д. Вітовський, op. cit., c. 268–269.

²⁶⁶ Т. Ганчарик, op. cit., c. 9.

²⁶⁷ Ibidem.

²⁶⁸ Ibidem.

²⁶⁹ Ibidem, c. 10.

²⁷⁰ Ibidem.

²⁷¹ *Спогади українського січового стрільця...*, c. 349.

Faktycznie po rozdaniu amunicji strzelcom powoli zaczęły pojawiać się pojedyncze eksplozje pocisków odłamkowych nad okopami. „Patrzmy, a przed nami na drugim wzgórzu Moskale jak owiec. Rozpoczęło się strzelanie. Moskałe, strzelając w naszą stronę, przesuwają się na bok” – napisał T. Ganczarik²⁷². Jak się okazało, strzelcy siczowi byli dobrze przygotowani, ponieważ przez cały marsz karpacki S. Szuchewicz stale prowadził szkolenia wojskowe podczas postojów i odpoczynków. Nawet w środku nocy strzelcy zaczęli kopać doły pod sobą i nakładali darń, aby zakryć głowy przed strzałami wroga. Po pewnym czasie ostrzał nasilił się również ze strony rosyjskiej artylerii, co oznaczało początek poważnej bitwy: „Następnie artyleria zaczęła uderzać w górę. Gęsto spadały pociski, wyrывая głębokie doły i powalając stuletnie jodły. A mgła, jak na złość, zaczęła opadać”²⁷³. O 7.00 rano mgła nagle roziała się²⁷⁴, a górę Kobyłę po pewnym czasie rozświetliło słońce, w związku z czym stanowiska Rosjan stały się widoczne z daleka.

Sotnia D. Witowskiego jako pierwsza rozpoczęła ostrzał Rosjan, natomiast I. Budzinowskiego pozostała w rezerwie, czekając za wzgórzem. Największy ostrzał na początku bitwy dochodził z prawej strony, gdzie obronę utrzymywali dragoni austriaccy²⁷⁵, m.in. oddział Ridla²⁷⁶. Poniżej strzeleckich okopów miała miejsce pierwsza walka na bagnety i pierwsza masakra, jaką kiedykolwiek widzieli na własne oczy. Jednocześnie kawaleria austriacka nie była przygotowana do takiej walki, ponieważ nie mieli dość bagnetów. Góra zaczęła wypełniać się trupami, wśród których byli również polegli strzelcy siczowi. Niektórzy ranni czołgali się do lasu bez poleceń oficerów, a ci, którzy mieli siłę, nadal strzelali²⁷⁷.

Po pewnym czasie dowódca sotni D. Witowski podszedł do strzelców „ze spiętą błądą twarzą”, jednak z przekonaniem wydał rozkaz: „Bagnety na broń! Grupami atakować wroga!”²⁷⁸. Jak się okazało, dowiedział się o śmierci pułkownika Ridla, który kierował dragonami (ułanami)²⁷⁹. Oficer jednej z grup strzeleckich otrzymał rozkaz podzielenia ich na trzy części linii frontu, które były pod ostrzałem²⁸⁰. Strzelcy ustawieni w szeregu, oddział za oddziałem, zaczęli zajmować pozycje w okopach znajdujących się przed wzgórzem. Po pewnym czasie druga sotnia połączyła się z linią frontu ostrzału²⁸¹. Opisy początkowych ostrzałów ze strony USS były w pewnym stopniu sarkastyczne, gdyż niektórzy legionieści równocześnie z walką jedli w okopach obiad. Pisał o tym jeden z uczestników walki:

Było tu gorąco. Chmury dymu zasłaniały poboczne góry Kobyłę, za dymem nie można było dostrzec, co dzieje się przed nami. Gdy wiatr przedzierał się przez zasłonę dymu, widać było naszą linię, która miękkim łukiem otaczała poboczne góry. Niedaleko mnie leżał w okopie nieśmiertelny podoficer Ciapka Skoropad. Odwracając się plecami do wroga, spokojnie wydobywał bagnetem z puszki konserwę. Krzyknąłem do niego: „Towarzyszu czołar, dlaczego nie strzelasz?!”, a on odpowiedział: „Zdążymy!” i dalej grzebał się w puszcze. My kontynuowaliśmy bój. Strzelcy położyli strzelby na niskich

²⁷² T. Ганчарик, op. cit., c. 10.

²⁷³ *Спогади українського січового стрільця...*, c. 349.

²⁷⁴ *Оповіданє українського офіцера...*, op. cit.

²⁷⁵ Ibidem.

²⁷⁶ T. Ганчарик, op. cit., c. 10.

²⁷⁷ Ibidem, c. 11.

²⁷⁸ *Спогади українського січового стрільця...*, c. 349.

²⁷⁹ Д. Вітовський, op. cit., c. 269.

²⁸⁰ *Оповіданє українського офіцера...*, op. cit.

²⁸¹ *Спогади українського січового стрільця...*, C. 349. c. 349.

skarpace, wyjęli naboje z kieszeni i magazynków i otworzyli ogień. W uszach huczały salwy strzałów, a gdzieś z głębi duszy brzmiał uparcie refren piosenki: „My tę czerwoną kalinę podniesiemy, a my naszą sławną Ukrainę hej, hej!...”²⁸².

Niestety u niektórych ukraińskich żołnierzy przestarzałe karabiny Werndla zawodziły, zamek nie wyrzucał łusek i za każdym razem trzeba było je wydłubywać bagnetem lub wypychać drutem. Jeden ze strzelców Mateusz z Żółkwi, w ogóle nie mógł doprowadzić karabinu do strzału, więc poprosił towarzysza z okopu, aby pożyczył mu swój karabin, gdyż bardzo chciał oddać kilka celnych strzałów w kierunku wroga. Żołnierz ten został jednak po pewnym czasie ranny w nogę i sanitariusze szybko zabrali go za linię frontu. Od lewego skrzydła frontu rozpoczęły odwrót grupy oddziału piechoty armii austriackiej w czarnych płaszczach, które przypominały czarne kruki niosące złe wieści. Zostali oni śmiertelnie ranni przed okopami strzelców. Komendant dragonów poinformował, że rozpoczyna odwrót swoim prawym skrzydłem, a wkrótce sam zginął od kuli, która uderzyła go w plecy – był to pułkownik Ridl, który przed śmiercią zdążył wykrzyknąć strzelcom, aby wycofali się do lasu. Kawaleria rozpoczęła również odwrót. Do strzelców dołączyło kilku ułanów wycofującej się jednostki Ridla, którzy prawie wszyscy zginęli. Po stracie oficera i silnym natarciu Rosjan dragoni kawalerii bez bagnetów wycofali się na tyły, a za nimi rozpoczęli odwrót strzelcy siczowi²⁸³. Otrzymali wyraźny rozkaz: „Jungschützen halten den Feind auf!” (Niech młodzi strzelcy powstrzymają wroga!)²⁸⁴.

Wojska rosyjskie rozpoczęły równocześnie natarcie, krzycząc „Hurra!”, w tym samym czasie z prawej strony pod naporem ognia wrogich dział zajęli korzystną pozycję w lesie, skąd rozpoczął się poważny ostrzał karabinów maszynowych. Dowódca D. Witowski szybko przerzucił większy oddział strzelców na prawą stronę, ale sytuacja nie poprawiła się, stając się z minuty na minutę coraz bardziej napięta. Po pewnym czasie cała linia frontowa strzelców rozpoczęła kontratak, strzelając w biegu do wroga u podnóża góry. Zgroza tej walki wyraziście została opisana we wspomnieniach strzelca:

Podoficer Ciapka stał wyprostowany, jego długie wąsy rozwiały się na wietrze, kindżał przycisnął do ramienia i przechyliwszy głowę, wtopił się uważnie w szarą masę, która z krzykiem podchodziła od dołu. Podoficerowie Nagało i Choma usiedli przy swoich plutonach. Stroński strzelał i krzyczał: „Towarzysze! Nie żałujcie kul!...”. Setnik Witowski biegał od plutonu do plutonu i zagrzewał do walki. Jakby spod ziemi wyrósł za nami podoficer sztabowy, znany między strzelcami kwatermistrz. Wyciągając szablę i unosząc ją nad głowę, krzyczał jak szalony: „Ukraińcy! Strzelać, tylko strzelać!”, a towarzysze nie szczędzili ani kul, ani krwi. Wokół nas ryczało, gotowało się i kotłowało, grad żelaza leciał z przodu, z lewej i prawej strony. Bagnety wroga skrzyżowały się z bagnetami strzelców już na lewym skrzydle. Jeden drugiego po kolei zaciągali do niewoli. Szare rosyjskie płaszcze mieszały się z niebieskimi mundurami strzeleckimi. Rosyjskie kleszcze z czterech pułków piechoty powoli się zamykały...²⁸⁵.

Ze wspomnień oficera strzeleckiego sąsiedniej jednostki dowiadujemy się, że odległość między strzelcami a wojskami rosyjskimi sięgała 10–15 kroków, co zmuszało ich do wstania

²⁸² Ibidem.

²⁸³ Т. Ганчарик, *op. cit.*, c. 11.

²⁸⁴ *Спогади українського січового стрільця...*, c. 349.

²⁸⁵ *Оповіданє українського офіцера...*, *op. cit.*

z okopów i strzelania na stojąco. W tym czasie jednego z bojowników z Huculszczyzny pochodzącego z Kosowa dwóch Rosjan zaatakowało bagnetami. Strzelec ze swojej strony natychmiast zamachnął się karabinem i jednocześnie przeciął im głowy. Z tej sotni podczas walki wręcz poległo 15 strzelców²⁸⁶. T. Ganczarik napisał: „Walczyli jak lwy. Jedni kolbami miażdżyli głowy nieprzyjacielowi, a drudzy siekali szablami”²⁸⁷.

D. Witowski pozostawił również własne wspomnienia o okropnościach tej walki:

Ten etap niekontrolowanej walki (sterowanie tutaj było po prostu niemożliwe) zebrał najwięcej ofiar. Z moich chłopców poległo aż 15 osób. Dalej nie można było się opierać. Było nas zdecydowanie za mało...²⁸⁸.

Wydawało się, że Rosjanie okrążą strzelców w zamknięte koło, ale natychmiast rozległ się rozkaz odwrotu. Pod naporem wielkiej armii rosyjskiej jednostki austriackie zaczęły się wycofywać, strzelając bez przerwy do wroga, przez co lufy karabinów były czerwone od przegrzania²⁸⁹.

W czasie odwrotu największy ostrzał strzelców odbywał się z lewej strony. W czasie tego odwrotu zginął strzelec Rozdolski, a innemu pocisk przeszył rękę. T. Ganczarik opisał krwawą panoramę wycofywania do lasu:

Pełno rannych i martwych ciał. Najwięcej zginęło od odłamków wroga i spadających drzew. Jednemu strzelcowi oderwało rękę. Mówi coś, ale nie można go zrozumieć. Drugi ma rozbitą głowę²⁹⁰.

Z pomocą kawalerzystów strzelcy zabierali rannych, ale w trakcie odwrotu umierali oni z powodu ciężkich ran. Pomimo trudów walki strzelcy wydostali się z okrążenia Rosjan i szybkim forsownym marszem zeszli w dół góry. Jednak w dolinie na centralnej drodze zobaczyli straszny obraz:

Cała dolina jest wypełniona wozami, które pospiesznie uciekają jedyną drogą. Ze wszystkich stron znoszono rannych i kładziono ich na wozy. Konie bez jeźdźców, z siodłami na grzbietach, biegały samopas, a pod górą stały baterie armat. Kiedy ich komendant usłyszał ode mnie, że góra Kobyła została zabrana, wydał po niemiecku rozkaz, artylerzyści wsiedli na konie, zabrali działa i galopem rzucili się do ucieczki. Położyliśmy rannego towarzysza na wozie i od razu rzuciliśmy się między wozy, aby od Węgrów kupić słoninę i chleb²⁹¹.

W taki oto sposób bitwa na górze Kobyła została przegrana przez armię austriacką. Jednostka D. Witowskiego spotkała w dolinie swojego sanitariusza Browkę, który ratował rannego towarzysza, ale po pewnym czasie on sam został ranny²⁹². Strzelcy tej sotni w liczbie 14, z których połowa była ranna, zaczęli sobie nawzajem bandażować ręce. Wszyscy byli zdziwieni wielkim chaosem, jaki panował w górskiej dolinie. Jeden wojskowy mógł przewozić 3–4 koni, niektóre były ranne, gdyż ich jeźdźcy zginęli. Kiedy jeden z austriackich podoficerów podszedł do T. Ganczarika i zapytał po niemiecku, czy wróg jest daleko, wszyscy strzelcy odpowiedzieli

²⁸⁶ *Спогади українського січового стрільця...*, с. 349; *Оповіданє українського офіцера...*, op. cit.

²⁸⁷ T. Ганчарик, op. cit., с. 10.

²⁸⁸ Д. Вітовський, op. cit., с. 269.

²⁸⁹ T. Ганчарик, op. cit., с. 10.

²⁹⁰ Ibidem, с. 11.

²⁹¹ *Спогади українського січового стрільця...*, с. 349.

²⁹² *Оповіданє українського офіцера...*, op. cit.

mu jednym głosem, że Rosjanie są już w lesie, a to przybył legion ukraiński. Potem wśród oficerów zapanowało zamieszanie, ale po pewnym czasie rozkazano małemu węgierskiemu oddziałowi odejść na tyły w celu odparcia ataku wroga. Reszta armii w panice zaczęła wycofywać się w kierunku Załokcia i Isaji. Artylerzyści zostawili 8 dział, które nawet nie były przybite gwoździami do ziemi, co ułatwiło wykonanie salwy na wroga²⁹³.

Po dotarciu do wsi Załokieć strzelcy mogli zjeść kolację. Opis warunków pogodowych i realiów tego odwrotu z góry Kobyła robi wrażenie:

„Straszne bagno. Działa zapadają się po osie, kładziemy na nie ręce, wyciągamy całą baterię, która nie może ruszyć ani do przodu, ani do tyłu. Nie udało nam się jednak dotrzeć na ciepłą kolację i poszliśmy od razu do wioski Tur. Ponownie przyłączono nas do piechotę ułanów. Następnie USS udali się drogą do Turki, a następnie do wioski Isaje”²⁹⁴.

W wiosce Isaje rozbici na górze Kobyła strzelcy z różnych jednostek spotkali się z oficerami I. Budzinowskim i D. Witowskim, po czym ruszyli dalej do wsi Turka. Reszta oddziałów, które pozostały z prowiantem do obrony wsi Opaka i odwrotu głównych sił, dostała się do niewoli rosyjskiej²⁹⁵.

Ogólnie rzecz biorąc, na górze Kobyła, która miała wysokość 820 m n.p.m., w okolicach wsi Opaka zginęło wielu ukraińskich strzelców siczowych, których nazwisk do dzisiaj nie można zidentyfikować. Według wspomnień D. Witowskiego wśród ofiar byli: Ilarij Browko z Zaleszczyk (ur. 1894 r.), student medycyny Grigorij Gurnikiewicz (ur. 1895 r.) z Czernowa w powiecie rohatyńskim, absolwent gimnazjum Osip Kajdan, strzelec Tomasz Leszkow (ur. 1893 r.) ze wsi Lisznia w powiecie drohobyckim, strzelec Grigorij Oleksowski (ur. 1896 r.) ze wsi Jasienica w powiecie drohobyckim, strzelec Mikołaj Palijczuk (ur. 1895 r.) ze wsi Gwiżdziec powiatu kołomyjskiego²⁹⁶. Co ciekawe, swoje życie na górze Kobyła oddał syn przyjaciela Iwana Franki, znanego działacza chłopskiego z powiatu drohobyckiego i Towarzystwa Koszowego Siczy Powiatowej, ambasadora ukraińskiej partii Radykalnej Jacka Oleksowskiego – Grigorij²⁹⁷. Ważne jest, że pamięć historyczna o żołnierzach poległych na górze Kobyła w XXI w. jest corocznie czczona przez społeczeństwo Drohobyczczyzny poprzez nabożeństwo żałobne, które odbywa się przy pamiątkowym krzyżu i kaplicy wsi Opaka i wsi Załokieć.

Dowództwo austro-węgierskie próbowało odrzucić przeciwnika i zaczęło ściągać swoje ostatnie rezerwy. Bitwa pod górą Kobyła, która znajduje się z jednej strony między wsiami Opaka i Załokieć a Popieli z drugiej, jest obszernie opisana we wspomnieniach strzelców siczowych i ich oficerów. W walkach o górę Kobyła poległo wielu ukraińskich strzelców i żołnierzy armii rosyjskiej. Wśród uczestników bitwy był również uczeń 7 klasy drohobyckiego gimnazjum Oleksowski, który dzień przed walką odwiedził swoich rodziców w Jasienicy Silnej, po drugiej stronie grzbietu i był przewodnikiem strzelców. Rosjanie wzięli górę w oblężenie, a dowództwo ze sztabu informowało, że nie można opuścić pozycji. Ukraińscy strzelcy siczowi okopali się w rowach, rozkładając karabiny maszynowe mannlicher

²⁹³ Т. Ганчарик, *op. cit.*, c. 11.

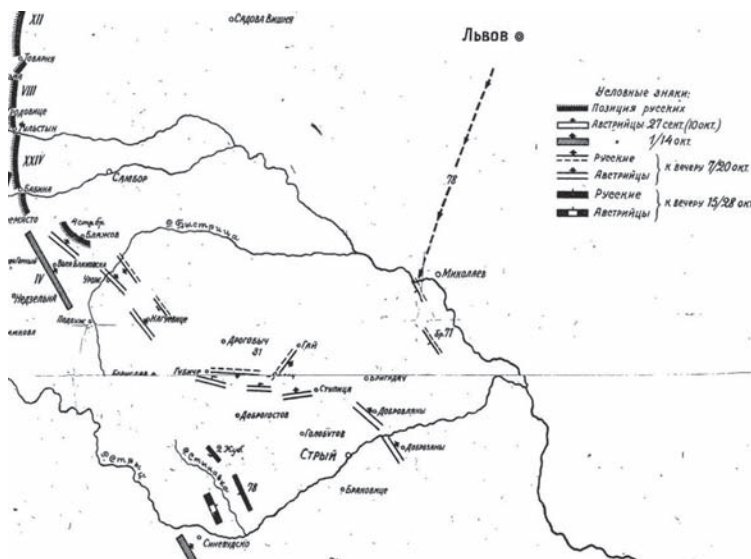
²⁹⁴ *Оповіданє українського офіцера...*, *op. cit.*

²⁹⁵ Т. Ганчарик, *op. cit.*, c. 11.

²⁹⁶ Дмитро Вітовський. Примітки. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964, Гол. ред. С. Ріпечк-кий, Нью Йорк: Вид-ня Гол. Управи УСС, 1967, c. 465.

²⁹⁷ *Ibidem*, c. 465.

w najkorzystniejszych pozycjach. Rozpoczęła się walka, karabiny maszynowe strzelały albo seriami, albo pojedynczo. Rosjanie strzelali nie mniej celnie, zarówno z karabinów, jak i karabinów maszynowych oraz artylerii wyposażonej w haubice, od których poległo wielu strzelców. W tej walce USS nie mieli ani jednego działa. Wśród ofiar wymienia się: podoficera Leskiwa, gimnazjalistów Górnikiewicza i Oleksowskiego oraz studenta medycyny Browkę²⁹⁸. Wśród konkretnych osób, które brały udział w walkach na górze Kobyła, wiadomo o Wasiliju Ziteniuku ze wsi Żabje w powiecie kosowskim, który później oddał życie na górze Makiwce²⁹⁹. Również w walkach o Drohobyczczynę brał udział Fiodor Pik ze wsi Byków, który także zginął na Makiwce³⁰⁰.

Ryc. 4. Front rosyjsko-austriacki we wsiach Drohobyczczyzny podczas operacji chyrowskiej (październik–listopad 1914 r.)

Zakładamy, że wioska Uliczno w strategii wojskowej z przełomu października i listopada 1914 r. miała dla obu walczących stron wyłącznie znaczenie tyłowe w walkach o przyczółek drohobycko-samborski, dla którego stała się ważną bazą do zaopatrzenia w prowiant: żywność, wodę i strategicznie ważną sól. Na przykład w czasie odwrotu armii austriackiego generała Petera Freigerra von Hoffmanna rosyjscy Kozacy dońscy zlokalizowali swoje tyły właśnie na wspomnianych pozycjach. Z drugiej strony, według danych Jana Boberskiego, w listopadzie 1914 r. poszczególne starcia miały miejsce również w Boryslawiu, Opaku i Nagujewiczach z udziałem jednostki Dymitra Witowskiego, przy czym linia frontu w Karpatach, której w całości bronili USS wraz z innymi jednostkami armii austriackiej w okresie październik–grudzień

²⁹⁸ З записок стрільця..., op. cit.

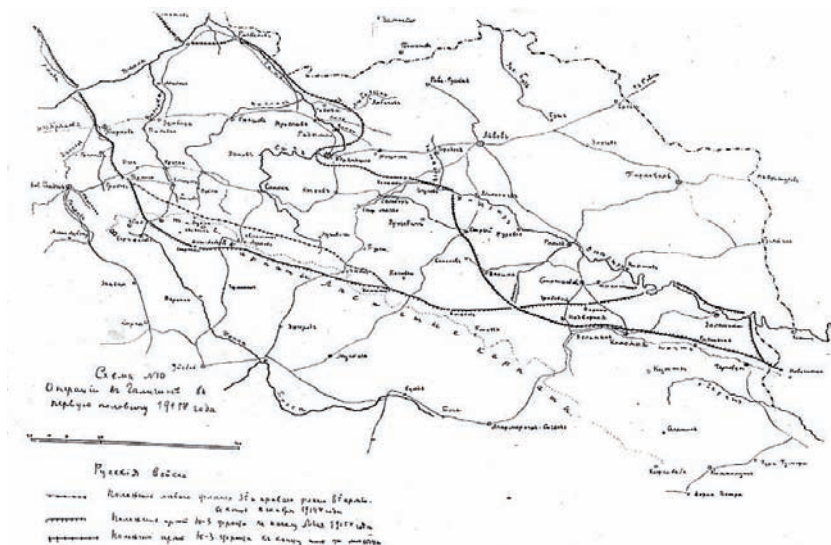
²⁹⁹ С. Ріпечкий, *Про тих, що полягли та пролили кров в боях на Маківці [w:] За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпечкий, Нью Йорк, 1967, с. 302.

³⁰⁰ Ibidem, с. 304.

1914 r., wynosiła 380 km³⁰¹. Unikalne informacje o ostatnich potyczkach w pobliżu Nagujewicz zostały zachowane w pamiętnikach F. Lipieckiego *Usususy w Nagujewiczach* opublikowanych w 1953 r. Jak się okazało, oddzielna strzelanina pomiędzy plutonem Mikołaja Strońskiego a rosyjskimi kozakami miała miejsce w lesie w pobliżu Nagujewicz³⁰².

Ryc. 5. Wyprawy Ukraińskich Strzelców Siczowych jesienią 1914 r.

Ryc. 6. Linia frontu w Karpatach w latach 1914–1915

³⁰¹ І. Боберський, *op. cit.*, с. 20, 22.

³⁰² С. Ріпецький, *Бібліографія до історії Українських січових стрільців. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью Йорк, 1967, с. 527.

Według austriackich opisów sytuacja w szeregach pułków kozackich armii rosyjskiej w pierwszej połowie października 1914 r. nie wyglądała tak, jak zrelacjonowano to we wspomnieniach E. G. Wala. Na przykład spośród trzystu kozaków, których skierowano do Borysławia, powróciło tylko 15 osób, które bez koni, pieszo musiały uciekać do lasów, przybывая na przedmieścia Stryja i Pomiarek³⁰³. Po spędzeniu nocy w różnych domach miejscowych gospodarzy we wsi Pomiarki Kozacy rozproszyli się, aby dołączyć do innych rosyjskich batalionów. W sobotę i niedzielę 17 i 18 października 1914 r. rozpoczął się najbardziej masowy odwrót wojsk ze wszystkich stron. Od strony Bolechowa, Skołego i Drohobycza przez miasto Stryj przemieszczali się Kozacy, piechota, kolumny zaopatrzeniowe itd. W sumie armia rosyjska liczyła około 16000 personelu. Ruch kolumn odbywał się w spokojnym rytmie, „bez zwykłych pieśni i uśmiechów kozaków”³⁰⁴. Poszczególne kozacy prowadzili od 2 do 5 koni i posiadali po 2–3 karabiny, co oznaczało liczne straty w ich oddziałach. Wielu kozaków szło pieszo, wiele koni zostało rannych lub zginęło od kul bądź odłamków. Odnotowano również 36 dział kalibru 80 mm, 6 samochodowych karabinów maszynowych i 12 krótkich karabinów maszynowych na kołach³⁰⁵. To prawda, że dane te prasa austriacka otrzymała od wywiadu, dlatego liczby mogą być niedokładne.

Tymczasem w jednostce USS drohobyczanina Grzegorza Kossaka szalały różne epidemie, które poważnie osłabiły legion USS. Tak więc 16 listopada 1914 r. Kossak sporządził listę chorych strzelców, którzy zostali skierowani do szpitala jeszcze tego samego dnia (razem 25 osób), a następnego dnia aż 36 osób. Z reguły chorowali na zapalenie płuc, ospę wietrzną, różyczkę, gruźlicę itp.³⁰⁶ Takie okoliczności zmusiły G. Kossaka do napisania w nocy 17 listopada 1914 r. pilnego listu do szefa sztabu z prośbą o przyjęcie chorych i przydzielenie uzupełnień personelu, leków i prowiantu³⁰⁷.

Jak widać, manewry wojskowe w okolicach miejscowości Schodnica, Kropiwnik, Wierchnie Gaje, Borysław, Popiele, Jasienica Silna, Uliczno, Nagujewicze, Załokieć, potężna walka na górze Kobyła itp. były częścią operacji przeprowadzonej na dużą skalę, która rozpoczęła się od bitwy pod Chyrowem i która w sumie trwała od 11 października do 4 listopada 1914 r. W tym okresie obwód austriackiej obrony w południowo-wschodniej części rejonu walk przebiegał długim frontem rozciągającym się przez wsie Hubicze, Dobrogostów, Gaje Górne i Dolne, Gołobutów, Dobrowlany i inne. W rezultacie przez terytorium Drohobyczczyzny przechodziły w różnym czasie zarówno wojska austriackie, jak i rosyjskie, w szczególności II Korpus Kubański i 78 Batalion Piechoty. Należy zauważyć, że walki w okolicach Uliczna nie były korzystne dla obu stron, ponieważ dla huzarów lub Kozaków dońskich rozlewiska rzeki Uliczanki były poważną przeszkodą. Z drugiej strony artyleria austriacka lepiej manewrowała na otwartym polu niż na wzgórzach. To nie przypadek, że większość zachowanych fotografii frontowych została wykonana w okolicach powiatu drohobyckiego wyłącznie na terenie równinnym. Natomiast największą mobilność, zwrotność i wytrzymałość wykazały legiony Ukraińskich Strzelców Siczowych, które w okresie od września do listopada 1914 r. brały udział w najcięższych operacjach i walkach o „Galicyjską Kalifornię”. Z tej okazji oficer strzelców, który brał udział w walkach na górze Kobyła, wycofując się, napisał o doświadczeniu bojowym USS w następujący sposób:

³⁰³ T. D., *Ofenzywa austriacka na Podkarpaciu...*, op. cit.

³⁰⁴ Ibidem.

³⁰⁵ Ibidem.

³⁰⁶ ЦДІА, України у Львові, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 91, Арк. 1–2.

³⁰⁷ Ibidem, Арк. 4.

W tym czasie przeżyliśmy kilka wydarzeń, kilka wrażeń, kilka domysłów, kilka przeżyć! W wojskowej niemieckiej społeczności ukraińscy strzelcy zdobyli uznanie i pochwałę, że są trwali, odważni i sprytni³⁰⁸.

Sporo danych o jeńcach wojennych i poszukiwaniach krewnych z terenu Drohobyczczyzny znajdziemy na łamach prasy krakowskiej. Tak więc 7 listopada 1914 r. opublikowano pierwsze informacje według korespondencji jeńców, a także danych pomocniczego biura wywiadowczego Towarzystwa Czerwonego Krzyża w Wiedniu. Każdy z krewnych mógł skontaktować się z biurem w celu uzyskania korespondencji pod adresem: Wiedeń, ul. Lankorońska 1. Na przykład jeden z pierwszych listów został wysłany z niewoli rosyjskiej przez Rajcela Beka, który pochodził z Borysławia, i Idzia Markiewicza z Drohobycza³⁰⁹. Jednocześnie na wszystkich stronach gazet pojawiały się krótkie notatki informacyjno-poszukiwawcze o poszukiwaniu bliskich. Na przykład w krakowskiej gazecie „Nowa reforma” 7 listopada 1914 r. przed zakończeniem wojny drukowano rubrykę *Poszukiwanie znajomych*. Opublikowane zostały notatki informacyjne z odrębnymi numerami odwołań w sprawie poszukiwania krewnych – bliskich z Drohobyczczyzny:

1. № 8385. Rezerwowo starszy sierżant Aleksander Meslak, który znajduje się w Wiedniu, IV, pod adresem Aleegasse 14, prosi o podanie adresu pobytu jego żony Marii, która w pierwszej połowie września 1914 r. wyjechała z Drohobycza przez Stariawę na Węgry lub Ilmanową pod Nowym Sączem.

2. № 816235. Longin Strzelczyński z trzema siostrami z Drohobycza, które mieszkają w Wiedniu, VII, pod adresem Neustiftgasse 26,111/31, proszą o podanie miejsca pobytu swojej matki Ludwiki Strzelińskiej oraz Leona i Józefy z Drohobycza.

3. № 821433. Felix Teodorowicz, Wiedeń, XVIII, który mieszka pod adresem Canongasse 4, 1/3, prosi przekazać wszelkie informacje o Marii Zakrzewskiej z Drohobycza, która w sierpniu 1914 r. wyjechała do krewnych państwa Liangiw we Lwowie, a także o pani Stanisławie Zakrzewskiej z Lwowa i jej mężu Konradzie Zakrzewskim z Borysławia i o siostrze Gabrieli (w zwykłym życiu Ludmiły Zakrzewskiej) z klasztoru sióstr Urszulanek w Kołomyi.

4. № 8398. Antoni Werner z Trembowli poszukuje Stefanii Daszyńskiej z Kupnowicz koło Rudoka, Józefa Sznaidra – leśniczego z Dobrogostowa koło Drohobycza i Feliksa Daszyńskiego – rezerwisty wojskowego przy 35 polskiej brygadzie krajowej 4 kompanii. Gdyby ktoś coś wiedział, to proszę o zgłoszenie do Miłówki, w pobliżu Żywca.

5. № 893923. Olga Czapelska z Pieriegińska, która mieszka na Węgrzech pod adresem Kütigsfeld, Kiralymezü, i doktor Iwan Gołubowski, który mieszka w Graze pod adresem Kreutzgasse, Landwehr livisionsgericht, poszukują doktora Włodzimierza Czapelskiego, lekarza z Drohobycza, który ostatni raz był widziany w Mikołajowie nad Dniestrem³¹⁰.

³⁰⁸ З записок стрільця..., op. cit.

³⁰⁹ *Listy od jeńców z Rosyi*, Kronika, „Nowa reforma”, wydanie poranne, nr 501, Kraków 7.11.1914, s. 2.

³¹⁰ *Poszukiwanie znajomych*, „Nowa reforma”, wydanie poranne, nr 501, Kraków 7.11.1914, s. 4; nr 531, s. 2.

Należy zauważyć, że do końca emigracji, oprócz nazwisk uchodźców, na łamach tej samej prasy publikowano również korespondencję, która napływała do Drohobycza zza oceanu. Na przykład 16 czerwca 1915 r. opublikowano informacje o liście wysłanym z Ameryki do Józefa Urbanowicza, który mieszkał przy ul. Wijtowska Góra 23 w Drohobyczu³¹¹.

W grudniu 1914 r. walki na terenie Drohobycczyzny ostatecznie ustały, a powiat całkowicie został zajęty przez armię rosyjską. W tym czasie formacja wojskowa USS w Wiedniu rozpoczęła lepsze finansowanie legionu USS. 8 grudnia 1914 Zarząd Bojowy zaczął wypłacać strzelcom codziennie po 2 korony z własnego funduszu³¹². Często płatności wahały się od 2 do 7 koron, ponieważ trzeba było zapłacić również za dni wolne. Dlatego regulację urlopów do Wiednia czy na leczenie żołnierzy Zarząd zaczął przeprowadzać niezależnie od woli strzelców, aby w jakiś sposób ustabilizować proces wydawania pieniędzy ze skarbcza. Tym bardziej, że środki żywnościowe na dobę dla strzelca i podoficera stanowiły 1 koronę i 39 solidów³¹³.

9 grudnia 1914 r. pierwsza rezerwowa jednostka otrzymała od Zarządu bieliznę, buty, odzież itp.³¹⁴. Takie zabezpieczenie było lepsze niż u tych strzelców, którzy byli na froncie. Jednocześnie na froncie istniały pewne kombinacje z legitymacjami, ponieważ oficerowie otrzymywali wynagrodzenie na czas i większe niż inni żołnierze. To nie przypadek, że oficerowie próbowali uniknąć dodatkowych opłat za leczenie lub inne wydatki³¹⁵. 24 grudnia 1914 r. Państwowa Komisja Administracyjna przyjęła w swoim bilansie wypłaty dla strzelców w Wiedniu, co znacznie polepszyło finansowanie strzelców na froncie³¹⁶.

W czasie okupacji rosyjskiej administracyjnie Galicja została podzielona na wzór rosyjski: utworzono gubernię tarnopolską (15 powiatów), lwowską (16 powiatów) i przemyską (14 powiatów). Wyznaczenie województw i powiatów zbiegło się z austriackim podziałem administracyjnym na powiaty, a terytorium dzisiejszego rejonu drohobyckiego znajdowało się w gubernii lwowskiej³¹⁷. Na czele powiatu stał starosta, który miał asystentów do spraw administracyjno-gospodarczych i policyjnych, a kancelaria powiatowa składała się z sekretarza i tłumacza. Zarządzanie terenowe zostało całkowicie oparte na zwolennikach okupacji. W miastach i miasteczkach pozostali radni i burmistrzowie, a we wsiach – wójtowie. Kierownikiem powiatu drohobyckiego został Dmitrij Sazonow, po krótkim czasie – Rapota, a następnie zastąpił go kapitan Aleksiej Tillo (u I. Krypiakiewicza wymieniono „kpt. An. Al. Tillo”)³¹⁸. Jego asystentami byli Antoni Aleksandrowicz Pieczkowski (sprawy administracyjno-gospodarcze) i Fiodor Fiodorowicz Kraśnicki (sprawy policyjne i biurowe)³¹⁹. Burmistrzem Drohobycza w okresie rządu kapitana A. Tilla został Tunin, a kierownikiem warzelni soli – inżynier M. M. Iwasieczko. Ten ostatni przejął później kierownictwo nad kopalniami solnymi Sielca, Stebnika i Uliczna.

³¹¹ *Listy z Ameryki, Ze świata*, „Nowa reforma” wydanie poranne, nr 300, Kraków, 16.06.1915, s. 2.

³¹² ЦДІА України у Львові, Ф. 352, Оп. 1, Спр. 50, Арк. 25.

³¹³ Ibidem, Арк. 253в.–26.

³¹⁴ Ibidem, Арк. 27.

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ Ibidem, Арк. 263в.–27.

³¹⁷ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), Ф. 1246, Оп. 1, Спр. 1, Арк. 1.

³¹⁸ I. Крип'якевич, op. cit., s. 33.

³¹⁹ М. Кріль, op. cit., s. 122.

ROZDZIAŁ II

Okupacja przemysłu Drohobyczczyzny i tajna teczka naczelnika powiatu drohobyczkiego gubernii lwowskiej Aleksieja Tilla jako dowód na rosyjską etnofobię w Galicji (1914–1915)

Historia Drohobycza i okolic okresu okupacji rosyjskiej w czasie I wojny światowej została zbadana tylko w wybranych aspektach, w szczególności w odniesieniu do: kampanii wojсковych od sierpnia 1914 r. do maja 1915 r.³²⁰, polityki etnofobii rosyjskiego caratu wobec ludności, totalnych konsekwencji okupacji rosyjskiej, osobnych problemów rozwoju życia duchowego i religijnego, edukacji na Drohobyczczyźnie itp.³²¹ Natomiast historia strategicznych obiektów „Galicyskiej Kalifornii”, takich jak pola naftowe, rafinerie ropy naftowej i przemysł solny, cegielnia oraz instalacje transportowe i stacje, na których gruncie faktycznie powstały „apetyty zaborcze” Imperium Rosyjskiego na Podkarpaciu, do tej pory pozostawały poza zasięgiem uwagi badaczy. Wynika to przede wszystkim z braku pełnych informacji o zachowanych do naszych czasów źródłach, a także z faktu, że znaczna ich część została utajniona w czasie okupacji rosyjskiej lub sowieckiej. Z drugiej strony problem inkorporacji Galicji do Imperium Rosyjskiego i program całkowitego jej połączenia z innymi terytoriami, jako długoterminowe zadanie strategiczne, mają dziś wiele kontekstów dyskusyjnych. W końcu kwestia wykorzystania zasobów przemysłu solnego Galicji do operacyjnego zabezpieczenia frontu armii rosyjskiej nie została jeszcze zbadana, ponieważ to właśnie spowodowało przyspieszenie tempa pracy lokalnego przemysłu w ogóle.

Jak wiadomo, pierwsze oddziały kozackie, które chaotycznie wtargnęły w okolice Drohobycza 5 września 1914 r., miały przede wszystkim na celu próbę zdobycia lub rozpoznania sytuacji dotyczącej strategicznych obiektów miasta, przede wszystkim w pobliżu rafinerii „Galicja”, „Austria” i „Polmin”, fabryki soli i tym podobnych. Tego dnia kwatermistrz Kubańskiej Dywizji Kozackiej kapitan Bielski wydał rozporządzenie o następującej treści: „Okaziciel tego dokumentu Ferdynand Hoffbauer został starszym w państwowej fabryce

³²⁰ І. Крип'якевич, *Галичина під час Російської окупації...*, op. cit., s. 16; *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр.*..., op. cit., s. 33. Б. Лазорак, Т. Лазорак, *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа І в часі першої світової війни...*, op. cit., s. 29–63.

³²¹ Б. Лазорак, *Парафіяльні втрати та проблема сиріт в парафіях Дрогобицького деканату в часі Першої світової війни (1916 р.)...*, op. cit., s. 80–82; Його ж: Церковні джерела про наслідки російської окупації в парафіях Дрогобицького деканату (1916–1917)..., op. cit., s. 32–54; Його ж: *Секретна папка начальника Дрогобицького повіту капітана Олексія Тілла як аргумент російської українофобії в Галичині (1914–1915)...*, op. cit., s. 339–364; І. Ільницький, *Нафтопереробна промисловість Галичини в умовах Першої Російської окупації краю (вересень 1914 – червень 1915 рр.)* [w:] *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* – 2014, Вип. 23, s. 299–300.

solі. Zgodnie z rozkazem szefa dywizji, proszę mu nie przeszkadzać”³²². Tak więc nakazano uruchomić fabrykę, choć robotnicy od 9 września pracowali tylko częściowo, natomiast w pełnym wymiarze godzin zatrudnieni byli od 22 września 1914 r.³²³ 8 września wojskowy komendant Drohobycza dowódca Tkaczow zatwierdził certyfikat następującej treści:

Zgodnie z rozkazem dowódcy I Kubańskiej Dywizji Kozackiej Karol Banko pozostaje na stanowisku dyrektora fabryki soli w Drohobyczu. Zobowiązuje się do niezwłocznego rozpoczęcia niezbędnych prac w zakładzie, prowadzenia ewidencji finansowych i rzeczowych we wszystkich sprawach zakładu oraz cotygodniowego składania sprawozdań z wykonanej pracy komendantowi miasta³²⁴.

Według danych kontrwywiadu austriackiego, a także prywatnych przekazów ustnych, gazeta „Nowa Reforma” 3 grudnia 1914 r. poinformowała opinię publiczną o sytuacji z okupacyjnym reżimem Rosjan w Drohobyczu i Borysławiu³²⁵. Według tych danych 16 września 1914 r. dywizja kozacka wkroczyła do Drohobycza, a rankiem 17 września w mieście pojawiły się regularne oddziały armii rosyjskiej pod dowództwem pułkownika Dmitrija Sazonowa. Kozacy natychmiast przystąpili do „dewastacji i grabieży”, jednak pułkownik D. Sazonow zdołał ich uspokoić, wzywając inteligencję i przedstawicieli społeczności miasta Drohobycza na spotkanie. Podczas tego zebrania pułkownik obiecał mieszkańcom, że miasto nie poniesie żadnych szyszan ani szkód, dopóki będzie pod jego osobistą kontrolą.

Dzikosć i brak kultury wojsk okupacyjnych, zwłaszcza wśród oddziałów kozackich, była wyczuwalna od pierwszych dni. W swoich wspomnieniach Franciszek Iwanicki pisał, że wiele standardów europejskiego życia miejskiego w ogóle nie było znanych okupantom. Jednocześnie Rosjanie często nie mieli pojęcia, do czego się nadają rzeczy, które rabowali w miejskich sklepach. Czasami dochodziło do całkowitych absurdów. Na przykład we wrześniu 1914 r. w północnym narożniku Rynku, naprzeciwko Grand Hotelu działał sklep Piotra Wisłockiego, który nosił nazwę „Drogeria” i był czymś pośrednim między sklepem z perfumami damskimi, apteką i magazynem różnych chemikaliów. Sklep miał podziemia na głębokości 4 m, a sklepione piwnice miały wysokość 2,5 m i długość 15 m. Inżynier fabryki „Polmin” Kalikst Iwanicki wspominał, że kiedy wojska rosyjskie z kozakami wtargnęły do sklepu, zaczęły plądrować wszystko, co widzieli. Znaleźli między innymi „francuską wódkę”, która w rzeczywistości okazała się nalewką na reumatyzm. Po spożyciu tego napoju wybiegli na ulicę, gdzie prawie umierali z powodu zatrucia³²⁶.

Powszechnie wiadomo, że podczas odwrotu Rosjan miasto ucierpiało bardziej niż w całym okresie okupacji. Po 16 września 1914 r. Rosjanie wyznaczyli na stanowisko burmistrza Drohobycza Teofila Jabłońskiego³²⁷ – kupca, członka dawnego Towarzystwa Zaliczeniowego Drohobycza i kolegę byłego burmistrza Jana Niewiadomskiego³²⁸. Jednocześnie

³²² ЦДІА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12, Арк. 24.

³²³ Ibidem.

³²⁴ Ibidem, Арк. 24–24зв.

³²⁵ *Rosyanie w Drohobyczu*, „Nowa reforma: wydanie poranne”, Nr. 531, Kraków 3.12.1914, s. 1–2.

³²⁶ F. Iwanicki, *Rynek w Drohobyczu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019, s. 38.

³²⁷ *Rosyanie w Drohobyczu*, „Nowa Reforma”, wydanie poranne, nr 531, Kraków, 3.12.1914, s. 1–2.

³²⁸ Б. Лазорак, «Авансове товариство» міста Дрогобича (1874–1914 pp.): банківські операції та ревно опіка інтересів своїх клієнтів [w:] *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, Дрогобич 2016, Вип. 16, с. 70; B. Lazorak, B. Skwarek, T. Lazorak, op. cit.

prasa austriacka informowała, że słowa i zapewnienia pułkownika Sazonowa były nadal bezpodstawne, ponieważ od początku okupacji miasto było plądrowane przez rosyjskie wojsko, przy czym najwięcej prześladowań doświadczyła narodowa społeczność żydowska³²⁹.

Po pewnym czasie pułkownik D. Sazonow opuszcza miasto, a w jego miejsce na stanowisko naczelnika miasta wyznaczony zostaje rosyjski urzędnik rządowy z Kijowa – Rapota³³⁰, który przybył do miasta z żoną i dziećmi, „zdrowy i rumiany i zaczął rządzić”³³¹. Do jego dyspozycji było także 100 rosyjskich żandarmów (miejskich policjantów), przy wsparciu których rozpoczął swoją kadencję, wprowadzając dla mieszkańców miasta kontrybucję wojskową. Był to bardzo bolesny haracz, ponieważ każdy mieszkaniec miasta musiał zapłacić ¼ części swojego majątku ruchomego i nieruchomego. Następnie Rapota zatwierdził zakaz sprzedaży napojów alkoholowych pod groźbą kary grzywny w wysokości 3000 rubli lub trzymiesięcznego więzienia przy ulicy Truskawieckiej. Kozacy armii rosyjskiej umiejętnie omijali ten rozkaz, włamując się siłą do szynków i karczm, gdzie pili alkohol do syta, nie ponosząc przy tym żadnych kosztów³³².

Policja miejska, na mundurach której zostały umieszczone charakterystyczne opaski z rosyjskimi znakami i kolorami, otrzymała również obszerne uprawnienia. Jednocześnie Rapota wprowadził w Drohobyczu straż miejską, jednak ani ona, ani policja nie były w stanie powstrzymać okrucieństw rosyjskiej armii³³³. Na szczęście dla mieszkańców Rapota nie rządził długo, ponieważ po wyjeździe do Borysławia w celu zorganizowania spotkania z mieszkańcami, właścicielami kopalń ropy naftowej, nagle wpadł w ręce austriackiego patrolu z USS. Mieszkańcy Borysławia, podobnie jak i Drohobycza, ponieśli znaczne straty³³⁴, co często opisywał w swoich wspomnieniach przyjaciel Iwana Franki Stefan Kowaliw. Na początku wojny w prasie austriackiej pojawiła się informacja, że rosyjscy okupanci nie ruszyli w Borysławiu tylko szybów naftowych, gdyż w większości należały one do Francuzów lub Brytyjczyków³³⁵.

Ze wspomnień Kaliksta Iwanickiego, który był pracownikiem rafinerii „Galicja” i fabryki „Polmin”, dowiadujemy się o unikalnych dowodach próby sabotażu pracy w rafinerii „Galicja” podczas odwrotu armii austriackiej, a także próby sabotażu podczas przejścia fabryki przez wojsko rosyjskie we wrześniu 1914 r.³³⁶ K. Iwanicki brał udział w budowie fabryki od samego początku jej historii, dlatego znał jej konstrukcję „jak własnych pięć palców”, choć wspomnienia z rosyjskiej okupacji przez całe życie sprawiały, że czuł chłód. Jak się okazało, zanim wojska rosyjskie wkroczyły do rafinerii, kierownictwo starannie przygotowało ewakuację dokumentów, funduszy, najważniejszego sprzętu, a także zorganizowało plan sabotażu, który miał nie tylko sparaliżować fabrykę, ale także wywołać potężną eksplozję podczas próby uruchomienia jej przez Rosjan. Przed wkroczeniem wojsk rosyjskich do Drohobycza dyrektor fabryki Stanisław Piłat nakazał zdemontować maszyny, pozbawiając je najważniejszych części i uniemożliwiając w ten sposób wszelkie próby szybkiego uruchomienia

³²⁹ *Rosyanie w Drohobyczu...*, op. cit., s. 1–2.

³³⁰ Ibidem.

³³¹ *З записок стрільця...*, op. cit.

³³² *Rosyanie w Drohobyczu...*, op. cit., s. 2.

³³³ Ibidem.

³³⁴ Ibidem.

³³⁵ Ibidem.

³³⁶ Iwanicki F., *Moja „Odbenzyniarnia”*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 23, Wrocław 2018, s. 75–76.

zakładu. Kroki te nie zapewniły jednak całkowitego zatrzymania zakładu. Jednocześnie planowano dostosowanie niektórych pomieszczeń przemysłowych i rurociągów komunikacyjnych w taki sposób, aby podczas próby uruchomienia fabryki została ona całkowicie zniszczona podczas jednej eksplozji. Oznacza to, że podjęto decyzję o wysadzeniu fabryki, jednak nie za pomocą pirotechniki, tylko za pomocą własnego surowca naftowego i jego produktów. W tym celu do kanału destylacji wlewano ropę naftową, a w samej kotłowni zainstalowano cztery butle z tlenem. Przygotowania do tego sabotażu odbywały się w środku nocy i ściśle tajne dla niepowołanych osób. Wśród obecnych organizatorów znaleźli się dyrektor fabryki Stanisław Piłat, doktor Kozicki, Kalikst Iwanicki i inżynier Starkel (Sztarkel). Później powstał plan ewakuacji personelu w kierunku Drohobycz–Borysław–Mrażnica–Kropiwnik–Majdan i dalej, wzdłuż dawnej górskiej drogi, do granicy węgierskiej³³⁷. Dziesiątki samochodów załadowanych mieniem fabrycznym zaczęły przemieszczać się w kierunku Karpat, natomiast K. Iwanicki udał się wraz z żoną i dziećmi do górskiej wsi Majdan z dala od frontu. Wszyscy byli bardzo zadowoleni, że odchodzą „od piekła przygotowanego przez Rosjan w fabryce”³³⁸. Konwój ewakuacyjny dotarł do Borysławia po kilku godzinach, jednak doktor Chłapowski szybko zmienił kierunek z Borysławia w kierunku Zalesia, gdyż w Karpatach znajdowały się już oddziały kozackie armii rosyjskiej zmierzające do Drohobycza, Popieli i Nagujewicz. K. Iwanicki, żegnając się przez łzy z dyrektorem Piłatem, w ulewnym deszczu i z walizką w ręce poszedł sam szukać wyjścia z sytuacji. W tym czasie K. Iwanicki postanowił posłuchać słów dyrektora Piłata, żeby jeszcze „zajrzeć do fabryki, aby dowiedzieć się, co się tam dzieje”³³⁹. Ostatecznie dyrektor pozwolił Iwanickiemu w razie powrotu do Drohobycza bezpiecznie wykorzystać środki ze sprzedaży ropy i na wszelki wypadek dał mu 2500 koron. Tego samego dnia K. Iwanicki przeniósł się do wsi Majdan, gdzie osiedlił się w prywatnym domu. W krótkim czasie zdecydował się też udać do fabryki w Drohobycz, w której byli już Rosjanie. Według wspomnień cały rosyjski personel zakładu zakwaterowany był w budynku kierownictwa zakładu, a jednym z kluczowych problemów Rosjan było poszukiwanie wykwalifikowanych pracowników z branży rafinerijnej. Rosjanie przede wszystkim nalegali na uruchomienie elektrowni, ponieważ pilnie potrzebowali światła. Pozostawiony przez dyrektora S. Piłata inżynier Drozdowski poinformował rosyjskich oficerów, że w Drohobycz jest tylko jeden wykwalifikowany pracownik, który może uruchomić całą rafinerię. Następnie Rosjanie przyprowadzili do fabryki K. Iwanickiego, któremu polecono jej uruchomienie. Słyszac to, Iwanicki poczuł oszałamiający strach, ponieważ wiedział, że każde uruchomienie doprowadzi do eksplozji i może zabić wiele osób. Rosjanie doprowadzili go do kwatery głównej, gdzie na stole leżała gotowa nagana, od której rozpoczęła się rozmowa. Oficerowie zaczęli domagać się natychmiastowego uruchomienia, ponieważ energia elektryczna potrzebna była niezwłocznie, jednak Iwanicki uzasadnił, że brakuje niezbędnych części do konkretnych maszyn, na co Rosjanie odpowiedzieli: „Zastanowimy się nad tym, ale na razie musimy uruchomić kotłownię”³⁴⁰. Iwanickiemu nie udało się wyjaśnić Rosjanom, że nawet elementarne zbliżenie się do kotłowni z zapalką może doprowadzić do wybuchu i śmierci, nie mówiąc już o długotrwałym pożarze. Ale kiedy oficer wyciągnął rewolwer i zaczął rozkazywać, kolega K. Iwanickiego, pan Stroszczak, który był palaczem, zaczął rozpalać kocioł w momencie, gdy nie było silnego ciągu, dlatego płomień nie dostał

³³⁷ Ibidem.

³³⁸ Ibidem.

³³⁹ Ibidem.

³⁴⁰ Ibidem.

się do kanałów dymnych. Stroszczak postanowił podpalić kij ze szmatą namoczoną w oleju opałowym, wypychając go do rury. Ponieważ Iwanicki nie starał się go powstrzymać, doszło do potężnej eksplozji, której towarzyszył ryk, krzyki, kłęby dymu i pyłu, a później wybuch oślepiający płomień ognia. Wydawało się, że takiego pożaru Rosjanie jeszcze w życiu nie widzieli. Jak wspominał K. Iwanicki:

[...] wściekli Kozacy, którzy wcześniej nie wierzyli w silne właściwości wybuchowe produktów naftowych, z przerażeniem w oczach i okrzykami „Chroń nas Boże!” rzucili się do ucieczki, wierząc, że jeśli to nie koniec świata, to przynajmniej otchłan do piekła, które otworzyło się na pożarcie swoich grzeszników³⁴¹.

Świadomi rosyjscy oficerowie różnie oceniali sytuację, jednak znaczna część przyznała, że był to sabotaż. Wszystkich obecnych mieszkańców Drohobycza wezwano na przesłuchanie, podczas którego rozgniewani oficerowie z rewolwerami w rękach krzyczeli z niezadowolaniem, domagali się wyjaśnień tej eksplozji i pożaru. Inżynier K. Iwanicki postanowił również oszukać Rosjan, wskazując, że główną przyczyną wybuchu było zachowanie rosyjskich żołnierzy, którzy rozproszeni po terenie fabryki rozpalali ogień wszędzie tam, gdzie przebywali, a także samowolnie przekręcali różne zawory, nie zdając sobie sprawy, że spuszczaą paliwo do kanalizacji całego zakładu. Jego odpowiedź częściowo przekonała rosyjskich oficerów, którzy nakazali natychmiastowe usunięcie żołnierzy z fabryki i zakazali wszelkiej samowoli w przyszłości. K. Iwanicki został aresztowany wraz z innymi robotnikami, po czym w towarzystwie dwóch strażników Czerkiesów zostali zamknięci w budynku straży pożarnej fabryki w celu dalszego dochodzenia. Po pewnym czasie inżynier zdołał jednak uciec z Drohobycza do rodziny, która przebywała we wsi Majdan³⁴².

Pewne informacje o ciężkiej pracy w rafinerii w tamtym czasie pozostawił w swoich wspomnieniach Bonifacy Zielonka (1899–1975) pochodzący ze wsi Wacowiczy, który rozpoczął pracę w szybach naftowych podczas rosyjskiej okupacji Drohobyczczyzny. Jak się okazało, tempo pracy przy szybach naftowych wzrosło niemal natychmiast wraz z powołaniem oficjalnej administracji rosyjskiej we wrześniu 1914 r. Dzień roboczy trwał 12 godzin, w związku z czym B. Zielonka, który pracował jako robotnik w borysławskich kuźniach, kotłowniach i szybach naftowych, wspominał, że nawet nie miał wolnej chwili, aby wysłać choć trochę pieniędzy i wspomóc swoją rodzinę³⁴³.

29 września 1914 r. urzędnik Tkaczow wydał specjalny rozkaz dotyczący fabryki soli „Rozkaz rosyjskiej władzy wojskowej dla tymczasowej administracji miasta Drohobycza”, zgodnie z którym cała fabryka soli miała natychmiast rozpocząć pracę, a wydobytą sól jak najszybciej jak to możliwe dostarczyć do sklepów do niezbędnych celów³⁴⁴. Magistrat miasta otrzymał także polecenie przejęcia drohobyckiego zakładu w celu sprawowania właściwej kontroli. W przypadku gdy odparowanie soli nie powiedzie się, Rada Miejska miała prawo sprzedawać solankę zgodnie z obowiązującymi cenami: 1 hektolitr ropy = 30 topek soli. W fabryce soli wzmocniono również ochronę³⁴⁵.

³⁴¹ Ibidem.

³⁴² Ibidem.

³⁴³ Zielonka B., *Naukowa pasja*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” № 19, Wrocław 2016, s. 59.

³⁴⁴ ЦДІА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12, Арк. 24зв.

³⁴⁵ Ibidem.

Około połowy października 1914 r. miasto odwiedził młody korespondent wojenny, późniejszy wybitny rosyjski pisarz Aleksiej Tołstoj, który w eseju *Przez Galicję* zanotował:

Drohobycz... – to miasto całkowicie europejskie; o szerokich, oświetlonych elektrycznie ulicach – wspaniałe domy i piękne wille... Jest to miasto fabryczne, w którym ropa, płynąca grawitacyjnie z Borysławia, jest przetwarzana na wazelinę, benzynę itp.; są tu również duże zakłady spirytusowe³⁴⁶.

Istnieje jeszcze inna charakterystyka miasta, zawodowego rewolucjonisty A. Sicińskiego z czerwca 1914 r.:

Nadal siedzę w Drohobyczu; miasteczko jest małe i oczywiście bardzo brudne. Nie ma nic do roboty, pracuję w warunkach, jakie panowały jeszcze w czasach cechów (co ciekawe, ten list był adresowany do założyciela radzieckiej tyranii W. Uljanowa-Lenina)³⁴⁷.

Na początku okupacji ważną funkcję w rozliczaniu surowców strategicznych na Drohobyczczyźnie pełnił inspektor górniczy T. Mackowski, który na przełomie października i listopada 1914 r. systematycznie informował gubernatora generalnego o stanie przemysłu solnego w powiecie drohobyckim. W jednym ze szczegółowych raportów z 20 października 1914 r. poinformował on, że „wśród 9 solnych zakładów we Wschodniej Galicji potężny udział monopolu państwowego stanowiły fabryki drohobycka i stebnicka”³⁴⁸. Wskazywano, że kopalnie stebnickie należą do najgłębszych, osiągając w niektórych miejscach 120 m³⁴⁹. Zauważono, że wszystkie zakłady „są dogodnie położone w kierunku Rosji od Drohobycza na długości 150 wiorst wzdłuż Podkarpacia”³⁵⁰. T. Mackowski zaznaczył, że:

[...] zakłady solne w Drohobyczu i Stebniku można było obecnie uznać za najkorzystniejsze, ponieważ znajdowały się w pobliżu potężnego obszaru produkcji ropy w Borysławiu i Tustanowicach, a także w pobliżu państwowej rafinerii Drohobycza (Galicja)³⁵¹.

Zdaniem sprawozdawcy, dało to możliwość łatwego zaopatrywania zakładów tanim paliwem. W takich okolicznościach władze okupacyjne miały zamiar usprawnić zarządzanie publiczne dla wszystkich zakładów i fabryk w celu ujednolicenia kontroli i zaopatrzenia w surowce³⁵². Oznacza to, że władze okupacyjne dążyły do połączenia zarządzania przemysłem naftowym i solnym powiatu drohobyckiego. W ten sposób podjęto decyzję o sprowadzeniu z Rosji specjalistów, którzy tymczasowo zajęliby stanowiska w zarządzie nowego organu kontrolnego w Drohobyczu³⁵³. Biorąc pod uwagę niebezpieczeństwo takiego stanowiska w czasie wojny, miesięczne wynagrodzenie za ogólną kontrolę przemysłu soli miało wynosić – 1055 rubli, zatrudnienie w fabryce w Drohobyczu – 5215 rubli, w Stebniku – 8905 rubli. Wynika z tego, że praca w Stebniku była znacznie bardziej niebezpieczna niż w Drohobyczu. Koszty prowadzenia kancelarii kuratora przemysłu solnego wynosiły

³⁴⁶ Кріль М., op. cit, c. 122.

³⁴⁷ Ibidem.

³⁴⁸ ЦДДА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12, Арк. 13в.

³⁴⁹ Ibidem, Арк. 63в.

³⁵⁰ Ibidem, Арк. 113в.

³⁵¹ Ibidem.

³⁵² Ibidem, Арк. 113в.–12.

³⁵³ Ibidem, Арк. 12.

1000 rubli na 1 miesiąc³⁵⁴. Władze okupacyjne powiatu drohobyskiego wznowiły również pracę zakładów solnych w Stebniku.

Strategia władz okupacyjnych w przemyśle rafineryjnym spowodowała, że jako paliwo w zakładach zaczęto stosować olej opałowy, który w dużych ilościach sprowadzano z rafinerii „Galicja” położonej w pobliżu Młynków Szkilnikowych³⁵⁵. Informowano, że w zakładzie tym jest tak dużo oleju opałowego, że w razie potrzeby można nim zaopatrzyć przez cały rok wszystkie galicyjskie koleje i lwowskie władze publiczne³⁵⁶. Zarządzanie fabrykami soli odbywało się za pośrednictwem Urzędu Generalnego Gubernatorstwa we Lwowie i Ziemskiego Banku Kredytowego, a handel solą otrzymywał ustaloną cenę – 25 kopiejek za 1 pud. Eksport soli drohobyskiej i stebnickiej odbywał się z dworca kolejowego w Drohobycz, który mógł przewozić ilość soli wydobytą przez miesiąc – 72 000 pudów³⁵⁷.

Bezpośrednio po zajęciu Drohobyczczyzny przez Rosjan zintensyfikowano negocjacje sojusznicze między angielskimi właścicielami szybów naftowych w Borysławiu a rosyjskim bankiem państwowym. Jak wiadomo, pod koniec sierpnia 1914 r., kiedy wojska rosyjskie zajęły Borysław, przedstawiciele administracji carskiej przede wszystkim zaspokoili roszczenia swoich sojuszników – francuskich i angielskich monopolistów, nie tylko zwrócili bogactwa naftowe zagarnięte przez władze austro-węgierskie, ale także oddali znaczną część posiadłości należących do węgierskich firm. Do ich ochrony przydzielono nawet specjalne jednostki wojskowe³⁵⁸. Już w październiku 1914 r. w Petersburgu poważnie zainteresowano się otwarciem stałych oddziałów własnego banku w Galicji. Gdy sytuacja na froncie galicyjskim została zrównoważona, brytyjska delegacja byłych akcjonariuszy naftowych Borysławia przybyła z Londynu do Petersburga w celu przeprowadzenia negocjacji. Jednocześnie kwestię oddziałów rosyjskich banków zaczęto omawiać na najwyższym szczeblu. Angielscy akcjonariusze zapewniali, że rosyjskie banki będą miały w Galicji, m.in. w Drohobycz, dobre zaplecze ekonomiczne, jednak ze swojej strony Brytyjczycy domagali się zgody na kontynuowanie prac. Wreszcie rosyjscy inwestorzy zgodzili się na sfinansowanie odbudowy spółek naftowych, z kluczowym celem – dostawy galicyjskich produktów naftowych do południowo-wschodnich guberni Imperium Rosyjskiego. Kwestia ta miała ogromne znaczenie, zarówno w kręgach przemysłowych, jak i rządowych. Równoległe te same firmy zobowiązały się do realizacji inwestycji w przemyśle leśnym, ponieważ południowo-zachodnie prowincje Rosji doświadczały poważnego niedoboru materiałów budowlanych³⁵⁹.

23 października 1914 r. T. Mackowski przeprowadził rewizję drohobyskiej fabryki soli, podczas której okazało się, że prace były wykonywane tylko w zakresie odparowania soli przy użyciu tylko jednego pieca³⁶⁰. Jak wyjaśnili rewizorowi robotnicy, nie było wystarczających środków na uruchomienie drugiego pieca i na zakup paliwa oraz na zapłatę dla pracowników. Z drugiej strony znaczna część pracowników poszła walczyć w armii austriackiej. Zauważono, że w czasie rewizji w fabryce pracowali starsi wiekiem robotnicy³⁶¹.

³⁵⁴ Ibidem, Арк. 12зв.

³⁵⁵ Ibidem, Арк. 14зв.

³⁵⁶ Ibidem.

³⁵⁷ Ibidem, Арк. 19–19зв.

³⁵⁸ І. Баран, *Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни*, „Вісник Національного університету «Львівська політехніка»” 2009, № 652, с. 47.

³⁵⁹ І. Крип'якевич, *op. cit.*, с. 56.

³⁶⁰ ЦДІА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12, Арк. 21.

³⁶¹ Ibidem, Арк. 21зв.

Rząd okupacyjny zaczął aktywnie uwzględniać zasoby regionu, w szczególności dostępność lasów i zasobów energetycznych, które zostały przejęte przez Imperium Rosyjskie. Na przykład stały nadzór nad zasobami leśnymi i ich dostawami do Imperium Rosyjskiego oraz na front w lutym 1915 r. kontrolował Tiunin, który pełnił również funkcję burmistrza³⁶². Lasami państwowymi zarządzał w tym czasie Główny Wydział Rolnictwa we Lwowie, kierowany przez inżyniera technologa P.I. Dubowskiego, który w statystykach podał informację, że państwowy monopol na lasy i ziemię przynosi ogromne dochody w tysiącach rubli. W tym celu w listopadzie 1914 r. w Drohobyczu odbyła się narada z udziałem wojskowych i cywilnych inżynierów górnictwa, specjalistów elektryków i in. Byli wśród nich szef galicyjskiej kolei Niemenaszew i wiceprezydent Lwowa Sztal. Uczestnicy spotkania doszli do ogólnego wniosku, że z militarnego punktu widzenia Drohobycz ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego, a funkcjonujące rafinerie mogą zaopatrywać koleje w paliwo. Znamienny jest fakt, że już 8 grudnia 1914 r. ogłoszono nabór słuchaczy na dwumiesięczne kursy języka rosyjskiego dla nauczycieli, które miały odbywać się w 5 miastach, m.in. w Drohobyczu i Samborze, choć ze względu na małą liczbę chętnych praktycznie działały one tylko we Lwowie.

Ogólnie Rosjanie mieli trudności z poprawą stabilności gospodarczej w powiecie drohobyckim, ponieważ miasto zostało poważnie zniszczone, znaczna część pracujących wyemigrowała do Austrii, inni poszli na front, a w Drohobyczu pracowała niewielka część specjalistów z różnych dziedzin, przy czym większość żyła na granicy ubóstwa. Trudna sytuacja wynikała również z braku chleba, gdyż w czasie mobilizacji w 1914 r. w szeregi armii austriackiej została zrekrutowana znaczna liczba mężczyzn, w związku z czym zakłócony został skup zboża. Na przykład w powiecie Rawa Ruska zboże wcale nie zostało zebrane, we lwowskim – żniwa na polach przeprowadzono tylko w jednej czwartej, a w drohobyckim – zebrano mniej niż połowę³⁶³. Wreszcie należy wziąć pod uwagę podziemne prace nad świadomym zakłóceniem produkcji. Przy tej okazji w styczniu 1915 r. gubernator lwowski napisał:

[...] miasto Drohobycz jest obecnie w naprawdę trudnej sytuacji. Wraz z wybuchem działań wojennych zamożniejsi ludzie wyjechali, a pozostali składają się z biedniejszej populacji, która osiąga liczbę ponad 20 tysięcy. Ta populacja prawie w całości potrzebuje pomocy³⁶⁴.

Szczególną wartość dla badań nad historią okupacji rosyjskiej na terenie Drohobyczczyzny ma tajna dokumentacja. W Archiwum Państwowym Obwodu Lwowskiego udało nam się znaleźć tajną (ze względu na swój cel i treść) teczkę dokumentów z czasów wojennych (styczeń–kwiecień 1915 r.), która zawiera raporty wojskowo-policyjne, przesłuchania operacyjne, donosy i rozkazy administracji szefa powiatu drohobyckiego, kapitana Aleksieja Aleksandrowicza Tillo, który z ramienia rosyjskich władz okupacyjnych rządził w Drohobyczczyźnie i sprawował funkcje administracyjne, sądowe i nadzorczo-finansowe w życiu mieszkańców. W oryginaleteczka miała numer porządkowy 12 pod tytułem *Posiedzenie Kancelarii Starosty Powiatu Drohobyckiego Obwodu Lwowskiego. Dokumenty dotyczące tajnych zadań*³⁶⁵. Wyjątkowość dokumentów zawartych w tezcze jest bezprecedensowa

³⁶² I. Крип'якевич, op. cit., c. 53.

³⁶³ I. Баран, op. cit., c. 53.

³⁶⁴ Ibidem, c. 51.

³⁶⁵ ДАЛО, Ф. 530, Оп. 1, Спр. 1, 36 арк.

i wynika z unikatowości takiej dokumentacji pozostawionej przez rosyjskich okupantów, gdyż z terenu Galicji główna część została wywieziona do archiwów Kijowa, Moskwy i Sankt-Petersburga w latach 1939–1941 i 1944–1954 r. Wynika to przede wszystkim z falsyfikacji historii, a także z faktu, że teksty tego rodzaju źródeł zawierają unikalne dane dotyczące pamięci historycznej w odniesieniu do rosyjskiej ukrainofobii w Galicji w okresie od września 1914 do maja 1915 r.

Istnieją różne wersje dotyczące postaci kapitana Tilla, ponieważ w tajnej dokumentacji oprócz autografu „Captain Tillo” nie podano żadnego skrótu dotyczącego imienia. Sądzymy, że chodzi o Aleksieja Tilla, który doszedł do stopnia kapitana jeszcze przed wybuchem I wojny światowej, a przynajmniej do końca 1913 r. pełnił funkcję szefa straży ziemskiej³⁶⁶ powiatu olkuskiego województwa kieleckiego (z siedzibą w Kielcach)³⁶⁷. W historiografii działalności tego cesarskiego urzędnika dominują fakty dotyczące kariery wojskowej, bez żadnych wskazówek na temat jego udziału w procesach nieludzkiego niszczenia kultury ukraińskiej na zachodniej Ukrainie. Jednocześnie warto zauważyć, że Iwan Krypiakiewicz podaje informacje o kapitanie „An. Al. Tillo”, czyli z innym skrótem, co być może wiąże się z błędną literówką, ponieważ już w przedruku jego pracy z 2018 r. ukraińscy badacze zapisali kapitana jako „An. Ol. Tillo”³⁶⁸. Z drugiej strony istnieje wersja, że stanowisko to mógł pełnić słynny sportowiec Imperium Rosyjskiego Aleksander Aleksandrowicz Tillo, który w 1912 r. brał udział w Igrzyskach Olimpijskich w Sztokholmie i w tym czasie miał już stopień kapitana³⁶⁹. Jednak wątpliwości co do jego ewentualnego pobytu w Drohobyczu w latach 1914–1915 wynikają z faktu, że 6 grudnia 1913 r. byłemu sportowcowi Aleksandrowi Tillo nadano stopień pułkownika, dlatego w 1914 r. nie mógł pracować w Drohobyczu w stopniu kapitana. W każdym razie z postacią kapitana Tilla związane były wszystkie deportacje na Syberię z terenów Drohobyczczyzny.

Ogólnie rzecz ujmując, podczas okupacji Drohobycza (wrzesień 1914–maj 1915 r.) najbardziej ucierpiało życie kulturalne miasta, a zwłaszcza fundusze lokalnych bibliotek (instytucji edukacyjnych i parafii religijnych), archiwów i gabinetów gimnazjum, szpitali,

³⁶⁶ Rosyjska straż ziemska – Stowarzyszenie różnych drużyn policyjnych, utworzone w 1866 r., istniejące w guberniach Królestwa Polskiego. W jej skład wchodziła policja miejska, powiatowe komendy żandarmerii, tajny wywiad i kancelaria informacyjna. Jurysdykcji straży ziemskiej podlegały wszystkie miasta (z wyjątkiem Warszawy i Łodzi), miasteczka, wsie i powiaty Królestwa Polskiego. Straż ziemska podlegała Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i podlegała generalnemu gubernatorstwu warszawskiemu. Rządy straży ziemskiej w każdym województwie podlegały gubernatorowi, którego na szczeblu powiatów reprezentował szef miejscowej policji lub wojskowej brygady policyjnej (Komendant Powiatowy, który bezpośrednio dowodził strażą ziemską). Straż ziemska składała się z oficerów i podoficerów. Ci ostatni nazywani byli strażnikami i mianowani do służby gubernatorami, wywodzili się ludzie z emerytowanych i rezerwowych niższych stopni. W wykonywaniu obowiązków służbowych strażnicy ziemscy korzystali ze specjalnych praw strażników (zob. artykuły nr 128–151 uchwał Zarządu województw Królestwa Polskiego, T. II., wyd. z 1892 roku).

³⁶⁷ Російський державний історичний архів, Ф. 1349, Оп. 2, Д. 611, Арк. 53-58. Див. також коротку біографію у: Тилло Алексей Александрович капитан начальник Земской стражи Олькшского уезда Келецкой губернии на 1913 г., [Електронний ресурс], Режим доступу: http://www.fgurgia.ru/showObject.do?object=130831612&viewMode=B_10341&link=1.

³⁶⁸ І. Крип'якевич, *op. cit.*, с. 16; *Московська окупація Галичини...*, *op. cit.*, с. 33.

³⁶⁹ С. Бубка, М. Булатова, *Первая российская олимпиада*, „Наука в олимпийском спорте”, № 2, К., 2013, с. 11.

domów sierot i innych. Na przykład podczas kwaterowania Kozaków dońskich w Gimnazjum im. Franciszka Józefa I łączne straty szkoły wyniosły 88 717 koron³⁷⁰.

Równolegle ze zniszczeniem miejskiego szkolnictwa policja drohobycka i specjalny oddział naczelnika Zarządu powiatu drohobyckiego w obwodzie lwowskim zorganizowali tajny wywiad, którego celem było poszukiwanie dysydentów i patriotycznie nastawionych Ukraińców, Polaków, Żydów i Niemców. Tak więc 26 grudnia 1914 r. do kościoła parafialnego we wsi Stebnik przybył wysłannik rosyjskich okupantów Michaił Iwasiwka, aby monitorować zachowanie miejscowego unickiego księdza Aleksieja (Grycyka)³⁷¹. Podczas odmawiania modlitw proboszcz wypowiedział słowa o zdrowiu Cesarza Franciszka Józefa I, a w Bolechowicach zorganizował nawet specjalną liturgię. W związku z tym w okresie świąt Bożego Narodzenia – 5 stycznia 1915 r. – naczelnik powiatu drohobyckiego kapitan A. Tillo (Bułhakow pracował jako jego sekretarz) wydał rozkaz oznaczony jako „Tajne” dla wójta wsi Stebnik, w którym zlecił proboszczowi Aleksemu (Grycykowi) natychmiastowy zakaz posługi kościelnej, jako „nie mającemu hierarchii”³⁷².

7 stycznia 1915 r. kapitan A. Tillo nakazał swojemu asystentowi w jednostce policyjnej F. Kraśnickiemu potajemnie wyjaśnić: „Czy członek rady miejskiej Drohobycza, Pan Wieżyński, podczas okupacji miasta przez wojska rosyjskie, zmienił swoje niemieckie nazwisko Verstein na polskie Weżyński i czym to jest spowodowane?”³⁷³. Jak się okazało, szef naczelnik podejrzewał, że syn Wieżyńskiego był w składzie osobowym armii austriackiej.

W czasie okupacji nowo przybyłych na stanowiska mieszkańców Drohobycza dokładnie sprawdzono pod kątem „politycznej wiarygodności”. Na przykład 9 stycznia 1915 r. A. Tillo polecił swojemu asystentowi odnaleźć szczegółową dokumentację obywatelki miasta Marii Elbiwny Berger, która starała się objąć stanowisko pisarza w zarządzie miasta Drohobycza³⁷⁴. 31 stycznia 1915 r. z magistratu zwolnieni zostali za przekonania polityczne wieloletni urzędnicy Wincenty Filner i Mikołaj Kedacz (podejrzani o zorganizowanie Legionu Polskiego przed wkroczeniem do miasta wojsk rosyjskich)³⁷⁵.

Takim prześladowaniom towarzyszyły deportacje do guberni syberyjskiej. Tak więc 21 marca 1915 r. gubernator lwowski nakazał naczelnikowi powiatu drohobyckiego zesłać na Syberię greckokatolickiego księdza wsi Gorucka o. Teofilia (Skobelskiego) „w związku ze szkodliwą jego działalnością” na czas działań wojennych w Galicji³⁷⁶. Ze źródeł dowiadujemy się, że ksiądz Skobelski został zarejestrowany pod nazwą „Symbirsk, ul. Mirtinowa, 64”³⁷⁷. Taki sam los miał spotkać księdza Romana Ochrymowicza z Urycza, którego mieli zamiar aresztować w Drohobyczu³⁷⁸. Opublikowane tajne źródła wyrażenie pokazują masowy charakter więzienia księży przez Rosjan. Wśród nich zamierzano aresztować księdza moskiewskiego, katechetę Seminarium Nauczycielskiego w Sokalu, o. Grycyka, który ukrywał się u swojego teścia księdza Ławrowskiego w Bolechowi-

³⁷⁰ Лазорак Б., Лазорак Т., *op. cit.*, s. 43–44.

³⁷¹ ДАЛЮ, Ф. 1246, Оп. 1, Спр. 1, Арк. 1–1зв.

³⁷² Ibidem, Арк. 2.

³⁷³ Ibidem, Арк. 7.

³⁷⁴ Ibidem, Арк. 9.

³⁷⁵ Ibidem, Арк. 11. .

³⁷⁶ Ibidem, Арк. 31

³⁷⁷ *В справі вивезених росіянами [w:] Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914–червень 1915*, Написав Іван Петрович, Львів 1915, с. 466.

³⁷⁸ *Скільщина в часі війни* [w:] *ibidem*, с. 485.

cach koło Drohobycza³⁷⁹. Jednak kiedy Rosjanie zajęli Galicję Wschodnią, wrócił on do Sokala. Warto zauważyć, że w 1915 r. o. Julian Dzierowicz jako pierwszy opublikował rejestr duchownych wywiezionych z terenu Galicji na Syberię³⁸⁰. W tym czasie w wielu przesłuchaniach brał udział także adwokat Siokało, o którym wspomina się w „Gazecie Lwowskiej” z 1916 r., a także w czasie austriackiego procesu w Przemyśle³⁸¹.

Równoległe z codziennymi prześladowaniami mieszkańców Drohobyczczyzny realizowano program konfiskat majątkowych. Zgodnie z okólnikiem gubernatora generalnego Galicji hrabiego Jerzego Bobrńskiego z 27 września 1914 r. okupacyjna administracja rosyjska została poproszona o pilną konfiskatę wszystkich ruchomych i nieruchomych własności mieszkańców Galicji, którzy ewakuowali się z armią austriacką, nie pozostawiając pełnomocników czy krewnych na miejscu. Co więcej, całkowita konfiskata dotyczyła przede wszystkim tych mieszkańców, którzy dopuścili się „wrogich działań wobec wojska rosyjskiego...”³⁸². Sytuacja z przemysłowymi obiektami strategicznymi była nieco inna, ponieważ w przemyśle naftowym i solnym dawny personel austriacki nadal pracował. Gubernator generalny poprosił również o zwrócenie częściowej uwagi na rewizję gorzelni i małych gospodarstw rolnych³⁸³, które również znalazły się w strategicznym programie okupacji gospodarczej regionu. Rozumiejąc status Galicji jako kraju rolniczego, rosyjska władza okupacyjna była dobrze zorientowana w kolosalnych zasobach lokalnych minerałów. W podsumowaniu stanu przemysłu w Galicji z września 1914 r. wskazano na strategiczne znaczenie: ropy naftowej, soli, kainitu, wosku górskiego, węgla kamiennego, cynku, cyny i in.³⁸⁴

Paragraf 15 tymczasowej ustawy w sprawie zarządzania sprawami finansowymi Galicji stanowił, że koszty administracyjne i gospodarcze związane z eksploatacją monopolu tytoniowego i solnego (zgodnie z punktem 8 artykułu 403 „ustawa w sprawie zarządzania polowego wojsk w czasie wojny”) należą do jurysdykcji wojskowego gubernatora generalnego Galicji, który działa zgodnie z budżetem przedstawionym przez komisarzy do spraw finansów, uwzględniając dochody z wymienionych przedsiębiorstw³⁸⁵. Jednocześnie zgodnie z §16 monopol tytoniowy i solny został całkowicie podporządkowany nadzorowi tymczasowego zarządu gospodarki finansowej Galicji i Bukowiny. Jego kompetencje obejmowały kontrolę nad: podatkami, przychodami, wydatkami, zaopatrywaniem pracowników służbowych w pieczętki i artykuły papiernicze, prowadzeniem ksiąg katastralnych i planów, nadzorowaniem działalnością kontrolerów podatkowych, prowadzeniem sprawozdawczości itp.³⁸⁶

Nieprzypadkowo we wrześniu 1914 r. w celu rewizji przemysłu Galicji Wschodniej i na rozkaz Ministra Handlu i Przemysłu Imperium Rosyjskiego S. Timaszewa został tutaj wysłany inżynier górnictwa Ministerstwa G.F. Markowski. Ta techniczna inspekcja przemysłu naftowego i solnego była bardzo potrzebna, gdyż ze względu na silną obronę fortu przemy-

³⁷⁹ Ibidem, c. 485–486. Ю.

³⁸⁰ Дзерович, Вивезене росіянами українське духовенство в азбучнім порядку [w:] Галичина під час Російської окупації..., c. 91.

³⁸¹ М. Рус, 3 переживань першого наїзду [w:] Галичина під час Російської окупації..., c. 314; А. Чайковський, Вісім місяців під медвежою лабою [w:] ibidem, c. 249.

³⁸² ЦДІА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 1, Арк. 1–1зв.

³⁸³ Ibidem, Арк. 12.

³⁸⁴ Ibidem, Спр. 11, Арк. 1.

³⁸⁵ Ibidem, Спр. 1, Арк. 80.

³⁸⁶ Ibidem, Арк. 80зв.

skiego przez armię austriacką sytuacja na Podkarpaciu pozostawała niestabilna. W rezultacie maksymalne wydobywanie i przetwarzanie minerałów w regionie było ryzykowne³⁸⁷.

W tej sprawie do dziś zachował się unikatowy raport rosyjskiego inżyniera górnictwa G. F. Markowskiego³⁸⁸ do gubernatora generalnego Galicji hrabiego Jerzego Bobrińskiego, który dotyczył rozwoju przemysłu solnego w Galicji. Co ciekawe, centralne miejsce w opisie przemysłu solnego Galicji poświęcono w notatce starej fabryce soli w Drohobyczu, która była zarezerwowana jako najbardziej dochodowa i wzorcową pod względem jakości produkcji, strategicznej lokalizacji i długiej tradycji handlu solą. Porównując działalność 9 fabryk soli Galicji Wschodniej (Lackie, Drohobycz, Stebnik, Bolechów, Dolina, Kałusz, Delatyn, Lanczyn i Kosów), G. Markowski nie tylko analizuje potencjał ekonomiczny każdej ze znanych fabryk soli i ich złóż (soli kamiennych i surowych), ale także podaje wskaźniki statystyczne dotyczące wewnętrznej perspektywy finansowej w rozwoju tych przedsiębiorstw, biorąc pod uwagę dokładne kwoty kosztów utrzymania przemysłu i zysków ze sprzedanej soli. Autor notatki próbował między innymi zidentyfikować pozytywne i negatywne czynniki, które wpływały na rozwój solnictwa, zarówno w czasie stanu wojennego, jak i po rychłym podpisaniu ewentualnego traktatu pokojowego. Z drugiej strony, podczas rewizji G. Markowski wyjaśnił i przedstawił gubernatorowi generalnemu najbardziej optymalne sposoby reorganizacji przemysłu solnego na korzyść rosyjskiej władzy okupacyjnej przy minimalnych kosztach dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, których krewni walczyli po stronie Austro-Węgier.

Dla historii Drohobycza być może najważniejszym w publikowanych poniżej źródłach jest obecność danych, które wskazują na pierwsze przybycie rosyjskiej władzy okupacyjnej do miasta (przed 10 września 1914 r.)³⁸⁹, czas przywrócenia pracy fabryki soli i jej wewnętrznej organizacji oraz podporządkowania. Unikalny dla badaczy przemysłu soli Drohobycza okazał się szczegółowy opis procesu jej gotowania, z zachowanymi tradycjami wydobywania, odparowywania, pakowania, przechowywania, transportu i sprzedaży. Po raz pierwszy udało się przeanalizować znaczenie soli dla drohobyczan, zarówno pod względem potrzeb bytowych, jak i wojskowych. Główny tekst rewizji i propozycji w notatce sprawozdawczej inżynier zawarł 20 października 1914 r. i złożył do rozpatrzenia gubernatorowi generalnemu Bobryńskiemu. Do tego czasu musiał on przesłuchać wielu lwowskich przedsiębiorców i pracowników dziesięciu potężnych zakładów przemysłu soli w celu ustalenia ogólnej sytuacji dotyczącej jej produkcji i sprzedaży.

³⁸⁷ І. Ільницький, *Нафтопереробна промисловість Галичини в умовах Першої Російської окупації краю (вересень 1914–червень 1915 рр.)* [w:] *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*, 2014, Вип. 23, с. 299.

³⁸⁸ Polski inżynier. Podczas organizacji budowy kościoła Bałachano-Sabunczyńskiego ks. Makarego Egipskiego w Baku brał czynny udział w opracowaniu jego projektu, a od 28 marca 1898 r. należał do komitetu budowy świątyni pod kierownictwem inżyniera Okręgowego Drugiego Kaukaskiego Okręgu Górskiego F. E. Gawrilowa. Mniej więcej od tego czasu Markowski pełnił funkcję jego zastępcy i funkcję inżyniera górnictwa. W latach 1901 i 1902 r. G. F. Markowski pełnił również funkcję asystenta inżyniera okręgowego Kaukaskiego Zarządu Górniczego Imperium Rosyjskiego. Na początku I wojny światowej rozpoczął pracę w Ministerstwie Handlu i Przemysłu Imperium Rosyjskiego i pełnił funkcję radcy stanu. Przy Ministerstwie pełnił funkcję profilową w zakresie analiz i rewizji obiektów przemysłowych terenów okupowanych. Zobacz na przykład: І. Ільницький, *op. cit.*, с. 299–300.

³⁸⁹ Drohobycz był okupowany przez różne jednostki XI armii Imperium Rosyjskiego: Dywizję Konną generała Aleksandra Kaledina i 4 pułki Dońskiego Kozackiego Dywizjonu Artylerii Konnej i Turkiestańskiej Baterii Konnej generała Aleksandra Bagaldina (Э. Г. Валь, *op. cit.*, с. 12).

Dnia 23 października 1914 r. G. Markowski przeprowadził specjalny audyt drohobyckiej fabryki soli, stwierdzając, że pracowali w niej robotnicy z dawnej administracji, ponieważ młodsze pokolenie walczyło po stronie armii austriackiej. Drohobycka fabryka soli nadal posiadała dwa potężne źródła pochodzące od nazwy miast: „starościńskie” i „królewskie”. Jednak praca zakładu została częściowo sparaliżowana z powodu stanu wojennego i braku środków na zakup niezbędnego sprzętu. Działalność fabryki została wznowiona 22 września 1914 r. za zgodą kwatermistrza Kubańskiej Dywizji Kozackiej kapitana Bieleckiego. Zgodnie z rozkazem szefa tej dywizji starszym fabryki soli w Drohobyczu został drohobyczanin Ferdynand Hoffbauer. 9 września 1914 komendant Drohobycza Osawul Tkaczow mianował Karla Blanko dyrektorem zakładu i zobowiązał go do pełnej odpowiedzialności za wszelkie prace, prowadzenie dokumentacji finansowej i sprawozdawczości materialnej z odpowiednim przedstawieniem do biura rosyjskiej komendantury miasta. Jednocześnie w okresie od 22 września do 5 listopada 1914 r. wyprodukowano tylko 3284 metrów sześciennych soli. Wreszcie znaczna część zapasów soli została zrabowana w różnych okresach³⁹⁰. Nieprzypadkowo 29 września 1914 r. Osawul Tkaczow nakazał tymczasowemu zarządowi miasta Drohobycza pilne doprowadzenie fabryki soli do pełnej wydajności³⁹¹. Z innych źródeł dowiadujemy się, że do końca maja 1915 r. naczelnikiem powiatu drohobyckiego był Aleksander Aleksandrowicz Tillo, a jego asystentami byli Anton Aleksandrowicz Pieczkowski i jego kolega sekretarz (nadzorca stacji) Anton Matejewicz Mraźnicki. Później na tym stanowisku pracował Fiodor Fiodorowicz Kraśnicki³⁹².

11 listopada 1914 r. lwowska gazeta „Słowo Polskie” opublikowała artykuł poświęcony skutkom działalności G. Markowskiego w Galicji³⁹³. W tym czasie Ministerstwo Handlu i Przemysłu otrzymało od delegowanego z Petersburga do Galicji inżyniera G. Markowskiego szczegółowy raport na temat rozwoju i funkcjonowania na terenie Galicji wszystkich urzędników handlu i skarbu państwowego. Z raportu wynika, że Markowski przeprowadził rewizję przemysłu tytoniowego, solnego, naftowego i innych branż przemysłowych w celu ustanowienia jednolitego systemu podatków akcyzowych. Kontrolę przemysłów w Galicji przeprowadził wraz z byłym agentem Ministerstwa Handlu i Przemysłu w Wiedniu – panem A. Ostrogradskim. To on, zgodnie z rozkazem hrabiego Bobrińskiego, kierował nadzorem nad działalnością drohobyckiej rafinerii³⁹⁴.

W połowie listopada 1914 r. do Drohobycza i Borysławia przyjechała również komisja z grona dyrekcji ds. transportu kolejowego, w skład której wchodził m.in. dyrektor komunikacji kolejowej Olimpijew, wiceprezydent Lwowa dr Sztal oraz przedstawiciele lwowskiej gazowni i sieci elektrycznej. Kontrola trwała trzy dni, a jej głównym celem była statystyczna analiza możliwości produkcyjnych przemysłu naftowego, w szczególności zaopatrzenia Lwowa w paliwo, ponieważ w mieście brakowało węgla. Na torach Borysławia i Drohobycza odkryto wystarczającą ilość cystern do transportu paliwa do stolicy guberni lwowskiej, dlatego natychmiast po zakończeniu rewizji wysłano 200 cystern³⁹⁵. Jednak od pewnego czasu Ministerstwo Komunikacji pytało: „[...] czy cała kolej galicyjska może korzystać

³⁹⁰ ЦДІА України у Львові, Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12, Арк. 22зв.–23.

³⁹¹ Ibidem, Арк. 23зв.–24.

³⁹² Ibidem, Спр. 22, Арк. 3, 6. I.

³⁹³ *Przemysł i handel galicyjski*, „Wiadomości bieżące. Słowo Polskie”, № 508, Lwów 1914, s. 2.

³⁹⁴ Лъницький, op. cit., c. 300.

³⁹⁵ І. Крип'якевич, op. cit., c. 55.

z paliwa wytwarzanego z ropy naftowej w rafineriach Drohobycza?”³⁹⁶. Szef kolei galicyjskich Nemeszajew wskazał na duże rezerwy ropy naftowej, które znajdują się w Galicji, a zwłaszcza koło Drohobycza, gdzie mieściła się rafineria, która mogła w pełni służyć jako podstawowa stacja bazowa do transportu paliwa kolejowego³⁹⁷.

Ogólnie rzecz biorąc, celem rewizji było określenie ekonomicznych i handlowych możliwości Galicji, aby przekształcić ją w doskonały rynek zbytu dla towarów rosyjskich. W tym celu do Petersburga wysłano próbki każdego z rodzajów towarów, które były przedmiotem rewizji G. Markowskiego i były bardzo poszukiwane w okupowanej Galicji, w tym słynną sól drohobycką³⁹⁸, która stała się kolejnym powodem propagandowej polityki okupantów, mówiących: „Galicja jest z dawna nabytkiem Rosji. Galicja – oryginalne dziedzictwo Rosji”³⁹⁹. Wiadomo jednak, że ostatecznie reorganizacja i modernizacja przemysłu Galicji przez rosyjską administrację okupacyjną, w szczególności Drohobycza, spowodowała tylko nieodwracalne szkody w setkach milionów rubli, pozostawiając haniebny ślad barbarzyńskiego zniszczenia regionu podczas ewakuacji w maju 1915 r. Treść raportu Markowskiego na temat rewizji obiektów przemysłowych podajemy w załączniku Nr 72, aby przekazać historyczną prawdę o rosyjskiej okupacji i strategicznym znaczeniu złóż naftowych Drohobyczczyzny.

³⁹⁶ Ibidem.

³⁹⁷ Ibidem.

³⁹⁸ *Przemysł i handel galicyjski...*, op. cit., s. 2.

³⁹⁹ А. Белгородский, *Галиція – ісконне достояніе Росіи*, М., 1914, с. 48.

ROZDZIAŁ III

Drohobyckie Cesarsko-Królewskie Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w latach 1914–1918: miażdżące skutki okupacji armii rosyjskiej oraz próby ożywienia procesu edukacji

Tradycja edukacyjna Drohobyckiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego powinna zaczynać się od momentu założenia w Drohobyczu austriackiego Gimnazjum Franciszka Józefa I, podobnie jak do ustalonych w Europie Zachodniej i na Ukrainie zasad ciągłości tradycji edukacyjnych, które były kultywowane w głównej instytucji edukacyjnej danego miasta: jego archiwum, pomieszczeń dydaktycznych, kadry pedagogicznej, a także głównych zadań edukacyjnych, które z biegiem czasu praktycznie się nie zmieniły. Na przykład Uniwersytet Narodowy Politechnika Lwowska ma swoją historię od 1844 r., kiedy założono tu Akademię Techniczną, którą w 1877 r. przemianowano na Wyższą Szkołę Politechniki, a jej roczne sprawozdania, podobnie jak raporty gimnazjum drohobyckiego, zachowały się niemal w całości. Uderzającym przykładem jest również Lwowski Uniwersytet Narodowy im. I. Franki, który wywodzi swoją tradycję edukacyjną z polskiego uniwersytetu zatwierdzonego przez Jana Kazimierza w specjalnym edykcje datowanym na 20 stycznia 1661 r.⁴⁰⁰ W tym kontekście całkiem słuszną wydaje się koncepcja książki, która 5 lat temu poświęcona była 15-leciu odbudowy Wydziału Historycznego Państwowego Pedagogicznego Uniwersytetu im. I. Franki w Drohobyczu⁴⁰¹. Po raz pierwszy podkreślono, że początki tradycji edukacyjnych Drohobycza sięgają XIX wieku, kiedy to – zgodnie z oficjalnym zezwoleniem z 1 września 1856 r. – otwarto Państwowe Gimnazjum miejskie, które, nawiasem mówiąc, kształciło znaczną część kadry nauczycielskiej powiatu drohobyckiego, do 1918 r. włącznie⁴⁰². Ostatecznie w okresie międzywojennym Gimnazjum otrzymało również status szkoły państwowej im. króla Władysława Jagiełły. Po II wojnie światowej Instytut Pedagogiczny przeniósł się do Drohobycza, w którym praktycznie dość dobrze zachował się gimnazjalny sprzęt dydaktyczny, nie uwzględniając oczywiście zaplecza edukacyjnego w postaci literatury ideologicznej i podręczników. Na przykład zajęcia wychowania fizycznego odbywały się nadal na północnym dziedzińcu głównego korpusu, w najstarszej hali sportowej w Drohobyczu, zbudowanej podczas nauki Brunona Schulza i Feliksa Lachowicza (po częściowym zniszczeniu w czasie I wojny

⁴⁰⁰ *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т.*, Т. 1, Львів 2011, 716 s.+112 wkl.

⁴⁰¹ *Історичний факультет Франкового університету в Дрогобичі (1940 – 2007): ювілейна книга до 15-річчя відновлення факультету*, Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), В. Здоровенко, О. Тимошенко, В. Футала, С. Щудло, Дрогобич 2007, с. 5.

⁴⁰² *Ibidem*.

światowej hala została ponownie odbudowana na początku 1920 r.). Nawiasem mówiąc, dziś nadal znajduje się tam centralna hala sportowa Drohobyckiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. I. Franki. Spuścizna pozostawiona przez Instytut w 1940 r. po dawnym Gimnazjum może być wykorzystywana jeszcze przez długi czas, jednak zadanie tego artykułu nie pozwala w pełni skupić się na ciągłości tradycji edukacyjnej Drohobycka, ponieważ sama historia Gimnazjum nadal wymaga poszukiwań źródeł, publikacji danych archiwalnych, a zatem kompleksowego badania.

Jak wiadomo, jedyną na dziś fundamentalną pracą naukową, która poświęcona jest historii drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I, jest dzieło prof. Zinowiusza Kultysa, które zostało opublikowane dopiero w 1908 r.⁴⁰³ Badacze, którzy okazjonalnie zajmowali się historią Gimnazjum w Drohobyczu w różnych okresach od 1909 do 1939 r., ograniczali się do ogólnych rozważań i studiowania poszczególnych zagadnień. Dlatego historiografia jest niewielka, przede wszystkim związana z dziełami polskich historyków: dyrektora Gimnazjum Józefa Staromiejskiego⁴⁰⁴, historyka Mściława Mściwujewskiego⁴⁰⁵, A. Gorbowskiego⁴⁰⁶, J. Potoczno⁴⁰⁷, A. Krzanowskiego⁴⁰⁸, A. Puszkę⁴⁰⁹, S. Zaborniaka⁴¹⁰ i innych. Wśród ukraińskich badaczy poszczególne aspekty z historii Gimnazjum badali N. Minczak⁴¹¹, W. Winnicki⁴¹², W. Tustanowski⁴¹³, T. Batiuk⁴¹⁴, R. Pastuch⁴¹⁵, R. Gorak⁴¹⁶, W. Telwak⁴¹⁷, L. Tymoszenko⁴¹⁸ i inni. Dla badań historii Gimnazjum w Drohobyczu cenna jest współczesna

⁴⁰³ Ż. Kultys, *Historia gimnazjum Drohobyckiego*, Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908, Drohobycz 1908, s. 3–224.

⁴⁰⁴ J. Staromiejski, *Kolonia wakacyjna drohobyckiego gimnazjum w Uryczu*, Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1911, Drohobycz 1911, s. 1–23.

⁴⁰⁵ M. Mściwujewski, *Królewskie wolne miasto Drohobycz*, Lwów–Drohobycz 1929, s. 28–30.

⁴⁰⁶ A. Horbowski, *Problematyka pedagogiczna na łamach sprawozdań szkolnych gimnazjów galicyjskich* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, T. 8. *Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918*, red. Cz. Majorek, A. Meissner, Rzeszów, 1996, s. 73–80.

⁴⁰⁷ J. Potoczny, *Oświata dorosłych i popularyzacja wiedzy w plebejskich środowiskach Galicji doby konstytucyjnej (1867–1918)* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, T. 10, Rzeszów 1998. – s. 331.

⁴⁰⁸ A. Krzanowski, *Wybrane problemy opieki nad uczniami w sprawozdaniach dyrektorów gimnazjów galicyjskich* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, T. 16, Rzeszów 2002, s. 180–190.

⁴⁰⁹ A. Puszkę, *Wychowanie Młodzieży w Gimnazjum w Drohobyczu w okresie galicyjskim i czasach II Rzeczypospolitej* [w:] *Drohobycki krajeznawczy zбірник*, Вип. 10, Дрогобич 2006, s. 406–417.

⁴¹⁰ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich 1868–1939*, Rzeszów 2007, s. 158, 217, 219, 263, 264, 265, 278, 284, 314, 337, 356, 287, 403, 404, 407, 412, 436, 462.

⁴¹¹ М. Мінчак, *Пласт у гімназії ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі* [w:] *Дрогобиччина – Земля Івана Франка*, Т. I, Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1973, с. 485–490.

⁴¹² Винницький В., *Тайний пласт у польській гімназії в Дрогобичі* [w:] *Дрогобиччина – Земля Івана Франка*, Т. I, Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1973, с. 490–496.

⁴¹³ В. Тустанівський, *Державна гімназія імені Владислава Ягайла в Дрогобичі* [w:] *Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів*, Упорядник і редактор Михайло Шалата, Т. 4., Дрогобич 1997, с. 329–333.

⁴¹⁴ Т. Батюк, *Шкільництво Дрогобиччини в роки Західноукраїнської Народної Республіки* [w:] *Дрогобичський краєзнавчий збірник*, Вип. II, Дрогобич, 1997, с. 26–31.

⁴¹⁵ Р. Пастух, *Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах*, Дрогобич 2002, с. 94. В.

⁴¹⁶ Р. Горак, Я. Гнатів, *Іван Франко*, Кн. Третя. Гімназія, Львів 2002, с. 360.

⁴¹⁷ Тельвак, *Дрогобичський науковий гурток Історичного товариства у Львові* [w:] *Дрогобичський краєзнавчий збірник*, Вип. 8, Дрогобич 2004, с. 256–263.

⁴¹⁸ *Історичний факультет Франкового університету в Дрогобичі (1940–2007): ювілейна книга*

praca zbiorowa drohobyckich naukowców poświęcona dziejom Drohobycza od czasów starożytnych do początku XXI wieku⁴¹⁹. Historia austriackiego okresu Gimnazjum po 1908 r. jest dziś niezbadana, bez uwzględnienia ostatnich specjalnych publikacji źródłowych, które ujawniają historię Gimnazjum dopiero w 1910 r.⁴²⁰

Na dzień dzisiejszy przede wszystkim należy zbadać zachowane edukacyjne sprawozdania wychowawcze Gimnazjum za lata 1914–1915 i 1915–1916. Na podstawie otrzymanych danych należy koncepcyjnie połączyć nieznany dotąd materiał, zgromadzony głównie na łamach polskojęzycznych gazet drohobyckich z 1914 r.: „Reforma” i „Tygodnik Drohobycki”, materiały informacyjne ilustrujące codzienne życie gimnazjum w przeddzień rosyjskiej okupacji miasta Drohobycza. Ważnym uzupełnieniem sprawy są wspomnienia z operacji wojskowych rosyjskiego generała Aleksandra Kaledina przeprowadzone w Drohobyczu i okolicach w latach 1914–1915.

Przez ostatnie kilka miesięcy przed wojną Gimnazjum w Drohobyczu nadal realizowało swoje codzienne zadania edukacyjne, a jego kierownictwo tradycyjnie włączało własną kadrę pedagogiczną i uczniów do życia kulturalnego i religijnego miasta. W styczniu 1914 r. lokalna prasa informowała o przeprowadzeniu w murach Gimnazjum wewnętrznej „reformy moralnej”, zgodnie z którą nauczyciele i uczniowie przeszli na specjalny sposób zwracania się w swojej komunikacji, co ograniczyło formę rozkazującą do minimum⁴²¹. Powiedzmy, że kiedy nauczyciel wcześniej mógł haniebnie przeklinać ucznia za nieprzygotowanie do lekcji, teraz musiał to zrobić tylko za pomocą uprzejmych apeli: „Szanowny obywatelu szkolny...”⁴²². Jak zaznaczono, nowa formuła – wprowadzona przez dyrektora I. Staromiejskiego – doprowadziła do poważnego zwiększenia szkolnego morale, a także poprawy stanu psychicznego i etyki uczniów⁴²³.

18 stycznia 1914 r. dyrektor Gimnazjum wraz z liczną grupą profesorów i przedstawicieli towarzystw młodzieżowych wziął udział w otwarciu Domu sierot żydowskich⁴²⁴ (współcześnie budynek wydziału historycznego), który został ufundowany przez magnata naftowego, polityka i mafiosa Jakoba Fejersztajna. Na zakończenie uroczystości, po wygłoszeniu przez rabina doktora Margulesa w języku hebrajskim i polskim modlitwy z Tory, w sali głównej sierocińca chór gimnazjalny zaśpiewał pieśń w języku polskim⁴²⁵.

Warto również zauważyć, że dyrektor I. Staromiejski uczestniczył przed wojną w życiu politycznym miasta, ponieważ kierował poważną instytucją edukacyjną, ale – jak się okazało – ze względu na swoje powiązania z J. Fajersztajnem przez całe życie był zaciekle wrogiem burmistrza Rajmonda Jarosza, co było szczególnie widoczne w czasie wyborów

до 15-річчя відновлення факультету, Ред. Кол. Л. Тимошенко (гол. ред.), В. Здоровенко, О. Тимошенко, В. Фугала, С. Щудло, Дрогобич 2007, с. 5–6.

⁴¹⁹ *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)*, Науковий редактор Леонід Тимошенко, Дрогобич 2009, с. 320.

⁴²⁰ Б. Лазорак, Т. Лазорак, *Літній табір Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа в Уричі (1910)* [w:] *Фортеця: збірник заповідника «Густань»: на пошану Михайла Рोजка*, Кн. 1, Львів 2009, с. 655–669.

⁴²¹ К. Jedach, *Drohobiczend*, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 3, s. 2.

⁴²² Ibidem.

⁴²³ Ibidem.

⁴²⁴ *Dom sierot*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 4, s. 2.

⁴²⁵ Ibidem.

do Rady Miejskiej Truskawca w styczniu 1914 r.⁴²⁶ Okazało się, że procesy te miały negatywny wpływ na życie Gimnazjum. W tym czasie autorytet dyrekcji Gimnazjum częściowo podupadł w środowisku miejskim, gdyż często dochodziło do konfliktów pomiędzy J. Staromiejskim a żydowskim politykiem panem Krepplem, który ciągle publicznie „gnoił lany polityczne Staromiejskiego”⁴²⁷. Nieprzypadkowo 28 lutego 1914 ukraińska i żydowska wspólnota narodowa domagały się od posła na Sejm Jana Stupnickiego otwarcia w Drohobyczu oddzielnych gimnazjów: „ukraińskiego dla Ukraińców i niemieckiego dla Żydów”⁴²⁸. Warto jednak zauważyć, że poseł miał jednocześnie obowiązek wspierać interesy Państwowego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I⁴²⁹. Tak więc na jednym z posiedzeń Sejmu próbował on wpłynąć na decyzję Krajowej Rady Szkolnej w sprawie reformy drohobyckiego Cesarsko-Królewskiego Gimnazjum, wielokrotnie stwierdzając: „czy rada szkoły zareaguje na całkowitą liczbę dwójek w gimnazjum, która wynosi około 40%”⁴³⁰. Chodziło także o dyscyplinowanie działalności dyrektora I. Staromiejskiego, który – mimo swoich osiągnięć w zakresie liberalizacji środowiska gimnazjalnego – pod koniec życia popełniał poważne błędy pedagogiczne w nauczaniu uczniów⁴³¹. Rada szkolna obiecała naprawić sytuację, jednak – jak wiadomo – wojna uniemożliwiła wdrożenie szerszych reform.

Co ciekawe, 28 maja 1914 r. gazeta „Tygodnik Drohobycki” zawiadomiła społeczność miasta, iż w związku z zaplanowanymi na wrzesień wyborami do Sejmu niektórzy profesorowie Gimnazjum upolitycznili proces nauczania⁴³². Jak zaznaczono, rodzice gimnazjalistów musieli jawnie agitować i w przyszłości głosować na kandydaturę dra Galbana, który pracował w Gimnazjum, w obawie, że on z zemsty będzie „ich synom dwójkę dawać”⁴³³. Doszło do tego, że nauczyciele gimnazjum zapisywali w swoich prywatnych notatnikach imiona i nazwiska krewnych, którzy obiecali głosować na kandydaturę Galbana⁴³⁴. W ten sposób przed wybuchem wojny Gimnazjum zamiast aktywizować młodzież do sytuacji militarnej, przede wszystkim tych, którzy należeli do organizacji sportowych „Sokół” i „Plast”, nadal zajmowało się sprawami politycznymi skierowanymi głównie przeciwko siłom demokratycznym, wspieranym przez większość drohobyckich mieszczan kierowanych przez burmistrza Rajmonda Jarosza i jego zespół Chrześcijańskiej Partii Ludowo-Demokratycznej, której przewodził⁴³⁵.

30 maja 1914 r. dziennikarze miasta opublikowali otwartą odezwę do dyrektora gimnazjum i radnego magistratu I. Staromiejskiego, który – zgodnie z opinią publiczną – w związku z porażką w wyborach w 1914 r. zaczął „przejawiać złość” na tych uczniów, których rodzice

⁴²⁶ *Wybory truskawieckie*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 6, s. 2.

⁴²⁷ Ibidem.

⁴²⁸ *Agitacja wyborcza*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 9, s. 3; *Żydz protestują, Rusini praktykują*, Kronika, „Tygodnik drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 11, s. 2.

⁴²⁹ *Interpretacje w Sejmie*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 12., s. 2.

⁴³⁰ Ibidem.

⁴³¹ Ibidem.

⁴³² *Wybory sejmowe*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 21, s. 2.

⁴³³ Ibidem.

⁴³⁴ Ibidem.

⁴³⁵ Ibidem.

nie głosowali za jego kandydaturą⁴³⁶. Tak więc pod koniec II półrocza szkolnego znaczna część uczniów Gimnazjum niesprawiedliwie otrzymała negatywne oceny. Dziennikarze publicznie domagali się od dyrekcji, aby zmusiła swoich profesorów do obiektywnego oceniania uczniów w Gimnazjum, ponieważ mogłoby to wywołać poważne powszechne niezadowolenie w całym mieście⁴³⁷. Zauważono, że na proces egzaminacyjny wpłynęło ogólne naruszenie dyscypliny wśród profesorów, którzy coraz częściej wykazywali nerwowość wobec swoich uczniów, spowodowaną – jak zaznaczono – „nie tylko niedospanymi nocami i złym nastrojem, ale także w niektórych przypadkach ukrytym rasizmem, pijaństwem i niezadowolaniem politycznym”⁴³⁸. Wszystko to z pewnością „wpłynęło na „biednego ucznia, który coraz bardziej martwił się reakcją nauczyciela, a nie odpowiedzią na egzaminie”⁴³⁹. Prawdę mówiąc, takich nauczycieli w gimnazjum było jednak niewielu i nie to decydująco charakteryzowało działalność instytucji jako całości⁴⁴⁰. Redakcja nie zdecydowała się na ujawnienie podanych anonimowo nazwisk nauczycieli, zwracając uwagę jedynie na przedmioty, z którymi uczniowie mają nieuzasadnione problemy: historię, język polski i matematykę⁴⁴¹. Należy zwrócić uwagę, że trudno jest ustalić, o kim dokładnie mowa, ponieważ wśród nauczycieli przed wojną różni pedagogzy uczyli tych przedmiotów w klasach w różnych kategoriach wiekowych. Na przykład w roku szkolnym 1913 historię w różnych klasach wykładali: Antoni Ogniewski, Franciszek Pitel, Józef Bajer, Ludwik Friszta, Mieczysław Pawłowski, Kazimierz Płaczek, Stanisław Szafarz i Julian Wojciechowski⁴⁴². Tak czy inaczej, w czasie kampanii politycznych 1914 r. w procesie edukacyjnym nadal dochodziło do stronniczego oceniania gimnazjalistów, co miało bardzo negatywny wpływ na środowisko uczniów i ich psychikę. Na przykład 14 lipca 1914 r. „Tygodnik Drohobycki” donosił, że uczeń drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I, którego imię i nazwisko zostało anonimowo oznaczone literą „N.”, próbował rzucić się z okna na drugim piętrze gimnazjum i popełnić samobójstwo. Jak zauważono: „uczeń nie mógł przeżyć dwójki z religii”, jednak na szczęście jego kolegom z klasy udało się uratować chłopca⁴⁴³.

Ważnym źródłem w badaniu historii Gimnazjum w przededniu wojny są dwie rubryki gazety „Reforma”, które pod tytułem „Z naszego Gimnazjum” ukazywały się na jej łamach w maju i czerwcu 1914 r. Pomimo pewnych niuansów politycznych Gimnazjum nadal zachowywało poważny autorytet w powiecie drohobyckim, a jego „duch edukacyjny rozchodził się po całym powiecie”, głównie dzięki działalności dyrektora I. Staromiejskiego, który angażował swoje Gimnazjum do uczestnictwa w różnorodnych dziedzinach życia kulturalnego, religijnego i społeczno-politycznego⁴⁴⁴. Dziennikarze gazety poświęcili również swój artykuł krytyce działalności kierownictwa Gimnazjum i kilku profesorów, którzy przekształcili

⁴³⁶ *Apel do pana radcy Staromiejskiego*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 22, s. 2.

⁴³⁷ Ibidem.

⁴³⁸ Ibidem.

⁴³⁹ Ibidem.

⁴⁴⁰ Ibidem.

⁴⁴¹ Ibidem.

⁴⁴² Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1913, Drohobycz 1913, s. 54–57.

⁴⁴³ *Z II-go piętra*, Kronika, „Tygodnik Drohobycki”, organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz, 1914, № 27, s. 3.

⁴⁴⁴ *Z naszego gimnazjum. I*, „Reforma. Pismo Poświęcone Sprawom Miasta i Powiatu”, Drohobycz 1914, № 4, s. 1.

placówkę w fortecę konserwatywnego podejścia w wychowaniu i nauczaniu, co bynajmniej nie odpowiadało rozwiniętym już wówczas koncepcjom europejskim. Jak podkreślono:

[...] dominuje w tym gimnazjum stary duch, stara metoda wychowania i nauczania, która nie chce, nie pragnie nic słyszeć o nowych potrzebach społeczeństwa, nowych potrzebach duszy, która w dużej mierze wyzwoliła się od starej rutyny edukacyjnej⁴⁴⁵.

Tak więc po raz pierwszy w historii szkoły społeczeństwo domagało się reformy Gimnazjum, którego mury były rzekomo konserwatywną fortecą, utrudniającą reformę programu „oświaty publicznej”, a jej profesorowie byli „niemymi sługami” starego systemu⁴⁴⁶. Ostatecznie w działalności dyrektora I. Staromiejskiego społeczeństwo nie zaobserwowało „świadomego kierunku, który odpowiadałby potrzebom, woli i duchowi współczesnego narodu”⁴⁴⁷. Tak więc przed wojną, w oczach inteligencji powiatu, Gimnazjum było odbierane jako „fabryka takich ludzi, których chciała sobie wychować wiedeńska władza regencyjna, której cele są wyłącznie państwowe i społeczne”⁴⁴⁸. Mając w swoim składzie wielu znanych profesorów i badaczy, kierownictwo Gimnazjum nie zgadzało się na eksperyment pedagogiczny, utrzymując placówkę wyłącznie „na stopie administracyjnej”⁴⁴⁹. Krytycy zauważyli, że w porównaniu z gimnazjami w Stryju, Samborze i Lwowie Drohobycz pozostał daleko w tyle, ponieważ w ciągu ostatnich kilku lat liczba uczniów nie przekraczała 900, a jej dyrektor sztucznie powstrzymywał napływ nowych uczniów. Jak mówiono: „Pan dyrektor jest gotowy przez wiele lat świętować rocznice z pompą, choć o małych zasługach”⁴⁵⁰. To właśnie z powodu konserwatyizmu w rozwoju Gimnazjum drohobyccanie zamierzali otworzyć prywatne Gimnazjum i prawdziwą szkołę, co bynajmniej nie odpowiadało koncepcji urzędnika i dyrektora J. Staromiejskiego, który z kolei robił wszystko, aby za jego życia tak się nie stało⁴⁵¹. Wystąpiono z publicznym protestem, w którym stawiano żądanie, żeby „iść w parze z potrzebami społeczeństwa, aby wychować prawdziwego człowieka”⁴⁵². Zaznaczono, że jeśli dyrektor nie poprze tego hasła, redakcja będzie miała obowiązek ciągłego drukowania w rubrykach najnowszych doświadczeń „dusz uczniów Gimnazjum” w celu krytyki systemu nauczania⁴⁵³.

W kolejnych numerach tej samej gazety opublikowano prywatny list do redakcji od anonimowej, jednak znanej w Drohobyczu osoby, która wystąpiła w obronie starych, ale dobrych metod edukacji, w których – jak zaznaczono – profesor z jednej strony mógł „bić leniwy”, a z drugiej – był „dobroczyńcą uczniów”⁴⁵⁴. Podkreślono, że to właśnie z drohobyckiej szkoły „starego ducha” wyszli profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego – Wiktor Czermak, Leon Sternbach, profesor Uniwersytetu Lwowskiego – Aleksander Kolessa, dyrektor Seminarium Nauczycielskiego w Stanisławowie – ks. Rotter, poeta i uczony Iwan Franko i inne znane postacie⁴⁵⁵. Oprócz tego zauważono, że pod kierownictwem I. Staromiejskiego

⁴⁴⁵ Ibidem.

⁴⁴⁶ Ibidem.

⁴⁴⁷ Ibidem.

⁴⁴⁸ Ibidem.

⁴⁴⁹ Ibidem.

⁴⁵⁰ Ibidem.

⁴⁵¹ Ibidem.

⁴⁵² Ibidem.

⁴⁵³ Ibidem.

⁴⁵⁴ *Z naszego gimnazjum. II*, „Reforma. Pismo Poświęcone Sprawom Miasta i Powiatu”, Drohobycz, 1914, № 5, s. 2.

⁴⁵⁵ Ibidem.

nie obserwuje się postępu w Gimnazjum, podczas gdy w różnych kręgach pedagogicznych Przemyśla i Lwowa autorytet I. Staromiejskiego gwałtownie spadł z powodu jego osobistego charakteru⁴⁵⁶. Korespondent zauważył również, że poprzedni dyrektorzy Gimnazjum, tacy jak Karekjiart czy Biesiadski, nigdy sobie nie pozwalali na wykorzystanie aparatu administracyjnego swojej władzy do wywierania presji na proces wyborczy, za pomocą nieobiektywnego wystawiania dwójek⁴⁵⁷.

Naszym zdaniem działalność Gimnazjum nie powinna być w tym czasie nadmiernie upolityczniana, ponieważ nadal w pełni realizowała proces nauczania, którego metodykę i dydaktykę rada szkoły oceniała jako stojącą na wysokim poziomie. Nieprzypadkowo 13 czerwca 1914 r. cesarz mianował dyrektora gimnazjum J. Staromiejskiego i nauczyciela katechizmu greckokatolickiego księdza Polijewkta Kmita tytułami radnych szkolnych za zasługi w pracy pedagogicznej⁴⁵⁸.

Przed wybuchem wojny uczniowie gimnazjum, którzy należeli do Polskiego Towarzystwa Sportowo-Wojskowego „Sokół”, zawczasu prowadzili swoje przygotowanie fizyczne, co świadczy o świadomości w środowisku kierownictwa tej organizacji młodzieżowej zbliżającej się sytuacji kryzysowej. Na przykład jeszcze 29 marca 1914 r. prezes tego stowarzyszenia inżynier Bronisław Wieżyński zorganizował spotkanie szefów wydziałów towarzystwa: panów Słodskiego, Burggardta, Sroczyńskiego i Chciuka, którzy wybrali nowych członków kierownictwa w osobie inżyniera Leona Rojta, pana Piotrowskiego, pana Szeeffera i Lobosa, a także zatwierdzili nowy, stały rejestr członków wraz z młodzieżą w liczbie 453 osób⁴⁵⁹.

Ważne źródła informacji o życiu Gimnazjum w latach 1914–1916 można odnaleźć na łamach sprawozdania szkolnego tej instytucji, którego druk wznowiono w 1917 r., czyli zaledwie 2 lata po wyzwoleniu miasta Drohobycza przez armię austriacką⁴⁶⁰.

Na początku sierpnia 1914 r., w momencie wybuchu wojny, kilku członków kadry nauczycielskiej wstąpiło do armii, a do Legionu Polskiego wstąpiło dwóch profesorów i kilkudziesięciu uczniów⁴⁶¹. Spośród nich 6 sierpnia 1914 r. zmobilizowano również znanego krajoznawcę i nauczyciela Gimnazjum Mściwujewskiego, który służył w brygadzie Legionów Polskich J. Piłsudskiego, walcząc na froncie wschodnim, m.in. w bitwach pod Żurakami, Bohorodczanami i Młotkowem. Później M. Mściwujewski walczył w szeregach 4 Pułku 9 Armii, był także w biurze sztabu. 16 sierpnia 1915 r. został awansowany do stopnia sierżanta, a w sierpniu 1917 r. został nagrodzony medalem. W późniejszym okresie – od 15 września 1917 r. do 31 października 1918 r. – służył w szeregach legionów austriackich. Jednocześnie w okresie służby dwukrotnie przebywał w szpitalach w Jarosławiu i Krakowie⁴⁶². Podobnie niektórzy ukraińscy profesorowie i uczniowie wstąpili w szeregi Legionu USS. W raporcie z lat 1914–1915 zawarto rzadko spotykany w historii miasta

⁴⁵⁶ Ibidem.

⁴⁵⁷ Ibidem.

⁴⁵⁸ *Walne zgromadzenie Sokola. Kronika*, „Reforma. Pismo Poświęcone Sprawom Miasta i Powiatu”, Drohobycz 1914, № 2, s. 3. *Nominacje*, Kronika, „Tygodnik drohobycki”, organ niezawisły – wychodził każdej soboty, Drohobycz, 1914. – № 23. – s. 3.

⁴⁵⁹ Ibidem, s. 4.

⁴⁶⁰ Zakład w czasie wojny, Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917, 70 s.

⁴⁶¹ Zakład w czasie wojny..., op. cit., s. 4.

⁴⁶² B. Mściwujewska-Rojek, *Mściwujewski (1883–1954)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 22, Wrocław, 2018, s. 5.

Drohobycz rejestr tych profesorów i uczniów z dokładnym sprecyzowaniem rodzajów jednostek, w których pełnili służbę⁴⁶³.

Tabela 1. Skład osobowy profesorów drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I, którzy zmobilizowali się w armii austriackiej w 1914 r.

Nr	Imię i nazwisko	Stanowisko w gimnazjum	Godność i jednostka	Odnaki bojowe	Dodatkowe dane
1	Czesław Chobrzyński	zastępca nauczyciela	—	—	—
2	Ludwik Frysztak	zastępca nauczyciela	podporucznik 13 Pułku Piechoty Legionów Polskich (PPL)	medal „Signum laudis”	—
3	Edmund Gibczyński	zastępca nauczyciela	—	—	uczestnik od początku wojny
4	Owadie Goldberg	zastępca nauczyciela	Szeregowiec rezerwy 15 PPL	—	—
5	Jewstachij Gamerski	zastępca nauczyciela	jednoroczny ochotnik przy artylerii	—	uczestnik od początku wojny
6	Adolf Jampoller	egzaminator zastępca nauczyciela	podporucznik pospolitego ruszenia	—	uczestnik od początku wojny
7	Robert Lowell	asystent w nauce rysowania	żołnierz PPL	—	służył od początku wybuchy wojny
8	Jan Mydlaż	nauczyciel	szeregowiec rezerwy 16 zapasowego Pułku piechoty obrony powiatowej	—	—
9	Jan Nowosielski	egzaminator zastępca nauczyciela	chorąży artylerii	—	uczestnik od początku wojny; w marcu 1915 r. dostał się do niewoli rosyjskiej
10	Henryk Pinkas	zastępca nauczyciela	nadporucznik 57 PPL	—	uczestnik od początku wojny
11	Zygmund Rajs	profesor	żołnierz PPL	—	wstąpił do wojska w sierpniu 1914 r.
12	Józef Wróbel	profesor	porucznik 32 Pułku Piechoty pospolitego ruszenia	—	uczestnik od początku wojny
13	Franciszek Zamorski	nauczyciel	porucznik 33 Pułku Piechoty pospolitego ruszenia	—	uczestnik od początku wojny

⁴⁶³ Zakład w czasie wojny..., op. cit., s. 4.

Wśród dwóch akt osobowych nauczycieli gimnazjalnych, które zachowały się do naszych czasów z archiwum szkoły, znajduje się wyjątkowy przypadek nauczyciela Franciszka Zamorskiego, według którego można zrekonstruować biografię i karierę pedagogiczną zwykłego nauczyciela w drohobyckim gimnazjum do 1932 r. włącznie⁴⁶⁴. Jak się okazało, F. Zamorski urodził się 14 września 1874 r. w Tarnowie w polskiej rodzinie⁴⁶⁵. W latach 1892–1895 studiował w Tarnowskim Seminarium Nauczycielskim. 19 września 190 r. podnosił swoje kwalifikacje w Krakowskim Gimnazjum III stopnia⁴⁶⁶. W latach 1900–1904 studiował na Uniwersytecie Krakowskim na Wydziale Filologicznym z pogłębioną nauką języka polskiego i niemieckiego, gdzie 18 listopada 1909 r. uzyskał dyplom nauczyciela⁴⁶⁷. Jednak jego kariera pedagogiczna rozpoczęła się znacznie wcześniej, gdyż od 1896 r. pracował w różnych prywatnych i publicznych gimnazjach w Krakowie, a dopiero 1 września 1910 r. zaczął uczyć w Drohobyczu⁴⁶⁸. Tak więc drohobyckie gimnazjum często zatrudniało nauczycieli, którzy wcześniej przeszli poważne szkolenie w zaawansowanych gimnazjach imperium. Wraz z wybuchem wojny 1 sierpnia 1914 r. F. Zamorski dobrowolnie zmobilizował się do armii austriackiej, w której służył do 1 września 1918 r., uzyskując stopień podporucznika⁴⁶⁹. W czasie wojny ukraińsko-polskiej również dobrowolnie kontynuował swoje obowiązki, teraz już w Wojsku Polskim (od 18.07.1920 do 17.11.1920 r.)⁴⁷⁰.

Jak widać, w sierpniu 1914 r. pracownicy i uczniowie Gimnazjum zaczęli zapisywać się do różnych jednostek armii austriackiej, w tym także w szeregi Ukraińskich Strzelców Siczowych. Mimo pewnej konfrontacji politycznej, która toczyła się już między Polakami a Ukraińcami, dyrekcja opublikowała listy wszystkich swoich uczniów, w tym strzelców siczowych.

Tabela 2. Uczniowie Drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I zmobilizowani do armii austriackiej w 1914 r.

Nazwa jednostki	Imiona i nazwiska uczniów
Legion Ukraińskich Strzelców Siczowych	Ignacy Harkawcyw, Iwan Czapowski, Wołodymyr Dućko (Duczko?), Michał Gołowiej, Sabin (Eugeniusz) Jasienicki (3 sotnia ^I), Piotr Jaworski, Wasyl Kossak (1 sotnia ^{II}), Eustachiusz (Ilko) Kuzan (5 sotnia ^{III}), Łukasz Luciw (5 setka ^{IV}), Iwan Markiw, Teodor Martin, Michał Matczak, (5 sotnia ^V), Michał Mińczak (5 sotnia ^{VI}), Tymoteusz Robak, Michał Steciuk (5 sotnia ^{VII}), Eustachiusz Znak, Piotr Znak
Polski Legion Piechoty	Stanisław Berger, Stanisław Boroński, Ludwik Buczyński, Józef Cholewa, Leopold Cholewa, Adam Duda, Antoni Duda, Adam Galinski, Kazimierz Hajnosz, Stanisław Janczałek, Stanisław Krul, Bronisław Kumor, Władysław Pieczko, Artur Schollenberger, Władysław Tencza, Michał Zelonka

⁴⁶⁴ ДАЛЮ, Ф. 1262, Оп. 11, Спр. 103, 13 арк.

⁴⁶⁵ Ibidem, Apk. 7.

⁴⁶⁶ Ibidem, Apk. 7.

⁴⁶⁷ Ibidem, Apk. 73b.

⁴⁶⁸ Ibidem, Apk. 23b.

⁴⁶⁹ Ibidem, Apk. 8.

⁴⁷⁰ Ibidem.

Inni uczestnicy armii austriackiej	Haim Anker, Adam Arwaj, Aron Badian, Michał Banaś, Salamon Baumgarten, Maksymilian Bergwerk, Salo Bergwerk, Samuel Blauang, Joachim Bilas, Abraham Bloch, Józef Blog, Włodzimierz Borowicz, Albin Bulfan, Antoni Charów, Władysław Chitry (Chytry?), Władysław Celinski, Jan Czupkiewicz, Mieczysław Dangoffner, Jan Daniliszyn, Józef Dobrowski, Henryk Dinstag, Adolf Dornstrauch, Benjamin Dornstrauch, Jan Dubyk, Józef Dumin, Karol Dziubka, Marcelli Elijasewicz, Władysław Elijasewicz, Aleksiej (Oleksy) Farima, Markus Fajersztajn, Michał Frajt, Iwan Franko, Kazimierz Fritz, Filip Fuksberg, Wilhelm Fuksberg, Henryk Gartenberg, Salamon Gasser, Leon Gertroj, Mieczysław Ginter, Antoni Gotkowicz, Leon Gottlib, Ozijas Gottlib, Herman Grauer, Mieczysław Grenik, Jakub Grosfeld, Samson Hallamann, Berisz Halbersztajn, Jakub Halbersztajn, Iser Halpern, Zygmunt Halpern, Abraham Gassman, Emanuel Hauser, Władimir Hawriłow, Józef Hajber, Edmund Hajberg, Leopold Halberg, Natan Hajmer, Izak Henefeld, Iwan Hawryk, Pajlet Jehorowicz, Zygmunt Irla, Mikołaj Iwanynyk, Zenon Januszke, Henryk Janocki, Władimir Jarecki, Włodzimierz Jarocki, Michał Jarema, Elias Jaworski, Mojżesz Josefsberg, Samuel Josefsberg, Józef Kaczmarzski, Eliasz Kaliczak, Herman Kammermann, Karol Kaweck, Witold Keller, Eustachy Kłos, Władysław Kordek, Abe Kornblug, Jan Kowalów (Iwan Kowaliw?), Stanisław Kowalów (Kowaliw?), Benjamin Katarba, Juliusz Kozołubski, Dawid Kreisberr, Mojżesz Kreisberr, Michał Lachowicz, Józef Linder, Hersz Lippner, Piotr Lech, Henryk Lowenber, Makc Luwenberr, Bazyli Lemech, Teodor Login, Piotr Łuczeczka, Jan Maczek, Karol Maczek, Marcin Mazur, Dawid Metanomski, Kornel Metanomski, Antoni Medżycki (Modrycki), Tadeusz Migelski, Aleksander Mlynkiewicz, Leon Morski, Tadeusz Namaczyński, Mikołaj Niemilowicz (Nimilowicz), Jakub Oberlender, Wiktor Osmakiewicz, Zdzisław Poliwczyk, Benjamin Rabbach, Marian Rechner, Max Reichman, Leon Ringel, Szaje Rot, Israele Rotenberg, Juliusz Rudermann, Herman Sading, Jonasz Szurmacher, Matec Szrajer, Mates Schwartz, Józef Sikora, Mikołaj Sowiak, Stefan Stecyk, Józef Stojer (Szojer?), Jonasz Stil (Sztıl?), Michał Stocki, Adam Stoffer, Franciszek Strus, Leon Strutyński, Aleksy Susiuk, Józef Szandrowski, Włodzimierz Szypajło, Franciszek Szledziona, Eliasz Sniatyński, Hajm Tabak, Mojżesz Tabak, Naftale Tabak, Jakub Tannenbajm, Hijeronim Tchużelski, Abraham Tajtelbaum, Maurycy Tajtelbaum, Hyssen Tepper, Walery Tomaszek, Mieczysław Turnhajm, Józef Uleniecki, Kazimierz Urbanowicz, Henryk Wald, Herman Wal, Salamon Bagman, Mieczysław Wasilewski, Dmitrij Wawryk, Michał Wawryk, Stanisław Ważny, Samuel Weiss, Karol Werner, Andrzej Wesoły, Władimir Weselowski, Herman Wikel, Leon Winter, Michał Radewicz-Winnicki, Stefan Radewicz-Winnicki, Stanisław Wiszniowski, Józef Wojtowicz, Iwan Wowk, Edward Zuckerberg, Grzegorz Zimin, Władysław Żuk
------------------------------------	--

^I *Українські Січові Стрільці 1914–1920*, Третій наклад, Матеріали до альбому зібрали доктор Іван Іванець і Василь Софронів, Монреаль, 1955, с. 148.

^{II} Ibidem, c. 145.

^{III} Ibidem, c. 150.

^{IV} Ibidem, c. 151.

^V Ibidem, c. 150.

^{VI} Ibidem.

^{VII} Ibidem.

W roku szkolnym 1914–1915 z powodu okupacji Drohobycza przez wojska rosyjskie nauka nie mogła być kontynuowana. Pierwsze oficjalne patrole armii rosyjskiej, które przybyły do Drohobycza 16 września 1914 r., nie wyrządziły żadnej szkody Gimnazjum⁴⁷¹. Jednak po kilku dniach obecność okupantów była już odczuwalna. Po tym, jak 20 września oddział kozaków zaczął stacjonowanie w budynku Gimnazjum, wojsko zaczęło barbarzyńsko niszczyć materialne mienie instytucji: zniszczony został sprzęt do nauki w salach lekcyjnych, artykuły biurowe w gabinecie dyrektora J. Staromiejskiego itp⁴⁷². Po tych wydarzeniach profesorowie Gimnazjum – kierownik biblioteki ukraińskiej doktor Włodzimierz Bielczak i nauczyciel języka łacińskiego profesor Józef Szabowski udali się ze skargami do pułkownika Dońskiego Korpusu Kozackiego Dmitrija Sazonowa (od 23.09.1915 r. – generał-major, późniejszy uczestnik białego ruchu). Pułkownik osobiście odwiedził gimnazjum, po czym wydał kozakom rozkaz nie tylko zaprzestania wszelkich rozbojów w budynku i na podwórku, ale także ogłosił objęcie instytucji swoją osobistą kuratelą⁴⁷³. Jednak szeregowi kozacy, wychodząc z budynku – jak zauważono w raporcie – „z nienawiści” dokonali jeszcze większego rozboju niż wcześniej⁴⁷⁴. Po tych wydarzeniach w mieście zapanował spokój, co pozwoliło uporządkować gimnazjalną kancelarię dyrektora, a 4 profesorów, którzy pozostali w Drohobyczu – grekokatolicki ksiądz Polijewkt Kmit, prof. Iwan Niemcow, Włodzimierz Bilczak i prof. Józef Szabowski zaczęli odbudowywać i organizować pracę z młodzieżą gimnazjalną⁴⁷⁵.

Do końca października 1914 r. uproszczony program nauczania w gimnazjum nie mógł zostać przywrócony, ponieważ w okolicznych wsiach w kierunku Sambora dochodziło do okresowych starć z jednostkami USS. W czasie okupacji honorowym starostą rosyjskim został Rapota, który na początku października zgodził się na wznowienie nauki w Gimnazjum⁴⁷⁶. 15 października dyrekcja rozpoczęła wstępne zapisy i uroczystą konferencję, podczas której do miasta od tyłu nagle wszedł austriacki patrol USS⁴⁷⁷. 21 października 1914 r., kiedy rozpoczęła się II kontrofensywa jednostek rosyjskich na Drohobycz, podczas której do miasta wkroczył tak zwany „wydział karny”⁴⁷⁸, w mieście doszło do samowoli Kozaków dońskich⁴⁷⁹, którzy masowo rabowali bogate sklepy żydowskich kupców, pałac przy tym nawet dom i sklep ojca Brunona Schulza – Jakoba, który do tego czasu zdążył już ewakuować się do Wiednia⁴⁸⁰. Wydarzenia te znalazły swego czasu odzwierciedlenie w rysunkach słynnego polskiego artysty, drohobyczanina Feliksa Lachowicza⁴⁸¹. Jak stwierdzono w sprawozdaniu gimnazjalnym: „przez cały tydzień kozacy palili domy miejskie, niszczyli sklepy, rabowali ludzi na ulicach, niszczyli prywatne mieszkania”⁴⁸².

⁴⁷¹ Zakład w czasie wojny..., op. cit., s. 3.

⁴⁷² Ibidem.

⁴⁷³ Ibidem.

⁴⁷⁴ Ibidem.

⁴⁷⁵ Ibidem.

⁴⁷⁶ Ibidem.

⁴⁷⁷ Ibidem.

⁴⁷⁸ Ibidem.

⁴⁷⁹ *Наруци з історії Дрогобича...*, op. cit., c. 121.

⁴⁸⁰ W. Budzyński, *Miasto Schulca*, Warszawa, 2005, s. 8.

⁴⁸¹ *Drohobycz Feliksa Lachowicza*, teksty B. Długajczyk, R. Kołudzi-Stobbe, Jerzy M. Pilecki, opracowanie not katalogowych B. Długajczyk, opracowanie graficzne T. Nuckowski, redakcja A. Chudyk, J. Kułakowska-Lis i in., Olszanica 2009, s. 124–125.

⁴⁸² Zakład w czasie wojny... op. cit., s. 3.

21 października Gimnazjum im. Franciszka Józefa I również doświadczyło podobnego stanu. W budynku stacjonowały jednostki rosyjskich żołnierzy, którzy dokonali szczególnego spustoszenia: „prawie doszczętnie zniszczyli klasę fizyki i historii naturalnej, rozbili szklane urządzenia, spalili książki z bibliotek, a także uszkodzili wiele innych sprzętów”⁴⁸³. Wspomniani wcześniej profesorem po raz kolejny zwrócili się o pomoc do oficerów, jednak oprócz obietnic nie wydano żadnych rozkazów. Dewastacje w Gimnazjum trwały do grudnia 1914 r., dopóki władze okupacyjne nie zarządziły umieszczenia w kilku salach budynku gimnazjalnego Komitetu Dobroczynności, co położyło kres rozbojom⁴⁸⁴.

Ogólnie w czasie okupacji 1914–1915 r. najbardziej ucierpiały fundusze bibliotek, archiwum i klas gimnazjalnych:

1. W bibliotece nauczycielskiej zniszczono 568 pozycji w 623 tomach o łącznej wartości 2100 koron.

2. W Bibliotece Polskiej, która przed wojną liczyła 2191 wolumenów w 2974 tomach, zniszczono 147 pozycji w 183 tomach; wiele książek zostało uszkodzonych i spalonych, co w sumie kosztowało 1500 koron.

3. Biblioteka Ukraińska, licząca 1000 tomów, o wartości 2500 koron, została doszczętnie zniszczona, co świadczy o antyukraińskim charakterze rosyjskiej władzy okupacyjnej.

4. W bibliotece niemieckiej, która liczyła 707 książek w 1137 tomach, zniszczono 521 pozycji (821 tomów), o wartości 2000 koron.

5. W bibliotece dla ubogich uczniów, w której znajdowały się 1293 książki – 715 o łącznej wartości 2000 koron zostało zniszczonych.

6. Sala fizyki został całkowicie zniszczona, a koszt szkód wyniósł 30 000 koron.

7. Gabinet naturalny poniósł straty w wysokości 20 000 koron.

8. W sali do malowania, w której przechowywano 3000 rysunków, połowa o wartości 1000 koron została zniszczona.

9. W klasie geografii, w której przechowywano 342 dzieła sztuki i modele – 162 zostało zniszczono na kwotę 3000 koron.

10. Skradziona została muzealna kolekcja numizmatyczna gimnazjum o wartości 300 koron.

11. Wyposażenie sali gimnastycznej zostało zniszczone na kwotę 2768 koron 80 galerów (1 galer = 1/100 korony austriackiej).

12. Całkowicie zniszczono sprzęt do gier i zabaw o łącznej wartości 955 koron 20 galerów.

13. Zniszczono zestawy podręczników szkolnych z szaf nauczycielskich o wartości 305 koron.

14. Instrumenty muzyczne zostały zniszczone na kwotę 2070 koron.

15. Sprzęt fotograficzny został zniszczony na kwotę 800 koron.

16. Koszt zniszczonego sprzętu szkolnego (ławki, biurka itp.) wynosił 17 718 koron⁴⁸⁵.

Tak więc łączne straty Gimnazjum wyniosły 88 717 koron, co w latach 1915–1916 nie pozwalało kierownictwu na szybkie zakupienie niezbędnego sprzętu dydaktycznego, książek itp., gdyż budżet gimnazjum był ograniczony przez wojnę. Nadmierne barbarzyństwo Rosjan w odniesieniu do książek przechowywanych w gimnazjum było zgodne rozporządzeniem hrabiego Bobrińskiego z 19 września 1914 r.:

⁴⁸³ Ibidem.

⁴⁸⁴ Ibidem.

⁴⁸⁵ Ibidem, s. 33–34.

§4: zabrania się sprzedaży w księgarniach i kioskach, a także wydawania lektur z bibliotek w językach rosyjskim i ukraińskim (małorosyjskim dialekcie), które zostały opublikowane poza Imperium Rosyjskim. Wszystkie te książki muszą być ułożone w stos w osobnym miejscu zgodnie z zaleceniami władz lokalnych.

§5: zabrania się sprzedaży i wydawania książek bibliotecznych napisanych w innym języku lub dialektach językowych z wyjątkiem rosyjskiego, a także książek, których teksty były wrogie władzom rosyjskim i narodowi rosyjskiemu⁴⁸⁶.

Zakazano także druku publikacji w języku obcym, co w okresie okupacji wstrzymało roczne sprawozdania gimnazjum. Naruszenie tego orzeczenia przewidywało 3 miesiące więzienia lub grzywnę w wysokości 3000 rubli⁴⁸⁷.

14 maja 1915 do Drohobycza wkroczyły wojska austriackie, co przyczyniło się do odrodzenia Gimnazjum, choć tego samego dnia zmobilizowano kilkudziesięciu uczniów⁴⁸⁸ (przywrócenie administracji odbywało się do 26 maja). W sierpniu 1915 r. uczniowie będący w legionach armii austriackiej mieli możliwość zdawania egzaminów letnich⁴⁸⁹. Na początku września 1915 r. z ewakuacji powróciła do Drohobycza główna część kadry profesorsko-nauczycielskiej, której siłami został całkowicie wznowiony proces dydaktyczny⁴⁹⁰.

Rok szkolny 1915/1916 rozpoczął się 1 września uroczystą liturgią, która odprawiana była w kościele parafialnym św. Bartłomieja. Zapisano wówczas 639 uczniów stacjonarnych i 62 prywatnych, którzy zostali podzieleni w I półroczu na 17 oddziałów, a w II półroczu na 19⁴⁹¹. Nie spodziewając się napływu tylu młodych ludzi, dyrekcja nie była w stanie pomieścić wszystkich uczniów w budynku Gimnazjum, w związku z czym wydzierżawiła 4 sale dydaktyczne w Bursie Polskiej im. Adama Mickiewicza⁴⁹².

9 września, a później 19 listopada 1915 r. uczniowie i nauczyciele Gimnazjum zorganizowali uroczystość upamiętniającą żonę Cesarza Elżbietę⁴⁹³.

Komisja egzaminacyjna rozpoczęła pracę natychmiast od wznowienia procesu nauczania, a w dniach 21, 22 i 23 września 1915 r. przeprowadziła egzamin pisemny dla uczniów, którzy wcześniej nie mieli możliwości zdawać egzaminów⁴⁹⁴.

W raporcie Gimnazjum dyrekcja poinformowała, że nie ma szczegółowych informacji o miejscach pobytu swoich nauczycieli i uczniów w czasie wojny, a o niektórych nauczycielach brak było informacji z powodu ich zaginięcia lub w związku z pobytem na odległych frontach⁴⁹⁵. W ten sposób kierownictwo starało się zgromadzić jak najwięcej informacji na temat losów swoich absolwentów, studentów i profesorów.

Nawet podczas wznowienia nauki wśród uczniów Gimnazjum zawsze byli ochotnicy, którzy w środku roku mobilizowali się do wojska. Na przykład w roku szkolnym 1915–1916 r. do wojska wstąpiło wielu uczniów klas V–VII.

⁴⁸⁶ В. Садовий, *Лицар в зброї для міста Дрогобича*, Дрогобич, 2010, с. 8, 11–12.

⁴⁸⁷ Ibidem, с. 12.

⁴⁸⁸ Zakład w czasie wojny..., op. cit., s. 4.

⁴⁸⁹ Ibidem, s. 3.

⁴⁹⁰ Ibidem, s. 4.

⁴⁹¹ Kronika zakładu. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917, s. 45.

⁴⁹² Ibidem.

⁴⁹³ Ibidem.

⁴⁹⁴ Ibidem.

⁴⁹⁵ Zakład w czasie wojny..., op. cit., s. 4.

Tabela 3. Uczniowie drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I, którzy zostali zmobilizowani do armii austriackiej w latach 1915–1916

Nr	Imię i nazwisko ucznia	klasa
1.	Tadeusz Zajączkowski	V
2.	Józef Wójtowicz	Vb
3.	Stefan Rakoczy	V c
4.	Kazimierz Lew	Vc
5.	Tadeusz Smolnicki	VIa
6.	Fabian Piechtold	VIa
7.	Isaak Nojbauer	VIa
8.	Rafał Mager	VIa
9.	Ozjaż Gelzer	VIa
10.	Adolf Arct	VII
11.	Leon Grauer	VII
12.	Nachman Girschgaut	VII
13.	Mordhe Josefsberg	VII
14.	Izrael Szajner	VII
15.	Mieczysław Solczak	VII
16.	Karol Domadzierski	VIII
17.	Wolf Ehrenfeld	VIII
18.	Stanisław Szajna	VIII

Po wyzwoleniu Drohobycza dyrekcja Gimnazjum została zmuszona do radykalnej reorganizacji kadry nauczycielskiej, gdyż znaczna jej część uczestniczyła w wojnie, a część jeszcze nie wróciła z emigracji. Dyrektorem gimnazjum nadal był J. Staromiejski, który wówczas miał już VI stopień pedagogiczny, został też wybrany na zastępcę kierownika Powiatowej Rady Szkolnej⁴⁹⁶. Przez większą część roku szkolnego 1914–1915 przebywał w Pradze, gdzie kierował dwoma kursami naukowymi oraz komisją egzaminacyjną⁴⁹⁷.

Latem 1915 r. wraz z dyrektorem szkolenie zorganizowało 45 nauczycieli, wśród których 29 osób było na pełnym etacie, a 25 osób to byli nauczyciele zastępczy⁴⁹⁸, którzy podjęli obowiązki nauczycielskie w listopadzie 1915 r., gdyż znaczna część pedagogów nadal była ewakuowana. Co prawda warto zauważyć, że 27 listopada 1915 r. gazeta „Nowa reforma” w Wiedniu opublikowała oficjalne zarządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Austro-Węgier stwierdzające, że ci uchodźcy i ich rodziny, którzy mają możliwość powrotu do swoich domów, mogą bezpiecznie wrócić do następujących powiatów: jaworowskiego, samborskiego, drohobyckiego, skolewskiego, stryjskiego, sasłowieckiego, kałuskiego, przemysłańskiego, bogorodczańskiego i miasta Lwowa⁴⁹⁹.

⁴⁹⁶ Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1915/16. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917, s. 11.

⁴⁹⁷ Ibidem.

⁴⁹⁸ Ibidem, s. 11–19.

⁴⁹⁹ *Powrót uchodźców do Galicji wschodniej*, „Nowa Reforma”, wydanie popołudniowe, Kraków 1915, № 602, s. 1.

Tabela 4. Skład osobowy kadry profesorsko-dydaktycznej
Drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w latach 1914–1916

Nr	Imię i nazwisko nauczyciela	Stanowisko i tytuł naukowy	Informacja o pobycie w czasie ewakuacji	Podstawowe obowiązki i specjalizacja szkoleniowa
Stala forma kontraktu				
1.	Józef Stromański (Starmiejski)	radny, dyrektor VI stopnia, zastępca kierownika Okręgowej Rady Szkolnej, delegat Rady Miejskiej do wydziału Szkoły Przemysłowej, prezes Towarzystwa Kolonii wakacyjnej dla uczniów Drohobyckiego Gimnazjum	w roku akademickim 1914/1915 przebywał w Pradze, gdzie kierował II kursami naukowymi, a także kierował komisją egzaminacyjną	—
2.	Józef Bajer	nauczyciel	w roku akademickim 1914/1915 przebywał w Pradze, gdzie wykładał na kursach naukowych	kierownik gabinetu geografii, wychowawca klasy 6A; od 4.11.1915 wykładał historię i geografę
3.	Włodzimierz Byrczak	doktor, profesor	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał z rodziną w Drohobyczu	kierownik ukraińskiej biblioteki dla młodzieży; od 1.09. do 3.11.1915 r. uczył języka greckiego i ukraińskiego
4.	Józef Braszka	profesor	?	nadzorował wykonywanie urlopów; pełnił obowiązki nauczyciela w gimnazjum w miasteczku Biała
5.	Alfred Brodnicki	nauczyciel	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w mieście Grac (Austria, centrum Sztynii), gdzie wykładał na kursach naukowych	kierownik biblioteki nauczycielskiej; wychowawca klasy 3B kl.; od 4.11.1915 wykładał język polski, historię i geografę
6.	Franciszek Chrzastowski	profesor VIII stopnia	w roku szkolnym 1914/1915 przeżył inwazję rosyjską we Lwowie	przydzielony do szkoły realnej we Lwowie
7.	Teofil Erben	profesor VII stopnia	?	przeniesiony do Drohobycza z I gimnazjum w Stanisławowie; przebywał w delegacji służbowej

8.	Jan Jonczek	profesor	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w ewakuacji w mieście Grac, że na pd. – wsch. Austrii (centrum Sztirii), gdzie wykładał na kursach naukowych	kierownik gabinetu fizyki; wychowawca klasy 4A; w I półroczu uczył matematyki, fizyki i kaligrafii; w II półroczu – matematyki i fizyki
9.	Leon Jaworski	profesor VIII stopnia	?	przeniesiony do Drohobycza z seminarium żeńskiego w Brzeżanach; podobnie jak przed wojną przebywał na swoim stanowisku służbowym
10.	Tomasz Jedliński	profesor, asystent dyrektora do spraw kancelaryjnych i administracyjnych	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w ewakuacji w Wiedniu, gdzie był członkiem czynnym Komisji egzaminacyjnej „II Vereinsgasse»	kierownik wydawnictw gimnazjalnych, w tym sprawozdań; wychowawca klasy 7 El., nauczyciel języka polskiego i łaciny od 1.09.1915 r.
11.	Stanisław Karwowski	nauczyciel	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w ewakuacji w Nowym Sączu (Małopolska)	nauczyciel gimnastyki od 4 listopada 1915
12.	Poliekt Kmit (Kmyt)	gr.-kat. proboszcz profesor VII stopnia, doradca szkolny, doradca tytularny biskupiej gr.- kat. Konsystorza w Przemyślu, egzaminator synodalny	w roku szkolnym 1914/1915 r. nie figurował w składzie nauczycieli Gimnazjum	wykładał greckokatolicki katechizm
13.	Józef Kowalczyk	nauczyciel	?	pełnił obowiązki nauczyciela w prywatnym Gimnazjum w Zakopanem
14.	Józef Kretc	profesor	w roku akademickim 1914/1915 przebywał w ewakuacji w Wiedniu, gdzie wykładał na kursach naukowych	skierowany do Drohobycza ze Złoczowskiej gimnazjum; od 4.11.1915 r. uczył języka niemieckiego
15.	Michał Mirszewski	profesor	?	pozostawiony w poprzednim miejscu pracy na stanowisku nauczyciela Gimnazjum w Samborze

16.	Wojciech Moroń	profesor	w roku akademickim 1914/1915 przebywał w ewakuacji w Pradze	przeniesiony do Drohobycza z Buczackiego gimnazjum; od 1.12.1915 r. uczył języka polskiego, łaciny i greki, w poszczególnych klasach historii i geografii
17.	Iwan Niemcow	profesor VIII stopnia	podczas okupacji rosyjskiej 1914/1915 przebywał w Drohobyczu wraz z rodziną	od 1.09.1915 r. wykładał język polski, matematykę i propedeutykę filozofii
18.	Jan Mydlaż	nauczyciel	od sierpnia 1914 r. przebywał w wojsku	—
19.	Antoni Ogniewski	profesor	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w ewakuacji w m. Tabor (Czechy)	kierownik gabinetu historii naturalnej; skarbnik studentskiej kasy oszczędności; od 1.09.1915 r. wykładał geografii i historię naturalną
20.	Franciszek Pytel	profesor	?	pełnił obowiązki nauczyciela w Gimnazjum w Krakowie
21.	Zygmunt Rajs	profesor	w roku szkolnym 1914/1915 pełnił służbę w PPL	od 1.09.1915 r. uczył języka niemieckiego i historii
22.	Józef Szabowski	profesor	w roku szkolnym 1914/1915 pełnił służbę w PPL	wychowawca kl. VIII kl., od I półrocza nauczyciel języka łacińskiego i greckiego
23.	Erwin Schlinger	profesor	w roku akademickim 1914/1915 przebywał na kursach naukowych w Wiedniu	kierownik biblioteki polskiej dla młodzieży; wychowawca kl. 2A kl.; od 1.09.1915 r. wykładał język polski i łacinę, historię
24.	Zygmunt Schnajder	profesor	w roku akademickim 1914/1915 kierował kursami naukowymi w Pradze oraz komisją egzaminacyjną	kierownik gabinetu historii naturalnej, wychowawca kl. 6 B; od 1.09.1915 r. wykładał geografii, matematykę i historię naturalną

25.	Józef Soroczyński	profesor VIII stopnia	?	skierowany do Drohobycza z I. Gimnazjum w Stanisławowie z zachowaniem stanowiska
26.	ks. Walenty Toczek	profesor VIII stopnia	w roku szkolnym 1914/1915 pełnił obowiązki duszpasterza w polskim kościele w Wiedniu	wykładał katechizm rzymskokatolicki
27.	Józef Wróbel	profesor	w roku szkolnym 1914/1915 był w stopniu porucznika w armii austriackiej	wykładał matematykę i historię
28.	Franciszek Zamorski	nauczyciel	pełnił służbę wojskową od sierpnia 1914.	—
29.	Adam Zasowski	profesor	w roku akademickim 1914/1915 wykładał na kursach naukowych w Wiedniu	kierownik biblioteki niemieckiej dla młodzieży; wychowawca kl. 6 A kl.; od 1.09.1915 r. uczył języka polskiego i niemieckiego
Nauczyciele zastępcy (jako nauczyciel zastępczy)				
30.	Jakub Blat	egzaminator, zastępca nauczyciela	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w Berlinie	wychowawca kl. 7B kl.; od 1.09.1915 r. wykładał łacinę i grekę oraz h
31.	Czesław Chobrzyński	zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. przebywał w wojsku	?
32.	Ludwik Frysztak	zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. przebywał w wojsku w stopniu nadporucznika	?
33.	Edmund Gibczyński	zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. przebywał w wojsku	?
34.	Owadie Goldberg	zastępca nauczyciela	w okresie od sierpnia 1914 do stycznia 1916 r. przebywał w wojsku	w II półroczu uczył języka łacińskiego i niemieckiego
35.	Eustachiusz Gamerski	zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. przebywał w wojsku	?
36.	Adolf Jampoller	egzaminator, zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. przebywał w wojsku w stopniu nadporucznika	?
37.	Makary Karowiec	zastępca nauczyciela	—	wykładał grreckokatolicki katechizm
38.	Władysław Kielanowski	egzaminator, zastępca nauczyciela	przebywał w wojsku	?

39.	Zygmunt Lifschitz	zastępca nauczyciela	przebywał w wojsku	?
40.	Marjan Loch	zastępca nauczyciela	przebywał w wojsku	?
41.	Dr Baruch Margulec	egzaminator, zastępca nauczyciela	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w Wiedniu, gdzie wykładał na kursach naukowych	wykładał kurs wiary mojżeszowej
42.	Michał Milski	zastępca nauczyciela	przebywał w wojsku	?
43.	Władysław Niedila	egzaminator, zastępca nauczyciela	—	wychowawca klasy 1B kl.; od 1.12.1915 r. uczył języka polskiego i łaciny oraz geografii i kaligrafii
44.	Jan (Iwan?) Nowosielski	egzaminator, zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. służył w armii austriackiej; od marca 1915 r. przebywał w niewoli rosyjskiej	?
45.	Nikołaj Nycz	egzaminator, zastępca nauczyciela	służył w armii austriackiej	?
46.	Mieczysław Pawłowski	zastępca nauczyciela	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w Stryju	od września 1915 uczył języka polskiego, łaciny i niemieckiego
47.	Henryk Pinkas	zastępca nauczyciela	od sierpnia 1914 r. służył w armii austriackiej, gdzie otrzymał stopień nadporucznika	?
48.	Joachim Schneider	zastępca nauczyciela	w roku szkolnym 1914/1915 przeżył okupację rosyjską we Lwowie	od 1.09.1915 r. wykładał łacinę, grekę i j. niemiecki, a także historię i geografię
49.	Ibrahim Silberschutz	egzaminator, zastępca nauczyciela	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w Wiedniu, gdzie wykładał na kursach naukowych	wychowawca klasy 4C; od 4 listopada uczył języka łacińskiego, greckiego i niemieckiego, a także historii
50.	Jan Stinzinn (Stinzinn?)	zastępca nauczyciela	—	wychowawca klasy 2C; od 22.09.1915 r. uczył języka polskiego i niemieckiego, a także historii, geografii i kaligrafii

51.	????	zastępca nauczyciela	w roku szkolnym 1914/1915 przebywał w Ostrawie Morawskiej (pn -wsch. Czechy), gdzie wykładał na kursach naukowych	wychowawca klasy 6B kl.; od 1.09.1915 r. uczył łaciny i greki oraz historii
52.	Stanisław Szafarz	zastępca nauczyciela	—	—
53.	Władysław Żarnecki	egzaminator, zastępca nauczyciela	—	pełnił obowiązki nauczyciela w prywatnym gimnazjum w Zakopanem
54.	Robert Lowwel	asystent na lekcji rysunku	od sierpnia 1914 r. służył w PPL armii austriackiej	—

Jak widać, w czasie wojny część nauczycieli kontynuowała karierę pedagogiczną na emigracji: niektórzy w komisjach egzaminacyjnych, część na kursach naukowych, a tylko kilku nauczycieli pozostało w Drohobyczu. Po wyzwoleniu miasta widoczny był brak nauczycieli (niektórzy jeszcze nie wrócili z frontu lub z emigracji) – przez co zarząd szkoły przeniósł do drohobyckiego Gimnazjum nauczycieli z innych gimnazjów Królestwa Galicji i Lodomerii, przy czym nie zawsze mieli oni odpowiednią kategorię. Z powodu braku pedagogów z programów drohobyckiego Gimnazjum wycofano nauczanie przedmiotów obowiązkowych⁵⁰⁰.

W latach 1914–1916 w Gimnazjum nadal pracował personel pomocniczy, wśród nich obowiązki tercjana (woźnego) pełnił Adam Stoffel, który podczas okupacji rosyjskiej pozostał w Drohobyczu, a także jego asystenci – Teodor Paraniak i Stanisław Szpak⁵⁰¹.

W związku z działaniami wojennymi, wielu nauczycieli zostało przeniesionych do innych instytucji edukacyjnych, a mianowicie: S. Jaremko do filii drohobyckiego gimnazjum w Samborze (23.09.1915 r.), J. Kalafarski – Gimnazjum w Trembowli (29.07.1914 r.), T. Kling – Gimnazjum w Samborze (29.07.1915 r.), dr A. Koller – Gimnazjum w Łańcucie (południowo-wschodnia Polska, 20.07.1914 r.), M. Mirszewski – Gimnazjum w Samborze (17.09.1915 r.), J. Sroczyński – Gimnazjum w Stanisławowie (31.03.1916 r.)⁵⁰². Następnie dyrektor J. Staromiejski skierował wniosek do rady szkolnej z prośbą o uzupełnienie kadry dydaktycznej, w związku z czym do Drohobycza skierowani zostali: T. Erben – z Gimnazjum w Stanisławowie (26.01.1916 r.), R. Haluka – z Gimnazjum w Bereżanach (5.02.1916 r.), L. Jaworski – z seminarium dla kobiet w Bereżanach (19.09.1915 r.). M. Korowca – z klasztoru oo. Bazylianów (7.10.1915 r.), dr J. Kretza – z Gimnazjum w Złoczowie (17.09.1915 r.), M. Mirszewski – z Gimnazjum w Samborze (28.07.1914 r.), W. Moronia – z Gimnazjum w Buczaczu (23.09.1915 r.), J. Miladza – z Gimnazjum Realnego w Łańcucie (16.08.1914 r.), kandydat stanu nauczycielskiego W. Niedila (26.11.1915 r.), J. Sroczyński – z Gimnazjum

⁵⁰⁰ Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1915/16..., op. cit., s. 19.

⁵⁰¹ Ibidem.

⁵⁰² Ibidem, s. 20–23.

w Stanisławowie (25.10.1915 r.), J. Szlingler – z Gimnazjum w Kamieńcy-Strumilowej (28.07.1914 r.) oraz kandydat stanu nauczycielskiego J. Styncinga (12.09.1915 r.)⁵⁰³.

W tym samym czasie w podróży służbowej przebywali J. Braszka (m. Biała, 11.09.1915 r.), T. Erben (27.05.1916 r.), J. Kowalczyk (Zakopane, 23.09.1916 r.) i W. Żarnecki (20.01.1916 r.)⁵⁰⁴.

Dużą część nauczycieli Gimnazjum otrzymała przedłużenie umów na pięcioletnią kadencję, m.in.: J. Staromiejski, dr. W. Birczak, A. Brodnicki, T. Jedliński (6.10.1915 r. mianowany asystentem dyrektora), P. Kmit (30.04.1916 r.), J. Kowalczyk (27.04.1916 r.), J. Mydlaż (7.07.1915 r.), J. Niemcow (25.09.1915 r.), A. Ogniewski (15.07.1915 r.), F. Rajs (27.02.1916 r.), J. Szabowski (10.01.1916 r.), ks. W. Toczek (18.01.1916 r.) i F. Zamorski (27.10.1915 r.)⁵⁰⁵.

W roku szkolnym 1915–1916 przywrócono nauczanie podstawowych dyscyplin dydaktycznych, które odbywało się zarówno w murach Gimnazjum, jak i w formie prywatnej. W klasach V–VIII prowadzone były zajęcia z języka polskiego, niemieckiego, greckiego i ukraińskiego, a w klasach III–VIII z łaciny⁵⁰⁶. Na przykład na lekcjach wykładowych języka ukraińskiego uczniowie klas V studiowali najważniejsze dzieła staroruskie z X–XIII wieku, które były dostępne w podręczniku pod redakcją dra Paczowskiego⁵⁰⁷. W tej samej klasie uczniowie studiowali dzieła I. Franki *Zachar Berkut*, O. Makowej *Jaroszenko*, G. Kwitki *Portret żołnierza* itp.⁵⁰⁸ W klasie VI uczniowie studiowali historię literatury ukraińskiej XIII–XVIII wieku, a także dzieła I. Lewickiego *Mikołaj Dżeri*, B. Grinczenko *Promień słońca*, prace N. Kostomarowa i innych. W szkołach średnich uczniowie analizowali dzieła T. Szewczenki, I. Franki, A. Kolessy, M. Kotsiubińskiego, W. Stefanika i innych⁵⁰⁹.

Podczas lekcji pisania praktykowano prace twórcze uczniów. Na przykład w I półroczu uczniowie klas V musieli wykonywać zadania na tematy: „Jeden epizod z wojny” (na podstawie osobistych obserwacji), „Pochwała Hilariona dla księcia Włodzimierza”. Praktykowano zadania, w których uczeń musiał tłumaczyć i interpretować teksty *Słowa o pulku Igora*⁵¹⁰. W klasie VI uczniowie analizowali koncepcję dzieł I. Wyszeńskiego, charakteryzowali historyczne portrety elity kozackiej (I. Sirko), znaczenie dzieła I. Kotlarewskiego *Eneida* itp.⁵¹¹

Co ciekawe, program klasy VII stanowił prawdziwe źródło kreatywności ostatnich wydażeń, które wstrząsnęły Drohobyczem w czasie wojny, dlatego jedno z zadań twórczych zostało słusznie nazwane „Maj 1915 r. w Drohobyczu”⁵¹².

W drugiej połowie roku zadania twórcze uczniów mogły również dotyczyć zarówno tematyki krajoznawczej, jak i ogólnoukraińskiej. Na przykład w V klasie występował szeroko rozpowszechniony temat „Dzień handlowy w Drohobyczu”, w VI – „Szkoly na Ukrai-

⁵⁰³ Ibidem, s. 20–21.

⁵⁰⁴ Ibidem, s. 22.

⁵⁰⁵ Ibidem, s. 18.

⁵⁰⁶ Ibidem, s. 24–26.

⁵⁰⁷ Wykaz lektury szkolnej i domowej w r. szk. 1915/16. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917, s. 26.

⁵⁰⁸ Ibidem.

⁵⁰⁹ Ibidem.

⁵¹⁰ Ibidem, s. 29.

⁵¹¹ Ibidem, s. 30.

⁵¹² Ibidem.

nie w XVII wieku”, w VII – „Stosunki społeczne, polityczne i literackie na Ukrainie w XVIII wieku”⁵¹³. Niestety archiwum tych prac nie zachowało się do naszych czasów.

Uczniowie klasy VIII analizowali wpływ panslawizmu na literaturę ukraińską w pierwszej połowie XIX w., a także reakcję pisarzy przeciwko państwu w tym samym czasie⁵¹⁴. Gimnazjum przywiązywało też dużą wagę do nauki języka ukraińskiego, literatury i kultury ukraińskiej w ogóle, co poważnie wpłynęło na kształtowanie narodowego światopoglądu ukraińskich uczniów, którzy zachowali istniejące prawo do poznania własnej kultury, podobnie jak Polacy, Niemcy i Żydzi. Warto zauważyć, że w przeciwieństwie do historii, która w państwowych gimnazjach była głównie proimperialna, lekcje języka ukraińskiego i katechizmu greckokatolickiego były jedynym źródłem kształcenia patriotyzmu wśród ukraińskich uczniów.

Z powodu pobytu asystenta R. Lowwella na wojnie w latach 1915–1918 nie przeprowadzano wtedy w gimnazjum lekcji rysunku⁵¹⁵. Jednocześnie w związku z tym, że oddziały kozackie armii rosyjskiej podczas okupacji zniszczyły salę gimnastyczną Gimnazjum, lekcje gimnastyki odbywały się w holu centralnego budynku głównego szkoły, który znajdował się na parterze, lub w jednej z większych klas⁵¹⁶.

Nauczanie wychowania fizycznego odbywało się z częstymi przerwami, gdyż po wyzwoleniu miasta pogorszyła się pogoda, szczególnie w okresie zimowym, kiedy zajęcia nie mogły odbywać się na ulicy⁵¹⁷. Gry edukacyjne i zabawy były również przez długi czas odwołane, gdyż w czasie okupacji większość sprzętu została zrabowana przez wojska rosyjskie. W związku z tym poszerzono program pływania, który w cieplejszych porach roku zapewniano w basenach „natryskowych” wybudowanych jeszcze w XIX w. przy ul. Truskawieckiej, a także w basenie, który pozostał w parku głównego budynku Gimnazjum (między współczesnym korpusem wydziału filologicznego a głównym budynkiem Państwowego Pedagogicznego Uniwersytetu im. I. Franki)⁵¹⁸. Ten ostatni został zbudowany w 1850 r. dla kadetów znajdującej się tutaj szkoły wojskowej (przed utworzeniem Gimnazjum w Drohobyczu w 1858 r. w pomieszczeniu nowoczesnego wydziału filologicznego znajdowała się szkoła wojskowa dla chłopców, która została zbudowana siłami burmistrza Ignacego Dominika Niewiadomskiego w 1846 r., i która przetrwała do 1954 r. pod oficjalną nazwą Militär-Knaben-Erzlehnungs-Haus (Szkoła Wojskowa dla Chłopców, często nazywana drohobycką szkołą podchorążych)⁵¹⁹. Nauczyciele umożliwiali uczniom pływanie po 5 osób w grupie, aby lepiej kontrolować ćwiczenia i ich bezpieczeństwo⁵²⁰. Należy pamiętać, że za zgodą dyrekcji uczniowie mogli korzystać z tych basenów nawet w czasie wolnym od nauki⁵²¹.

Nauczyciele zajmujący się wychowaniem fizycznym nawet w czasie wojny próbowali organizować uczniom podróże turystyczne o charakterze krajoznawczym, jedna z nich odbyła się 2 września 1915 r., zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa⁵²².

⁵¹³ Ibidem, s. 26.

⁵¹⁴ Ibidem, s. 30.

⁵¹⁵ Ibidem, s. 26.

⁵¹⁶ Ibidem, s. 26–27.

⁵¹⁷ Fizyczny rozwój młodzieży. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917, s. 35–36.

⁵¹⁸ Ibidem, s. 35.

⁵¹⁹ *Ż. Kultys*, op. cit., s. 8.

⁵²⁰ Fizyczny rozwój młodzieży..., op. cit., s. 35.

⁵²¹ Ibidem.

⁵²² Ibidem, s. 35–36.

W środowisku Gimnazjum rozwijały się organizacje harcerskie, mające szczególne znaczenie dla wyszkolenia silnej młodzieży, która była potencjalnym źródłem do uzupełniania armii austriackiej. Po okupacji rosyjskiej liczebność młodzieży harcerskiej w Gimnazjum znacznie zmalała. Udało jej się jednak zreorganizować swoją pracę w gronie jednej drużyny. Na przykład 29 września 1915 harcerskie prace wykonywano pod kierunkiem komendanta harcerskiego prof. Mieczysława Pawłowskiego, który zorganizował drużynę uczniów liczącą 14 osób⁵²³. Działalność organizacji harcerskiej przeżywała poważny kryzys, gdyż jej finansowanie opierało się wyłącznie na składkach członkowskich, które przeznaczano w całości na organizację spotkań poświęconych pracy teoretyczno-wychowawczej w celu wzmocnienia „ducha skautowego”⁵²⁴. W marcu 1915 r. gimnazjalna drużyna harcerska Drohobycza wraz z drużyną harcerską Sambora zorganizowały zlot w jednym z lasów na granicy dwóch powiatów, gdzie uruchomiono tymczasowy obóz szkoleniowy⁵²⁵.

W Gimnazjum nadal obowiązywał 8-klasowy podział na trzy odrębne klasy – A, B, C, co łącznie stanowiło 24 klasy. Ze względu na wzrost liczby uczniów w roku szkolnym 1915/1916 wznowiła działalność okręgowa rada szkolna, rozpoczynając systematyczne zatwierdzanie swoich zarządzeń i rozkazów⁵²⁶. 17 lipca 1915 r. wydano specjalne zarządzenie regulujące proces egzaminacyjny dla tych uczniów, którzy byli w wojsku lub chcieli do niego wstąpić.

19 lipca 1915 r. Gimnazjum zorganizowało inaugurację i ślubowanie młodzieży szkolnej, a 12 sierpnia tego samego roku zatwierdzono dekret o obchodach urodzin Cesarza Franciszka Józefa I⁵²⁷. Uroczystość miała miejsce 4 października 1915 r.⁵²⁸

Formowanie nowych klas odbyło się w Gimnazjum 31 sierpnia 1915 r., po czym 1 września zwołano zebranie rodziców i opiekunów, którzy zobowiązywali się do nadzorowania praktycznej pracy uczniów⁵²⁹.

14 września 1915 r. wydano specjalny rozkaz rady szkolnej nr L 224/Pr., zgodnie z którym każda klasa miała mieć wizerunek cesarza, a każdy uczeń musiał znać hymn Cesarstwa Austro-Węgierskiego⁵³⁰.

Mimo trudnych czasów rada szkoły zachęciła dyrekcję gimnazjum do organizowania zajęć dydaktycznych i dyscyplin związanych z obróbką metalu⁵³¹. 5 i 6 października 1915 r. komisja egzaminacyjna, której przewodniczył dyrektor J. Staromiejski, przeprowadziła ustny egzamin dojrzałości⁵³².

Szczególny nacisk w wychowaniu młodzieży ukierunkowano na religijną edukację uczniów. Na przykład 14 października wszyscy chrześcijańscy uczniowie zostali zobowiązani do uczestnictwa w sakramencie spowiedzi⁵³³. Uważano, że spowiedź jest kluczem nie tylko

⁵²³ Ibidem, s. 36.

⁵²⁴ Ibidem.

⁵²⁵ Ibidem.

⁵²⁶ Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917, s. 34–35.

⁵²⁷ Ibidem.

⁵²⁸ Kronika zakładu ..., op. cit., s. 45.

⁵²⁹ Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych..., op. cit., s. 34.

⁵³⁰ Ibidem.

⁵³¹ Ibidem.

⁵³² Kronika zakładu..., op. cit., s. 45.

⁵³³ Ibidem.

do udanego procesu edukacyjnego, ale także moralnym obowiązkiem każdego ucznia, który przygotowywał się do egzaminów na koniec semestru.

Jednocześnie dyrekcja starała się pielęgnować pamięć historyczną uczniów o wyczynach ich kolegów i profesorów podczas burzliwych lat 1914–1915. Na przykład 23 listopada 1915 r. odprawiono nabożeństwo żałobne za spókoj dusz zabitych uczniów i profesorów gimnazjum, którzy oddali życie na polu bitwy⁵³⁴. 28 listopada 1915 r. rada szkolna zatwierdziła rozporządzenie, zgodnie z którym Gimnazjum miało zorganizować obchody 67. rocznicy wstąpienia na tron Franciszka Józefa I, które zostały zaplanowane na 2 grudnia 1915 r., potem jednak, z różnych powodów, zostały przeniesione na 16 grudnia⁵³⁵.

Szczególnie surowe było rozporządzenie dyrekcji szkoły Nr L 11783 z 16 grudnia 1915 r., zgodnie z którym kierownictwo Gimnazjum w Drohobyczu zobowiązało się do sprawdzenia modlitewników uczniów wiary mojżeszowej, „czy nie zawierają modlitw za rosyjskiego cara”⁵³⁶. Wskazuje to na występowanie pewnych sympatii do rosyjskiej władzy okupacyjnej, które istniały w żydowskiej społeczności narodowej Drohobycza⁵³⁷.

Pierwsze półrocze zakończyło się w Gimnazjum 15 lutego 1916 r. Odbyła się wtedy uroczysta liturgia i wręczenie półrocznych świadectw osiągnięć akademickich⁵³⁸. Tego samego dnia oficjalnie rozpoczęło się drugie półrocze⁵³⁹.

Z powodu ożywienia działań wojennych w Galicji 9 lutego 1916 r. zarząd szkolny zobowiązał kierownictwo gimnazjum do organizowania cotygodniowych składek uczniów na potrzeby Czerwonego Krzyża, a 26 marca tego samego roku zorganizowano zebranie uczniów wchodzących w skład Towarzystwa Czerwonego Krzyża⁵⁴⁰.

28 marca 1916 r. dyrekcja Gimnazjum ułożyła listę imion i nazwisk uczniów wyróżnionych w czasie walk odwagą lub poległych, za co rada szkoły miała nadać swoje wyróżnienia i podziękowania⁵⁴¹.

W związku z częstymi wykupami z niewoli austriackich jeńców wojskowych i zwiększonymi potrzebami armii dyrekcja szkolna często wydawała rozkazy, zgodnie z którymi uczniowie byli zobowiązani do zbiorów złota, cynku i cyny⁵⁴².

Jednocześnie w latach 1915–1916 dyrekcja Gimnazjum starała się organizować pewne fundusze na utrzymanie ubogich uczniów, których konta pieniężne podczas zapisów do Gimnazjum nowych uczniów były uzupełniane dobrowolnymi darowiznami od prywatnych firm i patronów, Fundacji Jachnewiczówny, a także odsetkami otrzymanymi od Fundacji im. Dyrektora J. Staromiejskiego⁵⁴³. Na przykład w latach 1914–1916 budżet fundacji ubogich uczniów gimnazjum wynosił 1 703 korony 17 galerów, a kwota wydana na książki, leczenie,

⁵³⁴ Ibidem.

⁵³⁵ Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych..., op. cit., s. 34.

⁵³⁶ Ibidem.

⁵³⁷ Ibidem, s. 34–35.

⁵³⁸ Kronika zakładu..., op. cit., s. 45.

⁵³⁹ Ibidem, s. 45–46.

⁵⁴⁰ Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych..., op. cit., s. 35.

⁵⁴¹ Ibidem.

⁵⁴² Ibidem.

⁵⁴³ Zestawienie dochodów i rozchodów. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917, s. 36.

utrzymanie, ubranie i opłaty wynosiła – 936 koron 10 galerów. Oznacza to, że w 1917 r. zaoszczędzono 767 koron 7 galerów⁵⁴⁴.

Zarząd Gimnazjum im. Franciszka Józefa I szczególną wagę przywiązywał do działalności charytatywnej, która była jedną z priorytetowych funkcji placówki oświatowej. Nieprzypadkowo w strukturze szkoły działały dwie dodatkowe instytucje: Bursa Polska im. Adama Mickiewicza oraz Stowarzyszenie „Bursa św. Jana Chrzciciela”. Pierwsza powstała z inicjatywy drohobyckich mieszczan wyłącznie dla polskiej młodzieży wyznania rzymskokatolickiego⁵⁴⁵. Koszty utrzymania tej bursy pokrywały bardzo niskie wpłaty wychowanków, członków – organizatorów tego Towarzystwa, a także dobrowolne darowizny ze strony Sejmu Krajowego, kasy oszczędnościowej, Towarzystwa Zaliczkowego w Drohobyczu i wspólnoty chrześcijańskiej w Borysławiu⁵⁴⁶. Szefem zarządu tej bursy był J. Staromiejski, prefektem – S. Karwowski, a jego zastępcą – S. Szafarz⁵⁴⁷. W latach 1915–1916 w 4 klasach głównego budynku gimnazjalnego odbywały się spotkania mające na celu wychowanie młodzieży, w których brało udział tylko 8 uczniów, gdyż własna siedziba bursy została zniszczona w czasie okupacji rosyjskiej⁵⁴⁸.

Bursa św. Jana Chrzciciela była przeznaczona dla ukraińskiej młodzieży greckokatolickiej, która w latach 1915–1916 liczyła 13 uczniów⁵⁴⁹. Budynek bursy ukraińskiej znajdował się przy ul. Świętego Iwana 22⁵⁵⁰. Bursa miała swój odrębny zarząd: obowiązki kierownika pełnił profesor B. Birczak, ekonom – o. Bazylij Kunkiewicz (nauczał greckokatolickiego katechizmu w szkole wydziałowej), prefekta – o. Jan Gorniatkiewicz (nauczał greckokatolickiego katechizmu w szkole wydziałowej). Finansowanie bursy odbywało się głównie z opłat uczniów, składek członków tego Stowarzyszenia, jednorazowych darowizn dobroczyńców, wpływów z Sejmu Krajowego, Rady Powiatu, Magistratu miasta Drohobycza, wspólnoty chrześcijańskiej Borysławia, Domu Ludowego, a także środków, które pochodziły z Towarzystwa Zaliczkowego. Działalność tej bursy odegrała szczególne znaczenie w edukacji patriotycznej młodzieży ukraińskiej, która po zaledwie 2 latach przystąpiła do walki narodowowyzwoleńczej narodu ukraińskiego. Prowadzono tu głównie wykłady z historii narodu ukraińskiego, historii ukraińskiego Kościoła, z języka ukraińskiego, często też wykładano historię polityczną, w tym ukraińskich partii politycznych.

Kierownictwo Gimnazjum starało się podtrzymać tradycję przyznawania stypendiów dydaktycznych dla wyróżniających się uczniów. W latach 1914–1916 r. roczne stypendia otrzymali – Julian Sawaryn (d cesarsko-królewskiej dyrekcji skarbu), Marian Berezowski (od Fundacji Polskiej Bursy im. Ignacego Kraszewskiego), Roman Dąbrowski (od cesarsko-królewskiej dyrekcji skarbu), Stefan Jankiewicz (od cesarsko-królewskiej dyrekcji skarbu), Dionizy Sawaryn (od cesarsko-królewskiej dyrekcji skarbu), Józef Iwanik (od Galicyjskiego Oddziału Regionalnego) i Iwana Ząb (z Fundacji Marynowskiego)⁵⁵¹.

Do września 1914 r. w Gimnazjum uczyło się 807 uczniów, ale ze względu na fakt, że wielu z nich było na emigracji lub na wojnie, w roku szkolnym 1915/1916 r. ich liczba zmniejszyła

⁵⁴⁴ Ibidem.

⁵⁴⁵ Bursy i internaty. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917, s. 52–53.

⁵⁴⁶ Ibidem, s. 52.

⁵⁴⁷ Ibidem, s. 52–53.

⁵⁴⁸ Ibidem.

⁵⁴⁹ Ibidem.

⁵⁵⁰ Ibidem.

⁵⁵¹ Zestawienie dochodów i rozchodów..., op. cit., s. 36.

się do 622 uczniów⁵⁵². W tym samym okresie 62 uczniów zapisało się na prywatną formę nauczania⁵⁵³. Tendencja ta nie zmieniła się do 1918 r. W II półroczu 1916 r. liczba uczniów zmniejszyła się do 500 osób⁵⁵⁴. W czasie okupacji rosyjskiej nauka w gimnazjum odbywała się w formie kursów naukowych, na których uczyło się 81 uczniów (60 – w Wiedniu, 3 – w Białej, 3 – w Brnie, 5 – w Grazu, 1 – w Morawskiej Ostrawie, 1 – w Ołomuńcu, 1 – w Pradze, 3 – w Osadzie Węgierskiej, 4 – w Zakopanem)⁵⁵⁵.

W okresie 1915–1916 w gimnazjum uczyło się 265 uczniów z Drohobycza, 141 z powiatu drohobyckiego, 179 z innych powiatów Galicji, 7 z zachodniej Europy i 1 z innej części świata. Spośród nich 210 było wyznania rzymskokatolickiego, 108 wyznawało grekokatolicyzm, 273 wiarę Mojżeszową, a 2 ewangelicką⁵⁵⁶. Jeśli chodzi o podział językowy, to 485 uczniów uznawało polski za swój język ojczysty, a 108 – ukraiński⁵⁵⁷.

Głównie do gimnazjum w latach 1914–1916 uczęszczały dzieci urzędników różnych szczebli (126), przemysłowców i rzemieślników (107), kupców (104), robotników (7), rolników (57), duchownych grekokatolickich (9), nauczycieli (10), oficerów (2), notariuszy, lekarzy i prawników (5), prywatnych urzędników (78), pracowników (24), a także dzieci wdów (59) i pełne sieroty (5)⁵⁵⁸.

Opłata za naukę w różnych klasach wahała się od 3 do 30 koron w ciągu jednego półrocza, przy czym często mogła być odroczone, a w stosunku do sierot uzależnione było to od odpowiednich dotacji z kasy sierot⁵⁵⁹. Od początku 1917 r. rozkazem dyrektora J. Staromiejskiego opłatę zrównano do kwoty 30 koron za jedno półrocze⁵⁶⁰.

15 kwietnia 1916 r. cały zespół uczniów i profesorów gimnazjum w Drohobyczu wziął udział w nabożeństwie żałobnym za spoczynek duszy namiestnika Królestwa Galicji i Lodomierii⁵⁶¹. W dniach 15–16 kwietnia 1916 r. dyrekcja angażowała uczniów obu obrządków do rekolekcji wielkanocnych, a 17 kwietnia do wspólnej spowiedzi⁵⁶².

Najbardziej przerażający był maj 1916 r., ponieważ pierwszego dnia nastąpił przełom w prowadzeniu wojny na froncie wschodnim. W szczególności pod Gorlicami austriacka linia obrony została przełamana przez wojska rosyjskie, przez co nauka została tymczasowo przerwana, a uczniowie i nauczyciele wzięli udział w nabożeństwie w kościele parafialnym, podczas którego śpiewano *Te deum* i hymn narodowy⁵⁶³. Dwa dni po zwycięstwie armii austriackiej nauczanie zostało przywrócone, a w dniach 4–6 maja 1916 r. odbyły się pisemne egzaminy dojrzałości⁵⁶⁴.

⁵⁵² Tabele statystyczne zakładu. Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917, s. 38.

⁵⁵³ Kronika zakładu..., op. cit., s. 45.

⁵⁵⁴ Tabele statystyczne zakładu..., op. cit., s. 39.

⁵⁵⁵ Ibidem.

⁵⁵⁶ Ibidem, s. 39–40.

⁵⁵⁷ Ibidem, s. 40.

⁵⁵⁸ Ibidem, s. 40–41.

⁵⁵⁹ Ibidem, s. 43.

⁵⁶⁰ Ogłoszenie dyrekcyi. Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917, s. 70.

⁵⁶¹ Kronika zakładu..., op. cit., s. 46.

⁵⁶² Ibidem.

⁵⁶³ Ibidem.

⁵⁶⁴ Ibidem.

14 maja 1916 r. uczniowie i nauczyciele gimnazjum wzięli udział w uroczystości poświęconej odsłonięciu i poświęceniu pomnika „Rycerza w zbroi” z okazji rocznicy wyzwolenia miasta od rosyjskich okupantów i ku czci poległych żołnierzy podczas tej operacji⁵⁶⁵. Pomnik wykonał rzeźbiarz (snycer), porucznik armii austriackiej Emeryk Bak⁵⁶⁶. Dziś wydarzenie to stało się polem do specjalnych badań historycznych, które na gruncie własnego archiwum przeprowadził krajoznawca Włodzimierz Sadowy⁵⁶⁷. W Warszawie zachowały się kopie materiałów drukowanych związanych z odsłonięciem tego pomnika⁵⁶⁸.

Jednak pomysł przywrócenia go w 2016 roku nie powiódł się, ponieważ pomnik symbolizuje jedynie imperialną doktrynę zwycięstwa „austriackiego buta” nad „rosyjskim imperialistycznym butem” i nie jest w żaden sposób związana z niezależnością państwa ukraińskiego ani polskiego.

Po zakończeniu poświęcenia założyciele, krewni poległych i uczestnicy walk wbijali gwoździe w drewniany stos pomnika, na którym wygrawerowano nazwiska synów poległych w bitwie lub ich rodzin, które złożyły datki, lub tych, którzy przyłączyli się do organizacji tego święta. Wśród innych wbito gwoźdź o nazwisku Duda⁵⁶⁹. Przedstawiciele tej polskiej rodziny – Adam Duda i Antoni Duda byli uczniami Gimnazjum Franciszka Józefa I, walczącymi m.in. w Legionie Piechoty Polskiej (PPL).

Po egzaminach letnich, inaczej niż w latach poprzednich, uczniowie nie wyjechali na wakacje. 15 czerwca 1916 roku rozpoczęli szeroko zakrojone poszukiwania i zbieranie gumy do celów wojskowych⁵⁷⁰.

1 lipca 1916 r. zwołano walne zebranie żałobne gimnazjum, podczas którego odbyło się nabożeństwo za odpoczynek duszy cesarza Ferdynanda⁵⁷¹. 3 lipca przeprowadzono ogólną spowiedź uczniowską, a już następnego dnia – egzamin certyfikacyjny. 15 lipca 1916 r. oficjalnie ogłoszono zakończenie roku szkolnego, któremu towarzyszyło ogólne nabożeństwo gimnazjalne i wręczenie świadectw dojrzałości na zebraniach podsumowujących⁵⁷².

⁵⁶⁵ Ibidem.

⁵⁶⁶ В. Садовий, op. cit., c. 15.

⁵⁶⁷ Ibidem.

⁵⁶⁸ Наприклад, збереглася відбитка із текстом „Drohobycz, kwiecień 1916 roku Jaśnie Wielmożny Panie! [Inc.:] Za kilka tygodni przypada rocznica dnia, w którym zwycięskim wojskom naszym udało się odzyskać powiat drohobycki [...] wznieść w Drohobycz posąg „Rycerza w zbroi” [...] = Euer Hochwohlgeboren! [Inc.:] In einigen Wochen jährt sich der Tag, an dem es unseren ruhmreich vordringenden Truppen gelang, den von den Russen besetzten Bezirk Drohobycz [...] = Vaša Vsečesnosti! [Inc.:] Za kil'ka tižniv zbližae sa pičnec' dna, v akim poš astilo sa našomu slawnomu v uspihah vijsku vidbiti zanatij Moskalami povit Drogobič [...] / za Komitet: Kazimierz Gużkowski c.k. podpułkownik i kierownik Starostwa, Tadeusz Chłapowski Dyrektor akc. Tow. „Galicja”, Ks. Burdiak Jan rektor, Jakob Feuerstein właściciel dobr, Karol Roblek c. i k. kapitan, dr Emerich Back c. i k. nadporucznik, dr Zdzisław Słuszkiewicz Dyrektor Banku Przemysłowego. Drohobycz: [s.n.], 1916 (Drohobycz: Drukarnia J. Lowenkopfa). Tekst równol. niem., pol., ukr. Ваша Всечесности! [Inc.:] За кілька тижнів зближе ся річнec' дня, в яким пощастило ся нашому славному в успіхах війску відбити занятий Москалями повіт Дрогобич [...]». Див. у: Głowicka Z., Alberska A., Anczewski P., Jabłońska I., Jurkowska A. Katalog druków ulotnych z lat 1914 – 1918 w zbiorach Biblioteki Narodowej, Warszawa 2018, s. 362.

⁵⁶⁹ В. Садовий, op. cit., c. 28.

⁵⁷⁰ Kronika zakładu..., op. cit., s. 46.

⁵⁷¹ Ibidem.

⁵⁷² Ibidem.

Tabela 5. Imiona i nazwiska uczniów Drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I, którzy otrzymali świadectwa dojrzałości w roku szkolnym 1915/1916⁵⁷³

Nr	Imię i nazwisko	Rok urodzenia	Miejsce urodzenia
1.	Michał Drohobycki	09.12.1894	Nagujewicze
2.	Antoni Gotkowicz	25.02.1886	Kobylancy
3.	Zofia Gaimberg	13.04.1894	Drohobycz
4.	Samuel Hopfinder	17.10.1896	Drohobycz
5.	Stanisław-Mikołaj Lovell	05.12.1895	Czernihów
6.	Józef Pawliszak	08.02.1896	Drohobycz
7.	Józef Szandrowski	30.10.1896	Drohobycz
8.	Maria Zofia Szwabowiczowa	16.02.1895	Drohobycz
9.	Teofil Tatomin	04.08.1896	Opaka
10.	Michał Radewicz-Winnicki	20.03.1897	Kopyczyńce
11.	Sima-Jelka Backenrot	20.12.1896	Medenici
12.	Eugeniusz-Titus Chmielek	09.06.1898	Drohobycz
13.	Roch-Mieczysław Chmielek	01.01.1897	Drohobycz
14.	Roman-Stefan Gonciorowski	03.08.1896	Syniawa
15.	Lejb Getroj	14.01.1893	Drohobycz
16.	Leon Gotlib	19.12.1897	Przemyśl
17.	Mojżesz Gallemann	22.11.1898	Drohobycz
18.	Wład-Piotr Klisecki	01.08.1897	Lick
19.	Alex Franciszek Kurek (z wyróżnieniem.)	14.09.1896	Sambar
20.	Ludwik Marian Liszka	12.08.1897	Medenyci
21.	Wilhelm Mandelbaum	31.07.1898	Lwów
22.	Zenon Niżankowski (extern.)	13.10.1897	Ternopol
23.	Jaroslawa Helena Rudnicka	19.02.1896	Drohobycz
24.	Mojżesz Schiffmann	06.01.1895	Drohobycz
25.	Mirosław Aleksander Sozański	14.10.1898	Isaji
26.	Roman Stojanowski	25.08.1897	Drohobycz
27.	Jan Tatarski	09.06.1898	Drohobycz
28.	Mojżesz Bardach	31.08.1895	Drohobycz
29.	Karol Ludwik Domadziorowski	24.11.1898	Schodnica
30.	Wolf Ber Erenfeld	20.01.1898	Schodnica
31.	Adam Józef Apolinary Galiński	07.12.1894	Dunajew
32.	Henryk Edward Lergetporer	27.07.1897	Kroszenka
33.	Stanisław Kazimierz Szajna	06.07.1898	Drohobycz

⁵⁷³ Ibidem, s. 46–51.

34.	Marjan Adam Arwaj	16.10.1896	Drohobycz
35.	Teodor Borysławski	18.02.1895	Tustanowycze
36.	Ignat Harkawciw	01.01.1895	Hruszow
37.	Kazimierz Rudolf Fritz	11.03.1896	Drohobycz
38.	Jakub Wolf Grossfeld	24.11.1896	Stanisław
39.	Mieczysław Giuntner (Gintner)	01.02.1897	Przemyśl
40.	Michał Gjąłowej	13.08.1894	Silec
41.	Juliusz Marcin Kozolubski	03.06. 1897	Wiedeń
42.	Tadeusz Wojciech Migielski	13.02. 1893	Żurawica
43.	Michał Mińczak	08.11. 1894	Silec
44.	Srul-Ber Rotenberg	28.05. 1897	Rychtyci
45.	Natan Szajnfeld	28.05.1896	Niedwieża
46.	Nusen Wolf Tepper	19.05.1897	Zalokoć
47.	Marek Leib Waitz	29.05.1896	Borysław
48.	Karol Juliusz Werner	19.07.1897	Stryj

W rozwoju instytucjonalnym drohobyckiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w czasie I wojny światowej wyróżnia się dwa główne okresy:

- od 6 września 1914 do 14 maja 1915 r., kiedy działalność gimnazjum została praktycznie sparaliżowana z powodu ewakuacji większości profesorów i uczniów, a główne fundusze edukacyjne zostały w dużej części zrabowane przez rosyjskich żołnierzy;
- po 14 maja 1915 r., kiedy w wyniku udanych operacji kontrofensywnych odzyskano Drohobycz i przywrócono administrację austriacką, w tym administrację Gimnazjum kierowaną przez dyrektora I. Staromiejskiego, któremu udało się w ciągu kilku tygodni wznowić proces nauczania.

Warto również zauważyć, że dyrekcja Gimnazjum, podobnie jak większość urzędników państwowych, nie była gotowa do ewakuacji we wrześniu 1914 r., w wyniku czego wiele papierów wartościowych i sprzętu uległo zniszczeniu.

Po wznowieniu swoich obowiązków w maju 1915 r. zespół profesorów i nauczycieli Gimnazjum w latach 1915–1916 zdołał przygotować 48 absolwentów, którzy rozpoczęli pracę w dziedzinach kultury i edukacji, zarówno w życiu cywilnym, jak i w wojsku. Ogólnie rzecz biorąc, po okupacji Gimnazjum przeżywało poważny kryzys finansowy, z którego uratowali je galicyjscy przemysłowcy naftowi, niewielkie dotacje szkolnej rady i osobiste składki komitetu rodzicielskiego.

Odnosnie koncepcji nauczania, które zostało przeprowadzone w procesie edukacyjnym Gimnazjum w latach 1915–1916, była ona w pełni zgodna z ambicjami politycznymi imperium Habsburgów i opierała się z jednej strony na zasadzie policyjnej kontroli działalności mniejszości narodowych, a z drugiej – na ich stosunkowo nierównych prawach w rozwoju kulturowym.

Należy zauważyć, że natychmiast po wyzwoleniu Drohobyczczyzny wznowiono pracę szkół państwowych, w szczególności w Borysławiu. Tak więc w 1915 r. przy ul. Pańskiej w Borysławiu wznowiła działalność szkoła powszechna, która składała się z dwóch budynków: starego, który założył jeszcze Baron Maurycusz Hirsz i nowego, parterowego,

ufundowanego przez sędziego. W latach 1915–1916 dyrektorem tej szkoły był Eugeniusz Knauer, a nauczycielami byli Emma Trau, pani Szczepańska, pan Krautnauer, nauczyciele Szul i Prut Dutkowski, a katechizmu uczył Adam Chlebiński⁵⁷⁴.

W 1916 r. ukraińskie i polskie organizacje harcerskie wznowiły działalność na terenie całego powiatu drohobyckiego, przede wszystkim „Plast”, „Sokół”. Ukraińscy strzelcy siczowi i polscy legionieści stali się teraz wzorem do naśladowania, szczególnie po przedłużających się walkach w Karpatach w obronie Drohobyczczyzny. Osobnego rozwoju i poważnego tempa nabrał kobiecy ruch harcerski, który pod pretekstem wyczynów ukraińskich i polskich kobiet-wojskowych, lekarzy terenowych i sanitariuszek szpitali wojskowych – zachęcał drohobycką młodzież do rywalizacji i do poważnego wszechstronnego przygotowania. Wreszcie dobrze wiadomo, że zarówno ukraińskie, jak i polskie elity przygotowywały swoją młodzież do walki o własną autonomię państwową. Na przykład w 1917 r. wśród pierwszych polskich żeńskich harcerskich drużyn młodzieżowych, które wznowiły działalność po 1914 r., był oddział im. Emilii Plater. Podczas wakacji letnich w 1917 r. kierownictwo nad drużyną sprawowała Kazimiera Jazlerska⁵⁷⁵.

Wewnętrzne inicjatywy edukacyjne dyrekcji lobbowały na rzecz rozwoju organizacji ukraińskich i polskich w strukturze gimnazjum, a także pozbawiały tego prawa uczniów żydowskich, choć „równouprawnienia mniejszości narodowych” otwarcie bronił dyrektor I. Staromiejski. Z kolei w przeddzień i w czasie wojny kierownictwo gimnazjum było szczególnie zbiurokratyzowane i zamknięte na reformy pedagogiczne, których coraz bardziej domagała się opinia publiczna, zachowując do 1918 r. status „twierdzy konserwatyzmu pedagogicznego”, wypełniając prowincjonalną przestrzeń edukacyjną Drohobycza w duchu „starego austriackiego stylu wychowania”. Sytuacja zmieniła się diametralnie dopiero w okresie Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (ZURL), kiedy ogłoszono liberalizację i autonomię dla życia kulturalnego i edukacyjnego wszystkich wspólnot narodowych Galicji, co znalazło odzwierciedlenie w konstytucji URL z 1919 r., a nawet na oficjalnych banknotach – hrywnach URL.

⁵⁷⁴ W. Pawłowski, *Boryslaw – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r. Cz. I)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” № 20, Wrocław 2017, s. 44.

⁵⁷⁵ I. Kozimała, *Hufiec żeński ZHP w Drohobycz*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” № 20, Wrocław 2017, s. 37.

ROZDZIAŁ IV

Wyzwolenie spod okupacji rosyjskiej oraz zaangażowanie społeczeństwa i duchowieństwa Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego w odbudowę Drohobyczczyzny w latach 1915–1917

Sytuacja na terenie Drohobyczczyzny zmieniła się diametralnie po zdobyciu przez Rosjan Przemyśla. 10 kwietnia 1915 r. cesarz Mikołaj II wyjechał specjalnym pociągiem rosyjskim ze Lwowa do Przemyśla. Po drodze zatrzymał się w Samborze, gdzie znajdowała się kwatera główna generała A. Brusilowa. Jednak sukcesy armii rosyjskiej kosztowały ją drogo. Na początku 1915 r. straciła ona większość kadry dowódczej niższego i średniego szczebla. Dotkliwie odczuwano brak broni, zwłaszcza pocisków do armat, a już w grudniu 1914 r. Rosjanie walczyli praktycznie bez artylerii. Skorzystało z tego dowództwo niemiecko-austriackie. 18 kwietnia 1915 r. rozpoczęło się wielkie natarcie na froncie między Gorlicami a Tarnowem z użyciem artylerii i samolotów. Armia austro-niemiecka jako pierwsza zastosowała wówczas ogień huraganowy (200 ciężkich dział i 700 tys. pocisków). Rosjanie odpowiedzieli na atak zaledwie 35–40 strzałami (mieli tylko 4 działa). Potem A. Denikin, dowódca rosyjskiej 4. Brygady Strzelców, która w ramach korpusu generała Kaledina walczyła w pobliżu Drohobycza, tak napisał o tych wydarzeniach:

Jedenaście dni zaciętej bitwy 4. Brygady Strzelców... Jedenaście dni straszego zgiełku niemieckiej ciężkiej artylerii, która dosłownie zburzyła całe rzędy okopów wraz z żołnierzami. Prawie nie odpowiadaliśmy. Pułki, wyczerpane do ostatniego tchu, odpierały jeden atak po drugim – bagnetami lub osobnymi strzałami; przelała się krew, rzędy przerzedziły się, rosły mogilne pagórki... Dwa pułki zostały prawie zniszczone – przez sam ogień [...] ⁵⁷⁶.

Walki o górę Makówka w Karpatach (29 kwietnia – 4 maja 1915) odegrały niemal najważniejszą rolę w taktycznym planie wyzwolenia Galicji Wschodniej. Po stratach w bitwie o Galicję (5 sierpnia – 13 września 1914 r.) zwycięstwo na Makówce 55 Austro-Węgierskiej Dywizji Piechoty generała-majora Ignacja von Flajsnera z korpusu generała Hoffmanna (w skład którego wchodziło 7 sotni 1 i 2 Batalion USS) stało się największą nadzieją na wyzwolenie Galicji Wschodniej podczas walk na froncie wschodnim. Wśród wyzwolicieli mamy zwłaszcza rodaków z Drohobyczczyzny, w szczególności byłych gimnazjalistów: Ignacego Harkawciwa, Iwana Czapowskiego, Włodzimierza Dućko (Duczko?), Michała Gołowiewa, Wasylego Kossaka, Iwana Markiwa, braci Piotra i Eustachego. Szczególna wdzięczność należy się pułkownikowi USS Grzegorzowi Kossakowi, który zaraz

⁵⁷⁶ М. Кріль, *op. cit.*, c. 123.

po wkroczeniu do Drohobycza zaapelował do społeczności okolicznych wsi i miasta z prośbą o pomoc w odbudowie zniszczeń i wsparcie USS.

Udział Drohobyczan w wyzwoleniu ojczyzny miał charakter masowy, gdyż nawet w czasie okupacji rosyjskiej dużej części młodzieży udało się uciec do Wiednia w celu rejestracji w USS. Tak więc w okresie od 21 grudnia 1915 r. do 23 stycznia 1916 r. stacja wojskowa USS w Wiedniu przyjęła na szkolenie wojskowe nowych imigrantów z Drohobyczczyny. Jednym z pierwszych był Teodor Mechno (1896 r.) ze wsi Uroż, który odbył szkolenie w korpusie treningowym nr 3 w Wiedniu⁵⁷⁷. W okresie luty–marzec 1916 r. tylko ze Stebnika na studia do Wiednia zapisali się Nikołaj Slezjuk (ur. 1889 r.)⁵⁷⁸ i Nikołaj Kuczergan (Koczergan) (ur. 1884 r.), którzy przeszli szkolenie w Wisznicy⁵⁷⁹. Ogólna lista nowo przybyłych żołnierzy nosiła nazwę „Rhutenische freiwillige Standesveränderungen von 21 August bis 21 September 1915” (Ukraiński Ochotniczy Korpus zorganizowany od 21 sierpnia do 21 września 1915 r.)⁵⁸⁰.

Na początku stycznia 1915 r. 1 Kompania Zapasowa USS (1. Ersatzkompagnie) rozpoczęła przygotowania do przerwania linii frontu, a już 24 stycznia w dokumentach pojawiają się pierwsze pieczęcie z rozkazami dotyczącymi ruchu wojska⁵⁸¹. Były tu kobiety i jednostka gospodarcza, lekarze, kilku oficerów. Na czele stanął dr Górniak. 12 lutego 1915 jednostka ta wyjechała z Wiednia do Mukaczewa⁵⁸², gdzie wraz z legionami niemieckimi, tureckimi i węgierskimi miała pozostać w stanie mobilizacji i przystąpić do rewanżu wyzwolenczego. Dowództwo bojowe USS przygotowało tekst porozumienia z dowództwem armii austriackiej, w którym wymieniło wszystkie niezbędne warunki do zorganizowania wspólnej wyprawy strzelców z armią turecką przeciwko Rosji⁵⁸³. Dowództwo bojowe przedstawiło warunki odrębnego zwiększenia liczby strzelców do 5000 wojskowych i wprowadzenia do USS wojskowych innych armii narodowych, a także plany w odniesieniu do przyszłości Ukraińców w rejonie Dniepru:

Niemcy, Austria i Turcja muszą oficjalnie zatwierdzić oświadczenie, że w przypadku zwycięstwa nad Rosją z ukraińskich ziem państwa rosyjskiego powstanie niezależne państwo ukraińskie. To oświadczenie i stanowisko trzech państw zostanie publicznie ogłoszone w manifestie po wejściu na ziemie ukraińskie!⁵⁸⁴

Oznacza to, że jeszcze przed wyzwoleniem Galicji spod władzy okupanta USS mieli szeroką wizję geopolityczną.

Pod koniec zimy 1914 r. przez Mukaczewo do Karpat zaczęły przemieszczać się transporty niemieckich i tureckich kolumn, aby pomóc armii austriackiej, która rzekomo „zamarła w wojnie pozycyjnej”. W tym czasie D. Witowski spotkał się ze niemieckim dowódcą, zauważając, że „niemieckie dowództwo już doceniło znaczenie USS, w szczególności poprzez liczne felietony w niemieckiej prasie na temat zwycięstw strzelców i kompanii obronnych”⁵⁸⁵. Wojska niemieckie, tureckie i węgierskie wraz z USS faktycznie

⁵⁷⁷ ЦДІА України у Львові, Ф. 352, Оп. 1, Спр. 17., Арк. 43в.

⁵⁷⁸ Ibidem, Арк. 13.

⁵⁷⁹ Ibidem., Арк. 41.

⁵⁸⁰ Ibidem.

⁵⁸¹ Ibidem, Спр. 50, Арк. 13–14.

⁵⁸² Ibidem, Арк. 163в.

⁵⁸³ Ibidem, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 17, Арк. 1–4.

⁵⁸⁴ Ibidem, Арк. 1–2.

⁵⁸⁵ Ibidem, Спр. 7, Арк. 28.

ramię w ramię wyzwoliły Galicję, a D. Witowski często nawet pomagał niemieckim krewnym w odnalezieniu grobów zmarłych ofiar⁵⁸⁶.

Na początku lutego 1915 r. walki w okolicach Borysławia i Schodnicy ustały, a front główny rozwinął się na linii Ustrzyki–Stary Sambor–Błażów–Stryj–Sokołów⁵⁸⁷. Armia rosyjska zaczęła ponosić duże straty, ponieważ ze strony dowództwa austriackiego przygotowywano potężną kontrofensywę na wszystkich frontach.

14 marca 1915 Legion USS został zreorganizowany w samodzielny pułk, który wszedł w skład 55 Dywizji (dowódca – płk G. Molik) korpusu generała P. Hoffmana. Pułkiem dowodzili G. Kossak, A. Warywoda (do września 1916 r.), F. Kikal (do czerwca 1917 r.), D. Kryżanowski, M. Tarnawski (do stycznia 1918 r.), A. Mikitka (do września 1918 r.). Taras i Petro Franko oraz inni byli przywódcy „Sokoła” zajmowali ważne stanowiska kierownicze. W Truskawcu rozpoczęły działalność dwumiesięczne kursy szkoleniowe dla drużynowej kadry strzeleckiej. Szkoła podoficerska znajdowała się również w Rozdole. Wiosną 1915 r. w okolicach Hołowiecka został zakwaterowany pierwszy obóz Ukraińskich Strzelców Siczowych. Później brał on udział w obronie Makówki. Wraz z wycofaniem się Rosjan siczowi strzelcy razem z armią niemiecko-austriacką powoli przesuwali się na wschód i brali udział w wielu bitwach.

22 marca 1915 wojska austriackie zdobyły od dawna obleganą twierdzę Przemyśl. Nie mogąc znieść głodu, wojska rosyjskie rozpoczęły szybki odwrót przez Karpaty i Podkarpacie⁵⁸⁸. W tym samym czasie, gdy zbliżano się do Drohobycza w Legionie USS wybuchła nagle epidemia. Tak więc 7 kwietnia 1915 r. w Medenicach odnotowano nasilenie zarazy wśród większości pułku USS⁵⁸⁹. Sytuacja ta poważnie skomplikowała proces wyzwiania powiatu drohobyckiego spod okupacji rosyjskiej. 29 kwietnia i 1 maja 1915 r. ukraińscy Strzelcy Siczowi wyróżnili się szczególną sławą, a cała dywizja złożyła nawet dla nich specjalne podziękowania: „ich czyny będą złotym laurem w historii narodu”⁵⁹⁰. Rozpoczął się przymusowy odwrót armii rosyjskiej. Do naszych czasów zachowało się wiele ilustrowanych materiałów z maja 1915 r., w szczególności o prawdziwych walkach, które publikujemy w załączniku nr 2 do książki.

Po ośmiomiesięcznej okupacji Rosjanie zaczęli wycofywać się z Drohobycza, ale zostawili po sobie „prezent” – 12 maja 1915 roku podpalili cztery narożne domy⁵⁹¹ i centralną część placu miasta: ucierpiały narożne domy Rynku, kamienice starego „placu powozów” (obecnie ul. Teatralna) i inne. W swoich wspomnieniach Franciszek Iwanicki wzmiankował, że numeracja budynków w tym czasie prowadzona była z narożnego budynku po północnej stronie placu, gdzie jedna fasada tego domu wychodziła na plac, a druga – w kierunku ulicy Mickiewicza. Do momentu podpalenia placu stał tu piętrowy budynek, w którym mieściła się apteka „Pod Białym Orłem”. Miał tu także swój sklep ojciec słynnego artysty Brunona Schulza oraz inżyniera Izydora Schulza, którzy całą rodziną przebywali na emigracji w Austrii⁵⁹². To właśnie te cztery narożne domy podpa-

⁵⁸⁶ Ibidem.

⁵⁸⁷ Ibidem, C. 53.

⁵⁸⁸ І. Боберський, *op. cit.*, c. 31.

⁵⁸⁹ ЦДІА України у Львові, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 91, Арк. 8–9.

⁵⁹⁰ І. Боберський, *op. cit.*, c. 32.

⁵⁹¹ F. Iwanicki, *Rynek w Drohobyczu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019, s. 37.

⁵⁹² J. M. Pilecki, *Dom Schulza i apteka «Pod Białym Orłem» w domu Lauterbachów?*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019, s. 48.

lili w tym czasie Rosjanie, planując rozprzestrzenienie się ognia na inne budynki. Apteka spłonęła doszczętnie. Jednocześnie wraz z nią spaliły się jeszcze dwa domy: w jednym znajdował się sklep pasmanteryjny, a w drugim – warsztat Juliana Bromowicza. Ciekawe, że w latach 1901–1902 właśnie pod ten adres przysyłana była z zagranicy leninowska gazeta „Iskra”. Na rogu Rynku, który graniczył z obecną ulicą I. Mazepy, spłonął również dom, w którym znajdowała się apteka G. Tobiaszeka. W zachodnim narożniku Rynku stał dom, w którym działała księgarnia Gerstmana, od której częściowo ucierpiał także pobliski sklep z wyrobami żelaznymi pana Adlera⁵⁹³.

Rosjanie wysadzili też w powietrze ratusz miejski, którego wieża przez długi czas przypominała mieszkańcom o „kulturze rosyjskiej”. Stary budynek ratusza został poważnie uszkodzony, podobnie jak znaczna część rynku. Niemiecki pisarz Alfred Doblin, podróżując przez Galicję po wojnie, nazwał wieżę drohobycką „nogą oderwaną od ciała”. Część ruin drohobyckich stała jak pomnik wojny przez prawie dekadę. Niektóre domy i sklepy okupanci od początku okupacji sprzedawali po wysokich cenach ich właścicielom lub spekulantom. Po wycofaniu się Rosjan Drohobycz odwiedził znany austriacki pisarz Stefan Zweig, który zbierał dla archiwum okupacyjne plakaty i materiały propagandowe. Wielu przedstawicieli rodzin naftowych nigdy tu nie wróciło i osiedlili się na stałe w Wiedniu i innych miastach świata wraz z wywiezionym majątkiem⁵⁹⁴. Już w 1915 r. zauważono, że Drohobycz, Sambor, Stryj i inne miasta ucierpiały znacznie mniej niż wsie⁵⁹⁵.

Wycofując się, rosyjskie wojska okupacyjne wyrządziły kolosalne szkody w przemyśle naftowym. 7 lipca 1915 r. krakowska gazeta „Nowa Reforma” opublikowała sensacyjny raport w imieniu szefa szybów naftowych Galicyjskiego Banku Przemysłowego doktora Zdzisława Słuszkiewicza, który miał możliwość w pierwszych dniach odbyć krótką przejażdżkę po Drohobyczu i zapisać to, co zobaczył po okupacji. Z jego relacji dowiadujemy się, że wyzwolenie Drohobycza nastąpiło przy pomocy niemieckiego pociągu pancernego, przy czym miasto, poza centralną częścią i niektórymi przedmieściami, pozostało praktycznie niezniszczone w porównaniu z innymi miejscowościami regionu. Według naocznego świadka Rosjanie po prostu nie zdążyli całkowicie zniszczyć miasta. Na przykład budynek sądu cesarsko-królewskiego przy ul. Stryjskiej, w którym przechowywano księgi kasy naftowej i gruntowe, był praktycznie nie naruszony, to dzięki dyplomatycznemu talentowi radcy sądowego doktora Pileckiego udało się zachować go przed Rosjanami. Natomiast na poszczególnych ulicach spalono i zbombardowano prywatne wille i domy: zastępcy burmistrza – Jakoba Fajersztejna, wójta Tustanowica-Wolanki – Jakuba Spitzmana, radcy izby handlowej – Kajslera i przemysłowca firmy drzewnej – Kugmerkera. W tym samym czasie zniszczeniu uległ pałac przemysłowca Gartenberga, w którym również mieściło się Starostwo, podobnie wiele sklepów, które zostały zniszczone i splądrowane. Rosjanie byli tak haniebnymi i wyniosłymi podczas okupacji, że uważali wszystkie domy za swoją własność państwową, dlatego wielu sprzedawało je dużo taniej rosyjskim kupcom. Zdzisław Słuszkiewicz, udając się pociągiem z Drohobycza do Borysławia, zauważył, że większość szybów naftowych przetrwała. Natomiast w Tustanowicach spalono 178 kopalń. Całkowite straty wyniosły 40 000 000 koron. Jak się okazało, 13 maja 1915 r. wojska rosyjskie specjalnie dokonały podpałów dziesiątek szybów naftowych i ziemnych zbiorników ropy (w okolicach

⁵⁹³ F. Iwanicki, *Rynek w Drohobyczu...*, op. cit., s. 37, 39.

⁵⁹⁴ О. Стецюк, *Майже вищент: руїни Дрогобича після відступу росіян у 1915 році* [w:] *Змістовно: люди. Події. Думки*, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zmistovno.com.ua/?p=68>.

⁵⁹⁵ *Як господарять наїзники в Східній Галичині*, написав Іван Петрович, Львів 1915, с. 414.

Gubicza i Modrycza), w wyniku czego pożar był tak duży, że przez długi czas cała okolica całkowicie była pogrążona w ciemności od dymu, i to tak bardzo, że „nawet we Lwowie drzewa i dachy domów pokryte były czarną sadzą”⁵⁹⁶. Z innych źródeł dowiadujemy się, że chmury dymu z sadzą dotarły nawet do miasta Złoczowa⁵⁹⁷. We wsiach Modrycze i Kołpec spalono 15 000 cystern ropy naftowej, które należały do fabryki „Polmin” w Drohobyczu. Wiadomo również, że jeden z największych pożarów pochłonął zbiory ropy naftowej, które należały do Galicyjsko-Karpackiego Towarzystwa Naftowego, „Petrolea” w Banie Kotowskiej, a także firmy „David Franko”⁵⁹⁸. Według różnych szacunków ostatecznie spłonęło 30 000 cystern ropy, a na dworcach pozostało około 50 000 cystern, których nie można było ewakuować z powodu braku parowozów⁵⁹⁹. Jednocześnie naoczny świadek podkreślił, że rafinerie „Galicja” i „Austria”, a także stacja beznazynowa pozostały w zadowalającym stanie, dzięki czemu szybko mogły wznowić działalność⁶⁰⁰.

14 maja 1915 r. z rosyjskich jednostek wywiadowczych ostatecznie została wyzwolona Schodnica wraz z Rudnikami, Dobromilem, Starym Samborem i Borysławiem⁶⁰¹. Tego samego dnia wojska austriackie wkroczyły do Drohobycza, co przyczyniło się do reaktywacji Państwowego Gimnazjum, choć tego samego dnia kilkudziesięciu uczniów przeszło mobilizację (przywracanie administracji trwało do 26 maja). W tym czasie w dniach 28–29 maja 1915 r. jednostki D. Witowskiego brały czynny udział w krwawej bitwie w okolicach Bolechowa, a 22 czerwca 1915 r. ostatecznie wyzwolono Lwów⁶⁰².

Jednocześnie odblokowano pracę szybów naftowych i rafinerii, które zaczęły dostarczać frontowi paliwa, smary i wspomagać gospodarkę wojskową w niezbędne środki finansowe. Co ciekawe, w 1915 r. w Borysławiu zbudowano pierwszą lokalną stację elektryczną, która działała na układzie paliwowo-smarowym, w związku z czym po raz pierwszy oświetlono prywatne domy mieszkańców miasta, którzy głównie pracowali jako robotnicy. W okresie odbudowy po rosyjskiej okupacji było to dość nowatorskie⁶⁰³. Uwzględniając, że znaczenie rafinerii było strategiczne, władze austriackie z powodu braku siły roboczej zaczęły zwalniać z wojska specjalistów, którzy prosto z frontu wracali do pracy w „Galicyjskiej Kalifornii”. W tym celu w Borysławiu utworzono Wydział Robotników Naftowych, jego szefem i komendantem wojskowym został mianowany rotmistrz Żandarmerii Wojskowej Wager Aladar von Zotz, który był świetnym organizatorem. Jednocześnie w Borysławiu została otwarta spółdzielnia konsumencka z wieloma sklepami, w których pracownicy działu naftowego mieli możliwość otrzymania niezbędnych towarów w systemie kartkowym. Również dla pracowników otwarto specjalną piwiarnię. W warunkach wojennych wprowadzony został 12-godzinny dzień pracy⁶⁰⁴.

⁵⁹⁶ *Szkody z inwazji rosyjskiej w Drohobyczu*, „Nowa Reforma”, wydanie popołudniowe, Kraków 1915, № 338, s. 1.

⁵⁹⁷ W. Pawłowski, *Borysław – stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.)*. Cz. II, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 21, Wrocław 2017, s. 48.

⁵⁹⁸ *Ibidem*.

⁵⁹⁹ *Ibidem*.

⁶⁰⁰ *Szkody z inwazji rosyjskiej w Drohobyczu...*, op. cit., s. 1.

⁶⁰¹ E. Weltkrieg, *Chronik Mai 1915*, [Електронний ресурс], Режим доступу: http://www.lexikon-erster-weltkrieg.de/Erster_Weltkrieg:_Chronik_Mai_1915.

⁶⁰² I. Боберський, op. cit., c. 32.

⁶⁰³ W. Pawłowski, op. cit., s. 42.

⁶⁰⁴ *Ibidem*, s. 48.

Do 20 maja 1915 r. Drohobycczyzna została całkowicie wyzwolona spod okupacji rosyjskiej. 3 czerwca wojska austriacko-niemieckie wkroczyły do Przemyśla, a 9 czerwca opanowały Lwów⁶⁰⁵. Ta klęska Rosjan miała zasadnicze znaczenie dla dalszego przebiegu wojny. Wraz z wycofaniem się na wschód linii frontu i odejściem rosyjskiego okupanta rozpoczęto odbudowę zniszczonej gospodarki. Chłopi otrzymali różne odszkodowania, a wdowy – emerytury. Ogólnie jednak gospodarka kraju chyliła się ku upadkowi. Niedobór siły roboczej, surowców, paliwa, zaburzenia finansów, handlu, transportu spowodowały stagnację przemysłu. Rolnictwo odczuwało brak rąk do pracy, koni, nasion. Nadciągały trudności żywnościowe. W takich warunkach na początku 1917 r. rząd austriacki wprowadził podział państwowy na specjalne okręgi inspekcyjne. Miały one szersze uprawnienia w rozwiązywaniu spraw żywnościowych. Okręg Samborski (31) obejmował powiaty Dobromil, Drohobycz, Lisko, Przemyśl, Rudki, Sambor, Sanok, Skole, Stary Sambor i Turkę⁶⁰⁶.

Wraz z planem wyzwolenia Drohobycczyzny i okolic rozpoczęła się poważna kampania tworzenia rezerw dla nowego wojska, a także zbiórka funduszy i materiałów na wzmocnienie zaopatrzenia legionów austriackich. Była to ogólnokrajowa polityka Habsburgów na wyzwolonych terenach w czasie Wielkiej Wojny. Na przykład zbieranie dzwonów z różnych metali miało na ogół znaczenie strategiczne, chociaż było skoordynowane z głowami wszystkich kościołów chrześcijańskich. W przemyskim Archiwum Państwowym przechowywany jest szczegółowy rejestr przetapiania dzwonów dekanatu drohobyckiego z okresu 1916–1917 r.⁶⁰⁷, choć dane te często pojawiają się w prywatnych wspomnieniach lub wywiadach specjalnych, a także w okresie 1915 r. Na przykład w 1915 r. dzwony drewnianej kaplicy św. Michała Archanioła w karpackiej wsi Majdan zostały przeznaczone do przetopienia, jeden z nich – wykonany w 1902 r. – ważył 24 kg, a drugi – z 1869 r. – ważył około 13 kg⁶⁰⁸. W tym samym roku skonfiskowano na potrzeby armii 4 dzwony z kościoła św. Kinego w Schodnicy, a mianowicie: z 1900 r. (417 kg), z 1902 r. (94, 5 kg), z 1899 r. (215 kg) i sygnatka (dzwon powiadamiający) (15 kg)⁶⁰⁹. Jeden z największych dzwonów z kościoła rzymskokatolickiego w Podbużu, który ważył 59 kg i został wykonany w 1869 r., przetopiono w 1916 r.⁶¹⁰

Wyzwolenie Drohobycczyzny przyniosło poważne obciążenia także dla ludności powiatu, która – zgodnie z prawem wojennym – zmuszona była pomagać armii w najróżniejszy sposób. Pierwsza wojna światowa dotknęła także rodzinę brata Iwana Franki, który mieszkał w Nagujewiczach – Zachara Frankę. Wiadomo, że na front najpierw wezwano tylko jego syna – Iwana. Gdy front ruszył dalej za Drohobycz, obowiązki wojskowe spoczęły również na Nagujewiczach. Na dwór Zachara Franki przybyli austriaccy podoficerowie

⁶⁰⁵ *История первой мировой войны. 1914–1918 гг.*, Редакторская коллегия: А. М. Агеев, Д. В. Вержховский, В. П. Глухов, Ф. С. Криницын, И. И. Ростунов, Ю. Ф. Соколов, А. А. Строков. Под ред. И. И. Ростунова, Т. 2. Москва 1975, с. 26–29.

⁶⁰⁶ *Инспекційні округи в Галичині, „Діло”*, Львів 20.03.1917, с. 2.

⁶⁰⁷ R. Quirini-Popławski, *Kościół parafialny p.w. Bł. Kingi w Schodnicy*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 20, Wrocław 2017, s. 8.

⁶⁰⁸ R. Quirini-Popławski, *Kościół w Majdanie*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 19, Wrocław 2016, s. 15.

⁶⁰⁹ R. Quirini-Popławski, *Kościół parafialny p.w. Bł. Kingi w Schodnicy*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 21, Wrocław 2017, s. 20

⁶¹⁰ R. Quirini-Popławski, *Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela w Podbużu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019, s. 46.

i nakazali końmi przywieźć dla armii prowiant i zapasy zebrane we wsi. Zahar Franko prosił, aby uwolnić go od tego obowiązku, powołując się na zły stan zdrowia (tak naprawdę było), ale nic to nie dało. Udało mu się wyprosić jedynie, aby zamiast niego pojechał syn Wasilij, który miał wtedy zaledwie 15 lat i potrafił powozić końmi i wozem.

Oto, jak sam Wasilij wspomina początek swojej niezależnej podróży we wspomnieniach, które są dziś przechowywane w Muzeum w Nagujewiczach:

Wiosną 1915 r., kiedy zawierucha wojskowa przetoczyła się przez moją wioskę Nagujewicze, przysłała władza austriacka i przyniosła ze sobą nowe „szczęście”, które spadło na naszą wieś. Nie wiem, z jakich powodów nasza wioska najbardziej ucierpiała, ponieważ władze wojskowe wydały rozkaz oddania armii prawie wszystkich koni. Potem pojechałem własnymi końmi i wozem. I tak jeździłem już prawie 3 miesiące za armią, z podwozem wszelkiego rodzaju materiałów⁶¹¹.

Wszystkie perypetie „niegrzecznego chłopca z Nagujewicz” zostały opisane przez niego w czteroczęściowych wspomnieniach, których nazwy mówią same za siebie: *Mój stryj Iwan Franko, Wspomnienie z moich młodych lat, Koniec polskiej dominacji w Drohobyczu w 1939 r. i Co widziałem i przeżyłem na sowieckiej Ukrainie*. Wspomnienia brata pisarza, Wasilija Franki, który był aktywnym uczestnikiem USS i tworzenia państwa ukraińskiego, są obecnie żywymi świadectwami epoki historycznej, którą próbował zrozumieć, wplatając w swój życiorys codzienność życia w Galicji.

W tym czasie mobilizacja i zbieranie pożyczek wojskowych nabrały masowego charakteru. Na przykład ze wsi Lisznia szybko zmobilizowano przyszłego znanego lekarza uzdrowiska Zakopane – Kazimierza Dadeja (1886–1940), który walczył w Polskim Legionie rezerwowym w latach 1915–1920⁶¹².

Pojawienie się w czerwcu i lipcu 1915 r. strzelców siczowych w ich rodzinnych wioskach na Drohobyczczyźnie podniosło ducha ludności, ponieważ rodzice widzieli swoje dzieci z nagrodami bojowymi otrzymanymi za znaczące zasługi na froncie. Mieszkańcy zyskali nadzieję na pokój i szybki koniec wojny, ogólny rytm życia zaczął się powoli odrađać, a liczba chętnych do wstąpienia w szeregi USS stale rosła. W lipcu 1915 r. skład USS w ciągu dwóch miesięcy przemieścił się przez trzy powiaty: skalski, kałuski i podhajecki. W rzeczywistości tam, gdzie rezydowały komendantury USS, w pierwszej kolejności odradzały się czytelnice i świetlice, Koła Macierzystej Szkoły i Wiejskiego Gospodarstwa⁶¹³. Po wyzwoleniu miasta powstała Fundacja im. G. Kossaka, która pomagała wdowom, kalekom i sierotom strzelców siczowych. Walki rosyjsko-austriackie pod Drohobyczem były przedstawiane na ówczesnych pocztówkach. Wraz z wycofaniem się Rosjan USS zorganizowało samodzielny pułk, wśród którego dowódców służyli Grzegorz Kossak, Taras i Piotr Franko, i in. W Truskawcu rozpoczęły się dwumiesięczne kursy przygotowujące dowódców do składu strzeleckiego. Podoficerska szkoła działała również w Rozdole. W latach 1916–1918 strzelcy brali udział w wielu bitwach, o których śpiewano w pięknych piosenkach strzeleckich. Tak więc po wyprawie na Stryj i Drohobycz w maju 1915 r. pojawiła się pieśń:

⁶¹¹ Франко В., *Спомини. Мій стрийко Іван Франко*, упоряд. З. Франко, Є. Паранюк, Львів: Дизайн-студія “Папуга”, с. 11.

⁶¹² K. Loranż, *Znani politycy urodzeni w powiecie drohobyckim*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 20, Wrocław 2017, s. 57.

⁶¹³ ЦДІА України у Львові, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 7, Арк. 29.

Хлопці, аларм! Геј ставаймо!/Chłopaki, alarm! Hej, wstańmy!
 Вже найвищий час!/Najwyższa pora!
 Наступають на три шляхи/Najeżdżają na trzy sposoby
 Москалі на нас./Moskale na nas⁶¹⁴.

W wyzwolonych wsiach Drohobyczczyzny, w czasie stacjonowania strzelcy rozpoczęli ożywioną odbudowę zniszczonej infrastruktury: oczyszczanie ulic, sprzątanie, remonty domów, zakopywanie starych jam bagiennych, porządkowanie cmentarzy wojennych poległych Ukraińców, Polaków, Żydów, Niemców, Węgrów i innych cudzoziemców⁶¹⁵. W latach 1915–1918 i 1919–1921 na terenie rejonu drohobyckiego znajdowało się około 30 cmentarzy wojennych i niezliczona ilość pochówków wojskowych na cmentarzach parafialnych, które były brane pod uwagę i porządkowane praktycznie podczas wszystkich bitew wojennych, które tu miały miejsce. Wiadomo, że w okresie międzywojennym działała specjalistyczna komisja porządkowania, ekshumacji, identyfikacji i pochówku rozpoznanych żołnierzy z różnych okresów. Znane są pochówki w Drohobyczu przy ul. Truskawieckiej (niemieckie wojskowe, zniszczone), w parku Zalesie (pochówki węgierskie i osobno tureckie, zniszczone), pochówki wojskowe na nowym cmentarzu żydowskim (zachowane), pochówki wojskowe w Górnych Gajach (przywrócone), Załokieczu, Opacie, Kropiwniku, Dobrowlanach, Michalewicach, Rychtyczach, Ulicznie, Olszaniku, Tustanowicach, Silcach, Monastyrze Liszniańskim, Letni, Pidsbózu, Starym Kropiwniku, Jozefsbergu i in. Większość z nich powstawała i została rozbudowana w latach 1916–1918, a ich plany archiwalne publikujemy w załączniku nr 2 niniejszej książki.

W maju 1916 r. wydano zarządzenie z inicjatywy naczelnego dowództwa korpusu, że decyzje USS powinny być tłumaczone wyłącznie z rozkazów dowództwa korpusu. W sierpniu 1916 r. potwierdzono rozporządzenie Ministerstwa Obrony Krajowej w sprawie przegrupowania legionu strzeleckiego: inwalidów odsyłano do domu lub do obozu ukraińskich emigrantów w Gmünd (bardzo rzadko wyznaczano rekompensacyjne renty pieniężne, na które trzeba było czekać około roku); podjęto decyzję o odznaczeniu strzelców, wsparciu dla nich i rodzin ofiar, ponieważ wcześniej duch armii był podupadły z powodu niewystarczającej uwagi państwa w stosunku do rannych i niepełnosprawnych⁶¹⁶.

Lista żołnierzy pierwszego pułku Ukraińskich Strzelców Siczowych, sporządzona 1 czerwca 1916 r., zawiera nazwiska strzelców z Drohobyczczyzny. Na przykład w skład oddziału (sztabu) wchodził mieszkaniec wsi Dobrowlany – Osip Bojko i strzelec Iwan Kondratiw. W pierwszej sotni walczyli drohobyczanie: ataman Grzegorz Kossak, podoficer Wasyl Kossak i strzelec Karol Kobylecki z Jasienicy Silnej. Podoficerem drugiej sotni był Piotr Franko, syn I. Franki. W trzeciej sotni zapisani są chorąży Eugeniusz Iwanicki z Drohobycza i dowódca drużyny Jakim Grzech z Woli Jakubowej. W czwartej sotni walczył strzelec Osip Babij z Woroblewic. Najwięcej mieszkańców z Drohobyczczyzny służyło w piątej sotni: chorąży Michał Matczak, dziesiętnik Andrzej Bińkowski, podoficer Iwan Kobryn z Jakubowej Woli, dowódcy drużyn Ilko Kuzan z Gubyczy i Wasyl Ortyniecki z Hruszowa, podoficer Stach Stecziw z Nagujewicz, starszy strzelec Teodor Lewicki z Rychtycza⁶¹⁷, strzelcy Marian

⁶¹⁴ М. Кріль, *op. cit.*, С. 123.

⁶¹⁵ ЦДДА України у Львові, Ф. 353, Оп. 1, Спр. 7, Арк. 31.

⁶¹⁶ Ibidem, Арк. 76.

⁶¹⁷ У спогадах Володимира Берези помилково вказується, що Т. Левицький походив з Дрогобича Див, у: В. Береза, *Карпатська стежа сотня Вітовського* [w:] *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914 – 1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью Йорк, Вид-ня Гол. Управи УСС, 1967, с. 132.

Barków ze Schodnicy, Piotr Berehulak z Dobrowlan, Michał Garbiak z Medynicz, Łukasz Łucjiw, Siemion Skiczniw, Michał Stecjiuk z Hruszowa, Siemion Peklicz z Drohobycza, Mykołaj Sieńkiw i Kost Jaculak z Jasienicy Silnej, Fed Senkiw z Opaki, Mikołaj Steciw z Nagujewicz. W szóstej sotni znaleźli się: por. Andrzej Mielnik z Jakubowej Woli, łucznicy Michaił Turok i Wasil Bolonny z Tustanowic, Michaił Sawczyn ze Schodnicy. Wśród strzelców siódmej sotni walczył Michał Dumiak z Nagujewicz. W jednostce technicznej zapisano: podoficera Jakima Pronia ze Schodnicy, starszego strzelca Wasyla Lechusza z Woli Jakubowej, strzelców Iwana Wowkiwa i Dmitrija Seńkiwa z Jasienicy Silnej, Iwana Mackiwa z Dobrowlan, Fiodora Pankowa z Rychtycza. Oczywiście nie są to pełne informacje, ale dość wymowne⁶¹⁸.

Niektóre szczegóły dotyczące wyzwolenia znajdują się we wspomnieniach Waleriana Ulickiego, z których wiadomo, że rodzina Ulickich szczęśliwie wróciła do rodzinnego domu w 1916 r. Począwszy od maja 1915 r., Walerian został zmobilizowany do wojska. 10 stycznia 1916 r. przesłał rodzinie swoje zdjęcie w austriackim mundurze z Krakowa. 3 kwietnia 1916 r. wysłał listy z frontu, na korze brzozonej, co jest przykładem niezwykle rzadkiego charakteru korespondencji w warunkach wojny okopowej:

Droży rodzice! W chwili mojego odpoczynku przesyłam kartkę z kory brzozonej, którą zrobiłem w pośpiechu, którą my żołnierze wykonujemy w warunkach terenowych polowych z różnymi rysunkami. Przesyłam serdeczne pozdrowienia. Walerian 1 kwietnia 1916⁶¹⁹.

28 sierpnia 1916 r. przesłał rodzinie grupowe zdjęcie ze szpitala, poświadczające jego rany. Korespondencja została wysłana z Brna, jednak szpital był w innej miejscowości. Również ten tekst został niedawno opublikowany przez O. Łużecką:

Brno. 26.08.1916 r. Droży rodzice. Serdecznie dziękuję za list i za przesłane mi paczki (bez potrzeby). Wczoraj napisałem szczegółowy list o mojej ranie. Myślę, że [...] niedługo już mnie wypuszczą [...] Przesyłam serdeczne pozdrowienia moim znajomym [...] Wal. Ulitski. C.K. Szpital zapasowy nr 3...12 w Briunn. Barak 12. Asperngasse⁶²⁰.

Pocztówka wysłana z poczty polowej datowana jest na 30 listopada 1917 r. Po zakończeniu wojny W. Ulicki powrócił do Drohobycza i wznowił służbę na stanowisku urzędnika sądowego. W drugiej połowie lat 30. zaskarżył odpowiednie władze, które nie zaliczyły mu okresu służby wojskowej do stażu emerytalnego (okres od 21.06.1915 r. do 31.10.1918 r.) na podstawie tego, że W. Ulicki w tym czasie nie opłacał składek na fundusz emerytalny. Jednocześnie wspomniane dokumenty dokładnie rejestrują czas pobytu W. Ulickiego w służbie wojskowej. Za udział w działaniach wojennych W. Ulicki został uhonorowany dwoma odznaczeniami: „Krzyżem wojskowym Karola I” oraz brązowym medalem III stopnia „Za odwagę” (nagroda ostatniego cesarza austriackiego)⁶²¹.

Pod koniec 1916 r. przemysł naftowy Drohobycczyny został niemal całkowicie odblokowany, a wydobywanie ropy w warunkach wojny stało się jeszcze bardziej intensywne. Począwszy od 29 listopada 1915 r., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Austro-Węgier zatwierdziło

⁶¹⁸ М. Кріль, *op. cit.*, c. 124.

⁶¹⁹ О. Лужецька, *op. cit.*, c. 483–484.

⁶²⁰ *Ibidem*.

⁶²¹ *Ibidem*.

uchwały Zjazdu Generalnego Galicyjskiego Akcyjnego Towarzystwa Naftowego „Galicia” w sprawie ostatecznej zmiany statutu z 28 listopada 1915 r.⁶²²

Dziś jedną z najlepszych kompleksowych monografii dotyczących ogólnej odbudowy Galicji jest książka Tomasza Kargola *Odbudowa Galicji po zniszczeniach wojennych 1914–1918*⁶²³. Istnieją niepotwierdzone dowody, że pracowników przemysłu naftowego poważnie brakowało z powodu zwiększonej rekrutacji ze strony państwa. Do dnia dzisiejszego zachowało się unikatowe czasopismo spółki akcyjnej Jan Zeitleben z lat 1914–1916, gdzie odnotowano bilans wydobytej i pompowanej ropy każdej ze schodnickich firm dzierżawiących usługi tranzytowe wspomnianej firmy⁶²⁴. Należy zauważyć, że firma nie zaprzestała tranzytu od lipca 1914 r. do czasu zakończenia działań wojennych w okolicach Schodnicy. Tak więc w okresie od 1 stycznia 1914 r. do 30 kwietnia 1915 r. firma zarobiła 4853 646 koron w gotówce⁶²⁵. Tylko od spółki naftowej Petrolea Actien-Gesellschaft für Mineralöl-Industrie (Spółka Akcyjna Przemysłu Naftowego „Petrolea”) 2 lipca 1914 r. z centrali we Lwowie przekazano 9 700,11 koron⁶²⁶.

Co ciekawe, w przeciwieństwie do rosyjskich okupantów administracja austriacka po wyzwoleniu rafinerii zdołała szybko wznowić produkcję do przedwojennego poziomu. Powiedzmy, że jeśli w 1911 r. państwo kupiło dla swojej fabryki „Polmin” 90 000 wagonów ropy naftowej, to już w 1915 r. było ich o 30 000 więcej. Oznaczało to, że zwrócono nie tylko fachowców i sprzęt, ale także ustanowiono sprzedaż i przetwarzanie surowców na potrzeby armii na wszystkich frontach. Takie statystyki po raz kolejny potwierdzają ogromne tempo wypompowania złóż „Galicyjskiej Kalifornii” właśnie w okresie austriackim⁶²⁷.

Trzy miesiące po zakończeniu działań wojennych, 30 kwietnia 1915 r., firma Jan Zeitleben dokonała pierwszego szczegółowego zapisu zysków z tranzytu ropy, których łączna kwota wynosiła ponad 200 000 koron. W tym samym czasie podano, że całkowita objętość ropy wynosiła 10 136 064 t⁶²⁸. W następnym roku zapis z 30 kwietnia 1916 r. zawierał bardziej szczegółowe obliczenia i składał się z kilku szkiców i jednej kopii końcowej, co było związane z różnymi odległościami szybów, z których odbywał się tranzyt (tabela 6).

W latach 1916–1918 potężne zagraniczne spółki akcyjne kontynuowały swój rozwój instytucjonalny w Schodnicy i wraz ze zbliżającym się upadkiem Imperium Austro-Węgierskiego próbowały zapewnić sobie prawa do legalnego dziedziczenia aktywów przemysłu naftowego po zakończeniu wojny. Tak więc Spółka Akcyjna „Schodnica”, która została założona 11 maja 1885 r., w 1917 r. opracowała i zatwierdziła na poziomie Kancelarii Państwowej Wiednia swój statut „Statuten der «Schodnica» Actien-Gesellschaft für Petroleum-Industrie”⁶²⁹. Tekst dokumentu zawierał 28 paragrafów, które ogólnie wyjaśniały, kto, w jakich okolicznościach i w jaki sposób może zarządzać aktywami spółki, a także jak powinien działać przemysł naftowy zorganizowany w „Schodnickiej Kalifornii”. 5 paragraf

⁶²² *Telefoniczne i telegraficzne wiadomości c.k. Biura koresp. z dnia 29 listopada*, „Nowa Reforma”, wydanie popołudniowe, Kraków 1915, № 605, s. 2.

⁶²³ T. Kargol, *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918*, Kraków 2012, s. 320.

⁶²⁴ ЦДІА України у Львові, Ф. 276, Оп. 1, Спр. 13, Арк. 1–34.

⁶²⁵ Ibidem, Арк. 28–29.

⁶²⁶ Ibidem, Арк. 32.

⁶²⁷ Sereda J., *Historia powstania Państwowej Fabryki Olejów Mineralnych Polmin*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019, s. 15.

⁶²⁸ ЦДІА України у Львові, Ф. 276, Оп. 1, Спр. 13, Арк. 2–3, 10–11.

⁶²⁹ Ibidem, Ф. 268, Оп. 1, Спр. 1, Арк. 1–18.

statutu gwarantował bezpieczeństwo dla wewnętrznego funduszu firmy, który od założenia do 1917 r. wynosił 10 000 000 koron. W celu ochrony przed skutkami wojny przekształcono go w 20 000 akcji spółki po 500 koron każda, które równocześnie z bankiem austriackim rejestrowano w neutralnych bankach Szwajcarii⁶³⁰.

Tabela 6. Plan rozliczeniowy wypłat shodnickich firm naftowych za usługi tranzytowe spółki akcyjnej Jan Zeitleben (30 kwietnia 1916 r.)⁶³¹

Numer rejestrowy	Nazwa firmy	Wysokość płatności w koronach
49	Meolech Backenroth	22, 68
6	„Danica” Aktiengesellschaft	0, 83
41	Deser Petroleum-Industrie-Gesellschaft	25, 36
67	Erste Szaboleser Ölindustrie	4, 33
48	M. Feigenbaum recte L. Taubes	98, 66
46	Leisor Jankel	46, 25
50	Osias Löw	62, 82
44	K. Medweczky & B. Wawrocza	1 414, 86
39	Prager Creditbank, Filiale Lemberg	0, 35
66	Josef Rothenberg	48, 93
51	Henryk Smisłowski	1 458, 90
52	Heinrich Tenzer	342, 94
45	Vacuum Oil Company A. G.	3, 66
40	Vaterlandische Mineralöl-Industrie-Ges.	0, 40
		K 3530, 97
		18 309, 16
		21 840, 53

9 sierpnia 1917 krakowska gazeta „Nowa Reforma” poinformowała, że między Ministerstwem Spraw Publicznych a galicyjskimi producentami ropy uzgodniono unormowanie transportu i cen ropy naftowej. Zgodnie z ustaleniami w okresie od 1 sierpnia 1917 r. do 1 stycznia 1918 r. tak zwani producenci czystej ropy naftowej, w szczególności właściciele kopalń z rafinerii, a także zagraniczni najemcy i producenci musieli zapłacić 30% wpływów na rzecz państwa, w szczególności rafinerii „Galicja”, „Austria” i fabryki „Polmin” w cenie 25 koron za 1 kwintal metryczny. W momencie podpisania umowy cena na tym samym rynku wynosiła 14 koron. Należy zauważyć, że zgodnie z ustaleniami pozostałe 70% było przeznaczone na prywatne rafinerie w cenie 38 koron za kwintal metryczny. W tym samym czasie osoby prywatne mogły zrekompensować dodatkowe 10% tych kopalń, które dziennie nie były w stanie dostarczyć więcej niż 2 wagony ropy⁶³².

⁶³⁰ Ibidem, Apk. 13–14.

⁶³¹ Ibidem, Apk. 15.

⁶³² *Z przemysłu ropnego. Z kraju*, „Nowa reforma”, wydanie poranne, nr 531, Kraków 9.08.1917, s. 2.

Po okupacji rosyjskiej znacznie wzrosło tempo wydobywania gazu, które od 1917 r. przekroczyło wydobywanie z 1915 r. To nie przypadek, że w 1917 r. zaczęto otwierać nowe stacje gazowe i instalacje tłoczni benzynowych. Na przykład w tym roku otwarto gazową stację sprężarek Wileżyńskiego przy szybie naftowym Dembowskiego w Tustanowicach, a także przy szybie naftowym „Juliusz”⁶³³.

Przejdźcie do wojny pozycyjnej i przewaga armii austriackiej na froncie wschodnim pozwoliły drohobyckim żołnierzom podreperować zdrowie, uzyskać urlop na widzenie z rodziną itp. Zachowało się wiele zaświadczeń dyrekcji szpitali dotyczących leczenia strzelców drohobyckich. Tak więc 28 października 1916 r. kapitan Iwan Kossak otrzymał list służbowy nr 2497 ze stancji USS w Wiedniu z następującym tekstem:

Na wniosek c.k. okręgowego zespołu komendy wojskowej w Krakowie musi Pan dostarczyć do szpitala w Zakopanem zaświadczenie lekarskie, w którym należy potwierdzić pobyt Pana w tym szpitalu na leczeniu, a nasz zespół zdecyduje, gdzie telegrafować⁶³⁴.

Do dziś zachowały się dowody na leczenie I. Kossaka w okresie od 15 października do 23 listopada 1916 r.⁶³⁵ Z dokumentacji medycznej strzelców dowiadujemy się o złej diecie podczas działań wojennych, która doprowadziła do ostrych chorób przewodu pokarmowego. Jak się okazało, 8 grudnia 1916 r. I. Kossak uległ poważnemu zatruciu i musiał być pilnie leczony⁶³⁶. Z powodu ciężkiej choroby termin leczenia przedłużono o 4 tygodnie do dnia 31 grudnia 1916 r.⁶³⁷

Drohobycki przyczółek wojskowy, z przerwą na czas okupacji rosyjskiej, trwał w regionie od 5 września 1914 r. do 15 maja 1915 r. Podczas operacji wojskowych najbardziej krwawe i jednocześnie bohaterskie okazały się walki w „ognistych kotłach” Drohobycza (Zalesie, Górka), Wierchnich Gajów, Dobrogostowa, Uliczna, Nagujewicz, Tustanowic, Modrycza, Borysławia, Mroźnicy, Schodnicy, Starego Kropiwnika, Isajów itp., w których mieszkańcom powiatu wraz z armią austriacką ramię ramię z niemieckimi, węgierskimi i tureckimi legionistami udało się odzyskać rodzinne ziemie i przywrócić im dawny status na linii frontu. Potencjał strategiczny powiatu drohobyckiego odegrał kluczową rolę w zapewnieniu zaopatrzenia dla austriackiej maszyny wojennej, a ciągle zwycięstwa lokalnych legionistów USS dały Ukraińcom wyjątkową okazję do własnego szkolenia, które w przyszłości stało się poważną podstawą do walki o niepodległość w szeregach ZURL.

Po zakończeniu walk w powiecie drohobyckim swoją działalność zintensyfikowały różne stowarzyszenia charytatywne i organizacje ratowniczo-poszukiwawcze. Krewni masowo zwracali się do Ministerstwa Obrony Narodowej i Dowództwa Wojskowego w Wiedniu z pytaniem o poszukiwanych krewnych, zwykle wojskowych, o których nie było żadnych wiadomości. W szczególności zachowała się korespondencja z okresu od 28 listopada 1915 do 17 grudnia 1916 r. Tak więc 13 listopada 1916 r. znana ukraińska rodzina z Drohobycza odnalazła Antoniego Popiela⁶³⁸.

⁶³³ W. Pawłowski, op. cit., s. 52.

⁶³⁴ ЦДІАЛ України у Львові, Ф. 352, Оп. 1, Спр. 30, Арк. 20–20зв.

⁶³⁵ Ibidem, Арк. 21.

⁶³⁶ Ibidem, Арк. 28.

⁶³⁷ Ibidem, Арк. 30.

⁶³⁸ Ibidem, Зв’язка 1, Спр. 14, Арк. 6.

Co ciekawe, polska wspólnota narodowa organizowała rodzinne uroczystości, które były wyrazem własnych niezależnych i patriotycznych idei. W ten sposób 9 listopada 1916 r. Ludowy Komitet Powiatowy – w składzie doktora Stanisława Dwernickiego, doktora Zdzisława Słuszkiewicza i Olgi Łańcuckiej – opublikował program wydarzeń upamiętniających symboliczny „Akt 5 listopada poświęcony odrodzeniu Królestwa Polskiego”, a także zbiór darowizn dla wdów i sierot, małżonków i rodziców, którzy zginęli w szeregach Legionów Polskich. W programie wskazano m.in.:

„Polacy! [Inc.:] Przez kilka pokoleń z utęsknieniem i w udręce oczekiwania wielka godzina zbawienia nadeszła! Dnia 5. listopada 1916. dzięki bezkresnej dobroci Pana nad Pany ojczyzna nasza zmartwychpowstała! [...]

Powiatowy Komitet Narodowy
Dr. Stanisław Dwernicki, Dr. Zdzisław Słuszkiewicz, Olga Łańcucka.
Drohobycz: [s.n.], 1916 (Drohobycz: Drukiem J. Loewenkopfa)⁶³⁹.

Jednym z działań integracyjnych powiatu drohobyckiego była organizacja charytatywnego i zarazem politycznego imperialistycznego projektu „Odkrycie rycerza w zbroi” dla uczczenia wyzwolenia miasta spod okupacji rosyjskiej. Dziś w historycznej literaturze naukowej wiadomo, że ustanowienie pamiątkowego znaku „Rycerz w zbroi” w 1916 r. nastąpiło zgodnie z programem propagandy niezwyciężonej zjednoczonej armii Imperium Habsburgów na terytoriach wyzwolonych od armii carskiej Rosji, w szczególności w Galicji. Wreszcie historiografia zachodnioeuropejska podaje, że symbol „Rycerza w zbroi” pochodzi z imperialnego programu ideologicznego „Gwóźdź wojny” na rzecz wsparcia armii następcy Świętego Cesarstwa Rzymskiego – Imperium Habsburgów. Ten sam pomysł był kontynuowany za czasów Paula von Hindenburga, a później nazistowskich Niemiec⁶⁴⁰. Doktor nauk historycznych Martin Kronenberg uważa, że „prawdziwa historia idei” „Gwoździa wojny” rozpoczyna się 6 marca 1915 r. wraz z inauguracją „Wehrmanna w Eisen” na Schwarzenbergplatz w Wiedniu, a kończy w czasach Hitlera⁶⁴¹. Symbol „Gwoździa wojny” był nie tylko imponującym nowym sposobem pozyskiwania funduszy na potrzeby armii, wdów i sierot wojennych, ale pełnił również inne funkcje, takie jak wzmocnienie patriotyzmu i poczucia uciskanych społeczności etnicznych żyjących w imperium i walczących o jego standardy. Wreszcie, na temat rekwizytów pozornego lokalnego „frontu domowego”, symbol miał na celu popularyzację solidności świętej wojny cesarskiej. Na przykład w Berlinie zainstalowano *Żelaznego Gindenburga*, w Hanowerze *Żelaznego konia Saskiego*, w Salzburgu *Cesarza Karola Wielkiego*, w Innsbrucku *Diabeł z żelaznym kwiatem*, w Stryju – pamiątkową tablicę,

⁶³⁹ Z. Głowicka, A. Alberska, P. Anczewski, I. Jabłońska, A. Jurkowska, *Katalog druków ulotnych z lat 1914–1918 w zbiorach Biblioteki Narodowej*, Warszawa 2018, s. 453.

⁶⁴⁰ Narodowi socjaliści przyjęli udaną propagandę w nowym imperium nazistowskim, w którym akcja zbierania funduszy odniosła wielki sukces. Zobacz badania historiografii niemieckiej, w szczególności wspomniane przez N. Kronenberga: M. Kronenberg, *Zu Gunsten des Winterhilfswerks, Kriegsnagelungen im 3. Reich*, [Elektronnyj resurs], Режим доступа: <https://www.kriegsnagelungen.com/kriegsnagelungen-zur-zeit-des-nationalsozialismus/>

⁶⁴¹ M. Kronenberg, *Schlag auf Schlag – Nagelungen im Deutschen Reich I (Aachen-Butzbach)*, [Elektronnyj resurs], Режим доступа: <https://www.kriegsnagelungen.com/kriegsnagelungen-im-deutschen-reich/i-aachen-butzbach/>

w Drohobyczu „Rycerza w zbroi” i setki innych⁶⁴². Oprócz postaci historycznych szczególnie popularne były symbole cesarskie, które przyjmowały motywy: żelaznego krzyża, tarczy, broni, rycerza, postacie zwierząt, granatów i armat, stołów, drzwi, tablic i innych. Wreszcie masowy charakter programu budowy tych symboli na terytorium Imperium Habsburgów potwierdza jego „proimperialny” charakter, ponieważ symbole innych mniejszości narodowych o podobnym znaczeniu symbolicznym na terenach okupowanych – nie istnieją⁶⁴³. Jednocześnie dobrze wiadomo, że po ustanowieniu własnych symboli ideologicznych w tym samym 1916 roku, dosłownie przez 10 dni we Lwowie wszystkimi możliwymi metodami administracja austriacka próbowała zakazać procesji pogrzebowej ukraińskiego geniusza Iwana Franki. Jednak ukraińska wspólnota narodowa wraz ze Strzelcami Siczowymi organizowała właściwe nabożeństwa i procesję ogólnomiejską. Historia przypomina też o trwających od dawna torturach Ukraińców w więzieniach czasów Imperium Habsburgów. Na uwagę zasługuje uwięzienie Iwana Franki w latach 1881–1882 lub liczne historie Ukraińców z cesarskiego więzienia Austro-Węgier – Telerhof w latach 1914–1917. Wszystko to w pewnym stopniu usprawiedliwiało umieszczanie przez Imperium Habsburgów swojej symboliki pod hasłem „PRO PATRIA” („za Ojczyznę”).

Na temat „obcej imperialnej Ojczyzny”, za którą różne zniewolone narody przelały krew, warto wskazać statystykę, ponieważ ogólnie Ukraińcy z Galicji i Bukowiny najbardziej ucierpieli i ponieśli największe straty w czasie I wojny światowej. Mało znane dane podawała wówczas służba statystyczna austriackiego urzędu wojskowego w specjalistycznej publikacji wiedeńskiej z 1919 r. – *Die Totenverluste der ost.-ung. Monarchie nach Nationalitäten (Straty ludzkie monarchii austro-węgierskiej według narodowości)*. Okazało się, że w czasie I wojny światowej na dzień 31 grudnia 1917 r. zginęło 80 438 Ukraińców z Galicji i Bukowiny (łącznie przed wojną w Austro-Węgrzech było ich 4 549 199 osób). Dla porównania, według tej samej publikacji w I wojnie światowej zginęło: Austriaków – 252 817, Czechów – 115 729, Polaków – 67 945, Słoweńców – 35 968.

W latach 1915–1918 powiat drohobycki nadal egzystował w warunkach wojennych, a funkcjonowanie różnych gałęzi: edukacji, przemysłu, transportu, medycyny itp. odradzało się bardzo powoli. Z emigracji częściowo wracali właściciele sklepów, obiektów przemysłowych, aptek, kwater prywatnych itp. Przykładem może być odrodzenie medycyny, która w latach 1915–1918 nie tylko była w stanie odzyskać siły, ale także zapewnić otwarcie i funkcjonowanie szpitali wojskowych, które służyły setkom rannych i ciężko chorym. Co ciekawe, w 1917 r. odrodziła się stomatologia. Do naszych czasów zachowały się ciekawe wspomnienia dentysty Tadeusza Baranowskiego (pochodzącego z Wybrzeża), który w 1917 r. przybył do Drohobycz, by za radą pani Starkłowej otworzyć filię zakładu stomatologicznego. Według wspomnień miasto w tym czasie wyglądało dość „żałośnie”⁶⁴⁴, ponieważ po okupacji rosyjskiej znaczna część budynków stała w ruinie. Po rozmowie z dyrektorem stacji benzynowej doktorem Starkłem i przy pomocy pana Halperna T. Baranowski miał okazję zamieszkać w Drohobyczu w mieszkaniu doktora Pachtmanna. Właściciel oddał do dyspozycji T. Baranowskiego cztery w pełni umeblowane pokoje. Lokal znajdował się w dogodnym miejscu, w pobliżu rynku

⁶⁴² Ibidem. Див. Докладніше каталог символічних знаків непереможності імперських військ у розвідках М. Кроненберга).

⁶⁴³ Ibidem.

⁶⁴⁴ T. Baranowski, (1884–1979), *L15 Czasy drohobyckie 1918 r.*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 22, Wrocław 2018, s. 97.

i sądu, nad apteką „Pod Aniołem”. Z pomocą dyrektora Starkla mieszkanie zostało wyposażone w niezbędne narzędzia dentystyczne i mechanizmy, które wykonał miejscowy ślusarz. W tym czasie w Drohobyczu nie było prądu ani wody, tylko gaz. Dlatego do gabinetu podłączono rury gazowe, palniki i lampy, które oświetlały i ogrzewały pomieszczenia. Również w Drohobyczu lekarz znalazł sprzęt (szafki, krzesła) i narzędzia do przeprowadzania zabiegów. 2 stycznia 1918 r. gabinet stomatologiczny T. Baranowskiego rozpoczął pracę nad apteką „Pod Aniołem” w Drohobyczu. Pierwszą pacjentką była nauczycielka Helena Ilnicka z Drohobycza. Przy tym warto podkreślić, że dyrektor Starkel pomagał nowemu dentyście jak tylko mógł, na przykład wynegocjował z komendantem miasta licencję na wyżywienie w kasynie wojskowym zarówno dla lekarza, jak i jego personelu⁶⁴⁵. O swoim życiu w Drohobyczu w latach 1917–1918 T. Baranowski napisał:

Pobyt w Drohobyczu nie należał do przyjemnych. Nie było nawet dobrej wody. Woda w studniach była bardzo twarda, a wokół studni na naszym podwórku panował ostry zapach ze względu na bliskość toalety. Wodę do mycia i gotowania musieliśmy brać dość daleko od domu. Tej wody nie używaliśmy do picia. Od dyrektora Starkla otrzymywaliśmy wodę mineralną „Kryształ”, która w szklanych butelkach była przywożona z Budapesztu. Nie mieliśmy też żadnych problemów z zaopatrzeniem w żywność, ponieważ nie tylko jedliśmy obiad i kolację w kasynie, ale także otrzymywaliśmy cukier, mąkę i chleb w nieograniczonej ilości z miejskiego spichlerza⁶⁴⁶.

T. Baranowski od czasu do czasu, tylko w poniedziałki, wracał do domu z powodu strasznego przepełnienia pociągu, gdzie niejednokrotnie musiał stać na jednej nodze. Natomiast – jak się okazało – sam biznes dentystyczny rozwijał się bardzo dobrze w warunkach wojennych, ponieważ konkurencja była bardzo mała. Powiedzmy, że w ciągu pierwszych sześciu tygodni dr T. Baranowski zarobił 3000 koron⁶⁴⁷. Ogólnie rzecz biorąc, miasto miało ograniczony dostęp do dóbr konsumpcyjnych. W mieście nie było chleba ani cukru. Jednocześnie, gdy od czasu do czasu ogłaszano dystrybucję cukru i mąki w małych ilościach, a nawet na kartki, w kolejkach rozgrywały się „dantejskie sceny i niektórych ludzi wprowadzano z tłumu”⁶⁴⁸.

Po pewnym czasie nauczycielka H. Ilnicka nawiązała szerszą współpracę z dentystą, w szczególności w zakresie pomocy w leczeniu małych dzieci, a także uczniów szkół i Gimnazjum. W tym czasie prywatnie uczyła córkę burmistrza Drohobycza Raymonda Jarosza i miała nadzieję, że uda jej się wpłynąć na niego, aby pomógł w tej ważnej dla miasta kwestii. Znaczna część dzieci nie miała przecież ojca albo matki lub w ogóle była sierotami. Po pewnym czasie nauczycielka spotkała się z P. Jaroszem, który zrobił na niej wrażenie poważnego dobroczyńcy i idealnego urzędnika. Burmistrz uważnie wysłuchał propozycji o pokryciu kosztów leczenia dzieci w stosunku „50 do 50”, co oznaczało, że 50% na refundację leków i materiałów stomatologicznych wyda magistrat, a 50% – lekarz i nauczycielka pokryją bezpłatną pracą. W rzeczywistości była to niewielka kwota, ale R. Jarosz zapewniał, że nie stanowi to dla niego żadnego problemu. Obiecał przemyśleć ten program pomocy dzieciom i poinformować organizatorów. Ale w końcu Raymond Jarosz nic nie pomógł, ponieważ po pewnym czasie zapomniał o rozmowie i w ogóle nie lubił lekarza. Ze swojej strony T. Baranowski postanowił – pomimo napiętego harmonogramu – zaangażować się w leczenie dzieci, poświęcając na ten cel 2 godziny trzy razy

⁶⁴⁵ Ibidem.

⁶⁴⁶ Ibidem.

⁶⁴⁷ Ibidem.

⁶⁴⁸ Ibidem.

w tygodniu⁶⁴⁹. W tym czasie R. Jarosz spotka się z negatywnymi opiniami jako wielki karierowicz, który zaczynał swoją podróż „z bronią i psem w rękach” na stanowisku agenta firmy ubezpieczeniowej, w szczególności w branży naftowej. W końcu po pewnym czasie starosta Drohobycza, który był w konflikcie z magistratem będącym pod kierownictwem J. Fajersztajna postanowił promować na to stanowisko nowego młodzieńca spośród Polaków. R. Jarosz stanął po stronie starosty, pomagając mu prowadzić miasto. Po pewnym czasie P. Jarosz rozpoczął tajne rozmowy również z J. Fajersztajnem i tym samym uzgodnił wspólną kontrolę bezpieczeństwa ubezpieczeniowego Drohobyczczyzny jako całości. Poszczególne machinacje R. Jarosz przeprowadzał, spekulując mąką i programem żywnościowym, gdyż osobiście zaczął kontrolować pracę drohobyckich młynów⁶⁵⁰. Początkowo Jarosz nabył dom od znanego, starszego drohobyczanina, który w tym czasie mieszkał przy ulicy Solnej, z warunkiem zachowania go w rękach Polaków i w żadnym wypadku odsprzedaży Żydom. Przez pewien czas pod jego przewodnictwem rozwijała się potężna firma ubezpieczeniowa, w której pracowało kilku urzędników. To nie przypadek, że w imieniu właściciela Truskawca, pana Żułkowskiego, objął stanowisko kierownika uzdrowiska⁶⁵¹. Kiedy pojawiła się kwestia sprzedaży nowo zakupionej willi wraz z gruntami, P. Jarosz – wbrew przepisom – postanowił pozbyć się wszystkich jej mieszkańców – najemców. Powszechnie wiadomo, że prawo lokatorskie w czasie wojny zabraniało eksmisji lokatorów wynajmujących mieszkania. W jednym z tych lokali mieszkała z matką i siostrą nauczycielka córki Jarosza – Helena Ilnicka, do której dziewczyna była bardzo przywiązana. R. Jarosz postanowił jednak wyeksmitować ją na ulicę. H. Ilnicka zwróciła się wówczas do swojego brata prawnika W. Ilnickiego, który właśnie w 1917 roku otworzył własną kancelarię adwokacką. Rozpoczął się proces sądowy, w którym W. Ilnicki przedstawił niepodważalne argumenty. Wykorzystując wpływ władzy, Jarosz sfałszował dokumenty, które wskazywały, że dom jest nieprzydatny do zamieszkania i trzeba go zburzyć, i w żadnym wypadku nie może być zamieszkanym. Rodzina Ilnickich przegrała proces w 1918 r., a nauczycielka Helena Ilnicka musiała się przeprowadzić. Rodzina znalazła jednak bardziej przestronne i komfortowe mieszkanie. Z kolei P. Jarosz, pozbywając się lokatorów, uzyskał możliwość całkowitej sprzedaży swojej nieruchomości, przy czym – pomijając prośbę poprzedniego właściciela – sprzedał ją jednak Żydom za kwotę znacznie większą od poprzedniej⁶⁵².

Instytucje duchowe różnych wyznań starały się w czasie wojny chronić swoich wiernych przed skutkami całkowitego zniszczenia. Tak więc do kampanii wyzwolenia Drohobyczczyzny, która zakończyła się w maju 1915 r., dołączyła ukraińska Cerkiew greckokatolicka, która rozpoczęła odbudowę parafii i lokalnie wspierała wdowy, sieroty i osób niepełnosprawnych. Ponadto wielu kapłanów brało bezpośredni udział w walkach o Drohobyczczyżę, pełniąc obowiązki kapelanów wojskowych w szeregach Legionu Ukraińskich Strzelców Siczowych. Na przykład ks. Eustachy Kuszlik 16 stycznia 1916 r. otrzymał nawet podziękowania za zasługi wojskowe dla państwa i narodu od Nuncjatury Apostolskiej⁶⁵³. W jego książeczce wojskowej zachowały się świadectwa najcięższych walk, a także odznaczenia bojowe.

Po wyzwoleniu z rosyjskiej inwazji w maju 1915 r. Drohobyczczyzna powoli zaczęła zapominać o okrucieństwach popełnianych przez rosyjskich okupantów, reprezentowanych przez specjalną policję pod dowództwem kapitana Aleksieja Tillo, który pełnił funkcję szefa

⁶⁴⁹ Ibidem, s. 98.

⁶⁵⁰ Ibidem, s. 99.

⁶⁵¹ Ibidem, s. 98

⁶⁵² Ibidem.

⁶⁵³ Відділ фондів музею «Дрогобиччина», Спр. А-7773, Арк. 1.

powiatu drohobyckiego w obwodzie lwowskim. Do pełnej rekonstrukcji skutków rosyjskiej okupacji nie wystarczają dziś specjalne archiwa Generalnego Gubernatorstwa Rosji. W tej książce osobno publikujemy unikalne dokumenty z okresu 1916–1917 z archiwum bazylianów przy cerkwi Trójcy Przenajświętszej w Drohobyczu, które dziś są przechowywane w zasobach Muzeum Krajoznawczego „Drohobyczczyzna” i zawierają w pewnym stopniu unikalne wzmianki o barbarzyństwie rosyjskich wojskowych ukierunkowanych na „Frankowski region”. Analizując tego typu źródła kościelne – sprawozdania, listy i zarządzenia – warto zauważyć, że szczególne znaczenie mają autografy parafian oraz pieczęcie władz parafialnych dekanatu drohobyckiego z lat 1916–1917, które świadczą o bezpośredniej trosce o odbudowę parafii i mają szczególną wartość archeograficzną. Ogólnie rzecz biorąc, źródła kościelne pozwalają prześledzić program realizacji szeregu działań ze strony ukraińskiej Cerkwi greckokatolickiej w celu przywrócenia życia parafialnego oraz ukraińskiej kultury i duchowości. W tym kontekście pomagali także mnisi, którzy sporządzali rejestry przymusowo wywiezionych na wschód, zabitych lub zaginionych parafian, przy czym każdy robił to w swojej jurysdykcji.

Wyzwolenie wsi dekanatu drohobyckiego zintensyfikowało działalność religijną i charytatywną ukraińskiej Cerkwi greckokatolickiej (UCGK). W lutym 1916 przemyski konsystorz greckokatolicki skierował do dekanatu drohobyckiego rozporządzenie o natychmiastowej rewizji strat w parafiach, co pozwoliło na szybką ocenę sytuacji w celu ich dalszej odbudowy. Z drugiej strony konsystorz zainteresowany był utratą cennych przedmiotów i dokumentów, które od wieków gromadzone były w archiwach parafialnych, a w czasie inwazji rosyjskiej często były grabione przez okupanta. W tym kontekście należy podkreślić również działalność Muzeum Narodowego we Lwowie, utworzonego przez metropolitę Andrieja Szeptyckiego, który starał się wszelkimi metodami chronić odwieczne dobra ukraińskiej Cerkwi. W połowie marca 1916 r. proboszczowie wszystkich wsi Drohobyczczyzny złożyli szczegółowe raporty o sytuacji w parafiach. Warto przy tym zauważyć, że zdecydowana większość świątyń parafialnych i archiwów była nietknięta.

Po rewizji kościołów parafialnych dekanatu drohobyckiego konsystorz przemyski zaczął przekazywać środki na odbudowę tych świątyń i domów parafialnych (plebanii, szkół), które doznały poważnych uszkodzeń.

Tabela 7. Rejestr uszkodzeń kościołów i domów parafii dekanatu drohobyckiego oraz bilans niezbędnych wydatków na renowację (7 marca 1916 r.)⁶⁵⁴

Nr	Parafia	Rejestr uszkodzeń	Bilans wydatków przewidywane / zrealizowane	Dostępność środków
1.	Bilcze	uszkodzony dach, ściany wokół okien i obrazy przy oknach	naprawa drzwi – 686 koron, ikonostas – 2000 k., ogrodzenie – 300 k. (łącznie 2300 k.); naprawa domu kapłana: stodoła – 100 k., ogrodzenie i brama – 500 k., ogrodzenia zrobione z gałęzi – 400 k.; razem 1000 k.	brak dochodów

⁶⁵⁴ Ibidem, Cnp. A-7586, Apk. 3.

2.	Gaje Górne	uszkodzony kościół filialny	remont kościoła – 200 k.	kosztem kasy kościelnej
3.	Dalawa	uszkodzony dach	remont dachu – 500 k.	nie ma funduszy z powodu braku pieniędzy, ponieważ kościół został niedawno zbudowany; parafianie zubożeli z powodu wojny
5.	Kawsko	podczas bitwy spłonęły domy parafialne i gospodarcze; nie ma żadnej stodoły	remont stajni i obory – 3000 k., na odbudowę innych budowli – 1500 k.	odbudowano stajnię o wartości 1600 k. ze środków, które zebrała społeczność, potrzeba co najmniej 4000 k. Na odbudowę innego; nie ma funduszy na resztę odbudowy, ponieważ społeczność ucierpiała z powodu pożaru i sama musi zostać odbudowana (45 posiadłości spalonych)
6.	Letnia (Stara)	w kościele filialnym uszkodzone są okna; w pobliżu kościoła klasztor letnianski jest ogrodzony płotem o długości 130 m., wymaga naprawy; częściowo uszkodzona jest szkoła i stodoła	naprawa okien – 98 k.; remont ogrodzenia klasztornego – 1300 k.; remont stodoły i plebanii – 200 k., ogrodzenie 400 m. – 400 k., zakup 40 m sztachety – 160 k.; razem: 760 k.	skarbnica może zebrać ok. – 500 k., innych środków na remonty nie ma
7.	Medenicze	zniszczono 80 m. ogrodzenia	naprawa ogrodzenia – 800 k.	brak funduszy na remont
8.	Rypczyce, kościół filialny w Oparach	w stanie zaniedbanym	środków na odbudowę kaplicy proboszcz nie złożył; szacunkowe koszty: 70 000 k.	możliwość istnieje tylko poprzez spłatę połowy wydatków, choć pod znakiem zapytania stoi i ta informacja

Z drugiej strony urząd dekański Drohobycza rozpoczął program opieki nad sierotami wojskowymi, których rodzice zginęli na froncie. Tak więc sporządzono listy sierot i program pomocy dla nich. Do sprawy powołano Komitet Opieki nad Ukraińskimi Sierotami, którego plan przewidywał możliwość zapewnienia opieki świeckiej, a także szerokie wsparcie dla sierot w zakresie nauczania w szkołach publicznych lub zawodowych przynajmniej do momentu osiągnięcia pełnoletności. W celu opieki nad sierotami już w styczniu 1916 r. powołano Ukraiński Diecezjalny Komitet Opieki nad Sierotami Wojennymi mający nieść pomoc wysiedleńcom ze strefy działań wojennych podczas pierwszej wojny światowej.

W tym samym czasie rozwijała się działalność Komitetu Państwowego, który ograniczał się do terytorium miasta Lwowa i dopiero 6 października 1916 r. komitet został przekształcony w Komitet Narodowy, którego działalność objęła całe terytorium Galicji⁶⁵⁵. Równocześnie w 1916 r. powstała w Drohobyczu Fundacja im. Grzegorza Kossaka ukierunkowana na pomoc wdowom i sierotom Strzelców Siczowych, która w pewnym stopniu współpracowała z władzami zwierzchnimi UCGK.

Aby poprawić sytuację sierot, kalek, wdów i zapewnić im praktyczną pomoc, w połowie 1916 r. Ukraiński Komitet Diecezjalny rozszerzył swoje funkcje, a jego działalność objęła trzy diecezje galicyjskie – lwowską, przemyską, stanisławowską i skupiła się na ochronie sierot⁶⁵⁶. Na początku czerwca 1916 r. urząd dekański UCGK w Drohobyczu zaproponował „przyjęcie dzieci do opieki w powiatowym mieście Drohobyczu niż w bardziej odległym Przemyślu. W końcu ofiary wojny mają prawo do ochrony w rodzinnym Drohobyczu. Jednocześnie w Przemyślu utrzymanie sierot jest zbyt drogie”⁶⁵⁷. Zaproponowano m.in. opcję kompromisową, oznaczającą, że jeśli starsze sieroty mają świadectwa ukończenia szkoły państwowej, to można je wysłać na naukę do szkół średnich lub naukę jakiegoś rzemiosła w Przemyślu. Natomiast młodsze sieroty miały chodzić do miejscowych szkół publicznych. Ważne, że do ostatniej propozycji przyczyniło się starostwo powiatowe. Większość urzędników dekanatu drohobyckiego uważała, że przyspieszenie tej sprawy miał ułatwić Komitet Diecezjalny, przy „wspieraniu i dobrej woli patriotów powiatu drohobyckiego”⁶⁵⁸. Wkrótce opublikowano kilka zarządzeń i odez w sprawie opieki nad sierotami wojskowymi: 8 lutego 1916 r. (o opiece nad filiami), 17 lutego 1916 r. (o formularzach programu opiekuńczego) i 18 maja 1916 r. (apel o ochronę sierot w Przemyślu). Ostatecznie przydzielono 24 sieroty, które miały studiować w bursach Jarosławia, Sambora, Żółkwi i innych⁶⁵⁹.

Następnie urząd dekanatu drohobyckiego zwrócił się do ukraińskiego diecezjalnego Komitetu Opieki nad sierotami-ofiarami wojny w Przemyślu, który działał w domu Towarzystwa „Wiara”, w sprawie sytuacji, jaka zaistniała w zakresie opieki nad nimi. Jak się okazało, jeszcze 12 kwietnia 1916 r. poinformowano konsystorza unijnego w Przemyślu o liczbie sierot w 17 podległych parafiach. Zwrócono również uwagę, że w Drohobyczu zainicjowano utworzenie własnego Komitetu Opieki nad sierotami wojennymi pod przewodnictwem opata klasztoru w Drohobyczu Onufrego Burdiaka⁶⁶⁰ i podpułkownika Kazimierza Górkowskiego. Zgodnie z prawem powiatowym komitet ten zorganizował dla sierot oddzielną przestrzeń i pomieszczenia z ogrodem do prowadzenia gospodarstwa, w celu samodzielnego utrzymania sierot ukraińskich⁶⁶¹. W nowej siedzibie dzięki darowiznom uzyskano dużą pomoc finansową. Osobne wsparcie obiecywały również władze

⁶⁵⁵ Б. Ступарик, *Розвиток системи опіки над дітьми в Україні* [w:] *Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою*, Ужгород: Мистецька лінія, Івано-Франківськ 2002, с. 43–66; С. Лупаренко, *Діяльність церковних і громадських організацій із захисту й розвитку дітей на західноукраїнських землях (1900–1930 рр.)*, „Педагогіка та психологія” 2014, Вип. 45, с. 6.

⁶⁵⁶ Р. Воляннюк, *Педагогічний аспект опіки дітей і молоді в Галичині (друга половина XIX – перша третина XX ст.)*: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, Івано-Франківськ 2005, с. 10.

⁶⁵⁷ Відділ фондів музею «Дрогобиччина», Спр. А-7579, Арк. 2.

⁶⁵⁸ Ibidem.

⁶⁵⁹ Ibidem, Арк. 2зв.

⁶⁶⁰ Онуфрій Теодор Бурдяк – Ігумен дрогобичького монастиря ЧСВВ впродовж 1912–1918 рр.

⁶⁶¹ Відділ фондів музею «Дрогобиччина», Спр. А-7579, Арк. 2зв.

powiatowe. Komitet w Drohobyczu zwrócił się także do kapituły przemyskiej o odpowiedź na pytanie, czy będzie jakaś pomoc na utrzymanie sierot w przyszłości i czy Komitet Opieki nad sierotami w Przemyśle przyjmie przynajmniej kilka sierot, gdyż ich utrzymanie wymagało sporych wydatków⁶⁶².

Ostatecznie w dekanacie ustalono, że w 17 parafiach mieszka 75 sierot o różnym statusie, w tym w Bilczycach – 5, Mrażyńcu obok Borysławia – 1, Wańcowiczach – 5, Wróblowicach – 3, Gajach Dolnych – 11, Horucku – 5, Hubiczach – 3, Dalawi ze Sołońska – 9, Dobrohostowie – 6, Letni – 3, Medenicach – 3, Opowie – 3, Bani Kotowskiej (Popielach) – 3, Rybniku – 5, Truskawcu – 1, Tustanowicach – 6 i Ulicznie – 3. Kwestia opieki nad tymi sierotami została omówiona na radzie dekańskiej, która odbyła się w Drohobyczu 6 marca 1916 r.⁶⁶³ Jak się okazało, Komitet zainicjowany przez K. Gózkowskiego w Drohobyczu nie zaczął jeszcze działać, ponieważ nie przedstawiono mu dotychczas szczegółowych informacji na temat liczby sierot. Pod przewodnictwem ks. A. Burdiaka wiele ukraińskich organizacji Drohobycza zostało włączonych do Komitetu. Na posiedzeniu dekanatu zdecydowano o przesunięciu terminu rozpoczęcia prac do czasu zakończenia Świąt Wielkanocnych. Na posiedzenie zjechało 21 pastorów, z których każdy wniósł jako coroczną opłatę komisji po 6 koron (łącznie 126 koron). Wraz ze środkami podarowanymi z kasy dekanatu drohobyckiego do Komitetu w Przemyśle przekazano 132 korony⁶⁶⁴.

Należy zauważyć, że przy organizacji programu rehabilitacji dekanatu⁶⁶⁵ zdarzały się przypadki, gdy ze względu na odległość wsi od Drohobycza i bliskość strefy działań wojennych proboszczowie nie mogli w pełni uczestniczyć w pracach Komitetu. Tak więc ksiądz ze wsi Kawsko Michał Tatomir 24 marca 1916 r. zawiadomił dekanat, że nie będzie mógł przyjechać na spotkanie „dopóki m. Stryj będzie należeć do najbliższego okręgu wojskowego i będą trudności z paszportem”⁶⁶⁶.

Podczas oględzin zniszczeń w parafiach okazało się, że w niektórych kościołach uratowano wiele przedmiotów liturgicznych i zabytkowych. Na przykład we wsi Bilcze została ocalona Ewangelia z 1780 r., a w Borysławiu – rzeźbiony posrebrzany krzyż. W parafii wsi Hubicze zachowano zabytkowe ikony z okresu XVII w., które zostały przekazane do Muzeum Narodowego we Lwowie. Cudem ocalały także drewniane cerkwie z malowidłami ściennymi w Medenicach, Drohobyczu i innych miejscowościach⁶⁶⁷.

W czasie okupacji wojsko rosyjskie wyrządziło największe szkody gospodarce kościelnej, także księżom i ich rodzinom. Na przykład proboszcz wsi Michałowice Antoni Słoński w swoim opisie strat szczerze ubolewał nad brakiem funduszy na odbudowę parafii i plebanii, ponieważ otrzymał tylko 250 koron od Funduszu Kościelnego, a od państwa 950 koron, podczas gdy całkowite straty sięgały aż 12580 koron. Z drugiej strony Rosjanie prawie doszczętnie zniszczyli i splądrowali mienie kościelne i gospodarkę, nie pozostawiając ani siły pociągowej, ani bydła, ani drobiu. Okupanci zrabowali nawet bieliznę, ubrania i artykuły gospodarstwa domowego. W rezultacie ksiądz był zmuszony poprosić osoby pry-

⁶⁶² Ibidem.

⁶⁶³ Ibidem, Спр. А-7586, Арк. 2

⁶⁶⁴ Ibidem.

⁶⁶⁵ Program rehabilitacji dekanatu trwał od maja 1915 r. do listopada 1918 roku. Jego zadaniem była odbudowa parafii kościelnych i życia parafialnego świeckich po okupacji rosyjskiej.

⁶⁶⁶ Ibidem, Арк. 11.

⁶⁶⁷ Ibidem, Спр. А-8753, Арк. 1.

watne i stowarzyszenia pomocowe o pożyczkę w wysokości 2000 koron, aby w jakiś sposób poprawić sytuację. Pomimo to nadal nie mógł zapewnić edukacji dzieciom⁶⁶⁸.

W Repczycach sytuacja była jeszcze bardziej napięta, ponieważ miejscowego księdza Michała Żurawickiego Rosjanie okradli ze wszystkiego – zabrali srebrne sztucce, serwety, biżuterię, a nawet meble. Jak się okazało, na terenie dworu kościelnego i plebanii Kozacy dońscy stacjonowali przez 3 tygodnie i wtedy nie tylko okradli dom, ale także zniszczyli ogród, wykorzystując go pod okopy⁶⁶⁹.

Urząd dekański zaczął również badać stan archiwów parafialnych. Interesowano się przede wszystkim stanem bazy metrykalnej, tym, które egzemplarze zaginęły i za jakie lata brakuje ksiąg. Co ciekawe, w czasie inwazji rosyjskiej w środowisku parafian dekanatu drohobyckiego wielu mieszkańców przeszło na wyznanie prawosławne. Zasadniczo przypadki te były związane z przynależnością parafian do organizacji moskiewskich. W związku z tym podczas powojennych kontroli urząd UCGK dowiadywał się, ilu parafian przeszło na inną wiarę i w jakich okolicznościach⁶⁷⁰.

29 marca 1916 ksiądz arcybiskup Karol Wołoszyński w imieniu Episkopatu w Przemyślu i zgodnie z zarządzeniem cesarsko-królewskiego gubernatorstwa zobowiązał proboszczów i osoby świeckie do pokornego włączenia się w odnowę rolnictwa, w celu, jak to określono, przyspieszenia odbudowy narodu. Chodziło przede wszystkim o maksymalną uprawę ziemi i zasiew zbóż, a także o wzajemną pomoc między sąsiadami⁶⁷¹.

Podane fakty dotyczące działalności rosyjskich szowinistów na terenie powiatu drohobyckiego, których przywódcą był rosyjski kapitan Aleksiej Tillo, poszerzają nasze wyobrażenia o metodach „edukacyjnej” pracy wojskowych policjantów Imperium Rosyjskiego na Drohobyczczyźnie, które – jak się okazało – niewiele różnią się od metod rosyjskich okupantów z lat 1939–1941, 1944–1953. Niestety, metody te obserwowane są także współcześnie (2014–2022) w codziennych działaniach nie tylko w rejonach Donbasu i Ługańska, ale w całej Ukrainie.

⁶⁶⁸ Ibidem, Спр. А-9865, Арк. 1–13в.

⁶⁶⁹ Ibidem, Спр. А-9868, Арк. 1–13в.

⁶⁷⁰ Ibidem, Спр. А-7591, Арк. 11.

⁶⁷¹ Ibidem.

ROZDZIAŁ V

Zachodnioukraińska Republika Ludowa i „drzewo wolności” wspólnot narodowych Drohobyczczyzny w latach 1918–1919

Narodowa pamięć o historycznym pragnieniu rozwoju tradycji państwowości ukraińskiej od najdawniejszych czasów do współczesności jest niezwykle ważna w kształtowaniu patriotycznego programu wychowania młodego pokolenia Ukraińców, szczególnie w czasie agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, która trwa od 2014 r.⁶⁷² 22 stycznia 2020 r. minęła 101. rocznica ogłoszenia Aktu zjednoczenia Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej z Ukraińską Republiką Ludową, co oznaczało odrodzenie jednego niepodległego państwa ukraińskiego, a więc oznaczało ważny etap w tradycji historycznej tworzenia państwa. Wreszcie dzisiaj dla Ukrainy bardzo ważne jest, aby polska, rumuńska lub węgierska historiografia jednogłośnie propagowały historyczny fakt odrodzenia państwowości Ukraińców w latach 1918–1919, przede wszystkim poprzez oficjalną politykę o pamięci narodowej we własnych naukach historycznych.

Z drugiej strony rozdział ten zajmuje się przede wszystkim analizą zagadnień o szczególnym znaczeniu dla niedawnej przeszłości i teraźniejszości Ukrainy i Polski w różnych kontekstach ich relacji. Nieprzypadkowo w wielu poruszanych kwestiach, szczególnie dotyczących chęci odrodzenia własnej państwowości, znajduje się wiele uzasadnionych źródeł i refleksji, a także konkretnych wniosków, które mogą być akceptowane w kolejnych dyskursach historycznych. Krótka chronologicznie historia Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej jest w rzeczywistości bardzo ważna dla kształtowania poczucia tożsamości współczesnego pokolenia Ukraińców, zwłaszcza młodego pokolenia. Dlatego kultywowanie pamięci o tym momencie w historii narodu ukraińskiego jest z pewnością uzasadnione. To właśnie ten imperatyw przyświecał autorom niniejszej publikacji w przygotowaniu piątego rozdziału. Jego treść z pewnością determinuje wartość poznawcza i edukacyjna. W rezultacie większość materiałów w tej części pochodzi z mało znanych i nieznanych dokumentów, a także wspierana jest poważnymi źródłami archiwalnymi, które są również publikowane w załącznikach. Większość z tych źródeł w okresie 1918–1919 r. poważnie rekonstruuje nasze wyobrażenia o rzeczywistych niezależnych impulsach Ukraińców Zachodniej Ukrainy i Drohobyczczyzny w skali globalnej.

⁶⁷² Л. Тимошенко, *Політика історичної пам'яті в Дрогобичі як дзеркало реалій сучасного провінційного міста*, Інтернет-газета «Майдан», Дрогобич 20.01.2020, [Електронний ресурс], Режим доступу: http://maydan.drohobych.net/?p=75853&fbclid=IwAR1xbM7di_OSshj2doaZdC8ffysjnпw0ygEwoJwoWdIX0SvBx5rPC-Smf3E; Його ж: Вкотре про політику історичної пам'яті в Дрогобичі як віддзеркалення реалій сучасного провінційного міста, Інтернет-газета «Майдан», Дрогобич 24.01.2020, [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net/?p=76046>.

Warto zauważyć, że ożywienie dążeń Ukraińców do narodowo-patriotycznej rywalizacji o własną niepodległość w większości przypadków zostało ugruntowane przez autorytet inteligencji i, co najważniejsze, autorytet wyczynów bojowych kadry oficerskiej Ukraińskich Strzelców Siczowych, pochodzących w szczególności z Drohobycczyny. Nieprzypadkowo na łamach lwowskiego czasopisma „Kronika Czerwonej Kaliny” w 1936 r. w nekrologu porucznika Mikołaja Nimiłowicza odnotowano:

Udział Drohobycczyny w naszej wojnie wyzwolenczej nie jest znany w cyfrach, ale i bez tych danych możemy powiedzieć, że powiat drohobycki był godnie reprezentowany wszędzie tam, gdzie trzeba było potwierdzić krwawą cześć żółtoniebieskiej flagi⁶⁷³.

Zwycięstwa wojskowe na terenie Karpat i Galicji w latach 1914–1919 w wielu przypadkach zależały od umiejętnego przywództwa, dzięki któremu budowano strategię wojskowe. Ostatecznie z powiatu drohobyckiego pochodziła znaczna część kadry oficerskiej, wielu z nich to bohaterowie narodowi. Na przykład z terenu Drohobycczyny pochodzili oficerowie USS, a następnie UGA (Ukraińska Galicyjska Armia)⁶⁷⁴: pułkownik Grigorij Kossak (1882–1939) i jego dwaj bracia Wasilij (1886–1932) i Iwan (1876–1927) z Drohobycza; ataman Stefan Shuchewicz (1877–1945), który przez długi czas pracował w Drohobycz; setnik, doktor Michaił Wołoszyn z Rolewa (1877–1943 r.); porucznik USS, pułkownik i naczelnik buławy armii URL (Ukraińskiej Republiki Ludowej) Andrzej Melnik (1890–1964) z Wołoszczy; chorąży USS, a później setnik Michał Matczak (1895–1958) z Woli Jakubowej; podoficer USS, a później i organizator kawalerii UGA – Lew Lepki (1888–1971); setnik, jeden z przywódców pierwszego Towarzystwa Siczowego w Borysławiu K. Gutkowski (1881–1915); współorganizator drohobyckiego „Płastu”, przewodnik karpackich szlaków, bohater walk lwowskich i chorąży USS, a potem porucznik UGA Michał Mińczak z Sielca (1894–1976); chorąży USS, a następnie podoficer UGA Eugeniusz Jasienicki z Drohobycza (1892–? 1921); pisarz strzelecki, doktor filozofii, członek Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki Łukasz Luciwn z Gruszowa (1895–1984); komendant Stanicy Ukraińskiej drużyny wojskowej w Borysławiu w latach 1918–1919, podoficer UGA Omelian Tustaniwski (?–1919) z Borysławia; porucznik, adiutant sztabu UGA, prawnik Seweryn Modrycki z przedmieścia Drohobycza (1889–1920); lekarz UGA dr Mikołaj Szczypajło z Drohobycza; członek tajnego koła im. I. Franki w drohobyckim Gimnazjum Państwowym, porucznik UGA Mikołaj Nimiłowicz z Drohobycza (1896–1936). Co ciekawe, większość tych oficerów kończyła Gimnazjum w Drohobycz im. Franciszka Józefa I, którego absolwentem był w swoim czasie Iwan Franko, a także Bursę św. Jana Chrzyciela, przy której przez długi czas działało tajne koło imienia Iwana Franki wychowujące młodzież w duchu narodowo-patriotycznym.

Z drugiej strony poważne znaczenie dla odrodzenia ukraińskiej państwowości w czasach ZURL (Zachodnio-Ukraińska Republika Ludowa) miały negocjacje ukraińskiej inteligencji, polityków i wojska w Brześciu w lutym 1918 r., kiedy Ukraińcy w imieniu URL (Ukraińska Republika Ludowa) przedstawili wolę wszystkich etnicznych Ukraińców, którzy w tym czasie mieszkali również na terytorium Austro-Węgier, chociaż nie byli jeszcze w stanie ożywić państwowości. Treść i znaczenie rozmów brzeskich jest dziś poważnie analizowana w literaturze encyklopedycznej i specjalnej. Pozostaje nam zatem jedynie stwierdzić, że ogólny

⁶⁷³ Микола Німілович пор. УГА, *Посмертні згадки*, „Літопис Червоної калини: ілюстрований журнал історії та побуту”, Чис. 3, Львів 1936, с. 23.

⁶⁷⁴ Ibidem.

obraz sytuacji w brzeskich negocjacjach pokojowych i podpisanie tekstu traktatu z 8 lutego 1918 r. zostało przyjęte niejednoznacznie wśród Polaków, Rumunów i Węgrów. Natomiast podpisanie porozumienia w Brześciu wzbudziło szerokie zainteresowanie opinii publicznej na całej Ukrainie, nie tylko w Ukraińskiej Republice Ludowej (URL), czyli w regionie nadnieprzańskim, ale także w Galicji Wschodniej. Zgoda Austro-Węgier na włączenie do Ukrainy Chełmszczyzny, Podlasia i Nadsania wywołała patriotyczną demonstrację Ukraińców na wszystkich ziemiach ukraińskich, w tym stolicy „Frankowej Kalifornii” – Drohobyczu. Jednocześnie strona polska zareagowała masowymi protestami w całym ówczesnym Królestwie Polskim, jednak na poziomie Drohobycza protesty te były wyłącznie lokalne i nie miały charakteru demonstracji. Choć w niektórych wspomnieniach polskiej społeczności narodowej wyraźnie widać wewnętrzne niezadowolenie, a tym bardziej absolutne zaskoczenie faktem, że Ukraińcy Galicji Wschodniej w ogóle ośmielają się działać w listopadzie 1918 r. po traktacie brzeskim. Ogólnie rzecz biorąc, kwestia opinii i zachowania Polaków w związku z podpisaniem przez URL układu brzeskiego i wydarzeniami w Królestwie Polskim przed listopadem 1918 r. ma obszerną historiografię. W większości polskiej literatury stwierdza się fakt, że w Galicji Wschodniej panowały oczywiste pokojowe stosunki między Ukraińcami i Polakami w okresie od lutego do sierpnia 1918 r. Wreszcie, zarówno polskie, jak i ukraińskie organizacje młodzieżowe, sportowe i paramilitarne, które współistniały tutaj, nadal były ściśle monitorowane przez austriackie służby policyjne. Równolegle kontrolowano wojska wszystkich narodowości, które nadal znajdowały się w szeregach legionów polskich i ukraińskich Cesarstwa Austro-Węgierskiego. Jednocześnie wszystkie organizacje narodowe, towarzystwa i wojsko wśród Ukraińców i Polaków w Galicji Wschodniej po podpisaniu traktatu brzeskiego przez Ukraińców w imieniu URL nie podawały żadnych bezpośrednich, publicznych ani ukrytych powodów ingerencji władz austriackich. Z treści oficjalnych raportów wysyłanych z Galicji do Wiednia nie można w pełni stwierdzić, że wydarzenia rewolucyjne w latach 1917–1918 na Ukrainie Naddnieprzańskiej miały silny wpływ na nastroje społeczne i polityczne w Galicji. Fakty bezpośrednio związane z tym, co wydarzyło się w Galicji Wschodniej jesienią 1918 r., czyli powstanie Ukraińskiej Rady Narodowej i jej Komisji Wyborczej, co zasygnalizowało utworzenie Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej, są częściowo opisane w tej części książki.

Z ukraińskiej historiografii dowiadujemy się, że ustanowienie władzy ZURL miało swoje podstawy, ponieważ 3 marca 1918 r. odbyła się wielka demonstracja z okazji podpisania pokoju brzeskiego i uznania Ukrainy za suwerenne państwo. W manifestacji na Rynku wzięło udział około 50000 osób z delegacji miasta i wsi Drohobyczyny. Nic więc dziwnego, że władza ZURL miała wystarczające wsparcie w regionie drohobyckim, a jej działania dla edukacji ludności zakończyły się sukcesem⁶⁷⁵. Warto zauważyć, że w proces ukraińzacji i oświecenia idei narodowo-państwowych poważnie zaangażowali się ukraińscy strzelcy siczowi z Ukraińskiej Galicyjskiej Armii, aktywnie angażując się w wydarzenia kulturalne i artystyczne. Na przykład w marcu 1918 r. chór strzelecki i orkiestra pod kierunkiem podchorążych Lesia Hrynyszczaka i Michała Gajworońskiego z powodzeniem występowały z koncertami w wielu miastach Galicji: Lwowie, Stanisławowie, Stryju, Drohobyczu, Bolechowcie itp. Podczas przedstawień organizowano osobne święta, poświęcone Tarasowi Szewczence i Iwanowi France oraz wieczory poświęcone świętom narodowym. Również

⁶⁷⁵ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *У період Західноукраїнської народної республіки* [w:] *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.): навчальний посібник*, ДДПУ ім. І. Франка, істор. факультет, Наук. ред. Л. Тимошенко, Дрогобич 2009, с. 143.

na tych występach brzmiały ukraińskie pieśni ludowe i strzeleckie, pieśni do słów Tarasa Szewczenki, dzieła Mozarta, Wagnera i innych⁶⁷⁶.

Między marcem a sierpniem 1918 r. sytuacja związana z polskimi i ukraińskimi legionistami nadal pozostawała spokojna, choć była napięta ze strony władz austriackich, ponieważ austriacka administracja wojskowa, a także żandarmeria, na fali frustracji ukraińskich wojskowych i ich dążeń do stworzenia własnych niepodległych państw, uważała wielu z tych, którzy wracali z frontu za dezterów. To nie przypadek, że większość z nich wstąpiła w szeregi własnych legionów narodowych, by walczyć o niepodległość między Polakami a Ukraińcami.

Na przykład ze wspomnień Barbary Tuczyńskiej o swoim ojcu Mieczysławie Tyszkiewiczzie dowiadujemy się, że pod koniec lutego 1918 r. samowolnie rozwiązano znaczną część korpusu ułanów (dawna II Brygada Polska), z którego kilkuset żołnierzy ukrywało się w Borysławiu⁶⁷⁷. Po ukryciu broni i przebraniu się w cywilne ubrania wojskowi próbowali wyrobić dla siebie legitymacje nafiaarzy, jednak zdemarkowali ich austriacy komandosi, tzw. „Landsturm”, rozpoczynając rewizje i aresztowania. Pomimo że M. Tyszkiewicz otrzymał legalny urlop wojskowy od marca do maja 1918 r., już w połowie maja – zgodnie z zeznaniami borysławskiego urzędnika naftowego, u którego pracował – został złapany i uznany za „wroga państwa” i „dezterę”, ponieważ był w grupie tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej, która sprzeciwiała się istnieniu Austro-Węgier⁶⁷⁸. Następnie M. Tyszkiewicza czekał pobyt w więzieniach Sambora, Jarosławia i Krakowa. W Krakowie trafił do szpitala, gdzie jako lekarz pracował jego stryj Żurakowski, który doradził M. Tyszkiewiczowi, by potajemnie ukrywał się w łagiewnickim klasztorze, gdzie przebywali umierający na gruźlicę. Później, w związku z oficjalnymi rozprawami sądowymi i uzasadnieniem lekarzy, jakoby był inwalidą, został zwolniony z zarzutów sądowych i oficjalnie mógł wrócić do Borysławia. Żandarmi długo szukali go w Otyni jako dezterę, ale nie mogli go znaleźć⁶⁷⁹.

Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku polskich żołnierzy służących w polskim korpusie oficerów wojskowych, którzy w lutym 1918 r. przybyli do Borysławia i ukrywali się przed władzami. Wstąpili do tajnej polskiej organizacji, która prowadziła konspiracyjne prace agitacyjne przeciwko rządowi i deklarowała niezależne idee dla narodu polskiego. Wśród nich był wojskowy Bronisław Wojciechowski, którego ukrywał Marian Wieleżyński⁶⁸⁰. Zauważmy, że komendant policji wojewódzkiej, począwszy od 1 lutego 1918 r., co tydzień dokładnie informował Dowództwo Generalne w Wiedniu o sytuacji, która rozwinęła się wraz z nastrojami politycznymi w rejonie drohobyckim, ponieważ zarówno Polacy, jak i Ukraińcy, latem 1918 r. przygotowywali ideowy przyczółek ideologiczny dla organizacji różnych grup społecznych. W raporcie nr 190 z 22 lipca 1918 prezydent Bukowiny i szef policji krajowej Galicji i Bukowiny oświadczyli, że zwolnieni legionieści polscy nie mieli jako takiej organizacji publicznej, ale zamiast tego zakładali różne organizacje konspiracyjne i stowarzyszenia robotników, zwłaszcza w okolicach Borysławia i Drohobycza. Niekiedy organizacje te działały otwarcie na rzecz interesu narodowo-patriotycznego i niezależności całego narodu polskiego. Wielu polskich legionistów wędrowało po ulicach i brało udział w różnych zgromadzeniach narodowych i imprezach masowych. W tym samym czasie

⁶⁷⁶ М. Лазарович, *op. cit.*, s. 287–288.

⁶⁷⁷ В. Tokarska, *op. cit.*, s. 50–54.

⁶⁷⁸ Ibidem.

⁶⁷⁹ Ibidem.

⁶⁸⁰ W. Pawłowski, *op. cit.*, s. 48.

powstała tajna polska organizacja jeńców wojennych (Organizacja Wojska Polskiego), związana z krakowskim organem „Kultura Polska”⁶⁸¹. Poszczególni legioniści dążyli do stworzenia bardziej radykalnej organizacji „Bratniak”, która nawet pod przywództwem austriackiego rządu dążyła do zdobycia broni⁶⁸². Oznacza to, że w przeciwieństwie do Ukraińców polskie organizacje dzieliły się na te, które same dążyły do organizowania powstania, oraz te, które szukały autonomii pod przywództwem Austrii.

W Borysławiu narodziła się inna organizacja, składająca się głównie z robotników i byłych wojskowych, którzy starali się dzięki niej zostać legalnymi robotnikami, aby nie wracać na front. Była to organizacja „Rohól Landsturm Arbeiter Kader” (oddział robotniczy), która istniała co najmniej od 1916 r. Na przykład po niewoli rosyjskiej w 1917 r. w jej szeregach wszedł Wit Sulimirski, który po oblężeniu Przemyśla w 1915 r. przyłączył się do Rosjan⁶⁸³. Były wojskowy po pewnym czasie został powołany na stanowisko szefa państwowych szybów naftowych⁶⁸⁴. Zyskał więc spore wpływy, by osłaniać konspiracyjną pracę Polaków. Wiadomo, że W. Sulimirski był zaangażowany w szkolenie polskich ochotników, którzy nie tylko byli przygotowywani ideologicznie, ale także konspiracyjnie prowadzili wojskowe szkolenie, a także gromadzenie broni⁶⁸⁵. To nie przypadek, że podczas bitwy polsko-ukraińskiej o Lwów w dniach 20–24 listopada 1918 r. W. Sulimirski stanął na czele polskiego „Sokoła”, jako jego przywódca, a także przyłączył się do planu obrony cytadeli lwowskiej⁶⁸⁶. W latach 1915–1918 Borysław stał się *de facto* ośrodkiem emigracji byłych polskich wojskowych i azylem dla uchodźców, którzy – pod pretekstem oficjalnego przyjęcia ich na stanowiska stażystów – faktycznie unikali służby w armii austriackiej. Żadna akcja polityczna w latach 1916–1918 w Borysławiu i okolicach nie odbyła się bez udziału polskich organizacji i stowarzyszeń rekrutujących się spośród byłych wojskowych⁶⁸⁷.

Odrębne raporty sporządzano także w odniesieniu do dominującego w Galicji ukraińskiego chłopstwa i inteligencji. Tak więc w raporcie Eduarda Fisзера nr 110 z 22 lipca 1918 r. stwierdzono, że radykalna partia polityczna Ukraińców Galicji i Bukowiny faktycznie rozproszyła się w środowisku Partii Socjaldemokratycznej, której jedynym godnym przywódcą był były ambasador w parlamencie austriackim – Siemion Wityk. To on, jak zaznaczono, brał czynny udział w organizowaniu kolejowych strajków i powstań socjalistycznych we Lwowie, a od połowy lipca 1918 r. pilnie wyjechał do kopalni ropy naftowej w okolicach Drohobycza. Odnotowano, że w tym czasie S. Wityk próbował przekonać ukraińskich kolejarzy i robotników do rozpoczęcia własnego powstania i strajków⁶⁸⁸. W tym samym raporcie stwierdzono, że największy wpływ wśród Ukraińców miała Narodowa Partia Demokratyczna,

⁶⁸¹ *Raporty c.k. komendanta żandarmerji gen. mjr. Fischera* [w:] *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918*, T. 2: *Relacje uczestników*, sprawozdali dr. E. Wawrzukowicz, J. Klink, Lwów 1936, s. 922–921.

⁶⁸² *Ibidem*.

⁶⁸³ W. Sulimirski, *Relacja z czasu walk listopadowych o Lwów* [w:] *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918*, T. 2: *Relacje uczestników*, sprawozdali dr. E. Wawrzukowicz, J. Klink, Lwów 1936, s. 579.

⁶⁸⁴ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość*, „Wiek Nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne. Wydanie specjalne”, nr 4 (103), Bóbrka 2018, s. 51.

⁶⁸⁵ W. Sulimirski, op. cit., s. 579–580.

⁶⁸⁶ *Ibidem*.

⁶⁸⁷ T. Wais, J. Pudło, J. Sęp, *100-lecie odzyskania niepodległości. Udział naftowców w organizacjach patriotycznych i Legionach Polskich*, „Wiek Nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne. Wydanie specjalne”, nr 4(103), Bóbrka 2018, s. 51.

⁶⁸⁸ *Raporty c. k. komendanta żandarmerji gen. mjr. Fischera...*, op. cit., s. 906.

kóra podzieliła się na dwa obozy w wyniku osobistej rywalizacji między liderem prawicy Kostem Lewickim a liderem lewicy Pietruszewiczem. Różnice między obiema grupami przejawiały się w stanowiskach dotyczących współpracy z Wiedniem⁶⁸⁹. W rzeczywistości już wtedy władze austriackie uważnie śledziły ambicje polityczne Ukraińców, m.in. stanowisko inteligencji galicyjskiej w sprawie warunków porozumienia w Brześciu Litewskim. Na przykład E. Fiszer wyraźnie poinformował w Wiedniu, że

[...] od lipca 1918 r. ani Ukraińcy, ani Polacy nie podzielają projektu Cesarza podziału Galicji na polską i ukraińską. [...] Jednocześnie ukraińska ludność wiejska jest mocno zaniepokojona, zarówno kwestiami narodowymi, jak i społecznymi [...] Im bardziej świadomi są ukraińscy chłopci posiadający lepszym status życiowy, tym bardziej przestrzegają prawa, ale im biedniejsi chłopci, tym łatwiej są oni podatni na bolszewickie idee, które przenikają do Galicji Wschodniej wraz z tymi, którzy wracają z rosyjskiej niewoli lub emigracji⁶⁹⁰.

Jednocześnie charakterystycznym wpływem tych wschodnich idei wśród biednej ludności Drohobycczyny były liczne zagrożenia w stosunku do właścicieli ziemskich i administratorów rządu austriackiego ze strony uzbrojonych chłopów, którzy często odmawiali wypasu bydła lub pozyskiwania drewna. Ponadto odnotowano również wzrost liczby kradzieży dokonywanych przez biednych chłopów wśród bogatych mieszkańców⁶⁹¹. Szczególne nasilenie niezadowolenia w stosunku do władz austriackich wśród chłopstwa Drohobycczyny dało się odczuć wraz z rozpowszechnianiem się pogłosek, że wojska niemiecko-austriackie dążą do przeprowadzenia potężnej rekwizycji zbiorów już w sierpniu 1918 r.⁶⁹²

Okazuje się, że pierwszym aktem ze strony Ukraińców było przejście władzy we Lwowie przez strzelców siczowych pod dowództwem setnika Dymitra Witowskiego 30/31 października 1918, o czym poinformowano wcześniej powołaną URL. To właśnie w tym czasie stosunki między Galicją Wschodnią a nowym państwem zachodnioukraińskim, które zostało utworzone na jej terytorium i URL z centrum w Kijowie, który został ogarnięty przez rewolucję I wojny domowej, poważnie się ożywiły. Elity polityczne i wojskowe Galicji i URL skoncentrowane w Kijowie nadal prowadziły tajną korespondencję i zawiązywały porozumienia, które ostatecznie stały się możliwe po 1 listopada 1918 r. Sytuacja i wydarzenia na Kijowszczyźnie bezpośrednio wpłynęły na świadomość społeczeństwa ukraińskiego i polskiego oraz elit w Galicji.

Zbliżał się ukraiński listopad 1918, podczas którego Ukraińska Rada Narodowa zaczęła organizować własną potęgę państwową, poczynawszy od Lwowa, a jednocześnie z innymi miastami i wsiami. 1 listopada 1918 r. rozpoczęły się pierwsze poważne walki między Polakami a Ukraińcami. Jednocześnie na terenie Galicji Wschodniej powstały lokalne instytucje administracyjne.

Chorąży USS Dmitrij Mikitiuk napisał, że ukraiński „zamach stanu” z dominującymi sukcesami i bez znaczących przeszkód, z wyjątkiem Sambora, Drohobycza, Borysławia, Jaworowa i Przemyśla, miał również miejsce w prowincjach Galicji. To prawda, że za przyczynę opóźnienia „zamachu stanu” należy uznać wyłącznie to, że Generalny Komisariat skupił całą swoją uwagę na przygotowaniu zamachu stanu we Lwowie, a do prowincji docierały tylko bardzo ogólne instrukcje, w związku z czym w małych miastach i miasteczkach pojawiały

⁶⁸⁹ Ibidem, s. 907.

⁶⁹⁰ Ibidem, s. 907–908.

⁶⁹¹ Ibidem, s. 908.

⁶⁹² Ibidem, s. 909.

się własne oddolne inicjatywy⁶⁹³. Polska inteligencja narodowa i wojsko nie spodziewały się tak szybkiego rozwoju wydarzeń, o czym świadczą liczne wspomnienia mieszkańców Drohobycza i Borysławia. Tak więc w listopadzie 1918 r. dowódca żandarmerii borysławskiej Steck zwrócił się do byłego polskiego „dezertera” Mieczysława Tyszkiewicza, który pracował wówczas jako pomocnik w kopalniach, z prośbą o powrót do służby w armii polskiej, ponieważ zbliżała się wojna z ZURL⁶⁹⁴. Jak się okazało, podobnie jak Ukraińcy, jedni z pierwszych Polaków rozpoczęli własne powstanie przeciwko władzy austriackiej powstałej właśnie w Borysławiu. W nocy z 1 na 2 listopada 1918 r. polscy ochotnicy zorganizowali oddziały wojskowe w Borysławiu i okolicach. W tym czasie tylko polska komendantura, pod dowództwem Romana Machnickiego i Stanisława Szczepanowskiego, liczyła około 200 osób⁶⁹⁵. Z kolei 1 listopada 1918 r. przyszły naczelnik Zygmunta Zawadowski przyłączył się do organizacji sił zbrojnych z okolic Borysławia⁶⁹⁶.

Z różnych publikowanych źródeł dowiadujemy się, że w przeddzień 1 listopada 1918 r. w Borysławiu pod wodzą Romana Machnickiego i socjalisty Kobaka stacjonowało ponad 3000 uzbrojonych Polaków. Dlatego Ukraińcy z Drohobycza oczywiście nie chcieli dopuścić do ewentualnego ataku na Drohobycz. Początkowo rozbrojono dwie polskie stacje i załogę małej stacji kolejowej przy ul. Truskawieckiej. Aktywny udział w tej akcji wzięli również por. Iwan Wowk i setnik Omelan Tustanowski, którzy swoją pomysłowością po raz pierwszy zorganizowali atak psychologiczny, ponieważ Polacy byli otoczeni w Borysławiu i nie wiedzieli o realnych możliwościach militarnych drohobyczan. Ci dwaj ukraińscy żołnierze zdołali przeprowadzić szturm na wojskową jednostkę zajezdni kolejowej Polaków. Wszystko zaczęło się od tego, że I. Wowk otrzymał armatę z Czortkowa, o czym Żydzi natychmiast poinformowali swoich towarzyszy w Borysławiu, a następnie Polaków, mówiąc, że Ukraińcy mają potężną artylerię. W rzeczywistości dział było jedno, a I. Wowk wyraźnie jeździł z nim między ulicami Mickiewicza i Górnej Bramy, co dla polskiego wywiadu w Borysławiu sprawiało wrażenie kilkudziesięciu dział ukraińskich. Wśród innych żołnierzy w pierwszych godzinach zdobywania Drohobycza i Borysławia byli chorąży Lew Matkowski, podchorąży Dućko, podchorąży Sowiak, porucznik Babiak, podoficer Gawryłow i członkowie nowo utworzonej milicji. W rzeczywistości za sprawą politycznych apeli i sztucznej blokady zmusili polskich wojskowych Borysławia do poddania się⁶⁹⁷.

O sytuacji w Borysławiu dowiadujemy się ze wspomnień Mieczysława Tyszkiewicza, który 2 listopada 1918 r. został już mianowany podpułkownikiem w nowo powstałym polskim dowództwie obrony Borysławia. To Tyszkiewicz kierował operacją rozbrojenia Austriaków i zbierania broni dla Wojska Polskiego w mieście. Szybko podjęto decyzję o utworzeniu od strony Drohobycza garnizonów obronnych, gdyż to samo robiła tu ukraińska armia, która dążyła do zajęcia zagłębia naftowego⁶⁹⁸. Ze wspomnień dowiadujemy się, że legionieści

⁶⁹³ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег 1958, с. 58.

⁶⁹⁴ B. Tokarska, op. cit., s. 50–54.

⁶⁹⁵ W. Pawłowski, op. cit., s. 48.

⁶⁹⁶ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość...*, op. cit., s. 61.

⁶⁹⁷ *Властиво цю версію свого часу кілька разів публікував у своїх статтях заступник голови української національної ради в Дрогобичі у 1918–1919 рр. Володимир Бірчак. Див. наприклад: Луців Л. Д-р Володимир Бірчак [w:] Дрогобиччина – земля Івана Франка, Н.-Й.–Париж–Сідней–Торонто 1973, Т. 1, с. 682–686.*

⁶⁹⁸ B. Tokarska, op. cit., s. 52.

polscy uznali przewagę Ukraińców w karabinach maszynowych, a obrona wojsk polskich w Borysławiu trwała aż 8 dni. Na przykład we wspomnieniach wyraźnie odnotowano:

Już 2 XI 1918 r. musimy wystawiać placówki, od strony Drohobycza na razie, przeciw Ukraińcom dążącym do zawładnięcia zagłębia naftowego. Dostają najbardziej eksponowany punkt w Hubiczach. Pomimo wielokrotnej przewagi Ukraińców w broni maszynowej 8 dni broniłem się, aż przyszedł rozkaz opuszczenia przez nas Borysławia i przebicia się zbrojnie przez opanowany już przez Ukraińców teren do Sanoka. Tam borysławiaczy połączyli się z kompanią krośnieńską⁶⁹⁹.

10 listopada 1918 r. Borysław przeszedł w ręce strzelców siczowych armii ZURL. Jednocześnie znaczna część polskich powstańców przeniosła się drogą Borysław–Sambor–Chyrów do Sanoka, gdzie po pewnym czasie utworzono Ochotniczy Batalion Strzelców Sanockich. Później dołączyła do nich grupa polskich żołnierzy pod dowództwem Stanisława Maczka, a także oddział sanocki pod dowództwem por. Leszka Pragłowskiego⁷⁰⁰. Według wspomnień generała porucznika Antyna Krawsa z okresu 24 listopada–5 grudnia 1918 r. szef sztabu Komendy Wojewódzkiej w Stryju major von Papp i płk Grzegorz Kossak przedstawili mu jasne statystyki sił zbrojnych armii ukraińskiej. W tym czasie w Drohobyczu skoncentrowano 500 karabinów maszynowych z bagnetami, 10 karabinów maszynowych i 1 działo⁷⁰¹.

Tymczasem ukraińskie wojsko rozpoczęło rewizje obiektów przemysłowych i prywatnych mieszkań miasta Borysławia w celu identyfikacji powstańców. Wydano zarządzenie zakazujące używania syren sygnalizacyjnych w celu dezorganizacji w czasie stanu wojennego. Aresztowano wielu przedstawicieli władz polskich, administracji, a także działaczy społecznych zaangażowanych w ruch oporu przeciwko władzy ZURL. Zostali oni przetransportowani przez władze ZURL do największego i najdalej oddalonego od frontu obozu dla internowanych i jeńców wojskowych na przedmieściach Kołomyi – Kosaczowa⁷⁰², który istniał od grudnia 1918 r. do 24 maja 1919 r.⁷⁰³ Wielu internowanych z Drohobyczczyzny nigdy nie wróciło do rodzinnych domów. Wśród pozbawionych wolności Polaków był m.in. znany założyciel borysławskiego biznesu paliwowego Marian Wileżyński⁷⁰⁴.

Według chorążego USS Dmitrija Mikitiuka sytuacja była w rzeczywistości bardziej niż napięta, ponieważ polscy mieszkańcy w Samborze, Drohobyczu i Borysławiu mieli poważne wsparcie ze strony węgierskich wojskowych. Tak więc w Samborze Polacy zdołali – podobnie jak w Borysławiu – przez pewien czas utrzymywać miasto. Takie samo zagrożenie stanowiło stacjonujące w Drohobyczu wojsko węgierskie. Ale jeśli w Drohobyczu większość wojskowa należała do Ukraińców, to w Borysławiu było odwrotnie, bo polskich żołnierzy było tam znacznie więcej. Ostatecznie w zwycięstwie Ukraińców znaczącą rolę odegrało kilka czynników: 1) dostawa żywności do Borysławia, 2) dezorganizacja informacyjna oblężonych polskich żołnierzy o realnych siłach Ukraińców, którzy nacierali z Drohobycza

⁶⁹⁹ Ibidem.

⁷⁰⁰ W. Pawłowski, op. cit., s. 49.

⁷⁰¹ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1918–1920 рр. Матеріали до історії*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 2, Вінніпег, 1960, с. 50.

⁷⁰² W. Pawłowski, op. cit., s. 49.

⁷⁰³ Р. Чорненький, *Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр.* [w:] *Stanisławów i ziemia stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura*, redakcja naukowa M. Kardas, A. Ostanek, P. Semków, Warszawa–Stanisławów 2016, s. 21–32.

⁷⁰⁴ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość...*, op. cit., s. 58.

i powiatu, 3) zdecydowana większość ukraińskiego wojska, która wraz z całym powiatem zaczęła naciskać na Borysław⁷⁰⁵.

Wojna w szczególnie sposób wpłynęła na upolitycznienie ukraińskiego życia narodowego. Jesienią 1918 r. Ukraińska Partia Narodowo-Demokratyczna okazała się jedyną ukraińską siłą polityczną, która miała rozległą sieć organizacji na całym terytorium. Biorąc pod uwagę, że upadek imperium Habsburgów był nieunikniony, kierownictwo partii już we wrześniu rozpoczęło przygotowania do ustanowienia w Galicji władzy ukraińskiej. W związku z tym powołano Centralny Komitet Wojskowy, a w październiku ukonstytuowała się Ukraińska Rada Narodowa jako najwyższy organ polityczny. To właśnie te siły zainicjowały reelekcję władzy we własne ręce. Ustanowienie władzy ukraińskiej nastąpiło niemal bez rozlewu krwi. Polacy podjęli zbrojny opór dopiero we Lwowie, Boryslawiu, Samborze i Przemyślu⁷⁰⁶. Na posiedzeniu Ukraińskiej Rady Narodowej 9 listopada 1918 r. ustalono nazwę państwa – Zachodnioukraińska Republika Ludowa. Tego samego dnia powstał rząd – Sekretariat Stanu kierowany przez Kosta Lewickiego. W ten sposób listopadowy czyn 1918 r. rozpoczął w Galicji tworzenie państwowości ukraińskiej⁷⁰⁷. Wielu autorów w literaturze nazywa wydarzenia z 1 listopada 1918 r. wojskowym zamachem stanu, ponieważ Ukraińcy z bronią w ręku wystąpili przeciwko imperialistycznemu reżimowi Habsburgów jednocześnie w całej Galicji, m.in. we Lwowie, Brodach, Drohobyczu, Żydaczowie, Żółkwi, Zbarażu, Złoczowie, Rawie Ruskiej, Kamieńcu, Kołomyi, Sokalu, Stanisławowie, Stryju, Trembowli, Tarnopolu, Towmaczu, Jaworowie itp.⁷⁰⁸ W tym czasie w Drohobyczu została stworzona potężna strzelecka jednostka wojskowa, która została podporządkowana Samborskiemu Wojskowemu Okręgowi Terytorialnemu, w skład którego wchodził również Sambor, Turka, Stary Sambor z łączną populacją 425,7 tys. osób.⁷⁰⁹ 13 listopada sekretarz stanu do spraw wojskowych (minister) ZURL D. Witowski wydał rozkaz utworzenia regionalnych i okręgowych sztabów wojskowych, a już 18 listopada 1918 r. URL podjął uchwałę o utworzeniu trzech oddziałów policji dla mniejszości narodowych – polskiej, żydowskiej i ukraińskiej.

Czas był prawdziwie historyczny. Nastrój Ukraińców i społeczności żydowskiej, wspierających dążące do autonomii punkty programu ZURL, był optymistyczny⁷¹⁰. Pisarz i pedagog Władimir Birczak, który przebywał w Drohobyczu pod koniec 1918 r., tak opisał sytuację:

Późną nocą drugiego listopada wróciłem do domu. Poprzedniej nocy nie spałem wystarczająco dużo, nie jadłem nic przez cały dzień, ale czułem się dobrze. Po mieście chodziła ochrona, był spokój. Czy kiedykolwiek mógłbym śnić, że moje oczy zobaczą to wszystko!⁷¹¹.

Cały obszar ZURL został podzielony na trzy obwodowe komendy wojskowe: lwowską, stanisławowską i tarnopolską, 12 okręgów i 60 powiatów. Każdy z nich dzielił się na 4 okręgi. Zarządzenie Sekretariatu Stanu Spraw Wojskowych ZURL w sprawie zatwierdzenia tego

⁷⁰⁵ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег 1958, с. 58.

⁷⁰⁶ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, с. 141.

⁷⁰⁷ *Листопадове свято, свято листопадового зриву* [w:] *Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т.*, Проф. Є. Онацький, Т. 4– Кн. VII: Ле-Ме., Буенос-Айрес 1960, с. 836–837.

⁷⁰⁸ В. Кучерук, *Українська Галицька Армія: довідник*, Львівський історичний музей, К., 2010, с. 332.

⁷⁰⁹ *Ibidem*, с. 72, 74.

⁷¹⁰ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, с. 143.

⁷¹¹ *Ibidem*.

administracyjnego podziału zostało ogłoszone 13 listopada 1918 r.⁷¹² W Drohobyczu natychmiast przyjęto nową heraldykę dla oficjalnych pieczęci rządowych, w szczególności dla Powiatowej⁷¹³ i Okręgowej Komendy miasta Drohobycza. Na pieczęciach tych ze względu historycznych przywrócono starożytny herb z wizerunkiem lwa w koronie pełzającego po skale. Tworzenie komendy wojskowej w Drohobyczu zakończyło się 2 listopada 1918 r.⁷¹⁴ Obwód drohobycki stał się częścią czwartego okręgu samborskiego (obok Sambora, Starego Sambora, Turki i Dobromila) obwodu lwowskiego. W całym terytorium państwa zlikwidowano stare organy samorządu i administracji. W ich miejsce wybiórczo pojawiły się nowe struktury władzy. W powiatach reprezentowały je rady powiatowe i komisarze, a w miastach, miasteczkach i gminach wiejskich – komisarze gminni i miejscy. W powiecie drohobyckim pierwszym komisarzem powiatowym został sędzia Mikołaj Bodrug (12 listopada zastąpił go prawnik Antoni Horbaczewski, członek Ukraińskiej Partii Narodowo-Demokratycznej (UPND). Pierwszym przewodniczącym rady powiatu był Mikołaj Bodrug. Zastąpił go 3 listopada 1918 r. polityk Siemion Wityk, członek Ukraińskiej Partii Socjal-Demokratycznej. W składzie tej Rady byli m.in. inż. Marian Kozaniewicz (z Drohobycza), chłop Grzegorz Terlecki z Borysławia i adwokat Iwan Kuziów z powiatu. 15 listopada Ukraińska Rada Narodowa (UNR) przyjęła ustawę o uzupełnieniu swojego składu delegatami z dużych miast i wszystkich powiatów. W ten sposób powstał Parlament ZURL⁷¹⁵.

Znosząc uprawnienia byłych rad powiatowych, Ukraińcy zrezygnowali z kopiowania zasad ich struktury reprezentacyjnej i ilościowej. Natomiast w różnych miejscowościach powstawały inne pod względem formy organizacyjnej Powiatowe Rady Narodowe (Rady zaufane, powiatowe komitety URL). Początkowo tworzyły je lokalne Komitety Ludowe Ukraińskiej Narodowo-Demokratycznej Partii, koła liderów towarzystw narodowo-oświatowych spośród miejscowej inteligencji, urzędników i duchowieństwa. W okresie od listopada do grudnia 1918 r. w procesie reorganizacji Rad stale działające jednostki samorządu terytorialnego były uzupełniane i rozszerzane na zasadzie międzypartyjnej z zaangażowaniem szerokich warstw miejscowej ludności. Przed powstaniem listopadowym Powiatowe Ukraińskie Narodowe Rady powstały w Dolinie, Drohobyczu, Przemyślu, Podhajcach, Sokalu i Stanisławowie.

Ważne znaczenie dla ustanowienia i rozwoju państwa oraz dla rozwoju Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej miały inne wspólnoty narodowe, w tym żydowska i niemiecka. Powiedzmy, że dla centralnego i powiatowego kierownictwa ZURL stosunki ze społecznością żydowską były szczególnie przyjazne, ponieważ w niektórych miastach Żydzi stanowili znaczną część populacji, w tym w lokalnej stolicy „Galicyskiej Kalifornii” – Drohobyczu. Dlatego w instrukcji dla ukraińskich komisarzy powiatowych, które wydała UNR we Lwowie w przeddzień ustanowienia władzy w miastach i miasteczkach Lwowszczyzny, mówiono:

[...] obowiązkiem ukraińskich komisarzy jest edukować ludzi, aby przychylnie odnosili się do Żydów i niemieckich kolonistów oraz zapobiegali pogromom, ponieważ wywołane zamieszanie działa w interesie wrogów⁷¹⁶.

⁷¹² Кучерук В., *op. cit.*, c. 193. М.

⁷¹³ Ibidem, c. 232.

⁷¹⁴ Ibidem, c. 194–200.

⁷¹⁵ Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, c. 141–143.

⁷¹⁶ Р. Фан, *Історія Єврейської національної автономії в період Західно-Української республіки. Переклад з ідиш видання 1933 р. (Львів)*, Пер. з ідиш і коментарі Ася Фурман; наук. ред., упорядкування і вступна стаття Олег Павлишин, Львів 2019, c. 14.

Wreszcie dobrze wiadomo, że jeszcze 26 października 1918 r. Żydzi utworzyli we Lwowie i innych miastach Żydowskie Rady Narodowe, aby prowadzić działalność narodową i polityczną, a także zademonstrować się jako jedna z austriackich grup narodowych z prawem do samostanowienia. Tego samego dnia w Drohobyczu i Stryju odbyło się zebranie⁷¹⁷. To nie przypadek, że komisarz powiatu drohobyckiego zagwarantował miejscowym Polakom, Żydom i Niemcom bezpieczeństwo życia i mienia, pełną równość cywilną, narodową i wyznaniową⁷¹⁸. W rzeczywistości 18 listopada 1918 URL zatwierdziła uchwałę o utworzeniu trzech komisariatów: polskiego, żydowskiego i niemieckiego, które miały przewodniczyć mniejszościom narodowym, choć po wycofaniu się sił ukraińskich z Lwowa decyzji tej nigdy nie udało się zrealizować⁷¹⁹. Co więcej, w niektórych miastach Żydzi stanowili nawet większość w organach zarządzających, jak to miało miejsce np. w Radzie Miasta Borysławia⁷²⁰. Z drugiej strony społeczność żydowska od początku odbudowy ukraińskiej państwowości pomagała władzom ukraińskim w udzielaniu lub pożyczaniu środków finansowych. Na przykład w Borysławiu żydowska społeczność narodowa przekazała na potrzeby państwa ukraińskiego 3 000 000 koron, co w tym czasie było kolosalną sumą⁷²¹.

Oprócz Prezydium (prezydenta, wiceprezydenta, sekretarza i jego zastępcy) Rada Powiatu Drohobyckiego składała się również z kierowników wszystkich lokalnych samorządów państwowych. W jej ramach powołano specjalne komisje: wojskową, żywnościową, naftową i finansową. Komisja naftowa powiatu drohobyckiego została wkrótce przekształcona w Państwowy Komisariat Naftowy. Rada Powiatu Drohobyckiego była doskonałym przykładem organu reprezentacyjnego o decydującym głosie. O dość szerokich kompetencjach tej Rady świadczy już jej struktura. Wołodimir Birczak i Andrzej Czajkowski wskazują, że najbardziej wpływowym przywódcą powiatu drohobyckiego był przewodniczący Powiatowej Rady Siemion Wityk (były ambasador przy Radzie Państwowej w Wiedniu), który również stanął na czele Komisji Ropy Naftowej. W 1918 r. Komisja ustanowiła wyraźne limity wydobywania ropy naftowej, w szczególności w firmach prywatnych lub wcześniej należących do państwa. Według tych statystyk w 1918 r. tylko szyb „Nafta” o głębokości 1442 m wydobywał kilkadziesiąt cystern ropy dziennie⁷²². Od lutego 1917 r. do początku 1919 r. szefem działu wydobywczego firmy „Nafta” był Ludwik Włoczewski⁷²³. Można przypuszczać, że powołanie A. Gorbaczewskiego na komisarza obwodu drohobyckiego przez kierownictwo lwowskie miało na celu przede wszystkim ograniczenie wpływów lokalnego „dyktatora”. Dla utrzymania porządku wewnętrznego w kraju utworzono żandarmerię, która posiadała dwadzieścia trzy zarządy terytorialne. Ziemie Drohobyczczyzny wchodziły w obszar działania administracji samborskiej (Sambor, Rudki, Stary Sambor) i drohobyckiej (Drohobycz, Turka)⁷²⁴.

13 listopada sekretarz stanu spraw wojskowych ZURL D. Witowski wydał rozkaz powołania wojewódzkich, okręgowych i powiatowych komend wojskowych⁷²⁵. Okręgowy zespół

⁷¹⁷ Ibidem, c. 63–64.

⁷¹⁸ *Дрогобицький листок*, Дрогобич 12.11.1918, c. 1; Р. Фан, op. cit., c. 15.

⁷¹⁹ Р. Фан, op. cit., c. 15.

⁷²⁰ Ibidem, c. 20.

⁷²¹ Ibidem, c. 22.

⁷²² W. Pawłowski, op. cit., s. 46.

⁷²³ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość...*, s. 60.

⁷²⁴ *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. У 5-ти т.*, Івано-Франківськ 2001, Т. 2, c. 21–2254.

⁷²⁵ М. Сеньків, Л. Тимошенко, op. cit., c. 142.

wojskowy, na czele którego stał komendant, miał za zadanie przeprowadzać mobilizację i szkolenie rekrutów, przygotowywać kadrę oficerów i podoficerów, chronić porządek publiczny na tyłach itp. Na przykład w latach 1918–1919 młodzi drohobycczanie mieli możliwość odbycia szkolenia wojskowego w Samborskiej Szkole Podchorążych Piechoty przy rezerwowej jednostce, która działała w koszarach przy ul. Drohobyckiej. Komendantem tej szkoły był podoficer Dmitrij Hapka Kulczycki, głównym instruktorem podoficer Jacków, a drugim instruktorem szkolenia kapral Legionu USS Włodzimierz Daszynicz Kulczycki. Szkoła została podzielona dla 88 kandydatów i trzy grupy. Szkolenie prowadzone było dla młodzieży w wieku od 17 do 20 lat⁷²⁶. Pierwszym samborskim komendantem został setnik Michał Melnik. Pod jego kierownictwem formowano powiatowe i miejskie zespoły wojskowe⁷²⁷. Na czele Zespołu Wojskowego Obwodu Drohobyckiego stanął ataman Iwan Grabowieński⁷²⁸, który pracował w szczególnie trudnych warunkach politycznych i wojskowych⁷²⁹. 25 grudnia 1918 r., podobnie jak w Drohobycz, samborski zespół wojskowy wydał rozkaz o następującej treści:

Aby rozwiać wszelkie wątpliwości, Komenda miasta podaje do publicznej wiadomości:

1. Główne napisy na kryptach i innych publicznych lokalach powinny być trwałe, z blaszki lub drewna, a litery wyrysowane.

2. Prowizoryczne napisy na papierze lub płótnie są zabronione.

3. Nie wolno wystawiać starych napisów z czasów rosyjskiej inwazji, w języku rosyjskim; inskrypcje powinny być w czystym języku ukraińskim i pisowni fonetycznej.

Tylko prawnikom, lekarzom itp., biorąc pod uwagę niemożność nadawania im trwałych napisów, dozwolone jest na razie wykonywanie prowizorycznych napisów publicznych⁷³⁰.

W celu uzyskania szybkich i regularnych informacji ustanowiono komunikację kurierską. Główne stacje kurierskie działały w Krasnym, Tarnopolu, Stanisławowie, Stryju i Samborze. Zgodnie z zarządzeniem Sekretariatu Stanu z 10 stycznia 1919 r.:

Zespół dworca kolejowego w Stryju zapewnia połączenie z Sokołem i Samborem. Kurier do Sambora odbiera po drodze pocztę z Drohobycza. Stacja kurierska w Samborze organizuje połączenie z Rudami, Turką, Sianokiem i Lickiem oraz Dobromilem. Kurier do Turki odbiera po drodze pocztę ze starego Sambora. Komenda Powiatowa w Sianoku zbiera ewentualną pocztę z leżących na zachód powiatów. Kurier do Dobromila i Rudek musi jechać, jak daleko dojeżdżają pociągi [...] kurierzy jeżdżą na określonych liniach 2 razy w tygodniu, bez względu na to, ile mają poczty⁷³¹.

Oddzielnie ustalono funkcjonowanie sądownictwa, które według administracji ZURL było również demokratyczne, gdyż w jego skład mieli prawo wchodzić przedstawiciele róż-

⁷²⁶ *Українська Галицька армія. У 50-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 4, Вінніпег, 1968, с. 255.

⁷²⁷ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, с. 142.

⁷²⁸ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1918–1920 рр. Матеріали до історії*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 2, Вінніпег, 1960, с. 35.

⁷²⁹ В. Кучерук, *op. cit.*, с. 194.

⁷³⁰ *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали*, с. 139–140.

⁷³¹ *Ibidem*, с. 159–160.

nych wspólnot narodowych. Na przykład Bogdan Lewicki wspominał o Drohobycz, gdzie w sądzie ZURL pracowało trzech Żydów:

Miejscowi sędziowie polscy nie brali udziału, a gdy jeden z nich robił wyrzuty Żydom, że się zgodzili do tej pracy, jeden z nich odpowiedział łacińskim powiedzeniem: „Jesteśmy neutralni, czasy się zmieniają i my razem z nimi”⁷³².

W polskiej tradycji zrodziła się z tego anegdota, którą z sarkazmem przytaczano wówczas w środowisku polskiej społeczności narodowej:

„Daj Boże, aby nasi wygrali” – mówi Żyd.

„Którzy są nasi?” – pytają go.

„No tak, ci, którzy wygrają”⁷³³.

Rząd ZURL przystąpił do tworzenia regularnej armii, nazwanej Ukraińską Armią Galicyjską (UGA). Ważną rolę w jej rozwoju odegrały zespoły okręgów wojskowych, które zastąpiły dawne obwodowe. Czasami te drużyny okręgowe organizowały się samodzielnie. Przy stryjskiej Okręgowej Komendzie Wojskowej działał sąd polowy, którego uprawnienia rozciągały się na południowe skrzydło ukraińsko-polskiego frontu. W wyniku jego reorganizacji w styczniu 1919 r. powstał III Korpus UGA ze sztabem w Stryju. Jednostka ta, którą dowodzili kolejno płk Grigorij Kossak, gen. Władimir Genbaczow i płk Antin Kraws, miała strategiczne zadanie obrony Zagłębia Drohobycko-Borysławskiego i magistrali Stryj–Mukaćzewo. Drohobyczczyzna była miejscem stacjonowania ósmej (samborskiej) i jedenastej (stryjskiej) brygady. Od tego czasu Drohobycz stał się jednym z ognisk ukraińskiego życia wojskowego⁷³⁴. Wreszcie na przełomie grudnia 1918 r. i początku 1919 r. Sekretariat Stanu do Spraw Wojskowych powołał samodzielną komendę powiatową w Drohobycz, a jej komendantem został Iwan Grabowieński. Była ona potrzebna przede wszystkim w celu zapewnienia stabilności w zagłębiu naftowym, zatrudniającym nie tylko wrogo nastawionych robotników, ale także tych ukraińskich pracowników, którzy mocno wierzyli w idee bolszewickie, a przez to gardzili pierwotnymi ideami ZURL⁷³⁵.

Należy zauważyć, że w literaturze niewiele wiadomo o tym, że Drohobycz stał się centrum budowy własnej techniki pancernej, która poważnie pomogła UGA podczas wszystkich bitew w latach 1918–1919, a nawet później w 1920 r. na terytorium UNR. Mowa tu przede wszystkim o jednostkach wojskowych armii UGA, które składały się z pociągów pancernych i samochodów pancernych (pojazdów opancerzonych). Było ich jednak niewiele, gdyż poprzez stałe i rozległe linie frontowe oraz częste starcia ZURL z armią polską nie było możliwości rozwinięcia budowy maszyn na dużą skalę. Uzyskanie ich z zagranicy było w ogóle niemożliwe, a o czołgach – jako kluczowej technice wojennej XX w. – w ogóle nie było mowy. To prawda, że pomimo braku paliwa i niewielkiej liczby samochody opancerzone poważnie pomagały armii UGA w nagłych atakach i kampaniach.

Bardziej strategiczne i ciężkie wzmocnienie UGA było jednak udziałem pociągów pancernych. Warto zauważyć, że na początku wojny polsko-ukraińskiej UGA zdołała zorganizować

⁷³² Б. Левицький, *Спогад про перебрання влади в Дрогобичі* [w:] *Дрогобиччина – земля Івана Франка*, Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто 1978, с. 135.

⁷³³ Р. Фан, *op. cit.*, с. 22.

⁷³⁴ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, с. 142.

⁷³⁵ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег 1958, с. 63.

siłami zakładów przemysłowych budowę opancerzonych pociągów wojskowych, co wyrażnie dawało jej przewagę. Z reguły na zwykłym pociągu kolejowym, składającym się z kilku platform i wagonów, instalowało się jedną lub dwie armaty, kilka karabinów szybkostrzelnych i taka improwizowana „pancerka” – jak wtedy mówiono – wyruszała do walki. Z czasem pociągi zaczęto wzmacniać dębowymi belkami, a następnie budowano na nich swego rodzaju pancerne szalasy. Parowóz i wagony wykładano arkuszami grubej blachy, w niektórych przypadkach robiono to tylko po bokach. Przy formowaniu jednostek bojowych pociągów pancernych parowóz przestawiano do przodu. Platformy kontrolne rozmieszczano jednocześnie przed i za jednostką bojową⁷³⁶. Później na uzbrojenie armii galicyjskiej trafiły prawdziwe pociągi pancerne zbudowane w zakładach Drohobycza⁷³⁷. Większość z nich zbudowana została dla III Korpusu UGA. Sprzyjało temu nasycenie linii kolejowych obszaru, w którym walczył korpus, i bliskość drohobycko-borysławskiego zagłębia naftowego z jego znacznym potencjałem przemysłowym⁷³⁸.

Jeden z pierwszych pociągów pancernych wysłany na wojnę z polską armią został zbudowany w grudniu 1918 r. w drohobyckiej rafinerii „Polmin” pod kierownictwem podoficera – sapersa Sołoduchy. Jeśli mówimy o materiałach pancernych do budowy, można je było kupić w odpowiednim czasie lub samodzielnie wykonać metodą stosowaną w istniejących maszynach kolejowych lub rafineryjnych Drohobycza i Pieczeniżyna⁷³⁹. W rzeczywistości Sołoduch udowodnił ukraińskiemu dowództwu, że Ukraińcy od dawna potrzebują tego rodzaju broni i sprzętu, ponieważ wskazywały na to wcześniejsze doświadczenia z I wojny światowej. Ostatecznie naczelne dowództwo nie mogło – a raczej nie wiedziało jak – zarządzać tego rodzaju maszynami, jak to miało miejsce w Niemczech, Austrii czy Francji, a zatem nie zorganizowało odpowiedniej liczby osób do obsługi. W efekcie wojsko, głównie z terenu obwodu lwowskiego, samodzielnie formowało się w odpowiednie garnizony do obsługi „pociągów pancernych”, dzięki czemu większość swojego doświadczenia zdobywali bezpośrednio w pierwszych walkach z armią polską⁷⁴⁰. Pod koniec grudnia 1918 r. pociąg pancerny został już dostarczony do stacji Rudki na linii Lwów–Sambor. „Pancernik” składał się z lokomotywy parowej krytej żelaznymi (nie stalowymi) blachami, towarowego wagonu krytego, zamkniętego żelaznymi progami z zwrotnicy, a także z dwóch lub trzech podestów dla różnych akcesoriów i zapasowych szyn do ewentualnej naprawy toru kolejowego. Tylna ściana zadaszego wagonu została do połowy wycięta, a na tym odcinku zamontowano stanowisko dla armaty i trzech karabinów maszynowych, które ją broniły. Do pociągu dodano jeszcze wagon towarowy do obsługi kuchni polowej i saperskiego oddziału strzelców oraz dwa wagony „węglarki”, w których przechowywano węgiel. Wagony z węglem można było w każdej chwili odcepić od „pancernika”, zwłaszcza kiedy miał jechać na front. W numeracji porządkowej ten „pociąg pancerny” otrzymał numer „Cz. 2”, a jego dowódca ze strzelcami i saperami nadał mu pseudonim „Lusia”. Komendantem pociągu został podoficer Teodor Szwec, a komendantem szybkostrzelnych i działu chorągwi Omelana Warchoła. Obsługa

⁷³⁶ С. Печенюк, *Бронепотяги – фортеці на рейках* [w:] *Дослідження з історії техніки: збірник наукових праць*, К., 2010, Вип. 12, с. 31.

⁷³⁷ О. Дедик, *Війна на залізничних колях. Панцерники УГА, „Літопис червоної калини”*, № 6–7, 1992, [Електронний ресурс], Режим доступу: http://vijsko.milua.org/panz_UGA.htm.

⁷³⁸ Ibidem.

⁷³⁹ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег, 1958, с. 243.

⁷⁴⁰ Ibidem.

pociągu składała się z 9 osób posługujących się szybkostrzelnymi karabinami i armatą oraz 10 osób obsługujących parowóz i ewentualne naprawy toru kolejowego. Chrzest bojowy „pancernik Lusia” przeszedł 26 grudnia 1918 r. w bitwie pod Lubinem Wielkim. Następnie stał się znany na całym froncie kolejowym jako strategiczny „pancernik”, ponieważ to po tej walce był przenoszony zgodnie z potrzebami do różnych punktów strategicznych frontu ukraińsko-polskiego. W innym okresie pociąg pancerny „Lusia” został skierowany do „Grupy Szczyrzec”, gdzie otrzymał swoją bazę na stacji Stawczany. Tutaj został poważnie zmodernizowany, ponieważ zamiast starego, dość prowizorycznego pancerza otrzymał dobrze opancerzony parowóz i wiele wież strzałowych. W styczniu 1919 r. do pociągu pancernego dodano kolejny wagon pancerny z działem o średnicy 6 cm i 5 karabinami maszynowymi. Od połowy marca do 18 maja 1919 r. pociąg pancerny był w remontowany w Drohobyczu⁷⁴¹. W połowie marca 1919 r. chorąży O. Warchoł dostarczył z Drohobycza nowy i lepiej wyposażony „pancernik”, w którym zmieściła się cała załoga strzelców stacji Stawczany, przy czym stary pociąg został odesłany z powrotem do Drohobycza. Ten nowy „pociąg pancerny” również otrzymał numer seryjny „Cz. 2”. Wybudował go w Drohobyczu, w warsztatach firmy „Polmin”, wcześniej wspomniany podoficer Sołoduch. Pociąg powstał na bazie wagonu towarowego wzmocnionego starymi szynami. Konstrukcja pociągu była taka, że na całym obwodzie był pokryty chropowatym stalowym pancerzem z tarcz, używanych niegdyś przez austriacką piechotę w walkach pieszych. Tarcze te były mocowane na szorstkich, żelaznych progach w taki sposób, że obejmowały ściany i dach wagonu oraz całej lokomotywy parowej. Pancernik obronny był tak skutecznie i solidnie skonstruowany, że bez problemu zamontowano w nim jedno działo i 7 karabinów maszynowych⁷⁴². Pociąg pod dowództwem podoficera T. Szweca wraz z załogą pociągu pancernego „Cz. 2” brał czynny udział w małych potyczkach pod Stryjem, Wereszczynem, Stawczanami, Szczyrcem, pomagał w tłumieniu tzw. powstania w Drohobyczu, a także w walkach 19–20 kwietnia 1919 r. o miasto Lwów i in. Pociąg należał do III Korpusu UGA. To pod Lwowem podoficer T. Szvec i chorąży O. Warchoł wraz z kilkoma strzelcami w pociągu pancernym zostali lekko ranieni przez polską kawalerię⁷⁴³. W bitwie pomiędzy Pustomytami a wsią Glinna polski batalion piechoty został rozproszony ogniem właśnie tego ukraińskiego pociągu pancernego, co przyczyniło się do stabilizacji linii frontu na tym odcinku⁷⁴⁴. Pociąg ten stał się znany również z zabawnej misji zwanej „wyprawą na funkcjonariuszy”, kiedy dowódca, podoficer T. Szvec – za cichą zgodą dowódcy 7 Lwowskiej Brygady UGA Alfreda Bizanca – wjechał nim do Stryja, aby ze swoimi strzelcami pozbierać po kawiarniach oficerów, którzy unikali frontu⁷⁴⁵.

Osobno należy wspomnieć o kolejnym pociągu pancernym „Cz. 2.” konstrukcji buńczuznego Kulczyckiego, który ruszył na front po pewnej stabilizacji w styczniu 1919 r. Składał się z pociągu pancernego i dwóch wagonów pancernych. Zbudowano go również w rafinerii „Polmin” w Drohobyczu. W uzbrojeniu posiadał dwa działa i siedem karabinów maszynowych. Załoga pociągu otrzymała hełmy, co w tym czasie było wielką rzadkością. Jego

⁷⁴¹ Я. Тинченко, *Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у визвольній війні 1917–1920 рр.*, К., 2012, с. 151–152.

⁷⁴² *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег, 1958, с. 241.

⁷⁴³ Ibidem.

⁷⁴⁴ О. Дедик, *op. cit.*

⁷⁴⁵ Я. Тинченко, *op. cit.*, с. 151–152. О. Дедик, *op. cit.* М.

komendantem został podoficer Bereźnicki, a ogniem z karabinu maszynowego kierował podoficer A. Balicki. Personel kierowniczy skierował załogę pancerną na miejsce stacjonowania znajdujące się na stacji Głęboka. Pancernik ten znany jest z walk o Chyrów i Drohobycz, jednak po połowie maja 1919 r. jego los był nieznany⁷⁴⁶. Jego rola pomocnicza, jaką wyznaczył Naczelny Zarząd UGA hirowskiej grupy, spowodowała bierność w wykorzystaniu tego potężnego pojazdu pancernego. 15 kwietnia 1919 r. pociąg ten został wysłany w celu stłumienia powstania w Drohobyczu, jednak nie doszło tam do walki. Gdy 15 kwietnia pociąg pancerny „Cz. 2” wyjechał do Drohobycza, dowiedział się o tym wywiad wojska polskiego, którego oddziały rozpoczęły w tym czasie operację ofensywną pod Lwowem. Mieli oni oczywiście nadzieję, że pociąg pancerny pozostanie przez jakiś czas w Drohobyczu, więc jego pojawienie się w rejonie działań wojennych było zaskoczeniem. W walce między Pustomytami a wsią Glinną polski batalion piechoty został rozproszony ogniem właśnie z ukraińskiego pociągu pancernego, co przyczyniło się do stabilizacji frontu na tym odcinku. Zauważmy, że w polskich źródłach nie ma informacji o jego zdobyciu lub zniszczeniu⁷⁴⁷.

Proklamowanie 22 stycznia 1919 r. w Kijowie Aktu zjednoczenia wszystkich ziem ukraińskich (zjednoczenie UNR i ZURL w jedno państwo) stało się w ukraińskiej świadomości narodowej punktem wyjścia do zjednoczenia ziem ukraińskich. Jeszcze przed oficjalną decyzją o zjednoczeniu władze centralne i lokalne obu państw ukraińskich nawiązały współpracę, przede wszystkim w sferze gospodarczej. W przygotowaniu tego aktu czynnie uczestniczyli także mieszkańcy Starosamborszczyzny. 22 grudnia 1918 r. w Samborze odbyło się spotkanie reprezentacyjne z udziałem komisarzy powiatowych Drohobycza, Rudek, Sambora, Starego Sambora i Turki, na którym podjęto uchwałę o potrzebie natychmiastowego przyłączenia ZURL do UNR⁷⁴⁸.

Dziś w ukraińskiej nauce historycznej, od czasu odrodzenia niepodległości w 1919 r. do 2019 r. włącznie, zebrano unikalny materiał archiwalny na temat tworzenia instytucji państwa w Zachodnioukraińskiej Republice Ludowej, w szczególności na poziomie jej struktury i armii, a także oficjalnej polityki wewnętrznej i zagranicznej. Jedno z kluczowych zadań w procesie tworzenia państwa w latach 1918–1919 zostało skoncentrowane przez Ukraińców w procesie codziennej i rozległej ukrainizacji, która miała na celu nie tylko ostateczne „zerwanie” z cenzurowaną przeszłością imperium policyjnego Habsburgów, ale także rozwinięcie w krótkim czasie podstawowych fundamentów państwa: ukraińskiej kultury, nauki, edukacji, polityki, gospodarki, wojska itp. Rezultatem tej polityki był z pewnością Akt zjednoczenia, który stał się historycznym świętem ogólnoukraińskim, które na Święto Jordanu w 1919 r. objęło całą Ukrainę. Jednocześnie święto to było okazją do organizacji uroczystych wieców nie tylko tych, którzy oprócz dawnej tradycji kijowsko-chrześcijańskiej w swojej rodzinie tradycyjnie czcili Tarasa Szewczenkę i Iwana Frankę, ale także dla przedstawicieli tych wspólnot narodowych, które nie chciały żyć w żadnej imperialnej lub innej szowinistycznej niewoli.

Odnoszące się do absurdalnej, antyukraińskiej idei przywrócenia imperialistycznego symbolu „Rycerza w zbroi”, wystawionego w Drohobyczu w 1916 r. na cześć rocznicy wyzwolenia miasta przez armię Cesarstwa Austro-Węgierskiego od armii Imperium Rosyjskiego, materiały i źródła opublikowane poniżej rejestrują proces systemowej ukrainizacji miasta, w szczególności zakaz nie tylko imperialistycznej standardowej symboliki pruskiej, ale także

⁷⁴⁶ Ibidem, c. 97.

⁷⁴⁷ В. Кучерук, *op. cit.*, c. 13.

⁷⁴⁸ Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, c. 143–144.

przejście na tradycje ukraińskie w zasadzie w każdej gałęzi rozwoju miasta. W dziedzinie patriotycznej edukacji młodzieży ukraińskiej proces ukrainizacji dotyczył odrodzenia nazw ukraińskich ulic i wszystkich publicznych napisów, przejścia instytucji edukacyjnych na język ukraiński, a co najważniejsze – odrodzenia tradycyjnej symboliki z czasów Księstwa Halicko-Wołyńskiego z wizerunkiem „Iwa”. W przeciwieństwie do manifestacji organizowanych przez Cesarstwo Austro-Węgierskie w Drohobyczu w 1916 r., m.in. podczas ustanowienia na placu cesarskiego symbolu „Rycerza w zbroi”, manifestacja 20 stycznia 1919 r., która była poświęcona obchodom Aktu zjednoczenia, w rzeczywistości odzwierciedlała nastroje patriotyczne Ukraińców i wszelkie skutki państwowotwórcze w obaleniu standardów imperium. Akt zjednoczenia i wiec z 20 stycznia 1919 r. faktycznie symbolizowały zakończenie oczekiwanej przez wieki ukrainizacji w Drohobyczu i „Frankowskiej Kalifornii”, o którą przez całe życie walczył Iwan Franko i za którą tysiące ukraińskich strzelców siczowych oddało swoje życie. Nie przez przypadek dokumenty potwierdzają, że w wiecu wzięło udział około 15 000 Ukraińców⁷⁴⁹.

Równolegle prowadzono politykę ukrainizacji powiatu drohobyckiego. Z jednego z dokumentów dowiadujemy się, że 28 grudnia 1918 r. w imieniu Komendy Powiatowej wojsk ukraińskich setnik I. Grabowieński nakazał, aby w całym powiecie wszystkie obcojęzyczne obwieszczenia, szyldy firm oraz nazwy ulic i różnych firm, fabryk, sklepów, kawiarni, restauracji i tym podobnych instytucji, a także drogowskie znaki, napisy na granicach do 4 stycznia 1919 r. zostały usunięte i zastąpione do 20 stycznia 1919 r. ukraińskojęzycznymi. Wszyscy, którzy nie wykonali tego nakazu, zostali ukarani mandatem w wysokości 3000 koron. Wykonanie polecenia nadzorowała ukraińska żandarmeria i władze publiczne. Jednak mieszkańcy konkretnego domu lub właściciele firm mogli częściowo zachować napisy obcojęzyczne razem z ukraińskimi. Co ciekawe, w kwestii językowej, pomimo statusu języka ukraińskiego jako państwowego, nadal utrzymywana była pokojowa polityka między rządem ZURL a narodowymi radami Żydów. Na przykład solidarność językowa między Ukraińcami i Żydami na terenie powiatu drohobyckiego była odczuwalna praktycznie w codziennej komunikacji na poziomie zarządzania i współpracy. Tak więc w Drohobyczu rząd ZURL zgodził się na wyznaczenie osobnego komisarza do spraw żydowskich, który przekazywałby władzom ukraińskim wszystkie prośby społeczności żydowskiej pisane w języku jidysz, a następnie ich wyniki społeczności gminnej – również w tym języku⁷⁵⁰. Potwierdza to demokratyczne stosunki ze wspólnotami narodowymi zamieszkującymi ZURL. Ostatecznie Żydowska Rada Narodowa w Stanisławowie, sprawując władzę nad kwestiami religijnymi na ziemi drohobyckiej (drohobycka gmina wyznaniowa podlegała cadykowi stanisławowskiemu), zdołała w dniach 18–20 grudnia 1918 r. zwołać sejm żydowski w celu rozwiązania pilnych problemów dotyczących: politycznej platformy współpracy z ZURL, zasad autonomii Żydów, strategii społeczno-politycznej i gospodarki, zadań społeczno-higienicznych, tymczasowego statutu organizacji Żydów Galicji Wschodniej, prasy, urzędu statystycznego, budżetu itp.⁷⁵¹. Zachowało się wiele dokumentów poświadczających haniebną stosunek ukraińskich wojskowych do Żydów. Tak jak miało to miejsce w przypadku

⁷⁴⁹ Б. Лазорак, *Из чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року чи «З Франкового духа печаттю...»?: Аргументи про те, як на Йордан 1919 року освячувалася українізація Дрогобича і прощалися з імперією Габсбургів*, „Вісник музею «Дрогобиччина»: Записки, присвячені дослідженням природи, історії та культури Дрогобиччини”, Число 2, Дрогобич 2021, с. 108–150.

⁷⁵⁰ Р. Фан, *op. cit.*, с. 71.

⁷⁵¹ *Ibidem*, с. 75–76.

powołania w Starym Samborze na stanowisko szefa ukraińskiej Żandarmerii Czygorina, który – pochodząc z naddnieprzańskiej Ukrainy – często nakładał na Żydów bez przyczyny mandaty w wysokości 2000 koron lub stosował kary chłosty biczem, jak to miało miejsce w czasie okupacji rosyjskiej⁷⁵². Były to jednak odosobnione przypadki.

Jednocześnie warto zauważyć, że 26 stycznia 1919 r., już po Akcie zjednoczenia ZURL i URL ze starego Sambora wpłynął raport Żydowskiej Rady Narodowej, który wskazywał na upolityczniony charakter relacji między władzą ZURL a Żydami:

Początkowo władze ukraińskie postrzegały Żydów jako obiekt, który można wykorzystać do tak zwanych dobrowolnych darowizn, bardziej jak kontrybucja. Chociaż lokalna społeczność żydowska jest biedna, to jednak zebrała kwotę 40 000 koron, którą władze ukraińskie odebrały jako dobrowolny wkład⁷⁵³.

Źródła wskazują również, że w procesie polityki ukrainizacji za rządu I. Grabowieńskiego w Drohobyczu po raz pierwszy otwarto ukraińskie gimnazjum, żandarmerię, urząd naftowy, wydawnictwa ukraińskie, pocztę itp. To nie przypadek, że symbol imperializmu z napisem na pomniku „Rycerza w zbroi” – „PRO PATRIA” był sprzeczny z rozkazami Grabowieńskiego. Następnie na Święto Jordanu 1919 r. wszystkie napisy zamieniono na język ukraiński, bowiem Powiatowa Komenda wojsk ukraińskich prowadzona przez I. Grabowieńskiego ostro przypominała: „Ci, którzy nie przestrzegają rozkazów, karani będą grzywnami do 3000 koron”⁷⁵⁴. Należy zauważyć, że na początku 1919 r. rząd Iwana Grabowieńskiego musiał mieć oddzielną Okręgową Komendę Wojskową ze względu na napięcia w Borysławskim Zagłębiu Naftowym⁷⁵⁵. Wreszcie zaczęto drukować pocztówki z panoramami miasta z lat 1918 i 1919, na których pisano nazwy ulic w języku ukraińskim, niemieckim i hebrajskim.

To właśnie podczas ukrainizacji siłami wszystkich organizacji ZURL i Rady Narodowej w Drohobyczu powstał własny program pomocy żołnierzom i walczącym teraz o niepodległą Ukrainę. W tym celu 1 stycznia 1919 r. w mieście zorganizowano apel komitetu darów świątecznych o pomoc biednym i żołnierzom, którymi zajmowali się opiekunowie komitetu – sławne drohobyczanki A. Wurdia i A. Modrycka. Między innymi komitet ten miał pod opieką także siczowych strzelców UGA, którzy stacjonowali w różnych częściach miasta. Jeden z tych ukraińskich symboli zachował się do dziś w Muzeum Drohobyczczyzny, jako symbol darowizny dla armii UGA. Przy tej okazji A. Modrycka napisała:

Ale wśród radości i pociechy Jordanu nie można zapomnieć o naszych braciach i synach, którzy nie zasiądą z nami do Świętej Wieczery – ale z krzyżem w rękę walczą o wolność obywateli suwerennej Ukrainy⁷⁵⁶.

W czasie ukrainizacji Drohobyczczyzny niezwykle ważne były życzenia pułkownika Grigorija Kossaka, który – będąc rodowitym drohobyczaninem – wszelkimi możliwymi metodami próbował pocieszyć Ukraińców, który walczyli w szeregach Ukraińskiej Galicyjskiej Armii:

Zbliża się Boże Narodzenie – święto pokoju [...] Jednak dźwięki dzwonów, które zwiastują to Wielkie Święto, łączą się ze smutnym klekotem szybkostrzałów

⁷⁵² Ibidem, c. 109.

⁷⁵³ Ibidem.

⁷⁵⁴ Б. Лазорак, *Из чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...*, c. 108–150.

⁷⁵⁵ В. Кучерук, *op. cit.*, c. 200.

⁷⁵⁶ *Звернення комітету різдвяних дарунків про допомогу бідним і солдатам, „Дрогобицький листок” № 1, 1919 1 січня, с. 4.*

i hukiem armat [...] Pokażcie wszystkim na całym świecie, że o wolność i los rodzimej Ukrainy potraficie jeszcze piękniej i bardziej zaciekle walczyć. Niech Pan Bóg da, że Wielkanoc będziecie świętowali już w wolnej Ukrainie [...]»⁷⁵⁷.

Swoje refleksje G. Kossak zgłaszał także w sprawie przyjęcia IV Uniwersału Centralnej Rady UNR. Wiadomość o tym dotarła do Stryja i Drohobycza o godzinie 3 nad ranem w dniu 9 stycznia 1919 r. Nabożeństwo dziekańskie pod patronatem dziekana Szankowskiego odprawiane było w Drohobyczu na placu targowym pod kościołem Trójcy Przenajświętszej. Następnie z patriotycznym przemówieniem wystąpił proboszcz Matkowski. W nabożeństwie wzięli udział wszyscy żołnierze garnizonu strzeleckiego pod dowództwem płka Grzegorza Kossaka, który po raz pierwszy w historii Drohobyczczyzny poprowadził i wydał rozkaz rozpoczęcia marszu wojskowego połączonego wojska ukraińskiego. Drohobyczanie po raz pierwszy witali armię Ukrainy z triumfalnymi gałęziami sosny, podobnie jak w Drohobyczu witano przybycie cesarza Franciszka Józefa I, choć teraz już z dążeniem do niepodległości od Habsburgów.

Najpierw maszerował szwadron jazdy, za nim oddział w stalowych hełmach, dalej szli kozacy petlurowscy (3 sotnie), za nimi 4 jednostki wojskowe kozaków galicyjskich, a dalej połowa oddziału i bateria lekkiej kawalerii. Z tyłu maszerował cały sztab oficerski dowodzony przez płka G. Kossaka. Dalej szli urzędnicy państwowi, chłopci z powiatu i miasta, wiele kobiet i dziewcząt, z 16 chorągwiami (w tym bractw parafialnych i cechów). Na zakończenie parami maszerowali uczniowie ze wszystkich ukraińskich szkół w Drohobyczczyźnie. Marsz podążał głównymi ulicami przez rynek. Łącznie w paradzie wojska ukraińskiego z ludem uczestniczyło 10 000 mieszkańców Drohobycza i powiatu. Po raz pierwszy w historii miasta usłyszano okrzyki „Chwała armii! Chwała Zjednoczonej Ukrainie! – które cały czas głosiła drużyna żeńska z Dobrowlan”⁷⁵⁸. Następnie płk Grzegorz Kossak wraz z całą kadrą oficerską zaczął uroczystie przyjmować żarliwe pozdrowienia od wojska, które oddawało mu cześć. Ludność ze szczególnym uniesieniem odczuła ducha „Drzewa Wolności” narodu ukraińskiego, który jeszcze „[...] długo nie opuszczał Rynku” Drohobycza⁷⁵⁹. Zauważmy, że w tym czasie do służby w mieście przybył również podchorąży W. Batycki, który został przeniesiony w czasie reorganizacji do zespołu grupy UGA „Stary Sambor”⁷⁶⁰.

To właśnie w czasie ukrainizacyjnej polityki rządu ZURL cywile i wojskowi Ukraińcy z Drohobycza i powiatu uzyskali możliwość zawarcia małżeństwa z woli ukraińskiego prawa bez specjalnych zezwoleń cesarskich. Przykładem jest ślubowanie w czasie Świąt Bożego Narodzenia chorążego Piotra Nowowsilskiego z Emilią Uniatycką⁷⁶¹ czy chorążego Stepana Alimana z Anną Kadukiwną w przeddzień świąt jordańskich⁷⁶².

Co ciekawe, to właśnie w procesie ukrainizacji 16 stycznia 1919 r. na rynku w Drohobyczu po raz pierwszy nastąpiło odrodzenie długoletniego święta „Malanki”, na które przybyli

⁷⁵⁷ Наказ № 5 Обласної команди В Стрию із Різдв'яним привітанням полковника Григорія Коссака, Стрий, 5 січня 1919 р., „Дрогобицький листок”, № 1, Дрогобич, 7.01.1919, с. 4; „Стрийський вістник. Орган повітового комісаріату” Ч. 3, Стрий, 9.01.1919, с. 1.

⁷⁵⁸ Б. Лазорак, *Із чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...*, с. 108–150.

⁷⁵⁹ Б. Лазорак, *«Ви ще гарніше і завятіше боротись потрафите ...»: бойовий марш української армії під проводом дрогобицького лицаря – полковника Григорія Коссака*, „Фортуна: рекламно-інформаційна газета” № 7, Дрогобич 9.03.2017, с. 17–18.

⁷⁶⁰ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег 1958, с. 112.

⁷⁶¹ Відділ фондів Музею «Дрогобищина», Ф. Арх., Спр. 5407, 1 арк. Ibidem, Спр. 5408, 1 арк.

⁷⁶² Ibidem, Спр. 5408, 1 арк.

Ukraińcy z Kijowa, co oznaczało zjednoczenie tradycji kijowsko-chrześcijańskiej w czasach ZURL/URL⁷⁶³. Na Święto Jordanu 19 stycznia 1919 r. Towarzystwo „Oświecenie” zorganizowało zebranie wszystkich czytelników powiatu w celu podniesienia kwestii ukrainizacji w całym wyzwolonym spod władzy imperialnej powiecie⁷⁶⁴.

Kulminacją procesu ukrainizacji Drohobycza było Święto Zjednoczenia, które odbyło się na św. Iwana 20 stycznia 1919 r. To właśnie podczas tego wiecu dr Rudolf Skibiński odczytał wyjątkowy raport, skupiając uwagę Ukraińców na historycznej ciągłości ukraińskiej symboliki i tradycji państwa, w szczególności na kontekście dziedzictwa Iwana Franki. Zachowały się liczne opisy tego historycznego zjednoczenia Ukrainy, a liczba Ukraińców na mityngu w rynku Drohobycza wynosiła 15 000 uczestników⁷⁶⁵. Czyż to święto nie jest lepszym symbolem 1919 r., niż święto „gwoźdźcia wojennego” na wiecu otwarcia „Rycerza w zbroi” z 1916 r.? To nie przypadek, że imperium Habsburgów obawiało się tego wiecu w centrum „Frankowej Kalifornii”, gdyż już dwa dni później – 22 stycznia 1919 r. książę E. Fürstenberg napisał specjalny list do Ludwiga von Flotowa w Wiedniu o przygotowaniu zjednoczenia ZURL i UNR, a w szczególności sytuacji na Drohobyczczyźnie⁷⁶⁶.

Jednym z kluczowych argumentów przemawiających za ukrainizacją ZURL w Drohobyczu jest opublikowanie 26 stycznia 1919 r. powitania dyrektora ukraińskiego Gimnazjum w Drohobyczu dra A. Aliskiewicza w związku z nowym rokiem szkolnym, w końcu najistotniejszą rzeczą, na jaką czekały ukraińskie rodziny w powiecie drohobyckim od czasów Iwana Franki, było otwarcie ukraińskiego gimnazjum. Symboliczne było również to, że właśnie Gimnazjum im. cesarza Franciszka Józefa I, w którym studiował Iwan Franko, zostało zukrainizowane i stało się wyłącznie ukraińską państwową instytucją edukacyjną symbolicznie konsekrowaną „W reze Jordan [...]” z „pieczęcią ducha Franki [...]”⁷⁶⁷.

Potwierdzeniem rozwoju ukrainizacji w Drohobyczu było rozpoczęcie wydawania w dniu 19 stycznia 1919 r. studenckiego almanachu ukraińskojęzycznego „Nasza Meta”⁷⁶⁸, którego pierwszy numer ujrzał światło dzienne 30 stycznia 1919 r. W ten sposób młodzież uzyskała prawo do rozwijania swojej twórczości na poziomie przestrzeni intelektualnej całego powiatu.

Należy jednak zauważyć, że znaczna część mieszkańców miasta natychmiast zaczęła krytykować władze ZURL za łamanie praw w Gimnazjum, w szczególności do nauczania nieodłącznie związanych z narodową społecznością Żydów – kursu religii i języka. Na przykład 15 lutego 1919 r. do Galicyjskiej Wschodniej Żydowskiej Rady Narodowej dotarła wiadomość z Drohobycza o następującej treści:

⁷⁶³ *Опис святкування давнього новорічного обряду «Маланки» у Дрогобичі, „Дрогобицький листок”, № 5 (13), Дрогобич 1919 16 січня, с. 4.*

⁷⁶⁴ *Про діяльність Товариства «Просвіта» в Рихтичах, „Дрогобицький листок”, № 11(19), Дрогобич 31.01.1919, с. 2. Б. Лазорак, *Из чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...*, op. cit., Дрогобич 2021., с. 108–150.*

⁷⁶⁵ *Опис Свята Злуки в Дрогобичі із філософською проекцією на історичну пам'ять про спадщину Івана Франка, „Дрогобицький листок”, № 8 (16) Дрогобич 23.01.1919, с. 2–3.*

⁷⁶⁶ *Ereignisse in der Ukraine 1914–1922: deren Bedeutung und historische Hintergründe, T. Hornykiewicz, Bd. 4, W. K. Lypynsky, Ost-Europäischen Forschungs-Institut, Philadelphia, Pennsylvania, Berger 1969, p. 213–215.*

⁷⁶⁷ Б. Лазорак, *Из чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...*, op. cit., Дрогобич 2021, с. 108–150.

⁷⁶⁸ Повідомлення про появу нового студентського часопису Дрогобича «Наша мета». – Дрогобич, 19 січня 1919 р. „Дрогобицький листок”, № 11(19), 31 січня 1919, с. 4.

Dyrekcja Gimnazjum w Drohobyczu odmawia Żydom praw do nauki religii, które należą do nich na podstawie proklamowanej autonomii narodowej; wymaga, aby lekcje religii były prowadzone w języku ukraińskim. Ponadto powiatowy inspektor szkolny stwierdził, że nie wie nic o mianowaniu nauczycieli języka hebrajskiego w żydowskiej szkole podstawowej, która utrzymywana jest ze środków publicznych⁷⁶⁹.

W tym miejscu należy wyjaśnić, że zgodnie z polityką ukrainizacji w budżecie drohobyckiego Gimnazjum nie przewidziano finansowania tej sprawy. Wreszcie dobrze wiadomo, że w innych powiatach władze ZURL nawet zezwalały i zachęcały do rozwoju prywatnych żydowskich gimnazjów, jak to miało miejsce w miasteczku Nadwórna, gdzie rada szkolna Ukraińców specjalnie poszukiwała nauczycieli wśród żydowskiej społeczności w celu nauczania żydowskich dzieci języka hebrajskiego⁷⁷⁰. Warto jednak zauważyć, że nawet w Żydowskiej Radzie Narodowej miasta Drohobycza istniał rozłam w wielu kwestiach, co wiązało się z wewnętrznymi podziałami politycznymi, na przykład w kwestii prawa wyborczego kobiet. Ostatecznie w drohobyckiej Radzie Żydowskiej, która składała się z 50 osób, pracowało 30 syjonistów wraz z monarchistami i 20 socjaldemokratów z „Poalei Syjon” i ortodoksami⁷⁷¹. Z drugiej strony dobrze wiadomo, że nikt w okresie ZURL nie zamykał polskich ani żydowskich szkół prywatnych. Na przykład w porównaniu z 1915 rokiem w Borysławiu w 1918 r. wzrosła liczba dzieci w prywatnych polskich szkołach. Tak więc w 1919 r. polska szkoła prywatna Heleny Sygletyńskiej w czasach Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej liczyła już 4 klasy⁷⁷². Natomiast Gimnazjum borysławskie przeszło, zgodnie z państwowym dekretem na ukraiński język nauczania⁷⁷³. Na koniec warto zauważyć, że w związku z ciągłym brakiem żywności, protestami polskiej młodzieży szkolnej, problemami z wydobywaniem ropy naftowej i działalnością konspiracyjną polskiej społeczności narodowej miasto Borysław przez cały okres ZURL było głównym źródłem niepokoju.

W polskiej historiografii opublikowano niedawno smutne wspomnienia naoczego świadka dotyczące wprowadzenia władzy ukraińskiej ZURL w Borysławiu. I chociaż zostały one zapamiętane jeszcze w dzieciństwie, można zauważyć w nich nietolerancję ukraińskiego wojska i społeczeństwa wobec ludności polskiej i odwrotnie:

Nagle od strony dolnego strumienia, gdzie stały nasze koszary, rozległ się niesamowity hałas. Widzieliśmy tłum kilkuset osób tłoczących się w jednym miejscu na całej szerokości ulicy i głośno krzyczących: „Śmierć Lachom! Wytnij wszystkich Lachów! Na śmierć psom laszym!”. Zbliżając się do bramy, zobaczyliśmy tłum uzbrojony w siekiery, widły, kilofy, łopaty. „Cofnij się, bo będę strzelać!”. Kiedy to nie pomogło, a tłum uparcie przedarł się do centrum miasta, oficer krótko krzyknął do żołnierzy „Also cįlopci fajer!” (Tak chłopcy strzelają). Z karabinu maszynowego rozpoczęła się salwa w krótkich seriach, tłum zaczął uciekać, rzucając swoją „broń”. W tym tłumie zobaczyłem gospodarzy z Jasienicy Silnej, którzy przez wiele lat przynosili mleko i żyli w zgodzie z Polakami. Skąd ta nienawiść?⁷⁷⁴.

Jak widać, dążenie obu narodów do własnej niezależności, które przerodziło się w otwartą konfrontację zbrojną, w taki czy inny sposób zamieniło byłych sąsiadów różnych narodowości

⁷⁶⁹ P. Фан, op. cit., c. 176.

⁷⁷⁰ Ibidem, c. 177.

⁷⁷¹ Ibidem, c. 206.

⁷⁷² W. Pawłowski, op. cit., s. 44.

⁷⁷³ Ibidem, s. 49.

⁷⁷⁴ Ibidem.

w zacieklej walce. W każdym razie była to długa bitwa o niepodległość na gruzach imperium Habsburgów, z codziennymi groźbami terroru bolszewickiego ze wschodu i inwazji węgierskiej z południa, wreszcie była to bitwa o wsparcie międzynarodowe, dlatego nie mogła obejść się bez ludzkich ofiar i tułaczek.

Ukrainizacja była logiczna historycznie, gdyż odbudowa państwowości zakładała przywrócenie kluczowych aspektów życia, nie tylko w edukacji, kulturze, wojsku, systemie podatkowym, ale także we wprowadzeniu jako obowiązującej waluty narodowej, co również nie podobało się wielu przedstawicielom narodowości żydowskiej. Na przykład 1 maja 1919 r. w społeczności żydowskiej pojawił się komunikat, że „od kilku dni żydowskie mieszkania odwiedzają oficerowie i żołnierze, domagając się – czasem z użyciem przemocy – wymiany austriackich banknotów na ukraińskie pieniądze”⁷⁷⁵. Warto pamiętać, że w czasie wojny, a także w czasie rozwoju państwa ukraińskiego pieniądze miały poważne znaczenie, ponieważ zawierały w sobie symbolikę ciągłości państwowości od czasów Rusi Kijowskiej, w szczególności na poziomie trójzębu i hrywny, a jednocześnie zawierały napisy w trzech językach – jidysz, polskim i ukraińskim, co wyraźnie wskazuje na liberalną politykę wobec waluty. Inną kwestią jest to, że kapitał bogatych rodzin żydowskich często był zgromadzony w koronach, a więc utracono wiele procent w czasie inflacji. Jednak nawet za czasów II Rzeczypospolitej nikt nie przywrócił austriackiej waluty do obiegu.

W międzyczasie pojawiły się możliwości prywatyzacji nieruchomości czy też ułatwienia sprzedaży akcji małych i dużych przedsiębiorstw. Z drugiej strony znaczna część drobnych przedsiębiorców musiała oddać lub sprzedać firmę w związku z dewastacją dokonaną przez wojsko. Co ciekawe, właśnie w 1918 r. aptekę wynalazcy destylatu naftowego Johanna Zega przejął od jego potomków inny znany aptekarz z okresu międzywojennego Adam Rotenberg⁷⁷⁶.

W okresie od stycznia do maja 1919 r. trwała krwawa wojna między ZURL a Polską, a sytuacja z zaopatrzeniem w żywność naftowego powiatu drohobyckiego coraz bardziej odwracała uwagę od spraw ukrainizacji. Jak się okazało, problem żywnościowy Drohobycza i powiatu był najdotkliwiej odczuwany w lutym i maju 1919 r.⁷⁷⁷ Zdaniem Rubena Fana nowo utworzona Rada Żywności Drohobycza składała się wyłącznie z właścicieli ziemskich, mieszkańców okolicznych wsi, którzy byli zainteresowani utrudnianiem dostaw żywności z innych miejsc, ponieważ dążyli do ustalenia wysokich cen na własne towary. W związku z tym Żydzi starali się, aby oni byli również dopuszczeni do tej rady w charakterze doradców, jednak ich prośby nie zostały uwzględnione przez władze ZURL, pomimo iż większość handlu była związana z żydowską społecznością narodową, która w tym czasie stanowiła 56% całej liczby ludności miasta Drohobycza. Warto zauważyć, że Drohobycza nie należy wiązać z całym powiatem, ponieważ armia ZURL poważnie wspierała ludność ukraińską, która na poziomie powiatu drohobyckiego była zdominowana przez ludność polską i żydowską i prowadziła większość prywatnych gospodarstw w celu gromadzenia żywności⁷⁷⁸. W rzeczywistości od początku utworzenia Komisariatu Naftowego i Żydowskiej Rady Narodowej Żydzi prosili o włączenie dwóch swoich przedstawicieli do rady naftowej, ponieważ 25% przemysłu naftowego znajdowało się w ich rękach⁷⁷⁹. I chociaż odpowiedź nigdy

⁷⁷⁵ P. Фан, op. cit., c. 215.

⁷⁷⁶ I. Kozimala, *Hufiec żeński ZHP w Drohobyczu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 20, Wrocław 2017, s. 37.

⁷⁷⁷ P. Фан, op. cit., c. 110.

⁷⁷⁸ Ibidem.

⁷⁷⁹ Ibidem, c. 110–111.

nie nadeszła, co było odbierane w historiografii żydowskiej jako zarzut, należy pamiętać, że w okresie ZURL zachowała się częściowo kapitalistyczna własność przemysłu naftowego, chociaż – jak wiadomo – to Polacy argumentowali na paryskiej konferencji pokojowej swoje gwarancje dotyczące zwrotu Brytyjczykom i Francuzom prawa do dalszego wydobywania złóż ropy i gazu z terytorium Bojkowszczyzny.

To prawda, że w 1919 r. poważnie poprawiły się warunki pracy zwykłych robotników różnych wspólnot narodowych. Od marca 1919 r. pracę w boryslawskim zagłębiu naftowym uregulował układ zbiorowy zawarty między związkiem zawodowym górników a pierwszą grupą pracodawców przemysłu naftowego. Jednocześnie związek górniczy cieszył się największym autorytetem i chronił robotników. Płace ustalano w zależności od wahań cen rynkowych i kosztów utrzymania zapewnianych przez Izbę Przemysłowo-Handlową we Lwowie⁷⁸⁰. Z drugiej strony powszechnie wiadomo, że praw ukraińskich robotników bronił metropolita Andrzej Szeptycki, który swoimi działaniami przy zakładaniu biznesu naftowego w Peregińsku zachęcał innych pracodawców do przestrzegania prawa pracowników w zakresie standardowego dnia pracy, przyzwoitych zarobków, wypoczynku itd. Ożywienie ukraińskiej kontroli w styczniu 1919 r. zyskało bardziej strategiczny wymiar, ponieważ Komisja Naftowa ZURL w Drohobyczu miała możliwość zaopatrywać w paliwo i olej nie tylko lotników oddziałów UGA w Dulibach lub Krasnym, ale także armię URL. Na przykład w styczniu 1919 r. rafineria „Galicja” w Drohobyczu pod eskortą 12 strzelców siczowych i pod dowództwem por. Lilicza oraz żołnierza Michała Szarika dostarczyła trzy cysterny benzyny dla Zarządu Głównego Sił Powietrznych armii URL⁷⁸¹.

W tym samym czasie władze ZURL w powiecie drohobyckim stanęły przed problemem importu żywności i soli, ponieważ Drohobycz pozostał praktycznie odcięty od źródeł żywności, a mieszkańcom coraz bardziej groził głód⁷⁸², co zwykle było mniej odczuwalne na wsiach na terenie powiatu. To samo stało się z drewnem, ponieważ w okresie chłódów coraz bardziej brakowało drewna opałowego. Według Rubena Fana ukraińskie patrole często konfiskowały towary dostarczane przez Żydów do miasta, mimo że faktury i czekki były prawidłowe⁷⁸³. To prawda, że deficyt był odczuwany nie tylko w Drohobyczu, ale także w Stebniku i Borysławiu. Na przykład w Stebniku działała kopalnia soli „Salina”, w której wyraźnie zabroniono sprzedaży soli żydowskim kupcom, a nawet żydowskim spółdzielniom konsumenckim. Taka sytuacja według historiografii żydowskiej wiązała się z nieufnością wobec Żydów ze strony władz ZURL. I było to rzeczywiście uzasadnione, ponieważ rząd ZURL dobrze rozumiał zagrożenie kupowania soli po zawyżonych cenach, które często można było zaobserwować na innych rynkach. Oznacza to, że wraz z deficytem rosła również niekontrolowana spekulacja żywnością. Zdarzały się przypadki, gdy na targach Drohobycza lub Stebnika, które były w rzeczywistości dla okolicznymi wiosek „solnymi stolicami Galicji”, za 1 kg soli żądano nie 32 galery (1 galer = 1/100 korony austriackiej), jak to miało miejsce za władzy austriackiej, ale 1,50 korony⁷⁸⁴. W tym czasie sól stała się towarem przemysłowym. Pano-
wała niepotwierdzona opinia, że można ją było uzyskać tylko od Ukraińców w cenie od 4

⁷⁸⁰ W. Pawłowski, op. cit., s. 48.

⁷⁸¹ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 1, Вінніпег 1958, с. 225.

⁷⁸² Р. Фан, op. cit., с. 111.

⁷⁸³ Ibidem.

⁷⁸⁴ Ibidem.

do 5 koron⁷⁸⁵. Z drugiej strony, w związku z zablokowaną komunikacją między Boryslawem a Wiedniem, w którym znajdowały się centralne biura firm naftowych i mieszkali właściciele, utrudniony stał się szlak wszelkiego rodzaju towarów do Wiednia i z powrotem. Powszechnie wiadomo, że dyrekcje sztybów naftowych w Boryslawiu lub Schodnicy były również zależne od zamówień i przekazów pieniężnych Wiedeńskiego Centralnego Biura. Dlatego blokada komunikacji na gruncie obrotu towarowego między Drohobycczyną a Wiedniem zatrzymała pracę 25% kopalń ropy naftowej. W rezultacie wzrosło niezadowolenie z rządu ZURL również z powodu rosnącego bezrobocia wśród różnych społeczności narodowych⁷⁸⁶.

Ogólnie rzecz biorąc, wydarzenia związane z żywnością w Drohobyczu wywoływały poważny rezonans wśród władz ZURL w Wiedniu, ponieważ według oficjalnych danych nikt nie wiedział o blokadzie dostaw żywnościowych z zagranicy. Pomimo problemu żywnościowego, a także przypadków pogromów wobec Żydów w Tarnopolu, Starym Samborze, Stryju, w lutym 1919 r. Wschodniogalicyska Żydowska Rada Narodowa przekazała władzom Drohobyckiej Żydowskiej Rady Narodowej memorandum, stwierdzające potrzebę osiągnięcia powodzenia w negocjacjach z rządem ZURL miasta Drohobycza w następujących kwestiach:

1. Jasno określić kompetencje władz cywilnych i wojskowych, aby zapobiec „przekraczaniu uprawnień” przez tych ostatnich.

2. Utworzyć policję miejską lub państwową, której funkcjonariusze nosiliby znaki identyfikacyjne, i powierzyć jej ochronę porządku, aby niekompetentni żołnierze nie mogli już przejąć władzy i krzywdzić ludności cywilnej.

3. Całkowicie znieść ograniczenia w handlu żywnością i innymi niezbędnymi towarami w kraju, a także – biorąc pod uwagę wzrost cen – umożliwić swobodny import towarów z zagranicy. Wynikająca z tego konkurencja powstrzyma nielegalny handel szybciej niż rozkazy i kary.

4. Zapewnić swobodny ruch; w tym celu należy wydać zezwolenia na wyjazd za granicę, a także paszporty dla renomowanych kupców i przemysłowców – na 3 i 6 miesięcy – aby mogli podróżować za granicę, ponieważ jest to niezwykle ważne dla przemysłu naftowego.

5. Zaprzestać pobierania opłaty za przepustki; być może zmniejszyć opłatę skarbową i uczynić ją taką, jaka była w czasach Cesarstwa Austriackiego.

6. Przeprowadzić wybory do lokalnej administracji, aby mogli do niej wejść także Żydzi. Oczywiście Żydzi chętnie wezmą udział w wypełnianiu społecznych obowiązków wspólnoty.

7. Zreorganizować Miejski Zarząd Żywności w taki sposób, aby obejmował tylko mieszkańców miasta i zawierał odpowiednią liczbę żydowskich przedstawicieli.

8. Ustanowić regulowany system transportu pasażerskiego i towarowego (aby umożliwić import i eksport towarów) oraz regulowany system transportu pocztowego – zarówno w kraju, jak i między krajem a zagranicą.

9. Uregulować sprzedaż towarów objętych monopolem państwowym (np. sól, tytoń); ustalać dla nich jednolite ceny, aby zapobiec ich zawyżaniu.

10. Wydać rządowe rozporządzenie, zgodnie z którym do czasu uchwalenia nowych ustaw obowiązywać będą stare austriackie przepisy – aby zapobiec samowolnej działalności ustawodawczej pracowników administracji biurowej.

⁷⁸⁵ Ibidem.

⁷⁸⁶ Ibidem.

11. Wyznaczyć żydowskich przedstawicieli w Radzie Naftowej, na wniosek Żydowskiej Rady Narodowej. Władze lokalne nie mogą powoływać tylko tych, których chcą.

12. W sprawie szkolnictwa: przekazać odpowiednie zarządzenia Powiatowej Radzie Szkolnej i dyrektorom gimnazjów, aby z szacunkiem odnosili się do obiecaniej Żydom autonomii narodowej⁷⁸⁷.

Warto zauważyć, że znaczna część prób i propozycji Rady Żydowskiej była uzasadniona, ponieważ naprawdę trudno było kontrolować działalność policji, podobnie jak pracę świeckich urzędników, którzy mogli spekulować cenami i żywnością. Należy jednak odnotować, że w czasie wojny temat handlu z terytoriami, na których rządziła władza wroga, był niepożądany dla obu stron. Rząd ZURL w Wiedniu po naradzie przekazał delegatowi z Drohobycza – Panu Goszowskiemu odpowiednie zarządzenia o obrocie towarami w Drohobyczu, ale kiedy wrócił on do domu, Wschodniogalicyska Rada Żydowska otrzymała pismo, w którym stwierdzono:

W ostatnich dniach zaopatrzenie w żywność w naszym mieście nie tylko się nie poprawiło, ale pogorszyło się tak bardzo, że – jeśli nie otrzymamy natychmiastowej pomocy – ludności grozi głód. Przypadki śmierci głodowej rozpoczęły się już kilka tygodni temu, ale w ciągu ostatniego tygodnia zdarzają się z niepokojącą częstotliwością⁷⁸⁸.

Sytuacja komplikowała się również w związku ze zbliżającą się wiosną, gdy trzeba było oszczędzać ziarno na wiosenne uprawy. A i tak było go bardzo mało. 25 lutego 1919 r. Wschodniogalicyska Rada Żydowska ponownie zaapelowała o pomoc do władz ZURL w Wiedniu, informując o złożoności sytuacji w Drohobyczu, której głównym powodem był zakaz wwozu produktów spożywczych z innych powiatów. W swoim liście nr 103 z dnia 28 lutego sekretariat stanu ZURL odpowiedział, że wysłano telegram do Komisariatu Powiatu Drohobyckiego z nakazem zniesienia zakazu importu produktów jako nielegalnych i zgłaszania swoich działań⁷⁸⁹. Prawdopodobnie chodziło o wewnętrzne naciski na komisariat ze strony S. Wityka, który również blokował dostawy ropy do Czechosłowacji. Jednocześnie warto zauważyć, że poważny negatywny wpływ na panujący w powiecie drohobyckim głód miały stałe dostawy towarów i surowców z samego powiatu drohobyckiego. Jak wiadomo, dystrybucja produktów przeprowadzona była przez intendeturę ZURL za granicą, która zajmowała się dostarczaniem broni, żywności itp. do Drohobycza. Ze swojej strony władze Drohobycza zaangażowały się w pomoc w dostarczaniu własnych surowców i wyrobów. Jeśli nie było środków finansowych, powiat drohobycki spłacał długi ropą naftową, woskiem i solą⁷⁹⁰. Jednocześnie zapewnienie dostaw innym oddziałom UGA lub obwodom powiatu Drohobycczyzny rekompensowano własnymi surowcami z podkarpackiego zagłębia, dlatego też polityka zapewnienia wsparcia materialnego UGA była w pewnym stopniu zależna od Drohobyckiego Okręgu Wojskowego⁷⁹¹. Tym samym dla każdej większej jednostki wojskowej, poczynając od brygady, wyznaczono okręgi, z których ta mogła nabywać produkty dla swoich oddziałów. Nie wolno było niczego samowolnie rekwirować, a jedynie realizować zamówienia wyłącznie za pośrednictwem komisarzy powiatowych, którzy

⁷⁸⁷ Ibidem, c. 116–118.

⁷⁸⁸ Ibidem, c. 118.

⁷⁸⁹ Ibidem.

⁷⁹⁰ B. Кучерук, op. cit., c. 135.

⁷⁹¹ Ibidem, c. 175.

te żądania – nawet błahe – kierowali do społecznych wójtów. W ramach tej operacji płatność dokonywana była za pomocą gotówki lub ropy naftowej, soli, cukru bądź innych surowców. Pieniądze otrzymywała armia z Sekretariatu Stanu, a ropę naftową, wosk i sól wyłącznie z Drohobycza, tylko cukier i niekiedy zboże ze wschodniej Ukrainy. Jednocześnie, podobnie jak w innych rejonach, wojsko w Drohobyczu miało do dyspozycji magazyny żywności, odzieży, obuwia, warsztaty krawieckie i szewskie oraz piekarnie. Bez odpowiednio zaplanowanej dystrybucji żywności wszystkie operacje i codzienne życie byłoby niemożliwe⁷⁹².

Począwszy od stycznia 1919 r., kontynuowała działalność paryska konferencja pokojowa, która miała rozwiązać kwestię powojennego systemu w Europie. Utworzyła również misję pełnomocniczą (70 członków, przewodniczącym był francuski generał J. Bartelemi) w sprawie natychmiastowego zakończenia wojny ukraińsko-polskiej, w szczególności kategorycznym pisemnym żądaniem skierowanym do generała UGA M. Omelianowicza-Pawlenki z dnia 25 lutego 1919 r.⁷⁹³ Kilka rozmów odbyło się na terytorium Galicji, przede wszystkim w Chyrowie i Lwowie. Z materiałów negocjacyjnych wynika, że strony próbowały podzielić Galicję. Na podstawie poniżej zamieszczonej mapy można wyobrazić sobie Drohobyczczyznę, a więc i Drohobycz, w granicach terytorialnych. Do Lwowa przybyła delegacja sekretarza spraw sądowych – O. Buraczyńskiego, dra S. Witwickiego, dra M. Łozinskiego, dra V. Ochrymowicza, W. Temnickiego, pułkowników K. Gużkowskiego, K. Slusarczuka, W. Feller, atamana T. Rożankowskiego, proboszcza Franciszka Ksawerego Bonna (tłumacza)⁷⁹⁴. Negocjacje trwały do 27 lutego 1919 r., po czym misja udała się do Chodorowa na spotkanie z Szymonem Petlurą. Już 28 lutego 1919 r. przedstawiciele misji Ententy przedstawili delegacji ukraińskiej i polskiej uzgodniony 13-punktowy projekt rozejmu. W szczególności drugi punkt tekstu projektu odnosił się do linii demarkacyjnej, która powinna przebiegać wzdłuż zachodniego Bugu. Część tej linii obejmowała Drohobyczczyznę, gdyż biegła wzdłuż wschodniej granicy powiatu drohobyckiego aż do Turki⁷⁹⁵. W tym czasie linia ta pozostawiała w polskich rękach Lwów i Zagłębie Naftowe Drohobyczczyzny⁷⁹⁶. Jednocześnie w innych punktach wciąż wskazywano, że oprócz spraw internowanych, transportu przez linię demarkacyjną majątku ruchomego Ukraińców i Polaków itp., pojawiła się kwestia eksploatacji źródeł ropy naftowej w rejonie Drohobycza⁷⁹⁷. Oznacza to, że zarówno misja Ententy, jak i strona polska próbowały w jakiś sposób przejąć kontrolę nad złożami naftowymi. Warto zauważyć, że do projektu traktatu dodano również projekt dodatkowej umowy na przyszłość, dotyczącej eksploatacji wszystkich złóż naftowych, które według projektu linii demarkacyjnej miały należeć również do Polaków. Sprzeczne w pewnym stopniu działania ze strony Polaków i przedstawicieli Ententy wywoływały nieufność ukraińskiej władzy ZURL. Wreszcie, kiedy siły ukraińskie początkowo wycofywały swoje wojska, to Polacy – wręcz przeciwnie – sprowadzali do Lwowa coraz więcej broni, oczekując zgody Ententy na wprowadzenie Armii Hallera⁷⁹⁸.

⁷⁹² *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк., Т. 1, Вінніпег, 1958, с. 264.

⁷⁹³ В. Кучерук, *op. cit.*, с. 28.

⁷⁹⁴ *Ibidem*.

⁷⁹⁵ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.*, с. 437.

⁷⁹⁶ В. Кучерук, *op. cit.*, с. 29.

⁷⁹⁷ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.*, с. 437.

⁷⁹⁸ *Ibidem*, с. 437–438.

Ryc. 7. Schemat linii demarkacyjnych zaproponowanych przez generałów J. Bartelego (1), L. Bota (2) i S. Delwiga (3)

Podczas rozmów we Lwowie J. Bartelego, pod wpływem polskiej polityki, domagał się odwołania wojska ukraińskiego na linię, za którą Polacy otrzymywali Lwów i drohobycki basen naftowy, czyli jedną trzecią Galicji. Wtedy też z propozycją rozejmu między Ukraińcami a Polakami wystąpił przedstawiciel Ententy, brytyjski generał z Południowej Afryki Lewis Bota, który zaproponował własną linię demarkacyjną. Ukraińcy nie zgodzili się na jego propozycję. Negocjacje Komisji Ententy z obiema stronami toczyły się ze wznowioną siłą w okresie od 30 kwietnia do 13 maja 1919 r., a sam projekt nowej umowy o zawieszeniu broni generał Bota przekazał stronie ukraińskiej 12 maja 1919 r., stawiając wymóg złożenia zgody na jego ratyfikację do godz. 10.00 następnego dnia 13 maja⁷⁹⁹. Nowy projekt traktatu przewidywał Lwów po stronie polskiej, a po ukraińskiej całe zagłębie naftowe Drohobycczyny. I choć warunki były cięższe niż dotychczas, Ukraińcy zgodzili się na tę propozycję, a polskie dowództwo po otrzymaniu korpusu generała J. Hallera nie zabiegało już o żadne ustępstwa. Ostatecznie strona polska wniosła swoje propozycje do zmiany warunków generała L. Boty, w szczególności domagając się oddania im całej Wschodniej Galicji, reorganizacji UGA, pełnej kontroli nad borysławsko-drohobyckim zagłębiem naftowym itp. Jednocześnie istnieją również inne dane mówiące o tym, że to właśnie polskie natarcie przygotowano pod przykrywką komisji kierowanej przez L. Botę do ustanowienia rozejmu. Ponadto 20 maja 1919 r. francuski generał Fransze d'Esperei, nakazał w Bukareszcie armii rumuńskiej przekroczyć granice ZURL⁸⁰⁰. Tymczasem ze wschodu na armię URL i UGA naciskali bolszewicy, a także osobno denikińcy z Francuzami. To właśnie te wydarzenia doprowadziły do tego,

⁷⁹⁹ Ibidem.

⁸⁰⁰ I. Мельник, *Польський наступ на Галичину 1919*, Збруч 14.05.2014, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/22341>.

że zainteresowani odzyskaniem złóż ropy Francuzi wraz z Brytyjczykami wpłynęli później na fatalną decyzję Rady Najwyższej Ententy z 26 czerwca 1919 r. o upoważnieniu rządu polskiego do kontynuowania walk przeciwko UGA aż do rzeki Zbrucz. Chociaż Ententa, chcąc niejako usprawiedliwić się wobec tego antyukraińskiego aktu, wezwała władze polskie do zapewnienia autonomii Ukraińcom z Galicji, a następnie ustalenia jej statusu państwowego poprzez przeprowadzenie plebiscytu⁸⁰¹.

W dniach 14–15 kwietnia 1919 r. doszło w Drohobyczu do kolejnej dezorganizacyjnej akcji antyukraińskiej w wyniku podburzających działań komunistycznych agitatorów, co często przedstawiane jest w literaturze jako bunt przeciwko władzy ZURL. Jednak niektórzy badacze piszą, że początek zamieszek to 13 kwietnia 1919 r.⁸⁰² W czasach radzieckich wydarzenie to traktowane było jako „powstanie”, prawie jak „rewolucja proletariacka”. Podstawą takiej oceny była aktywizacja na Drohobyczczyźnie na przełomie 1918 i 1919 r. „socjalistów-komunistów” kierowanych przez W. Kocka, I. Kusznira i G. Michaca. Nawiasem mówiąc, agitacja nowo powstałych „rewolucjonistów” mogła odnieść sukces tylko do pewnego stopnia, ponieważ w Drohobyczu, Stebniku i Boryslawiu, gdzie mieszkali robotnicy, wzmożyły się problemy żywnościowe i materialne, szalał tyfus. Według niektórych źródeł w środowisku robotniczym Drohobycza i Stebnika zaczęły powstawać rady robotnicze, które pod wpływem komunistów agitowały przeciwko rządowi ZURL. Jednocześnie opowiadały się za zjednoczeniem z Ukrainą Naddnieprzańską, która była już pod panowaniem bolszewików. Z drugiej strony pojawiają się doniesienia, że byli galicyjscy żołnierze armii austriackiej, którzy powrócili do Drohobycza i powiatu z niewoli rosyjskiej i często byli naoczniymi świadkami wydarzeń rewolucyjnych w Rosji i Ukrainie Naddnieprzańskiej, stali się organizatorami kół i grup komunistycznych. To oni, jeszcze w lutym 1919 r. na osobnym zjeździe proklamowali utworzenie Komunistycznej Partii Galicji Wschodniej w Stanisławowie⁸⁰³. Rząd ZURL był świadomy istnienia tej opozycyjnej siły, a nawet zamierzał ją zalegalizować. Szczególnie aktywna była organizacja „Socjaliści komuniści” w Drohobyczu i okolicznych miastach, którą kierował uczestnik przewrotu bolszewickiego na Połtawczyźnie, organizator i agitator propagandowy 48-letni Wasyl Kocko z Młynek Szkolnikowych. To on powołał radę robotniczą w Stebniku, jako samorząd lokalny złożony z 7 robotników – pracowników fabryki soli. Podobna rada działała również w Drohobyczu. Obie ściśle współpracowały z powołanym jeszcze w grudniu 1918 r. legalnym Związkiem Chłopsko-Robotniczym. W kwietniu 1919 r. związek ten zwołał zjazd, na którym zaproponowano porozumienie w sprawie reelekcji dotychczasowego rządu ZURL i wprowadzenia w skład Rady Narodowej ZURL 61-go przedstawiciela z ramienia Związku Socjalistyczno-Robotniczego⁸⁰⁴. W dniach 14–15 kwietnia 1919 r. komitet rewolucyjny Drohobycza, na czele którego stanął W. Kocko, G. Michac, I. Kusznir, połączył siły ze zbuntowanymi żandarmami wojskowymi przeciwko władzom miasta Drohobycza. Uczestnikiem buntu był także setnik Mikołaj Stroński z Jasienicy Silnej⁸⁰⁵, który w swoim czasie walczył z kozakami pod Nagujewiczami. Podżegani policjanci, którzy odmówili pójścia na front, zajęli instytucje państwowe w centrum Drohobycza: gmach sądu, więzienie, dworzec kolejowy, pocztę itp. Sytuacja była trudną. Już wieczorem 14 kwietnia 1919 r. proklamowano władzę

⁸⁰¹ B. Кучерук, op. cit., c. 17.

⁸⁰² Ibidem, c. 337.

⁸⁰³ Ibidem, c. 204.

⁸⁰⁴ Ibidem.

⁸⁰⁵ Ibidem, c. 278–279.

Zjednoczonej Rady Robotniczo-Chłopskiej. Na jej czele stali W. Kocko i G. Mychac, którzy pilnie wysłali gratulacje bolszewickim rządowi Ukrainy i Węgier, deklarując swoją solidarność z nimi w walce z międzynarodową burżuazją⁸⁰⁶. Badacze często stwierdzają, że ta rewolta lokalnych komunistów i socjalistów był integralną częścią mostu geopolitycznego, który miał zjednoczyć Moskwę z czerwonymi Węgry i komunistyczną Bawarią. Sytuację dodatkowo komplikował fakt, że w wielu jednostkach wojskowych byli zwolennicy, którzy starali się wyeliminować podoficerów z dowództwa, a także szefów garnizonów i kendantów miast. Lew Szankowski bronił w swoim czasie opinii, że zamieszki w Drohobyczu były po części prowokacją polskiego wywiadu, który w ten sposób dążył do wycofania wojska z frontu w celu ich stłumienia. Wydaje się to logiczne, gdyż odejście huculskiej sotni ze Stryja zbiegło się jednocześnie z nagłym natarciem wojsk polskich na Diabelską Skאלę 15 kwietnia 1919 r.⁸⁰⁷

Dominacja sił prokomunistycznych w mieście była jednak krótkotrwała. Ze Stryja ruszyła w kierunku Drohobycza huculska jednostka szturmowa, w skład której wchodziły 4 sotnie piechoty i jedna karabinów szybkostrzelnych⁸⁰⁸. Już w nocy 16 kwietnia 1919 r. huculska jednostka wojskowa UGA pod dowództwem Grigorija Golińskiego przywróciła w mieście władzę i porządek, pomagając ukarać buntowników partii lewicowej. Wśród uczestników tłumienia powstania był także ataman Osip Bukszowany⁸⁰⁹ i podoficer Włodzimierz Flunt z Drohobycza⁸¹⁰. Wraz z huculską jednostką wojskową z frontu do Drohobycza przybył szybko pociąg pancerny nr 2 pod dowództwem podoficera Teodora Szweca⁸¹¹. Głównych buntowników oddano pod sąd. Należy zauważyć, że do czasu powstania z Drohobycza wycofała się sotnia mostów kolejowych, która należała do stanisławskiej okręgowej jednostki wojskowej i współpracowała z rezerwową sotnią, więc pododdział oficerski niewielkiej grupy UGA nie miał dodatkowych sił do stłumienia powstania⁸¹².

W tym czasie ZURL nawiązała stosunki dyplomatyczne z Republiką Czechosłowacką i Węgry, a pierwsza czechosłowacka placówka dyplomatyczna znajdowała się w Samborze. W związku z tym w ówczesnej historii Drohobyczczyzny miały miejsce szczególnie ważne negocjacje z rządem węgierskim, który również potrzebował ropy i próbował ją kupić za bezcen. Jak się okazało, jeszcze w czasie międzynarodowych negocjacji i misji podczas konferencji paryskiej w styczniu 1919 r. uzgodniono systematyczne spotkania w tym zakresie. W kwietniu 1919 r. Sekretariat Stanu ZURL negocjował z rządami Węgier i Czechosłowacji w sprawie wojskowych dostaw towarów i materiałów. Setnik Siemion Magalas wspominał, że w lutym 1919 r. zawarto kontrakt z Węgry na dostawę broni wojskowej i materiałów w zamian za ropę naftową z terytorium Drohobyczczyzny. Warunki umowy nie zostały jednak zrealizowane ze względu na fakt, iż rząd komisarza zagłębia naftowego Siemiona Wityka w Drohobyczu był zdecydowanie przeciwny takiej wymianie, mówiąc: „Węgrzy dają zbyt niską cenę za ropę”. Taka ocena socjaldemokraty Siemiona Wityka była jego wewnętrznym przekonaniem, ponieważ starał się także zaopatrywać stronę ukraińską w żywność. Jako komisarz rządowy zagłębia naftowego zakazał wywozu ropy za granicę.

⁸⁰⁶ Ibidem, c. 204.

⁸⁰⁷ Ibidem, c. 205.

⁸⁰⁸ Ibidem, c. 93.

⁸⁰⁹ Ibidem, c. 62.

⁸¹⁰ Ibidem, c. 309.

⁸¹¹ Ibidem, c. 323.

⁸¹² Ibidem, c. 124.

Z Czechosłowacji przyjechał pierwszy pociąg do stacji Ławoczne, ale było to już w tym czasie, gdy III Korpus UGA zaczął się wycofywać i jednocześnie toczyły się stałe negocjacje z rządem URL⁸¹³. W celu wypełnienia międzynarodowych zobowiązań strona ukraińska zaczęła używać siły, co również przyczyniło się do zbrojnego buntu w Drohobycz. S. Wityk został włączony w skład ukraińskiej delegacji rządowej do rozmów w Pradze i Budapeszcie. Ich zakończenie uniemożliwiła ofensywa Polaków w maju 1919 r. z udziałem 80-tysięcznej armii gen. Józefa Hallera sformowanej we Francji, chociaż D. Mikitiuk błędnie podał zaniżoną liczbę żołnierzy tej armii – 10 000 ludzi⁸¹⁴. Wszyscy wojownicy byli ubrani w niebieskie mundury, dlatego nazwano ją „Błękitną armią”⁸¹⁵. Do ofensywy przyłączyli się również byli wojskowi z Borysławia i Krosna, którzy w listopadzie 1918 r. przegrali pierwszą bitwę z Ukraińcami. Na czele tej armii stał gen. Maczek z miasta Krosna, któremu udało się zorganizować żołnierzy z legionów polskich Krosna, Jasła, Odrykonia, Potoku, Raczego i Sianoka. Przez większą część zimy 1919 r. wojsko to przechodziło szkolenie i czekało na komendę wyższego dowództwa na terenie Kolegium Jezuickiego w Chyrowie⁸¹⁶.

W tym czasie obronę połączeń komunikacyjnych na linii Mościska–Sambor–Drohobycz utrzymywała grupa UGA „Krukienice”. Na początku obrony przed armią Hallera grupa ta utrzymywała duży obwód od wsi Jaksmanicz (front wschodni fortu czeremiskiego) do części frontu grupy „Rudka”, która dotarła do Sudowej Wiśni. Oznacza to, że niewielka pod względem składu ilościowego grupa „Krukienice” miała bronić linii frontu o długości co najmniej 60 km⁸¹⁷. Dlatego w swoich pierwszych walkach grupa ta prowadziła głównie taktykę defensywnej obrony, w szczególności szlaku kolejowego na trasie Przemyśl–Mościska, ponieważ to stąd do Sambora przebiegała jedyna „cesarska” szeroka i kamienna droga, która łączyła się z Turką i Drohobyczem. Następnie pod dowództwem Mateusza Stachowa od grudnia 1918 r. główne siły tej grupy koncentrowały się we wsi Krukienice. Również podczas pierwszych potyczek z wojskami polskimi w Krukienicach rozmieszczono obóz, komendę grupy, oddział kawalerii i wszystkie jednostki piechoty z maszynowymi karabinami, z wyjątkiem dwóch sotni. Te ostatnie zostały podzielone na małe oddziały pod dowództwem podoficerów i stacjonowały między Horysławicami (na zachodzie) i Dmytrowicami (pod Sudową Wiśnią na wschodzie). Koncepcja obrony polegała na tym, że przebywające na tej linii oddziały miały pełnić służbę wywiadowczą i codziennie rano, w porze obiadu i kolacji składać raporty do komendy grupy. W przypadku rozpoznania natarcia wroga w którymś z kierunków oddział ten powinien pilnie zgłosić się do komendy grupy, a sama grupa miała się powoli wycofywać. Wówczas komenda, na podstawie raportów sytuacyjnych oddziałów, wydawała rozkaz uderzenia na wroga z odpowiedniego skrzydła i odrzucenia go z powrotem do linii kolejowej. Do 23 grudnia 1918 r. łącznie doszło do kilku takich bitew. Wszystkie zakończyły się sukcesem, do niewoli trafiło wielu jeńców, w tym jeden polski podoficer. Zespół zgrupowania codziennie składał meldunki bojowe do Sambora i Stryja, gdzie znajdowała się komenda korpusu pod wodzą G. Kossaka⁸¹⁸.

Pomimo ciągłych problemów z żywnością, rozłamów w różnych jednostkach UGA i politycznych dyskusji na temat udziału lub nieuczestniczenia społeczności żydowskiej

⁸¹³ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, op. cit., c. 69.

⁸¹⁴ *Ibidem*, c. 231.

⁸¹⁵ М. Сеньків, Л. Тимошенко, op. cit., c. 144.

⁸¹⁶ W. Pawłowski, op. cit., s. 49.

⁸¹⁷ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, op. cit., c. 114.

⁸¹⁸ *Ibidem*, c. 116.

w zarządzaniu Drohobyczem⁸¹⁹, wojenna kampania między Ukraińcami a Polakami nabrała szczególnego rozmachu w drugiej połowie maja 1919 r. Pod ciosami przeważających sił wojska polskiego jednostki UGA wycofywały się w kierunku Turki do granicy czzechosłowackiej. Generalna kampania armii polskiej generała Iwaszkiewicza rozpoczęła się 15 maja 1919 r., właśnie przeciwko grupie UGA „Krukienice”, z ukierunkowaniem na Sambor i Drohobycz. To właśnie w bitwie, która 15 maja trwała cały dzień, ta grupa Ukraińców poniosła poważne straty. Tego samego dnia z pomocą przybył im pancernik „Cz.2.” drugiej edycji, którym dowodził podoficer T. Szewc⁸²⁰. Rankiem 15 maja 1919 r. wyjechał on z Sambora do Chyrowa i dojechał do Sasiadowic, by wspomóc 8 Brygadę Samborską. Tam walczył z polskim batalionem, który został przymuszony do wycofania się z zajętych pozycji. Potem pancernik wrócił do Sambora, a stąd do Starego Sambora. Po drodze spotkał zwiad kawalerii polskiej i wycofującą się sotnię podoficera Kiwackiego z jednostki A. Tarnawskiego. Zdając sobie sprawę, że front został przełamany, T. Szewc nakazał zawrócić. Pod ostrzałem artyleryjskim i pocisków świetlnych „pancernik” udał się do Drohobycza, ale ponieważ most na Dniestrze w pobliżu Sambora został zniszczony przez ukraińskich saperów, T. Szewc nakazał zdetonować „pancernik” silną substancją wybuchową – ekrazytem, co spowodowało, że nie był już możliwy do odbudowania po przejściu przez wojsko polskie. Po przybyciu przez drewniany most do Drohobycza „pancerna” załoga T. Szewca ulokowała się w starym pociągu pancernym „Cz.2. – Lusja”⁸²¹.

Przed południem batalion atamana Czarnego został rozproszony, a na miejscu pozostał tylko dowódca z 50 strzelcami. Według różnych źródeł na miejscowych bagnach nie była dobrze przygotowana linia obronna, dlatego grupa „Krukienice” musiała wycofać się do rzeki Strywior (Strwiąż) koło Sambora. Ostatecznie armia polska znacznie przewyższała liczebnie ukraińską, w związku z czym grupa ta 16 maja 1919 r. powoli wycofywała się do Drohobycza i Borysławia. W tym samym czasie wraz z wycofaniem się grupy „Krukienice” do Drohobycza brygada atamana Czerskiego i grupa setnika Fedyka z Brygady Samborskiej wycofały się ostatecznie poza Karpaty na tereny zajęte przez wojska czeskie. W rezultacie grupa „Krukienice” z lewego skrzydła nie miała żadnego wsparcia. Otrzymała więc zadanie obrony na linii rzeki Bystrzycy przez cały dzień 17 maja 1919 r., po czym z poważnymi stratami grupa wycofała się, by bronić podejść do obrzeży Drohobycza i drogi do Stryja⁸²².

W związku z tym, że na początku maja 1919 r. 6 Armia Polska pod dowództwem gen. Wacława Iwaszkiewicza rozpoczęła ofensywę, zagrożone były linie frontowe wielu sił ukraińskich. To prawda, że w tym czasie armia ZURL była poważnie wspomagana przez austriackiego generała A. Krausa, który wydał rozkaz przegrupowania jednostek. Pod ciosami znacznie przewyższających sił wroga jednostki UGA wycofywały się z bitwy w kierunku Turki na granicę czzechosłowacką. Na pomoc UGA nadal wysyłano do Chyrowa zaopatrzenie i nowy sprzęt z magazynów wojskowych Drohobycza i Sambora, ale to nie uratowało sytuacji⁸²³. 16 maja 1919 r. chyrowska grupa UGA (grupa bojowa „Głęboka”), wycofując się w kierunku południowo-wschodnim, otworzyła lewe skrzydło grupy bojowej „Krukienice”,

⁸¹⁹ Р. Фан, *op. cit.*, s. 139.

⁸²⁰ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.*, s. 243.

⁸²¹ І. Карпинець, *Галичина: військова історія*, К., 2005, s. 226.

⁸²² *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.* – s. 118-119.

⁸²³ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1918 – 1920 рр. Матеріали до історії*, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, Т. 2, Вінніпег 1960, s. 84.

która z kolei została zmuszona do opuszczenia linii Strywihora i umożliwiła Polakom zdobycie Sambora⁸²⁴. Pod koniec grupa bojowa „Głęboka” w panice wycofywała się w góry, zamiast wspierać żołnierzy UGA na linii Drohobycz–Borysław⁸²⁵. W dzisiejszej literaturze dominuje opinia, że III grupa „Głęboka” nie powinna była wycofywać się w góry, lecz poruszać się wyłącznie w kierunku Drohobycza i Borysławia. Jednak bardzo szybko ta grupa straciła nie tylko kontakt z generałem A. Krausem, ale także z innymi jednostkami, które były jej częścią. Wycofanie się w Karpaty spowodowało, że odcięte w górach części III grupy „Głęboka” i Brygady Górskiej widziały dla siebie tylko jedną możliwość, a mianowicie przejście na terytorium zajęte przez armię czechosłowacką i oddanie się do obozu internowania. W rezultacie do obrony zagłębia naftowego pozostało nie więcej niż 6–7 jednostek wojskowych UGA⁸²⁶. 17 maja 1919 r. 3 jednostka wojskowa wyjechała ze stacji Podmonaster na front w okolice przedmieścia Drohobycza i została połączona z 8 Brygadą Samborską⁸²⁷. Nie spowodowało to jednak poważnego wzmocnienia sił. Następnie około południa 18 maja 1919 r. do Drohobycza przybył ze swoim sztabem dowódca UGA, generał M. Omelanowicz-Pawlenko. Wśród wyższych oficerów byli generał W. Genbaczków, pułkownik M. Kakurin, pułkownik A. Kraus, podpułkownik K. Doleżał i in. Na spotkaniu operacyjnym opracowali plan kontrofensywy i mieli nadzieję na utrzymanie zagłębia naftowego. W tym czasie – jak pisze we wspomnieniach A. Kraus – po ciężkich walkach pod Sudową Wiśnią do Drohobycza przybyła na pomoc 3 jednostka wojskowa pod dowództwem por. Sokratesa Iwanickiego⁸²⁸. Siły jednak nie były równe i Polacy rozpoczęli generalną ofensywę. Ich 4 Dywizja pod dowództwem generała J. Bekera sforsowała Dniestr pod Samborem i próbowała zdobyć Drohobycz od wschodu. Na linii Gordynia–Dublany–Stupnica jednostki wojskowe UGA K. Hoffmana i O. Stanimira próbowały zablokować drogę Polakom. Nie mogąc znieść ataku wroga, Ukraińcy wycofali się na północne obrzeża miasta. 18 maja 1919 r. do Drohobycza dotarło także pogotowie operacyjne ścigające legendarnego por. Stanisława Maczka, pod wpływem którego w Borysławiu utworzono odrębną ochotniczą brygadę polskiego podziemia⁸²⁹. Po nadejściu z drugiej strony polskiej dywizji generała F. Aleksandrowicza Drohobycz upadł. W tym samym czasie armia generała Z. Zielińskiego zajęła Borysław, Stebnik, Truskawiec, Schodnicę. Warto przy tym zaznaczyć, że polscy mieszkańcy miasta w dużej mierze przyczynili się do zdobycia Drohobycza. W szczególności kolejarze sabotowali transport, utrudniali ewakuację cennego mienia itd. W takich warunkach polska strona otrzymała setki wagonów, parowozy, magazyny amunicji, duże zapasy gotowej ropy oraz inne wsparcie⁸³⁰. Z rozkazów Komendy Głównej wiadomo, że podczas odwrotu armii ukraińskiej z terenu Drohobycza i Borysławia obowiązywał osobny rozkaz opuszczenia zagłębia naftowego bez zniszczenia⁸³¹.

Ze wspomnień Kaliksta Iwanickiego, uczestnika kampanii polskiej w Drohobyczu w maju 1919 r., który nazwał ją „Ostatnim transportem”, dowiadujemy się o kilku nowych

⁸²⁴ В. Кучерук, *op. cit.*, s. 83–84.

⁸²⁵ *Ibidem*, s. 84.

⁸²⁶ І. Мельник, *Польський наступ на Галичину 1919*, Збруч, 14.05.2014, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/22341>.

⁸²⁷ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.*, Т. 1, с. 88.

⁸²⁸ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.*, Т. 2, с. 69.

⁸²⁹ W. Pawłowski, *op. cit.*, s. 49.

⁸³⁰ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, с. 142–144.

⁸³¹ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, *op. cit.*, Т. 1, с. 414.

wydarzeniach, które miały miejsce w zagłębiu naftowym⁸³². „17 maja 1919 r. w Drohobyczu był piękny wiosenny dzień, który jednak nie był radosny dla Ukraińców, którzy wierzyli, że zostaną tu na zawsze”⁸³³. Jak widać, znaczna część polskich wojskowych z sarkazmem przyglądała się dążeniom Ukraińców do odbudowania własnej państwowości, która istniała tu na długo przed wejściem króla Kazimierza, czyli jeszcze od czasów Włodzimierza Wielkiego i Króla Daniela Halickiego. Tego dnia wielu mieszkańców Drohobycza coraz częściej obserwowało ruch Ukraińskiej Armii Galicyjskiej w kierunku Stryja. Odczuwano złe nastroje ze strony ukraińskiej społeczności narodowej Drohobyczczyzny, ponieważ strategia prowadzenia walki za ojczyznę została utracona. 17 maja ciężki pojazd wojskowy – cysterna – zatankowała paliwo na terenie fabryki „Polmin”, która zapewniała pracę samochodów dostarczających potrzebne dla wojska materiały w kierunku Chyrów–Drohobycz, a także samochodów do transportu rannych do szpitala wojskowego przy ul. Sobieskiego w Drohobyczu. Oznaczało to, że strategicznie ukraińska armia straciła Chyrów z całym kierunkiem kluczowych dróg oraz że ruch Ukraińców został skierowany na wschód, a więc legiony polskie, przede wszystkim kawaleria i artyleria, tego samego dnia 17 maja 1919 r. po południu również zaczęły opuszczać Drohobycz w pogoni za legionami ukraińskimi. Dzień wcześniej, a właściwie w środku nocy dowództwo UGA ogłosiło gotowość bojową i szybki marsz w kierunku na wschód, dla ukraińskiego wojska w koszarach oraz zlokalizowanego w prywatnych posiadłościach i mieszkaniach⁸³⁴.

Jednocześnie warto wspomnieć o ciężkiej pracy drohobyckich szpitali. Komendantem szpitala wojskowego w mieście był dr Mikołaj Terlecki (komendant Szpitala Okręgowego w Drohobyczu i Radechowie, a później także szpitali polowych nr 1 i 3), pracowali tam także dr Kellner, dr Witlin, student medycyny Mikołaj Wawryk, student medycyny Jakow Naglak, student medycyny Kornilo Gawriłow, sanitariuszka Jarosława Rudnicka, Jurij Sundul i konsultanci lekarze: Polak dr Kozłowski, dr Pelczar i dr Eliasiewicz. W te krwawe dni maja 1919 r. wszyscy lekarze co godzinę przyjmowali rannych z zachodu, dzieląc żołnierzy na tych, których można było ewakuować, i tych, których można było jeszcze pozostawić w szpitalu⁸³⁵. Z ewakuowanego drohobyckiego szpitala w Winnicy, w koszarach krymskich utworzono później szpital zapasowy nr 1, którego komendantem był dr Osip Jampoler z lekarzami asystentami: dr chirurg Heinrich Glanc (przez pewien czas pracował nawet jako komendant szpitala okręgowego), dr Ambrosij Jurkiewicz, dr Dezyderij Spris, dr Sponner – chirurg i sanitarnymi porucznikami: Jakub Naglak i Kornilo Gawriłow⁸³⁶. Bardzo ważną rolę w Drohobyczu odgrywało w tym czasie duchowieństwo wojskowe, wśród którego podczas walk drohobyckich posługę nieśli proboszcz Iwan Jasienicki i proboszcz A. Kałużniacki⁸³⁷. Wśród znanych medyków z Drohobyczczyzny duże zasługi dla żołnierzy UGA miały siostry Pietruniak ze wsi Tustanowice między Boryslawiem a Drohobyczem. Kasia Pietruniak (ur. 1 XII 1889 r.) od pierwszych dni listopada 1918 r. zgłosiła się na ochotnika do pracy w szpitalu w Drohobyczu, gdyż wcześniej pracowała w szpitalach wojskowych

⁸³² F. Iwanicki, *Ostatni transport*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 25, Wrocław, 2019, s. 24–25.

⁸³³ Ibidem.

⁸³⁴ Ibidem.

⁸³⁵ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях ...*, op. cit., T. 1., c. 279.

⁸³⁶ Ibidem, c. 283, 287–291.

⁸³⁷ Ibidem, c. 306.

armii austriackiej. Za swoją oddaną służbę w okolicach Żmerynki, Baru i Mohylewa została odznaczona Krzyżem z mieczami. Podobnie jak jej siostra Warka Pietruniak (ur. 26 III 1899 r.), mając doświadczenie w pracy w Czerwonym Krzyżu austriackiego szpitala wojkowego w Trieście, od pierwszych dni pracowała w szpitalach UGA. W szeregach UGA walczył także porucznik Dymitr Pietruniak ze wsi Tustanowice (ur. 1887 r.), który później uczestniczył również w walkach Ukraińskiej Dywizji Galicyjskiej pod Brodami⁸³⁸.

W sobotę 18 maja 1919 wojsko ukraińskie otrzymało podwójną rację prowiantu i jednocześnie rozpoczęło wycofywanie wszystkich jednostek z Drohobycza. W tym samym czasie rozpoczęła się ewakuacja wojska ze szpitala UGA, jednak wielu ciężko rannych musiało pozostać na miejscu z powodu poważnych obrażeń⁸³⁹. Do Drohobycza dotarły dwa samochody ciężarowe, do których ukraińscy wojskowi pospiesznie załadowali resztki zaopatrzenia wojskowego, a także cenne archiwum sztabu wojskowego, kancelarii, różnych wydziałów Rady Narodowej Drohobycza i in. Mieszkańcy Drohobycza coraz częściej pytali ukraińskich strzelców o sytuację na froncie. Ze wspomnień Polaka K. Iwanickiego: „ukraińscy wojskowi, pochylając głowy ze smutnym wyrazem twarzy, dawali jednoznaczną odpowiedź”⁸⁴⁰. W nocy z soboty na niedzielę prawie wszystkie oddziały UGA z Drohobycza zostały załadowane zaopatrzeniem na front, jednak w niedzielę na stacji widać było jeszcze żołnierzy, którzy ładowali wagony towarowe, ze względu na duże zapotrzebowanie na prowiant w przyszłości. Transport składał się z 60 wagonów, którymi kierowali kolejarze z Drohobycza. Zgodnie z rozkazem sztabu UGA pociąg miał odjechać jako ostatni, zabierając także resztki wojsk ukraińskich z Sambora, Borysławia i Drohobycza. W nocy transport ruszył na front, ale w niedzielę można jeszcze „było zobaczyć w mieście rannych i dezerterów armii ukraińskiej”⁸⁴¹.

Wprawdzie 18 maja 1919 r. nieliczne oddziały ukraińskie – najwyraźniej ze względu na konieczność opóźnienia odwrotu głównych wagonów – odważyły się podjąć walkę z legionami polskimi w pobliżu wsi Lisznia. Około południa większość żołnierzy ruszyła w kierunku głównego dworca kolejowego, skąd pieszo zostali wysłani na front do Liszni. Polacy w swoich wspomnieniach z sarkazmem pisali: „[...] ukraińskie hymny już nie pomagały, bo wszyscy już wiedzieli, że ten «duch walki» nie ożyje, a zakończenie wojny z Polakami to tylko chwila czasu”⁸⁴². Jednak dla ukraińskiej idei narodowej i historii walk wyzwolenczych Drohobyczczyzny był to czas ważnych zmagania o niepodległość na terytorium regionu frankowskiego w 1919 r. Około godziny 4 po południu 18 maja 1919 r.⁸⁴³ Drohobycz był już bez legionów ukraińskich, ale pozostało jeszcze kilka patroli i trochę policji dla utrzymania porządku publicznego. Jednocześnie w swoich wspomnieniach K. Iwanicki nieustannie opisuje te dni z pewnego rodzaju sarkazmem, stwierdzając: „Niebo nad miastem pokryte było gęstymi czarnymi chmurami i spadł ulewny deszcz, który ostatecznie pogrążył niedawnych «zwycięzców» w nastroju pogrzebowym”⁸⁴⁴. Jednak Ukraińcy, choć w nielicznej grupie, nadal odpierali Polaków na przedmieściach Drohobycza. Około godziny 5 po południu przybył ze Stryja do Drohobycza ostatni transport żołnierzy UGA, którzy zmierzali prosto

⁸³⁸ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, op. cit., T. 2, s. 372.

⁸³⁹ В. Кучерук, op. cit., c. 174.

⁸⁴⁰ F. Iwanicki, op. cit., s. 24–25.

⁸⁴¹ Ibidem.

⁸⁴² Ibidem.

⁸⁴³ В. Кучерук, op. cit., c. 337.

⁸⁴⁴ F. Iwanicki, op. cit., s. 24–25.

na czołowe pozycje w pobliżu wsi Lisznia. O północy Polacy nie doczekali się przybycia głównych jednostek wojskowych i samodzielnie podjęli walkę z ocalałymi legionami ukraińskimi. Rozpoczęły się chaotyczne strzelaniny między powstańczymi robotnikami a stacjonarnym UGA. Byli to głównie polscy ochotnicy, którzy pracowali w fabryce „Polmin” i razem z byłymi strzelcami-rezerwistami rozpoczęli ostrzał ukraińskich wojskowych, którzy stali na dużej stacji kolejowej. Atak ten nieco przyspieszył wysłanie wagonów wojskowych UGA do Stryja. Niemal równocześnie inna grupa Polaków wyruszyła od strony centralnej Drohobycza na dworzec wielki, a na trasie kolejowej Borysław–stacja Wielka w Drohobyczu polscy powstańcy wysadzili tor. Jeden z ukraińskich kolejarzy, który prowadził pociąg z Borysławia, zauważył, że szyny są rozsunięte i zostały zepchnięte z osi, co miało spowodować wykoślenie się pociągu. W rzeczywistości była to spontaniczna akcja nie zorganizowanych polskich grup, które w ten sposób dążyły do szybkiego zwycięstwa głównej armii polskiej. Podczas odwrotu sił ukraińskich z Drohobycza jeden z polskich konspiratorów rzucił w pobliżu dworca kolejowego granat ręczny w stronę chorążego Michała Minczaka i kilku łączników⁸⁴⁵. Rzeczywiście, pod naciskiem tych grup powstańczych, a także zbliżania się głównych polskich jednostek do Drohobycza, z miasta w kierunku Stryja wyruszył ostatni transport ukraińskiej armii narodowowyzwoleńczej⁸⁴⁶. 19 maja 1919 r. polska armia zdobyła Borysław, Truskawiec, Stebnik i Schodnicę⁸⁴⁷. Podczas tych ciągłych niekontrolowanych potyczek między UGA a polskimi powstańcami komendant „pancernika Cz. 2. Lusia” podoficer T. Szwec nakazał również usunąć z niego karabiny maszynowe, a armatę wysadzić w powietrze. Następnie pociąg został rozpędzony do maksymalnej prędkości i na pełnych obrotach wypuszczony z głównego dworca kolejowego w pobliżu fabryki „Polmin” w kierunku małej stacji zajętej przez Polaków przy ulicy Truskawieckiej, gdzie w wyniku wypadku uszkodzony został tor kolejowy⁸⁴⁸.

19 maja 1919 r. grupa operacyjna porucznika, a następnie generała Stanisława Maczka zdobyła Borysław. O tych wydarzeniach w swoich wspomnieniach generał S. Maczek pisał:

Jesteśmy w okolicach miasta mojego dzieciństwa. Znam każdy zakręt drogi do Borysławia, każde wzgórze i gaje leśne. Co więcej, Borysław darzył nas szczególnymi uczuciami, ponieważ znacznie wcześniej – kilka miesięcy przed tym momentem, w szczególności od czasu pobytu na tyłach Chyrowa, zdążyliśmy z naszym wojskiem zdobyć go wcześniej. W szczególności mieliśmy nadzieję, że uda nam się pobudzić ludność polską do wsparcia wojskowego. Kolumna wozów szybko się zbliża, a przed nią konny zwiad. Unikam masywów leśnych od wschodu, w których miał stacjonować 9 Pułk Ułanów, a po rozpoznaniu dotarłem do ostatniego horyzontu przed miastem, od którego jesteśmy jeszcze w odległości 3 km. Przez lornetkę obserwuję na skraju zabudowań intensywny ruch transportu. Po drodze w naszym kierunku porusza się cała kolumna, dość zwarta grupa ludzi. I nagle ciszę przerywa dźwięk setek syren z szybów naftowych i dzwonów kościołów. To nie Ukraińcy! To masa polskich robotników, którzy na wieść o zdobyciu Drohobycza zaczęli samodzielnie rozbrajać ukraińskie jednostki i instytucje, wychodząc naprzeciw polskim żołnierzom. Chwila, która na zawsze pozostanie w mojej pamięci, to słońce majowego dnia na drodze do Borysławia i słońce w przychylnych sercach zwykłych ludzi, którzy pozdrawiają wyzwolicieci. I dlatego Lwów i wiele miast po ludność

⁸⁴⁵ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, op. cit., T. 2, c. 88.

⁸⁴⁶ F. Iwanicki, op. cit., s. 24–25.

⁸⁴⁷ B. Кучерук, op. cit., c. 337.

⁸⁴⁸ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...*, op. cit., T. 1, c. 243.

Borysławia, stolicy polskiego zagłębia naftowego, wyraźnie zaczęło demonstrować swoją polskość! Przeszliśmy stokrotne męki! Mój oddział jest poważnie poszarpany w walkach, ale każda rodzina chętnie przyjmowała i karmiła każdego z moich chłopaków. A chłopcy z Borysławia w cywilnych ubraniach z improwizowanymi biało-czerwonymi naramiennikami, ze zdobytymi karabinami w rękach, spontanicznie i uparcie prosili dowództwo wojskowe o pozwolenie zostania moimi patrolowcami w celu nawiązania łączności z 3 Dywizją i 9 Pułkiem Ułanów. Jedynym wymogiem dla nich było, aby w przypadku alarmu lub nowego rozkazu, za pomocą ich syren, zgłaszać potrzebę wycofania swoich żołnierzy do niezbędnego miejsca, z którego alarm ten może nadchodzić. Kiedy następnego dnia (19 maja), na rozkaz dywizji, kolumna ruszyła na Stryj, zdałem sobie sprawę, że dla moich chłopców z Borysławia potrzeba było jeszcze dużo czasu na szkolenia plenerowe i na świeżym powietrzu, aby mogli stać się doświadczonymi żołnierzami⁸⁴⁹.

Tego samego dnia od strony Mraźnicy nadciągały patrole oddziałów gen. Zielińskiego wchodzących w skład dowództwa Machnickiego. Do Borysławia przybył także gen. Józef Haller⁸⁵⁰. Warto zauważyć, że pierwotnym celem Armii Hallera była walka na froncie polsko-bolszewickim, choć armia ta koncentrowała się wyłącznie na wojnie z ZURL. Z drugiej strony wspomnienia S. Maczka świadczą o poważnych walkach między jego wojskiem a UGA znacznie wcześniej, tj. na linii Chyrowa–Sambora–Liszni, gdzie po obu stronach było sporo strat.

W rzeczywistości ze wspomnień M. Tyszkiewicza dowiadujemy się, że to polska kompania Bolka Czajkowskiego brała czynny udział w podboju Borysławia, ponieważ do maja 1919 r. walczyła ona najpierw o tor kolejowy Sianok–Chyrów, a następnie z jednostkami generała Maczka weszła na terytorium Drohobycczyzny. M. Tyszkiewicz walczył w kompanii B. Czajkowskiego, w której sercem i duszą był syn słynnego magnata naftowego Stanisława Szczepanowskiego – Wiktor Szczepanowski. Bitwy te zostały opisane we wspomnieniach generała Maczka, natomiast ze wspomnień M. Tyszkiewicza dowiadujemy się, że w maju 1919 r. Borysław został wzięty pod polskie panowanie praktycznie bez walki, ponieważ armia polska pod dowództwem generała Iwaszkiewicza „poruszała się marszem”. Następnie rozpoczęła się organizacja polskiego przemysłu naftowego. W tym czasie, z rozkazu W. Szczepanowskiego, dowództwo sił specjalnych (desant tylny) objął M. Tyszkiewicz, aby kontrolować transport ropy naftowej bezpośrednio w górach nad Borysławiem⁸⁵¹. Z tej okazji M. Tyszkiewicz wspominał:

Moim zadaniem było kierowanie jednostką frontu wzdłuż górskich dróg, które od dawna znaliśmy bardzo dobrze, mając na celu ustanowienie kontrolowanej linii bojowej. Do tego czasu musieliśmy poprowadzić pewne jednostki do Borysławia, aby go zająć i utrzymać, nie pozwalając na zniszczenie ani spalenie. Tymczasem nie było już oporu, wróg nie miał czasu niczego zorganizować ani zniszczyć po drodze. Czwartego dnia byliśmy już w Borysławiu. Wzorem byłego dowództwa austriackiego oboje zaczęliśmy tworzyć dowództwo naftowe, do którego wszedł inżynier Miński i ja, który zostałem jego adiunktem [...]. Dowództwo naftowe przejęliśmy pod kontrolą wojskową, podobnie jak wszystkie kopalnie ropy naftowej, rafinerie i biura zapasów zagranicznych produktów kapitałowych: austro-węgierskiego,

⁸⁴⁹ W. Pawłowski, op. cit., s. 49.

⁸⁵⁰ Ibidem.

⁸⁵¹ B. Tokarska, op. cit., s. 52.

francuskiego i niemieckiego. We wszystkich dyrekcjach ustanowiliśmy obowiązkowych administratorów. Byliśmy jedynym organem wojskowym w strefie przygranicznej i w tym czasie nasze decyzje były nieodwołalne. W samym Borysławiu znaleźliśmy 18 000 wagonów ropy. Nasze rozkazy rozciągały się aż do frontu, gdzie zatrzymywaliśmy duże partie ropy, które chciano wywieźć za granicę. Mieliśmy naszą policję wojskową, aby utrzymać porządek, i naszą sieć wywiadowczą, aby monitorować ruch wielkiego kapitału. Wielokrotnie dochodziło do kłótni z dyrektorami kopalń, którzy mimo mundurów oficerskich chcieli nas przekupić. Słusznie oni rozumowali na swój sposób, że wojna się skończy i nafta wróci pod ich kontrolę [...] ⁸⁵².

Bez żadnych wykroczeń w zakresie przekupstwa ze strony zagranicznych właścicieli firm naftowych M. Tyszkiewicz wkrótce objął stanowisko zastępcy szefa komendantury wojskowej Drohobycza, w tym nadzoru nad rafinacją ropy naftowej ⁸⁵³.

Entuzjazm polskich mieszkańców podczas wkroczenia wojska polskiego do zagłębia naftowego trafnie opisał uczestnik wydarzeń w tym czasie J. Gałkowski:

Na ulicach całowali się zupełnie nieznani sobie ludzie bez względu na swoją pozycję narodową czy płeć. Armia dosłownie znajdowała się w morzu kwiatów. Mieszkalem w pobliżu biura domu dyrekcji „Fanto”. Rozpląkałem się, podobnie jak dorośli ludzie. Tłum ludzi przepuścił mnie. Z płaczem wręczyłem Hallerowi kwiaty. Był wzruszony i pocałował mnie w czoło. Mojego ojca tam nie było i bałem się, że będę skarcony, ale kiedy ojciec wrócił, również mnie pocałował ⁸⁵⁴.

Podobnie jak Ukraińcy witali Ukraińskich Strzelców Siczowych w latach 1914–1915 w Schodnicy, Borysławiu, Nagujewicach, Drohobyczu i innych miejscach lub tak jak Ukraińcy świętowali Akt Zjednoczenia ZURL i UNR na rynku w Drohobyczu, podobnie Polacy wzniosłe świętowali swoje zwycięstwo w maju 1919 r., gdyż wielu z nich mieszkało na ziemiach ukraińskich przez kilka pokoleń. Pomimo że polska historiografia próbowała powiązać z Ukraińcami chęć zniszczenia przemysłu naftowego czy rafinerii ⁸⁵⁵, z pewnością można stwierdzić, że w planach ukraińskiego dowództwa tego nie było. W przeciwieństwie do Rosjan, którzy byli okupantami, Ukraińcy zamieszkiwali zwarcie i licznie na terenie Drohobyczczyzny przynajmniej od czasów państwa galicyjsko-wołyńskiego. W końcu Ukraińcy dążyli jedynie do bezzwłocznego zakończenia transportu ropy naftowej i paliwa na tyły UGA, ale szybkie natarcie Armii Hallera uniemożliwiło całkowite zamknięcie tej operacji ⁸⁵⁶. Dlatego UGA była tylko częściowo zaopatrywana z tyłów w produkty naftowe.

Rankiem 20 maja 1919 r. miasta Drohobycz, Borysław i Truskawiec ostatecznie przeszły pod kierownictwo polskiej komendantury wojskowej. Co ciekawe, w tym samym czasie Grzegorz Kossak był również świadkiem tych ciężkich dla Ukrainy wydarzeń, gdyż wraz z innymi jednostkami od początku walk uczestniczył w operacji chyrowskiej w 1919 r. Należy zauważyć, że ogólnie sytuacja na wszystkich frontach stała się niekorzystna dla Ukraińskiej Armii Galicyjskiej w maju 1919 r., ponieważ – korzystając z okoliczności – bolszewicka 12 Armia rozpoczęła ofensywę na Kamieniec Podolski – Równe,

⁸⁵² Ibidem.

⁸⁵³ Ibidem.

⁸⁵⁴ W. Pawłowski, op. cit., s. 50.

⁸⁵⁵ Ibidem.

⁸⁵⁶ Ibidem.

dlatego jednostki galicyjskie nie były w stanie utrzymać linii obronnych, co doprowadziło do ostatecznej utraty basenu drohobycko-borysławskiego, a 24 maja 1919 r. wojnę z ZURL rozpoczęła Rumunia⁸⁵⁷.

W maju 1919 r. w pobliżu Mukaczewa część strzelców UGA została rozbrojona i internowana w niemieckim Jabłonnym w Czechosłowacji. Według informacji M. Kosteckiego wśród żołnierzy UGA byli mieszkańcy Uliczna. Nie podał ich nazwisk, ale zauważył, że dwóch z nich zostało internowanych w Czechosłowacji, a niektórzy wrócili do wsi⁸⁵⁸. W szeregach armii UNR nadal walczyła znaczna część oficerów i żołnierzy UGA z rejonu Drohobyczczyny. Innych strzelców spotkał znacznie gorszy los – w niewoli bolszewickiej. Na przykład na stacji Żmerynka schwytano byłego komendanta Drohobycza, atamana Iwana Grabowieńskiego. Jak się okazuje, nieznany komisarz polityczny, podchodząc do atamana ze słowami „Jesteś oficerem?”, natychmiast go aresztował, odciągnął na bok i zastrzelił bez procesu i śledztwa. Wszystkich aresztowanych w Żmerynce w 1919 r. załadowano do wagonów towarowych i wysłano do Kijowa⁸⁵⁹. Dopiero po wyzwoleniu Żmerynki z rąk bolszewików 9 sierpnia 1919 r. Kijowska Grupa Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej pod dowództwem Jurija Tiutiunnika dowiedziała się o tych okrucieństwach.

W kampanii wojennej 15–20 maja 1919 r. na terenie Drohobyczczyny Ukraińcy ponieśli klęskę, ponieważ UGA liczebnie ustępowała Polakom, była gorzej uzbrojona i nie mogła w żaden sposób przeciwstawić się nieprzyjacielowi wzmocnionemu przez Armię Hallera. Wśród przyczyn niepowodzenia można wymienić słabą komunikację, a także poważne błędy dowodzenia. Rozkazy dowódców często nie były wykonywane lub przychodziły z opóźnieniem, nikt nie był karany za ich nieprzestrzeganie, z wyjątkiem przypadków związanych z jednostkami UNR, którymi osobiście dowodził genialny przewodnik ideowy Ukrainy – Szymon Petlura⁸⁶⁰. Z drugiej strony rozkaz rychłego odwrotu Ukraińców był logiczny, bo walka grożąca nowymi stratami bez reorganizacji sił nie miała sensu. Dlatego dowództwo ukraińskie w zasadzie przemyślało mniej lub bardziej konstruktywny plan zachowania większości sił UGA. Niekorzystna dla ukraińskich wyzwolicieli okazała się również sytuacja międzynarodowa. Wielkie mocarstwa po długiej zwłoce i wbrew woli narodu ukraińskiego oddały terytorium ZURL pod władzę Polski. Tym samym niekorzystna sytuacja międzynarodowa, a także fakt, że armia ukraińska była w gorszej sytuacji od polskiej i słabiej uzbrojona, spowodowała, że walka o własną niepodległość w tym okresie została przegrana.

Po licznych klęskach na terenie Pogórza Samborsko-Drohobyckiego, a także w związku z tym, że wojna nabrała charakteru obronno-pozycyjnego, dowództwo ZURL w czerwcu 1919 r. rozpoczęło reorganizację Ukraińskiej Armii Galicyjskiej. Konieczne było przeorganizowanie jednostek wojskowych w silne brygady pułkowe, które zostałyby zredukowane do dywizji, wzmocnione artylerią i jednostkami technicznymi. Zgodnie z planem przekształcenia armii opracowanym przez płk. G. Circa armia galicyjska miała składać się z 4 dywizji strzeleckich ze sztabami: pierwsza – we Lwowie, druga – w Tarnopolu, trzecia – w Drohobyczu i czwarta – w Stanisławowie⁸⁶¹.

⁸⁵⁷ В. Кучерук, *op. cit.*, s. 305.

⁸⁵⁸ М. Костецький, *Моє рідне село – Улично* [w:] *Дрогобиччина – земля Івана Франка*, Дрогобич, 1997, s. 434.

⁸⁵⁹ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях...* *op. cit.*, Т. 1, s. 557–558.

⁸⁶⁰ М. Сеньків, Л. Тимошенко, *op. cit.*, s. 144.

⁸⁶¹ В. Кучерук, *op. cit.*, s. 252.

W kontekście badań tego interesującego, a zarazem bardzo skomplikowanego i ważnego dla Ukraińców i Polaków okresu 1918–1919, nadal istnieją poważne pytania źródłowe i historyczne. Rzeczywiście z powodu braku informacji w obu wypadkach pojawiają się bardzo często wypaczone myśli i refleksje. W historiografii ukraińskiej, począwszy od 1920 r., zebrano wiele informacji o przebiegu wydarzeń związanych z Zachodnio-Ukraińską Republiką Ludową na terenie rejonu drohobyckiego. Co prawda publikacja źródeł odbywała się sporadycznie i była nieusystematyzowana, zarówno pod względem chronologicznym, jak i geograficznym. Dlatego znaczna część opublikowanego materiału jest rozproszona w najróżniejszych wydaniach literatury diasporycznej, częściowo rosyjskiej, a także współczesnej literatury ukraińskiej. Odrębną grupę materiałów dokumentalnych stanowi prasa, która w taki czy inny sposób dotyczyła zagadnień ZURL na Drohobyczczyźnie, zarówno w okresie międzywojennym, jak i w diasporowych periodykach ukraińskich.

Innym problemem związanym z tym tematem jest to, że dopiero wraz z otwarciem dostępu do archiwów w latach 90. ubiegłego wieku zaczęto odnajdywać i systematyzować materiały archiwalne dotyczące dziejów ZURL Drohobyczczyzny, jednak prace te były prowadzone w sposób nieuporządkowany, bez finansowego wsparcia akademickiego. Jeśli dzisiaj mamy kilkadziesiąt prób publikacji źródeł do historii ZURL, to tylko pośrednio świadczą one o rozwoju wydarzeń w zagłębiu naftowym Pogórza Drohobyckiego. W rzeczywistości jedyną obecnie usystematyzowaną publikacją źródeł o charakterze korpusowym do historii ZURL, która po raz pierwszy w dużej mierze dotyczy strategicznego regionu Drohobyczczyzny, jest 5-tomowe wydanie w 8 częściach pod redakcją iwanofrankowskiego badacza i kierownika szkoły naukowej ds. badań ZURL – O. Karpenki⁸⁶². To właśnie jego publikacje, wraz z poważnymi badaniami lwowskich naukowców szkoły Jarosława Daszkiewicza, szczególnie Olega Pawliszyna⁸⁶³ i in., zainspirowały nas do zebrania materiałów dotyczących dziejów ZURL w Drohobyczu i powiecie w okresie od listopada 1918 do grudnia 1919. W załączniku nr 1 do tej książki publikujemy pierwszą część tych źródeł i materiałów. Treść i górna granica chronologii poszczególnych dokumentów pozwala nam dziś w pełni prześledzić skutki utraty państwowości wśród przedstawicieli ZURL w Drohobyczu, w szczególności prześladowania Ukraińców ze strony władz polskich, w tym nawet ograniczenia kulturowo-religijne. To nie przypadek, że postacie takie jak pułkownik Grigorij Kossak, bratanek Iwana Franko – Wasilij Franko i inni zostały zmuszone do emigracji na radziecką Ukrainę, nie tylko na jakiś czas, ale na całe życie.

Publikacja zbioru źródeł w załączniku nr 1 do niniejszej książki jest szczególnie ważna dla badania dziejów Drohobyczczyzny w okresie ZURL, ponieważ strategiczne znaczenie Drohobycza i otaczającego go zagłębia naftowego było dyskutowane na długo przed powstaniem ZURL, a jednocześnie przez cały 1919 r. stale znajdowało się w polu widzenia członków paryskiej konferencji pokojowej lub zakulisowych rozmów amerykańskiego prezydenta Woodrowa Wilsona. Wiadomo też, że oprócz ukraińskiej misji międzynarodowej w różnych krajach działała żydowska misja wspierająca ZURL, która co najmniej do listopada 1919 r. działała również w Wiedniu. Była to misja zorganizowana przez Żydowską Radę Narodową Galicji Wschodniej w Stanisławowie, która wysłała do Wiednia liczną delegację w celu

⁸⁶² *Західно-Українська Народна Республіка. 1918 – 1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах, Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко, Т. 1-5 (8 кн.), Івано-Франківськ 2001–2013.*

⁸⁶³ *Західно-Українська Народна Республіка: ілюстрована історія. Колективна монографія, у співавторстві з М. Кугутяком, М. Литвином та ін., Івано-Франківськ–Львів 2008, с. 524.*

monitorowania przed władzami zachodnioukraińskimi międzynarodowej kwestii dotyczącej sytuacji w odizolowanych miejscowościach Galicji. Na przykład w imieniu Drohobycza misję tę przedstawił kolegiálny szef delegatury w Wiedniu Mojsze Pachtman⁸⁶⁴.

Treść poszczególnych źródeł, które publikujemy, jest poniekąd zdumiewająca, ponieważ przy czytelnikami pojawiają się zupełnie nieznane strony historii życia ukraińskich patriotów, bohaterów, inteligencji i zwykłych robotników, którzy gorliwie próbowali w krótkim czasie zbudować własną armię, ożywić język, kulturę, tradycje, chroniąc je stanem niepodległości. Dokumenty świadczą o mentalnym pragnieniu Ukraińców Drohobyczczyzny do odrodzenia własnych wartości, których często brakowało nawet w innych istniejących wówczas państwach i za te wartości państwowe Ukraińcy byli gotowi oddać życie. Znaczna część dokumentów potwierdza liberalny charakter reform władz ZURL, które różniły się na terenie Drohobyczczyzny. Dużą wartość mają dokumenty dotyczące postaci pułkownika Grzegorza Kossaka, który zgodnie z patriotycznymi ambicjami Szymona Petlury zdołał zorganizować na terenie Drohobyczczyzny i Stryśszczyny taki porządek bojowy w armii ukraińskiej, który służył jako przykład dla innych jednostek, a nawet armii rywali. Wreszcie o jego zdolnościach organizacyjnych, strategii i umiejętności podnoszenia morale UGA świadczy niedawno opublikowana specjalna praca, ponieważ archiwum Kossaków wciąż wymaga dogłębnych badań⁸⁶⁵.

Opublikowane źródła wskazują również, że Drohobycz i jego potencjał naftowy o silnym kalifornijskim stylu przemysłowym stały się podstawą militarnej modernizacji ZURL, jej fundamentem gospodarczym i ważnym ośrodkiem politycznym. Wreszcie dokumenty po raz pierwszy pozwalają systemowo prześledzić rozwój miasta i powiatu pod dowództwem rodzimych komendantów Drohobycza, ich udane lub nieudane reformy, życie wewnętrzne wspólnot narodowych, edukację szkolną, stosunki religijne i – co najważniejsze – codzienne życie zwykłych obywateli różnych społeczności narodowych, którzy w czasie wojny starali się zachować narodowe poczucie pokoju, wiary i niepodległości.

Materiały źródłowe z okresu 1918–1919 r. pozwolą również czytelnikom – choćby na podstawie oficjalnych dokumentów – zbliżyć się do zrozumienia lokalnych, regionalnych i jednocześnie geopolitycznych przyczyn wszelkich trudności w relacjach różnych sił politycznych, w szczególności w kwestii uznania idei niepodległości Ukraińców. Jednocześnie dokumenty te w sposób bezstronny ukazują nieznane fakty dotyczące zarządzania miastem i powiatem przez różnych komendantów, o których do tej pory w literaturze nie było żadnych informacji. Tak więc 2 listopada 1918 r., kiedy w Drohobyczcu nadal panował chaos i nie powołano żadnego dowództwa, funkcję komendanta przejął Omelan Tustanowski (były komendant stacji w Boryslawiu), który właśnie przybył do Drohobycza ze wsi Hubicze (niektórzy uważają, że ze Schodnicy?). Odbił rozmowę z profesorem W. Birczakiem, który zaproponował mu, aby stanął na czele wojska. Tustanowski początkowo odmówił, mówiąc, że ma żonę i dzieci, ale rankiem 2 listopada 1918 r. objął jednak kierownictwo wojska. Tego samego ranka garnizon drohobycki wybrał go na dowódcę. Ale inni oficerowie, którzy wracali z frontu, patrzyli podejrzliwie na nowego komendanta, dlatego W. Birczak między 4 a 5 listopada 1918 r. zwołał zebranie oficerskie, na którym ostatecznie zdecydowano o wyborze W. Tustanowskiego na komendanta Drohobycza, doceniając jego determinację, patriotyzm itp. Po ogłoszeniu władzy ZURL został wysłany do Boryslawia, by wspólnie z S. Kużilem

⁸⁶⁴ Р. Фан, *op. cit.*, c. 96.

⁸⁶⁵ Б. Лазорак, *«Ви ще гарніше і завятіше боротись потрафите...»*..., *op. cit.*, c. 17–18.

tworzyć władzę URL. Z czasem zarząd wojskowy mianował w Drohobyczu na jego miejsce setnika A. Ukarmę, który kierował miastem przez krótki czas. Poniżej publikujemy kilka ważnych spraw z tego okresu⁸⁶⁶.

Szczególną rolę odgrywają dokumenty ukazujące działalność reformatorską nowego komendanta miasta Drohobycza majora Iwana Grabowieńskiego. Chociaż w literaturze często jego dawni koledzy wspominali go jako niezdecydowanego i niekompetentnego zarządcę, to według źródeł można stwierdzić, że wydał kilka kluczowych dla powiatu rozkazów, które przyczyniły się do odrodzenia kulturowego i kształtowania patriotyzmu oraz organizacji Ukraińców. Tak więc 28 grudnia 1918 r. w imieniu komendy powiatowej wojsk ukraińskich Grabowieński nakazał, aby w całym powiecie wszystkie obcojęzyczne główne obwieszczenia, szyldy, nazwy ulic, różnych firm, fabryk, sklepów, kawiarni, restauracji itp., a także drogowskazy, znaki, napisy na granicach od 4 stycznia 1919 r. zostały zastąpione do 20 stycznia 1919 r. ukraińskojęzycznymi. Wszyscy, którzy nie wykonali rozkazu, byli karani grzywną w wysokości 3000 koron. Kontrolę sprawowała ukraińska żandarmeria i władze publiczne. To prawda, że mieszkańcy konkretnego domu lub właściciele firmy mogli częściowo zachować napisy obcojęzyczne razem z ukraińskimi. Źródła wskazują również, że w procesie prowadzonej przez Grabowieńskiego ukraińizacji w Drohobyczu po raz pierwszy otwarto ukraińskie Gimnazjum, żandarmerię, urząd naftowy itp.

Upór wojska ukraińskiego, klarowna polityka ukraińizacji i ciągłe reformy, które ZURL wdrożył w Drohobyczczyźnie, stanowią dodatkową zachętę dla współczesnego badacza do poszukiwania odpowiedzi na pytania, które są wciąż aktualne. W szczególności o to, jak należy prowadzić politykę podczas wojny, aby zapobiec międzynarodowemu konfliktowi, głodowi itp. Lub odwrotnie, co należy zrobić, aby pogodzić sąsiadów, którzy stali się wrogami. Wreszcie codzienne praktyki polityczne i gospodarcze ZURL na Drohobyczczyźnie nie pokazały zdolność Ukraińców do budowania polityki narodowo-patriotycznego wychowania młodzieży i dyscyplinowania swojego narodu w warunkach wojny o niepodległość. Ponadto udział młodzieży z Drohobyczczyzny w walce wyzwolenczej był poważną szkołą przygotowania i odwagi, której kształcenie stało się później podstawą do walki o niepodległość pod kierunkiem OUN w latach 20.–40. XX wieku⁸⁶⁷. Większość inicjatyw reformatorskich rządu ZURL stała się doskonałym przykładem dla nowoczesnej niezależnej armii Ukrainy w trudnym okresie walki z rosyjskim agresorem na wschodzie Ukrainy, a jednocześnie na froncie ideologicznym, przede wszystkim przez pryzmat pracy współczesnego Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej.

Wśród kluczowych pytań, które należy podsumować we wnioskach do tego rozdziału, są następujące: czy Zachodnioukraińskiej Republice Ludowej udało się zrealizować marzenie, którego Ukraińcy oczekiwali w Galicji, i czy to marzenie rozszerzyło się o zjednoczenie z wschodnimi terytoriami byłego Imperium Rosyjskiego? Odpowiedź na to pytanie, biorąc pod uwagę ilość dostępnych źródeł, nie jest skomplikowana, mimo że dotyczy niezwykle trudnej sytuacji tych ziem podczas rewolucji, wojny domowej w Rosji i wojny polsko-ukraińskiej. Łatwiej powiedzieć, że myśli i konkretne działania politycznie aktywnej ukraińskiej elity, która składała się głównie z inteligencji i wojska, poważnie przyczyniły się do zjednoczenia Galicji z Naddnieprzem, tj. ZURL i UNR, oraz stworzenia jednego demokratycznego państwa opartego na wspólnych zasadach politycznych ustanowionych

⁸⁶⁶ В. Бірчак, *Дрогобицька епопея*, ЛНВ, Львів 1931, Кн. 9; Бірчак В. Соціалісти державними будівничими, Вістник, 1935, Кн. 9.

⁸⁶⁷ В. Кучерук, *op. cit.*, s. 328.

zarówno w regionie Dniepru, jak i w Galicji. Nie takiego rozwiązania oczekiwała jednak strona polska, gdyż oznaczałoby to całkowitą utratę Galicji Wschodniej. Takiej szkody nie można było zrekomensować ewentualnymi nowymi powojennymi pokojowymi stosunkami ze zjednoczonym państwem ukraińskim, nawet demokratycznym, obejmującym część Galicji Wschodniej. Oczywiście te istotne dla ZURL kwestie, mające szeroki kontekst międzynarodowy, są przedstawione w źródłach publikowanych w aneksach.

Warto również zauważyć, że wewnętrzne problemy w życiu społecznym i politycznym Galicji przed i po wybuchu wojny polsko-ukraińskiej były związane z problemami narodowymi, zwłaszcza relacjami między społecznościami polską, ukraińską i żydowską, a w tym kontekście w szczególności z polityką rządu ZURL, który często popełniał błędy nawet na poziomie ekonomicznym. Jednocześnie oceniając całą politykę ZURL, należy mieć na uwadze, że na terytorium tego państwa nie było w rzeczywistości dyskryminacji ani ostrych konfliktów narodowych. Antagonizm polsko-ukraiński, który istniał od dzieścioleci, choć trwał przez wiele lat, jednak był wyjątkowo delikatny. Przy tym, nawet po I wojnie światowej fakty te nie przerodziły się w ostentacyjną nienawiść, jak to będzie później po pacyfikacji.

Polacy z pewnością nie byli zachwyceni szeroko zakrojoną ukrainizacją instytucji życia społecznego, licznymi przemianami, reformami edukacyjnymi i gospodarczymi, itp. Jednak w tym zakresie nie określono żadnych działań, które można by interpretować jako wyraz zorganizowanego protestu ze strony polskiej. Pojedyncze incydenty opisane w tym rozdziale, dotyczące wzajemnych animozji między Ukraińcami i Polakami z Drohobycza, były rzeczywiście obecne, choć żaden z nich nie miał szerszych aspektów i nie może być postrzegany jako typowy przykład. W końcu takie przypadki były rzadkie. W żadnym wypadku nie stanowiły one większego zagrożenia ani dla Galicji, ani dla Polski, ani dla Ukrainy.

W odniesieniu do polityki i stosunków ZURL z żydowską ludnością Drohobyczczyzny wiadomo, że władza ZURL, zarówno państwowa, administracyjna, jak i lokalna, rzeczywiście proklamowała równe prawa konstytucyjne dla wszystkich narodowości, w tym poszanowanie wolności kulturowych, religijnych, moralnych itp. W tym kontekście było to rewolucyjne w stosunku do ludności żydowskiej, która nigdy wcześniej nie posiadała takich praw. W odpowiedzi gminy żydowskie miast i powiatów podjęły decyzję o wsparciu finansowym państwa ZURL. Żydzi szukali też bezpośredniej ochrony ze strony sił bezpieczeństwa i formacji Ukraińskich Strzelców Siczowych. Przyczyny takiej polityki rządu ZURL, w szczególności wobec społeczności żydowskiej, były różne i wynikały przede wszystkim z przeszłych doświadczeń i bieżących obserwacji. Możliwe, że charakterystyczne dla rewolucyjnej Rosji masowe pogromy Żydów stały się ostrzeżeniem dla władz ZURL. Z drugiej strony ukraińska wspólnota narodowa – podobnie jak społeczność żydowska w Galicji – zawsze miała mniejszy udział w prawach i wolności za rządów Cesarstwa Austro-Węgierskiego.

Bardzo ważnym aspektem krótkiej historii ZURL była jej pozycja międzynarodowa, szczególnie podczas przygotowań do konferencji paryskiej i po podpisaniu traktatu pokojowego. Równocześnie z operacjami wojskowymi na wschodzie Galicji państwa Ententy (misja Bertela) prowadziły kampanię dyplomatyczną mającą na celu kompromisowe rozwiązanie konfliktu polsko-ukraińskiego i ustanowienie linii demarkacyjnej. Nie osiągnięto jednak kompromisu, gdyż losy Galicji Wschodniej w dużej mierze rozstrzygnęły się w wyniku walk prowadzonych 16–18 lipca 1919 r. Wojska polskie wkroczyły na linię rzeki Zbrucz i tym samym wszystko zostało rozstrzygnięte, m.in. ze względu na poparcie Francuzów, którym Józef Piłsudski – w razie zwycięstwa – obiecał zwrot inwestycji w ropę naftową. Jednocześnie zmienił się stosunek sił w rejonie Dniepru na Ukrainie, co umożliwiło wkroczenie wojska

polskiego 17 lipca 1919 r. do Kamieńca Podolskiego, ostatniej stolicy URL. Regularne działania wojenne zostały przerwane. Rozpoczął się nowy okres powojenny w historii stosunków polsko-ukraińskich, obfitujący także w wydarzenia konfliktowe, niekiedy tragiczne. Jest to jednak kolejna karta w trudnej historii i wzajemnych relacjach.

Bezsprzeczny jest fakt, że wojna Ukraińców i Polaków na terenie Galicji o własną niezależność od Austro-Węgier, a Ukraińców wszystkich terytoriów Ukrainy przeciwko bolszewikom, „denikinczykom”, Węgrom, Niemcom i innym najeźdźcom długoletnich i bogatych staroruskich i hetmańskich ziem świadczą – nam, współczesnym – o potrzebie pojednania, bowiem w Ukrainie od 2022 r. szaleje wróg wszystkich cywilizowanych krajów, wszechczasów i wszystkich narodów – Imperium Rosyjskie ze swoją wrodzoną etnofobią i brakiem tradycji religijnej. Bo i rzeczywiście, nawet dzisiaj można zauważyć, że im dalej człowiek w XXI w. kieruje się na wschód od Dniepru, tym mniej w wioskach i miastach starożytnych parafii chrześcijańskich, które przez wieki były niszczone pod tzw. „flagą jednego prawosławia” lub flagami bolszewizmu. Jednocześnie, kierując się w stronę zachodnich miast i wsi, obserwujemy, że ludzi wierzących w Boga jest coraz więcej. Świadczy o tym m.in. liczba świątyń, a co za tym idzie – starożytnych parafii katolickich, których w jednej małej wsi może być po dwie, a nawet trzy. To z kolei świadczy o ciągłości historii kijowsko-chrześcijańskiej i tradycji unijnej, które są zakorzenione w mentalności ludzi żyjących od wieków w swojej ojczyźnie.

Передмова

Потрясіння, які пережила Дрогобиччина в часі Великої війни 1914–1918 рр., а також війни за Незалежність між українцями та поляками у 1918–1919 рр. охопили різні сторони людського життя різних національних громад, при цьому окремі політичні та національні аспекти через багато років після завершення цих буремних подій продовжують навіть сьогодні впливати на хід історії і формування громадської думки. При цьому значення цих кривавих подій для їх безпосередніх учасників, а також і їх нащадків, досі трактуються по-різному, інколи стаючи основою для формування недоброзичливих взаємин у сучасному ХХІ ст. Саме тому завдання сучасної історичної науки, як і цієї книги, полягає в аналізі усіх сторінок щоденного життя в умовах війни передовсім у джерелознавчому контексті, адже важливо зберегти для майбутніх поколінь таку історичну правду, яка б виховувала виключно почуття примирення і добросусідських відносин, при цьому виключно у спільному знаменнику щодо кривавих питань минулого. Якщо з позиції великих і провідних держав Європи деякі події Великої війни, які відбувалися на локальних фронтах 1914–1918 рр., досі описуються як малозначимі епізоди глобальних кампаній, то для громадян молодих незалежних держав ХХІ ст., вони часто можуть оцінюватися, як основоположні¹. Відтак дослідження воєнної історії Дрогобиччини є важливим для усіх національних громад, які тут проживали і пережили ці трагічні і водночас героїчні часи.

Здійснення комплексного наукового дослідження різних аспектів минулого та сьогодення Дрогобиччини науковою спільнотою Легниці, Дрогобича і Нагуєвич має безліч пізнавальних аргументів, в тому числі суспільних, едукативних та виховних. Адже в період 1914–1919 рр. доля Дрогобича і його регіону тісно перепліталася з історією сусідніх країн, зокрема на рівні трьох національних громад: української, польської та єврейської. Властиво, найрізноманітніші аспекти співіснування цих громад в періоди Першої світової війни та польсько-української війни за Незалежність вимагають особливо копітких джерельних досліджень в галузі історії, соціології, етнографії, економіки, культури тощо. При цьому потреба популяризації є актуальною у ХХІ столітті, коли минуле має бути основою для спільної толерантної дискусії та примирення. Скажімо, досі існують очевидні завдання, реалізація яких полягає в популяризації передовсім історичної правди про буремні і водночас героїчні події 1914–1919 рр. серед широких соціальних кіл Польщі і України, а особливо серед молодого покоління обох націй. У цьому плані варто зокрема пам'ятати, що багато історичних питань, особливо недалекого минулого, потребують глибокого аналізу, більш точної оцінки, іноді переосмислення чи верифікації. Врешті протягом століть соціальна та етнічна структура жителів Дрогобиччини суттєво не змінювалася. Дрогобич, як і інші невеликі міста

¹ Буркут І., *Переднє слово до українського видання // Окупація України 1918 року: історичний контент, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки (Матеріали міжнародної наукової конференції)* / Упор. Вольфрам Дорнік, Стефан Карнер; Переклад з нім. мови Миколи Кушніра. – Чернівці, 2009. – С. 11.

Східної Галичини, зберігав свій соціальний, політичний та правовий статус принаймні до 1914 р. Поступові зміни в цьому відношенні відбувалися в наступні десятиліття, аж до середини XX століття. У цьому процесі формувалася соціальна і одночасно власна національна свідомість мешканців Дрогобича (українців та поляків), а також їх емансипація та прагнення до свободи. Вінцевою славою стали зусилля створити власну суверенну державу саме у 1918 р.

Варто зазначити, що події 1914–1919 років у Дрогобичі та регіоні, які були історичним відображенням того, що відбувалося в Європі, особливо в Центральній та Східній, у сфері політики, дипломатії та військових операцій, були вираженням прагнень українців для досягнення найголовнішої мети, в центрі якої – самостійна Україна. В умовах швидко мінливої політичної ситуації та війни в Центральній та Східній Європі ця ціль була для українців близькою для досягнення.

Напередодні Першої світової війни Дрогобицький повіт був і залишався найголовнішою стратегічною зоною в загарбницькій економічній доктрині Російської імперії стосовно Східної Галичини, яка ґрунтувалася не стільки на людських ресурсах, скільки на видобуванні нафти, озокериту, газу, солі й на лісовому масиві Карпат. Окрема складова цієї тактики полягала у контролі за стратегічними дорогами різних призначень та форм (гірські, низинні, залізничні тощо), які з'єднували Галичину зі столицею імперії Габсбургів, починаючи від першої третини XIX ст. З іншого боку, тривога, яку принесла в наш край російська окупація 1914–1915 рр., містить у своїй основі численні джерельні вістки про першу появу російської українофобії на рівні державної доктрини до місцевого населення, яка, використовуючи секретні спецслужби царату, чи не вперше принесла в Дрогобицький повіт тюремні висилки в Сибірську губернію, нищення культурних цінностей і, щонайважливіше, блокаду духовно-релігійного надбання українців, засвідчуючи тим самим *істинну любов до братського народу*.

Станом на 1914 рік у Дрогобичі проживало 38000 мешканців різних національних громад разом узятих, діяли староство, цісарсько-королівський суд, тюрма, деревообробні підприємства, гірниче староство, вища державна гімназія імені Франца Йосифа I, приватні школи різних напрямків тощо. У цей час Дрогобич вважався одним із найбільших промислових міст Галичини. Поблизу ринку діяв давній костел св. Бартоломія 1392 р., монастир Пресвятої Тройці, а на давніх українських дільницях довкола соляного заводу – дві дерев'яні церкви Воздвиження Чесного Хреста і святого Юрія Побідоносця. Найбільш розвинутим промисловим бізнесом Дрогобича, і водночас найбільшою рафінерією в Австро-Угорщині, була державна нафтопереробна фабрика «Галичина», «Австрія» і бензинова фабрика «Польмін». Поряд розташовувалися Борислав, Тустановичі, Східниця, Трускавець і Стебник, у яких віддавна вирувала найрізноманітніша промисловість, а передовсім нафтовидобувна, соляна і гірнича. Скажімо, напередодні того, як «під час інвазії в Дрогобичі і найближчих околицях почала гуляти московська дич»² нафтова промисловість Дрогобицького повіту продовжувала давати чудові показники, які безпосередньо покращували воєнний бюджет Австро-Угорщини. Так, у бюджеті 1914–1915 рр. чітко вказувалося на те, що вже у червні 1914 р. бюджет *бензинярні* в Дрогобичі був вповні відмінним, адже видатки були менші за квоту 10700000

² *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicyi i Bukowiny 1914–1915 oraz Album pamiątkowe. – Cz. 3. Prowincya i Bukowina / opracowano według dra Antoniego Chmurskiego. – Wiedeń, 1915. – S. 863.*

корон, а чистий прибуток складав суму 6800000 корон. При цьому бурильні видатки у Тустановичах станом на 4 червня 1914 р. складали лише 1000000 корон³.

В історії Дрогобича та його околиць періоду Першої світової війни такі тематичні контексти, як воєнні кампанії, людські втрати та наслідки бойових дій, сьогодні є особливо актуальними, адже у травні 2020 р. виповнилися 105 років від часу визволення Дрогобицького повіту від російської окупації. З іншого боку, у 2018–2019 рр. в історії і культурі українського народу жваво відзначалася річниця однієї із найважчих сторінок історії, яка ознаменувалася створенням Західноукраїнської Народної Республіки та Актом Злуки із Українською Народною Республікою. Вивчення цього героїчного періоду в історії України та Польщі сьогодні є вкрай важливим з метою передовсім взаємного примирення через спільне дослідження історичної правди про бойовий шлях героїв 1914–1919 рр.

До недавнього часу відомості про переддень Першої світової війни, мобілізацію військових, героїчні бої захисників Дрогобицького повіту, жахливі реалії окупації міста російськими військами у 1914–1915 рр. та реваншне визволення краю австрійською армією залишалися доволі скупими та суб'єктивними. Історичні неточності в краєзнавчій літературі інколи приводять до абсурдних ідей відновлення історичної пам'яті про австрійський імперіалізм та його вшанування на рівні відновлення старих пам'ятників. Як це було у випадку із прагненням вузького кола дрогобицької громадськості у 2016 р. відновити пам'ятник *Лицаря в зброї*, відкритого у 1916 р., як символу річниці визволення австрійською імперською армією Дрогобищини від російської імперської армії. Що врешті і було призупинено відповідним рішенням Інституту національної пам'яті України.

Історіографія проблем воєнних баталій на теренах Дрогобищини 1914–1917 рр., наслідків російської окупації для Дрогобицького повіту та унійного дрогобицького деканату, а також епохи ЗУНР 1918–1919 рр. на сьогодні є доволі спорадичною. Окремі спроби досліджень з історії та культури періоду Першої світової війни на теренах Дрогобищини, а також діяльності УГКЦ та світських організацій здійснили Кріль М.⁴, Лазорак Б.⁵,

³ *Budżet austriacki na r. 1914–1915* // «Nowa Reforma (wydanie południowe)». – Kraków, 1915. – № 605. – С. 2.

⁴ Кріль М., *Роки першої світової війни* // *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.): Навчальний посібник* / ДДПУ ім. І. Франка, істор. факультет / Наук. ред. Л. Тимошенко. – Дрогобич, Коло, 2009. – С. 120–124.

⁵ Лазорак Б., Лазорак Т., *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа І в часі першої світової війни (1914–1916): невідомі епізоди про «переддень» війни, російську окупацію і не тільки* // *Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. – Вип. 4. – Дрогобич, 2013. – С. 29–63; Лазорак Б. *Східницька філія французької нафтової компанії з обмеженою відповідальністю «Maurice guenot»* // *Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. – Вип. 5. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – С. 53–64; Його ж. *Секретна папка начальника Дрогобицького повіту капітана Олексія Тілла як аргумент російської українофобії в Галичині (1914–1915)* // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / [гол. редкол. Микола Литвин, упор. і наук. ред. Ігор Соляр, відп. секретар Марина Чебан]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2015. – Вип. 26. – С. 339–364; Лазорак Б. *Нафтовидобувний промисел Східниці у ХІХ – на початку ХХ ст.* // *Нариси з історії Східниці* / Наук. редактор Л. Тимошенко; секретар Б. Лазорак. – Дрогобич, 2013.

О. Лужецька⁶, Л. Тимошенко⁷, Ступарик Б.⁸, Кондратюк К.⁹, Лозинська І.¹⁰, Сухий О.¹¹ та ін.¹² У часі радянської доби актуальними залишаються незаангажовані епізоди з дослідження Компанієць І.¹³ Стосовно епохи ЗУНР, то до 2020 року включно побачила світ значна частина публікацій та багатотомників, які ввели до наукового обігу зовсім невідомі документи з архівів України, Польщі, Франції, Рима, Відня, Англії, США та ін.¹⁴ на сьогодні врешті вдалося локалізувати основні архівосховища

– С. 68–133; Його ж. *Парафіяльні втрати та проблема сиріт в парафіях Дрогобицького деканату в часі Першої світової війни (1916 р.)* // *Тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи.* – Дрогобич, 26–27 березня 2015 р. – С. 80–82; Його ж. *«Горожане Дрогобицької землі! Народе – до зброї» (документи і матеріали до історії ЗУНР Дрогобищини у 1918–1919 рр. (Частина I) // «Дрогобицький краєзнавчий збірник» (далі – ДКЗ).* – Вип. XXI. – Дрогобич, 2019. – С. 9–121.

⁶ Лужецька О., *Спогади міського службовця Валеріана Улицького про евакуацію дрогобицьких міщан під час Першої світової війни* // ДКЗ / Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), Л. Винар, Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін. – Вип. XIX–XX. – Дрогобич, 2017. – С. 482–498.

⁷ Лужецька О., Тимошенко Л. *Перша світова війна в житті дрогобичан крізь призму документів родинного архіву Валеріана Улицького* // *Компаративні дослідження австрійсько-українських літературних, мовних та культурних контактів.* – Т. 3: *Матеріали Міжнародної конференції «Галичина періоду Першої світової війни у літературі, мистецтві та історії» (Дрогобич, 6–9 квітня 2014 р.)* / Упор., наук. ред. Я. Лопушанського та О. Радченка. – Дрогобич, 2015. – С. 161–167; Тимошенко Л. *Життєвий шлях дрогобичанина Валеріана Улицького крізь призму документів родинного архіву* // *Бруно Шульц: тексти і контексти. Матеріали VI Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі* / Ред. В. Меньок. – Дрогобич, 2016. – С. 601–620.

⁸ Ступарик Б. *Шкільництво Галичини (1772–1939).* – Івано-Франківськ, 1994. – С. 144.

⁹ Кондратюк К., *Втрати Східної Галичини в роки Першої світової війни* // «Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність». – № 15. – Львів, 2006–2007. – С. 616–622.

¹⁰ Лозинська І., *Українська історіографія Першої світової війни: стан та перспективи досліджень* // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія.* – Тернопіль, 2008. – Вип. 3. – С. 179–194; Сухий О., Лозинська І., *Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни та репресії австрійської влади* // «Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету». – Запоріжжя, 2010. – Вип. XXVIII. – С. 135–139; Лозинська І., *Російське воєнне генерал-губернаторство у Галичині (1914–1915 рр.)* // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2010. – Вип. 1. – С. 47–52; Лозинська І., *Освітня політика російської окупаційної влади в Галичині в період Першої світової війни* // «Fasciculi Musei Regionalis Brozozoviensis». – № 5. – Brzozów, 2011. – S. 217–235.

¹¹ Сухий О., Лозинська І., *Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни...* – С. 135–139; Їх же. *«Українське питання» напередодні та на початку Першої світової війни* // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2010. – Вип. 1. – С. 41–47.

¹² Лозинська І., *Українська історіографія Першої світової війни...* – С. 179–194; Її ж. *Церковна політика російської окупаційної влади в Галичині в роки Першої світової війни* // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Випуск XVII–XVIII. – Дрогобич, 2014. – С. 266–274.

¹³ Компанієць І., *Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900–1919 роки).* – К., 1960. – С. 230.

¹⁴ *Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5 т.* / Керівник, відповідальний редактор О. Карпенко. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Прикарпатський університет ім. В. Стефаника; Державний архів Івано-Франківської області. – Івано-Франківськ, 2001–2013.

матеріалів, присвячені цим проблемам, які зберігаються, зокрема, у Державному архіві Львівської області, Центральному державному історичному архіві України у Львові, музеї «Дрогобиччина» та численних спогадах очевидців цих буремних подій¹⁵. Донедавна невивченим залишався потужний архів документації оо. Василіан, який частково зберігся у фондах музею «Дрогобиччина», а також неофіційна документація повітового уряду часів Російського генерал-губернаторства.

Ключове завдання даної книги полягає в реконструюванні історичної правди про військові, політичні та культурно-освітні події Дрогобицького повіту за період 1914–1920 рр., зокрема на ґрунті маловідомих або ж узагалі невідомих джерел, які б дозволяли краще зрозуміти ментальність і життєву долю усіх національних громад, які тут проживали, не тільки напередодні війни та в її час, але й також в період становлення Західноукраїнської Народної Республіки та Другої Речі Посполитої. Інше завдання полягає у публікації численних документів і матеріалів 1914–1919 рр. із української преси, архівів та музеїв, які в сукупності дозволяють з більшою точністю дослідити історичне минуле тривожних воєнних подій.

Ця праця є черговим (другим) науково-дидактичним¹⁶ виданням, запланованим у рамках проєкту *Від землі Вітелона до землі Івана Франка* і серії *Доба Івана Франка*, що реалізуються через Державний вищий навчальний заклад ім. Вітелона в Легниці (нині Вищої Державної Професійної Школи ім. Вітелона в Легниці), Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка, Державний історико-культурний заповідник «Нагуєвичі» та Товариство розвитку Державного вищого навчального закладу ім. Вітелона в Легниці «Спільнота академічна»¹⁷. Автори цього двомовного дослідження (польською та українською мовами) розмістили вище розглянуті аспекти в п'яти розділах, які доповнюються архівними документами, матеріалами та фотографіями. У монографії, згідно з засадами історичної методології, представлені факти і події, які ґрунтуються на писемних, актових і нараційних (літературні твори, листи, щоденники, спогади), а також картографічних (карти, плани) джерелах. Автори висловлюють надію, що представлене дослідження знайде своїх адресатів серед широкого кола польської та української громадськості, а також стане джерелом натхнення для подальших досліджень та історичних розвідок.

Слова подяки адресуємо рецензентам – професору, доктору історичних наук Станіславу Домбровському та професору, доктору історичних наук Леоніду Тимошенку за цінні зауваження та внесений вклад у видання монографії.

¹⁵ Див., наприклад: Tokarska B., *Walka o polską naftę Mieczysława Tyszkiewicza (Część I. Lata 1910 – 1922)* // „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”. – № 16. – Wrocław, 2016. – S. 49–54.

¹⁶ Pierwsza publikacja ukazała się w roku 2020: Lazorak B., Skwarek B., Lazorak T., *Jan Niewiadomski (1840–1914) – jego rola w życiu Drohobycza / Ян Невядомський (1840–1914 pp.) – його роль у житті Дрогобича*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, Legnica–Nahujowice 2020.

¹⁷ Skwarek B., *Wzmacnianie współpracy polsko-ukraińskiej na polu naukowo-badawczym na przykładzie zrealizowanego projektu sfinansowanego ze środków Fundacji PZU, „Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witelona w Legnicy” Nr 36(3)/2020*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, Legnica 2020; Skwarek B., *Potencjał obszaru naukowo-badawczego a możliwości współpracy na arenie międzynarodowej. Rozwiązania aktywizujące środowisko akademickie i społeczności lokalnych na przykładzie partnerskich projektów [w:] Спадщина Івана Франка в контексті досліджень проблем історії, культури і музеєзнавства від найдавніших часів до сучасності*, Північ, Нагуєвичі–Дрогобич 2021, s. 91–99.

РОЗДІЛ I

Drohobytsch in Alarm / Дрогобиччина в тривозі! (1914 – 1915): переддень війни, героїчні битви та російська окупація повіту

До початку Великої війни Росія і Австрія воювали між собою лише у 1809 та 1812 рр., при цьому в останньому випадку навіть виступали союзниками проти Наполеонівської Франції. Ані взаємна ненависть, ані нездоланне протиріччя інтересів не були тими причинами, які робили Австро-Угорщину і Російську імперію ворогами у Першій світовій війні. Адже, як відомо, вони у свій час спільно виступали проти турків-османів, разом ділили Польщу, а також об'єднано діяли у Семилітній війні. Усвідомлення ворожнечі приходило з часом, при цьому переважно на рівні поневолених народів цих імперій. Проте під час Кримської війни стосунки почали холонути, врешті пізніший союз між Австрією та Німеччиною так чи інакше означав прагнення Австрії зрівняти свої імперіалістичні потуги з Росією, яка залишалася сильнішим сусідом навіть у військовому плані¹⁸. При цьому Австрія не знайшла іншого виходу, як Двоїтий чи Троїтий союзи, щоби хоча б якось урівноважити свої інтереси. З іншого боку, саме із наближенням 1914 р. вищі кола світової політики, а відтак і «жовта преса» побачили звичний сценарій розв'язання війни, у якому Російська імперія посприяла тому, що заохочена нею Сербія не виконала ультиматуму Австро-Угорщини. У самій Росії 1 серпня 1914 р. розпочалася масова мобілізація, відтак тривогу з цього приводу бачили не стільки у Відні, скільки у Росії. Російський міністр закордонних справ Сазонов у вирішальній розмові з царем Миколою II висловив фатальне твердження:

Не потрібно боятися того, що своїми приготуваннями ми спровокуємо війну, бо [...] краще старанно готуватися, аніж боятися дати привід до війни, самим бути заскоченими нею зненацька¹⁹.

Перші вістки про стратегічні військові розвідки та агітації Російської імперії на теренах нафтовидобувних районів Дрогобицького підгір'я з'явилися в часі світової економічної кризи 1905 р., спричиненої надмірним видобутком нафти, а саме десь у 1908 році. У 1911 р. на шпальтах дрогобицької газети «Голос Підкарпаття» було опубліковано промову вихідця із села Верхні Гаї, посла австрійського парламенту Семена

¹⁸ Раухенштайнер М., *Росія та Австро-Угорщина в Першій світовій війні: війна, розпад // Окупація України 1918 року: історичний контент, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки (Матеріали міжнародної наукової конференції)* / Упор. Вольфрам Дорнік, Стефан Карнер; Переклад з нім. мови Миколи Кушніра. – Чернівці, 2009. – С. 21.

¹⁹ Ibidem. – С. 24.

Вітика²⁰, яку він посол виголосив у палаті послів ще 2 грудня 1908 р., у якій політик застерігав населення краю, що «...Росія заливає наш граничний край Галичину великою кількістю російських шпionів»²¹. Зауважимо, що С. Вітик добре був ознайомлений із політичними апетитами Російської імперії щодо «переділу» Східної Галичини. Автор промови зауважив, що станом на 1908 р. шпигуни перебували в нафтовому басейні ще від початку року, про що навіть було повідомлено у краківському часописі «Naprzód». Водночас С. Вітик підкреслив, що російський впливовий орган «Новое Время» говорив про Галичину як про «російську губерню», а незабаром Сх. Галичина «в коротці буде прилучена до Росії»²². Врешті вже тоді Семен Вітик вимагав пояснень від графа і міністра закордонних справ Австро-Угорщини Алоїза фонд Еренталя: «Чи дійсно, що він заключив із міністром Російської імперії Олександром Ізвольським пакт, згідно з яким Східна Галичина має бути відступлена Росії?»²³ У січні 1912 року в дрогобицькій пресі неவிпадково було опубліковано іншу промову С. Вітика, виголошену в бюджетній комісії австрійського парламенту від 11 грудня 1911 р., у якій посол вкотре наголосив на загальнополітичній напруженості між країнами Європи, яка так чи інакше веде до війни:

Висока палато! Політичний горизонт дуже захмарений. Де лишень не поглянемо, бачимо дуже непевну політичну ситуацію. Правительства управляють експенсивну політику при помочи куль і смертоносних оружій. По другій стороні стоїть нарід, невдоволений з політики своїх гнобителів. Той антагонізм, котрий існує на цілїм сьвіті, не оминув і Австрії...З різних країв доходять до нас воєнні вісті. Пануючі сфери використовують найменшу причину, щоби викликати війну²⁴.

Тобто населення Дрогобиччини добре орієнтувалося у світовій політичній обстановці, а тому підсвідомо розуміло неминучість військових загострень.

Зовсім неவிпадково 1 грудня 1912 р. редакція дрогобицької газети «Reforma» повідомила громадськість краю, що працівник залізничної станції у Верхніх Гаях (будка № 60) Антоній Добрянський 14 листопада 1912 р. о 3 год. 30 хв. ранку, контролювавши рух потягів, зауважив підозрілого чоловіка, якому намагався роз'яснити правила переходу через колію. Натомість чоловік витяг револьвер і почав погрожувати залізничникові. А. Добрянський запевнив, що чоловік явно був із Росії. Журналісти також повідомили, що районом російської агітації та розвідки у нашому краї були Лішня, Унятичі, Брониця, Надвірна, Далява, Кропивник і Лужок. Шлях розвідки пролягав і через Тусановичі, Борислав, Мражницю та Східницю, а це вказує на ретельне вивчення стратегічно важливих нафтових районів повіту. Крім цього, були дані і про те, що в ці села приїжджали «російські кнуто-хвальці та чорносотенні, які за підкуп рублями намагалися отримати симпатії до Росії»²⁵. Згідно з даними, які обнародувала дрогобицька

²⁰ Вітик С., *Промова посла Вітика виголошена в палаті II. Грудня 1908 р.* // «Голос Підкарпаття». – Число 2. – Дрогобич, 1911. – С. 3.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem. – С. 4.

²⁴ Вітик С., *Промова посла тов. Вітика виголошена під час бюджетової дискусії в австрійському парламенті дня II грудня 1911 р.* // «Голос Підкарпаття». – Число 1. – Дрогобич, 1912. – С. 1–2.

²⁵ *Z tygodnia / Szpiegostwo rosyjskie* // «Reforma: Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu». – № 13. – Drohobycz, 1912. – S. 3.

жандармерія, станом на 1912 р. у тюрмі перебувало чимало ув'язнених російських шпигунів²⁶.

18 грудня 1912 р. редакція газети «Reforma» опублікувала нові дані стосовно розслідування справи російського шпигунства на теренах нафтовидобувного промислу Дрогобищини²⁷. Стало відомо, що згідно з наказом дрогобицького староства жандармерія почала ревізію повіту з метою виявлення та затримання російських шпигунів. Внаслідок чого було встановлено, що підпільна діяльність та стосунки з російським військовим штабом концентрувалися, в основному, в середовищі місцевих москвофілів. Особливого розмаху ця ревізія набула після того, як відбувся напад на капітана Кузика на вул. Бориславській у Дрогобичі, у зв'язку із чим староство зобов'язало генеральний штаб тимчасово відіслати офіцера до Перемишля²⁸. В ході розслідувань було виявлено, що агітація з боку москвофілів відбувалася в середовищі російської бурси в Дрогобичі, яка під видом педагогічного виховання, прищеплювала в середовищі 10-річних хлопців «проросійські ідеї»²⁹. Перший бойкот російської школи відбувся в другій половині травня 1909 р.³⁰

Тяглість «панросійських» агітацій аргументувалася також минулими «кривавими виборами» до парламенту, які відбулися в Дрогобичі у 1911 р. Під час цих виборів за москвофільського кандидата від Дрогобицько-Бориславського нафтового регіону лише по 54 округу проголосувало 9000 громадян³¹. У зв'язку із цими подіями журналісти все частіше закликали поляків і українців полишити політичні чвари і перейти до єднання в справі боротьби за свою свідому молодь – не заангажовану російськими ідеями, які виглядали, як «рак, який з середини точить польський народ і його шляхетські поривання»³². Доволі несподіваними висновками журналістських розвідок стало обвинувачення на адресу директора гімназії Йосифа Староміського, бургомістра Раймонда Яроша та нафтового магната і мафіозі Якоба Файерштайна³³, які, мовляв, відверто лобіювали москвофільській діяльності в краї на противагу українському та польському міщанству³⁴. У цій маловідомій і таємничій для сучасного читача дискусії, яка виникла у середовищі громадськості нафтового регіону стосовно російського шпигунства, ситуація може видатися як гоніння за політичною правдою. Проте в цьому контексті варто бути обережним, оскільки, як відомо, ментальність польської національної громади Австро-Угорської імперії була яскраво насичена недовірою до апетитів Російського імператорського двору, який не так давно став ініціатором січневих подій

²⁶ Ibidem. – S. 3–2.

²⁷ *Szpiegostwo na rzecz Rosyi* // «Reforma». – № 14. – 1912. – S. 1.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ *Bojkot szkół rosyjskich* // «Tydzień: gazeta samborsko-drohobycka». – № 17. – Sambor, 1909. – S. 1–2.

³¹ *Szpiegostwo na rzecz Rosyi*... – S. 1–2.

³² Ibidem. – S. 2.

³³ Лазорак Б. Будинок для єврейських сиріт імені Франца Йосифа I в Дрогобичі (1912 – 1914 рр.): мафіозний піар чи милосердна фундація Якоба Файерштайна? // *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Тези I-ї міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 21-22 листопада 2013 року)* / Редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. – Дрогобич, 2013. – С. 33–51.

³⁴ *Szpiegostwo na rzecz Rosyi*... – S. 2.

1861–1863 рр., коли чимало поляків було винищено за патріотичні пориви. Те саме варто сказати й про галицьких українців, які не барилися із патріотичними висновками і традиційно продовжували культивувати власну історичну пам'ять про княжий Київ, козацьке Запоріжжя і, якщо хочете, про культурний топос Тараса Шевченка та його ревно ідею національного відродження³⁵.

Варто зауважити, що напередодні війни ключову роль на теренах Львівщини відіграв Главный краевый благотворительный комитет, який повстав із Русского Спасательного Комитета у 1913 р. Наприклад, у Дрогобичі комитет мав у своєму розпорядженні 7500 пудів муки і 200 пудів проса, якими намагався допомагати мешканцям, тим самим агітуючи їх проросійськими ідеями³⁶.

23 травня 1914 р. пропаганда російської розвідки, а також криза в середовищі нафтовиків зумовила появу одного із найпотужніших передвоєнних страйків у Бориславі, який серйозно вплинув на ставлення до Росії в цілому нафтовому басейні³⁷.

У зв'язку із численними прогнозами стосовно початку війни місцева преса частіше почала публікувати приблизні розміри потуг австрійської армії та її реальні можливості стосовно захисту кордонів. Скажімо, редакція газети «Reforma» констатувала, що загальна чисельність армії станом на грудень 1912 р. становить близько 1 720 000 солдат, не враховуючи *посполитих* бажаючих, яких налічувалося додатково ще 2 000 000 осіб³⁸. Цікаво, що для оборони нашого краю прогнозувалося 320 000 солдат³⁹.

Ще в 1909 р. самбірсько-дрогобицька преса застерігала громадськість про переважаючу кількість армії в розпорядженні сусідніх держав, які в найближчому часі можуть стати потенційним ворогом. Наприклад, станом на 1 березня 1909 р. в розпорядженні Росії знаходилося 1 160 000 солдат (з них 4600 офіцерів), у Німеччини – 660 000 (з них 43 000 моряків), Франції – 604 000 (з них 54 000 моряків та 2350 офіцерів), Австро-Угорщини – 410 000 (з них 16 700 моряків та 1900 офіцерів), Італії – 310 000 (з них 28 000 моряків та 1100 офіцерів), Туреччини – 240 000 (з них 14 000 моряків), Болгарії – 72 000, Румунії – 175 000 та Сербії – 27 500. Прогнозувалося, що у потенційному союзі Туреччини, Сербії, Італії і Чорногорії загальна чисельність армії може становити 2 300 009 солдат⁴⁰. Такі цифри явно стимулювали Австро-Угорщину до мобілізації сил в першу чергу у стратегічних районах імперії, зокрема нафтових басейнах, адже на 112 мешканців Австро-Угорщини припадав 1 солдат, натомість у Росії це співвідношення становило 117:1⁴¹. При цьому добре відомо, що Російська імперія станом на 1 серпня 1914 р. налічувала колосальний людський ресурс, який відіграв ключову роль. З цієї кількості під час серпневої мобілізації десята частина була рекру-

³⁵ Лазорак Б., *Тарас Шевченко в культурному житті Дрогобича (1889 – 1939 рр.): соціальна актуальність творчої спадщини та невідомі Шевченкіани* // «Галицька зоря». – 7–13 квітня. – Дрогобич, 2014. – С. 1–3.

³⁶ Крип'якевич І. *Галичина під час Російської окупації: серпень 1914 – червень 1915* / Написав Іван Петрович. – Львів, 1915. – С. 91.

³⁷ *Strajk górników w Boryslawiu* // «Reforma». – № 5. – 1914. – С. 1–2.

³⁸ *Z tygodnia / Ile wojska stawia monarchia austro-węgiers. podczas wojny* // «Reforma». – № 14. – 1912. – С. 3.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ *Sily zbrojne mocarstw* // «Tydzień: gazeta samborsko-drohobycka». – № 7. – Sambor, 1909. – С. 3.

⁴¹ Ibidem.

тована на службу в армію і флот⁴². Тобто на початку 1914 р. Російська імперія могла з легкістю направити на фронт 3 100 000 солдат, а до кінця 1914 р. аж 6 500 000. Цікаво, що на початках Австрія планувала залучити лише 30 000 солдат для розправи із Сербією, адже до останнього уряд не вірив у війну на два фронти. Навіть коли Німеччина оголосила війну Росії 1 серпня 1914 р., Австрія лише 6 серпня вчинила так само⁴³. Одним із поштовхів було й те, що 2 серпня 1914 р. цар Микола II заприсягнувся не погоджуватися на мир, допоки останній ворожий солдат не перестане топтати землю вітчизни. Натомість цісар Франц Йосиф I не видав з нагоди оголошення війни Росії навіть жодного маніфесту. Цар же, навпаки, вважав Австро-Угорщину вартою окремого маніфесту, у якому багатообіцяючими і малозрозумілими фразами, які пізніше стали основою для невизначеності та спекуляцій російської преси, намагався пояснити мету війни. Проте ключовим підживленням закликів російського верховного головнокомандувача, великого князя Миколи II до головної мети війни стала панславистська концепція: «звільнення слов'янських народів Габсбургської монархії»⁴⁴. Російський імператор помилково вважав, що проросійські почуття поневолених народів Австро-Угорщини переважатимуть габсбургськофільські, зокрема завдяки тривалому існуванню москвофільства, яке не бажало воювати проти Росії. Натомість увесь світ побачив нечувану солідарність поневолених народів Австро-Угорщини, особливо на початку війни, коли єдиним гаслом для австрійських військових слугувало «в ім'я Бога, Цісаря і Батьківщини»⁴⁵.

З такими новинами населення нафтового басейну Самбірсько-Дрогобицького підгір'я ще в 1909 р. задавало конкретне запитання: чи буде війна?⁴⁶ Зауважимо, що в цей час громадськість продовжувала висловлювати надію, що війна не буде потрібною для Австро-Угорщини, адже лише 1 день воєнної підготовки коштував державі 500 000 корон. Водночас у середовищі нафтовиків чітко усвідомлювалося наростання територіальної проблеми на Балканах, передовсім між Сербією і Боснією⁴⁷. Розумілася також неминучість війни із Росією, яка бажала позбавитися французьких капіталів принаймні до лінії р. Вісли, тим більше французькі капіталісти міцно вкоренилися в нафтовому басейні Східниці, Борислава, Мражниці та Тустанович. Монополія на європейському ринку нафти також ставала стратегічною метою. У такому разі посилювалася небезпека не тільки для капіталів французьких промисловців та їх працівників, але й тих заробітчан із Галичини, які працювали у Франції. З цього приводу у березні 1909 р. комітет праці Галицького Крайового виділу зорганізував у Нанці (Франція) Агентство крайового бюро посередництва праці, яке опікувалося соціальними проблемами вихідців із Галичини⁴⁸.

У зв'язку із загостренням політичних дискурсів стосовно війни, жителі нафтового краю цікавилася, чи буде Німеччина, як союзник Австро-Угорщини, дотримуватися

⁴² Паухенштайнер М., *op. cit.* – С. 24.

⁴³ *Ibidem.* – С. 25.

⁴⁴ *Ibidem.* – С. 26.

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Czy będzie wojna ?* // «Tydzień: gazeta samborsko-drohobycka». – № 8. – Sambor, 1909. – S. 1.

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Wychodźstwo do Francji* // «Tydzień: gazeta samborsko-drohobycka». – № 10. – Sambor, 1909. – S. 1–2.

своїх обов'язків в разі вторгнення Росії у Східну Галичину, адже, як відомо, апетити Російського імператорського банку на місцеві родовища ніколи не приховувалися⁴⁹.

Перша світова війна вибухнула 28 червня 1914 р. з приводу вбивства наступника австрійського престолу династії Габсбургів Франца Фердинанда. Вирок було зроблено і для Дрогобицького повіту, адже всім одразу стало зрозуміло, що територія «Галицької Каліфорнії» стала об'єктом першочергової конфронтації. Не випадково, в часі перших поразок австро-угорської армії в Дрогобицькому повіті загострилася проблема москвофільства. Австрійська військова адміністрація почала проводити репресії щодо москвофільських організацій, їх провідних діячів та учасників. Відбувалися масові арешти всіх запідозрених у проросійських симпатіях, подекуди їх без суду розстрілювали чи вивозили на заслання. Переважна більшість українських горян потрапила до концентраційних таборів «Терезин» (Чехія) і «Телергоф» (Австрія). За свідченнями очевидців, які в 1982 р. записав В. Шагала:

[...] не було села, щоб не арештували і не забрали до концтабору кількох людей. Австрійський уряд підозрівав наш народ у москвофільстві. Насамперед арештували всю інтелігенцію. Хоча в ті часи не було нашої інтелігенції, крім попа та вчителя, то забрали всіх попів, рідко де залишивши старого, якому дорога була лиш на тамтой світ. З кожного села забрали і по кількох господарів, то вибирали багатших господарів села. То мали бути люди політично підозрілі, а насправді ті люди були такі політики, що мало хто з них умів читати, а інший хоча й скінчив тих чотири класи, то в житті друкованого слова в руках не держав ... А найбільш недолюдами показали себе мадярські війська, немало в кожному селі впала невинна жертва їхніх рук [...] ⁵⁰.

Наприклад, телергофським в'язнем був священник Михайло Вербицький, який у 1911–1922 рр. мав парафію в Уличному. Народився він у 1859 р., висвячений на священника в 1886 р. Перед приходом на парафію в Уличне душпастирював у Горлицькому (1886–1895) і Ясельському (1895–1911) повітах. Був одружений. Помер 10 грудня 1922 р. і похований в Уличному⁵¹. Варто зауважити, що згідно з даними «Телерговського альманаху», а також досліджень львівського історика Р. Мировича нам вдалося зібрати більш-менш точний перелік репресованих москвофілів та інакомислячих за період 1914–1918 р. з боку австрійської влади та мадярських військових і урядників. Перелік репресованих вихідців з Галичини публікується в розділі *Документи та матеріали*.

Мобілізація мешканців Дрогобицького повіту керувалася за допомогою національних військових організацій, а також парамілітарних скаутських товариств, які юридично дозволяла створювати австрійська військова адміністрація і яким вона віддавала безпосередні накази.

Зібрані з ініціативи українських діячів Галичини 18 березня 1913 р. збори української еліти Східної Галичини проголосили створення українського військового

⁴⁹ *Sojuszniak czy wróg?* // «Tydzień: gazeta samborsko-drohobycka». – № 9. – Sambor, 1909. – S. 1.

⁵⁰ Шагала В., *Вогняний перстень (історична хроніка про події в Перемишлі у 1914–1915 роках)*. – 1982. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=48129>.

⁵¹ *Алфавитный указатель жертв австро-мадярского террора во время Первой мировой войны 1914–1918 гг. на областях Галицкой и Буковинской Руси с биографическими и библиографическими данными* [Електронний ресурс] / Составил Р.Д. Мирович. – Львов, 1971. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html.

товариства *Січові стрільці*. Головним отаманом *Січових стрільців* було обрано доктора Володимира Старосольського, його заступником/осавулом – Дмитра Катамая. Стрілецькі товариства швидко поширилися по всій Галичині. Найперше вони утворилися в Бориславі (керівники – Клим Гутковський⁵², Левко Лепкий, Пилип Левицький), Яворові (керівник – Роман Харамбура), Ясениці Сільній (керівник – Григорій Коссака) та ін.

Докладну інформацію про діяльність Бойової управи та Генерального штабу УСС у Львові подав у своїй культовій *Хроніці зборної станиці УСС за 1914–1918 рр.* Ростислав Заклинський (1887 р.н.)⁵³, який був мобілізований 10 серпня 1914 р, спочатку був канцелярйним помічником, а 27 жовтня 1916 р. отримав звання десятника⁵⁴. на думку очевидця, утворення Збірної станиці УСС у Відні, з одного боку, дозволило їй управляти усіма справами та діяльністю УСС, зокрема запасною сотнею, а з іншого – переїзд управління до Відня порушив зв'язок із фронтовими сотнями під керівництвом отамана Григорія Коссака та ін. Якщо з 28 лютого 1914 р. Бойова управа УСС керувала усіма справами, то до 12 лютого 1915 р. головні функції на себе фактично перебрала І Віденська запасна сотня⁵⁵.

1 серпня 1914 р. три політичні партії (Національно-демократична, Радикальна і Соціал-демократична) створили у Львові Головну українську раду (ГУР), яку очолив лідер націонал-демократів Кость Левицький. Її завдання полягало в політичній обороні українців Австрії та презентації їх інтересів під час війни. 3 серпня ГУР видала маніфест, яким закликала підтримати Австрію у війні проти Росії. Внаслідок цього заклику була створена Бойова управа, яка проголосила створення легіону Українських січових стрільців. Він формувався на основі імператорського патенту від 1851 р.⁵⁶ на Дрогобищині найбільшу активність виявили стрілецькі товариства в Бориславі, Тустановичах, Ясениці Сільній. Завдяки енергійним заходам директора нафтових шахт у Бориславі інженера Пилипа Левицького, Кліма Гутковського, Остапа Стасика, Лева Лепкого та інших, була сформована Дрогобицько-Бориславська сотня, яка потрапила під командування отамана Григорія Коссака (1882–1939). 14 серпня вона відправилася на фронт, де у вересні цього ж року увійшла до складу Українського легіону (командувач – Михайло Галушинський)⁵⁷. В цей час Г. Коссаку з організацією стрілецтва допомагав Трифон Янів, який був родом із села Демня, а перед початком Великої війни працював у Бориславі у нафтовому шибі «Меланія» у інженера Ф. Левицького. У серпні 1914 р. значну частину добровольців УСС Т. Янів сам організував із числа робітників. Невипадково у жовтні 1914 р. він брав активну участь у боях в околицях Борислава⁵⁸.

⁵² Трильовський К. *З мого життя // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січе» / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. – Вінніпег, 1965. – С. 54.*

⁵³ Центральний державний історичний архів України у місті Львові України у м. Львові (далі – ЦДАІЛ України у Львові). – Ф. 352. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 1–2.

⁵⁴ Ibidem. – Спр. 26. – Арк. 1, 3.

⁵⁵ Ibidem. – Арк. 3зв.

⁵⁶ Кріль М. *Роки першої світової війни // Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)... – С. 121.*

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Янів Т., *Автобіографія // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964 / Гол. ред. С.Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 395–396.*

Отже, 30 серпня 1914 р. у Львові в будинку Генерального штабу УСС (по вул. Мохнатського, 12) відбулися термінові збори, на яких були присутні члени Управи д-р Кирило Трильовський, Володимир Темницький та Іван Боберський. на вечір того ж дня голова Управи скликав засідання в справі представництва організаційної секції Бойової Управи при УСС. Протоколи вів Іван Чупрей. В. Старосольський отримав завдання відати справами новоприбулих. Це було останнє засідання управи у Львові. 31 серпня усі виїхали до Відня, куди прибули вже 2 вересня. Д-р К. Трильовський був хворий і мусів виїхати 13 вересня до Карлсбаду на лікування. Через це діяльність Бойової управи була призупинена практично на 1 місяць. Голова повернувся до Відня лише 14 жовтня, де скликав на 16 жовтня 1914 р. засідання⁵⁹. 28 листопада 1914 р. 36 дрогобицьких добровольців з Галичини прибули до Відня для запису у запасну сотню УСС. Одразу розпочалося навчання стрільби із скорострілів⁶⁰.

У літературі більшість дослідників вважають, що головним організатором УСС на теренах Дрогобиччини був Григорій Коссак, який був родом з Дрогобича, а також був відомим ще з часів українського пластового руху і довгий час працював вчителем у селах Дрогобицького повіту. Врешті добре відомо, що Г. Коссак був одним із організаторів філії товариства «Просвіта» в Бориславі» у 1912–1914 рр. Як виявилось, саме Гриць Коссак, будучи організатором товариств «Січ» та «Сокіл» на теренах Борислава, зумів під час формування легіону УСС у 1914 р. швидко на їх основі зорганізувати фізично здорову і політично свідому молодь⁶¹. А також варто зауважити, що українські стрільці мали менше фінансових можливостей на придбання обмундирування та зброї, починаючи від перших стрілецьких формувань, врешті чимало не прихильного адмінресурсу з боку польських політичних сил працювали на те, аби не дозволити українцям тримати в руках зброю. Наприклад, ще на етапі становлення українського стрілецького руху, окрім «Січових стрільців II», купувати зброю самостійно змушені були також товариства у Бориславі, Ясениці Сільній, Тустановичах тощо⁶². Цікаво, що участь Гриця Коссака на початку організації українського легіону Січових стрільців мала і водночас історичне значення. Добре відомо, що військовим штандартом УСС впродовж 1914–1917 рр. слугував прапор товариства «Січ» із села Ясениця-Сільна на Дрогобиччині, де кошовим якраз і був Г. Коссак. І лише у 1917 р. у Розвадові на Жидачівщині митрополит Андрей Шептицький після свого повернення з ув'язнення освятив власний прапор УСС⁶³. У переважній більшості літератури вказується, що одні з найкращих січових товариств було організовано в Бориславі, Сокалі і Яворові⁶⁴. Цікаво, що одне із перших спільних масових свят, організованих в одностроях з маршем, було свято на честь 40-ї творчої діяльності Івана Франка у Львові. 28 червня тисячі глядачів і сотні січовиків з'їхалося до Львова, де на центральних вулицях почали марширувати стрійні лави Українських січових стрільців з Борислава у своїх зелено-оливкових барвах одностроїв, у «мазепинках» на голові, з крісами в руках, під командуванням

⁵⁹ Ibidem. – Арк. 4.

⁶⁰ Ibidem. – Арк. 10зв.–11.

⁶¹ Лазарович М., *Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба*. – Тернопіль, 2005. – С. 66.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem. – С. 165.

⁶⁴ Трильовський К. *op. cit.* – С. 65.

Клима Гутковського! З цього приводу генеральний поручник Роман Дашкевич⁶⁵ писав: «Слава! Слава! – це так тисячі одушевлених глядачів вітало новітніх Запорожців... В багатьох були сльози радості...»⁶⁶. Саме тоді, під час Львівського січового здвигу, прийшла звістка, що в місті Сараєві вбито наслідника австрійського престолу. Усі підсвідомо відчували, що незабаром січовики підуть на війну.

Спокійне життя мешканців Дрогобиччини закінчилося щойно у промислових районах австрійська влада оголосила консервацію стратегічних об'єктів: нафтових шибів та рафінерій, а також підготовку до військової реорганізації, яка була завершена практично на початку серпня 1914 р. Важливе значення для підняття бойового духу жителів Дрогобицького повіту мала попередня мобілізація молоді до австрійської армії, яка формувалася за трьома рекрутськими списками: польський піхотний легіон (часто польське стрілецтво)⁶⁷, Українські січові стрільці та інші підрозділи австрійської армії. Ця мобілізація відбувалася впродовж усього періоду війни. Так у 1915/1916 році навчання у Дрогобицькій гімназії полишив східничанин поляк Кароль-Людвік Домадзерський (народився 24.11.1898) та єврей Вольф-Бер Еренфельд (народився 20.01.1898)⁶⁸. Серйозна підготовка і розгортання воєнних операцій Першої світової війни змусила керівництво Австро-Угорської імперії приступити до ретельного планування мобілізації країни: посилення внутрішньої та зовнішньої розвідки, мілітаризація економіки, мобілізація військових, підготовка нових рекрутських наборів тощо. Наприклад, військовозобов'язаних чоловіків 1879–1893 рр. з терен Дрогобиччини мобілізували усіх без виключення до війська, при цьому практично всіх направляли воювати на Балкани.

Після обіду, 3 вересня 1914 р., у день, коли росіяни зайняли Львів, у м. Стрий відбулися загальні збори Українських січових стрільців, на яких кожен прийняв присягу, при цьому близько 7000 добровольців було відправлено по доміках, оскільки рішення про масовий набір українців до нового легіону австрійської армії було заблоковано зверху. Решта присяглих воїнів під проводом М. Галушинського вирушили на дислокацію до Угорщини в міста Горонда і Страбичів біля Мункача, звідки згодом почали наступ на Карпати, зокрема до Сколого, Урича, Східниці, Борислава, Нагуєвич тощо⁶⁹.

До наших днів зберігся також докладний список Команди українських добровольців УСС у Відні, серед яких чимало дрогобичан, при цьому навіть поляків та євреїв: Алаг Кишакевич (відомо, що впродовж 11.12.1914–23.01.1915 р. проходив студіювання), Айкша Кишакевич (проходив студіювання з 29.11.1914 до 26.01.1915), Семен Сеньків, Георг Гладилович (рядовий), Василь Коссак (стрілець), Бронислав Луцик (у Відні перебував на студіях впродовж 12.01.1914–25.01.1915), Ягнес Дріммер (17.01.1915 перебував у Відні на студіях) та ін.⁷⁰

⁶⁵ Кучерук В., *Українська Галицька Армія: довідник* / Львівський історичний музей. – К., 2010. – С. 94.

⁶⁶ Дашкевич Р., Ничка Г., *Товариство «Повітова Січ» у Львові // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січе»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. – Вінніпег, 1965. – С. 245.

⁶⁷ Staroń M. *Związek Walki Czynnej i Związek Strzelecki w Przemyślu przed I wojną światową* // „Przemyskie zapiski historyczne”. – R. XVI-XVII. – Przemyśl, 2010. – S. 5–26; Sowa A.–L. *Sprawa Polska w okresie I wojny światowej – stan badań* // Там же. – S. 39–57.

⁶⁸ Kronika zakładu // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 46–51.

⁶⁹ Боберський І. *Українські січові стрільці в Карпатах*. – Відень, 1915. – С. 24.

⁷⁰ ЦДІАЛ України у Львові. – Ф. 352. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 1зв., 3зв., 4зв., 7зв., 8зв.

Поіменний список І-го полку Українських січових стрільців, складений 1 червня 1916 р., дозволяє виявити вихідців з Дрогобиччини. Зокрема, до складу булавного відділу (штабу) входили уродженці села Добрівляни – вістун Осип Бойко (1892 р.н.) та стрілець Іван Кондратів.

У 1-й сотні були дрогобичани отаман Григорій Коссак (07.02.1892 р.н., управитель школи, почав служити 30.06.1914 р., 20.03.1916 р. очолив курінь, з 23.02.1916 р. у відпустці)⁷¹, чотар Василь Коссак (1895 р.н., перебував у матурі, а з 11.07.1916 р. був переведений до 8 сотні⁷²) і стрілець Карло Кобилецький з Ясениці-Сільної. Чотарем 1-ї сотні був Петро Франко з Нагуєвич, син Івана Франка (20.06.1890 р.н., українська гімназія, підвищений в посаді 27.06.1916 р., 15.05. 1916 р. вийшов зі шпиталю, 31.10.1916 р. пішов у відпустку, з 18.08.1916 р. служив в Бережанах⁷³). Службу у сотні розпочав Михайло Пісьо з села Добрівляни (20.09.1896 р.н., рільник, 29.09.1914 р. вступив служити, 20.03.1916 р. був у штабній сотні)⁷⁴. З серпня 1914 р. Григорій Коссак був призначений отаманом другого куреня УСС.

У 3-й сотні записані з Дрогобича хорунжий Євген Іваницький (1892 р. н.) і Іван Корпак (1898 р.н., різник), а також десятник Яким Грех з Волі Якубової (03.04.1894 р.н., студент філософського факультету, 27.09.1914 р. вступив на службу, з 24.06.1916 р. у відпустці, 25.06.1915 р. затверджений до піонерів піхоти⁷⁵).

У 4-й сотні воював стрілець Осип Бабій з Вороблевич (1896 р.н., швець, поступив на службу 26.09.1914 р., 23.05.1916 р. був переведений до Роздри⁷⁶), підпоручик Володимир Ясеницький з Дрогобича (22.06.1892 р.н., правник, призивався 25.09.1914 р., нагорода: ОП.К.К.В № 164 від 22.06.1915 р., в 4-й сотні з 17.05.1916 р., 23.07.1916 р. переведений до рангу піонерів піхотної частини)⁷⁷.

Найбільше вихідців з Дрогобиччини було у 5-й сотні: хорунжий Михайло Матчак (1895 р.н.), десятник Василь Бінковський (1896 р.н.), вістун Іван Кобрин (1894 р.н.) з Волі Якубової, десятники Ілько Кузан (1893 р.н.) з Губич і Василь Ортинецький (1894 р.н.) з Грушова, вістун Стах Стеців (1894 р.н.) з Нагуєвич, старший стрілець Теодор Левицький (1890 р.н.) з Рихтич, стрільці Маркіян Барків (1896 р.н.) зі Східниці, Петро Берегуляк (1894 р.н.) з Добрівлян, Михайло Гарб'як з Мединич (візник, 18.03.1894 р.н., присягу прийняв 20.10.1914 р., 12.04.1914 р. переведений до 5-ї сотні)⁷⁸, Лука Луців з Грушова (25.09.1895 р.н., ученик, 27.09.1914 р. вступив на службу, 28.05.1916 р. переведений до 5 сотні⁷⁹), Семен Скічнів (1895 р.н.) і Михайло Стецюк (1895 р.н.) з Грушова, Семен Пеклич (1893 р.н.) з Дрогобича, Микола Сеньків (1895 р.н.) і Кость Яцуляк (1892 р.н.) з Ясениці Сільної, Федь Сеньків (1895 р.н.) з Опаки, Микола Стеців (1900 р.н.) з Нагуєвич.

У 6-й сотні були поручник Андрій Мельник (1890 р.н.) з Волі Якубової, стрільці Михайло Турок (1896 р.н.) і Василь Болонний (1898 р. н.) з Тустанович, Михайло Савчин (1895 р.н.) зі Східниці.

⁷¹ Ibidem. – Спр. 37. – Арк. 9зв.-10.

⁷² Ibidem. – Арк. 9.

⁷³ Ibidem. – Арк. 20–20зв.

⁷⁴ Ibidem. – Арк. 9зв.–10.

⁷⁵ Ibidem. – Арк. 34–34зв.

⁷⁶ Ibidem. – Арк. 41–41зв.

⁷⁷ Ibidem. – Арк. 31–31зв.

⁷⁸ Ibidem. – Ф. 253. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 56–56зв.

⁷⁹ Ibidem. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 37. – Арк. 42–42зв.

Серед стрільців 7 сотні був лише Михайло Дум'як з Нагуєвич (23.02.1895 р.н., закінчив абсолютну семінарію)⁸⁰.

У технічній сотні служили вістун Яким Пронь (1891 р.н.) зі Східниці, старший стрілець Василь Лехуш (1894 р.н.) з Волі Якубової, стрільці Іван Вовків (1884 р.н.) і Дмитро Сеньків (1896 р.н.) з Ясениці-Сільної, Іван Мацьків (1897 р.н.) з Добрівлян, Федір Паньків (1894 р.н.) з Рихтич⁸¹. До легіону УСС також мобілізувалися Кипріян Дошак із Добрівлян (1898 р.н., 23.06.1916 р. переведений до іншої частини)⁸², та двоє з Ролева – Петро Викричак (27.07.1898 р.н., швець, вступив до легіону 16.07.1916 р.⁸³) і Дмитро Прокопів (номер особового листка № 1193).

Очевидно були й інші, однак через нестачу біографічних відомостей місце народження багатьох з них, як і подальшу долю, вияснити не вдалося. Окремі уродженці Дрогобищини, які мали закінчені університет або гімназію, посіли вагомі військові посади: отаман Григорій Коссак, сотники Іван Коссак і Андрій Мельник, хорунжі Михайло Матчак і Михайло Мінчак, чотар Петро Франко, курінний ад'ютант Микола Стронський та ін.⁸⁴

Інколи дрогобичани чи мешканці повіту не за власною волею потрапляли у польський легіон. Відтак після визволення повіту часто просили переведення до УСС. Наприклад, 24 березня 1916 р. Іван Бойчук написав заяву на ім'я Військової комендатури з проханням перевести його з ППЛ до УСС⁸⁵.

У Бориславі громада також організувала власний І полк піхоти 1 Бригади, про який збереглися часткові спогади Барбари Токарської – доньки Мечислава Тушкевича, який працював нафтовиком у бориславських копальнях⁸⁶. Зауважимо, що потужну мобілізацію організувала польська національна громада Дрогобицького повіту. Одним із основних пунктів запису до польського легіону австрійської армії був Борислав. Так, завдячуючи діяльності скаутських парамілітарних товариств та дорослих організацій «Стрілець», «Дружина Бартошова», «Сокіл» та ін., учасники в основному були записані до лав польських військових, які увійшли до Східного легіону австрійської армії. Цей легіон, в першу чергу, зустрівся із російськими військами на східному фронті, зокрема під Горлицями⁸⁷.

Серед відомих майбутніх нафтовиків Борислава, які на початку війни молодими хлопцями вступили до лав австрійської армії польська історіографія за особливі заслуги виокремлює Яна Павловського, Тадеуша Порембальського, Яна Юзефа Чонстка, Зигмунда Пехорського, Станіслава Галуха, Здіслава Вілка, Мечислава Мразека, Владислава Олехну, Миколу Людвіна та ін. При цьому особливу роль за участь у бойових діях 1918–1919 рр. на загальнопольському рівні сьогодні вшановуються постаті польських нафтовиків: Віта Сулімівського, Владислава Дудка де Сайо, Людвіка Влочевського, Станіслава Неситто, Романа Валігури, Станіслава Незабитовського, Олександра Каля,

⁸⁰ Ibidem. – Ф. 253. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 39.

⁸¹ Лазарович М., *Легіон Українських січових стрільців...* – С. 382–530.

⁸² ЦДІАЛ України у Львові. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 37. – Арк. 44–44зв.

⁸³ Ibidem. – Арк. 45–45зв.

⁸⁴ Лазарович М., *Легіон Українських січових стрільців...* – С. 382–530.

⁸⁵ ЦДІАЛ України у Львові. – Ф. 352. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 82.

⁸⁶ Tokarska B., op. cit. – S. 49–54.

⁸⁷ Pawłowski W., *Borysław – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.) Cz. II // „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”*. – № 21. – Wrocław, 2017. – S. 48.

Юзефа Якуба Зелінського, Владислава Вахала, Тадеуша Саріуша Бельського, Дем'яна Станіслава Вандича, Максиміліана Вінгерхута, Броніслава Вацлава Войцеховського, Романа Махніцького, Августа Ненневського, Людвіка Ставського, Станіслава Іваніцького, Стефана Торма, Віктора Кульчицького, Мечислава Криговського та ін.⁸⁸ Окремі поважні праці присвячені біографії Павла Опарського (1900–1943 рр.), який був сином Шимона і Софії з дому Петrenchко села Солонсько. Відомо, що він брав активну участь у військовій кампанії шостої армії в Дрогобичі, Львові, Чорткові, Тереховлі тощо⁸⁹.

Упродовж червня-липня 1914 р. відбувалося спорудження оборонних укріплень поблизу річкових переправ та гірських перевалів, зокрема на лінії річки Стрий поблизу Борислава, сіл Східниця, Новий і Старий Кропивники, Смільна, Коритище та Ісаї, які мали за мету охороняти потужні родовища нафти⁹⁰. Інший фронт оборонної лінії будували на смузі в 2 км біля Стрия, Верхніх Гаїв, Доброгостова, поблизу Нагуєвич та ін.

Після невдалої для австрійської армії Галицької операції, яка відбувалася впродовж 5 серпня–13 вересня 1914 р., на Дрогобиччині лінія фронту серйозно змінилася⁹¹, австрійські війська в процесі Городоцької битви (5–12 вересня 1914 р.) стали розпорешеними. 3 вересня 1914 р. австрійські частини залишили Стрий, а значна їх частина відступила до Дрогобича, Лішні та Нагуєвич, направляючись в напрямку до Карпат. Інша частина разом із підрозділами Українських січових стрільців відступала до Борислава через Східницю в напрямку на с. Кропивник⁹². Разом з іншими частинами генерала Людендорфа Українські січовики на лінії Самбір–Комарно–Дрогобич тримали оборону проти Третього (Кавказького) корпусу 8-ї російської армії генерала Олексія Брусилова, що наступав в напрямку Самбір–Перемишль⁹³.

Згідно з даними краківської газети «Нова реформа» від 7 листопада 1914 р. козацькі загони російської армії увійшли у місто Стрий 8 вересня 1914 р. і розпочали рух у напрямку Дрогобича. Впродовж 5–7 вересня більшість козацьких загонів зосередилася в добрівлянському і добрянському лісах в околицях Стрия, де перебуваючи у відносно голоді, не наважувалися вийти на противника. Ще 7 вересня 1914 р. через місто Стрий встигла пройти австрійська кавалерія у кількості 25 000 особового складу, який складався із однієї дивізії австрійських гусарів та однієї дивізії королівських угорських гонгведів⁹⁴. Незважаючи на те, що козаці полки так і не вдалося виманити з лісів, у невеличкому бою під Стриєм тоді загинув лише один гусар, з яким було застрелено 5 коней. Відтак австрійське командування вирішило все ж двома дивізіями рухатися

⁸⁸ Wais T., Pudło J., Sęp J., *100-lecie odzyskania Niepodległości. Udział naftowców w organizacjach patriotycznych I Legionach Polskich* // „Wiek Nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne”. – R. 27. – Nr 4. – Bóbrka, 2018. – S. 19.

⁸⁹ Dudziak A., *Paweł Oparski (1900 – 1943)* // „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”. – № 23. – Wrocław, 2018. – S. 45.

⁹⁰ Коленковський А., *Маневренний період першої світової імперіалістическої війни 1914 г.* – М., 1940. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/kolenkovsky_ak2/04.html

⁹¹ 3 вересня 1914 основним укріпленнями в напрямку Дрогобицького підгір'я залишався Стрий. Після того як 3 вересня росіяни окупували Стрий, основними опорними пунктами стали Дрогобич та Самбір (Коленковський А. *Маневренний період першої світової війни*... – Схем. № 67, 68)

⁹² Лазорак Б., Лазорак Т., *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа I в часі першої світової війни*... – С. 29–63.

⁹³ *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)*... – С. 121.

⁹⁴ T.D., *Ofensywa austriacka na Podkarpaciu* // „Nowa reforma: wydanie poranne”. – Nr. 501. – Kraków, 7.11.1914. – S. 1.

зі Стрия на Захід через ліси сіл Нежухова, Завадова, німецької колонії Бригідки і далі у напрямку на Дрогобич. Цікаво, що у цей час в напрямку з лінії р. Дністер (зокрема міст Миколаєва, Жидачева та Галича) до Дрогобича рухалася ціла австрійська армія⁹⁵. 8 вересня 1914 р. козачі загони остаточно увійшли у місто Стрий⁹⁶.

З матеріалів особистого архіву головного ідеолога УСС Дмитра Вітовського дізнаємося про бойовий дух в середовищі стрільців, які прийняли оборону Стрийщини, Дрогобищини та Самбірщини у перші дні війни. Як виявилось, від початку війни в складі УСС був великий відсоток інтелігенції, який часто доходив і до цифри 40⁹⁷. Щоправда, поетапно в ході бойових дій кількість української інтелігенції серйозно зменшувалася. Крім цього в середовищі УСС «на початках таки не відбулося культурного піднесення», адже політичний провід емігрував до Відня, а тому відчувався певний «хаос серед солдат у перші тижні боїв», на що серйозно вплинула еміграція основної частини легіону на Закарпаття⁹⁸. За словами Д. Вітовського, саме «осінню 1914 р. загальна Українська Рада та Бойова управа покинули легіон УСС напризволяще»⁹⁹. Як писали очевидці тих подій: «...один озброєний стрілець в ті дні значив більше, аніж сотні резолюцій наших політичних організацій...»¹⁰⁰. Потреба у політичних лідерах була особливо відчутною у часі так званої *Стрийської трагедії* у вересні 1914 р. Впродовж серпня 1914–весни 1915 р. про політичний, а тим більше культурний розвиток у внутрішньому житті Легіону не могло бути й мови, адже від самого початку командири УСС мали справу не з політичними українськими лідерами, а з штабом австрійської комендатури. Це стало причиною того, що 5/6 добровольців частин за наказом командування та з відчуттям незадоволення мали повернутися додому. Це були ті, «хто був готовий віддати своє життя за оборону краю»¹⁰¹.

6 вересня в Дрогобичі розпочалася масова евакуація населення з міста¹⁰². Паніка, яка охопила сусідній Борислав та прилеглі села, в останні хвилини була неймовірною, так як армія генерала Олексія Каледіна¹⁰³ вже минула лінію Стрия, а 5 вересня хаотичні загони козаків вже захопили соляний завод на Зваричькому передмісті¹⁰⁴. Люди не встигали на останній потяг, який вирушав з центрального Дрогобицького вокзалу

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ ЦДІА України у Львові. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 25.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Докладний опис цієї евакуації нещодавно вдалося віднайти в особистому архіві дрогобицького судового канцеляриста, поляка Валеріана Улицького (згодом був убитий радянськими спецслужбами у Катині. Див.: Архів Науково-дослідної лабораторії археології та краєзнавства історичного факультету ДДПУ ім. І. Франка (далі – АНДЛАКІФ ДДПУ). – Ф. Валеріана Улицького. – Спр. 1 (Опис мандрівки в пошуках притулку з 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.). – 43 арк.

¹⁰³ Сьогодні дослідження постаті генерала О. Каледіна серйозно студіює російська дослідниця Світлана Чібісова, яка опублікувала фронтові листи військового до своєї дружини Анни Петрівни. Як виявилось, листи окрім особистого містять інформацію про стан справ на українських фронтах, починаючи від 1915 р., а також дозволяють зрозуміти буденне життя російських вояків в окопах. Див. у: Генерал А. М. Каледін. *Фронтові листи 1915–1917 гг.* / Составитель С. П. Чибисова. – Ростов-на-Дону, 2011. – С. 288.

¹⁰⁴ ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 24.

в напрямку на Дорожів – Самбір – Перемишль – Краків¹⁰⁵. В цей же час цивільне населення та заробітчани Східниці, в основному, взялися залишати свої домівки і евакуювалися подалі від фронту на захід країни, залишаючи свою нерухомість на догляд пристарілих членів родини чи тих сусідів, які не наважувалися виїжджати. Евакуація мешканців повіту відбувалася за допомогою возів та автомобілів, оскільки залізнична гілка Борислав-Дрогобич до 10 вересня 1914 р. стала заблокованою. Частина населення, головним чином євреї та поляки, були примусово евакуювані, відтак у Дрогобицькому повіті залишалися переважно представники української національної громади, чого не скажеш про українців Перемишля, яких уряд почав евакуювувати першими з огляду на переобладнання міста під фортецю¹⁰⁶.

Важливі відомості до історії переддня війни, евакуації, а також пошуку емігрантів та загиблих містить *Пам'ятна і адресна книга воєнних вигнанців Галичини і Буковини* 1915 року, для публікації якої серйозний матеріал, зокрема, відшукував та накопичував дрогобицький юрист Казимир Заячківський¹⁰⁷. У цій книзі вперше у 1915р. було з'ясовано, що одна із ключових дислокацій евакуації для дрогобицьких міщан була сконцентрована у містечку Сушиці, що на кордоні між Чехією і Німеччиною. Цікаво, що згідно з цими даними з Дрогобича у різні куточки Чехії, Австрії, Штирії та Німеччини були лише з Дрогобича евакуювані 1 085 осіб, а з Дрогобицького повіту, включаючи Борислав – 694 особи. Тобто разом по повіту 1779 осіб лише за період серпня – вересня 1914 р.¹⁰⁸

Водночас у третьому томі трилогії *Пам'ятної і адресної книги...* було опубліковано перший спогад про переддень війни, напад російської армії, перші бої, евакуацію та опис міста Дрогобича і повіту авторства дружини гімназійного професора (в перші дні був мобілізований до легіону, який дислокувався на території Угорщини) – Казимири Роланд-Заморської¹⁰⁹. Розпач у спогадах відчувається настільки близько, що авторка звернулася до філософських тверджень: «Небагато мешканців Дрогобича могли із точністю передбачити свої останні дні...»¹¹⁰. В перші дні війни кожен за що мав і як міг завчасно утівав від бойових дій. Як виявилось, Казимира Роланд-Заморська евакуюувалася разом із матір'ю та трирічним сином. Вони належали до тих дрогобичан, які утікали з міста серед останніх «під свистом куль донського козацтва»¹¹¹. При цьому більшість мешканців, які залишалися до останнього дня у місті навіть уявити собі не могли, що на Дрогобич здійсниться «московський

¹⁰⁵ АНЛОАКІФ ДДПУ. – Ф. Валеріана Улицького. – Спр. 1 (Опис мандрівки в пошуках приюту з 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.). – Арк. 3–5.

¹⁰⁶ Obarzanek E. *Życie codzienne w oblężonej twierdzy Przemyśl w latach 1914–1915* // «Rocznik przemyski». – Т. XLV. – З. 4. – Przemyśl, 2009. – S. 118.

¹⁰⁷ *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicyi i Bukowiny...* Cz.3. – S. XXIX.

¹⁰⁸ Ibidem. – S. 25–40, 241, 249–250, 252–257, 259–260, 262, 267–269, 275, 280–282, 287–290, 292–293, 302, 304, 309, 313, 329–332, 334, 336, 338, 342, 344–348, 351–352, 354, 356, 359, 361, 365, 368–372, 376, 379, 381–382, 384, 386, 389, 393, 396–398, 401, 403, 405, 407–408, 412, 415, 425, 427, 433–436, 442–443, 446–449, 451–452, 455, 460–461, 463, 466–469, 471, 478, 481, 484, 486, 488, 492, 496, 498, 499, 502, 503, 505–506, 508–509, 516–517, 521–523, 525–527, 530, 533–534, 539–542, 544–545, 550, 552, 557, 558–559, 562, 564–565, 571–573, 602–604, 606.

¹⁰⁹ Roland-Zamorska K. *Drohobycz przed inwazyją* // *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicyi i Bukowiny...*, Cz. 3. – S. LXXVIII–LXXX.

¹¹⁰ Ibidem. – S. LXXVIII.

¹¹¹ Ibidem.

напад». Врешті у більшості міщанських родин панувала тривога, згасали віра і надія у краще майбутнє. В останні три дні перед евакуацією, зокрема у часі повторної мобілізації до армії, значна частина мешканців долучалася до утворення та освячення легіонів, інші – залучалися до чищення білизни та пошиття мундирів. Також здійснювалися щоденні пожертви та збірки коштів, організовувалися народні кухні з метою формування провізії, зокрема і для найбільш вразливих легіонерів та жителів¹¹². Наприкінці серпня 1914 р. раптово надійшли сумні і лихі відомості про те, що вже поблизу Дрогобицького повіту «московська армія», у зв'язку із чим і розпочалася паніка і евакуація, під час якої бідні мешканці не мали жодних шансів, а тому були приречені на окупацію. Місто охопили цілі колони дрогобичан із гужовим транспортом, які рухалися переважно на захід, при цьому кожен із жителів мав у собі надію, що за кілька днів повернеться додому. К. Роланд-Заморська писала:

Вулиці і будинки все більше ставали пустими. Штори закриті, квартири осушені від закритих вікон, усередині вмирали квіти і вазони, усюди тільки пустота, порох, пилюка і безперестанний гуркіт тисячних військ, які тягнуться колонами містом. І знову проходить кілька днів, і знову ще більше спустіння, а голод поволі почав заглядати до міста. Брак хліба, дріжджів, муки, цукру і м'яса. на вулицях нескінченний потяг возів, а далі тільки вози і вози, солдатські колони, які зосередилися перед будинками «Сокола», костюлу, шкіл і на галявинах¹¹³.

Цікаво, що костел св. Бартоломія в Дрогобичі у цих же спогадах польської родини виступає наче один із ключових сакральних свідків тривоги і розрухи, яка наближається, при цьому будучи одним із тих свідків, які пережили не одну інвазію на місто.

В самотньому, опустілому костелі – дуже багато палаючих і розтоплених свічок і якась постать, яка хрестом лежить на холодних плитах підлоги. Дні минали одні за одними, приносячи щоденно пекельну сонячну спеку, суцільну самотність і безмежний смуток, при цьому в повітрі насувалося щось зловіще, наче заповідь катаклізму, який так чи інакше мав надійти. І ось страх і жах охопили покинуте місто. Серед глухих ночей перерваних свистом автотранспорту та гулу забою худоби, бродив блідий страх, лякаючи тих, хто залишився. А ми ж залишилися на майже порожній вулиці, дві жінки, наодинці з малолітнім хлопчиком, при цьому у затишному будинку із садом, без покоївки, яка втекла задалегідь – писала К. Роланд-Заморська¹¹⁴.

Також родина Заморських часто згадувала, як напередодні остаточної російської окупації часто доводилося серед ночі приймати на нічліг австрійських солдатів із кіньми, годуючи їх чим було на столі:

Серед тих похмурих ночей, які часто переривалися виттям бездомних собак, гуркотом далеких пострілів і неспокійною дрімотою, нас часто будили, стукаючи у вікно. Це були заблукалі солдати, які разом із своїми кіньми шукали собі нічліг. Ми завжди були готові до цього, адже ми тихо вставали, супроводжували їх світлом до своїх стаєнь, куди приносили чай і кавалок черствого хліба¹¹⁵.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Ibidem. – S. LXXVIII–LXXIX.

¹¹⁵ Ibidem. – S. LXXIX.

Згідно з спогадами Казимири Роланд-Заморської 11 вересня 1914 р. о 3.00 год. ранку мешканців міста розбудив несамовитий гуркіт гармат, які стріляли неподалік міста. В той же час невеликі групки міщан виходили на вулиці, щоб прислухатися, чи закінчилася армада. У місті знову наступила кількаденна тиша, і лише після цього Дрогобич охопило неймовірне спустіння. Завдячуючи австрійському офіцерові на прізвище з абрєвіатурою «R», який опікувався родиною Заморських увесь цей час перших баталій, а також з огляду на воєнний час, коли родина не мала права викривати його повного імені в спогадах, вони нарешті по обіді 14 вересня розпочали власну нелегку евакуацію¹¹⁶. Поряд із тисячами військових, гармат поволі, крок за кроком біженці рухалися *в розпачі і смутку, в супроводі пекельного гуркоту*, не знаючи куди рухатися, скільки часу і, врешті, до кого?¹¹⁷ Після страшної ночі родина Заморських підводами приїхала до міста Самбора, з якого вже о 1.00 год ночі 15 вересня 1914 р. змушені були негайно продовжити дорогу, адже згідно з наказом якогось із полковників слід було негайно рухати військовий відступ. Усі були дуже голодні, а тому один із офіцерів поділився з родиною кавалком хліба. Над ранок евакуація зупинилася у містечку Хирів, де родина Заморських отримала легітимації і вільні карти, після чого посеред ночі нарешті вирушила до Угорщини¹¹⁸. Через 4 доби (19 вересня 1914 р.) родина Заморських *в голоді і в холоді* прибула до Нижньої Австрії у містечко Вайкертшляг (Weikertschlag), у якому дислокувався військовий аеродром. Приголомшені втратами даху і хліба напередодні зими, родина Заморських разом із іншими біженцями змушена була прожити у цьому містечку кілька тижнів. Ціни у місті були настільки високі, що біженцям запам'яталося: доводилося «платити мало не за повітря»¹¹⁹. Очевидним був і той факт, що значна частина жителів нижньої Австрії нерado зустрічала біженців, яких німецькою мовою позначали «flüchtlinge», тобто «біженець»¹²⁰. Щоправда, певні кошти з власних статків у родини були при собі. Даний факт підтверджує реальні обставини евакуації, при яких більшість мешканців Дрогобиччини не мали фінансової змоги емігрувати. Коли родина Заморських вирішила остаточно емігрувати до Відня, власниця вілли, у якій було розквартировано дрогобичан, узагалі влаштувала авантюру, звинувативши Казимиру Роланд-Заморську у пограбуванні. Після чого розпочалася сварка, а власниця вілли провела ревізію усіх пакунків, аргументуючи це тим, що яко незнайомі та невідомі їй люди, вони могли щось поцупити. У зв'язку із цим інцидентом Казимира в сльозах подалася до вахмістра австрійської армії, який перебував у місцевій жандармерії, де він особисто обшукав її майно і пакунки. Після цього вахмістр дозволив Казимирі забрати від господині вілли усі свої речі, а самій господині заборонив цькувати рід Заморських. Також Казимира пообіцяла, що як приїде до Відня, обов'язково надасть розголосу про цю авантюру та усі пережиті біди і переживання, які їй довелося пережити на шляху з Дрогобича до Відня. 14 вересня 1914 р. родина Заморських оселилися у другій дільниці міста Відень за адресою Шюттельштрассе (Schüttelstrasse) 1/37. Невипадково, що вже у 1915 р. у «Пам'ятній і адресній книзі» було опубліковано ці переживання у форматі спогадів¹²¹. Водночас К.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Ibidem. – S. LXXX.

¹²¹ Ibidem.

Роланд-Заморська повідомляла у своїх спогадах, що після прибуття до Відня її родина і багато інших біженців зустріли тут чимало порядних і чуйних жителів, які співчували їм, часто допомагали, а тому не раз усі разом вболівали за швидке визволення від російських окупантів рідних домівок¹²².

Також до нашого часу зберігся унікальний родинний архів польського дрібного судового чиновника Валеріана Уліцького, який значно розширює наші уявлення про період евакуації дрогобичан від перших днів і аж до щоденного життя родин у Сушицях. Згідно машинописних спогадів В. Уліцького під назвою *Opis mандрівки в пошуках притулку в часі від 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.* (*Opis tulaczrej podróży w czasie od dnia 6/9 1914 do dnia 16/6 1915 roku*) довідуємося, про те, що він разом з сім'єю та іншими представниками міської адміністрації перебував під час російської окупації в евакуації. Автор спогадів із тривожністю описував ці буремні події:

Дуже тужно і смутно мені залишати своє родинне місто і їхати в невідомі краї, особливо з огляду на якусь завірюху, тепер – з причини наїзду ворога на державу. Тим родинним містом, в якому я провів своє молодецьке життя, є Дрогобич¹²³.

Як тільки до Дрогобича наблизилися російські фронтові корпуси, чимало мешканців подалося в евакуацію в західному напрямку. Австрійські підрозділи, які проходили Дрогобичем в напрямку Самбора описуються дуже втомленими і зневіреними, а окремі з них узагалі відпочивали за містом на луках, а також тимчасово квартирували у місті та в навколишніх селах. Проте місцеве населення зустрічало їх гостинно. Водночас у місті було зафіксовано групи солдат, одягннутих у старі, пошарпані мундири. Натомість у бік фронту рухалися лише кавалеристи, часто майже одразу повертаючись з пораненими та покаліченими кіньми. Цікаво, що автор описує евакуацію воєнних штабів, які відступали за допомогою авто. Приблизно через 14 днів окресленого замішання серед мешканців почалася паніка, адже щораз виразніше у місті було чути гарматну канонаду. Зможніші міщани втікали на захід, бідніші залишалися і, за влучним виразом автора спогадів, змушені були *віддатися долі*. У ситуації перед приходом ворога міські органи влади, за свідченням В. Уліцького, були безпорадними, що й не дивно. Відтак, у неділю 6 вересня 1914 р. поширилась чутка про те, що ворог на захоплених територіях влаштовує катування і *страшний морд*. Виявилося, що влада, зорганізувавши собі евакуацію, взагалі перестала функціонувати. Увечері того ж дня з'явилася можливість порятунку для широких верств населення. Отже, перед полуднем 6 вересня люди вже мали інформацію про те, що о 6-й год. вечора із залізничної станції вирушить останній евакуаційний потяг¹²⁴. Валеріан Уліцький також встиг узяти з собою службове посвідчення, а також дозвіл староства на виїзд, щоправда його батьки залишилися в Дрогобичі. Як відомо Львів був окупований 2-го вересня, а 16-го вересня російське військо вже підійшло до Перемишля. Описаний В. Уліцьким евакуаційний потяг з Дрогобича складався з близько 50-ти товарних вагонів, ущерть заповнених утікачами. Не всім вдалося знайти в них собі місце. Ті, що залишилися, а також станційні службовці побажали втікачам щасливої дороги. Евакуація проходила в напрямку Дрогобич–Самбір–Перемишль. Перші зупинки були в Добрівлянах, Дорожеві, Дублянах,

¹²² Ibidem.

¹²³ Лужецька О., op. cit. – С. 482–483.

¹²⁴ Ibidem.

Кульчицях. Лише вранці 7-го вересня потяг досяг Самбора. З'ясувалося, що в бік Перемишля, який готувався до тривалої оборони, пропускають лише військові ешелони, тому втікачам було запропоновано їхати в Угорщину через Хирів, де їх застала друга ніч. на станції Загір'я було влаштовано тривалу зупинку. Надалі потяг досяг Сянока. З 8-го на 9-те вересня він пройшов Кросно і Ясло. В. Уліцький пригадує, що з його родиною в одному вагоні їхали й інші дрогобицькі урядовці. Далі були станції Струж, Новий Сонч. До біженців дійшла вістка, що начебто австрійське військо (автор називає його «нашим») здобуло під Дрогобичем перемогу. Відтак утікачі молилися Богу і мріяли повернутися додому. Перебуваючи у стані замішання, родина Уліцьких вирішила їхати першочергово до Кракова, проте вже 9-го листопада 1914 р. дрогобицькі біженці евакуйовуються на захід у напрямку Моравії. Затим потяг досяг Оломоунца, пізніше – Праги, Пільзня (11-го листопада). І лише 12-го листопада 1914 р. дрогобицькі біженці потрапили на захід Чехії, до Сушиці – невеликого містечка на заході Чехії, під німецьким кордоном, у складі Пільзенського краю (50 км на південь від Пільзня, чes. Sušice, нім. Schüttenhofen)¹²⁵. Найбільша частина спогадів В. Уліцького присвячена, власне, кількамісячному життю дрогобичан в Сушицях, де на той час перебувало 6,5 тис. місцевих мешканців. Родина Уліцьких оселилися у місті за адресою Ринок 1/36, де проживав також Францішек Уліцький і ще 3 родичів (разом 5 осіб)¹²⁶. Дрогобицька громада займалася організацією шкільної освіти та культурного життя, що засвідчується іншими матеріалами родинного архіву: друкованими афішами концертів чеською і польською мовами, а також вирізками з газет, у тому числі й чеських, а також кількома світлинами¹²⁷. Цікаво, що 1 грудня 1915 р. тут було організовано школу для дітей шкільного віку, евакуйованих якраз із Кракова, яка розмістилася у місцевій чеській школі людовій. Навчання тут відбувалося тричі на тиждень до і після обіду. У школі налічувалося близько 70 учнів, які знаходилися під опікою вчителя Станіслава Квасника і Симона Віндікевича з Дрогобича¹²⁸. Варто зауважити, що серйозним доповненням до спогадів В. Уліцького є спогади його дружини Софії Уліцької, які нещодавно вийшли друком у Кракові¹²⁹.

Натомість від перших днів війни ситуація із наслідками бойових дій залишалася не обнадійливою. У зверненні міської управи Дрогобича від 4 листопада 1914 р. зазначалося, що «місто Дрогобич, внаслідок воєнних дій, залишилося знищеним, пограбованим і значною мірою спаленим. Жителі в кількості 27000 помирають від голоду»¹³⁰. Окремі дослідники узагалі вважають, що Дрогобич постраждав найбільше¹³¹. Із мемуарів російського генерала Ернеста-Карла-Вольдемара Георгієвича фон Валя, який від 14 травня 1914 р. був призначений старшим ад'ютантом відділу генерального квартирмейстера штабу 11-ї армії Російської імперії, дізнаємося

¹²⁵ Ibidem. – С. 484.

¹²⁶ *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych...* – Cz. 3. – S. 38.

¹²⁷ Лужецька О., оп. cit. – С. 483–484.

¹²⁸ *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych...* – Cz. 3. – XXXVI.

¹²⁹ Ulicka Z. *Wspomnienia z pobytu na Sybirze 1940–1946*. – Lublin, 2016. – S. 140.

¹³⁰ Компанієць І., *Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900–1919 роки)*. – К., 1960. – С. 230.

¹³¹ Баран І., *Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни* // «Вісник Національного університету. Львівська політехніка». – Львів, 2009. – № 652. – С. 47.

про серйозний маневр кінної кавалерії генерала О. Каледіна в околицях Дрогобича, що суттєво пришвидшив час окупації міста та околичних сіл¹³². Незважаючи на те, що генерал був невдоволений рішенням командування підпорядкувати його сили наказам генерала Афанасія Цурикова, О. Каледін, у зв'язку із загостренням військової ситуації, все ж ревно виконував окупаційні плани керівництва¹³³. Як виявилось, в часі 14–15 вересня Українські січові стрільці поволі відступали до Карпатських перевалів (Східницький перевал став одним із основних мобільних маршрутів), цим скористався О. Каледін, який віддав наказ кінноті просуватися в напрямку на Дрогобич з метою ліквідації можливого ворожого обходу з крайнього лівого флангу фронту. Причиною маневру було те, що зведена кавказька дивізія генерала-лейтенанта Олександра Павлова змушена була відступати до Підбужа¹³⁴. Збереглися описи обстрілу підбузького римо-католицького костелу св. Івана Хрестителя, який постраждав внаслідок обстрілів російськими шрапнелями. Відомо, що росіяни серйозно пошкодили вітражі, а від гармат було протаранено дах, у якому утворився великий отвір, а також стіни храму. Частково постраждало зображення запрестольного образу головного вівтаря (про наслідки російської атаки на Підбуж пізніше докладно розписав ксьондз Антоній Земба у своєму листі до деканатського уряду в Дрогобичі від 22 листопада 1915 р.)¹³⁵.

Цікаво, що російська інвазія в околицях Підбужа, до якого вела давня дорога з Нагуєвич описав український геній Іван Франко у кількох своїх творах. Окупація Галичини російськими царськими військами у 1914 р. стала поштовхом до написання Іваном Франком у 1914–1916 рр. таких поезій, як *Царські слова*, *Інвазія*, *А ми з чим?*, *Усміх фортуни*, *Дві чети*, *Пригода в Підбужи*, *Кінна команда* та ін. У вірші *Пригода в Підбужи*, який написаний 14 листопада 1915 р., одразу на другий день перебування в шпиталі-притулку для Українських січових стрільців разом із племінником Василем Франком¹³⁶, Іван Франко описує одну із битв між загонами Українських січових стрільців та російськими військами. Вірш написаний в епічному тоні, чим нагадує за жанром народні думи: по-перше, розповідь ведеться від першої особи – очевидця подій містечка Підбуж, по-друге, у центрі поезії зображено конкретну історичну подію – окупацію російськими військами містечка Підбуж, по-третє, вірш має чітку продуману побудову, характерну для думи: зачин, основну, епічну, частину і закінчення. У фактографічній послідовності постає перед нами картина вторгнення російських військ у мирне життя рідної для І. Франка Дрогобиччини¹³⁷:

А набігла у нас з москалями війна,
Розгорілась у Підбужи битва страшна,
Що сім день і сім ночей тривала

¹³² Валь Э.Г., *Кавалерийские обходы генерала Каледина, 1914–1915 г.г.* – Таллин, 1933. – С. 11–12.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ibidem. – С. 12.

¹³⁵ Quirini-Popławski R., *Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzyciela w Podbużu* // „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”. – № 24. – Wrocław, 2019. – С. 46.

¹³⁶ Мельник Я., *...І остання часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках* / Вид. 2-е, випр. і доп. – Дрогобич, 2016. – С. 202, 224, 372.

¹³⁷ Ibidem. – С. 224, 372.

Житель містечка, оповідач, вражений і обурений діями російських військовиків. І хоча місцеве населення спочатку приймало москалів з миром («та приймали, як гостей, чим мали»), проте їх варварська поведінка й жорстокість викликали у нього лише огиду і невдоволення:

Та бо в них така злість. Із курми та свиньми
Зараз впорались, поки оглянулись ми,
На заріз всю худобу забрали.
Оламали весь сад, спорожнили весь склад,
Що було можна з'їсти, те з'їли.
Гарцували в домах, по стрихах, пивницях,
По садах та грядках, по стайнях та шіпках,
Але ворога не знаходили

Прихід російських військ змусив жителів містечка покинути рідні домівки. Дії військовиків привели сім'ї Підбужа у яр, за місто, де вони сім діб у холоді й голоді перемовувалися від стрілянини й пограбувань.

Скоро ми, як могли, узяли, що взяли,
Хто живий був у хаті, усі потягли
Горі яром доріжкою тихо

У вірші відсутній опис військових баталій, немає кривавих сцен, возвеличення героїзму січовиків, але досить чітко передано загальні настрої українців щодо окупаційної політики, хаос і свавілля, які породжує війна і вторгнення іноземних військовиків. Прихід у Підбуж російських військ нагадував швидше виморювання і підкорення місцевого населення, яке знаходилося у постійному страхі і водночас плекало надію на витіснення окупанта з рідної землі:

Тільки тут чути: тріс! То знов там чути: тріс!
І не знали, хто й звідки де стрілив.
Тут Москалик упав! Там Москалик упав!
Хтось немов отак зблизька до них підступав
Коротко мірив, та добре вцілів

Сім днів місцеві жителі та загони січовиків протистояли наступові окупантів, однак українці і в цій битві зазнали поразки, не вистоявши перед агресією і чисельністю російської армії. Голі стіни, розруха («ні полиць нема в хаті, ні лав, навіть припічок ворог забрав і постелю, хоч не з подушками»¹³⁸), москалі-окупанти («вусачі, силачі, бородаці й косматі»)¹³⁹ та жертви і кров («серед хати велике вогнище, повне кров'ю залите було»)¹⁴⁰ зустріли жителів Підбужа після семиденної облоги. Наслідки дій російських військовиків, як бачимо з поезії, невтішні й трагічні в цілому для Дрогобиччини.

У зв'язку із реальними воєнними подіями, які склалися у Підбужі, генерал О. Каледін повинен був швидкими темпами вступити в Дрогобич, що й сталося, за офіційною версією під ранок 16 вересня залишки фронтової лінії у Верхніх Гаях остаточно були

¹³⁸ Головай І., *Їх єднала доля України (І. Франко й Українські Січові Стрільці)* // *Українознавство*. – 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archive.ndiu.org.ua/toprint.html?id=236>.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem.

прорвані¹⁴¹. Припускаємо, що час повної окупації міста 16 вересня є доволі точним, так як на той час армія О. Каледіна давно перейшла р. Дністер¹⁴². Основні військові операції, внаслідок яких планувалося захоплення нафтового басейну, відбувалися в часовому проміжку між 2 вересня, коли було окуповано Львів, та 16 вересня, коли російська армія підійшла під укріплену австрійцями фортецю Перемишль, яка 9 місяців (три серії наступу) утримувала периметр на стику двох фронтів – російському та сербському¹⁴³. В цілому, напрямом через Сх. Галичину та Карпати був важливим для проникнення на лінію Краків–Відень–Будапешт, яка була визначена росіянами як основна ціль прориву ще перед початком війни¹⁴⁴. Врешті офіційна австрійська преса у Кракові повідомляла, що починаючи від 22 вересня 1914 р., третя бригада російської армії із різних частин вирушила із станції Міклош і рухалася в напрямку Воловця, Лавочного, Сколого, Урича через села долини Стрийщини, сформувавши врешті-решт довгу фронтову лінію Східниця–Борислав–Дрогобич¹⁴⁵. Разом із першою та другою бригадами, третя бригада російської армії мали спільно об'єднатися в один фронт з метою захоплення і знищення ворога в замкнутому колі¹⁴⁶.

Вважаємо, що Дрогобич був початково захоплений перед 10 вересня 1914 р. різними частинами російської армії: кінною дивізією О. Каледіна та 4-ма полками донського козацького кінно-артилерійського дивізіону і туркестанської кінно-гірської батареї генерал-майора Олександра Багалдіна¹⁴⁷. Безпосередньо 16 вересня 1914 р. в Дрогобичі було офіційно запроваджено окупаційну владу і адміністрацію, а 19 вересня у дію вводилася постанова воєнного генерал-губернатора Галичини графа Бобринського, яка була видана у Львові, стосовно нових порядків в стосунку окупації краю¹⁴⁸. Хоча за даними австрійської преси у Кракові наприкінці вересня 1914 р. все ще тривали сутички між противниками в тих чи інших частинах Дрогобицького повіту. Наприклад, в другій половині вересня велися бої в околицях Борислава, а в самому Бориславі австрійська влада захопила в полон воєнного коменданта міста Дрогобича, який власне в цих хвилях устиг розпочати збір воєнної контрибуції із населення по 10 корон від особи¹⁴⁹. Ці початкові бої були спричинені передовсім швидким просуванням січових сотень Д. Вітовського та Й. Будзиновського, які ще 26 вересня рушили у Карпатський похід з Горонди до Урича–Східниці–Борислава–Попелів–Нагуєвич і т. д.¹⁵⁰ В цей час сотні були розділені на відділи із 10 стрільців так звані 10-ки, а тому ці мобільні підрозділи могли швидко маневрувати на передових лініях просування основної частини війська. Завдання обох сотень полягало у контр-атакуючому поході, розрахованому на 4 тижні, відтак бої на теренах Дрогобищини планувалися заздалегідь.

¹⁴¹ *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)...* – С. 121.

¹⁴² Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 12–13.

¹⁴³ Obarzanek E., *op. cit.* – С. 118.

¹⁴⁴ Коленковский А. *Маневренный период первой мировой империалистической войны 1914 г.* – М., 1940. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/kolenkovsky_ak2/04.html

¹⁴⁵ T.D., *Ofenzywa austriacka na Podkarpaciu* // «Nowa reforma: wydanie poranne». – Nr. 501. – Kraków, 7.11.1914. – S. 1.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 12.

¹⁴⁸ Садовий В. *Лицар в зброї для міста Дрогобича.* – Дрогобич, 2010. – С. 8.

¹⁴⁹ T.D., *Ofenzywa austriacka na Podkarpaciu...* – S. 1.

¹⁵⁰ Боберський І., *op. cit.* – С. 25..

рафінерії «Galicia», «Austria», «Nafta» та «Schodnica»¹⁵⁵. З іншого боку, потрібно було врятувати ситуацію із тиловою підготовкою до більш стратегічного плану: укріплення оборонних позицій, евакуації людей, реорганізації армії і т. д.

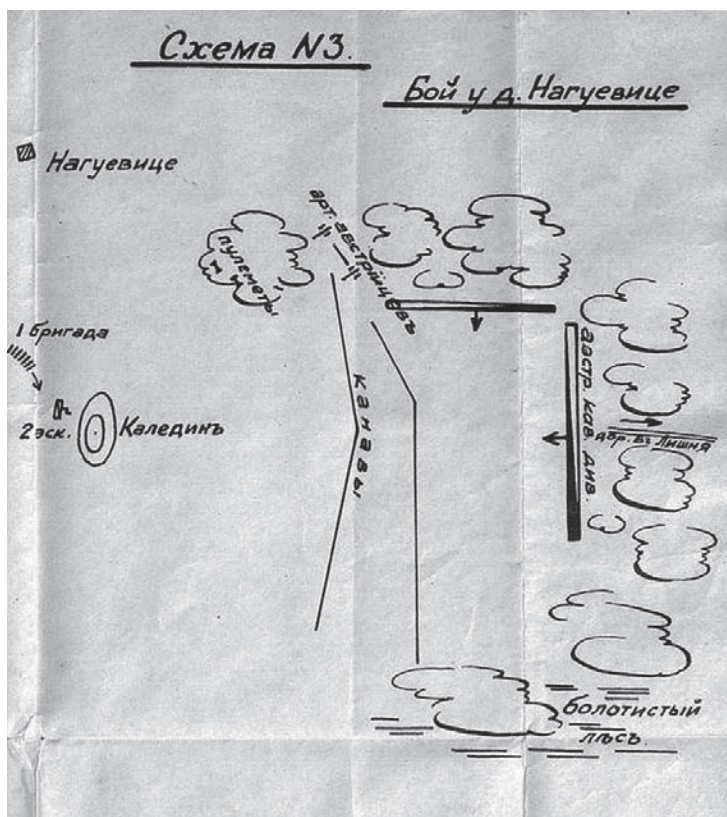

Схема № 2. Схема № 3 укладена підпоручиком Е.Г. Вале́м.
Бій біля села Нагуєвичі 6 жовтня 1914 р.

У мемуарах Є.Г. Валя досить розлого і водночас дуже чітко описано усю серйозність та складність боїв в «Нагуєвицькому котлі», який тривав 6 жовтня 1914 р.¹⁵⁶ Як виявилось, дивізія О. Каледіна зіштовхнулася із австрійською армією на краю лісу між селами Нагуєвичі та Унятичі в момент, коли деякі частини охтирських гусарів російської армії почали атакувати в кінному строю невеликі партії австрійської кінноти. При цьому австрійська армія при появі більшої частини 12-ї дивізії О. Каледіна почала відступати активніше в гліб пагорба перпендикулярно до дороги, яка вела до села Унятичі та Лішня, натомість росіяни розташувалися з боку села Нагуєвичі, ближче до Радичевого лісу, тобто до лінії Карпат. Відтак, з метою переслідування, росіяни відрядили окремі загони кінноти. Пізніше росіяни все ж зайняли разом із штабом

¹⁵⁵ Ресент О., *Україна в Першій Світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти* // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. – К., 2007. – № 16. – С. 96.

¹⁵⁶ Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 13–16.

О. Каледіна позиції на невеликому відмежованому пагорбі (йдеться або про пагорб Базарище з лівого боку від Нагуєвич, або про пагорб Могила – з правого). Перед генералом О. Каледіним відкрилася, як писав Е.Г. Валь, *незвична для цієї війни картина*: фактично за 1–1,5 км окремими вистроєними рядами стояла австрійська кавалерійська дивізія, яка була вишикувана під прямим кутом (збереглася польова схема Е.Г. Валя № 3 в додатках до спогадів)¹⁵⁷.

Спочатку росіянам видалася ця ситуація за щось неймовірне, адже ніхто не міг подумати, що противник раптово вивів кінноту. Але в бінокль було добре видно, що на формі вершників знаходилися червоні гусарські «чакчирі» іноземних військ¹⁵⁸. Врешті такі вузькі кавалерійські брюки на шкіряній підкладці, які розшивалися галуном були характерні для обмундирування, властиво, австрійських гусарів. Разом з О. Каледіним в штабі, який керував «Нагуєвицьким котлом» були також чотири вищих офіцерських чини з його власного штаба, а також командир білоруського гусарського полку Олексій Матковський (1877–1920), який на той час мав звання полковника. Окрім них у генерала О. Каледіна в Нагуєвичах був у розпорядженні лише один передовий ескадрон авангарду¹⁵⁹. Як виявилось, одна бригада розійшлася в усі сторони, а друга – у неповному особовому складі ще не встигла підійти до авангарду. При цьому австрійські війська навіть не рушилися з місця, вичікуючи подальших маневрів росіян, а також розраховуючи на те, що О. Каледін поведе першим на них атаку. Згідно зі спогадами перед фронтом австрійської армії розташовувалася глибока канава, а за гаєм, на фланг, знаходилася її кінна артилерія. При цьому у самому гаю австрійське командування зайняло позицію у форматі спішеної кінноти з кулеметами¹⁶⁰. Росіяни добре розуміли, що якщо б їхня кіннота розпочала атаку, вона б одразу потрапила б у пастку¹⁶¹.

Після цього в якусь мить австрійські кулеметники збагнули, що приблизно за 800 кроків від них розташована група начальства, а тому відкрили вогонь. О. Каледін і О. Матковський, розташовувалися дещо далі за інших офіцерів, зуміли одразу захопитися за схил. При цьому начальнику російського штаба і старшому писарю, які стояли одразу перед гребенем, довелося прийняти незручне горизонтальне розташування безпосередньо на схилі, який був повернутий в бік австрійського війська. Фактично, начальник штаба і старший писар заледве врятувалися і приєдналися до генерала Каледіна, при цьому виключно за збігом щасливих обставин. Одразу після маневру передислокації з дистанції у 1000 кроків російська артилерія розпочала вогонь по пагорбу, на якому розташовувалася австрійська кавалерія. Цим наказом генерал Каледін прагнув переконати противника розпочати наступ, а також переконати його, що росіяни не атакують. Далі російський генерал Каледін відрядив начальника штаба до підступаючої до гірки бригади з чітким наказом розвернути її якомога швидше. Після цього він вирішив все-таки прийняти атаку і одночасно відіслав ординарцем наказ для генерала Павлова: терміново повернутися із села Лішня в село Унятичі, відрізавши тим самим австрійській кінноті відступ. Врешті росіяни одразу зрозуміли, що в болотистій місцевості між Нагуєвичами та Унятичами іншого шляху відступу, аніж дорогою, яка

¹⁵⁷ Ibidem. – С. 13.

¹⁵⁸ Ibidem. – С. 13.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ibidem.

сполучала села, не було¹⁶². Е.Г. Валь у своїх спогадах назвав план і стратегію російського генерала геніальними, позаяк вони цілковито дозволили знищити наступаючу австрійську армію, яка рухалася з боку карпатського хребта та села Нагуєвичі. Врешті росіяни зайняли більш вдалу позицію, адже у своїх спогадах Е.Г. Валь із пафосом писав:

[...] австрійський начальник дивізії, так би мовити, вичерпав свою силу воєнної творчості. Він не вдався до непередбаченого випадку, як це було в Аустерлицькій битві (1805 р.), коли ворог не діяв згідно з його планом¹⁶³.

Отже, 12 кавалерійська дивізія генерала О. Каледіна саме перед Нагуєвичами викотила на поле бою всю свою артилерію і почала «розсаджувати свої снаряди вишикуваними рядами розгорнутої кінноти»¹⁶⁴. Щоправда, Е.Г. Валь здивовано писав:

[...] цілком зрозуміло стало, чому австрійська армія не розпочала атаки, але важко було пояснити отриманий від начальника штабу генерала Павлова (зокрема 133-го піхотного Сімферопольського полку А.Є. Снесарьова 34-ї піхотної дивізії) відповідь, що Павлов не вважає за потрібним йти на Лішню¹⁶⁵.

Фактично, у бою під Нагуєвичами усі стратегічні моменти і випадки війни були упущені з обох сторін противників. Росіяни припускали, що вірогідна поява в селі Лішня їхньої кінноти, про яку австрійське командування повинно було знати, було достатньо для того, щоб австрійська армія, ризикуючи відійти від цього пункту, не використала нагоди захопити 12-ту кавалерійську дивізію зненацька¹⁶⁶. Фактично, після обстрілу біля Нагуєвич австрійська армія увійшла у ліс для прикриття і у напрямку через село Лішня перейшла до Карпат разом із іншими підрозділами, які продовжували переслідувати окремі загони 12-ї дивізії Каледіна.

Російська історіографія наполегливо заявляла, що завдання, покладені на генерала Каледіна поблизу Нагуєвич, були виконані з легкістю, а сам обхід, який тривожив командуючого і генерала Цурикова, видавався скоріше за все демонстрацією, аніж серйозним самостійним спеціальним воєнним планом¹⁶⁷. Цікаво, що постать самого генерала Каледіна серед його військових шанувалася на високому рівні, адже як зазначав підпоручик Е.Г. Валь, для генерала характерним був той факт, що «навіть тоді, коли він опинився без достатньої підмоги один на один із розгорнутою австрійською дивізією, перші його думки були націлені не на власне критичне становище»¹⁶⁸. Врешті Е.Г. Валь зазначав, що російський генерал Каледін дуже швидко зумів визначити ключові ознаки становища з обох боків. Врешті зберігся опис його стратегічних швидких і легких бойових наказів: «Павлова з Лішні в Унятичі», – наказував це, не опустивши бінокля»¹⁶⁹. Фактично, «Нагуєвицький котел» серйозно підсилив бойовий дух

¹⁶² Ibidem. – С. 14.

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Ibidem. – С. 15.

¹⁶⁷ Ibidem. – С. 16.

¹⁶⁸ Ibidem.

¹⁶⁹ Ibidem.

російської армії, зокрема серед вищих чинів, а також переконав військових у перевазі російської артилерії над австрійською¹⁷⁰.

Після невдалих маневрів з обох сторін бої перенеслися в околиці села Лішня, де австрійська армія здійснювала обхід, під час котрого російська 12-та кінна дивізія відчула на собі потужний удар артилерії. Е. фон Валь згадував:

На початку війни австрійські шрапнелі були поганими. В порівнянні із кількістю випущених снарядів поранень було дуже і дуже мало. Кулі подекуди навіть не пробивали чобіт та обмундирування [...] ¹⁷¹.

Щодо тактики, то було зауважено, що «австрійці стріляли в одну і ту ж точку, а тому легко можна було обійти небезпечне місце, якщо, звичайно, це не було дефіле»¹⁷². Проте легіонери доволі міцно трималися в лішнянсько-унятицькому бою, через що росіяни із подивом визнавали: «[...] прекрасну організаційну роботу австрійського генерального штабу під час відступу їхньої армії»¹⁷³. Фактично, артилерійська армада росіян змусила австрійських легіонерів відступати до Борислава. Е. Г. фон Валь в цей час помітив, що

[...] враховуючи факт відсутності державного патріотизму у $\frac{3}{4}$ народів, які населяли Австро-Угорщину, і даючи до цього помітну різницю в потужності російської та австрійської артилерії, слід віддати належне грандіозним заслугам генерального та офіцерського штабу австрійської армії, завдяки яким війсьکو взагалі спромоглося на серйозний спротив¹⁷⁴.

Просуваючись по слідах відступаючих австрійських сил, 7 жовтня 12 кавалерійська дивізія генерала О. Каледіна наблизилася до Борислава. Концепція військової тактики генерала полягала у тому, що він часто помітно для ворога виїжджав із своїм штабом на потрібні точки передової для того, аби збити з пантелику австрійське командування і дати йому стимул діяти за вигідним для росіян планом¹⁷⁵. Щоправда, у Бориславі маневр виявився невдалим, оскільки, наближаючись до міста дорогою від гори Лиса, генерал потрапив в оточення між будинками та металевими нафтовими збірниками: «...австрійські кулі настільки швидко рикошетили, що сполохали коней»¹⁷⁶. Варто зазначити, що натиск здійснював курінь УСС під проводом Г. Коссака та С. Шухевича, які відзначилися не тільки в боях за Борислав, але й в південних околицях Дрогобича (Губицька низовина та гора Тептюж) та Східницького перевалу. В цей час Дрогобич часто погодинно переходив із рук в руки¹⁷⁷. За кілька годин бою О. Каледіна за допомогою возів із тирсою було визволено із бориславської засідки, а австрійські війська продовжили відступ до Східниці.

Російське командування визнавало, що кіннота генерала Каледіна та генерала Павлова, які двома фронтами мали прямувати до Східниці, була не пристосована до боїв у гірській місцевості, крім того, зв'язок між двома кіннотами був не організованим: «[...] для виконання допускалися стратегічні завдання, але ні в якому разі не тактичні

¹⁷⁰ Ibidem. – С. 17.

¹⁷¹ Ibidem. – С. 15–16.

¹⁷² Ibidem. – С. 16.

¹⁷³ Ibidem.

¹⁷⁴ Ibidem. – С. 16–17.

¹⁷⁵ Ibidem. – С. 17.

¹⁷⁶ Ibidem.

¹⁷⁷ Сарбей В., *Національне відродження України / Україна крізь віки.* – Т. 9. – К., 1999. – С. 303.

команди»¹⁷⁸. Проте, прибувши в Борислав, генерал Цуриков віддав Каледіну наказ продовжувати переслідування, привівши на допомогу додаткові піхотні частини. Та все ж факт залишався фактом: «кавалерійська дивізія, яка могла вести бій у горах лише в пішому строю, по міці вогню ставала слабшою за один батальйон»¹⁷⁹. Крім того, під час руху Східницьким перевалом в разі можливого нападу спішена дивізія додатково послаблювалася через формування великої кількості коноводів, що не могли вести бій. Маючи можливість рухатися виключно по гірських дорогах, російська кінна дивізія постійно знаходилася в розташуванні колони у формі дефіле, а колона кавалерії з обов'язками по одній дорозі являла собою «безкінечну кишку», при цьому «один кінь займає на дорозі більше місця, ніж троє піших солдат»¹⁸⁰.

Все-таки, отримавши 7 жовтня 1914 р. наказ від генерального командування, 12-та кавказька дивізія на чолі з генералом Каледіним та підпорядкованою йому зведеною козацькою дивізією Павлова почали небезпечне пересування через Східницький перевал для захоплення «Східницької Каліфорнії» та Ісаїв, а згодом Турки¹⁸¹. Підніжжя перевалу було особливо небезпечним, оскільки з лівого флангу генерала Цурикова було сконцентровано великі сили австрійської армії. Дивізія Каледіна рухалася попереду, позаду неї на відстані в один перехід рухався Павлов із своїм донським козацтвом¹⁸². Коли генерал Брусилов дізнався про просування військ через Східницький перевал, то все ж віддав наказ для Цурикова негайно зупинити просування, проте було вже надто пізно. Піднімаючись в гори за Бориславом, дивізія була здивована побаченим – на схилах лежало чимало убитих кавалеристів австрійської армії, «червоні чакірі, які все більше ставали помітними між деревами»¹⁸³. Росіянам не було відомо нічого про цей бій, оскільки зв'язку з іншими підрозділами російської армії не було, відтак було припущено, що бій стався випадково між австрійськими солдатами через якийсь непорозуміння чи похибку. О 5 годині вечора, підійшовши з головним полком до села Кропивника, де передовий ескадрон вів перестрілку із січовими стрільцями, генерал Каледін змушений був зупинитися. В цей час російська стрільна лінія не мала змоги підніматися далі вгору, оскільки австрійці відкрили потужний артилерійський вогонь по кінній колоні, яка стала відкритою мішенню¹⁸⁴. Під вечір 7 жовтня генерал викликав до себе ротмістра барона Більдрелінга і наказав йому із двома ескадронами Стародубівських драгунів риссю під кулеметним вогнем проїхати повз фронт села Кропивник аж до перехрестя доріг в напрямку на Смільну¹⁸⁵. Розпочався масований обстріл та вибухи шрапнеліних снарядів. В цей же час генерал викликав полковника Хотєтурова, який командував Стародубським драгунним полком, і спокійним тоном наказав йому ввести повіз із кіннями в Кропивник. Офіцери спершу подумали, що це жарт, адже мова йшла про життя та смерть. Після цього генерал Каледін прослідкував за виконанням наказу і разом з головними силами відступив для ночівлі у Східницю, де готувалося розбиття табору. Свій маневр генерал пояснив так: «А що робити,

¹⁷⁸ Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 17–18.

¹⁷⁹ *Ibidem.* – С. 18.

¹⁸⁰ *Ibidem.* – С. 18–19.

¹⁸¹ *Ibidem.* – С. 19.

¹⁸² *Ibidem.*

¹⁸³ *Ibidem.* – С. 20.

¹⁸⁴ *Ibidem.*

¹⁸⁵ *Ibidem.*

не будемо ж відступати? Вночі буде видно, вони [австрійці] ж не знають, що у нас немає піхоти, а тому можуть через ніч й самі відступити»¹⁸⁶. Тоді російський генерал вперше порушив своє правило ночувати разом із авангардним полком, зорганізувавши свою тимчасову ставку в Східниці. Як бачимо, вузол доріг Смільна – Кропивник – Ісаї поблизу Східниці були найважливішим місцем військової операції по окупації нафтових басейнів. Дрогобицько-Бориславська операція 1914 р. зі сторони російського командування в цілому позиціонувалася радше демонстрацією своєї військової сили¹⁸⁷. Хоча насправді бої за Борислав, Східницю, Кропивник і напрямом на Ісаї були більш затяжними для росіян через контрнаступи і відважні вилазки підрозділу УСС, який проявляв серйозну боездатність¹⁸⁸, у Східниці все ж було створено ставку, звідки безпосередньо віддавалися накази¹⁸⁹.

Окупація Східниці військами Каледіна (7–8 жовтня 1914 р.) мала два стратегічно несприятливих для австрійської армії наслідки: втрата нафтових родовищ та захоплення останнього телеграфного зв'язку (у Східниці існувало близько 10 абонементів та 1 радіовузол)¹⁹⁰ на шляхах гірських хребтів, що йшли на Ісаї та Сопіт. Через російську окупацію Львова, Дрогобича, Стрия, Борислава, Самбора та Східниці східна телеграфна лінія зв'язку була порушена, а сам зв'язок із перемишльським штабом та генеральним військовим штабом австрійської армії було втрачено до січня 1915 р., коли нашвидкуруч карпатськими шляхами було проведено польові лінії зв'язку, які серйозно вплинули на плани росіян прорвати карпатський фронт¹⁹¹. Це призвело до того, що австрійська шифрувальна комора ще 12 вересня 1914 р. була перенесена із Перемишля до Нового Сонча¹⁹².

Фактично, Східниця являла собою вигідну розвилку на плацдармі карпатського фронту, яка контролювала одразу два гірські підступи до нафтових родовищ та Дрогобицької залізничної гілки, і була важливим опорним плечем для так званої *карпатської офензиви* російської армії¹⁹³. Східниця стала частиною потужного плацдарму між Старим Самбором та Стрієм, де концентрувалися сили російської армії¹⁹⁴. В ніч з 7 на 8 жовтня в Східниці було вирішено продовжувати наступ на Ісаї по тій же дорозі, на південь, по якій відступали Січові стрільці, які, до речі, практично не несли втрат. Австрійське командування все ж залишило для утримання важливого Кропивницького плацдарму серйозне укріплення, тому генерал Каледін засумнівався в тому, що казахська дивізія Павлова прорве оборону січовиків. Було прийнято рішення вишикувати кінноту Каледіна вздовж дороги Бистриця Гірська–Смільна¹⁹⁵. Поблизу Східниці та Кропивника було залишено невеликий військовий заслон для нагляду за тилом. Поблизу Ластівки

¹⁸⁶ Ibidem. – С. 20–21.

¹⁸⁷ Ibidem. – С. 13–15.

¹⁸⁸ *З великої Європейської війни, з ілюстраціями і урядовим списом убитих і ранених жовнів* – Русинів. – Нью-Йорк, 1915. – С. 108.

¹⁸⁹ Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 19, 21.

¹⁹⁰ Про діяльність та мережі радіотелеграфного зв'язку в Галичині під час I світової війни див докладніше у: Nowik G. *Radiotelegrafia i radiowywiad w armii austro-węgierskiej przed wybuchem I wojny światowej i podczas jej trwania* // „Rocznik Przemyski”. – Т. XLI. – Przemyśl, 2005. – С. 113–134.

¹⁹¹ Ibidem. – С. 122.

¹⁹² Ibidem. – С. 117–118.

¹⁹³ Ibidem. – С. 119.

¹⁹⁴ Ibidem. – С. 121–122.

¹⁹⁵ Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 22.

січовики розпочали впертий опір росіянам. Генерал О. Каледін разом із двома ескадронами Білгородського полка передислокувався на лівий берег р. Стрий, а 70 спішених уланів розсипалися ланцюгом для миттєвого контрнаступу¹⁹⁶. Проте підвечір 9 жовтня 1914 р. значна частина білогвардійського полку, яким керував полковник Тусський, була перебита, щоправда, австрійські війська, потрапивши в оточення біля р. Стрий, не змогли перейти холодної течії і склали зброю. Білогвардійці взяли в полон близько 1000 австрійських бійців (цифра не підтверджена). Один із полонених, професор Віденського університету, не міг зрозуміти, чому так сталося, адже на 6 російських уланів припадало 100 полонених, інший полонений зрадив, що не встигла війна розпочатися, як для нього вона вже закінчилася, і почав цікавитися, де і в яких умовах йому прийдеться спати¹⁹⁷. Зауважимо, що нашвидкуруч організовані частини австрійської армії дуже часто своїм середовищем нагадували банальні та комічні описи з культових *Походів бравого солдата Швейка*. З цього приводу росіяни жартували, що програвання Смільницької битви відбувалося через те, що в частинах австрійської армії 200 кадрових австрійців були затиснені 1300 нездатними рекрутами, які попередньо не проходили належної військової підготовки¹⁹⁸. Не зважаючи на перемогу, російська армія теж мала серйозні огріхи, зокрема, слабку дисципліну в середовищі донського козацтва, яке не мало відповідної військової підготовки, а тому частіше за інших порушувало дисципліну, часто грабуючи місцеве населення, зокрема у Східниці.

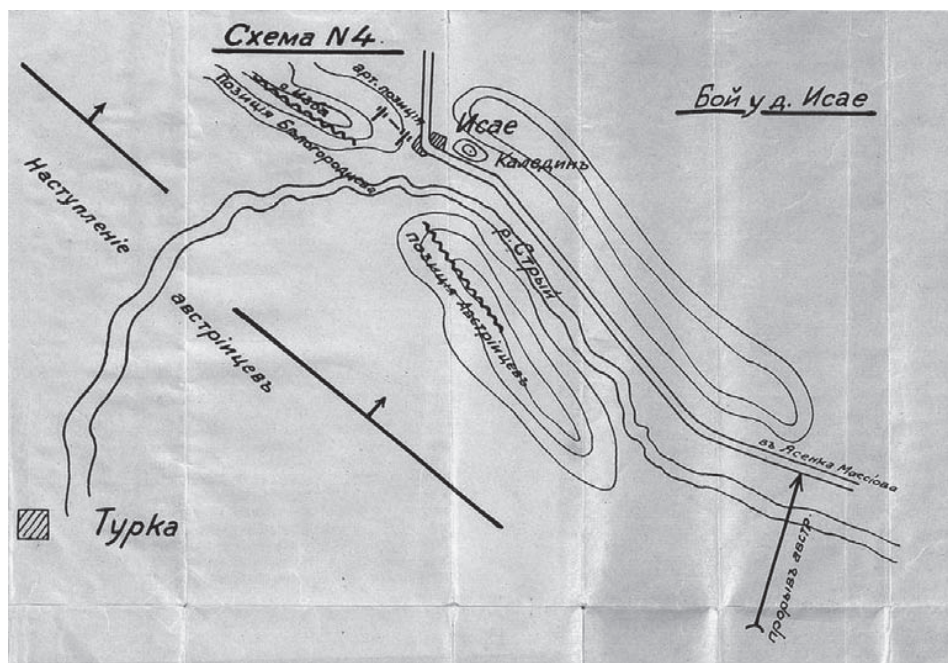

Схема № 3. Схема № 4 укладена підпоручиком Е.Г. Валем. Бій біля села Ісаї 12 жовтня 1914 р.

¹⁹⁶ Ibidem. – С. 22–23.

¹⁹⁷ Ibidem. – С. 24.

¹⁹⁸ Ibidem. – С. 26.

9 жовтня 1914 р. звіт австрійського командування невідомо відзначав заслуги Українських січових стрільців у цих стратегічних боях та маневрах. З цього приводу І. Боберський у 1915 р. навіть переопублікував цитату воєнного звіту австрійського генерального штабу: «In diesen Kämpfen zeichnete sich auch das ukrainische Freiwilligenkorps aus»¹⁹⁹.

10 жовтня 1914 р. окупаційний шлях дивізії О. Каледіна зупинився біля гори Магури та села Ясениці (Ясениці Масьової), де Січові стрільці міцно укріпилися і перегородили подальше просування. О. Каледін наказав уланам поспішити і наступати на гору. Проте добре окопані січовики почали фронтальний обстріл розривними снарядами та патронами на відкритій місцевості, через що дивізія понесла втрати і змушена була окопатися в селищі Ясениця²⁰⁰. Бій тривав до ранку 11 жовтня 1914 р., після чого армія УСС відступила. Така послідовність відвойованих позицій свідчила про намагання росіян створити довкола *Східницької Каліфорнії* надійний плацдарм для спокійного транспортування нафти у глибокий тил країни.

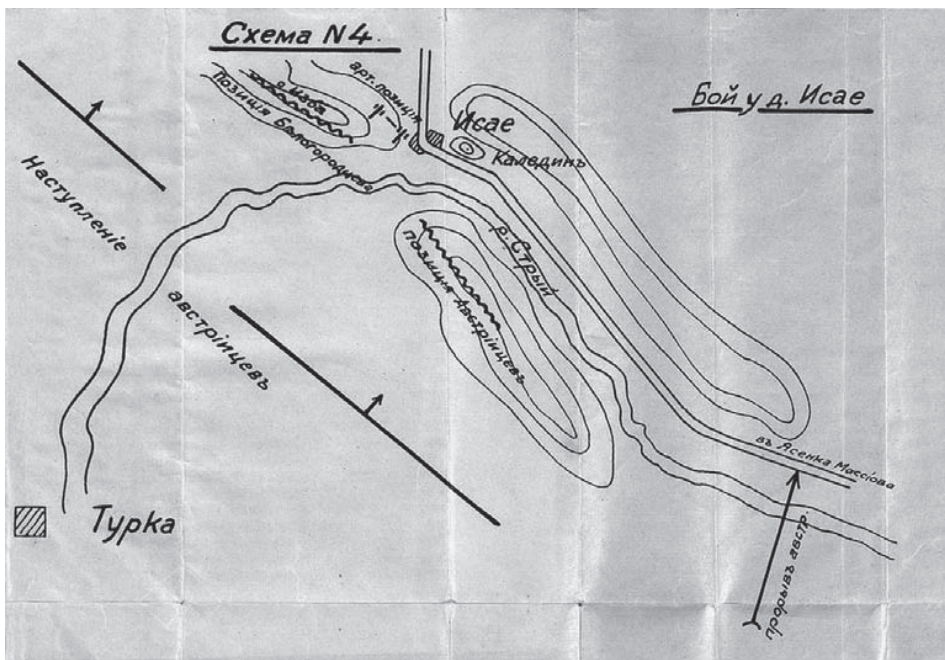

Схема № 3. Схема № 4 укладена підпоручиком Е.Г. Валем. Бій біля села Ісаї 12 жовтня 1914 р.

Врешті того ж 10 жовтня росіяни підійшли до Ісаї, де так само позиції австрійців були краще укріпленими, тим більше поступили відомості від російської розвідки, що з Турки на підмогу в Ісаї рухалися допоміжні австрійські війська. Росіяни розгорнули військо двома бойовими плацдармами: лівий – на Схід від дороги до Турки

¹⁹⁹ Боберський І., *op. cit.* – С. 26–27.

²⁰⁰ Валь Э.Г., *op. cit.* – С. 27.

зайняли охтирські гусари, які переправлялися через р. Стрий, та правий – на захід від цієї ж дороги, яку зайняли білогвардійці. Російська кінна артилерія була вишикувана в ліщині за лівим флангом правого плацдарму на південь від селища²⁰¹. УСС почали обстріл російських позицій із 4-х та 6-ти дюймових гармат, які переважали дальність кінних гармат росіян²⁰². Російська армія знову окопалася, а перехоплені вістки із фронту повідомляли, що австрійці 12 жовтня 1914 р. готують контрнаступ по лінії Кропивник–Ісаї, що становило загрозу для тилової зони у Східниці. Врешті на цій же лінії частини генерала Павлова змушені були відступити. За словами Ернеста фон Валя, кавалерія опинилася в «замкнутому мішку», адже далі за Ісаї знаходилися непрохідні для артилерії болота (дорога на Тур'є), а з іншого боку – дорога на Смільну, в 15 км. від заново зайнятого УСС Кропивника²⁰³. 12 жовтня генерал Каледін прийняв бій поблизу Ісаї, який виявився особливо напруженим, адже армії Каледіна довелося рухатися непрохідними болотами з села Ісаї до Тур'є, де коні «по шию провалювалися в болото»²⁰⁴. Впродовж 12–13 жовтня 1914 р. Східниця знову перейшла до рук австрійської армії, а на її території було організовано дислокацію УСС. Вочевидь, саме у напрямку зі Східниці 15 жовтня в Дрогобич раптово зайшов австрійський патруль, який, керуючись розшифрованими телеграмами росіян, за короткий термін заволодів містом²⁰⁵. До нашого часу збереглися описи із записок невідомого українського стрільця про входження Українських січових стрільців до Східниці та Борислава, які були опубліковані на сторінках львівської газети «Діло»²⁰⁶. Як виявилося, тимчасовий вхід УСС на територію Дрогобиччини відбувався через Східницю, а на чолі колони військових стояв якийсь «меценас Омелян з Долини». Незважаючи на нетривалий період походу, він мав доволі тріумфальний характер, адже повсюдно було чути вигуки: «Прийшли наші стрільці!»²⁰⁷ Врешті усі вулиці Східниці були переповнені мешканцями різних національних громад:

«Наші йдуть, наші!» – жиди, українці, поляки вийшли на вулицю зустрічати. «Ми Українські Стрільці» – кажуть від часу до часу учасники стежі до людей, що питають за їх регіментом. «Що? Українські Стрільці? Славно! Славно!» – «Niech żyją Ukraińcy! Vivat Ukraińcy!» – «Славно, наші стрільці! Славно, січові стрільці!»²⁰⁸.

Народ подивовано із сльозами на очах зустрічав УСС, оскільки було вже відомо про діяння донського козацтва з іншого боку Карпат. Усі вулиці Східниці були повністю заповнені «старими і молодими, жінками і дітьми», а стрімкі вежі нафтових шибів завмерли нерухомо по обидва боки головної вулиці Східниці. Це означало, що робітники усі вийшли зустрічати армію визволителів. Врешті ця зустріч

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ Ibidem. – С. 28–29.

²⁰⁴ Ibidem. – С. 32–33.

²⁰⁵ Zakład w czasie wojny / Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 3.

²⁰⁶ З записок стрільця // «Діло». – 1914. – Львів, 7.11.1914. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/30344>.

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ Ibidem.

була неспроста, наповнена острахом, адже усі боялися приходу російської окупаційної влади, а тому щохвилі благали стрільців залишитися в Східниці²⁰⁹. Згідно з описами УСС марширували із відмінним бойовим духом із гаслом: *Ми на рідній – бідній Україні!* При цьому кожен з бійців мав при собі ранець (торністер), коц, намет, наплічник з хлібом та зброєю²¹⁰. Це був жовтневий перехід стрільців через Східницю, Борислав і Дрогобич. У цьому поході УСС взяли в полон багато козаків, застрілили чимало коней, а одного найкрасивішого коня із вуздечкою та сідлом у срібних прикрасах, який нагадував «галку» подарували курінному отаману УСС. При цьому кінь довго не піддався, позаяк уніформа УСС відрізнялася від козачої, щоправда, український отаман все ж показав «майстер-клас», як правильно приборкувати чужого коня:

Отаман чіпає сильною рукою за узду, встрягає ліву ногу в стремено і дістає с в сідло. Кінь стає на однім місці, підносить кілька разів з розмахом голову в гору і глядить спокійно вперед. Чекає на прикази нового отамана²¹¹ – це був отаман Степан Шухевич.

Приблизно у цей же час, 13 жовтня 1914 р. дрогобицький староста Рапота, який виконував накази окупаційного уряду, змушений був відрядитися із малим підрозділом до Тустанович, а звідти до Борислава, щоб далі рухатися в напрямку до ставки генерала О. Каледіна в Підбуж. Врешті 13 жовтня до обіду він встиг провести нараду із війтами Дрогобицького повіту, на якому обіцяв «звільнення від податків, розподіл лісів, пасовиськ та дібр, а також всебічно вихвалював постать «царя-батюшки». Там же Рапота видав указ про розпуск «волосних»²¹². Щоправда, Український легіон січових стрільців, який рухався маршем зі Східниці, зробив для Рапоти життєвий сюрприз буквально цього ж дня. Приїхавши після обіду до Борислава з метою заснування *спасительного комитета*, Рапота розпочав нараду із мешканцями в будинку громадської ради. Під час цієї наради новий керівник *уєзда* наголошував на важливості царських указів, культурного і політично свідомого міста Петербурга²¹³. Щоправда, під час наради до будинку раптово зайшов патруль УСС, а Рапота мовчки вичікував спокою. Відчинилися двері і зайшов австрійський офіцер і вісім українських стрільців з налаштованими багнетами. Рапота потягнувся рукою до кишені за револьвером, щоправда, офіцер вигукнув: *Руки вгору!*, після цього російські солдати наче спробували боронитися, але один із стрільців здійснив у сінях будівлі попереджувальний постріл. Після цього один із російських солдатів повернувся до стіни і ліг на підлогу. Решта шість солдатів разом із Рапотою підняли руки вгору²¹⁴. Вранці 14 жовтня 1914 р. стрільці відправили Рапоту до головної команди в село Тур'є. Етапування російського полоненого описувалося із особливим воєнним сарказмом:

[...] відправили його стрільці піхотою по снігу і по болоті до головної команди в Тур'ю. В зеленявий куртці з золотими гудзиками, сивих штанах, в чоботах з холевами, в московськiм кашкеті, сопів він з верхи на верх, нарікав на дихавицю і пригадував, що він в ранзі «віце-губернатора», і йому належить

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ Ibidem.

²¹¹ Ibidem.

²¹² Ibidem.

²¹³ Ibidem.

²¹⁴ Ibidem.

ся фіра. Але козаки повикрадали були всі коні з околиць і «віце-губернатор» мусів іти по «Прикарпатській Русі» пішки²¹⁵.

Під час нічлігу в селі Кропивник між українськими військовими Рапота дивувався, чому його ніхто не повідомив про перебування австрійських легіонерів заздалегідь, адже на ранішній нараді із підлеглими війтами, яка відбулася ще 13 жовтня в Дрогобичі, ніхто з присутніх нічого не сказав про присутність стрільців у повіті. Цікаво, що розвідка УСС дізналася, що трьох із цих в'їтів російська адміністрація покарала за воєнну зраду і етапувала в заслання до Москви²¹⁶. Зауважимо, що в одному із текстів наказів командира полку (Легіону) УСС від 1916 р. Григорій Коссака згадував про особливі заслуги у розвідці на теренах Дрогобиччини та Стрийщини в 1914–1915 рр., які належали майорові Антону Вариводі, який пізніше дослужився до керівника полку УСС і врешті замінив Г. Коссака²¹⁷.

Приблизно в цей же час в околичних селах Дрогобича бої велися з перемінним успіхом принаймні до кінця жовтня 1914 р. Це дуже чітко простежується на військових картах, опублікованих австро-угорським генеральним штабом, зокрема щодо боїв в околицях Дрогобича 12 жовтня 1914 р.²¹⁸ Це було пов'язано передовсім із тим, що австрійське командування під час перших боїв експериментувало із локальними підрозділами Українських січових стрільців, розділивши їх по 20 осіб. Але коли цей план не вдався, було вирішено повністю передати УСС до корпусної групи генерала Петера Гофмана. Після чергової реорганізації ця група розгорнула наступ з Карпат на російські позиції, відтак бої в околицях Дрогобиччини відбувалися з перемінним успіхом. Австрійський наступ відчував серйозний спротив російської армії, щоправда, в цей час було визволено Сколе, Болахів, Дрогобич, Борислав, Стрий та багато інших населених пунктів Галичини²¹⁹. Про заслуги УСС у жовтневому наступі 1914 р. один із його учасників Богдан Гнатевич у своїх спогадах зазначав:

В цій офензиві легіон УСС відіграв неабияку роль. Правда, він був числом невеликий, зате складався з молодого вояцтва, витривалого на походи й на боєві труди. Таких стягів у корпусній групі багато не було. То й не диво, що сотні УСС йшли в авангарді боєвих груп і скрізь були перші. Можна сміливо сказати, що в тодішньому поході на фронті від Дрогобича до Болехова сотні УСС відіграли першу роль²²⁰.

Це дуже чітко простежується на військових картах опублікованих австро-угорським генеральним штабом, зокрема щодо боїв в околицях Дрогобича 12 жовтня 1914 р.²²¹ Чи не вперше стрільці виступили в одній з'єднаній групі, хоч і окремими підрозділами. Даний жовтневий наступ мав більше стратегічне значення, адже призупинив розлогий наступ російської армії по всій лінії фронту, а австрійське командування отри-

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Ibidem.

²¹⁷ *Із щоденних приказів команди полку (Легіону) УСС 1916 р. // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914 – 1964* / Гол. ред. С. Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 407.

²¹⁸ ЦДІАЛ. – Ф. 742. – Оп. 1. – Планшет. 22. – Спр. 206. – Арк. 5.

²¹⁹ Лазарович М., *op. cit.* – С. 104.

²²⁰ Ibidem. – С. 105.

²²¹ ЦДІАЛ. – Ф. 742. – Оп. 1. – Планшет. 22. – Спр. 206. – Арк. 5.

мало шанс для передислокації, оборони Перемишля та для евакуації²²². Добре відомо, що починаючи з 13 жовтня 1914 р. з боку Погара, Кривого та гори Звинин о 7.00 год. ранку у напрямку Крушельниці та Орова до Дрогобича почала рухатися сотня під проводом Івана Коссака. на своєму шляху сотня зустрічала періодично козачі відділи російської армії, які охороняли тил дивізії генерала О. Каледіна та інших полків, які буквально кілька днів тому мали ставку у Східниці. Сотня І. Коссака рухалася через Підгородці, де, за спогадами стрільця, і відбулося тріумфальне вітання сотні з боку різних національних громад. 16 жовтня 1914 р. сотня І. Коссака ночує у Східниці, а 17 жовтня продовжує марш через Борислав, Тустановичі до Трускавця, при цьому передові сторожеві відділи сотні дістаються м. Стебника. У Стебнику відбулася невелика сутичка із козаками, які змушені були відступати²²³. 18 жовтня 1914 р. сотня Івана Коссака рухається через поля Стебника і Сільця до Верхніх Гаїв та бере в облогу залізничну дорогу і периметр довкола села. Передовий загін сотні І. Коссака наздогнав сторожовий відділ козацького відділу російської армії, з яким відбулася серйозна стрілянина. В цей час росіяни змушені були тимчасово евакуювати російську адміністрацію та армію з Дрогобича. Цікаво, що вже 19 жовтня 1914 р. сотня І. Коссака вперше зустрілася із російською авіацією, а тому в околицях Дрогобича їм довелося обстрілювати один ворожий літак. Проте під Стриєм інші відділи під проводом Григорія Коссака зазнали поразки, а тому усі сотні змушено входили до Дрогобича²²⁴.

Тим часом сотня Й. Будзиновського після боїв на Ужозькому перевалі рухалася з іншого боку у напрямку Борислава і вже 15 жовтня 1914 р. отримала наказ охороняти артилерію в селі Старий Кропивник, яка хоча й була віддалена від фронту, але ворожа куля все ж поранила розвідника УСС і тут²²⁵.

19 жовтня 1914 р. сили Українських січових стрільців було передислоковано знову у Дрогобич та село Нагуєвичі²²⁶, зокрема в горішній ліс біля річки Велика Ступнянка (на заході від села) з метою тилової підтримки правого крила кінної дивізії австрійських драгунів. Згідно зі спогадами січового стрільця, опублікованими на сторінках газети «Неділя» (1935), в цей час сотні Дмитра Вітовського та Осипа Будзиновського здійснювали маневри в околицях Борислава, Попелів, Ясениці Сільної та Нагуєвич. Фактично, це був наступ УСС, який зупинився знову таки в Нагуєвичах, але тепер вже з боку Карпатського хребта. В цей час сотні були розділені на менші відділи, які одночасно здійснювали розвідку. Разом із січовиками діяли і піхотні відділи, які складалися із колишніх військових кінноти, які втратили коней в боях з росіянами. Ці піхотинці були одягнені в чорні плащі, кавалерійські шапки, а за зброю у них слугували короткі кріси. Стрільці рухалися до лісу швидким темпом, оскільки в цьому напрямку коні і гужовий транспорт перевозив скоростріли і скриньки з амуніцією. Увесь

²²² Лазарович М., *op. cit.* – С. 105.

²²³ Носковський З., *До історії сотні Зенона Носковського // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С. Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 163–164.

²²⁴ *Ibidem.* – С. 164.

²²⁵ Ганчарик Т., *Бої УСС на горі Кобилі 1914 р. // «Літопис Червоної калини: ілюстрований журнал історії та побуту»* – Чис. 10. – Львів, 1937. – С. 9.

²²⁶ Вітовський Д., *Примітки // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С. Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 465.

з'єднаний відділ військових очолював австрійський поручник від скорострілів, який щохвилини розглядав військову карту. Зі сторони Підбужа було постійно чути гуркіт гармат, між Підбужем і Нагуєвичами розташовувалася сотня Йосифа Будзиновського. Під час маршу молодий січовик раптово зауважив двох козаків на конях, після чого повідомив старшині: «Herr Oberleutnant, dort sehe ich zwei Kosaken»²²⁷. Козаки також зауважили австрійських бійців, а тому раптово поскакали в ліс. Відділ із стрільцями зупинився, а відділ кулеметників було розділено на дві частини з метою одночасного огляду двох обстрілних зон. Праворуч від кулеметів стрільців знаходилася болотиста заглибина, яка кривою лінією сягала лісу. Українські солдати згадували, що не встигли окопатися, як почався обстріл з боку росіян:

Тільки що встигли ми закурити папіроски, як на нас бахнула сальва крісого вогню й кулі просвистіли нам коло вух, стукаючи, мов тисячі дятлів, по вітках і пеньках дерев. За хвилину прогомоніло громове: урра! І нам зробилося моторошно. Ми й собі отворили крісовий вогонь, але наше положення було безвиглядне. Коло нас промайнули несподівано коні зі скорострілами і скриньками муніції, що, мов ураган, проскочили крізь багно і пропали в лісі за деревами²²⁸.

Офіцер УСС зазначив, що частина стрільців почала відступати повз нього, при цьому так швидко, що він не збагнув, що залишився в окопі тільки із другом Довголуцьким, з яким також почали відступ, проте одразу потрапили по коліна у трясовину. Під свист куль та гуркіт гармат їм довелося відрізати один наплічник із хлібом, щоб продовжити біг за межі обстрілу. Дорога відступу пролягла до лісничівки чи гаївки, де розташовувався дивізійний штаб, до якого їм вдалося добратися лише над ранок²²⁹. Щоправда, на місці не було ані душі, відтак обидва бійці змушені були продовжити рух. По дорозі вони зустріли ще кількох стрільців з інших відділів, серед яких були Лев Коник і Дівнич. Усі стрільці були втомлені і повністю заболочені. Вийшовши із лісу, стрільці зустріли кавалерійську колону, майор котрої запитав їх про ситуацію на їхньому фронтовому відтинку. Стрільці подали звіт німецькою мовою, а майор зрадив, оскільки почув, що стрілецькі кулеметники врятувалися. Також майор хотів віддячитися за інформацію банкнотою у 100 корон, проте стрільці грошей не взяли, і майор рушив за своїм відділом. Стрільці почали рух позаду кавалерії, яка довгими колонами відступала в бік села Нагуєвич²³⁰. Зі спогадів ройового Т. Гончарика, маємо також схожість із початком руху сотні Й. Будзиновського саме з боку Лісничівки в *Краснім лісі*, де стрільці зустріли кількох австрійських уланів, які у зв'язку із пораненням коней змушені були зупинитися²³¹. Разом із цими уланами сотня також рухалася до Нагуєвич. на краю лісу сотня Й. Будзиновського зупинилася, оскільки командир Степан Шухевич проводив зустріч-нараду із місцевими селянами, які скаржилися на безчинства мадярських гусарів армії гонгведів, які масово арештовували невинних людей і майже без суду їх розстрілювали на місці. на сьогодні чітко вдалося ідентифікувати лише дві страти в Нагуєвичах, проте насправді

²²⁷ *Спогади українського січового стрільця* // «Неділя». – Ч. 1. – 6 січня 1935. Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник* / Відп. ред. Ярослав Каліка. – Т. 2. – Жовква–Львів–Балтимор, 1995. – 349 с.

²²⁸ Ibidem.

²²⁹ *Оповіданє українського офіцера* // «Діло». – 1914. – Львів, 14.11.1914. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/30348>.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Ганчарик Т., op. cit. . – С. 9.

в літературі добре відомо про мадярський терор у 1914–1915 рр. в умовах війни і їхню політичну недовіру до українців незалежно від їхніх політичних вподобань. Розстріли були спричинені не тільки москвофільськими симпатіями деяких українців, яких підозрювали у зраді до австрійського престолу і «поклоніння цареві», але й відомою між-національною недовірою маляр до українців, поляків та євреїв в цілому. Так у жовтні 1914 р. напередодні приходу сотень під командуванням Романа Шухевича маляри арештували і вбили в селі Нагуєвичі таких українців: Івана Коника – повішаний перед хатою селянина Лялюка; Миколу Миніва – селянин, родом з Бані Котівської, урядник попелівської гміни, повішений перед хатою селянина Лялюка. Причиною арешту і страти назвали те, що М. Минів почав сперечатися із якимось мадярським військовим Ейдекусом, через те, що він обізвав його «русофілом», хоча насправді він був прихильником національно-демократичної партії²³².

Таких страт з боку мадярських військових було чимало по всій лінії фронту у різний час. Подібно до розстрілів у Нагуєвичах в селі Липівці (Рогатинського повіту) малярами було розстріляно двох молодих хлопців, звинувачених у симпатіях до російської влади згідно з доносами²³³. Після ситуації із малярами Т. Гончарик доповів С. Шухевичу про стан на стежках та підступах до Нагуєвич і повернувся до чети на відпочинок. Цікаво, що селяни Нагуєвич в цей час частували Січових стрільців продовольством, а відтак С. Шухевич радо ділився хлібом та маслом з іншими бійцями²³⁴.

На краю діброви біля села Нагуєвичі відбувався схід стрільців з усіх відділів та локальних бойових зіткнень із ворогом. Формування відбувалося разом із сотниками та курінним отаманом С. Шухевичем, а також чотарями Цяпком, Нагайлом, Хомою та ін. З цього часу зберігся інший опис подій, опублікований невідомим стрілецьким офіцером в газеті «Діло» дещо пізніше у листопаді 1914 р. Як виявилось, його сотня рухалася з боку Старого Самбора за кінною кавалерійською дивізією австрійців, однак пішки стрільцям було важко її наздоганяти. Це була «непроглядна валка возів дивізійного тренду, який утрудняв рух, відтак було знайдено провідника, який показав швидший шлях верхом карпатського хребта»²³⁵. В цей час у напрямку до лінії Нагуєвичі – Ясениця Сільна – Попелі рухалася кінна дивізія під керівництвом князя Виндиш-Греца, яка складалася виключно із числа німецьких драгунів та гусарів. Не виключено, що стрільці чи не вперше під час маршу заспівали пісню про Валькірію, характерну прусським стандартам маршу, на що князь здивовано відповів: «Wunderschön! Grossartig»²³⁶. За якийсь час ця сотня дісталася села Кропивник, де селяни поповнили стрільців харчами. Під час переходу хребта у напрямку до Нагуєвич між Залокоттю і Бистрицею Гірською цілий день тривала битва, після чого тимчасово ця сотня повернулася до Східниці з метою оточення російської армії з тилу.

²³² *Алфавитный указатель жертв австро-мадярского террора во время Первой мировой войны 1914–1918 гг. на областях Галицкой и Буковинской Руси с биографическими и биобиблиографическими данными* [Електронний ресурс] / составил Р. Д. Минович. – Львов, 1971. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html

²³³ Сміжак А., *Військові дії на Прикарпатті під час Галицької битви. Серпень–вересень 1914 року* // Архіви Покуття. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pokuttya.info/archive/biblioteka/vijskovi-dii-na-prykarpatti-v-period-pershoi-svitovoi-vijny-1914-1917-rr/vijskovi-dii-na-prykarpatti-pid-chas-halytskoi-bytyv-serpen-veresen-1914-roku/>

²³⁴ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 9.

²³⁵ *Оповіданє українського офіцера....*

²³⁶ *Ibidem.*

Серед ночі ця сотня дісталася Борислава, де отримала звістку, що з Дрогобича на Волянку прибуло російське військо чисельністю 2000 осіб. Д. Вітовський у своїх спогадах писав, що разом із козацьким військом до Волянки було доставлено також ворожі гармати²³⁷. Далі стрільці рушили до Бані Котівської, а звідти до гори поблизу села Попелі, заночувавши перед цим у околицях Борислава. Дізнавшись про наступ кінної дивізії, стрільці посеред ночі рушили у напрямку села Опака, куди дісталися близько 11 години ранку, щоправда, майже одразу отримали наказ звернути до села Попелі²³⁸. Фактично, дана сотня почала рухатися до Нагуєвич для загального збору усіх сотень та відділів. Було отримано наказ, що у зв'язку із наближенням російської кінної дивізії потрібно йти вгору до села Опака. Д. Вітовський писав, що перехід був дуже виснажливий через бездоріжжя: «Ідемо вночі, під гору, лісом. Дорога з вибоями, як звичайно наші дороги в Галичині в горах, просто страшна»²³⁹. До Опаки УСС прибули близько 11.00 год ночі, а звідти одразу до села Попелі. Степан Шухевич з однією сотнею стрільців залишився в Опаці, а Д. Вітовський із іншою сотнею перемістилися до Попелів²⁴⁰. Втомлені, голодні і постійно патрулюючи від Попелів до Опаки, Д. Вітовський із сотнею очікували подальшого наказу. Після цього Д. Вітовський вирушив до Ясениці Сільної і Нагуєвич²⁴¹.

З інших спогадів, які стосуються сотні, яка йшла з заходу до Нагуєвич, дізнаємося, що стрільці саме тут реформувалися по своїх сотнях, де було розбито табір для нічлігу із вартовими польовими залогами. Наступного дня стрілецькі колони вирушили до села Попелі, де також було розбито нічліг. Решта стрільців залишилося в лісі в окопах з метою прикриття правого флангу²⁴². Сотня, яка рухалася за кінною австрійською дивізією Виндиш-Греца, постійно оборонялася від обстрілів козаків як із боку, так і з тилу. Бойова лінія фронту розгорнулася остаточно близько 12.30 год після обіду. Бої тривали до 17.30 год, при цьому якщо козаки стріляли без зупину, то УСС заощадливо, оскільки росіяни не знали, скільки насправді австрійських сил окупувалося в лісі²⁴³.

Фактично, одночасно з боями на краю села Попелі було розбито польову кухню, де кожен із стрільців отримав по одній пушці консерви і хліб. Збоку від села Попелі було чути, як працював кулемет. Це, властиво, вела обстріл інша стрілецька сотня, яка разом із 8-м полком уланських піхотинців і сотнею Д. Вітовського стримувала перед росіянами підступи до Попелівського хребта²⁴⁴. Після цього сотня рушила до села Опака і далі також, які усі інші сотні, на гору Кобила²⁴⁵. Завдання периметру на горі Кобила мало за мету передовсім стримати російську дивізію, щоб 8-й полк уланів зумів перейти на необхідну йому дислокацію. Коли полки окопалися, прийшов наказ утримувати гору з метою стримування для тилу 38-ї кавалерійської дивізії австрійської армії²⁴⁶.

²³⁷ Вітовський Д., *Моя сотня // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С.Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 268.

²³⁸ *Оповіданє українського офіцера....*

²³⁹ Вітовський Д., *Моя сотня...* – С. 268.

²⁴⁰ *Ibidem.*

²⁴¹ *Ibidem.*

²⁴² *Оповіданє українського офіцера....*

²⁴³ *Ibidem.*

²⁴⁴ *Ibidem.*

²⁴⁵ *Ibidem.*

²⁴⁶ Вітовський Д., *Моя сотня...* – С. 268–269.

Після спільного польового обіду сотні Д. Вітовського, Й. Будзиновського і піхотний відділ під проводом іншого старшини вирушили під стрілецькі пісні із села Попелів до інших прикарпатських сіл Дрогобиччини, зокрема Опаки. Дорога була втомливою, з цього приводу стрілець згадував:

Кілька днів жили ми вже, мов небесні птиці, тим, де по селах вижебрали. Бувало й качан з капусти, найдений на полі, був одинокою поживою стрільця, не кажу вже про моркву²⁴⁷.

Під час цього походу стрілецькі сотні не раз обстрілювала російська артилерія, яка то приближалася, то віддалялася. В одному із обстрілів стрільців врятував глибокий яр, який з одного боку рятував життя, а з іншого був перешкодою для кінноти:

Дебра вилая в гору. Настала метушня, гармати били, як скажені, а ми лізли під гору, чіпляючись руками корчів. Кількох стрільців тягнуло за вуздечку коня, що на хребті двигав скриньки, в яких знаходилася стрілецька каса. Місцями було так стрімко, що ми піддержували звіря з усіх боків, щоби не перевернулося горілиць. За якої півгодини ми видряпалися на гору пообдирані, заболочені, втомлені. Щастя, що в дебру не впала ні одна граната, а то була б зробила з нас справжній гуляш²⁴⁸.

Таким чином з Попелів через хребет навпроти Ясениці Сільної стрілецькі сотні та піхотний відділ вийшли на гору, з якої вела дорога до села Опаки. на горі до стрільців долучилося кілька гімназійних школярів, які стали для військових поводи́рами, адже добре орієнтувалися в місцевості, оскільки їхні родичі походили з Ясениці-Сільної та Опаки. Саме вони вивели українських січових стрільців на гору Кобилу, де мав відбутися один із вирішальних боїв 1914 року на Дрогобиччині²⁴⁹.

Тим часом австрійська армія отримала завдання прорвати фронт на лінії Хирів–Самбір–Дрогобич. Тобто продовжував тривати одночасний карпатський похід УСС. Дві ключові сотні під командуванням І. Коссака отримали наказ оволодіти Дрогобичем. Відтак саме згідно з описами періоду ще 15–18 жовтня 1914 р. вони підійшли до Борислава, Дрогобича і Нагуєвич. Сотня І. Коссака під Сільцем розгромила втричі більшу російську силу і 20 жовтня 1914 р. увійшла до Дрогобича, а сотня Р. Дудинського 21 жовтня зайняла Стрий²⁵⁰. Цього дня разом із батальйоном загального ополчення капітана Мусіля сотня І. Коссака рухається знову через Стебник, Колпець і Сілець на Дрогобич. В районі Гірки під Дрогобичем відбувся бій між австрійським батальйоном з'єднаного ополчення та трьома сотнями козаків, які виконували функцію відтягування часу для основної частини російської армії, що рухалася від сторони Старого Самбора. Австрійські сили разом із УСС знову оволоділи Дрогобичем²⁵¹. Однак, без належної підтримки Січові стрільці під натиском переважаючих сил росіян вимушено відступали²⁵². Це було зумовлено тим, що з боку Борислава наступала переважаюча більшість росіян, а тому австрійська армія знову відступила до Стебника, де

²⁴⁷ *Спогади українського січового стрільця...* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник...* – 349 с.

²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ Ibidem.

²⁵⁰ Боберський І., *op. cit.* – С. 27.

²⁵¹ Носковський З., *op. cit.* – С. 164.

²⁵² Кріль М., *op. cit.* – С. 122.

тимчасово було утворено ставку. Було прийнято рішення очікувати 129-ту австрійську бригаду²⁵³.

21 жовтня 1914 р. розпочався II контрнаступ російських частин на Дрогобич, а відправною та організаційною точкою був напрямок із Самбора та Турки, де було зорганізовано так званий карний відділ, який складався виключно із донських козаків, які вщент громили околиці Дрогобича, Борислава та Східниці до кінця жовтня 1914 р.²⁵⁴ Цього ж дня сотня І. Коссака отримує наказ окопатися на горі Тептюж на інших пагорбках на північ від села Губичі, тим самим діставшись в середині російської армії і залишившись відмежованою від головних сил австрійської армії. З важкими боями сотні І. Коссака вдалося вийти з оточення біля гори Тептюж і дістатися до села Модричі, в околицях якого доєднатися до 129-ї австрійської бригади. Цього дня, фактично, на усьому Дрогобицькому фронті кипіли битви, тому, не маючи більше підкріплень, 129-та бригада австрійської армії звертає до села Доброгостів, в околицях якого їй довелося знову окопатися на місцевій горі²⁵⁵. 22 жовтня 1914 р. сотня І. Коссака отримала наказ зупинитися на нічліг в околицях села Орів, а вже 23 жовтня вона змушена була повернутися до Доброгостова та Уличного з метою охороняти тил усієї австрійської 129-ї бригади під час маневру розвороту. 24 жовтня сотня І. Коссака перейшла річку Стрий і вирушила у напрямку Корчина²⁵⁶.

З південного боку Дрогобиччини одна із ключових битв, яка відбувалася 24 жовтня 1914 р. була битва двох сотень УСС на горі Кобила між Залокоттю, Опакою та Попелями.

За спогадами роєвого Т. Ганчарика 22 жовтня 1914 р. сотня Й. Будзиновського знову заквиригувала в Попелях. В цей час про відпочинок і не йшлося, адже усі очікували раптового нападу росіян. Т. Ганчарик був прикріплений до групи поручника Рідля у статусі вістуна, оскільки він володів німецькою мовою і міг передавати достовірну інформацію у різні підрозділи австрійської армії. В разі необхідності він повинен був одразу повідомляти отамана С. Шухевича, як він повинен із своїм пів куренем рухатися в разі нападу росіян²⁵⁷. Вранці 23 жовтня 1914 р. поручник Рідль відправляє Т. Ганчарика до С. Шухевича із запискою із наказом про те, щоб пів курінь отамана за 1 год був готовий до відступу, оскільки потрібно було здійснити перехід через гору Раточин до села Опака. Прийшовши до С. Шухевича, Т. Ганчарик зауважив, що отаман не спить, а уважно розглядає військову карту: «Я подав йому записку. Він прочитав записку і щось муркнув»²⁵⁸. Після цього було оперативно розпочато збір армії між горою Раточин і схилом села Попелі. Коли улани були вже повністю зібрані, російські війська розпочали масовий обстріл шрапнелями. Австрійська армія почала за інерцією раптовий відступ в бік лісу, під час якого кількох уланів було поранено²⁵⁹. Більше того, під час руху вгору у бік Опаки один із вісників стежок із стрільського куреня повідомив австрійську артилерію, що з цього ж боку у лісі перебу-

²⁵³ Носковський З., *op. cit.* – С. 164.

²⁵⁴ Zakład w czasie wojny / Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 3.

²⁵⁵ Носковський З., *op. cit.* – С. 164.

²⁵⁶ Ibidem.

²⁵⁷ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 9.

²⁵⁸ Ibidem.

²⁵⁹ Ibidem.

вають російські сили, і артилеристи помилково почали стріляти по своїх же підрозділах, зокрема по відділі поручника Рідля. Т. Ганчарик згадував:

Вони почали нас обстрілювати і були б такі вирядили нам шкоди, якби не кілька уланів, які чвалом доїхали до командира артилерії, з'ясовуючи суть справи, і він заперестав огня²⁶⁰.

24 жовтня 1914 р. під командуванням С. Шухевича сотні Д. Вітовського і Й. Будзиновського, які перебували з піхотинцями на горі Кобила, отримали наказ зі штабу про обов'язковий нічліг на горі Кобила. Зберігся докладний опис боїв безпосереднього учасника цих подій роєвого сотні Й. Будзиновського – Тимка Гончарика, який пізніше дослужився до звання підхорунжого²⁶¹. Як виявилось, спочатку окремих наказ отримав пів куринь С. Шухевича: переміститися на південний захід від Опаки. Сотня Й. Будзиновського тим часом мала утримувати верх гори з боку півночі, а сотня Д. Вітовського – з боку півдня. З низових підходів до гори окопалися відділи поручника Рідля, які не мали достатнього польового обмундирування як січові стрільці, а були одягнуті у темно-сині блузи, червоні штани і шкіряні чакі (ківери) на голові. Через яскравий одяг їх легко розпізнавали російські війська, а тому втрати тут були більшими²⁶². Січові стрільці окопалися таким чином, що їх передова була направлена до підніжжя гори.

Щоправда, цілі не були одразу розставлені. Відтак Ераст Коник вирушив шукати зв'язку із бригадою разом із кількома офіцерами. Командування над двома сотнями перейняв Дмитро Вітовський. Який також залишив унікальні спогади про ситуацію, в якій опинилася сотня²⁶³. Своїми багнетами стрільці почали з усіх боків окопуватися у траншеї, які трохи нагадували окопи. Із стрілецьких спогадів чітко описано:

[...] це були скоріше плиткі ями й перед ними низенькі насипи з викопаної землі. Кращих окопів ми і не вміли копати і за браком лопаток не мали змоги. Серед тієї підготовки запала ніч²⁶⁴.

Після цього сотня Й. Будзиновського почала передислокацію в окопи з північного схилу гори, а сотня Вітовського рушила на відпочинок під ялиці, які росли поряд з окопами. І хоча перша ніч на горі була спокійна, стрільці з усіх сторін чули постріли гармат, які лунали Карпатами. Д. Вітовський писав:

Їди немає. Командант уланських піхотинців, поручник Рідль виділив із своїх військових для українських січових стрільців кілька десятків консерв...Одна косерва припала на трьох або чотирьох стрільців. Це їда за цілі два дні²⁶⁵.

Сотня Й. Будзиновського була особливо виснажена, оскільки через холодну ніч і мряку, стрільці, які не мали коців, а лише цельти, серйозно промокли, а відтак більшість бійців були невиспані і голодні²⁶⁶. Сотник Й. Будзиновський ходив від одного стрільця до іншого і будив словами: «Не спить хлопці, бо вас москалі заберуть живих

²⁶⁰ Ibidem.

²⁶¹ Ibidem. – С. 9–11.

²⁶² Ibidem. – С. 9.

²⁶³ Вітовський Д. *Моя сотня...* – С. 268.

²⁶⁴ *Спогади українського січового стрільця...* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник...* – 349 с.

²⁶⁵ Вітовський Д. *Моя сотня...* – С. 268–269.

²⁶⁶ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 9.

в полон»²⁶⁷. Але ці аргументи мало чим допомагали, адже не встиг він відійти якихось 2–3 кроки, як розбуджений стрілець знову засинав²⁶⁸. Близько 2.00 год ночі Й. Будзиновський разом із Т. Ганчариком почали знову будити стрільців. В усіх майже не було харчів, а резервна провізія була розподілена давніше. Т. Ганчарик із лихим гумором згадував і про те, як вдалося порятуватися від голоду та холоду безпосередньо в окопах:

Не мав і я нічого, крім фляшки коньяку, котру я уратував від неминучої загибелі під Попелями, наражуючись при її ратованню на нехибну смерть, за що випив я добру порцію від отамана доктора Шухевича. Та тепер стала вона в пригоді. Я виняв з наплечника фляшку, розкоркував і подав сотникові [Будзиновському]. «Нема чим закусити, – каже сотник, – то й пити не будемо». Та, на щастя, надійшов чотар Цяпка. Ми доби́ли з ним торгу. Я дам коньяк, а він дасть закусити. Він приніс кавалок хліба і одну консерву для нас, а сам закусував цвібаком. При помочи деяких стрільців, ми з фляшкою скоро упоралися і загрилися²⁶⁹.

Опівночі сотня Д. Вітовського змінила сотню Й. Будзиновського. Зауважимо, що обидві сотні УСС були озброєні важкими, старезними крісами, гвинтівка Вердля 1877 р. Виняток становив лише манліхер моделі 90, який мав Т. Ганчарик, що був автором різних спогадів про цей бій, отримав у якості дарунку від австрійського капітана під час обстрілу в околицях Ясениці-Сільної,²⁷⁰ за те, що був провідником колишньої стрілецької двадцятки (півкурень) полковника Рідля²⁷¹. Т. Ганчарик в ту ніч не спав, адже боявся, що хтось у нього викраде цю зброю, на яку навіть задивлявся сотник Й. Будзиновський.

Атака росіян на гору Коби́ла розпочалася в ніч з 24 на 25 жовтня 1914 р. Фактично після того, як стрільцям було роздано амуніцію, поволі почали з'являтися поодинокі кулі шрапнелі над окопами. «Дивимосся, а перед нами на другім горбі москалів, як овець. Почалося. Стрілянина. Москалі, стріляючи в нашу сторону, зсовуються вді́л» – писав Т. Ганчарук²⁷². Як виявилось, Січові стрільці були добре підготовлені, адже С. Шухевич постійно проводив воєнну підготовку під час зупинок та перепочинку. Ще серед ночі стрільці почали копати собі кожен під себе ямки і накладали перед собою дерен, щоб прикривати голову від ворожих пострілів.

За якийсь час обстріл поживавився з боку російської артилерії, що означало про початок серйозної битви: «Згодом почала на гору бити артилерія. Густо падали стрільна, вириваючи глибокі ями та звалюючи столітні ялиці. А мряка, як на злість, почала опадати»²⁷³. О 7.00 год ранку погодна мряка миттєво відійшла²⁷⁴, а гору Коби́лу за якийсь час осяяло сонце, у зв'язку із чим відтак підступи росіян стало видно здалека.

²⁶⁷ Ibidem.

²⁶⁸ Ibidem.

²⁶⁹ Ibidem. – С. 10.

²⁷⁰ Ibidem.

²⁷¹ *Спогади українського січового стрільця....* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник....* – С. 349.

²⁷² Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 10.

²⁷³ *Спогади українського січового стрільця....* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник....* – С. 349.

²⁷⁴ *Оповідане українського офіцера....*

Сотня Д. Вітовського першою розпочала обстріл росіян, натомість сотня Й. Будзиновського залишалася в резерві за горбком. Найбільший обстріл на початку бою відбувався з правого флангу, звідки оборону тримали австрійські драгуни²⁷⁵, зокрема відділ Рідля²⁷⁶. Нижче окопів стрільців відбувався перший рукопашно-штиковий бій. Це була різанина, які стрільці бачили на власні очі. При цьому австрійська кавалерія не була готова до такого бою, оскільки не мала багнетів. Гора почала наповнюватися трупами, серед яких були і полегли Січові стрільці. Деякі поранені повзли до лісового масиву без команд офіцерів, а ті, котрі були в силі, продовжували відстрілюватися²⁷⁷.

За якийсь час підійшов до стрільців сотник Д. Вітовський «з напруженим зблідлим обличчям», проте з упевненістю виголосив наказ: «Багнети на кріс! Роями доповнити розстрільну!»²⁷⁸ Як виявилось, він дізнався про смерті полковника Рідля, який керував драгунами (уланами)²⁷⁹. Офіцер однієї із стрілецьких сотень наказав розділити сотню на три розстрільні частини фронтової лінії²⁸⁰. Стрільці, вишикувані рій за роєм, почали залягати в окопи розташовані перед горбом. За якийсь час і друга сотня з'єдналася із передовою лінією обстрілу²⁸¹. Описи початкових обстрілів з боку УСС до певної міри були саркастичного характеру, позаяк поодинокі легіонери в окопах одночасно з боєм обідали. З цього приводу один із учасників бою писав:

Тут було гарячо. Хмари диму вкривали узбіччя Кобили, за димом не можна було розібрати, що діється перед нами. Коли вітрець проривав заслону диму, видно було нашу лінію, що лагідним луком оперізувала узбіччя гори. Недалеко від мене лежав в окопі безсмертний чотар Цяпка Скоропад. Обернувшись спиною до ворога, спокійно вижолоблював багнетом з коробки консерву. Я гукнув до нього: «Товаришу чотар, чому не стріляєте?!» – а він відповів: «Поспіємо!» – і далі нишпорив у коробці. Ми тримали участь в бою. Поклади кріси на низенькі насипи, вийняли з кишені одержі та хлібників набой і отворили вогонь. У вухах гуділи сальви пострілів, а десь з глибини душі виринав уперто рефрен пісні: «А ми тую червону калину підніmemo, А ми нашу славу Україну гей, гей...»²⁸².

Натомість в деяких українських солдатів застарілі гвинтівки Верндля давали збій: замок не викидав гільз, адже їх щоразу потрібно було видовбувати багнетом або ж випихати дротом. Якийсь стрілець Матвій із Жовкви узагалі не міг довести гвинтівку до пострілу, відтак просив у побратима по окопі позичити йому свою гвинтівку, оскільки надто прагнув здійснити кілька влучних пострілів у ворога. Проте цей солдат був за якийсь час поранений в ногу, і санітари швидко його забрали за лінію фронту. З лівого крила фронту почали відступ групи піхотного відділу австрійської армії в чорних плащах, які нагадували чорних круків, які несуть лиху вістку.

²⁷⁵ Ibidem.

²⁷⁶ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 10.

²⁷⁷ Ibidem – С. 11.

²⁷⁸ *Спогади українського січового стрільця....* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник...* – С. 349.

²⁷⁹ Вітовський Д., *Моя сотня...* – С. 269.

²⁸⁰ *Оповіданє українського офіцера...*

²⁸¹ *Спогади українського січового стрільця....* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник...* – С. 349.

²⁸² Ibidem.

Їх ранило на смерть попросту перед окопами стрільців. Окремо комендант драгунів повідомив, що розпочинає відступ своїм правим крилом, при цьому вже незабаром він сам загинув від кулі, яка поцілила в рамена, – це і був поручник Рідль, який перед смертю встиг вигукнути стрільцям, щоб вони відступали до лісу. Кавалерія також почала відступ. До стрільців приєдналися кілька уланів відступаючого підрозділу Рідля, які практично усі загинули. Після втрати офіцера і потужного наступу росіян, кавалерійські драгуни (дехто пише улани) без багнетів відступають у тил, а за ними починають відступ і Січові стрільці²⁸³. Надійшов чіткий наказ: «Нехай молоді стрільці стримують ворога!»²⁸⁴.

Російські війська розпочали одночасно наступ під крики: *Ура!*, при цьому з правого флангу під натиском ворожих гармат росіяни зайняли вигідну позицію, закриту лісом, з якого розпочався серйозний кулеметний обстріл. Сотник Д. Вітовський оперативно передислокував на правий фланг більший відділ стрільців, але ситуація не покращилася і щохвилини ставала все більш напруженою. За якийсь час уся фронтова лінія стрільців розпочала контратаку, стріляючи в біговому штурмі на ворога до низу гори. Жах цього рукопашного бою чітко описаний в спогадах стрільця:

Чотар Цяпка стояв випрямлений, довгий вус розвіявся на вітрі, кріс притиснув до рамена і перехиливши голову, міряв уважно в сіру масу, що з криком підходила з низу. Чотарі Нагайло і Хома ввихалися коло своїх чет. Строньський стріляв і кричав: «Товариші! Не жалуйте куль!..» Сотник Вітовський перебігав від чети до чети й закріплював до бою. Мов з-під землі виріс за нами штабовий старшина, відомий між стрільцями Кватернік. Витягнувши шаблюку й піднявши над головою, він кричав, мов навіжений: «Українці! Стріляти, тільки стріляти!» – товариші не жалували ні куль, ні крові. Кругом нас ревіло, кипіло і клекотіло, град заліза летів спереду, зліва і справа. на лівім крилі вже схрестилися ворожі штики зі стрілецькими багнетами. Одні одних тягнули в полон. Сірі російські шинелі змішалися з синявими стрілецькими одягами. Російські кліщі з чотирьох піхотних полків поволі замикалися [...]²⁸⁵.

Зі спогадів стрілецького офіцера сусідньої сотні довідуємося, що відстань між стрільцями і російськими військами сягала 10–15 кроків, що змусило їх піднятися з окопів і вести стрільбу стоячи. В цей час на одного із бійців з Гуцульщини, родом із Косова, двоє росіян напало з багнетами. Стрілець зі свого боку миттєво замахнувся гвинтівкою і одночасно порізав їм голови. Із цієї сотні під час рукопашного бою полягло 15 стрільців²⁸⁶. Т. Ганчарук писав: «Бились, як льви. Одні прикладами розтрощували голови ворогові, а другі сікли шаблями»²⁸⁷. Д. Вітовський про жакіття цього рукопашного бою також залишив власні спогади:

Ця стадія бою, безладного вже, без проводу – бо він тут виключений – забрала найбільше жертв. Лягло моїх хлопців до 15. Дальше встояти було неможливо. Нас, безумовно, замало²⁸⁸.

²⁸³ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 11.

²⁸⁴ *Оповіданє українського офіцера...*

²⁸⁵ *Спогади українського січового стрільця...* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник...* – С. 349.

²⁸⁶ *Оповіданє українського офіцера...*

²⁸⁷ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 10.

²⁸⁸ Вітовський Д., *Моя сотня...* – С. 269.

Здавалося, що росіяни оточать стрільців в замкнуте коло, але вмить пролунав наказ відступати. Під натиском великої російської армії австрійські підрозділи почали відступати, без перестанку стріляючи у ворога, у зв'язку із чим стволи рушниць були червоні від перегрівання²⁸⁹.

Під час відступу найбільший обстріл стрільців здійснювався з лівого флангу, саме під час відступу загинув стрілець Роздольський, іншому куля прошила руку. Відступаючи до лісу, Т. Ганчарик описав криваву панораму:

Повно ранених і трупів. Найбільше від ворожих шрапнелей і зломів дерев. Одному стрільцю відірвало руку. Він щось говорить, але не розуміти його. Другий з розбитою головою²⁹⁰.

За допомогою кавалеристів стрільці забирали поранених, але в процесі відступу вони помирали від важких ран.

У важких боях стрільці все ж вирвалися з оточення росіян і швидким форсованим маршем зійшли до низу гори. Проте в долині на центральній дорозі стрільці побачили жакливу картину:

Уся долина заповнена підводами, що поспішно втікали одинокою дорогою. З усіх усюдів зносили ранених і клали на вози. Коні без кіннотників, із сідлами на хребтах, ганяли самопас, а під горою стояли батареї гармат. Коли їх командант вчув від мене, що Кобила взята, він гаркнув по-німецьки приказ, гарматчики досіли коней, і батареї гальопом кинулися на втікача. Ми заладували на підводу раненого товариша й метнулися між вози, щоби від мадярів купити сала і хліба²⁹¹.

Таким чином, бій на горі Кобила був програний австрійською армією. Сотня Д. Вітовського зустріла в долині гір свого санітарного медика Бровка, який рятував пораненого товариша, але за якийсь час і його прошила куля²⁹². Стрільці цієї сотні у кількості 14 осіб, з яких половина поранених почали перебинтовувати один одному руки. Усі дивувалися від безладу, який відбувався в долині гори. Один військовий міг везти 3–4 коней, серед яких були і поранені, оскільки їх вершники загинули. Коли до Т. Ганчарика підійшов один із австрійських старшин і запитав німецькою мовою, чи далеко ворог, усі стрільці відповіли йому в один голос: росіяни вже у лісі, а це прибув український легіон. Після цього почалася серед офіцерів метушня, але за якийсь час було наказано нечисленному мадярському відділу все-таки підійти до тилу з метою відбиття нападу ворога. Решта армії панічно почала відступати в бік Залокоті та Ісаїв. При цьому артилеристи залишили 8 гармат, які навіть не прибили цвяхами до землі, щоб можна було здійснювати залп по ворогу²⁹³.

Дійшовши до села Залокоть, стрільці змогли повечеряти. Опис погодних умов та реалій того відступу з гори Кобила вражає:

Страшне болото. Гармати западають по осі, ми прикладаємо до них рук і витягаємо цілу батарею, що ні в зад, ні вперед не може рушитися. До теплої

²⁸⁹ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 10.

²⁹⁰ *Ibidem.* – С. 11.

²⁹¹ *Спогади українського січового стрільця....* Див. також републікацію спогадів у: *Жовківщина: історико-мемуарний збірник...* – С. 349.

²⁹² *Оповіданє українського офіцера...*

²⁹³ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 11.

вечері не могли ми, однак, добитися і пішли безпроводно до села Тур'є. Знов прилучено нас до уланських піхотинців. Далі УСС вирушили у похід дорогою до Тур'є, а далі до села до Ісаї²⁹⁴.

В селі Ісаї розбиті на горі Кобила стрільці з різних сотень змогли зустрітися із офіцерами Й. Будзиновським та Д. Вітовським, після чого рушили далі до Турки. Решта підрозділів, які разом із провізією залишилися боронити село Опаку та відступ, основних сил потрапили у полон до росіян²⁹⁵.

Загалом на горі Кобила, яка мала висоту 820 м над рівнем моря, в околицях села Опака, загинуло чимало українських Січових стрільців, імена котрих сьогодні навіть нелегко повністю реконструювати. За спогадами Д. Вітовського, серед загиблих точно були Ілярій Бровко із Заліщик (1894 р.н.), студент медицини Гриць Гурникевич (1895 р.н.) з Чернова, Рогатинського повіту, гімназійний абсолювент Осип Кайдан, стрілець Тимко Лешків (1893 р.н.) з села Лішня, Дрогобицького повіту, стрілець Гриць Олексівський (1896 р.н.) з Ясениці Сільної, Дрогобицького повіту, стрілець Микола Палійчук (1895 р.н.) із села Гніздець, Коломийського повіту²⁹⁶. Цікаво, що своє життя на горі Кобила віддав син приятеля Івана Франка, відомого селянського діяча Дрогобицького повіту і кошового Товариства Повітової січі, посла від Української радикальної партії – Яця Олексівського – Григорій²⁹⁷. Важливо, що історична пам'ять про загиблих бійців на горі Кобила в ХХІ ст. щорічно вшановується панахидою біля пам'ятного хреста і каплички села Опака і села Залокоть силами громади Дрогобиччини.

Таким чином, австро-угорське командування спробувало відкинути противника і почало стягувати свої останні резерви. Бій біля гори Кобила, що розташована між селами Опака і Залокоть – з одного боку, та Попелі – з іншого, розлого описаний у спогадах Січових стрільців та їх офіцерів. У боях за гору Кобила полягло чимало українських стрільців та військових російської армії. Серед учасників бою був також і школяр 7-го класу Дрогобицької гімназії Олексівський, який день перед боєм гостював у батьків у Ясениці-Сільній з іншого боку хребта і був проводирем для стрільців. Росіяни взяли гору в облогу, а командування із штабу повідомляло, що здавати позиції аж ніяк не можна. Українські Січові стрільці окопалися в траншеях, розклавши кулемети менліхери в найвигідніших позиціях. Розпочався бій, кулемети стріли або чергами, або поодиночі. Росіяни стріляють не менш влучно як з гвинтівок, так і з кулеметів та артилерії, укомплектованої гаубицями, від яких полягло чимало стрільців. В цьому бою в УСС не було жодної гармати. Серед полеглих згадуються чотар Леськів, гімназійні школярі Гурникевич та Олексівський, а також студент медицини Бровко²⁹⁸. Серед конкретних імен та прізвищ, які брали участь у боях на горі Кобила відомо про Василя Зітенюка із села Жаб'є, Косівського повіту, який згодом віддав власне життя на горі Маківці²⁹⁹. Також у боях за Дрогобиччину брав участь Федір Пик з села Биків, який також загинув на Маківці³⁰⁰.

²⁹⁴ Оповіданє українського офіцера...

²⁹⁵ Ганчарик Т., *op. cit.* – С. 11.

²⁹⁶ Дмитро Вітовський // *Примітки...* – С. 465.

²⁹⁷ *Ibidem.* – С. 465.

²⁹⁸ *З записок стрільця...*

²⁹⁹ Ріпецький С. *Про тих, що полягли та пролили кров в боях на Маківці // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С.Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 302.

³⁰⁰ *Ibidem.* – С. 304.

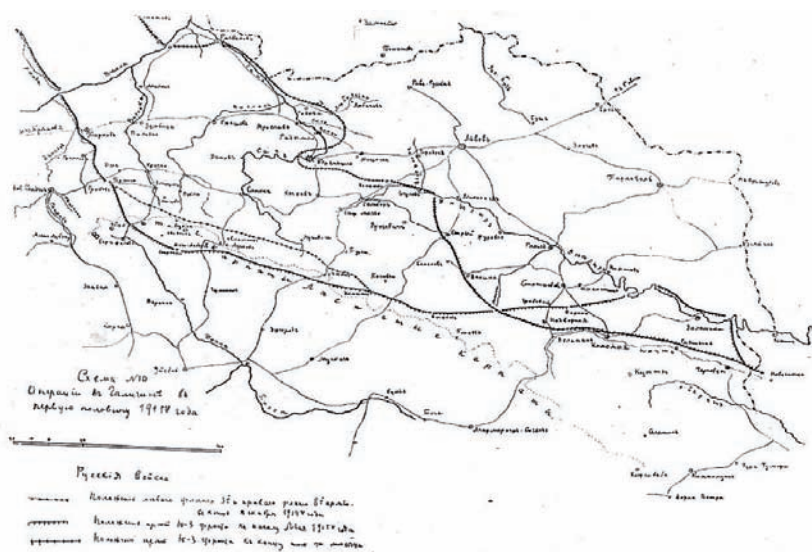

Схема 4. Російсько-австрійський фронт в селах Дрогобиччини під час Хирівської операції (жовтень–листопад 1914 р.)

Схема 5. Походи Українських січових стрільців восени 1914 р.

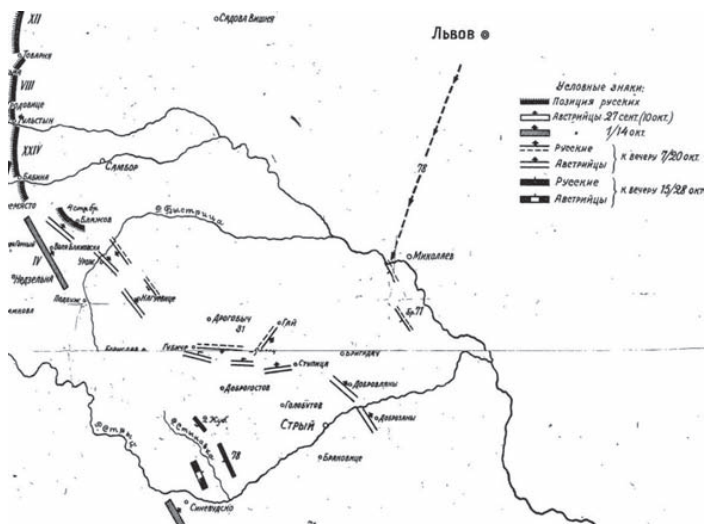

Схема 6. Лінія фронту в Карпатах у 1914–1915 рр.

Припускаємо, що, наприклад, село Уличне у військовій стратегії жовтня–листопада 1914 р. відігравало для обох воюючих сторін виключно тилове значення в боях за Дрогобицько-Самбірський плацдарм, через що селище стало важливою базою постачання провізії: продуктів, води і стратегічно важливої солі. Скажімо, в часі відступу армії австрійського генерала Петера Фрайгерра фон Гофмана російське донське козацтво локалізувало свій тил саме на згаданих позиціях. З іншого боку, згідно з даними Івана Боберського в листопаді 1914 р. окремі сутички відбувалися також і в Бориславі, Опаци та Нагуєвичах за участю сотні Дмитра Вітовського, при цьому фронтова лінія в Карпатах, яку загалом боронили УСС разом із іншими підрозділами австрійської армії упродовж жовтня-грудня 1914 р., складала 380 км³⁰¹. Наприклад, збереглися унікальні відомості про останні сутички в околицях Нагуєвич у статті-спогаді Ф. Липецького *Усусуси в Нагуєвичах*, опублікованої у 1953 р. Як виявилось, окрема перестрілка відбувалася в лісі поблизу Нагуєвич між четюю Миколи Стронського і російськими козаками³⁰².

Згідно з австрійськими описами ситуація у лавах козацьких полків російської армії у першій половині жовтня 1914 р. виглядала зовсім не так, як це було описано у мемуарах Е.Г. Валя. Наприклад, із трьох сотень козаків, яких було направлено в Борислав, повернулося лише 15 осіб, які без коней, пішки, змушені були тікати у ліси, перебуваючи на передмісті Стрия та Пом'ярок³⁰³. Переночувавши по різних бойківських хатах в Пом'ярках, козаки розпорошено рухалися на з'єднання із іншими батальйонами росіян. В суботу і неділю 17 і 18 жовтня 1914 р. розпочався наймасовіший відступ військ з усіх сторін. Зі сторони Болехова, Сколого і Дрогобича через місто

³⁰¹ Боберський І., *op. cit.* – С. 20, 22.

³⁰² Ріпечкий С. *Бібліографія до історії Українських січових стрільців // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С.Ріпечкий. – Нью Йорк, 1967. – С. 527.

³⁰³ Т.Д., *Ofenzywa austriacka na Podkarpaciu....* – S. 1.

Стрий рухалися козаки, піхота, провізійні колони тощо. Загалом російська армія складала близько 16 000 особового складу. Рух колон відбувався спокійним ритмом, «без звичних для козаків співів та усмішок»³⁰⁴. Окремі козаки вели по 2–5 коней і мали по 2–3 карабіни, що означало численні втрати у їх загонах. Дуже багато козаків йшло пішки, чимало коней було поранено або ж всипано кулями чи шрапнелями. Також було зафіксовано 36 гармат калібра 8 см, 6 автомобільних кулеметів та 12 коротких кулеметів на коліщатах³⁰⁵. Щоправда, ці дані австрійська преса отримувала від розвідки, а тому цифри могли бути неточними.

Тим часом в сотні УСС дрогобичанина Григорія Коссака лютували епідемії різних хворіб, які серйозно деморалізували легіон УСС. Так, 16 листопада 1914 р. Г. Коссак уклав список хворих стрільців, які були направлені до шпиталю у цей же день (разом 25), а наступного дня – аж 36 осіб. Як правило, хворіли простудою легень, вітряною, краснухою, сухотами та ін.³⁰⁶ Такі обставини змусили Г. Коссака у ночі 17 листопада 1914 р. написати термінового листа до начальника штабу із проханням прийняти хворих та виділити поповнення особового складу, медикаменти та провіант³⁰⁷.

Як бачимо, пізніші військові маневри та серйозні воєнні котли в околицях сіл Східниця, Кропивник, Верхні Гаї, Борислав, Попелі, Ясениця-Сільна, Уличне, Нагуєвичі, потужний бій на горі Кобила, Залокоть і т.д. були складовою масштабної операції, яка брала початок від битви під Хировом і яка загалом тривала впродовж 11 жовтня–4 листопада 1914 р. За цей період периметр австрійської оборони в південно-східній частині фронту пролягав через села Губичі, Доброгостів, Верхні та Нижні Гаї, Голобути, Добрівляни та ін. Через це у різний час територією сіл Дрогобиччини проходили як австрійські, так і російські війська, зокрема II-й кубанський корпус та 78-й піхотний батальйон. Зауважимо, що бої в околицях Уличного були не вигідними для обох сторін, оскільки для гусарів чи донських козаків річкові заплави Уличанки були серйозною перешкодою. З іншого боку, австрійська артилерія краще маневрувала у відкритому полі, аніж на пагорбах. Невипадково більшість збережених фронтових фотографій зроблені в околицях Дрогобицького повіту виключно на рівнинній місцевості. Натомість найбільшу мобільність, маневреність та витривалість показали легіони Українських січових стрільців, які впродовж вересня–листопада 1914 р. брали участь у найважчих операціях і боях за *Галицьку Каліфорнію*. З цього приводу стрілецький офіцер, який брав участь у боях на горі Кобила, відступаючи писав про бойовий досвід УСС так:

Кілько подій, кілько вражінь, кілько гадок, кілько досвідів пережили ми за сей час! У військових німецької народності здобули собі українські стрільці лише признанє і похвалу, що є витривалі, сміливі і спритні³⁰⁸.

Чимало даних про військовополонених та розшук родичів з терен Дрогобиччини знаходимо на сторінках краківської преси. Так, 7 листопада 1914 р. було опубліковано перші відомості відповідно до листувань полонених, а також даних допоміжного розвідувального бюро Товариства Червоного Хреста у Відні. Кожен із родичів міг звернутися в бюро для отримання листувань за адресою: м. Відень, вул. Лянц-

³⁰⁴ Ibidem.

³⁰⁵ Ibidem.

³⁰⁶ ЦДІА України у Львові. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 91. – Арк. 1–2.

³⁰⁷ Ibidem. – Арк. 4.

³⁰⁸ *З записок стрільця...*

коронська, 1. Наприклад, один із перших листів надійшов з російського полону від Райселя Бека родом з Борислава та Ідзя Маркевича з Дрогобича³⁰⁹. Одночасно на усіх шпальтах газет з'являлися короткі інформаційно-пошукові дописи про пошук близьких. Наприклад, у краківській газеті «Нова реформа» до завершення війни друкувалася рубрика «Пошук знайомих». Скажімо, 7 листопада 1914 р. було опубліковано інформаційні замітки з окремими номерами звернень про пошуки близьких з Дрогобиччини:

1. № 8385. Резервний фельдфебель Олександр Месляк, який знаходиться у Відні, IV, за адресом Aleegasse 14, просить повідомити адрес перебування його дружини Марії, яка в першій половині вересня 1914 р. виїхала з Дрогобича через Старяву до Угорщини або Ілманової коло Нового Сонча.

2. № 816235. Лонгин Стшельчинський з трьома сестрами з Дрогобича, які проживають у Відні, VII, за адресою Neustiftgasse 26,111/31, просять повідомити про місце перебування своєї матері Людвіги Стшельчинської, а також Леона і Юзефи з Дрогобича.

3. № 821433. Фелікс Теодорович, Відень, XVIII, який проживає за адресою Canongasse 4, 13, просить повідомити будь-які відомості про Марію Закжевську з Дрогобича, яка у серпні 1914 р. виїхала до родичів панів Лянгів у Львів, а також про панів Станіславу Закжевську зі Львова і її чоловіка Конрада Закжевського з Борислава і про сестру Габрієлу (в звичайному житті Людмилу Закжевську) з монастиря сестер Уршулянок в Коломії.

4. № 8398. Антоній Вернер з Теребовлі розшукує Стефанію Дашинську з Купнович біля Рудок, Йозефа Шнайдра – лісничого з Доброгостова біля Дрогобича і Фелікса Дашинського – військового запасу при 35 польській крайовій бригаді 4 компанії. Якщо би хтось щось знав, то прошу повідомити до Міловки, що біля Живця.

5. № 893923. Ольга Чапельська з Перегінська, яка проживає в Угорщині за адресою Kőrigsfeld, Kiralymező і доктор Іван Голубовський, який проживає в Граці за адресою Kreutzgasse, Landwehr livisionsgericht, розшукують доктора Володимира Чапельського, лікаря з Дрогобича, якого ostatній раз бачили в Миколаєві над Дністром³¹⁰.

Зауважимо, що до кінця еміграції, окрім імен біженців, на сторінках цієї ж преси публікувалися також листування, які надходили до Дрогобича з-за океану. Наприклад, 16 червня 1915 р. було опубліковано інформацію про надісланий лист з Америки для Йозефа Урбановича, який проживав по вул. Війтівська гора, 23 у місті Дрогобич³¹¹.

У грудні 1914 р. бойові дії на теренах Дрогобиччини остаточно припинилися, а повіт остаточно був окупований російською армією. В цей час Збірна Станія УСС у Відні

³⁰⁹ *Listy od jenców z Rosyi* / «Kronika // Nowa reforma: wydanie poranne». – Nr. 501. – Kraków, 7.11.1914. – S. 2.

³¹⁰ *Poszukiwanie znajomych* // «Nowa reforma: wydanie poranne». – Nr. 501. – Kraków, 7.11.1914. – S. 4; Nr. 531. – S. 2.

³¹¹ *Listy z Ameryki / Ze świata* // «Nowa reforma: wydanie poranne». – Nr. 300. – Kraków, 16.06.1915. – S. 2.

розпочала покращене фінансування легіону УСС. 8 грудня 1914 р. Бойова Управа почала виплачувати стрільцям щоденно по 2 корони за кошт власних фондів³¹². Часто виплати коливалися від 2 до 7 корон, оскільки треба було оплачувати і відпустку. Тому регуляцію відпусток до Відня чи на лікування солдат Бойова Управа почала здійснювати незалежно від волі стрільців, для того, аби хоч якось стабілізувати процес витрат у казні. Тим більше, що харчові кошти щодня для стрільця та підофіцера становили 1 корону 39 солідів³¹³.

9 грудня 1914 р. І запасна сотня отримала від Управи білизну, взуття, одяг та ін.³¹⁴ Тобто забезпечення як-не-як було краще, аніж в тих стрільців, що перебували на фронтах, тобто передових лініях. Водночас на фронті існували певні махінації з легітимаціями, адже офіцерам платили вчасно платню і більшу за інших солдат. Невипадково офіцери намагалися ухилятися від додаткових поборів на лікування чи інші витрати³¹⁵. 24 грудня 1914 р. державна адміністративна комісія все ж прийняла на свій баланс виплати для стрільців у Відні, що значно полегшило фінансування Управи стрільців безпосередньо на фронті³¹⁶.

В часі російської окупації адміністративно Галичина була поділена на російський зразок: утворено Тернопільську (15 повітів), Львівську (16 повітів) і Перемишльську (14 повітів) губернії. Розмежування губерній і повітів співпадало з австрійським адміністративним поділом на повіти, а територія сучасного Дрогобицького району була в Львівській губернії³¹⁷. Повіт очолював керівник, який мав помічників у адміністративно-господарських і поліційних справах, а повітова канцелярія складалася з секретаря і перекладача. Управління на місцях було повністю реорганізовано з числа прибічників окупації. У містах і містечках залишалися ради і бургомістри, а в селах – війти. Керівником Дрогобицького повіту став Дмитро Сазонов, через короткий час – Рапота, а згодом його замінив капітан Олексій Тілло (в І. Кип'якевича згадується «капітан Ан. Ал. Тілло»³¹⁸). Його помічниками були Антон Олександрович Печковський (адміністративно-господарські питання) і Федір Федорович Красницький (поліційні і канцелярські справи)³¹⁹. Бургомістром Дрогобича в період урядування капітана О. Тілло було призначено Тюніна, а управителем солеварень – інженер М. М. Івасечко. Останній згодом прийняв управу над соляними жупами Сільця, Стебника та Уличного.

³¹² ЦДІА України у Львові. – Ф. 352. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 25.

³¹³ Ibidem. – Арк. 25зв.–26.

³¹⁴ Ibidem. – Арк. 27.

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ Ibidem. – Арк. 26зв.–27.

³¹⁷ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛЮ). – Ф. 1246. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1.

³¹⁸ Крип'якевич І. *Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914–червень 1915* / Написав Іван Петрович. – Львів, 1915. – С. 16; *Московська окупація Галичини 1914 – 1917 рр. в свідченнях сучасників*. (Галицький архів) / Упор. В. Семенів. – Львів, 2018. – С. 33.

³¹⁹ Кріль М., *op. cit.* – С. 122.

РОЗДІЛ II

Окупація промисловості Дрогобиччини та секретна папка начальника Дрогобицького повіту Львівської губернії Олексія Тілла як аргумент російської етнофобії в Галичині (1914–1915 рр.)

Історія Дрогобича та його околиць періоду російської окупації в часі Першої світової війни на сьогодні досліджена лише в окремих аспектах, зокрема щодо воєнних кампаній серпня 1914–травня 1915 рр.³²⁰, політики етнофобії російського царату до населення, тотальних наслідків російської окупації, окремих питань розвитку духовно-релігійного життя і освіти на Дрогобиччині та ін.³²¹ Натомість історія стратегічних об'єктів «Галицької Каліфорнії» таких, як нафтові родовища, нафтопереробні заводи та соляний промисел, цегельний завод і транспортні установки та станції, на ґрунті котрих, фактично, зароджувалися «загарбницькі апетити» Російської імперії до Прикарпаття, досі залишалися поза увагою дослідників. Це пов'язано передовсім із відсутністю повної інформації про збережені до нашого часу джерела, а також із тим, що значна їх частка була засекречена ще в часі російської чи радянської окупації. З іншого боку, проблема інкорпорації Галичини до складу Російської імперії та програма повного її злиття з іншими територіями, як довготривале стратегічне завдання, мають сьогодні чимало дискусійних контекстів. Досі не вивчено питання використання ресурсів соляного промислу Галичини для оперативного забезпечення фронту російської армії, адже саме це викликало пришвидшення темпів роботи місцевої промисловості в цілому.

Як відомо, перші козачі загони, які хаотично увірвалися у околиці Дрогобича ще 5 вересня 1914 р., мали передовсім за мету спробувати захопити або розвідати ситуацію щодо стратегічних об'єктів міста Дрогобича, передовсім біля нафтопереробних заводів «Галичини», «Австрії» і «Польмін», соляного заводу тощо. Цього дня інтендант Кубанської козачої дивізії капітан Бельський видав розпорядну записку

³²⁰ Крип'якевич І., *op. cit.* – С. 16; *Московська окупація Галичини 1914–1917 рр....* – С. 33.

³²¹ Лазорак Б., Лазорак Т. *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа I в часі першої світової війни...* – С. 29–63; Лазорак Б. *Парафіяльні втрати та проблема сиріт в парафіях Дрогобицького деканату в часі Першої світової війни (1916 р.)...* – С. 80–82; Його ж: *Церковні джерела про наслідки російської окупації в парафіях Дрогобицького деканату (1916–1917)...* – С. 32–54; Його ж: *Секретна папка начальника Дрогобицького повіту капітана Олексія Тілла як аргумент російської українофобії в Галичині (1914–1915)...* – С. 339–364; Ільницький І. *Нафтопереробна промисловість Галичини в умовах Першої Російської окупації краю (вересень 1914–червень 1915 рр.) // Проблеми історії України XIX–початку XX ст.* – 2014. – Вип. 23. – С. 299–300.

наступного змісту: «Пред'явник цього Фердинанд Гофбауер, залишений старшим в державному соляному заводі. Згідно з наказом начальника дивізії прошу його не чіпати»³²². Таким чином, завод було наказано запустити в дію, щоправда, працівники почали працювати лише частково з 9 вересня, а на повний режим дня – з 22 вересня 1914 р.³²³ 8 вересня воєнний комендант Дрогобича осавул Ткачов ствердив посвідчення наступного змісту:

Згідно з наказом Командира I Кубанської козачої дивізії Карл Банко залишається на посаді директора соляного заводу в Дрогобичі. Він зобов'язується негайно розпочати необхідні роботи в заводі, вести грошову і матеріальну звітність у всіх справах закладу і щотижня подавати звіт виконаної роботи коменданту міста³²⁴.

Австрійська контррозвідка, а також приватні усні дані газети «Нова реформа» ще 3 грудня 1914 р. повідомили громадськість про ситуацію із окупаційним режимом росіян в Дрогобичі і Бориславі³²⁵. Так, 16 вересня 1914 р. козацький дивізіон увірвався в Дрогобич, а вранці 17 вересня у місті з'явилися регулярні відділи російської армії під командуванням полковника Дмитра Сазонова. Козаки одразу приступили до «плюндрування і грабунків», щоправда, полковник Д. Сазонов зумів заспокоїти козаків, викликавши до себе на нараду інтелігенцію та представників громад міста Дрогобича. Під час цієї наради полковник пообіцяв мешканцям, що місто не понесе жодних знущань і пошкоджень, допоки воно перебуватиме під його особистим контролем.

Дикість і відсутність культури у окупаційних військ, особливо серед козачих загонів, була відчутною з перших днів. У своїх спогадах Францішек Іваніцький згадував, що багато чого із стандартів європейського міського життя узагалі не було відомим для окупантів. При цьому росіяни навіть не могли розібратися у речах, які грабували в міських магазинах. Інколи це доходило до відвертого абсурду. Наприклад, у вересні 1914 р. в північному куті площі ринок навпроти *Гранд Готелю* діяла крамниця Петра Віслоцького, яка мала назву *drogeria* або *drogueria* і була чимось середнім між магазином жіночої парфумерії, аптекою і складом різноманітних хімічних реактивів. Магазин мав глибокі підземелля на глибині 4 м., а склепінчасті підвали були високою 2,5 м і довжиною 15 м. Інженер фабрики «Польмін» Калікст Іваніцький згадував, що коли до магазину увірвалися російські війська з козаками, вони почали грабувати усе, що бачили. Серед іншого вони знайшли «Французьку горілку», яка насправді виявилася настоянкою від ревматизму. Після споживання цього напою вони вибігли на вулицю, де мало не вмерли від отруєння³²⁶.

Хоча добре відомо, що під час відступу росіян місто постраждало більше ніж за увесь окупаційний період. Бургомістром Дрогобича після 16 вересня 1914 р. росіяни затвердили купця, члена колишнього Авансового товариства Дрогобича і колеги

³²² ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 24.

³²³ Ibidem.

³²⁴ Ibidem. – Арк. 24–24зв.

³²⁵ *Rosyanie w Drohobyczu* // «Nowa reforma: wydanie poranne». – Nr. 531. – Kraków, 3.12.1914. – S. 1–2.

³²⁶ Iwanicki F. *Rynek w Drohobyczu* // «Biuletynu Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 24. – Wrocław, 2019. – S. 38.

колишнього бургомістра Яна Невядомського³²⁷ – Теофілія Яблонського³²⁸. Водночас австрійська преса повідомляла, що слова і запевнення полковника Сазонова були все-таки голосливими, адже від початку окупації місто періодично плондрувалося російськими військовими, при цьому найбільше різноманітних утисків відчувала єврейська національна громада³²⁹.

За якийсь час полковник Д. Сазонов полишає місто, а замість нього на посаду «справника міста» (старости) призначають російського урядовця з Києва – Рапоту³³⁰, який приїхав до міста разом із дружиною та дітьми «здоровий і рум'яний, і зачав урядувати»³³¹. В розпорядженні Рапоти було також 100 російських жандармів (міських міліціонерів), за підтримки яких він розпочав свою Каденцію із того, що запровадив для мешканців міста воєнну контрибуцію. Це була дуже обтяжлива воєнна данина, адже кожен житель міста мав сплачувати ¼ частину від свого рухомого і нерухомого майна. Згодом Рапота затвердив наказ про заборону продажу алкогольних напоїв під загрозою грошового покарання у розмірі 3000 рублів або 3 місячного ув'язнення в тюрмі по вул. Трускавецькій. Натомість козаки російської армії уміло оминали цей наказ, силою вламуючись до шинків та кнайп, де досхочу розпивали алкоголь аж до нестями, при цьому, зрозуміло, не оплачуючи жодних витрат власникам³³².

Міська поліція також отримала розлогі функції, вона позначалася спеціально позначалося спеціальними пов'язками на уніформі із російськими знаками і кольорами. Одночасно Рапота запровадив у Дрогобичі муніципальну охорону дружинників, щоправда, ні вона, ні поліція не мали змоги зупинити безчинства російської стаціонарної армії³³³. на щастя, для міщан Рапота недовго урядовав, адже виїхавши одного разу до Борислава, щоби провести нараду із мешканцями, власниками нафтових копалин, раптово потрапив у руки австрійського патрулю із числа УСС. Натомість як і в Дрогобичі, мешканці Борислава зазнали чималих плондрувань³³⁴, про це часто описував у своїх спогадах і друг Івана Франка – Стефан Ковалів. на початку війни у австрійській пресі побутовала думка, що російські окупанти не рухали в Бориславі лише нафтові шиби, адже вони у більшості належали французам або англійцям³³⁵.

Зі спогадів Калікста Іваніцького, який був працівником рафінерії «Галичина» і фабрики «Польмін» дізнаємося унікальні свідчення про спроби саботажу роботи рафінерії «Галичина» під час відступу австрійської армії, а також розумну спробу саботажу під час захоплення фабрики російськими військовими у вересні 1914 р.³³⁶ К. Іваніцький брав участь у спорудженні фабрики від самого початку її історії, а тому знав

³²⁷ Лазорак Б., «Авансове товариство» міста Дрогобича (1874–1914 pp.): банківські операції та ревна опіка інтересів своїх клієнтів // *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. – Дрогобич, 2016. – Вип. 16. – С. 70; Lazorak B., Skwarek B., Lazorak T., op. cit.

³²⁸ *Rosyanie w Drohobyczu...* – S. 1–2.

³²⁹ Ibidem.

³³⁰ Ibidem.

³³¹ *З записок стрільця...*

³³² *Rosyanie w Drohobyczu...* – S. 2.

³³³ Ibidem.

³³⁴ Ibidem.

³³⁵ Ibidem.

³³⁶ Iwanicki F., *Moja «Odbenzyniarnia»* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyskiej». – № 23. – Wrocław, 2018. – S. 75–76.

її конструкцію, «як власних п'ять пальців», щоправда, спогади про російську окупацію впродовж усього життя змушували його відчувати прохолоду. Як виявилось, перед тим, як до рафінерії увірвалися російські війська, керівництво ретельно готувало евакуацію документів, коштів, найважливішого обладнання, а також зорганізувало план саботажу, який мав не тільки вивести фабрику з ладу, але й спровокувати потужний вибух при спробі її запустити росіянами. Перед тим, як російські війська увійшли в Дрогобич, директор заводу Станіслав Пілат наказав демонтувати з машин найважливіші деталі, запобігаючи таким чином будь-яким спробам швидкого запуску заводу. Проте ці кроки не забезпечили повної зупинки заводу. Водночас було заплановано налаштувати деякі промислові приміщення і трубні комунікації так, щоб фабрика при спробі введення в експлуатацію була щент зруйнована одним вибухом. Тобто було прийнято рішення підірвати фабрику, але не за допомогою піротехніки, а за допомогою власної нафтової сировини та її продуктами. З цієї метою в димовий канал з перегонки нафти було залито сиру нафту, а в саму котельню було вмонтовано чотири балони із киснем. Підготовка і здійснення до цього саботажу відбувалися посеред ночі і цілком таємно від посторонніх людей. Серед присутніх організаторів були директор фабрики Станіслав Пілат, доктор Козіцький, Калікст Іваніцький та інженер Старкеля (Штаркеля). Пізніше було придмано план евакуації персоналу за напрямком Дрогобич–Борислав–Мражниця–Кропивник–Майдан і далі давньою гірською дорогою до угорської границі³³⁷. Десятки машин, завантажених заводським майном, почали рухатися в Карпати, а К. Іваніцький разом із дружиною та дітьми передовсім до гірського села Майдан, подалі від фронту. Усі були дуже раді, що вирушають подалі «від пекла, приготовленого росіянам на фабриці»³³⁸. Через кілька годин евакуаційна колона приїхала в Борислав, щоправда, доктор Хлаповський оперативно змінив напрямок з Борислава у бік Залісся, оскільки в Карпатах на цей час вже були козацькі загони російської армії, які рухалися до Дрогобича, Попелів і Нагусвич. К. Іваніцький крізь сльози, розпрощавшись із директором Пилатом під проливним дощем і з чемоданом в руках, вирушив самотужки шукати виходу із ситуації. В цей час К. Іваніцький вирішив дослухатися до слів доктора Пилата і все ж таки «заглянути на фабрику, щоб з'ясувати, що там коїться»³³⁹. Врешті директор дозволив К. Іваніцькому у разі його повернення в Дрогобич сміло використовувати кошти від реалізованої нафти, а також надав йому 2 500 корон про всяк випадок. Проте цього дня К. Іваніцький все ж рушив до села Майдан, де оселився в приватному будинку. За короткий час К. Іваніцькому закортіло поїхати на фабрику в Дрогобич, у якій вже були росіяни. Згідно із спогадами увесь російський персонал заводу був розквартирований у будівлі керівництва заводу, а однією із ключових проблем росіян був пошук кваліфікованих працівників з нафтопереробної справи. Передовсім росіяни наполягали на запуску електростанції, адже їм терміново було потрібне світло. Залишений директором С. Пилатом інженер Дроздовський повідомив російським штаб-офіцерам, що в Дрогобичі є один кваліфікований працівник, який може запустити нафтопереробну фабрику в цілому. Тоді росіяни і привели на фабрику К. Іваніцького, якому доручили запустити завод. Щоправда, почувши це, К. Іваніцький остовпів від страху, адже розумів, що будь-який запуск призведе до вибуху і може вбити безліч людей. К. Іваніцького росіяни привели до військового штабу, у якому

³³⁷ Ibidem.³³⁸ Ibidem.³³⁹ Ibidem.

на столі лежала готова догана, з якої розпочалася розмова. Офіцери почали вимагати на якомога швидшому запуску, оскільки була потрібна електрика, але К. Іваніцький обгрунтував, тим, що бракувало необхідних деталей для конкретних машин. Натомість росіяни відповіли: «Ми подумаємо над цим, а поки що нам потрібно запустити котельню»³⁴⁰. К. Іваніцькому так і не вдалося пояснити росіянам, що навіть елементарне наближення до казана котельні із сірником може привезти до смерті та вибуху, не кажучи вже про тривалу пожежу. Але коли офіцер витягнув револьвер і почав наказувати, колега К. Іваніцького пан Строшак, будучи курцем, почав запалювати котел в той момент, коли не було потужного протягу і тяги, а тому полум'я не потрапляло в димові канали. Але п. Строшак вирішив запалити палицю із ганчір'ям, вимоченим в мазуті, пропихаючи його в трубу. І як К. Іваніцький не старався йому завадити, все ж відбувся потужний вибух, який супроводжувався ревом, криками, хмарами диму та пилу, а пізніше розгорілося сліпуче полум'я вогню. Здавалося, що такої пожежі росіяни в житті ще не бачили. Як згадував К. Іваніцький:

[...] озвірілі козаки, які раніше не вірили в сильні вибухові властивості нафтопродуктів, з переляком на очах і вигуками: «Сохрани нас Боже», – кинулися тікати, нарешті повіривши у те, що якщо це ще не кінець світу, то принаймні провалля у пекло, яке відкрилося для пожирання своїх грішників³⁴¹.

Свідомі російські офіцери по-різному оцінили ситуацію, щоправда, значна частина визнала, що це був саботаж. Усіх присутніх дрогобичан викликали на допит, під час якого розлючені офіцери із револьверами в руках невдоволеним криком вимагали пояснень цього вибуху і пожежі. Інженер К. Іваніцький вирішив і тут обманути росіян, вказавши, що першопричиною вибуху стала поведінка властиво російських солдат, які розійшовшись по території фабрики розпалювали багаття де потрапили, а також самовільно крутили різноманітні клапани, не розуміючи, що вони спускають паливо у каналізацію усього заводу. Відповідь К. Іваніцького частково переконала російських офіцерів, які наказали негайно вивести солдатів із території фабрики і заборонити будь-яке свавілля в подальшому. Проте К. Іваніцького все ж було заарештовано із іншими робітниками, після чого у супроводі охорони із двох черкесів їх зачинили у приміщенні пожежної частини фабрики з метою подальшого розслідування. За якийсь час К. Іваніцький все ж зумів утекти з Дрогобича до родини в село Майдан³⁴².

З приводу титанічної праці у нафтопереробній справі в цей час певні відомості залишив у своїх спогадах виходець із села Вацовичі – Боніфаций Зельонка (1899–1975), який почав працювати у нафтових шибках за часів російської окупації Дрогобиччини. Як виявилось, ритм праці на нафтових шибках збільшився одразу із призначенням офіційної російської адміністрації у вересні 1914 р. Врешті робочий день тривав по 12 годин на добу у зв'язку із чим Б. Зельонка, який працював різноробочим у кузнях, котельнях і нафтових свердловинах Борислава, згадував, що навіть не мав вільної хвили, щоби відправити хоча б якусь допомогу своїм родичам³⁴³.

³⁴⁰ Ibidem.

³⁴¹ Ibidem.

³⁴² Ibidem.

³⁴³ Zielonka B., *Naukowa pasja* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 19. – Wrocław, 2016. – S. 59.

29 вересня 1914 р. осавул Ткачов видав особливий наказ щодо соляного заводу «Приказание русской военной власти временному управлению города Дрогобыча», згідно з яким весь соляний завод мав негайно розпочати роботу, а добути сіль якомога швидше постачати в магазини для необхідних цілей³⁴⁴. Також магістрату міста було доручено прийняти на баланс дрогобицький завод з метою належного контролю. У випадку, якщо виварювання солі не вдасться здійснювати, міська управа мала право продавати соляний росіл відповідно до існуючих цін: 1 гектолітр ропи = 30 топок солі. Також на соляному заводі було посилено воєнізовану охорону³⁴⁵.

Приблизно в середині жовтня 1914 р. місто відвідав молодий військовий кореспондент, а згодом і видатний російський письменник Олексій Толстой, який у нарисі «По Галичині» описав свої враження:

Дрогобич... — цілком уже європейське місто, адже на широких, освітлених електрикою вулицях знаходяться чудові будинки і красиві вілли. Це заводське місто, де нафта, яка поступає самопливом з Борислава, переробляється на вазелін, бензин та ін. Тут же стоять великі спиртоочисні заводи³⁴⁶.

Існує й інша характеристика міста від червня 1914 р. професійного революціонера О. Сіцінського:

Я поки що сиджу в Дрогобичі; містечко маленьке і, звичайно, дуже брудне. Але робити нічого, працюю в умовах, які були ще в часи існування цехів (цікаво, що цей лист адресувався засновнику радянської тиранії В. Ульянову-Леніну)³⁴⁷.

На початку окупації важливу функцію в обліку стратегічної сировини на Дрогобищині здійснював гірничий інспектор Т. Мацковський, який у жовтні–листопаді 1914 р. системно доповідав генеральному губернатору про стан соляної промисловості в Дрогобицькому повіті. В одній із докладних доповідних записок від 20 жовтня 1914 р. Т. Мацковський доповів, що «серед 9-ти солевиварювальних заводів у Сх. Галичині потужну частку державної монополії складали Дрогобицький та Стебницький»³⁴⁸. Вказувалося на те, що стебницькі шахти є одними із найглибших, сягаючи подекуди 120 м³⁴⁹. Було наголошено, що усі заводи «вигідно розташовуються у напрямку до Росії від Дрогобича на довжину 150 верств вздовж Прикарпаття»³⁵⁰. Т. Мацковський зауважив:

[...] соляні заводи в Дрогобичі та Стебнику в даний час цілком можна було визнати найбільш сприятливими за станом справ, оскільки вони знаходилися поблизу потужного нафтовидобувного району в Бориславі та Тустановичах, а також неподалік від державного нафтопереробного заводу Дрогобича (Galicja)³⁵¹.

³⁴⁴ ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 24зв.

³⁴⁵ Ibidem.

³⁴⁶ Кріль М., *op. cit.* – С. 122.

³⁴⁷ Ibidem.

³⁴⁸ ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 1зв.

³⁴⁹ Ibidem. – Арк. 6зв.

³⁵⁰ Ibidem. – Арк. 11зв.

³⁵¹ Ibidem.

На думку доповідача, це давало можливість з легкістю постачати ці заводи дешевою паливом. Саме за таких обставин в окупаційній владі з'явилися наміри упорядкувати державне управління за усіма підприємствами з метою уніфікованого контролю та постачання сировиною³⁵². Тобто окупаційна влада прагнула об'єднати управління нафтовою та соляною промисловістю Дрогобицького повіту в єдину керуючу структуру. Саме тому, було прийнято рішення привезти із Росії спеціалістів, які б тимчасово обійняли посади в управлінні новим контрольним органом в Дрогобичі³⁵³. Враховуючи небезпеку такої посади в умовах військового часу, заробітна плата за загальний контроль за соляним промислом мала складати на 1 місяць – 1055 рублів, виконання робіт на заводі в Дрогобичі – 5215 рублів, в Стебнику – 8905 рублів. Тобто працювати у Стебнику було значно небезпечніше, а ніж в Дрогобичі. Видатки на ведення канцелярії наглядача за соляними промислами на 1 місяць складали 1000 рублів³⁵⁴. Також окупаційна влада Дрогобицького повіту відновила і роботу соляних заводів у Стебнику.

Стратегія окупаційної влади у нафтопереробній галузі призвела до того, що замість палива на заводах почали використовувати нафтовий мазут, який у великих кількостях завозився із рафінерії «Галичина» біля Млинок Шкільникових³⁵⁵. Повідомлялося, що на цьому заводі було стільки мазуту, що при крайній необхідності ним можна було б забезпечувати усі галицькі залізничні дороги і Львівське громадське управління впродовж цілого року³⁵⁶. Управління соляними заводами здійснювалося через Генерал-губернаторство у Львові та Земельний кредитний банк, а торгівля сіллю отримувала усталену ціну – 25 копійок за 1 пуд. Експорт дрогобицької та стебницької солі здійснювався з Дрогобицької залізничної станції, яка цілком могла переправляти на місяць усю видобуту кількість солі – 72 000 пудів³⁵⁷.

Одразу після зайняття Дрогобищини росіянами активізувалися союзні переговори між англійськими власниками нафтових шибів в Бориславі і російським державним банком. Як відомо, ще у кінці серпня 1914 р., коли російські війська захопили Борислав, представники царської адміністрації передусім задовольнили домагання своїх союзників – французьких і англійських монополістів, не тільки повернули нафтові багатства, відібрані австро-угорськими властями, але й віддали значну частину володінь, які належали угорським компаніям. Для їх охорони навіть виділялися спеціальні військові підрозділи³⁵⁸. Вже у жовтні 1914 р. в Петербурзі серйозно зацікавилися відкриттям постійних філій свого банку в Галичині. Коли більш-менш ситуація на Галицькому фронті врівноважилася, англійська делегація колишніх нафтових акціонерів Борислава прибула з Лондона до Петербурга з метою проведення переговорів. Водночас питання філій російських банків одночасно почало обговорюватися на найвищому рівні. Англійські акціонери запевнили, що російські банки мали б в Галичині, зокрема в Дрогобичі, добре економічне підґрунтя, щоправда, зі свого боку англійці

³⁵² Ibidem. – Арк. 11зв.–12.

³⁵³ Ibidem. – Арк. 12.

³⁵⁴ Ibidem. – Арк. 12зв.

³⁵⁵ Ibidem. – Арк. 14зв.

³⁵⁶ Ibidem.

³⁵⁷ Ibidem. – Арк. 19–19зв.

³⁵⁸ Баран І., *Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 652. – С. 47.

вимагали дозволу на продовження робіт. Врешті російські інвестори погодилися на фінансування справи відновлення нафтових підприємств з ключовою метою – постачання галицької нафтопродукції до південно-східних губерній Російської імперії. Цьому питанню надавалося колосальне значення як в промислових, так і в урядових колах. Паралельно ці ж компанії зобов'язалися подбати і про інвестиції у лісозаготівельну справу, оскільки південно-західні губернії Росії відчували серйозний брак будівельного матеріалу³⁵⁹.

23 жовтня 1914 р. Т. Мацковський провів ревізію дрогобицького соляного заводу, під час якої з'ясувалося, що роботи виконувалися лише в плані виварювання солі, при цьому тільки на одній печі/сковороді³⁶⁰. Як пояснили ревізору робітники, для запуску другої печі бракувало коштів для оплати праці робітників і для закупівлі палива. З іншого боку, значна частина працівників пішла воювати за австрійську армію. Було відзначено, що в часі ревізії на заводі працював старий штат робітників³⁶¹.

Серед іншого окупаційний уряд активно почав обліковувати ресурси краю, зокрема наявність лісів і енергоресурсів, які було взято під контроль у якості державних маєтків Російської імперії. Наприклад, постійний контроль за лісовими ресурсами та їх поставкою до Російської імперії і на фронт у лютому 1915 р. контролював Тюнін, який виконував і функції бургомістра³⁶². В цей час державними лісами керувала головна управа рільництва у Львові на чолі з інженером-технологом П.І. Дубовським, який у статистичних відомостях подав інформацію, що державна монополія на ліс і землю приносить колосальні доходи у тисячах рублів. З цієї метою в листопаді 1914 р. в Дрогобичі відбулася нарада за участю військових і цивільних інженерів гірничого профілю, фахівців-електриків та ін. Серед них були начальник Галицької залізниці Немешев і віцепрезидент Львова Шталь. Учасники наради зробили загальний висновок, що Дрогобич має важливе значення для енергетичного забезпечення з військового погляду, а наявні нафтопереробні заводи можуть постачати паливом залізниці. Показовим є той факт, що вже 8 грудня 1914 р. було оголошено про набір слухачів на двомісячні курси з російської мови для учителів, які мали відбуватися у 5-ти містах, зокрема в Дрогобичі та Самборі, хоча у зв'язку із малою кількістю бажаючих, практично вони діяли лише у Львові.

В цілому росіянам було важко налагодити економічну стабільність в Дрогобицькому повіті, адже місто було серйозно пошкоджене, значна частина працюючих емігрували до Австрії, інша пішла служити на фронт, а у Дрогобичі працювала незначна частина фахівців різних галузей, при цьому переважна більшість жили на межі бідності. Складна ситуація була пов'язана також з браком хліба, адже під час мобілізації 1914 року до лав австрійської армії значна частина чоловіків були мобілізовані, а тому хлібозаготівля була зірвана. Для прикладу, у Рава-Руському повіті поля зовсім не зібрали, у Львівському – обробили четвертину, а Дрогобицькому – менше половини³⁶³. Врешті слід враховувати і підпільну роботу щодо свідомого зриву виробництва. З цього приводу у січні 1915 р. львівський губернатор писав:

³⁵⁹ Крип'якевич І., *op. cit.* – С. 56.

³⁶⁰ ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 21.

³⁶¹ *Ibidem.* – Арк. 21зв.

³⁶² Крип'якевич І., *op. cit.* – С. 53.

³⁶³ Баран І., *op. cit.* – С. 53.

[...] місто Дрогобич дійсно тепер перебуває у скрутному становищі. З відкриттям військових дій більш заможні люди виїхали, а ті, що залишилися, складаються з біднішого населення, яке досягає цифри понад 20 тисяч. Це населення майже цілком потребує допомоги³⁶⁴.

Особливу цінність для дослідження історії російської окупації на теренах Дрогобиччини має секретна документація. Наприклад, у Державному архіві Львівської області нам вдалося виявити секретну (за своїм цільовим призначенням та змістом) папку документів воєнного часу (січня–квітня 1915 рр.), яка містить воєнно-поліційні рапорти, оперативні допити, доноси та розпорядження адміністрації начальника Дрогобицького повіту, капітана Олексія Олександровича Тілло, який від імені російських окупаційних властей урядовував на Дрогобиччині і здійснював виконавчі, адміністративні, судові та наглядово-фінансові функції за усім життям мешканців. В оригіналі папка мала порядковий № 12 і носила назву «Нарадъ Управления Начальника Дрогобычскаго Уезда, Львовской Губернии. Бумагамъ по секретнымъ поручениямъ»³⁶⁵. Унікальність укладених в папці документів є безпрецедентною і зумовлена практичною рідкістю подібної документації, залишеної російськими окупантами, адже з терен Галичини основний її масив був вивезений у київські, московські та Санкт-Петербурзькі архівосховища впродовж 1939–1941 та 1944–1954 рр. Це зумовлено передовсім фальсифікацією історії, а також тим фактом, що тексти такого роду джерел містять унікальні дані про історичну пам'ять щодо тягlosti російської українофобії в Галичині впродовж вересня 1914–травня 1915 рр.

З приводу постаті капітана Тілло існують різні версії, адже в секретній документації окрім автографу «капітан Тилло» жодної аббревіатури щодо імені не було вказано. Ми схильні вважати, що мова йде властиво про Олексія Тілло, який дослужився до звання капітана ще до початку Першої світової війни і принаймні до кінця 1913 р. працював на посаді начальника Земської охорони³⁶⁶ Олькушського повіту Келецької губернії (з центром і м. Кельце)³⁶⁷. В історіографії про діяльність цього імперського чиновника домінують факти про воєнну кар'єру без жодних натяків про його участь у процесах нелюдського нищення української культури в Західній Україні. Водночас

³⁶⁴ Ibidem. – С. 51.

³⁶⁵ ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – 36 арк.

³⁶⁶ Російською «Земская стража» – об'єднання різних поліцейських команд, утворене у 1866 р., які існували в губерніях Царства Польського. До складу входили міська поліція, повітові жандармські команди, секретна розвідка та інформаційна канцелярія. Юрисдикції земської варті підлягали всі міста (крім Варшави і Лодзі), містечка, селища і повіти Царства Польського. Земська охорона підпорядковувалася Міністерству внутрішніх справ і керувалася варшавським генерал-губернатором. Уряд Земської охорони у кожній губернії підпорядковувався губернатору, якого на рівні повітів представляв начальник місцевої поліційної чи військово-поліційної бригади (повітовий начальник, який безпосередньо командував земською вартою). Земська охорона складалася з офіцерів і нижніх чинів, останні іменувалися стражниками і призначалися на службу губернаторами з відставних і запасних нижніх чинів. При виконанні службових обов'язків чини земської варті користувалися особливими правами вартових (див. статті № 128–151 Постанов Управління губерній Царства Польського // Звід законів. – Т. II. – Вид. 1892 року).

³⁶⁷ Російський державний історичний архів. – Ф. 1349. – Оп. 2. – Д. 611. – Арк. 53–58. Див. також коротку біограму у: Тилло Алексей Александрович капитан начальник Земской стражи Олькушского уезда Келецкой губернии на 1913 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fgurgia.ru/showObject.do?object=130831612&viewMode=B_10341&link=1.

варто зауважити, що Іван Крип'якевич подає відомості про капітана «Ан. Ал. Тилло», тобто з іншою аббревіатурою, що, можливо, пов'язано із банальною опечаткою, бо вже у перевиданні праці І. Крип'якевича у 2018 р. українські дослідники записали капітана як «Ан. Ол. Тилло»³⁶⁸. З іншого боку, існує версія, що на цій посаді міг також перебувати і відомий спортсмен російської імперії Олександр Олександрович Тілло, який у 1912 р. брав участь в Олімпійських іграх в Стокгольмі і в цей час вже мав звання капітана³⁶⁹. Проте сумнів щодо його можливого перебування в Дрогобичі у 1914–1915 рр. аргументується на тому, що 6 грудня 1913 р. колишньому спортсменові Олександру Тілло присвоїли звання полковника, а тому у 1914 р. він не міг працювати в Дрогобичі в званні капітана. В будь-якому випадку саме і з постанттю капітана Тілла були пов'язані усі депортації на Сибір з терен Дрогобищини.

В цілому за час окупації Дрогобича вересень 1914–травень 1915 рр. найбільше постраждало культурне життя міста, а особливо фонди місцевих бібліотек (начальних закладів та релігійних парафій), архіву та кабінетів гімназії, шпиталів, будинків сиріт та ін. Наприклад, під час квартирування донського козацтва в гімназії ім. Франца Йосифа I загальні збитки навчального закладу складали 88 717 корон³⁷⁰.

Паралельно із нищенням міської освіти дрогобицька поліція та спеціальний наряд управління начальника Дрогобицького повіту Львівської губернії організували секретну розвідку, яка була спрямована на пошук інакомислячих та патріотично налаштованих українців, поляків, євреїв та німців. Так, 26 грудня 1914 р. підопічний російських окупантів Михайло Івасівка прибув у парафіяльну церкву с. Стебник для того, щоб слідкувати за поведінкою місцевого унійного пароха о. Олексія (Грицика)³⁷¹. Під час виголошення молитов парох виголосив слова за здоров'я: «... цісаря Франца Йосифа I», – а в Болахівцях навіть організував спеціальну літургію. Відтак під час різдвяних свят, 5 січня 1915 р., начальник дрогобицького повіту капітан О. Тілло (його секретарем працював Булгаков) ствердив наказ із грифом «Секретно» для віита с. Стебник, у якому зобов'язав негайно заборонити о. Олексію (Грицику) церковне служіння у Стебнику як «неімеющому ієрархії»³⁷².

7 січня 1915 р. капітан О. Тілло наказав своєму помічникові в поліційній частині Ф. Красницькому таємно з'ясувати питання: «чи дійсно член міської управи Дрогобича, пан Вежинський під час захоплення міста російськими військами змінив своє німецьке прізвище Верстляйн на польське Вежинський і чим це зумовлено?»³⁷³. Як виявилось, начальник підозрював, що син Вежинського перебував у особовому складі австрійської армії.

В часі окупації будь-які новоприбулі на посаду мешканці Дрогобича ретельно перевірялися на «политическую благонадежность». Наприклад, 9 січня 1915 р. О. Тілло розпорядився своєму помічникові з'ясувати докладне досьє на громадянку міста Марію

³⁶⁸ Крип'якевич І., *op. cit.* – С. 16; *Московська окупація Галичини...* – С. 33.

³⁶⁹ Бубка С., Булатова М., *Первая российская олимпиада* // «Наука в олимпийском спорте». – № 2. – К., 2013. – С. 11.

³⁷⁰ Лазорак Б., Лазорак Т., *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа I в часі Першої світової війни...* – С. 43–44.

³⁷¹ ДАЛО. – Ф. 1246. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1–13в.

³⁷² Ibidem. – Арк. 2.

³⁷³ Ibidem. – Арк. 7.

Ельбівну Бергер, яка прагнула обійняти посаду писаря в міській управі Дрогобича³⁷⁴. 31 січня 1915 р. за політичні переконання з магістрату було звільнено багаторічних чиновників Вікентія Фільнера та Миколу Кедача (підозрювався в організації польського легіону перед вступом російських військ у місто)³⁷⁵.

Подібні переслідування супроводжувалися висилкою в Сибірську губернію. Так, 21 березня 1915 р. львівський губернатор наказав начальнику Дрогобицького повіту відправити в заслання до Сибірської губернії греко-католицького священика с. Горуцька о. Теофілія (Скобельського) «въ виду вредной его деятельности» строком на час воєнних дій в Галичині³⁷⁶. З джерел довідуємося, що отець Скобельський був зареєстрований за адресою «Симбирск, ул. Миртинова, 64»³⁷⁷. Така ж доля мала чекати і о. Романа Охримовича з Урича, котрого хотіли заарештувати в Дрогобичі³⁷⁸. В секретних джерелах, які публікуємо нижче чітко простежуються масовий характер ув'язнень священиків збоку росіян. Серед них росіяни прагнули арештувати і москвофільського священика, катехита учительської семінарії в Сокалі, о. Грицика, який переховувався у свого тестя о. Лаврівського в Болахівцях коло Дрогобича. Але коли росіяни зайняли Східну Галичину він повернувся назад до Сокаля³⁷⁹. Варто зауважити, що у 1915 р. о. Юліан Дзерович, один з перших опублікував реєстр вивезеного духовенства з терен Галичини у Сибір³⁸⁰. В цей час у багатьох допитах брав участь також адвокат Сьокало, про якого згадується у спогадах 1916 р. в «Львівській газеті», а також під час австрійського суду в Перемишлі³⁸¹.

Паралельно із щоденними переслідуваннями жителів Дрогобиччини слідувала програма матеріальних конфіскацій. Згідно з циркуляром генерал-губернатора Галичини графа Георгія Бобринського від 27 вересня 1914 р. окупаційній російській адміністрації було запропоновано терміново конфіскувати усе рухоме і нерухоме майно у тих мешканців Галичини, які евакуювалися із австрійською армією подалі від фронту, не залишивши на місцях довірених осіб чи родичів. Більше того, тотальна конфіскація стосувалася передовсім тих мешканців, котрі чинили «враждебныя действия по отношению къ русскому войску...»³⁸². Щоправда, ситуація із промисловими стратегічними об'єктами була дещо іншою, позаяк у нафтовому та соляному промислах окремими представниками колишнього австрійського персоналу продовжувала виконуватися робота. Часткову увагу генерал-губернатор просив звертати також і на ревізію винокурних заводів та дрібних гуралень³⁸³, які також потрапили в стратегічну програму економічної окупації краю. Розуміючи статус Галичини як сільськогосподарського краю, російська окупаційна влада добре орієнтувалася в колосальних запасах

³⁷⁴ Ibidem. – Арк. 9.

³⁷⁵ Ibidem. – Арк. 11.

³⁷⁶ Ibidem. – Арк. 31.

³⁷⁷ *В справі вивезених росіянами // Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914–червень 1915* / Написав Іван Петрович. – Львів, 1915. – С. 466.

³⁷⁸ *Скількицина в часі війни // Галичина під час Російської окупації...* – С. 485.

³⁷⁹ Ibidem. – С. 485–486.

³⁸⁰ Дзерович Ю., *Вивезене росіянами українське духовенство в азбучнім порядку // Галичина під час Російської окупації...* – С. 91.

³⁸¹ Рус М. *З переживань першого наїзду // Галичина під час Російської окупації...* – С. 314; Чайковський А. *Вісім місяців під медвежою лабою // Галичина під час Російської окупації...* – С. 249.

³⁸² ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1–13в.

³⁸³ Ibidem. – Арк. 12.

місцевих корисних копалин. У зведеній відомості про стан промисловості в Галичині у вересні 1914 р. зазначалося про стратегічне значення нафти, солі, каїніту, гірського воску, кам'яного вугілля, цинку, олова та ін.³⁸⁴

У § 15 тимчасового положення про управління фінансовими справами Галичини зазначалося, що адміністративні і господарські витрати з експлуатації тютюнової та соляної монополії (відповідно до пункту 8 статті 403 «Положення про польове управління військ у воєнний час») належать юрисдикції Воєнного генерал-губернатора Галичини, який діє згідно із бюджетом поданим уповноваженими у справах фінансів та з урахуванням прибутків від згаданих підприємств³⁸⁵. Водночас згідно 16 § тютюнова та соляна монополія повністю підпорядковувалася нагляду Тимчасового управління фінансовими справами Галичини і Буковини. До його компетенції входив контроль за податками, прибутками, видатками, постачанням службового персоналу гербовими знаками та канцелярськими бланками, веденням кадастрових книг і планів, наглядом за діяльністю податкових ревізорів, веденням звітності та ін.³⁸⁶

Цілком не випадково у вересні 1914 р. з метою ревізії промисловості Східної Галичини та з наказу міністра торгівлі та промисловості Російської імперії С. Тімашева сюди було направлено гірничого інженера міністерства, дійсного статського радника Г. Ф. Марковського. Дана технічна ревізія нафтового та соляного промислів була вкрай необхідною, позаяк через потужну оборону перемишльського форту австрійською армією ситуація в Прикарпатті залишалася нестабільною. Через це максимальний видобуток та обробка корисних копалин в регіоні були ризикованими³⁸⁷.

З цього приводу до нашого часу збереглася рідкісна доповідна записка російського гірничого інженера Г. Ф. Марковського³⁸⁸ для генерал-губернатора Галичини графа Георгія Бобринського, яка стосувалася розвитку соляної промисловості в Галичині. Цікаво, що центральне місце в описі солеварного промислу Галичини у записці відводилося давньому соляному заводу в Дрогобичі, який позиціонувався як найбільш прибутковий та взірцевий у плані якості виробництва, стратегічного місця розташування та довгої традиції торгівлі цією сіллю. Порівнюючи діяльність 9-ти соляних заводів Східної Галичини (Ляцьке, Дрогобич, Стебник, Болахів, Долина, Калуш, Делятин, Ланчин та Косів), Г. Марковський не тільки аналізує економічний потенціал кожного із відомих соляних заводів та їх родовищ (кам'яної та сирої солей), але й наводить статистичні показ-

³⁸⁴ Ibidem. – Спр. 11. – Арк. 1.

³⁸⁵ Ibidem. – Спр. 1. – Арк. 80.

³⁸⁶ Ibidem. – Арк. 80зв.

³⁸⁷ Ільницький І., *Нафтопереробна промисловість Галичини в умовах Першої Російської окупації краю (вересень 1914–червень 1915 рр.)* // *Проблеми історії України XIX–початку XX ст.* – 2014. – Вип. 23. – С. 299.

³⁸⁸ Російський інженер. Під час організації побудови Балахано-Сабунчинської церкви Преподобного Макарія єгипетського в м. Баку брав активну участь у розробці її проекту і з 28 березня 1898 р. входив до числа комітету з будівництва храму під керівництвом окружного інженера другого Кавказького гірничого округу Ф. С. Гаврилова. Приблизно з цього ж часу Г. Марковський обіймав посаду його заступника і виконував функції гірничого інженера. У 1901 та 1902 рр. Г. Ф. Марковський також обіймав посаду помічника окружного інженера Кавказького гірничого управління Російської імперії. на початку Першої світової війни почав працювати у Міністерстві торгівлі і промисловості Російської імперії і обіймав чин статського радника. При міністерстві виконував профільну функцію з аналізу та ревізій промислових об'єктів окупованих територій. Див, наприклад: Ільницький І., *op. cit.* – С. 299–300.

ники щодо внутрішньої фінансової перспективи у розвитку цих підприємств, враховуючи точні суми витрат на утримання промислу та прибутків від проданої солі. Серед іншого автор записки намагався визначити позитивні і негативні фактори, які впливали на розвиток соляного промислу як у часі воєнного стану, так і після найближчого підписання можливого мирного договору. З іншого боку, під час ревізії Г. Марковський з'ясував і подав на розгляд генерал-губернатора найбільш оптимальні шляхи реорганізації соляного промислу на користь російської окупаційної влади із мінімальними витратами для потреб тих мешканців, родичі котрих воювали на боці Австро-Угорщини.

Для історії Дрогобича, мабуть, найважливішим у публікованих нижче джерелах є наявність даних, які засвідчують про перший прихід російської окупаційної влади в Дрогобич (перед 10 вересня 1914 р.)³⁸⁹, час відновлення роботи соляного заводу та його внутрішню організацію і підпорядкування. Унікальним для дослідників соляного промислу Дрогобича виявився докладний опис процесу солеваріння, яке діяло в часі як австрійського, так і російського управління із збереженими традиціями добування, випарювання, фасування, зберігання, транспортування та продажу солі. Чи не вперше вдалося проаналізувати значення солеваріння для дрогобичан як у плані побутових, так і військових потреб. Основний текст ревізії та пропозицій у доповідній записці інженер уклав 20 жовтня 1914 р. і подав на розгляд генерал-губернатору Г. Бобринському. Відтак до цього часу ревізор змушений був опитати чимало львів'ян-промисловців та працівників 9-ти потужних соляних промислів для того, щоб визначити загальну ситуацію із виробництвом та продажом солі.

Спеціальну ревізію дрогобицького соляного заводу Г. Марковський проводив 23 жовтня 1914 р., в ході котрої виявив, що на заводі працювали робітники із старої адміністрації, оскільки молодше покоління воювало на боці Австрійської армії. Дрогобицький соляний завод, як і раніше, мав два потужних джерела: «старостинське» та «королівське». Щоправда, робота заводу була частково паралізована через воєнний стан та брак коштів на закупівлю необхідного обладнання. Як виявилось, робота на заводі була відновлена 22 вересня 1914 р. з дозволу інтенданта I Кубанської козацької дивізії капітана Белецького. Згідно з наказом начальника цієї дивізії старшим соляного заводу в Дрогобичі було залишено дрогобичанина Фердинанда Гофбауера. 9 вересня 1914 р. комендант Дрогобича осавул Ткачов призначив Карла Бланко директором цього заводу і зобов'язав його повністю відповідати за усі роботи, вести грошову документацію та матеріальну звітність із відповідним поданням для російської комендатури міста. При цьому впродовж 22 вересня – 5 листопада 1914 р. було вироблено лише 3284 метричних центнери солі. Врешті значна частина соляних запасів була розграбована у різний час³⁹⁰. Невипадково 29 вересня 1914 р. осавул Ткачов зобов'язав тимчасове управління міста Дрогобича терміново вивести соляний завод на повну потужність³⁹¹. З інших джерел довідуємося, що до кінця травня 1915 р. начальником дрогобицького повіту був Олександр Олександрович Тілло, а його помічниками працювали Антон Олександрович Печковський та колезький реєстратор (станційний наглядач) Антон Матейович Мражницький. Згодом на посаді реєстратора працював Федір Федорович Красницький³⁹².

³⁸⁹ Дрогобич був захоплений різними частинами XI-ї армії Російської імперії: кінною дивізією генерала Олександра Каледіна та 4-ма полками донського козацького кінно-артилерійського дивізіону і туркестанської кінно-гірської батареї генерал-майора Олександра Багалдіна (Валь Э. Г., *op. cit.* – С. 12).

³⁹⁰ ЦДІА України у Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 22зв.–23.

³⁹¹ *Ibidem.* – Арк. 23.–24.

³⁹² *Ibidem.* – Спр. 22. – Арк. 3, 6.

11 листопада 1914 р. львівська газета «Польське слово» опублікувала статтю, присвячену підсумкам діяльності Г. Марковського в Галичині³⁹³. Так, саме в цей час Міністерство торгівлі та промисловості отримало від делегованого з Санкт-Петербурга в Галичину інженера Г. Марковського докладний звіт про розвиток та діяльність на території Галичини усіх урядників торгівлі і казначейства. Зі звіту стало відомо, що Г. Марковський здійснював ревізію тютюнової, соляної, нафтової та ін. видів промисловості з метою встановлення уніфікованої системи акцизів. При цьому ревізію промислів у Галичині Г. Марковський здійснював разом із колишнім агентом Міністерства торгівлі і промисловості у Відні – паном А. Остроградським. Саме він, згідно з розпорядженням графа Г. Бобринського, очолив нагляд за діяльністю дрогобицького нафтопереробного заводу³⁹⁴.

В середині листопада 1914 р. до Дрогобича і Борислава також приїхала комісія із числа дирекції з питань залізничного транспорту, зокрема директора залізничного сполучення Олімпієва, віце-президента Львова д-ра Шталя і представників львівської газовні і електромережі. Ревізія тривала три доби, її мета полягала у статистичному аналізі потужностей нафтової справи, зокрема для постачання до Львова палива, оскільки у місті бракувало вугілля. на коліях Борислава і Дрогобича було виявлено достатню кількість цистерн для транспортування палива у столицю Львівської губернії, а тому одразу по завершенню ревізії було відправлено 200 цистерн³⁹⁵. Проте за якийсь час Міністерство комунікацій підняло питання: «...чи не перевести усю галицьку залізницю на паливо, перероблене з нафти у рафінеріях Дрогобича?»³⁹⁶ Начальник галицьких залізниць Немешаєв вказав на великі запаси нафти, які є в Галичині, а особливо коло Дрогобича, де знаходилася рафінерія, яка могла вповні слугувати базовою заправочною станцією для транспортування залізничного палива³⁹⁷.

В цілому мета ревізій полягала у тому, щоб з'ясувати економічні та торговельні можливості Галичини для перетворення її у досконалий ринок для збуту російських товарів. З цією метою до Санкт-Петербурга було надіслано пробні зразки кожного із видів товарів, які були об'єктом ревізії Г. Марковського і мали серйозний попит в окупованій Галичині, у тому числі славнозвісна дрогобицька сіль,³⁹⁸ яка ставала ще одним приводом для пропагандистської політики окупантів, мовляв: «Галиція – ісконное достояніє Росції»³⁹⁹. Щоправда, добре відомо, що в кінцевому випадку реорганізація та модернізація промисловості Галичини російською окупаційною адміністрацією, і в Дрогобичі зокрема, лише завдала непоправних збитків на сотні мільйонів рублів, залишивши за собою ганебний слід під час варварського нищення краю в часі власної евакуації у травні 1915 р. Врешті зміст цієї доповідної записки Марковського про ревізію промислових об'єктів публікуємо у додатку № 72 задля передання історичної правди про російську окупацію та стратегічне значення нафтових родовищ Дрогобищини.

³⁹³ *Przemysł i handel galicyjski / Wiadomości bieżące* // «Słowo Polskie». – № 508. – Lwów, 1914. – S. 2.

³⁹⁴ Ільницький І., *op. cit.* – С. 300.

³⁹⁵ Крип'якевич І., *op. cit.* – С. 55.

³⁹⁶ *Ibidem*.

³⁹⁷ *Ibidem*.

³⁹⁸ *Przemysł i handel galicyjski*... – S. 2.

³⁹⁹ Белгородский А., *Галиция – искомное достояніє Росції*. – М., 1914. – С. 48.

РОЗДІЛ III

Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа I у 1914–1918 рр.: нищівні наслідки окупації російської армії та спроби реанімації навчального процесу

Освітня традиція Дрогобицького державного педагогічного університету законо-
мірно повинна починатися від моменту заснування в Дрогобичі австрійської гімна-
зії ім. Франца Йосифа I, подібно до усталеного як в Зх. Європі, так і в Україні прин-
ципу тяглості освітнянських традицій, які культивувалися в межах головного навчаль-
ного закладу конкретного міста: його архіву, навчальних приміщень, педагогічних
кадрів, а також основних освітнянських завдань, які з плином часу практично не міня-
лися. Скажімо, Національний університет «Львівська політехніка» веде свою істо-
рію від 1844 р., коли тут було засновано Технічну академію, яку у 1877 р. перейме-
нували на Вищу школу політехніки, щорічні звіти якої подібно до звітів дрогобицької
гімназії майже повністю збереглися. Яскравим прикладом є також і Львівський наці-
ональний університет ім. І. Франка, який веде свою освітнянську традицію від поль-
ського університету, ствердженого Яном II Казимиром у спеціальній грамоті датованій
20 січня 1661 р.⁴⁰⁰ В цьому контексті цілком правомірною видається концепція книги,
яка 5 років тому присвячувалася 15-річчю відновлення історичного факультету дер-
жавного Франкового університету в Дрогобичі⁴⁰¹. У ній вперше наполягалося на тому,
що витoki освітнянських традицій Дрогобича сягають XIX ст., коли тут згідно з офіцій-
ним дозволом від 1 вересня 1856 р. була відкрита державна міська гімназія, яка, між
іншим, на високому кваліфікаційному рівні виховувала значну частину учительських
кадрів Дрогобицького повіту до 1918 р. включно⁴⁰². Нарешті в міжвоєнний час гімна-
зія так само отримала статус державної ім. короля Владислава Ягайла. Зрештою після
Другої світової війни педагогічний інститут переїхав у Дрогобич, в якому практично
досить добре збереглося гімназійне навчальне обладнання, не враховуючи, звичайно,
навчального забезпечення ідеологічною літературою та підручниками. Наприклад,
заняття фізкультури й надалі проводилося в північному дворикі головного корпусу,
у найдавнішому у Дрогобичі спортивному залі, збудованому ще в часі навчання Бруно
Шульца та Фелікса Ляховича (після часткового знищення в часі Першої світової війни

⁴⁰⁰ *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т.* – Т. 1. – Львів, 2011. – 716 с.+112 вкл.

⁴⁰¹ *Історичний факультет Франкового університету в Дрогобичі (1940–2007): ювілейна кни-
га до 15-річчя відновлення факультету* / Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), В. Здоровенко,
О. Тимошенко, В. Футала, С. Щудло. – Дрогобич, 2007. – С. 5.

⁴⁰² *Ibidem*.

зал був заново відбудований на початку 1920-х рр.). До речі, сьогодні там й надалі знаходиться центральний спортивний зал ДДПУ ім. І. Франка. Перелічувати спадок, залишений інституту в 1940-х рр. від колишньої гімназії, можна довго продовжувати, проте завдання даної розвідки не дозволяє вповні акцентувати увагу на тягlostі освітянської традиції Дрогобича, позаяк сама історія гімназії досі потребує джерельних пошуків, публікації архівних даних, а відтак і комплексного дослідження.

Як відомо, єдиною на сьогодні фундаментальною розвідкою, яка присвячена історії дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I є праця професора Зиновія Култиса, яка побачила світ щойно у 1908 р.⁴⁰³ Дослідники, що принагідно торкалися історії Дрогобицької гімназії за різні періоди з 1909 до 1939 рр., обмежувалися загальними міркуваннями та вивченням окремих питань. Тому історіографія є нечисленною, перш за все, пов'язана з працями польських істориків: директора гімназії Йосифа Старомейського (Старомейського)⁴⁰⁴, історика Мсціслава Мсцівуєвського⁴⁰⁵, А. Горбовського⁴⁰⁶, Є. Поточного⁴⁰⁷, А. Кжановського⁴⁰⁸, А. Пушки⁴⁰⁹, С. Заборняка⁴¹⁰ та ін. Серед українських дослідників окремі аспекти з історії гімназії вивчали М. Мінчак⁴¹¹, В. Винницький⁴¹², В. Тустанівський⁴¹³, Т. Батюк⁴¹⁴, Р. Пастух⁴¹⁵, Р. Горак⁴¹⁶, В. Тельвак⁴¹⁷, Л. Тимошенко⁴¹⁸ та ін. Цінною для вивчення історії Дрогобицької гімназії є сучасна колективна праця дрогобицьких

⁴⁰³ Kultys Ż., *Historia gimnazjum Drohobyckiego* // Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908. – Drohobycz, 1908. – S. 3–224.

⁴⁰⁴ Staromiejski J., *Kolonia wakacyjna drohobyckiego gimnazjum w Uryczu* // Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1911. – Drohobycz, 1911. – S. 1–23.

⁴⁰⁵ Mściwujewski M., *Królewskie wolne miasto Drohobycz*. – Lwów–Drohobycz, 1929. – S. 28–30.

⁴⁰⁶ Horbowski A., *Problematyka pedagogiczna na łamach sprawozdań szkolnych gimnazjów galicyjskich* // Galicja i jej Dziedzictwo. – T. 8: Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918 // Redaktorzy Czesław Majorek, Andrzej Meissner. – Rzeszów, 1996. – S. 73–80.

⁴⁰⁷ Potoczny J. Oświata dorosłych i popularyzacja wiedzy w plebejskich środowiskach Galicji doby Konstytucyjnej (1867–1918) // Galicja i jej Dziedzictwo. – T. 10. – Rzeszów, 1998. – S. 331.

⁴⁰⁸ Krzanowski A., Wybrane problemy opieki nad uczniami w sprawozdaniach dyrektorów gimnazjów galicyjskich // Galicja i jej Dziedzictwo. – T. 16. – Rzeszów, 2002. – S. 180–190.

⁴⁰⁹ Puszka A. Wychowanie Młodzieży w Gimnazjum w Drohobyczu w okresie Galicyjskim i czasach II Rzeczypospolitej // ДКЗ. – Вип. 10. – Дрогобич, 2006. – С. 406–417.

⁴¹⁰ Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskich na ziemiach polskich 1868–1939*. – Rzeszów, 2007. – S. 158, 217, 219, 263, 264, 265, 278, 284, 314, 337, 356, 287, 403, 404, 407, 412, 436, 462.

⁴¹¹ Мінчак М., *Пласт у гімназії ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі* // Дрогобицьчина – Земля Івана Франка. – Т. I. – Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1973. – С. 485–490.

⁴¹² Винницький В., *Тайний пласт у польській гімназії в Дрогобичі* // Дрогобицьчина – Земля Івана Франка. – Т. I. – Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1973. – С. 490–496.

⁴¹³ Тустанівський В., *Державна гімназія імені Владислава Ягайла в Дрогобичі* // Дрогобицьчина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів / Упорядник і редактор Михайло Шалата. – Т. 4. – Дрогобич, 1997. – С. 329–333.

⁴¹⁴ Батюк Т., *Шкільництво Дрогобицьчини в роки Західноукраїнської Народної Республіки* // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. II. – Дрогобич, 1997. – С. 26–31.

⁴¹⁵ Пастух Р., *Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах*. – Дрогобич, 2002. – С. 94.

⁴¹⁶ Горак Р., Гнатів Я., *Іван Франко*. – Кн. Третя. Гімназія. – Львів, 2002. – С. 360.

⁴¹⁷ Тельвак В., *Дрогобицький науковий гурток Історичного товариства у Львові* // ДКЗ. – Вип. VIII. – Дрогобич, 2004. – С. 256–263.

⁴¹⁸ *Історичний факультет Франкового університету в Дрогобичі (1940–2007): ювілейна*

дослідників, присвячена історії м. Дрогобича від найдавніших часів до початку ХХІ ст.⁴¹⁹ Відтак історія австрійського періоду гімназії після 1908 р. на сьогодні є недослідженою, не враховуючи останніх спеціальних джерельних публікацій, які розкривають історію гімназії лише за 1910 р.⁴²⁰

На сьогодні передовсім необхідно вивчити збережені навчальні звіти гімназії за 1914 – 1915 та 1915–1916 рр. З отриманими даними необхідно концептуально поєднати невідомий досі матеріал, зібраний в основному на шпальтах польськомовних дрогобицьких газет 1914р.: «Reforma» та «Tygodnik Drohobyski», інформаційні вістки яких передують подіям воєнного часу, а тому ілюструють буденне життя гімназії напередодні російської окупації міста Дрогобича. Важливим доповненням до справи є мемуарні спогади про військові операції російського генерала Олександра Каледіна, здійснені в Дрогобичі та його околицях впродовж 1914–1915 рр.

Останні кілька місяців перед війною дрогобицька гімназія, як і раніше, виконувала свої буденні освітянські завдання, а її керівництво традиційно долучало свій професорсько-викладацький колектив та учнів до культурного-релігійного життя міста. В січні 1914 р. місцева преса повідомляла про проведення в стінах гімназії внутрішньої «моральної реформи», згідно з якою вчителі та учні переходили на особливу форму звертання у своєму спілкуванні, що зводило наказову форму до мінімуму⁴²¹. Скажімо, коли вчитель раніше міг ганебно вилятись на учня за неготовність до уроку, то тепер він мусів це робити тільки за допомогою ввічливих звертань: «Szanowny obywatelu szkolny...»⁴²². Як зазначалося, нова формула, впроваджена директором Й. Староміським, серйозно спричинилася до піднесення шкільної моралі, а також до вдосконалення психологічного стану та етики учнів⁴²³.

18 січня 1914 р. директор гімназії разом із значною кількістю професорів та представниками молодіжних товариств були присутні на відкритті «Будинку для єврейських сиріт»⁴²⁴ (сучасний корпус історичного факультету), який був фундований нафтовим магнатом, політиком і мафіозі Якобом Файерштайном. на завершення урочистостей, після виголошення гебрейською та польською мовами молитви з Тори рабином доктором Маргулесом, в головному залі сиротинця гімназійний хор додатково заспівав пісню польською мовою⁴²⁵.

Варто також зауважити, що директор Й. Староміський (Staromicjski) перед війною брав участь і в політичному житті міста, позаяк керував серйозним навчальним закладом, але, як виявилось, через свої зв'язки із Я. Файерштайном він усе своє життя був запеклим ворогом бургомістра Раймонда Яроша, що особливо проявлялося в часі

книга до 15-річчя відновлення факультету / Ред. Кол. Л. Тимошенко (гол. ред.), В. Здоровенко, О. Тимошенко, В. Футала, С. Щудло. – Дрогобич, 2007. – С. 5-6.

⁴¹⁹ *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.)*.... – С. 320.

⁴²⁰ Лазорак Б., Лазорак Т. *Літній табір Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа в Уричі (1910) // Фортеця: збірник заповідника «Тустань»: на пошану Михайла Рожка*. – Кн. 1. – Львів, 2009. – С. 655-669.

⁴²¹ Jedach K., *Drohobyczend* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 3.– S. 2.

⁴²² Ibidem.

⁴²³ Ibidem.

⁴²⁴ *Dom sierot* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 4. – S. 2.

⁴²⁵ Ibidem.

виборів до гмінної ради м. Трускавця у січні 1914 р.⁴²⁶ З'ясувалося, що ці процеси негативно вплинули на життя гімназії. В цей час авторитет дирекції гімназії частково підупав у середовищі міста, оскільки між Й. Староміським та політиком євреєм паном Крепплом, який постійно публічно «гноїł łany polityczne Staromejskiego», часто відбувались конфлікти⁴²⁷. Невипадково 28 лютого 1914 р. українська та єврейська національні громади вимагали від посла до сейму Яна Ступницького домогтися відкриття у Дрогобичі окремих гімназій: «української для українців і німецької для євреїв»⁴²⁸. Проте варто зазначити, що посол водночас мав обов'язок протектувати інтереси державної гімназії ім. Франца Йосифа I⁴²⁹. Так на одному із засідань сейму посол намагався вплинути на рішення Крайової шкільної ради щодо реформи дрогобицької цісарсько-королівської гімназії, неодноразово зауважуючи «чи збирається шкільна рада реагувати на загальну кількість двійок в гімназії, що становить близько 40%»⁴³⁰. Йшлося також про дисциплінування діяльності директора Й. Староміського, який, незважаючи на свої досягнення в плані лібералізації гімназійного середовища, під кінець свого життя допускав серйозні педагогічні прорахунки в навчанні учнів⁴³¹. Шкільна управа пообіцяла виправити ситуацію, проте, як відомо, війна завадила здійсненню ширших реформ.

Цікаво, що 28 травня 1914 р. газета «Tygodnik Drohobycki» повідомила громадськість міста, що у зв'язку із запланованими на вересень виборами до сейму деякі професори гімназії політизували процес навчання⁴³². Як зазначалося, батьки учнів гімназії змушені були відверто агітувати та в майбутньому проголосувати за кандидатуру доктора Гальбана, який працював у гімназії, зважаючи на острах, що він із помсти буде «ich synom dwójkę dawać»⁴³³. Дійшло до того, що вчителі гімназії записували у свої приватні записники імена та прізвища родичів, які обіцяли проголосувати за кандидатуру Гальбана⁴³⁴. Таким чином, перед початком війни гімназія замість того, щоб активізувати молодь до воєнної ситуації, передовсім тих, хто входив до числа фізкультурних організацій «Сокіл» і «Пласт», продовжувала вирішувати політичні справи, спрямовані в основному проти демократичних сил, які підтримувала більшість дрогобицьких міщан на чолі із бургомістром Раймондом Ярошем та його командою християнської народно-демократичної партії, яку він очолював⁴³⁵.

30 травня 1914 р. журналісти міста опублікували відкриту апеляцію до директора гімназії і райця магістрату Й. Староміського, який за версією громадськості, у зв'язку із своєю поразкою у виборах у 1914 р. почав «зганяти злість» на тих учнях, батьки

⁴²⁶ *Wybory truskawieckie* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 6. – S. 2.

⁴²⁷ Ibidem.

⁴²⁸ *Agitacja wyborcza / Kronika* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 9. – S. 3; *Żydzi protestują, Rusini praktykują* // ibidem. – № 11. – S. 2.

⁴²⁹ *Interpretacje w Sejmie* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 12. – S. 2.

⁴³⁰ Ibidem.

⁴³¹ Ibidem.

⁴³² *Wybory sejmowe* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 21. – S. 2.

⁴³³ Ibidem.

⁴³⁴ Ibidem.

⁴³⁵ Ibidem.

яких не проголосували за його кандидатуру⁴³⁶. Так, по завершенню II навчального півріччя значна частина учнів гімназії штучно отримала негативні оцінки. Журналісти публічно вимагали від дирекції змусити своїх професорів до об'єктивного завершення навчання в гімназії, позаяк це може спровокувати серйозне загальноміське невдоволення⁴³⁷. Як зазначалося, на екзаменаційний процес впливало загальне порушення дисципліни в середовищі професорів, які все більше проявляли в стосунку до своїх учнів нервовість, викликану, як зазначалося: «не тільки недоспаними ночами і кепським настроєм, але й в окремих випадках потаємним расизмом, пияцтвом та політичними невдоволеннями»⁴³⁸. Все це неодмінно відбивалося на «бідному учневі, який все більше переживав за реакцію вчителя, аніж за свою відповідь на екзамені»⁴³⁹. Щоправда, таких вчителів у гімназії було обмаль, що не було визначальною ознакою в характеристиці діяльності установи в цілому⁴⁴⁰. Редакція не наважилася викрити надані анонімно прізвища вчителів, зазначивши лише навчальні предмети, з якими в учнів виникають необґрунтовані проблеми: історія, польська мова і математика⁴⁴¹. Зауважимо, що визначити, про кого саме йдеться з вчителів доволі важко, оскільки перед війною різні вчителі викладали згадані предмети у різних по віковій категорії класах. Скажімо, упродовж 1913 навчального року (далі – н. р.) історію у різних класах викладали: Антоній Огнєвський, Францішек Питель, Йозеф Байєр, Людвік Фриштак, Мечислав Павловський, Казимир Плачек, Станіслав Шафаж та Юліян Войцеховський⁴⁴². Якби там не було, але упереджене оцінювання учнів все ж мало місце в навчальному процесі в часі політичних кампаній 1914 р., що дуже негативно вплинуло на середовище учнів та їх психологічний стан. Наприклад, 14 липня 1914 р. газета «Tygodnik Drohobycski» повідомила, що учень дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, ім'я та прізвище якого анонімно позначалося буквою «Н.» (польською – «N»), намагався викинутися з вікна другого поверху будинку гімназії і вчинити самогубство. Як зазначалося «учень не міг пережити двійку з релігії», проте, на щастя, його колегам по класу вдалося врятувати хлопця⁴⁴³.

Важливим джерелом до вивчення історії гімназії у «переддень» війни є дві рубрики газети «Reforma», які публікувалися на її сторінках у травні і червні 1914 р. під назвою «З нашої гімназії». Як зазначалося, незважаючи на певні політичні нюанси, гімназія продовжувала зберігати серйозний авторитет в Дрогобицькому повіті, а її «виховний дух розходився по всьому повіті», що, в основному, зумовлювалося діяльністю директора Й. Староміського, який залучав гімназію до участі у найрізноманітніших сферах культурно-релігійного та суспільно-політичного життя⁴⁴⁴. Проте журналісти газети все

⁴³⁶ *Apel do pana radcy Staromiejskiego / Kronika* // «Tygodnik drohobycski: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 22. – S. 2.

⁴³⁷ Ibidem.

⁴³⁸ Ibidem.

⁴³⁹ Ibidem.

⁴⁴⁰ Ibidem.

⁴⁴¹ Ibidem.

⁴⁴² Sprawozdanie dyrekcji C.K. gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1913. – Drohobycz, 1913. – S. 54–57.

⁴⁴³ *Z II-go piętra / Kronika* // «Tygodnik drohobycski: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 27. – S. 3.

⁴⁴⁴ *Z naszego gimnazjum. I* // «Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu». – Drohobycz, 1914. – № 4. – S. 1.

ж присвятили свою розвідку критиці діяльності керівництва гімназії та декількох її професорів, які перетворили гімназію на фортецю зберігання старих підходів у вихованні та навчанні, що аж ніяк не відповідало передовим на той час європейським концепціям. Як зазначалося, «панує в цій гімназії старий дух, стара метода виховання і навчання, як ворог, не хоче, не бажає також нічого чути про нові потреби суспільства, про нові потреби душі, яка в основному вже звільнилася з-під давньої виховної рутини»⁴⁴⁵. Таким чином, чи не вперше за історію навчального закладу громадськість вимагала реформи гімназії, стіни якої були нібито консервативною фортецею, яка стримувала проникнення програми «громадського навчання», а її професори були «нікими слугами» старої системи⁴⁴⁶. Зрештою у діяльності директора Й. Староміського громадськість не спостерігала «усвідомленого напрямку, який би відповідав потребам, волі та духові сучасного народу»⁴⁴⁷. Відтак перед війною в очах інтелігенції повіту гімназія позиціонувалася, як «фабрика таких людей, яких хотіла собі виховати віденська регентська влада, цілі якої виключно державні та соціальні»⁴⁴⁸. Маючи у своєму складі чимало знаменитих професорів та дослідників, керівництво гімназії ніяк не погоджувалося на педагогічний експеримент, утримуючи навчальний заклад виключно «на адміністративній стопі»⁴⁴⁹. Критики зазначали, що в порівнянні зі Стрийською, Самбірською та Львівською гімназіями, Дрогобицька значно відставала у розвитку, оскільки тут впродовж останніх кількох років кількість учнів не перевищувала 900, а її директор штучно стримував наплив нових учнів, як говорилося: «пан директор готовий святкувати ювілеї виміром, хоч і багатьох літ, проте малих заслуг»⁴⁵⁰. Саме через консервативність у розвитку гімназії дрогобичани вже мали намір відкривати приватну гімназію і реальну школу, які аж ніяк не відповідали концепції урядника і директора Й. Староміського, який в свою чергу робив усе можливе, щоб за його життя цього не відбулося⁴⁵¹. Дирекції було висунуто публічний протест, за яким вона повинна «йти нога в ногу із потребами суспільства, для того аби виховувати правдиву людину»⁴⁵². Зазначалося, що якщо директор не підтримає цього гасла, редакція матиме за обов'язок постійно друкувати в рубриках найновіші переживання «душі учнів гімназії» з метою критики навчальної системи⁴⁵³.

В наступних числах цієї ж газети було опубліковано приватного листа, який надійшов до редакції від анонімної, проте званої в Дрогобичі особи, яка виступила на захист старих, але добрих методів виховання, при яких, як зазначалося, професор, з одного боку, міг «бити ледарів», а з іншого – був «благодійником учнів»⁴⁵⁴. Наголошувалося на тому, що саме із дрогобицької школи «старого духу» вийшли професори Ягеллонського університету – Віктор Чермак, Леон Штернбах, професор львівського університету – Олександр Колесса, директор учительської семінарії в Станіславові – о. Роттер, поет і вче-

⁴⁴⁵ Ibidem.

⁴⁴⁶ Ibidem.

⁴⁴⁷ Ibidem.

⁴⁴⁸ Ibidem.

⁴⁴⁹ Ibidem.

⁴⁵⁰ Ibidem.

⁴⁵¹ Ibidem.

⁴⁵² Ibidem.

⁴⁵³ Ibidem.

⁴⁵⁴ *Z naszego gimnazjum. II* // «Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu». – Drohobycz, 1914. – № 5. – S. 2.

ний Іван Франко та інші відомі постаті⁴⁵⁵. До всього зазначалося, що за керівництва Й. Староміського ніякого поступу в гімназії не спостерігається, при цьому у різних педагогічних колах Перемишля та Львова авторитет Й. Староміського різко впав через його особистий характер⁴⁵⁶. Також дописувач зазначив, що попередні керівники гімназії такі, як: Карек'ярт чи Бєсядський ніколи собі не дозволяли залучати адміністративний апарат своєї влади для тиску на процес виборів, зокрема через штучне виставляння двійок⁴⁵⁷.

На нашу думку, не слід надмірно політизувати історію гімназії в цей час, адже вона продовжувала повноцінно здійснювати процес навчання, методику і дидактику якого шкільна управа оцінювала на високому рівні. Невипадково за заслуги у педагогічній роботі 13 червня 1914 р. цісар імператор номінував директора гімназії Й. Староміського та вчителя греко-католицького катехизису греко-католицького священика Полієвкта Кмита титулами шкільних радників⁴⁵⁸.

Перед початком війни учні гімназії, які входили до польського спортивно-військового товариства «Сокіл», завчасно проводили свою фізичну підготовку, що свідчить про усвідомлення наближення надзвичайної ситуації в середовищі керівництва молодіжної організації. Наприклад, ще 29 березня 1914 р. президент цього товариства інженер Броніслав Вежинський організував нараду керівників відділів товариства: панів Слєдського, Бурггардта, Срочинського і Хцюка, які вибрали нових членів керівництва в особі інженера Леона Ройтта, пана Пйотровського, пана Шеффера і Лобоса, а також затвердили новий, сталий реєстр членів разом із молоддю у кількості 453 особи⁴⁵⁹.

Важливі джерельні вістки про життя гімназії впродовж 1914–1916 рр. знаходимо на сторінках навчального звіту цієї установи, друкування яких було відновлено в 1917 р., тобто лише за 2 роки після визволення м. Дрогобича австрійською армією⁴⁶⁰.

На початку серпня 1914 р., в момент вибуху війни, кілька членів із вчительського складу вступило до австрійських легіонів цісарсько-королівської армії, а два професори та кілька десятків учнів увійшли до Польського легіону⁴⁶¹. Серед них 6 серпня 1914 р. був мобілізований і відомий краєзнавець та вчитель гімназії Мєціслав Мєцівуєвський, який служив у бригаді польських легіонів Й. Пілсудського, які воювали на східному фронті, зокрема у битвах під Жураками, Богородчанами і Молотковим. Пізніше М. Мєцівуєвський воював у лавах 4 полку 9 армії, а також у канцелярії штабу. 16 серпня 1915 р. його було підвищено до звання сержанта, а в серпні 1917 р. відзначено відзнакою. В наступний період з 15 вересня 1917 р. до 31 жовтня 1918 р. служив у лавах виключно австрійських легіонів. При цьому за період служби двічі перебував у шпиталях Ярослава і Кракова⁴⁶². Так само частина українських професорів та учнів

⁴⁵⁵ Ibidem.

⁴⁵⁶ Ibidem.

⁴⁵⁷ Ibidem.

⁴⁵⁸ *Nominacje / Kronika* // «Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty». – Drohobycz, 1914. – № 23. – S. 3.

⁴⁵⁹ *Walne zgromadzenie Sokola / Kronika* // «Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu». – Drohobycz, 1914. – № 2. – S. 3.

⁴⁶⁰ *Zakład w czasie wojny / Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobycz za rok szkolny 1914/15 i 1915/16*. – Drohobycz, 1917. – S. 70.

⁴⁶¹ Ibidem. – S. 4.

⁴⁶² *Mściwujewska-Rojek B. Mściwujewski (1883–1954) // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej»*. – № 22. – Wrocław, 2018. – S. 5.

вступила до лав легіону Українських січових стрільців. В звіті за 1914–1915 рр. було укладено рідкісний для історії нашого міста реєстр цих професорів та учнів з ґрунтовними уточненнями типів підрозділів, у яких освітяни проходили службу⁴⁶³.

Таблиця 1. Особовий склад професорів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, які мобілізувалися до австрійської армії у 1914 р.

№ п/п	Ім'я та прізвище вчителя	Посада в гімназії	Звання та підрозділ	Бойові відзнаки	Додаткові дані
1.	Чеслав Хобжинський	заступник вчителя	–	–	учасник від початку війни
2.	Людвік Фриштак	заступник вчителя	підпоручик 13-го польського піхотного легіону (ППЛ)	медаль «Signum laudis»	двічі поранений
3.	Едмунд Гібчинський	заступник вчителя	–	–	учасник від початку війни
4.	Оваде Гольдберг	заступник вчителя	рядовий запасу 15-го ППЛ	–	–
5.	Євстахій Гамерський	заступник вчителя	однорічний мисливець при артилерії	–	учасник від початку війни
6.	Адольф Ямполлер	екзаменатор, заступник вчителя	підпоручик посполитого руху	–	учасник від початку війни
7.	Роберт Ловелл	асистент при навчанні малювання	солдат ППЛ	–	служив від початку серпня 1914 р. початку війни
8.	Ян Мидляж	вчитель	резервний рядовий запасного 16-го піхотного полку районної оборони	–	–
9.	Ян Новосельський	екзаменатор, заступник вчителя	хорунжий артилерії	–	учасник від початку війни; в березні 1915 р. потрапив у російський полон
10.	Генрик Пінкас	заступник вчителя	надпоручик 57-го ППЛ	–	учасник від початку війни
11.	Зигмунд Райс	професор	солдат ППЛ	–	вступив до армії у серпні 1914 р.
12.	Юзеф Врубель	професор	поручик 32-го піхотного посполитого руху	–	учасник від початку війни
13.	Францішек Заморський	вчитель	поручик 33-го піхотного посполитого руху	–	учасник від початку війни

⁴⁶³ Zakład w czasie wojny... – S. 4.

Серед двох особистих справ вчителів гімназії, які збереглися до нашого часу з архіву гімназії, є виняткова справа вчителя Францішека Заморського, за якою можна реконструювати біографію та кар'єру педагогічної діяльності рядового вчителя в дрогобицькій гімназії до 1932 р. включно⁴⁶⁴. Як виявилось, Ф. Заморський народився 14 вересня 1874 р. в Тарнові в польській родині⁴⁶⁵. Впродовж 1892–1895 рр. навчався у тарновській вчительській семінарії. 19 вересня 1900 р. Ф. Заморський проходив підвищення кваліфікації у краківській гімназії III ступеня⁴⁶⁶. Впродовж 1900–1904 рр. він навчався у Краківському університеті на філологічному відділі із поглибленим вивченням польської та німецької мови, де 18 листопада 1909 р. отримав диплом вчителя⁴⁶⁷. Натомість педагогічна кар'єра Ф. Заморського розпочалася значно раніше, оскільки починаючи із 1896 р., він працював у різних приватних і державних гімназіях Кракова і лише 1 вересня 1910 р. почав викладати в Дрогобичі⁴⁶⁸. Таким чином, в дрогобицькій гімназії часто працювали вчителі, які перед тим проходили серйозний вишкіл у передових гімназіях імперії. З початком війни, 1 серпня 1914 р., Ф. Заморський добровільно мобілізувався у австрійську армію, в якій прослужив до 1 вересня 1918 р., отримавши звання підпоручика⁴⁶⁹. В часі українсько-польської війни він так само добровільно продовжував виконувати свої обов'язки тепер уже в польському війську (з 18.07.1920 до 17.11.1920)⁴⁷⁰.

Як бачимо, ще в серпні 1914 р. працівники та учні гімназії почали записуватися в різні підрозділи австрійської армії, серед яких також і в лави Українських січових стрільців. Незважаючи на певне політичне протистояння, яке вже назрівало між поляками та українцями, дирекція все ж опублікувала списки всіх своїх учнів у тому числі і січових стрільців.

Таблиця 2. Особовий склад учнів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, які мобілізувалися до австрійської армії у 1914 рр.

Назва підрозділу	Імена та прізвища учнів
Легіон Українських Січових Стрільців	Ігнацій Харкавців, Іван Чаповський, Володимир Дучко (Дучко?), Михайло Головей, Сабин (Євген) Ясеницький (3 сотня ^I), Петро Яворський, Василь Косак (1 сотня ^{II}), Євстахій (Ілько) Кузан (5 сотня ^{III}), Лука Луців (5 сотня ^{IV}), Іван Марків, Теодор Мартин, Михайло Матчак (5 сотня ^V), Михайло Мінчак (5 сотня ^{VI}), Тимофій Робак, Михайло Стецюк (5 сотня ^{VII}), Євстахій Знак, Петро Знак
Польський Піхотний Легіон	Станіслав Бергер, Станіслав Бороньський, Людвік Бучинський, Юзеф Холева, Леопольд Холева, Адама Дуда, Антоні Дуда, Адам Ґалінський, Казимир Гайнош, Станіслав Янчалець, Станіслав Круль, Броніслав Кумор, Владислав Печко, Артур Шолленбергер, Владислав Тенча, Михайло Зельонка

⁴⁶⁴ ДАЛО. – Ф. 1262. – Оп. 11. – Спр. 103. – 13 арк.

⁴⁶⁵ Ibidem. – Арк. 7.

⁴⁶⁶ Ibidem.

⁴⁶⁷ Ibidem. – Арк. 7зв.

⁴⁶⁸ Ibidem. – Арк. 2зв.

⁴⁶⁹ Ibidem. – Арк. 8.

⁴⁷⁰ Ibidem.

Інші частини австрійської армії	Хайм Анкер, Адам Арвай, Арон Бадіан, Михайло Банась, Саламон Баумгартен, Максиміліан Бергверк, Сало Бергверк, Самуель Блауанг, Йоахім Білас, Абрагам Блох, Юзеф Блог, Володимир Борович, Альбін Бульфан, Антоні Харув, Владислав Хітри (Хитрий?), Владислав Целінський, Ян Чупкевич, Мечислав Дангоффер, Ян Данилишин, Юзеф Добровський, Генрик Дінстаг, Адольф Дорнстраух, Бенямін Дорнстраух, Ян Дубик, Йосиф Думін, Кароль Дзюбка, Марцелі Еліясевич, Владислав Еліясевич, Олексій (Олекса) Фарима, Маркус Файерштайн, Михайло Фрайт, Іван Франко, Казимир Фріц, Філіп Фухсберг, Вільгельм Фухсберг, Генрик Гартенберг, Саламон Гассер, Леон Гетрой,
Інші частини австрійської армії	Мечислав Гінтер, Антоній Готкович, Леон Готліб, Озияш Готліб, Герман Грауер, Мечислав Гренік, Якуб Гросфельд, Самсон Галламанн, Беріш Гальберштайн, Якуб Гальберштайн, Ісер Гальперн, Зигмунд Гальперн, Абрагам Гассман, Емануель Гаусер, Володимир Гаврилів, Юзеф Гайбер, Едмунд Гайберг, Леопольд Гаймберг, Натан Гаймер, Ізак Генсфельд, Іван Геврик, Пайлет Горович, Зигмунд Ірла, Микола Іваник, Зенон Янушке, Генрик Яноцький, Володимир Ярецький, Михайло Ярема, Еліаш Яворський, Мойсей Йосефсберг, Самуель Йосефсберг, Юзеф Качмарський, Еліаш Калічак, Герман Каммерманн, Кароль Кавецький, Вітольд Келлер, Євстахій Клось, Владислав Кордек, Абе Корнблюг, Ян Ковалюв (Іван Ковалів?), Станіслав Ковалюв (Ковалів?), Бенямін Катарба, Юліуш Козолубський, Давід Крайсберг, Мойсей Крайсберг, Михайло Ляхович, Юзеф Ліндер, Герш Ліппнер, Петро Лех, Генрик Льовенберг, Макс Лювенберг, Василь Лемех, Теодор Логін, Петро Лучечка, Ян Мачек, Кароль Мачек, Мартин Мазур, Давід Метаномський, Корнель Метаномський, Антоній Меджицький (Модрицький), Тадеуш Мігельський, Александр Млинкевич, Леон Морський, Тадеуш Намачинський, Микола Немилович (Німилович), Якуб Оберлендер, Віктор Осмакевич, Здіслав Полівчак, Бенямін Раббах, Мар'ян Рехнер, Макс Райхман, Леон Рінгель, Шає Рот, Ізраель Ротенберг, Юліуш Рудерманн, Герман Сандіг, Йонаш Шурмахер, Матес Шпрайер, Матес Шварц, Юзеф Сікора, Микола Сов'як, Стефан Стецик, Юзеф Стоєр (Штоєр?), Йонаш Стіль (Штіль?), Михайло Стоцький, Адам Стоффер, Францішек Струс, Леон Струтинський, Олексій Сусюк, Юзеф Шандровський, Володимир Шипайло, Францішек Шледзюна, Еліаш Снятинський, Хайм Табак, Мойсей Табак, Нафталє Табак, Якуб Танненбайм, Гієронім Тхужельський, Абрагам Тайтельбаум, Маурицій Тайтельбаум, Нуссен Теппер, Валерій Томашек, Мечислав Турнгайм, Юзеф Уленський, Казимир Урбанович, Генрик Вальд, Герман Валь, Саламон Вагман, Мечислав Васілевський, Дмитро Ваврик, Михайло Ваврик, Станіслав Важний, Самуель Вайс, Кароль Вернер, Василь Веселий, Володимир Веселовський, Герман Віксель, Леон Вінтер, Михайло Радевич-Винницький, Стефан Радевич-Винницький, Станіслав Вішньовський, Йосиф Войтович, Іван Вовк, Едвард Зуцкерберг, Гжегож Зимин, Владислав Жук

¹ *Українські Січові Стрільці 1914 – 1920*. Третій наклад. Матеріали до альбому зібрали доктор Іван Іванець і Василь Софронів. – Монреаль, 1955. – С. 148.

^{II} Ibidem. – С. 145.

^{III} Ibidem. – С. 150.

^{IV} Ibidem. – С. 151.

^V Ibidem. – С. 150.

^{VI} Ibidem.

^{VII} Ibidem.

В період шкільного 1914–1915 н. р. через окупацію Дрогобича російськими військами навчання не могло відбуватися. Перші офіційні патрулі російської армії, які прибули в Дрогобич 16 вересня 1914 р. не заподіяли жодної шкоди гімназії⁴⁷¹. Проте через кілька днів присутність окупантів далася в знаки. Після того як 20 вересня відділ козаків був розквартирований в приміщенні гімназії, військові почали по-варварськи нищити матеріальні цінності закладу: було знищено обладнання для навчання в кабінетах, канцелярське знаряддя в кабінеті директора Й. Староміського тощо⁴⁷². Після цього професори гімназії – доктор, завідувач українською бібліотекою Володимир Більчак та професор, вчитель латинської мови Юзеф Шабовський відправилися із скаргами до полковника донського козацького корпусу Дмитра Сазонова (з 23.09.1915 р. – генерал-майор, згодом учасник білого руху). Полковник особисто відвідав гімназію, після чого віддав наказ козакам не тільки припинити будь-який розбій в будинку і на його подвір'ї, але й оголосив заклад в статусі особистої опіки⁴⁷³. Однак рядові козаки, відходячи з будинку, як зазначалося у звіті, «з ненависті» вчинили ще більший розбій, аніж раніше⁴⁷⁴. Після цих подій в місті запанував спокій, що дозволило впорядкувати гімназійну канцелярію директора, а 4 професори, які залишилися в Дрогобичі – гр.-кат. священник Полієвкт Кмит, професор Іван Нємцов, Володимир Більчак та професор Юзеф Шабовський почали відновлювати та організовувати роботу з гімназійною молоддю⁴⁷⁵.

До кінця жовтня 1914 р. спрощена програма навчання в гімназії не могла відновитись через те, що в околичних селах в напрямку до Самбора відбувались періодичні сутички із підрозділами УСС. Під час окупації почесним російським старостою було призначено – Рапота, який на початку жовтня погодився на поновлення навчання в гімназії⁴⁷⁶. 15 жовтня дирекція розпочала вступний запис та урочисту конференцію, під час якої до міста з тилу раптово зайшов австрійський патруль УСС⁴⁷⁷. 21 жовтня 1914 р., коли розпочався другий контрнаступ російських частин на Дрогобич, під час якого у місто вступив так званий «карний відділ»⁴⁷⁸, розпочалися свавілля донських козаків⁴⁷⁹, які масово грабували багаті крамниці єврейських купців, серед них навіть було спалено будинок і крамницю батька Бруно Шульца – Якоба, який на той час вже встиг евакуюватися до Відня⁴⁸⁰. Ці події свого часу відобразив у своїх рисунках відомий польський художник, дрогобичанин Фелікс Ляхович⁴⁸¹. Як зазначалося у звіті гімназії: «цілий тиждень козаки палили міські будинки, нищили магазини, грабували людей на вулицях, нищили приватні помешкання»⁴⁸².

⁴⁷¹ *Zakład w czasie wojny...* – S. 3.

⁴⁷² *Ibidem*.

⁴⁷³ *Ibidem*.

⁴⁷⁴ *Ibidem*.

⁴⁷⁵ *Ibidem*.

⁴⁷⁶ *Ibidem*.

⁴⁷⁷ *Ibidem*.

⁴⁷⁸ *Ibidem*.

⁴⁷⁹ *Нариси з історії Дрогобича...* – С. 121.

⁴⁸⁰ Budzyński W. *Miasto Schulca*. – Warszawa, 2005. – S. 8.

⁴⁸¹ *Drohobycz Feliksa Lachowicza* / Teksty B. Długajczyk, R. Kołodzki-Stobbe, Jerzy M. Pilecki; Opracowanie not katalogowych B. Długajczyk; Opracowanie graficzne T. Nuckowski; Redakcja A. Chudyk, J. Kułakowska-Lis; i in. – Olszanica, 2009. – S. 124–125.

⁴⁸² *Zakład w czasie wojny...* – S. 3.

21 жовтня гімназія ім. Франца Йосифа I теж переживала подібний стан. В будинку гімназії було розквартировано підрозділи російських жовнірів, які вчинили особливий погром: «практично повністю знищили кабінет фізики та натуральної історії, розбивали скляні прилади, палили книги з бібліотек, а також пошкодили чимало іншого інвентаря»⁴⁸³. Згадані раніше професори вкотре звернулися по допомогу до офіцерів, проте, окрім обіцянок вже ніяких наказів не віддавалося. Погроми в гімназії тривали до грудня 1914 р., доки окупаційна влада не розпорядилася розмістити у кількох залах гімназійного будинку Добровичинний Комітет, що поклало край розбоям⁴⁸⁴.

В цілому за час окупації 1914–1915 рр. найбільше постраждали фонди бібліотек, архіву та кабінетів гімназії:

1. У вчительській бібліотеці було знищено 568 справ у 623 томах загальною вартістю 2100 корон.

2. У польській бібліотеці, яка до війни налічувала 2191 справу в 2974 томах, було знищено 147 справ у 183 томах; було пошкоджено і спалено чимало книг, що в цілому складало вартість у 1500 корон.

3. Українська бібліотека, яка нараховувала 1000 томів, вартістю 2500 корон була повністю знищена, що свідчить про антиукраїнський характер російської окупаційної влади.

4. У німецькій бібліотеці, яка налічувала 707 справ у 1137 томах, було знищено 521 справу (821 том), вартістю 2000 корон.

5. У бібліотеці для вбогих учнів, яка налічувала 1293 книги – 715 було знищено на загальну вартість 2000 корон.

6. Кабінет фізики було повністю розгромлено, а загальна вартість збитків складала 30000 корон.

7. Природничий кабінет поніс втрат на суму 20000 корон.

8. У кабінеті малювання, в якому зберігалося 3000 малюнків, половину було знищено на суму 1000 корон.

9. В кабінеті географії, де зберігалося 342 твори мистецтва та муляжів – 162 було знищено на суму 000 корон.

10. Музейну нумізматичну колекцію гімназії вартістю 300 корон було викрадено.

11. Обладнання гімнастичного залу було знищено на суму 2768 корон 80 галлерів.

12. Повністю знищено обладнання для ігор та забав на загальну суму 955 корон 20 галлерів.

13. Комплекти шкільних підручників із вчительських шаф знищено на суму 305 корон.

14. Музичні інструменти були знищені на суму 2070 корон.

15. Обладнання фотографічного гуртка знищено на суму 800 корон.

16. Вартість знищеного навчального обладнання (лавки, парти тощо) складала 17718 корон⁴⁸⁵.

Таким чином загальні збитки гімназії складали 88717 корон, що в наступні 1915–1916 рр., аж ніяк не дозволяло керівництву швидко закупити необхідне, позаяк бюджет у гімназії був обмежений воєнним часом. Надмірне варварство росіян в сто-

⁴⁸³ Ibidem.

⁴⁸⁴ Ibidem.

⁴⁸⁵ Ibidem. – S. 33–34.

сунку книг, які зберігалися в гімназії цілком відповідало 4-му та 5-му параграфам постанови графа Бобринського від 19 вересня 1914 р.⁴⁸⁶

§4 – забороняється продаж у книжкових магазинах і кіосках, а також видача для читання з бібліотек на російській мові і «малорусском наречіи», які видані не в межах Російської імперії. Всі ці книги повинні бути складені в окремому місці за вказівкою місцевої влади;

§5 – заборонялося продавати та видавати для читання бібліотечні книги написані іншою мовою чи мовними діалектами окрім російського, а також тих книжок, тексти яких мали ворожий характер по відношенню до російської влади і російського народу.

Друкування іншомовних видань теж заборонялося, у зв'язку із чим щорічні звіти гімназії в часі окупації перестали друкувати. Порушення цієї постанови передбачало 3 місяці тюрми або штраф у розмірі 3000 крб.⁴⁸⁷

14 травня 1915 р. австрійські війська увійшли до Дрогобича, що сприяло відродженню гімназії, хоча в цей же день кілька десятків учнів пройшли мобілізацію⁴⁸⁸ (відновлення адміністрації відбувалося до 26 травня). В серпні 1915 р. учні, які брали участь у легіонах австрійської армії, отримали можливість скласти літні екзамени⁴⁸⁹. на початку вересня 1915 р. з евакуації в Дрогобич повернулася основна частина професорсько-викладацького складу, силами якого було повністю відновлено навчання⁴⁹⁰.

Навчальний 1915/1916 рік розпочався 1 вересня урочистою літургією, яка відправлялася у парафіяльному костюлі Св. Варфоломія. В цей час записалося 639 учнів стаціонарної форми та 62 приватної, яких було розподілено у першому півріччі на 17 відділень, а у другому – на 19⁴⁹¹. Не очікуючи напливу такої кількості молоді, дирекція не мала можливості розмістити учнів у будинку гімназії, у зв'язку із чим було заореновано чотири навчальні зали у польській бурсі ім. Адама Міцкевича⁴⁹².

9 вересня, а згодом і 19 листопада 1915 р. учні та вчителі гімназії організовували урочистість, приурочену вшануванню пам'яті дружини цісаря Єлизабет⁴⁹³.

Екзаменаційна комісія розпочала свою роботу одразу із відновлення процесу навчання, і впродовж 21, 22 та 23 вересня 1915 р. провела письмовий екзамен для учнів, які не змогли раніше скласти іспити⁴⁹⁴.

У звіті гімназії дирекція повідомила, що їй невідомо докладно про місця перебування своїх вчителів та учнів під час війни, а про деяких вчителів інформація була взагалі відсутня через зникнення без вісти або у зв'язку з перебуванням на далеких фрон-

⁴⁸⁶ Садовий В., *Лицар в зброї для міста Дрогобича*. – Дрогобич, 2010. – С. 8, 11–12.

⁴⁸⁷ Ibidem. – С. 12.

⁴⁸⁸ *Zakład w czasie wojny...* – С. 4.

⁴⁸⁹ Ibidem. – С. 3.

⁴⁹⁰ Ibidem. – С. 4.

⁴⁹¹ *Kronika zakładu // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16*. – Drohobycz, 1917. – С. 45.

⁴⁹² Ibidem.

⁴⁹³ Ibidem.

⁴⁹⁴ Ibidem.

тах⁴⁹⁵. Таким чином, керівництво намагалося нагромадити якомога більше відомостей про долі своїх випускників, учнів та професорів.

Навіть під час відновлення навчання серед учнів гімназії завжди були добровольці, які посеред року мобілізувалися до армії. Скажімо, впродовж навчального 1915 – 1916 р. до армії вступило чимало учнів V–VII класів.

Таблиця 3. Особовий склад учнів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, які мобілізувалися до австрійської армії упродовж 1915–1916 рр.

№ п/п	Ім'я та прізвище учня	клас
1.	Тадеуш Заячковський	V
2.	Юзеф Войтович	Vб
3.	Стефан Ракочи	Vц
4.	Казимир Лев	Vц
5.	Тадеуш Смольницький	VIa
6.	Фабіан Пехтольд	VIa
7.	Ісаак Нойбауер	VIa
8.	Рафаель Магер	VIa
9.	Озияж Гельзер	VIa
10.	Адольф Арцт	VII
11.	Леон Грауер	VII
12.	Нахман Гіршгаут	VII
13.	Мордхе Йосефсберг	VII
14.	Ізресьл Шайнер	VII
15.	Мечислав Сольчак	VII
16.	Кароль Домадзерський	VIII
17.	Вольф Еренфельд	VIII
18.	Станіслав Шайна	VIII

Після визволення Дрогобича дирекція гімназії змушена була кардинально реорганізувати професорсько-викладацький колектив, оскільки значна його частина брала участь у війні, а частина ще не повернулася з еміграції. Директором гімназії продовжував залишатися Й. Староміський, який тоді вже мав VI педагогічний ранг, а також був обраний заступником керівника Окружної шкільної ради⁴⁹⁶. Більшу частину 1914–1915 шкільного року він перебував на еміграції в Празі, де керував двома науковими курсами, а також управляв екзаменаційною комісією⁴⁹⁷.

Поряд із директором влітку 1915 р. навчання організовували 45 вчителів, з них 29 – сталих вчителів та 25 вчителів – на заміні⁴⁹⁸, які приступили до виконання своїх педагогічних обов'язків з листопада 1915 р., оскільки значна частина вчителів перебувала досі в евакуації. Щоправда варто зазначити, що 27 листопада 1915 р. газета «Нова Реформа» у Відні опублікувала офіційне розпорядження Міністерства вну-

⁴⁹⁵ *Zakład w czasie wojny...* – S. 4.

⁴⁹⁶ *Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1915/16* // Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 11.

⁴⁹⁷ *Ibidem*.

⁴⁹⁸ *Ibidem*. – S. 11–19.

трішніх справ Австро-Угорщини, про те, що ті біженці та їх родини, які мають змогу повернутися до своїх домівок сміло можуть повертатися до наступних повітів: Яворівського, Самбірського, Дрогобицького, Сколівського, Стрийського, Ясловецького, Калуського, Перемишлянського, Богородчанського та міста Львова⁴⁹⁹.

Таблиця 4. Особовий склад професорсько-викладацького складу дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I впродовж 1914–1916 рр.

№ п/п	Ім'я та прізвище вчителя	Посада і вчене звання	Інформація про перебування в евакуації	Основні обов'язки та навчальна спеціалізація
Стала форма контракту				
1.	Юзеф (Йосиф) Строміський (Старомейський)	ц.-к. радник, директор VI рангу, заступник керівника ц.-к. Окружної Шкільної Ради, делегат міської ради до Відділу промислової школи, презес товариства колонії вакаційної для учнів дрогобицької гімназії	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Празі, де керував II-ми науковими курсами, а також управляв ц.-к. екзаменаційною комісією	—
2.	Юзеф Байер	вчитель	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Празі, де викладав на наукових курсах	завідувач кабінету географії, класний керівник ба класу; з 4.11.1915 викладав історію та географію
3.	Володимир Бірчак	доктор, професор	впродовж 1914/1915 навчального року перечікував російську інвазію в Дрогобичі із родиною	завідувач українською бібліотекою для молоді; з 1.09.–3.11.1915 р. викладав грецьку та українську мови
4.	Юзеф Брашка	професор	?	слідкував за виконанням відпусток; виконував обов'язки вчителя в гімназії містечка Біла
5.	Альфред Бродницький	вчитель	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у місті Грац, що на пд.-сх. Австрії (центр Штірії), де викладав на наукових курсах	завідувач вчительської бібліотеки; кл. керівник 3б кл.; з 4.11.1915 викладав польську мову, історію та географію

⁴⁹⁹ Powrót uchodźców do Galicyi wschodniej // «Nowa Reforma (wydanie popołudniowe)». – Kraków, 1915. – № 602. – S. 1.

6.	Францішек Хжонстовський	професор VIII рангу	впродовж 1914/1915 навчального року перечікував російську інвазію у Львові	призначений до ц.-к. реальної школи у Львові
7.	Теофіл Ербен	професор VII рангу	?	переведений в Дрогобич з ц.-к. I-ї гімназії в Станіславові; перебував у відрядженні
8.	Ян Йончек	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у місті Грац, що на пд.-сх. Австрії (центр Штірії), де викладав на наукових курсах	завідувач кабінету фізики; кл. керівник 4а класу; в I півріччі викладав математику, фізику та каліграфію; в II півріччі – математику і фізику
9.	Леон Яворський	професор VIII рангу	?	переведений в Дрогобич з ц.-к. жіночої семінарії в Березанах; як і до війни перебував на своїй службовій посаді
10.	Томаш Єдлінський	професор, помічник директора в канцелярських та адміністративних справах	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де був дійсним членом ц.-к. Екзаменаційної комісії «II Vereinsgasse»	завідувач гімназійних видань, в тому числі звітів; кл. керівник 7 ел., вчитель польської та латинської мов, починаючи з 1.09.1915 р.
11.	Станіслав Карвовський	вчитель	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Новому Сончу (Малопольща)	вчитель гімнастики з 4 листопада 1915 р.
12.	о. Полієкт Кміт (Кмит)	гр.-катол. священник, професор VII рангу, ц.-к. шкільний радник, титулярний радник єпископської гр.-кат. Консисторії в Перемишлі, екзаменатор синодальний	впродовж 1914/1915 р. не числився в складі викладачів гімназії	викладав гр.-кат. катехизм
13.	Юзеф Ковальчик	вчитель	?	виконував обов'язки вчителя в приватній гімназії в Закопаному

14.	Юзеф Кретц	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де викладав на наукових курсах	направлений до Дрогобича із Золочівської ц.-к. гімназії; з 4.11.1915 р. викладав німецьку мову
15.	Михайло Міршевський	професор	?	залишений на попередньому місці роботи на посаді вчителя ц.-к. гімназії в Самборі
16.	Войцех Моронь	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Празі	переведений до Дрогобича з Бучацької ц.-к. гімназії; з 1.12.1915 р. викладав польську, латинську та грецьку мови, в окремих класах історію і географію
17.	Іван Немцов	професор VIII рангу	під час російської окупації 1914/1915 перебував в Дрогобичі разом із родиною	з 1.09.1915 р. викладав російську мову, математику та пропедевтику філософії
18.	Ян Мидляж	вчитель	від серпня 1914 р. перебував у війську	—
19.	Антоній Огневський	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в м. Табор (Пд. Чехія)	завідувач кабінету натуральної історії; скарбник учнівської ощадної каси; з 1.09.1915 р. викладав географію та натуральну історію
20.	Францішек Питель	професор	?	виконував обов'язки вчителя в ц.-к. гімназії в Кракові
21.	Зигмунд Райс	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував на службі у ППЛ	з 1.09.1915 р. викладав німецьку мову та історію
22.	Юзеф Шабовський	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував на службі у ППЛ	кл. керівник VIII кл., з I півріччя вчитель латинської та грецької мов

23.	Ервін Шлінглер	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував на курсах наукових у Відні	завідувач польською бібліотекою для молоді; кл. керівник 2а кл.; з 1.09.1915 р. викладав польську та латинську мови, історію
24.	Зигмунд Шнайдер	професор	впродовж 1914/1915 навчального року керував науковими курсами у Празі та ц.-к. екзаменаційною комісією	співзавідувач кабінету натуральної історії, кл. керівник 6 б. кл.; з 1.09.1915 р. викладав географію, математику та натуральну історію
25.	Юзеф Срочинський	професор VIII рангу	?	направлений до Дрогобича з ц.-к. I. гімназії в Станіславові із збереженням посади
26.	ксьондз Валентин Точек	професор VIII рангу, катехит	впродовж 1914/1915 навчального року виконував обов'язки душпастера в польському костелі у Відні	викладав римо-католицький катехизм
27.	Юзеф Врубель	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував у рангу поручика в австрійській армії	викладав математику та історію
28.	Францішек Заморський	вчитель	виконував військову службу від серпня 1914 р.	—
29.	Адам Зассовський	професор	впродовж 1914/1915 навчального року викладав на наукових курсах у Відні	завідувач німецької бібліотеки для молоді; кл. керівник 6 а кл.; з 1.09.1915 р. викладав польську та німецьку мови
Заступники вчителів (на посаді змінного вчителя)				
30.	Якуб Блат	екзаменатор, заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Берліні	кл. керівник 7б кл.; з 1.09.1915 р. викладав латинську та грецьку мови, а також історію

31.	Чеслав Хобжинський	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську	?
32.	Людвік Фриштак	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську в званні надпоручика	?
33.	Едмунд Гібчинський	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську	?
34.	Овад'є Гольдберг	заступник вчителя	впродовж серпня 1914 – січня 1916 р. перебував у війську	в II-му півріччі викладав латинську та німецьку мови
35.	Євстахій Гамерський	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську	?
36.	Адольф Ямполлер	екзаменатор, заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську у званні надпоручика	?
37.	о. Макарій Каровець	заступник вчителя	—	викладав гр.-кат. катехизис
38.	Владислав Келановський	екзаменатор, заступник вчителя	перебував у війську	?
39.	Зигмунд Ліфшїтц	заступник вчителя	перебував у війську	?
40.	Мар'ян Лох	заступник вчителя	перебував у війську	?
41.	др. Барух Маргулес	екзаменатор, заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де викладав на наукових курсах	викладав курс мови
42.	Михайло Мільський	заступник вчителя	перебував у війську	?
43.	Владислав Неділя	екзаменатор, заступник вчителя	—	кл. керівник 1б кл.; від 1.12.1915 р. викладав польську та латинську мови, а також географію та каліграфію
44.	Ян (Іван?) Новосельський	екзаменатор, заступник вчителя	від серпня 1914 р. служив у австрійській армії; з березня 1915 р. перебував у російському полоні	?
45.	Микола Нич	екзаменатор, заступник вчителя	служив у австрійській армії	?
46.	Мечислав Павловський	заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував у Стрию	з вересня 1915 р. викладав польську, латинську та німецьку мови

47.	Генрик Пінкас	заступник вчителя	від серпня 1914 р. служив у австрійській армії, де отримав звання надпоручика	?
48.	Йоахім Шнайдер	заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року пережив російську окупацію у Львові	З 1.09.1915 р. викладав латинську, грецьку та німецьку мови, а також історію і географію
49.	Ібрагам Сільбершютц	екзаменатор, заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де викладав на наукових курсах	кл. керівник 4ц класу; від 4 листопада викладав латинську, грецьку та німецьку мови, а також історію
50.	Ян Стінцінг (Стінзінг?)	заступник вчителя	—	кл. керівник 2ц класу; від 22.09.1915 р. викладав польську та німецьку мови, а також історію, географію і каліграфію
51.	Юліан Сулковський	заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в м. Остраві Моравській (Пн.-Сх. Чехія), де викладав на наукових курсах	кл. керівник 6б класу; від 1.09.1915 р. викладав латинську та грецьку мови, а також історію
52.	Станіслав Шафаж	заступник вчителя	—	—
53.	Владислав Жарнецький	екзаменатор, заступник вчителя	—	виконував обов'язки вчителя в приватній гімназії в Закопаному
54.	Роберт Ловвель	асистент на уроці малювання	від серпня 1914 р. служив в ППЛ австрійської армії	—

Як бачимо, під час війни частина вчителів продовжувала свою педагогічну кар'єру в евакуації: хто в екзаменаційних комісіях, а хто в наукових курсах, і лише кілька вчителів залишилися в Дрогобичі. Після визволення міста, очевидним став брак вчителів (дехто ще не вернувся із фронту чи евакуації), через що шкільна управа перевела до дрогобицької гімназії вчителів із інших гімназій королівства Галичини і Лодомерії, при цьому не завжди ці вчителі мали відповідну категорію. У зв'язку із браком вчителів

з навчальних планів дрогобицької гімназії було знято викладання надобов'язкових предметів⁵⁰⁰.

Впродовж 1914–1916 рр. в гімназії продовжував працювати допоміжний персонал, серед них обов'язки терціана (двірника) виконував Адам Стоффел, який під час російської окупації залишався в Дрогобичі, а також помічники терціана Теодор Параняк та Станіслав Шпак⁵⁰¹.

В зв'язку із воєнними діями, чимало викладачів було переведено до інших навчальних закладів, скажімо: С. Яремко до філії дрогобицької гімназії у Самборі (з 23.09.1915 р.), Я. Калафарський – ц.-к. гімназії в Терехові (з 29.07.1914 р.), Т. Клінг – ц.-к. гімназії в Самборі (29.07.1915 р.), др. А. Коллер – гімназії в Ланьцуті (пд.-сх. Польща, 20.07.1914 р.), М. Міршевський – гімназії в Самборі (17.09.1915 р.), Ю. Срочинський – гімназії в Станіславові (31.03.1916 р.)⁵⁰². Після цього директор Й. Староміський відправив запит до шкільної управи, з проханням оновити викладацький колектив, у зв'язку із чим до Дрогобича було направлено: Т. Ербена – з гімназії в Станіславові (26.01.1916 р.), Р. Галука – гімназії в Бережанах (5.02.1916 р.), Л. Яворського – жіночої семінарії в Бережанах (19.09.1915 р.), о. М. Каровця – монастиря оо. Василіян (7.10.1915 р.), др. Ю. Кретца – гімназії в Золочеві (17.09.1915 р.), М. Міршевського – гімназії в Самборі (28.07.1914 р.), В. Мороню – гімназії в Бучачі (23.09.1915 р.), Я. Мидляжа – реальної гімназії в Ланьцуті (16.08.1914 р.), кандидата учительського стану В. Неділю (26.11.1915 р.), Ю. Срочинського – гімназії в Станіславові (25.10.1915 р.), Е. Шлінглера – гімназії в Кам'янці-Струмильській (28.07.1914 р.) та кандидата вчительського стану Я. Стінцінга (12.09.1915 р.)⁵⁰³.

Водночас у навчальному відрядженні перебували Ю. Брашка (м. Біла, 11.09.1915 р.), Т. Ербен (27.05.1916 р.), Ю. Ковальчик (Закопане, 23.09.1916 р.) та В. Жарнецький (20.01.1916 р.)⁵⁰⁴.

Значна частина викладачів гімназії отримали поновлення контрактів на п'ятирічний термін, зокрема: Й. Староміський, др. В. Бірчак, А. Бродницький, Т. Єдлінський (6.10.1915 р. призначений помічником директора), о. П. Кміт (30.04.1916 р.), Ю. Ковальчик (27.04.1916 р.), Я. Мидляж (7.07.1915 р.), Я. Немцов (25.09.1915 р.), А. Огневський (15.07.1915 р.), З. Райс (27.02.1916 р.), Ю. Шабовський (10.01.1916 р.), кс. В. Точек (18.01.1916 р.) та Ф. Заморський (27.10.1915 р.)⁵⁰⁵.

Впродовж 1915–1916 навчального року було відновлено викладання основних навчальних дисциплін, яке проводилося, як в стінах гімназії, так і в приватній формі. Курси польської, німецької, грецької та української мов викладалися у 5–8 класах, латинської – 3–8 класах⁵⁰⁶. Наприклад, на лекційних уроках української мови учні 5-х класів вивчали найважливіші староруські твори X–XIII ст., які були доступні у хресто-

⁵⁰⁰ *Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1915/16 // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobycz za rok szkolny 1914/15 i 1915/16.* – Drohobycz, 1917. – S. 19.

⁵⁰¹ Ibidem.

⁵⁰² Ibidem. – S. 20–23.

⁵⁰³ Ibidem. – S. 20–21.

⁵⁰⁴ Ibidem. – S. 22.

⁵⁰⁵ Ibidem. – S. 18.

⁵⁰⁶ Ibidem. – S. 24–26.

матії під редакцією д-ра Пачовського⁵⁰⁷. В цьому ж класі учні вивчали твори І. Франка – *Захар Беркут*, О. Маковей – *Ярошенко*, Г. Квітки – *Солдацький портрет* та ін.⁵⁰⁸ В 6-му класі учні вивчали історію української літератури XIII – XVIII ст., а також твори І. Левицького – *Микола Джеря*, Б. Грінченка *Сонячний промінь*, твори М. Костомарова та ін. В старших класах учні аналізували твори Т. Шевченка, І. Франка, О. Колесси, М. Коцюбинського, В. Стефаника та ін.⁵⁰⁹

Під час письмових уроків практикувалися творчі роботи учнів. Наприклад, у І-му півріччі учні 5-х класів мали виконувати завдання на теми: *Один епізод з війни* (на основі особистих спостережень), *Похвала Іларіона князю Володимиру*. Практикувалися завдання, у яких учень мав перекласти і розтлумачити тексти *Слова о Полку Ігоревім*⁵¹⁰. У 6-му класі учні аналізували концепцію творів І. Вишенського, характеризували історичні портрети з козацької еліти (І. Сірка), значення твору І. Котляревського – *Енеїда* та ін.⁵¹¹

Цікаво, що програма 7-го класу реальним джерелом для творчості ставила нещодавні події, які сколихнули Дрогобич в часі війни, відтак одне із творчих завдань цілком правомірно мало назву *Травень 1915 р. в Дрогобичі*⁵¹².

У II-му півріччі творчі завдання учнів так само могли торкатися, як краєзнавчої так і загальноукраїнської тематики. Наприклад, у 5-му класі поширеною була тема *Торговий день в Дрогобичі*, у 6-му – *Школи на Україні в XVII віці*, в 7-му – *Суспільні, політичні й літературні відносини на Україні в XVIII віці*⁵¹³. Архів цих робіт, на жаль, не зберігся до нашого часу.

Учні 8-го класу аналізували впливи панславізму на українську літературу в першій половині XIX ст., а також реакцію письменників проти кріпацтва в цей же час⁵¹⁴. Також в гімназії приділялася серйозна увага вивченню української мови, літератури та культури в цілому, що серйозно впливало на формування національного світогляду українських учнів, за яким зберігалося дієве право пізнання власної культури, подібно до поляків, німців та євреїв. Варто зауважити, що на відміну від історії, яка в основному в державних гімназіях мала проімперський характер, уроки української мови та греко-католицького катехізису були єдиним джерелом для виховання патріотизму серед українських учнів.

Через перебування асистента Р. Ловвелля на війні у гімназії впродовж 1915–1918 рр. уроки малювання не проводилися⁵¹⁵. Водночас у зв'язку із тим, що козацькі загони російської армії під час окупації знищили спортивний зал гімназії, уроки гімнастики проводилися в центральному холі головного будинку гімназії, який знаходився на першому поверсі або в одному із великих класів⁵¹⁶.

⁵⁰⁷ Wykaz lektury szkolnej i domowej w r. szkol. 1915/16 // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 26.

⁵⁰⁸ Ibidem.

⁵⁰⁹ Ibidem.

⁵¹⁰ Ibidem. – S. 29.

⁵¹¹ Ibidem. – S. 30.

⁵¹² Ibidem.

⁵¹³ Ibidem. – S. 26.

⁵¹⁴ Ibidem. – S. 30.

⁵¹⁵ Ibidem. – S. 26.

⁵¹⁶ Ibidem. – S. 26–27.

Викладання фізичної культури проводилося із частими перервами, оскільки після визволення міста погіршилась погода, особливо в зимовий період, коли заняття не могли проводитися на вулиці⁵¹⁷. Так само на довший час було відмінено проведення навчальних ігор та забав, адже в часі окупації більшість приладдя було пограбовано російськими військами. У зв'язку із цим було розширено програму плавання, яка в теплі пори року забезпечувалася в басейнах «patryskowych», збудованих ще в XIX ст. по вул. Трускавецькій бургомістром і пекарем Яном Невядомським, а також в басейні, який залишився у парку головного будинку гімназії (між сучасним корпусом філфаку та головним корпусом ДДПУ ім. І. Франка)⁵¹⁸. Останній був змурований ще до 1850 р. для кадетів військового навчального закладу, який тут знаходився (перед утворенням гімназії у Дрогобичі у 1858 р. в приміщенні сучасного філологічного факультету знаходилась військова школа для хлопців, яка була збудована силами бургомістра Ігнація Домініка Невядомського у 1846 р., і яка проіснувала до 1954 р. під офіційною назвою *Militär-Knaben-Erzlehungs-Haus* («Військова школа для хлопчиків»), яку часто називали кадетською школою міста Дрогобича)⁵¹⁹. Вчителі дозволяли учням купатися по 5 чоловік у групі, для кращого контролю за вправами та безпекою⁵²⁰. Зауважимо, що з дозволу дирекції учні могли користуватися цими басейнами навіть у вільний від навчання час⁵²¹.

Вчителі, які забезпечували фізичне виховання учнів навіть у часі війни намагалися організовувати туристичні мандрівки краєзнавчого характеру, одна із таких відбулася 2 вересня 1915 р., згідно розпорядження міністерства⁵²².

В середовищі гімназії продовжували розвиватися скаутівські організації, які мали особливе значення для підготовки сильної молоді, яка була потенційним джерелом для поповнення австрійської армії. Після російської окупації чисельність скаутівської молоді гімназії значно скоротилася. Проте вона зуміла реорганізувати свою роботу в числі 1 дружини. Наприклад, 29 вересня 1915 р. скаутівські роботи гімназії виконувалася під керівництвом коменданта скаутів професора Мечислава Павловського, який організував дружину учнів чисельністю 14 осіб⁵²³. Діяльність скаутівської організації переживала серйозну кризу, оскільки її фінансування базувалося виключно на членських внесках, які витрачалися виключно на організацію зібрань присвячених теоретично-виховній роботі для посилення «*ducha skautowego*»⁵²⁴. В березні 1915 р. гімназійна скаутівська дружина Дрогобича разом із скаутівською дружиною Самбора організували злет в одному із лісів на межі двох повітів, де було організовано тимчасовий табір для вишколу⁵²⁵.

Як і раніше в гімназії діяв 8-класний поділ по три окремі класи – а, б, ц, що в цілому становило 24 класи. У зв'язку із збільшенням кількості учнів у 1915/1916 н. р., окружна шкільна рада так само відновила свою діяльність, розпочавши системне ствердження

⁵¹⁷ *Fizyczny rozwój młodzieży* // Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 35–36.

⁵¹⁸ Ibidem. – S. 35.

⁵¹⁹ Kultys Ż. *Historia gimnazjum Drohobyckiego*... – S. 8.

⁵²⁰ *Fizyczny rozwój młodzieży*... – S. 35.

⁵²¹ Ibidem.

⁵²² Ibidem. – S. 35–36.

⁵²³ Ibidem. – S. 36.

⁵²⁴ Ibidem.

⁵²⁵ Ibidem.

своїх розпоряджень та наказів⁵²⁶. 17 липня 1915 р. було видано спеціальний наказ, яким регулювався екзаменаційний процес для тих учнів, які перебували у війську чи бажали до нього вступити.

19 липня 1915 р. гімназія зорганізувала посвяту шкільної молоді, а 12 серпня цього ж року було стверджено указ про проведення урочистостей на честь дня народження цісаря Франца Йосифа I⁵²⁷. Святкування відбувалося 4 жовтня 1915 р.⁵²⁸

Формування нових класів відбувалося в гімназії 31 серпня 1915 р., після чого 1 вересня було скликано збори батьків та опікунів, які зобов'язувалися наглядати за практичною роботою учнів⁵²⁹.

14 вересня 1915 р. вийшов особливий наказ шкільної ради № L 224/Pr., згідно якого у кожному класі мало знаходитися зображення цісаря, а кожен учень повинен був знати гімн Австро-Угорської імперії⁵³⁰.

Незважаючи на скрутні часи, шкільна рада стимулювала дирекцію гімназії до впорядкування навчальних класів та дисциплін пов'язаних із обробкою металу⁵³¹.

5 та 6 жовтня 1915 р. екзаменаційна комісія, у якій головував директор Й. Староміський провела усний екзамен зрілості⁵³².

Особливий акцент у вихованні молоді зосереджувався на релігійному вихованні покоління. Наприклад, 14 жовтня всі учні-християни в обов'язковому порядку були залучені до здійснення Тайни Сповіді⁵³³. Вважалося, що сповідь є запорукою не тільки вдалого виховного процесу, але й моральним обов'язком кожного учня, який готувався до екзаменів в кінці півріччя.

Водночас дирекція намагалася виховувати історичну пам'ять учнів про подвиги їхніх товаришів та професорів під час буремних 1914 – 1915 рр. Наприклад, 23 листопада 1915 р. відбулася жалобна панахида за упокій душ убитих учнів і професорів гімназії, які полягли на полі бою⁵³⁴.

28 листопада 1915 р. шкільна рада ствердила розпорядження, згідно якого гімназія мала організувати святкування 67-х роковин сходження на престол Франца Йосифа I, яке призначалося хоч і на 2 грудня 1915 р., проте з різних причин було перенесено на 16 грудня⁵³⁵.

Особливо суворим виявилось розпорядження шкільної управи № L 11783, від 16 грудня 1915 р., згідно якого керівництво дрогобицької гімназії зобов'язувалося перевіряти молитовники учнів Мойсеевої віри, мовляв, «чи вони не містять молитов за російського царя»⁵³⁶. Це свідчить про наявність певних симпатій до російської окупаційної влади, які побутували в єврейській національній громаді Дрогобича⁵³⁷.

⁵²⁶ *Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych* // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 34–35.

⁵²⁷ Ibidem.

⁵²⁸ *Kronika zakładu...* – S. 45.

⁵²⁹ *Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych...* – S. 34.

⁵³⁰ Ibidem.

⁵³¹ Ibidem.

⁵³² *Kronika zakładu...* – S. 45.

⁵³³ Ibidem.

⁵³⁴ Ibidem.

⁵³⁵ *Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych...* – S. 34.

⁵³⁶ Ibidem.

⁵³⁷ Ibidem. – S. 34–35.

І-ше півріччя завершилося в гімназії 15 лютого 1916 р. Тоді відбулася святкова літургія і вручення піврічних свідоцтв про успішність⁵³⁸. Цього ж дня офіційно розпочиналося II-ге півріччя⁵³⁹.

Через пожвавлення військових дій в Галичині, 9 лютого 1916 р. шкільна управа зобов'язала керівництво гімназії організовувати щотижневі внески учнів на потреби Червоного Хреста, а 26 березня цього ж року було організовано збори учнів, які входили до складу Товариства Червоного Хреста⁵⁴⁰.

28 березня 1916 р. керівництво гімназії уклало список імен та прізвищ учнів, які відзначилися під час боїв хоробрістю або ж загинули, за що шкільна рада мала винести свої почесні нагороди і подяки⁵⁴¹.

У зв'язку із частими викупамі з полону австрійських військових полених та збільшення потреб армії шкільна управа часто видавала накази, згідно яких учні залучалися до зборів золота, цинку і олова⁵⁴².

Водночас в 1915–1916 н. р. дирекція гімназії намагалася організувати певні фундації для підтримування убогих учнів, касові рахунки яких поповнювалися шляхом добровільних пожертвувань, під час записів до гімназії нових учнів, від приватних фірм та меценатів, фундації *Jachniewiczówny*, а також відсотків отриманих від фундації ім. директора Йосифа Староміського⁵⁴³. Наприклад, упродовж 1914–1916 рр. бюджет фундації убогих учнів гімназії складав 1 703 корони 17 галлерів, а сума витрат витрачених на книги, лікування, утримання, вбрання та таксові оплати становила – 936 корон 10 галлерів. Тобто на 1917 р. було заощаджено 767 корон 07 галлерів⁵⁴⁴.

Керівництво гімназії імені Франца Йосифа I особливого значення надавало благодійницькій діяльності, що було однією із пріоритетних функцій навчального закладу. Невипадково, в структурі гімназії діяло дві додаткові інституції: *Польська бурса ім. Адама Міцкевича* та Товариство *Бурса Святого Івана Хрестителя*. Перша була створена силами дрогобицьких міщан виключно для польської молоді, яка сповідувала римо-католицизм⁵⁴⁵. Видатки на утримання цієї бурси покривалися за рахунок дуже низьких оплат вихованців бурси, членів-організаторів цього Товариства, а також добровільних пожертвувань з боку Високого Крайового сейму, ощадної каси, Авансового Товариства в Дрогобичі та Християнської громади в Бориславі⁵⁴⁶. Головою уряду цієї бурси був Й. Староміський, префектом – С. Карвовський, а його заступником С. Шафаж⁵⁴⁷. Впродовж 1915–1916 н. р. зібрання для виховання молоді, в числі якої було всього 8 учнів, відбувалися у 4-х класах головного гімназійного будинку, оскільки власне приміщення бурси було знищене в часі російської окупації⁵⁴⁸.

⁵³⁸ *Kronika zakładu...* – S. 45.

⁵³⁹ *Ibidem.* – S. 45–46.

⁵⁴⁰ *Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych...* – S. 35.

⁵⁴¹ *Ibidem.*

⁵⁴² *Ibidem.*

⁵⁴³ *Zestawienie dochodów i rozchodów* // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 36.

⁵⁴⁴ *Ibidem.*

⁵⁴⁵ *Bursy i internaty* // Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – S. 52–53.

⁵⁴⁶ *Ibidem.* – S. 52.

⁵⁴⁷ *Ibidem.* – S. 52–53.

⁵⁴⁸ *Ibidem.*

Бурса Св. Івана Хрестителя була призначена для української греко-католицької молоді, яка впродовж 1915–1916 навчального року налічувала 13 учнів⁵⁴⁹. Будинок української бурси знаходився по вул. Св. Івана, 22⁵⁵⁰. Бурса мала свій окремий уряд: обов'язки завідувача виконував професор В. Бірчак, економа – о. Василь Кункевич (навчав гр.-кат. катехизму у виділовій школі), префекта – о. Іван Горняткевич (навчав гр.-кат. катехизму у виділовій школі). Фінансування бурси здійснювалося в основному за рахунок оплати учнів, внесків членів цього Товариства, одноразових пожертв доброчинців, надходжень від Високого Крайового Сейму, Повітової ради, магістрату міста Дрогобича, християнської громади Борислава, Народного дому, а також коштів, які надходили від Авансового товариства. Діяльність цієї бурси відіграла особливе значення у вихованні патріотично налаштованої української молоді, яка буквально через 2 роки долучилася до національно-визвольних змагань українського народу. В основному тут проводилася лектура з історії українського народу, історії української Церкви, української мови, часто викладалася політична історія, в тому числі й українських політичних партій.

Керівництво гімназії намагалося підтримувати традицію надання навчальних стипендій для учнів відмінників. Впродовж 1914–1916 н. р. річні стипендії отримали – Юліан Саварин (від імені народного скарбу), Мар'ян Березовський (від фундації Польської бурси ім. Ігнація Крашевського), Роман Домбровський (від цісарсько-королівської дирекції скарбу), Стефан Янкевич (від цісарсько-королівської дирекції скарбу), Діонізій Саварин (від ц.-к. дирекції скарбу), Юзеф Іваник (від Галицького Крайового виділу) та Іван Зуб (від фундації «Мариновського»)⁵⁵¹.

До вересня 1914 р. в гімназії навчалося 807 учнів, натомість через те, що багато з них були в евакуації чи на війні, у 1915/1916 н. р. їхня кількість зменшилася до 622 учнів⁵⁵². В цей же період 62 учні записалися на форму приватного навчання⁵⁵³. Ця тенденція не мінялася до 1918 р. Скажімо у II півріччі 1916 р. кількість учнів зменшилася до 500 осіб⁵⁵⁴. Під час російської окупації навчання гімназії проводилося в евакуації у формі наукових курсів, де навчався 81 учень (60 – у Відні, 3 – Білій, 3 – Берні, 5 – Граці, 1 – Остраві Моравській, 1 – Оломунці, 1 – Празі, 3 – Градищі Угорському, 4 – Закопаному)⁵⁵⁵.

В період 1915–1916 н. р. у гімназії навчалося 265 учнів з Дрогобича, 141 – з Дрогобицького повіту, 179 – з інших повітів Галичини, 7 – із Зх. Європи та 1 – із іншої частини світу. З них 210 сповідували римо-католицизм, 108 – греко-католицизм, 273 – Мойсееву віру та 2 – євангельську⁵⁵⁶. В стосунку мовного поділу, то 485 учнів вважало своєю рідною мовою польську, а 108 – українську⁵⁵⁷.

В основному у гімназії в період 1914–1916 рр. вчилися діти урядників різних рангів (126), промисловців і ремісників (107), купців (104), робітників (7), рільників (57),

⁵⁴⁹ Ibidem.

⁵⁵⁰ Ibidem.

⁵⁵¹ *Zestawienie dochodów i rozchodów...* – S. 36.

⁵⁵² *Tabele statystyczne zakładu // Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16.* – Drohobycz, 1917. – S. 38.

⁵⁵³ *Kronika zakładu...* – S. 45.

⁵⁵⁴ *Tabele statystyczne zakładu...* – S. 39.

⁵⁵⁵ Ibidem.

⁵⁵⁶ Ibidem. – S. 39–40.

⁵⁵⁷ Ibidem. – S. 40.

греко-католицького духовенства (9), вчителів (10), офіцерів (2), нотаріусів, лікарів та адвокатів (5), приватних урядників та офіціалів (78), заробітчан (24), а також діти вдів (59) і цілковиті сироти (5)⁵⁵⁸.

Оплата за навчання у різних класах коливалася від 3 до 30 корон за одне півріччя, при цьому вона часто могла відтерміновуватися, а для сиріт обумовлювалася відповідними фондушними дотаціями з каси сиріт⁵⁵⁹. Починаючи з 1917 р., наказом директора Й. Староміського оплату було зрівняно до суми 30 корон за одне півріччя⁵⁶⁰.

15 квітня 1916 р. весь колектив учнів та професорів дрогобицької гімназії взяли участь у жалобній панахиді за упокій душі намісника Королівства Галичини та Лодомерії⁵⁶¹.

Впродовж 15–16 квітня 1916 р. дирекція залучала учнів обох обрядів до пасхальних роколекцій, а 17 квітня – до загальної сповіді⁵⁶².

Особливим острахом був насичений травень 1916 р., адже 1 травня відбувся переломний момент у веденні війни на східному фронті. Зокрема під Горлицями австрійська лінія оборони була прорвана російськими військами, через що навчання було тимчасово припинено, а учні та вчителі взяли участь у молебному богослужінні в парафіяльному костюлі, під час якого співали *Te deum* та гімн народу⁵⁶³. Щоправда, перемога австрійського війська посприяла тому, що вже через два дні навчання було відновлено, а впродовж 4–6 травня 1916 р. відбувалися письмові екзамени зрілості⁵⁶⁴.

14 травня 1916 р. учні та викладачі гімназії взяли участь у грандіозному святі приуроченому відкриттю та посвяті пам'ятника *Рицар в зброї* на честь річниці визволення Дрогобича від російських окупантів та в пам'ять полеглим воякам під час цієї операції⁵⁶⁵. Пам'ятник виготовив різьбяр (сницар), поручник австрійської армії Емерик Бак⁵⁶⁶. на сьогодні ця подія стала полем для спеціального історичного дослідження, яке на ґрунті власного архіву провів красзнавець Володимир Садовий⁵⁶⁷. У Варшаві збереглися копії друкованих матеріалів пов'язаних із відкриттям цього пам'ятника⁵⁶⁸.

⁵⁵⁸ Ibidem. – S. 40–41.

⁵⁵⁹ Ibidem. – S. 43.

⁵⁶⁰ *Ogłoszenie dyrektcyi // Sprawozdanie Dyrektcyi C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16.* – Drohobycz, 1917. – S. 70.

⁵⁶¹ *Kronika zakładu...* – S. 46.

⁵⁶² Ibidem.

⁵⁶³ Ibidem.

⁵⁶⁴ Ibidem.

⁵⁶⁵ Ibidem.

⁵⁶⁶ Садовий В., op. cit. – С. 15.

⁵⁶⁷ Ibidem.

⁵⁶⁸ Наприклад, збереглася відбитка із текстом «Drohobycz, kwiecień 1916 roku Jaśnie Wielmożny Panie! [Inc.:] Za kilka tygodni przypada rocznica dnia, w którym zwyciężkim wojskom naszym udało się odzyskać powiat drohobycki [...] wznieść w Drohobyczu posąg „Rycerza w żelazie” [...] = Euer Hochwohlgeboren! [Inc.:] In einigen Wochen jährt sich der Tag, an dem es unseren ruhmreich vordringenden Truppen gelang, den von den Russen besetzten Bezirk Drohobycz [...] = Vaša Vsečesnosti! [Inc.:] Za kil'ka tižniv zbližae sa pičnec' dna, v akim poš astilo sa našomu slavnemu v uspihah vijsku vidbiti zanatij Moskalami povit Drogobič [...] / za Komitet: Kazimierz Gużkowski c.k. podpułkownik i kierownik Starostwa, Tadeusz Chłapowski Dyrektor akc. Tow. „Galicja”, Ks. Burdiak Jan rektor, Jakob Feuerstein właściciel dobr, Karol Roblek c. i k. kapitan, Dr. Emerich Back c. i k. nadporucznik, Dr. Zdzisław Słuszkiewicz Dyrektor Banku Przemysłowego. Drohobycz: [s.n.], 1916 (Drohobycz: Drukarnia

Щоправда ідея його відновлення у 2016 році зазнала краху, оскільки пам'ятник символізує не що інше, як імперську доктрину перемоги «австрійського чобота» над «російським імперіалістичним чоботом» і аж ніяк не пов'язаний із незалежністю ані українського, ані польського державотворення.

По завершенню посвяти фундатори, родичі загиблих та учасники бойових дій вбивали в дерев'яну палю пам'ятника цвяхи, на яких було викарбовано прізвища їх синів, які загинули в бою чи їхніх родин, які складала жертви, або ж тих, хто долучився до організації цього свята. Наприклад, серед інших було забито цвях із прізвищем «Дуда»⁵⁶⁹. Представники цієї польської родини Адам Дуда і Антоній Дуда були учнями гімназії Франца Йосифа I, які воювали в числі Польського піхотного легіону (ППЛ).

Після закінчення літніх екзаменів, на відміну від попередніх років учні не відправилися на літні вакації. 15 червня 1916 р. вони розпочали масштабний пошук та збирання каучуку для військових цілей⁵⁷⁰.

1 липня 1916 р. було скликано загальні жалобні збори гімназії, під час яких відбулася панахида за упокій душі цісаря Фердинанта⁵⁷¹. 3 липня відбулася загальна учнівська сповідь, а вже наступного дня – атестаційний екзамен. 15 липня 1916 р. було офіційно оголошено про завершення навчального року, що супроводжувалося загальним гімназійним богослужінням та врученням свідоцтв зрілості на підсумкових зборах⁵⁷².

Таблиця 5. Імена та прізвища учнів дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа I, які отримали свідоцтва зрілості в 1915/1916 навчальному році⁵⁷³

№ п/п	Ім'я та прізвище учня (учениці)	Рік народження	Місце народження
1.	Михайло Дрогобицький	09.12.1894	Нагусвичі
2.	Антоній Готкович	25.02.1896	Кобилянці
3.	Софія Гаймберг (прив.)	13.04.1894	Дрогобич
4.	Самуель Гопфіндер	17.10.1896	Дрогобич
5.	Станіслав-Миколай Ловелль	05.12.1895	Чернігів
6.	Йосиф Павлишак	08.02.1896	Дрогобич
7.	Юзеф Шандровський	30.10.1896	Дрогобич
8.	Марія-Софія Швабовічова (прив.)	16.02.1895	Дрогобич
9.	Теофіл Татомир	04.08.1896	Опака
10.	Михайло Радевич-Винницький	20.03.1897	Копичинці
11.	Сима-Елька Бацкенрот (прив.)	20.12.1896	Меденичі
12.	Евгеніуш-Титус Хмьолек	09.06.1898	Дрогобич

J. Lowenkopfa). Tekst rownol. niem., pol., ukr. Ваша Всечесности! [Inc.:] За кілька тижнів зближе ся річнець дня, в яким пощастило ся нашому славному в успіхах війську відбити занятій Москалями повіт Дрогобич [...]». Див. у: Głowicka Z., Alberska A., Anczewski P., Jabłońska I., Jurkowska A. *Katalog druków ulotnych z lat 1914–1918 w zbiorach Biblioteki Narodowej*. – Warszawa, 2018. – S. 362.

⁵⁶⁹ Садовий В., оп. cit. – С. 28.

⁵⁷⁰ *Kronika zakładu...* – S. 46.

⁵⁷¹ Ibidem.

⁵⁷² Ibidem.

⁵⁷³ Ibidem. – S. 46–51.

13.	Рох-Мечислав Хмьолек	01.01.1897	Дрогобич
14.	Роман-Стефан Гонсьоровський	03.08.1896	Синява
15.	Лейб Гетрой (прив.)	14.11.1893	Дрогобич
16.	Леон Готліб (прив.)	19.12.1897	Перемишль
17.	Мойсей Галлеманн	22.11.1898	Дрогобич
18.	Влад-Петро Клісецький (прив.)	01.08.1897	Ліск
19.	Алекс-Францішек Курек (з відзнакою)	14.09.1896	Самбір
20.	Людвік-Мар'ян Лішка	12.08.1897	Меденичі
21.	Вільгельм Мандельбаум	31.07.1898	Львів
22.	Зенон Нижанковський (екстерн.)	13.10.1897	Тернопіль
23.	Ярослава-Єлена Рудницька (прив.)	19.02.1896	Дрогобич
24.	Мойсей Шіффманн	06.01.1895	Дрогобич
25.	Мирослав-Александр Созанський	14.10.1898	Ісаї
26.	Роман Стояновський	25.08.1897	Дрогобич
27.	Ян Татарський	09.06.1898	Дрогобич
28.	Мойсей Бардах	31.08.1895	Дрогобич
29.	Кароль-Людвік Домадзерський	24.11.1898	Східниця
30.	Вольф-Бер Еренфельд	20.01.1898	Східниця
31.	Адам-Юзеф-Аполінарій Галінський	07.12.1894	Дунаїв
32.	Генрик-Едвард Лергетпорер	27.07.1897	Кросценка
33.	Станіслав-Казимир Шайна	06.07.1898	Дрогобич
34.	Мар'ян-Адам Арвай	16.10.1896	Дрогобич
35.	Теодор Бориславський	18.02.1895	Тустановичі
36.	Гнат Харкавців	01.01.1895	Грушів
37.	Казимир-Рудольф Фрітц	11.03.1896	Дрогобич
38.	Якуб-Вольф Гроссфельд	24.11.1896	Станіславів
39.	Мечислав Гюнтнер (Гінтнер)	01.02.1897	Перемишль
40.	Михайло Головей	13.08.1894	Сілець
41.	Юліуш-Марцін Козолобський	03.06.1897	Відень
42.	Тадеуш-Войцех Мігельський	13.02.1893	Журавиця
43.	Михайло Мінчак	08.11.1894	Сілець
44.	Сруль-Бер Ротенберг	28.05.1897	Рихтичі
45.	Натан Шайнфельд	28.05.1896	Ведмежа
46.	Нусен-Вольф Теппер	19.05.1897	Залокоть
47.	Марек-Лейб Вайтц	29.05.1896	Борислав
48.	Кароль-Юліуш Вернер	19.07.1897	Стрий

Таким чином інституційний розвиток дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I в часі першої Світової війни має два основних періоди:

1) 6 вересня 1914–14 травня 1915 р., коли діяльність гімназії була практично паралізована, у зв'язку із тим що більшість професорів та учнів перебували в евакуації, а основні навчальні фонди були серйозно пограбовані російськими солдатами;

2) після 14 травня 1915 р., коли внаслідок вдалих контрнаступальних операцій було відвойовано Дрогобич та відновлено австрійську адміністрацію, в тому числі й адміністрацію гімназії на чолі з директором Й. Староміським, який зумів впродовж кількох тижнів відновити навчальний процес.

Варто також наголосити, що дирекція гімназії, як і більшість урядників краю, була не готова до термінової евакуації у вересні 1914 р., а відтак чимало цінних паперів та обладнання постраждало.

Відродивши свою роботу у травні 1915 р., колектив професорів та вчителів гімназії впродовж 1915–1916 н. р. зумів підготувати 48 випускників, які почали працювати на культурно-освітній ниві як у цивільному житті, так і у війську. В цілому, після окупації, гімназія переживала серйозну фінансову кризу, у якій її врятували Галицькі нафтові промисловці, невеликі дотації шкільної управи та особисті внески батьківського комітету.

Стосовно концепції навчання, яка провадилася в навчальному процесі гімназії впродовж 1915–1916 н. р., то вона цілком відповідала політичним амбіціям імперії Габсбургів і будувалася, з одного боку, на принципі поліцейного контролю за діяльністю національних меншин, а з іншого, на їхніх відносно нерівномірних правах в культурному розвитку.

Завважимо, що одразу із визволенням Дрогобиччини відновили свою роботу і загальні школи, зокрема у Бориславі. Так, 1915 р. по вулиці панській у Бориславі відновила свою діяльність загальна школа, яка складалася із двох будинків: старого, який фундував ще барон Маурицій Гірш і нового одноповерхового, який фундував магистрат. Упродовж 1915–1916 рр. директором цієї школи був Євгеніуш Кнауер, а вчителями працювали Емма Трау, пані Щепанська, пан Краутнауер, вчитель Шуль і вчитель Прут Дутковський, а катехізис викладав Адам Хлебінський⁵⁷⁴.

У 1916 р. українські та польські скаутські організації відновили свою роботу в усьому Дрогобицькому повіті, це передовсім «Пласт», «Сокіл» та ін. Українські січові стрільці та польські легіонери ставали тепер прикладом для наслідування, особливо після затяжних боїв у Карпатах в обороні за Дрогобиччину. Окремо серйозних обертів набирає розвиток жіночого скаутського руху, який під приводом подвигів українських та польських жінок-військових, польових медиків і санітарок військових шпиталів запалював дрогобицьку молодь до змагання і до серйозної всебічної підготовки. Врешті добре відомо, що як українська, так і польська еліта готували власну молодь до патріотизму за власну державницьку автономію. Наприклад, у 1917 р. серед перших польських жіночих скаутських юнацьких загонів, який відновив свою діяльність після 1914 р. був загін імені Емілії Платтер. Під час літніх вакацій у 1917 р. керівництво загону здійснювала Казимира Язлєрська⁵⁷⁵.

Внутрішні освітянські ініціативи дирекції лобіювали розвиток українських та польських організацій в структурі гімназії, а також позбавляли цього права єврейських учнів, хоча «рівноправність національних меншин» відкрито відстоювалася директором Й. Староміським. В свою чергу напередодні та в часі війни керівництво гімназії було особливо бюрократизоване і закрите для педагогічних реформ, яких все

⁵⁷⁴ Pawłowski W. *Borysław – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.)*. Cz. I // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 20. – Wrocław, 2017. – S. 44.

⁵⁷⁵ Kozimala I. *Hufiec żeński ZHP w Drohobyczu* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 20. – Wrocław, 2017. – S. 37.

більше вимагала громадськість, зберігаючи до 1918 р. статус *фортеці педагогічного консерватизму*, наповнюючи провінційний освітянський простір Дрогобича духом *старого австрійського стилю виховання*. Ситуація кардинально змінилася лише в часі ЗУНР, коли було оголошено лібералізацію та автономію для культурно-освітнього життя усіх національних громад Галичини, що було відображено у конституції УНР 1919 р., і навіть на офіційних банкнотах – гривнях УНР.

РОЗДІЛ IV

Визволення від російської окупації та залучення громадськості і духовенства Української греко-католицької церкви до відбудови Дрогобиччини у 1915–1917 рр.

Ситуація на теренах Дрогобиччини різко змінилася після здобуття росіянами Перемишля. 10 квітня 1915 р. зі Львова до Перемишля від'їхав спеціальним потягом російський імператор Микола II. Дорогою він зупинився в Самборі, де перебував штаб генерала О. Брусилова. Проте успіхи російської армії дорого їй коштували. До початку 1915 р. вона втратила більшість командних кадрів нижчої і середньої ланки. Гостро відчувався брак зброї, особливо снарядів для гармат, і вже в грудні 1914 р. росіяни воювали практично без артилерії. Цим скористалося німецько-австрійське командування. 18 квітня 1915 р. воно розпочало великий наступ на фронті між Горлицею і Тарновом із застосуванням артилерії та літаків. Австрійсько-німецька армія тоді вперше застосувала ураганний вогонь, на нього (200 важких гармат і 700 тис. снарядів) росіяни відповіли лише 35–40 пострілами (мали тільки 4 гармати). Згодом А. Денікін, командувач російської 4-ї стрілецької бригади, яка в складі корпусу генерала Каледіна вела бої поблизу Дрогобича, так писав про ці події:

Одинадцять днів жорстокої битви 4-ї стрілецької дивізії... Одинадцять днів страшного гулу німецької важкої артилерії, яка буквально зривала цілі ряди окопів разом з вояками. Ми майже не відповідали – нічим. Полки, змучені до останнього подиху, відбивали одну атаку за другою – штиками або притуленими вистрілами; лилася кров, ряди рідшали, виростали надмогильні горбики... Два полки були майже знищені – самим вогнем...⁵⁷⁶.

Бої за гору Маківка в Карпатах (29 квітня–4 травня 1915 року) відіграли чи не найважливішу роль у тактичному плані визволення Східної Галичини. Після втрат у Галицькій битві (5 серпня–13 вересня 1914 р.), перемога на Маківці з'єднаної 55-ї австро-угорської піхотної дивізії генерал-майора Ігнація фон Фляйшнера корпусу генерала Гофмана (до складу якої входили 7 сотень 1-го та 2-го куренів УСС) стала найбільшою надією на визволення Східної Галичини за увесь час боїв на Східному фронті. Серед визволителів маємо зокрема і вихідців із Дрогобиччини, зокрема колишніх гімназистів Ігнація Харкавців, Івана Чаповського, Володимир Дуцько (Дучко?), Михайла Головея, Василя Коссака, Івана Марківа, братів Петра і Євстахія. Особливу подяку збережено полковнику УСС Григорію Коссаку, який одразу після входження у Дрогобич

⁵⁷⁶ Кріль М., *op. cit.* – С. 123.

звернувся до громад довколишніх сіл та міста з проханням допомоги у відновленні території та підтримці УСС.

Участь дрогобичан у визволенні рідного краю мала масовий характер, оскільки навіть в часі російської окупації чимало молоді зуміло втекти у Відень для реєстрації в УСС. Так, упродовж 21 грудня 1915–23 січня 1916 р. збірна станиця УСС у Відні прийняла на військову підготовку нових вихідців із Дрогобиччини. Одним із перших був Теодор Мехно (1896 р.н.) із с. Уріж, який проходив навчання у тренувальному корпусі № 3 м. Відень⁵⁷⁷. Впродовж лютого–березня 1916 р. лише зі Стебника на навчання до Відня поступили Микола Слезюк (1889 р.н.)⁵⁷⁸ та Микола Кучерган (Кочерган) (1884 р.н.), які проходили підготовку у Вишніці⁵⁷⁹. Загальний список ново-прибулих бійців мав назву «Rhutenische freiwillige Standesveränderungen von 21 August bis 21 September 1915» («Добровільний український корпус зорганізований впродовж 21 серпня–21 вересня 1915 року»)⁵⁸⁰.

На початку січня 1915 р. I-а запасна сотня УСС «1. Ersatzkompanie» розпочала підготовку до прориву, а вже 24 січня в документах зустрічаються перші печатки цієї сотні із наказами щодо руху війська⁵⁸¹. Були тут і жінки і господарська частина, медики, кілька офіцерів. на чолі сотні стояв д-р Гірняк. 12 лютого 1915 р. запасна сотня виїхала з Відня до Мукачєва⁵⁸², де разом із німецькими, турецькими та мадярськими легіонами мала мобілізуватися та приступити до визвольного реваншу. Бойова Управа УСС уклала текст угоди із командуванням австрійської армії, в якій перелічила усі необхідні умови для організації спільного походу стрільців із турецькою армією проти Росії⁵⁸³. Бойова Управа висунула умови окремого збільшення числа стрільців до 5 000 військових та введення до складу УСС військових інших національних армій, а також стосовно майбутнього українців Наддніпрянщини: «Німеччина, Австрія і Туреччина мають офіційно ствердити заяву, що у випадку перемоги над Росією з українських земель Російської держави буде утворено Самостійну Українську державу. Ця заява і позиція трьох держав буде публічно оголошена в маніфесті під час вступу на українські землі!»⁵⁸⁴. Тобто ще перед визволенням Галичини від окупантів УСС мало широку геополітичну візію у своїй діяльності.

Ще під кінець зими 1914 р. через Мукачів почали рухатися транспорти німецьких та турецьких колон у Карпати на підмогу австрійській армії, яка нібито «застигла у позиційній війні». В цей час із старшиною німців познайомився Д. Вітовський, який зауважував, що «німецьке командування вже оцінило значення УСС, зокрема через численні рубрики в німецькій пресі про стрілецькі перемоги та оборонні компанії»⁵⁸⁵. Німецькі, турецькі та мадярські війська поряд із УСС фактично пліч-о-пліч визволяли Галичину, часто Д. Вітовський навіть допомагав німецьким родичам загиблих віднайти їх могили⁵⁸⁶.

⁵⁷⁷ ЦДІА України у Львові. – Ф. 352. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 43в.

⁵⁷⁸ Ibidem. – Арк. 13.

⁵⁷⁹ Ibidem. – Арк. 41.

⁵⁸⁰ Ibidem.

⁵⁸¹ Ibidem. – Спр. 50. – Арк. 13-14.

⁵⁸² Ibidem. – Арк. 163в.

⁵⁸³ Ibidem. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 1-4.

⁵⁸⁴ Ibidem. – Арк. 1-2.

⁵⁸⁵ Ibidem. – Спр. 7. – Арк. 28.

⁵⁸⁶ Ibidem.

На початку лютого 1915 р. бої в околицях Борислава та Східниці припинилися, а основний фронт розгорнувся на лінії Устрики–Старий Самбір–Блажів–Стрий–Соколів⁵⁸⁷. Російська армія почала зазнавати великих втрат, адже з боку австрійського командування готувався потужний контрнаступ по всіх фронтах.

14 березня 1915 р. легіон УСС був реорганізований в окремих полк, який увійшов до складу 55 дивізії (командувач – полковник Г. Молік) корпусу генерала П. Гофмана. Полком командували Г. Коссак, А. Варивода (до вересня 1916 р.), Ф. Кікаль (до червня 1917 р.), Д. Крижанівський, М. Тарнавський (до січня 1918 р.), О. Микитка (до вересня 1918 р.). Важливіші старшинські посади посіли колишні керівники «Сокола» Тарас і Петро Франки та ін. У Трускавці почали роботу двомісячні курси для підготовки командного стрілецького складу. Підстаршинська школа була також у Роздолі. Весною 1915 р. перший курінь Українського січового стрілецтва отаборився в околицях Головецька. Згодом він брав участь в обороні Маківки. З відступом росіян січовики разом з німецько-австрійською армією повільно просувалися на схід і брали участь у багатьох боях.

22 березня 1915 р. австрійські війська захопили фортецю Перемишль, яка тривалий час перебувала у облозі. Не витримавши голоду російські війська почали швидкий відступ через Карпати і Прикарпаття⁵⁸⁸. Водночас наближаючись до Дрогобича, в легіоні УСС раптово також спалахнула епідемія хворіб. Так, 7 квітня 1915 р. в Меденичах було зафіксовано загострення епідемії серед більшості особового полку УСС⁵⁸⁹. Ця ситуація серйозно ускладнила процес визволення Дрогобицького повіту з-під російської окупації. 29 квітня і 1 травня 1915 р. Українські січові стрільці відзначилися особливою славою, а уся дивізія навіть склала для них особливу подяку: «їх діла будуть золотою лавровою галузкою в історії народу»⁵⁹⁰. Розпочався форсований відступ російської армії. До нашого часу збереглося чимало ілюстрованого матеріалу з травня 1915 р., зокрема про реальні бої, які публікуємо в додатку № 2 до книжки.

Після восьмимісячної окупації, росіяни стали відступати з Дрогобича, але, після себе вони залишили «подарунок» – 12 травня 1915 року вони підпалили чотири кутових будинки⁵⁹¹ і центральну частину площі міста: постраждали наріжні будинку площі Ринок, кам'яниці давньої «візничної площі» (нині вул. Театральна) та інші. У своїх спогадах Францішек Іваніцький згадував, що нумерація будинків в цей час велася з кутового будинку в північній стороні площі, при цьому один фасад цього будинку виходив на площу, а інший – в бік вулиці А. Міцкевича. До моменту підпалу площі ринок, тут стояв двоповерховий будинок, в якому розташовувалася аптека «Під білим орлом». Також тут мав свій магазин і батько відомого художника Бруно Шульца, та інженера Ісидора Шульца, які усією родиною перебували в евакуації в Австрії⁵⁹². Саме чотири кутових будинки росіяни і підпалили в цей час, оскільки планували, що з них вогонь перейде на інші будівлі. Ця аптека згоріла вщент. При цьому разом

⁵⁸⁷ Ibidem. – С. 53.

⁵⁸⁸ Боберський І., *op. cit.* – С. 31.

⁵⁸⁹ ЦДІА України у Львові. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 91. – Арк. 8–9.

⁵⁹⁰ Боберський І., *op. cit.* – С. 32.

⁵⁹¹ Iwanicki F., *Rynek w Drohobyczu* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 24. – Wrocław, 2019. – С. 37.

⁵⁹² Pilecki J. M., *Dom Schulza i apteka «Pod Białym Orłem» w domu Lauterbachów?* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 24. – Wrocław, 2019. – С. 48.

із аптекою тоді згоріли ще два будинки: у одному знаходилася галантерейна крамниця, а в іншому – майстерня Юліана Бромовича. Цікаво, що у 1901–1902 рр. саме на цю адресу з-за кордону надходила ленінська газета «Іскра». На розі Площі ринок, який межував із теперішньою вулицею І. Мазепи також згорів будинок в якому знаходилася аптека Г. Тобіашека. на західному куті Площі ринок стояв будинок в якому діяла книгарня Герстмана, від якої частково постраждав і сусідній магазин із залізними виробами пана Адлера⁵⁹³.

Також росіяни висадили в повітря міську ратушу, вежа котрої ще довго нагадувала міщанам про «російську культуру». Стара будівля ратуші серйозно постраждала, як і значна частина Площі ринок. Німецький письменник Альфред Доблін, коли після війни мандрував Галичиною, назвав дрогобицьку вежу *ногою, яку відтягли від тіла*. Частина дрогобицьких руїн стояла, мов пам'ятник війні, майже ціле десятиліття. Деякі будинки та крамниці окупанти ще від початку окупації продавали за високу ціну їхнім же власникам або спекулянтам. Після відступу росіян Дрогобич відвідав відомий австрійський письменник Штефан Цвайг, який збирав для архіву окупаційні афіші та пропагандистські матеріали. Чимало представників нафтових родин так і не повернулися сюди й назавжди осіли у Відні та в інших містах світу зі своїми вивезеними статками⁵⁹⁴. Хоча ще в 1915 р. зазначалося, що Дрогобич, Самбір, Стрий та інші міста постраждали значно менше, аніж села⁵⁹⁵.

Відступаючи, російські окупаційні війська завдали колосальних збитків нафтовому промислу. 7 липня 1915 р. краківська газета «Нова реформа» опублікувала сенсаційну доповідь від керівника нафтових шибів від імені Галицького промислового банку доктора Здіслава Слушкевича, який зауважив, що зміг в перші же дні коротко проїхатися Дрогобичем і занотувати побачене після окупації. З його доповіді дізнаємося, що визволення Дрогобича відбувалося за допомогою німецького панцерного потяга, при цьому місто, окрім центральної частини та деяких околиць, залишилося в цілому практично незруйнованим в порівнянні з іншими містами краю. На думку очевидця росіяни попросту не мали часу, щоб повністю знищити місто. Наприклад, будинок цісарсько-королівського суду по вул. Стрийській, в якому зберігалися нафтові касові та ґрунтові книги, бали абсолютно неторкнуті, які завдячуючи своєму дипломатичному таланту, зумів зберегти від росіян судовий радник доктор Пілецький. Натомість на окремих вулицях чимало було спалено і розбомблено приватних вілл та будинків: заступника бургомістра – Якоба Файерштайна, заступника війта Тустанович-Волянки – Якуба Шпітцмана, радника торгівельної палати – Кайслера і промисловця деревообробної фірми – Кутмеркера. Водночас палац промисловця Гартенберга, в якому також розташовувалося староство, був знищений, як і багато магазинів, які були попросту знищені та розграбовані. Росіяни настільки ганебно і зверхньо ставилися до окупації, що вважали усі будинки своєю державною власністю, а тому багато продавали власноруч дешево російським покупцям. З Дрогобича, потягом, Здіслав Слушкевич вирушив до Борислава, де зауважив, що більшість нафтових шибів вціліло. Натомість у Тустановичах було спалено 178 копалень. Загальні збитки становили 40 000 000 корон. Як виявилося, 13 травня 1915 р. російські війська спеціально зчинили підпал десят-

⁵⁹³ Iwanicki F., *Rynek w Drohobycz...* – S. 37, 39.

⁵⁹⁴ Стецюк О., *Майже вицент: руїни Дрогобича після відступу росіян у 1915 році* // Змістовно: люди. Події. Думки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zmistovno.com.ua/?p=68>.

⁵⁹⁵ Як господарят наїзники в Східній Галичині / Написав Іван Петрович. – Львів, 1915. – С. 414.

ків нафтових шибів та земляних збірників ропи (в околицях Губич і Модрич), внаслідок чого пожежа була настільки великою, що довгий час усі околиці повністю занурилися в задимлену темінь, при цьому настільки, що «аж у Львові дерева і дахи будинків покритися чорною сажею»⁵⁹⁶. В інших свідченнях дізнаємося, що хмари із сажею досягли навіть міста Золочева⁵⁹⁷. В селах Модричі і Колпець було спалено 15 000 цистерн нафтової ропи, які були власністю фабрики «Польмін» в Дрогобичі. Також відомо, що одна із найбільших пожеж охопила збірники нафти, які належали Галицько-Карпатському Нафтовому Товариству, «Petrolea» на Бани Котівській, а також фірмі «David Franko»⁵⁹⁸. За різними підрахунками в кінцевому випадку згоріло 30 000 ропи, а залишилося на вокзалах близько 50 000 цистерн, які неможливо було евакуювати через брак паротягів⁵⁹⁹. Водночас очевидець підкреслив, що рафінерії «Галичина» і «Австрія», а також бензинярня в цілому залишилися в задовільному стані, а тому швидко змогли відновити роботу⁶⁰⁰.

14 травня 1915 р. від російських розвідувальних частин остаточно були визволені Східниця разом із Рудниками, Добромиль, Старий Самбір та Борислав⁶⁰¹. Цього ж дня австрійські війська увійшли до Дрогобича, що сприяло відродженню державної гімназії, хоча в цей же день кілька десятків учнів пройшли мобілізацію (відновлення адміністрації відбувалося до 26 травня). В цей час сотня Д. Вітовського впродовж 28–29 травня 1915 р. брала активну участь в кривавій битві в околицях Болехова, а 22 червня 1915 р. був остаточно визволений Львів⁶⁰².

Паралельно було розблоковано роботу нафтових шибів та рафінерій, які почали забезпечувати фронт паливом, мастилами та допомагати військовій економіці необхідними коштами. Цікаво, що саме у 1915 р. у Бориславі було збудовано першу локальну електричну станцію, яка діяла на паливно-мастильний системі, у зв'язку із чим вперше було освітлено приватні помешкання мешканців міста, які працювали передовсім робітниками. Для періоду відбудови після російської окупації це було доволі таки новаторським показником⁶⁰³. Зважаючи на те, що значення нафтопереробної справи було стратегічним, австрійська влада через брак робочої сили почала звільняти від служби фахівців, які одразу з фронту поверталися до праці у «Галицьку Каліфорнію». З цієї метою в Бориславі було створено Відділ нафтових працівників, керівником і військовим комендантом якого було призначено ротмістра військової поліції Вагера Алядара фон Зотца, який був вмілим організатором. Одночасно в Бориславі було відкрито споживчий кооператив із багатьма магазинами, в яких працівники Нафтового відділу отримали змогу отримувати необхідні товари за картковою системою. Також для робітників

⁵⁹⁶ *Szkody z inwazyi rosyjskiej w Drohobyczu* // «Nowa Reforma (wydanie popołudniowe)». – Kraków, 1915. – № 338. – S. 1.

⁵⁹⁷ Pawłowski W. *Borysław – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.) Cz. II* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 21. – Wrocław, 2017. – S. 48.

⁵⁹⁸ Ibidem.

⁵⁹⁹ Ibidem.

⁶⁰⁰ *Szkody z inwazyi rosyjskiej w Drohobyczu* // «Nowa Reforma (wydanie popołudniowe)». – Kraków, 1915. – № 338. – S. 1.

⁶⁰¹ Erster Weltkrieg, *Chronik Mai 1915*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lexikon-erster-weltkrieg.de/Erster_Weltkrieg_Chronik_Mai_1915.

⁶⁰² Боберський І., *op. cit.* – С. 32.

⁶⁰³ Pawłowski W., *Borysław – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego...* – S. 42.

було відкрито спеціальну пивну кнайпу. Щоправда в умовах воєнного часу було запроваджено 12 годинний робочий день⁶⁰⁴.

До 20 травня 1915 р. Дрогобиччина була повністю звільнена від російської окупації. 3 червня австрійсько-німецькі війська вступили до Перемишля, а 9 червня вони оволоділи Львовом⁶⁰⁵. Ця поразка росіян мала важливе значення для дальшого перебігу війни. З відсуненням на схід фронтової лінії та відходом російського окупанта почалася відбудова зруйнованого господарства. Селяни отримали різні відшкодування, а вдови – пенсії. Проте назагал економіка краю була в занепаді. Нестача робочої сили, сировини, палива, розлад фінансів, торгівлі, транспорту викликали застій промисловості. Сільське господарство відчувало брак робочих рук, коней, насіння. Насувалися продовольчі труднощі. За таких умов на початку 1917 р. австрійський уряд запровадив державний поділ на спеціальні інспекційні округи. Вони мали ширші повноваження у вирішенні продовольчих справ. Самбірський округ (31) охопив політичні повіти Добромиль, Дрогобич, Ліско, Перемишль, Рудки, Самбір, Сянок, Сколе, Старий Самбір і Турка⁶⁰⁶.

Принагідно із планом визволення Дрогобиччини та околиць розпочалася серйозна компанія резервування нового війська, а також збір коштів і матеріалів для підсилення провізії австрійських легіонів. Це була загальнодержавна політика Габсбургів на визволених територіях у часі Великої війни. Наприклад, збір дзвонів з різних металів узагалі мав стратегічне значення, хоч і був узгоджений із владиками усіх християнських конфесій. У перемишльському державному архіві зберігається докладний реєстр переплавки дзвонів Дрогобицького деканату за період 1916–1917 рр.⁶⁰⁷, щоправда часто ці дані трапляються у приватних спогадах чи спеціальних розвідках, і за період 1915 р. Наприклад, у 1915 р. було знято на переплавку дзвони дерев'яної каплички Св. Архангела Михаїла в карпатському селі Майдан, один з них 1902 р. важив 24 кг, а другий – 1869 р. близько 13 кг⁶⁰⁸. Цього ж року було конфісковано для потреб армії 4 дзвони із костолу Св. Кіни в Східниці, а саме: 1900 р. (417 кг), 1902 р. (94, 5 кг), 1899 (215 кг) і сигнатурний (салютівний або сповіщальний) дзвін (15 кг)⁶⁰⁹. Один із найбільших дзвонів було переплавлено у 1916 р. з римо-католицького костолу в Підбужі, який важив 59 кг і був виготовлений у 1869 р.⁶¹⁰

Визволення Дрогобиччини принесло серйозні тягарі і для населення повіту, яке змушено було допомагати армії у найрізноманітніший спосіб згідно законів воєнного часу. Перша світова війна зачепила і родину брата Івана Франка, який проживав

⁶⁰⁴ Ibidem. – S. 48.

⁶⁰⁵ *История первой мировой войны. 1914–1918 гг.* / Редакторская коллегия. А. М. Агеев, Д. В. Вержховский, В. П. Глухов, Ф. С. Криницын, И. И. Ростунов, Ю. Ф. Соколов, А. А. Строков. Под ред. И. И. Ростунова. – Т. 2. Москва, 1975. – С. 26–29.

⁶⁰⁶ *Інспекційні округи в Галичині* // «Діло». – Львів, 20.03.1917. – С. 2.

⁶⁰⁷ Quirini-Popławski R., *Kościół filialny p.w. Bł. Kingi w Stebniku* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 20. – Wrocław, 2017. – S. 8.

⁶⁰⁸ Quirini-Popławski R., *Kościół w Majdanie* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 19. – Wrocław, 2016. – S. 15.

⁶⁰⁹ Quirini-Popławski R., *Kościół parafialny p.w. Bł. Kingi w Schodnicy* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 21. – Wrocław, 2017. – S. 20.

⁶¹⁰ Quirini-Popławski R., *Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzcziciela w Podbużu* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 24. – Wrocław, 2019. – S. 46.

у Нагуєвичах – Захара Франка. Щоправда, на фронт спочатку призвали лише його сина – Івана. Коли фронт рушив далі за Дрогобич військові повинності лягли і на Нагуєвичі. на подвір'я Захара Франка прийшли австрійські фельдфебелі і наказали кіньми підвезти армії провіант і провізію, зібрані у селі. Як не просився Захар Франко, посилаючись на погане здоров'я (а воно й справді було так), але нічого не вдалося. Єдине вимолив Захар – щоб замість нього поїхав син Василь, якому тоді було заледве 15 років, але який уміло керував кіньми та підводою.

Ось як згадує сам Василь про початок свого самостійного шляху у оригінальних спогадах, які сьогодні зберігаються у музею в Нагуєвичах:

Весною 1915 року, коли воєнна заверуха перекотилась через моє село Нагуєвичі, прийшла австрійська влада і притягла із собою нове щастя, яке впало на наше село. Не знаю, з яких причин, наше село найтяжче потерпіло тим, що військова влада дала наказати віддати для армії майже всю тяглову силу. Тоді і я поїхав власними кіньми в форшпани. І так їздив я вже майже 3 місяці позаді армії з підвозом всяких матеріалів⁶¹¹.

Усі перипетії «хлопчиська неслухняного з Нагуєвич» описані ним самим у споминах з чотирьох частин, назви котрих говорять самі за себе: *Мій стрийко Іван Франко, Спомин з моїх юних літ, Кінець польського панування у Дрогобичі в 1939 р. і Що я бачив і пережив на радянській Україні*. Спомини братанича письменника, Василя Франка, який був активним учасником УСС та українського державотворення, нині є живими свідченнями історичної доби, яку він намагався осмислити, вплітаючи у свій життєвий вінок крушини повсякдення в Галичині.

В цей час мобілізація і збір військових позик отримали масовий характер. Наприклад, із села Лішня нашвидкуруч було мобілізовано майбутнього відомого лікаря курорту Закопаного – Казимира Дадея (1886–1940), який воював у польському запасному легіоні впродовж 1915–1920 рр.⁶¹²

Поява у червні-липні 1915 р. січових стрільців у своїх рідних селах на Дрогобиччині підняла дух населення, адже батьки бачили своїх дітей з бойовими нагородами, отриманими за значні заслуги на фронтах. Мешканці отримали надію про мир та швидке закінчення війни, загальний ритм життя почав поволі відновлюватися, а кількість бажаючих вступити до лав УСС невпинно зростала. В липні 1915 р. кіш УСС у впродовж двох місяців пересувався теренами трьох повітів: Скальського, Калуського та Підгаєцького. Фактично там, де резидували комендатури УСС в першу чергу відроджувалися Читальні просвіти, Кружки Рідної Школи та Сільського Господаря⁶¹³. Після звільнення міста було створено фонд ім. Г. Коссака для допомоги вдовам, калікам і сиротам Січових Стрільців. Російсько-австрійські бої під Дрогобичем зображено на тодішній поштівці. З відступом росіян УСС було реорганізовано в окремий полк, серед командирів якого служили Григорій Коссак, Тарас і Петро Франки та ін. У Трускавці почали роботу двомісячні курси з підготовки командного стрілецького складу. Підстаршинська школа працювала і в Роздолі. У 1916–1918 рр. стрільці брали участь у багатьох

⁶¹¹ Франко В., *Спомини. Мій стрийко Іван Франко* / Упоряд. З. Франко, Є. Паранюк. – Львів, 2015. – С. 11.

⁶¹² Loranż K., *Znani policy urodzeni w powiecie drohobyckim* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 20. – Wrocław, 2017. – S. 57.

⁶¹³ ЦДІА України у Львові. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 29.

боях, опіваних у прекрасних стрілецьких піснях. Так, після походу на Стрий і Дрогобич у травні 1915 р. постала пісня:

Хлопці, алярм! Гей ставаймо!
Вже найвищий час!
Наступають на три шляхи
Москалі на нас⁶¹⁴.

У визволених селах Дрогобиччини, в часі стрілецького резидування, стрільці почали жваву відбудову зруйнованої інфраструктури: впорядковували вулиці, організовували прибирання, ремонт будинків, закопували старі болотяні ями, впорядковували військові цвинтарі загиблих українців, поляків, євреїв, німців, мадяр та інших іноземців⁶¹⁵. За період 1915–1918 та 1919–1921 рр. на теренах Дрогобиччини нараховувалося близько 30 військових цвинтарів та незліченна кількість поховань військових на парафіяльних цвинтарях, які обліковувалися і впорядковувалися практично впродовж усіх воєнних баталій, які тут відбувалися. Відомо, що у міжвоєнний час діяла спеціалізована комісія по впорядкуванню, ексгумації, ідентифікації та перепохованню розпізнаних бійців різних періодів. Відомим є поховання у Дрогобичі по вул. Трускавецькій (німецькі військові, знищений), у парку «Залісся» (мадярській і окремо турецькі поховання, знищений), військові поховання на єврейському новому цвинтарі (збереглися), військові поховання в Верхніх Гаях (відновлені), Залокоті, Опаці, Кропивнику, Добрівлянах, Михайлевичах, Рихтичах, Уличному, Вільшанику, Тустановичах, Сільці, Михайлевичах, Монастирі Лішнянському, Летні, Підбужі, Старому Кропивнику, Йозефсбергу та ін. Більшість із них виникла і розширювалася у 1916–1918 рр., а їхні архівні плани публікуємо у додатку № 2 цієї книги.

В травні 1916 р. вийшло розпорядження вищого командування на внесок Корпусної Команди – що висуди УСС мають переводитися виключно з приказів Корпусної Командатури. В серпні 1916 р. було стверджено розпорядження міністерства крайової оборони про перегрупування стрілецького легіону: інвалідів було відправлено додому або до табору українських емігрантів в Імінді (дуже рідко призначалися компенсаційні грошові ренти, на які треба було чекати близько року); було прийнято рішення про відзначення стрільців, їхню підтримку та родин загиблих, адже перед цим дух армії підупав через недостатню увагу держави до поранених та інвалідів⁶¹⁶.

Список вояків Першого полку Українських Січових Стрільців, складений 1 червня 1916 р., містить імена стрільців з Дрогобиччини. Зокрема, до складу булавного відділу (штабу) належали уродженці Добрівлян вістун Осип Бойко та стрілець Іван Кондратів. У першій сотні воювали дрогобичани отаман Григорій Коссак, чотар Василь Коссак і стрілець Карло Кобилицький з Ясениці Сільної. Чотарем другої сотні служив Петро Франко, син І. Франка. У третій сотні записані хорунжий Євген Іваницький з Дрогобича і десятник Яким Грех з Волі Якубової. У четвертій сотні воював стрілець Осип Бабій з Вороблевич. Найбільше вихідців з Дрогобиччини служило в п'ятій сотні: хорунжий Михайло Матчак, десятник Василь Бінковський, вістун Іван Кобрин з Якубової Волі, десятники Ілько Кузан з Губичів і Василь Ортинецький з Грушова,

⁶¹⁴ Кріль М., *op. cit.* – С. 123.

⁶¹⁵ ЦДІА України у Львові. – Ф. 353. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 31.

⁶¹⁶ *Ibidem.* – Арк. 76.

вістун Стах Стеців з Нагуєвичів, старший стрілець Теодор Левицький з Рихтич⁶¹⁷, стрільці Маріян Барків зі Східниці, Петро Берегуляк з Добрівлян, Михайло Гарбяз з Мединич, Лука Луців, Семен Скічнів, Михайло Стецюк з Грушова, Семен Пеклич з Дрогобича, Микола Сеньків і Кость Яцуляк з Ясениці Сільної, Федь Сеньків з Опаків, Микола Стеців з Нагуєвич. У шостій сотні були поручник Андрій Мельник з Якубової Волі, стрільці Михайло Турок і Василь Болонний з Тустанович, Михайло Савчин зі Східниці. Серед стрільців сьомої сотні воював Михайло Думяк з Нагуєвич. У технічній сотні записані вістун Яким Пронь зі Східниці, старший стрілець Василь Лехуш з Волі Якубової, стрільці Іван Вовків і Дмитро Сеньків з Ясениці Сільної, Іван Мацьків з Добрівлян, Федір Паньків з Рихтич. Вочевидь, це не остаточні відомості, однак вони достатньо промовисті⁶¹⁸.

Окремі деталі про визволення містяться і в спогадах Валеріана Уліцького, згідно котрих добре відомо, що родина Уліцьких щасливо повернулася до рідної домівки саме у 1916 р. Починаючи від травня 1915 р., Валеріан був мобілізований до військ. 10.01.1916 р. Валеріан надіслав рідним своє фото в австрійському однострої з Кракова. 3.04.1916 р. він шле листа з фронту, на бересті, що є прикладом надзвичайно рідкісного характеру кореспонденції в умовах окопної війни:

Любі батьки! З вільної хвилини мого відпочинку посилаю картку з березової кори, яку я зробив нашвидкуруч і які ми, солдати, виготовляємо в польових умовах з різноманітними рисунками. Посилаю сердечні вітання. Валеріан 1 квітня 1916⁶¹⁹.

28 серпня 1916 р. він надіслав рідним групове фото зі шпиталю, яке засвідчує його поранення. Кореспонденція відправлена з міста Брно, однак шпиталь був в іншій місцевості. Також, цей текст нещодавно було опубліковано О. Лужецькою:

Брно. 26.08.1916 р. Любі батьки. Сердечно дякую за лист і за вислані мені пакунки (без потреби). Вчора я написав детального листа про моє поранення. Думаю, що того ... так далеко вже не впустять... Посилаю сердечні вітання до швидкого побачення... знайомим. Вал. Уліцький. Ц.к. запасний госпіталь № 3...12 в Брюнн. Барак 12. Asperngasse⁶²⁰.

30 листопада 1917 р. датована листівка з фронту, надіслана з польової пошти. Після закінчення війни В. Уліцький повернувся до Дрогобича і відновив службу на посаді судового канцеляриста. У другій половині 30-х рр. він оскаржував відповідні органи влади, які не зарахували йому термін військової служби до пенсійного стажу (період від 21.06.1915 р. до 31.10.1918 р.) на підставі того, що В. Уліцький під ту пору не робив внесків до пенсійного фонду. Водночас, згадані документи точно фіксують час перебування В. Уліцького на військовій службі. За участь у бойових діях В. Уліцький був нагороджений двома нагородами: «Військовим хрестом Карла I»

⁶¹⁷ У спогадах Володимира Берези помилково вказується, що Т. Левицький походив з Дрогобича. Див. у: Береза В. *Карпатська стежа сотня Вітовського // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С. Ріпецький. – Нью Йорк: Вид-ня Гол. Управи УСС, 1967. – С. 132.

⁶¹⁸ Кріль М., *op. cit.* – С. 124.

⁶¹⁹ Лужецька О., *op. cit.* – С. 483–484.

⁶²⁰ *Ibidem*.

і бронзовою медаллю «За хоробрість» 3-го ступеня (також нагорода останнього австрійського імператора)⁶²¹.

До кінця 1916 р. нафтовий промисел Дрогобиччини майже повністю був розблуканий, а видобуток ропи в умовах війни став навіть інтенсивнішим. Починаючи від 29 листопада 1915 р. міністерство внутрішніх справ Австро-Угорщини ствердило ухвали генерального з'їзду Галицького акціонерного нафтового товариства «Галичина» в справі остаточної зміни статуту від 28 листопада 1915 р.⁶²²

На сьогодні однією із кращих комплексних монографій з приводу загальної відбудови Галичини, є книга Томаша Карголя «Відбудова Галичини після воєнних знищень 1914–1918 рр.»⁶²³. Хоча є не підтверджені свідчення, що робітників у промислі серйозно бракувало через посилену рекрутську компанію з боку держави. До наших днів зберігся унікальний журнал нафтової акціонерної компанії «Jan Zeitleben» за 1914–1916 рр., який зафіксував баланс видобутої та перекачаної ропи кожної із східницьких фірм, які орендували транзитні послуги вищезгаданої компанії⁶²⁴. Зазначимо, що фірма не припиняла транзиту від липня 1914 р. до моменту закінчення бойових дій в околицях Східниці. Так, впродовж 1 січня 1914–30 квітня 1915 рр. компанія заробила 4853 646 корон готівкою⁶²⁵. Лише від нафтової компанії «Petrolea» Actien-Gesellschaft für Mineralöl-Industrie» («Акціонерне товариство нафтової промисловості «Петролеа»») 2 липня 1914 р. з центрального офісу у Львові було перераховано 9700,11 корон⁶²⁶.

Цікаво, що на відміну від російських окупантів австрійська адміністрація після визволення нафтопереробних заводів зуміла швидко відновити виробництво до передвоєнних темпів. Скажімо, якщо у 1911 р. держава закупляла для своєї фабрики «Польмін» 90 000 вагонів нафтової ропи, то вже у 1915 р. – на 30 000 вагонів ропи більше. Це означало, що було повернуто не тільки кадрових фахівців і обладнання, але й налагоджено збут і переробку сировини для потреб армії на всіх фронтах. Така статистика вкотре підтверджує нищівні темпи викачування надр «Галицької Каліфорнії» саме в австрійський період⁶²⁷.

Через три місяці по закінченню бойових дій, 30 квітня 1915 р. фірма «Jan Zeitleben» здійснила перший докладний запис прибутків від транзиту ропи, загальна сума яких становила більше 200 000 корон. В цей же час було облятовано, що загальний об'єм ропи становив 10 136 064 т⁶²⁸. Наступного року запис за 30 квітня 1916 р. мав більш ретельніші підрахунки і складався із кількох чорнових та однієї чистої копії, що було пов'язано із різною віддалю шибів, з яких відбувався транзит.

⁶²¹ Ibidem.

⁶²² *Telefoniczne i telegraficzne wiadomości c.k. Biura koresp. z dnia 29 listopada* // «Nowa Reforma (wydanie popołudniowe)». – Kraków, 1915. – № 605. – S. 2.

⁶²³ Kargol T. Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914 – 1918. – Kraków, 2012. – S. 320.

⁶²⁴ ЦДІА України у Львові. – Ф. 276. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 1-34.

⁶²⁵ Ibidem. – Арк. 28-29.

⁶²⁶ Ibidem. – Арк. 32.

⁶²⁷ Sereda J. Historia powstania Państwowej Fabryki Olejów Mineralnych Polmin // *Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej*. – № 24. – Wrocław, 2019. – S. 15.

⁶²⁸ ЦДІА України у Львові. – Ф. 276. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 2-3, 10-11.

Таблиця 6. Розрахунковий план виплат східницьких нафтових фірм за транзитні послуги акціонерної компанії «Jan Zeitleben» (30 квітня 1916 р.)⁶²⁹

Реєстровий номер	Назва фірми	Розмір оплати в кронах
49	Meolech Backenroth	22, 68
6	«Danica» Aktiengesellschaft	0, 83
41	Deser Petroleum-Industrie-Gesellschaft	25, 36
67	Erste Szaboleser Ölundustrie	4, 33
48	M. Feigenbaum recte L. Taubes	98, 66
46	Leisor Jankel	46, 25
50	Osias Löw	62, 82
44	K. Medweczky & B. Wawrocza	1 414, 86
39	Prager Creditbank, Filiale Lemberg	0, 35
66	Josef Rothenberg	48, 93
51	Henryk Smislawski	1 458, 90
52	Heinrich Tenzer	342, 94
45	Vacuum Oil Company A. G.	3, 66
40	Vaterlandische Mineralöl-Industrie-Ges.	0, 40
		К 3530, 97
18 309, 16		
21 840, 53		

Впродовж 1916–1918 рр. в Східниці продовжували свій інституційний розвиток потужні закордонні акціонерні компанії, які з наближенням краху Австро-Угорської імперії намагалися усіма доступними юридичними способами забезпечити собі права законного успадкування активів нафтового промислу після закінчення війни. Так, акціонерна спілка «Schodnica», яку заснували ще 11 травня 1885 р., у 1917 р. розробила і затвердила на рівні державної канцелярії Відня свій статут *Statuten der «Schodnica» Actien-Gesellschaft für Petroleum-Industrie*⁶³⁰. Текст документу містив 28 параграфів, які в цілому розтлумачували про те, хто, за яких обставин і яким чином може розпоряджатися активами компанії, а також як повинен діяти нафтовий промисел організований у Східницькій Каліфорнії. 5-й параграф статуту гарантував безпеку для внутрішнього фонду компанії, який від часу заснування до 1917 р. становив 10 000 000 корон. Для того, щоб уберегти його від наслідків війни його трансформували у 20 000 акцій компанії по 500 корон кожна, які одночасно із Австрійським банком реєструвалися в нейтральних банках Швейцарії⁶³¹.

⁶²⁹ Ibidem. – Арк. 15.

⁶³⁰ Ibidem. – Ф. 268. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1–18.

⁶³¹ Ibidem. – Арк. 13–4.

9 серпня 1917 року краківська газета «Нова реформа» повідомила, що між міністерством публічних справ та галицькими виробниками ропи було домовлено про унормування транспортування ропи та цін на нафту-сирець. Згідно домовленостей в період 1 серпня 1917–1 січня 1918 р. так звані чисті виробники ропи, зокрема власники копалень від рафінерій, а також закордонні орендарі та виробники повинні 30% від надходжень сплачувати на користь держави, зокрема рафінерії «Галичина», «Австрія» та фабрики «Польмін» по ціні 25 корон за 1 метричний центнер. До моменту підписання угоди ціна на цьому ж ринку відносин становила 14 корон. Зауважимо, що згідно домовленостей решта 70% передбачалося для приватних рафінерій, зокрема за ціною 38 корон за метричний центнер. При цьому приватники могли компенсувати додатково 10% з тих копалень, які щоденно не могли постачати більше 2 вагонів ропи⁶³².

Після російської окупації серйозно збільшилися темпи видобутку газу, який станом на 1917 р. вийшов за межі 1915 р. Невипадково у 1917 р. почали відкриватися нові газолінові компресорні станції та установки. Наприклад, в цьому році було відкрито газолінову компресорну Вілежинського при нафтовому шибі Дембовського в Тустановичах, а також при нафтовому шибі «Юліуш»⁶³³.

Перехід до позиційної війни та переваги австрійської армії на Східному фронті дозволили дрогобицьким воякам підлікувати здоров'я, отримати відпустку для відвідин з рідними тощо. Збереглося чимало посвідчень дирекції шпиталів про лікування дрогобицьких стрільців. Так, 28 жовтня 1916 р. до рук пана сотника Івана Коссака надійшов службовий листок № 2497 від збірної станиці УСС у Відні з наступним текстом: «На прохання ц. к. військової команди в Кракові потрібно подати до лікарні в Закопаному військове лікарське свідоцтво, в якому має бути вказано про Ваше перебування в цій лікарні на лікуванні, а наша команда вирішить куди телеграфувати»⁶³⁴. Збереглося свідоцтво про лікування І. Коссака впродовж 15 жовтня–23 листопада 1916 р.⁶³⁵ З медичних довідок стрільців довідуємося про поганий раціон харчування в часі військових дій, який призводив до гострих кишково-шлункових захворювань. Як виявилось, ще 8 грудня 1916 р. І. Коссак сильно отруївся і змушений був терміново лікуватися⁶³⁶. Через важкість хвороби термін лікування було продовжено на 4 тижні з дня 31 грудня 1916 р.⁶³⁷

Таким чином Дрогобицький військовий плацдарм, з перервою на час російської окупації, тривав у регіоні впродовж 5 вересня 1914 р.–15 травня 1915 р. Під час військових операцій найбільш кривавими та водночас героїчними виявилися бої у «вогняних котлах» Дрогобича (Залісся, Гірка та ін.), Верхніх Гаїв, Доброгостова, Уличного, Нагуєвич, Тустанович, Модрич, Борислава, Мражниці, Східниці, Старого Кропивника, Ісаї та ін., у яких мешканці повіту в числі австрійської армії та пліч-опліч із німецькими, мадярськими та турецькими легіонерами зуміли відвоювати рідні землі та повернути їм статус за фронтовою лінією. Стратегічний потенціал Дрогобицького повіту в подальшому відіграв ключову роль у забезпеченні австрійської воєнної машини провізією,

⁶³² *Z przemysłu ropnego / Z kraju* // «Nowa reforma: wydanie poranne». – Nr. 531. – Kraków, 9.08.1917. – S. 2.

⁶³³ Pawłowski W., op. cit. – S. 52.

⁶³⁴ ЦДІАЛ України у Львові. – Ф. 352. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 20–20зв.

⁶³⁵ Ibidem. – Арк. 21.

⁶³⁶ Ibidem. – Арк. 28.

⁶³⁷ Ibidem. – Арк. 30.

а постійні зв'язки місцевих легіонерів УСС дали українцям унікальну можливість для власного вишколу, який в майбутньому став серйозним підґрунтям для боротьби за власну незалежність тепер у лавах ЗУНРу.

По завершенню боїв у Дрогобицькому повіті активізували діяльність найрізноманітніші порятункові-пошукові та добродішні товариства та організації. Родичі масово зверталися до Міністерства Краєвої оборони і Воєнного командування у Відні з питанням розшуку рідних, як правило військових, про яких не було жодних свідчень. Зокрема збереглися листування за період від 28 листопада 1915 до 17 грудня 1916 р. Так, 13 листопада 1916 р. відома українська родина з Дрогобича відшуквала Антона Попеля⁶³⁸.

Цікаво, що зі свого боку польська національна громада влаштувала власні урочистості, які символізували розвиток власних незалежних і патріотичних ідей. Так, 9 листопада 1916 р. народний повітовий комітет у числі доктора Станіслава Дверницького, доктора Здіслава Слушкевича та Ольги Ланчуцької опублікував програму заходів присвячених святкуванню символічного *Акту 5 листопада присвяченого відродженню Польського Королівства*, а також щодо збірки пожертв для вдів та сиріт, чоловіки і батьки, яких загинули у лавах польських легіонів. У програмі зокрема вказувалося:

Polacy! [Inc.:] Przez kilka pokoleń z utęsknieniem i w udreće oczekiwania wielka godzina zbawienia nadeszła! Dnia 5. listopada 1916. dzięki bezkresnej dobroci Pana nad Pany ojczyzna nasza zmartwychpowstała! [...] Powiatowy Komitet Narodowy Dr. Stanisław Dwernicki, Dr. Zdzisław Słuszkiewicz, Olga Łanćucka. Drohobycz: [s.n.], 1916 (Drohobycz: Drukiem J. Loewenkopfa)⁶³⁹.

Одним із об'єднавчих заходів Дрогобицького повіту стала організація благодійного і водночас політичного імперіалістичного проекту «Відкриття лицаря в збруї» на честь визволення міста від російської окупації. на сьогодні у історичній науковій літературі добре відомо, що встановлення пам'ятного знаку «Лицарю в збруї» у 1916 р. відбулося відповідно до загальноімперської програми пропаганди непереможної об'єднаної армії імперії Габсбургів на визволеннях від імператорської армії царської Росії територіях, зокрема в Галичині. Врешті у західноєвропейській історіографії констатується, що символ «Лицаря в збруї» походить від імперської ідеологічної програми «Цвяху війни» для потреб підтримки армії правонаступниці Священної Римської імперії – імперії Габсбургів. Ця ж ідея була продовжена в часи Пауля Гінденбурга, а згодом і нацистської Німеччини⁶⁴⁰. Доктор історичних наук Мартін Кроненберг вважає, що «Справжня історія ідеї «Цвяху війни» розпочинається 6 березня 1915 року з інавгурації «Вермана в Ейзені» на Шварценбергплац у Відні і закінчується в часи Гітлера⁶⁴¹. Символ «Цвяху війни» був не тільки новим вражаючим способом залучення коштів для потреб

⁶³⁸ Ibidem. – Зв'язка 1. – Спр. 14. – Арк. 6.

⁶³⁹ Głowicka Z., Alberska A., Anczewski P., Jabłońska I., Jurkowska A., *Katalog druków ulotnych z lat 1914–1918 w zbiorach Biblioteki Narodowej*. – Warszawa, 2018. – S. 453.

⁶⁴⁰ Націонал-соціалісти взяли на озброєння успішну ідею прибивання цвяхів і для пропаганди в новій нацистській імперії, у якій кампанія збору коштів мала великий успіх. Див. розвідки німецької історіографії, зокрема згадану М. Кроненберга: Kronenberg M. «Zu Gunsten des Winterhilfswerks» – *Kriegsnagelungen im 3. Reich*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kriegsnagelungen.com/kriegsnagelungen-zur-zeit-des-nationalsozialismus/>.

⁶⁴¹ Kronenberg M., «*Schlag auf Schlag*» – *Nagelungen im Deutschen Reich I (Aachen-Butzbach)*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kriegsnagelungen.com/kriegsnagelungen-im-deutschen-reich/i-aachen-butzbach/>.

армії, вдів та сиріт військових, але й мав інші функції, наприклад, посилити патріотизм та почуття етнічних поневолених громад, які проживали в імперії та воювали за її стандарти. Врешті на темі бутафорного локального *домашнього фронту* символ мав за мету популяризувати непорушність священної імперської війни. Наприклад, у Берліні встановили – «залізного Гінденбурга», у Ганновері – «Залізного саксонського коня», у Зальцбурзі – «Імператора Карла Великого», в Інсбруку – «Чорта із залізною квіткою», у Стрию – пам'ятну таблицю, в Дрогобичі «Лицаря в зброї» та сотні інших⁶⁴². Окрім історичних постатей, особливою популярністю користувалися імперські символи, які мали мотиви: залізних хрестів, щитів, зброї, лицарів, фігур тварин, гранат та гармат, столів, дверей, таблиць тощо. Врешті масовий характер програми побудови цих символів на території імперії Габсбургів підтверджує її «проімперський» характер, оскільки символи інших національних меншин із подібним призначенням на теренах окупованих територій в історії символіки – відсутні⁶⁴³. Водночас добре відомо, що буквально після встановлення власних ідеологічних символів у тому ж таки 1916 році, буквально за якихось 10 днів у Львові усіма можливими і неможливими методами австрійська адміністрація намагалася заборонити похоронну процесію українського генія Івана Франка. Щоправда українська національна громада разом із січовими стрільцями все ж організували належні богослужіння і загальноміську процесію. З історії пригадуються також і довголітні мордування українців серед в'язнів у часи імперії Габсбургів. Чого лише варте уваги тюремне ув'язнення Івана Франка у 1881–1882 рр. або ж численні історії українців імператорської тюрми Австро-Угорщини – «Телергоф» у 1914–1917 рр. Усе це є те так зване «позитивне», яке у тій чи іншій мірі вкладала у свою символіку під гаслом «PRO PATRIA» («За Батьківщину») – імперія Габсбургів.

До теми *чужої імперської Батьківщини* за яку проливали кров різні поневолені народи варто вказати статистику, адже загалом українці Галичини і Буковини найбільше потерпіли в часи Першої світової війни за своїми втратами. Маловідомі цифри свого часу подавала Статистична служба австрійського військового відомства в спеціалізованому віденському виданні за 1919 р. – «Die Totenverluste der ost-ung. Monarchie nach Nationalitäten» (дослівно – «Людські втрати австро-угорської монархії за національностями»). Виявилося, що за роки Першої світової війни станом на 31 грудня 1917 року загинуло 80438 українців Галичини та Буковини (всього до війни в Австро-Угорщині їх налічували 4 549 199 осіб). Для порівняння, за цим же виданням у Першу світову війну загинуло австрійців – 252 817, чехів – 115 729, поляків – 67 945, словенців – 35 968.

Упродовж 1915–1918 рр. Дрогобицький повіт продовжував жити в умовах воєнного часу, щоправда життя різних галузей: освіти, промисловості, транспорту, медицини та ін. відроджувалися дуже повільно. З еміграції частково поверталися власники крамниць, промислових об'єктів, аптек, приватних помешкань тощо. Прикладом може слугувати відродження медицини, яка за період 1915–1918 рр. не тільки змогла відновити свої потуги, але й забезпечити відкриття та функціонування військових шпиталів, які обслуговували сотні поранених та важкохворих. Цікаво, що у 1917 р. відроджується стоматологія. До нашого часу збереглися цікаві спогади дантиста Тадеуша Барановського (родом із Побережжя), який у 1917 р. прибув до Дрогобича, щоб, за порадою пані Старклової відкрити філію стоматологічного закладу. Згідно спогадів місто в цей

⁶⁴² Ibidem. Див. докладніше каталог символічних знаків непереможності імперських військ у розвідках М. Кроненберга).

⁶⁴³ Ibidem.

час виглядало доволі таки «жалюгідно»⁶⁴⁴, оскільки після російської окупації значна частина будівель стояли в руїні. Після розмови із директором бензинярні доктором Старклем, і за сприяння пана Гальперна, Т. Барановський отримав можливість оселитися в Дрогобичі в квартирі доктора Пахтмана. Чотири повністю мебльовані кімнати він передав у користування Т. Барановському. Приміщення розташовувалося у зручному місці, поблизу ринкової площі та суду, над аптекою «Під Ангелом». За сприяння директора Старкеля, квартиру було оснащено необхідними стоматологічними інструментами та механізмами, які виготовив слюсар із бензинярні. В цей час в Дрогобичі не було ані електрики, ані водопроводу, а був лише газ. Відтак до стоматологічного кабінету були під'єднані газові труби, пальники і лампи, які освічували і огрівали приміщення. Також в Дрогобичі лікар знайшов обладнання і інструмент для проведення лікування: бурову машинку, інструментарій, шафу, стілець. 2 січня 1918 р. стоматологічний кабінет Т. Барановського розпочав свою роботу над аптекою «Під Ангелом» в Дрогобичі. Першою пацієнткою була вчителька Олена Ільницька з Дрогобича. При цьому директор Старкель допомагав новому стоматологу чим міг, наприклад, домовився із комендантом міста про отримання ліцензії харчування у військовому казино, як для доктора, так і його персоналу⁶⁴⁵.

Про своє життя в Дрогобичі у 1917–1918 рр. Т. Барановський писав:

Перебування у Дрогобичі було не приємним. Навіть хорошої води не було. Вода в колодязях була дуже жорсткою, а у криниці на нашому подвір'ї панував їдкий запах через близькість до сусіднього туалету. Нам довелося брати воду для миття та приготування їжі досить далеко від будинку. Цю воду ми не використовували для пиття. Ми отримували від директора Старкла мінеральну воду «Кристал», яка у скляних пляшках привозилася з Будапешта. У нас також не виникало жодних проблем із харчовим забезпеченням, оскільки ми не тільки брали обід і вечерю в казино, але й отримували цукор, борошно та хліб у необмеженій кількості із загальноміської камери зберігання⁶⁴⁶.

Т. Барановський зрідка, і то лише по понеділках, їздив додому, оскільки вартість 1 чи 2 класу квитка не вартувала уваги через жажливе перенаповнення потяга. Врешті не раз доводилося стояти на одній нозі. Натомість, як виявилось, сам стоматологічний бізнес розвивався дуже добре в умовах війни, адже конкуренція була дуже низькою. Скажімо за перших 6 тижнів доктор Т. Барановський заробив 3000 корон⁶⁴⁷. Загалом місто мало обмежений доступ до споживчих товарів. У місті не було ні хліба, ні цукру. При цьому коли час від часу у місті оголошувалося про розподіл цукру і борошна у невеликій кількості та ще й за картками, у чергах розгорталися цілі «дантесівські сцени, а когось узагалі виносили із натовпу»⁶⁴⁸.

За якийсь час вчителька О. Ільницька налагодила із стоматологом ширшу співпрацю, зокрема у плані допомоги у лікуванні малолітніх дітей, а також учням шкіл та гімназії. В цей час вона приватно навчала дочку бургомістра Дрогобича Раймонда Яроша і сподівалася, що вона зможе вплинути на нього, щоб він допоміг у цьому важливому

⁶⁴⁴ Baranowski T., (1884–1979) *L15 Czasy drohobyckie 1918 r.* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 22. – Wrocław, 2018. – S. 97.

⁶⁴⁵ Ibidem.

⁶⁴⁶ Ibidem.

⁶⁴⁷ Ibidem.

⁶⁴⁸ Ibidem.

загальноміському питанні. Врешті значна частина дітей не мали батька чи матері або ж узагалі були сиротами. За якийсь час вчителька все ж зустрілася із Р. Ярошем, який справив на неї враження серйозного благодійника та ідеального чиновника. Бургомістр уважно вислухав пропозицію відшкодовувати витрати лікування дітей у співвідношенні «50 на 50», тобто 50% витрачатиме магістрат на відшкодування лікарських препаратів і стоматологічних матеріалів, а 50% – лікар і вчителька покриватимуть безкоштовною працею. Фактично це були невеликі гроші, а Р. Ярош запевняв, що це для нього узагалі не проблема. Врешті бургомістр пообіцяв подумати над цією програмою допомоги дітям і повідомити організаторів. Але врешті решт Раймонд Ярош, так нічим і не допоміг, оскільки за якийсь час забув про розмову і узагалі незлюбив лікаря. Зі свого боку Т. Барановський вирішив, на зважаючи на щільний графік, займатися лікуванням дітей, витрачаючи з цією метою 2 години 3 рази на тиждень⁶⁴⁹. Натомість постать Р. Яроша в цей час отримала негативні відгуки, як великого кар'єриста, який починав свій шлях *із рушницею та собакою в руках* на посаді агента страхової компанії, зокрема у галузі нафтового бізнесу. Врешті за якийсь час староста Дрогобича, який конфліктував із магістратом, що був під владою Я. Файерштайна, вирішив пропіарити у владі нову молоду людину з числа поляків. Так, Р. Ярош стає на бік старости, який допомагає йому очолити місто. За якийсь час Р. Ярош почав таємні переговори також із Я. Файерштайном і таким чином домовився про спільний контроль за страховою безпекою Дрогобиччини в цілому. Окремі махінації Р. Ярош здійснював щодо спекуляції борошном і харчовою програмою, адже він особисто почав контролювати роботу дрогобицьких млинів⁶⁵⁰. Незважаючи на те, що спочатку Р. Ярош придбав будинок у знатного дрогобичанина, який на той час був старцем, по вулиці Сольній, з умовою його збереження в руках поляків, і ні в якому разі перепродажу євреям. Ще за якийсь час, при магістраті Р. Ярош розвинув потужну страхову компанію, у якій працювало кілька клерків. Невипадково від імені власника Трускавця пана Жулковського він посів посаду управителя курорту⁶⁵¹. Коли постало питання продажу, нещодавно придбаної вілли із земельними маєтками Р. Ярош, незважаючи на закони, вирішив позбавитися усіх її мешканців-орендарів. Добре відомо, що орендарське законодавство в часі війни забороняло виганяти на вулицю мешканців, які орендували ці квартири. У новому приміщенні Р. Яроша якраз проживала і своєю матір'ю і сестрою вчителька його донечки Олена Ільницька, до якої дівчинка була дуже прив'язана. Однак Р. Ярош вирішив все ж її виселити на вулицю. Після цього О. Ільницька звернулася до свого брата юриста Володимира Ільницького, який якраз у 1917 р. щойно відкрив власну адвокатську справу. Розпочався судовий процес, у якому В. Ільницький навів бездоганні аргументи, щоправда владні впливи Р. Яроша сфальсифікували документи, у яких вказувалося на те, що будинок можна лише знести, але ні в якому разі заселити людьми. Родина Ільницьких програла суд у 1918 р., а вчительці Олені Ільницькій довелося переїхати. Однак родина підшукала більш простору і комфортнішу квартиру. У свою чергу Р. Ярош, позбувшись орендарів, отримав можливість повністю продати свою власність, при цьому на зважаючи на прохання попереднього власника, все таки продав її євреям за суму більшу в рази за попередню⁶⁵².

⁶⁴⁹ Ibidem. – S. 98.

⁶⁵⁰ Ibidem. – S. 99.

⁶⁵¹ Ibidem. – S. 98.

⁶⁵² Ibidem.

Духовні інституції різних конфесій в часі війни намагалися вберегти своїх мирян від наслідків тотальної розрухи. Так, до кампанії визволення Дрогобиччини, яка завершилася у травні 1915 р., з усією серйозністю долучилася УГКЦ, яка почала відбудовувати парафії та здійснювати підтримку місцевих вдів, сиріт та інвалідів. Більше того, чимало парохів брали безпосередню участь у боях за Дрогобиччину, виконуючи обов'язки воєнних капеланів в лавах легіону Українських Січових стрільців. Наприклад, о. Євстахій Кушлик 16 січня 1916 р. навіть отримав подячні грамоти за військові заслуги перед державою та народом від Апостольської протонунціатури⁶⁵³. В його військовій книжці збереглися свідчення про найважчі бої, а також про бойові нагороди.

Після визволення від російської інвазії у травні 1915 р. Дрогобиччина поволі почала оговтуватися від звірств, здійснених російськими окупантами, представлених спеціальною поліцією на чолі із капітаном Олексієм Тілло, який перебував на посаді начальника Дрогобицького повіту Львівської губернії. Для повноцінної реконструкції наслідків російської окупації спец-архіву Російського Генерал-Губернаторства на сьогодні недостатньо. У даній книзі окремо публікуємо унікальні документи періоду 1916–1917 рр. з архіву оо. Василіан при храмі Пресвятої Тройці в Дрогобичі, які сьогодні зберігаються у фондах краєзнавчого музею «Дрогобиччина» і містять, до певної міри, унікальні писемні згадки про варварства російських військових для «Франкового краю». Проаналізувавши саме цей вид церковних джерел: звітів, листів та розпоряджень, варто звернути увагу не те, що особливу археографічну цінність мають автографи парохів та печатки парафіяльних урядів Дрогобицького деканату періоду 1916–1917 рр., які засвідчують безпосередню турботу відбудовою парафій. В цілому ці церковні джерела дозволяють простежити програму здійснення цілого ряду заходів з боку Української Греко-Католицької Церкви з метою відновлення парафіяльного життя, а відтак української культури та духовності. У цьому контексті свою допомогу здійснювали також монахи, які укладали реєстри примусово вивезених на Схід, вбитих чи зниклих безвісти парафін, при цьому кожен у своїх юрисдикціях.

Визволення сіл Дрогобицького деканату активізувало релігійну та харитативну діяльність УГКЦ. У лютому 1916 р. Перемишльська греко-католицька консисторія надіслала до дрогобицького деканату розпорядження про негайну ревізію втрат у парафіях, що дозволило швидко оцінити ситуацію з метою подальшого відновлення. З іншого боку, консисторію цікавили втрати мистецьких цінностей, які з віками накопичувались у парафіяльних архівах, і які в часі російської інвазії, часто ставали ласими для окупантів. В цьому контексті ревізію слід пов'язувати також і з діяльністю Національного Музею у Львові, створеного Митрополитом Андреем Шептицьким, який намагався всіма методами вберегти вікові надбання Української Церкви. Так, в середині березня 1916 р. парохі усіх сіл Дрогобиччини подали докладні звіти про ситуацію в парафіях. При цьому варто зазначити, що абсолютна більшість парафіяльних храмів та архівів були неушкодженими.

Після ревізії парафіяльних церков Дрогобицького деканату Перемишльська консисторія почала перераховувати кошти на відновлення тих храмів та парафіяльних будинків (плебаній, шкіл), які все ж таки отримали серйозні пошкодження.

⁶⁵³ Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7773. – Арк. 1.

Таблиця 7. Реєстр пошкоджень церков та будинків парафій Дрогобицького деканату та баланс потрібних витрат на реставрацію (7 березня 1916 р.)⁶⁵⁴

№ п/п	Парафія	Реєстр пошкоджень	Баланс витрат прогнозований/виконаний	Наявність коштів
1.	Більче	пошкоджений дах, стіни довкола вікон та образи біля вікон	полагодження дверей – 686 корон, іконостаса – 2000 к., паркана – 300 к. (разом 2 300 к.); ремонт будинку пароха: стодоли – 100к., паркану і брами – 500 к., огороження плотом з гілок – 400 к. (разом 1000 к.)	доходів немає
2.	Гаї Верхні	пошкоджена дочірня церква	ремонт церкви – 200 к.	за рахунок церковної каси
3.	Далява	пошкоджений дах	ремонт даху – 500 к.	коштів немає через брак фондів, адже церкву нещодавно збудували; парафіяни збідніли через війну
5.	Кавсько	під час битви згоріли парафіяльні і господарські будинки; стодоли немає ніякої	ремонт стайні і хліву – 3000 к., на відновлення інших споруд – 1 500 к.	відбудовано стайню на суму 1 600 к. за рахунок провізоричних коштів, котрі збрала громада; потрібно мінімум 4 000 к. на відбудову іншого; фондів на решту відбудови немає, бо громада постраждала від пожежі і сама має відбудовуватися (45 посілотей спалено)
6.	Летня (Стара)	в дочірній церкві пошкоджено вікна; коло церкви монастир Летнянський огорожений парканом довжиною 130 м. потребує ремонту; частково ушкоджені школа і стодола	ремонт вікон – 98 к.; ремонт монастирського паркану – 1300 к.; ремонт стодоли і плебанії – 200 к., 400 м. паркана – 400 к., закупівля 40 м. штахет – 160 к. (разом 760 к.)	скарбниця може назбирати близько-500 к. інших коштів на ремонти немає
7.	Меденичі	знищено 80 м. паркану	ремонт паркану – 800 к.	жодних фондів для ремонту немає
8.	Ріпчиці, дочірня мурована церква в Опарах	в занедбаному стані	коштів щодо реставрації каплиці парох не подав; приблизні витрати 70 000 к.	можливість є лише погасити половину витрат, щоправда під питанням і ця інформація

⁶⁵⁴ Ibidem. – Спр. А-7586. – Арк. 3.

З іншого боку, уряд дрогобицького деканату започаткував програму опіки за війсьними сиротами, батьки яких загинули на фронті. Так, було укладено списки сиріт та програму допомоги у їх опіці. До справи було створено *Комітет з опіки над українськими сиротами*, програма якого передбачала можливість надання світського опікунства, а також широку підтримку сиріт у плані навчання в народних чи професійних школах принаймні до моменту настання повноліття. З метою опіки сиріт ще в січні 1916 р. для надання допомоги виселенцям із зони воєнних дій під час Першої світової війни було створено «Український єпархіальний комітет опіки над війсьними сиротами». Одночасно розгорнулася діяльність державного комітету, яка обмежувалась територією м. Львова, і лише з 6 жовтня 1916 р. комітет був перетворений у Крайовий комітет, діяльність якого охопила всю територію Галичини⁶⁵⁵. Водночас у 1916 р. у Дрогобичі було створено фонд імені Григорія Коссака для допомоги вдовам і сиротам січових стрільців, який до певної міри співпрацював із урядом УГКЦ.

Для поліпшення становища дітей-сиріт, калік, вдів і надання їм практичної допомоги в середині 1916 р. власні функції розширив і «Український єпархіальний комітет», діяльність якого розповсюдилася на три галицькі єпархії – Львівську, Перемишльську, Станіславівську та зосереджувалася на заснуванні сирітських захистів⁶⁵⁶. на початку червня 1916 р. деканський уряд УГКЦ м. Дрогобича запропонував «приймати дітей на опікунство радше в повітовому місті Дрогобичі, а ніж в більш віддаленому Перемишлі. Врешті жертви війни схильні мати захист у рідному Дрогобичі. Водночас у Перемишлі утримання сиріт виходить надто дорого по оплаті»⁶⁵⁷. Серед іншого, пропонувалося компромісний варіант, мовляв, якщо діти-сироти старшого віку мали свідоцтва про закінчення народної школи, їх цілком можна було відправити на навчання до середніх шкіл або ж до навчання якогось ремесла у Перемишлі. Натомість сироти молодшого віку мали ходити до народних шкіл на місцях. При цьому в останній пропозиції мало посприяти повітове намісництво. Більшість урядників Дрогобицького деканату вважало, що прискоренню даної справи мав сприяти єпархіальний комітет та за «підтримки і доброї волі патріотів дрогобицького повіту»⁶⁵⁸. Невдовзі було опубліковано кілька розпоряджень та відозв у справі опіки над війсьними сиротами: 8 лютого 1916 р. (про опіку по філіях), 17 лютого 1916 р. (про формуляри опікунської програми) та 18 травня 1916 р. (відозва про захист сиріт в Перемишлі). Врешті було розподілено 24 сироти, які мали навчатися у бурсах Ярослава, Самбора, Жовкви та ін.⁶⁵⁹

Згодом уряд дрогобицького деканату звернувся до «Українського єпархіального комітету опіки над сиротами-жертв війни у Перемишлі», який урядував у будинку Товариства «Віра» стосовно ситуації, яка склалася щодо опіки над сиротами.

⁶⁵⁵ Ступарик Б., *Розвиток системи опіки над дітьми в Україні // Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою*. – Івано-Франківськ; Ужгород: Мистецька лінія, 2002. – С. 43–66; Лупаренко С., *Діяльність церковних і громадських організацій із захисту й розвитку дітей на західно-українських землях (1900–1930 рр.) // «Педагогіка та психологія»*. – 2014. – Вип. 45. – С. 6.

⁶⁵⁶ Воляннюк Р., *Педагогічний аспект опіки дітей і молоді в Галичині (друга половина XIX–перша третина XX ст.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук*. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 10.

⁶⁵⁷ Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 2.

⁶⁵⁸ Ibidem.

⁶⁵⁹ Ibidem. – Арк. 23в.

Як виявилось, ще 12 квітня 1916 р. уряд дрогобицького деканату повідомив унійну Консисторію в Перемишлі про кількість сиріт у 17-ти підвладних парафіях. Також зазначалося, що у Дрогобичі було ініційовано створення власного Комітету опіки над війсьними сиротами під проводом ігумена монастиря ЧСВВ в Дрогобичі о. Онуфрія Бурдяка⁶⁶⁰ і старшого підполковника Казимира Гужковського. Відповідно до повітового права, цей Комітет організував для сиріт окрему реальність та приміщення із городом для ведення господарства, з метою автономного утримання українських сиріт⁶⁶¹. Для цієї справи при новому приміщенні було зібрано чимало фінансової допомоги шляхом пожертв. Окрему підтримку обіцяла також надати повітова влада. Також Комітет у Дрогобичі просив у Перемишльської капітули відповіді на питання: чи буде якась допомога по утриманню сиріт в подальшому, і чи прийме Комітет опіки над сиротами в Перемишлі хоча б кілька сиріт, адже утримання коштувало чималих фінансових затрат⁶⁶².

В кінцевому випадку в деканаті з'ясувалося, що в 17-ти парафіях проживає 75 сиріт різного статусу, з них у Більчому – 5, Мражниці біля Борислава – 1, Вацовичах – 5, Вороблевичах – 3, Гаях Нижніх – 11, Горуцьку з присілком – 5, Губичах – 3, Даляві з Солонському – 9, Доброгостові – 6, Летні – 3, Меденичах – 3, Орові – 3, Бані Котівській (Попелях) – 3, Рибнику – 5, Трускавці – 1, Тустановичах – 6 та в Уличному – 3. Питання опіки над цими сиротами було обговорено на деканському соборчику, який відбувався в Дрогобичі 6 березня 1916 р.⁶⁶³ Як виявилось, Комітет ініційований К. Гужковським в Дрогобичі на той час ще не розпочав діяти, оскільки докладних відомостей про кількість сиріт йому ще не було представлено. Щоправда під керівництвом о. О. Бурдяка до Комітету було залучено чимало українських організацій Дрогобича. Під час соборчика декан постановив перенести початок роботи комітету до моменту завершення Великодніх свят. на деканський соборчик з'їхалися 21 парох, кожен з яких уніс до щорічної оплати Комітету по 6 корон (разом 126 корон). Разом із коштами, внесеними з каси дрогобицького деканату до Комітету в Перемишлі, було перераховано 132 корони⁶⁶⁴.

Зауважимо, що під час організації програми реабілітації деканату⁶⁶⁵ були випадки, коли через віддаленість сіл від Дрогобича та близькість до зони бойових дій парохі не могли вповні долучатися до участі в Комітеті. Так, парох с. Кавське о. Михайло Татомир 24 березня 1916 р. повідомив декана, що не зможе приїхати на соборчик доти «допоки м. Стрий належатиме до найближчого воєнного округу, а також існуватимуть труднощі із паспортом»⁶⁶⁶.

Під час ревізії збитків у парафіях виявилось, що у деяких церквах вдалося врятувати чимало богослужбових речей та старожитностей. Наприклад, в с. Більче було врятовано Євангеліє 1780 р., а в Бориславі посріблений різьблений хрест. В парафії села Губичі було врятовано старовинні ікони періоду XVII ст., які було передано до фон-

⁶⁶⁰ Онуфрій Теодор Бурдяк – Ігумен дрогобицького монастиря ЧСВВ впродовж 1912 – 1918 рр.

⁶⁶¹ Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 23в.

⁶⁶² Ibidem.

⁶⁶³ Ibidem. – Спр. А-7586. – Арк. 2.

⁶⁶⁴ Ibidem.

⁶⁶⁵ Програма реабілітації деканату тривала з травня 1915 року по листопад 1918 року. Її завданням було відновлення церковних парафій і парафіяльного життя мирян після російської окупації.

⁶⁶⁶ Ibidem. – Арк. 11.

дів Національного музею у Львові. Чудом збереглися і дерев'яні церкви із настінними розписами в Меденичах, Дрогобичі тощо⁶⁶⁷.

Під час окупації російські військові найбільшої шкоди завдали церковному господарству, також парохам та їх родинам. Наприклад, парох с. Михайлівчів о. Антоній Слонський у своєму описі втрат відверто нарікав про недостачу коштів для відбудови парафії та плебанії, адже від церковного фонду він отримав лише 250 корон, а від держави 950 корон, при цьому загальні втрати сягали аж 12 580 корон. З іншого боку, росіяни практично повністю зруйнували та пограбували церковне майно та господарку, не залишивши ані тяглової сили, ані рогатої худоби чи птиці. Окупанти пограбували навіть білизну, одяг та речі домашнього вжитку. Відтак парох змушений був прохати позику у розмірі 2000 корон в приватних осіб та Товаристві взаємодопомоги для того, щоб хоч якось полегшити ситуацію. Щоправда навчання дітей він таки не міг забезпечити⁶⁶⁸.

В Ріпчицях ситуація виглядала ще більш напруженою, адже у місцевого пароха о. Михайла Журавицького росіяни пограбували все без виключення, враховуючи срібні речі, сервети, біжутерію і навіть меблі. Як виявилось, на території церковного подвір'я та плебанії донське козацтво мало резиденцію впродовж 3 тижнів, відтак не тільки пограбувало оселю, але й знищило город, перекопавши його під окопи⁶⁶⁹.

Також деканський уряд почав з'ясовувати, в якому стані перебували парафіяльні архіви. В першу чергу уряд цікавило, в якому стані метрична база, які з метричних книг втрачені і за які саме роки відсутні метричні книги. Цікаво, що в часі російської інвазії в середовищі парафіян дрогобицького деканату чимало мирян перейшло до православної конфесії. В основному, ці випадки були пов'язані із приналежністю парафіян до москвофільських організацій. Відтак, під час післявоєнних ревізій уряд УГКЦ повсюдно з'ясовував скільки парафіян перейшло до іншої віри і за яких обставин⁶⁷⁰.

29 березня 1916 р. протопресвітер Карл Волошинський від імені Єпископського Ординаріату в Перемишлі та відповідно до розпорядження цісарсько-королівського намісництва зобов'язав парохів та мирян смиренно долучатися до відновлення сільського господарства, як говорилося, з метою пришвидшення відновлення не тільки державної справи, але й справи нашого народу. Йшлося передовсім про максимальний обробіток та засів землі, а також про взаємодопомогу у цій справі між сусідами⁶⁷¹.

Наведені жакливі факти про діяльність російських шовіністів на теренах дрогобицького повіту, керівником яких був російський капітан Олексій Тілло, розширюють наші уявлення про методи *виховної* роботи воєнно-поліційних працівників Російської імперії на теренах Дрогобиччини, які, як виявилось, мало чим відрізняються від методів російських окупантів 1939–1941 рр., 1944–1953 рр., і якщо хочете 2014 – 2022 рр., які ми сьогодні щоденно спостерігаємо не тільки на Донбасі чи Луганщині, але й по всій Україні.

⁶⁶⁷ Ibidem. – Спр. А-8753. – Арк. 1.

⁶⁶⁸ Ibidem. – Спр. А-9865. – Арк. 1–13в.

⁶⁶⁹ Ibidem. – Спр. А-9868. – Арк. 1–13в.

⁶⁷⁰ Ibidem. – Спр. А-7591. – Арк. 11.

⁶⁷¹ Ibidem.

РОЗДІЛ V

Західноукраїнська Народна Республіка і «дерево волі» національних громад Дрогобиччини у 1918–1919 рр.

Національна пам'ять про історичну тяглість розвитку традиції української державності від найдавніших часів до сучасності є вкрай важливою у формуванні патріотичної програми виховання молодого покоління українців, особливо у часі агресії Російської Федерації проти України, яка триває з 2014 р.⁶⁷² Врешті 22 січня 2020 року виповнилася 101-ша річниця від дня проголошення Акту Злуки Західноукраїнської Народної Республіки із Українською Народною Республікою, який ознаменував відродження єдиної Незалежної Української держави і тим самим Західноукраїнська Народна Республіка важливий етап у історичній традиції українського державотворення. Врешті сьогодні для України дуже важливо, щоб польська, румунська чи угорська історіографії одногласно пропагували історичний факт відродження державності українців у 1918–1919 рр., передовсім через офіційну політику національної пам'яті власних історичних наук.

З іншого боку даний розділ стосується передовсім аналізу питань, що мають особливе значення для недавнього минулого та сьогодення України та Польщі в різних контекстах їхніх взаємовідносин. Невипадково чимало піднятих питань, зокрема щодо спільного бажання відродити власну державність містять чимало аргументованих джерелами коментарів та роздумів, а також конкретні висновки та пропозиції щодо їх апробації в наступних історичних дискурсах. Хронологічно коротка історія Західноукраїнської Народної Республіки насправді є дуже важлива для формування почуття самобутності сучасного покоління українців, особливо молодого покоління. Отже, культивування пам'яті про цей момент в історії української нації неодмінно виправдане. Саме цим імперативом керувались автори цього видання, готуючи його п'ятий розділ. Зміст його, безумовно, визначальний для його пізнавальної та освітньої цінності. Врешті більшість матеріалів даного розділу зібрано із маловідомих та невідомих документів, а також підкріплений серйозними архівними джерелами, які також публікуються в додатках. Більшість цих джерел за період 1918–1919 рр. серйозно реконструюють наші уявлення про реальні незалежницькі пориви українців Західної України та Дрогобиччини у світовому вимірі.

⁶⁷² Тимошенко Л., *Політика історичної пам'яті в Дрогобичі як дзеркало реалій сучасного провінційного міста* // Інтернет-газета «Майдан». – Дрогобич, 20.01.2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://maydan.drohobych.net/?p=75853&fbclid=IwAR1xbM7di_OSshj2doaZdC8ffysjnnw0ygEwoJwoWdlX0SvBx5rPC-Smf3E ; Його ж. Вкотре про політику історичної пам'яті в Дрогобичі як віддзеркалення реалій сучасного провінційного міста // Інтернет-газета «Майдан». – Дрогобич, 24.01.2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net/?p=76046>

Варто зауважити, що пожвавлення прагнення українців до національно-патріотичного змагання за власну Незалежність у більшості випадків консолідувалося авторитетом інтелігенції і щонайважливіше авторитетом бойових подвигів офіцерського складу Українських січових стрільців, а зокрема із Дрогобиччини. Невипадково на сторінках львівського журналу «Літопис червоної калини» у 1936 р. у некролозі до поручника Миколи Німилевича зазначалося:

Участь Дрогобиччини в нашій визвольній війні цифрово не пояснена, та і без тих даних можна сказати, що дрогобицький повіт, був гідно репрезентований всюди, де піднято Червону Калину або кровавленість за честь жовто-блакитного прапора⁶⁷³.

Військові перемоги на території Карпат і Галичини у 1914–1919 рр. у багатьох випадках залежали і від вмілого ерівництва, завдячуючи якому будувалися військові стратегії. Врешті з Дрогобицького повіту походила значна частина офіцерського складу, які були національними героями. Наприклад, саме з терен Дрогобиччини походили офіцери УСС, а згодом УГА⁶⁷⁴: полковник Григорій Коссак (1882–1939) і його два брати Василь (1886–1932) та Іван (1876–1927) з Дрогобича; отаман Степан Шухевич (1877–1945), який довгий час працював в Дрогобичі; сотник, доктор Михайло Волошин з Ролева (1877–1943); поручник УСС, полковник С. С. і начальник булави Армії УНР Андрій Мельник (1890–1964) з Волощі; хорунжий УСС, а пізніше сотник С. С. Михайло Матчак (1895 – 1958) з Волі Якубової; чотар УСС, а згодом і організатор кінноти УГА – Лев Лепкий (1888–1971); сотник, один із керівників першого січового товариства у Бориславі К. Гутковський (1881–1915); співорганізатор дрогобицького «Пласту» провідник карпатських стежок, герой львівських боїв і хорунжий УСС, а згодом і поручник УГА Михайло Мінчак з Сільця (1894–1976); хорунжий УСС, а потім чотар УГА Євген Ясеницький з Дрогобича (1892–?1921); стрілецький письменник, доктор філософії, член НТШ Лука Луців з Грушева (1895–1984); комендант станиці Української Військової Команди в Бориславі у 1918–1919 рр., чотар УГА Оелян Тустанівський (?–1919) з Борислава; поручник, ад'ютант штабу УГА юрист Северин Модрицький з передмістя Дрогобича (1889–1920); лікар УГА доктор Микола Щипайло з Дрогобича; учасник таємного кружка ім. І. Франка при дрогобицькій державній гімназії, поручник УГА Микола Німилевич з Дрогобича (1896–1936). Цікаво, що більшість цих офіцерів закінчували дрогобицьку гімназію ім. Франца Йосифа I, яку свого часу закінчував Іван Франко, а також бурсу Святого Івана Хрестителя, при якій довгий час діяв таємний кружок імені Івана Франка національно-патріотичного виховання молоді.

З іншого боку серйозне значення на відродження української державності в часи ЗУНР мали переговори української інтелігенції, політиків та військових в місті Брест у лютому 1918 р., коли українці від імені УНР презентували волевиявлення усіх етнічних українців, які свого часу проживали також і на теренах Австро-Угорщини, хоча ще не зуміли на той час відродити державність. Зміст і значення Берестейських переговорів на сьогодні серйозно проаналізований в енциклопедичній та спеціальній літературі. Відтак нам залишається лише констатувати той факт, що загальний огляд ситуації у Брестських мирних переговорах та підписання тексту договору 8 лютого 1918 р. були

⁶⁷³ Микола Німилевич пор. УГА // *Посмертні згадки* // «Літопис Червоної калини: ілюстрований журнал історії та побуту». – Чис. 3. – Львів, 1936. – С. 23.

⁶⁷⁴ Ibidem.

сприйнятті неоднозначно серед поляків, румунів та угорців. Натомість підписання угоди в Бресті викликало широкий інтерес у громадської думки по всій Україні, не лише в Українській Народній Республіці (УНР), тобто Наддніпрянщині, але й безумовно Східній Галичині. Згода Австро-Угорщини на включення до України Холмщини, Підляшшя та Надсяння викликало патріотичну демонстрацію українців на всіх українських землях, зокрема і в столиці «Франкової Каліфорнії» – Дрогобичі. Водночас польська сторона відреагувала масовими протестами по всьому тодішньому Польському Королівству, що правда на рівні Дрогобича ці протести були виключно локальними і носили позадемонстраційний характер. Хоча в окремих спогадах польської національної громади відчутно простежується внутрішнє незадоволення, а тим більше абсолютне неочікування того факту, що українці Східної Галичини узагалі наважуються на листопадовий чин після Берестейського договору у 1918 р. В цілому питання з приводу загальної думки та поведінки поляків у зв'язку з підписанням Брестського договору з боку УНР та подіями в Польському Королівстві до листопада 1918 р. має зі свого боку розлогу історіографію. В більшості польської літератури констатується факт, що у Східній Галичині панували очевидні мирні взаємини між українцями і поляками в період лютого-серпня 1918 р. Врешті, як за польськими так і за українськими молодіжними, спортивними та воєнізованими організаціями, що тут співіснували, продовжували пильно стежили австрійські поліцейні служби. Одночасно контроль здійснювався і за військовими усіх національностей, які продовжували перебувати в лавах польських і українських легіонів Австро-Угорської імперії. При цьому усі національні організації, товариства та військові після підписання Берестейського договору українцями від імені УНР, серед українців і поляків Східної Галичини, не давали жодних безпосередніх публічних чи прихованих причин для втручання австрійської влади. Хоча з офіційних звітів, надісланих з Галичини до Відня, вповні і не простежувалося, що революційні події 1917–1918 рр. у Наддніпрянській Україні мали сильний вплив на соціальні та політичні настрої в Галичині. Натомість факти, безпосередньо пов'язані з тим, що відбувалося у Східній Галичині з осені 1918 р., тобто із часу створення Української національної ради та її Виборчої комісії, що було сигналом про створення Західноукраїнської Народної Республіки, почасти описані в тій частині книжки.

Натомість в українській історіографії простежуємо, що встановлення влади ЗУНР мало своє підґрунтя, адже ще 3 березня 1918 р. тут відбулася величезна маніфестація з нагоди підписання Брестського миру і визнання України суверенною державою. В маніфестації на площі Ринок взяло участь близько 50 000 осіб делегації міста і сіл Дрогобиччини. То ж не дивно, що влада ЗУНР мала достатню на Дрогобиччині підтримку, а її просвітницькі заходи були успішними⁶⁷⁵. Варто зауважити, що до процесу українізації, просвітництва національно-державницьких ідей серйозно залучалися і українські січові стрільці Української Галицької армії, активно залучаючи власні культурно-мистецькі можливості. Наприклад, ще у березні 1918 р. стрілецький хор та оркестр під керівництвом підхорунжих Леся Гринішака і Михайла Гайворонського успішно виступали з концертами в багатьох містах Галичини: Львові, Станіславові, Стрию, Дрогобичі, Болехові тощо. Під час виступів організовувалися окремі Шевченкіани, Франкіани та вечори присвячені національним святкам. Також на цих виступах

⁶⁷⁵ Сеньків М., Тимошенко Л. *У період Західноукраїнської народної республіки // Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.): навчальний посібник / ДДПУ ім. І. Франка, істор. факультет / Наук. ред. Л. Тимошенко. – Дрогобич, 2009. – С. 143.*

звучали українські народні та стрілецькі пісні, пісні на слова Тараса Шевченка, твори Моцарта, Вагнера та ін.⁶⁷⁶

В період між березнем та серпнем 1918 р. ситуація із польськими та українськими легіонерами все ще залишалася спокійною, щоправда з боку офіційної австрійської влади напруженою, оскільки австрійська військова адміністрація, а також жандармерія на хвилі зневіри цих військових, а також прагнень до створення власних незалежних держав, оголошувала багатьох із тих хто повертався із фронту дезертирами. Невипадково більшість із них вступала у лави власних національних легіонів з метою боротьби за Незалежність між поляками та українцями.

Наприклад, зі спогадів Барбари Тучинської про свого батька Мечислава Тушкевича дізнаємося, що наприкінці лютого 1918 р. було самовільно розформовано значну частину уланського Посилівського Корпусу (колишня II польська бригада), з числа якого кількасот військових переховувалися в Бориславі⁶⁷⁷. Сховавши зброю та переодягнувшись у цивільний одяг, військові намагалися виробити для себе посвідчення нафтовиків, щоправда їх викрили австрійські спецпризначенч так званого «Landsturm», розпочавши ревізії та арешти. Незважаючи на те, що М. Тушкевич отримав законну військову відпустку в березні-травні 1918 р., вже в середині травня, за свідченнями бориславського нафтового чиновника, у якого він працював, М. Тушкевича було викрито і визнано «ворогом держави» та «дезертиром», адже він перебував у групі таємної польської військової організації, яка виступала проти існування Австро-Угорщини⁶⁷⁸. Далі М. Тушкевича очікувало коротке перебування у тюрмах Самбора, Ярослав та Кракова. У Кракові він потрапляє до шпиталю, у якому працював лікарем його дядько Жураковський, який і порадив М. Тушкевичу таємно переховатися у Лагевницькому монастирі, в якому перебували вмираючі від сухот. Пізніше через офіційні судові слухання та підстави медиків М. Тушкевича звільнили від судових звинувачень, начебто інваліда, і офіційно дозволили повернутися в Борислав. Натомість жандарми шукали його ще довго в Отині, як дезертира, але знайти не змогли⁶⁷⁹.

Подібна ситуація склалася із польськими військовими, які служили у Польському корпусі адаптації військових, які у лютому 1918 р. прибули до Борислава і переховувалися від властей. Вони вступили до таємної польської організації, яка вела підпільну агітаційну роботу проти уряду і декларувала незалежницьку ідею для польського народу. Серед них були військові Броніслав Войцеховський, якого переховував Мар'ян Вележинський⁶⁸⁰. Зауважимо, що комендант крайової поліції, починаючи із 1 лютого 1918 р., щотижня ретельно доповідав генеральному командуванню у Відень про ситуацію, яка склалася із політичними настроями на Дрогобиччині, адже як поляки, так і українці ще влітку 1918 р. готували ідейний плацдарм для організації різних соціальних верств населення. У рапорті № 190 від 22 липня 1918 р. президент Буковини та начальник крайової поліції Галичини і Буковини зазначав, що звільнені польські легіонери не мали як такої публічної організації, але натомість запроваджували різноманітні конспіративні організації та товариства робітників, особливо в околицях Борислава і Дрогобича. Інколи ці організації діяли відкрито для національно-патріотичних

⁶⁷⁶ Лазарович М., *op. cit.* – С. 287–288.

⁶⁷⁷ Tokarska B., *op. cit.* ... – S. 50–54.

⁶⁷⁸ Ibidem.

⁶⁷⁹ Ibidem.

⁶⁸⁰ Pawłowski W., *op. cit.* – S. 48.

і незалежних інтересів усього польського народу. Значна частина польських легіонерів узагалі блукали вулицями і брали участь у різних національних зборах та масових заходах. В цей же час було створено таємну польську організацію військових полонених (Організація польської армії), яка підпорядковувалася єдиному краківському органу «Kultura Polski»⁶⁸¹. Окремі легіонери прагнули створити більш радикальну організацію «Bratniak», яка мала за мету навіть під проводом австрійського уряду при потребі взяти зброю до рук⁶⁸². Тобто, на відміну від українців, польські організації розділилися на тих, хто прагнув самостійно організовувати повстання, а були й ті, які домагалися автономії під керівництвом Австрії.

Також в Бориславі зародилася інша організація, яка складалася переважно із робітників або колишніх військових, які прагнули через неї стати легальними робітниками, аби не повертатися на фронт. Це була організація «Rohól Landsturm Arbeiter Kader» (Рохольський ландштурмський загін), яка існувала принаймні з 1916 р. Наприклад, після російського полону у 1917 р. до її складу ввійшов Віт Сулімський, який після облоги Перемішля у 1915 р. потрапив до росіян⁶⁸³. Колишній військовий за якийсь час був призначений на посаду керівника державних нафтових шибів⁶⁸⁴. Відтак він отримав чималі важелі, аби прикривати підпільну роботу поляків. Відомо, що В. Сулімський мав відношення до підготовки польських добровольців, яких не тільки готували ідеологічно, але й підпільно проводили вишкіл, а також забезпечували накопичення⁶⁸⁵. Невипадково в часі битви за Львів між поляками і українцями 20–24 листопада 1918 р. В. Сулімський очолив будівлі польського «Сокола», адже був його керівником, а також долучився до плану оборони Львівської цитаделі⁶⁸⁶. В період 1915–1918 рр. Борислав став фактично центром еміграції колишніх польських військових і притулком для біженців, які під приводом офіційного прийняття їх на посади стажерів, фактично ухилялися від служби в австрійській армії. Жодна політична акція за період 1916–1918 рр. в Бориславі та околицях не обходилася без участі польських організацій і товариств з числа колишніх військових⁶⁸⁷.

Окремі рапорти склалися і щодо переважаючого у Галичині українського селянства та інтелігенції. Так, у рапорті Едуарда Фішера № 110 від 22 липня 1918 р. йшлося про те, що радикальна політична партія українців Галичини і Буковини фактично розчинилася в середовищі соціал-демократичної партії, єдиним достойним лідером якої був колишній посол до Австрійського парламенту – Семен Вітик. Саме він, як зазначалося, брав активну участь у організації залізничних соціалістичних страйків та повстань у Львові, а станом на середину липня 1918 р. терміново виїхав до нафтових промислових шахт в околиці Дрогобича. Зазначалося, що в цей час С. Вітик робив спроби переконати

⁶⁸¹ Raporty c. k. komendanta żandarmerji gen. mjr. Fischera // *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918*. – T. 2: *Relacje uczestników* / Sprawozdali dr. E. Wawrzkowicz, J. Klink. – Lwów, 1936. – S. 922–921.

⁶⁸² Ibidem.

⁶⁸³ Sulimirski W., *Relacja z czasu walk listopadowych o Lwów // Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918*. – T. 2: *Relacje uczestników*. ... – S. 579.

⁶⁸⁴ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość* // «Wiek nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne. Wydanie specjalne». – Nr 4 (103). – Bóbrka, 2018. – S. 51.

⁶⁸⁵ Sulimirski W., op. cit. – S. 579–580.

⁶⁸⁶ Ibidem.

⁶⁸⁷ Wais T., Pudło J., Sęp J. *100-lecie odzyskania Niepodległości. Udział naftowców w organizacjach patriotycznych i Legionach Polskich* // «Wiek Nafty: Zeszyty Naukowo-Historyczne». – Bóbrka, 2018. – S. 51.

українських залізничників та робітників розпочати власне повстання і страйки⁶⁸⁸. Щоправда у цьому ж рапорті зазначалося, що найбільший вплив серед українців мала національно-демократична партія, яка в результаті особистого суперництва між лідером правого крила – Костем Левицьким, і лідером лівого крила Петрушевичем, розділилася на два табори. Контраст між двома групами проявлявся в різних позиціях щодо співпраці із Віднем⁶⁸⁹. Властиво ще тоді австрійська влада уважно відслідкувала політичні амбіції українців, зокрема щодо позиції галицької інтелігенції щодо умов угоди в Брест-Литовську. Врешті Е. Фішер чітко повідомив у Відень, що...

[...] станом на липень 1918 р. ані українці, ані поляки не поділяють проекту цісаря розділити Галичину на польську та українську, натомість переважна більшість українців усієї Галичини та Буковини до України, при цьому усі зусилля для цього вже здійснюються на місцях. При цьому українське сільське населення сильно переймається, як національними, так і соціальними питаннями... Чим свідоміші українські селяни, які перебувають у кращому життєвому статусі, тим вони більше законотрухняні, натомість чим бідніші селяни, тим вони легко доступніші до більшовицьких ідей, які проникають у Східну Галичину, які проникають разом із тими, хто повертається із російського полону або еміграції⁶⁹⁰.

При цьому характерними рисами цих східних ідей серед бідного населення Дрогобиччини були численні погрози землевласникам та адміністраторам австрійського уряду з боку озброєних селян, які часто виявляли себе у відмовах випасання худоби чи заготівлі деревини. Окремо зазначалося і про збільшення числа крадіжок багатих мешканців з боку бідних селян⁶⁹¹. Особливе загострення невдоволень австрійською владою серед селянства Дрогобиччини відчувалося разом із поширенням чуток про те, що німецько-австрійські війська прагнули провести потужну реквізицію урожаю вже в серпні 1918 р.⁶⁹²

В наступному стає відомо, що першим актом з боку українців було захоплення влади у Львові стрільцями Січа під командуванням сотника Дмитра Вітовського 30/31 жовтня 1918 року, про що було повідомлено раніше створену УНР. Саме в цей час стосунки між Східною Галичиною, новою Західноукраїнською державою, що формувалася на її території та УНР з центром у Києві, яка була охоплена революцією та громадянською війною, серйозно погравішали. Політична і військова еліта Галичини та УНР з центром у Києві й раніше мали таємні листування та домовленості, які нарешті стали можливими у відкритому просторі після 1 листопада 1918 р. Ситуація та події на Київщині безпосередньо впливали на обізнаність українського та польського суспільства та еліт у Галичині.

Наближався український листопадовий чин 1918 року, під час котрого Українська національна рада розпочала організовувати власну державу, починаючи від Львова і одночасно з іншими містами і селами. 1 листопада 1918 р. розпочались перші серйозні бої між поляками та українцями. Одночасно на всій території Східної Галичини були створені місцеві адміністративні установи.

⁶⁸⁸ *Raporty c. k. komendanta żandarmerji gen. mjr. Fischera // Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. – T. 2: Relacje uczestników...* – S. 906.

⁶⁸⁹ Ibidem. – S. 907.

⁶⁹⁰ Ibidem. – S. 907–908.

⁶⁹¹ Ibidem. – S. 908.

⁶⁹² Ibidem. – S. 909.

Хорунжий УСС Дмитро Микитюк писав, що український державний переворот з переважаючим успіхом і без значних перешкод, за винятком Самбора, Дрогобича, Борислава, Яворова і Перемишля, також відбувався і в провінціях Галичини. Щоправда, причиною запізнення «перевороту» слід вважати виключно те, що Генеральний Комісаріат всю увагу зосередив на підготовці перевороту у Львові, а до провінцій доходили лише дуже загальні інструкції, у зв'язку із чим у малих містах і містечках на місці проявлялися власні ініціативи⁶⁹³. Польська національна інтелігенція та військові не очікували такого швидкого розгортання подій, про що свідчать як численні спогади дрогобичан, так і бориславчан. Так, у листопаді 1918 р. командир бориславської жандармерії Стек звернувся до колишнього польського «дезертира» Мечислава Тишкевича, який працював тоді помічником на шахтах, з проханням повернутися на службу тепер вже польської армії, адже наближалася війна із ЗУНР⁶⁹⁴. Як виявилося, подібно до українців, одні із перших поляків, які почали власне повстання проти австрійської влади, зорганізувалися саме у Бориславі. У ніч з 1 на 2 листопада 1918 р. польські добровольці зорганізували воєнні залоги в Бориславі та околицях. В цей час лише польська комендатура налічувала близько 200 осіб під керівництвом Романа Махніцького і Станіслава Щепановського⁶⁹⁵. 1 листопада 1918 р. зі свого боку майбутній нафтовик Зигмунд Завадовський серйозно долучився до організації збройних сил з околиць Борислава⁶⁹⁶.

З різних текстів публікованих джерел дізнаємося, що саме напередодні 1 листопада 1918 р. в Бориславі розташовувалося більше 3 000 озброєних поляків під проводом пана Романа Махніцького та соціаліста Кобака. Саме тому українці Дрогобича, зрозуміло, не бажали допустити можливого нападу на Дрогобич. Спочатку було роззброєно дві польські станиці і залогу на Малій залізничній станції по вул. Трускавецькій. Активну участь в організації взяли також поручик Іван Вовк та сотник Омелян Тустановський, які своєю винахідністю вперше організували психологічну атаку, адже поляки перебували в оточенні в Бориславі і не знали про реальні військові можливості дрогобичан. Ці два українських бійця зуміли штурмувати курінь залізничного депо поляків. Почалося усе із того, що І. Вовк отримав із Чорткова гармату, побачивши яку євреї одразу проінформували своїм товаришам у Борислав, а відтак і полякам, мовляв українці мають потужну артилерію. Насправді гармата була одна, а І. Вовк показово їздив із нею між вул. Міцкевича та Горішньою Брамою, що для польської розвідки в Бориславі склало враження про кілька десятків українських гармат. Серед інших вояків у перші години взяття Дрогобича й Борислава були хорунжий Лев Матківський, підхорунжий Дуцько, підхорунжий Сов'як, поручик Баб'як, чотар Гаврилів та члени новоутвореної міліції. Фактично під проводом політичних звернень та штучної блокади змусили польських військових Борислава здатися⁶⁹⁷.

⁶⁹³ Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії) / Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. – Т. 1. – Вінніпег, 1958. – С. 58.

⁶⁹⁴ Tokarska B., op. cit. – S. 50–54.

⁶⁹⁵ Pawłowski W., op. cit. – S. 48.

⁶⁹⁶ Sylwetki naftowców walczących o niepodległość... – S. 61.

⁶⁹⁷ Властиво цю версію свого часу кілька разів публікував у своїх статтях заступник голови української національної ради в Дрогобичі у 1918–1919 рр. Володимир Бірчак. Див. наприклад: Луців Л. Д-р Володимир Бірчак // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Нью Йорк–Париж–Сідней –Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 682–686.

Тим часом власні епізоди про ситуацію в Бориславі дізнаємося із спогадів про Мечислава Тишкевича, який станом на 2 листопада 1918 р. вже був призначений підполковником до новоствореного польського командування оборони Борислава. Саме М. Тишкевич очолював операцію по роззброюванню австрійців та збору озброєння для польської армії у місті. Оперативно було прийнято рішення облаштувати серйозні оборонні залоги з боку Дрогобича, адже тут тим самим займалися українські військові, які прагнули захопити нафтовий басейн⁶⁹⁸. Зі спогадів також дізнаємося, що польські легіонери визнавали переваги українців у кулеметах, а загальна оборона польських військ в Бориславі тривала цілих 8 днів. Наприклад у спогадах чітко занотовано...

Już 2.XI.1918 r. musimy wystawiać placówki, od strony Drohobycza na razie, przeciw Ukraińcom dążącym do owdładczenia zagłębiem naftowym. Dostają najbardziej eksponowany punkt w Hubiczach. Pomimo wielokrotnej przewagi Ukraińców w broni maszynowej 8 dni broniłem się, aż przyszedł rozkaz opuszczenia przez nas Borysławia i przebicia się zbrojnie przez opanowany już przez Ukraińców teren do Sanoka. Tam borysławiacy połączyli się z kompanią krośnieńską⁶⁹⁹.

10 листопада 1918 р. Борислав перейшов до рук січових стрільців армії ЗУНР. При цьому значна частина польських повсталих дорогою Борислав-Самбір-Хирів перетіли до Сянока, де за якийсь час створили добровольчий батальйон сяноцьких стрільців. Пізніше до них приєдналася група польських військових під командуванням Станіслава Мачека, а також сяноцький відділ під проводом поручника Лешка Прагловського⁷⁰⁰. Згідно спогадів генерал-поручника Антіна Кравса за період 24 листопада – 5 грудня 1918 р., начальник штабу обласної команди в Стрию майор фон Папп та полковник Григорій Коссак подали йому чітку статистику військових сил української армії. В цей час в Дрогобичі було зосереджено 500 стрільців із багнетами, 10 кулеметів і 1 гармата⁷⁰¹.

Тим часом українські військові розпочали ревізії промислових об'єктів та приватних помешкань міста Борислава з метою виявлення інших повстанців. Було видано наказ про заборону використання сигнальних сирен ревунів нафтових шибів з метою дезорганізації в часі військового стану. Було заарештовано чимало представників польської влади, адміністрації, а також громадських діячів, які брали участь у спротиві проти влади ЗУНР. Їх було перевезено до найбільшого і найбільш віддаленого від фронту табору для інтернованих та військових полонених владою ЗУНР у передмісті Коломиї – Косачів⁷⁰², який існував з грудня 1918 р. до 24 травня 1919 р.⁷⁰³ Значна частина інтернованих Дрогобиччини так і не повернулася до рідних домівок. Серед інтернованих поляків, скажімо, був відомий фундатор Бориславського газолінового бізнесу Мар'ян Вілежинський⁷⁰⁴.

⁶⁹⁸ Tokarska B., op. cit. – S. 52.

⁶⁹⁹ Ibidem.

⁷⁰⁰ Pawłowski W., op. cit. – S. 49.

⁷⁰¹ *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)* / Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. – Т. 2. – Вінніпег, 1960. – С. 50.

⁷⁰² Pawłowski W., op. cit. – S. 49.

⁷⁰³ Чорненький Р., *Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 pp.* // Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura / Redakcja naukowa M. Kardas, A. Ostanek, P. Semków. – Warszawa–Stanisławów, 2016. – S. 21–32.

⁷⁰⁴ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość...* – S. 58.

Згідно даних хорунжого УСС Дмитра Микитюка ситуація насправді була більш ніж напружена, адже польські постані у Самборі, Дрогобичі та Бориславі мали серйозну підтримку з боку мадярських військових. Так, у Самборі поляки все ж зуміли, як і в Бориславі, певний час втримати місто. Така ж загроза була з боку мадярських військових, які кватирували в Дрогобичі. Але, якщо в Дрогобичі військова більшість належала українцям, то у Бориславі було все навпаки, адже польських військових там було значно більше. Врешті серйозну роль у перемозі українців відіграли кілька чинників: 1) довіз харчів до Борислава; 2) інформаційна дезорганізація осаджених польських військових про реальні сили українців, які наступали з Дрогобича та повіту; 3) переважна більшість українських військових, які разом із усім повітом почали тиснути на Борислав⁷⁰⁵.

Війна особливо позначилася на політизації українського національного життя. на осінь 1918 р. Українська національно-демократична партія виявилася єдиною українською політичною силою, яка мала розгалужену мережу організацій по всьому краю. Зважаючи, що крах імперії Габсбургів неминучий, керівництво партії вже у вересні розпочало підготовку до встановлення в Галичині української влади. У зв'язку з цим був створений Центральний військовий комітет, а в жовтні сформована Українська національна рада як вищий політичний орган. Саме ці сили ініціювали переобрання влади в свої руки. Встановлення української влади відбулося практично без кровопролиття. Спробу збройного опору поляки вчинили лише у Львові, Бориславі, Самборі і Перемишлі⁷⁰⁶. на засіданні Української національної ради 9 листопада 1918 р. було визначено назву держави – Західноукраїнська Народна Республіка. Того ж дня був сформований уряд – Державний секретаріат на чолі з Костем Левицьким. Таким чином, Листопадовий чин 1918 р. започаткував у Галичині творення української державності⁷⁰⁷. Багато хто в літературі називають події 1 листопада 1918 р. військовим переворотом, адже українці із зброєю в руках повстали проти імперіалістичного режиму Габсбургів одночасно у всій Галичині, зокрема у Львові, Бродах, Дрогобичі, Жидачеві, Жовкві, Збаражі, Золочеві, Раві-Руській, Кам'янці, Коломиї, Сокалі, Станіславові, Стрию, Тереховлі, Тернополі, Товмачі, Яворові та ін.⁷⁰⁸ В цей час в Дрогобичі було створено потужний стрілецький курінь, який підпорядковувався Самбірському військово-територіальному округу, до якого також увійшли Самбір, Турка, Старий Самбір із загальною чисельністю населення 425,7 тисяч осіб⁷⁰⁹. 13 листопада державний секретар військових справ (міністр) ЗУНР Д. Вітовський видав наказ про створення обласних, районних та окружних військових штабів, а вже 18 листопада 1918 р. УНР прийняла резолюцію про створення трьох відділень міліції для національних меншин – польської, єврейської та української.

Час був воістину історичний, настрій українців і представників єврейської громади, які підтримували автономні пункти програми ЗУНР був піднесений⁷¹⁰. Пись-

⁷⁰⁵ *Українська Галицька армія...* – Т. 1. – С. 58.

⁷⁰⁶ Сеньків М., Тимошенко Л., *op. cit.* – С. 141.

⁷⁰⁷ *Листопадове свято, свято листопадового зриву* // *Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т.* / Проф. Є. Онацький. – Буенос-Айрес, 1960. – Т. 4– Кн. VII: Ле-Ме. – С. 836–837

⁷⁰⁸ Кучерук В., *op. cit.* – С. 332.

⁷⁰⁹ *Ibidem.* – С. 72, 74.

⁷¹⁰ Сеньків М., Тимошенко Л., *op. cit.* – С. 143.

менник і педагог Володимир Бірчак, який перебував у Дрогобичі наприкінці 1918 р., так описав обстановку:

Пізно вночі другого падолиста я вертав додому. Попередня ніч не виспана, цілий день нічого не їв, але почувався добре. По місті ходили стежі, в місті спокій. Чи міг я коли снити, що мої очі побачать це все!⁷¹¹.

Уся територія ЗУНРу була поділена на три Обласні військові команди: Львівську, Станіславівську і Тернопільську, 12 округів і 60 повітів. Кожна з них ділилася відповідно на 4 округи. Наказ ДСВС ЗУНР з приводу ствердження цього адміністративного устрою було стверджено 13 листопада 1918 р.⁷¹² У Дрогобичі було одразу прийнято нову геральдику для офіційних урядових печаток, зокрема для повітової⁷¹³ і окружної команди міста Дрогобича. На цих печатках з історичних мотивів було відновлено давній герб із зображенням коронованого лева, який повзе на скелю. Створення військової команди в Дрогобичі оперативно завершилося 2 листопада 1918 р., до неї було приєднано і місто Борислав⁷¹⁴. Дрогобиччина увійшла до складу четвертого Самбірського округу (разом із Самбором, Старим Самбором, Туркою і Добромилем) Львівської області. На всій території держави були ліквідовані старі органи місцевої влади та управління. Замість них виборчим шляхом постали нові владні структури. У повітах їх представляли повітові ради і комісари, а в містах, містечках і сільських громадах – громадські та міські комісари. У Дрогобицькому повіті першим повітовим комісаром став суддя Микола Бодруг (12 листопада його замінив адвокат Антін Горбачевський, член УНДП). Першим головою повітової ради був Микола Бодруг. Його змінив 3 листопада 1918 р. політик Семен Вітик, член УСДП. У складі цієї Ради були інженер Маріян Козаневич (від Дрогобича), селянин Гриць Терлецький від Борислава і адвокат Гриць Кузів від повіту. 15 листопада Українська національна рада прийняла закон про поповнення свого складу делегатами від більших міст і всіх повітів. Так постав парламент ЗУНРу⁷¹⁵.

Скасувавши повноваження колишніх повітових рад, українці відмовились від копіювання принципу їхньої представницької та кількісної структури. Натомість у різних місцевостях утворювались відмінні за організаційною формою Повітові УНРади (прибічні Ради, Повітові Комітети УНРади). Спочатку їх основу творили місцеві Народні Комітети Української національно-демократичної партії, гуртки лідерів національно-просвітніх товариств з числа місцевої інтелігенції, службовців та духовенства. Протягом листопада-грудня 1918 р. у процесі реорганізації Рад постійно діючі органи місцевого самоврядування доповнювались і розширювались на міжпартійній основі із залученням широких верств місцевого населення. До листопадового повстання Повітові УНРади були створені в Долині, Дрогобичі, Перемишлі, Підгайцях, Сокалі та Станіславові.

Важливе значення для встановлення і розбудови держави і для розвитку Західноукраїнської народної республіки мали інші національні громади, в тому числі єврейська і німецька. Скажімо для центрального і повітового керівництва західноукраїнської

⁷¹¹ Ibidem.

⁷¹² Кучерук В., *op. cit.* – С. 193.

⁷¹³ Ibidem. – С. 232.

⁷¹⁴ Ibidem. – С. 194–200.

⁷¹⁵ Сеньків М., Тимошенко Л., *op. cit.* – С. 141–143.

держави взаємовідносини з єврейською спільнотою були особливо дружні, адже в деяких містах євреї становили значну частину населення, в тому числі і локальній столиці «Галицької Каліфорнії» – Дрогобичі. Саме тому в інструкції для українських повітових комісарів, які видавала УНРада у Львові напередодні встановлення влади в містах і містечках Львівщини, йшлося «Обов'язком Українських Комісарів поучити народ, щоби прихильно відносився до Жидів і німецьких кольтоністів та не допускав до погромів, бо викликане безладдя лежить в інтересі ворогів»⁷¹⁶. Врешті добре відомо, що ще 26 жовтня 1918 р. євреї створили у Львові та інших містечках Єврейські національні ради, з метою ведення національно-політичної роботи, а також з метою продемонструвати себе одною з австрійських національних груп з правом на самовизначення. Того ж дня такі збори і декларування відбулися в Дрогобичі і Стрию⁷¹⁷. Невипадково комісар Дрогобицького повіту гарантував місцевим полякам, євреям та німцям безпеку життя і майна, цілковиту громадянську, національну та віросповідну рівноправність⁷¹⁸. Фактично 18 листопада 1918 р. УНРада ствердила ухвалу про створення трьох комісаріатів: польського, єврейського та німецького, які мали очолити представники національних менших краю, хоча після відходу українських сил зі Львова це рішення так і не вдалося втілити в життя⁷¹⁹. Більше того у деяких містах євреї навіть становили більшість в управлінських органах, як це було, наприклад, у міській Раді Борислава⁷²⁰. З іншого боку єврейська спільнота від початку відновлення української державності допомагала українській владі щодо надання чи позички коштів. Наприклад, у тому ж таки Бориславі єврейська національна громада передала українській державі на потреби 3 000 000 корон, що в цей час було колосальною сумою⁷²¹.

Дрогобицька Повітова УНРада складалася крім президії (президента, заступника президента, секретаря і його заступника) також із керівників усіх місцевих державних урядів. При цій Повітовій УНРаді були створені фахові комісії: військова, харчова, нафтова та фінансова. Незабаром нафтова комісія Дрогобицької Повітової УНРади була перетворена на Державний Нафтовий Комісаріат. Дрогобицька Повітова УНРада була яскравим прикладом представницького органу з вирішальним голосом. Про досить широкі повноваження цієї Ради свідчить уже її структура. Володимир Бірчак і Андрій Чайковський вказують, що найбільш впливовим керівником Дрогобицького повіту був голова Повітової УНРади Семен Вітик (колишній посол до Державної Ради у Відні), який, крім того, очолив і «Нафтову Комісію». Скажімо у 1918 р. комісія встановила чіткий облік видобутку, зокрема над приватними фірмами, або ж фірмами, які раніше належали державі. Згідно цієї статистики станом на 1918 р. лише свердловина «Нафта» глибиною 1 442 м видобувала кілька десятків цистерн ропи на добу⁷²². У лютому 1917–на початку 1919 р. шефом видобувного відділу фірми «Нафта» працював Людвіг Влочевський⁷²³. Можна припустити, що призначення львівським керівництвом на посаду комісара Дрогобицького повіту А. Горбачевського мало на меті перш за все обмеження

⁷¹⁶ Фан Р., *op. cit.* – С. 14.

⁷¹⁷ *Ibidem.* – С. 63–64.

⁷¹⁸ «Дрогобицький листок». – Дрогобич, 12.11.1918. – С. 1; Фан Р., *op. cit.* – С. 15.

⁷¹⁹ Фан Р., *op. cit.* – С. 15.

⁷²⁰ *Ibidem.* – С. 20.

⁷²¹ *Ibidem.* – С. 22.

⁷²² Pawłowski W., *op. cit.* – S. 46.

⁷²³ *Sylwetki naftowców walczących o niepodległość...* – S. 60.

впливів місцевого «диктатора». Для підтримання внутрішнього порядку в країні була утворена жандармерія, яка мала двадцять три територіальні управи. Землі Дрогобиччини входили в зону дії Самбірської (Самбір, Рудки, Старий Самбір) і Дрогобицької (Дрогобич, Турка) управ ⁷²⁴.

13 листопада Державний секретар військових справ ЗУНР Д. Вітовський видав наказ про створення обласних, окружних і повітових Військових команд ⁷²⁵. Окружна Військова команда, яку очолював комендант, мала завдання проводити мобілізацію і вишкіл новобранців, готувати старшинські і підстаршинські кадри, оберігати громадський порядок у тилу тощо. Скажімо дрогобицькі юнаки отримали можливість у 1918–1919 рр. проходити військову підготовку та навчання у Самбірській старшинській школі піхоти при запасному коші, яка діяла в приміщеннях касарні по вулиці Дрогобицькій. Комендантом цієї школи був чотар Дмитро Халпа Кульчицький, головним інструктором підстаршина і булавний Яцків, а другим інструктором вишколу десятник Легіону УСС Володимир Дашинич Кульчицький. Школу було розділено на 88 кандидатів і три чети. При цьому навчання проводилося для юнаків віком від 17 до 20 років ⁷²⁶. Першим самбірським комендантом став сотник Михайло Мельник. Під його керівництвом формувалися повітові і міські Військові команди ⁷²⁷. Зокрема, Окружну військову команду Дрогобича очолив отаман Іван Грабовенський ⁷²⁸, який працював в особливо важких політичних та військових умовах ⁷²⁹. 25 грудня 1918 р. подібно до Дрогобича Самбірська військова команда видала наказ такого змісту:

Для усунення всяких сумнівів подає Команда міста до загального відома:

1. Головні написи на склепах та інших публичних льокалях мають бути тривалі, з бляхи або джерева, а букви вимальовані.

2. Провізоричні написи на папері або полотні є заборонені.

3. Не вільно виставляти старих написів з часу російської інвазії, в російській мові; написи мають бути в чистій українській мові та з фонетичною правопису.

Тільки адвокатам, лікарям і т.д. з огляду на неможливість постаратися їм сейчас о тривалі написи, зіволляється поки що умістити провізоричні публичних ⁷³⁰.

З метою отримання швидкої і регулярної інформації був налагоджений кур'єрський зв'язок. Головні кур'єрські станції діяли в Красному, Тернополі, Станіславові, Стрию і Самборі. Згідно розпорядження Державного секретаріату від 10 січня 1919 р.:

Команда двірця в Стрию устроїть получение зі Сколем і Самбором. Кур'єр [...] до Самбора відбирає по дорозі почту з Дрогобича. Станція кур'єрська в Самборі устроїть получение з Рудами, Туркою, Сяноком і Ліском та Добромилем. Кур'єр до Турки відбирає по дорозі почту зі Старого Самбора. Повітова команда в сяноці збирає есентуальну почту з дальше на захід положених повітів. Кур'єр до Добромиля і Рудок має їхати, як далеко доходять поїзди желез-

⁷²⁴ Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. У 5-ти т. – Івано-Франківськ, 2001. – Т. 2. – С. 21–22.

⁷²⁵ Сеньків М., Тимошенко Л., ор. cit. – С. 142.

⁷²⁶ Українська Галицька армія. У 50-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії) / Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. – Т. 4. – Вінніпег, 1968. – С. 255.

⁷²⁷ Сеньків М., Тимошенко Л., ор. cit. – С. 142.

⁷²⁸ Українська Галицька армія... – Т. 2. – С. 35.

⁷²⁹ Кучерук В., ор. cit. – С. 194.

⁷³⁰ Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923... – С. 139–140.

нічі. [...] курієри їздять на визначених лініях 2 рази на тиждень, без огляду на кількість пошти⁷³¹.

Окремо було налагоджено роботу судової системи, яка за урядування ЗУНР також була демократичною, адже до її складу мали право входити представники різних національних громад. Наприклад, Богдан Левицький згадував про Дрогобич, у якому три євреї працювали в судовій установі ЗОУНР:

Місцеві судді поляки не брали участі, а коли один з них робив викиди жидам, що вони зголосилися до служби, один з них відповів латинською приповідкою: «Ми нейтральні, часи змінюються і ми з ними»⁷³².

Щоправда в польській традиції зародився анекдот, який із сарказмом цитували власноруч у цей час в середовищі польської національної громади:

«Дай Боже, щоб наші виграли», – говорить євреї.

«Котрі наші?» – запитують його.

«Ну, та, ці, що виграють»⁷³³.

Уряд ЗУНР приступив до формування регулярної армії, яка отримала назву Українська Галицька Армія (УГА). Важливу роль у її розбудові відіграли Військові окружні команди, які стали на заміну колишнім обласним. Інколи ці окружні команди організовувалися самостійно. При Стрийській окружній військовій команді був Польовий суд, повноваження якого поширювалися на південне крило українсько-польського фронту. Унаслідок його реорганізації в січні 1919 р. було утворено Третій корпус УГА із штабом у Стрию. Це з'єднання, яким командували послідовно полковник Григорій Коссак, генерал Володимир Генбачів і полковник Антін Кравс, мало стратегічне завдання обороняти Дрогобицько-Бориславський басейн і магістраль Стрий–Мукачево. Дрогобиччина була місцем дислокації Восьмої (Самбірської) і Одинадцятої (Стрийської) бригад. З цього часу Дрогобич став одним із осередків українського військового життя⁷³⁴. Врешті ще в кінці грудня 1918 р. – на початку 1919 р. державний секретаріат військових справ створив окрему окружну команду в Дрогобичі, а її комендантом став Іван Грабовенський. Ця окружна команда була потрібна передовсім для того, щоб забезпечити стабільність у нафтовому басейні, у якому працювали не тільки ворожі робітники, але й ті робітники українці, які переконано вірили більшовицьким ідеям, а відтак зневажали самотні ідеї ЗУНР⁷³⁵.

Окремо слід відзначити, що в літературі мало відомо про те, що Дрогобич став центром будівництва власної панцерної техніки, яка серйозно допомагала армії УГА впродовж усіх битв 1918 – 1919, і навіть пізніше у 1920 р. на теренах УНР. Мова йде передовсім про панцерні частини УГА, які складалися із бронепоездів і броневи́ків (панцерних автомобілів). І хоча їх була незначна кількість, оскільки через постійні і розлогі фронтіві лінії та часті сутички ЗУНР із польською армією, розвинути масштабне будівництво техніки змоги не було. Отримати їх із з-за кордону узагалі було неможливо,

⁷³¹ Ibidem. – С. 159-160.

⁷³² Левицький Б., *Спогад про перебрання влади в Дрогобичі // Дрогобиччина – земля Івана Франка*. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1978. – С. 135.

⁷³³ Фан Р., op. cit. – С. 22.

⁷³⁴ Сеньків М., Тимошенко Л., op. cit. – С. 142.

⁷³⁵ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 63.

а про танки – як ключову техніку війни ХХ ст. узагалі мова не йшла. Щоправда попри брак палива і малу кількість броньовані авто все ж серйозно допомагали армії УГА в раптових нападах і кампаніях.

Більш стратегічне і важке підсилення УГА все ж належало бронепотягам. Варто зауважити, що на початках польсько-української війни УГА зуміла організувати силами промислових потуг нафтопереробних заводів будівництво панцерних воєнних потягів, що явно надавало їй переваг у силах. Як правило, на звичайному залізничному ешелоні, що складався з кількох площадок та вагонів, встановлювалися одна-дві гармати, декілька скорострілів й така імprovізована «панцерка», як тоді казали, вирушала в бій. З часом площадки стали зміцнювати дубовими брусами, а потім будували на них своєрідні броньовані будки. Паротяг та вагони обкладали листами товстої бляхи, у деяких випадках це робили лише з боків. При формуванні бойових частин панцерних потягів паротяг ставили тендером уперед. Контрольні платформи розташовували одночасно попереду і позаду бойової частини⁷³⁶. Згодом на озброєння Галицької Армії надійшли справжні панцерні потяги, збудовані на заводах Дрогобича⁷³⁷. Найбільше панцерних потягів будувалося для ІІІ корпусу УГА. Цьому сприяли насиченість залізницями того терену, де воював корпус і близькість Дрогобицького-Бориславського нафтового басейну з його чималим промисловим потенціалом палива⁷³⁸.

Один із перших бронепотягів для війни із польською армією було збудовано на дрогобицькій рафінерії «Польмін» під керівництвом чотаря-сапера Солодухи у грудні 1918 р. Якщо говорити про панцерні матеріали для спорудження, то їх можна було придбати своєчасно, або ж самотужки виготовляти форсованим методом в існуючих залізничних чи рафінерних верстатах Дрогобича і Печеніжина⁷³⁹. Фактично чотар Солодуха довів українському командуванню, що українцям потрібна такого роду зброя і техніка, адже цього давно вимагав попередній досвід Першої світової війни. Врешті вище командування не змогло, чи скоріше не вміло керувати цим родом техніки, так як це було у Німеччині, Австрії чи Франції, а тому й не зорганізували потрібну кількість людей для обслуговування. Відтак військові переважно з терен Львівщини самотужки формувалися у відповідні загони для обслуговування «панцерних потягів», а тому більшість свого досвіду вони отримували безпосередньо у перших боях із польською армією⁷⁴⁰. Станом на кінець грудня 1918 р. цей бронепотяг був вже доставлений до станції Рудки на лінії Львів-Самбір. Цей «панцерник» складався з паровоза, критого залізними (не сталевими) бляхами, товарного критого вагона, укладеного залізними порогами зі зворотниць, а також з двох чи трьох площадок для різноманітного приладдя та запасних рейок для есентуальної напрaви залізничного шляху. Задня стіна критого вагона була до половини вирізана, а на цій ділянці було змонтовано оборонне приміщення для гармати й трьох кулеметів, які її захищали. До поїзду було додано ще товарний вагон для польової кухні та саперського відділу стрільців і два вагони «вуглярки» у яких зберігалося вугілля. Вагони з вугіллям можна було в будь-який час

⁷³⁶ Печенюк С., *Бронепотяги – фортеці на рейках* // *Дослідження з історії техніки: збірник наукових праць*. – К., 2010. – Вип. 12. – С. 31.

⁷³⁷ Дедик О., *Війна на залізничних коліях. Панцерники УГА* // «Літопис червоної калини». – № 6–7. – 1992. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vijsko.milua.org/panz_UGA.htm.

⁷³⁸ Ibidem.

⁷³⁹ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 243.

⁷⁴⁰ Ibidem.

відчепити від «панцерника», зокрема коли він мав їхати на фронт. В порядковій нумерації цей «панцерний потяг» отримав число «Ч.2», а його командуючому із стрільцями та саперами надали псевдо «Люся». Комендантом поїзду став чотар Теодор Швець, а комендантом скорострілів і гармати хорунжий Омелян Вархола. Обслуга потяга складалася із 9 осіб, які орудували скорострілами й гарматою, і 10 осіб, які обслуговували паровоз й есентуальні наприви залізничного шляху. Бойове хрещення «панцерник Люся» одержав 26 грудня 1918 р. в бою під Любінем Великим. Після чого він став відомим для усього залізничного фронту, як стратегічний «панцерник», оскільки саме після цього бою його передислоковували відповідно до потреб у різні гарячі точки українсько-польського фронту. В окремий період бронепотяг «Люся» був направлений до «Групи Щирець», де отримав свою базу на станції Ставчани. Тут він був серйозно модернізований, оскільки замість старої більше імпровізованої броні, він отримав добре опанцерений паровоз та багато стрільних башт. У січні 1919 р. до панцирного потяга було додано ще один броньований вагон з гарматою діаметром 6 см та 5 кулеметами. Від середини березня до 18 травня 1919 р. цей бронепотяг перебував на ремонті в Дрогобичі⁷⁴¹. В середині березня 1919 р. хорунжий О. Вархола доставив з Дрогобича новий і більш серйозніше оснащений «панцерник», в якому зуміла поміститися уся залаго стрільців станції Ставчани, при цьому старий потяг було відіслано назад до Дрогобича. Цей новий «панцерний потяг» також отримав порядковий номер знову число «Ч.2». Збудував його в Дрогобичі, у верстах фірми «Польмін», попередньо згаданий чотар Солодуха. Потяг був створений на основі товарного вагону, укріпленого старими рейками. Конструкція потяга була такою, що з усього периметру він був критий грубим, сталевим панцером зі щитів, які колись використовувала австрійська піхота в піших боях. Ці щити кріпилися на грубі, залізні пороги таким чином, що вони охоплювали стіни й дах вагону і усього паровозу. Оборонні панцері потяга були настільки вдало і міцно змонтовані, що у них було без проблем змонтовано одну гармату і 7 кулеметів⁷⁴². Потяг під командуванням чотаря Т. Шевця разом із особовим складом бронепотяга «Ч.2» брав активну участь у невеликих сутичках під Стриєм, Верещином, Ставчанами, Щирцем, допомагав у придушенні так званого повстання в Дрогобичі, а також в боях 19–20 квітня 1919 р. за місто Львів та ін. Потяг належав до Третього корпусу УГА. Саме під Львовом чотар Т. Швець та хорунжий О. Вархола разом із кількома стрільцями, перебуваючи в бронепотязі, все ж були легко поранені від ворожої кінноти поляків⁷⁴³. У бою між Пустомитами і селом Глинна польський піхотний батальйон було розсіяно вогнем саме цього українського бронепоїзда, що сприяло до стабілізації фронтової лінії на цій ділянці⁷⁴⁴. Також цей бронепотяг став відомим і через саркастичну місію під назвою «виправа по старшинах», коли командир, чотар Т. Швець, за мовчазної згоди командира 7-ї Львівської бригади УГА Альфреда Бізанца, заїхав цим бронепотягом до Стрия, щоб збирати із своїми стрільцями з кав'ярень старшин, які ухилялись від фронту⁷⁴⁵.

⁷⁴¹ Тинченко Я., *Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у визвольній війні 1917–1920 рр.* – К., 2012. – С. 151–152.

⁷⁴² *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 241.

⁷⁴³ Ibidem.

⁷⁴⁴ Дедик О., *op. cit.*

⁷⁴⁵ Тинченко Я., *op. cit.* – С. 151–152.

Окремо слід згадати про ще один бронепотяг «Ч.2.» авторства бунчужного Кульчицького, який вийшов на фронт після певної стабілізації у січні 1919 р. Він складався із броньованого потяга та двох броньованих вагонів. Він також був збудований на завод «Польмін» в Дрогобичі. на озброєнні мав дві гармати та сім кулеметів. Залога потяга отримала шоломи, що на той час було великою рідкістю. Його комендантом було призначено четара Бережницького, а гарматно-кулеметним вогнем керував чотар О. Балицький. Керівництво скерувало панцерну залого на місце дислокації, яка базувалася на станції Глибока. Цей панцерник відомий у боях за Хирів, Дрогобич, проте після середини травня 1919 року його доля була невідома⁷⁴⁶. Допоміжна роль, яку визначила Начальна Команда УГА хирівській групі, обумовила пасивну поведінку цієї потужної панцерки. 15 квітня 1919 р. цей потяг було вислано на придушення повстання у Дрогобичі, але справа до бою там не дійшла. Коли 15 квітня панцерний потяг «Ч. 2» вийшов до Дрогобича на придушення заколоту, про це дізналася розвідка польських військ противника, війська якого у цей час розпочали наступальну операцію під Львовом. Ворог, очевидно, сподівався, що панцерний потяг на деякий час затримається у Дрогобичі, тому поява його в районі бойових дій захопила противника зненацька. У бою між Пустомитами і селом Глинною польський піхотний батальйон було розсіяно вогнем саме українського бронепотяга, що сприяло стабілізації фронту на цій ділянці. Зауважимо, що у польських джерелах немає інформації про його захоплення чи знищення⁷⁴⁷.

Проголошення 22 січня 1919 р. у Києві Акту злуки всіх українських земель (Об'єднання УНР і ЗУНР в єдину державу) увійшло в українську національну свідомість як відправна точка соборності українських земель у новітній період історії. Ще до офіційного вирішення питання про об'єднання центральні та місцеві органи обох українських держав налагоджували співпрацю, передовсім в економічній сфері. Активну участь у підготовці цього акту взяли й мешканці Старосамбірщини. 22 грудня 1918 р. у Самборі відбулася представницька нарада за участю повітових комісарів Дрогобича, Рудок, Самбора, Старого Самбора і Турки, яка ухвалила резолюцію про необхідність негайного приєднання ЗУНР до УНР⁷⁴⁸.

Сьогодні в українській історичній науці, від часу відродження Незалежності у 1919 р. до 2019 р. включно, зібрано унікальний архівний матеріал про формування інституту держави в Західноукраїнській народній республіці зокрема на рівні, як її структури і армії, так і офіційної внутрішньої і зовнішньої політики. Одне із ключових завдань у процесі формування держави у 1918–1919 рр. українці сконцентрували в процесі щоденної і розлогої українізації, яка мала за мету не тільки остаточно «порвати» із цензурним минулим поліційної імперії Габсбургів, але й розвинути за короткий час фундаментальні підоснови для держави: українську культуру, науку, освіту, політику, економіку, армію тощо. Підсумком цієї політики безумовно став Акт злуки, який став історичним загальноукраїнським святом, яке властиво на Йордан 1919 року охопило всю Україну. При цьому це свято зорганізувало на урочисті мітинги не тільки тих – хто окрім давньої Києвохристиянської традиції у своїй родині традиційно вшановував Тараса Шевченка і Івана Франка, але й представників тих національних громад, які не бажали жити в жодній імперській чи іншій шовіністичній неволі.

⁷⁴⁶ Ibidem. – С. 97; Дєдик О., *op. cit.*

⁷⁴⁷ Кучерук В., *op. cit.* – С. 13.

⁷⁴⁸ Сеньків М., Тимошенко Л., *op. cit.* – С. 143–144.

На ґрунті абсурдної і антиукраїнської ідеї відновлення імперіалістичного символу «Лицаря в зброї» поставленого в Дрогобичі у 1916 р. на честь річниці визволення міста з'єднаною імператорською армією Австро-Угорської імперії від імператорської армії Російської імперії публіковані нижче матеріали і джерела фіксують процес системної українізації міста, зокрема заборону не тільки імперіалістичної стандартизованої пруської символіки, але й перехід на українські традиції в принципі у кожній галузі розвитку міста. І щонайважливіше у сфері патріотичного виховання української молоді процес українізації стосувався відродження назв українських вулиць і усіх публічних написів, перехід навчальних закладів на українську мову, і щонайважливіше відродження давньої символіки часів Галицько-Волинського князівства із зображенням «лева». на відміну від маніфестацій, які організовувала під загально-цензурним соусом Австро-Угорська імперія в Дрогобичі у 1916 р., зокрема під час встановлення на площі імперського символу «Лицаря в зброї», маніфестація 20 січня 1919 р., яка була присвячена Святкуванню Акту Злуки, фактично відобразила патріотичні настрої українців та усі державотворчі підсумки у поваленні стандартів імперії. Акт Злуки і мітинг у Дрогобичі 20 січня 1919 р. істинно символізували завершення очікуваної століттями українізації у Дрогобичі та «Франковій Каліфорнії», за яку усе своє життя боровся Іван Франко, і за яку поклали своє життя тисячі українських січових стрільців. Невипадково документи підтверджують мітинг у якому взяло участь близько 15 000 українців⁷⁴⁹.

Паралельно проводилася політика українізації Дрогобицького повіту. В одному із документів дізнаємося про те, що 28 грудня 1918 р. від імені повітової команди українських військ сотник І. Грабовенський наказав, щоб в межах усього повіту всі іншомовні головні оголошення, вивіски фірм (так звані шильди) та назви вулиць і різних підприємств фабрик, склепів, кав'ярень, ресторанів і тому подібні установи, а також дороговкази, знаки, написи на границях, до 4 січня 1919 р. буди знесені і замінені до 20 січня 1919 р. україномовними. Всі хто не виконував наказу штрафувалися на суму 3000 корон. Виконання наказу контролювала українська жандармерія/поліція і громадські уряди. Щоправда, мешканці конкретного будинку чи власники фірми могли частково зберігати іншомовні написи у супроводі з українськими. Цікаво, що у мовному питанні незважаючи на державний статус української мови, продовжувала підтримуватися мирна політика між урядом ЗУНР та національними радами євреїв. Наприклад, мовна солідарність між українцями та євреями на теренах Дрогобицького повіту відчувалася практично у щоденній комунікації на рівні управління та співпраці. Так, у Дрогобичі уряд ЗУНР погодився призначити окремого комісара з єврейських справ, який би передавав українській владі усі прохання єврейської громади, написані мовою їдиш, а потім передавав результати громаді – також їдишем⁷⁵⁰. Цей факт підтверджував демократичні взаємини із національними громадами, які проживали в ЗУНР. Врешті Станіславівська єврейська національна рада, маючи за релігійним чинником авторитет на Дрогобиччині (релігійна громада Дрогобича підпорядковувалася станіславівському падику) зуміла з 18 по 20 грудня 1918 р. організувати скликання єврейських зборів з метою вирішення нагальних питань з приводу: політичної платформи співпраці із ЗУНР, засад єврейської

⁷⁴⁹ Лазорак Б., *Із чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року чи «З Франкового духа печаттю...»? : Аргументи про те, як на Йордан 1919 року освячувалася українізація Дрогобича і процалися з імперією Габсбургів* // «Вісник музею «Дрогобиччина» : Записки, присвячені дослідженням природи, історії та культури Дрогобиччини». – Число 2. – Дрогобич, 2021. – С. 108–150.

⁷⁵⁰ Фан Р., *op. cit.* – С. 71.

автономії, соціально-політичної стратегії та економіки, соціально-гігієнічних завдань, тимчасового статуту єврейських організацій євреїв Східної Галичини, преси, статистичного бюро, бюджету та ін.⁷⁵¹ Хоча збереглося чимало документів, які засвідчують ганебне ставлення українських військових до євреїв. Як це було у випадку призначення на посаду керівника української жандармерії Чигоріна у Старому Самборі, який будучи із Наддніпрянщини, часто запроваджував для покарань євреїв безпричинні штрафи у розмірі 2000 корон або покарання ударами нагайкою, як це робили свого часу під час російської окупації⁷⁵². Щоправда це були поодинокі випадки.

Водночас варто зазначити, що 26 січня 1919 р., вже після Акту злуки ЗУНР і УНР зі Старого Самбора надійшов звіт Єврейської національної ради, у якому натякалося на політизованому характері відносин між владою ЗУНР та євреями:

Спочатку українська влада розглядала євреїв як об'єкт, який можна використати для так званих добровільних пожертв, більше схожих на контрибуцію. Хоча місцева єврейська громада бідна, але вона все ж таки збрала суму в 40 000 крон, яку українська влада забрала як добровільний внесок⁷⁵³.

Також джерела свідчать, що в процесі політики українізації уряду І. Грабовенського в Дрогобичі вперше було відкрито українську гімназію, жандармерію, нафтовий уряд, українські видання, пошту і т. д. Невипадково символ із імперіалістичним написом на *Лицарю в зброї* – «PRO PATRIA» безпосередньо суперечив наказам сотника І. Грабовенського. Відтак на Йорданські свята 1919 р. усі написи були замінені на українську мову, адже Повітова військова команда Українських військ на чолі із сотником І. Грабовенським жорстко нагадувала: «Неповинуючі ся повисшому приказови карані будуть гривнями до 3000 Корон»⁷⁵⁴. Зауважимо, що на початку 1919 р. уряд Івана Грабовенського змушений був мати окрему Окружну військову команду з огляду на напруженість відносин у Бориславському нафтовому басейні⁷⁵⁵. Врешті почали друкувати поштівки з панорамами міста 1918 і 1919 років, на яких назви вулиць писалися українською, німецькою та гебрайською мовами.

Саме під час українізації силами усіх урядних організацій ЗУНР та Національної ради в Дрогобичі було сформовано власну програму допомоги солдатам і воюючим тепер вже за Незалежну Україну. Для цього ще 1 січня 1919 р. в місті було зорганізовано звернення комітету різдвяних дарунків про допомогу бідним і солдатам, якими опікувалися опікуни комітету славні дрогобичанки О. Вурдяк і А. Модрицька. Серед іншого цей комітет мав в своїй опіці і січових стрільців УГА, які стояли у різних частинах міста. Один із цих українських символів сьогодні зберігся в музеї Дрогобиччина, як символ пожертви на армію УГА. З цього приводу А. Модрицька писала:

Та серед радощів і втіхи Йордану не вільно забути нам наших братів та синів, що з нами разом не засядуть до святої вечері – а з крісом в руці боряться за вольними горожанами вільної України⁷⁵⁶.

⁷⁵¹ Ibidem. – С. 75–76.

⁷⁵² Ibidem. – С. 109.

⁷⁵³ Ibidem.

⁷⁵⁴ Лазорак Б. *Из чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...* – С. 108–150.

⁷⁵⁵ Кучерук В., *op. cit.* – С. 200.

⁷⁵⁶ *Звернення комітету різдвяних дарунків про допомогу бідним і солдатам.* – Дрогобич, 1 січня 1919 р. // «Дрогобицький листок». – № 1. – 1919. – 1 січня. – С. 4.

Чого варті в часі українізації Дрогобиччини Різдвяні привітання полковника Григорія Коссака, який будучи родом з Дрогобиччини усіма можливими методами намагався підбадьорити українців в українізації, і українців, що воювали в лавах Української Галицької армії:

Зближаєсь Різдво – сьвято мира [...] Однак звуки дзвонів, що звіщають се Велике Свято, мишають ся з прикрим клекотом скорострілів та гуком гармат [...] Покажіть усьому сьвітови, що за волю і долю рідної України Ви ще гарніше і завзятіше боротись потрафите. Дасть Бог , що Великдень святковати вже потрафите [...] ⁷⁵⁷.

Свої рефлексії Г. Коссака подавав і з приводу прийняття IV Універсалу Центральної Ради УНР. Вістка про це надійшла в Стрий та Дрогобич о 3 00 ранку 9 січня 1919. Деканська Служба Божа відбувалася в Дрогобичі під владичим покровом декана о. Шанковського на Площі ринок під церквою Пресвятої Тройці. Далі з патріотичною промовою виступив о. Матковський. В Богослужінні брали участь усі вояки стрілецького гарнізону під проводом полковника Григорія Коссака, який вперше в історії Дрогобиччини очолив і віддав наказ розпочати воєнний марш з'єднаного українського війська. Дрогобичани вперше зустрічали армію України із тріумфальними сосновими гілками, подібно до того випадку, коли у Дрогобичі віталися приїзди цісаря Франца Йосифа I, щоправда тепер вже із прагненням до незалежності від Габсбургів.

Спочатку марширував ескадрон кінноти, за ним «виділ» у сталевих шоломах, далі йшли 3 сотні петлорівських козаків, за ними 4 курені галицьких козаків, а за ними відділ пів сотні скорострілів і батарея легкої кавалерії. Позаду марширував увесь офіцерський штаб на чолі із полковником Г. Коссаком. Далі слідували цивільні урядники, повітові і міські селяни, багато селянок і дівчат із 16 прапорами (в тому числі і парафіяльних братств та цехів). На завершення парами марширували шкільні учні від усіх українських шкіл Дрогобиччини. Похід прямував головними вулицями через ринкову площу. Загалом у параді Українського війська з народом брало участь 10 000 жителів Дрогобича та повіту. Чи не вперше в історії нашого Дрогобича було почуто оклики «Слава війську, Слава З'єднаній Україні, не змовкали, зокрема від жіночої дружини Добровілян» ⁷⁵⁸. Далі полковник Григорій Коссака з усім офіцерським складом почав урочисто приймати палкий привіт від війська, яке віддавало йому честь. З особливим піднесенням населення сприймало цей дух «Дерева волі» українського народу, який «... ще довго не розходився із ринкової площі» Дрогобича ⁷⁵⁹. Зауважимо, що в цей час до Дрогобича на службу також прибув підхорунжий В. Батицький, якого було переведено в часі реорганізації в команді групи УГА «Старий Самбір» ⁷⁶⁰.

Саме в часі українізаторської політики уряду ЗУНР мирні і військові українці Дрогобича та повіту отримали можливість без спеціальних імперських дозволів одружуватися

⁷⁵⁷ Наказ № 5 Обласної команди В Стрию із Різдв'яним привітанням полковника Григорія Коссака. – Стрий, 5 січня 1919 р. // «Дрогобицький листок». – № 1. – Дрогобич, 7.01.1919. – С. 4; «Стрийський вістник. Орган повітового комісаріату». – Ч. 3. – Стрий, 9.01.1919. – С. 1.

⁷⁵⁸ Лазорак Б., *Із чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...* – С. 108–150.

⁷⁵⁹ Лазорак Б., «Ви ще гарніше і завзятіше боротись потрафите...»: бойовий марш української армії під проводом дрогобицького лицаря – полковника Григорія Коссака // «Фортуна: рекламно-інформаційна газета». – № 7. – Дрогобич, 9.03.2017. – С. 17–18.

⁷⁶⁰ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 112.

з волі українського законодавства. Прикладом є шлюбівання в часі Різдвахних та Йорданських свят хорунжого Петра Нововісьського з Емілією Унятицькою⁷⁶¹, чи скажімо хорунжого Степана Алімана з Анною Кадуківною напередодні Йорданських свят⁷⁶².

Цікаво, що саме в процесі українізації 16 січня 1919 р. на Площі ринок в Дрогобичі вперше відбулося відродження давнього свята «Маланки» на яке прибули українці із Києва, що ознаменувало возз'єднання Києвохристиянської традиції в часі ЗУНР/УНР⁷⁶³. Саме на Йордан 19 січня 1919 р. Товариство «Просвіта» організували збори усіх читальних повіту з метою підняття питання українізації в усьому визволеному від імперії повіті⁷⁶⁴.

Кульмінацією процесу українізації Дрогобича було Свято Злуки, яке відбулося на Святого Івана 20 січня 1919 р. Саме під час цього мітингу унікальну доповідь вголосив доктор Рудольф Скибінський, який сконцентрував увагу українців на історичній тяглоті української державотворчої символіки і традиції, зокрема в контексті спадщини Івана Франка. Збереглися численні описи цього історичного возз'єднання Українці, а кількість українців на мітингуєчій ринковій площі Дрогобича становила 15 000 учасників⁷⁶⁵. Чи не це свято є кращим символом 1919 р., а ніж свято «цвяху війни» на мітингу відкриття «Лицаря в Збруї» 1916 р.? Невипадково імперія Габсбургів побоялася цього мітингу у центрі «Франкової Каліфорнії», адже вже через два дні – 22 січня 1919 р. принц Е. Фірстенберг написав спеціального листа до Людвіга фон Флотова у Відень про підготовку Злуки ЗУНР і УНР, та зокрема ситуацію на Дрогобиччині⁷⁶⁶.

Одним із ключових аргументів на користь українізації ЗУНР в Дрогобичі є публікація привітання директора української гімназії в Дрогобичі доктора А. Алиськевича з новим навчальним півроком від 26 січня 1919 р., адже найбільше чого чекали українські родини Дрогобицького повіту від часів Івана Франка – це відкриття української гімназії. Символічним було й те, що саме гімназія імені імператора Франца Йосифа I, у якій навчався Івана Франка, українізувалася і стала виключно українським державним навчальним закладом, символічно освяченим «У ріці Йордані ...» із «Франкового духа печаттю...»⁷⁶⁷.

Знаменитим підтвердженням розвитку українізації в Дрогобичі стало започаткування студентського україномовного альманаху «Наша мета» 19 січня 1919 р., перший номер котрого побачив світ 30 січня 1919 р.⁷⁶⁸ Таким чином молодь отримала право

⁷⁶¹ Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5407. – 1 арк.

⁷⁶² Ibidem. – Спр. 5408. – 1 арк.

⁷⁶³ Опис святкування давнього новорічного обряду «Маланки» у Дрогобичі // «Дрогобицький листок». – № 5 (13). – Дрогобич, 1919. – 16 січня. – С. 4.

⁷⁶⁴ Про діяльність Товариства «Просвіта» в Рихтичах // «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – Дрогобич, 31.01.1919. – С. 2.

⁷⁶⁵ Опис Свята Злуки в Дрогобичі із філософською проекцією на історичну пам'ять про спадщину Івана Франка. – Дрогобич, 20 січня 1919 р. // «Дрогобицький листок». – № 8 (16). – Дрогобич, 23.01.1919. – С. 2–3.

⁷⁶⁶ Ereignisse in der Ukraine 1914–1922: deren Bedeutung und historische Hintergründe / T. Hornykiewicz. – Bd. 4 / W. K. Lypynsky Ost-Europäischen Forschungs-Instituts. – Philadelphia, Pennsylvania, Berger, 1969. – P. 213–215.

⁷⁶⁷ Лазорак Б., *Із чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року...* – С. 108–150.

⁷⁶⁸ Повідомлення про появу нового студентського часопису Дрогобича «Наша мета». – Дрогобич, 19 січня 1919 р. // «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – 1919. – 31 січня. – С. 4.

розвивати свою інтелектуальну творчість на рівні інтелектуального простору усього повіту.

Щоправда варто зауважити, що значна частина мешканців міста одразу почали критикувати владу ЗУНР, що в гімназії утискалися їхні права, зокрема на викладання властивих національній громаді євреїв – право на курс релігії та мови. Наприклад, 15 лютого 1919 р. до Східно-галицької єврейської національної ради надійшло повідомлення з Дрогобича наступного змісту:

Дирекція Дрогобицької гімназії відмовляє євреям у правах на релігійну освіту, які належать їм на основі проголошеної національної автономії; вона вимагає, щоб уроки релігії велися українською мовою. Крім того, повітовий шкільний інспектор заявив, що йому нічого не відомо про призначення вчителів івриту до івритської початкової школи за державні кошти⁷⁶⁹.

Тут варто внести роз'яснення, що згідно політики українізації в державному бюджеті дрогобицької гімназії не передбачалося фінансування для цього випадку. Врешті добре відомо, що в інших повітах влада ЗУНР навіть дозволяла і стимулювала розвиток приватних єврейських гімназій, як це було у містечку Надвірна, де шкільна рада українців спеціально шукала викладачів із числа єврейської національної громади з метою навчання єврейських дітей мовою івриту⁷⁷⁰. Хоча варто зауважити, що навіть у єврейській національній раді міста Дрогобича існував розкол у багатьох питаннях, що було пов'язано із внутрішніми політичними розбіжностями, як от у питанні виборчого права жінок. Врешті у Дрогобицькій єврейській раді, яка складалася із 50 чоловік, працювало 30 сіоністів разом з монархістами та 20 соціал-демократів разом із «Поалей Ціон» та ортодоксами⁷⁷¹. З іншого боку добре відомо, що ніхто в період ЗУНР не закривав польські чи єврейські приватні школи. Наприклад, в порівнянні із 1915 р. у Бориславі у 1918 р. кількість дітей в приватних польських школах збільшилася. Так, у 1919 р. польська приватна школа Гелени Сиглетинської, за часів Західноукраїнської народної республіки вже нараховувала 4 класи⁷⁷². Натомість бориславська гімназія звичайно перейшла під державний указ про перехід на українську мову навчання⁷⁷³. Врешті варто зауважити, що у зв'язку із постійною нестачею продовольства, протестами польської шкільної молоді, проблемами із нафтовидобувною справою та підпільною діяльністю польської національної громади місто Борислав впродовж усього періоду ЗУНР було серйозним вогнищем тривоги.

В польській історіографії нещодавно було опубліковано сумні спогади очевидця про запровадження української влади ЗУНР у Бориславі. І хоча спогади закарбовані були ще в дитячому віці, у них присутня нетерпимість українських військових та громадськості по відношенню до польського населення, і навпаки:

Раптом з боку нижнього потоку, де стояла наша касарня почувся неймовірний галас. Ми побачили, що натовп із кількох сотень людей товмачився на одному місці по всій ширині вулиці і голосно вигукував: «Смерть ляхам! Вирізати всіх ляхів! на погибель ляхим собакам!» Підійшовши до воріт, ми

⁷⁶⁹ Фан Р., *op. cit.* – С. 176.

⁷⁷⁰ *Ibidem.* – С. 177.

⁷⁷¹ *Ibidem.* – С. 206.

⁷⁷² Pawłowski W., *op. cit.* – S. 44.

⁷⁷³ *Ibidem.* – S. 49.

побачили, що натовп був озброєний сокирами, вилами, кирками, лопатами. «Назад, бо буду стріляти!» коли це не допомогло, і натовп наполегливо прорвався до центру міста, офіцер коротко крикнув до солдат «Also c!jorpc! fajer!» («Так, хлопці вогонь!») З кулемету розпочався залп короткими чергами, натовп почав тікати кидаючи свою таку сяку зброю. У цій юрбі я побачив господарів із Ясениці Сільної, які багато років приносили молоко і жили з поляками у злагоді. Звідки ця ненависть?⁷⁷⁴.

Як бачимо прагнення обох народів до власної Незалежності, які переросли у відкрите збройне протистояння, подекуди перетворювали колишніх сусідів різних національних громад у запеклих ворогів. В кожному разі, це була тривала битва за Незалежність на руїнах імперії Габсбургів, із щоденними загрозами більшовицького терору зі Сходу і мадярського вторгнення з Півдня, врешті це була битва за міжнародну підтримку, а тому вона не могла обійтися без людських жертв та поневірянь.

Українізація все ж мала історичну логіку, адже відновлення державності передбачало відновлення ключових аспектів життя, не тільки в освіті, культурі, армії, податковій системі, але в їй в елементарному запровадженні національної валюти. Що також не подобалося багатьом представникам єврейської спільноти. Наприклад, 1 травня 1919 р. в єврейській громаді з'явилася повідомлення про те, що «Уже кілька днів по єврейських помешканнях ходять офіцери та солдати і вимагають – іноді застосовуючи насильство – обміняти австрійські гроші банкноти на українські гроші»⁷⁷⁵. Варто пам'ятати, що в часі воєнного стану, а також в часі розбудови української держави гроші мали серйозне значення, оскільки містили у собі символіку тягlosti державності від часів Київської Русі, зокрема на рівні тризуба та гривні, і водночас мали у своїй основі написи трьома мовами – їдиш, польською і українською щодо конкретних грошей, що явно засвідчує про ліберальну політику щодо валюти. Інше питання, що накопичений капітал багатих єврейських родин часто перебував у коронах, а тому в часі інфляції багато відсотків втрачалося. Хоча навіть за Другої Речі Посполитої ніхто австрійську валюту не повернув в обіг.

Тим часом з'явилися можливості для приватизації майна, або ж для полегшення продажу акцій дрібного і великого бізнесу. З іншого боку значна частина дрібних підприємців змушені були віддавати або продавати бізнес у зв'язку із воєнною розрухою. Цікаво, що власне у 1918 р. аптеку винахідника дистиляту нафти Йоганна Зега від його нащадків перейняв інший відомий аптекар міжвоєнної епохи Адам Ротенберг⁷⁷⁶.

Тим часом упродовж січня–травня 1919 р. кровопролитна війна між ЗУНР та Польщею тривала, а ситуація із постачанням продовольства до «нафтового» Дрогобицького повіту все більше відвертала увагу від справ українізації. Як виявилася продовольча проблема Дрогобича та повіту була однією із найскладніших у лютому – травні 1919 р.⁷⁷⁷ на думку, Фана Рубена новостворена Харчова Управа Дрогобича складалася виключно із землевласників, мешканців навколишніх сіл, які були зацікавлені в тому, щоб ускладнити доставку продуктів з інших місць, оскільки прагнули встановити високі ціни на власні товари. Відповідно євреї хотіли, щоб їх також допустили до цієї

⁷⁷⁴ Ibidem.

⁷⁷⁵ Фан Р., *op. cit.* – С. 215.

⁷⁷⁶ Kozimala I., *Hufiec żeński ZHP w Drohobyczu* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 20. – Wrocław, 2017. – S. 37.

⁷⁷⁷ Фан Р., *op. cit.* – С. 110.

управи як радників, але їхніх прохань влада ЗУНР не задовольнила, незважаючи на те, що більшість торгівлі була пов'язана із єврейською національною громадою, яка в цей час складала 56% від усієї кількості населення міста Дрогобича. Варто зауважити, що місто Дрогобич не слід прив'язувати до усього повіту, оскільки армію ЗУНР серйозно підтримувало українське населення, яке на рівні Дрогобицького повіту переважало польське і єврейське населення і вело більшість приватних господарств для накопичення продовольства⁷⁷⁸. Фактично від початку створення Нафтового комісаріату і Єврейської національної ради, євреї просили включити до нафтової ради двох своїх представників, адже 25% нафтової промисловості перебувало в руках євреїв⁷⁷⁹. І хоча відповіді так і не надійшло, що сприймалося в єврейській історіографії, як докір, слід пам'ятати, що в період ЗУНР зберігалася частково капіталістична власність на нафтовий бізнес, хоча як відомо, саме поляки аргументували на паризькій мирній конференції свої гарантії, щодо повернення англійцям і французам права продовжувати викачувати родовища нафти і газу з терен Бойківщини.

Щоправда того ж 1919 р. серйозно покращилися умови праці звичайних робітників різних національних громад. Починаючи з березня 1919 р., робота в Бориславському нафтовому басейні регулювалась колективним договором, укладеним між Профспілкою гірників та першою групою роботодавців для нафтової промисловості. Водночас шахтарська профспілка користувалася найбільшим авторитетом і захищала робітників. Заробітна плата визначалась залежно від коливань ринкових цін та витрат на життя, наданих Торгово-промисловою палатою у Львові⁷⁸⁰. З іншого боку добре відомо, що права українських робітників захищав і митрополит Андрей Шептицький, який своєю діяльністю у заснуванні нафтового бізнесу у Перегінську стимулював інших роботодавців поважати права робітників на встановлений робочий день, гідну заробітну плату, відпочинок і т.д. Пожвавлення українського контролю в січні 1919 р. набуло більш стратегічних рис, оскільки нафтова комісія ЗУНР в Дрогобичі мала змогу постачати паливо і мастила для авіації не тільки летунських відділів УГА в Дулібах чи Красному, але й для армії УНР. Наприклад, у січні 1919 р. рафінерія «Галичина» в Дрогобичі під конвоїром 12 січових стрільців та під командуванням поручника Лиліча і вістуну Михайла Шарика зуміла доставити три цистерни бензини для Головного управління повітряної флотилії дієвої армії УНР⁷⁸¹.

У цей же час уряд ЗУНР в Дрогобицькому повіті зіткнувся із проблемою ускладнення ввезення харчових продуктів і солі, адже Дрогобич залишився практично відрізаним від джерел їжі, а мешканцям все більше загрожував голод⁷⁸². Цього звичайно менше було відчутно на території повіту у селах. Те саме відбувалося із деревом, адже все більше бракувало дров на холодний період. Згідно свідчень Фана Рубеля, українські патрулі часто конфісковували товари, які постачали євреї до міста, незважаючи на те, що накладні і чеки були в порядку⁷⁸³. Щоправда зростав дефіцит не тільки в Дрогобичі, але й у Стебнику та Бориславі. Наприклад, у Стебнику діяла соляна шахта «Саліна», у якій прямо забороняли продавати сіль єврейським купцям і навіть

⁷⁷⁸ Ibidem.

⁷⁷⁹ Ibidem. – С. 110–111.

⁷⁸⁰ Pawłowski W., op. cit. – S. 48.

⁷⁸¹ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 225.

⁷⁸² Фан Р., op. cit. – С. 111.

⁷⁸³ Ibidem.

єврейським споживчим кооперативам. Така ситуація на думку єврейської історіографії була пов'язана із недовірою до євреїв з боку влади ЗУНР. І це фактично є правомірним, адже уряд ЗУНР добре розумів загрозу перекупки солі за завищеними цінами, яку часто можна було спостерігати на інших ринках. Тобто поряд з дефіцитом зростала і неконтрольована продовольча спекуляція. Були випадки, коли на ринку Дрогобича чи Стебника, які були фактично з околичними селами «соляними столицями Галичини» за 1 кг солі просили не 32 галери (1 галер = 1/100 австрійської крони), як це було за панування австрійської влади, а 1, 50 корони⁷⁸⁴. В цей час сіль стала контрабандним товаром. Існувала непідтверджена думка, що її можна було отримати лише в українців за ціною від 4 до 5 крон⁷⁸⁵. З іншого боку у зв'язку із заблокованим сполученням між Бориславом і Віднем, у якому знаходилися центральні офіси нафтових фірм і мешкали власники, ускладнився шлях інших видів товарів до Відня і навпаки. Добре відомо, що дирекції нафтових шибів у Бориславі чи Східниці однаково залежали від наказів і грошових переказів віденського центрального бюро. Блокада сполучення на ґрунті товарообігу між Дрогобиччиною і Віднем зупинила роботи 25% нафтових копальнь. Відтак незадоволення урядуванням влади ЗУНР зростало і через збільшення безробіття серед різних національних громад⁷⁸⁶.

Загалом події з продовольством в Дрогобичі викликали серйозний резонанс серед влади ЗУНР у Відні, адже згідно офіційних даних ніхто не знав про блокаду везу продовольства з-зовні. Зважаючи на продовольчу проблему, а також випадки із погромами стосовно української поліції щодо євреїв у Тернополі, Старому Самборі, Стрию у лютому 1919 р. Східногалицька єврейська національна рада передала уряду Дрогобицької єврейської національної ради меморандум, у якому зазначалося про потребу досягнути успіху в перемовинах із урядом ЗУНР міста Дрогобича в наступних питаннях⁷⁸⁷:

1. Чітко визначити компетенції цивільної та військової влад, щоб запобігти «перевищення повноважень» з боку останньої.

2. Створити міську або державну поліцію, працівники якої носили б розпізнавальні знаки, і доручити їй охорону порядку, щоб неправомочні солдати більше не могли брати на себе повноваження владних органів і завдавати кривди цивільному населенню.

3. Цілковито зняти обмеження на торгівлю харчовими продуктами та іншими необхідними товарами в краї, а також – ураховуючи зростання цін – дозволити вільне ввезення товарів з-за кордону. Конкуренція, що постане в результаті цього, зупинить нелегальну торгівлю швидше, ніж накази та покарання.

4. Забезпечити вільне пересування; для цього потрібно видати дозволи на виїзд за кордон, а також паспорти для поважних купців і промисловців – на 3 та 6 місяців – щоб вони могли виїжджати за кордон, адже це вкрай необхідно для нафтової індустрії.

5. Припинити стягувати плату за перепустки; можливо, зменшити гербовий збір і зробити його таким, яким він був за часів Австрійської імперії.

6. Провести вибори до місцевої адміністрації, щоб євреї теж могли ввійти до її складу. Звичайно, євреї охоче братимуть участь і в виконанні обов'язків громади.

⁷⁸⁴ Ibidem.

⁷⁸⁵ Ibidem.

⁷⁸⁶ Ibidem.

⁷⁸⁷ Ibidem. – С. 116–118.

7. Реорганізувати міську Харчову Управу в такий спосіб, щоб до неї могли входити лише мешканці міста, і щоб у ній працювала належна кількість єврейських представників.

8. Створити регульовану систему пасажирського та вантажного транспорту (щоб уможливити ввезення та вивезення товарів) і регульовану систему поштового транспорту – як усередині країни, так і між країною та закордоном.

9. Регулювати продаж товарів, на які поширюється державна монополія (для прикладу, сіль, тютюн); встановити на них єдині ціни, щоб запобігти виникненню надмірних цін.

10. Видати урядову постанову про те, що доки не з'являться нові закони, продовжують діяти старі австрійські закони – щоб запобігти самочинній законодавчій діяльності канцелярських працівників.

11. Призначити єврейських представників у Нафтовій Раді, за пропозицією єврейської національної ради. Місцева влада не може призначати лише тих кого хоче.

12. Щодо шкільної освіти: віддати належні розпорядження повітовій Шкільній Раді та директорам гімназій, щоб вони з повагою ставилися до обіцяної євреям національної автономії.

Варто зауважити, що значна частина прохань та пропозицій єврейської ради мали доцільність, адже проконтролювати діяльність поліції було дійсно важко, так само, як і контролювати роботу світських урядників, які могли спекулювати цінами і продовольством. Щоправда варто зазначити, що в часі війни тема торгівлі із територіями, де керувала ворожа влада було недоцільно для обох сторін. Уряд ЗУНР у Відні після наради, передав делегатом від Дрогобича – паном Гошовським відповідне завдання ствердити продовольчі послаблення обігу товарів у Дрогобичі, але коли Гошовський поїхав додому, на адресу Східногалицької єврейської ради прийшов лист у якому говорилося наступне:

Протягом останніх днів харчове забезпечення в нашому місті не тільки не покращилося, але настільки погіршилося, що – якщо нам негайно не допоможуть – населенню загрожує голод. Випадки голодної смерті почалися вже кілька тижнів тому, але протягом останнього тижня вони трапляються з тривожною частотою⁷⁸⁸.

Ситуація ускладнилась, ще й у зв'язку із наближенням весни, коли потрібно було заощаджувати зерно для весняних посівів. А його й так було вкрай мало. 25 лютого 1919 р. Східногалицька єврейська рада знову звернулася до уряду ЗУНР у Відні про усю складність ситуації у Дрогобичі, головною причиною якої була заборона ввозити харчові продукти з інших повітів. У своєму листі № 103 від 28 лютого Державний секретаріат ЗУНР відповів на це, що Дрогобицькому повітовому комісаріату було надіслано телеграму з наказом скасувати заборону на ввезення продуктів, як незаконну і звітувати про свої дії⁷⁸⁹. Ймовірно йшлося про внутрішні впливи на комісаріат з боку С. Вітика, який одночасно блокував поставки нафти до Чехословаччини. Водночас варто зауважити, що серйозний негативний вплив на голодування в Дрогобицькому повіті складали постійні поставки товарів і сировини з самого Дрогобицького повіту. Як відомо, в цьому плані викачування продукції здійснювалося у зв'язку

⁷⁸⁸ Ibidem. – С. 118.

⁷⁸⁹ Ibidem.

із діяльністю інтендатури ЗУНР за кордоном, яка займалася поставкою озброєння, харчів і т.д. до Дрогобича. Зі свого боку уряд Дрогобича зав'язаний був допомагати інтендатурі поставляти власну сировину і виробити. Якщо не було коштів, то Дрогобицький повіт сплачував борги властиво нафтою, воском та сіллю⁷⁹⁰. При цьому забезпечення інших військ УГА чи повітів Дрогобиччина також допомагала компенсувати власною сировиною із прикарпатських надр, відтак політика матеріального забезпечення УГА до певної міри серйозно залежала саме від Дрогобицької військової округи⁷⁹¹. Водночас для кожного більшого військово з'єднання, починаючи від бригади, була призначена округа, з якої бригада могла набувати харчі для своїх відділів різних видів затребувань. Не було дозволено нічого самовільно рекувізувати, лише здійснювати замовлення виключно через повітових комісарів, які ці затребування, при цьому навіть мало-значимого характеру, спрямовували до громадських вийтів. У цій операції оплата здійснювалася або грішми, або нафтою, сіллю, цукром чи іншими видами сировини. Гроші одержувала армія із Державного Секретаріату, а нафту, віск і сіль виключно з Дрогобича, лише цукор і подекуди зерно із Східної України. При цьому, як і в інших районах, військові в Дрогобичі мали у своєму розпорядженні склади харчів, одягу, взуття, кравецькі і шевські верстати та пекарні. Без належного планового розподілу харчування усі операції та й врешті побутове щоденне життя були б неможливими⁷⁹².

Починаючи від січня 1919 р., продовжувала роботу Паризька мирна конференція, яка мала вирішити питання післявоєнного устрою у Європі. Вона також утворила повноважну місію (70 членів, голова – французький генерал Ж.(-Ю). Бартелемі) у справі негайного припинення українсько-польської війни, зокрема згідно категоричної письмової вимоги для генерала УГА М. Омеляновича-Павленка з 25 лютого 1919 р.⁷⁹³ Декілька переговорів відбулося на території Галичини, зокрема в Хирові та Львові. З переговорних матеріалів видно, як сторони намагалися розчленувати Галичину. Зокрема, з наведеної на цій сторінці картосхеми можна судити й про Дрогобиччину, а отже й Дрогобич, в територіальних розмежуваннях. До Львова прибула делегація у числі секретаря судових справ О. Бурачинського, д-ра С. Витвицького, д-ра М. Лозинського, д-ра В. Охримовича, В. Темницького, полковника К. Гужковського, полковника К. Слюсарчука, полковника В. Феллера, отамана Т. Рожанковського, отця Франца-Ксаверія Бонна (перекладача)⁷⁹⁴. Переговори тривали до 27 лютого 1919 р., після чого місія відбула до Ходорова на зустріч із Симоном Петлюрою. Вже 28 лютого 1919 р. українській і польській делегаціям представники місії Антанти вручили узгоджений проект перемир'я із 13 пунктів. Зокрема у другій статті тексту проекту йшлося про демаркаційну лінію, яка мала би пролягати вздовж Західного Бугу. Частина цієї лінії охоплювала Дрогобиччину, адже проходила вздовж східної межі Дрогобицького повіту і аж до Турки⁷⁹⁵. Водночас ця лінія залишала в польських руках Львів і нафтовий басейн Дрогобиччини⁷⁹⁶. При цьому у інших пунктах все ж натякалося і на тому, щоб окрім питань інтернованих, транспорту через демаркаційну лінію, рухомого майна

⁷⁹⁰ Кучерук В., *op. cit.* – К., 2010. – С. 135.

⁷⁹¹ *Ibidem.* – С. 175.

⁷⁹² *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 264.

⁷⁹³ Кучерук В., *op. cit.* – С. 28.

⁷⁹⁴ *Ibidem.*

⁷⁹⁵ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 437.

⁷⁹⁶ Кучерук В., *op. cit.* – С. 29.

українців і поляків тощо, стояло питання експлуатації нафтових джерел в районі Дрогобича⁷⁹⁷. Тобто, як місія Антанти, так і польська сторона намагалися будь-яким чином взяти під контроль нафтові родовища. Варто зауважити, що до проекту договору було також додано проект додаткової угоди на майбутнє, про експлуатацію усіх нафтових терен, які за проектом демаркаційної лінії мали належати і полякам. До певної міри суперечливі кроки з боку поляків та представників Антанти спричинилися до недовіри з боку української влади ЗУНР. Врешті, якщо українські сили на початках проводили відведення військ, то польські навпаки ввозили до Львова все нове і нове озброєння, очікуючи волі від Антанти ввести і «армію Галлера»⁷⁹⁸.

Схема 7. Схема демаркаційних ліній, запропонованих генералами Ж. Бартелемі (1), Л. Ботою (2) і Дельвігом (3)

Під час переговорів у Львові Ж. Бартелемі, під впливом польської політики вимагав вивести українське військо на лінію, за якою полякам діставалися Львів і Дрогобицький нафтовий басейн, тобто третина Галичини. Тоді ж з пропозицією перемир'я між українцями і поляками виступив представник Антанти британський генерал з південної Африки Люїс Бота, який запропонував власну лінію розмежування. На його пропозиції українці не погодилися. Переговори комісії Антанти з обома сторонами велися з новою силою впродовж 30 квітня–13 травня 1919 р. А сам проект нової угоди про перемир'я генерал Л. Бота передав українській стороні 12 травня 1919 р. з вимогою подати згоду на його ратифікацію до 10 00 год наступного дня 13 травня⁷⁹⁹. Новий проект договору передбачав Львів за польською стороною, а цілий нафтовий басейн Дрогобищини за українською. І хоча умови були важчі за попередні українці погодилися на цю пропозицію, щоправда польське командування, отримавши корпус генерала Ю. Галлера, уже не прагнули йти

⁷⁹⁷ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 437.

⁷⁹⁸ *Ibidem.* – С. 437–438.

⁷⁹⁹ *Ibidem.*

на будь-які поступки. Врешті польська сторона внесла власні пропозиції до зміни умов генерала Л. Боти, зокрема з вимогою віддати їм усю Східну Галичину, реорганізація УГА, повний контроль над Бориславсько-Дрогобицьким нафтовим басейном та ін. Водночас маємо й інші дані про те, що саме польський наступ готували під прикриттям між-союзної комісії для встановлення перемир'я, очолюваної Л. Ботою. До всього додалося й те, що вже 20 травня 1919 французький генерал у Бухаресті, Франше д'Есперей, наказав румунській армії перейти кордони ЗУНР⁸⁰⁰. Тим часом зі Сходу на армію УНР і УГА тиснули більшовики, а також окремо денікінці з французами. Саме ці факти призвели до того, що зацікавлені у поверненні нафтових родовищ французи разом із англієцями влипли пізніше на рокове рішення Найвищої ради Антанти від 26 червня 1919 р. уповноважити польський уряд продовжувати бойові дії проти УГА аж до річки Збруч. Хоча Антанта, щоб якось себе виправдати щодо цього антиукраїнського акту, закликала польську владу забезпечити українцям Галичини автономію з подальшим визначенням її державної приналежності через проведення плебісциту⁸⁰¹.

14–15 квітня 1919 р. в Дрогобичі сталася ще одна дезорганізаційна антиукраїнська акція в результаті підбурених дій комуністичних агітаторів, яка часто позиціонується в літературі, як заколот проти влади ЗУНР. Проте окремі дослідники пишуть, що початок організації бунту стартував 13 квітня 1919 р.⁸⁰² У радянський час його трактували, як «повстання», майже, як «пролетарську революцію». Підставою для такої оцінки послужила активізація на Дрогобищині наприкінці 1918– на початку 1919 р. «соціалістів-комуністів», очолюваних В. Коцком, І. Кушнірем та Г. Михацем. До слова, агітація новоявлених «революціонерів» могла бути успішною лише до певної міри, адже в Дрогобичі, Стебнику та Бориславі, де проживали робітники, загострилася продовольча та ін. матеріальні проблеми. Лютував тиф. За деякими джерелами, в робітничому середовищі Дрогобича й Стебника почали виникати робітничі ради, які під впливом комуністів агітували проти уряду ЗУНР. Водночас вони виступали за возз'єднання з Наддніпрянською Україною, що вже знаходилася під владою більшовиків. З іншого боку побутують відомості про те, що колишні солдати-галичани австрійської армії, які повернулися до Дрогобича та повіту з російського полону, які часто були очевидцями революційних подій в Росії і Наддніпрянській Україні властиво і стали організаторами комуністичних гуртків і груп. Саме вони ще у лютому 1919 р. проголосили створення Комуністичної партії Східної Галичини в Станіславові на окремому з'їзді⁸⁰³. Уряд ЗУНР добре знав про існування цієї опозиційної сили і навіть мав намір її легалізувати. Особливо активною була організація «Соціалісти комуністи» в Дрогобичі та навколишніх містах, яку якраз і очолював учасник більшовицького перевороту на Полтавщині, успішний організатор і пропагандист-агітатор 48-річний Василь Коцко з Млинок Шкільникових. Саме він створив у Стебнику робітничу раду, як місцевий орган влади із 7-ми робітників-солеварів. Подібна рада діяла і в Дрогобичі. Обидві ради тісно співпрацювали із легальним Селянсько-робітничим союзом, створеним ще в грудні 1918 р. У квітні 1919 р. цей союз скликав з'їзд, на якому було висунуто угоди переобрати існуючий уряд ЗУНР і ввести до складу Національної ради ЗУНР 61-го

⁸⁰⁰ Мельник І., *Польський наступ на Галичину 1919 // Збруч*. – 14.05.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/22341>.

⁸⁰¹ Кучерук В., *op. cit.* – С. 17.

⁸⁰² *Ibidem.* – С. 337.

⁸⁰³ *Ibidem.* – С. 204.

представника від імені Соціалістично-робітничого союзу⁸⁰⁴. Впродовж 14–15 квітня 1919 р. революційний комітет Дрогобича очолюваний В. Коцком, Г. Михацем, І. Кушніром об'єднався із повсталими військовими міліціонерами проти влади міста Дрогобича. Учасником бунту був також сотник Микола Стронський з Ясениці Сільної⁸⁰⁵, який свого часу давав відсіч козакам під Нагуєвичами. Підбурені поліціанти, які відмовились йти на фронт, захопили державні установи в центрі Дрогобича, приміщення суду, тюрму, вокзал, пошту тощо. Ситуація виглядала непростюю. Вже ввечері 14 квітня 1919 р. було проголошено владу об'єднаної робітничо-селянської ради. на її чолі став В. Коцко та Г. Михаць, які терміново відправили привітання урядам більшовиків України та Угорщини, заявивши про свою солідарність із ними в боротьбі проти міжнародної буржуазії⁸⁰⁶. Дослідники часто констатують, що даний заколот місцевих комуністів і соціалістів був складовою частиною геополітичного моста, який мав об'єднати Москву з червоною Угорщиною і комуністичною Баварією. Ситуація ускладнилась і тим, що в багатьох військових підрозділах з'явилися прибічники, які прагнули усунути старшин від командування, а також начальників гарнізонів і комендантів міст. Водночас Лев Шанковський свого часу відстоював думку, що цей бунт в Дрогобичі був частково і провокацією польської розвідки, яка таким чином прагнула відтягнути війсьکو з фронту для його придушення. Врешті тут є логіка, оскільки відхід гуцульської сотні зі Стрия одночасно збігся з раптовим наступом польської армії на Чортівську скалу 15 квітня 1919 р.⁸⁰⁷

Проте панування прокомуністичних сил у місті було недовгим. Із Стрия почав рухатися у напрямку Дрогобича Гуцульський штурмовий курінь, до якого входило 4 сотні піхоти та 1 сотня скорострілі⁸⁰⁸. Вже в ніч на 16 квітня 1919 р. сотня Гуцульського куреня УГА під командуванням чотаря Гриня Голинського відновила в місті владу і порядок, допомігши покарати ліво-партійних заколотників. Серед учасників придушення повстання також був і отаман Осип Букшований⁸⁰⁹, чотар Володимир Флюнт з Дрогобича⁸¹⁰. Разом із Гуцульським куренем з фронту до Дрогобича терміново прибув панцерний потяг № 2 під командуванням чотаря і командира Теодора Шевця⁸¹¹. Керівних бунтівників віддали під суд. Зауважимо, що до моменту постанов з Дрогобича відійшла сотня залізничних мостів, яка належала до окружного станіславівського куреня і співпрацювала із запасною сотнею, а відтак офіцерська частина невеличкої групи УГА не мала додаткових сил для придушення повстання одразу⁸¹².

На той час ЗУНР встановила дипломатичні відносини з Чехословацькою Республікою та Угорщиною, а перша чехословацька дипломатична місія знаходилася в Самборі. Відповідно в історії Дрогобиччини цього часу мали місце особливо важливі переговори із мадярським урядом, який також потребував нафти і намагався за безцінь її скуповувати. Як виявилось, ще в часі міжнародних переговорів та місій

⁸⁰⁴ Ibidem.

⁸⁰⁵ Ibidem. – С. 278–279.

⁸⁰⁶ Ibidem. – С. 204.

⁸⁰⁷ Ibidem. – С. 205.

⁸⁰⁸ Ibidem. – С. 93.

⁸⁰⁹ Ibidem. – С. 62.

⁸¹⁰ Ibidem. – С. 309.

⁸¹¹ Ibidem. – С. 323.

⁸¹² Ibidem. – С. 124.

від Паризької конференції у січні 1919 р. було домовлено про системні зустрічі в цьому плані. Так, у квітні 1919 р. Державний секретаріат ЗУНР вів переговори з урядами Угорщини та Чехословаччини в справі воєнних поставок товарів і матеріалів. Сотник Семен Магальяс згадував, що ще в лютому 1919 р. було укладено з мадярами договір про доставку воєнного озброєння і матеріалів взамін на нафту з терен Дрогобиччини. Проте до здійснення умов договору не дійшло, через те, що уряд комісара нафтового басейну Семена Вітика в Дрогобичі був категорично проти такого обміну, мовляв *мадяри дають занадто низьку ціну за нафту*. Позиція соціал-демократа Семена Вітика була його внутрішнім переконанням, адже він ще й прагнув налагодити постачання української сторони продовольством. Як урядовий комісар нафтового басейну він заборонив вивозити нафту за кордон. Зі свого боку з Чехословаччини все ж надійшов був перший завантажений потяг до станції у Лавочне, але це було вже у цей час, коли III корпус УГА почав відступати і водночас велися постійні переговори із урядом У.Н.Р.⁸¹³ Щоб виконати свої міжнародні зобов'язання, українська сторона почала застосовувати силу, і це теж сприяло збройному бунту в Дрогобичі. С. Вітика було включено до складу української урядової делегації для переговорів у Празі та Будапешті. Їх завершенню перешкодив наступ поляків у травні 1919 р. за участю 80-тисячної армії генерала Юзефа Галлера, сформованої у Франції. Хоча Д. Микитюк помилково назвав щодо кількості цієї армії занижену цифру – 10 000 чоловік⁸¹⁴. Усіх вояків одягнули в блакитні однострої, тому вона отримала назву «блакитна армія»⁸¹⁵. До наступу долучилися і колишні військові з Борислава і Кросна, які у листопаді 1918 р. програли першу битву українцям. на чолі цієї армії стояв генерал Мачек з міста Кросна, який зумів організувати бійців із польських легіонів Кросна, Ясла, Одриконі, Потока, Рачного і Сянока. Більшу частину зими 1919 р. ці військові проходили підготовку і очікували команд вищого командування на території Хирівського єзуїтського колегіуму⁸¹⁶.

В цей час оборону транспортних сполучень на лінії Мостиськ–Самбір–Дрогобич утримувала група УГА «Крукеничі». на початку оборони від армії Галлера група «Крукеничі» утримувала великий периметр від села Яксманич (східний фронт черемиського форту) до частини фронту групи «Рудки», який сягав Судової Вишні. Тобто малочисельна за своїм кількісним складом група «Крукеничі» мала обороняти фронтову лінію завдовжки не менше 60 км⁸¹⁷. Саме тому у перших своїх боях ця група вела переважно тактику дефензивної оборони, зокрема залізничного шляху Перемишль–Мостиськ, адже саме звідси до Самбора проходила єдина «цісарська» широка і мурована дорога, яка сполучалася із Туркою і Дрогобичем. Відтак під проводом чотаря Матвія Стахова основні сили цієї групи були зосереджені в селі Крукеничі, ще з грудня 1918 р. Також під час перших сутичок із польськими військами саме в Крукеничах був уміщений обоз, команда групи, відділ кавалерії і всі сотні піхоти разом з машинними крісами, окрім двох сотень. Ці дві сотні були розділені на малі четові загони під командуванням старшин та розміщені між Гориславичами (на заході) і Дмитровичами (під Судовою Вишнею на сході). Концепція оборони полягала в тім, що розміщені на цій лінії загони мали виконувати пильну розвідну службу і щоденно вранці,

⁸¹³ Українська Галицька армія... Т. 1. – С. 69.

⁸¹⁴ Ibidem. – С. 231.

⁸¹⁵ Сеньків М., Тимошенко Л., *op. cit.* – С. 144.

⁸¹⁶ Pawłowski W., *op. cit.* – S. 49.

⁸¹⁷ Українська Галицька армія... Т. 1. – С. 114.

в обід і в вечері подавати звіти до команди групи. У випадку розвіданого наступу ворога на якомусь із напрямків даний загін мав терміново подати вістку до команди групи, а сама група мала поволі відступати. Тоді команда групи на підставі ситуаційних звітів загонів віддавала наказ про удар на ворога з відповідного флангу і відкинути його назад до лінії залізниці. Ще до 23 грудня 1918 р. включно таких боїв було кілька. Усі вони були успішні, оскільки було захоплено чимало полонених, а зокрема і одного польського старшину. Команда групи подавала щоденно свої боеві звіти до Самбора і Стрия, де була корпусна команда, зокрема під керівництвом Г. Коссака⁸¹⁸.

Незважаючи на постійні проблеми із продовольством, розірваністю різних відділів УГА та політичними дискусіями про участь чи неучасть єврейської громади в урядуванні містом Дрогобичем⁸¹⁹, воєнні кампанії між українцями та поляками в другій половині травня 1919 р. набирали особливо швидких обертів. Під ударами переважаючих сил польської армії частини УГА з боями відходили в напрямку Турки до чехословацького кордону. Генеральна кампанія польської армії генерала Івашкевича розпочалася 15 травня 1919 р. саме проти групи УГА «Крукеничі» із загальним напрямком на Самбір і Дрогобич. Саме в битві, яка тривала цілий день 15 травня ця група українців понесла серйозні втрати. Цього ж дня їм на допомогу прибув панцерник «Ч.2.» другого випуску, яким командував чотар Т. Швець⁸²⁰. Вранці 15 травня 1919 р. він виїхав з Самбора до Хирова і доїхав до Сусідовичів, щоб допомогти 8-й Самбірській бригаді. Там вступив у бій з польською батареєю, яка змушено відійшла із зайнятих позицій. Згодом панцерник повернув до Самбора, а звідси до Старого Самбора. По дорозі «панцерник» зустрів польську кінну розвідку і відступаючу сотню чотаря Кивацького з куреня А. Тарнавського. Зрозумівши, що фронт прорваний, Т. Швець наказав повернути назад. Під гарматним обстрілом і освітленням ракет «панцерник» попрямував до Дрогобича, але оскільки міст через Дністер біля Самбора був зашвидко зруйнований українськими саперами, Т. Швець наказав, попередньо знявши скоростріли, підірвати «панцерник» потужним вибуховим хімікатом – екразитом. Відтак «панцерник» вже неможливо було відновити після захоплення польською армією. Прибувши через дерев'яний міст до Дрогобича «панцерна» залога Т. Шевця завантажилася до старого панцерного потяга «Ч.2.-Люся»⁸²¹.

Фактично до обіду був розпорошений цілий курінь отамана Чорного, а залишився фактично лише командир із 5 десятками стрільців. За різними даними у місцевих болотах не була добре підготовленою оборонна лінія, відтак група «Крукеничі» змушена була відступити до Стривігора біля Самбора. Врешті польська армія серйозно переважала за кількістю, у зв'язку із чим ця група 16 травня 1919 р. поволі відступала до Дрогобича і Борислава. Водночас поряд із відступом групи «Крукеничі» до Дрогобича бригада отамана Черського і група сотника Федика із Самбірської бригади відступили остаточно за Карпати до території зайнятої чеськими військами. Внаслідок цього група «Крукеничі» з лівого флангу не мала жодної підтримки. Відтак вона отримала завдання оборонятися на лінії річки Бистриця впродовж усього 17 травня 1919 р., після

⁸¹⁸ Ibidem. – С. 116.

⁸¹⁹ Фан Р., *op. cit.* – С. 139.

⁸²⁰ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 243.

⁸²¹ Карпинець І., *Галичина: військова історія.* – К., 2005. – С.226.

чого із серйозними втратами група відступила на оборону підступів до околиць Дрогобича і дороги до Стрия⁸²².

Через те, що на початку травня 1919 р. 6-та польська армія під керівництвом генерала Вацлава Івашкевича розпочала операцію наступу на український фронт, було поставлено під загрозу фронтові лінії багатьох українських сил. Щоправда в цей час армії ЗУНР серйозно допомагав австрійський генерал А. Краус, який віддав наказ до перегрупування сотень. Під ударами значно переважаючих сил ворога частини УГА з боями відходили в напрямку Турки до чехословацького кордону. на підмогу УГА під Хирів було все ж вислано провізію і нове спорядження з військових складів Дрогобича і Самбора, але це не врятувало ситуації⁸²³. 16 травня 1919 р. Хирівська група УГА (бойова група «Глибока»), відступаючи в південно-східному напрямі, відкрила ліве крило бойової групи «Крукеничі», яка в свою чергу була змушена покинути лінію Стривігора й дала можливість полякам захопити Самбір⁸²⁴. Врешті бойова група «Глибока» панічно відступала в гори замість того, щоб підтримати бійців УГА на лінії Дрогобич–Борислав⁸²⁵. В літературі на сьогодні існує думка, що III-тя група «Глибока» не повинна була відступати в гори, а рухатися виключно на Дрогобич і Борислав. Та дуже скоро ця група втратила не тільки зв'язок з генералом А. Краусом, але й з іншими частинами, що були в її складі. Відступ групи до Карпат мав такий наслідок, що відрізані в горах частини III-ї групи «Глибока» й Гірської бригади бачили для себе тільки одну можливість, а саме перейти на територію, зайняту чехословацькою армією й здатися до табору інтернованих. Відтак для оборони нафтового басейну залишилося не більше 6 – 7 куренів УГА⁸²⁶. Але 17 травня 1919 р. 3-й курінь все ж від'їхав зі станції Підмонастиря на фронт під околиці Дрогобича і був з'єднаний із 8-ю Самбірською бригадою⁸²⁷. Щоправда це серйозного підсилення сил не спричинило. Відтак близько полудня 18 травня 1919 р. до Дрогобича прибув зі своїм штабом командувач УГА генерал М. Омелянович-Павленко. Серед найвищих старшин перебували генерал В. Генбачів, полковник М. Какурін, полковник А. Краус, підполковник К. Долежаль та ін. на оперативній нараді вони виробили план контрнаступу і сподівалися втримати нафтовий басейн. В цей час, як пише у спогадах А. Краус, після важких боїв під Судовою Вишнею до Дрогобича прибув на підмогу III-й курінь під командою поручника Сократа Іваницького⁸²⁸. Проте сили були далеко не рівними і поляки розпочали генеральний наступ. Їхня 4-а дивізія під командуванням генерала Ю. Бекера форсувала Дністер біля Самбора і намагалася зі сходу захопити Дрогобич. на лінії Гординя–Дубляни–Ступниця дорогу полякам спробували перегородити курені УГА К. Гофмана і О. Станимира. Не витримавши наступу ворога, вони відступили до північних околиць Дрогобича. 18 травня 1919 р. до Дрогобича також під'їхала швидка оперативна група переслідування легендарного поручника Станіслава Мачека, під впливом якого у Бориславі повстала окрема волонтерська бригада польського під-

⁸²² *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 118–119.

⁸²³ *Українська Галицька армія...* Т. 2. – С. 84.

⁸²⁴ Кучерук В., *op. cit.* – С. 83–84.

⁸²⁵ *Ibidem.* – С. 84.

⁸²⁶ Мельник І., *op. cit.*

⁸²⁷ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 88.

⁸²⁸ *Українська Галицька армія...* Т. 2. – С. 69.

пілля⁸²⁹. Після того, як з іншого боку підійшла польська дивізія генерала Ф. Александровича, Дрогобич впав. Водночас військо генерала З. Зелінського зайняло Борислав, Стебник, Трускавець, Східницю. При цьому доцільно зазначити, що захопити Дрогобич значною мірою допомогли польські мешканці міста. Зокрема, залізничники саботували перевезення, чинили перепони евакуації цінного майна тощо. За таких умов противник отримав сотні вагонів, паротяги, склади амуніції, великі запаси готової нафти, іншу підтримку⁸³⁰. Із наказів Начальної команди відомо, що під час відступу української армії з терен Дрогобича і Борислава діяв окремий наказ залишити нафтовий басейн неушкодженим⁸³¹.

Зі спогадів учасника польської кампанії на Дрогобич у травні 1919 р. Калікста Іваніцького, який назвав власні мемуари «Останній транспорт», дізнаємося про дещо нові твердження про ситуацію, яка розгорнулася у нафтовому басейні⁸³². Згідно спогадів «17 травня 1919 р. в Дрогобичі був гарний весняний день, який щоправда не був радісним для українців, які вважали, що засядуть у ньому навіки»⁸³³. Як бачимо, значна частина польських військових із сарказмом дивилися на прагнення українців відродити власну державність, яка існувала тут задовго до входження короля Казимира, тобто ще з часів Володимира Великого та короля Данила Галицького. В цей день чимало мешканців Дрогобича все частіше спостерігали рух Української Галицької армії в бік Стрия. Відчувалися злі настрої з боку української національної громади Дрогобиччини, адже була програна стратегія ведення боїв у рідному краю. 17 травня важкий військовий автомобіль-бензовоз заправляв паливо на території фабрики «Польмін», який забезпечував роботу автомобілів, які постачали військові потреби в колонах за напрямком Хирів–Дрогобич, а також автомобілі для транспортування поранених до військового шпиталю по вул. Собеського в Дрогобичі. Це означало, що навіть стратегічно українська армія втратила Хирів із цілим напрямком стратегічних доріг. Також це означало, що рух українців був спрямований на схід, відтак польські легіони, передовсім кіннота і артилерія, того ж 17 травня 1914 р. після обіду також розпочали вихід з Дрогобича навздогін українським легіонам. Напередодні, фактично посеред ночі, для українських військових в кошарах та розташованих у приватних садибах і квартирах, командування УГА оголосило про бойову готовність та швидкий марш у напрямку на схід⁸³⁴.

Водночас варто згадати і про напружену роботу шпиталів в Дрогобичі. Комендантом військового шпиталю у місті працював д-р Микола Терлецький (комендант окружного шпиталю в Дрогобичі і Радехові, а також пізніше і польових шпиталів в № 1 і 3), а також д-р Кельнер, д-р Вітлін, студент-медики Микола Ваврик, студент-медик Яків Нагляр, студент-медик Корнило Гаврилів, сантірна-хорунжа Ярослава Рудницька, Юрій Сундул і консультанти лікарі: поляк д-р Козловський, д-р Пельчар і д-р Еліясевиц. У ці травневі криваві дні 1919 р. усі лікарі щогодини отримували поранених із заходу, розподіляючи бійців на тих, кого можна евакуювати, а кого все таки залишити в шпиталі⁸³⁵. З Дрого-

⁸²⁹ Pawłowski W., op. cit. – S. 49.

⁸³⁰ Сеньків М., Тимошенко Л., op. cit. – С. 142–144.

⁸³¹ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 414.

⁸³² Iwanicki F., *Ostatni transport* // «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej». – № 25. – Wrocław, 2019. – S. 24–25.

⁸³³ Ibidem.

⁸³⁴ Ibidem.

⁸³⁵ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 279.

бицького евакуйованого шпиталю пізніше у Вінниці, у кримських касарнях було утворено запасний шпиталь № 1, комендантом якого був д-р Осип Ямполер і помічні лікарі д-р, хірург Гайнріх Глянц (певний час навіть працював комендантом окружного шпиталю), д-р Амброзій Юркевич, д-р Дезидерій Сприс, д-р Шпоннер-хірург і санітарні поручники Яків Нагляк і Корнило Гаврилів⁸³⁶. Немало важливу роль в Дрогобичі в цей час мала роль військового духовенства, серед якого в бойових умовах в Дрогобичі служили і сповідали о. Іван Ясеницький і о. А. Калужняцький⁸³⁷. Серед відомих медиків з Дрогобиччини великі заслуги перед бійцями УГА мали сестри Петруняк із села Тустановичі, що між Бориславом та Дрогобичем. Катря Петруняк (народилася 1.XII.1889 р.) з перших днів листопада 1918 р. зголосилася до праці в шпиталі Дрогобича, оскільки перед цим працювала в військових шпиталях австрійської армії. За свою віддану службу українській ідеї біля Жмеринки, Бара і Могилева вона була нагороджена хрестом із мечами. Так само і її сестра Варка Петруняк (народилася 26.III.1899 р.), маючи досвід праці в Червоному хресті австрійського військового шпиталю в Трієсті, з перших днів працювала в шпиталях УГА. Цікаво, що в лавах УГА також воював і поручник Дмитро Петруняк з села Тустановичі (1887 р.н.), який пізніше також брав участь у лавах «Українській Дивізії Галичина» під Бродами⁸³⁸.

В суботу 18 травня 1919 р. українське військо отримало подвійний раціон провізії і розпочало одночасний вихід усіх підрозділів з міста Дрогобича. Водночас почалася евакуація військових із шпиталю УГА, щоправда значна частина важкопоранених змушена була залишатися на місці через важкі поранення⁸³⁹. До Дрогобича прибуло два вантажних автомобілі, до яких українські військові поспіхом вантажили залишки військової провізії, а також цінний архів воєнного штабу, канцелярії, різних відділів Національної ради Дрогобича та ін. Жителі Дрогобича все частіше розпитували українських стрільців про ситуацію на фронті. Зі спогадів поляка К. Іваницького «українські військові, опустивши голови із сумним виразом обличчя, давали однозначну відповідь»⁸⁴⁰. Протягом ночі з суботи на неділю майже всі війська УГА з Дрогобича вантажилися разом із поставками на фронт, однак у неділю на великій станції було ще видно солдатів, які входили у вантажні вагони, що було пов'язано із чималою потребою провізії у майбутньому. Транспорт складався з 60 вагонів, якими керували залізничники з Дрогобича. Відповідно до наказу штабу УГА, потяг мав виїхати як останній, забравши також рештки легіонів українських військ із Самбора, Борислава та Дрогобича. В ночі транспорт рушив на фронт, але в неділю можна ще «було побачити поранених та дезертирів української армії серед міста»⁸⁴¹.

Щоправда 18 травня 1919 р. українські нечисельні війська, вочевидь з огляду на потребу відтягнути час для відступу основних вагонів, наважилися дати бій польським легіонам біля села Лішня. Приблизно серед обіду більшість солдат рухалося до головного залізничного вокзалу, звідки їх відправляли пішки на фронт до села Лішня. Поляки у своїх спогадах із сарказмом писали: «...українські гімни більше не допомагали, оскільки всі вже знали, що цей «бойовий дух» не живе, а закінчення

⁸³⁶ Ibidem. – С. 283, 287–291.

⁸³⁷ Ibidem. – С. 306.

⁸³⁸ *Українська Галицька армія...* Т. 2. – С. 372.

⁸³⁹ Кучерук В., *op. cit.* – С. 174.

⁸⁴⁰ Iwanicki F., *Ostatni transport...* – S. 24–25.

⁸⁴¹ Ibidem.

війни з поляками – це лише мить часу»⁸⁴². Щоправда для української національної ідеї і для історії визвольних змагань Дрогобиччини це був час важливого бою за Незалежність на теренах Франкового краю 1919 р. Приблизно о 4 годині дня 18 травня 1919 р.⁸⁴³ Дрогобич вже був без українських легіонів, проте кілька патрулів та поліції все ж було залишено для підтримки громадського порядку. Водночас у своїх спогадах К. Іваницький ці дні постійно описує із своєрідним сарказмом, мовляв: «Небо над містом було вкрите чорними густими хмарами, і пролився сильний дощ, який остаточно занурих недавніх «переможців» у похоронний настрій»⁸⁴⁴. Щоправда українці хоч і не чисельною групою все ж дали відсіч полякам на підступах до Дрогобича. Близько 5 години дня зі Стрия до Дрогобича прибув останній транспорт солдат УГА, які прямували прямо на передові позиції поблизу села Лішня. Проте опівночі поляки, які жили серед міщан та передміщан не дочекалися приїзду основних військових частин самоутжки взялися за боротьбу проти вцілілих українських легіонів. Розпочалися неорганізовані постріли між повсталими робітниками і стаціонарною УГА. Це були переважно польські добровольці, які працювали на фабриці «Польмін», разом із колишніми стрільцями-резервістами розпочали вогонь в українських військових, які стояли на великій залізничній станції. Цей напад дещо пришвидшив відправку військових вагонів УГА до Стрия. Майже одночасно зі сторони центральної частини Дрогобича до великого вокзалу вирушила інша група поляків, а на залізничній колії Борислав – Велика станція в Дрогобичі повсталі поляки узагалі вчинили вибуховий рейд на колії. Один із українських залізничників, який керував потягом з Борислава помітив, що рейки розійшлися і були відсунені від осі, що мало за мету спричинити з'їзд потяга. Фактично це була стихійна акція польських неорганізованих груп, які таким чином прагнули сприяти швидкій перемозі основної польської армії. Під час відступу українських сил з Дрогобича один із польських підпільників кинув біля залізничного вокзалу ручну гранату в бік хорунжого Михайла Мінчака і кількох зв'язкових⁸⁴⁵. Фактично під дією цих повсталих груп, а також наближенням основних польських підрозділів до Дрогобича, у напрямку до Стрия з міста вирушив останній транспорт української національно-визвольної армії⁸⁴⁶. 19 травня 1919 р. польська армія захопила Борислав, Трускавець, Стебник і Східницю⁸⁴⁷. Під час цих постійних неконтрольованих перестрілок між УГА та польськими повстанцями комендант «панцерника Ч.2.-Люся» чотар Т. Швець наказав з нього також зняти кулемети, а гармату висадити в повітря. Після цього потяг було розігнано до максимальної швидкості і на повній парі випущено з головної залізничної станції біля фабрики «Польмін» в бік малої станції зайнятої поляками по вулиці Трускавецькій, де й було пошкоджено аварією залізничну колію⁸⁴⁸.

19 травня 1919 р. оперативна перелічувальна група поручника, а згодом генерала Станіслава Мачека, захопила Борислав. Про ці події у своїх спогадах генерал С. Мачек згадував:

⁸⁴² Ibidem.

⁸⁴³ Кучерук В., *op. cit.* – С. 337.

⁸⁴⁴ Iwanicki F. *Ostatni transport...* – S. 24–25.

⁸⁴⁵ *Українська Галицька армія...* Т. 2. – С. 88.

⁸⁴⁶ Iwanicki F. *Ostatni transport...* – S. 24–25.

⁸⁴⁷ Кучерук В., *op. cit.* – С. 337.

⁸⁴⁸ *Українська Галицька армія...* Т. 2. – С. 243.

Ми знаходимося в околицях міста мого дитинства. Я знаю кожен поворот дороги до Борислава, кожен пагорб та лісові гайки. Більше того Борислав мав для нас особливі відчуття, оскільки значно раніше – за кілька місяців до цього моменту, зокрема ще з часу перебування в Хирівському тилу, ми прагнули із своїми військовими захопити його раніше. Зокрема з розрахунком того, що нам вдасться розрухати польське населення до військової підтримки. Колона возів швидко насувається, а перед нею кінна розвідка. Я уникаю лісових масивів зі сходу, в якому мав дислокуватися 9 полк уланів, а після розвідки, я досягнув останнього горизонту перед містом, від якого ми ще знаходимося на відстані 3 км. Через бінокль я спостерігаю на краю помешкань інтенсивний рух транспорту. Дорогою у наш бік рухається ціла колона, доволі компактний потік людей. І раптом тишу перериває звук сотень сирен нафтових шибів та дзвонів костелів. Це не українці! Це маса польських робітників, коли почули звістку про взяття Дрогобича почали самостійно роззброювати українські частини та інституції виходячи назустріч польським солдатам. Момент, який назавжди залишиться в моїй пам'яті, – це сонце травневого дня на дорозі до Борислава та сонце в зажурених серцях простих людей, що вітають визволителів. І тому Львів та багато міст після населення Борислава, столиці польського нафтового басейну, явно почали демонструвати свою польськість! Ми піддалися стократним мукам! Мій загін серйозно пошматовано в боях, але кожна родина прагнула прийняти та напоїти кожного з моїх хлопців. А хлопці з Борислава у цивільному одязі з імпровізованими біло-червоними наруківниками, із захопленими гвинтівками в руках, спонтанно і завзято просилися у воєнного керівництва стати моїми патрульними задля налагодження зв'язку із 3-ю дивізією та 9-м полком уланів. Єдина вимога до них полягала в тому, щоби у разі тривоги або нового наказу, звуком їхніх сирен вони повідомили про необхідність відведення своїх солдатів до необхідного майданчика з якого ця тривога наступатиме. Коли наступного дня [19 травня], за наказом дивізії, колона рушила на Стрий, я зрозумів, що для моїх хлопців з Борислава потрібно було ще багато часу вишколу просто неба і на відкритому повітрі, щоб вони могли стати досвідченими солдатами⁸⁴⁹.

Цього ж дня з боку Мражниці підходили патрулі відділів генерала Зелінського, які входили до командування Махніцького. Також до Борислава прибув генерал Юзеф Галлер⁸⁵⁰. Варто зауважити, що первинно цілі «Армії Галлера» полягали у боротьбі на польсько-більшовицькому фронті, щоправда ця армія зосередилася виключно на війні проти ЗУНР. З іншого боку спогади С. Мачека свідчать про серйозні бої між його військом та УГА значно раніше, тобто на лінії Хирова–Самбора–Лішні, оскільки з обох боків було чимало втрат.

Фактично зі спогадів М. Тушкевича довідуємося, що саме польська рота Болека Чайковського брала активну участь у завоюванні Борислава, адже до травня 1919 р. ця рота воювала спочатку за залізничну колію Сянок–Хирів, а згодом із підрозділами генерала Мачека увійшла на терени Дрогобиччини. М. Тушкевич воював у роті Б. Чайковського у якій серцем у душою був син відомого нафтового магната Станіслава Щепановського – Віктор Щепановський. Врешті ці баталії описані в книзі-спогадів генерала Мачека, але у спогадах М. Тушкевича дізнаємося, що у травні 1919 р. Борислав був

⁸⁴⁹ Pawłowski W., op. cit. – S. 49.

⁸⁵⁰ Ibidem.

взятий під польське управління фактично без бою, адже польська армія під командуванням генерала Івашкевича «рухалася маршем». Після цього розпочалася організація польського нафтовидобувного промислу. В цей час за наказу В. Щепановського М. Тушкевич взяв на себе керівництво спец-військами (тиловим десантом) щодо контролю транспортування нафти безпосередньо у горах над Бориславом⁸⁵¹. З цього приводу М. Тушкевич згадував:

Моїм завданням було керувати підрозділом фронту вздовж гірських доріг, які ми віддавна дуже добре знали, при цьому з метою встановлення контрольованої бойової лінії. на той час ми мали вести певні підрозділи до Борислава, відомими стежками, щоб зайняти його і утримати, не даючи знищити чи спалити. Тим часом уже не було ніякого опору, ворог не мав часу нічого організувати чи знищити на цьому шляху. на четвертий день ми вже були в Бориславі. За прикладом колишнього австрійського командування ми обоє почали створювати Нафтове командування до якого увійшов також інженер Минський, і я, який став його ад'ютантом [...] Нафтове командування ми взяли під військовий контроль, як і усі нафтові шахти, нафтопереробні заводи та контори запасів іноземної капітальної продукції: австро-угорської, французької та німецької. Ми встановили обов'язкових адміністраторів у всіх дирекціях. Ми були єдиним військовим органом у прикордонній зоні, і на той час наші постанови були безповоротними. У самому Бориславі ми знайшли 18 000 вагонів нафти. Наші накази поширювались аж до фронту, де ми зупиняли великі партії нафти, які прагнули втекти за кордон. У нас була наша військова поліція, щоб підтримувати порядок, і наша розвідувальна мережа, щоб стежити за рухом великого капіталу. Багато разів виникали сварки з директорами копалень, які, незважаючи на наші офіцерські форми, хотіли нас підкупити. Вони справедливо міркували по-своєму, що війна закінчиться, і вони знову повернуться до гасу під своїм контролем...⁸⁵².

Не маючи жодних проступків у підкупках, з боку закордонних власників нафтових фірм, М. Тушкевич незабаром очолив посаду заступника керівника Дрогобицької військової комендатури, включаючи контроль за нафтопереробкою⁸⁵³.

Ентузіазм польських мешканців під час входження польської армії до нафтового басейну в цей час влучно описав учасник подій Й. Галковський:

На вулицях цілувалися абсолютно невідомі між собою, не залежно від свого національного становища чи статі. Армія буквально знаходилася в морі квітів. Я жив неподалік від управління будинку дирекції «Fanto». Розплакався, так, як і дорослі люди. Натовп людей пропустив мене. З плачем я вручив Галлерові квіти. Він був зворушений і поцілував мене в чоло. Мого батька там не було, і я боявся щоб мене не насварили, але коли батько повернувся, мене також розцілували⁸⁵⁴.

Подібно до того, як українці вітали Українських січових стрільців у 1914–1915 рр. у Східниці, Бориславі, Нагуєвичах, Дрогобичі та інших місцях, або ж подібно до того, як українці піднесено багатотисячним людом святкували Акт Злуки ЗУНР і УНР

⁸⁵¹ Tokarska B., op. cit. – S. 52.

⁸⁵² Ibidem.

⁸⁵³ Ibidem.

⁸⁵⁴ Pawłowski W., op. cit. – S. 50.

на Площі ринок в Дрогобичі, так само поляки піднесено святкували у травні 1919 р. свою перемогу, позаяк чимало з них прожили на українських землях багатьма поколіннями. Незважаючи на те, що польська історіографія намагалася прив'язати до українців прагнення знищити нафтовидобувні промисли чи рафінерії⁸⁵⁵, із впевненістю зауважимо, що в планах українського командування цього не було. Адже на відміну від росіян, які були окупантами, українці компактно і чисельно проживали на території Дрогобиччини принаймні від часів Галицько-Волинської держави. Врешті українці прагнули лише оперативної завершити нафтові перевезення та паливо в тил УГА, але швидкий наступ «Армії Галлера» завадив повному завершенню цієї операції⁸⁵⁶. Відтак УГА лише частково була забезпечена нафтопродуктами в тилу.

Вранці 20 травня 1919 р. міста Дрогобич, Борислав, Трускавець остаточно перейшли під керівництво польської воєнної комендатури. Цікаво, що в цей же час Григорій Коссак також був свідком цих важких для України подій, оскільки разом із іншими підрозділами від початку боїв брав участь у Хирівській операції 1919 р. Зауважимо, що загалом ситуація з усіх фронтів стала несприятливою для Української Галицької армії у травні 1919 р., адже користуючись обставинами, XII-та більшовицька армія розпочала наступ на Кам'янець-Подільський – Рівне, відтак галицькі частини не змогли втримати оборонні лінії, що призвело до остаточної втрати Дрогобицько-Бориславського басейну, а 24 травня 1919 р. війну проти ЗУНР розпочала Румунія⁸⁵⁷.

У травні 1919 р. біля Мукачева частина стрільців УГА була роззброєна та інтернована в Німецькому Яблонному в Чехословаччині. За відомостями М. Костецького, серед вояків УГА були й мешканці Уличного. Їх прізвищ він не подав, але зазначив, що два з них були інтерновані в Чехословаччину, а деякі повернулися до села⁸⁵⁸. Значна частина офіцерів і солдат УГА з терен Дрогобиччини продовжили боротьбу в лавах армії УНР. Інших стрільців з Дрогобиччини застала більш страшна доля – у більшовицькому полоні. Наприклад, на станції Жмеринка було схоплено колишнього коменданта Дрогобича, отамана Івана Грабовенського. Як з'ясується, невідомий політ-комісар, приступивши до отамана зі словами «Ти офіцер?», вмиє його арештував, відвів у бік та розстріляв без суду та слідства. Усіх арештованих в Жмеринці у 1919 р. було погружено до товарних вагонів і етапом відправлено до Києва⁸⁵⁹. Лише після того, як 9 серпня 1919 року Київська група Армії УНР, очолювана Юрієм Тютюнником, визволила від більшовиків Жмеринку, й стало відомо про ці звірства.

У військовій кампанії 15–20 травня 1919 р. на теренах Дрогобиччини українці зазнали поразки, адже УГА поступалася полякам кількісно, була гірше озброєна і не змогла ніяким чином протистояти ворогу, підсиленому «армією Галлера». Серед причин невдачі можна назвати і поганий зв'язок, а також серйозні прорахунки командування. При цьому накази командирів часто не виконувалися або приходили із запізненням, за невиконання ніхто не карав, окрім випадків пов'язаних у підрозділах УНР, якими особисто керував геніальний поводитир України – Симон Петлюра⁸⁶⁰. З іншого боку наказ про швидкий

⁸⁵⁵ Ibidem.

⁸⁵⁶ Ibidem.

⁸⁵⁷ Кучерук В., *op. cit.* – С. 305.

⁸⁵⁸ Костецький М., *Моє рідне село – Улично // Дрогобиччина – земля Івана Франка.* – Дрогобич, 1997. С. 434.

⁸⁵⁹ *Українська Галицька армія...* Т. 1. – С. 557–558.

⁸⁶⁰ Сеньків М., Тимошенко Л., *op. cit.* – С. 144.

відступ українців мав логіку, адже боротися задля нових втрат без реорганізації сил не було змісту. Відтак українське командування в принципі продумало більш менш конструктивний план збереження життів більшості сил УГА. Несприятливою для українських визвольних змагань виявилася й міжнародна ситуація. Великі держави після тривалого зволікання і всупереч волі українського народу віддали територію ЗУНР під владу Польщі. Таким чином несприятлива міжнародна ситуація, а також той факт, що українська армія серйозно за кількістю поступалася польській, і була гірше озброєна, боротьба за власну Незалежність у даний період була програна.

Після численних поразок на території Самбірсько-Дрогобицького підгір'я, а також у зв'язку із тим, що війна набирала оборонно-позиційного характеру, командування ЗУНР у червні 1919 р. розпочало реорганізацію Української Галицької Армії. Необхідно було реорганізувати бригади курінного складу у міцні бригади полкового складу, які були б зведені в дивізії, посилені артилерією та технічними частинами. Згідно із планом перебудови армії, опрацьованим полковником Г. Ціріцом, Галицька армія повинна була складатися із 4-х стрілецьких дивізій із штабами: 1 – у Львові, 2 – в Тернополі, 3 – в Дрогобичі і 4 – в Станіславові⁸⁶¹.

В контексті дослідження цього цікавого, і водночас дуже складного і відповідального для українців та поляків періоду 1918 – 1919 рр., існують досі серйозні джерельні та історіографічні запитання. Адже через брак інформації в обох історіографіях з'являються дуже часто викривлені думки та рефлексії. В українській історіографії, починаючи фактично від 1920-х рр., зібрано розлогу кількість інформації про розвиток подій, пов'язаних із Західноукраїнською Народною Республікою на теренах Дрогобиччини. Щоправда публікація джерел відбувалася спорадично і не систематизовано, як у хронологічному плані, так і в географічному. Відтак значна частина опублікованого матеріалу розкидана у найрізноманітніших виданнях діаспорної, частково радянської та сучасної української літератури. Окрему групу документальних матеріалів складає преса, яка так чи інакше торкалася питань ЗУНР на Дрогобиччині, як у міжвоєнний період так і у діаспорній періодиці українців.

Інша проблема цієї теми полягає у тому, що архівний матеріал до історії ЗУНР Дрогобиччини почав віднаходитися та систематизуватися лише з відкриттям доступу до архівів у 90-х рр. минулого століття, при цьому ця робота здійснювалася без жодної системної державної чи фінансової сторони академічної підтримки. Якщо на сьогодні і маємо кілька десятків спроб публікації джерел до історії ЗУНР, то вони лише опосередковано свідчать про розвиток подій у нафтовому басейні Дрогобицького підгір'я. Фактично єдиним на сьогодні систематизованим виданням джерел корпусного характеру до історії ЗУНР, яке вперше значною мірою стосується стратегічного регіону Дрогобиччини, є 5-титомник у 8-ми книгах під редакцією івано-франківського дослідника та керівника наукової школи з дослідження ЗУНР – О. Карпенка⁸⁶². Саме його видання, разом із серйозними розвідками львівських дослідників школи Ярослава Дашкевича, особіно Олега Павлишина⁸⁶³ та ін., і надихнули нас на збір матеріалів до історії ЗУНР

⁸⁶¹ Кучерук В., *op. cit.* – С. 252.

⁸⁶² *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1-5 (8 кн.). – Івано-Франківськ, 2001–2013.

⁸⁶³ *Західно-Українська Народна Республіка: ілюстрована історія. Колективна монографія.* – Івано-Франківськ; Львів, 2008. – 524 с. (у співавторстві з М. Кугутяком, М. Литвином та ін.)

в Дрогобичі і повіті за період листопада 1918–грудня 1919. В Додатку № 1 до цієї книги ми публікуємо першу частину цих джерел і матеріалів. Зміст і верхня межа хронології окремих документів дозволяє на сьогодні вповні простежити наслідки втрати державності серед представників ЗУНР в Дрогобичі, зокрема переслідування українців з боку польської влади, включаючи навіть культурно-релігійні обмеження. Невипадково такі постаті, як полковник Григорій Коссак, племінник Івана Франка – Василь Франко та інші, змушені були емігрувати в радянську Україну, не тільки на певний час, а той і на все життя.

Публікація комплексу джерел у додатку № 1 до цієї книги для дослідженні історії Дрогобиччини періоду ЗУНР є особливо важливою, адже стратегічне значення Дрогобича і нафтового басейну довкола нього обговорювалося задовго до виникнення ЗУНР, і водночас постійно перебувало в полі зору членів Паризької мирної конференції чи кулуарних розмовах американського президента Вудро Вілсона упродовж усього 1919 р. Хоча добре відомо і про те, що окрім української міжнародної місії у різних країнах на підтримку ЗУНР діяла і єврейська місія, яка принаймні до листопада 1919 року перебувала у Відні. Це була місія, організована Східногалицькою єврейською національною радою в Станіславові, яка відрядила велику делегацію до Відня з метою контролю міжнародного питання щодо ситуації у ізольованих містечках Галичини від влади ЗУНР. Наприклад, від імені Дрогобича цю місію на посаді колегіального голови Делегації у Відні презентував Мойше Пахтман⁸⁶⁴.

Зміст окремих джерел, які ми публікуємо до певної міри вражає, адже перед читачами постають зовсім невідомі сторінки історії життя українських патріотів, героїв, інтелігенції та звичайних робітників, які з усією завзятістю намагалися за короткий час вибудувати власну армію, відродити мову, культуру, традиції шляхом охорони їх державним статусом Незалежності. Документи засвідчують ментальне бажання українців Дрогобиччини відродити власні цінності, яких часто бракувало навіть іншим існуючим на той час державам, і саме за ці державні цінності українці готові були віддавати життя. Значна частина документів аргументує ліберальність реформ уряду ЗУНР, які вирізнялися на теренах Дрогобиччини. Чого лише вартують документи про постать полковника Григорія Коссака, який на рівні патріотичних амбіцій Семена Петлюри зумів організувати на території Дрогобиччини та Стрийщини такий бойовий порядок в українській армії, який слугував прикладом для інших підрозділів і навіть армій суперників. Врешті про його організаторські здібності, його стратегію та вміння піднімати бойовий дух УГА нещодавно ми опублікували спеціальну розвідку, адже архів Коссаків досі потребує глибокого вивчення⁸⁶⁵.

Публіковані нижче джерела також свідчать і про те, що Дрогобич та його нафтовий потенціал із потужним каліфорнійським стилем індустрії став основою для військової модернізації ЗУНР, її економічним підґрунтям та важливим політичним осередком. Врешті документи вперше дозволяють системно простежити розвиток Дрогобича і повіту за управління рідних комендантів Дрогобича, їх вдалі чи невдалі реформи, внутрішнє життя національних громад, шкільну освіту, релігійні відносини і щонайважливіше буденне життя простих громадян різних національних громад, які в умовах війни намагалися оберігати всенародне переживання за спокій, віру і Незалежність.

⁸⁶⁴ Фан Р., *op. cit.* – С. 96.

⁸⁶⁵ Лазорак Б., *«Ви ще гарніше і завзятіше боротись потрафите...»*... – С. 17–18.

Також джерельні матеріали періоду 1918–1919 рр. дозволять читачам хоча на рівні офіційних документів наблизитися до розуміння локальних, регіональних і водночас геополітичних причин усіх складностей у взаєминах різних політичних сил зокрема щодо питання визнання ідеї Незалежності українців. Водночас ці документи не заангажовано демонструють унікальні факти про період управління містом і повітом різними комендантами, про яких досі в літературі годі було щось віднайти. Так, 2 листопада 1918 р., коли у Дрогобичі ще панував хаос і не було призначено жодного командування, справу обов'язків коменданта в свої руки взяв колишній чотар австрійської армії Омелян Тустанівський (комендант станиці в Бориславі), який щойно приїхав в Дрогобич із села Губич (комендант січової стрілецької станиці в Бориславі). У нього відбулася розмова із професором В. Бірчаком, який запропонував йому ставати на чолі війська. О. Тустанівський спочатку відхрещувався, мовляв що має жінку і дітей, але вранці 2 листопада 1918 р. все ж обійняв управу військом. Того ж ранку дрогобицький гарнізон обрав його сотником. Але нові старшини, які поверталися із фронту, підозріло дивилися на нового коменданта, тому В. Бірчак між 4 та 5 листопада 1918 р. зібрав збори старшин, де було остаточно вирішено обрати О. Тустанівського комендантом Дрогобича за рішучість, патріотизм і т. д. Після проголошення влади ЗУНР його було відправлено в Борислав для формування влади УНР разом із С. Кужілем. Згодом військова управа призначила в Дрогобич на його місце сотника А. Укарму, який керував містом не довго, хоча кілька важливих справ з його періоду публікуємо нижче⁸⁶⁶.

Особливу роль мають документи, які демонструють реформаційну діяльність нового коменданта міста Дрогобича майора Івана Грабовенського. Хоча в літературі майора І. Грабовенського часто його колишні побратими згадували, як нерішучого та невміючого управлінця, згідно укладених джерел цілком правомірно стверджуємо, що він видав кілька ключових для повіту наказів, які сприяли культурному відродженню та формуванню патріотизму та організованості українців. Так, 28 грудня 1918 р. від імені повітової команди українських військ сотник Грабовенський наказав, щоб в межах усього повіту всі іншомовні головні оголошення, вивіски фірм (шильди) та назви вулиць і різних підприємств фабрик, склепів, кав'ярень, ресторанів і т. д., а також дороговкази, знаки, написи на границях, до 4 січня 1919 р. були знесені і замінені до 20 січня 1919 р. україномовними. Всі, хто не виконував наказу, штрафувалися на 3 000 корон. Контроль здійснювала українська жандармерія і громадські уряди. Щоправда, мешканці конкретного будинку чи власники фірми могли частково зберегти іншомовні написи у супроводі з українськими. Також джерела свідчать, що в процесі українізації Грабовенського в Дрогобичі вперше було відкрито українську гімназію, жандармерію, нафтовий уряд і т. д.

Завзятість українського війська, чітка політика українізації та постійні реформи, які здійснила ЗУНР на Дрогобиччині слугують додатковим стимулом для сучасного дослідника спробувати все ж відшукати відповіді на питання актуальні і в наш час. Зокрема про те, як варто цю політику провадити у роки війни, щоб не допустити міжнаціонального конфлікту, голоду і т. д. Або ж навпаки, що слід робити для того аби примирити сусідів, які стали ворогами. Врешті щоденні політичні та господарські практики ЗУНР на Дрогобиччині показали здатність українців вибудувати політику

⁸⁶⁶ Бірчак В., *Дрогобицька епопея* // ЛНВ. – Львів, 1931. – Кн. 9; Бірчак В. *Соціалісти державними будівничими* // Вістник. – 1935. – Кн. 9.

національно-патріотичного виховання молоді і дисциплінування свого народу в умовах війни за Незалежність. Більше того, участь юнаків з Дрогобиччини у визвольних змаганнях була серйозною школою підготовки та мужності, навчання яких пізніше стало основою для боротьби за Незалежність під проводом ОУН у 20–40-х рр. ХХ ст.⁸⁶⁷ Більшість реформаційних ініціатив уряду ЗУНР стали чудовим прикладом для сучасної Незалежної армії України у складний період боротьби із російським агресором на Сході України, і водночас на ідеологічному фронті, передовсім крізь призму роботи сучасного Українського інституту Національної пам'яті.

Серед ключових питань, які слід підсумувати у висновках до даного розділу, є наступні: Чи вдалося реалізувати Західноукраїнській Народній Республіці мрію, яку очікували українці в Галичині, і чи ця мрія поширилась на об'єднання зі східними територіями колишньої Російської імперії? Відповідь на це питання при наявній кількості джерел не є складною, незважаючи на те, що вона стосується надзвичайно складного становища цих територій під час революції, громадянської війни в Росії та польсько-української війни. Слід простіше сказати, що думки і конкретні дії політично активної української еліти, яка складалася переважно з інтелігенції та військових, серйозно сприяла об'єднанню Галичини з Наддніпрянщиною, тобто ЗУНР та УНР та створенню єдиної демократичної держави на основі спільних політичних принципів, встановлених і вишколених, як на Наддніпрянщині, так і в Галичині. Однак, не такого рішення очікувала польська сторона, оскільки це означало б повну втрату Східної Галичини. Така шкода не могла бути компенсована можливими новими післявоєнними мирними відносинами з об'єднаною Українською державою, навіть демократичною, що включала частину Східної Галичини. Звичайно, ці життєво важливі для ЗУНР проблеми, що мають широкий міжнародний контекст, серйозно презентуються у публікованих у додатках джерелах.

Варто також наголосити і на тому, що внутрішні проблеми у соціальному та політичному житті Галичини до та після початку польсько-української війни були пов'язані з національними проблемами, передовсім стосунками між польською, українською та єврейською громадами, а в цьому контексті зокрема і політикою уряду ЗУНР, яка часто допускалася помилок навіть на рівні економіки. Водночас оцінюючи усю політику ЗУНР, слід мати на увазі, що на території конкретно цієї держави фактично не було фактів дискримінації чи гострих національних конфліктів. Польсько-український антагонізм, який існував десятиліттями, хоч і траплявся протягом багатьох років, мав присутність виключно нетривку. При цьому навіть після Першої світової війни ці факти не переросли в показну ненависть, як це стане пізніше після пацифікації.

Поляки, безумовно, не були в захваті від широкомасштабної українізації інститутів соціального життя, численних перейменувань, освітянських і економічних реформ тощо. Однак у зв'язку з цим не було визначено жодних дій, які можна трактувати як вираз організованого протесту з польської сторони. Поодинокі інциденти, описані в даному розділі, щодо взаємних поневір'янь між українцями і поляками Дрогобича дійсно були присутні, щоправда жоден з них не мав ширших відтінків і не може бути сприйнятий як типовий приклад. Врешті подібні випадки були поодинокими. Вони аж ніяк не становили особливої загрози ні для Галичини, ні для Польщі, ні для України.

⁸⁶⁷ Кучерук В., *op. cit.* – С. 328.

Стосовно політики та взаємин ЗУНР із єврейським населенням Дрогобиччини, то як відомо, влада ЗУНР, як державна, адміністративна, так і місцева, дійсно проголосила рівні конституційні права для всіх національностей, включаючи повагу до культурних, релігійних, моральних та ін. свобод. В цьому контексті це було революційно щодо єврейського населення, яке ніколи намело таких прав раніше. У відповідь єврейські громади міст і повітів прийняли рішення про фінансову підтримку держави ЗУНР. Вони також шукали власного безпосереднього захисту з боку сил безпеки та формувань Українських Січових Стрільців. Причини такої політики уряду ЗУНР, зокрема стосовно єврейської національної громади були різними, і вони були результатом передовсім минулого досвіду та сучасних спостережень. Невиключено, що масові погроми євреїв, які були притаманні у революційній Росії стали засторогою для уряду ЗУНР. З іншого боку українська національна громада, як і єврейська в Галичині мала завжди меншу частку прав і свобод з боку уряду Австро-Угорської імперії.

Дуже важливим аспектом короткострокової історії ЗУНР було її міжнародне становище, особливо під час підготовки до Паризької конференції та після підписання мирного договору. Одночасно з військовими операціями на Сході Галичини, країнами Антанти (місія Бертеля) була проведена дипломатична акція, спрямована на компромісне вирішення польсько-українського конфлікту та встановлення лінії розмежування. Однак компромісу не було досягнуто, адже в основному доля Східної Галичини була вирішена внаслідок бойових дій 16–18 липня 1919 року. Польські війська вийшли на лінію річки Збруч, і тим все було сказано, зокрема через підтримку французів, яким Ю. Пілсудський в разі перемоги обіцяв повернути капіталовкладення в нафтовій справі. Одночасно і співвідношення сил на широкому театрі війни на Надніпрянщині Україні змінилося, що дало можливість польській армії 17 липня 1919 р. увійти до Кам'янця-Подільського, останньої столиці УНР. Регулярні бойові дії були перервані. Почався новий повоєнний період в історії польсько-українських відносин, який також був багатий на конфліктні події, часом трагічні. Проте це вже інша сторінка непростой історії взаємин.

Безумовним є той факт, що війна українців і поляків на теренах Галичини за власну Незалежність від Австро-Угорщини, а для українців усіх територій України, ще й проти більшовиків, денікінців, мадярів, німців та інших загарбників давніх і багатих давньоруських і гетьманських земель, засвідчують нам сучасникам про потребу примирення, адже в Україні у 2022 досі вирує корінний ворог усіх цивілізованих країн, усіх часів, і усіх народів – Російська імперія з її вродженою етнофобією, відсутністю традиції релігії, а тепер ще й рашизмом. Бо й справді навіть сьогодні можна зауважити, що чим далі людина у ХХІ ст. прямує на схід від Дніпра, тим менше у селах і містах давніх християнських парафій, які століттями нищилися під так званим *стягом єдиного православ'я* або стягами більшовизму. При цьому в аналогічному спостереженні, коли ми прямуємо чим далі на Захід у селах і містах віруючих у Бога людей більшає. Про це свідчить зокрема кількість храмів, а відтак і давніх парафій мирян, яких в одному невеличкому селі може бути по дві, а той три. Це свідчить про тяглість історії Києвохристиянської та унійної традиції, які закріпилися за ментальністю народу, який століттями жив на своїй рідній землі.

Bibliografia

Бібліографія

A. Literatura – Publikacje naukowe i popularnonaukowe

A. Література – наукові і науково-популярні публікації і видання

- Валь Э., *Кавалерийские обходы генерала Каледина, 1914–1915 гг.*, Таллин 1933.
- Баран І., *Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни*, Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2009. № 652.
- Baranowski T., *Czasy drohobyckie 1918 r.*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2018, № 22.
- Батюк Т., *Шкільництво Дрогобищчини в роки Західноукраїнської Народної Республіки*. Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип. II. Дрогобич, 1997.
- Белгородский А., *Галиція – истинное достояние России*, Москва 1914.
- Берега В., *Карпатська стежа сотня Вітовського. За волю України*, Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964, Гол. ред. С. Ріпецький. Вид-ня Гол. Управи УСС, Нью Йорк 1967.
- Боберський І., *Українські січові стрільці в Карпатах*, Відень 1915.
- Бубка С., Булатова М., *Первая российская олимпиада. Наука в олимпийском спорте*, Київ 2013, № 2.
- Budzyński W., *Miasto Schulca*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2005.
- Буркут І., *Переднє слово до українського видання. Окупація України 1918 року: Історичний контекст, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки* (Матеріали міжнародної наукової конференції). Упор. В. Дорнік, С. Карнер, Переклад з нім. Мови Миколи Кушніра, Чернівці 2009.
- Чорненський Р., *Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918-1919 рр. Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej* [w:] *Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura*, red. Nauk. M. Kardas, A. Ostanek, P. Semków, Warszawa–Stanisławów 2016.
- Дашкевич Р., Нічка Г., *Товариство «Повітова Січ» у Львові. Гей, там на горі «Січ» іде!.. Про пам'ятна книга «Січе»*, Зібрав й упорядкував Петро Трильовський, Вінніпег 1965.
- Drohobycz Feliksa Liachowicza*, Teksty B. Długajczyk, R. Kołodzki-Stobbe, J. M. Pilecki., opracowanie not katalogowych B. Długajczyk, opracowanie graficzne T. Nuckowski, redakcja A. Chudyk, J. Kułakowska-Lis i in., Olszanica 2009.

Dudziak A., *Paweł Oparski (1900–1943)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” Wrocław 2018, № 23.

Encyclopaedia, Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2-х томах, Т. 1, Львів 2011.

Фан Р., *Історія Єврейської національної автономії в період Західно-Української республіки. Переклад з ідиш видання 1933 р. (Львів)*, Пер. З ідиш і коментарі А. Фурман, Наук. Ред., упорядкування і вступна стаття О. Павлишин, Львів 2019.

Ганчарик Т., *Бої УСС на горі Кобилі 1914 р.*, „Літопис Червоної калини: ілюстрований журнал історії та побуту”, Чис. 10. Львів 1937.

Чибисова С., *Генерал А.М. Каледин. Фронтовые письма 1915–1917 гг.*, Ростов-на-Дону 2011.

Горак Р., *Гнатів Я. Іван Франко.*, Кн. Третя, Гімназія, Львів 2002.

Głowicka Z., Alberska A., Anczewski P., Jabłońska I., Jurkowska A., *Katalog druków ulotnych z lat 1914–1918 w zbiorach Biblioteki Narodowej*, Warszawa 2018.

Horbowski A., *Problematyka pedagogiczna na łamach sprawozdań szkolnych gimnazjów galicyjskich. Galicja i jej dziedzictwo*, Т. 8, *Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918*, red. Cz. Majorek, A. Meissner, Rzeszów 1996.

Ільницький І., *Нафтопереробна промисловість Галичини в умовах Першої Російської окупації краю (вересень 1914 – червень 1915 рр.). Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*, Вип. 23, Київ 2014.

История первой мировой войны. 1914 – 1918 гг., Редакторская коллегия. А.М. Агеев, Д.В. Вержховский, В.П. Глухов, Ф.С. Криницын, И.И. Ростунов, Ю.Ф. Соколов, А.А. Строков, Под ред. И.И. Ростунова, Т. 2, Москва 1975.

Історичний факультет Франкового університету в Дрогобичі (1940–2007): ювілейна книга до 15-річчя відновлення факультету, Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), В. Здоровенко, О. Тимошенко, В. Футала, С. Щудло, Дрогобич 2007.

Iwanicki F., *Moja „Odbenzyniarnia”*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2018, № 23.

Iwanicki F., *Rynek w Drohobyczu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” Wrocław 2019, № 24.

Iwanicki F., *Ostatni transport*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2019, № 25.

Янів Т., *Автобіографія. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью Йорк 1967.

Kargol T., *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918*, Kraków 2012.

Карпинець І., *Галичина: військова історія*, Київ 2005.

Коленковский А., *Маневренный период первой мировой империалистической войны 1914 г.*, Москва 1940.

Компанієць І., *Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900–1919 роки)*, Київ 1960.

Кондратюк К., *Втрати Східної Галичини в роки Першої світової війни*, „Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність”, Львів 2006–2007, № 15.

- Костецький М., *Моє рідне село – Улично. Дрогобищчина – земля Івана Франка*, Дрогобич 1997.
- Kozimala I., *Hufiec żeński ZHP w Drohobyczu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2017, № 20.
- Кріль М., *Роки першої світової війни. Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.)*, На вчальний посібник (ДДПУ ім. І. Франка, істор. факультет), Наук. ред. Л. Тимошенко, Дрогобич–Коло 2009.
- Krzanowski A., *Wybrane problemy opieki nad uczniami w sprawozdaniach dyrektorów gimnazjów galicyjskich. Galicja i jej Dziedzictwo*, T. 16, Rzeszów 2002.
- Кучерук В., *Українська Галицька Армія: довідник*, Львівський історичний музей, Київ 2010.
- Лазарович М., *Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба*, Джура, Тернопіль 2005.
- Лазорак Б., *Східницька філія французької нафтової компанії з обмеженою відповідальністю «Maurice guenot»*. Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Вип. 5. Дрогобич, 2013.
- Лазорак Б., *Будинок для єврейських сиріт імені Франца Йосифа І в Дрогобичі (1912–1914 рр.): мафіозний піар чи милосердна фундація Якуба Файєрштайна?*, Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Тези І-ї міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 21–22 листопада 2013 року), Редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря, Дрогобич 2013.
- Лазорак Б., *Нафтовидобувний промисел Східниці у ХІХ – на початку ХХ ст. Нариси з історії Східниці*. Колективна монографія: *Нариси з історії Східниці*, Наук. редактор Л. Тимошенко, секретар Б. Лазорак, Дрогобич–Коло 2013.
- Лазорак Б., *Тарас Шевченко в культурному житті Дрогобича (1889–1939 рр.): соціальна актуальність творчої спадщини та невідомі Шевченкіани*, „Галицька зоря” № 7–13 квітня, Дрогобич 2014.
- Лазорак Б., *Секретна папка начальника Дрогобицького повіту капітана Олексія Тілла як аргумент російської українофобії в Галичині (1914–1915)*. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність (гол. редкол. Микола Литвин, упор. і наук. ред. І. Соляр, відп. секретар М. Чебан), НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Вип. 26, Львів 2015.
- Лазорак Б., *Церковні джерела про наслідки російської окупації в парафіях Дрогобицького деканату (1916–1917)*, Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених ДДПУ ім. І. Франка, Вип. 12, Дрогобич 2015.
- Лазорак Б., *Парафіяльні втрати та проблема сиріт в парафіях Дрогобицького деканату в часі Першої світової війни (1916 р.)*, Тези ІІІ-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. 26–27 березня, Дрогобич 2015.
- Лазорак Б., *Секретна папка начальника Дрогобицького повіту капітана Олексія Тілла як аргумент російської українофобії в Галичині (1914–1915)*, Україна: культур-

- на спадщина, національна свідомість, державність (гол. редкол. М. Литвин, упор. і наук. ред. І. Соляр, відп. секретар М. Чебан), НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Вип. 26, Львів 2015.
- Лазорак Б., *«Авансове товариство» міста Дрогобича (1874–1914 рр.): банківські операції та ревна опіка інтересів своїх клієнтів*. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Вип. 16, Дрогобич 2016.
- Лазорак Б., *«Горожане Дрогобицької землі! Народе – до збруї» (документи і матеріали до історії ЗУНР Дрогобиччини у 1918–1919 рр., Ч.І. Дрогобицький краєзнавчий збірник*, Вип. XXI, Дрогобич 2019.
- Лазорак Б., *Із чужим гаслом «PRO PATRIA» 1916 року чи «З Франкового духа печаттю...»? „Вісник музею «Дрогобиччина»: Записки, присвячені дослідженням природи, історії та культури Дрогобиччини»*, Число 2, Дрогобич 2021, С. 108–150.
- Лазорак Б., Лазорак Т., *Літній табір Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа в Уричі (1910). Фортеця: збірник заповідника «Тустань»: на пошану Михайла Рожка*, Кн. 1, Львів 2009.
- Лазорак Б., Лазорак Т., *Дрогобицька цісарсько-королівська гімназія імені Франца Йосифа I в часі першої світової війни (1914–1916): невідомі епізоди про «переддень» війни, російську окупацію і не тільки*, Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Вип. 4, Дрогобич 2013.
- Lazorak B., Skwarek B., Lazorak T., *Jan Niewiadomski (1840–1914) – jego rola w życiu Drohobycza/Ян Невядомський (1840–1914 рр.) – його роль у житті Дрогобича*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, Legnica–Nahujowice 2020.
- Левицький Б., *Спогад про перебрання влади в Дрогобичі. Дрогобиччина – земля Івана Франка*, Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто 1978.
- Листопадове свято, свято листопадового зриву. Українська мала енциклопедія: у 16-ти книгах, у 8-ми томах*, Під редакцією професора Є. Онацького, Т. 4, Кн. VII, Буенос-Айрес 1960.
- Литвин М., Науменко К., *Історія Галицького стрілецтва*, Львів 1991.
- Lorenz K., *Znani polacy urodzeni w powiecie drohobyckim*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2017. № 20.
- Лозинська І., *Українська історіографія Першої світової війни: стан та перспективи досліджень*, Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Серія: Історія, Вип. 3, Тернопіль 2008.
- Лозинська І., *Російське воєнне генерал-губернаторство у Галичині (1914–1915 рр.)* Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка, Серія: Історія, За загальною редакцією професора І.С. Зуляка, Вип. 1, Тернопіль 2010.
- Лозинська І., *Освітня політика російської окупаційної влади в Галичині в період Першої світової війни*, Fasciculi Musei Regionalis Brozozoviensis, Brzozów 2011, № 5.
- Лозинська І., *Церковна політика російської окупаційної влади в Галичині в роки Пер-*

- шої світової війни, Дрогобицький краєзнавчий збірник, Випуск XVII-XVIII, Дрогобич 2014.
- Луців Л., *Доктор Володимир Бірчак. Дрогобиччина – земля Івана Франка*, Т. 1, Нью-Йорк–Париж–Сидней–Торонто 1973.
- Лупаренко С., *Діяльність церковних і громадських організацій із захисту й розвитку дітей на західноукраїнських землях (1900–1930 рр.)*, Педагогіка та психологія, Вип. 45, Харків 2014.
- Лужецька О., *Спогади міського службовця Валеріана Улицького про евакуацію дрогобицьких міщан під час Першої світової війни*, Дрогобицький краєзнавчий збірник, Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), Л. Винар, Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін., Вип. XIX-XX, Дрогобич–Коло 2017.
- Лужецька О., Тимошенко Л., *Перша світова війна в житті дрогобичан крізь призму документів родинного архіву Валеріана Улицького. Компаративні дослідження австрійськоукраїнських літературних, мовних та культурних контактів*, Т. 3: Матеріали Міжнародної конференції «Галичина періоду Першої світової війни у літературі, мистецтві та історії» (Дрогобич, 6–9 квітня 2014 р.), Упор., наук. ред. Я. Лопушанського та О. Радченка, Дрогобич 2015.
- Мельник Я., *...І остання часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках*, Вид. 2-е, виправлене і доповнене, Дрогобич 2016.
- Мінчак М., *Пласт у гімназії ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі. Дрогобиччина – Земля Івана Франка*, Т. I, Нью-Йорк–Париж–Сидней–Торонто 1973.
- Mściwujewski M., *Królewskie wolne miasto Drohobycz*, Lwów–Drohobycz, 1929.
- Mściwujewska-Rojek B., *Mściśław Mściwujewski (1883–1954)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2018, № 22.
- Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)*, Науковий редактор Л. Тимошенко, Дрогобич 2009.
- Носковський З., *До історії сотні Зенона Носковського. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С.Ріпецький, Вид-ня Гол. Управи УСС, Нью-Йорк 1967.
- Nowik G., *Radiotelegrafia i radiowywiad w armii austrowęgierskiej przed wybuchem I wojny światowej i podczas jej trwania*, „Rocznik Przemyski”, T. XLI, Przemyśl 2005.
- Obarzanek E., *Życie codzienne w oblężonej twierdzy Przemyśl w latach 1914–1915*, „Rocznik Przemyski”, T. XLV, Z. 4, Przemyśl 2009.
- Quirini-Popławski R., *Kościół w Majdanie*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2016, № 19.
- Quirini-Popławski R., *Kościół filialny p.w. Bł. Kingi w Stebniku*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2017, № 20.
- Quirini-Popławski R., *Kościół parafialny p.w. Bł. Kingi w Schodnicy*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2017, № 21.
- Quirini-Popławski R., *Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela w Podbużu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej” Wrocław 2019, № 24.
- Пастух Р., *Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах*, Дрогобич 2002.

- Pawłowski W., *Boryslaw – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.)*, Cz. I. „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2017, № 20.
- Pawłowski W., *Boryslaw – Stolica Polskiego Zagłębia Naftowego (do 1939 r.)*, Cz. II. „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2017, № 21.
- Печенюк С.І., *Бронепотяги – фортеці на рейках. Дослідження з історії техніки: збірник наукових праць*, Київ 2010, Вип. 12.
- Петрович І., *Як господарять наїзники в Східній Галичині. Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників*, Львів 2018.
- Pilecki J.M., *Dom Schulza i apteka «Pod Białym Orłem» w domu Lauterbachów?*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2019, № 24.
- Potoczny J., *Oświata dorosłych i popularyzacja wiedzy w plebejskich środowiskach Galicji doby Konstytucyjnej (1867–1918). Galicja i jej dziedzictwo*, T. 10, Rzeszów 1998.
- Puszkas A., *Wychowanie Młodzieży w Gimnazjum w Drohobyczu w okresie Galicyjskim i czasach II Rzeczypospolitej. Дрогобицький краєзнавчий збірник*, Вип. 10, Дрогобич 2006.
- Раухенштайнер М., *Росія та Австро-Угорщина в Першій світовій війні: війна, розпад. Окупація України 1918 року: Історичний контент, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки* (Матеріали міжнародної наукової конференції), Упор. В. Дорнік, С. Карнер, Переклад з нім. Мови Миколи Кушніра, Чернівці 2009.
- Реєнт О., *Україна в Першій Світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти, „Проблеми історії України: факти, судження, пошуки”*, Київ 2007, № 16.
- Ріпецький С., *Бібліографія до історії Українських січових стрільців. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк, Вид-ня Гол. Управи УСС, 1967.
- Ріпецький С., *Про тих, що полягли та пролили кров в боях на Маківці. За волю України, Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С.Ріпецький. Нью-Йорк: Вид-ня Гол. Управи УСС, 1967.
- Ріпецький С., *Із щоденних приказів команди полку (Легіону) УСС 1916 р. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Нью-Йорк 1967.
- Садовий В., *Лицар в зброї для міста Дрогобича*, Дрогобич 2010.
- Сарбей В., *Національне відродження України, Україна крізь віки*, Т. 9, К., 1999.
- Sereda J., *Historia powstania Państwowej Fabryki Olejów Mineralnych Polmin*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, № 24, Wrocław 2019.
- Сеньків М., Тимошенко Л., *У період Західноукраїнської народної республіки. Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.)*, На вчальний посібник. ДДПУ ім. І. Франка, істор. Факультет, Наук. ред. Л. Тимошенко, Дрогобич–Коло, 2009.
- Skwarek B., *Potencjał obszaru naukowo-badawczego a możliwości współpracy na arenie międzynarodowej. Rozwiązania aktywizujące środowisko akademickie i społeczności lokalnych na przykładzie partnerskich projektów*, Nagujewicze 2021.

- Sowa A.L., *Sprawa Polska w okresie I wojny światowej – stan badań*, R. XVI–XVII, Przemyśl 2010.
- Staroń M., *Związek Walki Czynnej i Związek Strzelecki w Przemyśle przed I wojną światową*, „Przemyskie Zapiski Historyczne”, R. XVI–XVII, Przemyśl 2010.
- Ступарик Б., *Шкільництво Галичини (1772–1939)*, Прикарпатський університет, Івано-Франківськ 1994.
- Ступарик Б., *Розвиток системи опіки над дітьми в Україні. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою*, Ужгород: Мистецька лінія, Івано-Франківськ 2002.
- Сухий О., Лозинська І., *Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни та репресії австрійської влади*, Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, ЗНУ, Вип. XXVIII, Запоріжжя 2010.
- Сухий О., Лозинська І., „Українське питання” напередодні та на початку Першої світової війни, „Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка”, Серія: Історія, За загальною редакцією проф. І.С. Зуляка, Вип. 1, Тернопіль 2010.
- Sylwetki naftowców walczących o niepodległość*, „Wiek Nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne”. Wydanie specjalne, Bóbrka 2018, Nr 4(103).
- Тельвак В., *Дрогобицький науковий гурток Історичного товариства у Львові, Дрогобицький краєзнавчий збірник*, Вип. 8, Дрогобич 2004.
- Тинченко Я., *Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у визвольній війні 1917–1920 рр.*, Київ 2012.
- Тимошенко Л., *Життєвий шлях дрогобичанина Валеріана Улицького крізь призму документів родинного архіву. Бруно Шульц: тексти і контексти*, Матеріали VI Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі, Ред. В. Меньок, Дрогобич–Посвіт 2016.
- Tokarska B., *Walka o polską naftę Mieczysława Tyszkiewicza (Część I. Lata 1910–1922)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2016, № 16.
- Тустанівський В., *Державна гімназія імені Владислава Ягайла в Дрогобичі. Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів*, Упорядник і редактор М. Шалата, Т. 4, Дрогобич 1997.
- Трильовський К., *З мого життя. Гей, там на горі «Січ» іде! Пропам'ятна книга «Січе»*, Зібрав й упорядкував П. Трильовський, Вінніпег 1965.
- Українські Січові Стрільці 1914–1920, Третій наклад, Матеріали до альбому зібрані доктор І. Іванець, В. Софронів, Монреаль 1955.
- Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях, Матеріали до історії, Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, Т. 1, Вінніпег 1958.
- Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1918–1920 рр., Матеріали до історії. Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, Т. 2, Вінніпег 1960.
- Українська Галицька армія. У 50-річчя її участі у визвольних змаганнях, Матеріали до історії, Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, Т. 4, Вінніпег 1968.

- Ulicka Z., *Wspomnienia z pobytu na Sybirze 1940–1946*, Lublin 2016.
- Wais T., Pudło J., Sęp J., *100-lecie odzyskania Niepodległości. Udział naftowców w organizacjach patriotycznych i Legionach Polskich*, „Wiek Nafty. Zeszyty Naukowo-Historyczne”, Bóbrka 2018, Nr 4.
- Винницький В., *Тайний пласт у польській гімназії в Дрогобичі. Дрогобиччина – Земля Івана Франка*, Т. І, Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто 1973.
- Вітовський Д., *Примітки. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С.Ріпецький, Вид-ня Гол., Управи УСС, Нью Йорк 1967.
- Вітовський Д., *Моя сотня. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С.Ріпецький, Вид-ня Гол., Управи УСС, Нью Йорк 1967.
- Волянчук Р., *Педагогічний аспект опіки дітей і молоді в Галичині (друга половина XIX – перша третина XX ст.)*, Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук., Івано-Франківськ 2005.
- Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich 1868–1939*. Rzeszów 2007.
- За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964*, Гол. ред. С. Ріпецький, Вид-ня Гол. Управи УСС, Нью Йорк 1967.
- З великої Європейської війни, з ілюстраціями і урядовим списком убитих і ранених жовнів – Русинів*, Нью Юрк 1915.
- Zielonka B., *Naukowa pasja*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, Wrocław 2016, № 19.
- Жовківщина: Історико-мемуарний збірник*, Відп. ред. Я. Каліка. Т. 2., Жовква–Львів–Балтимор 1995.

B. Materiały źródłowe. Archiwalia

В. Джерельні матеріали

- Архів Науково-дослідної лабораторії археології та краєзнавства історичного факультету ДДПУ ім. І. Франка. Ф. Валеріана Улицького, Спр. 1 (Опис мандрівки в пошуках притулку з 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.), 43 арк.
- Бірчак В., *Дрогобицька епопея. Літературно-науковий вісник*, Львів 1931, Кн. 9, С. 613–624.
- Бірчак В., *Соціалісти державними будівничими. Торговля нафтовими продуктами*, Вісник, Львів 1935, Кн. 9, С. 653–663.
- Bursy i internaty, *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16*, Drohobycz 1917.
- Чайковський А., *Вісім місяців під медвежою лабою. Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914–червень 1915*, Львів 1915, С. 249.

- Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф. 694. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1-80зв; Ф. 694. Оп. 1. Спр. 11. Арк. 1; Ф. 694. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 3, 6; Ф. 52, Оп. 1, Спр. 50. Арк. 1-27; Ф. 352, Оп. 1, Спр. 26. Арк. 1-11; Ф. 352, Оп. 1, Спр. 16. Арк. 1-8зв; Ф. 353, Оп. 1, Спр. 37. Арк. 9-45зв; Ф. 253, Оп. 1, Спр. 36. Арк. 39-56зв; Ф. 352, Оп. 1, Спр. 54. Арк. 82; Ф. 353, Оп. 1, Спр. 7, Арк. 25; Ф. 94, Оп. 1, Спр. 12. Арк. 22-24; Ф. 742, Оп. 1, Планшет 22. Спр. 206. Арк. 5; Ф. 353, Оп. 1, Спр. 91. Арк. 1-4; Ф. 694, Оп. 1, Спр. 12. Арк. 1-24зв; Ф. 352, Оп. 1, Спр. 17. Арк. 1-41; Ф. 352, Оп. 1, Спр. 17. Арк. 1-4; Ф. 352, Оп. 1, Спр. Арк. 28-29, 53; Ф. 352, Оп. 1, Спр. 91. Арк. 8-9, 31, 76; Ф. 276. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 1-34; Ф. 268. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1-18; Ф. 352. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 20-30; Ф. 352. Оп. 1. Зв'язка 1. Спр. 14. Арк. 6.
- Державний архів Львівської області, Ф. 530. Оп. 1. Спр. 1. 36 арк.; Ф. 1246. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1-31.; Ф. 1262. Оп. 11. Спр. 103. 13 арк.
- Дзерович Ю., *Вивезене росіянами українське духовенство в азбучнім порядку. Галичина під час Російської окупації*, Серпень 1914—червень 1915, Львів 1915, С. 91.
- Дрогобицький листок, Дрогобич 1918, 12 падолиста, Ч. 1, С. 1.
- Ereignisse in der Ukraine 1914–1922: deren Bedeutung und historische Hintergründe*. T. Hornykiewicz, Bd. 4: W. K. Lypynsky Ost-Europäischen Forschungs-Instituts, Philadelphia–Pennsylvania–Berger 1969, P. 213–215.
- Інспекційні округи в Галичині, Діло, Львів 1917, 20 берез, С. 2.
- Fizyczny rozwój młodzieży, Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobycz za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917.
- Франко В., *Мій стрийко Іван Франко*, Франко В. Спомини, Упоряд. З.Франко, Є. Паранюк, Львів 2015.
- Німілович М., *Посмертні згадки*, „Літопис Червоної калини: ілюстрований журнал історії та побуту”, Чис. 3, Львів 1936.
- Kultys Ź., *Historia gimnazjum Drohobyskiego*, Sprawozdanie dyrekcyi C.K. Wyższego Gimnazjum w Drohobycz za rok szkolny 1908, Drohobycz 1908.
- Крип'якевич І., *Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914—червень 1915*, Львів 1915, С. 16–56.
- Kronika zakładu, Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobycz za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917.
- Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicyi i Bukowiny 1914–1915 oraz Albumy pamiątkowe*, Cz. 3, Prowincya i Bukowina, Opracowano według Dra A. Chmurskiego, Wiedeń 1915.
- Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників (Галицький архів), Упорядник В. Семенів, Львів 2018.
- Ogłoszenie dyrekcyi, Sprawozdanie Dyrekcyi C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobycz za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917.
- Постанови Управління губерній Царства Польського, Звід законів, Т. II, 1892, № 128–151.
- Raporty c.k. komendanta żandarmerji gen. mjr. Fischera. Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918, T. 2: Relacje uczestników, opr. dr E. Wawrzkowicz, J. Klink. Lwów 1936.

- Roland-Zamorska K., *Drohobycz przed inwazją* [w:] *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicyi i Bukowiny 1914–1915 oraz Albumy pamiątkowe. Cz. 3. Prowincya i Bukowina*, opracowano według dra A. Chmurskiego, Wiedeń 1915.
- Російський державний історичний архів, Ф. 1349. Оп. 2. Д. 611, Арк. 53–58.
- Рус М., *З переживань першого наїзду. Галичина під час Російської окупації*, Серпень 1914–червень 1915, Львів 1915, С. 314.
- Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1915/16, Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917.
- Sprawozdanie dyrekcji C.K. Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1913, Drohobycz 1913.
- Staromiejski J., *Kolonia wakacyjna drohobyckiego gimnazjum w Uryczu*, Sprawozdanie dyrekcji c.k. gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1911, Drohobycz 1911.
- Sulimirski W., *Relacja z czasu walk listopadowych o Lwów. Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918*, T. 2: *Relacje uczestników*, opr. dr. E. Wawrzkowicz, J. Klink., Lwów 1936.
- Скільщина в часі війни. Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914–червень 1915*, Львів 1915, С. 485.
- „Стрийський вістник”, Орган повітового комісаріату, Ч. 3. 9 січня, С. 1.
- Tabele statystyczne zakładu. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. Drohobycz, 1917.
- Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz, 1917.
- Відділ фондів музею «Дрогобиччина», Спр. А-7579. Арк. 2-2зв., 11; Спр. А-7586. Арк. 1-3; Спр. А-7591. Арк. 11; Спр. А-7773. Арк. 1; Спр. А-8753. Арк. 1; Спр. А-9865. Арк. 1-1зв; Спр. А-9868. Арк. 1-1зв; Ф. Арх. Спр. 5407. 1 арк.; Ф. Арх. Спр. 5408. 1 арк.
- Вітик С., *Промова посла Вітика виголошена в палаті II. Грудня 1908 р.*, „Голос Підкарпаття”, Число 2, Дрогобич 1911.
- Вітик С., *Промова посла тов. Вітика виголошена під час бюджетової дискусії в австрійському парламенті дня II грудня 1911 р.* Голос Підкарпаття, Число 1, Дрогобич 1912.
- В справі вивезених росіянами. Галичина під час Російської окупації. Серпень 1914 – червень 1915*, Львів 1915.
- Wykaz lektury szkolnej i domowej w r. szkol. 1915/16. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. Drohobycz 1917.
- Zakład w czasie wojny. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917.
- Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах*, Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко, Івано-Франківськ 2001–2013.

- Західно-Українська Народна Республіка: Люстрована історія: Колективна монографія, Співавторство з М. Кугутяк, М. Литвин та ін., Івано-Франківськ–Львів 2008, 524 с.*
- Zestawienie dochodów i rozchodów. Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16, Drohobycz 1917.*

C. Wydawnictwa prasowe

C. Пресові видання

- Agitacya wyborcza, Kronika. „Tygodnik Drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 9.*
- Apel do pana radcy Staromiejskiego, Kronika. „Tygodnik Drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 22.*
- Bojkot szkół rosyjskich, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, Sambor 1909, № 17.*
- Budżet austriacki na r. 1914–15, „Nowa Reforma” (wydanie popołudniowe), Kraków 1915.*
- Czy będzie wojna?, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, Sambor 1909. № 8.*
- Dom sierot, „Kronika. Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty”, Drohobycz 1914, № 4.*
- Interpretacye w Sejmie, Kronika. „Tygodnik Drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 12.*
- Jedach K., Drohobiczend, „Kronika. Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty”, Drohobycz 1914, № 3.*
- Лазорак Б., «Ви ще гарніше і завзятіше боротись потрафите...»: бойовий марш української армії під проводом дрогобицького лицаря – полковника Григорія Коссака, „Фортуна: рекламно-інформаційна газета” 9 березня 2017, № 7.*
- Listy od jenców z Rosyi, Kronika. „Nowa Reforma” (wydanie poranne), Kraków 7.11.1914, Nr 501.*
- Listy z Ameryki, Ze świata. „Nowa Reforma” (wydanie poranne), Kraków 16.06.1915, Nr 300.*
- Наказ № 5 Обласної команди в Стрию із Різдов'яним привітанням полковника Григорія Коссака. Стрий, 5 січня 1919 р., „Дрогобицький листок”, Дрогобич 07.01.1919, № 1.*
- Nominacye, Kronika. „Tygodnik Drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 23.*
- Опис святкування давнього новорічного обряду «Маланки» у Дрогобичі, „Дрогобицький листок”, Дрогобич 16.01.1919, № 5.*
- Опис Свята Злуки в Дрогобичі із філософською проекцією на історичну пам'ять про спадщину Івана Франка. Дрогобич, 20 січня 1919 р., „Дрогобицький листок”, Дрогобич 23.01.1919, № 8.*
- Poszukiwanie znajomych, „Nowa Reforma” (wydanie poranne), Kraków 1914. Nr 501, Nr 531.*
- Повідомлення про появу нового студентського часопису Дрогобича «Наша мета». Дрогобич, 19 січня 1919 р., „Дрогобицький листок”, Дрогобич 31.01.1919., № 11.*

Powrót uchodźców do Galicyi wschodniej, „Nowa Reforma” (wydanie popołudniowe), Kraków 1915, № 602.

Про діяльність Товариства «Просвіта» в Рихтичах, „Дрогобицький листок”, Дрогобич 31.01.1919.

Przemysł i handel galicyjski, Wiadomości bieżące, „Słowo Polskie”, Lwów 1914, № 508.

Rosyanie w Drohobyczu, „Nowa Reforma” (wydanie poranne), Kraków 3.12.1914, Nr 531.

Siły zbrojne mocarstw, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, Sambor 1909, № 7.

Sojuszник czy wróg?, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, Sambor 1909, № 9.

Спогади українського січового стрільця, „Неділя” Львів 6.01.1935, Ч. 1.

Strajk górników w Boryslawiu, „Reforma”, Drohobycz 1914, № 5.

Szkody z inwazyi rosyjskiej w Drohobyczu, „Nowa Reforma” (wydanie popołudniowe), Kraków 1915, № 338.

Szpiegostwo na rzecz Rosyi, „Reforma”, Drohobycz 1912, № 14.

Telefoniczne i telegraficzne wiadomości c. k. Biura korespondencyjnego z dnia 29 listopada, „Nowa Reforma” (wydanie popołudniowe), Kraków 1915, № 605.

Ofenzywa austriacka na Podkarpaciu, „Nowa Reforma” (wydanie poranne), Kraków 7.11.1914, Nr 501.

Промова посла Вітика виголошена в палаті II. Грудня 1908 р., „Голос Підкарпаття”, Число 2, Дрогобич 1911.

Промова посла товариша Вітика виголошена під час бюджетової дискусії в австрійським парламенті дня II грудня 1911 р., „Голос Підкарпаття”, Число 1, Дрогобич 1912.

Walne zgromadzenie Sokola, Kronika. „Reforma”, Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu, Drohobycz 1914, № 2.

Wybory sejmowe, Kronika. „Tygodnik drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 21.

Wybory truskawieckie, Kronika. „Tygodnik drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 6.

Wychodźstwo do Francji, „Tydzień. Gazeta Samborsko-Drohobycka”, Sambor 1909. № 10.

Z II-go piętra. Kronika. „Kronika. Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzi każdej soboty”, Drohobycz 1914, № 27.

Z naszego gimnazjum I, „Reforma”, Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu, Drohobycz 1914, № 4.

Z naszego gimnazjum II, „Reforma”, Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu, Drohobycz 1914, № 5.

Z przemysłu ropnego, Z kraju. „Nowa reforma” (wydanie poranne), Kraków 9.08.1917. Nr 531.

Z tygodnia. Szpiegostwo rosyjskie, „Reforma”, Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu, Drohobycz 1912, № 13.

Z tygodnia. Ile wojska stawia monarchia austro-węgierska. podczas wojny, „Reforma”, Drohobycz 1912, № 14.

Звернення комітету різдвяних дарунків про допомогу бідним і солдатам. Дрогобич, 1 січня 1919 р., „Дрогобицький листок”, Дрогобич 01.01.1919, № 1.

Żydzi protestują, Rusini praktykują, Kronika. „Tygodnik Drohobycki” organ niezawisły – wychodzi każdej soboty, Drohobycz 1914, № 11.

D. Netografia

D. Електронні ресурси

Алфавитный указатель жертв австро-мадьярского террора во время Первой мировой войны 1914–1918 гг. на областях Галицкой и Буковинской Руси с биографическими и биобиблиографическими данными. [Електронний ресурс]. Составил Р. Д. Мирович. Львов, 1971. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html

Дедик О., *Війна на залізничних коліях. Панцерники УГА. Літопис червоної калини*. 1992, № 6-7. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://vijsko.milua.org/panz_UGA.htm

Головай І., *Їх єднала доля України (І.Франко й Українські Січові Стрільці)*. «Українознавство», 2019. [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.archive.ndiu.org.ua/toprint.html?id=236>

Indeks alfabetyczny ofiar terroru austro-węgierskiego w czasie I wojny światowej 1914–1918 w rejonie Galicji i Bukowiny Rosja z danymi biograficznymi i biobibliograficznymi [Електронний ресурс] / составил Р. Д. Мирович, Львов, 1971, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html.

Коленковский А., *Маневренный период первой мировой империалистической войны 1914 г.* Москва, 1940. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/kolenkovsky_ak2/04.html

Kronenberg M., «Schlag auf Schlag» – Nagelungen im Deutschen Reich I (Aachen-Butzbach). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kriegsnagelungen.com/kriegsnagelungen-im-deutschen-reich/i-aachen-butzbach/>

Kronenberg M., «Zu Gunsten des Winterhilfswerks» – Kriegsnagelungen im 3. Reich. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kriegsnagelungen.com/kriegsnagelungen-zur-zeit-des-nationalsozialismus/>

Мельник І., *Польський наступ на Галичину 1919*. Збруч. 14.05.2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/22341>

Оповіданє українського офіцера. Діло. Львів, 1914. 14.11.1914. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/30348>

Сміжак А., *Військові дії на Прикарпатті під час Галицької битви. Серпень – вересень 1914 року*. Архіви Покуття. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pokuttya.info/archive/biblioteka/vijskovi-dii-na-prykarpatti-v-period-pershoi-svitovoi-vijny-1914-1917-rr/vijskovi-dii-na-prykarpatti-pid-chas-halytskoi-bytyv-serpen-veresen-1914-roku/>

Стецюк О., *Майже вицент: руїни Дрогобича після відступу росіян у 1915 році*. Змістовно: люди. Події. Думки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zmistovno.com.ua/?p=68>

- Тилло Алексей Александрович – капитан, начальник Земской стражи Олькушского уезда Келецкой губернии на 1913 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.fgurgia.ru/showObject.do?object=130831612&viewMode=B_10341&link=1
- Шагала В., *Вогняний перстень (історична хроніка про події в Перемишлі у 1914–1915 роках)*. 1982. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=48129>
- Тимошенко Л., *Політика історичної пам'яті в Дрогобичі як дзеркало реалій сучасного провінційного міста*. Інтернет-газета «Майдан». Дрогобич, 20.01.2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://maydan.drohobych.net/?p=75853&fbclid=IwAR1xbM7di_OShj2doaZdC8ffysjnnw0ygEwoJwoWdlX0SvBx5rPC-Smf3E
- Тимошенко Л., *Вкотре про політику історичної пам'яті в Дрогобичі як віддзеркалення реалій сучасного провінційного міста*. Інтернет-газета «Майдан», Дрогобич, 24.01.2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net/?p=76046>
- Weltkrieg E., *Chronik Mai 1915*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lexikon-erster-weltkrieg.de/Erster_Weltkrieg:_Chronik_Mai_1915
- З записок стрільця. „Діло” Львів, 1914. 7.11.1914. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/30344>

Załącznik 1

Dokumenty i materiały

Додаток 1

Документи і матеріали

№ 1

Його високоблагородію начальнику повіту в Дрогобичі.
Перевізника у начальника
Михайла Івасівки

Рапорт

26 грудня 1914 р., у перший день Різдвяних свят, я був присутній під час усього Богослужіння в церкві села Стебник Дрогобицького повіту; служив унійний священик Олексій (Грицик) (колишній викладач церковної науки в учительській семінарії міста Сокаля /так себе рекомендував/), який утік з невідомих причин із Сокаля, і за сприяння та допомоги свого свекра – пароха села Болехівці, влаштувався у Стебнику [починаючи] з місяця жовтня. Під час усього Богослужіння цей священик поминав імператора Франца Йосифа, а в інших місцях Богослужіння та під час акафісту виголосив поминання: «За государя нашего императора Франца Йосифа, величності Його Господу помолимся», після чого голосно прочитав молитву «Отче Наш», псалом [50] і «Богородице Діво». Я з'ясував на місці, що це не є поодинокий випадок, адже згаданий священик кожного разу коли править Богослужіння поступає саме так, навіть у присутності російських солдат (козаків), [у зв'язку із] чим останні почувалися до болю ображеними.

З огляду на те, що поминання імператора Франца Йосифа і святковий молебень після Богослужіння [в цілому] складають враження демонстрації, а згодом [і той факт] факт, що згаданий священик зав'язався з людьми самого нижчого сорту, як в моральному, так і в політичному відношенні (з мазепинцями, німцями, поляками, організаціями дружин добровольців проти російської армії, п'яницями), і сам він п'яниця, і [з огляду на те,] що без відома влади, а тільки з протекції свого свекра, священика в Болехівцях, [він] присвоїв собі всі права, якими користувався парох, якого арештувала і вивезла австрійська влада за католицькими уявленнями (підозрами), рахую за свій обов'язок доповісти про вище сказане Вашому Високоблогородію, з метою прийняття заходів проти деморалізації і підбурювання місцевого населення священиками підібних [о.] Олексію (Грицику).

Дрогобич, 30/ХІІ-1914
Михайло Івасівка

Віз[а] № 1.

1.I.1915

Секр[етної] реєстр[атури]
Секретаріат

Прошу довідку з циркулярним розпорядженням губернатора з питань віротерпимості і залишених без священика церков [...].

3.I.1915 Заборонити священику Грицику службу в Стебнику і допитати його особу в Сокалі (секретно).

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1.

№ 2

1/5 січня 1915 р.

Начальник п[овіту]
Секретно.
Війту села Стебник

Наказую Вам негайно заборонити священику Олексію (Грицику) церковну службу в с. Стебник, яко немаючому на це особливого дозволу духовної ієрархії, аж до [моменту] особливих розпоряджень.

Про виконання цього мені терміново доповісти.

Начальник дрогобицького повіту,
Капітан Тілло
Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 2.

№ 3

5 січня 1915 р.

Начальник п[овіту]
Секретно.
Війту села Стебник

У зв'язку із виникненням необхідності, прошу Вашу високість, в якнайшвидший термін, повідомити мені свідчення про службові та моральні якості, а також політичну благонадійність колишнього заоновчителя учительської семінарії в м. Сокаль – Олексія (Грицика).

Начальник повіту,
Капітан Тілло
Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 3.

№ 4

7/I.1915

Секретареві помічника повітового начальника
Секретно

Прошу негласним методом з'ясувати чи дійсно член управи міста Дрогобича – Вежинський, під час захоплення міста російськими військами, змінив своє німецьке прізвище Верстляйн на польське Вежинський. Чим це викликано, і чи дійсно один із його синів в даний час знаходиться в австрійській армії, яка діє проти нас. З'ясоване докласти нам.

Нач[альник], к[апітан] Тілло

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4.

№ 5

7 січня 1915 р.

Начальнику повіту
Секретно
Помічнику начальника повіту
з воєнно-поліційної частини

Прошу прийняти заходи і негласним методом зібрати точні свідчення про осіб, які втекли за кордон і вивезли із собою громадські кошти міста Дрогобича, а в магістраті з'ясувати у кого з них у місті знаходиться нерухома власність і який її склад. Розшукати фотокартки цих осіб. Довідку про цих осіб можна надати поліційному охоронцеві Дем'яну Данилевичу.

Начальник повіту,
Капітан Тілло
Секретар Булгаков

8 січня № 3 доручення отримав помічник начальника [підпис].

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 5.

№ 6

7/I.1915

Секретареві помічника повітового начальника
Секретно

Прошу прийняти міри – негласним шляхом зібрати точні свідчення про осіб, які втекли за кордон і які вивезли з собою громадські гроші мі[ста] Дрогобича і магістрату. З'ясувати у кого з них в місті знаходиться нерухома власність і який її склад, також віднайти фотокартки цих осіб. Довідку виявлених осіб можна подати поліційному охоронцеві Дем'янові Данилевичу.

Нач[альник] др[огобицького] п[овіту] Тілло

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 6.

№ 7

Міс[то] Дрогобич, «7» січня 1915 р.

Секретно
Помічнику начальника повіту
з питань воєнно-поліційної частини
[Штемпель] Ф. Красницькому
М. В.
Начальник
дрогобицького повіту
львівської губернії № 2

Прошу негласним шляхом з'ясувати, чи дійсно член міської управи міс[та] Дрогобича Вежинський, під час взяття міста російськими військами, змінив своє німецьке прізвище Верстляйн на польське Вежинський. Що [його] до цього спонукало і чи знаходиться один із його синів в австрійській армії, яка діє про Росії.

Про це мені доповісти.

8/I.1915 р. Начальник повіту
Капітан Тілло
Секретар [Булгаков]

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 7.

№ 8

2/I.1915

Секретно

Повідомляю високоблагородному начальнику Дрогобицького повіту, що згідно зібраних свідчень виявилося, [що] член міської управи м. Дрогобича Вежинський змінив своє німецьке прізвище Верстляйн на польське Вежинський, щоправда не під час захоплення м. Дрогобича російськими військами, а 21 липня 1913 р. за підтвердженням Галицького намісництва, що було зумовлене, тим, що Вежинський раніше працював на залізниці, яка знаходилася у володінні німців на території усієї Галичини. Коли ж він залишив службу в залізничній колії, за погодження своїх родичів він змінив прізвище на Вежинський. Один із його синів Броніслав дійсно служив в місті Перемишль в австрійській армії, яка діє проти Росії.

П[омічник] начальника
Дрогобицького повіту Красницький
11 січня 1915 року

Довідка: Вежинський призваний на службу в часі мобілізації на громадських засадах.

П[омічник] начальника Красницький

В наряді № 12

1915 р.

Погоджено в настільному порядку

[Віза]

2/I. 1915.

Секретарю

До відомостей прошу п[омічника] Красницького повідомити мені, чи добровільно поступив син Вежинського [до австрійської армії] чи згідно набору.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 7зв.-8зв.

№ 9

міс[то] Дрогобич, «9» січня 1915 р.

Конфіденційно
Помічнику начальника повіту
з питань воєнно-поліційної частини
[Штемпель] Ф. Ф. Красницькому
М. В.
Начальник
дрогобицького повіту
львівської губернії № 9

Громадянка міста Дрогобича Марія Альбертівна Бергер, особисто звернулася до мене з проханням про прийняття її на службу на посаду писаря в підпорядковане мені Управління.

У зв'язку із цим пропоную Вам зібрати і подати мені найвідвертіші свідчення про моральні якості та політичну благонадійність Бергер, про її сімейний стан, освіту, підданство, віросповідання, національність і трудовий стаж.

Начальник повіту,
Капітан Тілло
Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 9.

№ 10

Повідомляю високоблагородному начальнику Дрогобицького повіту, що громадянка Дрогобича, дружина аптекаря Марія Альбертівна Бергер віком 46 років, має чоловіка і двоє дітей, які являються австрійськими підданими. Марія Бергер закінчила курси Варшавської жіночої гімназії, проживає в м. Дрогобичі, а до цього проживала в Жидачеві. При [...] службою [...] не [...]. Віросповідання – римо-католицьке, національність – полька. В часі приєднання Дрогобича до Росії [вона] проживала у місті і нічого осудного не здійснила, а її які небудь позиції, уявлення, рефлексії чи прихильності щодо заняття Галичини [російською армією] точному встановленню не передбачалися [...].

П[омічник] начальника повіту Красницький
11 січня 1915 року

[Віза] 2/I.1915

Секретар

Заготувати наказ з № [...] про прийняття на службу при канцелярії з щомісячним жалуванням 50 рублів.

До наряду № 1-1915 р.

Погоджено в настільному порядку

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 9зв.-10.

№ 11

[Штемпель]

КАНЦЕЛЯРІЯ Начальнику дрогобицького повіту

ВОЕННОГО

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА м. Львів «31» січня 1915 року

ГАЛИЧИНИ

№ 3654

Діловодство

Згідно даних у військового генерал-губернатора Галичини, відданий російській справі чиновник магістрату Дрогобича Вікентій Фельнер і секретар магістрату Микола Кедач в даний час звільнені магістратом від своїх обов'язків.

Повідомляю про це Вашому Високоблагородію, [від] канцелярії, згідно наказу військового генерал-губернатора Галичини, про прохання повідомити зміст вищевикладених відомостей.

Начальник Канцелярії [підпис]

Начальник Відділення [підпис]

[Віза] 8/П.1915.

Секретар

Прошу довідку. За мій час Фельнер і Кедач звільнились.

Секр[етарський] вит[яг] № 16

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 11.

№ 12

Терміново.

Начальника п[овіту] 12 лютого 1915 р.

№ 415.

Міському голові міста Дрогобича

Відповідно до відношення канцелярії воєнного генерал-губернатора Галичини від 31 січня 1915 року за № 3154, прошу Вас повідомити коли саме чиновник магістрату Дрогобича Вікентій Фельнер і секретар магістрату Микола Кедач звільнені від своїх службових обов'язків, а також ким звільнені і згідно яких причин.

Начальник повіту,

Капітан Тілло

Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 12.

№ 13

Міська управа
міста Дрогобича 12 лютого 1915 р.
Ч: 27

Його високоблагородію
голови дрогобицького повіту
На цінний лист від 12 лютого 1915 № 415 маю за честь повідомити.

Дня 5 вересня 1914 р. теперішня управа міста була підтверджена і цього ж дня почала здійснювати повноваження. В день 10 вересня 1914 р. під час засідання (протокол № VI пункт 1) було вирішено, що урядовці магістрату, які не виїхали з Дрогобича залишаються на своїх місцях із такою заробітною платою, яку отримували досі.

Тому що панове Микола Кедач і Вікентій Фельнер були покинули перед тим [захопленням] м. Дрогобич, відповідно із цим не можна говорити про їх звільнення, [і] як довго вони були відсутні в м. Дрогобичі [взагалі].

Ці панове прибули в грудні місяці 1914 р. і просили про прийняття [їх] на роботу, проте управа міста не маючи для них ані заняття, ані коштів на оплату їхньої заробітної платні під час засідання від 16 грудня 1914 р. відхилила їх прохання (пункт I протоколу засідання).

На останок маємо повідомити, що ці панове [раніше] звільнені від своїх обов'язків тогочасним бургомістром Раймундом Ярошом, щоправда за яких причин нам не відомо.

Голова міської управи
[підпис] Jabłoński
Чорнильна печатка
«Magistrat król[jewskiego]
wol[nego] miasta Drohobycza»

[Віза]

14/II.1915

Заготовити донесення г[енеральному] губернатору

Секре[тарський] вит[яг] № 16
1915 р.

[Віза]

13/II.1915.

Секретарське № 415
Прошу г[ромадянина] Івасівку
на цьому ж подати довідку про особи
колишніх чиновників дрогобицького магістрату Фельнера і Кедача.

На скільки мені відомо Фельнер і Кедач завжди були членами бойових польських дружин; Фельнер поступив добровольцем в польські легіони організовані в теперішній

війні проти Росії, але за деякий час він повернувся в Дрогобич, [проте] у зв'язку із чим мені це не відомо.

Кедач проявив діяльність в організації польських легіонів проти Росії і сам з ними виїхав, і, через близько п'ять місяців, теж повернувся в Дрогобич. Причини цього і з якою метою прибув в Дрогобич мені невідомо. Чи був Фельнер чиновником магістрату не знаю, але Кедач був цілий ряд років секретарем магістрату міста Дрогобича.

[Автограф] М. Івасівка

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 13-13зв.

№ 14

Начальнику п[овіту] Секретно
В канцелярію воєнного
генерал-губернатора Галичини
№ 16. 14 лютого 1915 р.

Повідомляю канцелярію воєнного генерал-губернатора, що чиновник магістрату м. Дрогобича Вікентій Фельнер і секретар магістрату Микола Кедач, які самовільно і невідомо куди виїхали з міста Дрогобича, під час воєнних дій, згідно протоколу міської управи ствердженого від 10 вересня 1914 року, звільнені від посадових обов'язків. Проте з'явившись у грудні минулого року в місті Дрогобичі [вони] подали клопотання про прийняття їх знову на службу, на що їм було відмовлено управою у зв'язку із заміною їх обов'язків і відсутністю вакансій.

Згідно наявних у довіреному мені управлінні свідчень видно, що Фельнер і Кедач постійно були членами бойових польських дружин і в даній війні Кедач приймав активну участь в організації польських легіонів проти Росії, а Фельнер навіть належав до добровольців в цій же організації. У зв'язку із цим, мабуть, і була пов'язана їхня відсутність у місті Дрогобичі.

Підписав:
Начальник повіту,
капітан Тілло

Секретар:
секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 14-14зв.

№ 15

[Штемпель]

Начальник

дрогобицького повіту

17 лютого 1915 року

Секретареві

помічника по військово-поліційним питанням

Війти Борислава, Волянки і Тустанович втекли у Відень і забрали із собою кошти. Необхідно в'яснити у кого з них залишилося наявне майно, що підлягає конфіскації і яким воно є [за своїм складом].

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 15.

№ 16Секретно.

Помічнику начальника повіту

з питань воєнно-поліційної частини

[Штемпель] Ф. Ф. Красницькому

М. В.

Начальник

дрогобицького повіту

львівської губернії № 17міс[то] Дрогобич, «18» лютого 1915 р.

Згідно отриманих мною неофіційних даних війти сіл Борислава, Волянки і Тустанович втекли в м. Відень і забрали із собою гмінні кошти.

В зв'язку із цим пропоную Вам, якщо ці свідчення підтвердяться, з'ясувати у кого із них залишилося наявне майно, що підлягає конфіскації. Дізнатися, якщо це можливо, про захоплені суми кожним із війтів.

Начальник повіту, капітан Тілло.

Секретар Булгаков.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 16.

№ 17

[Штемпель]
Начальник відділення
канцелярії
воєнного
генерал-губернатора
Галичини

Милостивий государю,
Олексію Олексійовичу
Його високоблагородію
А. А. Тілли.

Ваше відношення до канцелярії воєнного генерал-губернатора від 14 лютого за № 16, яке стосується чинів магістрату міста Дрогобича згоріло у мене в квартирі, в зв'язку із цим прошу Вас повідомити копію даного відношення.

Прийміть запевнення в цілковитій повазі і відданості.

Підпис В[олодимир] Іванович
«22» лютого 1915 р.
№ 5873
м. Львів

[Віза]
Секретне
29/II.1915.
Секретарське
Негайно повідомити
Вит[яг] 16
секретно

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 17.

№ 18

[Штемпель]

М. В.

ЛЬВІВСЬКИЙ

ГУБЕРНАТОР

25 лютого 1915 р.№ 1817

м. Львів

Термінове

Начальнику дрогобицького повіту

Супроводжуючи при цьому проханні священика Василя Крайчика, прошу Ваше Високочоблагородіє згідно укладеного змісту особисто провести розслідування в семи-денний термін, ретельно висвітливши усі викладені в проханні факти, які вказують на шкідливу діяльність священика Скобельського і після цього з'ясоване терміново передати мені. При цьому якщо за даними слідства ці факти підтвердяться, слід підняти питання про висилку Скобельського за межі Галичини.

[Підпис]

Губернатор Мельников

[Підпис]

Правитель Канцелярії [...]

[Віза]

Секретно.

28/II.1915.

Секретарське

Після внесення до реєстраційної книги

те ж [саме] подати для мене

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 18-18зв.

№ 19

[Штемпель]

М. В.

ЛЬВІВСЬКИЙ
ГУБЕРНАТОР

10 лютого 1915 р.

№ 752

м. Львів

Секретно

Начальнику дрогобицького повіту.

Супроводжуючи при цьому копію подання начальника жандармського управління воєнного генерал-губернаторства Галичини за № 94, прошу Ваше Благородіє, з поверненням документа, повідомити мені дані про зміст цього подання, зокрема тої частини, яка стосується службовців у Вашому управлінні – Котовича і єврейки Пергер.

[Підпис]

Губернатор Мельников

[Підпис]

Правитель Канцелярії [...]

[Віза]

№ 23

Секретно.

21/II.1915.

Секретарське.

Повідомити.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 19.

№ 20

Нач[альнику] др[огобицького] [повіту]

4 березня 1915 р.

№ 23

Секретно.

Львівському губернатору.

Рапорт

На № 752

Укладена при цьому копія подання начальника жандармського управління воєнного генерал-губернатора Галичини за № 94 поданого Вашій Ясновельможності, що у довіреному мені управлінні п[ан] Котович ніколи не служив і не служить. Що ж стосується згадуваної в доповідній н[ачальни]ка жандармського управління воєнн[ого] ген[ерал]-губ[ернатора] Галичини службовці мого управління єврейки Пергер, то такої

також не має. [І ніколи] не служила в довіреному мені управлінні. Служить в довіреному мені управлінні польська шляхтичка громадянка Бергер (по чоловікові провізору). Уродженка Подільської губернії. Громадянка Бергер колишня вихованиця П-ї жіночої гімназії в Варшаві, яку закінчила зі срібною медаллю. А батько її поміщик містечка Тарноруда Проскурівського повіту Подільської губернії. [Бергер] має рідного брата в Курській губернії [...] [...] [...]. [Також] має три сестри, які заміжні у Росії: одна – за полковника Войцеховського 31-го Дніпровського полка, яка проживає в Проскурові Подільської губернії; друга – за начальником [залізничної] станції містечка Браїлова – Московським; а третя – [за] полкового лікаря при охороні – Ламаніна.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 19зв.-21зв.

№ 21

Нач[альнику] др[огобицького] [повіту] 4 березня 1915 р.

№ 23

Секретно.

Начальник

дрогобицького повіту

Милостивий государю

Володимире Івановичу

Його високостві

В.І. Івановичу

начальнику відділення

канцелярії

воєнного генерал-губернатора

Галичини

1 «березня» 1915 р.

№ 16.

м. Дрогобич

Відповідно до листа Вашого Високості від 22 лютого цього року за № 5873 надсилаю копію мого відношення від 14 лютого за № 16 канцелярії воєнного генерал-губернатора Галичини, яке стосується чиновника магістрату м. Дрогобича Вікентія Фельнера і секретаря магістрату Миколи Кедача.

Прийміть запевнення в щирій повазі та відданості.

Підписав: Тілло

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 22.

№ 22

Нач[альнику] др[огобицького] [повіту]

4 березня 1915 р.

№ 23

3/III.1915.

В.П.

Зберігати цю підписку до мого повернення
з міста Львова де буде донесено
про священника Скобельського

2 березня 1915 року, я нижчепідписаний унійний священник с. Горуцьке Скобельський даю цю підписку Начальнику Дрогобицького повіту про те, що від цього числа, аж до спеціального розпорядження зобов'язуюся проживати в м. Дрогобичі при Василянському чоловічому монастирі. [У зв'язку із чим] свідомо підписуюсь

[автограф] о. Теофілій Скобельський.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 23

№ 23

Нач[альника] дрог[обицького] по[віту]

«4» березня 1915 р.

№ 21

Львівському Губернатору

На № 1817

Пред'являю при даному розслідуванні, у справі скарги православного священника села Горуцько Василя Крайчика на унійного свящ[еника] того ж села Скобельського, і разом із перепискою, доношу Вашій Ясновельможності, [що згідно] раніше представленого донесення відносно особистості священника і його діяльності в селі Горуцько, вважаю необхідним – порушити клопотання про його висилку за межі Галичини. Більше того вважаю необхідним, що в його особі я бачу завзятого священника уніата-езуїта подальше перебування якого може принести вкрай негативні наслідки. Священник Скобельський такий чоловік, який ні перед чим не зупиниться, навіть якщо б йому загрожувало будь-яке покарання. Відтак було проведено багато допитів односельчан села Горуцьке, під час яких виявлено двох [...], які готові були підтвердити, що унійний священник пропонував їм серйозну суму грошей, щоб вони, якимось чином вбили священника Крайчика. Я особисто в цьому не сумніваюся, [адже] познайомився із священником Скобельським під час трьох моїх із ним зустрічей. В зв'язку із [можливим] ускладненням ситуації, [при умові] якщо б священник Скобельський залишався в селі Горуцько, я вирішив за необхідне вивести його із села до міс[та] Дрогобича, до моменту коли остаточно буде вирішено його питання. [У Дрогобичі] він дав мені

підписку про невийзд із міста до [того] моменту поки я не повернуся зі Львова куди я поїхав у справах служби 5-го числа.

Переслати на г[убернатора]

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 24-25.

№ 24

Секретно.

Г. Начальнику сокальського повіту

[Штемпель]

М. В.

Начальник

дрогобицького повіту

львівської губернії

№ I

«5» січня 1915 р., міс[то] Дрогобич

[Віза/Сокаль]

№ 807

[Штемпель/Сокаль]

По черговому відмічено

У зв'язку із виникненням необхідності, прошу Вашу Високість, в найкоротший термін, повідомити мені інформацію про службові і моральні якості, а також політичну благонадійність кол[ишнього] учителя церковної науки учительської семінарії в мі[сті] Сокалі – Олексія Грицика.

Начальник повіту,
Капітан Тілло.
Секретар Булгаков
Секретно

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 26.

№ 25

Секретно

Згідно подання даного, доношу Його Високородію пану начальнику сокальського повіту, що згідно зібраних мною неофіційним шляхом даних виявилось, [що] колишній вчитель церковної науки Сокальської учительської семінарії Олексій Грицик останні 12 років проживав в м. Сокаль, де по вул. Львівській має власний будинок. На посаді вчителя згаданої семінарії перебував впродовж 4 – 5 років, а до цього викладав закон Божий в жіночому училищі (школі) м. Сокаля. Перед початком теперішньої війни він, Грицик, виїхав разом із своєю сім'єю кудись на мінеральні води, і де знаходиться від цього часу невідомо. За час його проживання в м. Сокаль він у нічому протиправному не був помічений.

8 лютого 1915 року.

Помічник начальника
сокальського повіту Гончарук [Павло Васильович]

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 263в.

№ 26

Секретно

[Віза]

№ I

4 березня 1915 р.

Секретно для документів начальника

[Віза] 9/III.1915.

Прошу довідку про

[теперішнє місцеперебування?]

Згідно з донесенням помічника начальника Сокальського повіту від 8 лютого, передаю пану начальнику дрогобицького повіту, львівської губ[ернії].

10 лютого 1915 р. № 807.-
Начальник сокальського
повіту Дзезюк [Михайло Іванович]

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 27.

№ 27

Секретно
Начальнику
дрогобицького п[овіту]
№ 1.
Війту с. Стебник

10 березня 1915 р.

Згідно даного мені наказу від 5 січня цього року за № 1, наказую Вам негайно мені доповісти чи продовжує священник Олексій (Гричик) здійснювати церковну службу в с. Стебник і де саме він у даний час проживає.

Начальник п[овіту], капітан Тілло
Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 27зв.

№ 28

Начальник
дрогобицького повіту
№ 811 15 березня 1915 р.
Помічнику начальника повіту
з воєнно-політичних питань
Ф.Ф.Красницькому

Депутація селян від с. Стебник особисто звернулася до мене з проханням надіслати їм в парохію замість унійного [пароха] православного священника для здійснення Бого-служінь в їхній церкві.

З огляду на це пропоную Вам відправитись в с. Стебник і відповідно до циркулярного розпорядження Львівського губернатора від 15 листопада і 18 грудня 1914 року за № № 565 і 2460, в'яснити число прихожан, [які] бажають мати унійного [чи] православного священника. Під час підрахунку взяти до уваги лише голоси представників і представниць унійних і православних дворів парафії, при цьому по одному [голосу] на двір.

Водночас рекомендую закритий прийом балотування [за] записками, при цьому кожен бажаючий [має] ставити на записці один хрестик, а небажаючий – два хрестика.

Підсумки балотування подати мені.

Підписав:
Начальник повіту, капітан Тілло
Завірів:
Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 29-30.

№ 29

..

Довідка: здійснене помічником начальника повіту Красницьким розслідування в справі унійного священика Олексія (Грицика) і його відлучення з парафії с. Стебник і про призначення туди православного священика, – 11 квітня 1915 року за № 811 – дійсного реєстру 1915 року, пред'явлене львівському Губернатору.

Завірюю:
Секретар Булгаков

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 30зв.

№ 30

[Штемпель]

М. В.

ЛЬВІВСЬКИЙ

ГУБЕРНАТОР

21 березня 1915 р.

№ 3098

м. Львів

Начальнику дрогобицького повіту

Начальник краю наказав греко-католицького священика Теофіла (Скобельського), в зв'язку із його шкідливою діяльністю, – вислати в Сибірську губернію на весь період перебування Галичини в воєнному стані.

Про це повідомляю Вашому Високоблагородію, для негайного виконання наказу начальника краю, відповідно до рапорту від 4 березня за № 21 і прошу мені доповісти про час висилки Скобельського, з метою [подальшого] донесення Начальнику краю.

[Підпис]
Губернатор Мельников

[Підпис]
Заступник правителя канцелярії [М...?]

[Віза]

Вих[ідний №] 21.

Секретно

[Віза] 29/III.1915

Негайно виконати і доповісти

[Віза] 30 березня

№ 22 /1915

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 31.

№ 31

30 березня 1915 року, Я, нижче підписаний, унійний священик с. Горуцько Теофілій (Скобельський), даю дійсну розписку про те, що [згідно] розпорядження львівського губернатора від 21 травня ц[ього] р[оку] за № 3098, мені повідомлено про те, що за наказом начальника краю я висилаюсь в Сибірську губернію на весь час перебування Галичини у воєнному стані, в чому підписуюсь.

Підпис, Теофілій (Скобельський)

Розписку отримав:

Помічник начальника

повіту

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 32.

№ 32

№ 21

30 березня

Шановному
коменданту
міс[та] Львова

В зв'язку із розпорядженням львівського губернатора від 21 березня цього року № 3098.

Зобов'язали [...] згаданого Теофілія (Скобельського), [...] згідно розпорядження львівського губернатора від 21 березня цього року № 3098 [...] [...] Ваше Високоблагородія.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 33.

№ 33

[Штемпель]

М. В.

ЛЬВІВСЬКИЙ
ГУБЕРНАТОР

19 лютого 1915 р.

№ 1475

м. Львів

Секретно

Начальнику дрогобицького повіту

Згідно повідомлення тернопільського губернатора від 10 лютого укладеного за № 2173, [та] згідно наказу начальника краю, під наглядом поліції колишній тернопільський повітовий суддя Антон Рак відбув з Тернополя в Дрогобич.

Повідомляючи про це Вашому Високоблагородію, прошу здійснити неофіційний нагляд за згаданим Антоном Раком і про його від'їзд з Дрогобича безпосередньо доповісти тернопільському губернатору.

Губернатор Мельников
Управитель Канцелярії [...]

[Віза]

Секретно

21/II.1915 № 18

В.п.

Запровадити [...] [...] [...]

повідомити тернопільському
губернатору

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 34-34зв.

№ 34

№ 18

4 березня 1915 р.

Повідомлено Львівському і Тернопільському Губернатору, що Рак невідомо куди зник відтак здійснити за ним неофіційний нагляд стало неможливим.

П[омічник] [начальни]ка повіт[у] Красницький

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 35.

№ 35

8 год[ин]
Телеграф
в Дрогобичі
Терміново/секретно
Телеграма.
м. Дрогобич
Начальнику повіту
37 слів
Подано: 6 год. 39 хв.

1.IV.1915 г.

№ 10
прийняв [?]

Наказ головнокомандувача. [В] районі Дрогобича, [обох] Кропивників розпочинаються поспішні оборонні роботи. Старшим виробником радимо призначити воєнного інженера капітана Комарова. Прошу надавати йому повну співпрацю у зібранні робітників і возів. 936.

Генерал Величко

[Віза]
Вит[яг] 31
Секретно

[Віза] I/IV.1915
В.п.
Заходи вже прийняті і
[...] [...] [...] [...] від 31/III.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 530. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 36.

№ 36

Перелік втрат предметів церковного начиння греко-католицьких парафій Дрогобицького деканату в часі першої Світової війни згідно розпорядження єпископської консисторії від 15.II.1916 року, Ч. 706

Більче – 6, втрат немає, старе євангеліє 1780 р.

Болахівці – 27, втрат немає, мистецьких предметів немає.

Борислав – 162, втрат немає, різьблений хрест в срібному окутті.

Вацовичі – 153, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Вороблевичі – 247, втрат немає, два образи.

Гаї – ?.

Горуцько – 155, втрат немає, старожитностей немає.

Губичі – 187, втрат немає, деякі старі образи XVII ст. замовлено до нар[одного] музею.

Далява – ?.

Добрівляни, 265, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Доброгостів – 220, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Довге – 139, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Дрогобич – ?.

Кавськo – 236, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Кропивник Новий – 196, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Кропивник Старий – 196, втрат немає, старовинних предметів немає.

Криниця – 258, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Летня – 151, втрат немає, старих церковних речей немає.

Лішня – 151, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Медвежа – 142, втрат немає, старовинних речей немає.

Меденичі – 170, старовинна дерев'яна церква 1646 р. з старовинним начинням та інтер'єром.

Михайлевичі – 189, втрат немає, старовинних речей немає.

Модричі – 215, втрат немає, старовинного церковного мистецтва немає.

Орів – 145, втрат немає, старовинних церковних предметів немає.

Попелі – 135, втрат немає, старовинних церковних предметів немає.

Ролів – 265, втрат немає, предметів старовинного мистецтва немає.

Рибник – 138, втрат немає, старовинних речей немає.

Ріпчиці – 147, згоріла дочірна церква з урядом в Опарах, Ріпчицях і Довгому; втрат немає, старовинних речей немає.

Стебник – 218, втрат немає, старовинного мистецтва немає.

Східниця – 196, втрати, старовинних церковних предметів немає.

Трускавець, 141, втрат немає, старовинних речей немає.

Тустановичі – 214, втрат немає, старовинний ручний різьблений хрест.

Уличне – 245, втрат немає, старовинного мистецтва немає, стара церква згоріла.

Унятичі – 149, втрат немає, старовинних речей немає.

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 1.

№ 37

Пр.17/3.1916

Ч.153/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 29

Звіт

До уваги Найсвітлішої греко-католицької Єпископської Консисторії в Перемишлі від 15.II.1916, Ч.706 в справі звітів церковної рухомості, яка має мистецьку вартість доповідаємо:

1. Церкви у зв'язку із теперішньою війною нічого не втратили.
2. В церквах греко-католицьких парохій в Вацовичах немає предметів старовинного церковного мистецтва.

Від греко-католицького парохіального уряду Вацович,
дня 9/3.1916, греко-католицький парох о. Микола Іванців
[чорнильна печатка парохіального
уряду в Вацовичах]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 3.

№ 38

Пр.17/3.1916

Ч.168/ур[яду] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 14

До Найсвітлішої греко-католицької
Єпископської Консисторії в Перемишлі

Відповідно до розпорядження від 15 лютого 1916 р., Ч. 706, уміщеного у «Віснику Єпарх[іального] ур[яду]» 1913/Ч.ІІ, гр[еко]-кат[олицький] парохіальний уряд в Летні доповідає, що з обох місцевих церков жодних речей не було відібрано. Так само у церквах немає речей, які б мали мистецьку вартість.

Від греко-католицького парохіального уряду в Летні
7 березня 1916 р., управляючий о. Пант[елеймон] Малецький
[чорнильна печатка
парохіального уряду в Летні]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 4.

№ 39

Пр.17/3.1916

Ч.155/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 36

До Найсвітлішої греко-католицької Єпископської Консисторії в Перемишлі

Згідно підписаного листа-розпорядження Найсвітлішої і Високопреподобної Єпископської Консисторії від 15/ІІ.1916, Ч. 706 («Вісник Єпархіального [уряду]» від 23/ІІ.1916, Ч. ІІ) маю за честь доповісти, що в місцевій парохії жодна із церков в Горуцьку і дочірній церкві Раделич в часі [російської] інвазії не втратили нічого із свого інвентаря.

Від гр[еко]-кат[олицького] уряду
8 березня 1916 р., завідуючий [урядом] о. Іван Сендзік
[чорнильна печатка
парохіального уряду в Горуцько]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 5.

№ 40

Пр.17/3.1916

Ч.151/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 28

До Всечесного Дрогобицького греко-католицького Деканального уряду в Губичах

Згідно наказу Найсвітлішої і Високопреподобної Єпископської Консисторії від 15 лютого 1916 р., Ч. 706 опублікованого у Ч. ІІ «Єпархіального вісника» Перемиської єпархії 1916 р., доповідаємо його Всечесному греко-католицькому Деканальному уряду, що в парохії Лішня немає і не було жодних предметів мистецької цінності, які б могли отримати пошкодження або були втрачені.

Греко-католицький парохіальний уряд в Лішні,
9 березня 1916 р., парох о. Павло Кікта

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 6.

№ 41

Пр.17/3.1916

Ч.149/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 26

До Дрогобицького греко-католицького Деканального уряду в Губичах

Згідно наказу Найсвітлішої і Високопреподобної Єпископської Консисторії від 15 лютого 1916 р., Ч. 706 опублікованого у Ч. II «Єпархіального вісника» 1916 р., доповідаємо його Всечесному греко-католицькому Деканальному уряду, що в парохії Унятичі немає пошкоджених чи знищених предметів, які мають мистецьку цінність, врешті подібних речей в парохії не зберігалось.

Греко-католицький парохіальний уряд в Унятичах,
9 березня 1916 р., парох о. Павло Кікта
[чорнильна печатка парохіального уряду в Унятичах]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 7.

№ 42

Пр.17/3.1916

Ч.142/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 3

До Всечеснішого

Дрогобицького греко-католицького Деканального уряду в Губичах

Відповідно до заклику Всесвятішої Єпархіальної Консисторії Перемишля від 15 лютого 1916 року, Ч. 706 опублікованого у «Єпархіальному Віснику» в справі рухомого майна Церкви, яке представляє вагому вартість повідомляю декану, що церква в Медвежі не понесла жодних пошкоджень в інвентарі рухомого майна. Також доповідаю, що церква в Медвежі немає жодних предметів, котрі б являли собою мистецьку вартість.

Від греко-католицького парохіального уряду
в Медвежі, 8/III 1916 р., греко-католицький парох о. Олександр Ниців
[чорнильна печатка Парохіального уряду в Медвежі]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 8.

№ 43

Пр.17/3.1916

Ч.141/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 45

Виказ втрачених під час війни предметів церковного мистецтва
(церква греко-католицька в Трускавці)

1. Нічого не знищено і не вивезено.
2. Немає жодних предметів мистецької цінності.

Греко-католицький парафіяльний уряд в Трускавці,
7 березня 1916 р., завідувач парафіяльний, о. С. Круцький
[чорнильна печатка Парохіального уряду в Трускавці]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – А-8753. – Арк. 9.

№ 44

Пр.17/3.1916

Ч.138/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 15

Високопреподобний Деканальний Уряде

В додатку надсилаю нижче підписаний перелік круглих сиріт і разом з тим доповід-
аю, що місцева церква не понесла жодної шкоди або втрат.

[чорнильний штампель парохіального уряду в Рибнику], 9/ІІІ.1916 р.
парох, о. Іван Рудавський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 10.

№ 45

Пр.17/3.1916

Ч.220/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 15

До Високопреподобного Дрогобицького
греко-католицького деканального уряду в Губичах

Згідно розпорядження Високопреподобної і Всесвятійшої Єпископської Консисторії від 15/2.1916, Ч. 706 («Єпархіальний вісник» від 10.1916) [повідомляємо, що] в греко-католицькій церкві в Доброгостові немає жодних предметів старовинного церковного мистецтва і нічого з церковного інвентаря не було пошкоджено чи пограбовано.

Від греко-католицького парохіального уряду в Доброгостові,
завідувач, о. Микола Ільницький
[чорнильна печатка парохіального уряду в Доброгостові]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 11.

№ 46

Пр.17/3.1916

Ч.127/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 73

Пречесний деканальний уряде!

Підписаний парохіальний уряд має [за] честь повідомити, що:

- 1) під час теперішньої війни в парохії Болехівці і Раневич жодна рухомість, яка має мистецьку цінність не отримала пошкоджень і не була втрачена;
- 2) в згаданих церквах жодних предметів старовинного мистецтва немає.

Болехівці 7/3.1916
парох А[нтон] Лавровський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 12.

№ 47

Пр.17/3.1916

Ч.147/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 9/216

Високопреподобний греко-католицький деканальний уряде в Губичах!

На цінний заклик Всесвятійшої і Високопреподобної Єпископської Консисторії Перемишльської єпархії [укладеного у] «Віснику Перемишльської єпархії», Ч. II, ур. Ч. 706 від 15/2. 1916 маємо повідомити, що в Ріпчицях і Довгому:

- 1) із церковного інвентаря нічого не пограбовано і не пошкоджено. Церква в Опа-рах разом із вівтарем.
- 2) давніх старожитностей церковного мистецтва немає, бо обидві церкви [похо-дять] із новітнього часу.

Греко-католицький парохіальний уряд в Ріпчицях,
9 березня 1916 р., парох, о. Михайло Журавицький

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 13.

№ 48

Пр.17/3.1916

Ч.135/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 31

Високопреподобний уряд деканальний!

Долучаючи в додатку квестіонар Комітету опіки над сиротами після військових жертв, маю честь одночасно повідомити, що в парохії Попелі немає жодних церковних предметів, які б мали мистецьку вартість.

Парохіальний уряд в Попелях,
8 березня 1916 р., парох, о. Ігнацій Калужницький (Калужняцький)

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 14.

№ 49

Пр.21/3.1914

Ч.189/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 29

Високопреподобному греко-католицькому
деканальному урядові в Губичах

Відповідно до розпорядження Всесвятійшої Єпископської Перемишльської Консисторії від 15 лютого 1916, Ч. 706 повідомити, що:

- 1) церкви місцевої парохії не понесли в часі війни жодної шкоди в церковному інвентарі.
- 2) в місцевих церквах немає християнських предметів церковної мистецької цінності.

З греко-католицького парохіального уряду в Михайлевичах,
19 березня 1916 р., парох, о. А. Слонський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 15.

№ 50

Пр.23/3.1914

Ч.196/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Український католицький уряд парохіальний

Ч. 59

До Високочеснішого деканального уряду в Губичах

Відповідно до розпорядження Всесвятійшої і Високопреподобної Єпископської Консисторії від 15/2.1916, а також відповідно до розпорядження Високочеснішого деканального уряду від 17/3.1916 р., Ч. 174 повідомляємо, що в парохії Східниця, а також в обох Кропивниках москалі не пограбували жодних предметів старожитнього церковного мистецтва, бо таких не було і немає.

парох і завідувач о. Василь Мацюрак

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 16.

№ 51

Пр.28/3.1914

Ч.215/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 42

Найсвітлішій і Високопреподобній Єпископській Консисторії!

До Найсвітлішої і Високопреподобної Єпископської Консисторії, [згідно розпорядження укладеного у] «Спархіальному Віснику», Ч. II, 1916, 14 лютого смиренно підписаного, уточняємо, що в парохії церкви [села] Модрич втрат жодних немає; так само немає предметів старовинного церковного мистецтва.

Греко-католицький парохіальний уряд в Модричах

23/03.1916, парох, о. Микола Івановський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 17.

№ 52

Пр. 8/4.1916

Ч.245/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 42

Найсвітлішій і Високопреподобній Єпископській Консисторії!

Підписаний греко-католицькою Капітулою парохіальний уряд в Уличному доповідає Найсвітлішій і Високопреподобній Єпископській Консисторії, що в церкві Параскевії П'ятниці в Уличному не знаходяться жодні вартісні речі, які б [могли] належати до церковного мистецтва. Стара церква згоріла ще кільканадцять років тому, і від неї не залишилося буквально нічого. Нова церква не володіє тепер речами мистецької вартості.

Греко-католицький парохіальний уряд в Уличному,

2 квітня 1916, завідувач, о. Омелян Гнатковський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 18.

№ 53

Пр. 11/4.1916

Ч.265/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 66

До Преподобного деканального уряду в Губичах!

У відповідності до листа від 29 березня 1916 р., Ч. 226 дрогобицького греко-католицького деканального уряду повідомляємо до ласкавої відомості від імені підписаного управляючого і завідуючого [парафією], що предметів старовинного церковного мистецтва в греко-католицькій парафії церкви в Добрівлянах і Ролові зовсім немає.

Добрівляни, 5 квітня 1916 р.,
греко-католицький управитель і завідувач, о. Микола-Іван Грицай

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-8753. – Арк. 19.

№ 54

Реєстр круглих воєнних сиріт згідно розпорядження від 17/2.1916, Ч. 925

1. 165. Більче – 5 сиріт.
2. 126. Болахівці – воєнних сиріт немає.
3. Борислав, 161 – воєнних сиріт немає, 8 звичайних сиріт.
4. Вацовичі, 152 – 5 воєнних сиріт, 28 звичайних.
5. Вороблевичі, 246 – 3 воєнних сиріт.
6. Гаї, 188 – 11 воєнних сиріт, 27 звичайних.
7. Горуцько, 154 – 5 воєнних сиріт в Раделичах.
8. Губичі, 186 – 3 воєнних сиріт.
9. Далява, 163 – 3 воєнних сиріт, 20 звичайних.
10. Добрівляни, 182 – жодних сиріт немає.
11. Доброгостів, 219 – 6 воєнних сиріт.
12. Довге, 139 – воєнних сиріт немає.
13. Дрогобич, 231 – воєнних сиріт немає.
14. Кавсько, 221 – воєнних сиріт немає.
15. *Кропивник:*
16. Новий, 172 – жодних сиріт немає.
17. Старий, 172 – жодних сиріт немає.
18. Криниця, 207 – воєнних сиріт немає.
19. Летня, 167 – 3 воєнних сиріт.
20. Лішня, 150 – воєнних сиріт немає.
21. Медвежа, 143 – воєнних сиріт немає.
22. Меденичі, 169 – 3 воєнних сиріт.
23. Михайлевичі, 159 – воєнних сиріт немає.
24. Модричі, 216 – воєнних сиріт немає.

25. Орів (Орове), 144 – 3 воєнних сироти.
26. Попелі, 135 – 3 воєнних сироти, 6 звичайних.
27. Ролів, 183 – жодних сиріт немає.
28. Рибник, 138 – 5 воєнних сиріт, 3 звичайних.
29. Ріпчиці, 146 – жодних сиріт немає.
30. Стебник, 217 – воєнних сиріт немає.
31. Східниця, 172 – воєнних сиріт немає.
32. Трускавець, 140 – 1 воєнна сирота, 2 звичайних.
33. Тустановичі, 213 – 6 воєнних сиріт, 4 звичайних.
34. Улично, 157 – 3 воєнних сироти, 2 звичайних.
35. Унятичі, 148 – воєнних сиріт немає.

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 1.

№ 55

Пр. 10/3.1916

Ч.126/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 72

Пречесний деканальний уряде!

Визнаний парохіальний уряд має честь повідомити, що в парохії Болехівці досі немає круглих сиріт від жертв теперішньої війни.

Надісланий формуляр отримали, а [новий] формуляр буде виготовлений і надісланий.

Греко-католицький парохіальний уряд в Болехівцях
парох, о. А[нтон] Лавровський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 2.

№ 56

Пр. 17/3.1916

Ч.150/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 27

В парохії Лішні досі немає жодної круглої сироти, яко жертв війни.

Греко-католицький парохіальний уряд в Лішні,
адміністратор, о. Павло Кікта

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 3.

№ 57

Пр. 31/3.1916

Ч.231; 232; 233/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 119

До найсвятішого деканального уряду в Губичах

Відповідно до листа від 28/3.1916 р., Ч. 224, повідомляємо, що:

(Ч.232) в церкві оо. Василіан в Дрогобичі немає жодних предметів старовинного церковного мистецтва;

(Ч. 231) Що про наявність круглих сиріт – жертв війни в місцевій парохії досі ніхто не повідомляв;

(Ч. 233) принагідно до вище перелічених справ, Всечесний греко-католицький деканальний уряд просить звернутися до місцевого пароха о. Чапельського, який в цих днях повернувся і обійняв уряд парохії.

Від греко-католицького парохіального уряду в Дрогобичі.

30/ІІІ.1916 р., о. Фідич

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 4.

№ 58

Пр. 28/3.1916

Ч.216/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 43

До Високопреподобного греко-католицького дрогобицького деканального уряду в Губичах!

Відповідно до відозви Високопреподобного греко-католицького деканального уряду від 21/ІІІ.1916 р. маю за честь повідомити, що формуляр, опублікований у «Єпархіальному Віснику», Ч. ІІ стосовно переліку круглих сиріт отримав, щоправда перелік не надіслав, позаяк таких сиріт – жертв війни [парохії] немає. Якщо ж такі сироти буде виявлено, то одразу повідомимо до Високопреподобного греко-католицького деканального уряду.

Надсилаю також комунікат в додатку.

Греко-католицький парохіальний уряд в Модричах,

23/ІІІ.1916 р., парох, о. Микола Івановський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 5.

№ 59

Пр. 17/3.1916

Ч.172/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 54

До Всечесного греко-католицького деканального уряду в Губичах!

На соборчику від 6/3.1916 р. не міг бути присутнім, оскільки не отримав жодного повідомлення.

В навідуваних мною парохіях жодних круглих сиріт досі немає.

Гроші на [...] [...]Вів...] йдуть поштою.

З парохіяльного уряду, Східниця, 14/ІІІ.1916 р., парох о. Мацюрак

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 6.

№ 60

Пр. 28/3.1916

Ч.207/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 37

До Всечеснішого греко-католицького деканального уряду в Губичах!

Згідно доручення Всечеснішого греко-католицького деканального уряду від 10/ІІІ.1916 р., Ч. 129 надсилаємо поштою річний внесок в квоті 6 корон для Комітету опіки над сиротами. Одночасно повідомляємо, що в місцевій парохії в даний час немає потреби встановлювати опіку над сиротами, бо таких сиріт немає. Відтак формуляр не надсилаємо.

Греко-католицький парохіальний уряд в Криниці,
21 березня 1916 р., парох о. Романяк (Романишин?)

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 7.

№ 61

Пр. 17/3.1916

Ч.159/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 21

Високо преподобному греко-католицькому деканальному уряду в Губичах!

До відома, що круглих сиріт після жертв війни в місцевій парохії досі немає.

Одночасно надсилаю поштовим переказом квоту 6 корон від себе, як щорічний членський внесок для комітету опіки над сиротами після жертв війни. Принагідно повідомляю, що повідомлення про соборчик, [який відбувся] 6 березня цього року, я не отримав.

З греко-католицького парохіального уряду Михайлевич,
13/ІІІ.1916 р., парох о. Антін Слонський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 8.

№ 62

Пр. 17/3.1916

Ч.143/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 4.

До всесенійшого греко-католицького дрогобицького деканального уряду в Губичах

Цим [листом] повідомляю Всесенійший греко-католицький дрогобицький деканальний уряд, що в парохії Медвежа на разі немає жодних круглих сиріт, які залишилися після жертв війни.

Від греко-католицького парохіального уряду Медвежі,
8/ІІІ.1916 р., парох о. Олександр Низів
[чорнильна печатка парохіального уряду в Медвежі]

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 9.

№ 63

Пр. 17/3.1916

Ч.139/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 19.

Високопреподобний деканальний уряде!

Повідомляємо, що в місцевій парохії немає жодних повних сиріт, а також про те, що церква не понесла жодних втрат і шкоди під час війни.

Від греко-католицького парохіального уряду Довгого,
9 березня 1916 р., парох в Рибнику і завідувач в Довгому о. Іван Рудавський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 10.

№ 64

Пр. 28/3.1916

Ч.221, 222 і 223/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 13.

Високопреподобний деканальний уряде!

(221) Відповідно до повідомлення Високопреподобного деканального уряду від 10/3.1916 р., Ч. 129 щодо сиріт – жертв війни, доносимо до відома, що досі таких в Кавському немає. Друкований формуляр зберігатимемо надалі.

(222) Одночасно надсилаємо поштовим переказом 6 корон щорічного внеску до «Комітету опіки над сиротами», а також 1 корону особно і 1 корону на Товариство Св. Петра.

Також повідомляю, що я не зможу приїжджати на деканальний соборчик доти, допоки м. Стрий належатиме до найближчого воєнного округу, а також існуватимуть труднощі із паспортом.

Греко-католицький парохіальний уряд Кавського,
24/ІІІ.1916 р., о. Михайло Татомир

(223) Водночас ласкаво прошу повідомити мене, чи не надійшло рішення на моє прохання звільнення від конкурсного іспиту висланого через деканат 17.08.1914 р., Ч. 5.

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7579. – Арк. 11.

№ 65

Пр. 24/2.1916

Ч.106/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]

Ч. 925.

Всечеснійшому деканальному дрогобицькому уряду

Комітет опіки над сиротами жертв війни для Перемишльської єпархії надсилає для загальної громадської інформації правила, яких буде дотримуватися в подальшому:

- 2) Предметом опіки і виховання під покровительством греко-католицького єпископського ординаріату в Перемишлі мають бути передовсім повні сироти у віці понад 4 роки, які в майбутньому не зможуть за себе подбати, щоправда не пізніше настання 20-го віку або ж періоду закінчення школи. Виховання має відбуватися в рамках греко-католицької віри та в національному дусі, щоправда в межах допустимого права нашої Австрійської держави. В цілому, виховання має відповідати соціальному стану родичів сиріт. Усі без винятку сироти мають закінчити народну школу. Їх подальша освіта має залежати від їх здібностей і особистих задатків.

Одні будуть вчитися справи рільництва, другі – ремесла і купецтва, а більш талановиті – матимуть змогу перейти до середніх шкіл. Сироти будуть розселені в чужих сім'ях або в захоронках чи бурсах, або ж в подібних інституціях.

Кошти для виховання сиріт мають покриватися за рахунок державної допомоги, власних доходів сиріт і фондів Комітету. В цісарсько-королівських повітових судах слід утворити місцеві комітети з власними функціональними обов'язками. Внесок до комітетів має становити 1,5 корони щоквартально.

- 2) З метою укладення точного списку повних сиріт Перемишльської греко-католицької єпархії Комітет розсилає 800 примірників аркушів питальника і просить про розсилання їх в межах деканальних урядів усім парохіальним урядам, щоб останні якнайшвидше виконали реєстр і, заповнивши аркуші, повернули Комітетові через Високопреподобну Консисторію.
- 3) Комітет урядує в Перемишлі по вул. Побережжя Франца Йосифа I, Ч. I в камениці Товариства «Віра», щодня окрім неділі та свят. За цією адресою слід надсилати усі листи та перерахунки. [Отримувачем є] Український Комітет опіки над сиротами жертв війни для Перемишльської єпархії.

Покликаючись на відозву цього Комітету укладену у «Єпархіальному віснику», Ч. I. від 1916 р., с. 4, документ 820, Єпископська Консисторія з огляду на таку важливу для нас справу, а також з огляду на інтерес нашої Святої Віри і наше народне добро, доручає Вашій Всечесності зайнятися в межах своєї юрисдикції якнайшвидше поставленими завданнями. На підвладне собі деканальне духовенство слід впливати з усією серйозністю, щоб воно підтримало ініційовану Комітетом акцію, шляхом приєднання нових членів, або ж через зібрання добровільних пожертв, щоб тим самим долучитися до розвитку цієї необхідної справи. Попри благородну ціль допомоги убогим сиротам має також спричинитися до порятунку нашого віросповідного, обрядового і національного стану. Залучені друки квестіонарів слід розіслати по одному примірнику до поодиноких урядів парохій в межах деканату. Заповнені примірники парохіи мають повернути в деканальний уряд впродовж 8 днів. Справу організації місцевих комітетів в приміщеннях цісарсько-королівських повітових судів необхідно підняти на найближчому

деканальному соборчику, якщо не буде для цього якоїсь іншої нагоди. Про виконання вище переліченого слід доповісти в [єпископську консисторію].

Від греко-католицької Єпископської Консисторії,
Перемишль, 17 лютого 1916 р.
[о., протопресвітер] [Карл] Волошинський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7586/7587. – Арк. 1-1зв.

№ 66

Пр. 12/3.1916
Ч.133/ур[яд] це[р]к[овний] [в] Дрогоб[ичі]
Ч. 1521.

Всечесному греко-католицькому деканальному уряду

Доручаємо повідомити усі парохіяльні уряди, щоб впродовж 14 днів до Єпископської Консисторії подали звіт про наступні запитання:

- 1) Чи збереглися під час війни у парохіях (матірних та дочірних) метричні книги? чи повністю збереглися чи лише частково? Яких томів чи сторінок бракує, і за які роки?
- 2) На окремому аркуші вказати скільки парафіян змінило обряд і за яких обставин?
- 3) Скільки парафіян перейшло на «схизматичну віру»?

Від греко-католицької Єпископської Консисторії,
Перемишль, 7 березня 1916 р.
[о., протопресвітер] [Карл] Волошинський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7591. – Арк. 11.

№ 67

Ч.2646, Перемишль, 6 квітня 1916 р.

Всечесному дрогобицькому деканальному уряду

29 березня 1916 р. цісарсько-королівське намісництво у своєму розпорядженні Ч. 9811 повідомило:

«Внаслідок воєнних дій значна частина посівів на сільсько-господарських угіддях Галичини не зійшла. Обов'язком нашого мешканця є дбати, щоб ці посіви сходили, зокрема в інтересах усієї держави і в інтересах кожної спільноти. Тому весною усі угіддя мають бути висіяні. З цією метою прошу Найсвітліший Ординаріат повідомити це прохання духовенству, щоб воно переконувало селян і заохочувало їх до відповідальної праці не тільки на власних ґрунтах, але також на ґрунтах сусідів і на дворових землях, що відповідало б політичним програмам повітової влади».

Подаючи новини до відома духовенства, Єпископський Ординаріат доручає отцям душпастирям докладно розтлумачити народові дану справу і під час проповідей та приватних розмов наполягати, що кожен клаптик землі, чи то власної, чи то сусіда або дворової землі не залишився необробленим. Також, щоб один одному допомагали для того, щоб усе максимально обробити, засіяти і засадити.

Від греко-католицького Єпископського Ординаріату,
[о., протопресвітер] [Карл] Волошинський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7591, 7592. – Арк. 11.

№ 68

Ч.925

До отців: Антонія Слонського – пароха Михайлевич, Григорія Романця – Криниць, Михайла Татомира – Кавсько

Згідно додатку до «Єпархіального вісника», Ч. II, 1916 р., в якому укладено розпорядження Найсвітлішої Єпископської Консисторії про розповсюдження друкованих аркушів про кількість сиріт – жертв війни, необхідно швидко повідомити. У разі відсутності таких сиріт, також слід повідомити, а друк зберігати на майбутнє. Від швидкості виконання розпорядження залежатиме наш успіх, адже після загальних підсумків Комітет отримуватиме субвенції від держави.

Усі парохі деканату, які були присутні на деканальному соборчику від 6 березня 1916 р. в Дрогобичі, склали від себе щорічний членський внесок для Комітету опіки над сиротами у розмірі 6 корон. Дану справу цісарсько-королівське Товариство передало

юрисдикції Найсвятійшого Єпископського ординаріату і Вищого духовенства. Вашим обов'язком і спішним кроком для справи є грошова допомога.

Від греко-католицького дрогобицького деканального уряду в Губичах, 10 березня 1916 р., декан, о. К[ароль] Федорович

1. Михайлевичі, надійшло 13/3.1916, відправлено 14/3.1916 о. А. Слонський
2. Криниця, 17/3.1916 // 20.3.1916, о. Романець
3. Кавсько, 24/3.1916 // 25/3.1916, о. Татомир

Просимо обіжник, щоб найшвидше відчитати та повернути до Губич

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-7587. – Арк. 1.

№ 69

Ч. 25.

До Високопреподобного греко-католицького деканального уряду в Губичах

I. Відповідно до розпорядження найсвітлішої Єпископської консисторії від 13/II.1917 р., Ч. 1743 і згідно надісланого мені листа від Високопреподобного деканального уряду від 23/II.1917 р.. Ч. 158, нижче повідомляю:

- I. За 1916 р. я отримав з релігійного фонду допомогу у квоті 250 корон (двісті п'ятдесят).
- II. Мій теперішній майновий стан дуже складний у зв'язку із понесеними втратами під час війни.

III. Понесені втрати подаю в наступному описі:

- а) втрати внаслідок реквізиції у вересні 1914 р.
 1. близько 168 (метр. сотн.) сіна по 8 корон – 1344 к.
 2. 90 (метр. сотн.) конюшини по 10 к. – 900 к.
 3. 2 племінні корови віком по 5 років – 2 000 корон.
 4. 1 кінь віком 6 років, 16-ї міри (військового гатунку) – 1100 к.
 5. 2 (метр. сотн.) вівса по 20 к. – 40 к.

Разом 5384 к.

За навмисно реквізовані речі цісарсько-королівське військо заплатило лише 400 к. – за корови і 550 к. – за коня, що = 950 к. Відтак загальні витрати внаслідок реквізиції = 4 434 к.

- б) втрати внаслідок шкоди нанесеної воєнними інвазіями
 1. близько 300 (метр. сотн.) сіна по 8 корон – 2400 к.
 2. 36 (метр. сотн.) сіна по 4 к. – 144 к.
 3. трава нескошена на 144 (метр. сотн.) по 5 к. – 720 к.
 4. 7 кіп вівса в снопах – 112 к.
 5. 8 (метр. сотн.) картоплі по 10 к. – 80 к.

- 6. 2 племінні корови віком 4 і 6 років – 2000 к.
- 7. 142 штуки домашньої птиці (дробу) – 590 к.
- 8. втрати господарських знарядь праці – 300 к.
- 9. втрати одягу, білизни і постелі – 1050 к.
- 10. втрати в хатньому інтер'єрі та речах – 750 к.

Втрати внаслідок воєнної шкоди – 8146 к.

Загальні втрати внаслідок реквізиції та воєнної шкоди = 12 580 к.

- IV. Число осіб в родині 7-ро: нижче підписаний (парох), дружина і п'ятеро дітей, з яких двоє синів служать у цісарсько-королівському війську, один навчається у дрогобицькій гімназії, а одна донька навчається у виділовій школі Перемишля, а інша закінчила виділову школу і I-й рік музичної консерваторії, але через брак коштів на подальше навчання зараз перебуває вдома.
- V. Я змушений був позичити квоту 2000 к., з них 600 к. – в Товаристві взаємозабезпечень в Кракові і 1400 к. – у приватних осіб.

[Писано] в Михайлевичах, 25 березня 1917 р.,
парох о. Антоній Слонський

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-9865. – Арк. 1-1зв.

№ 70

Ч. 36.

До Високопреподобного деканального уряду в Губичах

Відповідно до листа від 23/3.1917р., Ч. 158 маю за честь доповісти, що:

- 1) У 1916 р. парох Попелів о. Ігнатій Калужницький отримав 250 корон воєнної допомоги.
- 2) В часі російської інвазії у нього відібрано 6 голів рогатої худоби і пару коней, а також кілька десятків штук домашньої птиці. Окрім цього пограбовано частину хатнього начиння, предметів побуту і гардеробу загальною вартістю близько 1600 к.

Маю 6 дітей, з них 3 сини служать у війську, 1 донька вдома, 2 дітей навчаються в школі (з них 1 донька вчиться в 5 класі ліцею в інституті для дівчат в Перемишлі, а син – в 5 класі перемишльської гімназії).

Парохіальний уряд в Попелях,
8 березня 1917 р., парох, о. Ігнацій Калужницький (Калужняцький)

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-9867. – Арк. 1.

№ 71

Греко-католицький парохіальний уряд Ріпчиць

Ч. 6.

Високопреподобний дрогобицький греко-католицький деканальний уряде

Згідно повідомлення Високопреподобного деканального уряду Ч. 158 від 23/3.1917 р. і розпорядження Найсвітлішої Єпископської Консисторії від 13/3.1917 р., Ч. 1743 маємо честь повідомити:

- 1) Нижче підписаний (парох) отримав допомогу за 1916 р. у розмірі 250 корон, які цісарсько-королівський податковий уряд передає на податок.
- 2) В часі інвазії москалі пограбували все біле (білизну), взуття, одяг і біжутерію, багато меблів пошкоджено, також із закритої пивниці викрали усе столове начиння (зокрема сервети і срібло). Реквізували 5 голів рогатої худоби, поле перекопали під окопи, збіжжя стоптали, 4 сотні козаків з кінями 3 тижні в городі стояли в конюшині, яку стоптали наче гостинець. На подвір'ї нема жодного коня, тому сьогодні від шкоди годі оговтатися. На господарстві всього одна корова залишилася.

Маю двоє дітей: малий хлопчик і донька, яка приватно вчиться на дому в 4-му класі, бо в місті немає можливостей для утримання. Жодних випадків хвороб чи боргів немає. В плані церковних доходів, то слід додатково долучатися до нужденної господарської праці.

Такий стан майнових справ під час війни.

Греко-католицький парохіальний уряд в Ріпчицях,
26 березня 1917 р., парох о. Михайло Журавицький

Джерело: Відділ фондів музею «Дрогобиччина». – Спр. А-9868. – Арк. 1-1зв.

№ 72

Доповідна записка гірничого інженера Г. Марковського Генеральному губернатору про соляну промисловість в Галичині. – Львів, 20 жовтня 1914 р.

Його Світлості пану Воєнному Генерал-Губернатору Галичини

Доповідна записка про соляну промисловість в Галичині

Відповідно до основного австрійського гірничого законодавства, надра не належать власнику землі, а являються власністю держави, [при цьому] їх розробка регламентується спеціальними законами. Але згідно тих же гірничих законів, зварена сіль відокремлюється від права приватного промислу, хоча і є предметом державної монополії. При цьому всяке нововиявлене місцезнаходження потенційної солекопальні повинне бути зареєстроване першовідкривачем у державному казначействі, яке, зі свого боку відчужуючи [нове] місце родовища забирає виявлену територію під свою юрисдик-

цію, а також займається його [подальшою] розробкою або ж залишає законсервованим на невизначений час.

Таким чином, усі місця родовищ кам'яної солі та всі соляні джерела Галичини перебували у розпорядженні австрійської влади, яка із багатьох /1/ отриманих нею [у власність] солеварних заводів, [в момент] запровадження монополії, дали можливість зберегти в Галичині роботу 9-ти заводів, а саме у наступних місцях:

1. Ляцьке	в Добромильському повіті
2. Дрогобич	} в Добромильському повіті
3. Стебник	
4. Болехів	} в Долинському повіті
5. Долина	
6. Калуш	в Станіславському повіті
7. Делятин	} в Надвірнянському повіті
8. Ланчин	
9. Косів	в Косівському повіті

Окрім цих 9-ти заводів, які продукували виварну сіль, при заводі у Калуші також добували кам'яну сіль, яка містила в собі певну кількість калійних солей, при цьому очистка останніх від земляних порід проводилась шляхом вилугування та випарювання.

Західній Галичині знаходилися свої [соляні] джерела та заводи, а також знамениті копальні кам'яної солі в Бохні та Величці /1зв./.

Усі потреби місцевого населення Галичини у вареній солі повністю забезпечувались із місцевих вище вказаних заводів і промислів, при цьому деяка кількість солі, особливо кам'яної, також вивозилась за межі Галичини. Споживання солі в Галицькому краї станом на 1912 рік складала:

вареної солі — 534 603 метричних центнери або 3 207 618 пудів
 кам'яної солі — 164 804 метричних центнери або 988 824 пуда
 Разом — 4 196 442 пуда

Окрім того, для бідного місцевого сільського населення безоплатно надавалось [право] брати розсіл із декотрих нерозроблених державних джерел, але ця пільга була обмеженою. По-перше, точно був визначений об'єм цього соляного розсолу для кожного окремого господарства, а по-друге, були відомими періоди, коли у цих господарствах відбувалося запасання продуктами (соління овочів, м'ясних продуктів та ін.). Кількість солі, яка використовувалася для цього, не піддається точним розрахункам, як через /2/ те, що концентрація соляних розсолів джерел, які роздавалися безплатно, була надто різною, так і через те, що встановлені межі відпуску розсолу коригувалися не строго, хоча усі джерела такого виду знаходилися під наглядом місцевої поліційної влади. Для цілей сільського господарства, а особливо для кормів худоби, проводився відпуск солі по заниженій ціні. Для цілей промисловості добувалися також калійні солі в суміші із вивареною. Дана сіль добувалась на солеварному заводі в Калуші.

Калійна соляна монополія в Галичині стосувалась не тільки видобутку солі, але і торгівлі нею, при цьому особливістю цієї торгівлі була наявність однієї ціни на продаж для всіх населених пунктів Галичини. В останні роки ціна була встановлена у розмірі 20 галерів за один кг (2, 4 фунта) вивареної солі, що при теперішньому фіксованому курсі складало – 1 рубель за 1 пуд.

Для торгівлі /Зв./ сіль формували у своєрідні топки, які мали вигляд пересіченого конусу вагою у 1 кг, при цьому на верхній вузькій частині топки видавлювали особливе державне клеймо. Після цього топки обгортали у тонкий папір і в такому вигляді поставляли в торгівлю.

Але австрійська влада самостійно не відкривала торговельних закладів для торгівлі цією сіллю. [Це призвело до того], що серед населення [сіль] з [певною] комісією на [власну] користь поширювала місцева напівдержавна установа, яка носила назву Крайовий Відділ, який був органом Галицького сейму. Цей Крайовий Відділ також не мав власних складів та торговельних інституцій, а розповсюджував сіль серед населення через наявну в Галичині щільну мережу економічних, сільськогосподарських, споживчих та ін. товариств, а також через приватних осіб. Надаючи «Крайовому відділу» право продажу солі, австрійська влада винагороджувала його за проведення цієї операції двома способами: I) знижкою від фіксованої ціни у розмірі 10 %, тобто по 2 галера з кожного кілограма солі; II) тривалим /З/ кредитом на 1 рік, що особливо було цінним, оскільки продаж солі здійснювався готівкою, яка залишалася в касі «Крайового відділу» і давала йому можливість проводити інші операції, які приносили йому більш значний прибуток, а ніж згадана скидка розміром 10 % від проданої солі. Слід зазначити, що здавання солі на вищевказаних умовах здійснювалася казною на складах промислів і солеварних заводів, а всі витрати за перевезення і торгівлю сіллю зараховувалися на рахунок «Крайового відділу». Операції останнього у 1912 році були наступними:

Витрати на закупівлю солі

вивареної	2 889 600 рублів
кам'яної	967 000 [рублів]
для корму худоби	45 900 [рублів]
калійної	63 900 [рублів]
Разом:	3 956 400 руб[лів]

Прибуток від продажу солі

вивареної	3 231 900 [рублів]
кам'яної	1 102 500 [рублів]
для корму худоби	50 400 [рублів] /Зв./
калійної	73 200 [рублів]
Разом:	4 458 000 руб[лів]

Таким чином, валовий дохід від продажу становив 501 600 рублів, [а] чистий прибуток «Краєвого відділу» від операцій по продажу солі і від користування наданим казначейством річним кредитом в сумі становив 157 896 рублів 60 копійок.

В порівнянні з вивареною сіллю, кам'яна сіль із копалень Бохні та Велички, яку попередньо слід було перемелювати в млинах, в торгівлі раніше таксувалася дещо вище, передовсім по 22 галера за [1] кг, [при цьому] знижка на користь Крайового відділу залишалася такою ж – 2 галери.

Таким чином валовий дохід австрійської казни з галицької соляної промисловості лише за спожиту сіль в межах Галичини становив 3956400 рублів, якщо рахувати, що 1 корона дорівнювала 30 копійок. Якщо ж рахувати вартість корони не по примусовому, а по справжньому курсу, а саме – 39,378 копійок золотом, то вказаний дохід становитиме суму 5 193 170 рублів 64 копійки. /4/

Видобуток вивареної солі в Галичині здійснювався або [методом] випарювання соляних розсолів, які добували з великої та малої глибин, самостійних джерел або ж шляхом розробки покладів кам'яної солі. Всі ці місцезнаходження виварюваної солі розташовані в межах вузької смуги північно-східного схилу Карпатських гір, яка являє собою вихід соленосної глини и мергелів, розташованих над нафтоносними горизонтами, які [в свою чергу] відносяться до верхнього відділу третинної системи. Поклади кам'яної солі в цих родовищах мають гніздовий характер, а сіль добувається лише у тих місцях, де є значні розміри цих гнізд, як от, наприклад, у Бохні та Величці. В інших випадках, коли гнізда кам'яної солі є незначними, ця сіль добувається методом вилуговування, для чого прокладають шахти до солених горизонтів. Від цих шахт у різні напрямки прокладаються горизонтальні ходи, які закінчуються великими та малими камерами. Після цього у ці камери з поверхні накачується прісна вода, яку залишають для розбавлення на /4 зв./ деякий час, який необхідний для природнього розчинення солі. Далі розсіл [за допомогою] насосів подають на поверхню і обробляють на солеварних заводах.

При виявленні природніх виходів соляних розсолів на поверхню землі, з метою збільшення дебету джерела, закладають колодязі або шахти, рідше – бурові свердловини, з яких пізніше насосами викачують соляні розсоли. На карті Ольшевського, яка ілюструє сучасний стан гірської промисловості в Галичині, синіми колами позначено дев'ять солеварних заводів, в яких австрійська влада здійснювала виварку солі в Східній Галичині. Назви цих дев'яти заводів згадано вище. На цій карті позначено близько сотні покинутих соляних заводів, у яких роботи здійснювалися в різний час, [зокрема] до моменту введення австрійською владою соляної монополії в Галичині.

Свідчення про солеварні заводи були зібрані у місті Львові шляхом опитування осіб, які бували на цих заводах. За цими свідченнями, кожен солеварний завод складається з двох відділів, які абсолютно /5/ відрізняються за характером роботи. В одному з них здійснюються роботи з видобутку розсолу на поверхню, а в другому – виварка солі з розсолу. При кожному заводі знаходиться одна чи дві шахти (колодязі) для отримання природнього розсолу. На окремих заводах були шахти з горизонтальними ходами і камерами на рівних глибинах, [які] вели у пласти із сіллю, що служили для вилуговування солі шляхом накачування сюди води. Для викачування розсолів солі із вказаних вище шахт [було] встановлено спеціальні штангові насоси з трубками, які приводилися в рух за допомогою парових машин, для роботи яких діяли парові котли. Викачані розсоли поступають у збірні басейни, звідки [ix] по мірі потреби, перепускають на парильні сковорідки соляного заводу. В залежності від кількості отриманого із шахт соляного розсолу, на заводах встановлювалося більшу чи меншу кількість таких сковорідок, в основному від 2 до 4. Під кожною сковорідкою облаштовано піч, яку можна опалювали кам'яним вугіллям, дровами /5 зв./ або нафтою, в залежності від того, яке паливо дешевше.

Загалом розхід на паливо є одним з найбільших [видів] витрат при обслуговуванні заводу, а тому необхідно шукати шляхи зменшення цих видатків. Безпосередньо за піччю парильної сковорідки встановлюється особлива піч [призначена]

для висушування, яка нагрівається гарячими газами, що надходять в димову трубу з-під [самої] сковороди. Процес роботи по виварюванні солі полягає в тому, щоб випарити воду з розсолу настільки, щоб відварена сіль осіла на сковорідці у вигляді кристалів. В силу випарювання, на сковорідку добавляють нову порцію розсолу, а кристали, котрі осіли витягують скребками на дерев'яні помости, під якими розташовані лари. Із цих помостів, через влаштовані у них люки, сіль опускається в лари, а звідти – на формувальні столи, після чого переноситься в печі для просушування. Із сушильних печей [за допомогою] вагонеток сіль відвозиться на склад, де зберігається до [моменту] її [завантаження у] вагони [та подальшу] відправку на продаж. При австрійському режимі характерною особливістю в господарстві цих заводів /6/ було формування солі в топки, [які] у вигляді зрізаних конусів [мали] точну вагу 1 кг. Ці топки огорталися в тонкий покриваючий папір, [далі] укладалися в ящики і в такому вигляді відправлялися з території заводу. Кількість шахт, [які] забезпечували розсоли, [кількість] сковорідок для виварки солі, а також їх потужності відображені в додатку до цього списку.

Під час добування природнього розсолу зазначені вище шахти для його викачування мають глибину 50 і більше м[етрів], [а] їх поперечний переріз планується квадратним або прямокутним. Довжина сторони цього прямокутника варіюється від 1 до 2 м. При добуванні розсолів методом вилуговування, як це буває у Стебнику та Калуші глибина шахт є значно більшою. Наприклад, в Стебнику – до 120 м, а в Калуші – до 150 [м]. Поперечний переріз цих шахт такий же як вказано вище. Підйом розсолу на поверхню проводиться за допомогою вертикально встановлених штангових насосів, [при цьому] як при добуванні природнього, так і штучного розсолу. Водночас в останньому випадку, до /6 зв./ цих вертикальних насосів, розсіл подається на поверхню із підземних камер [за допомогою] інших спеціальних насосів.

Природний розсіл на місцевих заводах називається «натуральна солянка» або «джерельна», або ж природній чи джерельний розсіл. Отриманий шляхом вилуговування штучний розсіл, має місцеву назву «штучна солянка» або «шахтова», або ж штучний чи джерельний розсіл.

Штучні розсоли отримують тільки тоді, коли вони досягнуть достатньої міцності, а саме від 26° до 32° [за шкалою] Боме. Таку твердість розсіл переважно отримує після перебування води в джерелі близько 1–2 місяців, рідше – довше цього терміну.

Сковорідки на солеварних заводах виготовлені із залізних листів і мають наступну конструкцію: їх ширина [сягає] від 5–6 м до 8 м, а довжина – від 10–12 м до 15 м. Глибина сковорідок [сягає] близько 0,5 м, при цьому вони монтуються з невеликим нахилом від передньої частини печі до димоходу. Загальна /7/ площа таких сковорідок коливається від 60 до 80 м, а інколи досягає [і] 100 м. За пічкою і солеварною сковородою встановлена сушильна піч, яка нагрівається гарячими газами із димоходів. Ці сковорідки та сушильні печі монтуються у критих приміщеннях, а над самими сковорідками знаходяться дерев'яні ковпаки з витяжною трубою.

Сховища для розсолу виготовляються з дерева та каменю покритого цементом або [ж] з бетону. Їх ємкість приблизно дорівнює місячному розходу соляного розсолу на заводі. Ці сховища прикриті дахами.

Роботи з викачування розсолів проводяться цілий рік впродовж одної денної зміни і припиняються лише у випадку [здійснення] ремонту насосів чи переповнення сховищ для розсолів. Роботи з виварення солі ведуться у день та ночі [впродовж] цілого року, і призупиняються [лише] для відпочинку робітників у дванадцяті свята, у неділю, а також у випадку ремонту чи очистки сковорід від шлаків. Очистка від накипів

проводиться кожні два тижні і пристосована /7 зв./ до часу відпочинку робітників. Для такої очистки потрібно близько 36 годин, при цьому з ранку неділі до ранку понеділка відбувається остигання сковорідок. Після цього накип збивається, сковорідки очищаються, миються, і якщо потрібно – ремонтуються, а з вечора понеділка вони знову запускаються в роботу.

Виробництво солеварного заводу перебувало в залежності від числа сковорідок, на яких випарювалися розсоли. Кожна така сковорода в середньому за добу дає 600 пудів солі. Щоправда впродовж року внаслідок зупинок у святкові дні, а також з метою від накипів і для ремонту, ці сковорідки не працюють майже 1/3 [частину] року, а тому впродовж місяця [робота триває] не більше 20-ти робочих діб. Відповідно продуктивність однієї сковороди впродовж місяця становить близько 12 000 пудів солі.

Усі ці заводи розташовані у ближчому чи меншому розташуванні від залізничних станцій, а до окремих з них навіть проведено залізничні колії, як от, наприклад, в Стебнику /8/ і Калуші, де дороги доходять аж до заводських складів. Відстань інших заводів від залізничних станцій наступні: в Дрогобичі – близько 4 км до великого вокзалу і близько 1, 5 км – до малого; в Болехові і Долині близько 4 км, а в Ляцькому – від 6 до 7 км.

На солеварних заводах робітники та службовці працювали у наступному штаті:

При добуванні розсолу: один кочегар, один машиніст.

На роботах по виварюванню солі, при кожній печі в одну зміну [працювали]: один топник, три солевара і чотири формувальники.

Ці робітники складають одну зміну, яких на добу [припадає] 3, по 8 годин кожна. На формувальників покладена робота біля осушувальної печі, а також постачання солі на склад. Таким чином, число робочих залежало від кількості діючих сковорідок.

Нагляд за роботою в солеварні покладался на трьох штейгерів, які працювали по одному у три зміни, по 8 год кожна.

В ремонтних майстернях знаходилося двоє /8 зв./ робітників – слюсар-коваль і його помічник.

На складах для упакування топок солі в папір і ящики на [одну] зміну працювало 3 хлопця. Ця робота тривала у дві зміни по 12 годин.

На вулиці при двох воротах знаходилися 4 вартових, вахта котрих тривала по 12 годин.

Загальний технічний нагляд за усіма виконуваними роботами був покладений на одного старшого штейгера.

Адміністрацію промислу складали: начальник промислу – інженер, в розпорядженні котрого знаходилися один інженер, завідуючий солеварінням, а якщо [ще й існувало] добування штучного розсолу чи кам'яної солі, то ще й один чи два інженери, які завідували шахтами.

В конторі промислу [також] знаходилися: один бухгалтер, один конторник, один приказний для створення робочих табелів та виконання канцелярської роботи, і один розсильний-вартовий.

Для надання медичної допомоги запрошувався лікар на [окрему] місячну зарплатню.

Деякі роботи надавались згідно наряду за річним договором. Наприклад, /9/ для постачання води, розвезення в межах промислу палива, постачання матеріалів, вивозу сміття, а також для поїздок працівників адміністрації заводу. Візничий наймався із двома кіньми на річний термін. Водночас для цієї потреби існував екіпаж [із власного реманенту соляного] промислу.

Підвіз палива для промислу забезпечував підрядчик за річним контрактом.

Окрім того наймався один постійний робітник, переважно каменяр, а поза ним, при потребі, наймалися [інші] робітники й переписувачі.

Заробітна плата службовців і робітників видавалась [згідно] нижче поданих розмірів. Оплата робітникам при печах соляних заводів була договірною, а її розмір на кожному промислі різнився, однак дорівнював приблизно двом коронам за кожні 100 кг вивареної солі. Розподіл цієї оплати між окремими робітниками був неоднаковим, при цьому розміри отриманої робітником платні значною мірою залежали від тривалості його служби в промислі. Денний заробіток такого робітника дорівнював 3–4 коронам. /9 зв./

Кочегар при видобутку розсолу отримував близько 4 корон на день, машиніст близько 150 корон на місяць, а коваль-слюсар при майстерні близько 100–120 корон.

Хлопці по запаковуванню топок солі отримували оплату праці на розсуд «Крайового відділу», але не вище 3 корон на день. Охорона отримувала 3–4 крони на день.

Штейгери отримували близько 150 корон на місяць, а старший штейгер окрім цього мав ще й додаткову надбавку близько 50 корон на місяць.

Начальник промислу отримував близько 500–700 корон на місяць, а інженери, які завідували солеварінням і шахтами – по 400–600 корон, щоправда розмір платні цих осіб залежав від чину, який вони посідали.

Службовці контори отримували місячну заробітну плату у наступних розмірах: бухгалтер – 300–350 корон, контролер – 250–300, приказний – 100–110 корон, в залежності від часу здійснення служби у промислі.

Винайм пари коней з батраком обходився на місяць близько 250–300 корон. /10/

Якщо при соляних промислах розташовувалися житлові приміщення, то вони надавалися службовцям і робітникам не безкоштовно, а по заниженій ціні. Паливо надавалося усім службовцям і робітникам незалежно від того чи мали вони житлові приміщення в межах промислу чи ні, щоправда лише в межах усталеної норми, при цьому за оплату у розмірі в половину вартості палива.

Як зазначалося вище, усі потреби місцевого населення у солі повністю забезпечувалися виробництвом місцевих соляних промислів і заводів. З іншого боку, за наявності у краї державної монополії на добування і продаж солі, яка була розрахована на постійну діяльність місцевих промислів, у місцевих промисловців [таки] не було в наявності більших чи менших запасів [готової] солі. Із початком воєнних дій у краї припинилися роботи на місцевих солеварних заводах, а разом з тим і постачання солі для задоволення потреб місцевого населення. Найбільші торгівельні запаси швидко закінчилися, а останнім часом [навіть] вже спостерігається гостра потреба в солі, і як наслідок – захворювання /10 зв./ цингою та іншими хворобами на цьому ж ґрунті.

Підвіз вареної солі в Галичину з Росії в даний час [є практично] нереальним, оскільки існуючі вузькоколіїні галицькі залізні дороги, які мають незначну пропускну здатність, сьогодні повністю виконують потреби воєнного відомства, а тому є практично зачиненими для приватних вантажів. Єдиний правильний спосіб швидкої поставки солі населенню полягав у тому, щоб відновити роботу на цих державних солеварних заводах, які перебували у відомстві місцевої російської адміністрації. Ці заводи повністю збереглися, а оскільки вони були власністю австрійської влади, то сьогодні, зрозуміло, [вони] повинні перейти у підпорядкування російської казни. Оскільки при встановленні в Галичині російської адміністративної влади тимчасово зберігався місцевий уклад життя, то при відновленні роботи місцевої соляної промисловості логічним було

б зберегти не тільки державну розробку соляних джерел, але й порядок виробництва та продажу цієї солі. Передовсім [слід] по встановленій однаковій ціні передати [сіль] у продаж однієї із місцевих організацій /11/ [з метою її реалізації] для усього зайнятого [російською армією] краю, і встановити цю ціну в розмірі, який існував в країні перед війною, щоправда [одночасно] змінивши цю ціну з австрійської грошової валюти – на російську.

Із вище згаданих 9-ти солеварних заводів, які знаходяться на території Східної Галичини – 8 (за виключенням [у] Ляцькому) потрапили під російське управління. Ці 8 заводів розташовувались на більш чи менш віддалених відстанях один від одного, [а саме] у півніжних східного схилу Карпат протяжністю у 150 верст: від міста Дрогобича до гірського Косова, [що] біля границь Буковини. Незважаючи на те, що ці заводи розташовувались поблизу залізничних ліній, що надавало зручність для збуту добутої солі, [фактично лише] два з них, а саме в Дрогобичі і Стебнику, у даний час можна визнати [як] найбільш пристосовані до даних умов, [зокрема] через те, що вони розташовані поблизу потужного нафтопромислового району Борислава і Тустанович, а також державного нафтопереробного заводу в м. Дрогобичі. [Це] дає можливість легко постачати ці заводи дешевим нафтовим паливом. Дана обставина значною мірою могла б усунути і /11 зв./ [проблему] встановлення технічного нагляду на цих двох солеварних заводах, оскільки існує пропозиція організувати державне управління нафтопереробним заводом. За цих умов цілком можливо спочатку об'єднати державне управління нафтопереробним заводом з державним управлінням соляним промислом.

Що ж стосується решти 6-ти солеварних заводів, то роботи на них могли б в найближчий час також бути відновлені, при цьому у першу чергу довелося б відновлювати два найближчі до Дрогобича заводи, а саме в Болехові і Долині. Після цього слід відновити роботу на заводах в Делятині і Ланчині, які знаходяться поряд один з одним. Цілком можливо, [що] цими шістьма заводами варто було б обмежити [процес] відновлення роботи з видобутку солі в краї, оскільки завод в Косові знаходиться практично на границі Буковини, [і] значно віддалений від усіх інших. Натомість завод в Калуші, [який] одночасно виробляє і калійну сіль, навряд чи прийдеться повністю запускати через відсутність збуту цієї калійної солі, а тому цей завод в експлуатації виявився б менш вигідним в порівнянні з іншими /12/. До того ж існують підстави вважати, що виробництво 6-ти згаданих заводів виявиться достатнім для забезпечення потреб місцевого населення. Що ж стосується відновлення видобутку калійних солей у місті Калуші, то це питання по великому рахунку є важливим для промисловості Росії, [оскільки] являло собою предмет докладної записки, тим більше, що завод має пряме відношення до питання задоволення потреб місцевого населення у вивареній солі.

З метою постачання сіллю місцевого населення та воєнних частин краю, а також з огляду на незначні грошові затрати на відновлення роботи солевидобувної справи, місцевою адміністративною владою було запропоновано відновити в найближчий термін згадану роботу за кошти казни. Нагляд за цими роботами на кожному солеварному заводі слід доручити наглядачеві соляного промислу, в обов'язки котрого слід включити: технічний нагляд за процесом добування розсолів і виварювання із них солі, ведення промислового господарства щодо винайму службовців і робітників, закупівлю і розхід палива, а також розрахунки [щодо] /12 зв./ зберігання і продажу солі. На чолі усього соляного промислу краю слід призначити наглядача за соляними промислами, із невеликим штатом службовців при ньому, [а також] призначити постійне місце його перебування у м. Львові. До обов'язків наглядача слід включити: нагляд за правильним

виконанням робіт на кожному солеварному заводі, охорона тунельних соляних джерел і переслідування соляних корчмарів, нагляд за соляною торгівлею в краї, догляд за своєчасною поставкою солі залізними дорогами [аж] до місць поставки тій організації, яка буде відповідати за продаж солі в [цілому] краї.

До цього у пропонованому проєкті враховано кошториси видатків на організацію державного соляного промислу в Галичині, видатки на створення посади наглядача із штатом службовців, а також на здійснення роботи у двох соляних заводах – в Дрогобичі і Стебнику. При підрахунку цих витрат було прийнято [наступне]: по-перше [те], що особи зайняті на цих посадах будуть залучені з Росії, як на тимчасову службу, з огляду на можливу /13/ докорінну зміну порядку виробництва соляного промислу в Галичині після закінчення війни; по-друге, висока вартість життя, викликана, в даний час обставинами воєнного часу. Згідно даного проєкту усі видатки на організацію державного видобутку солі вираховуються в наступних розмірах:

1. Загальний нагляд за соляним промислом за місяць 1055 руб[лів].
2. Здійснення роботи на заводі в Дрогобичі за місяць 5215 [рублів].
3. Здійснення роботи на заводі в Стебнику за місяць 8905 [рублів].

Разом за місяць: 15 175 рублів

4. Одночасні видатки на ведення канцелярії наглядача за соляними промислами 1000 рублів.

До уваги [слід] врахувати [й те], що прямого кредиту на відновлення роботи соляної промисловості в Галичині казна немає, [а також й те], що розмір доходів від продажу солі буде значно перевищувати суму необхідну для покриття видатків виробництва цього [виду] державного промислу /13 зв./. [Тому] варто було б встановити наступний порядок грошових операцій для даного питання:

1. отримання авансу, [який би] забезпечив двомісячну роботу вищезгаданих промислів у розмірі 31 350 руб[лів];
2. усі суми, які будуть виручені від продажу солі, через покриття необхідних видатків за сплату фрахту, заготівлю мішків та ін., повинні надходити в місцеве польове казначейство м. Львова на поточний рахунок державних соляних промислів;
3. витрачення сум із вказаного поточного рахунку, як [засіб] погашення отриманого початкового авансу, так і на поточні видатки для експлуатації соляних промислів, дозволяються в окремому випадку, [але] відповідно до доповідної Генерал-Губернатору Галичини [від імені] наглядача за соляними промислами;
4. після закінчення звітнього року, згідно розпорядження Генерал-Губернатора, отриманий надлишок від накопичених сум, виручених від продажу солі [та] з огляду на видатки по утриманню державного соляного промислу, зараховуються до прибутку казни.

Якщо б постала необхідність відновити роботу /14/ окрім Дрогобича і Стебника й на інших заводах, як от у Болехові, Долині та ін., то кошториси на ці роботи могли б бути укладені відповідно до [аналогічних] кошторисів видатків у справі заводів Дрогобича і Стебника. А після їхнього ствердження Генерал-Губернатором, вони могли б бути виконані за рахунок суми вище вказаного особистого рахунку соляних промислів, відкритого при польовому казначействі м. Львова або за рахунок особливого

На солеварних заводах Дрогобича і Стебника у якості палива можна було б використовувати нафтову мазуту, яку можна було б отримувати з наявних запасів цього продукту, який знаходиться у державному нафтопереробному заводі Дрогобича. На складах цього заводу зберігається настільки велика кількість мазути, що навіть за умов забезпечення нею потреб в паливі для Галицьких залізних доріг і Львівського громадського управління впродовж цілого року, її запаси [й надалі] залишатимуться чималими. /14 зв./

Розподіл солі серед місцевого населення, в своїй основі, являється складним завданням, успішне виконання котрого заведве під силу державним органам. Усвідомлюючи це, австрійська влада ухилилася від продажу солі /16/, і передала цю операцію

місцевому органу самоуправління – Крайовому відділу, який зі свого боку шляхом складних і різнобічних механізмів виконував це завдання. В даний час згаданий Крайовий відділ не функціонує, [а] тому не може бути використана створена ним система організації торгівлі сіллю. У даний час єдиний шлях полягає у передачі цієї справи в приватні руки, що, правда, навіть у цьому випадку за обставин воєнного часу, соляна торгівля у краї не скоро могла б зреалізуватися.

Варто мати на увазі, що роздрібна торгівля сіллю неприваблива для комерсанта, оскільки вона вимагає дрібного покупця, який споживає цей продукт лише [на] декілька копійок, [але] при цьому створює значні витрати не тільки при перевезенні і зберіганні, але й при відпуску товару покупцеві. Такі умови торгівлі сіллю враховуються купцями, які в даному випадку виборють для себе по-перше право монопольної торгівлі, а по-друге збільшують винагороду за рахунок комісії, тим більше /16 зв./, [що] цю торгівлю доводиться здійснювати в умовах воєнного часу та в обставинах порушення умов нормального життя.

З метою забезпечення інтересів казни у торгівлі сіллю під час вибору контрактів необхідно в першу чергу мати на увазі комерційну складову. Передання торгівлі сіллю в приватні руки згідно встановленого в Росії методу торгів у теперішніх умовах в Галичині є не реальним, позаяк важко встановити не тільки вигідний район збуту солі, але й також необхідну для торгівлі кількість [цієї] солі. За таких умов для купців стає невідомою ціна виконаного підряду.

У даний час маємо одну пропозицію від Галицького Земського Кредитного банку у м. Львові, який прагне взяти на себе торгівлю солі у Східній Галичині на наступних умовах:

1. банк бере на себе продаж вивареної солі населенню Галичини на нижчеподаних умовах, терміном на один рік від дня заключення договору. Якщо /17/ після закінчення війни буде підписано мир, до моменту закінчення дії річного строку договору, [то] російська влада матиме право припинити дію цього договору раніше закінчення річного строку.
2. для продажу [солі] банк влаштовує у Львові центральний склад, і в силу необхідності засновує склади в кожному більш значному повітовому місті.
3. сіль повинна продаватися за однаковою для усієї Галичини ціною, встановленою Воєнним Генерал-Губернатором Галичини або уповноваженими особами. Торгівля сіллю повинна здійснюватися у ті дні і години, коли властиво організовується торгівля.
4. управління державними соляними промислами надає банку для торгівлі лише ту кількість отриманої на державних заводах солі, яка залишиться після забезпечення потреб воєнного відомства і державних установ.
5. згідно заяви банку цю сіль державне управління заводами доставляє [у вигляді] франко на залізничні станції тих повітових міст, у яких банк відкрив [власні] склади. /17 зв./
6. згідно домовленості банку з управлінням державного соляного промислу, сіль за допомогою вагонів може бути доставлена і в інші залізничні станції, окрім тих котрі згадані в пункті [№] 5.
7. з часу прибуття вантажа [із] сіллю до призначеної станції впродовж 33 днів банк [має здійснити] оплату за сіль, вносячи [її] до казни у м. Львові. Про кожну здійснену оплату банк зобов'язується письмово повідомляти управління державного соляного промислу впродовж найближчих 3 днів.

8. на погашення видатків щодо здійснення торгівлі сіллю, банк отримує до 25 копійок за пуд солі переданий йому на комісію. Ця оплата отримується банком під час внесення ним платіжки [безпосередньо] в казначейство.
9. якщо [ж] банк не відкриє при соляному заводі торгівлю сіллю, то управління державними соляними промислами отримує право здійснювати цю торгівлю за ціною встановленою для усієї Галичини.
10. якщо сіль буде поставлятися банку в /18/ тарі (мішках), то банк повинен заплатити повну вартість тари, але разом з тим він обумовлює цю вартість у ціні [солі призначеної] для покупця, якщо [ця] сіль буде продана у тарі.
11. якщо адміністративна влада вимагатиме відкриття складів чи торгівлі сіллю в таких населених пунктах, де до цього склади не були відкриті банком, то за пропозицією адміністрації соляних промислів, банк зобов'язується в усталений термін (не менше як двох тижнів) організувати в цих пунктах постійну торгівлю сіллю. Якщо ж банк цього не виконає, то управління державними соляними промислами має право дозволити торгівлю сіллю у даних пунктах іншим підприємцям на тих же умовах.
12. банк зобов'язаний проводити вагову роздрібну торгівлю сіллю. Найменша кількість відпущеної солі за один раз має дорівнювати 1 кг.

Ці ключові підоснови в цілому є допустимими, зокрема в силу того, що не потрібно [отримувати] від державного відомства жодних гарантій ані у відношенні кількості наданої для торгівлі солі /18 зв./, ані у відношенні можливості [екстрених] випадків в умовах воєнного часу, ані щодо можливої конкуренції [із] привозною російською сіллю. [При цьому] вимагаються лише зрозумілі умови монопольного продажу солі з галицьких соляних промислів і державна поставка цієї солі до місць збуту, оскільки банк, як приватна установа, в даний час позбавляється права транспортування солі по галицьким залізничним коліям. З метою забезпечення населення краю сіллю, місцева адміністрація, серед іншого, могла б попросити у воєнного відомства відповідні дозволи на транспортування порівняно невеликої кількості державної солі до місць її споживання. Таким чином закономірним є питання про прийняття до юрисдикції казни видатків на перевезення солі в мережі ліній галицьких залізничних колій. [При цьому] транспортування із станцій в глиб країни бере на себе банк.

Іншою вагомою умовою цієї пропозиції є розмір тої винагороди, яку банк вимагатиме на свою користь за здійснення [операції з] продажу солі в краї. Банк встановлює цю винагороду у вигляді фіксованої ціни 25 копійок за /19/ пуд проданої солі (згідно пропозиції 5 корон за 100 г солі).

Докладно зупиняючись на цій оплаті слід мати на увазі наступне. Оцінка цієї умови з огляду на прийнятність для казни безпосередньо залежить від фіксованої ринкової ціни на сіль. Якщо ця ціна буде встановлена по 20 галерів за 1 кг або 1 рубль за пуд, то відповідно 25 коп[іюк] за пуд буде складати 25 % від проданої солі, що явно слід визнати дещо завищеним [в якості] прибутку, тим більше, що сіль для самої казни буде коштувати близько 20 коп[іюк] у її виробництві + ще декілька копійок за її транспортування до місця продажу. Якщо ж продажна ціна солі була б встановлена так само, як і для російської солі, а саме 30 галерів за 1 кг чи 1 рубль 50 копійок за пуд, то виручка банку складала б лише 16, 2/3 % від продажної ціни при подальших рівних умовах, що являє собою вповні прийнятний прибуток за теперішніх обставин воєнного часу.

Варто звернути увагу на те, що банк не претендує /19 зв./ на виплату йому винагороди за всю отриману на заводах сіль, а лише за ту її кількість, яку казна, при забезпеченні всіх своїх воєнних та інших потреб, визнає необхідною для продажу банком.

У своїх умовах банк не торкається питання надання ним грошової застави чи іншої власності для забезпечення надійного виконання умов договору, головним чином грошового внеску за кредитну сіль впродовж місяця. У перші місяці цей кредит заледве буде перевищувати суму 50 000 рублів, оскільки на солеварнях Дрогобича та Стебника на місяць буде отримуватися близько 70 000 пудів солі, за яку банк повинен буде вносити до казни по 75 копійок за пуд (решту 25 копійок будуть нараховуватися банку за комісію). Здавалось би ця обставина не повинна була б стати перепорою для підписання договору про продаж солі між банком та казною, оскільки цей банк являється солідним, комерційним і благонадійним, у чому слід бути впевненим. Цей за своєю суттю земельний банк /20/ має у своєму розпорядженні значні земельні застави, які дозволяють забезпечувати усі його обов'язки.

Для здійснення державної розробки соляних промислів і розповсюдження добутої на них солі серед населення краю, промисловій адміністрації необхідно (як вказано вище) забезпечити вільний вивіз цієї солі [в межах] залізничних колій Галичини. Якщо б було визнано достатнім відновлення роботи на двох державних заводах в Дрогобичі та Стебнику, то ми мали б для продажу близько 72 000 пудів солі на місяць, яку доводилося б відправляти із станції в Дрогобичі чи під'їзних шляхів, які знаходилися поряд із нею. Приймаючи до уваги середню вантажопідйомність галицьких залізничних доріг вагою у 600 пудів, для транспортування 72 000 пудів солі потрібно було б близько 120 вагонів на місяць, [що] в середньому [складало б] 4 вагона в день. Відправка цих вагонів відбувалася б із станції в Дрогобичі у різні напрямки – до залізничних станцій більших чи менших міст Галичини. Напередодні розробки державних соляних промислів в управлінні галицькими залізничними коліями бажано було б з'ясувати /20 зв./ питання про те, чи має можливість державне управління соляними промислами розраховувати на отримання вказаної вище кількості вагонів, [і] який фрахт буде встановлений на цих дорогах щодо транспортування державної солі?

20 жовтня, 1914 року
м. Львів

Джерело: ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 1–21. Переклад з російської – автора.

№ 73

Опис дрогобицького соляного заводу укладений гірничим інженером Г. Марковським, як додаток записки. – 5 листопада 1914 р., м. Дрогобич

23 жовтня цього ж 1914 року у місті Дрогобичі мною був оглянутий державний солеварний завод. Під час візиту до цього заводу [тут] виконувалися роботи виключно щодо виварювання солі, при цьому лише на одній із двох наявних сковорідок. Згідно пояснення адміністрації заводу, підприємство не працює повним ходом через нестачу коштів для оплати праці робітників і закупівлі палива, а також внаслідок переходу частини робітників до австрійського /21/ війська. Існуюча адміністрація заводу і робітники являли собою залишок старого штату, який працював за часів австрійського управління заводом.

У м[істі] Дрогобич солеварний завод займає доволі розлогу територію. В межах заводської території знаходяться дві шахти для добування розсолу, криті будівлі із солеварними печами і складами солі, крита дерев'яна комора для зберігання добутого розсолу, хлів для зберігання кам'яного вугілля на паливо і чимало малих службових приміщень різного роду.

Стара шахта має назву «старостинське джерело» і має глибину 57 м, [а] при поперечному перерізі [має розмір] 3х4 м. Рівень розсолу у ньому утримується [на глибині] 12 м від забою. Зруб цієї шахти прогнів і викривився, у зв'язку із чим останнім часом ця шахта не експлуатується і потребує капітального ремонту для перекриття зрубу.

Нова шахта має назву «королівське джерело № 1» [і] має глибину 45 м, [а в] поперечному перерізі [нараховує] 3х4 м. Рівень розсолу в шахті в середньому становить 16 м від рівня забою, але коливається /21 зв./ в залежності від кількості атмосферних опадів. Добування розсолу з обох вказаних шахт здійснювалося за допомогою штангових насосів і тридюймових чавунних труб. У кожній шахті було по два таких насоса, які приводилися в дію за допомогою балансиру. Балансир кожної шахти отримував коливальний рух від спеціально вмонтованих парових машин за допомогою дерев'яних штанг. Робота по відкачуванню розсолів здійснювалася тільки в денну зміну, а [самого] розсолу з одної шахти було достатньо для роботи двох заводських сковорідок.

Добутий розсіл мав велику міцність, а саме 32 кг солі в одному гектолітрі розсолу.

Викачаний із шахт розсіл поступав в спеціальні комори (збірники), які в Дрогобичі [були] виготовлені із дерева і являють собою ряд ларів укладених на цегляних фундаментах. Ці лари містяться у двох критих дерев'яних хлівах, глибина яких становить 1, 8 м, а загальна площа – 150 м. Таким чином 1 см глибини містить 15 гектолітрів розсолу. Об'єм цих збірників дорівнює /22/ близько 8-ми денному розходу солі на одній сковороді.

В заводському приміщенні поміщаються дві автономні випарні сковороди із сушильними печами та великими дерев'яними ларами для зберігання солі до [моменту її] просушування. Площа кожної сковороди має $10 \times 8 = 80$ квадрат[них] метри, [а] їх глибина – трохи менше половини метра. Ці сковорідки вмонтовані на цегляних фундаментах, висотою близько двох метрів, і підтримуються в камері печі декількома рядами опорних чавунних стовпів. Сковорідки склепані з котлового заліза. Над кожною сковородою міститься дерев'яний ковпак з витяжною трубою, які підвішені до стропила кришки. Під сковорідкою пічка нагрівається нафтовими форсунками розташованими з короткого боку сковороди. Через чавунні труби [направлені] із збірників розсіл поступає на сковорідку самотоком і безперервним струменем, [який] регулюється краном. Із сковорідки кристали солі вигрібаються спеціальними скребками на довгих жердинах, [після чого] ця сіль початково укладається на дерев'яний поміст вмонтований на одному рівні із краєм сковорідки. Тут сіль частково просихає, після чого її опускають через отвір в поміст /22 зв./ на дерев'яні лари. На ларах сіль оббивається качалками [з метою] надання їй [необхідної] щільності. З лар сіль вагонетками подається до формувальних столів, де вона формується в топки, які мають вигляд зрізаного конусу вагою в один кілограм. [Після цього] топки одразу переносяться в сушильні печі і викладаються у два ряди – одна над одною. У кожній камері міститься по 470 таких топок. Загалом існує 12 камер – по 4 в кожній сушильній печі. В камерах для просушування сіль залишається на [термін] від 4 до 6 годин. Цілі топки витягуються [на зовні] і подаються на склад, а розбиті об лари топки перемішуються із свіжою сіллю, після чого поступають на нове формування.

Друга піч має абсолютно ідентичну із першою [пічню] конструкцію.

Згідно наданої конторою заводу інформації, робота [на дрогобицькому заводі] була відновлена **22 вересня 1914 року** за новим стилем і за час до **5 листопада** цього року було виготовлено 3 284 метричних центнери [солі]. До початку роботи [на заводі] було 710 центнерів [солі], а загалом – 4024 центнери. За цей час було забраковано 80 центнерів, продано – 3399 центнера 59 кілогр[ам], безкоштовно видано для російських військ – 154 центнери 57 кілогр[ам], /23/ нез'ясовані витрати – 16,07 кілогр[ам], під час безпорядків **29 жовтня** за новим стилем [було] пограбовано – 77 центнерів 59 кілограм, а повернено не переробку в завод – 80 центнерів. Загалом витрачено 3727 центнерів 92 кілограма [солі], а [станом] на 5 листопада в наявному залишку [зберігалось] – 216 центнерів 8 кілогр[ам], тобто 1 296 пудів не рахуючи солі, яка знаходилася на ларях.

Від **29 вересня до 5 листопада [1914 р.]** нового стилю за продані 3399 метричн[их] центнера 69 кілогр[ам] [ціною] по 18 галерів за кілограм було виручено 61 194 корони 42 галера. Окрім цього різноманітний дохід складав 479 корон 10 галерів. З цієї суми [на] заробітну плату робітникам та службовцям було витрачено 13 017 корон 10 галерів, сім'ям робітників, які пішли воювати у австрійську армію – 4791 корону 44 галери, на закупівлю нафтового палива – 5579 корон 95 галерів, магістрату міс[та] Дрогобича видано – 32 210 корон, а на [інші] різні витрати – 1753 корони 74 галера. Загалом витрачено 57 352 корони 23 галери, а в наявності залишилося 4321 корону 29 галерів.

Із наведених статей видатків бачимо, що велику частку сум завод передав магістрату міс[та] Дрогобича (39 210 корон), а також витрачено на оплату утримання /23 зв./ сімей солдат австрійської армії, [які були] колишніми робітниками заводу (4791 к[о] [она] 44 гал[ери]). Такі статті видатків є абсолютно зайвими і не мають відношення до потреб заводського виробництва.

Як зазначалося вище, завод почав працювати з 22 вересня [за] нов[им] ст[илем] тобто 9-го вересня [за] ст[арим] ст[илем]. З'ясовуючи питання, ким був дозволений [запуск] роботи на заводі, виявилось, що 5-го вересня [дозвіл надав] інтендант Кубанської козацької дивізії **капітан Белецький**, який ствердив записку наступного змісту:

«Пред'явник цього [документа] **Фердинанд Гофбауер** залишений [на посаді] старшого в державному соляному заводі. Згідно наказу начальника дивізії, прошу його не чіпати».

Пізніше, **8 вересня**, згідно підпису коменданта міс[та] Дрогобича, **осавула Ткачова**, було стверджено посвідчення наступного змісту:

«Згідно наказу командира I-ї кубанської козацької дивізії, **Карл Банко** залишається [на посаді] директора державного солеварного заводу в Дрогобичі. Він зобов'язаний терміново розпочати необхідні роботи на заводі, вести грошову та матеріальну звітність /24/ в усіх справах установи і щотижнево подавати звіт у цій [справі] коменданту міста».

Після цього бургомістр міс[та] Дрогобича передав мені польськомовну копію наступного документа:

«Приказ російської воєнної влади тимчасовому управлінню міста Дрогобича.

Російська воєнна влада доручає терміново привести в дію весь солеварний завод.

Видобути сіль потрібно якомога швидше складати в діючому порядку в магазинах призначених для цих цілей.

Доручаємо магістрату прийняти у власність та управління солеварний завод [з метою] виконання необхідних обов'язків.

У випадку, коли б з якихось причин виробництво солі стало неможливим, діюче управління міста зобов'язується продавати розсіл, відповідно до ціни виробленої солі один гектолітр дорівнює тридцяти топкам солі.

З російської воєнної команди в міс[ті] Дрогобич дня **29/9–[19]14. осавул Ткачов**».

Із наведених даних бачимо, що роботи на заводі /24 зв./ дійсно здійснюються з дозволу російської влади, хоча це [було] оформлено [за] доволі спрощеною процедурою. Що ж стосується порядку здійснення самих робіт [з] виробництва [і] продажу солі, а особливо порядку витрат коштів отриманих від проданої солі, то усе це здійснюється без належного нагляду, а витрачання коштів магістратом міс[та] Дрогобича [відбувається] неправильно, у чому довелося [особисто] переконатися при ознайомленні із даною справою.

Не торкаючись питання щодо здійснених витрат, я [схильний] вважати, що в майбутньому існуючий порядок витрат коштів і ведення звітності заводу повинен бути серйозно змінений, а саме:

1. в подальшому, до [моменту] встановлення в краї гірничотехнічного нагляду за соляним промислом, про що я зазначив вище, дрогобицький солеварний завод необхідно підпорядкувати безпосередньому нагляду повітового начальника;
2. усі виручені від продажу солі кошти повинні передаватися повітовому начальнику у встановлений ним термін;
3. напередодні здійснення оплати робітникам і службовцям заводу заробітної плати /25/, а також виплати рахунків за нафту та інші матеріали, [усі] рахунки повинні бути подані для огляду повітовому начальнику з метою особистого візування та дозволу на виконання цих коштів;
4. надлишок прибутку над сумою видатків щодо утримання заводу повинні щомісячно проходити через канцелярію губернатора для [наступного] розпорядження воєнного генерал-губернатора краю, як обіговий кошторис [спрямований] на розвиток і утримання державного соляного промислу в краї;
5. на дрогобицькому соляному заводі необхідно встановити постійну охорону із [числа] військових чинів.

Що ж стосується викладених вище роздумів з приводу організації соляної справи в краї, то отримані при огляді дрогобицького соляного заводу дані не викликають якихось сумнівів.

[автограф] Гірничий інженер Г. Марковський
/25 зв./

Джерело: ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 694. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 21–25. Переклад з російської – автора.

№ 74

Повідомлення журналістів газети «Діло» про повітове віче в Дрогобичі під проводом д-ра Горбачевського, 6 жовтня 1918 р.

Дрогобич, 8 жовтня 1918.

Організація тутешного повіта бажала уладити в дни 22 вересня маніфестаційне віче в Дрогобичі під голим небом, та староство заборонило приступно для всіх віче і супроти того треба було обмежитися на довірочних зборах, які відбулися дня 29 вересня. Хоч того дня ішов цілий день дощ, явилось в Дрогобичі поважне число відпоручників з різних громад повіта, які заповнили щільно салю готелю «Даманданс». Збори отворив др.

Горбачевський виясняючи ціль та значінне їх, по чім на його предложения вибрали присутній головою посла до парламенту С. Вітика, а заступником Петра Осередчука, а секретарем п. К. Мацюка. Референт др. Віктор Пацлавський в основно обдуманім і з жаром виголошенім рефераті представив історію змагань нашого народу в Галичині до здобуття національно-політичної незалежності та безпеки, яка в теперішню пору грозить нашому народови проти якого цілою силою іде зорганізована Польща у сполучі з Мадярами. Польські політики зуміли довести до того, що міжнародний договір заключений в Берестю не зів'язав дотепер через Австро-Угорщину ратифікований, хоч його ратифікували всі інші співконтрагенти Австро-Угорщина не додержала своїх зобов'язань і супроти теперішнього курсу її політики нема виглядів на те щоби тепер переведено поділ Галичини. Які гаразди чекали би наш нарід на випадок прилучення Галичини до Польщі, ілюстрував бесідник фактами з історії польсько-українських взаємин та поставив резолюцію з домаганням безпovolочної ратифікації Берестейського мира і виконання його постанов в цілій основі, а протестом проти прилучення східної Галичини до Польщі і домаганням утворення для українських земель в Австрії окремого коронного краю з своїм соймом і адміністрацією. Учасники зборів поставили крім того домагання до українських парламентарних послів, щоби вступили супроти правительства на дорогу найострійшої безоглядної опозиції. Для скріплення і піддержання поставлених резолюцій забрав слово др. Горбачевський а опісля посол Вітик, який вказав на те, що наш нарід не повинен спускатися на ніяку сторону о поміч, бо лиш спільними силами зєдинені і зорганізовані добудемо собі волю державної самостійности. Піддані під головование резолюції прийняли одноголосно. Слідував відтак реферат в справах шкільних виголошений п. Іваном Ліщинським, який представивши стан нашого шкільництва загірив зібраних до поширення ідеї закладання приватних шкіл власними фондами, бо лиш рідна школа сповнити може задачі, які ставить до школи суспільність, поставлені референтом резолюції збори прийняли, а відтак голова замкнув збори.

Джерело: Газета «Діло». – 6 жовтня 1918 р.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 154–155.

№ 75

Звернення колишнього посла до Віденського парламенту Семена Вітика від імені Окружного уряду ЗУНР в Дрогобичі до польських жителів і робітників Борислава, Тустанович і околиць з вимогою перейти на бік української влади і скласти зброю

Дрогобич, 7 листопада 1918 р.

Obywatele, Robotnicy Borysławia, Tustanowic i okolicy!

Zwracam się do Was, jako wybrany przez Was poseł do austriackiego parlamentu, który zakończył swój żywot, jak w ogóle skończyła swój żywot Austria.

Kajdany padły. Każdy naród tworzy swoje państwo. Polacy stworzyli już Swoje i my, Ukraińcy, tworzymy nasze. W skład państwa ukraińskiego wchodzi i ziemia drohobycka, bo ludność ziemi drohobyckiej jest ukraińską, jak to widzicie sami. W państwie naszym ukraińskim rządzić będzie sam lud, bo my Ukraińcy nie mamy ani panów, ani wielkiej szlachty,

ani hrabiów. Dlatego wszystkim narodom mieszkającym u nas, przyznajemy zupełną wolność języka, wyznania i rozwoju. Całą wschodnią Galicyę – zajęła z wyjątkiem Borysławia – Ukraińska Nacyonalna Rada.

Z powodu wystawienia wojska polskiego w Borysławiu utrzymywanego przez niektórych polskich dyrektorów kopalń nie podporządkował się Borysław pod władzę Ukraińskiej Nacyonalnej Rady – co więcej nie daje się nam spokojnie rozwijać, zamykając przystęp do Hubicz, Dereżyc, Tustanowic, Borysławia i górskich gmin, poza Borysławiem. Takiego stanu ścierpieć nie możemy. Nie możemy ścierpieć drugiego wrogiego nam państwka na ziemi ukraińskiej – jak i Wybyście na swojej polskiej ziemi nie mogli cierpieć drugiego państwa.

Chcemy, żeby piękny przemysł naftowy w całości się utrzymał i ażebyście się spokojnie oddawali Waszej pracy; dlatego bardzo chętnie zgodziliśmy się na delegacyę z Borysławia, która z nami przez dwa dni prowadziła pertraktacje. Niestety na zwołanym dnia 6. listopada w Borysławiu wiecu, na który Was wszystkich wezwano, dyrektorowie firm zamiast uznać słuszne żądania Ukraińskiej Nacyonalnej Rady i spokojnie odczytać pismo, rzucali tylko potwarze i obelgi przeciw naszemu narodowi i poszczególnym członkom tego narodu.

Zwracam się do Was, ja jako poseł do byłego austriackiego parlamentu, na którego i Wy oddaliście głos, zwracam się do Was Obywatele i Robotnicy Borysławia i okolicy, ja który lata całe razem z Wami pracowałem, który walczył razem z Wami o Wasz lepszy byt, który toczył ciężkie boje o ośmiogodzinny dzień pracy.

Wysłuchajcie!

My, Ukraińcy, chcemy tylko spokojnego Waszego i naszego rozwoju. Niektórzy dyrektorowie kopalń, którzy są tylko płatnymi urzędnikami obcych firm, zamiast pilnować majątków tych obcych kapitałów, bawią się w polskie wojsko na obcym terytoryum, grają rolę zaborców i panów nad ukraińskim narodem, marnotrawiąc tylko obcy, im powierzony grosz na cele przemysłu, wyrzucając ten grosz niepotrzebnie zamiast na chleb dla Was, na kule i karabiny na nas. Ich wojska rabują spokojnych mieszkańców po wsiach i zabijają ukraińskich chłopców.

Za marnotrawienie cudzego, powierzonego im majątku – odpowiedzą przed swoimi właścicielami, którzy ich za ich roboty setkami tysięcy opłacają. Za mordowanie naszych chłopów odpowiedzą przed ukraińskim narodem. Za głód niech przed wami odpowiedzą.

Zwracam jednak na jedno uwagę: jeśli ci panowie chcą panować nad Wami, niech Wam dadzą chleb, niech Wam dadzą mąkę, niech dadzą mleko dla Waszych dzieci.

My Ukraińcy jesteśmy gotowi w każdej chwili przyjść do Was z wozami chleba, z balami męki, jesteśmy gotowi każdej chwili dostarczyć mleka dla Waszych rodzin. Nie dopuścimy jednak, ażeby płacono nam za to kulami i bagnetami.

Żądamy wydania broni polskiej siły zbrojnej, chcemy objąć zarządy urzędów i chcemy wspólnie z Wami myśleć o dalszej aprowizacyi.

Przemawiam do Was jako Wasz poseł do ludzi rozważnych i rozumnych.

Drohobycz, dnia 7. listopada 1918.

Semen Wityk.

№ 76

**Повідомлення представника Української національної ради
Федора Підгорецького про становище в Бориславі і Стрию,
8 листопада 1918 р.**

Бориславські робітники і 3000 легіонерів билося під Бориславом з нашим населенням поки мали харчі; харчів не стало, бо Борислав оточили наші селяни з косами і крісами, не пускаючи ніякої поживи до Борислава. Коли харчі вичерпалися польська боївка втікла в гори, де її вибиває наше населення. Борислав, оточений нашими, а поляки відступають в гори. Виїхав з 7/ на 8/го о 2 год. ніч.

Звіт кур'єра зі Стрия:

В касі знято 1 міл. корон.

Др. Сінгалевиц організував і став диктат.

1. Староство заняв і урядує др. Герасимів.
2. Рада повіт, о. Нижанковський.
3. Пошта др. Калитовський.
4. Уряд податковий в наших руках.
5. Суд – др. Кульчицький.
6. Стадія залізн. – Турин.
7. Військова організація під проводом команд, сотника Котовича, помічник Епенбергер сотник, 16 офіцерів, є амуніції, є дост. до руч. кр. брак маш. кр.
8. Міліція містова організується.
Патрулі ходять по місту (поверх 500 ч.).
9. Гостинці обсажені постами.
Жандармерію – розоружено у повіті (200 членів наших Мають усно службу перебрати).
10. Харчова справа: досить добре.
До Ходорова – Старого села (з авст.) Ст. проф. Погорецького
Брак гроша; 1/4 міл. позичено в Дрогобичі в касі держав., брак угля і опалу для населен., для залізн.
11. Поляки відтягнулися від урядування (нижчі урядники урядують) і чекають помочи.
12. Стрий має 28 армат без муніції з того 2 до Дрогобича, 3 до Львова.
13. До перевезення тих армат до Львова треба би зі 100 чоловік.
14. В місті спокій, життє пливе звичайним рухом.
(Перемишль у наших руках, Самбір і Дрогобич так само).
Залізниці до Стар. Села через Ходорів і Скнилів у наших руках, але треба там зі 100 чл. з 2 маш. гвер. і там є понад 20 вагонів муніції всілякої; є також армати; Поляки его острілюють.

В Перемишлі міліонові маетки!

Сінгалевиц поки що є ди-ктатором цілої Стрийщини і очікує на прикази від Нац. Ради. Полонені з Угорщини вертаються тисячами одночасно. Війти заприсягли на нове

правліне і дістали наказ сотворити комітети по селах для прокормлення тих полонених і щоби они не грабили і не ширили больш. руху.

Брак вагонів всюди! Військо наше ревідує всіх з фронтів і з кадер.

Джерело: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. Zbiory kopij dokumentalnych. – Syg. 55. – К. 95-96. Машинопис. Засвідчена копія.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 361–362.

№ 77

Перепустка Розалії Крібель стверджена поручником віськової команди міста Дрогобича Василем Коцеданом, Дрогобич, 8 листопада 1918 р.

Перепустка № 68

Для Високопважної Герману Кріблю в Дрогобичи, силою якої можна вище названому (ій) ходити по місті по 8 годині вечером.

Перепустка важна аж до відкликаня.

Дрогобич, дня 8/ІІ 1918.

За військову команду
Василь Коцедан, поручик
[кругла печатка
Команди Міста Дрогобич]

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5009. – 1 арк.

№ 78

Перепустка Розалії Крібель стверджена поручником віськової команди міста Дрогобича Василем Коцеданом, Дрогобич, 8 листопада 1918 р.

Перепустка № 100

Для Високопважної Розалії Крібель в Дрогобичи, силою якої можна вище названому (ій) ходити по місті по 8 годині вечером.

Перепустка важна аж до відкликаня.

Дрогобич, дня 8/ІІ 1918.

За військову команду
Василь Коцедан, поручик
[кругла печатка
Команди Міста Дрогобич]

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 2063. – 1 арк.

№ 79

Урочисте звернення колективу газети «Дрогобицький листок» в особі редактора Івана Калиновича, а також Української національної ради та Бойової управи міста Дрогобича з нагоди листопадового чину і проголошення самостійної вільної держави, Дрогобич, 12 листопада 1918 р.

Горожане Дрогобицької Землі!

Провалилася польська тюрма неволі, якій було на ім'я Галичина, а з нею Австро-Угорщина!

Велика світова війна, в якій поплило стільки крові і сліз, в котрій пропало стільки народного добра – скінчилася тим що Ти, Українській Народі після 570-тих літах неволі нарешті зробився господарем на своїй споконвічній землі! І коли «Українська Національна Рада» проголосила самостійну, вольну Українську Державу – то ми мусимо цю нову державу обороняти перед хижацькою рукою наших відвічних ворогів, ми мусимо вдержати її перед ворожими затіями польських, московських і мадярських магнатів. А щоб удержати те, що ми досіль здобули мусимо гуртуватися довкола «Української Національної Ради», ми мусимо слухати її приказів і оголошень, і сотворити для оборони нашої держави (може не надовго) всенародне Українське військо.

Горожане Дрогобицької Землі!

В ім'я «Української Національної Ради» сповіщаємо Тобі, що в Українській державі не буде поневолення ніякої нації і не сміє бути панування багатших та економічно сильніших над бідними і економічно – слабшими.

В Українській-Державі всі горожане без ріжнці мови, віри, стану і пола будуть справді рівні перед правом, а демократичний лад, опертий на загальнім, рівнім, безпосереднім тайнім і пропорціональним воборчім праві, від громади починаючи а на державі кінчаючи, забезпечить голос масам робочого народу! Хлібороб і робітник будуть основою і керманичами держави. Український парлаємент, що вибереться і збереться в недовзі, переведе справедливу земельну реформу, силою котрої земля великих земельних посідачів перейде на власність малоземельних і безземельних селян. Одначе до тої хвилі невідільно самим загарбувати майна дотеперішніх властннків землі. Знова робітникам забезпечиться 8 годинний день праці, дасться безпеку на старість і взагалі переведеться охорону праці.

Щоб перевести отсі слова в діло, щоб закріпити і утрівалити те, що сотворено всенароднім зривом і правом народу на самозначення взиваємо всіх Українців вступати в ряди народиньї армії, в ім'я нашої будуччини віддайте свої сили Українській-Державі з такою посвятою, з якою проливали кров за австрійську тюрму народів, за польське пановання над нами.

Український народе!

Кому тільки лежить на серці доля Української Держави, кому не байдуже щастя власних дітей і внуків, хто не хоче панщини, хто бажає собі справедливого ладу без хлопа і пана, хто хоче долі і самостійности України – той зараз як стій зголосить ся до Українського війська послужити Українській-Державі, зголошуючись в повітовій Команді «Боевої Управи» в Дрогобич», вул. Міцкевича.

№ 80

Адміністрація Управи Української Національної ради та тимчасових управителів урядів міста Дрогобича, 12 листопада 1918 р.

Інформаційний куток.

Тому, що багатько наших людей звертається до нас з різного рода запитами і проханнями дотично сього, хто веде тепер Управу давнійшнх австрійських урядів, подаємо тут П. Т. Громадянству Тимчасовий склад Управи У. Н. Р., як також всіх її агент комісій і начальників всіх урядів Української держави.

УПРАВА «УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ», в ДРОГОБИЧІ! така: Президентом: бувший посол С е м е н В і т и к ; заступником президента Доктор Володимир Бирчак; секретером Іван Калинович; заст. секретаря д-р Віктор Пацлавський; як члени всі управителі урядів Української держави.

I. ВІЙСЬКОВА КОМІСІЯ; Головою комісії Др. Володимир Бирчак, заст. голови командант Андрій Укарма. членами; посол Семен Вітик, Др. В. Пацлавський, Іван Калинович, сотник Тустанівський і всі офіцери завідателі відділів..

П. ХАРЧЕВА КОМІСІЯ. Комісареч Харчевого Уряду Волод. Крисько, членами: о. св. Кункевич, др. Волод. Бирчак. о. дир. А. Рудницький. суд. Рожанковський і Пелчинський.

Ш. НАФТОВА КОМІСІА складається з таких членів; посол. С. Вітик, Др. Волод. Бирчак, інж. Козаневич. суд. Кобрин, рад. Коцко.

IV. ФІНАНСОВА КОМІСІЯ У. Н. Р. Головою о. днр. Антін Рудницький, членами: др. Волод. Вирчак, о. сов. Кункевич, Евстахій Сасик і Гриць Терлецький.

Тимчасові управителі урядів української держави в Дрогобичі.

1) ПОВІТОВИМ КОМІСАРЕМ У. Н. Р. в Дрогобича: Др. М. Бодруг.

2) ДИРЕКТОРОМ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО БАНКУ (давніше «Австро-угорськи Банк») п. Черлюнчакевич (помилково було опубліковано о. А. Рудницький).

3) ПОДАТКОВИМ УРЯДОМ Завідує Гаврилів і Михасевич.

4) ПОВІТОВИМ СУДОМ секр. Юліан Дроздовський.

5) УПРАВА ДЕРЖАВНИХ ДОМЕНІВ І ЛІСІВ інженер Юліан Пуза.

6) НАЧАЛЬНИКОМ ЗЕЛІЗНИЧ інспектор Гутович.

7) НАЧАЛЬНИКОМ УРЯДУ ПОЧТ і ТЕЛЕГР. Іван Калинович.

8) ДЕРЖАВНА ФАБРИКА МІНЕРАЛЬНИХ ОЛІЇВ. (Відбензинарія, і Волод. Кобрин, і Ратальський).

9) СКАРБОВА СТОРОЖА. Домбровський.

10) ПОВІТОВА ЖАНДАРМЕРІЯ під управою чотаря Окопного.

11) МАГІСТРАТОМ МІСТА ДРОГОБИЧА орудує тимчасово о. дир. Антін Рудницький.

12) ШКІЛЬНОЮ ОКРУЖНОЮ РАДОЮ орудує інспектор Іван Ліщинський.

№ 81

Інформаційне повідомлення редакції «Дрогобицький листок» про здобуття українцями влади на теренах Дрогобищини, Дрогобич, 12 листопада 1918 р.

Як Дрогобищина перейшла у владу «Української Національної Ради».

В тім самім дні, коли «Українська Національна Рада» у Львові обняла владу в столиці галицької України в тому самому часі, наша повітова У.Н.Р. перейняла у свої руки владу в Дрогобичі при понечисленних рядах Українських військ, що прийняли міста протягом ночі з 1 на 2 падолиста на заклик У.Н.Р. Около 10. години з рана, чотар Кужіль і десятник Кулинич помашерували на чолі сотні доброгостівських і волякубовських селян при участі молодих провідників української громади в Дрогобичі до військових магазинів (т. зв. «Дерот») де рівночасно містилася також міська команда. Провідник сього війська wraz з Калиновичем, др. Хома-Довськнм і др. М. Бодругом увійшли до канцелярій коменданта і повідомили його, що в імені «Української Національної Ради» вони переймають військову владу над магазинами і стаційною командою. Після недовгих переговорів прийшло до порозуміння, на таких умовах, що батальон Мадярів зараз збирається до відходу і помашерув собі спокійно на Угорщину полишаючи всяку зброю, кріси й муніцію Українським військам. Це і сталося – після чого Мадяри при окликах «Ellen Ukraina» відмашерували з касарень «Depota»-а, українські війська оружившись помашерували на місто займаючи по черзі почту, телеграф, староство, поштовий суд, податковий уряд, магістрат, австро-угорський банк, залізничні двірці (головну і т. зв. «малу стацію») правктельственну фабрику мінеральних олій («Відбензинярню»), управу доменів й лісів і т.п. Бачучи довгі ряди українських військ, яка тим часом збільшалася напливом селян з Ясениці сільної, Нагуевич, Попелів, й Тустанович, наші дотеперішні узурпатори остовпіли, Ціле місто стало під вражінням заняття; ніхто не важився на ексцеси, і провокації, хоч мали до сього охоту деякі польські легіоністи споглядаючи як це переходить в українські руки належна їй влада, бачучи, що кінчиться польське пановання над українським народом. Рівночасно новоіменований повітовий комісар др. М. Бодруг, щоб відразу запобігти всяким починам неладу, видав в імені У.Н.Р. відозву до горожан міста Дрогобича і повіта, покликуючи всіх без різниці народности і віроісповідання до спокою і пошанівку чужої власности і до виконування всіх розпорядків Української Національної Ради. В недовзі появилася також оповістка сотника Українських військ про заведенне виїмкового стану і доразних судів в місті Дрогобича, забороняючи відбування всяких зборів, громаджень гуртків по місті. Командантом міста став сотник Андрій Укарма, а його товаришем сотник Тустановський з Орова. Між тим, коли ми були заняті перейманням урядів і розоружуванням австрійських військ в Дрогобичі, у тому самому часі в Бориславі, польські легіоністи під проводом інж. Махніцького займили залізничний дворець і почту, обсадили військово-робітничі магазини і варстати з однієм та обувом, посуваючись в сторону Губич, захопили Громадський уряд тамже, хочаби піти на відсіч дрогобицьким Полякам. Одначе відважання чотар Кужіль і справна команда Українських військ не тільки відперла напади легіоністів, але в заміну окружили цілий Борислав рядами збройних селян, не допускаючи через цілих 8 день ніякої поживи до Борислава, спиняючи всяку залізничну, поштову і телефонічну комунікацію з бориславським пеклом, і в кінці довели до сього, що Поляки з Борислава стали просити о мирові переговори, які хоч велися через два дні під проводом президента повітової У.Н.Р. бувшого

посла Семена Вітика, не довели до нічого. Окружені зі всіх сторін морем українських селян без поживи і комунікації почали польські робітники Борислава втікати сотками до західної Галичини. а нарешті і сама «Zbrojna siła polskiego wojska» соромно утікати стала в ночі 9. на 10. падолиста, переслідувана здоганяючими Українськими військами і нашими селянами» які озброєні в кріси, в коси, вила і друки, розбивали «siła zbrojna» на прах, арештуючи легіоністів та їх проводирів. В неділю рано увійшли українські війська до Борислава займаючи громадські уряди міліонових громад Борислава і Тустанович, пошту і залізницю, впроваджуючи на начальні становища наших свідомих людей. Надто зайняли наші, державні саліни в Стебнику, далі управу державних лісів в Доброгостові, Стебнику, Дрогобичі і Тустановичах, розоружили всі постерунки жандармерії запроваджаючи на їх місце українські постерунки, якими кермує в Дрогобиччині новоіменований (через українську вдасть) чотар Окопний (дотеперішній командант повітової жандармерії). Ось так починає Дрогобиччина визволятися з кигтів польських капіталістів нафтових дуків, які репрезентували перед світом «Polski przemysł naftowy».

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. I. – 1918. – 12 падолиста. – С. 2.

№ 82

Розпорядження отамана Вітовського і окружного отамана Гриця Коссака Державного секретаріату військових справ ЗУНР про частинну мобілізацію, Львів, 13 листопада 1919 р.

Західно Українська Народна Республіка
Державний Секретаріат військових справ.
Рескрипт Ч. 4.

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13. Падолиста 1918 заряджую

ЧАСТИННУ МОБІЛІЗАЦІЮ

Всіх обов'язаних до військової служби горожан Української народности Західно Української народної Республіки і так:

1. Всіх гажистів бувшої австрійської Армії від 1883–1900 р.
2. Річників мужви здемобілізованої бувшої австрійської Армії від 1883–1900 р.
3. Заряджую перегляд річника 1901, та річників 1883–1900 в тих граничних повітах, де під час війни Австрійської власти рекрутів не побирали.

Всі обов'язані до служби під ч. 1. оголошуються негайно в приналежній окружній команді.

Щодо обов'язаних до служби під ч. 2. начальники громад мають протягом 3. днів, числячи від хвилі доручення сего рескрипту зладити списки в 3. примірниках, з того 2 примірники передати негайно повітовому комісареві. Повітові комісарі передають по одному з тих примірників окружним військовим командам, котрі зарядять покликане. Мужва має бути все готова до виїзду.

Від обов'язку чинної служби є поки що звільнені ученики середних шкіл кожного рода.

Речинець покликання наведених під ч. 3 буде поданий пізніше.

Всі доси видані розпорядження і прикази українськими властями військовими і цивільними відносно мобілізації втрачають свою силу з днем оголошення сего рескрипту.

Львів, дня 13. Падолиста 1918
Державний Секретар військових справ:
Вітовський, отаман в.р.
Гриць Коссак, окружний отаман в.р.
Друк. в Стрию.

Джерело: Відбитка розпорядження. Із цифрового архіву Ореста Жуковського (за матеріалами оригіналу у фондах ЦДІАЛ). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=578116082316130&set=a.188290914631984&type=3&theater>

№ 83

Список членів Української національної ради (із представниками від Дрогобиччини), 14 листопада 1918 р.

1. Дир. Андрій Алиськевич, місто Перемишль,
2. Д-р Агенор Артимович, дел. бук. Нац. Ради,
3. Павло Банах, пов. Сокаль,
4. Андрій Бандера, пов. Калуш,
5. Д-р Степан Баран, дел. труд, парт.,
6. Василь Бараник, пов. Заліщики,
7. Д-р Богдан Барвінський, дел. христ.-сусп. партії,
8. Д-р Олександр Барвінський, член б. палати панів,
9. Д-р Володимир Бачинський, парл. посол,
10. Д-р Лев Бачинський, парл. посол,
11. Осип Безпалко, дел. бук. Н. Р.,
12. Д-р Володимир Бирчак, дел. соц. дем. парт.,
13. Д-р Клавдій Білинський, дел. бук. Н. Р.,
14. Никола Бойкович, дел. соц. дем. парт.,
15. Олександр Бойцун, місто Самбір,
16. Вячислав Будзиновський, парл. посол,
17. Осип Бурачинський, бук. сойм. посол,
18. Д-р Теодор Ваньо, сойм. посол,
19. Никола Василько, парл. посол,
20. Остап Весоловський, місто Стрий,
21. Лазар Винничук, сойм. посол,
22. о. Степан Височанський, пов. Перемишль,
23. Д-р Степан Витвицький, дел. труд, парт.,
24. Семен Вітик, парл. посол,
25. І. Гаврищук, бук. сойм. посол.,

26. Д-р Теодор Галіп, бук. сойм. посол,
27. Роман Глушко, пов. Бережани,
28. Д-р Лев Ганкевич, дел. соц. дем. парт.,
29. Микола Ганкевич, дел. соц. дем. парт.,
30. Д-р Ісидор Голубович, парл. посол,
31. Д-р Антін Горбачевський, сойм. посол,
32. Д-р Іван Горбачевський, член б. палати панів,
33. Д-р Ярослав Гординський, дел. хрис.-сус. парт.,
34. Д-р Северин Данилович, дел. рад. парт.,
35. Михайло Демчук, пов. Перемишль,
36. о. Юліян Дзерович, дел. хрис.-сус. парт.,
37. Д-р Станіслав Дністрянський, парл. посол,
38. Августин Домбровський, пов. тлумач,
39. Д-р Драгомірецький, дел. бук. Н. Р.,
40. о. Теофіль Драчинський, бук. сойм. посол,
41. Дмитро Дикий, пов. Бібрка,
42. Гриць Дувіряк, пов. Печеніжин,
43. Володимир Загайкевич, парл. посол,
44. Микола Загульський, пов. Золочів,
45. Теодор Замора, пов. Городенка,
46. Тадей Залеський, пов. Самбір,
47. Омелян Іваницький, дел. бук. Н. Р.,
48. Теодор Іваницький, бук. сойм. посол,
49. Іван Калинович, дел. соц. дем. парт.,
50. о. Іван Капустинський, сойм. посол,
51. Теофіль Карачевський, пов. Старий Самбір,
52. Іляріон Карбулицький, дел. бук. Н. Р.,
53. Петро Карманський, місто Тернопіль,
54. о. Плятон Карпінський, пов. Теребовля,
55. о. Спірідон Кархут, дел. хрис.-сус. парт.,
56. о. Евстахій Качмарський, пов. Сколе,
57. Іван Кивелюк, сойм. посол,
58. Маріян Козаневич, місто Дрогобич,
59. Д-р Олександр Колесса, парл. посол,
60. Д-р Мирон Кордуба, дел. бук. Н. Р.,
61. Д-р Теофіль Кормош, сойм. посол,
62. Мартин Королук, пов. Станиславів,
63. Д-р Михайло Король, сойм. посол,
64. Ілія Костишин, пов. Дорів,
65. Іван Кохановський, сойм. посол,
66. Владика єпископ о. Йосафат Коциловський, сойм. віриліст,
67. Осип Крупа, дел. соц. дем. парт.,
68. Антін Крушельницький, дел. рад. парт.,
69. Гриць Кузів, пов. Дрогобич,
70. Роман Кулицький, дел. соц. дем. парт.,
71. Олександр Кулицький, дел. акад. молоді,
72. Антін Куньо, пов. Тернопіль,

73. Д-р Роман Курбас, пов. Борщів,
74. Д-р Іван Куровець, сойм. посол,
75. Павло Лаврук, парл. посол,
76. Д-р Никола Лагодинський, парл. посол,
77. Д-р Євген Левицький, парл. посол,
78. Д-р Кость Левицький, парл. посол,
79. Лев Левицький, парл. посол,
80. Д-р Микола Левицький, пов. Жидачів,
81. Модест Левицький, дел. бук. Н. Р.,
82. Теодор Левицький, бук. сойм. посол,
83. Юрій Лисан, бук. сойм. посол,
84. Іван Лісковацький, дел. соц. дем. парт.,
85. Д-р Михайло Лозинський, дел. труд, парт.,
86. Антін Лукашевич, парл. посол,
87. Д-р Іван Макух, сойм. посол,
88. Андрій Манько, пов. Добромилів,
89. Д-р Олександр Марітчак, пов. Рудки,
90. Гриць Маріяш, дел. соц. дем. парт.,
91. Яким Маркус, пов. Стрий,
92. о. Северин Матковський, пов. Гусятин,
93. о. Северин Метелля, сойм. посол,
94. Василь Нагірняк, пов. Надвірна,
95. Степан Назаревич, пов. Броди,
96. Д-р Осип Назарук, дел. рад. парт.,
97. Д-р Михайло Новаківський, сойм. посол,
98. о. Степан Онишкевич, парл. посол,
99. Антін Онищук, пов. Снятии,
100. Д-р Володимир Охримович, дел. труд. парт.,
101. Гнат Павлюх, місто Станіславів,
102. Дмитро Паневник, пов. Богородчани,
103. Д-р Василь Панейко, дел. труд, парт.,
104. Д-р Михайло Пачовський, пов. Долина,
105. Д-р Роман Перфецький, сойм. посол,
106. Михайло Петрицький, парл. посол,
107. Євген Петрушевич, парл. посол,
108. Лев Петрушевич, місто Бережани,
109. о. Степан Петрушевич, пов. Радехів,
110. Єротеї Пігуляк, бук. сойм. посол,
111. Михайло Плиска, пов. Бучач,
112. Степан Полянський, дел. акад. молоді,
113. о. Омелян Погорецький, парл. посол,
114. Ілько Попович, дел. бук. Н. Р.,
115. Омелян Попович, сойм. посол,
116. Теодор Рожанковський, сойм. посол,
117. Юліян Романчук, парл. посол,
118. Антін Рутко, пов. Мостиська,
119. Іван Сандуляк, сойм. посол,

120. Ілія Семака, парл. посол,
121. Іван Сенчина, пов. Рогатин,
122. Юрій Сербинюк, дел. бук. Н. Р.,
123. Степан Сілецький, дел. акад. молоді,
124. Володимир Сінгалеви́ч, парл. посол,
125. Остап Сіак, місто Бучач,
126. Д-р Рудольф Скибінський, дел. соц. дем. парт.,
127. Михайло Содомора, пов. Підгайці,
128. Никола Спенул, парл. посол,
129. Тимко Старух, парл. посол,
130. Василь Стефаник, парл. посол,
131. Олександр Стефанович, дел. труд. парт.,
132. Д-р Кирило Студинський, дел. хрис.-сус. парт.,
133. Д-р Степан Смаль-Стоцький, парл. посол,
134. Никола Сушко, пов. Львів-Щирець,
135. Гриць Терлецький, місто Борислав,
136. Гриць Тершаковець, сойм. посол,
137. Гриць Тимошук, пов. Коломия,
138. Д-р Степан Томашівський, дел. труд. парт.,
139. Д-р Кирило Трильовський, парл. посол,
140. Остап Устиянович, місто Станиславів-Княгинин,
141. о. Іван Федевич, пов. Турка,
142. Володимир Федорович, дел. бук. Н. Р.,
143. о. Плятонід Філяс, пов. Жовква,
144. Владика єпископ о. Григорій Хомишин, сойм. віриліст,
145. Д-р Льонгін Цегельський, парл. посол.,
146. о. Михайло Цегельський, пов. Камінка-Струмилова,
147. о. Федір Чайківський, пов. Яворів,
148. Антін Чарнецький, дел. соц. дем. парт.,
149. Іван Чернявський, місто Коломия,
150. Петро Шикерик-Доників, пов. Косів,
151. Митрополит о. Андрій гр. Шептицький, член б. палати панів,
152. Андрій Шмігельський, пов. Збараж,
153. о. д-р Степан Юрик, місто Золочів,
154. Остап Юрчинський, пов. Чортків.

Члени УНРади, кооптовані Радою на засіданні від 13 листопада 1918 р.:

155. Вітовський Дмитро, отаман,
156. Микитка Осип, поручник,
157. Караван, чотар,
158. Парфанович Микола,
159. Сисак Микола, д-р.
160. Кахникевич Кирило.

Члени УНРади, які були обрані членами комісій Ради, однак, джерельних матеріалів про їх членство в УНРаді не виявлено:

161. Д-р Володимир Гуркевич,

162. Михайло Галібей,
163. Іван Дужий.

Джерело: «Діло». – 1918. – 14 листопада; *Нове життя*. – 1919. – 7 січня.

Публікація: Чубатий М. Державний лад Західної області. Української Народної Республіки. – Львів, 1921. – С. 21–24; *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 677–681.

№ 84

Витяг з рукописної замітки члена Української національної ради о. Олександра Стефановича про події у Львові 1-22 листопада 1918 р. і зокрема про присягу державного секретаріату

[...] Дня 15 падолиста предложив др. Роман Перфецький на засіданню Нац. Ради три проекти на тимчасове доповнення Ради представниками повітів і міст. А позаяк се доповнення Ради мало тривати лиш короткий час (до переведення виборів в Конституанту), а вибори в повітах на тимчасових представників були би тепер утруднені, прийнято такий проект: щоби тих представників вибирали управи всіх існуючих українських товариств в повітах*. На сім засіданню явився делегат з Стрия о. Остап Нижанковський і здав звіт про стан в Стрию і Дрогобичи. До Стрия прислала Рада на повітового комісара посла Сінгалеви́ча, однак повіт віддав власти директоріатови, зложеному з трьох членів (Сінгалеви́ч, О. Нижанківський і Герасимів). Все є там добре упорядковане: почта, рух залізничий, апровізація і др., а потрібно лиш на адміністрацію 1 1/2 міліона корон. Пояснив переїзд польського полку з України через Ходорів і Стрий, повідав про очищення Борислава від Поляків, та звістив, що пос. Сінгалеви́ч виїхав на конференцію з делегатами Угорської Нац. Ради, щоби порозумітись з нею в справі перевозу наших українських жовнєр з західних фронтів через Угорщину в Галичину і угорських полків з Росії через наш край.

В звязи з попереднім перемиським звітом і в присутности проф. Демчука запитали деякі члени Нац. Ради о. Нижанковського: для чого не вислано зі Стрия ніякої помочи до Перемишля. О. Нижанковський, котрий з таким самохвальством представляв домашню роботу Стрийщини, відповів цинічно: що комендант Коссак, котрий стоїть на чолі нашого «війська в Стрию, відмовив тому, бо не мав ніякого поручення зі Львова». Се вразило дуже прикро. Стрийські провідники, посідаючи війська і канони, не тільки не дали благої допомоги, але не уважили навіть відповідним (маючи комунікацію зі Львовом) віднести в сій переважній справі до Держ. правительства у Львові! Разом з тим станула перед нашими очима необоротливість і вузькозорість нашої верховної військової команди. Ціла її увага була звернена лиш на тісну уличну бійку у Львові, а що то за Львовом діялося, здавалося не входило в її рахубу. Так в непристойний і не зрозумілий спосіб не звернула верховна команда ніякої уваги на оборону Перемишля і лишила его без найменшої опіки власній судьбі! З того бачилося поглядно, що люди, що взяли ся у нас за воєнне кермо не мали фахового стратегічного образования і не досерли до своєї задачі, шо они надавали ся на підрядних військових функціонерів, але не розуміли ся на плановій ширшій операції військової, котра обнимала од цілїсти ситуації. Хоч річ була дуже уражлива, однак я і бувший

посол Петрицький піднесли наш жаль з причини такого занедбання Перемишля через верховну команду. Сим був п. Вітовський дуже обурений, так що заявив нам у відповідь: що коли б я і п. Петрицький не були членами Національної Ради, то належало би нас за підбурення проти армії інтернувати! Видячи, що прилюдне підношення військових блудів викликає незмірне подражнення у військових людей, передав я слідуєчого дня такий меморіал на руки предеса Держ. Секретаріату, д-ра Костя Левицького, в котрім навіязуючи до Перемишля, вказав важкі похибки в нашій військовості і натякнув на брак фаховості в наших верховних управах (Сей меморіал гл. на обороті). Чи сей меморіал, розв'язувано на засіданню Держ. Секретаріату не знаю. Однак в тім часі, коли про сю річ дискутовано в Укр. Національній Раді впав вже Перемишль в руки польські. А катастрофа в Перемишлі була вступом до упадку Львова і до дальших тяжких наслідків для Української справи [...].

Джерело: Центральний державний історичний архів України у Львові. – Ф. 309. – Он. 1. – Спр. 1871. – Арк. 20–21. Рукопис. Оригінал.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 270–271.

№ 85

Опис урядової ситуації в містах і селах Галичини «По дорозі з західної Галичини до Львова» укладений невідомим адвокатом для газети «Діло» – 15 листопада 1918 р.

Кандидат адвокатури д-р Ф., що приїхав з Закопаного до Львова, подав такі інформації про стан установлення влади У.Н.Р. в краю по дорозі від західної межі Західної Української Народної Республіки до Львова. В часі між 1 до 2 падолиста прийшла від Нового Санча вістка, що там розоружили й інтернували Українців 10 п.п. та що заноситься на інтернування Українців у Закопанім. Це було причиною виїзду Нашого інформатора з Закопаного 5 падолиста через Новий Санч. Д. 6 падолиста рано в Новім Санчі зібрав наш інформатор такі звістки. Офіцери Українці рішені були здобути владу над 10 п. п., однак наслідком покутного інформування Поляки випередили Українців, розоружили й інтернували 1 падолиста 800 осіб мужви й 35 офіцерів. Офіцерів пущено потім на волю, а мужву не зважаючи на домагання офіцерів, задержано інтернованими ще до виїзду нашого інформатора 6 падолиста. Половина офіцерів розійшлась по Лемківщині в цілі освідомлювання Лемків про ситуацію, яка тепер панує в східній частині краю. В Сяноці обняли владу Поляки в свої руки, допустивши українську міліцію під проводом одного з поручників Українців.

Загірє находилося дня 7 падолиста в українських руках, а були допущені Жиди й Поляки до міліції. Ці останні творять однак зникаючу меншість. Міліцію зорганізували соціальні демократи.

В Хирові владу в цілости в українських руках. Командантом залізничної станції є поручник Шкрететко, командантом міста поручник українець.

Самбір і Дрогобич находяться в руках Українців. В Дрогобичі повітовим комісарем є д-р Микола Бодруг. Порядок взірцевий. В Стрию українська влада зорганізована в усіх напрямках. Повітовим комісарем в Стрию є д-р Гарасимів, посадником

(бурмістром) д-р Калитовський, начальником зел. стації Устиянович, начальником пошти Сінгалевиц, президентом суду Кульчицький, головою харчового уряду Киселевський.

В Загірю стрітився наш інформатор з кадрою 33 п. красвої оборони, яка вертала з Кракова під проводом сотника Грабовенського. Кадру висилано партіями по 150 людей, а пошту 7 падолиста довів, сотник Грабовенський до Стрия.

В Кракові польська власть відібрала їм оружє й військові матеріали, виставила перевозовий лист, підписаний командантом польських військ ген. Роєю. В Ряшеві майор польських військ не чувся звязаний цим документом, подер його, повідбирав офіцерам шаблі, а навіть останки, які полишив їм Роя, як черевики, годинники й т. ин., взагалі все, що мали при собі. Крім того на кожній зел. стації ревідували Поляки так, що пущено їх майже голими, забрано також цілий вагон військових документів 33 п. стр. В Стрию сотник займився реорганізацією кадри, одначе вже 9 падолиста виїхав з бувшим послом Сінгалевицем на Угорщину для заключення угоди з Мадярами в справі достави вугля для галицької України. Мадяри саме висилають по кілька поїздів денно московських полонених до вітчизни. Поляки здержали транспорт вугля, назначений давніше міністерством Австрії для Української Держави. Українська власть вже зорганізована по селах і місточках так, що фіру, якою відбував наш інформатор подорожи зі Стрия до Львова, затримувано, жадаючи показання української перепустки, як в місточку Миколаєві над Дністром і в селі Бродках.

В Кракові дезорганізація. Особи, що 7 падолиста вертали з Кракова, оповідали, що в дні 1 с.м. по перейняттю власти повнили службу коло магазинів знаменито зорганізовані 2000 Чехів під проводом своїх і українських офіцерів, а в головній квартирі польських військ відсилано поручника, який домагався перевозового листа від начальної команди до майора Германа, то до інтендантури, то знов до одного капітана й ніхто не знав, до кого ця справа належить.

Надії поляків на якунебудь поміч з заходу безосновні, тим більше, що всі Мазури з зброєю в руках витають Організаторів польських військ. Від вояків української народности, які повертають до Східної Галичини, все відбирають.

Джерело: Газета «Діло». – 15 листопада 1918 р.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 319–321.

№ 86

Інформація газети «Діло» про засідання Української національної ради від 14 і 15 листопада 1918 р. та участь у ній представників від Стрийщини і Дрогобиччини

Львів, 16 листопада 1918 р.

Українська національна рада,

Засідання УНР дня 14 с. м. було виключно присвячене звітам з краю. Головно вислухано і багато уваги присвячено звітові проф. Демчука про положення в Перемишлі. Найбільше пограничне місто республіки зазнає важкої долі, переходячи з рук до рук. Польський фанатик, відомий кс. Панась, безнастанно непокоїть місто панцирним поїздом. Відтак здавав звіт д-р Володимир Пежанський про положення у львівським

повіті. Розходиться головню о одноцільність ділання повітового і громадських комісарів та гармонізації всіх інших урядів. В тім напрямі були би пожадані вказівки Державного Секретаріату. Після того на чергу нарад прийшла справа наладження залізничного й поштового руху. Держ. секр. Антін Чернецький оправдує деякі недостачі в творчій діяльності Секретаріату подіями у Львові, котрі не дають змоги навязати правильний контакт з краєм. Розуміється, що боротьба по вулицях Львова теж не може бути товчком до спокійної, сконцентрованої праці.

Вчешашнє засідання розпочинається о год. 3 попол. Головує д-р. Лев Ганкевич. На засіданню присутні з боку уряду: президент Державних Секретарів д-р Кость Левицький і держ. секретарі: Ол. Барвінський, д-р Ів. Куровець, д-р Ст. Баран, д-р Вас. Панейко, Яр. Литвинович, д-р Сидір Голубович, Антін Чернецький, Ол. Білецький та тов. держ. секр. д-р Евг. Перфецький, Мих. Мартинець і Микола Парфанович.

До голосу приходить представник уряду Евген Перфецький і перекладає Раді проект доповнення і поширення Ради представниками і повітів і міст. На розгляд ставиться три проекти: 1) доповнення Ради через вибори, переведені виділами інституцій і товариств економічних, фінансових, господарських, освітньо-культурних і професіональних; 2) через вибори в поодиноких громадах і 3) через прибрання в члени Ради з поодиноких повітів найвизначніших одиниць головню з посеред селянства.

Голова відкриває загальну дебат у над першим проектом, зазначаючи, що поширення Ради має лиш тимчасовий характер, бо уряд заповів внесення в короткім часі виборчого закону про вибори до конституанта на основі загального, рівного, безпосередного, тайного і пропорціонального права вибору. В загальній дебаті забирають голос Мик. Петрицький і о. Ол. Стефанович. Оба заявляються за першим проектом, останній думає що містам дається за багато місць. – Рада переходить до спеціальної дебат. Зміст першого уступу проекту заключається в отсих словах: До часу скликання конституанта на основах, стверджених тимч. основним законом, доповняються склад Ради представниками повітів і міст. Другий уступ говорить, що в склад Ради крім дотеперішних членів мають входити по одному представникови кожного повіту, а від міст в такім числі: Львів – 4, Чернівці – 2, Станиславів з Книгининами – 2, Перемишль – 1, Дрогобич – 1, Коломия – 1, Тернопіль – 1, Стрий – 1, Ярослав – 1, Самбір – 1, Золочів – 1, Бережани – 1, Борислав-Тустанович – 1. На тій самій основі мають одержати представництво відпоручники угро-українських комітатів і міст. Третій уступ говорить про управлених до вибору, четвертий про реченець (між 22-26 падолиста) і пятий про легітимацію нововибраних членів Ради. Проект приймається Радою.

Голова уділює голосу о. Остапови Нижанковському, котрий складає вичерпуючий звіт про організацію Стрийщини і Дрогобиччини. Стрий представляється як найкраще. Власть держить в своїх руках Директоріят з трьох осіб, військові формації творяться, почта і залізниця в руху, місто заапровізовується. Вістку про очищення Борислава з чужих елементів та про перехід влади в руки відпоручників УНР приймає Рада оплесками. Промовець ділиться з членами Ради своїми поміченнями з Ходорова і взагалі на окружній дорозі Стрий-Львів.

Під кінець Ол. Кульчицький нагадує, що 17 с. м. відбувається в Київі Національний Конгрес, на котрий не вибрано ще представників нашої країни, а це дуже важне особливо в передодень нашого об'єднання. Секр. загр. справ д-р Вас. Панейко вяснює, що право заступати наше громадянство на Національному Конгресі в Київі одержав тимч. дипл. представник републики в Київі п. Гриць Микетей. Відповідні повновласти

виставлено теж Головній Раді галицьких, буковинських і угорських Українців. Після цього о год. 6-й засідання закривається.

Джерело: «Діло». – 17 листопада 1918.

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 13–15.

№ 87

Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про призначення полковника Коссака командантом воєнного округу Стрий. – Дрогобич, 18 листопада 1918 р.

Урядові вісти.

Номінація полковника Коссака Командантом воєнного округу Стрий.

Українська Національна Рада у Львові в признанню заслуг, які положив Вп. Отаман УСС Гриць Коссак в боротьбі за прастару столицю Галичини – ззіменувала Його командантом воєнного округу Стрий, Сколе і Дрогобич, рівночасно надаючи нашому Шан. Землякови степень полковника.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. II. – 1918. – 18 падолиста. – С. 4.

№ 88

Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про вбивство мешканця Нагуєвич Степана Якубовського під час боїв за Бориславський регіон. – Дрогобич, 18 листопада 1918 р.

Некрологія.

В боротьбі з бориславськими польськими легіоністами впав дня 10. падолиста с. р. Степан Якубовський, робітник з Нагуєвич поцілений ворожою кулею в Нагуєвичах. Похорон відбувся дня 12. падолиста при великому здвигу, народа, який зі сльозами в очах відпроваджовав героя на місце спочинку.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. II. – 1918. – 18 падолиста. – С. 4.

№ 89

Витяг з Наказу № 3 команди Української державної жандармерії (за підписом поручика Щипайла і отамана Индишевського) про поділ території ЗУНР на області та організаційну структуру жандармерії, не раніше 19 листопада 1918 р.

[...Територія Західно-Української Народньої Республіки ділиться на слідуючі області і відділи:

1. Область: Львів

До області Львів належать слідуючі політичні повіти: Львів, Сокаль, Жовква, Городок, Рудки, Перемишль, Мостиска, Доброміль, часть Березова, Сянік, Ліско, Рава Руська, Ярослав, Яворів, Чесанів, Самбір, Старий Самбір, Турка, Дрогобич.

2. Область: Станиславів

До області Станиславів належать: Станиславів, Богородчани, Надвірна, Товмач, Городенка, Стрий, Жидачів, Сколе, Долина, Калуш, Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин, Чернівці, Кіцмань, Заставна, Вашківці, Серет, Вижиця, Сторожинець.

3. Область: Тернопіль

До області Тернопіль належать: Тернопіль, Збараж, Скалат, Терехівля, Золочів, Радехів, Камінка Струмилова, Броди, Зборів, Чортків, Бучач, Козичинці, Борщів, Заліщики, Бережани, Бібрка, Перемишляни, Рогатин, Підгайці. Командантами областей є експоновані офіцери жандармерії, які підлягають Команді Української Державної Жандармерії. Вичислені три області покривають ся зовсім з військовими областями.

II

Державна Жандармерія розпадається на слідуючі відділи:

Відділ Української Державної Жандармерії Львів ч. 1. («Львів»).

Перемишль ч. 2. (Перемишль, Добромилі, Березів).

Ярослав ч. 3. (Ярослав Чешанів).

Сянік ч. 4 (Сянік, Ліско).

Самбір ч. 5. (Самбір, Рудки, Старий Самбір).

Сокаль ч. 6. (Сокаль, Жовква).

Рава Руська ч. 7. (Рава Руська, Яворів).

Городок ч. 8. (Городок, Мостиска).

Дрогобич ч. 9. (Дрогобич, Турка).

Тернопіль ч. 10. (Тернопіль, Збараж, Зборів).

Терехівля ч. 11. (Терехівля, Скалат, Гусятин).

Чортків ч. 12. (Чортків, Борщів, Заліщики).

Бучач ч. 13. (Бучач, Підгайці).

Броди ч. 14. (Броди, Радехів).

Золочів ч. 15. (Золочів, Камінка Струмилова, Перемишляни).

Бережани ч. 16. (Бережани, Рогатин, Бібрка).

Стрий ч. 17. (Стрий, Жидачів, Сколе).

Калуш ч. 18. (Калуш, Долина). Станиславів ч. 19. (Станиславів, Богородчани, Надвірна). Городенка ч. 20. (Городенка, Снятин, Товмач).

Коломия ч. 21. (Коломия, Печеніжин, Косів).

Чернівці ч. 22. (Чернівці, Кіцмань, Заставна).

Сторожинець ч. 23. (Сторожинець, Вижиця, Серет, Вашківці).

Командантами Відділів є офіцери жандармерії, які підлягають експонованим офіцерам.

Поки команди Відділів не є обсажені, так довго кожда повітова Команда Української Державної Жандармерії становить після Приказу ч. 2 точка 2 самостійну одиницю, підлягає експонованому офіцерови жандармерії відповідної області, а сей останній – Команді Української Державної Жандармерії...]

Джерело: Державний архів Львівської області. – Ф. 1259. – Он. 1. – Спр. 31. – Арк. 113–114. Друкарський відбиток. Засвідчена копія печаткою Команди української державної жандармерії.

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 21–22.

№ 90

**Дозвіл коменданта Бойової Управи Дрогобича сотника Укарми про дозвіл на шлюб Гриневі Ходачникові з Осипою Пішканівною.
Дрогобич, 20 листопада 1919 р.**

Підтвердження!

Отсим позволяем В. п. Гриневі Ходачникові з Дрогобича на заключенє подружжє з п-ю. Осипа Пішканівна.

Дрогобич, дня 20/XI. 1918

Укарма

Сотник

[кругла чорнильна печатка

Боевої Управи Дрогобича]

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5406. – 1 арк.

№ 91

Допис у редакцію газети „Діло” про урядування в Городку та взаємини із Дрогобичем, 22 листопада 1918 р.

Городок

У нас dokonав перелому отаман повітового війська Степанів при допоміг славних воєнків Богородчанщини й наших східних повітів. Зараз після памятної ночі з 1 на 2 падолиста ц. р., коли то без проливу крови ми розброїли всі військові команди й заволоділи важними австрійськими обєктами та поважною кількістю інвентаря в коровах, волах, конях, буйволах, вівцях і т. д. і приступили до переняття урядів. Синьо-жовтий прапор заткнули ми на ратуши, в старостві й військових командах. З волі народу вибраний командант Степанів обняв провід у військових справах цілої доповняючої команди давнього 89 полку. На чолі державної сторожі (жандармерії) став надпоручник Рибчак. Обидва вони зорганізували мілітарні сили. Повітовий комісар д-р Л. Озаркевич зайняв позицію давнього старости та провід повітової Української Ради, до якої з волі народу увійшли: д-р Кость Кисілевський, заступник повітового комісара й референт просвітних справ, о. Лиско Володимир, голова українського харчового уряду, референт справ апровізації, о. Чернецький Омелян, курат українського війська, референт політичних і адміністраційних справ, проф. Мацюрак Микола, міський комісар о. Стеблецький Володимир, референт відбудови, Цап Степан, референт земельних справ. Крім того в складі У. Н. Ради входять лише як референти з поля залізничних шляхів Сех Петро, почт і телеграфів Процишин Іван, воєнних справ отаман Ананій Степанів, військового харчового уряду д-р Бірецький, протоколянт стенограф о. Мартинів. Рада відбуває засідання щоденно від 6–7, а опісля висилає відпоручника на воєнну раду від 7–8. Адміністраційний апарат в повнім розгарі. В усіх селах повіту відбулися вибори на сільських комісарів, які вже мали дві сесії. Крім того в кождім селі зорганізовано горожанську міліцію, а на місце постерунків жандармерії державну сторожу. Янівський округ має лише осібногo військового комісара й харчовий уряд, а зрештою підчиняється повітовому комісаріатови. Мобілізація переводиться на області давньої доповняючої команди 89.

В західній стороні славні наші добровольці зайняли Медику під проводом поручника Литвина.

В місті взірцевий лад, харчі подешевіли значно, завдяки конкуренції. Харчовий уряд навязав зносини з Дрогобичем і спровадив уже доволі нафти, а крім того військо відступило нафту для громад. Ми навязали зносини з сусідніми повітами й відбули конференцію делегатів у Рудках, на якій постановлено відбувати наради щотижня, щоб цим робом досягнути одноцільності і порозуміння в цій справі.

Джерело: Газета «Діло». – 22 листопада 1918 р.

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 327–328.

№ 92

Стаття Др. Кисілевського для газети «діло» про хід листопадових подій у Городоцькому повіті із зазначенням ролі Дрогобича. Листопад 1918 р.

У нас доконав пролому отаман повіт, війська Степанів при помочи славних жовнів із Богородщаницьки й інших східних повітів. Зараз після пам'ятної ночі з 1 на 2 падолиста, коли то без проливу крові розоружилисьмо усі військові команди і заволоділи австр. важними об'єктами та поважною кількістю інвентарю в коровах, волах, конях, буйволах, вівцях і т. д., – і приступилисьмо до обняття урядів. Синьо-жовтий прапор заткнулисьмо на ратуші староства і командах військових. З волі народу перше вибраний командант Степанів обняв провід у справах військових цілої доповняючої команди давного 89 полку. На чолі Державної Сторожі (жандармерії) станув надпоручник Рибчак. Оба вони зорганізували мілітарні сили.

Повітовий комісар д-р Озаркевич заняв позицію давного старости і провід в повіт, укр. н. раді, до якої з волі народу увійшли Др. Кость Кисілевський, заступник коміс. пов. і референт справ просвітних, о. Лиско Володимир, голова укр. харчового уряду, референт справ апровізації, о. Чарнецький Омелян, курат укр. війська, референт політичних і адміністративних справ, проф. Мацюрак Микола, комісар міський, о. Стеблецький Володимир, референт відбудови, Цап Степан, референт земельних справ. Крім того в склад УНРади входять лиш як референти з області: залізн. шляхи: Сех Петро, пошти і телегр.: Процишин Іван, воєнних справ: отаман Ананій Степанів, військ, харч, уряду: др. Бірецький, протоколант-стенограф о. Мартинків.

Рада відбуває засідання щоденно від 5-7, а опісля висилає відпоручника на воєнну раду від 7-8. Апарат адміністраційний в повнім розгарі. В усіх селах повіта відбулись вибори сільських комісарів, які вже мали 2 сесії. Крім сего, в кождім селі зорганізована господарська міліція, а на місці постерунків жандармерії – Державна Сторожа. Янівський округ має лиш особного комісаря міського і харчовий уряд, а впрочім підчиняєсь пов. комісаріатови.

Мобілізація переводиться на області давної доповн. команд. 89 і то доволі спішно, бо зі сторони Львова зближається воєнна сила. Через якийсь час проходили зі сторони Львова цілі ватаги утікачів, нині повздержує їх наш перстень стеж полевих. З битв приведено 28 полонених, яких відіслано етапами. В посліднім бою ранено нам поручника Яременка з України. В західній стороні славні наші добровольці зайняли Медику під проводом поручника Литвина. В місті взірцевий лад, харчі подешевіли значно завдяки торгам і конкуренції.

Харчевий уряд нав'язав зносини з Дрогобичем і спровадив вже доволі нафти, а крім того військо відступило нафту для громад. Навязалисьмо зносини із сусідними повітами і відбулисьмо конференцію делегатів в Рудках, на якій постановлено відбувати наради щотижня, щоб в той спосіб досягнути одноцільності і порозумінє в усіх справах.

Др. Кисілевський

Джерело: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. Zbiory kopij dokumentalnych. – Syg. 55. – К. 95-96. Машинопис. Засвідчена копія.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 458–459.

№ 93

Витяг із спогадів 1921 р. поручника Ст. Ніжного про листопадові події в Стрию і напрямом на Дрогобич

[Перші дні перевороту в Стрию 1918]

[...] В спадщині оставила нам Австрія з оружа вправді багато різних крісів і набоїв, і 21 гармат, та за те ні одного гармат. набою, ні скоростріла. З оружем переїхало на Угорщину здаєся 3 транспорта. Один малярський пробоевий курінь у повному складі (1200 чоловік), який піхотою зайшов до Стрия через Миколаїв на Дністрі і за ціну одноразового прохарчовання і перевозу його залізницею до границі та двох коров, оставив нам 2 скоростріли і 1200 набоїв. Крім нього переїхало ще 2 ешелони Німців з оружем. Послідний був – сумної памяти 90 п. п., що їхав двома транспортами в купі на Самбір (стан 3400). Приїзд цього полка виперидив теляфонат з Ходорова про подію, яка там зайшла на двірци межі цим полком і укр. залогою, яка хотіла цей полк розоружити а то такого змісту: по короткій стрілянині нашу залогу розбито, опановано місто на час постою обох поїздів на двірци, а при від'їзді забрано закладників. Отже при приїзді цих поїздів були усі частини, що стояли в місті сконсигновані на відповідних місцях, а кількох старшин і представників горож, властий умовилися з Кмдою 90 п. п. так, що українці постараяться о вільний переїзд аж до Польщі, за що они (Поляки) зобов'язуються при переїзді через укр. землі заховатися неутрально, а на послідній укр. стації пустити закладників. Після цього оба поїзди негайно відправлено дальше на Дрогобич. Можна було бути вдоволеним з такого покінчення справи, бо стрийські Поляки вже певно успіли були повідомити 90 п. п. яка у нас сила. Та із-за цього случаю з 90-кою можна зробити закид Тернополеві і Потуторам, що заздалегідь не повідомили що така частина там прибула. Тоді можна було поробити відповідні приготування – принайменші такі, щоб ж допустити до таких подій як в Ходорові.

Дня 10. XI. 18 основано Окр. Кмду – і від того часу веде вона владу в Стрию і околиці до основаня Областной Кмди або Групи «Південь», що стала опісля переіменована в III Гал. Корпус [...]

Джерело: Український скиталець. – 1921. – № 1. – С. 11–12.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – С. 558–559.

№ 94**Звернення державного повітового комісаріату Дрогобича до громад повіту і управи Дрогобича про реєстрацію осіб які можуть увійти в уряд суду присяжних, Дрогобич, 30 листопада 1918 р.**

ЗАЗИВ.

Українська Національна Рада в Дрогобичи взивала усіх громадських комісарів, які досіль зістали установлені по громадах Дрогобицького повіта, щоби явилися в середу дня 4. грудня 1918 о годині 10 рано, разом з двома делегатами села (двома мужами довіри громад), на засідання і наради Ширшої Національної Ради в Дрогобичу яке відбудеся в салі бувшої Ради повітової в Дрогобичи.

Предметом нарад:

I. Звіт Управи Української Національної Ради в Дрогобичи з дотеперішньої акції.

II. Звіт військової Комісії і військові справи.

III. Бюджет і фінанси.

IV. Звіт харчової Комісії.

V. Звіт нафтової Комісії і справи нафтового промислу.

VI. Біжучі справи.

В нарадах візмуть участь члени Української Національної Ради в Дрогобичи, начальники і управителі урядів української держави, делегати У. Н. Р. до Львова, дрогобицького міщанства, громадські комісарі враз з мужами довіря громад, делегати робітників (по трьох зі салін, нафтового промислу, залізничників), три делегати українського учительства і три делегати священства, як також заступники українського війська.

Вп. Делегати мають виказатися повновластями і легітимаціями своїх громад або своїх організацій.

Дрогобич, дня 30. падолиста 1918.

За секретаря: За президію:

Іван Калинович. Семен Вітик.

Володимир Бирчак.

З друкарні А. Г. Жупника в Дрогобичи

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. III-IV. – 1919. – 2 грудня. – С. 8.

№ 95**Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про переміщення козацьких частин армії Семена Петлюри Дрогобиччиною.
Дрогобич, 2 грудня 1918 р.**

Вчера [1 грудня 1918 р., неділя] пополудни переїздили через Дрогобич наші браття закордонці, українські козаки з армії Петлюри на поміч галицькій Україні. Дорогих гостей сердечно витала дрогобицька громада на чолі з президі. Управи У. Н. Р. в Дрогобичи. Витайте нам милі браття з над Дніпра!

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. II. – 1918. – 2 грудня. – С. 1.

№ 96**Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про обрання делегатів від Дрогобиччини до Української національної ради у Львові.
Дрогобич, 2 грудня 1918 р.**

Дрогобицькі делегати У. Н. Р. до Львова.

Вибори делегатів до Української Національної Ради у Львові, переведені повітовим комісарем др. Ант. Горбачевским на основі закона про доповнення У. Н. Р. відпоручниками міст і повітів дали такий результат:

3 міста Дрогобича вибрано дня 22. падолиста інж. Юляна Козаневича.

3 містечок Борислав-Тустановичі вибрано, 23, VI. с. р. п. Гриця Терлецького, а з дрогобицького повіта вийшов делегатом до У. Н. Р. у Львові Д-р Гриць Кузів, адвокат Дрогобича.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. III-IV. – 1918. – 2 грудня. – С. 7.

№ 97**Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про смерть стрільця Василя Равлева з Добрівлян. – Дрогобич, 2 грудня 1918 р.**

Некрольогія

Дня 18. падолиста відбулися похорони У. С. стрільця Василя Равлева, родом з Добрівлян, який помер в Дрогобичі в міській шпиталі внаслідок ран віднесених у Львові, в борбі з відвічним ворогом за справу України. Честь пам'яті тихого, смиренного героя. В. й. п.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. III-IV. – 1918. – 2 грудня. – С. 7.

№ 98**Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про Віче в селі Меденичі Дрогобицького повіту. Дрогобич, 8 грудня 1918 р.**

Меденичі. В неділю, дня 1. грудня 1918 р. відбулися в Меденичах збори українських селян, котрі відкрив місцевий парох.

До зібраних селян під церквою промовляв п. Пацлавський, котрий горячими словами привитав народ іменев У. Н. Р. в Дрогобичі. Пригадав зібраним тяжкі часи, які проживали селяни за часів польсько-шляхотських урядів. Рівнож пригадав їм ті часи, коли австрійські влади масами вішали невинних українських селян, або вивозили їх до Талергофу, де в голоді та холоді доживали останних годин. В кінці заявив зібраним, що тепер настали часи, де вельможних панів усунено від влади над бідними селянами, а віддано їй селянам та робітникам.

Відтак промовляв делегат з України д. Крутій. В горячих словах привитав зібраних селян, пригадав публіці, що пута неволі і кайдан зістали зірвані, раз на завше, віззав зібраних до солідарности, та щоби силою боронили свої права. Бесідник представив

зібраним, як то на Україні селяни держаться сильно, котрі не забуваючи за нас, галичан, вислали нам поміч свої українські козацькі полки.

В кінці промовляв господар Яциків Михайло. Горячими словами взивав присутних, щоби вступили в ряди українських військ, та щоби всі прикази У. Н. Р. як слід виконували. Звернув увагу на се, що ще ніколи Українці не мали такої свободи, як тепер у своїй державі. (К.)

З причин браку місця дальші звіти про вічевий рух Дрогобиччини відкладаємо до слідуячого числа.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. 5. – 1918. – 8 грудня. – С. 4.

№ 99

Протокольні повідомлення газети «Дрогобицький листок» про перші наради делегатів сільських громад та організацій Дрогобиччини під час роботи Української національної ради. – Будинок колишньої повітової ради Дрогобича. Дрогобич, 15 грудня 1918 р.

Перші наради відпоручників сільських громад та організацій Дрогобиччини.

Від перших хвиль перевороту в нашому повіті, який наступив без проливу крові і насильств – почала дрогобицька У. Н. Р. працювати в тому напрямі, щоб у керми нової влади станули відпоручники цілого українського громадянства Дрогобиччини, то є: всі громадські комісарі разом з двома делегатами з кожного села (двома мужами довіря), начальники та управителі урядів Української Народної Республіки, члени У. Н. Р. зі Львова, відпоручники міщанства, народного учительства, священства, війська (по трьох делегатів) і в кінці представники робітництва то є: по трьох відпоручників нафтового і салінарного промислу і трьох залізничників.

Перші збори відпоручників Дрогобиччини відбулися в неділю 4. с. м. о годині 11. рано при участі 186 делегатів громад, які репрезентували 53 громад нашого повіта і тимчасових управителів урядів української держави. Перед приступленням до дневного порядку вибрано превідію нарад, в склад якої увійшли: як предсідатель посол Семен Вітик, повіт, комісар Д-р Антін Горбачевський, пані Кузьова, Олексовський з Ясениці Сільної, Петро Ільків з Тустанович, Гнат Бурановський (репрезентант робітництва) з Борислава, Лоїк (відпоручник салінарників) і поручник Федитник (Предсідатель укр. війська); як секретар Іван Калинович і Д-р Віктор Пацлавський.

Вибраних Вп. Делегатів привітав гарною промовою президент повітової Управи У. Н. Р. – п. Вітик, після чого представив шановній громаді приїзних гостей нашого правительства, які нарочно приїхали на наші наради, се є: шефа президіального бюро державного секретаріату др-а Витвицького і секретаря заграничних справ др-а Панейка.

Представник державного секретаряту. Др. Витвицький в краснорічевій промові засилав привід від правительства Української Народної Республіки і витав делегатів дрогобицького повіта, жаляючи їм, щоб як досіль однопільно і ягідно працювали на добро вольної, незалежної республіканської України. По привіті Дра Витвицького приступлено до дневного порядку.

1. Звіт з дотеперішньої діяльності Української Національної Ради в Дрогобичі виголосив в годинному рефераті президент Вітик, пригадавши зібраним, як Дрогобиччина без проливу крові перейняла власті, у свої руки, яка почала творити перші ряди

оборонців нашої армії і як охоче спішили наші браття-селяни послужити своїй державі Українській Народній Республіці. В дальшій промові президент змальовує майбутній лад, який заледве працюючий народ, в нашій державі, – на основі нелажного всім народам-права самоозначення, який установиться дорогою народного сойму поділ землі великої посілости на власність цілого народа. Тому бесідник перестерігає перед грабїжами і нападами на двори, або вирубування лісів.

Селяни можуть взяти з приділених собі лісів тільки те, що їм визначила управа У. Н. Р., щоб було чим затопити в печі. Також не повинні селяни переховувати гроші по скринях, але повинні їх зложити в Українській касі «Народного Дому». В кінці витає хвиля близького зєднання із закордонною Україною, яка післала нам свої війська на оборону наших історичних прав на посідання Галичини.

«Злука з Україною се єдиний нас клич, се найважніша політична потреба хвилі, се квестія нашого життя – буття – нашої державної сили», – тими словами закінчив Шан. Президент свою промову.

Щоб справу злуки з Україною пояснити забрав голос Секретар заграничних справ др. В. Панейко, подаючи причини задля яких досільне наступила формальна злука з Україною, а саме: 1) що там нема ще властиво народного правління але директоріат; 2) що антант досіль не признала закордонної України як державу, а тим самим відмовляє її права заступництва на мировій конференції, між тим коли Західно Українській Народній Республіці признає одного представника української народности.

У відповідь на се президент Вітик заявив, що в хвилі, коли крізь по цілому світі єднаються народи для самооборони, по принципі, що в єдності сила, мусимо і ми оборонити себе перед нашими ворогами і самоозначитися то тоді мусять нас признати держави порозуміння:

Тому ставить резолюцію отського змісту:

Зїзд делегатів дрогобицького повіта уважає злуку усіх українських земель в одну українську республіку як неминучу конечність, яку зібрані одноголосно і з признаками сердечної радости, ухвалили з окликами: Славно, славно, славно:

Хай живе єдинена Українська Републіка!

По ухваленю сього внесення посла Вітика приступлено до другої точки дневного порядку:

II. Бюджет і фінанси, яку реферував др. Володимир Бирчак, представляється в розходах 500.000 корон, значить розмірно небогацько, коли порівняти кількість війська, видатки на умундуроване і харч жовнірів, як неменше на покриті виплату урядничих платень. В дискусії збирають голос Олексівський, визнаючи до плачення поголовного податку; Стецко жадає, щоб поголовний податок платили також інші народи, що замешкують нашу землю; Д-р Горбачевський подає генезу поголовного податку, який є національним, добровільним податком, тому повинні платити його тільки Українці. При кінці забрав голос начальник стації Гутович і завзиваючи присутніх до плачення поголовного податку, кинув жменю грошей для заохочення других до плачення національного податку. Як третя точка дневного порядку була

III. Військова справа, яку реферував пор. Федитник, завзиваючи громадянство до добровільного зголошування в ряди української армії. В дискусії, яка розвязалася забирали голос о. П. Попель, накликуючи громадських комісарів до нагляду над збігцями з армії, яких повинні села присилувати до повороту в ряди українських військ. Далі промовляли комісарі: Пацлавський Ших, Кордасевич, учит. Макцюк та чимало других.

IV. Харчеві справи реферував Володимир Крисько, взиваючи села до складання харчів для війська. Учит. Мацюрак накликає селян, щоб учительству прийшли з допомогою і ставить внесенне:

Взивається У. Н. Р. в Дрогобичи, щоби харчева комісія занялася запровізованєм учительства в громадах. Олексівський просить о приділ соли для сільського населення. Інспектор шкіл Ліщинський представляє стан шкільництва в Галичині, підчеркує вагу просвіти, бо яка школа такий народ. Пані Кузьова ставить внесенне, щоб шкільні справи поставити як першу точку порядку нарад управи У. Н. Р.

В кінці визначено ширшу нараду У. Н. Р. в Дрогобичи на день 15. грудня с. р. на чому покінчено збори дрогобицьких громадських відпоручників.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. 6. – 1918. – 15 грудня. – С. 3–4.

№ 100

Протокол засідання ради державних секретарів від 17 грудня 1918 р.

ZASIDANJE RADY DERZAWNYCH SEKRETARIW

Prowodyt': Dr. Hołubowycz Izydor.

Prysutni: Dr. Cehelskyj Longin, Josyf Buraczyński, sotnyk Bubela i Pjaseckyj.

1. Poriszeno reasumowaty uchwału dotyczący skłykańja Ukrajínskoji Rady Nacyonalnoji do Ternopola na 20 i 21 hruďńja s. r., tak jak wyjawlaje sia, szco zibranje buło by po prychni złoji komunikaciji mało czyselne i tym samym ne mohło by maty za soboju powahy opiniji ciłoho kraju. Zadla toho, szco szcze bohato powitiw ne dokonalo wyboriw widporucznykiw na Ukr. Radu. Na sim poriszeno widnesty sia do komisariw powitowych iz wizwanjem, aby podbaty, szcoby wybory do Rady zistaly czym skorsze perewedeni.

Poriszeno dalsze, szco maje pojavyty sia oficjalnyj komunikat, w jakim zapowist' sia skłykanje Rady w najblyszsim czasi, ta projasnyt sia zahałowy, czomu pid šju poru je nepryhodne skłykanje tojiż. W tim komunikati maje riwnoż buty podane, szco pryhidnyj czas na prohołoszenje złuky iz Ukrajinoju bude až todi, koły my osiademo w Lwowi, bo todi zmożut wziaty uczašt' w naradach wsi człeny Rady i tym samym wyjawlat' wolu zahału, a ne łysz tych, szco pry teperisnych widnosynach do Ternopola.

2. Pryńjato do widoma zwit delegata Dra Jarosława Olesnyckoho iz narad delegatiw powitowych komisariatiw/charczewych Uijadiw, jaki widbuły sia w Stanysławowi 15 hruďńja 1918.

Zokrema pryńjato do widoma, szco w Stanysławowi osnuwaw sia «Charczewyj Sojuz». Do Sojuza seho majut należaty powity: Stanysławiw, Kołomyja, Šńjatyn, Nadwima, Bohorodczany, Kosiw, Peczeniżyn, Kałusz, Towmacz, Buczacz, Czortkiw, Kopyczyńci, Husjatyn, Borszcziw, Zaliszczyky, Drohobycz i Rohatyn. Sej Sojuz maje buty tymczasowym organom derżawnym dla ciłyj charczew-torhowelnoho obminu dla powysshych powitiw zaky bude zmožu Krajewyj charczewyj Uijad obńjaty w swoji ruki kermu. Poriszeno takož, aby do seho Sojuza należały takož powity Skole i Stryj, szco łuczat sia terytoryjalno iz Drohobyczom.

Zaijadzenja wykonujuci wyhotowyty maje Dr. Ja. Olesnyckyj.

3. Z uwagi na se, szczo Lwiv je zadla blokady posbawlenyj dowozu zywnjacji, poriszeno poczynaty przyhotowanja, aby koły my wijdemo do Lwowa, riwnoczasno dowezeno w bilszych skilkostjach pożywu i opal.

Pryporuczeno D-wy. Ja. Olesnyćkomu w porozumjinju iz prof. Bodnarom ta D-rom Kmicykewyczom wyhotowy plan aprowizacyji Lwowa ta pryporuczeno D-ru L. Cehelskomu pry nahodji pobutu u Kyjiwji wyjednaty dla wid Ukr. Nar. Repubłyky muku, cukor i towszczi.

Martynec iz domen i lisiw ta Ukr. Pow. Rada w Drohobyczy maje przyhotowyty opał i naftu dla Lwowa.

Sekretar Myron maje podbaty pro wagony, jaki majut' buty w pohot. dla transportiw.

4. Poriszeno perzonałowy, jakyj praciuje w Derž. Sekretarijati, wychodjacy iz zasady, szczo zatrudneni jak referenty i kancelaryjnij perzonal, majut' oderžaty stilky, aby umożływyty tymže prożyток, tak dotyczni funkcyonari łysze tymczasowe najszły prymyszczeńje w Sekretarijati i wyznaczty platńji: D-ru Iw. Kmicykewyczewy, D-ru M. Zdorkowy, D-ru Jar. Olesnyćkomu i D-ru Wytwyćkomu po 1500 Kor. miśjaczno, po 50 K dennoji dyjety i zworot hotowych wydatkiw, koły by dotyczni w uijadowych sprawach wyjichały poza Temopil, D-ru Czubatomu 600 K, komu 500 K miśjaczno, a pannam Bekezewyćziwnym, Tamawskij i Hryc... 10 K denno platnych szczo tyżnja z dołu w kożdū subotu, tilkożsamo poperednym p. B. Łewyćkomu.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 257. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 3.

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 52–53.

№ 101

Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про віче в селі Ролів Дрогобицького повіту. – Дрогобич, 28 грудня 1918 р.

Віче в Ролевє.

На приказ У. Н. Р. виїхав д. В. Ратальський дня 1. 12. 1918 о год. 10. передполуднем до Ролева. Тут під церквою при доволі численнім народі з Грушова і Ролева виголосив реферат під сучасну хвилю. Народ одушевлений вислухав з великою увагою промови. Стараннем референта було не тільки порушити народ духово, але і позитивно вплинути на народні маси. В тій цілі піддав гадку, основанне місцевого комітету, котрого задачею було б приєднувати членів «Національному Банкови в Дрогобичі». Як також збиранням харчів для війська, яке висилати слід під адресою «Боева Управа». Рівнож місцевий священник як і управитель школи обіцяв прийти з помочєю. Побажанєе булоб, щоб Повітовий Комісарит приказав громадським управам безпроволочно занятись тими справами. Наколи зважиться, що так Ролів як і Грушів оставали літа під напором москвофілства муситьє подбати про їх національне освідомленє.

Джерело: «Дрогобицький листок». – Ч. 7-8. – 1918. – 28 грудня. – С. 7.

№ 102

Наказ сотника повітової ради Команди Українських військ Грабовенського про українізацію назв вулиць, зовнішніх реклам, вивісок та ін., Дрогобич, 28 грудня 1918 р.

ПРИКАЗ.

Приказуєть ся, щоби в цілім повіті дрогобицькім всі головні вивіски фірмові (шильди) всякого рода підприємств (фабрик, склепів, каварень, ресторацій і пр.) як також дорогокази, написи на границях громад до дня 4. Січня 1919, оскільки не суть на українській мові зладжені – усунені зістали і заступлені до дня 20. січня 1919 р. зладженими на українській мові.

Неповинуючі ся повисшому приказови карані будуть гривнами до 3 000 Корон.

Всі підчинені Команди військові і жандармерії, як також громадські уряди звизаю до береження виконання сього приказу.

Побіч головних вивісок на українській мові могут бути і на інших мовах, вибір котрих полишаєть ся довільному оціненню властителів.

Дрогобич, дня 28. Грудня 1918.

Повітова Команда Українських військ

ГРАБОВЕНСЬКИЙ

Сотник

В друкарні А. Г. Жупника в Дрогобичи.

Джерело: З приватного архіву Ореста Круковського (цифрова копія 31.01.2017 р.); Приказ [сотника Повітової Команди Українських військ Грабовенського про українізації зовнішніх вивісок (м. Дрогобич)] (28 грудня 1918 р.) // Офіційний сайт Павла Гай-Нижника. – [Електронний ресурс]. [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918\(12\)28.ukrainizatsiya.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918(12)28.ukrainizatsiya.php).

№ 103

Репортаж газети «Дрогобицький листок» про віче в с. Підбуж, 28 грудня 1918 р.

Віче в Підбужі

Дня 1 грудня с. р. відбулося віче в Підбужі на подвір'ю тамошного приходства. Явилося дуже много народа з Підбужа і околиці. Прибув там також делегат УТП в Дрогобичи п. Іван Ліщинський. Віче проводили п. Ворон з Опаки і Трускавецький з Підбужа. Отворив о. Яхно з Заліктя гарною промовою, представивши вагу теперішній хвилі. П. Ворон звизав спосібних до військової служби зібраних вступати до української армії. Делегат п. Ліщинський представив наше тяжке положення під польським пануванням, небезпеку грозячої нам заглади, якщо Польща заволоділа би наше дальше, можливість переведення поляками у нас побору військовою і перенесення наших вояків на захід за Варшаву для оборони перед німцями і колонізації нашого краю, спільний нам всім інтерес оборони перед поляками і обовязок збирання грошей і харчів на удержання нашої армії. В тім самім дусі, лишень інтересніше промовив п. Трускавецький, а п. Борніцький звизав до складання податків. В другій своїй промові звернув п. Ліщинський

увагу присутніх на зарядженне примусової і дуже строгої рекрутації, якщо добровільна не домите, на моральні і матеріальні наслідки для села і людей, що отягаються від військової служби, а вкінці візав присутніх, щоби зогляду на малу вартість теперішнього грана і велике його нагромадження, сплачувано залеглості податкові, котрі ніколи пропасти не можуть, а також і прочі довги, позаяк новою українською монетою, якої мало буде, а вартість велика, тяжко буде сплатити так залеглості податкові, як і прочі довги. Відтак п. Ворон замкнув віче і візав зібраних розійтись спокійно.

Джерело: Віче в Підбужи / Дописи // «Дрогобицький листок».

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 7.

№ 104

Резолюції III з'їзду делегатів сіл і міст Дрогобиччини від 29 грудня 1918 р. – Дрогобич, 29 грудня 1918 р.

З Дрогобиччини

Резолюції з III. з'їзду відпоручників сіл і міст Дрогобича з дня 29. грудня 1918 р.

1. Відпоручники громад Дрогобицького повіта зібрані на третіх чергових нарадах з дня 29. XII. 1918 в числі двох соток – висказує своє негодовання і обурення Державному Секретаріатові за його двомісячну неясну і крутийську політику в справі прилучення Галичини з Україною і жадають сейчасового уступлення Державного Секретаріату а заступять його енергічним тричленним Директоріатом, який має вести провізорично всі агенди аж до часу цілковитого перейняття влади через центральне правительство соборної України.

2. Взивається Українську Національну Раду, яка збереться в дня 2. і 3. січня 1919 в Станіславові вийти сейчас з дотеперішньої пасивності і ужити всіх заходів до безпроволочного переведення оборони zagrożених безпосередно наших тероторій, що творять інші одиноке/ незмірне богатство нашого краю і раз покінчити перед сподіваною Мировою конференцією, що ми творимо оборонну акцію.

3. Взиваються Українську Національну Раду в Станіславові, що заборонила послам перебуваючим під сю хвилю у Відни, щоб поза ліквідацією бувшої Австрії у всіх напрямх наглядно вздержатись від всяких акцій міжнародного Характеру так у Відни як і заграницею в імені закордонної України і щоби ті справи полинили виключно офіціальним представникам соборної України.

4. Взивається Українську Національну Раду зібрану дня 2. і 3. січня проголосити безпроволочно і торжественно довершений факт злуки всіх українських теріторій в одну Україну.

Після відчитання осіх резолюції відспівано і піднесоному настрою національного гимну «Вже воскресла Україна» і «Не пора».

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 1. – 1919. – 1 січня. – С. 3.

№ 105

Звернення комітету різдвяних дарунків про допомогу бідним і солдатам. – Дрогобич, 1 січня 1919 р.

Дорогі Братя й Сестри Українці!

За пару днів велике сьвято Христового Різдва, а сего року тим святочнійше витати його мемо, бо вже на полі, як господарі своєї рідної землі на волі в великій в одно злученій Україні, що сягає від Карпат по наше Чорне море.

Святочно святкувати мемо те велике свято!

Та серед радощів і втіхи не вільно забути нам на тих наших братів та синів, що з нами разом не засядуть до святої вечері – а з крісом в руці ще знов бажав би панувати над нами вольними горожанами вільної України.

Нам не вільно в хвилі радости і втіхи забути на наших соколів – відважних жовнірів, що нас боронять в полі. Тому завазався в Дрогобичи Комітет, який збирає датки, як гроші, тютюн, білизни, теплу одіж і інші датки, які роздасть будьто жовнірам в Дрогобичі, будьто тим в полі. Датки в грошах примає Повітова військова команда, при улици Міцкевича. Вп. Огець Ігумен Вудрак і Комісаріят (Староство). Інньші датки: як одіж, муку, цукор, тютюн приймає тов. Народний Дім при Стрийській вулиці.

Рахунки з отриманих і розданих датків здасть комітет по святах.

ЗА КОМІТЕТ РІЗДВЯННИХ ДАРУНКІВ:

О. ВУРДЯК, А. МОДРИЦКА

голова

секретарка

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 1. – 1919. – 1 січня. – С. 4.

№ 106

Наказ № 5 Обласної команди в Стрию із Різдв'яним привітанням полковника Григорія Коссака. – Стрий, 5 січня 1919 р.

Стрільці!

Зближаєсь Різдво – сьвято мира...

Однак звуки дзвонів, що звіщають се Велике Свято, мишаються з прикрим клекотом скорострілів та гуком гармат.

Наш відвічний ворог (Лях) силує нас тримати оружє в руці – і не пазваляє, щоб ми се Велике Свято святкували серед нашої рідні – він силує нас до бою.

Вас, Старшино і Стрільці звизаю до послідного зусилля вигнати сего відвічного ворога з нашої землі, принести кроваве марево війни в єго країну і цим змусити сего кровожадного ворога до мира.

Почутє військових обовязків ще не всюди дозріло.

Будьте переконані, що лиш добрими і карними жовнірами можемо щось досягнути.

Цілий світ вас подивляв, коли Ви з львінею завзятою і відважно боролись серед скал і відвічних снігів полудневого Тиролю і над берегами П'яви. А бій сей йшов прецінь о жажду панованя чужих і далеких нам чинників.

Покажіть усьому світові, що за волю і долю рідної України Ви ще гарніше і завятіше боротись потрафите. Дасть Бог, що Великдень святкувати вже потрафите.

Дасть Бог, що Великдень святкувати вже будем серед мира!

Замовкне проразливий свист стрілен, клекіт скорострілів і гук гармат, а весна, що збудить природу до нового життя, принесе нам велике свято Мира і Волю – Долю для Неньки-України.

Із глибини душі бажаю Вам Всім веселих Сьвят!

КОССАК, полковник в. р.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 1. – 1919. – 7 січня. – С. 4; «Стрийський вістник. Орган повітового комісаріату». – Ч. 3. – 9 січня. – С. 1.

№ 107

Звернення полковника Григорія Коссака до стрільців УГА з приводу прийняття рішення про Акт злуки Стрий, 9 січня 1919 р.

Стрільці!

Звершились мрії, які кождий Українець від давна лелівав в глибині своєї душі.

Галицькі землі злялися, нерозривно злучилися з землями наддніпрянськими в одну велику соборну Україну.

В огні і крові куєсь доля Великої України, тяжкими боями здобуваємо Єї Свободу. Надішла хвиля, коли зачинати мусимо будову нашої спільної Вітчизни, щоб на будуче могли ми зажити спокійно на волі і свободі.

Однак перед нами ще тяжка праця.

З границь нашої країни вигнати мусимо нашого відвічного ворога, війну перенести далеко в ворожу країну, змусити ворога до мира, а рівночасно зайнятись будовою нашої Держави.

Ся задача вимагати буде великих зусиль і здорового розсудку.

Мимо віковичного кріпацтва і неволі не вдалося Ляхови знищити здорового розсудку нашого народу. З тим розсудком і з вродженою кождому Українцеві охотою до праці хочемо приступити до відбудови нашої Вітчизни.

Памятайте однак, що лише згода і карність зробить Вітчизну нашу великою.

Тримайтесь разом, працюймо спільно і виконуймо точно прикази нашого Начальства, з тою провідною думкою, що навіть найнезначийша задача, але докладно przeprowadжена має дуже велике значіне.

Працюймо чесно, а мир, спокій, цвітучі поля, багатство, добробит будуть з вдячністю згадувати будівничих нашої дорогої Неньки-України.

КОССАК, полковник в. р.

Джерело: «Стрийський вістник. Орган повітового комісаріату». – Ч. 3. – 9 січня. – С. 1.

№ 108

Протокол засідання ради державних секретарів від 10 січня 1919 р.

Prowodyt': Dr. Hołubowycz.

Pysutni: 2. Myron Brakuje Dr. L. Cehelskyj.

3. Martynec.

4. Witowskiy.

5. Buraczyński.

6. Artymowycz.

7. Dr. Iw. Makuch.

8. Kozanewych, roboty publiczny i saliny.

1. Dr. Iwan Makuch może przyjąć tylko pod umowany:

a) Rozmierzanie admin. cywilnoji do wojskoweji jaki należał do wojskoweji admin. sprawy, a wszystko reszta do cywilnoji.

b) Skrypty bojowy syłu armiji, aby postępowaty Komandy, jaki je nepotribni; peresortowaty oficerów, zdrowi na front, a do Hinterland- u kripli i cywilnymi obsada; jak branku westy i jak zaosmotryty.

c) Zandarmerija do wnutr. spraw w ciłosty

Martynec: 2 sekciji

1. Finansowa i szkoln (szkon).

2. Adm. Domen i lisiw.

3. Meljoracyja i komasacyja gruntów.

4. Agramoji reformy. Kozanewycz: Widbudowa. Saliny. Budowa dorih i mostiw. Szczo do nafty: Nafta wyńjata iz pod kompetencyji Sekretarijatu tylko do komissiji w Drohobyczy.

Witowskiy: Hodyt sia na rozmierzanie własny

Skrypty.

Pow. Komandy postępowaty, zapole (Hinterland) do 20 sicz.

Komandy dwirciw, de ne treba ich.

Skrypty żandarmeriju.

Peresortowaty oficerów.

Szczodo do zanetja cywilnych, to ni szczo do branky: ne ma w szczo ubraty, musymo sia zderżaty.

Zandarmerija: organizacyjnym i administracyjnym do wojska, a reszta do cywilnych

Wołoszczuk, Rittm. Zandarmeriji.

Indyszewskyj.

Gawański.

Ind. dobroji woli, może buty dobra syła, ne złe zorganizuwaw.

Chor. F d za chobory perepustyw transport madjariw.

Gawariskomu brak taktu –

Wołoszczuk cilkom nowyj.

Witowskiy: usliwje, wydaty prohramu prawytelstwa zhladno manifest pro zemelnu sprawu.

Dr. Makuch: Zasadnyczo: organizacyja i administracyja takoz do sekr. wnutr. spraw.

Szczodo organizacyji i administracyji w porozumieniu iz wojsk. sekretaryjatом.

Witowskiy: Awanzy: 1) oficerzy, jaki zasłużyły sia;

2) ti, jaki powynni by awanzuwaty.

Predłożeno 60 osib – Budżet – 120 000 K.
Okružna 4–5.
Oficery iz frontu w bilszoji skillkosty
Samoczynni awanzy
Zderžani i pryjde iz wneskamy ostatocznymy.

Myron: poczty i telegrafy:

- 1) pakety, czy ohranycheńje i jaki;
- 2) hroszewyj ruch;
- 3) miscewyj.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 257. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 7.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 55–56.

№ 109

Розпорядження Ради державних секретаріатів про затвердження кур'єрського зв'язку від 10 січня 1919 р.

§1

В цілі переведення постійної звязи поодиноких повітів з Державним Секретаріатом, та справного функціонування державного апарату, заводитьсь при Державнім Секретаріаті постійну службу кур'єрську.

§2

Служба кур'єрська обіймає всі повіти Зах. Укр. Нар. Републики. Команди окружні, згл

ядно повітові, а також команди двірців, про які низше мова, мають негайно зайнятись єї устроєнням після вказівок в § 3. Они зіставляють відповідний склад кур'єрського відділу свого округа, зглядно повіту. Адютант команданта є рівночасно командантом того відділу. Персональ кур'єрський остає на стані своєї частини входячи в склад української Армії підлягає всім військовим приказам.

§3

Аж до дальшого зарядження уряджує ся службу кур'єрську в слідующий спосіб.

В Краснім, Тернополі, Станиславові, Стрию і Самборі існують головні кур'єрські стадії.

а) Стадія кур'єрська в Краснім має устроїти получение з Бродами та по можности з Радеховом, Камінкою Струмисловою, Равою-Руською, Сокалем, Любачевом і Яворовом і передає почту кур'єрови з Тернополя, котрий забирає по дорозі почту із Зборова і Золочева.

б) Стадія кур'єрська в Тернополі устроїть получение зі Збаражем, Підволочисками і Скалатом та висилає кур'єрів до Красного, Заліщик (через Теребовлю-Хоростків-Копичинді-Чортків) і Станиславова (через Бережани-Рогатин). Кур'єр до Заліщик забирає по дорозі почту з Теребовлі і Чорткова, кур'єр до Станиславова – з Бережан і Рогатина.

в) Військова окружна Команда в Чорткові устроїть зі свого боку курієрське получение з Борщевим, Бучачом і Гусятином, військова окружна команда в Бережанах з Перемишлянами і Підгайцями, військовий повітовий командант в Заліщиках з Городенкою, військовий повітовий командант в Рогатині зі Стриєм. Курієр до Стрия забирає по дорозі почту з Жидачева і Ходорова. Стадійна команда в Ходорові устроїть курієрське получение з Бібркою.

г) Стадія курієрська в Станиславові устроїть получение з Надвірною, Снятином, Долиною і Богородчанами. Курієр до Снятина забирати буде почту з Коломиї, де окружна команда має устроїти получение з Косовом і Печеніжином. Курієр до Долини забирає по дорозі почту з Калуша.

г) Команда двірця в Стрию устроїть получение зі Сколем і Самбором. Курієр до Самбора відбирає по дорозі почту з Дрогобича.

д) Стадія курієрська в Самборі устроїть получение з Рудками, Туркою, Сяноком і Ліском та Добромилем. Курієр до Турки відбирає по дорозі почту зі Старого Самбора. Повітова команда в Сяноці збирає еwentуальну почту з дальше на захід положених повітів. Курієр до Добромиля і Рудок має їхати, як далеко доходять поїзди залізничі.

§4

Курієрська служба при Державнім Секретаріаті стоїть виключно на услуги державних урядів і строго збороннює ся їй приймати почту приватну. Курієри одержують спеціальні легітимації, носять в службі на рамени білу переписку з написом «Державний курієр» і печаткою повітової команди, та мають підчас службових поїздок право до осібного переділу в залізничних вагонах. Характер службових поїздок має право контролювати кожний командант двірця.

§5

Поміщення відділів курієрських мають після можности находитись на залізничних двірцях, в тім случаю поміщення сі визначають команданти двірців в порозумінню з цивільними начальниками стацій. В місцевостях, де курієри відбирають і передають почту в переїзді, має она бути їм доручена і передана в вагоні.

§6

Передана курієрови почта має бути вписана до книги курієрської, на підставі котрої курієри передають її дальше. Посвідчення відбору зглядно передачі мають переводитись як найточнійше. При передачі і відборі почти мають курієри легітимуватись.

§7

Почту курієрську до дефінітивного її доручення має право відбирати тільки військова повітова Команда. Доручення почти має відбувати ся з можливою скоростию.

§8

Курієри їздять на визначених § 3 лініях 2 рази на тиждень, без огляду на скількість почти.

§9

Курієри побирають в часі дороги крім своєї військової платні, суточний додаток в висоті 15 кор., котрий виплачує їм приналежна військова команда.

§10

Розпорядок сей входить в житте сейчас; військові команди мають негайно зложити Державному Секретаріатови справозданіє про заведеніє і виконанне курієрської служби.

Джерело: Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним секретаріатом Зах. Укр. Нар. Республіки. – Станиславів, 1918. – С. 26–27.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 159–161.

№ 110

Оголошення про потребу у писарях. – Дрогобич, 12 січня 1919 р.

Пошукуєся сил писарських жіночих, зголошувати ся щоденно між 3 а 4 січня з полудня в повітовій Команді військ в Дрогобичи.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 3. – 1919. – 12 січня. – С. 8.

№ 111

**Інформаційне повідомлення про IV-е засідання
Української Національної ради в Дрогобичі – Дрогобич, 12 січня 1919 р.**

З Дрогобиччини.

IV. Чергові наради відпоручників громад та організацій Дрогобицького повіту відбулися в неділю 12. січня в Дрогобичи, на яких було понад 150 членів повітової У. Н. Р. Зборами проводив в несприсутності през. С. Вітика Дир. Алиськевич – а реферували:

Др. Скібінський здав звіт з засідання Укр. Нац. Ради а передовсім з дебат про аграрну реформу.

Над сим звітом вивязалась оживлена дискусія в якій тов. Кордасевич звернув увагу, щоби при будучім розділі ґрунтів не поминути населення гірського.

По вичерпанню дискусії ухвалено на внесок тов. Дра Винницького подяку і довіре дрогобицьким членам Укр. Нац. Ради за горяче і щире попиранне інтересів робучих мас.

Відтак ухвалено вибрати аграрну Комісію, яка би до аграрного закона зібрала матеріялі статистичні дати з повіта Дрогобич.

До комісії сеї вибрано:

- 1) Тов. Семена Вітика
- 2) Володимира Криська
- 3) Дра Гриня Кузіва
- 4) Павла Дорожовець з Добрівлян
- 5) Панька Сливича з Вороблевич
- 6) Івана Отецька з Гаїв Нижних
- 7) Яця Олоковського з Ясениці

8) Василя Негребецького з Опаки

9) Митра Трусновецького з Підбужа.

Крім того ухвалено вибрати до повисшої комісії також одного геометру і приурочено комісії, щоби на найблизнім засіданню прийшла з відповідним внеском.

Відтак дискутовано про концесії.

Тов. Др. Юзич подав до відома засади, яких Повітовий Комісаріят буде держатися при уділюванню концесій. Збори одобрили вповні се становище.

Що до концесій на вишинк горячих напйтків заявились збори проти, та ухвалили, щоби аж до укінчення війни таких концесій не уділяти, та щоби заборонено вишинк і продажу горячих напйтків. На внесок п-ні Евфрозини Кузів ухвалено заініціювати, щоби всі провели у себе таку саму ухвалу.

Відтак підносили деякі селяни сумний стан доріг в повіті.

По уділенню вияснень, що Укр. Нац. Рада в Дрогобичи в сім напрямі видала відповідні зарядження, збори закрито.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 6–7(14–15). – 1919. – 20 січня. – С. 5–6.

№ 112

Дозвіл Команди коша УСС від імені значкового коша Гринька Грицай на одруження хорунжого Степана Алїмана з Анною Кадуківною Станіславів, 12 січня 1919 р.

[штемпель КІШ

Українських січових стрільців

Е.ч.44/19]

Посвідка.

Хорунжий Степан Алїман вступив до У. С. С. 19. марта 1915 а заприсяжений дня 3. цвітня 1915. Від того часу остав в чинній службі при У. С. С.

Команда Коша У. С. С. позволяє названому заключити подружжє з панною Анною Кадуківною з Дрогобича.

Станіславів, дня 12. січня 1919.

[Штемпель і автограф

Значкового Коша УСС]

Гринько Грицай

[кругла печатка Команди Коша

Українських січових стрільців в Станіславови]

Внесення в Духовний уряд Ч. 25.

Духовний уряд уділяє диспензу від всіх 3-х/трьох/

Оповідей для хорунжого

Алїмана Степана

Станіславів 17/I.1919.

Микола Ужак

в. п. духовник

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5408. – 1 арк.

№ 113

Повідомлення Державного повітового комісара Дрогобича А. Горбачевського про дозвіл на шлюб між хорунжим Петром Новосільським і Емілією Унятицькою, Дрогобич, 15 січня 1919 р.

Державний комісаріат повітовий в Дрогобичі
Ч. 52/19 Дрогобич дня 15 січня 1919

До Вельможного Петра Новосільського хорунжого Укр. Війська в Дрогобичі.

На Вашу просьбу з дня 15 січня 1919 р. уділяєсь Вам отсим на підставі закона з року 1872 диспензи від третьої оповіди в справі супружа, яке заміряєте заключити з панною Емілією Унятицькою – уродженою в році 1896 в Корості ад Дрогобич.

Надміняє ся при тім диспенза ся важна єсть тільки під услівєм, що проти заміреного супружа не заходять жадні перешкоди предвиджені так в законі цивільній як і в кано-
нічній.

Державний Комісар повітовий
[овальна печатка
Державного повітового комісаріату Дрогобича]

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5407. – 1 арх.

№ 114

**Лист американського підполковника Роберта Фостера професору А. Кулі-
джу про переговори з Юзефом Пілсудським щодо перемир'я між польськими
та українськими військами, зокрема про особливе значення Дрогобиччини, Вар-
шава, 15 січня 1919 р.**

Subject: Conference with General Pilsudski.

1. At the invitation of Col. Wade I went with him to a conference with General Pilsudski on the question of arranging an armistice between the Poles and the Ukrainians.

2. Col. Wade had already talked over this matter with General Szeptycki Chief of Staff of the Army in a previous conference and had offered his services as middleman for negotiations. To this General Szeptycki agreed and consequently Capt. Johnson, assistant to Col. Wade had been sent to Lemberg on January 12th from Warsaw.

3. The basis of these negotiations was to arrange a neutral zone between the two armies, suspend all hostilities and leave the question of the settling of boundaries to the Peace Commission at Paris.

4. Capt. Johnson reported by letter to Col. Wade this morning that the Polish General Rozwadowski had refused to undertake negotiations on the basis that the „bandits” should not be treated with but be exterminated and stated that he would only move on direct orders from General Pilsudski whose authority he only recognized. (It is interesting to note that word had already been sent to him by General Szeptycki which evidently he did not want to recognize saying that the telegrams had been garbled in transmission.) He further stated that were he forced to negotiate he would resign.

5. General Pilsudski informed Col. Wade that a letter had been dispatched to General Rozwadowski yesterday instructing him that negotiations would be carried on by General Leswiewski. Pilsudski said that this General was chosen as he was of the Russian school and would therefore be considered as more impartial whereas General Rozwadowski was a large land owner in Ukraina and therefore strongly biased in his feelings.

6. General Pilsudski was very firm in stating that Lemberg should be freed within a radius of twenty kilometers and the three lines running to Warsaw, Cracow and Przemyśl left absolutely at his disposal. He spoke most strongly of Lemberg as a Polish town stating that it was the very center of the life of Galicia and to lose that would have a tremendous effect on the Polish people throughout Poland. From his own personal point of view it was vital for him to insist on this on account of the delicate position that he was in politically as the Poles attached so much importance to holding this town. All armistice terms should therefore consider the holding of Lemberg by the Poles as a necessity.

7. The second point that he brought up was that Drohobycz should belong to Poland and no terms should be made that would endanger the assurance of this. He stated that although the industries in this town were owned by outside capital nine-tenths of the workmen were Poles and the town therefor considered by Poles as being Polish. Public opinion in Poland was very strong on this point and it was the opinion of the public that must be watched in any terms that were made.

8. He felt sure that even if the Peace Conference decided against the holding of these two towns and this district of 9. Poland, the population would not abide by it, their feeling was so strong that troubles would result.

9. Regarding negotiations with the Ukrainians, Pilsudski stated that he felt it was easier to negotiate with Petlura at Kieff than try to bring anything about in the Lemberg district as conditions at Kieff were more settled, there was order and that the "Bandit Atmosphere" was not felt there and had not taken possession of the Government as it had the troops in the vicinity of Lemberg.

10. My whole impression of Pilsudski was that he was working for Poland and he spoke with a certain force and conviction that I had not expected to find as a result of the impressions given me by other people. His greatest difficulty is no doubt the crowd that support him in power and form a circle about him that is inefficient and not to be trusted. It is reported that he and Paderewski are now in conference working out the details of a new cabinet and I will make that the subject matter of another report.

11. Col. Wade leaves for Lemberg tonight.

R. C. Foster

Warsaw, January 15, 1919.

Джерело: Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919. – Vol. XIII // Editor Joseph V. Fuller, General Editor Tyler Dennett. – Washington, 1947. – P. 368–369.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 46–48.

№ 115

Інформативна рубрика газети «Дрогобицький листок» про перебування кіївських делегатів та святкування давнього новорічного обряду «Маланки» у Дрогобичі – Дрогобич, 16 січня 1919 р.

З Дрогобиччини

Делегати з Києва. Наше місто мало честь саме на Новий рік гостити у себе двох шал. делегатів з Києва, а то: Інженера Юрія Борисова, представника Міністерства торгівлі й промислу в Києві і Волосенка, делегата Міністерства шляхів, які приїхали до нашого Державного Нафтового Комісаріату в Дрогобичі по нафтовим ділам. Дорогих гостей з Києва угостив президент У. Н. Ради посол С. Вітик спільною товариською вечерею, яка при щирій розмові затяглася до пізньої ночі – полишаючи у зібраній громаді сердечну пам'ять про пережиті разом хвили. До речі замітимо, що се вже друга офіційна візита Київлян в Дрогобичі, які перші навязали з нами щирі зносини і почали дружнє братання з дрогобицькою Україною.

«Маланка» в Дрогобичі. Староукраїнським звичаєм уладила «Українська Жіноча Громада» чайний вечір в Навечере Нового Року, на якому були присутні між іншими делегати з Києва, місцева інтелігенція та українська військова старшина. Про сей вечір згадуємо тому, що ми противниками забав, які замість єднати громадян нашого повіта уводять непотрібні диссонанси і непорозуміння. А прецінь їх можна оминати при добрій волі обох сторін, котрі повинні забути всякі негодовання і сварки в ім'я великої задачі сучасної хвили: Зеднання всіх Українців проти спільного ворога і оборони народніх інтересів перед історичними противниками української справи.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 5 (13). – 1919. – 16 січня. – С. 4.

№ 116

Інформаційна стаття редакції газети «Дрогобицький листок» про діяльність Товариства «Просвіта» в Рихтичах – Дрогобич, 19 січня 1919 р.

З Дрогобиччини

З життя в наших товариствах: Дня 19. січня с. р. відбулися в Рихтичах загальні збори читальні «Просвіта». Делегат з Дрогобича адв. Др. Гринь Кузів виголосив реферат про світову війну, її причини, перебіг становиска українського народу в сій війні, про знущення Поляків над нами в тім часі, узгляднуючи з окрема діяльність військових австрійсько-польських судів, та представив наслідки і природні консеквенції війни, а саме самовизначення народів і демократизацію публичного життя на всіх його царинах. Відтак згадав про аграрну реформу і про становиско, яке в тій справі займає Українська Національна Рада. З черги промовляв місцевий парох о. Іванусів, закликаючи громаду до плачення податків і давання рекрута. По сім наступив звіт Виділу (читальня має 79 членів) і вибір нового Виділу, головою вибрано Івана Стасика.

І даємо нарочно докладніший звіт про сі загальні збори, бо надіємося, що за приміром читальні в Рихтичах підуть всі читальні «Просвіти» в нашій повіті і розуміється само собою філія тов. «Просвіта» в Дрогобичі та розпочнуть живу просвітну працю, звертаючи між іншим увагу – на улаштування курсів для неграмотних.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – 1919. – 31 січня. – С. 2.

№ 117**Інформаційна стаття редакції газети «Дрогобицький листок» про цінову політику щодо свічок – Дрогобич, 19 січня 1919 р.**

Курс цін на свічки в Дрогобичі. З дня 29. січня 1919 р. Максимальна ціна на свічки виносить за 1 кг 6 корон. Народна Торговля в Дрогобичі продає за 1 кг 10 корон. На покутній біржі 1 кг свічок з дозволом на вивіз стоїть 25 К., а за сам дозвіл на закупню і вивіз (за карту) платиться 12 – 15 К. за 1 кг

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – 1919. – 31 січня. – С. 4.

№ 118**Повідомлення про появу нового студентського часопису Дрогобича «Наша мета» Дрогобич, 19 січня 1919 р.**

Новий орган українських студентів «Наша мета»

Перше число сього органу появилася в Дрогобичі дня 30. Січня 1919 р. Зміст: Вступна стаття, «Студенство вчора, нині і завтра», «Клерикалізм і вільнодумство», «Загальні записки»: «права для працюючих», 3 Дрогобиччини і Сатиричний відділ. Поодинокі число коштує 60 сот.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – 1919. – 31 січня. – С. 4.

№ 119**Витяг з протоколу засідання президії Тимчасово урядуючого комітету у Львові Юзефу Пілсудському про хід переговорів про перемир'я у польсько-українській війні за участю представників Антанти опублікованого у звіті 19 січня 1919 р.****[...] PROTOKÓŁ**

posiedzenia, które odbyło się w Namiestnictwie dnia 19 stycznia 1919 o godz. 5-tej po pół.

Obecni: Członkowie T.K.R.: Hr. Skarbek, Dr. Stahl, Dr. Giazewski, Dr. Sześłowicz, następnie Hausner. Ostatnia kwestya interesowała najwięcej koalicję.

Sztab generalny uznał za stosowne załatwić kwestyę wschodnio-galicyską, bo braki, jakie widział, skłoniły go do zapatrywania, że z czasem utrzymania naszego frontu nie jest do utrzymania. Sztab generalny zgodził się, by płk. Wade wystąpił w tej sprawie jako rozjemca i dał mu upoważnienie do tego. Sztab gener. liczył się z konsekwencyami politycznymi zawieszenia broni, które jest czysto militarne.

Rozejm stawia się zazwyczaj w linii, która się w danej chwili trzyma.

Nasza sytuacja militarna jest ciekawa.

Z jednej strony Lwów–Rawa–wzdłuż linii kolejowej Lwów–Przemyśl; a następnie Przemyśl–Chyrów. Wychodząc z tej zasady, że linia ta nie jest jednolite, nie można mówić o linii, lecz wpłynąć na rozjemcę, by rozstrzygnął dla nas najkorzystniejszy.

Ukraińcy też stoją tylko w pewnych grupach.

Gdybyśmy jakąś linię ustanowili, musiałyby pewne grupy obu stron ustąpić. Uwzględniając

stosunki polityczne, można by ustalić linię uwzględniającą stosunki etnograficzne, by łatwiej spacyfikować Kraj. Z tych względów sztab generalny zaprosił delegatów T.K.R. Szło głównie o to, by tak stosunki ułożyć, by młodzież lub niewiasty nie rozpoczęły walki, podobnie jak to się stało we Lwowie. Walka we Lwowie pociągnęła w konsekwencji zaangażowanie sił wojskowych pod Lwowem.

Z punktu widzenia wojskowego musi być:

- 1) Lwów w naszym ręku;
- 2) linia krótka i w terenie korzystna.

To łączy Lwów z linią Bugu. Od Bugu koło Lwowa na dół (co najmniej 15 km na wschód od Lwowa: (Ta linia dzieliłaby etnograficznie Kraj mniej więcej równo (protesty przeciw temu!!) tyłu Polaków byłoby z jednej strony, ilu Ukraińców z drugiej strony.

Anglik uwzględnia posiadłość Lwowa, pas na 15 km. Na wschód linię Bugu – trudności robi na południe od Dniestru.

O linię po Dniestr przyjdzie zapewne do porozumienia, ale poniżej Dniestru to żądania z naszej strony są zbyt wygórowane. Toteż sztab się nad tem zastanawiał, by ten teren zneutralizować!

To jest rzeczę polityków, by wpłynąć na Anglików, ażeby Starostwo Stryj–Drohobycz zneutralizować:

Jakaś komisja międzynarodowa musi być ustanowiona, która by kontrolowała dotrzymania warunków rozejmu.

(Hr. Skarbek podaje, że płk. Wade wyjechał z Krakowa do Lwowa:)

Zadanie linii jak najdalszej może opóźnić rozejm, a nam zależy na rychłym załatwieniu sprawy, idzie bowiem o wstrzymanie sił bolszewickich idących od Litwy. Dostał polecenie Naczelnika Państwa i Szefa sztabu zwrócenia uwagi T.K.R., by wpłynął na rychłe załatwienie.

P. Głazewski konstatuje, że to jest tragiczne położenie, gdyż trzeba za wszelką cenę zawrzeć pokój, bo Rusinom nie damy rady [...]

Джерело: *Україна і Польща в документах, 1918–1922: [у 2 т.]* / Зібрав і редагував Т. Гунчак. – Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1983. – Т. 1. – С. 49–50.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 109–110.

№ 120

Витяг зі звіту польського поручника, інженера Щепановського про участь представників Антанти в польсько-українських переговорах про перемир'я 19 січня 1919 р.

[...] 2 lutego 1919. Linja demarkacyjna a nafta

Sprawy ewentualnej demarkacyjnej linii były dotąd omawiane chyba okolicznościowo, np. przy sposobności rozważań co do przyszłości zagłębia naftowego i w tym związku przykładowo była mowa o linii kolejowej przez Stryj (major Fordham). Ja stanowiska nie określałem, zachowywałem rezerwę.

Sprawy naftowe wymagają stale wielkiego pilnowania, gdyż mam bardzo poważne obawy, aby nafty nie zneutralizowano z naszą ogromną szkodą w ten sposób, że anektowałiby ją dla siebie Anglicy z Francuzami. W tej sprawie natrafiłem na następujące fakty:

I. Pewne mało znaczące konsorcjum przedstawiło generałowi Barthelemy przez p. Świerczewskiego (agenta konsularnego Francji) memoriał proponujący objęcie wszystkich kopalń, rafinerii i zapasów przez specjalnie założone towarzystwo z siedzibą np. w Paryżu, a z ekspozyturą we Lwowie, a to celem uchwycenia własności niemieckiej choćby ukrytej pod obcą firmą, przy pozostawieniu innym właścicielom możliwości dochodzenia swych praw potem. Jako cel dalszy podaje memoriał uchwycenie wartości kopalń na rachunek zwrotu kosztów wojennych (czy nam?).

II. Major Fordham z tutejszym Anglikiem (którego znam od paru dziesiątek lat) p. George Macintosh ułożyli projekt skłonięcia Ukraińców do wycofania się z oddaniem im 50% zapasów i produkcji w czasie zawieszenia broni zagłębia Borysław–Drohobycz i połowy wagonów naftowych. Wojska ukraińskie miałyby się wycofać poza Stryj, wojska polskie poza Dniestr, zaś obszar naftowy byłby neutralny z polską policją i polskim zarządem kolei. Obszar naftowy i wszystkie kopalnie, rafinerie i zapasy – miałyby zostać oddane, bez względu na to, kto jest ich posiadaczem, komisji Ententy pod przewodnictwem p. Macintosha. Kontrola i rozdział produkcji oraz oznaczenie przyczynienia się do kosztów ze strony ukraińskiej i polskiej odbywałoby się przy współudziale delegatów, po 2 z każdej strony itd.

Dowiedziawszy się o wręczeniu memoriału gen. Barthelemy, poszedłem do niego zaraz i zawiadomiłem go, że jako referent naftowy Dowództwa Wschodu przedłożyłem jeszcze przed kilku tygodniami plan szczegółowy uchwycenia własności wrogów, natychmiast po wejściu wojsk naszych do zagłębia naftowego, że plan ten został przez Dowództwo zatwierdzony, a następnie aprobowany przez pana Prezydenta Paderewskiego, że zatem wszystko tu już jest przewidziane i zarządzone. Ze względu na skuteczność i wykonalność tych zarządzeń jest konieczna zupełna poufność aż do chwili wykonania planu.

Majora Fordhama poinformowałem, że wedle mej prywatnej opinii jego projekt jest nie do przyjęcia gdyż zawiera w sobie zbyt wiele czynników, które mogłyby być niebezpiecznym precedensem, co mu szczegółowo wyjaśniłem. Zaznaczyłem dalej, że w czasie inwazyi Ukraińców produkcja Borysławia zupełnie upadła, bo nikt dla nich nie chce pracować, a jeżeli my wznowimy produkcję, to co najwyżej możemy jakieś tam firmie w Kijowie lub gdzie indziej dostarczać jakich kilkuset wagonów miesięcznie produktów, wzamian za transporty żywności dla robotników, których potrzebujemy, lub za jakie dobre pieniądze. Na ten temat wywiązały się dłuższe rozmowy i mam wrażenie, że te niekorzystne plany wybiją im z głowy.

O stanie tych spraw poinformowałem pp. Wańkowicza i Dr. Dąbrowskiego, którzy godzą się z moim sposobem postawienia sprawy. W razie potrzeby Komisja Polska wyraźnie określi swe stanowisko. Już po tych rozmowach parlamentarzyści ukraińscy, którzy byli tu dziś (Iwan Omelanowicz Pawlenko, pułkownik, brat generała (w żupanie i przy karabeli) i Dr. Jarosław Oleśnicki major, adwokat z Drohobycza) mówili, że mają miesięcznie coś dziesięć milionów dochodu z nafty, której produkują około tysiąc wagonów. Uważam te cyfry za nieco przesadzone, ale maj. Fordhem widzi już w nich potwierdzenie mych informacji (spadek produkcji na jedną siódmą) i już mi mówi, że zapewne moja propozycja będzie jedyną praktyczną.

Gdy parlamentarzyści za trzy dni przyjadą, znowu sprawa ta będzie aktualna.

Sprawa okolic naftowych i niebezpieczeństwo ich zagarnięcia na korzyść koncernów angielskich lub francuskich przy zupełnym wykluczeniu naszych praw zagraża i nadal.

Konserjum operujące przy Francuzach taksują wartość kopalń na dwa miliardy przeszło. Pod pretekstem polskim chcieliby zaprojektować wzięcie tego całego zagłębia jako rzekomej własności niemiecko-austriackiej na rachunek odszkodowań wojennych do kasy koalicji.

W tych warunkach my z tego nic byśmy nie zobaczyli, a mamy przecie przygotowane inne plany.

Za inicjatywą galicyjskiego Anglika p. Macintosha a na zaproszenie p. Wolskiego odbyło się posiedzenie mające charakter prywatny, którego celem wedle zagajenia miało być danie oświadczenia misji francusko-angielskiej imieniem polskiego przemysłu naftowego odnośnie do projektu p. Macintosha (jak załącznik) co do neutralizacji części środkowej Galicji i objęcia kopalń (własności) przez komitet aliancki z p. Macintoshem na czele. Zebranie nie miało ani formalnego, ani moralnego tytułu do składania oświadczeń w tej sprawie w stosunku do misji zagranicznych, byłem na nim w porozumieniu z p. Wańkowiczem jako gość a dziwiłem się bardzo, że był na nim obecny major Fordham, który rozumiał po polsku i słyszał niejedną rzecz dla sprawy naszej niekorzystny.

Zaznaczyłem przede wszystkim, że do zastępowania interesów państwa polskiego jest uprawnione Komisje Polska delegowana przez rząd warszawski i z jej pominięciem nic się dziać nie powinno.

W zebraniu wzięli udział p. W. Wolski, prezes Związku Producentów z r. 1909–1911, dziś nie reprezentuje produkcji, i były właściciel kopalń, p. Przybyłowicz, dyrektor Zw. Prod., p. Fabiański profesor politechniki, były właściciel naftowy, p. W. Wulimirski współwłaściciel kopalń, p. Macintosh były właściciel kopalń i major angielski Fordham.

Dyskusja była chaotyczna, p. Macintosh referował projekt (jak załącznik), p. Sulimirski wyrażał niezadowolenie, że rząd mianuje Komisję i rzeczoznawcę, podczas gdy tego nafcjarze powinni delegować, inni uczestnicy wyrażali też żal, że nie zostali powołani do zadecydowania o warunkach projektowanego zawieszenia broni odnośnie do przemysłu naftowego. Wobec tego poinformowano na zebraniu, że wedle instrukcji rządu polskiego zawieszenie broni może być zawarte jedynie przez komendy wojskowe jako zarządzenie prowizoryczne wojskowe i nie może być połączone z żadnymi układami politycznymi lub ekonomicznymi, które mogłyby nadać mu cechę rozejmu lub układu, że projekt przedłożony tu ma charakter czegoś, co pozostawi trwale następstwa i już dlatego jest nie do przyjęcia. P. Przybyłowicz powiedział na to, że musi być inaczej, ponieważ wraca właśnie z Warszawy, gdzie mu p. Minister Kacia miał powiedzieć, że rząd bliski jest pogodzenia się z myślą, że znaczną część produkcji Borysławia będzie trzeba na stałe oddać Ukraińcom.

Udało mi się wreszcie skłonić uczestników zebrania do oświadczenia Anglikom, że musi się jeszcze naradzić między sobą i że opinie swoje podadzą Komisji Polskiej do zakomunikowania Misji franc.-ang.

Na to wszczęła się bardzo żywa wymiana zdań o następującym przebiegu:

Macintosh: Projekt ten jest życzeniem stanowczem misji angielsko-franc. i generał żąda natychmiastowej opinii panów (Fordham potakuje, obecni proszą o 3 godziny zwłoki, Macintosh i Fordham co najwyżej o 2 godziny).

Inż. Szczepanowski: Zarówno geograficzna, jak i polityczno-ekonomiczna strona projektu zupełnie sprzeciwia się instrukcyom rządu polskiego z Warszawy.

Macintosh: Instrukcje z Warszawy nic nie znaczą i są bezprzedmiotowe, decydują instrukcje z Paryża, gdyby Wam kazano zupełnie się wycofać z Galicji wschodniej, to czy moglibyście odpowiedzieć?

Inż. Szczepanowski: Ręczę Panu, że odpowiedź by się znalazła, żadna zaś instrukcja z Paryża nie jest mi znana.

Maj. Fordham: Czy te z notesu wyjątek z depeszy zawierającej nakaz nałożenie pewnej linii demarkacyjnej.

Inż. Szczepanowski: Kiedy ta depesza nadeszła?

Maj. Fordham: Przed 9 dniami.

Inż. Szczepanowski: Jestem w osobliwej sytuacji, gdyż gronu prywatnych osób zakomunikowana została instrukcja pierwszorzędnej doniosłości nieznana Komisji reprezentującej rząd polski. Lecz porozumienie się z członkami tej Komisji nie mam nic do powiedzenia, ale zaznaczam, że instrukcje rządu polskiego będą przeprowadzone i że o żadnym ultimatum nie ma mowy.

Na tem zebranie się zakończyło.

Gdy zagadnął mnie o to generał Berthelmy, przeprowadziłem z nim w tej sprawie dłuższą rozmowę, dość ożywioną i o żadnej podobnej instrukcji ani o ultimatum nie ma mowy. Prosił mnie jedynie generał, aby jutro lub pojutrze był mu przedstawiony jakiś projekt uregulowania tymczasowego spraw naftowych, co mu przyrzekłem.

Wedle informacji prywatnej rzekoma instrukcja czytana przez majora Fordhama była porzuconym dawno projektem instrukcji. Wyjaśnienie tej sprawy może przeprowadzić najlepiej senior Komisji Polskiej, p. Wańkowicz, którego o stanie rzeczy bezwzględnie informuję [...]

Джерело: *Україна і Польща в документах. 1918–1922: [у 2 т.] / Зібрав і редагував Т. Гунчак.* – Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1983. – Т. 1. – С. 67–70.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко.* – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 126–129.

№ 121

Опис Свята Злуки в Дрогобичі із філософською проекцією на історичну пам'ять про спадщину Івана Франка – Дрогобич, 20 січня 1919 р.

Свято злуки в Дрогобичі

(о) В понеділок дня 20. січня с. р. відбулось в Дрогобичі всенародне повітове віче для заманіфестовання зєдинєня двох українських держав в одну Українську народню Рєпублику.

Віче випало величаво. Селяне, селянки і робітники з найдальших сіл з'явилися з синожовтими і червоними прапорами та множеством таблиць, на яких видніли народом глибоко відчуті і поняті написи «Нехай живе одна Українська Рєпублика», «Слава соборній Україні», «Вставай – піднімайся робучий народе», «Проч з гнобителями і тиранами» і т. п.

Народ в числі 15 тисяч заняв ринок. Селяне, робітники, військові і трудова інтелігенція, всі разом і поруч себе станули, щоби святкувати сей день народного визволення, який усі вони з однаковою тугою вижидали і з рівною завзятістю здобували. Новостю на сім святі була поява відділу українського робітництва, української державної фабрики в Дрогобичі, який прибув під проводом горожанина В. Ратальського зі своїм прапором та Зорганізованим хором.

Точно о год. 12. отворив віче Др. Р. Скибінський. В своїй промові вказав на вікове лихолітте, яке довелось перебути нашому народови, та головно на його мартирольогію в часі світової війни. Нині впали всі окови і кордони. Встала Україна від Мукачева по Припєть, від Сяну по Кавказ, одна, велика, вільна, народна, без хлопа і пана. На внесєнє Др. Скибінського вибрано через аклямацію презідію, до якої увійшли. Др. В. Бирчак, Яцьо Олексєвський, В. Ратальський і Іван Сорєневич.

До голосу прийшов п. Микола Гловяк. Його промова, богата в сильні і наглядні порівняння і приміри, виголошена могутим й донеслим голосом, з незвичайною дикцією і модуляцією, концентрувалась коло нашого загального домагання, а саме як найскорійшого скликання одного українського парламенту в Києві, який має складатися з представників робучого народу, вибраних дійсно робучим народом.

В імени війська промовив чотар Степан Кужіль.

Звернувся він з зазивом до карності і порядку, бо тільки карність і порядок в краю дає нам запоруку перемоги над зовнішнім і внутрішнім ворогом. А по сій перемозі заведеться в Державі такий лад, який відповідатиме бажанням народних мас.

З черги зложив військовий старшина Василь Митчин сердечний привіт дніпровського козацтва для наддністрянського республіканського війська.

Кінцеву промову виголосив горожанин Крутий. «Піднявся з небувалою силою, – говорив він, – український народ, сотворив свою державу, а клич най живе одна «Укр. Народня Республіка» понісся далеко понад і поза Карпати, відродив здавалось замерлу угорську Україну і викликав в неї горяче бажане зєдинитися з матірними землями. Наша Республіка се основа і запорука нашої кращої будучности, нашого будучого гаразду. Нехай живе Укр. Народня Республіка, най живе Директорія, українське військо і весь український народ».

Серед патріотичних окликів, пісень і загального одушевлення сформувався дуже вправно похід, який, перейшовши головними вулицями міста, закінчив се велике свято.

Сподіємося, що перше торжество Української Народної Республіки остане в пам'яті нашого народу, а день 3. січня буде днем щорічного національного свята.

Дивним видався тільки одно, а саме, що в одну з найкращих хвиль нашого національного буття не згадала Дрогобищина про найбільшого сина дрогобицької землі, про одного з найвизначніших Українців, про того, що «все що мав у житю, він віддав для одної ідеї, горів і яснів і страждав і трудився для неї, що здобував поле для нас і стелився в низу, щоби ми буяли на небі», що відучи нас до обіцяної землі сам і знемігся туй перед її воротами.

Чи може тільки Дрогобищина одна остане позаду, коли вся Україна іде «у мандрівку століть з його духа печатю»?

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 8 (16). – 1919. – 23 січня. – С. 2–3.

№ 122

Репортаж газети «Нове життя» про свято Злуки в Дрогобичі, 20 січня 1919 р.

Часопись «Дрогобицький Листок» повідомляє: Дня 20. січня відбулося всенародне повітове віче для заманіфестовання злуки двох українських держав в одну Українську Народню Республіку. Віче випало величаво. Около 15 тисяч людей зібралося на ринку. Промовляли: Др. Скибінський, п. Гловяк, чет. Кужіль, старшина Митчин і п. Крутий. Серед патріотичних окликів, пісень і загального одушевлення сформувався дуже справно похід, що закінчив се велике свято, перейшовши головними вулицями міста.

Джерело: «Нове життя». – 1919. – 30 січня.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 27.

№ 123

Лист принца Е. Фірстенберга до Людвіга фон Флотова у Відень про підготовку Злуки ЗУНР і УНР, зокрема ситуацію на Дрогобиччині – Київ, 22 січня 1919 р.

Gegenstand: Die Angliederung Ostgaliziens an die Ukraina. -
Die polnisch-ukrainische Krise.

Prinz E. Fürstenberg an Ludwig Freiherrn von Flotow.

Aus meiner telegrafischen Berichterstattung war zu entnehmen, daß die Angliederung Ostgaliziens an die ukrainische Volksrepublik von den beiderseitigen Regierungen grundsätzlich beschlossen worden ist. Die Vereinigung, welche durch die Entstehung einer selbständigen Ukraina und infolge der sich daraus ergebenden Gestaltung der Dinge in Osteuropa früher oder später mit Sicherheit zu gewärtigen war, wurde lediglich durch das Hetmansregime verzögert, nachdem es den galizischen Ukrainern einigermassen zweifelhaft erschien, ob das Kryptomonarchische Hetmansystem sich zu einem stabilen ausgestalten würde und sie daher ihr eigenes Schicksal nicht voreilig mit jenem der Reichsukraina verknüpfen wollten. Nun hat sich durch das Verschwinden des Hetmans die Lage geändert und die Bahn für die naturgemässe Entwicklung des ukrainischen Volkes, welches zur Union drängt, freigegeben.

Zur Vorgeschichte der Vereinigungsaktion höre ich, daß bereits am 1. Dezember in Fastow vom Direktorium und einer Delegation der westgalizischen Regierung, an deren Spitze der ehemalige Abgeordnete Cegielski stand, ein Vorvertrag abgeschlossen wurde. In diesem Abkommen war die Union unter gewissen Bedingungen vorausgesehen, wie Ratifikation durch die westukrainische Rada, Autonomie für Ostgalizien in bescheidenen Grenzen, Auflösung der westgalizischen Regierung, Entsendung von Delegierten aus Ostgalizien zur ukrainischen Konstituante nach Kiew, usw. Vom Standpunkte der Westukraina war es angesichts des Umstandes, daß sich dieselbe mit Polen im Kriege befand, dringend geboten, zu einer Verständigung mit dem Direktorium zu gelangen, da sie nur mit Unterstützung des letzteren hoffen konnten, gegen die gewaltige polnische Übermacht ihre Rechte und ihren Grund und Boden verteidigen zu können. Den 20 Millionen Polen stehen 3 1/2 Millionen ukrainischer Galizianer gegenüber. Das Schicksal der letzteren wäre besiegelt, wenn sie sich nicht mit den Reichsukrainern solidarisch erklären würden.

Abgesehen davon, daß die ukrainische Volksrepublik die Vereinigung aller Ukrainer und speziell ihrer Konnationalen in Galizien, dem Kuban und in Bessarabien mit dem Mutterlande naturgemäss anstrebt, hat sie auch ein spezielles wirtschaftliches Interesse an der Angliederung Ostgaliziens. Das Drohobitscher Petroleumbecken ist für die ukrainische Volkswirtschaft eine *conditio sine qua non* und daher ist das Bestreben des Direktoriums begreiflich, sich dieses Gebiet so rasch wie möglich zu sichern. Um aber Drohobitsch dauernd zu halten, ist auch der Besitz Lembergs notwendig, sodaß der jetzt um die Hauptstadt tobende Kampf neben nationalen Motiven ukrainischerseits auch deshalb unterstützt wird, weil von der Einverleibung der Hauptstadt auch das Schicksal des abgenannten Petroleumreviers zum grossen Teile abhängig ist.

Ob Polen und Ukrainer gut daran tun, beiderseits durch Eroberung der von ihnen beanspruchten Gebiete vor Einleitung der allgemeinen Friedensverhandlungen ein *fait accompli* zu schaffen, ist eine Frage, die zu komplex ist, als daß sie an dieser Stelle erörtert werden könnte. Tatsache ist, daß auch die westukrainische Regierung die Auffassung teilt, daß sie gut daran tut, auch ihrerseits mit einem möglichst grossen Faustpfand vor den Weltfriedenskongress zu treten.

Seit dem Sturz des Hetmans haben sich die Beziehungen der Ukrainer zu den Polen rapid verschlechtert. Die Hetmansregierung stand dem Kampfe der beiden Nationen abwartend gegenüber, während das Direktorium, sobald es des inneren Feindes Herr geworden war und die Macht an sich gerissen hatte, sofort daran ging, ihren schwerbedrängten Konnationalen in Ostgalizien zu Hilfe zu eilen. Naturgemäss liess die Gegenwirkung in Polen nicht lange auf sich warten und es entstand eine Atmosphäre, die den Ausbruch einer ernsten Krise tagtäglich erwarten lässt. Seitens des Direktoriums wird Polen zum Vorwurf gemacht, daß dasselbe die Offensive ergriffen und Wladimir Wolinsk und Brest Litowsk besetzt hätte und motiviert damit die gegen die Polen im Zuge befindlichen militärischen Maßnahmen. Das Direktorium soll bereits beträchtliche Truppenmengen gegen Kowel und Wladimir Wolinsk in Bewegung gesetzt haben. Allerdings ist inzwischen Wladimir Wolinsk von Westukrainischen Truppen wieder zurückgenommen worden. Sollte es zu offenen Feindseligkeiten zwischen Polen und der Ukraina kommen, so würde einfach die bereits bestehende Front in Ostgalizien östlich des Bug bis jenseits Brest Litowsk verlängert werden.

Die zwischen hier und Warschau bestehende Spannung wird auch durch gewisse Vorgänge in Kiew illustriert, wie z. B. durch die vor einigen Tagen erfolgte Verhaftung des polnischen Militärattachés Major Kleberg. Derselbe wurde 4 Stunden lang festgehalten und während der Zeit bei ihm eine Hausdurchsuchung vorgenommen. Die Intervention der polnischen Gesandtschaft hatte die üblichen Entschuldigungen des Direktoriums zur Folge, welches erklärte, es liege ein «bedauerliches Mißverständnis» vor. Der polnische Gesandte Herr Wainkowitsch ist in der Vorwoche nach Warschau abgereist, angeblich nur zu einem kurzen Urlaub, doch dürfte seine Heimreise durch die drohende Krise bedingt sein.

Die vom Direktorium und der westgalizischen Regierung getroffenen militärischen Vereinbarungen erstrecken sich, wie ich höre, auch auf einen Truppenaustausch, der den Zweck verfolgt, verlässliche ostgalizische Truppen hierher zu disponieren, um sie zum Kampf gegen den Bolschewikismus zu gebrauchen, andererseits hiesige Truppen, deren Verwendbarkeit gegen die Bolschewiki zweifelhaft erscheint, an die ostgalizische Front zu entsenden. Das letztere Experiment dürfte nach den bisherigen Erfahrungen kaum Erfolg versprechen. Eine hiesige Division, die nach Lemberg abtransportiert wurde, ist nämlich wie ich von verlässlicher Seite erfahre, bereits in Schmerinka auseinandergelaufen.

Der k. u. k. Geschäftsträger:
E. FÜRSTENBERG

Hilfsamt 1 Die vorhandene Kopie wolle der Staatskanzlei zur vertraulichen Einsicht übermittelt werden, sodann ad acta.

Wien. 22. Jänner 1919

Джерело: *Ереignisse in der Ukraine 1914-1922: deren Bedeutung und historische Hintergründe* / T. Hornykiewicz. – Bd. 4 / W. K. Lypynsky Ost-Europäischen Forschungs-Instituts. – Philadelphia, Pennsylvania, Berger, 1969. – P. 213–215.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 54–57.

№ 124

**Циркулярний лист Державного секретаріату земельних справ про створення
Самбірської лісної інспекції і з урахуванням території Дрогобиччини,
Станиславів, 23 січня 1919 р.**

До повітового Комісаріату в Рудках.

До окружної інспекції лісової в Самборі належать слідуючі повіти: Самбір, Старий Самбір, Турка, Рудки і Дрогобич.

Інспектором в тім окрузі з радних лісництва інж. Маріян Филипович, котрій робить дальше свою службу, о чім був Комісаріят повітовий свого часу повідомлений.

Приказуєть ся просе повітовому Комісаріатови в всіх справах лісової господарки відносити ся до згаданого інспектора лісового і видавати відповідні зарядження лишень на підставі его технічної опінії причім зауважаєть ся, що всякі зарядження, видані через інші до сего неукваліфіковані особи яко не ознайомлені з відповідними законами лісовими і в загалі з хазяйством лісовим моглиби принести велику шкоду для загального добра.

Генеральний секретар земельних справ.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1259. – Оп. 1. Спр. 1. – Арк. 20.

№ 125

**Повідомлення Державного повітового комісара Дрогобича А. Горбачевського
для хорунжого Українського війська Степана Алімана в Станиславові з приводу
3 оповіді про законність шлюбу із Анною Кадук із села Меденичі,
Дрогобич, 24 січня 1919 р.**

Державний комісаріат повітовий в Дрогобичи

Ч. Б.179/19 Дрогобич дня 24 січня 1919

До пана Степана Алімана хорунжого Укр. Війська в Станиславові

На підставі закона з року 1872 уділяєсь Вам діспензи від третьої оповіді в справі супружа яке заміряє заключити з панною Анною Кадук уродженою в Меденичах дня 30 падолиста 1896 р.

Діспенза ся є важна під услівем що впроти повисшого супружа не заходять жадні законні перешкоди.

Державний Комісар повітовий
[автограф А. Горбачевський]

[овальна печатка червоного кольору
Державного повітового комісаріату Дрогобича]

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5411. – 1 арк.

№ 126

Привітання директора української гімназії в Дрогобичі доктора А. Алиськевича з Новим навчальним півроком. – Дрогобич, 26 січня 1919 р.

З НОВИМ ШКІЛЬНИМ ПІВРОКОМ

Надійшла хвиля, в котрій обновляємо свої школи та переминюємо польські школи на свої українські. Хвиля ся довго нашим народом вижидана, тому й треба нам здати собі добре справу з того, до чого стремимо і як нам поступити.

Як звісно мав наш народ ледви п'ять своїх гімназій, здобутих по дуже великих заходах і переполах, так що мусів засновувати і удержувати в останніх масах сім приватних гімназій, щоби заспокоїти хоть в часті свої потреби на поли середного шкільництва. О реальній школі не міг наш нарід навіть мріти, так само о своїх учительських семінаріях або промислових чи торговельних, лісових, гірничих школах. Ми не могли навіть діждатися своїх виділових шкіл, а чотириклясові народні школи належали в нас до рідкостий. Колиж додамо, що по наших одно або двокласових школах вчили переважно учителі або учительки польської народності, ворожо нам настроєні, то дістанемо дуже сумний образ нашого шкільництва, котрий мусів довести очевидно до аналіфabetизму і темноти в многих повітах.

Тепер повинен сей стан основно змінитися. Наш народ як хазяїн на своїй землі повинен відразу о се подбати, щоби наша молодіж, наша будуччина, дістала свою школу і своє учительство. Обовязком нашої Української Національної Ради та нашої шкільної магістратури є сотворити відразу як найліпші умови для розвитку наших народних, виділових, середних і фахових шкіл. І тут стрінемося на початку з великими і премногими переполами, от хотьби з недостатчею підручників, шкільних приборів і середників, з недостатчею фахових учительських сил, відповідних шкільних будинків, фондів і пр. Розвиток нашої рідної школи буде спиняти чужа і нераз нам ворожа молодіж, котрої ми не можемо взяти зовсім поза скопки, а котра не знаючи нашої мови, історії і культури стане нераз учительві наоуперек. Та тим всім годі нашому учительству зражуватися. Нашим кличем повинно бути: все вперед до поступу, еманципація від перестарілих плянів науки і уладжень в шкільництві, зближене її до наших власних житєвих умовин і потреб, до характеру, душі і вдачі нашого народу.

Біжучий шкільний рік мусимо вважати лиш переходовим, теперідший устрій шкіл лиш провізоричним, але і в сім півроці мусимо класти підвалини під нову школу, роблячи лиш в найконечніших случаях концесії або компроміси, а бережучи в принципіальних справах характер і престиж своєї української школи. Потреба тут безперечно багато опиту і такту, але щирий український учитель чи професор найде певно в кожній ситуації спосіб і дорогу. Від національної лінії не вільно нам ані на волос відійти. Наша девіза – се чисто українська школа в кожній області хотяйби мала молодіж наразі вчитися із записок по викладах учителів і хотяйби сам учитель мав з великим трудом здобувати собі науковий матеріал і підготовляти виклад і поясненя. Чейже не лекше приходилося Чехам творити власну школу, а як далеко зайшли вони завдяки своїй невсипущій і систематичній праці на поли народного, середного, фахового й висшого шкільництва!

Наш Секретаріат Просвіти буде мати на обовязок доводити повали до одноцільности і пляновости, а в масі літних ферій зможемо на спільній анкеті порішити всі важніші питання дотично устрою нашої школи кожної категорії, наукових плянів,

службових відносин і матеріального положення учительства. Надіємося що така анкета видасть найкрасші овочі, особливо тоді, коли Секретаріят уможливить зібраним делегатам безжурно радити і коли підготовить весь матеріал розслідивши вперед устрій шкіл на Україні.

Покищо сповняймо як слід свої обовязки в школі і поза школою, стараймося всіми силами піднести урвень знаня, карність і мораль молодіжи, працюймо над власним образованием помимо невідрадних відносин житевих, та підготовляймо самі потрібний матеріал до згаданой анкети.

А. Алиськевич.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 9 (17). – 1919. – 26 січня. – С. 5-6.

№ 127

Інформаційний допис газети «Дрогобицький листок» про плани уряду міста Дрогобича ствердити розпорядження про обов'язкове прибирання тротуарів навпроти власних будинків та перейменування назв вулиць і площ Дрогобич, 26 січня 1919 р.

З Дрогобиччини.

Як зачуваємо з достовірного жерела, Заряд міста Дрогобича задумув в найблизшім вже часі видати нове енергічне заряджене сього змісту, що кождий власник реальності є безумовно обовязаний подбати, щоби хідник перед його реальностию був зі снігу, болота й смітя постійно очищений, а в разі ожеледи піском або попелом посипаний. – Рівночасно довідуємося, що Дрогобич йдучи за приміром інших українських міст постановив в найблизших днях приступити до зміни назв вулиць і площ.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 9 (17). – 1919. – 26 січня. – С. 4.

№ 128

Оголошення про відбір кандидатів до хору музичного кружка Товариства «Жіноча громада» Дрогобич, 28 січня 1919 р.

З Дрогобиччини.

Проби хору «Музичного кружка» при «Жіночій громаді» відбуваються правильно в четвер і суботу від год. 6 веч. в салі «Народного Дому» в Дрогобичі.

Виділ

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 10 (18). – 1919. – 28 січня. – С. 4.

№ 129**Розпорядження повітового комісара Антіна Горбачевського про підготовку до посівів. Дрогобич, 28 січня 1919 р.**

Урядові Вісти.

До всіх Громадських Зарядів.

(обіжник)

Слідом телеграфічного розпорядку Секретаріату Земельних Справ взиваю всі громадські Заряди в повіті, щоби перевірили та безпроводочно донесли Повітовому Комісаріату, якої кількості збіжа потрібно громаді на веснянні засіви на ґрунтах селянських еwentуально також на ґрунтах двірського обшару та кілько і яких рільнихих знарядів конечно потрібно до оброблення поля.

Дожидаю як найкращого звіту, бо всяка проволока може спричинити шкоду для громади.

Державний Комісар повітовий
Др. АНТІН ГОРБАЧЕВСЬКИЙ в. р.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 10 (18). – 1919. – 28 січня. – С. 4.

№ 130**Інформаційне повідомлення редакції газети «Дрогобицький листок» про курс ціни на свічки, Дрогобич, 29 січня 1919 р.**

Курс цін на свічки в Дрогобичі. 3 дня 29. січня 1919 р. Максимальна ціна на свічки виносить за 1 кг 6 корон Народна Торговля в Дрогобичі продає за 1 кг 10 корон, На покутній біржі 1 кг свічок з дозволом на вивіз стоїть 25 К. а за сам дозвіл на закупно і вивіз (за картку) платиться 12 – 15 К. за 1 кг.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – 1919. – 31 січня. – С. 2.

№ 131**Стаття доктора А. Алиськевича про важливість справи відкриття української державної гімназії в Дрогобичі. Дрогобич, 31 січня 1919 р.**

Початок нової ери в дрогобицькій гімназії.

Завтрішній день – се історичний, торжественний день в розвитку дрогобицької гімназії; се день отвореня, день інавгурації нашої гімназії як державної так чисто української. Тому й пожаданим і конечним зробити се свято справді великим і гарним.

Отсежбо сповнилося задушевне бажане Українців міста і повіту Дрогобича. Ми діждалися науковечено своєї рідної гімназії, яка нам після основ австрійської конституції при її заснованю (перед більш як 50 літами) правно належала. Що ґрунт в тутешній гімназії виключно наш, о тім свідчить факт, що ся гімназія, хоть не стала відразу нашою, видала людей такої міри, Як Франка, Стефаника, Мартовича і многих других піонірів національного відродження. Вона розвивалася отже «з духа нашого печатю» помимо всіляких колод, які нашій молодіжі і нашим учителям тут заєдно кидано під ноги.

В останніх літах дійшла як звісно тутешня гімназія завдяки екстермінаційній політиці її учителів до того, що Українці числили ледви 15–20 % та служила головню інтересам напливового елемента, що доробився величезних маєтків на нафтових продуктах міста і повіту, та міг і в школі форсувати грішми в формі рентовних лекцій тощо. І так дійшло до сего, що автохтонне населення українське з Дрогобича, Тустанович, Волянки, Мражниць і Борислава мусіло слати своїх синів з великим накладом гроша і труду до українських гімназій в Перемишлі, Яворові, Долині і Львові – бо не могло їх давати в дрогобицькій гімназії на польоване, та на поталу і знищене, а коли один з бувших директорів, наш щирий Українець, О. Борковський посмів бути лишень справедливим і врозумілим для своєї молодіжності – то шкільна мігістратура потрапила його при помочи прислужних учителів в скорім часі вислати на емігрантуру. Дійшло навіть до того, що коли дня 2. грудня 1918 р. довелося нам нарешті перенести сю гімназію для Українського народу то посмів останній польський директор кинути при тій історичній акції президентові української Національної Ради в Дрогобичі в очі слова, що не розуміє української мови і радше буде говорити по китайськи і японськи як по українськи!...

От до чого довели шовінізм, гордість і зухвальство наших плянтаторів, що вважали себе на нашій землі Kulturträger-ами!

А скінчилися раз на все ці страшні часи мартирології нашої молодіжності, її утискування і поневолення. Настає для нашої молодіжності нова доба, вона може відітнути і глядіти спокійно в красшу будучність. Вона може в своїй святині науки числити за всігди на ширшу опіку і поміч своїх провідників, може користати в заведенню вповні зі своїх суверенних прав, може чути в своїй школі свобідною і безжурною. Вона найде в своїй школі «свою правду і силу і волю», але вона мусить справді стреміти невпинно до науки і знання, щиро, охочо, совісно і пильно, вона мусить заєдно стояти фізично, умово і морально на висоті свого завдання свідомо своєї відвічальності і своїх обов'язків перед цілим народом.

Рівнож може й наша суспільність всіх версти бути певною, що управа і учительський збір гімназії будуть для її молодіжності за всігди щирими і сердечними опікунами, непотурливими, а розваженими, справедливими і послідовними вихователями і вчителями, які будуть деколи з konieczности примінювати для добра молодіжності раду «люблю дитину як душу, а вкуси як грушу» і наша суспільність може бути певною, що наші учителі віддадуть молодіжності своє найліпше знання, відкриють їй своє серце та поведуть до найвищої мети вціплюючи в ній все, що високе, гарне і правдиве, любов до всього, що рідне, до нашої землі, мови, науки і штуки, різьблячи в ній сильну волю, що веде до вчинків і жертв для добра народу і нашої великої вітчизни.

За сю тяжку працю бажає учительство мати лишень довіру нашої молодіжності і суспільності, довіру, що велить за всігди узнавати добрі інтенції учителя, давати послуг його радам і вказівкам та шанувати школу і науку, а забороняє ширити між молодіжністю всякого рода підозри, нехиті, безглузду критику і інші отруї.

З тими бажаннями і починаємо нову добу в своїй рідній школі, та ведім молодіжність через неї і нашу суспільність до того, щоби вона по словам Шевченка «серцем жила і світ Божий нерукотворний і людий любила» щоби з нашої гімназії виходили гідні наших великих предків громадяни, люди ініціативи і праці, що причиняться словом і ділом до будови великої, соборної України.

А. Алискевич.

№ 132

Інформаційна стаття редакції газети «Дрогобицький листок» про нагальні потреби у нафтовій справі Дрогобиччини. Дрогобич, 31 січня 1919 р.

Негайні потреби нафтового промислу.

Пишуть нам: В часі війни австрійське міністерство публичних робіт установило було для нафтового промислу в Бориславі і Тустановичах т. зв. залізну комісію, зложену з представників промислу під проводом старшого урядника міністерства, якої завданем було, постійно дбати про се, щоби копальні ропи діставали усі технічні знаряди, яких потреба до удержання копальняного руху.

До технічних знарядів, без яких праця в шибках є неможлива, належать паси, сталеві линви, вуголь, шкіра, залізні і сталеві рури, гума до толоків, фтінні, азбест, клінгеріт і т.п.

Копальні зголошували своє запотребованє сих артикулів до висше згаданої комісії, а комісія видавала копальням дозвіл на закупню потрібних товарів від купецьких фірм, які також стояли під наглядом залізної комісії.

Усі ті артикули спроваджувано з Відня, Праги, Вітковиць і Німеччини за дозволом і під контролею міністерства публичних робіт.

Коли 10 листопада 1918 р. Українці обняли правління в Бориславі і Тустановичах, залізна комісія розв'язалася. Від сього часу ніякий товар більше не приходить, а купці майже всі свої засоби випродали.

Кузенного вугля і сталевих линв зовсім вже в Бориславі нема, а наші артикули вичерпуються так, що в найблизшій вже часі всі копальні будуть приневолені застановити працю.

Справа представляється, незвичайно поважно, а коли вона не буде Державним нафтовим Комісаріатом як найскорше полагоджена, може мати фатальні наслідки для нафтового промислу, в яким працює около 10.000 робітників, котрі одного дня можуть остати без праці.

Знаючи велику дбайливість Державного нафтового Комісаріату про наш нафтовий промисл, надіємося, що він поробить всі старання і переможе усі перепони, щоби як найшвидше увійти в торговельні зносини з західними державами в цілі спровадженням конечних і необхідних для нафтового промислу артикулів і енергично та рішучо прискіпати почату вже в сім напрямі свою акцію. Тільки треба більше розмаху, більше енергичного й скорого ділання.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 11 (19). – 1919. – 31 січня. – С. 2.

№ 133

Розпорядження державного повітового комісара Дрогобича доктора Антіна Горбачевського про організацію підготовки посівів та заготівлі збіжжя в повіті, Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Державний Комісаріа повітовий в Дрогобичи
Дрогобич дня 1 лютого 1919

Комісаріату громадського
В.....

Щоби забезпечити належне переведення обсівів весняних в повіті і забезпечити, та приготувати потрібне до обсівів збіжжя, поручає ся під особистою відповідальністю комісара громадського тут 14 днів виповнені квестіонарі, які долучає ся і надміняє ся при тім, це особібно належить вписати в квестіонар, дати дотично більшої посілості/обшару двірського/.

В справі запотребованя збіжжя на обсіві весняні належить крім сего зладити поіменний виказ хліборобів і заподати кілько і якого збіжжя не стає їм до обсіву і сума тих виказів має бути та сама, що в дотичній рубриці квестіонара...престоронь належить подавати в моргах.

Квестіонар в залученю.

Державний Комісар пов.
Др. Антін Горбачевський в.р.

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 10262. – 1 арк.

№ 134

Опис урочистостей з освячення і відкриття української гімназії в Дрогобичі (у будинку колишньої гімназії ім. Франца Йосифа І). Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Відкриття державної гімназії в Дрогобичи

(о) 1. лютого с. р. відбулося торжественне відкриття державної Гімназії в Дрогобичи. Гімназія з польською викладною мовою в повіті, де українська людність творить 80%, а польська ледви чи 5% всього населення, належала також до сеї безлічи аномалій, які сучасна пора мусіла силою природи змести з лица землі. Дня 1. лютого привернено і зреалізовано найсправедливіше, найочевидніше і найприродніше право українського народу до своєї гімназії, до рідної школи на рідній землі, право, яке віковий польський наїзд з чимраз більшою безпощадністю і брутальністю все топтав. Сей день завершив працю наших шкільних кругів над переведенем українізації всіх шкіл в повіті. Від сього дня датуватиметься нова епоха в нашій шкільництві. Наше шкільництво буде збудоване на демократичних основах так, як й вся українська держава є перенята сими принципами. Школа для всіх, хто тільки бажав науки і знання, а при тім школа, в якій не апотеозується «ognia i miesza», а образується чуття і ум.

Свято відкриття гімназії почалося Богослуженнями в парохіяльній церкві і в синагозі, які відправили о. П. Кміт і Др. Шраер. В церкві явились крім збору учителів

і молодіжи, представники усіх цивільних і військових властей з сенатором й держ. пов. комісарем Др. А. Горбачевським і отаманом А. Грабовенським на чолі.

До молодіжи промовив відомий проповідник о. Клункевич: «Великий, світлий, пам'ятний та радісний нинішній день для Тебе, українська молодіже, і для цілого укр. дрогобицького громадянства, бо сьогодні перший раз урядово загомонить в дрогобицькій гімназії українське слово, бо сьогодні паде раз на все система польського виховання, яка для української молодіжи була убійча. Проте свідчить звіт Гімназії з 1910. р., в яким наглядно показується, що від 80 рр. число укр. молодіжи щораз більше паде. Українське громадянство в Дрогобичі щоби збільшити число учеників, докладало усіх старань, закладало приготовляючі курси до гімназії, улаштувало безплатні коррепетиторії зі слабшими учениками, накликає міщан та селян, посилати дітей до школи, однак всі ті заходи даремні. Число учеників не переставало хитатися коло сотки, а навіть спадало до 75. – Найболочііше відчувало Укр. Громадянство удар в 1905 р., коли заряд гімназії за проспівану на полі українську патріотичну пісню вигнав чотирох учеників зі всіх гімназій Галичини.

Послідних сил добувають міщане, щоби доходити своїх прав, скаржать управителя по судах, однак все остало без успіху. Наглядно переконались усі, що дрогобицька гімназія не є науковим заведенням, але мордівнею українських дітей. Відвертаються від неї і шукають пристановища по чужих містах або перестають зовсім слати дітей до гімназії. Велика отже, світла, пам'ятна та радісна хвиля, коли паде така школа, а на її руїнах повстає школа своя, зі щирими опікунами, приятелями та батьками української молодіжи. Згадавши відтак про шкільні і позашкільні обов'язки молодіжи, закінчив: «По примірі жидів, що під проводом Єзри вернувши з перської неволі, розчитувалися в своїй історії і роздули тим так огонь любови до рідного краю, що видали славних Макавеїв, нехай наша молодіж, запалює своє серце на примірах своїх героїв-борців до всего, що правдиве, гарне, високе і благородне для добра рідного краю.

В синагозі репрезентували жидівську Національну Раду др. А. Танненбавм, др. Бакенрот до. М. Фаерман.

Відтак зібрані перейшли до гімназійної авлі. Тут господар заведення директор А. Алиськевич розпочав святочне зібрання промовою, в якій представив політичну, моральну і культурну вагу історичного акту відкриття дрогобицької гімназії, перейшов коротко історію нашого шкільництва від часів княжої доби аж до останніх хвиль нашої боротьби за українську школу, згадав імена визначних Українців, що вийшли з дрогобицької гімназії та при кінці звернувся з горячим апелем до молодіжи, вказуючи їй шлях, яким найкраще дійде до сповнення завдань супроти себе і своїх народів.

З черги забрав слово державний повітовий комісар Др. А. Горбачевський. «Є переказ, говорив між иншим Др. Горбачевський, про Прометея, який щоб зробити вічну прислугу людству, викрав огонь богам. І не було ні божої ні людської сили, яка могла б сей вогонь людям відібрати. Сей огонь – то світло науки, огонь знання. Його ми перед ніким не замикаємо; кожного до нього допускаємо. Перед нами дорогу до знання замикано, бажання науки гноблено». В дальшій промові пригадав часи розцвіту нашої науки і культури, згадав про вплив її на сусідні народи, виказав безперервні змагання укр. народу до найпевнішого багатства людства, до багатства думки й знання, а наважуючи до висше сказаного закінчив бажанням: *vigeat, vegeat et magis magisque crescat, floreat* дрогобицька державна гімназія. Дальше належить згадати дві симпатичні і з полетом виголошені промови учеників гімназії Німцева і Іванусева.

Се свято закінчено відспіванням національних гимнів – українського та жидівського – та підписанням грамоти відкриття Державної Гімназії в Дрогобичі.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 13 (21). – 1919. – 6 лютого. – С. 3.

№ 135

Інформаційний допис газети «Дрогобицький листок» про оголошення жіночого комітету з опіки над військовими. Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

«Жіночий комітет опіки над українським жовніром»

Надано нам до оголошення:

Щоби прийти в поміч й злагодити тверду долю наших жовніврів оснувався в Дрогобичі «Жіночий комітет опіки над українським жовніром».

Завданням сього комітету є заосмтрювати наших жовніврів, а передовсім ранених, в біле і обуву, нести поміч раненим, достарчувати жовнірам лектури і освідомлювати їх та опікуватися родинами тих, що служать при війську.

До заряду комітету входять: пп. Ефрозина Кузів, як голова, Евгєня Никоракова, як містголова, Ольга Крисько, як секретарка, інспектор Ліщинський, як касиєр, Марія Войтовичівна і Ольга Коцківна, як контрольорки.

Комітет оснував бюро правної помочи для родин тих, що служать при війську. Бюро се веде Др. Гринь Кузів.

Комітет звертається сьою дорогою до патрійотичного загалу з зазивом, помочи йому в його завданнях.

З нашої сторони додами, що організація з висше наведеними завданнями є конче потрібна і повинна оснєвуватися на якнайширших основах. Тому дивним видається, що про оснєвательські збори «Жіночого комітету» загал не був повідомлений та що ся організація носить назву жіночого комітету, хоч до сеї акції належалоби притягнути як найбільше мушчин, та мимо того, що в поданий склад сього комітету входять також й мушчини.

Невідомо нам також, яка глибоша рація була оснєвувати новий жіночий комітет, коли як усім звісно «Жіноча Громада» від давного вже часу, а головно з завданнями нового жіночого комітету, а саме організовувала і вєла харчівні і кухня для мужви і офіцерів та для цивільної людности (давна і нинішня офіційська харчівня в Дрогобичі, харчівня для мужви в «Депо» і в Тустановичах, офіційська харчівня в Бориславі, дижури в харчівні для повертаючих домів жовніврів, горожанська кухня) збирала бандажі, харчі та напикти для ранених жовніврів, занималася збіркою святочних подарунків для жовніврів і т.п.

Вкінци уважаємо, що в нашій державі повинна якнайскорше повстати офіційальна організація «Червоного хрєста», а всі охочі в нашім повіті до несєня помочи нашим жовнірам жінки і мушчини повинні занятися як найшвидше зорганізованєм відділу «Червоного хрєста» в Дрогобичі.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 13 (21). – 1919. – 6 лютого. – С. 4.

№ 136**Оголошення про розширене засідання Української Національної ради в Дрогобичі заплановані на 9 лютого. Дрогобич, 1 лютого 1919 р.**

Збори «Ширшої національної ради» дрогобицького повіту відбудуться в Дрогобичі в льокалі Національної Ради в неділю, дня 9. лютого с. р. о год. 10 рано. Справи дуже важні, присутність всіх делегатів конечна. Президія.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 13 (21). – 1919. – 6 лютого. – С. 4.

№ 137**Оголошення про збори робітників в Дрогобичі. – Дрогобич, 1 лютого 1919 р.**

Збори зорганізованих робітників в Дрогобичі відбудуться в неділю дня 9 лютого с. р. о год 3. пополудни в льокалі Каси хорих. Союз робітничих організацій в Дрогобичі.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 13 (21). – 1919. – 6 лютого. – С. 4.

№ 138**Повідомлення газети «Република» про пресу ЗУНР, 2 лютого 1919 р.**

Переворот, який мав місце при кінці 1918 р. на землях Захід. України, відбився між ин. і на українській пресі тих земель. Коли до перевороту майже вся українська преса Галичини була сконцентрована у Львові то після перевороту появляється, не зважаючи на чималі труднощі в сій області (недостача паперу й ин.), цілий ряд часописей на провінції – в багатьох місцевостях перший раз взагалі. Розуміється, значна частина преси сеї – ефемериди, які після коротшого чи довшого існування кінчать своє життя; та на місце їх появляються нові й у нових місцевостях – так, що нині кожде майже більше місто Галичини має свій друкований орган. Видають їх звичайно місцеві комісаріати та національні й партійні організації; є одначе також видавництва приватні. Що тикається політичного напрямку та партійної приналежносте, то переважна часть української преси Західньої України не має яркої партійної марки. Вона стоїть на становищі передовсім української державносте, підпорядковуючи їй всі інші справи.

Низше подаємо перегляд української преси Галичини й Угорської України, Буковина, як відомо, в цілости окупована Румунами, які буковинсько-українську пресу задавили – в буквальному розумінню слова. Те саме треба сказати також про українську пресу в тій частині Галичини, яку захопили Поляки.

Галичина:

Львів. (Під польським наїздом. Вся українська преса закрыта з виїмком соц. дем. щоденника «Вперед – Wpered», який на приказ польських властей мусить друкувати два паралельні тексти: кирилицею і латинкою!).

Перемишль. (Під польським наїздом. Українська преса закрита. Поляки до спілки з москвофілами видають тижневик «Доля»).

Станиславів. (Тимчасовий осідок Уряду Західної Области У.Н.Р.).

Щоденники: «Република» «Нове Життя».

Тижневики: «Стрілець» (часопис дня українського війська).

«Републиканець» (революційно-демократичний тижневик. Орган Селянсько-робітничого Союзу).

Неперіодичні: «Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Републики».

«Вістник Державного Секретаріату Військових Справ».

«Розпорядки і обіжники Державного Секретаріату освіти і віросповідань».

«Вістник Державного Секретаріату Шляхів».

«Републиканський Самохотник» (літограф, орган УСС).

Тернопіль.

Щоденник: «Український Голос».

Коломия. «Покутський Вістник» (виходить що четверга та неділі. Видає Окружна Національна Рада в Коломиї).

«Січовий Голос» (виходить кожного четверга. Видає Український Січовий Союз).

Стрий. «Стрийський Вістник» (орган повітового Комісаріату. Виходить 3 рази на тиждень).

Дрогобич. «Дрогобицький Листок» (Орган повітової Управи Української Повітової Ради в Дрогобичі. Виходить поки що раз на тиждень).

Самбір. «Наддністрянський Голос» (Орган Повітових Комісаріатів в Самборі, Старім Самборі і Турці).

Золочів. «Золочівське Слово» (виходить кожної середи і суботи).

Сокаль. «Голос з над Буга» (виходить кожної середи).

Жовква. «Україна».

Калуш. «Голос Калуша» (Орган Д. П. Комісаріату. Виходить що суботи).

Чортків. «Наша Земля» (селянська часопись. Видає Український Комісаріат).

Товмач. «Товмачські Вісти» (Орган Державного Повітового Комісаріату в Товмачі).

Косів. «Урядові Вісти Косівського Повіту» (виходить 2 рази в місяць).

На фронті – група Схід.

Схід.

Угорська Україна.

Ужгород (Унгвар).

«Наука» (Поучительна новинка для угро-руського народу. Виходить кожного тижня в середу).

Пряшів (Ерегієз).

Наше Отечество (Мадяронське!)

І. К.

Джерело: «Република». – Ч. 1. – 1919. – 2 лютого. – С. 2–3.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 632–634.

№ 139

Повідомлення про життя гебрейської національної громади в Дрогобичі та її ставлення до ЗУНР. Дрогобич, 3 лютого 1919 р.

З життя Жидів в Дрогобичі.

(о) Доси були в Дрогобичині три жидівські партії, коли не будемо надавати окремого партійного знамення т. зв. синагогським громадам (Synagogengesellschaften), в яких гуртуються Жиди ортодокси, а саме сіоністи, поале-сіоністи і соціалдемократи та партії, яких політичні тенденції усім без сумніву є відомі.

На днях утворилася в Дрогобичині нова партія Жидівсько-демократична, в якій є заступлені, а згідно мають бути заступлені головні промисловці, купці, ремісники і жидівська інтелігенція або радше скажимо для певності всі ті елементи, які не входять у вище згадані три перші партії, а бажають мати голос в публічному житті. Безпосередню причиною основання сеї партії було те, що провізорична жидівська національна Рада в Дрогобичі розписала на день 23. марта нові вибори до жид. над. Ради на основі плюральної системи, після якої голосується тільки на листи кандидатів», а ці листи можуть ставляти тільки партії або групи, які мають певне означене число членів.

28 січня с.р. відбулися перші збори жидівсько-демократичної партії. Збором провів директор фабрики «Галіція» Генрик Кумеркер, який в своїй промові зазначив:

«Нова політична ситуація змінила зовсім наші відносини до народів Східної Галичини. Українці в своїй першій державній декларації у Львові заявили, що уважають жидів народом, якому прислугує також право самовизначення. Одже ми тепер як жиди стоятимемо на жидівським демократичним ґрунті. Жидівська національна Рада повинна бути висловом політичних переконань всієї жидівської людності яка попри свої обов'язки супроти свого народу, матиме також обов'язки й супроти народу, який володіє Східною Галичиною. Стоячи на демократичній основі, будемо льояльними горожанами держави, в котрій живемо, а нашою метою буде жити в найкращій згоді також й з другими народами. Приповідка каже, що кожда держава має таких жидів, яких сама собі творить, отже й ми надіємося, що нарід, який держить в своїх руках правління в Східній Галичині сотворить собі з Жидів добрих і льояльних горжан».

Відтак на внесені інженера Віленка вибрано зложений з 36 членів Виборчий комітет, який має зайнятися виборчою акцією до Жидівської Національної Ради.

Нотуємо сю прояву жидівського життя з двох причин, по перше тому, що нашим обов'язком є знати життя і слідити за розвитком життя народу, який в нашій державі творить найчисленнішу, вельми багату і культурну національну меншість, а по друге й тому, що в склад новооснованої жидівсько-демократичної партії входить здається, та частина жидівського народу яка найдовше отягалася з заявою свого становища до Українського народу і Української Держави.

Се становище висказала вона тепер підійськими словами директора Кумеркера.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 12 (20). – 1919. – 3 лютого. – С. 2–3.

№ 140

**Інформаційні повідомлення про отамана Антіна Грабовенського, нещасні випадки, ціни на парафін та відкриття української гімназії в Дрогобичі.
Дрогобич, 3 лютого 1919 р.**

З Дрогобиччини

З нових іменовань. Повітовий військовий командант повіту Дрогобича сотник Антін Грабовенський став іменованим отаманом укр. війська. Отаман Грабовейський є відомий український діяч і довголітний організатор долиньського повіту; з долиньського виборчого округу був вибраний заступником посла до бувшого австрійського парламенту Ю. Романчука. Весь час війни перебув він як резервний офіцер в австрійським війську і дійшов до ранги сотника. Безперервно стояв 32 місяці на фронті та здобув любов і пошану у наших жовнірів з бувшого 33 полку. З нагоди номінації п. Антона Грабовенського бажаймо йому як найкращих успіхів на вельми відвічальнім, тяжким і дуже складнім становищі, яке він займає в Дрогобицьким повіті.

Нещасливий випадок. Висший урядник магістрату в Дрогобичі впав дня 31 січня с. р. на ховзкім дрогобицьким хіднику і побився значно.

Пожар в Бориславі. Дня 1. лютого с. р, згорів цілковито шиб на копальні Ф. Траппа при ул. Панській в Бориславі. Шкода виносить 250 000 корон.

Курс цін на парафіну в Дрогобичі з дня 2 лютою с. р. Максимальна ціна на парафіну виносить 4 К 50 с. а 1 кг. На покутній біржі 1 кг з дозволом на закупню і вивіз стоїть 17 корон, а за сам дозвіл на закупню і вивіз (за картку) платиться 12 К.

Відкрите державної гімназії в Дрогобичі. Дня 1. лютого відбулося торжество відкриття державної гімназії в Дрогобичі в присутности представників усіх цивільних і військових властей, старшого громадянства і молодіжи. Точний опис сього свята ізза браку місця ми приневолені подати в слідуючим числі.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 12 (20). – 1919. – 3 лютого. – С. 4.

№ 141

**Текст народної саркастичної пісні «Свічок не буде» присвяченій темі ажіотажу і дефіциту товарів у часі польсько-української війни з терен Дрогобиччини.
Дрогобич, 3 лютого 1919 р.**

Гумористичний куток.
Свічок не буде!
Народна пісня.

Де се тії милі хвили, що я гроші мав?
Де се тая комісія, що я свічки брав?
Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Знесуть її люде,
Свічок не буде!

Один брав там лиш свічки, другий парафіну.
Один чисто на гешефт, другий на обміну.

Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Взяли свічки люде,
Мені не буде!

Один брав у пана посла, другий в професорів.
Третий дістав в секретарів, інший у докторів!
Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Збили гроші люде,
Свічок не буде!

Брали пані вистроєні тому, що убогі,
Брали попи і декани і жиди премногі,
Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Ріжні брали люде,
Мені не буде!

Брали люде з магістратів, а харчевих управ.
З громад, Спілок на посвідки, яку хто лиш мав.
Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Куди глянеш всюди,,
Про свічки лиш йде!

Брали одні на сотнарі, другі на вагони.
Вивозили в світ широкий аж по закордони.
Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Зарабляли люде,
Досить вже буде!

Перестануть видавати свічки й парафіну,
Перестануть люде думать про нашу Україну,
Жаль, жаль, жаль серцю буде,
Засумують люде,
Свічок не буде!

Записано в Дрогобицьким повіті 30/1.1919 Б. І.

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 12 (20). – 1919. – 3 лютого. – С. 4.

№ 142

Витяг з інформації газети «Републіка» про засідання Української національної ради 4 лютого 1919 р.

[...Дискусія над експозе Президента Секретаріату.

На внесення д-ра Льва Бачинського отворено дискусію над експозе п. Президента Секретаріату.

Забирає голос д-р Л. Бачинський.

Ніяке правительство не розпочало своєї діяльності серед так важких умовин, як наше. Після перейняття влади не було власного апарату урядничого, адміністраційного. Треба було творити – так би сказати – з нічого. Очевидно, тому мусять бути й хиби.

Війна триває п'ять років. Населення змучене жертвами. А тут ворог загрожує нашому існуванню.

Війна в часті домашня, в часті з сусідами. Польща не оправдала б перед світом виповідження війни. Се грабіжницький наїзд.

Австрія була державою урядничо-поліційною. Ми повинні позбутись хиб старого режиму. Поліційний дух, що переслідував колись громадянина, повинен устати. Бесідник має вражіння, що ми йдемо старими дорогами, що нам трудно вийти з того виховання. Конечна є свобода слова, свобода зборів. Суспільність зробилась нетерпима. Бесідник з вдовolenням вітає засади, проголошені п. Президентом Секретаріату.

Потрібний послуг властям по місцях. Селянство дало доказ свого патріотизму. Воно мусить мати вплив на звільнення від військової служби. Чи звільняти після австрійських норм – отже заможних, чи після сього, чи дана одиниця конче потрібна в дома для вдержання родини? Розуміється, друге.

Армія не заосмотрена як слід в біле, обуви. Краще хай цивильні терплять! Офіцери повинні обходитись з жовнірами більше по товариськи, більш з серцем. Нам треба ж здобутись на надлюдські зусилля, щоби вдержатись перед навалою польською і большевицькою.

Бесідник заявляється за вільною торгівлею. А то потворилися повіти-деспотії, що не перепускають нічого до повіта сусідного. Бесідник кидає кілька терпких слів на адресу деяких функціонерів, які незаконно поступають, головно на адресу нафтового комісаріату в Дрогобичи. Дивується, чому в експозе не було згадки про відносини до сусідів. Який у нас має бути лад, хто має мати рішачий голос? Чи так як у Києві трудовий народ, чи й інші кляси? В кінці бесідник домагається розписання 5 прикметникових виборів.

Омелян Попович зображує відносини на Буковині. Рад би почути, як задивляється правительство на буковинську справу.

Тимошук говорить про ненормальні відносини. Народ мусить довідатись, на що має ждати.

Перед обідною перервою промовляв ще д-р Кузів і Держ. Секретар військових справ полк. Вітовський, який відповів на різні заміти і запити. Між іншими спростував, неначе армія була гола й боса. У відповідь п. Поповичеві сказав: На Буковині, головно в Чернівцях, сидить маса офіцерів, що нічого не робить, а коли прийде делегація питають, коли прийдете до нас [...]

Джерело: «Републіка». – 1919. – 7 лютого.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 183–184.

№ 143

Витяг з інформації газети «Републіка» про засідання Української національної ради. 7 лютого 1919 р.

[Внески і запити...

... Торговля нафтою не повинна бути вільна.

Військо держить експозитуру в своїх руках, ці влади хотіли направити машини рілльничі, однак їх не видало військо.

Спростовання

Д-р Горбачевський: Простує закиди пороблені нафтовому Комісаріатови. Нафтовий комісаріят не є самозванчим органом. Деяких заряджень Держ. Секретаріату фізично не міг Нафт. ком. виконати. Комісаріят був органом купецьким і мусів глядіти на корисні поладжування справ. Коли він заключував інтереси, не міг виконувати того, що їм могло б пошкодити.

М. Петрицький: Копиченецький повіт не міг дати більше хліба, бо сам має села, де люди гинуть з голоду й холоду. Все ж повіт давав. Стояли вагони до висилки до Харч. Уряду для залізничників, та військо поставило на се свою руку.

Ст. Терлецький Д. С. згадав про інертну роботу акад. молоді. Бесідник простує.

Президент Секретаріату д-р Голубович: Д-р Горбачевський мало поінформований про нафтову господарку. Ми заключили лише два договори: 1) 40 цистерн нафти за збіже. Та Нафт. Комісаріят робив через кілька неділь перешкоди в виконанні договору. 2) Військо перед шести неділями зажадало 10 мільонів корон. Ми їх не мали, тому зробили умову з банками в Тернополі і продали кількадесять вагонів нафти. За тиждень приїхали купці з Дрогобича і заявили, що Дрогобицький Нафтовий Комісаріят не хоче їм сього видати. І сі два контракти до сьогодня не виконані. Таке поведіння Нафтового Комісаріату ставить Державу в тяжке положення. Ціла Рада мусить осудити поступовання Дрогобицького Нафтового Комісаріату (оплески).

На сім покінчено дискусію над експозе.

През. Ради д-р Петрушевич простує закид, який впав на першому засіданні зі стори д-ра Л. Бачинського, начеб київські місії були втечею з краю людей потрібних там до роботи. Се є обида. П. Президент висловлює жаль, що такі заміти були висказані. Сподівається, що більше се не повториться.

Пополудне відбулось засідання заграничної комісії. Чергове засідання Ради 6.П. рано. [...]

Джерело: «Републіка». – 1919. – 6 лютого.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 52–53.

№ 144

Протокол засідання ради державних секретарів від 9 лютого 1919 р.

Всі секр.

Справа нафтова

Інж. Маріяш: 1000 ропи/на місяць, продукція 5000 цистерн ропи місячно.

Досі мала відбензинярня власну ропу 1200 цист, на місяць.

Ціни ропи: За Австрії 32 К. та 100 Кг ропи зходяться на 42 К.

Др. Пфафф Ухвала: Розпоряджає, щодо ропи на 42 К.

Умова щодо Тернополя, Комісаріят має полагодити.

Інж. Кулицький і Грабовенський

Іменовано Осипа Радзівіла (віча) судисю повітовим в Копичинцях, Евгена Мироновича суд. пов. в Чорткові, радником суду в Чорткові Теодора Яскулака суд. пов. в Чорткові радником суду в Чорткові

Грабовенський:

1) Держ. Ком. не має ніякої влади лише Рада Нац.

2) Рада Нац. в Дрогобичи повновласти, отверті в Дрог, приказу, іменує урядників.

3) Справа нафти: Продавати нафту, свічку (не читальне) Нац. Рада в Дрогобичи нафта 70000 свічку (Цукерман?). Ропу за багато, не дає ся відбензинярням. Покликати продуцентів, а вони дадут гроші, другі.

Покликати продуцентів, брутових окремо. Банк окремих

Іменовано авскулянта Юліана Древницького судисю без означення місця осідку. / Іменовано/ Облжанд/ чотаря Стефана Глядишевського.

Джерело:

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 66–67.

№ 145

Оголошення і дописи про діяльність Товариства «Просвіта» в с. Модрич, збори робітників та реєстрацію дітей для Товариства «Українська захоронка» в м. Дрогобич. Дрогобич, 9 лютого 1919 р.

З Дрогобиччини

Загальні збори читальні «Просвіта» в Модричі відбулися дня 2. лютого с. р. в присутности делегата з Дрогобича Др. Гр. Кузева.

Всі зібрані виказали живе заінтересованіє для справ читальні і поклали собі за завдання, відбудувати будинок читальні, який в часі війни став зовсім знищений. Вибрано новий Виділ.

Збори зорганізованих робітників в Дрогобичи відбудутся в неділю, дня 9. лютого с. р. о год. 3. пополудни в льокалі Каси хорих. Союз робітничих організацій в Дрогобичі!

Попис дітей «Української Захоронки» відбудеться в середу, дня 12. лютого с. р. о год. 5. пополудни в салі «Сокола», на який Виділ сью дорогою українське громадянство запрошує.

Зокрема зазначається, що попис пічнеся точно о год. 5., бо Захоронка є вірна девізови «діти спати».

Джерело: «Дрогобицький листок». – № 14 (22). – 1919. – 9 лютого. – С. 4.

№ 146

Протокол засідання ради державних секретарів від 12 лютого 1919 р.

Д-р Голубович

Марганець

Козаневич

Мирон

Вітовський

Макух

Кирило Процик засуджений вироком суду полевого в Станиславові із 16/1 1919 К 52/18 помилувано на 10 літ засуд смерти за §§ 483 і 485 а, в, с, д і 487 в Ку.

1) Секр. Вітовський: не помилувати, але для (не читальне)

Мирон помилувати, бо не було проливу крові.

Макух згідно

2) Вирок суду полевого в Чорткові 30/1 1919 К 308/5 щодо Йосифа Коцюби о §§ 483, в Ку знесено. Секр. Козаневич

60 000 000

720 000 000

Макух: Зрада стану щодо послів давних австрійських поляк енунація оскільки будут брали участь в соїмі в Варшаві.

Мартинець: щодо Hengsten Depet.

Вітовський є за тим, аби до війська належало.

Ухвала до війська.

Стельмахів: резигнація звільнити і передати війську.

Секр. Мирон: залізничні. Перерібки на широкий тор.

Колард міністр, шляхів

Секр. Козаневич: Залізниця зареквірувала із Дрогобичу і Бориславу решту вугля Галіція, Австрія, Карпатія, із Галіції взято 1000 ваг, 600 ваг

21-54 К 830-1620 К.

5000 К.

Поразумітися із урядом гірничим

Секр. Козаневич: робітники салінарні 14–36 К денно крім сего к... на апровізацію, дальше дерево за пів ціни /ЗО К. місячно на дерево. Робітники зажадали підвишки о 50%. Крім сего 200 К на дерево

Мирон: застрашаючий стан, робітники 4600 К максимум 400 К місячно при залізницях.

Секр. Вітовський: Дудрович

Телеграм до Нафт, коміс. і Ком. пов. в Дрогобичи щодо... (не читальне Трофименка?)

Мирон: іменовано старш. десятником Михайла Данилюка судовим аксесістом.

Джерело:

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 82–85.

№ 147

Інформаційне повідомлення газети «Дрогобицький листок» про роботу державної фабрики мінеральних олій. – Дрогобич, 12 лютого 1919 р.

Державна фабрика олій мінеральних закупила ропу

(о) Дня 4. с. м. відбулося під проводом директора нафтового товариства «Преміор» і в присутності директора державної фабрики олій мінеральних в Дрогобичі інж. Маріяша – в Бориславі засідання продуцентів ропи в справі продажі 1200 вагонів ропи дрогобицькій державній фабриці.

Директор нафтової фірми «Фліссіге» Зайдман здав звіт з нарад нафтової прибічної Ради, які відбулися попереднього дня в Дрогобичі в присутності інж. Маріяша. Результат нарад був такий:

Державна рафінерія купує від продуцентів ропи 1200 вагонів ропи по ціні 42 кор. за 100 кг. В сій продажі мають брати участь не тільки виключні продуценти (які не мають власних рафінерій), але також і продуценти і разом рафінери як нафтові товариства «Галіція», «Фанто», «Преміер», «Нафта» і інші, а се на основі і в відношенню до відтлоченої продукції в листопаді 1918 р. Ся продукція виносила взагалі около 5550 вагонів, отже 1200 вагонів виносить около 22%; сей процент має кожний продуцент віддати державній рафінерії зі своєї продукції в листопаді. Кожда фірма з окрема предложить державній рафінерії рахунок за свою частину ропи, а держ. рафінерія заплатить за товар в австрійській валюті.

Більшість присутних, як заступники фірм «Преміер», «Раточин», «Гольдман», «Бльох», «Ганза», «Фліссіге», «Гартенберг і Шраєр», «Нафта», «Шуцман й «Ойл Інвесторс» і інші голосували за продажю на основі висше наведених умовин; проти продажі голосували заступники продуцентів-рафінерів «Галіція» і «Фанто».

Директор Маріяш заявив, що державний нафтовий комісаріят видасть зарядження що до доставки сеї ропи, бажає одначе, щоби вже 5. лютого почалася доставка ропи, (дня 5. 2. о год. 11 перед пол. почато перепихати ропу до державної рафінерії) на що присутні продуценти згодилися.

З черги зазначив п. Зайдман, що ведуться також переговори з іншими рафінеріями що до продажі ропи, які оферують ціну 60 кор. за 100 кг. Притім заявив директор Маріяш, що державний нафтовий комісаріят уважавби вказаним і радо бачивби, колиб і всі дальші продажі для інших рафінерій були переведені на взір продажі для державної рафінерії без огляду на се, чи ропу купує виключний рафінер, чи рафінер і разом продуцент; державний нафтовий комісаріят схилявбися до погляду, що і рафінери-продуценти повинні віддати свою продукцію ропи на спільний рахунок загалу продуцентів в цілі продажі.

З умови державної рафінерії з продуцентами ропи бачимо, що українське правительство піднесло значно ціну ропи в порівнянню з цінами за бувшого австрійського панування. Се є незбитим доказом, що українська держава бажає дійсно піддержати нафтовий промисл, а в першій мірі продукцію ропи, тим більше, що в теперішніх відношеннях держава мала спромогу закупити ропу з вільної руки по дешевшій ціні.

№ 148

Розпорядок державного секретаріату про передачу видобутої нафти державному заводу в Дрогобичі від 13 лютого 1919 р.

В цілі заосмотрення державної фабрики мінеральних олій сирим матеріалом, постановляємо отес:

§1

Всі фізичні і правні особи, які мають право видобувати мінеральні олії (продуценти) і особи управнені до побору процентових уділів в зиску мінеральних олій (брутовці), мають негайно віддати державній фабриці мінеральних олій в Дрогобичі 22% із кількості бориславско-тустанівської ропи, випродукованої в падолисті 1918 р.

§2

Ціну перенятя сеї ропи означається на 42 К. від 100 кг державна відбірня в Модричі. Ту ціну має заплатити по перенятю ропи управа державної фабрики мінеральних олій в Дрогобичі продуцентам і брутовцям, зглядно їх правним заступникам, на підставі виказів, котрі пропложать управі фабрики магазинів підприємства.

§3

Кошти перетолоченя ропи до державної відбірні понесуть особи, обовязані до доставки ропи.

§4

Сей розпорядок входить в жите з днем його оповіщення, а його виконане поручається Державному Секретаріатови публічних робіт.

Президент Ради Державних Секретарів

Державний Секретар фінансів, торгу і промисловості

д-р **Голубович**, в. р.

Державний Секретар внутрішніх справ:

д-р **Макух**, в. р.

Державний Секретар судівництва:

Бурачинський, в. р.

Державний Секретар земельних справ:

Мартинець, в. р.

Державний Секретар публічних робіт:

Козаневич, в. р.

Державний Секретар шляхів, почт і телеграфів:

Мирон, в. р.

Державний Секретар військових справ:

Курманович, в. р.

Державний Секретар просьвіти і віроісповідань:

д-р **Артимович**, в. р.

Джерело: «Вістник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки». – Вип. 3. – Станіславів. – 2 березня, 1919. – С. 10. Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 221–222.

№ 149

**Інформаційне повідомлення газети «Нове життя» про II сесію
Української національної ради 14 лютого 1919 р.**

Майже ціле засідання присвячено шкільним та учительським справам. Після вичерпання дневного порядку промовляв п. С. Вітик для опрокинення замітів, піднесених проти державного нафтового Комісаріату в Дрогобичи.

Перебіг засідання був такий: Референт шкільної комісії, п. А. Крушельницький предкладає УНРаді проєкт закону про удержавнення декотрих середніх шкіл. Він подає до відома, що Державний Секретаріат освіти приготував плян реорганізації шкільництва. Переведення сеї реформи вимагає довшого часу. Щоби ввести скоро найконечніші зміни, пропонує шкільна комісія уповноважити Секретаріат освіти до удержавнення приватних гімназій в Яворові, Городенці, Долині, Чорткові та Копичинцях і жіночих семінарів у Львові, Тернополі та Коломиї.

Після короткої дискусії прийнято сей закон в 2-гім і 3-тім читанню.

Рівноваж в 2-гім і 3-тім читанню прийнято на внесок шкільної комісії (референт п. А. Крушельницький) закон про полекші при складанню професорських іспитів. Державному Секретаріатови Освіти поручено зложити комісії для устних іспитів професорських, які можна буде складати до 31 грудня 1919 р.

Внесок шкільної комісії в справі піднесення платні для учителів народних шкіл (референт А. Домбровський) і внесок тої ж комісії про підвищення платні суплєнтам (референт п. Алиськевич) відіслано по оживленій дискусії до правничої та фінансової комісії.

Поза чергою одержав голос п. С. Вітик. Він заявляє, що державний нафтовий Комісаріат хоче підчинитися народній контролі та домагається утворення комісії, яка сим заняла б ся. При заключуванню договорів з Мадярами і Чехами за відомом Державного Секретаріату стрічався нафтовий Комісаріат з великими перешкодами з боку наших таки людей. На основі згаданих договорів можна було дістати вертничий матеріал, камінний уголь, харчі і т. п. Можна було осягнути також і політичні користи. Комісаріат видавав нафту по 1 короні 50 сотиків. Не його вина, що по повітах підношено ціну нафти. Бесідник жадає державної контролі над вивоженою нафтою.

Найблизше засідання відбудеться 15 лютого.

Джерело: «Нове життя». – 1919. – 16 лютого.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 205–206.

№ 150

**§3 Закону Української національної ради про військові додатки
від 15 лютого 1919 р.**

[...] Українська Національна Рада постановила: [...]

[...] §3 Державний причинок на удержанє виносить денно для всіх управнених осіб після того, де мали вони у хвилі повстаня їх правіжу свій постійний осідок:

1) у Львові, в Чернівцях або за границями Західної Области Української Народної Республіки – 2 К.;

2) в Перемишлі, Станіславові, Коломії, Бориславі, Дрогобичі, Ярославі, Самборі, Стрию, Тернополі – 1 К. 80 сот.;

3) в кожній іншій місцевості Західної Области Української Народної Республіки – 1 К. 60 сот.

Управленим особам, що безпосередно перед вступленем покликаного до війська жили з ним в спільнім домашнім господарстві, а його жінці і правесним дітям без огляду на се, чи жили з ним в спільнім домашнім господарстві, належить ся причинок на удержане в повній висоті; всім іншим лише в висоті підмоги, яку покликаний уділяв їм безпосередно перед своїм вступленем до війська.

Однак тим особам, що мають законне право до удержання, а не одержали доси від покликаного або жадних підмог, або у висоті очевидно на удержане не вистарчаючий, належить ся причинок на удержане в такій висоті, яка відповідно до масткових відносин покликаного буде властивою признана; оскільки видано судове рішення, то у висоті означеній судом.

В ніякім случаю не вільно переступати найвисшої квоти одиничних вимірів. Навіть тоді, коли удержане управненою до причинка особи залежало від праці кількох покликаних, не може причинок на удержане перевисшати одиничного найвисшого виміру. Управленим особам, що в хвилі вступлення покликаного до війська жили в спільнім домашнім господарстві, належить ся разом причинок на удержане лише в найвисшій вимірі 10 К. денно. [...]

[...] За Виділ Української Національної Ради:
д-р Горбачевський, в. р. д-р Петрушевич, в. р. [...]

Джерело: «Вістник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки». – Вип. 6. – Станіславів. – 24 березня, 1919. – С. 39–40.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 230–232.

№ 151

Заходи Дрогобицького технічного уряду публічних робіт з відбудови Знищених війною будинків згідно розпорядження 15 лютого 1919 р.

Організація відбудови знищених війною будинків в дрогобицькій повіті

І. В кождім спаленім селі вибере громада комісію з 5 членів, яка буде зватися «сільська комісія відбудови».

Комісія вибирає з поміж себе голову, котрий скликає членів комісії на засідання в міру потреби.

Комісія ся списує всякі потреби, жаданя, уваги в справі відбудови і передає те повітовій комісії в Дрогобичі зглядно технічному урядови Держ. Секрет, публічн. робіт.

Сільська комісія відбудови посередничить в справах відбудови, регуляції ґрунтів будівельних, чи транспортів роботизни і платні, щоби в міру обставин відбудова в селі ішла правильно.

II. Повітова комісія відбудови складається з 15 членів, а то делегатів, промисловців, купців ін.

Комісія ся збирається в Дрогобичі на засідання найменше раз в місяць, зглядно в міру потреби, наколи голови Виділу сеї комісії, або управитель технічного уряду, скличе.

Повітова комісія відбудови ухвалює всякі потреби повіта, виконуючим органом буде Виділ повіт, комісії.

Всякі ухвали на засіданнях повіт, комісії відбудови западають більшістю голосів.

III. Виділ повітової комісії відбудови складається з управителя технічного Уряду Держ. Секретаріату роб. публ. зглядно его заступника і двох членів вибраних повітовою комісією. IV. Головним Урядом виконуючим є технічний Уряд Держ. Секретаріату публич. робіт в Дрогобичи

заклучения умов, більші трансакції, закупка, спосіб виплат, відбудови, виконує технічний Уряд в порозумінню з Виділом пов. комісії відбудови.

Всі більші зарядження мусять дістати апробату держ. Секретаріату публичн. робіт.

Дрогобич, 15 лютого 1919 р.

Інж. Вол. Дидинський

Джерело: Центральний державний архів висщих органів влади та управління України. – Ф. 2192. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 341. Рукопис. Оригінал.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 66–67.

№ 152

Дозвіл Державного нафтового комісаріату в Дрогобичі на право перевезення нафти Миколі Іванусіву з Вацевич, Дрогобич, 24 лютого 1919 р.

Державний нафтовий комісаріат в Дрогобичи

ЛЕГІТИМАЦІЯ.

Зі сторони Державного нафтового Комісаріату в Дрогобичи дозволяється Вп. Хв. громади Вацевичи через Миколая Іванусіва на свободний від заняття вивіз 2/двох/ бочок нафти до Вацевич и Дрогобича.

Дня 24/II 1919 Президент Державного Нафтового Комісаріату

[автограф]

[чорнильна печатка

Державного нафтового уряду Дрогобича]

Отся посвідка важна на одноразовий
перевіз.

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 10265. – 1 арк.

№ 153

Витяг з протоколу засідання польської комісії з польсько-українського перемир'я від 27 лютого 1919 р. про розмежування демаркаційної лінії

[...] art. 2) Linia demarkacyjna [...], która dzielić będzie dotyczące siły wojskowe obecne na przebieg rozejmu jest oznaczona na załączonej mapie o podziałce 1/200 000.

Linia ta iść będzie wzdłuż rzeki Bugu od granicy Galicyi aż do ujścia rzeczki, która przechodzi obok Polskiej Jasienicy, następnie biegiem tej rzeki aż do mostu na torze kolejowym Hołojów–Kamionka, dalej wzdłuż tej drogi żelaznej (część drogi należąca do Ukraińców) aż do mostu na rzece Bugu, następnie wzdłuż drogi żelaznej (część należąca do Polaków) od tego ostatniego mostu aż do mostu na rzece Kamionce, dalej wzdłuż tej rzeki aż do granicy dzielącej okręg polityczny (politischer Bezirk) Żółkiew od okręgu politycznego Kamionka – potem będzie szła wzdłuż tej granicy, następnie wzdłuż granicy dzielącej okręgi polityczne (politische Bezirke) Lwów i Kamionka, dalej wzdłuż granicy dzielącej okręgi polityczne Lwowa i Przemyślan aż do drogi żelaznej Lwów–Przemyślan.

Następnie ta linia iść będzie między okręgami Bóbrka i Przemyślan aż do Solowej (ta wieś należy do Ukraińców, Mikołajów do Polaków), następnie wzdłuż drogi Solowa–Bóbrka (Bóbrka należy do Polaków), następnie wzdłuż potoku Biały aż do Sokołowa (ta miejscowość należy do Ukraińców), następnie wzdłuż drogi Sokotówka aż do stacji kolejowej Wybranówka (stacya i miejscowość należy do Polaków), następnie wzdłuż drogi od stacji kolejowej Wybranówka do Huty Szczerczeckiej (ta miejscowość należy do Ukraińców), a stąd wzdłuż granicy południowej okręgu lwowskiego, dalej granicą wschodnią okręgów Drohobycza i Tutti (politischer Bezirk) [...]

Джерело: ДАЛЮ. – Ф. 257. – Оп. 1. – Спр. 121. – Арк. 25–26.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 214–215.

№ 154

Таємний рапорт головного командування польської армії у Східній Галичині про умови польсько-українського перемир'я, 28 лютого 1919 р.

[...] Podaje się do wiadomości raport Dow. W.P. Na Gai. Wsch. z dnia 28 lut. b.r. godz. 7 m 15 wieczór.

Dzisiaj o godz. 3 m 40 popoł. wezwwała misja koalicyjna ukr. delegację, a potem naszych delegatów i podyktowała warunki rozejmu.

Odpowiedź zażądana do dnia 5-go marca godz. 8 rano.

Dokładne sprawozdanie odchodzi jutro rano kuijerem. Linja demarkacyjna przez misję koal. podyktowana ma następujący przebieg:

(mapa 1: 200 000).

Uhnówek (włócznie) – Komorochy (wyl.) – Cielęż (wi.) – Konotopy (wł.) – Sokal (wyl.) – Krystynopol (wł.) – Horodyszcze (wł.) – Tyszyca (wyl.) – Kamionka Strumilowa (wł.) – Podliski Wielkie (wł.) – przez tor kolejowy między stacjami Borszczowice i Zadworze – Kota 276 – Bóbrka (wł.) – Wybranówka (wł.) – Lubiana (wł.) – Mikołajów

(wyl.) – Stryj (wyl.) linia przechodzi na wschód od stacji Gaje Wyżnie – Kota 942 – Ciuchowy dział – Kota 1181 – Szeroki Werch do Koty 905 – Kozakowa Polanka.

Teren naftowy Drohobycz–Boryslaw został nam zupełnie oddany z warunkiem, że pewien kontyngent będzie dostawiany, ale tylko w drodze handlu zamiennego na te artykuły, których my potrzebujemy.

Celem utrzymania warunków rozejmu została ustanowiona kontrola koalicyjna.

Delegacja ukr. odjechała z powrotem dziś o godz. 7-mej wiecz. dla przedyskutowania z rządem swoim warunków rozejmu, pozostawiwszy we Lwowie tylko będącego na ukr. służbie majora szt. gen. byłej austr.-węg. armji, Erlego.

Rozejm trwa aż do ostatecznych postanowien Koalicji [...]

Джерело: *Україна і Польща в документах. 1918–1922: [у 2 т.]* / Зібрав і редагував Т. Гунчак. – Нью Йорк–Париж–Сидней–Торонто, 1983. – Т. 1. – С. 86–87.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 222–223.

№ 155

Наказ Начальної команди Галицької армії про зрив польсько-українських переговорів про перемир'я і заклик до боротьби, 1 березня 1919 р.

Пресова квартира Начальної Команди Галицької Армії звідомляє: Начальна Команда Галицької Армії видала сьогодні слідуючий приказ військам Галичини:

Під посторонною погрозою, що прийдеться нам ще серед тяжких умов провадити війну з Поляками за рідний край, Начальна Команда в порозумінню з Радою держ. Секретарів примушена була розпочати переговори з Поляками для вироблення справедливої демаркаційної лінії і перенесення через те галицького українсько-польського питання на мировий конгрес. На третій день переговорів запропоновано нам остаточно демаркаційну лінію, яка являлась образою наших найсвятіших почувань, – бо на основі цієї лінії – Камінка Струмилова, Львів, Дрогобич та від тих місцевостей на захід великі простори укр. території малиби остати надалі в руках Поляків аж до остаточного вирішення на мировім конгресі. Рівно до рішення мирового конгресу заборонено поділ землі великої польської власности, через що ударемнено-би було переведення земельної реформи. З чувством тяжкої образи за кров наших братів, за святу пам'ять полеглих за волю і народню честь старшин, стрільців і козаків, – Начальна Команда примушена продовжити війну з ворогом, ще не має власних сил удержатися на зрабованій нашій землі і хапається за чужу поміч, поміч держав Антанти, яких він до того на жаль невірно інформує. Ми віримо, що минулі переговори не пройдуть для нас даремно тому, що представники держав Антанти мали можливість власними очима побачити наше військо і наше громадянство, та почути ту безмежну любов і прагнення до вільного життя, яке живе в серці нашого народу. Наш нарід молодий, хоробрий і свідомий своєї цілі, тож добуде собі право на вільне життя у сім'ї вільних народів світа. Останні звіти з поля бою дали Начальній Команді запевнення в тому, що галицька армія зуміє дати нашому ворогові належну відсіч, що старшини, стрільці і козаки з подвійною енергією і силою виконають вложений

на них обов'язок перед Вітчизною і тим ще більше зміцнять нашу молоду, але хоробру і сильну духом армію. Вітаючи війська за його службу народові, Начальна Команда закликає всіх старшин, стрільців і козаків до братерства, відваги і піднесення духа, бо переконана, що це принесе нам осягнення наших національних бажань та дасть нам повагу і належне місце між іншими народами. До зброї Товариші-команданти, старшини, стрільці і козаки! Хай нас розсудить залізо і кров!

Командуючий Галицькою Армією: Отаман Омелянович-Павленко, в. р.;

Начальник штабу: Полковник Курманович, в. р.

Постій, дня 1 марта 1919 р.

Джерело: «Нове життя». – 1919. – 4 березня.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 229–230.

№ 156

Наказ Начальної команди Галицької армії з приводу переговорів про перемир'я, 1 березня 1919 р.

Під посторонною погрозою, що прийдеться нам ще серед тяжких умов провадити війну з Поляками за Рідний Край, Начальна Команда в порозумінню з Радою Державних Секретарів примушена була розпочати переговори з Поляками для вироблення справедливої демаркаційної лінії і перенесення через те галицького українсько-польського питання на мировий конгрес.

На третій день переговорів запропоновано нам остаточно демаркаційну лінію, яка являється образою наших найсвятіших почувань, бо на основі цієї лінії – Камінка Струмилова, Львів, Дрогобич та від тих місцевостей на захід великі простори української території малиби остати на далі в руках Поляків аж до остаточного вирішення на мировім конгресі. Рівнож до рішення мирового конгресу заборонено поділ землі великої польської власності, через що утрудненоби було переведення земельної реформи.

З чувством тяжкої образи за кров наших братів, за святу пам'ять полеглих за волю і народню честь старшин, стрільців і козаків начальна Команда примушена продовжати війну з ворогом, що не має власних сил удержатися на зрабованій нашій землі і хапається за чужу поміч, поміч держав Антанти, яких він до того, на жаль, невірною інформус.

Ми віримо, що минулі переговори не пройнуть для нас даремно тому, що представники держав Антанти мали можливість власними очима побачити наше військо і наше громадянство, та почути ту безмежну любов прагнення до вільного життя, яке живе в серці нашого народу. Наш народ, молодий, хоробрий і свідомий своєї цілі, тож добуде собі право на вільне життя у сім'ї вільних народів світа. Останні звіти з поля бою дали начальній Команді запевнення в тому, що галицька армія зуміє дати нашому ворогові належну відсіч, що старшини, стрільці і козаки з подвійною енергією і силою виконають зложеній на них обов'язок перед Вітчизною і тим ще більше зміцнять нашу молоду, але хоробру і сильну духом армію.

Витаючи військо за його службу Народові, Начальна Команда закликає всіх старшин, стрільців і козаків до братерства, відваги і піднесення духа, бо переконана, що це принесе нам досягнення наших національних бажань та дасть нам повагу і належне місце між іншими народами.

До зброї, Товариші-Команданти, старшини, стрільці і козаки!
Хай нас розсудить залізо і кров!

Командуючий Галицькою Армією: Отаман Омелянович-Павленко, в. р.
Начальник штабу. Полковник Курманович, в. р.
Постій, дня 1 марта 1919.

Джерело: «Галицький голос». – 1919. – 8 березня.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 232–233.

№ 157

Витяг із листа невідомого політичного діяча УНР про враження від переїзду через територію Галичини і зокрема перебування на Дрогобиччині, 2 березня 1919 р.

[Прошу передати, по можливості власноручно по адресу: Вінниця, Отель Франца, кімн. 25, або 31 Прем'єру Мазепі або Панасу Феденко...]

[Дорогі товариші!

22 лютого виїхав разом з Левінським та Винниченком на Відень через Лавочне (на кордоні України), Мункач, Будапешт, їхати було дуже зручно тим, що це був спеціальний потяг Галичанської делегації (щось 35 душ), яка їхала до Венгрії, Австрії та Чехів в справах торгових договорів. Делегація мала три окреми вагони, тому і для нас найшлися місця. Хоч і було тіснувато, але зате вагони опалені, пересадок мало (тільки на кордоні в Лавочному), їхали швидко і ніякі власті не турбували нас. Винниченко з дружиною мав окреме купе. А ми 5 душ у другому: Левинський, Севрюк, Дорошенко Володимир, Белиський (щось вроді секретаря Вин., письменник, збирається перекладати твори Вин.), та я. Зустрівся я з ними випадково. Був я останні дні перед виїздом з Дрогобича і мав виїхати на станц. Стрий на зустріч згаданої делегації зі Станіславова, аби їхати разом з нею до Відня. На Стрию довідався, що з потягом їде п. Винниченко з своїми. Од його узнав всі подробиці виходу з Директорії та ті дебати й постанови які відбулися після мого від'їзду. Од його ще довідався також що перед тим проведена була постанова про асигнування запомоги Б. – Д. 5 міл. з яких они з Левінськ. везуть 1. Потім довідався, що половину міл. належить до гловного розпорядження В. Винн, без-отчетно, а друга половина має бути зложена у Відні на сховану... В дорозі Винниченко і Левинський (в Станісл.) видали з другої половини запомогу Львівським українцям на видання газети у Львові. Приїдимо зі Львова якихсь 3 жінки червоного хреста. Решту 450 тис. Л. привіз сюди і тут підшукує де б краще здати на сховання. Робе се він сам, трохи ревнивим оком поглядав на мої спроби ближче підійти до цієї справи. Після того вже не турбую його, тим більше що формально він має на те право...]

[...] В Галичині становище загальне стає що раз тяжчим. Секретаріат веде політику

коли не повного державного відокремлення то у всякім разі державної унії. Отже на всіх парах стараються одмежуватися від України Східної, по всіх галузях. Класово Секретаріат почуває велику небезпеку впливу соціалістично настроєної Схід. України на селянство і робітництво Галичини. Тому маємо дуже ревниве оберігання всіх своїх закладів до співробітництва і співучасті в них інтелігенції Східної України. Звідси вороже відношення до всієї інтелігенції нашої, сама непристойна лайка Директорії та Міністрів і взагалі трактування всього руху на Східн. Укр. як напівдичакого напівзлочинного... Приймаються свої таможні. Беруть у Сх. Укр. пошлину.

Разом з тим в селянстві розвивається хуліганство, особливо серед жовнірів. Серед залізничників та робітництва росте революційний рух. Большевизму вони вже не бояться а лише не бажають його. Голодування, низька, надзвичайно низька заробітна платня, довгий робітничий день можуть привести їх до того що вони забажають большевизма як єдиного порятунку від своєї каторги. Поки що лише національна свідомість стримує їх. Економічне становище Галичини щодалі – гіршає через брак палива для залізниць, через брак насіння на новий засів, через брак хліба в цілому ряді повітів. Брак руху і пересування харчів з одних районів у другий, сприяє великій спекуляції. А спекуляція і спекулянти розпалюють виголодовані маси на самосуди, на розв'язання трагічного кризису силою помсти і погромів. На велике здивування треба зауважити, що інтелігенція Галицької У. Соц.-Дем. пройнята значним індивідуалізмом та взаємною відчуженністю. Вражіння таке що серед С.-Д. інтелігенції неможлива спільна організація. Хороблива мнітельність приводить до постійної відчуженності. Організації однієї нема. Робітництво навпаки прагне до єднання, але безсиле за жаденого фаховою працею та браком інтелігенції. 21 лютого в Бориславі були робітничі збори. Було душ 600. Калинович робив доклад про Трудовий конгрес, про свою подоріж до Києва. Настрій зборів не раз [...]

Джерело: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. Kolekcja odpisów dokumentów. – Syg. 51. – K. 5–6.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 60–61.

№ 158

Розпорядження державного повітового комісара Дрогобича доктора Антіна Горбачевського про заміну штемпелевих знаків на готівку, Дрогобич, 9 березня 1919 р.

Державний Комісарія повітовий в Дрогобичі
Ч: 194/19. Дрогобич дня. 9 марта 1919

До всіх зверхностей громадських в повіті

Поручає ся оголосити способом в місти практикованим, що після закона з дня 2 марта 1919 і розп. Держ. Секр. Фінансів з 23 лютого 1919 Ч. 39 В. д. з. р. §§.1.31 і 33.

1/ Від дня обв'язування сего розпорядку всякі стемпелеві і безпосередні належності оплачуєт ся готівкою.

2/ Найдалше до дня 12 марта 1919 належить вимінати на гроші всі значки стемпелеві в урядах податкових, по упливі сего дня тратять всі значки стемпелеві безуспішно свою вартість і не можна їх вимінати.

Державний Комісар пов.
Др. Антін Горбачевський в.р.

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 10263. – 1 арк.

№ 159

Протокол засідання ради державних секретарів від 11 березня 1919 р.

Присутні: Д-р Голубович, Макух, Мартинець, Козаневич, Мирон, Бубела, д-р Бачинський і д-р Витвицький.

Вп. Президент подає звіт з прийому депутації робітників залізничних. Піддає під дискусію домагання залізничних робітників о додаток в висоті кв. подвійної місячної платні.

Секр. Мирон заявляє, що залізничникам обіцяв додаток в висоті одномісячних поборів, тимчасом на з'їзді залізничники проти сього заперотестували.

Секретаріят ніякого зобов'язання щодо 2 міс. платні не брав.

През. Голубович пропонує ще раз переговорити з робітниками (Рішено).

Рішено пустити лінію с. є особовий рух між Стриєм і Дрогобичем (Бориславом).

През. Голуб.: Підносить аргументи за тим, щоби пустити ропну локомотиву шляхом Дрогобич-Стрий-Станиславів- Лавочне (Рішено 2 локомотиви на пробу).

Справа військ, іменовань:

Секр. Бубела: В авансах, які предкладає, є узглядні передовсім ті, які були 1) на турі 2) за заслуги надзвичайні 3) іменов. стрілецьких (УСС)

На полковників

1. Варивода А.

2. Курманович

3. Тарнавський Мир.

4. Д-р Осипа Косса

Підполк.

отам. Брикович

Вонш. Адольф

Отамани

Біберович – Гірняк – Чомук Зен.

Бізянц – Гіртлер – Чорний

Вілке Отто – Клук – Коссак Ів.

Виметал Антін – Лесняк – Котил Ст.

Вонянський Волд. – Рімн Фр. – Пуза Євг.

Гарабач Оп. – Сухий Хвед.

Сотниками імен: 156 поручників

Поручників: 351, хор. чотар. 400, разом 945 іменовань

інтенданти-отамани:

Андр. Кадайський – отаман

д-р Целевича – лікарем-полковником

През. Голубович: Вносит на іменоване секр. Бубелу з сотника на отамана (Рішено).

Секр. Бубела: В справі лікарів – полков, і д-ра Таніцкевича порішено справу так: д-р Целевич остає в секрет, військових справ, а д-р Бурачинський мав остати санітарним шефом армії в полю і заполю. Доносить, що полк. Курманович заборонив бригаді УСС видавати окрему часопись. Мусить отже хтось поїхати до начальної Команди і справу пояснити.

Секр. Макух: 1) справу санітарну представив д-р Куровець в той спосіб, що акція військова і цивільна санітарна повинна іти разом спільно. – Д-р Куровець є за тим, щооби д-ра Бурачинського зробити шефом загальної санітарної служби.

2) в справі УСС є за тим, щооби дозволити їм на часопис. Рішено вислати до д-ра Курмановича, д-ра Витвицького.

Секр. Бубела: Начальна Команда є за тим, щооби мобілізувати поляків, німців і жидів і утворити з них робітничі відділи. – Справу ту передано д-ру Витвицькому до обговорення з Нач. Командою.

Секр. Макух: Фірма Кагане висилає заручників.

Секр. Бубела: Д-р Барчайко пересилає 3 людей з донесенем, що діють ся страшні річі і надужиття, тероризуют людей. Отже вони заявляють, що як не дамо їм помочи – звернуться до Чехів.

Д-р Витвицький здає справу з подорожи до Чернівців. В Коломиї знали лише, що прийшли з поїзда воєнні на границю. На телеграфну просьбу одержали прийняття у ген. Задіка. Щоби не виявляти нашого занепокоєння – говорив лише про справи інтернованих і полонених. Вказав на поліпшене політичної і мілітарної ситуації. Одначе фактом, якого ми не розуміємо, є концентрація військ на фронті. – На се відповів Задік, що з хвилию як Румуни зайняли Буковину, хотят удержати лише лад і порядок, а ніяких агресивних замірів не проголосили. Д-р Витвицький заявив, що укр. Правительство рекламує свої права до Буковини – а чи з оружжя в руці буде добивати прав того тепер заявити не можу. Коли хотів вручити протест, ген. Задік змінив свою роль і тому протест кофнув в тім переконаний.

Предкладає: вислати до Букарешту делегацію, яка би порішила деякі справи, а при тім запевнити ся, що маємо забезпечені зади.

2) порозумітися з Вінницею

3) щооби їхав д-р Лозинський і Кульчицький

Секр. Бубела: На Буковині стоять 2 бригади і становище не виказує на мирне становище. Делегатів вислати за порозумінєм Укр. Нац. Ради Буковинської.

Рішено: 1) Вислати делегацію до Букарешту (д-ра Лозинського), і про те повідомити ген. Задік.

Черв. Хрест з Росії зістав арешт в Стрию.

През. Голубович: що справу виноситься поза секретаріатом треба замовчати о особі інформаторів.

През. Голубович: В Дрогобичі заключено умову між робітниками і роботодавцями. Роботодавці просять о дерево на опал. Робітники просять о дерево на будову. Домагаються також харчів.

Львів може знайде ся в наших руках. Для Львова треба би мати і власть.

В справі причинків треба-би дати комунікат, то протягом марта буде справа приготов. Платні для урядовців секретаріату фінансів

1) Мрич переходить до УП р. – 1500 К. (доповн.)

2) Павло Чайк – 1200 К (–/–)

- 3) Манастирський Влд. – (–/–/–)
- 4) Поланчак Йеронім –
- 5) Патковський – військов. секр.

Справа

През. Голубович: Кравчук є небезп. чоловіком

Секр. Козаневич: інженером гірничим Безпалко пропонує платню 1500 К.

Джерело:

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 82–85.

№ 160

Відгук доктора Іларія (Іларіона) Бачинського в газеті «Нове життя» на рекомендацію місії Антанти щодо західного кордону Східної Галичини та зокрема долю Дрогобиччини, 13 березня 1919 р.

ПОДІЛ ГАЛИЧИНИ ПІСЛЯ ПРОЄКТУ АНТАНТИ В СВІТЛІ СТАТИСТИКИ

На підставі проєкту Антанти демаркаційна лінія між Україною і Польщею в Галичині (яка малаби бути на північ, незнати) іде від ріки Буга на границі Галичини майже в простій лінії до Бібрки, звідтам на захід до Щирця, даліше творять лінію дотеперішні межі повіту стрийського і скільського а дрогобицького і турчанського. Як бачимо, проєкт сей признає Полякам західну і цілу Середну Галичину, полишаючи Україні лише східну часть. Якби ми таку лінію прийняли, то треба припустити, що Антанта обстоювала би сю лінію яко дефінітивну границю між Україною а Польщею на міжнароднім конгресі, де при очевидній прихильности Антанти до Польщі лінія ся хила на нашу некористь змінитиби ся могла. Тому сему розмежованню варта близше приглянутися.

На майже 90 усіх повітів Галичини, на 46 повітів чисто українських а 10 мішаних, припадає нам заледви одна третина. Признає нам проєкт сей округло 30 слідуєчих повітів: Богородчани 69.403 мешканців, Борщів 109.320, Чортків 76.447, Броди 89.419, Бережани 62.571, Бучач 138.297, Городенка 92.033, Гусятин 96.891, Долина 113.831, Калуш 97.421, Коломия 124.850, Косів 85.805, Надвірна 90.669, Печеніжин 46.794, Підгайці 93.546, Перемишляни 86.568, Рогатин 124.966, Скалат 96.006, Сколе 55.353, Снятин 88.706, Станиславів 158.066, Стрий 80.164, Тернопіль 142.138, Товмач 116.066, Тереховля 81.048, Заліщики 76.958, Збараж 71.498, Зборів 84.777, Золочів 117.364, Жидачів 83.339 – разом 2850.000 мешканців. Статистичні дати взяті з урядового звіту виданого у Відні в р. 1915 на підставі перепису населення з 1910 року. Цифри сі від того часу в наслідок воєнних подій радше зменшились чим збільшились. До сего числа додати належить число населення припадаючої нам східної части повітів сокальського і каменецького та окраїн повіта бобрецького і львівського разом около 100 000 душ. Так отже 2.950.000 тисяч, значить незначна надвижка понад одну третину мешканців Галичини. Але не в тім вага.

Виднявши від сеї суми число замешкалих в тих повітах Жидів і Поляків а узгляднюючи, що число Українців виносило на підставі тої статистики около 3200.000 в краю припадає звиж міліон Українців середної і Західної Галичини до Польщі. Що значить

самоозначення народу як мільйони його членів віддається під чуже ярмо, як такі національні чисто українські полоси краю, як Ліско, Турка, Дрогобич, Добромилів, Перемишль, Яворів, Жовква з двома мільйонами мешканців, в тім около півтора мільйона Українців, віддаєсь під польське пановання. Можеби Антанта прислухалася до голосу широких мас населення сеї полоси краю а не ішла за односторонною інформацією.

Чи Антанта думає що найдеться в українській армії один жовнір або офіцер, що на таке кинувби кріс і вернувби домів?

Др. Ілярій Бачинський.

Джерело: «Нове життя». – 1919. – 13 березня.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 106–107.

№ 161

Опис демаркаційної лінії разом із територією Дрогобищини укладений в проєкт договору про перемир'я між ЗУНР і Польщею, підготовлений місією генерала Бартелемі, березень 1919 р.

[...Артикул 2. Військова демаркаційна лінія, яка розділятиме теперішні військові сили обох сторін на час перемир'я, подала на долученій карті 1:200.000.

Вона йтиме здовж ріки Буга від границі Галичини до устя потоку, який перепливає попри Ясеницю Польську, далі здовж цього потоку до залізничного моста Холоїв-Камінка, далі здовж цього залізничного шляху (часть шляху приналежна до Українців) до моста на ріці Бузі, далі здовж залізничного шляху (часть шляху приналежна до Поляків) від цього останнього міста на ріці Камінці, далі здовж цієї ріки до границі, яка ділить політичний повіт Жовківський від Камінецького, далі здовж цієї границі, далі здовж границі між політичними повітами Львівським і Камінецьким, далі здовж границі між політичними повітами Львівським і Перемишлянським до залізничного шляху Львів – Перемишляни, звідси здовж границі між політичними повітами Бобриським і Перемишлянським до Солової (ця місцевість належить до Українців, Миколаїв до Поляків), далі здовж потоку Білого до Соколова (ця місцевість належить до Українців), далі здовж шляху Соколівки до залізничного двірця в Вибранівці (дворець і місцевість належать до Поляків), далі здовж шляху з залізничного двірця в Вибранівці до Гути Щирецької (ця місцевість належить до Українців) і звідси здовж південної границі політичного повіту Львівського і далі здовж східної границі політичних повітів Дрогобицького і Турчанського...]

Джерело: Нагаєвський І. *Історія Української держави двадцятого століття* / *De historia reipublicae Ucrainae in saeculo XX*. – УКУ ім. Св. Климента Папи. – Рим, 1989. – Додатки. – С. 440–441.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 155–156.

№ 162

**Витяг зі звіту представника міністерства закордонних справ Польщі доктора
Александра Скарбека щодо польсько-українських переговорів про перемир'я,
березень 1919 р.**

[...] Sprawa wojny z Ukrainą Zachodnią jest uważana dziś powszechnie w kraju za najwaźniejszą ze wszystkich kwestji. Z faktem tym musimy się liczyć. Powszechne przekonanie jest tego rodzaju, że z upadkiem Lwowa stracimy jedyną zwartą armię, jaką mamy dziś do rozporządzenia i jaka może być zawiązkiem wielkiej armii narodowej, że dalej, w razie utraty tego miasta, stracilibyśmy więcej aniżeli 2/3 całego materiału wojennego, jaki w tej chwili mamy do rozporządzenia. Jest również niewątpliwą rzeczą, że uwolniona po zdobyciu Lwowa armja ukraińska, idąc po linii najmniejszego oporu, ruszyłaby na Lublin i tam starałaby się wymusić najkorzystniejsze warunki pokoju, że wreszcie bramą lwowską wszedłby w granice państwa niechybnie bolszewizm rosyjski. Również i utrata Borysławia i całego Zagłębia naftowego byłaby niepowetowaną. Powszechny głos upatruje tedy w ułatwieniu nam wygrania tej wojny probierz przychylności Ententy i korzyści z sojuszu z państwami zachodnimi. Na punkcie tym wszystkie partje bez wyjątku są bardzo drażliwe, tak iż nawet warunki rozejmu, podyktowane przez przedstawicieli mocarstw sprzymierzonych w dniu 28.2.19 r. uważano za niekorzystne dla nas. A przecież warunki te oznaczały linię demarkacyjną idącą w odległości kilkudziesięciu kilometrów na wschód od Lwowa, linja Bugu, granica powiatów: Żółkiewskiego i Kamioneckiego, Lwowskiego i Przemyślańskiego, następnie zaś na południe; pozostawiając w rękach naszych Bóbrkę i Wybranówkę, w końcu linią wschodnią powiatów Drohobycz i Turka w ten sposób, że Zagłębie Borysławskie zostaloby przy nas [...]

Джерело: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. Kolekcja odpisów dokumentów. – Syg. 58. – K. 46–47.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 158–159.

№ 163

**Урядове повідомлення військовій команді залізничної станції Лавочне
про дозвіл на обмін 4-х вагонів військової амуніції з Угорщини
на 40 цистерн нафти, березень 1919 р.**

До
військової стаційної команди в Лавочнім.

Після умови з мадярським правительством дозволяється нам на перевезення 4 вагонів муніції і інших речей за рекомпензацією 40 цистерн нафти. Переговори переведено з припорученням міністерства війни і Національної Ради. Упрашається о негайне телефонічне і телеграфічне повідомлення Комісаріату нафтового в Дрогобичі, щоби цю кількість нафти доставив до Лавочного, де переведися заміна муніції і порожних

цистерн за повні. З транспортом муніципії їде чотар Похмурський, котрий заміну переведе і заплачене. Нафта поступить після умови через посольство у Будапешті.

Джерело: Архів Українського Католицького університету в Римі. – Ф. Колекція документів ЗУНР. – Оп. 1. – Спр. 285. – Рукопис. Оригінал.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 165–166.

№ 164

Протокол засідання ради державних секретарів від 24 березня 1919 р.

Присутні:

Вп. През. Голубович, Артимович, Мирон, Лозинський, Бубела, Козаневич.

На нинішнім засіданню іменовано ті: 1) судію Михайла Курилова повітовим судією в Дрогобичи. 2) п. радн. Дениса Патрицького віцепрезид. окр. суду в Коломиї.

Уповноважено президента Голубовича до видачі одноразових запомог для функціонярів Д. С. після його узнання.

Вп. през. Голубович представляє справу валюти і причини зростаючої кількості карбованців і гривен. В справі остемплювання корон підчеркує, що ми можемо мати або багато корон або менше. Можна би нашу валюту переіменувати на гривні. (За 1000 карб. – 337 франків).

Рішено проте ввести законом примусовий курс гривен.

Обговорювано справу жидівську. Нац. Рада жидівська бажає, щоби при Президії Д.С. утворено жидівський департамент, якого шеф полагав би жидівські жалі.

Уповноважено вп. президента з Жидами перетракувати і такий департамент утворити.

Вп. сек. Козаневич представляє угоду переведену між роботодавцями та робітниками в Бориславі. Жалує ся на те, що не отворено рух залізнич. на лінії Стрий–Дрогобич–Борислав. Також до тепер 2 локомотива не віддано. Жалуєся на реквізиції в дрогобицькій повіті. Рішено поліцію передати під управу Д. С. внутрішніх справ.

Джерело:

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 90.

№ 165

Розпорядження Державного секретаріату військових справ про утворення нафтового округу під його безпосереднім підпорядкуванням від 28 березня 1919 р.

ДО ОКРУЖНОЇ КОМАНДИ В САМБОРІ

Станіславів, дня 28 марта 1919 р.

З приводу внеску Окружного Команданта Самбір в справі ліквідації Окружної інтендатури та утворення «Команди нафтових продуктів» в Дрогобичі заряджується що слідус:

Всі нафтові громади, а саме: Борислав, Тустановичі, Банне, Катівську, Східницю, Мразницю, Опаку, Уричі, Попелі, Нагуєвичі і Губичі wraz з Дрогобичем лучиться над ним «Команду нафтового округа» з осідком в Бориславі, підчинену прямо Державному Секретаріату Військових Справ.

До обсягу ділання сеї Команди належитиме:

- а) удержане законного ладу і порядку в згаданім окрузі;
- б) попиранне і удержуванне нафтового промислу через заосмотрюванне в харчові середники всіх робітників, занятих в нафтовім промислі;
- в) контролю над виконуванем розпоряджень Державного Секретаріату внутрішніх справ з 21/П с. р. в справі примусової управи ріллі та над рівномірним розділом копальних матеріалів і середників між поодинокі фірми.

До компетенції сеї Команди належитиме дальше опініюване внесків на звільнення від військової служби робітників, занятих в нафтовім промислі як також і їх провізори-чне звільнене аж до підвищення внеску через ВО Команду Самбір.

Команді Нафтового Округа приділяються 4 сотні по 100 людей як вартовий відділ зокрема ліквідуючим. З того 1 сотня повнитиме службу в Дрогобичі, три в прочих громадах нафтового округа.

Команда міста Дрогобича приступить до перемену тамошного відділу міліції на військової поліцію з тим, що стан її не сміє переходити після 100 людей.

Відповідно до точки б., поданого в горі обсягу ділання Команди Нафтового Округа, призначається політичний повіт Борщів для заосмотрювання робітників в харчові продукти з тим ся Команда заряджуватиме купна і всі посилки на адресу сеї Команди є вільні від конфіскації та йдуть як воєнні посилки.

Які небудь реквізиції харчових середників в Дрогобицькім повіті є строго заборонені.

З хвилею введення в життя Команди Нафтового Округа звивається повітову Команду в Дрогобичі, а на її місце уставляється переходовий відділ підчинений прямо ВО Команді Самбір.

Рівночасно признається Полевий суд Команди Нафтового Округа в Дрогобичі, якого приналежности підлягають, між иншими всі військові особи, неприналежні до боєвих формацій Дієвої армії, а які службово приділені на території Команди Нафтового Округа. Приналежним Командантом того ж суду є Командант Нафтового Округа. Подібні зарядження що до обсягу суду послідувать окремо.

Іде до Окружної Команди Самбір, Окружної Команди Чортків, Пов. Команди Дрогобич і до відома до НКГА і ДС внутрішніх справ.

За Секретаря: Ціріц, в. р.

Джерело: ЦДІАЛ. – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 146. – Арк. 48. Машинопис. Копія.
Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 324–325.

№ 166

**Звіт партійної конференції Української соціал-демократичної партії за участі
дрогибицьких делегатів 28–29 березня 1919 р. в Станіславові
(надруковано в Дрогобичі)**

Товариші і Товаришки!

Всенароднім зривом українського народу, подвигом трудових мас – dokonano історичного перевороту 1 листопада 1918 р. у Галичині та Буковині, а при помочі повстання українського працюючого люду Наддніпрянської України під проводом Директорії здвинулася Українська Народна Республіка, держава трудового українського народу, держава українського робучого пролетаріату. На руїнах драхлявих імперій Габсбургів і Романовичів, повстала в пам'ятні дні листопада минулого року, нова демократична держава – Українська Народна Республіка, яка здійснила вікові ідеали – бажання українською народу, який від століть лелівав у своїй душі самостійну, незалежну і демократичну власну державу.

І отся хвиля прийшла!

Історична катастрофа переміни Європи у соціальний демократичний лад переводиться у всіх державах. Керманічі давніх імперіалістичних держав, що свідомо спричинили всесвітній пожар – повалилися а на перше місце висувається на ново робучий люд усіх країв та народів; на проводирів сього люду на міжнародній арені стає соціалістичний табор зорганізованого пролетаріату, що дає знак не до всесвітньої різни, а до всесвітнього мира і єдності через що звертає на себе очі цілого світа у тих, що тужать за миром, що з острахом дивляться на руїну світової цивілізації та культури.

Хитаються основи старого капіталістично-імперіалістичного світа! Розпався в праж московський царат, повалилася драхлява Австрія – найкріпше заборолло старого февдального ладу, – конає мілітарна Німеччина – головна винувниця всесвітньої війни.

А понад їх руїною – весняним леготом повіяло по цілій Європі. Скрізь падають кайдани, в які досіль була закована думка, живе слово й воля народів. Замість верховодів капіталістичного світа, місто речників розбишацького імперіалізму – приходить до слова соціалістичний робучий люд.

В таку хвилю – не могло українське робітництво зостатися по заду всесвітнього соціалістичного пролетаріату, але мусіло поспішити на оборону Української Народної Республіки і закріпити всі соціалістичні та демократичні здобутки української революції. Український пролетаріат мусів власною кров'ю припечатати нові закони новочасного ладу, опертого на знесенню привілеїв пануючих досіль кляс і створити широким масам поневоленого працюючого люду шлях – до світлої будуччини.

Потреба кращого упорядкування державного життя – зробила необхідним для Української Соціал-демократичної партії стати до будівництва нового демократичного ладу – висилаючи своїх кращих провідників до відповідальної роботи у правительстві Наддніпрянської України, а других заставляючи до законодавчої праці у Конгресі Трудового Народу України у Києві і на протязі чотирох сесій Української Національної Ради галицької України, де при їх визначному зусил्लю ухвалено земельну реформу з вивласненням великої посілости без рекомпензати, закон про 8-годинний день праці й охорону робітників, всякі соціалістичні реформи і в кінці виборчий закон до майбутнього союму західної області У. Н. Р. опертий на демократичних принципах, який дасть змогу трудовому пролетаріатові на управу в державі, по своїй волі.

І в такий момент відвічальні провідники Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії західної області У. Н. Р. хочаби прислухатися до голосів всіх партійних товаришів, бажаючи бути все в тісному контакті з товаришами праці і думки – скликали Партійну конференцію УСДП до Станіславова на день 28 і 29 марта 1919 з таким дневним порядком:

1. Отворення і вибір президії.
2. Наша сучасна закордонна і внутрішня політика (реф. тов. Др. Володимир Темницький).
3. Тактика УСДП супроти інших партій та організацій (реф. тов. Осип Безпалко).
4. Переписання тягарів війни на заможні класи (реф. тов. Др. Мирон Витошинський).
5. Вивласнення великої посілости (реф. тов. Осип Безпалко).
6. Справа війська і залізниць (реф. тов. Осип Устіянович).
7. Негайне виписання виборів до сойму (реф. тов. Др. Рудольф Скибинський).
8. Права робітника і організація (реф. тов. Осип Крутій).
9. Преса і партійна література (реф. тов. Іван Калинович).
10. Хто має управляти громадою і як? (реф. тов. Др. Роман Яросевичф).
11. Наше шкільництво (реф. тов. Осип Безпалко).

На отсю Партійну Конференцію з'їхалися понад півтора сотки делегатів з усіх частин нашої західної області, докладніше було 156 учасників, з того 127 делегатів з правними мандатами, а 29 гостей як партійних товаришів з чого п'яťох було з Наддніпрянської України.

Шановних Товаришів і Товаришок привитав гарною промовою член Станіславівського Повітового Комітету УСДРП Тов. Осип Устіянович і запропонував на председателя Партійної Конференції (задня неприсутности тов. посла Семена Вітика, який виїхав в торговельній місії до Будапешту, Відня і Праги) – тов. Др-а Романа Яросевича як председателя, а тов. Івана Кушніра і Осипа Крутія – як заступників председателя; в кінці тов. Олексу Панаса як секретаря.

Тов. председатель Др. Роман Яросевич, отвираючи партійну конференцію пояснив, чому повітові організації Станіславова і Дрогобича скликали під теперішню хвилю отсей з'їзд. Саме переживаємо історичну хвилину, яка рішає про будуччину нашого народу і здобутки української революції. Тому наша партія мусить призадуматися, як найкраще використати постулати нашої програми, і примінити їх до сучасних правно-державних форм У. Н. Р. Наша задача є оснувати Українську державу на щиро демократичних формах влади і соціального ладу – для добра всього українського народу. При кінці горяче повитав Шановних Товаришів у.с.-д.р.п. Наддніпрянської України, з якими бажаємо спільно жити, працювати, щоб зреалізувати ідеали всесвітнього пролетаріату.

Як перший докладчик виступив тов. Др. Володимир Темницький з рефератом на тему: Наша сучасна закордонна і внутрішня політика.

В дискусії над рефератом тов. Темницького забирали голос тов.: Осип Безпалко (який закладає рішучий протест проти військового обсадження українських частин Буковини і Бесарабії румунськими військами), Др. Мирон Витошинський, Іван Кушнір, Остап Олійник, П. Михайлів (був. міністер праці в кабінеті Чеховського), який зложив привіт партійним товаришам в імени Наддніпрянської України, тов. Іван Калинович (який п'ятнує поведення Держ. Секретаріату супроти Наддніпрянських Українців, що їх команда міста Станіславова стала видалювати поза межі західної області), тов. М. Басараб та інші, після чого ухвалено дві резолюції в справі нашої закордонної і внутрішньої політики.

Другий реферат виголосив тов. Осип Безпалко на тему: Тактика Української

соціал-демократичної партії проти інших партій та організацій, в якій розглядав відношення нашої партії до інших сторонників в краю, з якими не хочемо вести партійної боротьби, далі конкретизував наші домагання до тично організації «Селянсько-Робітничого Союзу», наше становисько, яке слід заняти у.с.-д.п. супроти проєктованого трудового з'їзду, скликаного на день 30 марта 1919 до Станіслава і т. п.

В дискусії забирали голос тов.: Остап Олійник, Оліярник, В. Темницький, Др. Мирон Витошинський, Д. Демянчук, О. Устіянович, Іван Калинович і чимало других товаришів. Після дискусії ухвалено відповідні резолюції, які мають служити як директиви Екзекутиви УСДРП зах. обл. У. Н. Р.

Третій референт тов. Др. Мирон Витошинський говорив на тему: Переписання тягарів війни на заможні кляси.

В рефераті: Вивласнення великої посілости тов. Осип Безпалко виступив проти викупу великої посілости а висловився за конфіскацію обшарів двірських. Противиться також поділови вивласненої землі а є за заведенням спілкової господарки. Ми соц.-дем. стремимо до усуспільнення всіх средств продукції. Земля має належати до тих, що обробляють її своїми руками, а справу обмеження приватної власности хай рішить будучий сойм зх. обл. У. Н. Р. Бесідник заявляється проти полишення дотеперішних власників при господарці на їх обшарах, а жадає передання землі аж до послідного вирішення – комісіям земельних справ при громадах і повітах.

В дискусії над рефератом про аграрне питання забирали голос слідуючі товариші: Тов. Осип Крутій, Іван Кушнір, Г. Орищук, В. Матвієшин, Коваль, Берегуляк, Штігльак, Др. М. Витошинський, Солтис і сам референт, після чого приступлено до ухвалення резолюції в справі земельної реформи.

Справу війська і залізниць – реферував тов. Осип Устіянович – жадаючи негайного отворення залізничного руху для цивільного населення, стягнення неукраїнських функціонерів з відвічальних становиск при Дирекції шляхів, цілковитої націоналізації залізниць, знесення кляс по українських залізницях, заведення поспішних поїздів, уладження паровозів (задля браку вугля і в ціли збереження лісів) – на опал ропою і т. п.

В справі організації української армії пропонував референт задержати на час війни з Поляками дотеперішні формації, але жадає кращого трактовання мужви (жовнірів) як горожан демократичної Республіки. Жадає поширення просвіти між мужвою, яку повинно інформуватися про наше сьогочасне політичне, економічне і міжнародне положення. Знесення всяких привилеїв і ознак у старшин. Неукраїнську суспільність повинно змобілізувати і примусити до публичних робіт, а також оподаткувати чужі національності, що не виконують військової повинности в українській армії. По закінченню теперішньої війни належить знести постійну армію а завести народню міліцію.

В дискусії забирали голос: Тов. Дах, Сакалюк, Турчановський та чимало других товаришів; по скінченню якої ухвалено аналогічні резолюції до пропонованих тов. Референтом.

Про негайне виписання виборів до сойму реферував тов. Др. Рудольф Скибинський.

Про потребу організації у. с. д. р. партії і про права робітників реферував тов. Осип Крутій та Др. Рудольф Скибинський. Шан. референти нагадують історію української соц. дем. партії в Галичині та на Україні, рух в професійних організаціях, представляють жадання українського робітництва в справі заведення 8-годинного робучого дня, змогу контролювати робітникам управу та адміністрацію фабрик, щоби трудовавці не могли приймати ані відправляти робітників без відома і згоди мужів довіря робітничих організацій, обезпечення робітників на випадок неспосібности до праці, охорона

малодітних жінок перед визиском працевладодавців, безпека на случай безробіття через інтензивне ведення відбудови краю, забезпечення робітників у харчі та помешкання, заведення дешевих кухонь, приютів та промислових шкіл.

Крім референта промовляли тов. Іван Калинович, який жадав тісної злуки УСДП зах. обл. У.Н.Р. з Центральним Комітетом УСДРП Наддніпрянської України, щоб на ділі показати злуку і зєдинення цілого українського пролетаріату, щоб зреалізувати на самих собі клич всесвітнього соціалізму: Пролетарі всіх країв, єднайтеся! І поставив відповідну резолюцію того-ж змісту.

Про партійну пресу і літературу реферував тов. Іван Калиновим. Від першої хвили свого повстання соц. дем. стреміла до тісної злуки з просвітою та наукою. Се пропагував Сен-Сімон, Фурє, Лясаль, Карло Маркс, Енгельс, Овен, Плеханов та інші. Бо доки робітник темний – не будуть для нього досяжними високі ідеї соціалізму. Зокрема потреба українського партійного органу відчувається у нас незвичайно. Ідея обновлення першої української робітничої газети, якою була в Галичині «Воля» пекуча і здобуває собі шире заінтересовання серед українського робітництва, а найліпшим доказом сього те, що з усіх кругів нашої області надходять запити, коли почнеться видавання свого партійного часопису.

Знова комплектний брак соціалістичної літератури у нас повинен наклонити нас до видання цілого ряду книжок, які освітили-б широкі завдання соціальної політики.

По дискусії, в якій забирали голос Тов. Олійник, Безпалко, В. Темницький ухвалено резолюцію дотично обнови соц. дем. органу і видавництва «Соціалістичної Бібліотеки».

Останній був реферат тов. Осипа Безпалка: Про наше шкільництво, шан. докладчик говорив про потребу реорганізації шкільництва по думці сучасних соціальних реформ. Бо школа є починаючи від найнищих а кінчаючи на найвищих опорою існуючого ладу. Отже, коли ми хочемо справді вийти переможцями в боротьбі за заведення демократичного ладу, охоронити і закріпити здобутки соціальної революції – мусимо негайно звернути увагу на те, щоб і навчання і виховання у всіх школах велоси в соціалістичному дусі.

В тому змислі й ухвалено відповідні резолюції.

Тов. председатель Др. Роман Яросевич, закриваючи партійну конференцію, подякував делегатам за дводневні інтензивні наради, на які мимо комунікаційних перепон зїхалися з найдальших закутан краю чимало делегатів і тим дали доказ, що війна не зруйнувала нашої партійної солідарности і свідомости, та що наші партійні товариші живо интересуються соціальною боротьбою, яку видвигнула революція. Понадто наша партія показала однодушними ухвалами всіх резолюцій, що у наших партійних товаришів є великий засіб здорових думок та критичного погляду на сучасну хвилю, зрілої політичної орієнтації і закінчив наради окликом:

Нехай живе зєдинений пролетаріят Української Народної Республики!

Нехай живе зєдинений пролетаріят цілого світа!

Нехай живе побіда соціалізму!

Джерело: З'їзд Партійної конференції Української соціал-демократичної партії Зах. обл. У.Н.Р., яка відбулася дня 28 і 29 марта 1919 р. в Станіславі. – Дрогобич, 1919 р. – С. 3–15. Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 102–109.

№ 167**Протокол засідання ради державних секретарів від 31 березня 1919 р.**

На засіданні з 31/3 іменовано:

- а) інж. Романа Куницького – начальником управління гірничого в Дрогобичі (За контрактом)
- б) інж. Євстаха Савчука і інж. Василя Вишиницького посунено з IX до VIII ранги в штаті технічних урядників Д. С. робіт публичних.

Джерело:

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 94–95.

№ 168**Меморіал керівників установ Дрогобича і Борислава державному секретаріатові про тяжке економічне становище населення повіту, Дрогобич, 7 квітня 1919 р.**

Підписана делегація політичних, просвітних і економічних організацій Дрогобицького повіту, в склад якої входить о. Антін Рудницький, як комісар міста Дрогобич, п. Гриць Терлецький, як управитель харчового уряду в Бориславі, п. інж. Дидинський, як голова філії «Сільського господаря» в Дрогобичі, Василь Паньків, як репрезентант дрогобицького міщанства та репрезентант бориславських робітничих організацій, – звертається до Високої президії зі слідуючим меморіалом:

1) Дрогобицький повіт, зокрема населення міст Дрогобича і Борислава, стоїть перед найстрашнішою голодовою катастрофою. Дрогобицький повіт, в склад якого входять чисто промислові місцевості з перевагою робітничого населення, як Дрогобич, Борислав, Волянка, Попелі, Мразниця і Тустановичі, яких населення переходить 100000 голов, – не міг ніколи – навіть в передвоєнних часах – покрити власного запотребування харчів і завсідги був лишений на довіз із східних повітів. Знаючи про цей стан, австрійське правительство, яке чейже нашого краю не щадило, звільнило спеціально Дрогобицький повіт від усяких реквізицій і поставило на чолі апровізації нафтового району окремого офіцера, якого задачею було стягати харчові артикули зі східних повітів Галичини, а навіть Угорщини. Завдяки тому аж до послідніх часів існування Австрії апровізація нафтового басейну була ведена бездоганно.

Стан сей змінився на некористь від часу, коли власть перейшла в українські руки.

В першій половині падолиста 1918 р. нафтовий басейн був тереном війни українсько-польської, серед якої польські легіонери робили оружні випади на сусідні села і безпощадно грабили та нищили у селян все, що попадало в руки, – опісля ж, опускаючи Борислав, польські легіонери підпалили багато заосмотрені військові і харчові магазини в Бориславі та на Волянці.

Відтак переходила через Дрогобиччину повінь російських полонених, повертаючих домів, які, внаслідок неможності комунікації дорогою через Перемишль і Львів, йшли виключно вздовж т. зв. трансверсальної лінії, отже через Самбір і Дрогобич.

Безпосереднє сусідство Дрогобицького повіту з фронтом, віддаленим о кількадесят

кілометрів, спричинило, що всякі військові відділи будь то на приказ дотичних команд, будь то на власну руку, реквізували у селян все, що лиш далось. На жаль, сконстатувати треба, що деякі військові відділи і команди не здавали собі ясно справи з того, до чого в дальших конвенціях довести може безпрограмова і безпощадна реквізаційна система, яку назвати б можна сміло системою грабунковою.

По чотирьох місцях такої господарки представляє ціла Дрогобиччина дійсно застрашуючий образ: двори всі без виїмки винищені дотла, зерно, призначене на засів, зареквізоване, живий інвентар до послідньої штуки забрали військові цілі, так що о обсіянню і оброботці двірських ґрунтів нема бесіди. Селяни внаслідок неврожаю, язви, мишей і причин вищенаведених є зовсім винищені, пашні зовсім нема, а корець бульби або зерна належить до великих рідкостей, за які треба платити горендальні суми.

Одинокий судовий повіт Мединичі входить в склад Дрогобицького політичного повіту, як також кілька сусідуючих сіл Самбірського повіту, котрі досі ще найбільше доставляли харчів до Дрогобича і Борислава, стали тереном, на яким оперують від трьох місяців усякі реквізаційні відділи фронтові, і на приказ фронтових команд сю частину повіту зовсім винищили.

Не стало б місця, щоби описати сії реквізаційні практики і зареєструвати надужиття, які при тім діються. Вистарчить навести один з найновіших фактів, коли фронтовий відділ реквізаційний нічю впав до Добровлян і забрав селянам все, що лиш они мали. Рівноваж зазначається, що дрогобицький реквізаційний офіцер п. Задурович, всупереч інструкціям своїх зверхніх військових та цивільних властей, на власну руку переводить дальше реквізиції в повіті. На жаль, начальна команда в Ходорові не реагує з належною енергією на сі практики, а навіть сама приказує часто транспорта збіжжя і бульби, призначені для Дрогобича і Борислава, реквізувати на річ армії, як про се свідчить залучений список фактів.

А чейже повіт, який своїми земними багатствами удержує матеріально цілу державу і фронтову армію, повинен бути інакше трактований.

Всякі заходи місцевих чинників, змагаючи до поправлення стану апровізації в Дрогобицькому повіті, стрічають перепони або нехтування з боку наших центральних властей. Вистарчить навести, що договір, заключений в своїм часі тут Нафтовим комісаріатом з Угорщиною, який мав запевнити для Дрогобиччини кількасот вагонів збіжжя, через кілька тижнів мусив ждати на затвердження зі сторони високого Державного секретаріату і доперва тоді діждався ратифікації, коли політичні події на Угорщині зробили його виконання ілюзоричним.

2) Внаслідок того, що в Дрогобичі і Бориславі магазини харчових управ зовсім порожні і не мають ані одного грама муки, а від півтора місяця між населення не розділюється хліба, поширюється в Дрогобичі і Бориславі в застрашуючий спосіб тиф голодовий плямистий, а цілі десятки умирають денно з голоду.

А голод є лихим дорадником. Невиносимий стан апровізації нафтової заглибини дає почин до чимраз більше явного невдоволення і ферменту серед робітничих кругів та серед незаможного міщанства, і треба боятись, що если в найкоротшій часі не усунеться лиха, то в Дрогобичі і Бориславі вибухне голодова революція, яка чейже була катастрофою для нашої молоді держави.

3) Одною з найголовніших причин сього лиха, що розпорядки військових та цивільних властей взаємно собі суперечать і не находять послуху, та, що на чолі апровізації нафтової заглибини не стоїть енергійна людина, якій мали б повинуватися всі військові та цивільні власті. Як вище згадано, апровізація Борислава та околиці за часів Австрії

була так довго вдовольняюча, як довго на її чолі стояв рйтмайстер Сеч, який був вивінований в далекойдучі повновласті, мав до своєї розпорядомості гроші, військо і магазини.

Підписана делегація, будучи висловом бажань населення цілого повіту, дозволяє собі зазначити, що саодиноким чоловіком, який міг би в тій нап्राві багато доброго зробити і завести в повіті на поля апровізації лад та усунути при тім чимраз частіші появи дезерції, є п. отаман Грабовенський, котрий протягом свого короткого урядування в Дрогобичі пізнав докладно потреби повіту і дався пізнати як чоловік розумний та енергійний.

Комісар міста Антін Рудницький

Инж(енер) В. Дидинський – гол(ова) «Сільс(ького) господаря».

Василь Паньків

Дрогобич, дня 7 цвітня 1919.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 129. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 4-6. Машинопис. Оригінал.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 90–93.

№ 169

Розпорядження інтендантури військового округу м. Самбора в Дрогобичі до громадського уряду у с. Вацевичі щодо порядку інформування оголошень, Дрогобич, 8 квітня 1919 р.

Інтендантура військового округа Самбір

І.Ч: 1252

До уряду громадського

Дрогобич, дня 8./4.1919.

в Вацевичах

Залучені оголошення належить виафішовати в громаді і вияснити населенню ціль зарядженої виміни.

/2.залуч./

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 10264. – 1 арк.

№ 170

**Донесення польського таємного агента
про «Становище в так званій Західній Україні», квітень 1919 р.**

1. Rząd Hołubowicza, opierający się o partje nacjonalistyczne ma przeciwników w socjalistach spod znaku Wityka, udaje mu się jednak dotychczas łagodzić opozycję koncesjami dla przywódców partyjnych. Rziś władzy żadnej nie ma, trzyma go tylko a) ogólne rozprężenie i pełna tolerancja dla łajdactwa i rozboju, okazywana przez wszystkich funkcjonariuszów państwowych od ministrów począwszy, a skończywszy na służących i woźnych oraz b) obawa odpowiedzialności za poprzednie sprawy w razie zapanowania stosunków prawnych lub wkroczenia wojsk polskich. Brat prezesa ministrów głównego sekretarza Hołubowicza, adwokat w Tarnopolu zarobił w przeciągu 1.1/2 miesiąca 3 miliony koron

na wydawaniu pozwoleń na wywóz nafty do wschodniej Ukrainy. Wityk, znany zresztą przed wojną jako zwykły złodziej, zarobił na nafcie i świecach około 8-miu milionów (informacja pewna od poważnych dyrektorów firm w Borysławiu). W komisariatach powiatowych wszystko można zrobić łapówką; święcą się tam po prostu orgie, łajdactwa i złodziejstwa.

Mam znajomych poważnych ludzi i od nich wiem o faktach bandyckiej gospodarki. Znikają całe wagony cukru i zboża. W jednym komisariacie znany mi kierownik administracji ukradł już 3 miliony i został przeniesiony.

2. Chłopi okradają dwory i zapasy materiałów zgromadzonych przez ekspozytury odbudowy kraju, rąbią lasy i rabują doszczętnie. Mimo że sami złodzieje, ale patrząc „na kradzieże swych panów”, zaczynają szemrać, a gdzieś tam buntują się otwarcie. W Tarnopolszczyźnie zbuntowało się kilka wsi i ogłosiło republikami. Huślice (sławne z przejścia na prawosławie) i Myszkowice musiano zdobywać artylerią. Rządowe obietnice podziału gruntów nie odnoszą spodziewanego wrażenia, bo chłop we wschodniej Galicji nie ma ani inwentarza, ani nasion i nie chce pracować na zbyt. W pobliżu frontu po zupełnym zrabowaniu polskich wsi i dworów (zrabowano zboże po wsiach, wszystkie kartofle, bydło i konie do ostatniej sztuki) wojsko z głodu rekwiruje już po wsiach ruskich. Jedynie obawa przed zemstą Polaków podtrzymuje nastrój ogólny wśród chłopstwa, ale niezadowolnienie rośnie.

3. Miasta ogłodzone: Tarnopol i Stanisławów przepełnione są uchodźcami z Ukrainy rosyjskiej. Ceny produktów spożywczych mniej więcej wynoszą: za kilo mięsa wołowego 16–20 K, wieprzowego 22–25, słoniny 40–60, masło 80–100 K; litr mleka 4–6 K, 1 q kartofli 200–300 K, w Borysławiu i Drohobyczu do 600 Koron, 1 q pszenicy 1200–1500 Koron, żyta 700–900, cukier podług taryfy maksymalnej 22 Koron, faktycznie 40 do 60 Koron za kg, topka soli 2.30 cena maksymalna, ale płaci się do 10 Koron. Z artykułów żywności objętych przez państwo ludność polska nie dostaje nic zupełnie, dostają tylko nieliczne jednostki, które pełnią służbę. Zamknięto wszystkie konsumy, do których należeli Polacy; nawet na święta nie dostała ludność polska mąki, chociaż rozdawano ją rusinom i żydom. Polacy otrzymali tylko kartki na cukier w ilości 1/2 kg na osobę po cenie 20 Koron za kg.

Jeden z wyższych urzędników ukraińskich wyrażał się w ten sposób: „według naszych doniesień inteligencja polska powinna być wyzdychać już przed dwoma miesiącami – musi ona dostawać olbrzymie subwencje od polskiego rządu”. Istotnie dziwić się należy, że Polacy po miastach, zwłaszcza ze sfer urzędniczych, żyją dotąd i nie zgłaszają się do służby ukraińskiej mimo głodu i nędzy.

4. Żydzi zapomnieli już zupełnie mówić po polsku. Jedynie nieliczne wyjątki odważają się czasem mówić tym językiem. W pierwszych miesiącach istnienia Ukrainy Żydzi zasługiwali się nowemu rządowi, systematycznie denuncjując Polaków. Pewien oficer, szef oddziału U.W.W. (Ukraiński Wydział Wiwidiaczyj) czyli poprostu „ochrony”, chwalił się tem, że musi mitygować Żydów w zapale donosielskim. Żydzi dali rządowi grube miliony na samym początku i pozwolili mu się zagospodarować. Dostali też za to wszelakie koncesje i przepustki. Obecnie ostygli w zapale po pogromach tarnopolskim, a zwłaszcza proskurowskim, kiedy to żołnierze z armji Petlury wymordowali kilka tysięcy żydów (istotnie kilka tysięcy) (nie tak jak we Lwowie). Zresztą małe pogromy odbywają się stale w Stanisławowie, Złoczowie, Stryju itd. W jednym z tych miast wojsko otrzymało oficjalne pozwolenie na jednogodzinny rabunek. Niewdzięczny rząd ukraiński wymyślił też dotkliwy dla Żydów sposób puszczenia w obieg asygnat, które drukuje się obecnie w Stanisławowie w banknotach 100 i tysiąc karbowancowych. Urzędnicy i żołnierze dostają pensję i żołd w tych banknotach i wymieniają je na drobną monetę austriacką pod presją bagnetów, przy czem pojawiają się ciągle okazje do małych pogromów. Ponadto w dni targowe zamykają

kordonem wojskowym targowice lub łapią Żydów masami po ulicach i zabierają im znalezioną przy nich monetę austriacką, oddając w najlepszym razie ekwiwalent w banknotach karbowanćowych; karbowanćów zaś nie przyjmuje żaden urząd.

Pozatem Żydzi potracili miliony na nafcie, którą masami kupowali celem wywozu do Ukrainy jeszcze przed zajęciem Kijowa przez bolszewików. Spółki urzędników ukraińskich kupowały naftę w Drohobyczu po K 1.50 za litr, a sprzedawały żydom w Tarnopolu czy Podwołoczyskach po 4 do 5 Koron, zobowiązując się dostarczyć pozwolenia na wywóz nafty na Ukrainę wschodnią. Pomimo oficjalnie ogłoszonego i uroczysto obchodzonego połączenia zachodniej i wschodniej Ukrainy sekretariat stanisławowski nałożył cło 12.50 Koron od jednego litra i to cło trzeba było z góry zapłacić przy otrzymywaniu pozwolenia na wywóz. Interes opłacał się do czasu, póki na Ukrainie rosyjskiej litr nafty kosztował 20 rubli równe 40 K. Kiedy jednak dyrektorjat kijowski postarał się o tańszą naftę z Rumunii, a pozatem gdy zaczęto rabować wszystkie transporty w drodze, Żydzi, którzy mieli na granicy setki cystern już opłaconych, potracili olbrzymie majątki, zmuszeni będąc sprzedawać naftę, która ich kosztowała 18 do 20 Koron za litr po 8 a nawet po 4 K.

5. Wojsko, a raczej bandy uzbrojone zmobilizowano terrorem; utrzymuje się to wojsko ustawiczną demagogiczną agitacją i mistrzowskimi po prostu rozbudzaniem najniższych instynktów. Początkowo wszystkich rekrutów wysyłano do Zmerynki i dalej na wschód, gdy z kadrów umieszczonych w Galicji rekruci masowo dezertowali. Obecnie wysyła się masowo oddziały na front pod zbrojne eskorty i bez broni, który rozdziela się dopiero żołnierzom tuż przed linią bojową. Na froncie trzyma się żołnierza tem, że wolno mu rabować i mordować jeńców oraz ludność polską; żołnierze z dawnego legjonu ukraińskiego, jedyny materiał „ideowy”, pełnią służbę żandarmerji polowej i agituja fanatycznie. Oficerowie ukraińscy, rekrutujący się wyłącznie prawie spośród nauczycielstwa ludowego i uczniów szkół średnich pełnią funkcje co najwyżej plutonowych lub komenderujących kompanij; poza tem cały sztab, dowództwo na froncie, a nadto służbę administracyjną i policyjną posiadli Niemcy i byli oficerowie austriaccy, zgłaszający się masowo do wojska ukraińskiego. Komendy miast i okręgów wojskowych i powiatowych, to zwyczajne bandy łotrów, rabujące bez żadnych skrupułów i mordujące ludność polską w cyniczny sposób. W każdym mieście istnieje „ochrana” pod komendą oficera; służy zaś w niej ideowo cała inteligencja i cała młodzież szkolna bez różnicy płci; są niestety i liczni agenci pochodzenia polskiego, służący w ochronie za pieniądze.

6. Jeńcy i internowani. Ochrona zarządza internowanie masowe ludności cywilnej; przeprowadza ciągle rewizje, a zawsze tylko w nocy, katuje polską młodzież za używanie rodzimego języka na ulicy, dopuszcza się orgij, jakich dawna carska ochrona nie знаła.

Jeńców morduje się na miejscu lub w drodze; nieliczni, których doprowadzą do etapów, skatowani i obdarci do naga giną z głodu i zimna, lub umierają na tyfus. Na stacji kolei żelaznej Terfipólka koło Brzeżan zamarzyło 16-tu jeńców z 40-tu wysłanych na roboty do lasu, gdyż trzymano ich zamkniętych przez całą noc przy 15 do 20 mrozie w magazynie kolejowym. W Mikulińcach wymordowano w listopadzie 400 jeńców, którzy złożyli broń po krótkiej utarczce; reszta około 600 ginie w więzieniu i masowo umiera na tyfus.

Internowanych obdzierano ze wszystkiego, co mieli na sobie podczas drogi do obozów. Około 80 internowanych w Żółkwi i Jaworowie przywieziono w połowie stycznia do Tarnopola odzianych jedynie w bieliznę; między niemi był starosta z Jaworowa Michałowski, naczelnik stacji kolejowej w Żółkwi Sikora, który umarł potem na tyfus w obozie w Mikulińcach i inni. Na tyfus umarło w Mikulińcach i Hruszowie ponad trzystu internowanych; między internowanymi były tam kobiety i dzieci w wieku od 8 do 14 lat. Po zawarciu umowy

z rządem polskim zwolniono rzekomo około 1000 internowanych, ale po trzech tygodniach wzięto ich z powrotem do obozów pono dlatego, że urząd polski nie dotrzymał warunków umowy, internowanych w Polsce jeńców ukraińskich nie uwolnił. Fakta katowania i głodzenia mogą stwierdzić zeznaniami naocznych świadków i datami.

7. Bolszewizm. Armja atakowała 6 b.m. Podwołoczyska; do armji tej przeszły prawie całkowicie wojska Petlury. W Galicji wschodniej istnieje bolszewizm i rady robotniczo-żołnierskie, ale nie mają one nic wspólnego z bolszewizmem ideowym. Rozbudzone w masach dzikie instynkty podniecał i podnieca rząd Hołubowicza, pomimo że się sam rozbudzonych boi. Szczuje na „panów” tłumacząc, że „pany” to „wsi Polaki”. Ukuto frazes „Hołuj ne boit się rozboju” i w myśl tego frazesu zniszczono całkowicie wschodnią Galicję; drugi często powtarzany frazes tyczy się bolszewizmu; który w Galicji „że ukraińskij nacjonalnyj”, czyli że jest groźny tylko dla Polaków. Nikt z myślących Ukraińców w te frazesy nie wierzy, ale wszyscy je kolportują. Rząd gra *va banque*, członkowie jego myślą tylko o tem, aby jak najprędzej się obłowić i wyjechać z jakąś misją za granicę. Misjonarzy takich wyjeżdża mnóstwo, a nikt z nich wracać nie chce. Ruchu społecznego mas w największej formie nie powstrzyma absolutnie nic na wschodniej granicy, chyba tylko interwencja zbrojna i to jak najszybsza. Gdyby obecnie wkroczone i sterroryzowane nieliczną tzw. inteligencję złożoną z postaci czysto kryminalnych, to chłop rusiński dałby się uspokoić, ale za chwilę może być za późno. Sytuacja Polaków we wschodniej Galicji groźną jest niesłuchanie. Rząd ukraiński nie zawaha się poświęcić całych mas ludności, byle tylko utrzymać się dłużej na powierzchni.

Джерело: Архівум Акт Новых в Warszawie. – З. Колькція одписів документів. – Сьг. 58. – К. 56–60.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 146–150.

№ 171

Розпорядження державного повітового комісара Дрогобича доктора Горбачевського про здійснення контролю за складом жандармських комісій Дрогобич, 28 квітня 1919 р.

Державний Комісаріят повітовий в Дрогобичі

Ч: Е-312. Дрогобич дня 28 цвітня 1919

Переведене перегляду військового
складу дотичної комісії.

До

Всіх урядів громадських та Станиць Жандармерії в повіті

На підставі розпорядження Д.С.В.С. Відділ В.Ч. 3097 з 25/3.1919/СО.В.К. Самбір.
[...] за якого слідує;

При кожнім переведенні /асентерунку/ має бути присутній також комісар/начальник/ дотичної громади, або єго уповноважений заступник, який свідчить заразом про ідентичність приведених ним подій.

Державний Комісар повітовий
Др. Горбачевський в.р.

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 10261. – 1 арк.

№ 172

**Витяг із розпорядження державного секретаріату освіти і віросповідань
про призначення і зміни в складі працівників освіти
(не пізніше 1 травня 1919 р.)**

[...] I. Приділення

1. Гонтарський Іван, заступник учителя держ. гімназії в Перемишлі, приділений до учит. служби в державній гімназії в Дрогобичи.[...]

Джерело: Вістник державного секретаріату освіти і віросповідань. Ч. 3. – Станіслав. – 1 травня, 1919. – С. 46.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 377.

№ 173

**Розпорядження державного секретаріату освіти і віросповідань щодо літніх
усних іспитів зрілості у 1918–1919 навч. році (не пізніше 1 травня 1919 р.)**

Літній речинець устних іспитів зрілості в шк. р. 1918/19:

А. В гімназіях і реальних школах:

В Бережанах – 16 червня, Дрогобичі – 23 червня, Золочеві – 16 червня, Самборі – 2 липня, Станіславові – 1 гімн. – 19 мая, Станіславові 2 гімн. – 23 червня, Станіславові реал. шк. – 2 липня, Станіславові прив. пол. жін. гімн. – 16 червня, Сокали – 12 червня, Стрию – 30 червня, Тернополі – 28 липня 1919.

Б. В учительських семінаріях:

В Бережанах – 23 червня, Коломиї – 16 червня, Самборі – 10 червня, Сокали – 16 червня, Станіславові муж. – 16 червня, Станіславові СС. Василянок – 30 червня, Тернополі – 31 липня 1919.

Джерело: «Вістник державного секретаріату освіти і віросповідань». Ч. 3. – Станіслав. – 1 травня, 1919. – С. 49–50.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 381–382.

№ 174

**Два прикінцеві протоколи засідань комісії Антанти щодо переговорів
про перемир'я між Польщею і Україною, 15 травня 1919 р.**

[...] Annex A.

(Reference, Austrian Staff Map 1/200,000.)

The proposed armistice line –

leaves the Bug at its confluence with the Kozloroicc and follows the course of this river to its confluence with the Warezanka, passing west of Uhrynów;

thence taking a line southwards through the trigonometrical points 246, 258, 208, 210 to a point on the course of the Błotnice river immediately north of point 207 (passing east of Lubow and Waniów and west of Siebieczow and Zaboze);

thence taking a direct line to the confluence of the Rata and Zeldec rivers and folio wing the course of this river upstream to the apex of the salient it makes at point 252 north of Dzi-bulki;

thence in a south-easterly direction to the points 240, 238 (south of Zottance), and thence eastwards to the point in the administrative boundary between the districts of Lemberg and Kamionka immediately west of point 262;

thence follow this boundary and the boundary between Lemberg and Przemyślany to the extremity of the re-entrant 1,500 meters south-west of point 276 north of Peczenia;

thence the southern boundary of the district of Lemberg to meet the Dniester;

thence the Dniester upstream, then the Bystrzyca upstream to Mokrzany where it meets the western administrative boundary of the district of Drohobycz;

thence the latter boundary southwards to point 1,001 (Bukowska);

thence by the water-parting south-south-westward to point 1,132 (Szymoniec), then following a stream south-westwards passing Radycz to meet the river Zawadka;

thence the river Zawadka downstream to its confluence with the Stryj;

thence the river Stryj upstream to its confluence north-west of Matkow with a tributary flowing from Krywka; thence the course of the latter tributary southwards arid continuing so as to meet the old boundary between Hungaiy and Galicia at point 831 (Jaszenowa).

Annex II to Minutes of Seventh Meeting.

Draft for an Undertaking to be made by the Ukrainian

preventatives, supplementary to the armistice conyention between the polish and ukrainian Forces.

(Handed to the Ukrainian Delegation only.)

In signing the Armistice Convention of even date, the under-signed is authorized to undertake in the naive of the Ukrainian authorities *de facto* in power in Eastern Galicia that the aid authorities will take all necessary measures to ensure that the forces to be maintained in Eastern Galicia shall not include any officers who belonged to the German or Austro-Hungarian armies, or who belong to the German, Austrian, and Hungarian armies, other than natives of Galicia [...]

Джерело: Miller D.H. *My diary at the Conference of Paris*. – Vol. X. Belgium and Denmark. Greece. Morocco. Poland and Ukraine. – New York: Printed for the author by the Appeal Printing Company, [pref. 1924]. – P. 410–411.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 291–292.

№ 175

**Звернення відомих діячів м. Дрогобича до Президії Державного секретаріату
про вживання термінових заходів для покращення становища в повіті
Дрогобич, 11 травня 1919 р.**

До Президії Державного Секретаріату
Дрогобич, дня 11 мая 1919 Станиславів

Всі державні і приватні функціонари Українці міста Дрогобича, зібрані дня 8, 9 і 10 мая 1919 р. на зборах, на яких були присутні і представники наших військ, по основній і зрілій дискусії здаючи собі ясно справу з критичного положення, в яким знайшовся по подіях 14 цвітня с. р. Дрогобицький повіт, щоби запобічи на будуче подібним, а може, іще в більших розмірах подіях, а тим самим щоби не наразитися на консеквенції відвічальности таких подій, рішили однодушно предложити пропам'ятне письмо нашим компетентним властям, щоб звернути їх увагу на невідраді і грозою переймаючи відносини з заливом поробити енергічні вказані зарядження там, де того добро загальної справи вимагає.

1. Бориславсько-дрогобицький басейн так під зглядом економічним як і політичним, а тим самим і мілітарним, є найважнішою закутаною Зах. Области УНР. Помимо того начальні цивільні і військові власти не слідять відповідно відносин сего округа і через занедбане его доводять до того рода подій, які недавно мали ту місце і які могли довести нас до катастрофи. Фактом, що Дрогобич від самого початку, отже через шість місяців, не мав доброго та енергічного військового повітового Команданта, а все чоловіка, що недоріс до своїх завдань. Через се в цілім повіті поширилася в застрашаючий спосіб дезерція і то до того степеня, що цілі банди дезертирів в повнім уоруженю волочаться по лісах, в білий день нападають на переходячих і на переїзджаючих, грабують їх до нага та вбивають.

2. До застрашаючих відносин дійшло передовсім в Бориславі, звідки усунено не знати з яких причин енергічного тримаючого залізною рукою вірцевий порядок так в військах як і серед цивільного населення сотника Тустановського, який був правдивим пострахом Борислава, а якого місце зайняв сотник по народности, почутям і переконанням Поляк, який дозволив відновлене організації польських робітників, серед яких рекомендовано такі робітники в числі до 30, а в послідних часах Австрії спроваджені з Королівства польського, як також польські трудовдавці в роді Супінських та Валажинських. Сей Командант займається більше кабаредами в публичних домах та шинках як мужвою та публичним безпеченьством. Він мав роздати кріси серед цивільне населення в цілі самооборони перед нападами бандитів і не висилає військовий патруль на розвідки, боячися ніби сего, щоби ті не перейшли на сторону бандитів.

3. Говорячи про Борислав мусить звернутися уважно на дуже сумний факт, що Держ. Секретаріат дозволив в своїй великодушносте полякам на утворене в Бориславі польської гімназії, яка би мала стати «пляцувкою на кресах», щоб помагати розточувати наш молодий організм. В своїй великодушносте зайшов Держ. Секретаріат так далеко, що від учителів заложите маючої польської гімназії і не жадає навіть зложеня приреченя, що не будуть ділати на шкоду нашої Републики.

4. Сумний образ представляє Жандармерія, яка виконує свої обов'язки в дуже поганим спосіб, беручи хабарі в ріжній формі і при ріжних нагодах, а то передовсім для того, що брак сильної руки Команданта, а по друге брак контролі політичної

власти. Се є причиною, що Жандармерія не виконує як слід свої обов'язки, наслідком чого покликани до війська можуть безкарно дезертувати і лучитися в банди, а в місті як і в повіті вештаєся множество польських емісарів з найдалших повітів Галичини, які спокійно при індоленції наших властей так цивільних як і військових будують Польщу на кресах.

5. А вже жалко, смішно і болісно стає на згадку інтерновань небезпечних та дуже вороже нам успособлених польських, шовіністичних проводирів. На що здадуться інтернованя переведжені місцевими властями, коли центральна наша влада, на питаючи нікого, або сей час, або по двох-трох тижнях випускає інтерновані індивідуа, які по випущенню з здвоєною енергією і запалом, та готовим і добрим обдуманим пляном беруться до діла будованя Польщі у нас таки в саме полудне. Богато з них занялося ширенєм між нашими жовнірами і населенєм недовіря до нашої інтелігенції, приписуючи їй наслідки теперішньої дорожнечі і нужди, а подія з 14 цвѣтня, що спрямована була головне проти наших офіцирів і інтелігенції, дала аж надто доказів сеї ворожї нам їх роботи.

6. Не малим лихом є у нас, а вже спеціальне в Дрогобичі і Бориславі, брак дрібних грошей, які суть конечно потрібні до виплати соткам та тисячам робітників фабричних. З сего користають польські трудовадці, які нарочно ховають дрібні гроші, щоби при виплаті робітників кинути вину на нас, що тільки Укр. влада винна сему, що з браку дрібних грошей робітникови за його працю виплатити не можливо. Се дає нагоду ворожим нам управам копалень застановляти роботу і відправляти безробітних, звалюючи вину сего безробітя на Укр. владу, що викликає велике негодованє до неї не лише у ворожих нам робітників, але навіть і серед свідомих українських і дає приходу до повторяючихся часто виступів проти нашої державної влади.

7. А вже дуже сумно попросту чорно представлялась справа апровізації так робітників, урядників і як і решти населеня. Нема ніяких средств поживи, панує голод, недостає хліба, бараболь, омасти, неговорячи про другі середники поживи. І кг смальцю коштує 140 К. і за ту ціну годі дістати. Між населенєм передовсім робітничим зачинають ширитися в застрашаючий спосіб хвороби, а передовсім тиф. Лиху тому ніхто не стараєся не то зарадити, але его єще збільшуєсь, бо коли ж на робітника випросить на селі гарнець бараболь, то і се забере їй жовнір при повороті до дому, або відберуть їй банди дезертирів.

8. Належить сконстатувати і сей сумний факт, що наші центральні влади не то не видержали, але дають строгі накази висшим властям, щоби ті виплачували місячні платні бувшим урядникам австрійсько-польським, які самі добровільно тільки з особистої ненависти до всего, що українське, опускали наші уряди і не зложили державного приреченя УНРепублики (Дивись Держ. Секретаріят Судивництва до ч. 2242/19).

Рівнож не знати, для чого бувші австр.-польські урядники, хоть не сповняють ніяких урядових функцій, займають доси помешканя в урядових будинках.

Щоби зарадити сьому лихові та усунути сумні его наслідки жадаємо рішучо:

ад. 1. Прислання нафтовому округови в Дрогобичі тактовного, енергічного і розумного Команданта в припорученя підпринятя всіх можливих мір і способів для заведеня ладу і унеможливленя підпольній роботі і всіх ворожих нашої державі елементів. Желаємо негайного і безпроводочного введеня в жите закону земельного, що в великій мірі може вплинути на зменшенє дезерції.

ад. 2. Желаємо негайного і безпроводочного усуненя теперішнього і безусловного установленя яко такого Команданта Борислава сотника Тустановського, також повороту

до Борислава чотара Кужіля. Ці два люда дадуть запоруку ладу, спокою та безпеченьства в Бориславськім повіті.

ад. 3. Протестуємо проти зложеня польської гімназії в Бориславі, під якими небудь усьвіями.

ад. 4. Жадаємо пороблення всяких можливих кроків, аби нафтовий округ мав таку Жандармерію, яка сповнила би свої завдання і злагодила серед населеня то велике огірчене, яке оно має до теперішньої жандармерії задля єї на лад польських жандармів виконуваних надужить.

ад. 5. Жадаємо зарядження строгого переведеня інтерновань підозрілих і небезпечних провідників польських, побудованя для них бараків і держаня їх яко закладників і реконпензату наших інтернованих в Польщі, як також безуслівного незвільнюваня їх без порозуміння з Повітовим Ком. Жадаємо рівнож виселеня і то масового польських родин, яких голови не суть заняті в наших інституціях в напрямі Сянка, а передовсім усуненя із границь нашої держави робітників зайнятих в Бориславі походячих з Королівства польського. Вилучені від населеня повинні би бути мужчини здібні до ношеня оружя.

ад. 6. Жадаємо виасигнованя до Державних кас в Дрогобичи більшої скількості дрібних грошей.

ад. 7. Жадаємо звернення більшої уваги на Дрогобич і Борислав під зглядом апровізації, присланя більших скількостей харчів, як також уділеня приказу військовим властям, що би самовільно і малих скількостей харчів не реквірували.

ад. 8. Жадаємо безуслівно здержати виплати бувшим польським урядникам, які не зложили урядового приреченя Укр. Народній Республіці.

Немає права хотьби і поодинокий з П. Секретарів розкидати народне добро і то в формі матеріяльної підмоги нашим найбільшим ворогам, як також усунене бувших польських урядників, які не сповняють функцій в наших урядах, з урядових будинків.

(Підписи 11 осіб)

Д-р В. Бирчак
Іван Калинович
Іван Ліщинський
Віктор Пацлавський
Левицький...

Джерело: ДАЛО. – Ф. 257. – Оп. 1. – Спр. 1406. – Арк. 1-3. Машинопис. Оригінал.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 385–389.

№ 176

**Меморіал українського населення села Нижні Гаї Дрогобицького повіту
про терор окупантів (не раніше 12 травня 1919 р.)**

12 травня 1919 р. – страшний день для українського населення в Нижніх Гаях. В нашому селі живуть два поляки: Бріх, лісничий Базильського, і його син, посесор Базильського; молодший син є в Дрогобичі.

Цей старший син завдав багато лиха гміні. Ще до війни ходив по селі і стріляв селянських собак, причому поранив у ногу селянина Олексу Павліва, який до сьогодні є калікою. Павлів боявся скаржитися на Бріха, але коли почалася війна, Павлів признався, що його поранив Бріх, і за те австрійські власті викинули Бріха зі школи. Спочатку молодий Бріх крав у свого батька гроші, а то з панського лісу крав дрова і продавав, щоб мати за що гуляти. Потім вкрав у свого шурина гроші, купував шкіру, гусей, качок на селі і продавав у Дрогобичі (такий то був багач!).

В цей час фільварок орендували євреї, а коли прийшли москалі, молодий Бріх взяв на оренду маєток, а тому що мав шурина в старостві, зробили його комісаром гміни.

Після відступу москалів знущався над людьми, бив селян, виганяв з канцелярії, для безпеки мав біля себе охорону. Селян виганяв на безплатну роботу, а вночі ходив з солдатом по хатах і забирав у них зерно, худобу, яку продавав євреям в Бориславі; хто не хотів давати, то наказував солдатаві його бити говорячи: «Я тепер пан над вами, це потрібно для австрійської армії».

Люди самі не мали що їсти, а боялися скаржитися, бо як кажуть: «Бог високо, цісар далеко», а він має в старостві свого шурина і буде їм мстити. Потішав людей, що Австрія бере зерно від вас, а вам інше пришло і на те зерно казав записуватись людям, а на запис казав платити йому по 100 крон.

Справді австрійські власті прислали зерно, але Базильський продав його євреям в Бориславі, а гміні не дав ні одного зерна. Худобу, яку забирав у людей (реквізував), частину продав євреям, а решту забрав для себе до фільварку, і то не тільки з Гаїв, а також з ярмарку в Дрогобичі. Сіно реквізував і ще наказав селянам завезти собі до Борислава, де за добрі гроші продавав євреям, за підводи нічого не платив. Комісаром був доти, доки не купив (реквізував) у однієї жінки на базарі в Дрогобичі корову за 300 крон і зразу продав євресві Анкелеві Білею за 1200 крон, за що жінка подала на нього в суд. Його позбавили права на постачання, а Анкеля Білея арештовано на 6 тижнів. Бріх розподіляв продуктіві квитанції, за що наказував приносити собі курку з курчатами або 4 курей, інакше не видавав квитанції. Таким способом молодий Бріх збагатився і став мільйонером і тепер має 110 штук власної худоби.

Так було за Австрії, а коли настала Україна, ніхто йому нічого поганого не робив, тільки міліція наказала віддати зброю, а він сказав, що без зброї в селі не буде і переїхав до Дрогобича, незважаючи на те, що українська влада дала йому за його вимогою охорону, щоб в селі йому нічого поганого не зробили. Слуги і його любовниця залишились у фільварку і ніхто їх не чіпав. Коли призивна комісія забрала його хлопців (слуг) до війська і не було кому ходити біля худоби, тоді Бріх сам продав трохи худоби, трохи забрало українське військо, за що заплачено йому, а останню, тому що не було кому глядіти, він казав владі продавати публічно з аукціона. Селяни з Гаїв і сусідніх сіл купили в Бріха худобу і все майно. Коли прийшло польське військо, Бріх повернувся на фільварок і наказав протягом трьох годин повернути йому всю худобу, за яку вже заплачено, інакше приведе військо з Дрогобича.

Люди віддали худобу, а він не повернув взятих грошей.

Через 3 дні прийшла карна експедиція, переодягнена в українську форму; вночі 12.V.1919 р. о першій годині розійшлися по селі, побудили людей, говорячи: «Вставайте, господарі, бо ми козаки російської України, ми приїхали з великими силами об'єднатися з більшовиками, беріть зброю, бомби, ручні гранати, коси, вили, граблі, сокири, допомагайте нам бити поляків, ми сюди вдерлися великою силою, порятуйте нас, чим можете». На це народ нічого не відповів, відчуваючи, що це пастка. Деякі

відповіли, що у війську не були і зброї не мають, інші тайком втекли до лісу; тоді поляки почали їх ловити і говорили: «Ви сучі сини, втікаєте від нас, козаків, ви польські брати, ви хочете Польщу, ми вам дамо добре по шкірі, щоб ви нас, українців, запам'ятали, нас можуть побити польські війська». Близько 5-ої години ранку зігнали всіх до читальні «Просвіта»; офіцер, переодягнений в українського солдата, вишикував нас і сказав: «Нас є тут три батальйони українського війська, якщо ви не хочете допомогти нам зброєю, то я накажу своїм козакам підпалити ваші хати, бо ви польські брати». Сказав ще: «Записуйтеся добровольцями, ану ви, молоді хлопці, бо як ні, то буде погано, кажете, що зброї не маєте, записуватись не хочете, то ставайте в шеренгу, підете з цього селища до церкви, там є більше нашого українського війська і воно буде знати, що з вами зробити, такими польськими братами; ми гинемо, нас бють ляхи, а ви Україні не хочете допомогти», і погнали нас з цього селища до церкви.

По дорозі казали нам співати «Вже воскресла Україна» і «Не пора», але ні один не співав і не сказав ні слова, тільки вони сами співали українські пісні.

Гнали нас старих, 70-літніх, і молодих. Біля церкви застали вже повно людей з нашого села, які лежали устами до землі, а наш Бріх сидів за столом з польським поручником Волоським, медичним лікарем (військовим) і писарем. Почали нас поодиноці записувати. Бріх говорив, хто як називається і як кого бити. Бріх говорив, що нема України. «Тут сьогодні з вас буде струмками ллятися кров, якщо не зречетесь України». Поручик питав: «Хто ви, чи поляки, чи українці?», бо в нашому селі немає жодного поляка. На це поручик Волоський заявив: «Зречіться України, бо інакше вам буде сьогодні смерть, всіх вас, хлопців, наше військо знищить, а я, пан поручик, накажу своїм військам іти між ваших малих дітей і жінок знищити [їх], а жінок гвалтувати». На це ніхто нічого не відповів.

Тоді поручик наказав своїм солдатам покласти нас устами до землі, усіх старих і молодих підряд, а двом солдатам наказав вирівняти усім руки і ноги. Солдати стали бити людей по руках і ногах. Люди стогнали і плакали, але кати не зупинялися. А поручик і Бріх домовляли: «Бий хлопа-українця, хай знає, як будувати Україну на нашій польській землі. Ми вам сьогодні ще не так дамо, ще не так буде ллятися з вас кров».

Поручик наказав нам встати, привести нас на берег, говорячи: «Лягай, сучий сину, українцю, але так випрямлений, як стоїш, як дуб».

Солдатам сказав, що коли хтось з нас не впаде, як дуб, то бити доти, доки цього не зробить. Били людей, мучили, робили вправи добрих дві години. З людей струмком ллялися піт і кров. Тоді поклали нас знову навznak побитих, змучених, ледве живих і не дозволили ворухатись. Почувши кров, обсіли нас мухи, а сонце пекло як вогонь. Так лежали ми півгодини на місці біля гмінної канцелярії. Вкінці почав поручик, згідно списку, викликати людей. Той, кого викликали, вставав. До кожного з них підходило 4 гицлі, польські солдати, і відразу ж починали бити згідно інструкції. Один бив по голові, другий – під коліна, третій – під ребра і четвертий – в живіт, і так гнали до гмінної канцелярії, де сиділи Бріх, поручик Волоський і лікар. В канцелярії привязували мотузяним ремнем за руки й ноги; один солдат сідав на голову, а чотири били киями з сучками і дротяними нагайками, які закінчувались олов'яними гудзами. Били чотирма парами відразу, тобто 16 поляків солдатів-катів били чотирьох українців, а чотири сиділи на головах. Ті, яких били, кричали не своїми голосами, плакали з болю, просили: «Браття солоденькі, дайте кульку, постріляйте нас, тільки не мучте так нас. Таж ви люди-християни, майте в серці Бога». Коли той, якого били, зімлів, лікар наказував вивести його на подвір'я. Давали йому води, і як приходив до себе,

то знову вели його досередини і били до втрати свідомості. Побитих виносили і складали, як колоди, навколо убиральні головами досередини і говорили: «Хай українець ще перед смертю добре нанюхається». Так лежали скатовані, побиті люди на сонці, в смороді, а мухи, ніби змовившись з поляками, пили теплу кров, яка стікала з них струмками і в якій дійсно купалися побиті, напівмертві.

Матері, жінки, сестри і діти побитих стояли поодаль, в смертельному страхі, страшенно плакали, звертались до Бога, підносили руки і просили про допомогу для своїх найдорожчих, просили катів: «Панове милосердні, не бийте наших невинних людей», на що пор[учик] Волоський наказав своїм солдатам стріляти в них. Солдати стріляли, а родини побитих розбігалися по хатах. До тих, що лежали ще на землі, поручик говорив, якщо не зречуться України, він накаже до ноги їх вистріляти з кулемета. Але ніхто не зрікся свого народу і своєї віри. Поручик наказав стріляти з кулемета, але, очевидно, вверх, бо нікого не вбито. Тоді поручик Волоський наказав по черзі бити інших до втрати свідомості, як попередніх. В цей день тільки з нашого села було побито людей, самих чоловіків і одну стару матір (якої три сини служили в українській армії), 98 осіб дуже важко, а 75 легше. Поручик наказав тим, що лежали, піднести вгору руки і зробив їм присягу, заявляючи при цьому, що за те, що їх бито, мають зараз скласти 100 тисяч корон контрибуції. Біля третьої години солдати розбіглися по хатах, номер за номером, зібрали контрибуцію. Легше побитих 48 чоловік взяли з собою, між іншим і матір трьох синів, сліпу бабусю, якій дали нести гвинтівку. Це пекло вона перенесла разом з чоловіком. По дорозі заарештованих били ще. Від побоїв 4 померло у в'язниці, а саме: Іван Калічак, Михайло Николяк, Петро Пурій і Дмитро Паньків.

Після відходу війська, тобто людожерів, зішлись родини побитих з хустками, інші з полотном і занесли своїх напівживих [родичів] додому.

Побиті дуже довго лежали [хворіли] і ще до сьогодні мають синяки і рани на ногах і по всьому тілі, а не один з них вже мусив попрощатись з цим світом. Деякі з них ще сьогодні скаржаться на біль від побоїв, як Микола Николяк, якого били так, що 3 рази відірвався з ременя і ще до сьогодні відчуває біль у боці. Між іншими були важко побиті: Гринь Мацигів, 38 років; Іван Марцишин, 59 років; Федь Глодан, 45 років, Тимко Федись, 40 років, Михайло Гримайло, 50 років, не вмів читати ані писати; Іван Бах, 39 років; Ілько Марцишин, 46 років; Василь Калічак, 33 роки; Тимко Сафяник, каліка на ногу. Серед інших забрали з собою і інтернували: Розю Баран, сліпу бабусю, Михайла Николяка, Гриня Кравця, Василя Гука, Федя Барана, Степана Барана, Михайла Кравця, Андруся Пиля, Михайла Глодана, Василя Калічака, Ілька Бориса, Василя Гримайла, Івана Паньківа, Михайла Кунька, Ілька Паньківа, разом 48 чоловік.

До сьогоднішнього дня народ побитий, змучений, переслідуваний постерунком жандармерії, що стоїть у Нижніх Гаях і здирає з бідного українця вже останню сорочку. Приходять вночі, будять, наказують давати їм масло, сир і т. п., а хто опирається, того б'ють, заарештовують і кажуть, якщо не відкупиться, то відішлють його до в'язниці, де загине.

Війтом обрали одного латиніста, який переселився сюди з Вишніх Гаїв, а цей людей гонить на роботу до поміщицького маєтку, а наше [збіжжя] пропадає на полі.

На Івана Христителя оголосив біля церкви, що зі староства надійшов лист, щоб йшли на жнива до Бріха, бо якщо не підуть до Бріха, то надійшло військо. Вже і так скрізь по селах розквартировано солдатів по 10 чоловік у хаті, яких наші люди мусять годувати, за що [солдати] платять по 10 польських марок, тоді як літр молока коштує 40 марок.

Так у нашому селі робилось і робиться по інших селах. Таке саме катування відбулося у Вижніх Гаях, в Сільці, хіба з тією різницею, що в Сільці ще крім того всього набивали в дубову дошку цвяхів і по них вели покатованих наших людей. Повернулися середньовічні часи, ожила панщина, але набагато страшніша, як була колись.

Джерело: ЦДІАЛ. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 2-4. Машинопис. Засвідчена копія.
Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 105–111.

№ 177

Інформаційне повідомлення про окупаційний режим у Дрогобицькому повіті (не раніше травня 1919 р.)

Положення населення в Дрогобицькій повіті

Про так звані розоруження громад

Розоруження громад відбуваються в цей спосіб:

Ненадійно являються в селі піші і кінні військові відділи, дуже часто з машиновими крісами (Нагуєвичі) оточують село, замикають всі дороги і зганяють людей в одно місце. Тут ставлять домагання видати оружя. Коли селяне запевняють, що оружя не мають, починається екзекуція.

Старців збирають в окремих гурт та мучать їх в сей спосіб, що приказують їм виконувати різні військові вправи, найчастіше «авф-нілер» в болоті (Болехівці і др.) не жалуючи при тім ударів. Такі вправи тривають до повного вичерпання людей. В межичасі приказують мученим дивитися по пів години в полудне в сонце.

Осібні збирають дітей та кажуть їм співати «Єще польська не згінела» ітд. та «Серу матери України», бючи їх при тім нагаями. В Ганевичах позв'язували дітям руки, вигнали на толоку, казали пастися (їсти траву), а відтак гнали до ріки як худобу до водопою. В Якубовій Волі зігнали дітей до одного будинку, між них влетіли легіоністи з нагаями та збили дітей в страшний спосіб, щоби добути від них зізнання де родичі і кривні укрили оружжя і гроші. Залякані діти склали зовсім неправдиві зізнання. В Нагуєвичах та Гаях зігнали діти на дзвіницю, відтак підложили під нею огонь, жадаючи знова зізнань. В таких случаях складають діти зовсім неправдиві зізнання. Часами виберуть собі якогось хлопця та б'ють дитину годинами. Прим., в Кропивнику Старім били 11-літнього хлопця Гриця Долібаника, сина Івана майже 4 години. Коли хлопчина просив серед мук, щоби йому вже раз зробили смерть, відповів польський жовнір: «Смерти тобі не зробимо, голови не відріжемо, але поломемо тобі ребра, руки та ноги, так, що ще будеш жити».

Дорослих мужчин забирають окремо, прив'язують до лавок, стовпів бували до послідної сорочки, а другого сина забрали зі собою так, що за ним загинув слід.

Часто жандарми входять до хати і кажуть дати собі їсти. Коли попоїдять, розтягають газдиню на лаві і б'ють. Відтак знова жадають їдженя та знова б'ють.

Такі екзекуції проведено в слідуючих селах: Болехівці, Михайлевичі, Ганевичі, Гаї, Добрівляни, Вязовичі, Селець, Рихтичі, Колпець, Модричі, Старе Село, Снятинка,

Нагуєвичі, Трускавець, Літиня, Унятичі, Східниця, Кропивник Новий і Старий, Монастирок, Літня, Бистриця і Коритце. З інших сіл не маємо вістий.

Контрибуції

З титулу контрибуції зложили: Літиня: 100.000 К, Трускавець 100.000 К, Добрівляни 160.000 К, Модрич 25.000 К, Нагуєвичі 40.000 К, Якубова Воля 25.000 К. і Ганєвичі. Які суми складали інші села – через недостачу звязи зі села не можемо подати.

Арештування

Арештують на найменші донесення, не раз зовсім безглузді. Прим. 15-літнього ученика гімназійного Володимира Козаневича (сина секретаря держав.) арештовано на донесення, що є большевиком, та що з оружєм в руках допускався рабунків. Сидить ще дотепер у Львові (під полевим судом).

П. Ольгу Криську арештувано та відставлено до будинку жандармерії. Коли спитала присутніх офіцерів, що з нею буде і чи її вивезуть, дістала відповідь: «Пані така ладна кобета, ми се вперв забавими», та почали при ній умавлятися, котрий буде перший, другий і т. д. Коли вийшли хвилино до другої кімнати (привезли якусь Жидівку, у якій найшли тютюн та мали її бити) п. Криськова доведена до розпуки вибігла на балкон (се діялося на I пов) та стрімголов кинулася на долину. Смерти, якою хотіла себе виратувати від збещення не найшла, лиш зломила ногу в трех місцях. Лежить до тепер, бо нога не гоїться – і вже тепер є значно коротша.

П. Марію Дроздовську жену начальника Суду вивезли до Берестя литовського за се, що вона посміла на українським вічу кидати неприхильні Польщі «Цвішенруфи».

Отця Директора Рудницького арештують і не пускають зовсім до вподоби прим, тепер арештували його вже 4 раз.

Судіїв Зятика і Левицького арештувано під закидом большевизму. Обох держали 24 години в темниці без вікон. Відтак відвозять на залізницю і обводять на показ 2 рази довкруги ринку. В дорозі до Берестя литовського з Перемишля тяжко їх побили. Арештували ще О. Кункевича, проф. Грека, Пилнинського і багато інших. По селах переводять масові арештування та забирають по кількадесять осіб з кожного села.

В Млинках коло Дрогобича війська, які виїхали, вбили господаря та його жінку Лехів гандгранатами та їх обрабували.

Террор жандармерії

Жандармерія має необмежену власть над населенням. На ріжні доноси а опісля своєї вподоби переводять арештування та ревізії головно у людей заможних, відтак по якімсь часі випускають арештуваних, розумієсь по зложенню означених сум. Прим., в Снятині арештувано управителя школи, який однак оплатив ся льокаєви гр. Тарнавської, що мав спілку з жандармами, сумою 2.000 К. на які дістав навіть посвідку. В кілька днів пізніше Романяка арештувано другий раз, та коли зложив знова 10.000 К. випущено його знова на волю.

Знаного в Дрогобичи з міліонового майна гром. Сасика напастують вічно жандарми на свою руку, грозять арештуванням та жадають викупу тільки для того, що він має міліони, бо є це старець, який до нічого не мішається.

В наслідок террору люди скриваються в лісах там днюють, там ночують вже поверх двох місяців. Назвиськ людей з відомих причин не подаємо. Родини людей, які скриваються, є наражені на безпереривні переслідування. Ревізії відбуваються по кілька разів на день, найчастіше в ночі.

Села рабують зі всього, забирають до послідного средства поживи, як збіжа, картофлі, яйця, масла, сир, молоко та інші без ніякої заплати. Нераз виїмково кидують

з фантазією людям по кілька сотиків або корон, що не стоїть в ніякій звязи з ціною даного артикулу. Забирають також одіж, як полотна, а також жіночі хустки.

Джерело: ЦДІАЛ. – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 139. – Арк. 99-102. Машинопис. Копія.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 115–118.

№ 178

Питання Дрогобиччини у витязі з протоколу обговорення справи польсько-українського перемир'я на нараді у президента США Вудро Вілсона, 21 травня 1919 р.

[...] Polish-Ukrainian
Armistice

M. Clemenceau handed a dispatch from the French Military Mission at Prague to the Ministry of War, to M. Mantoux, which was translated by him. This dispatch stated that General Haller's Polish troops had attacked the Ukrainian troops south of Przemyśl and were threatening Borislav. The Polish troops should arrive at Drohobycz tomorrow. The Galician population were already beginning to retire towards the passes of the Carpathians in order to take refuge in Czechoslovakia. The Ukrainian Government had asked for support by the Czech troops in the Borislav district, but this was not likely to be granted. The Czech Government was concerned lest the Bolshevik forces should, owing to the diversion by the Polish attack, overwhelm the Ukrainians. The military command in Czechoslovakia under the burden of the demands from the Ukrainian front had no reserves to spare for the Carpathians. Communication from Transylvania to Poland through Czechoslovakia was interrupted [...]

Джерело: *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, The Paris Peace Conference, 1919. – Vol. V // Editor Joseph V. Fuller, General Editor Tyler Dennett. – Washington, 1946. – P. 754.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 419.

№ 179

[Опис ситуації на Дрогобиччині] Витяг із цілком таємного звіту військової місії доктора Ісаака Баумана делегації США на Паризькій мирній Конференції про становище у Східній Галичині, 21 травня 1919 р.

[...] Do Misji Amerykańskiej Hotel Grillon. Paryż.
Przedmiot: Raport.

1/. Polacy wzięli Drohobycz, Borysław i Stryj, na południe od Lwowa – Busk, Złoczów, Jeziorną, na wschód od Lwowa – i ostatniej nocy nadszedł raport, że Tarnopol został także zdobyty.

Drohobycz i Borysław są to źródła naftowe.

Małą ilość informacji można mieć tutaj z ukraińskiej strony. Polacy powiadają, że mają dowody połączenia się Ukraińców z Bolszewikami, Ukraińcy zaś miejscowi twierdzą, że nie wiedzą, ażeby to była prawda [...]

Джерело: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. Kolekcja odpisów dokumentów. – Syg. 59. – K. 71. Машинопис. Засвідчена копія.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 421.

№ 180

Питання Дрогобиччини у витязі з протоколу засідання Ради чотирьох відносно польсько-українського перемир'я, 21 травня 1919 р.

[...] Annex A

Reference Austrian Staff Map 1/200,000

The proposed Armistice Line –

leaves the Bug at its confluence with the Kozloroice and follows the course of this river to its confluence, with the Warezanka, passing west of Uhrynów;

thence taking a line southwards through the trigonometrical points 246, 258, 208, 210 to a point on the course of the Blotnice river immediately north of point 207 (passing east of Lubow and Waniow and west of Siebicczow and Zabcze);

thence taking a direct line to the confluence of the Rata and Zeldec rivers and following the course of this river upstream to the apex of the salient it makes at point 252 north of Dzibulki;

thence in a south-easterly direction to the points 240, 238 (south of Zottance), and thence eastwards to the point in the administrative boundary between the districts of Lemberg and Kamionka immediately west of point 262;

thence follow this boundary and the boundary between Lemberg and Przemyślany to the extremity of the re-entrant 1,500 metres south-west of point 276 north of Peczenina;

thence the southern boundary of the district of Lemberg to meet the Dniester;

thence the Dniester upstream, then the Bystrzyca upstream to Mokrzany where it meets the western administrative boundary of the district of Drohobycz;

thence the latter boundary southwards to point 1,001 (Bukowska);

thence by the water-parting south-south-westward to point 1,132 (Szymoniec). then following a stream south-westwards passing Radycz to meet the river Zawadka;

thence the river Zawadka downstream to its confluence with the Struj;

thence the river Stryj upstream to its confluence northwest of Matkow with a tributary flowing from Krywka; thence the course of the latter tributary southwards and continuing so as to meet the old boundary between Hungary and Galicia at point 831 (Jaszenowa) [...]

Джерело: *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919.* – Vol. V // Editor Joseph V. Fuller, General Editor Tyler Dennett. – Washington, 1946. – P. 786–787.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 456–457.

№ 181

[Опис ситуації на Дрогобиччині станом на 15 травня 1919 р.] з інформації поданої польським представництвом у ГААЗІ міністерству закордонних справ про українську пропаганду в Голландії, 6 червня 1919 р.

[...] **15 maja.** Nieudała ofensywa polska na Lwów, Drohobycz, Borysław, mimo linii demarkacyjnej Barthelemyego. Straty wielkie Polaków. Spodziewana dalsza ofensywa. Wiadomości o parlamencie /sic/ ukraińskim, nie będzie zmian w rządzie ukraińskim i polityce zagranicznej. Wielcy właściciele polscy uchwalili w Krakowie przyłączenie Galicji wschodniej do Ukrainy. W tym celu Stanisław Badeni wyjechał do Warszawy [...]

Джерело: Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Z. Kolekcja odpisów dokumentów. – Syg. 59. – K. 93.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 526.

№ 182

[Дрогобицький нафтовий басейн] у витягах з таємного рапорту польської комісії Паризької мирної конференції щодо «Питань Східної Галичини» і «Статуту Східної Галичини» з додатком документів, 17 червня 1919 р.

[...] Section II

DÉLIMITATION DES FRONTIÈRES DE LA GALICIE ORIENTALE

Quelle que soit l'hypothèse envisagée parmi celles prévues, les frontières Nord, Est et Sud de la Galicie Orientale ne varient pas. Ce sont celles même du „Kronland” de Galicie, à savoir:

Au Nord et à l'Est, l'ancienne frontière entre l'Empire d'Autriche et l'Empire de Russie.

Au Sud-Est, la limite administrative entre la Galicie et la Bukovine. Au Sud-Ouest, l'ancienne frontière entre l'Autriche et la Hongrie.

Quant à la frontière occidentale, qui séparerait le territoire de la Galicie Orientale du reste de la Galicie, elle reste à fixer suivant l'hypothèse envisagée.

La Commission a discuté deux lignes: l'une (la ligne A) basée en principe sur des considérations ethnographiques, l'autre (la ligne B) devant inclure en Pologne la ville de Lemberg et la région pétrolifère de Drohobyz (voir la carte). Ces deux lignes, qui sont définies en détail à la section III, ne sauraient être discutées in abstracto. Leur valeur relative dépend dans une large mesure du statut à venir de la Galicie Orientale.

En ce qui concerne les solutions impliquant ou susceptibles d'impliquer séparation de la Galicie Orientale de la Pologne – Solutions 1, 11, (A, B, C,) et IV – l'une des Délégations a estimé que.....tous les cas, deux autres Délégations ont donné la préférence à la ligne B, la quatrième a réservé son opinion à l'égard des solutions II (A, B, C,) et IV, et s'est prononcée en faveur de la ligne B dans le cas où la solution I serait adoptée.

Dans le cas au contraire où le statut de la Galicie Orientale serait réglé selon l'une des solutions impliquant rattachement de ce pays à la Pologne (solution III, A, B, C), toutes les Délégations ont été d'accord pour adopter la ligne A, les arguments invoqués dans l'hypothèse précédente en faveur de la ligne B, n'ayant plus dans cette hypothèse de raison d'être.

Cette remarque faite, il y a lieu d'exposer les arguments en faveur de l'attribution de Lemberg et de la région avoisinante à la Pologne, ainsi que les objections que peut soulever cette proposition. Il reste entendu que cette discussion ne porte que sur les solutions impliquant ou susceptibles d'impliquer, à titre provisoire ou définitif, la séparation de la Galicie Orientale du reste de la Galicie et de la Pologne.

Il a été présenté tant en faveur de l'adoption de la ligne B que pour l'adoption de la ligne A, des arguments contradictoires qui sont développés ci-dessous, dans la forme même où ils ont été présentés par leurs défenseurs.

A. Arguments en faveur de la ligne B, qui donne Lemberg et la région pétrolière de Drohobycz à la Pologne.

1° Lemberg a, pour les Polonais, une valeur morale inestimable. Cette ville occupe le troisième rang parmi les plus grandes villes de Pologne: elle est le siège de la plus grande université polonaise, d'une école polytechnique polonaise, et d'innombrables institutions polonaises économiques, sociales, scolaires et intellectuelles.

Récemment, la ville s'est défendue elle-même pendant six mois contre les attaques des Ukrainiens, toute la population, hommes, femmes et enfants, prenant part au combat et déployant le plus grand héroïsme. Il serait difficile de donner des preuves plus frappantes de la volonté irréductible de Lemberg de rester polonaise. Attribuer cette ville aux Ukrainiens, ce serait déchaîner à coup sûr en Pologne un orage qui aurait des suites incalculables et la cession effective ne pourrait certainement pas avoir lieu sans recours à la force.

2° L'industrie pétrolière, dont le centre est dans le district clé Drohobycz, semble être orientée vers l'Ouest et trouver son marché naturel plutôt en Pologne qu'en Ukraine.

Abstraction faite des capitaux étrangers qui y sont engagés, cette industrie a été fondée et est dirigée jusqu'à présent exclusivement par des savants polonais, des experts techniques polonais et des travailleurs polonais.

On peut difficilement douter que les Polonais ne soient bien plus capables de maintenir et de développer cette industrie si importante que les Ruthènes, qui n'y ont jusqu'ici montré aucune aptitude et qui, à tout prendre, y sont restés complètement étrangers.

3° La partie de la Galicie orientale qui écherrait à la Pologne, si la ligne B était adoptée comme frontière, contenait, en 1910, environ: 1,048,000 personnes parlant polonais contre 1,104,000 parlant ruthène et 700,000 catholiques romains contre 1,200,000 catholiques grecs.

Aux dernières élections du Parlement (1911) le nombre total des voix, dans cette région, fut:

pour les candidats polonais de 158,000 environ,

pour les candidats ukrainiens de 105,000 environ,

et pour l'ensemble de tous les candidats ruthènes de 165,000 environ.

Il ressort de ces évaluations, autant que la langue et les élections peuvent le montrer, que dans cette région l'importance de l'élément polonais est à peu près égale à celle de l'élément ruthène.

4° Si au contraire la ligne A était adoptée, les conséquences en seraient les suivantes:

334,000 Ruthènes seulement seraient compris dans les frontières polonaises, tandis que 1,699,000 Polonais de Galicie orientale en seraient exclus (d'après les statistiques linguistiques).

A s'en tenir aux statistiques confessionnelles les chiffres respectifs seraient de 367,000 Ruthènes compris en Pologne et 1,046,000 Polonais de Galicie orientale exclus de Pologne.

Note sur le rite catholique grec.

Les renseignements suivants précisent la situation réciproque des catholiques de rite grec et des catholiques romains.

Les catholiques de rite grec-fréquentement dénommés “uniates”- reconnaissent l’autorité du Pape; il n’existe entre eux et les catholiques romains que des différences rituelles. Les mariages mixtes entre catholiques romains et catholiques grecs sont très fréquents en Galicie; la différence de rite joue un rôle très secondaire dans les relations entre les uns et les autres.

Au contraire, il existe un fossé profond entre les catholiques de rite grec et les orthodoxes; ces derniers sont considérés par les premiers comme schismatiques.

B. Arguments en faveur de la ligne A en tant qu’elle est opposée à la ligne B qui induit Pologne Lemberg et les régions pétrolifères de Drohobycz.

1° Sans nier la valeur considérable que représente Lemberg pour les Polonais et l’hérissement que ceux-ci ont apporté à sa défense, il y a lieu de remarquer que la majorité polonaise y est très faible: 51 p. 100 de Polonais contre 19 p. 100 de Ruthènes, le reste de la population étant composé de Juifs. Il y a lieu d’observer également que le nombre des Polonais est augmenté du fait de la présence de nombreux fonctionnaires polonais en raison de l’importance de Lemberg comme centre administratif. Néanmoins dans le district de Lemberg il y a 45 p. 100 de Ruthènes contre 43 p. 100 de Polonais. Au Nord-Ouest de la ville surtout la population ruthène est très dense.

Il y a lieu de remarquer aussi que les inconvénients qu’entraînerait l’attribution de Lemberg aux Ruthènes pourraient être diminués aux yeux de l’opinion publique polonaise si la cité était constituée en ville libre sur le modèle de Dantzig.

2° En ce qui concerne l’industrie du pétrole qui a largement bénéficié de l’apport des capitaux étrangers, il n’est pas du tout certain que dans l’avenir le pétrole galicien doive nécessairement aller en Pologne, l’Ukraine et en fait toute la Russie courant le risque de manquer de pétrole en raison de la situation présente des régions pétrolifères du Caucase.

3° Le territoire qu’on propose de rattacher à la Pologne si la ligne B est adoptée est trop étendu et habité d’une façon trop dense pour justifier un arrangement qui ne prendrait pas en considération les désirs de la majorité de la population et sans faire tous les efforts possibles pour donner aux habitants une occasion d’exposer eux-mêmes leurs désirs.

4° La Galicie orientale ne peut être constituée en État d’une façon satisfaisante, ni sous le rapport administratif ni sous le rapport économique, si la ligne B est adoptée.

Un tel État serait privé de sa capitale naturelle et il n’existerait aucune ligne directe de chemin de fer du Nord au Sud qui ne traverserait pas le territoire polonais.

5° Si les Ruthènes se voient enlever la région à l’Ouest de la ligne dans laquelle ils sont en majorité, ils conserveront contre les Polonais des sentiments de rancune qui rendront illusoire dans l’avenir tout espoir de rapprochement entre les deux races.

6° Le territoire situé entre la ligne B et la ligne A renferme, d’après les statistiques religieuses données à l’Annexe II:

Catholiques grecs (considérés comme Ruthènes).....833,000 ou 58 p. 100.

Catholiques romains (considérés comme Polonais)...395,000 ou 27 p. 100.

Juifs.....196,000 ou 13 p. 100.

Même en s’en tenant aux statistiques linguistiques les chiffres pour la population de ce territoire sont les suivants:

Ruthènes.....770,000 ou 54. p. 100.

Polonais.....632,000 ou 44 p. 100.

Mais, ainsi qu'on l'a fait remarquer plus haut les statistiques linguistiques comprennent, parmi les Polonais, la plupart des Juifs.

Section III

Frontière Orientale De Pologne En Galicie

Deux solutions sont envisagées: la ligne A et la ligne B.

Description de la ligne A

En partant de l'ancienne frontière entre la Russie et l'Autriche, au point où la limite administrative orientale de la commune de Belzcg la rencontre et vers le Sud-Ouest:

cette limite administrative, puis la limite administrative entre les districts de Cieszanov à l'Ouest et de Rawa-Ruska à l'Est";

de là vers le Sud la limite administrative entre les districts de Cieszanov et Jawarow, tout en coupant le saillant formé autour du village de Lipowiec par une ligne à déterminer sur le terrain passant à 2 kilomètres environ au Nord de cette localité;

de là vers le Sud la limite administrative entre les districts de Jaroslaw et de Jaworow, puis entre les districts de Przemysl d'une part, et de Mosciska, puis de Sambor, puis de Stary-Sambor de l'autre, puis entre les districts de Dobromil et Stary-Sambor jusqu'au saillant à 1 kilomètre au Sud-Est de la cote 519 (Radycz);

de là vers le Sud jusqu'au saillant de la limite administrative entre les districts de Dobromil et Stary-Sambor à 15 kilomètres environ au S.-O. de Chyrow et à 2 kilomètres au S.-E. de la cote 733 une ligne à déterminer sur le terrain coupant le chemin de fer Chyrow-Sambor à 2 kilomètres environ à l'Est de Chyrow et suivant la ligne de crête entre les bassins du Strwiaz et du Dniester;

de là vers le Sud cette limite administrative, puis la limite entre les districts de Lisko d'une part et de Stary-Sambor puis de Turka de l'autre, jusqu'au point de rencontre avec la frontière de Tchéco-Slovaquie. La frontière s'écarte toutefois de ces limites en deux points où le tracé sera à déterminer sur le terrain:

lorsque la limite administrative passe à l'Ouest de la route de Chyrow à Lutowska de façon à laisser cette route entièrement en territoire polonais;

aux environs de la localité de Bobrka de façon à laisser cette localité en territoire polonais.

Description de la ligne B

A partir du point où l'ancienne frontière entre la Russie et l'Autriche est coupée par le cours principal du Bug:

le cours principal du Bug vers l'amont jusqu'à son confluent en aval de Kamionka avec la rivière qui passe à Jazienica;

de là dans la direction générale du S.-O. jusqu'au point où la limite administrative entre les districts de Kamionka-Strumilovo et de Zolkien coupe la rivière Kamionka à 5 kilomètres au sud de la ville de Kamionka:

une ligne à déterminer sur le terrain remontant la rivière qui passe à Jazienica, traversant la voie ferrée Stojanow-Kamionka passant à l'Ouest de Jazienica et à l'Est de Demow;

de là vers le Sud cette limite administrative, puis la limite administrative entre les districts de Lemberg d'une part et de Kamionka puis de Przemy-słany de l'autre, puis entre les

districts de Przemy-słany et Bobrka jusqu'au point où cette limite coupe la route Bobrka – Przemy-słany;

de là vers l'O.-S.-O. jusqu'à la cote 397, point commun aux trois limites administratives des districts de Lemberg, Bobrka et Zydaczow;

une ligne à déterminer sur le terrain passant au Sud de Bobrka et de Ghlbowice et au Nord de la station de Wybranowka;

de là la limite administrative entre les districts de Lemberg et Sydaczw puis entre les districts de Drohobycz, d'une part, et de Zydaczow puis de Stryj de l'autre, sauf dans le saillant de Bliczski Las qui est coupé par une ligne à déterminer sur le terrain suivant le cours de la rivière Niezachowka;

à partir d'un point de cette limite administrative à environ 2 kilomètres au Nord du point de rencontre avec la limite administrative du district de Skole et vers l'Ouest jusqu'au saillant de la limite administrative du district de Skole près de la cote 942 la crête limitant au Nord le bassin de la Stynawka;

de là vers le S.-S.-O. la limite administrative occidentale du district de Skole jusqu'au point où elle rencontre la frontière de Tchéco-Slovaquie.

Jules Cambon
17 juin 1919]

Джерело: Documents on British Foreign Relation. First Series / Ed. by E. L. Woodward. – V. 3. – Hardcover, 1949. – P. 832–841.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 544–553.

№ 183

[Дрогобицьке питання] у витязі із ноти протесту делегації УНР і ЗУНР в особах Дмитра Вітовського і Михайла Лозинського Верховній раді Паризької мирної конференції проти її рішення про дозвіл Польщі окупувати Східну Галичину по річку Збруч, 2 липня 1919 р.

[...]

DÉLÉGATION

DE LA RÉPUBLIQUE UKRAINIENNE

37, RUE LAPÉROUSE

TÉL.: PASSY 33-37

A Son Excellence

Monsieur le Président de la Conférence
de la Paix a PARIS.

Excellence;

La Délégation de la République UKRAINIENNE près la Conférence de la Paix a PARIS, vient de recevoir communication de la décision prise le 25 JUIN par le Conseil Suprême des Puissances Alliées et Associées, au sujet de la Galicie Orientale.

Cette décision autorisant les forces de la République Polonaise à poursuivre les opérations Jusqu'à la rivière ZBRUEZ, la Délégation de la République UKRAINIENNE à PARIS, à l'honneur de voue faire la déclaration suivante:

La décision du Conseil Suprême ne procède pas de la victoire de la justice et du droit.

Le peuple UKRAINIEN de la GALICIE Orientale, formant une majorité très considérable sur ce territoire Ukrainien depuis dos siècles, pouvait incontestablement, non seulement d'après le droit et la justice, mais aussi d'après les principes des Etats de l'Entente, proclamer

après la désagrégation de F Autriche-Hongrie, son indépendance et sa réunion à la République Ukrainienne, en un seul Etat, formé de tout le peuple Ukrainien.

La République Polonaise en manifestant ses prétentions, nullement justifiées, sur la Galicie Orientale, et en faisant la guerre à la République UKRAININENE pour réaliser ses prétentions, a violé le droit du peuple Ukrainien.

Le Gouvernement Ukrainien, confiant dans les principes proclamés par les Puissances de l'Entente, espérait que les PUISSANCES assumant la tâche de juger impartialement dans cette guerre des Polonais contre les Ukrainiens, se prononceraient contre l'annexionisme Polonais et défendraient le droit de libre disposition du Peuple Ukrainien.

La Délégation Ukrainienne à Paris, constate qu'il n'en est pas ainsi.

La Commission du Général Barthélémy a imposé, le 24 Février aux Ukrainiens une suspension d'armes, au moment où le plus grand danger menaçait l'armée Polonaise, assiégée à Léopol par les troupes Ukrainiennes.

La même commission a proposé le 28 Février un projet d'armistice qui, non seulement laissait aux Polonais les parties du territoire Ukrainien occupées par l'armée Polonaise, Léopol inclus, mais aussi de grands territoires et la région du ДРОБОУТЕН, si riche en pétrole, qui se trouvaient aux mains des Ukrainiens.

Il est évident qu'une telle décision, dictée par l'apartialité, ne pût être acceptée par le Gouvernement Ukrainien. Néanmoins, il continua à croire à la justice de l'Entente et demanda une décision plus équitable.

La deuxième intervention de l'Entente dans la guerre Polono-Ukrainienne a été la décision du Conseil Suprême du 19 Mars, par laquelle les deux partis étaient invités à conclure une trêve dans le plus bref délai possible [...]

Джерело: Архів УКУ у Римі. – Ф. Колекція документів ЗУНР. – оп. 1. – Спр. 291. – Машинопис. Копія; Documents on British Foreign Relation. First Series / Ed. by E. L. Woodward. – V. 3. – Hardcover, 1949. – P. 863–864.

Публікація: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 5. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – С. 599–601.

№ 184

§ 11 Наказ Штаба Діявої армії Ч. 1605 з книги наказів Начальної команди Галицької армії, від 13 серпня 1919 р. «Про старшин і зголошення місць їх побуту»

[...] §11. Старшини – зголошення їх місця побуту.

Всі відділи і Команди, в котрих стані знаходяться слідуочі старшини, згідно котрі мають відомости про се, де ті старшини знаходяться, донесуть про се негайно: 24) поручник Гірняк Микола, бувший командант Набірні Гаї – Чижиків; 25) сотник Комаринський Роман, бувший командант з Окружної Військової Команди Тернопіль; 26) поручник Дацків (родом і приналежний до Городниці, пов. Скалат), котрий – після приватних інформацій – повнив в марті с. р. службу при якімсь надніпрянським Штабі в Краснім; 27) поручник Ільницький Плятон, уродж. в Залітку, пов. Дрогобич р. 1892; 28) чотар Буа (був занятий в Краснім); 29) хорунжий Даниляк Федь (давніше 2-га сотня 1-го Бережанського курія); 30) чотар Печарський Іван (давніше

1-ший Бережанський курінь); 31) хорунжий Крушельницький Володимир (давніше комбінований курінь Бережанської Бригади); 32) чотар Головінський Іван (давніше Станіславівський курінь); 33) скарбник Козлов Валерій (давніше 2-гий Гарматний полк); 34) чотар Ясеницький Орест; 35) хорунжий Плісшкан; 36) чотар Кульчицький (давніше VIII Бригада); 37) поручник Коник Михайло (давніше IV Гал. Корпус); 38) сотник Бемко Володимир; 39) поручник Гіляр Юлій (донести Команді Етапа Армії до Ч.: дов. 314); 40) хорунжий Котик Остап з Бурштина, пов. Рогатин, бувший командант Булавної Сотні V-го Гал. Корпуса; 41) хорунжий Довгань Дмитро, приділений до 2-ої сотні XVIII Бригади; 42) поручник Сандуляк Михайло, Бригада УСС; 43) поручник Вандакевич Адам; 44) чотар Костриц Олекса; 45) чотар Данилович Сидір; 46) чотар Франціян Амброзий; 47) полевий духовник Колтун Дмитро; 48) чотар Гнідий Кость; 49) чотар Самарик Петро; 50) хорунжий Лабій Михайло; 51) хорунжий Андріївський Микола; 52) хорунжий Жевко; 53) осаул Рейнфельд Едмунд; 54) сотник Василенко Юрко; 55) сотник Тоцький Микола; 56) поручник Пелех Роман; 57) хорунжий Боднарук Микола; 58) хорунжий Васильків Михайло; 59) поручник Юркевич Осип; 60) чотар Тарнавський Омелян; 61) хорунжий Склепкевич Іван; 62) поручник Слюсарчук Степан; 63) хорунжий Когут Володимир; 64) чотар Брінг Лев; 65) хорунжий Бехметюк Остап; 66) хорунжий Іванюк Микола; 67) хорунжий Латинський Богдан, з бактеріологічної лябораторії в Тарнополі; 68) чотар Рос-тикусь Василь; 69) хорунжий Гандзюк Микита; 70) чотар Голда Осип; 71) хорунжий Скоморовський Володимир; 72) хорунжий Конюх Яким; 73) хорунжий Целевич Лев; 74) сотник Семенюк Осип; 75) поручник Баренбліт Сулим; 76) чотар або хорунжий Антонів Семен; 77) хорунжий Тершаковець Іван; 78) Заборський; 79) хорунжий Штайнмец Лев з Харчевого Складу НКГА; 80) рахунковий хорунжий Юрчишин Володимир, бувший ліквідуючий нафтового округу в Дрогобичі; 81) сотник харчевий Гесслер Вілібальд, начальник Харчевого Складу НКГА; 82) поручник Бойчук Дмитро.

Начальний Вожд Війська ЗОУНР: Тарнавський, генерал-чотар, в. р.

Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

За точність: Микита, чотар...]

Джерело: ЦДАВОУ. – Ф.2192. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 216–217. Друкована відбитка.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 570–572.

№ 185

Кореспонденція газети «Вперед» про важке економічне і політичне життя робітників Нафтового басейну Дрогобиччини, 4 вересня 1919 р.

Життя українського населення в нафтовім терені Дрогобич, Борислав, Тустановичі, Мразниця таке саме, як і в других повітах під польською окупацією. Безнастанні реквізиції, які кінчаються цілковитим руйнуванням українського хлопа, страшна дорожня і нестача средств для життя по містах, просто голод загрожують нині робітникам. Управа міста не робить майже нічого, щоби поліпшити ці відносини. Паскарі

роблять золоті інтереси, збивають маєтки, а бідне населення за бульбою і хлібом йде аж до Самбора, Рудок, Комарна, а навіть і до Львова.

Вшехполяки, прийшовши до власті, кинулися в першій мірі на українське населення. Громадам накинено польське урядування і польських війтів. Арешти йдуть за арештами. Видних провідників українського робітництва арештовано, між ними й тов. Вол. Малинку, заслуженого секретаря українських робітників в Дрогобичі.

Польські товариші з ППС, які досі вперто голосили, що Борислав чисто польський і мусить належати до Польщі, нагло відкрили й українців.

1 ч. «Biuletynu» Ради робітничої ППС в Бориславі з 1 вересня ц. р. подає ось таку статистику мешканців Тустановичі-Волянка за червень ц. р.

Поляків 5.341 – 49,87%

Українців 2.411 – 22,54%

Євреїв 2.777 – 25,97%

Німців 161 – 1,45%

і інших – 19 0,17% – 10.709 100,00%

в тім нафтових робітників:

Поляків 3575 – 66,94%

Українців 784 – 30,45%

Євреїв 560 – 20,18%

Німців 120 – 74,54%

всього населення даної нації.

Не треба забувати, що ця статистика грубо «unarodowiona» б але ми вдячні ППС і за це, бо досі вона вперто кричала, що українського робітництва нема зовсім. Тепер вона робить перші кроки, відшукуючи українців, а ми певні, що колись подасть правдиву статистику.

Боротьба, яку робітництво веде за додатки з часу польсько-української війни, досі не порішена. Підприємці тепер не дуже рвуться сповнювати жадання робітників, що більше для розбиття робітництва закладають свою «narodowy» організацію. Спровадили навіть на збори ренегата посла Дубановича і видають клерикальну шматку «Prawda Robotnicza». «Biuletyn» ППС називає її редактора «prostym kryminalista i defraudantem».

Джерело: «Вперед». – 1919. – 4 вересня.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 156–157.

№ 186

Витяг з протокольного свідчення хорунжого Льва Матковського про українських воїнів, інтернованих у Чехословаччині та про становище в окупованій Східній Галичині від 19 вересня 1919 р.

[...] В Польщі відбуваються даліше відомі знущання над Українцями, селян грабують, змушують до праці на полях польських поміщиків. Селяни змушені пильнувати днем і ночою телеграфічних станцій і проводів. Богато Українців розстріляно без Полевого суду, приміром державного секретаря земельних справ Марганця Михайла,

одного отамана, одного сотника, двох поручників, одного чотара – невідомих мені назвиск – всіх в лісі коло Солотвини. Ініціатором тих розстрілів був польський парох зі Солотвини Франц Ярек. В Дрогобичі убито чотара Чишука або Чушика. Богато Українців, інтернованих у Львові, Перемишлянах, (Бакунчинцях), Домбю і Вадовицях. Відносини серед яких вони живуть страшні: прохарчування неможливе, відносини санітарні дуже лихі, так що багато умирає на тиф. Сим невідрадным відносинам повинно наше Правительство як найскорше положити кінець через матеріальну підмогу. Польська соціал-демократична преса висказує свої бажання наділення галицьких Українців територіяльною автономією, органи знова всехпольські хотять їм дати: «Автономію для Русінуф без Русінуф». Загальна опінія з Польщі з того рода, що Східна Галичина Польщі не припадає. Як довідався я від одного Поляка, сотника Кльоцика – команданта міста Стрий, всі українські старшини як і жидівські бувшої австрійської армії були змушені в протягу трех день внести просьбу до поодиноких Команд «Пляцу» о прийняття їх до польського війська. Не прийнято нікого, а їх просьби разом зі списом полоненої мужви, дезертирів і таких українських селян, які взагалі при українським війську не служили, вислали до Парижа, подаючи, що вся згадана мужва в силі 130 000 то самі дезертири, яким не в голові битися за Україну [...]

Джерело: ЦДАВОУ. – Ф.2192. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 216–217. Друкована відбитка.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 4. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – С. 570–572.

№ 187

Донесення інвіліяційного центру при команді польської жандармерії КГО у Львові генеральному делегатові уряду у Львові про революційні настрої серед населення і солдатів, 20 жовтня 1919 р.

Згідно з наказом тамтешнього командування за №11 від 25/IV-1919 подаю звіт за період від 1 до 15 жовтня.

1) Проведено попереднє розслідування щодо 16 випадків і в зв'язку з тим 7 осіб віддано до військового суду, 3 [справи] припинено; щождо останніх – ведеться дальше розслідування.

2) За звітний період встановлено нагляд за 34 особами, висліджено і передано компетентним властям 12 осіб, заарештовано і відправлено до в'язниць військового суду – 12, взято під нагляд – 8, інтерновано – 2.

3) Обшуки і шукання зброї, боєприпасів і військового спорядження ведуть окремі постерунки постійно і переважно з позитивним результатом, хоч в повітах, розташованих ближче до Львова, все рідше знаходять зброю. Тому-то за цей період відібрано порівняно невелику кількість гвинтівок, лише 46, серед яких переважають «Манліхери». Багнетів конфісковано 14, ручних гранат – 2, стволів від гвинтівок – 2, металевих шоломів – 2, гільз від снарядів – 40, підставок до мінометів – 2. Однак наведені дані не зовсім точні, бо деякі повіти мають дуже загальні повідомлення: «Обшуки з метою виявлення зброї проведено з успішним результатом» або «переважно з позитивним результатом» і т. д., а такі загальні фрази не дають повної картини діяльності і результатів проведених обшуків.

4) Заарештовано і відправлено до табору полонених в Перемишлі тих українських солдатів, які перебували під наглядом і були зобов'язані два рази на тиждень зголошуватися в жандармський постерунок і не виконали цього наказу. Зокрема, відправлено до табору полонених 20 дезертирів – українських полонених, які втекли з табору і ховалися вдома. За іншими втікачами і за тими, що прибувають з території, захопленої ворогом, і далі слідкується постійно.

5) Наслідки звільнення на волю масово заарештованих в свій час українських агітаторів і організаторів, особливо українських священників і вчителів жахливі. По селах і містечках шмигають агітатори-священники, виголошують підбурюючі проповіді, а українське населення нарікає і з недовір'ям ставиться до польських властей. Нагляд за політично підозрілими особами є, власне, безцільним, бо зголошення 2 рази на тиждень в постерунок зовсім не перешкоджає антидержавній агітації і розпалюванню серед некритичного населення ненависті до всього польського. Агітація є причиною того, що українці так часто не виконують вказівок польських властей і щораз частіше повторюють: «То ще так не буде. Україна буде простягатись по Сян». Листи з Чехословаччини, які ми далі перехоплюємо, свідчать про те, що там, на Підкарпатті, організовуються українські війська. Значна частина таких листів, безумовно, потрапляє до рук адресатів і підтримує серед українців сподівання на повернення українських властей. Знаменний факт, що в Самбірському окрузі щораз частіше домагаються перепусток до Борислава, щоб очевидно, звідти через гори добратись до Словачії і вступити в українські ряди проти поляків. В околиці Микуличина нечебо збираються колишні українські солдати з інших повітів, які лісами добираються до Словачії і там вступають до українського війська. Щоб успішно цьому протидіяти, окружне командування жандармерії в Станіславі знову вимагає 20 професіональних і 60 запасних жандармів. Іноземні аероплани, які літають над нафтовим басейном, підняли дух українців, гордовитість і навіть зухвалість яких останнім часом значно зросла. Тиф, правда, послабшав, але замість того вибухнула дизентерія (Доброміль), яка забирає серед населення багато жертв. Євреї ставляться до поляків навіть провокаційно і відверто сприяють українцям.

Більшовизм загрозливо поширюється в Равському і Сокальському повітах. Необхідно було б, може, вислати таємних агентів, які слідкували б за більшовицькими і українськими агітаторами, – цього вимагають коменданти, а із спійманими треба поводитись нещадно й суворо. Підбурювані агітаторами влаштовують віча, як, наприклад, залізничники, на яких ухвалюють гострі резолюції, які підбурюють проти уряду.

Робітники-нафтовики готують страйк, початок якого ще не визначений. В основі страйку повинно бути підвищення заробітної плати, але за цим приховуються й політичні міркування. На кожному кроці зустрічаються нарікання на залізницю.

На загальних зборах цілком відкрито обвинувачують залізничників у хабарництві і поганому відношенні як до пасажирів, так і до купців. Ціни на квитки і тарифи зросли на 100%, а у вагонах відсутні шибки, немає світла і страшенний бруд. Цей недолік є сильним аргументом в антидержавній агітації. Накладання на населення контингенту зерна посилює незадоволення й нарікання на уряд і підготовляє ґрунт для поширення більшовицьких ідей, бо агітатори використовують це і доводять населенню, що Польща – це держава поміщиків і капіталістів...

6) Солдати не стомлені війною, а навпаки, прагнуть до боротьби, але щораз частіше чути нарікання на відсутність мундирів і чобіт. Дисципліна продовжує падати. Солдати не вітають підфіцерів, а останні – офіцерів. Трапляються випадки опору і навіть вживання зброї проти солдатів.

Солдати, що приїжджають у відпустку, самовільно продовжують її, і їх силою доводиться повертати до своїх частин: їх, очевидно, належно не карають за таке самовільне продовження відпустки. Деякі фронтові частини погрожують бунтом, якщо не одержать одягу і чобіт. Вказують на офіцерів, які не несуть такої важкої служби, як солдати, а забезпечені чудово. Ці заворушення нібито призначені на день 1 листопада 1919 [р.], прочому мають бути внесені вимоги ліквідації чинів і приватної власності (про це повідомляє повітове командування жандармерії в Дрогобичі). Це прояви більшовицького руху, які вказують на те, що більшовицькі агітатори є в рядах армії; за ними слабо слідкують і виловлюють їх, а офіцери надто терплять вчинки солдатів, які заслуговують покарання.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – оп. 57. – Спр. 38. – Арк. 41, 43.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 189, 912.

№ 188

Кореспонденція газети «Вперед» про важке економічне життя населення дрогобицько-бориславського нафтового басейну після повалення ЗУНР, 2 грудня 1919 р.

Борислав, одинокий справді промисловий центр в Галичині, ще в спокійних передвоєнних часах був занедбуваний. Мимо того, що там нагромадилося багато робітників, у місті для них не було мешкань, і вони мусили мешкати по дооколичних селах, не раз кілька кілометрів віддалених від місця їх праці. Про апровізацію не дбав тоді теж ніхто, тому й життя в Дрогобичі або Бориславі було значно дорожче – майже в два рази стільки, що у Львові або других містах.

Війна поставила робітниче населення нафтового центра просто перед катастрофою. Загальне знищення краю відбилосся й тут. Мешкань під час війни ніхто не будував, а старі, будовані головню з дерева та лихого матеріалу, понищені. Загальні реквізиції, що їх безнастанно переводжено по селах, винищили повіт так страшно, що самі хлопці не мають з чого вижити, а не то, щоб могли що продати міському робітничому населенню.

Населення Борислава, робітники, жінки й діти, їдуть за купном споживчих середників аж до Комарно, Болехова, а навіть в околиці Львова, де просьбами та плачем випрошують трохи бульби по селах, за яку мусять платити високі ціни, вдоволені, що можуть що-небудь дістати.

Місцеві власті зовсім не журяться тим, щоб робітникам доставити споживчих середників. Мораль дрогобицьких властей znana вже віддавна. Про горожанське почуття якогось обов'язку у них краще й не говорити.

Не дивно, що жажда наживи та зиску, якою махери дрогобицьких властей все привикли руководитися, тепер, під час війни, довела повіт до руїн, а населення, головню робітництво, просто до розпуки.

Голод заглянув в очі передовсім нафтовим робітникам, які всією силою почали боротися з місцевими властями за кришку споживчих середників.

Апровізаційний комітет в Бориславі, який мав повірену апровізацію, як це виказують документи Дрогобицького староства з 20 жовтня ц. р. ч. 567, підвищував неоправдано ціни споживчих засобів, приділених йому Міністерством апровізації, змушував робітників під загрозою невидавання приділу забирати спліснілі та неужиточні речі, спроваджені комітетом на власну руку та по високих цінах.

Проте староство не покарало винних, і вони далі ведуть свою злочинну роботу та виголоджують робітниче населення. І це заохотило їх до дальшого легковаження населення.

Мимо того, що про обуву та одіж в Бориславі нечувано тяжко і мимо того, що Міністерство апровізації приділило шкіру та убрання для робітників, мимо того комітет не спровадив їх, не повідомив про це робітників, бо боявся, щоб на цім не страшили лихварі та спекулянти.

Джерело: «Вперед». – 1919. – 2 грудня.

Публікація: *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах* / Керівник роботи і відповідальний редактор О. Карпенко. – Т. 3. – Кн. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – С. 212–213.

№ 189

Реєстр біженців Дрогобицького повіту періоду серпня-вересня 1914 р. та їх евакуаційні адреси 1914 р. згідно «Пам'ятної і адресної книги воєнних вигнанців Галичини» опублікованої у Відні 1915 року

Укладено згідно послідовності: Прізвище, ім'я, посада і соціальний стан, час евакуації, евакуаційна адреса, кількість членів родини

I. Mieszkańcy miasta Drohobycza

1. Aberbach Michał, dr., adwokat, Wiedeń, IX., Porzellangasse 1. 60. 4 os.
2. Adamowski Ignacy, doz. więzień, 1.IX.914, Praga, Pancrac 1 os.
3. Aleksandrowicz Oskar, dr., adwokat, Wiedeń, VIII., Alserstrasse 1. 21. 2 os.
4. Altmann Jakub, przem., Wiedeń, I., Köllnerhofg 1. 9. 1 os.
5. Aschkanase Zofia, nauczycielka, 3. IX. 1914. Wiedeń, II, Flossgasse 1. 7, III., d. 12. 5 os.
6. Aszkenazy Ernestyna, naucz., Wiedeń, I., Singerg. 1.3. 1 os.
7. Auerstein Jakób, kupiec, 26. VIII. 1914. Budapeszt, ul. Ahaczfa 1. 27, II., d. 30. 5 os.
8. Aulich Stanisław, dr. kand. adwok. Wiedeń, VII, Josefstädterstrasse 1. 9. 3 os.
9. Backenroth Izrael, zarz. raf. Nafty, 4. IX. 1914. Wiedeń, IX., Hahngasse 1. 1. 28, II. 6 os.
10. Backenroth Salomon, kupiec, 2. IX. 1914. Wiedeń, II, Taborstrasse 1. 64, d. 4. 4 os.
11. Backer Szloma, geom. Wiedeń, VIII., Lerchenfelderstr. 1.148. 4 os.
12. Badeńczyk Stanisław, geom., 5. IX. 1914. Wiedeń, III., Obere Bahngasse 1. 22, d. 6. 3 os.
13. Bajer Józef, prof, gimn., 1. IX. 1914. Brüx, Czechy, Kohlenbergergasse 1. 1050. 7 os.
14. Balak Stanisław, konc. skarb., 7. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Blindengasse 1. 46, d. 18. 1 os.
15. Baldinger Salomon, kup. Wiedeń, V., Embelgasse 1.11. 5 os.
16. Balicka Zofia, żon. dyr. banku, 1. IX. 1914. Wiedeń, XII., Aichhornrgasse 1., II., d. 11. 7 os.

17. Barak Lea, Wiedeń, II., Ausstellungsstr. 1. 17. 3 os.
18. Barakowa Lea, nauczycielka, 3. IX. 1914. Wiedeń, II., Ausstellungsstrasse 1. 47. 4 os.
19. Barchasz Zische, dr., Wiedeń, V., Wiedner Hauptstrasse 1.104. 1 os.
20. Bardasz Herman, apt., Wiedeń, II., Darwing. 1. 17. 6 os.
21. Bembenek Jan, kanc. Namiest., 6. IX. 1914. Grac, Rösselmühlgasse 1. 53, II., d. 14. 6 os.
22. Bereza Jan, kond. kol., Amstetten 1. 16, II. 5 os.
23. Bergwerk Teofil, urz. bank., 4. VIII. 1914. Wiedeń, III., Beatrixgasse 1. 4 a, III., d. 12. 5 os.
24. Bernsohn Rozalia, naucz., Wiedeń, XX., Mathildenplatz 1. 5. 1 os.
25. Besen Róża, ż. ofic. sąd., Wiedeń, X., Erlachgasse 1. 33. 6 os.
26. Białobrzewski Władysław, geom., 3. IX. 1914. Radmannsdorf. 2 os.
27. Biber Abraham, dr.,kandydat adwok., Wiedeń, X., Gudrunstrasse 1. 126. 3 os.
28. Biberstein Ernest, kand. adw., Wiedeń, XX., Traiseng. 1. 3. 1 os.
29. Biberstein Salomon, dyr. rafin., 2. IX. 1914. Wiedeń, VI., Marchettigasse, L, d. 22. 7 os.
30. Birnbaum Leon, przedsiębior. kop., 6. IX. 1914. Wiedeń, IX., Glasergasse. 22, I. 7 os.
31. Błam Jakób, kupiec, 1. IX. 1914. Wiedeń, II., Vorgartenstrasse 1. 150, d. 3. 6 os.
32. Błaż Jan, urzęd. k. chor., 8. IX. 1914. Wiedeń, V., Franzensgasse 1. 15, I., d. 5. 1 os.
33. Błażowski Jan, oficjant, 15. VIII. 1914. Smećm, ulica Hostiuec, Czechy. 1 os.
34. Bleiberg Izak, inż., Wiedeń, XX., Brigittagasse 1. 30. 8 os.
35. Bloch Dawid, sekr. gm., Wiedeń, XX., Wallensteinstr. 1.21. 4 os.
36. Bogdan Jan, maszyn, kol., 1. IX. 1914. Nussdorf, pow. Marburg. 5 os.
37. Bogdan Władysław, maszyn, kol., 15. IX. 1914. Pettau, ul. Ober-Rann Styrya. 5 os.
38. Borek Wilhelm, kupiec, 4. IX. 1914. Wiedeń, III., Baumgasse 1. 54, II., d. 45. 5 os.
39. Botiuk Albin, ofic. poczt., Wiedeń, I., Rathausstrasse 1. 3, II. 1 os.
40. Brodnicki Alfred, prof, gimn., 17. VII. 1914. Grac, L, Bürgergasse 1. 3, I. 1 os.
41. Broś Stanisława, uczeń., Zakopane, pensj. «Wiosna». 1 os.
42. Brummer Natan, krawiec, 3. IX. 1914. Wiedeń, II., Praterstrasse 1. 52, d. 33. 6 os.
43. Buczacki Włodzimierz, kier. szkoły, 3. IX. 1914. Priesen, Posteingasse, Czechy. 6 os.
44. Budryńska Eugenia, ż. pom., kanc., Wiedeń, XX., Klosterueuburgerstrasse 1. 1 os.
45. Cag Konstanty, kom. str. skarb., 7. IX. 1914. Biała. 2 os.
46. Cetnarowicz Stanisław, urzędnik fahr., 8. IX. 1914. Brzeszcze koło Oświęcimia. 2 os.
47. Chciuk Michał, kond. melior., 8. IX. 1914. Särvär, Węgry, Kom. posp. rusz. N. 33. 1 os.
48. Chmiolkówna Janina, abs. gimn.. 31. VIII. 1914. Wiedeń, XVIII., Antonigasse 1. 88, I., d. 14. 1 os.
49. Chrzęszczkiewicz Edmund, ofic. pod., Wiedeń, VII, Neustiftgasse 1. 16. 4 os.
50. Cybulski Józef, majst. stoi., 13. IX. 1914. Chocień, barak 6, Czechy. 6 os.
51. Czarnecka Zofia, wd. po majorze, 3. VIII. 1914. Wiedeń, V., Gassergasse 1. 18, d. 10. 3 os.
52. Czernecka Janina, pom. kanc., Wiedeń, III., Neustiftg. 1.31. 1 os.
53. Czernecka Wanda, u fie., Wiedeń, VII, Neustiftg. 1. 31. 2 os.
54. Czerny Kazimierz, inż., Wiedeń, VI., Gumpendorferstr. 1. 38. 2 os.
55. Czopp Józefa, nauczycielka, 19. IX. 1914. Wiedeń, III., Steingasse 1. 35, d. 5. 5 os.
56. Czosnykowski Jan, star, straż, skarb. 6. IX. 1914. Biała, ul. Kolejowa 1. 12. 4 os.
57. Dąbkowska Dorota, dr., sekundär, szpitala, 1. VIII. 1914. Wal-Meseritz. 2 os.
58. Dabrowski Kazimierz, rewid. kol, 1. IX. 1914. Pettau, Styrya. 4 os.
59. Dabrowski Władysław, urz. kol., 15. IX. 1914. Pettau, Styrya. 4 os.
60. Dawid Herman, ofic. poczt., Wiedeń, II., Novarag. 1. 53. 2 os.
61. Dick Izidor, dr., adw. 6. IX. 1914. Wiedeń, IX. Güntherg. 1. 2. 2 os.

62. Dienstag Abraham, kupiec, 3. IX. 1914. Wiedeń, VII, Neubaugasse 2. 50, IL, d. 27. 5 os.
63. Dim Syma, ż. kup., Wiedeń, IL, Springerg. 1. 8. 1 os.
64. Diwiszek Franciszek, resp. str. sk., 13. IX. 1914. Wiedeń, II, Ybbsstrasse 1. 28. 4 os.
65. Drobut Zofia, Wiedeń, III., Stuwerrstrasse 1. 46. 1 os.
66. Dubeński Izidor, urz. bank., Wiedeń, XVIII., Gentzg. 1. 74. 5 os.
67. Dubik Józef, st. kom. koi., Wiedeń, VIII., Pfeilgasse 1. 29 d. 6. 4 os.
68. Dziuba Jan, urzęd. bank., 1. IX. 1914. Wiedeń, XVI, Gaullacbergasse 1. 13. 8 os.
69. Dżułyński Roman, kasyer salin., 7. IX. 1914. Schimitz koło Berna ul. Podebracka 1. 1486. 8 os.
70. Eastman Józef, słuch, med., Wiedeń, IX., Berggasse 1. 11. 1 os.
71. Eideisheim Salo: on mag. farmacyi, Wiedeń, II., Scholzgasse 1. 9, 3 os.
72. Eisenstein Berta, naucz., 9. IX. 1914. Wiedeń, II., Pazmanitengasse 1. 19, mez, d. 9. 1 os.
73. Eisenstein Hersch, kand. adwokacki, Wiedeń, II., Pazmanitengasse 1. 19. 3 os.
74. Ewig Feiweil, inż., Wiedeń, XXL, Wagramerstrasse 1. 126. 3 os.
75. Fastmann Gustaw, buchalt., Wiedeń, VII, Herman ng. 1. 49. 2 os.
76. Fell Juliusz, przemysłow., 6. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Laudongasse 1. 28, d. 14. 2 os.
77. Fellner Aleksander, geom., 6. IX. 1914. Lubiana, ul. Brzeg 1. 14. 1 os.
78. Fernkopf Izrael, naucz., Wiedeń, II, Veuedigerau 1. 4. 1 os.
79. Fichman Adela, nauczycielka, 6. IX. 1914. Wiedeń, III, Ungargasse 1. 7, IL, d. 18. 3 os.
80. Flecker Augusta, naucz., Wiedeń, XVIII., Bergsteigg. 1. 14 1 os.
81. Frachter Stanisław, sędzia, 3. IX. 1914. Wiedeń, II., Obere Donaustrasse 1. 53, I., d. 7. 5 os.
82. Friedländer Bernhard, urzęd. bankowy, Wiedeń, XV., Rüdigergasse 1. 26. 2 os.
83. Furgalski Władysław, dr., Wiedeń, XVIII., Bahnanusdorierstrasse 1. 88, part. 2 os.
84. Furgalski Zygmunt, Wiedeń, XV., Markgr. Rüdigerstr. 1. 1, III. 2 os.
85. Garbicz Jan, rob., 15. IX. 1914. Wiedeń, IX., Eisengasse 1. 30, IV. 1 os.
86. Gartenberg Gustawa, nauczycielka, 2. IX. 1914. Wiedeń, II, Zirkusgasse 1. 3, III. 7 os.
87. Gartenberg Izrael, kand, adw., Wiedeń, II., Taborstr. 1. 31. 1 os.
88. Gartenberg Mojżesz, uczeń gimnaz., Wiedeń, II., Grosse Sperrlgasse 1. 41. 1 os.
89. Gerstenfeld Jakób, dr., kand. adw., 7. IX. 1914. Wiedeń, IX., Porzellangasse 1. 54. 1 os.
90. Gerstenfeld Joachim, urzędnik ewid. kat., jak wyżej. 3 os.
91. Gerstman Olga, ż. rad. sąd., Wiedeń, IX., Alserstrasse 1. 54. 1 os.
92. Gerstmann Antoni, kierownik Kasy Oszcz., 1. IX. 1914. Wiedeń, IX., Alserstrasse 1. 54, II., d. 15. 5 os.
93. Gilowska Wanda, ż. inż., Wiedeń, II., Springergasse 1. 16. 2 os.
94. Glaser Dawid, geometra, Wiedeń, II., Zirkusgasse 1. 28. 3 os.
95. Goldhammer Leon, dr., adw., Wiedeń, III., Posthorug. 1. 6. 4 os.
96. Goldmann Maurycy, dr., kand. adw., Wiedeń, VIII., Josefstädterstrasse 1. 66. 2 os.
97. Gottlieb Marcin, art. malarz, Wiedeń, III., Hörnesg. 1. 36. 2 os.
98. Grabowiecki Ignacy, em. konduktor kol., 3. IX. 1914. Wiedeń, XII., Schallergasse 1. 28. 5 os.
99. Grudzień Ignacy, sędz. pow., Wiedeń, XV., Akkonplatz 1. 1. 5 os.
100. Grünbaum Adolf, dr., adwokat, Wiedeń, III., Weissgärber Lände 1. 38. 1 os.
101. Grünberg Mozes, kup., 1. IX. 1914. Welmschloss, Czechy. 2 os.
102. Güntner Piotr, właściciel realm, 6. IX. 1914. Wiedeń, XX., Kaschlasse 1. 5, d. 27. 5 os.
103. Halleman Wilhelmina, pryw., Wiedeń, V., Reinprechtsdorferstrasse 1. 52. 1 os.
104. Hausman Mojżesz, dr. kand. Adw. Wiedeń, IV., Weyringergasse 1.31. 2 os.
105. Heftlier Samuel, dr. adw. Wiedeń, VI., Morizgasse 1. 1. 3 os.
106. Heiber Izrael, kaflarz, 5. X. 1914. Eisgrub, Judengasse, Morawy. 5 os.

107. Herba Antoni, kolej., 15. IX. 1914. Pettau, Styrya. 2 os.
108. Herba Michał, kolej., 14. IX. 1914. Pettau, Styrya. 2 os.
109. Herbst Edward, kand. adwokacki, Wiedeń, III, Obere Bahngasse 1. 24. 1 os.
110. Hermanowski Włodzimierz, urz. poi., 14. IX. 1914. Wiedeń, IV., Schönburgstrasse 1. 20, I. 1 os.
111. Hochman Izak, inż. kol., 14. IX. 1914. Wiedeń VII, Neubaugasse 1. 33, I., d. 11. 3 os.
112. Holländer Izaak, dr., kand. adw., Wiedeń IX, Zimmermannngasse 1. 18. 1 os.
113. Holländer Zygmunt, dr., adwokat, Wiedeń, IX., Zimmermannngasse I. 18. 1 os.
114. Hopfinger Ignacy, dr., kandydat adw., Wiedeń, VIII, Florianigasse 1. 42. 3 os.
115. Horowitz Peilet, ucz. gimn., 6. IX. 1914. Wiedeń, XVII, Hernalser Hauptstrasse 1. 73. 1 os.
116. Horowitz Regina. Wiedeń, IX., Porzellangasse 1. 76. 1 os.
117. Hruszowski Ire, urz. kop. wosku, 9. IX. 1914. Wiedeń, II., Springergasse 1. 25, II, d. 13. 6 os.
118. Hruszowski Józef, kand. adw., Wiedeń, IX, Löblichg. 1. 3. 1 os.
119. Hruszowski Mojżesz, kandydat adw., Wiedeń, XIV., Wurmsergasse I. 44. 1 os.
120. Iltis Amalia, naucz., Wiedeń II., Praterstrasse 1. 14. 3 os.
121. Iwanczuk Emila, naucz., Pilzno, Vusek Gładkowskeho 1. 31. 4 os.
122. Iwańczuk Piotr, ofic. star., 5. IX. 1914. Wiedeń, II., Stuwstrasse 1. 44, III., d. 21. 5 os.
123. Iwanicki Ździsław, urz. pry w., 6. IX. 1914. Wiedeń, 1 os.
124. Janczalek Edward, em. of. sęd., 5. IX. 1914. Wiedeń, II., Arnezhofstrasse 1. 5, III., d. 27. 5 os.
125. Janicki Ignacy, kraw., 7. IX. 1914. Lundenburg, Zeilegasse 1. 80. 1 os.
126. Janicki Stefan, sekretarz Rady powiat., 7. IX. 1914. Rudolfsstadt, Czechy. 2 os.
127. Janiszewski Grzegorz, urz. pryw., Wiedeń, IX, Bergg. 1. 32. 2 os.
128. Janiszewski Władysław, notar., 4. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Trautsohnngasse 1. II. 3 os.
129. Janowicz Kajetan, komisarz skarb., 10 IX. 1914. Berno, Backhausgasse 1. 2. 1 os.
130. Januszewski Stanisław, ofic. pod., 6. IX. 1914. Ungar.-Hradisch. 2 os.
131. Jasiński Leon, inspektor szk., 9. IX. 1914. Wiedeń, V., Vogelsangngasse 1. 31, L, d. 16. 5 os.
132. Jedliński Tomasz, prof. gimn., 5. IX. 1914. Wiedeń, II., Springergasse 1. 8, II. 4 os.
133. Jędrzejczak Maksymilian, Grac, Mariengasse 1. 91, I. 2 os.
134. Josefsberg Samuel, kandydat adwokacki, Wiedeń, VIII., Langegasse 1. 16. 1 os.
135. Jupin Barbara, służąca, 15. IX. 1914. Wiedeń, X., Neusetzgasse 1. 4, I., d. 14. 1 os.
136. Jurkowska Józefa, właśc. realm, 5. IX. 1914. Wiedeń, II., Stuwstrasse 1. 44, III., d. 21. 1 os.
137. Kadłuczek Helena, służąca, 15. IX. 1914. Wiedeń, X., Neusetzgasse 1. 4, L, d. 14. 1 os.
138. Kalman Anczel, wł. kop. Nafty, 3. IX. 1914. Wiedeń, II., Lichtenauergasse, mez. 8 os.
139. Kamiński Antoni, urz. sąd., 8. IX. 1914. Tabor, Fügnerowa 1. 854. 5 os.
140. Karp Dawid, dyr. szk. handl., 27. VIII. 1914. Wiedeń, IX., Alser- strasse 1. 4 os.
141. Kaszuba Michał, kond. kol., 14. IX. 1914. Pettau, Herrengasse 1. 17, Styrya. 1 os.
142. Kaszuba Teodor, funkcyon. kolej., 15. IX. 1914. Pettau, Ober-Rann, Styrya. 5 os.
143. Katz Izak, ucz. gimn., Wiedeń, IX., Nussgasse 1. 8, II., d. 9. 1 os.
144. Kelhoffer Aleksander, zarządca podat., 7. IX. 1914. Wiedeń, IX., Hahngasse 1. 11, I. 6 os.
145. Kerzner Feiga, wdowa, 6. IX. 1914. Wiedeń, VI., Webgasse 1. 38, II., d. 15. 4 os.
146. Kindykiewicz Karolina, uczenica, 6. XI. 1914. Suszyce, Reseda, Czechy. 1 os.

147. Klein Seweryna, 14. IX. 1914. Wiedeń, II., Schüttelstrasse 1. 37, II. 1 os.
148. Kleja Stanisław, inż. kraj., 3. IX. 1914. Wiedeń, V., Gassergasse 1. 18, d. 10. 3 os.
149. Klisiecki Tomasz, em. kom. sk., 1. IX. 1914. Leibnitz, Grazergerasse 1. 25, Styrya. 8 os.
150. Klinghofer Maurycy, kup., Wiedeń, XX., Brigittenauerlande 1. 24. 3 os.
151. Knoppoviö Stefan, em. major, Berno, Adlergasse 1. 5, II. 3 os.
152. Koeppl Michał, dr., kandydat adw., Wiedeń, IX., Hahndgasse 1, 31 1os.
153. Kończy Tadeusz, pom. kanc., Wiedeń, II., Engerthstrasse 1. 200. 1 os.
154. Kondracki Jakób, palacz kol., 4. IX. 1914. Nussdorf, powiat Marburg. 6 os.
155. Kornecki Władysław, em. inż., Wiedeń, IV., Rainergasse L 27. 2 os.
156. Körner Hersz, kupiec, 8. VIII. 1914. Wiedeń, II., Novaragasse 1. 49, d. 3. 8 os.
157. Kotecki Konstanty, asys. techn. sk., Wiedeń, IV., Goldeggasse 1. 33. 4 os.
158. Kozłowski Bronisław, dr., dyrektor szpitala, 13. IX. 1914. Wall. Meseritsch. 1 os.
159. Kozłowski Leon, pom. kanc., 7. IX. 1914. Wiedeń, II., Sterneckplatz 1. 17, d. 14. 1 os.
160. Kraus Józef, 15. IX. 1914. Wiedeń, X., Neusetzgasse 1. 4. d. 14. 1 os.
161. Krajewska Marya, żona dróżn., Wiedeń, II., Wiedeń, XL, Schneidergasse 1. 15. 3 os.
162. Kupferberg Markus, ofic. sąd., 6. IX. 1914. Wiedeń, II., Sterneckplatz 1. 13, d. 5. 5 os.
163. Kuziów Eufrozyna, naucz., 31. VIII. 1914. Wiedeń, XV., Preysing- gasse 1. 39, I., d. 17. 4 os.
164. Kwaśniewski Marcelli, dr.,kand. ad w., 6. IX. 1914. Wiedeń, I., Seilerstätte 1. 2., II. 6 os.
165. Kwaśnik Stanisław, naucz., 6. IX. 1914. Suszyce, Palackeho tr. 1. 14, I. 5 os.
166. Łańcucka Olga, dyr. lic., 30. VIII. 1914. Opočna, Czechy. 2 os.
167. Łańcucki Stanisław, dr.,konc. adw., jak wyżej. 3 os.
168. Lauterbach Izidor, urz., Wiedeń, II, Leopoldgasse 1. 5. 1 os.
169. Lechowicz Zofia, ż. urz. pry w., 13. IX. 1914. Wiedeń, IV., Rainergasse 1. 34, II., d. 16. 2 os.
170. Leszczyńska Marya, naucz., Wiedeń, III., Schrottgasse 1. 9. 2 os.
171. Lewicki Jan, sztygar, 6. IX. 1914. Chocień, Czechy. 1 os.
172. Lichtenstein Jakób, dr.,kand. adw., Drohobycz, Wiedeń, IX., Borschkegasse 1. 8. 3 os.
173. Liebermann Gustawa, naucz., 1. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Alserstrasse 1. 21. mez. 4 os.
174. Liebermann Józef, urzędu, pry w., 3. IX., 1914. Wiedeń, XVI., Bach gasse 1. 9, d. 6. 5 os.
175. Lindenbaum Aleksander, dr.,rządca dóbr, 7. IX. 1914. Neubaugasse I. 66. 1 os.
176. Lindenbaum Bertold, kupiec, 26. VIII 1914. Wiedeń, VII., Neustiftgasse 1. 55, II. 4 os.
177. Liss Maksymilian, dr.,adw., Wiedeń, IV., Schelleing. I. 41. 4 os.
178. Longchamps Jan, wł. kop. Nafty, Berno, Franz Josefsg. 1. 17, II. 4 os.
179. Lorenz Antoni, mechan., 14. IX. Reichenburg, Styrya. 4 os.
180. Lorenz Marya, ż. maszyn., 6. IX. 1914. Reichenburg, Styrya. 2 os.
181. Löwenthal Marya, Wiedeń, X., Ettenreichgasse 1. 1, d. 12. 2 os.
182. Łuczyński Ludwik, banmistrz, 15. IX. 1914. Pettau, Ober-Rann 1. 9, Styrya. 9 os.
183. Lustig Simon, kand. adw. Wiedeń, VIII., Florianigasse 1. 47. 2 os.
184. Mammernann Maks, Wiedeń, XX., Brigittenauerlände 1. 30. 4 os.
185. Manaczyński Jan, resp. str. skarb., 6. IX. 1914. Chocień, Czechy. 2 os.
186. Margulies Baruch, dr, rabin, 1. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Skodagasse 1. 15, I. 4 os.
187. Markiewicz Aleksander, dr.,komisarz gór., 7. IX. 1914. Pinggau, Styrya. 6 os.
188. Mazepa Wojciech, magaz. kolej., 6. IX. 1914. Opawa, Klosterschule 1-2, pait. 6 os.
189. Meisels Minei, dr.,kandydat adwokacki, Wiedeń, II., Taborstrasse 1. 79. 1 os.

190. Melanek Marya, naucz., 6. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Kochgasse 1. 36, d. 23. 2 os.
191. Mendrochowicz Norbert, urz. bank., Wiedeń, IX., Maria Theresienstrasse 1. 9, d. 2 a. 1 os.
192. Metanowski Roman, aspirant farmacyi, Wiedeń, L, Kärntnerstrasse 1. 4. 1 os.
193. Migielski Wojciech, funke, kol., 6. IX. 1914. Lobnitz 1. 26. 8 os.
194. Mischte Ludwik, właśc. kopalni nafty, Wiedeń, XII., Dräschegasse 1. 15. 4 os.
195. Miskzowa Ludwika, wd., 28. VIII, 1914. Wiedeń, XII., Kiningergasse 1. 14. I. 4 os.
196. Moldauer Nuliim, dr.,kand. adwokacki, Wiedeń, XV Turnergasse 1. 29. 3 os.
197. Mossakowski Julian, geom., Wiedeń, IV., Danhauserg. 1. 12. 2 os.
198. Müller Zofia, naucz., Wiedeń, XX., Meldemannstrasse 1. 15. 2 os.
199. Mykyta Jan, poduiz., 15. IX. 1914. Pettau, Unter-Bann, Styrya. 2 os.
200. Myszyński B., urz. Wyd. kraj., 3. IX, 1914. Wiedeń, III., Rüdengasse 1. 19. 8 os.
201. Nacht Elias, dr.,kand. adw., Wiedeń, II, Stadtgutg. 1. 30. 1 os.
202. Nappe Emanuel, Wiedeń, II, Laudongasse 1.43 1 os.
203. Nussblatt Oskar, chern., Wiedeń, XX., Unterbergerg. 1. 2. 3 os.
204. Oberländer Ludwik, dr.,kaid. adw., Wiedeń, VIII., Schönborngasse 1. 18. 1 os.
205. Oberländer Markus, właśc. kop. Nafty, 23. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Josefstädterstrasse 1. 30. 3 os.
206. Oczeret Ofelia, ż. geoin., Wiedeń, III., Fasangasse 1. 49. 2 os.
207. Ogniewski Antoni, profesor gimn., 6. IX. 1914. Tabor, ul. Hradebni 1. 192, I. 6 os.
208. Oleksyn Michał, ofic. sąd., Wiedeń, II., Ennsgasse 1. 22. 6 os.
209. Osiowski Aleksander, akademik, 8. IX. 1914. Wiedeń, IV., Fleischmanngasse 1. 2, III., d. 30. 1 os.
210. Osiowski Kazimierz, urzędu. Kasy chor., 8. IX. 1914. Wiedeń, IV., Fleischmanngasse 1. 8., II., d. 14. 3 os.
211. Osławski Józef, as. kol., 3. IX. 1914. Rankweil, Vorarlberg. 5 os.
212. Osmakiewicz Józef, pomoc, kancelaryjny, Wiedeń, IX., Lazarettgasse 1. 32. 2 os.
213. Ostrowski Bolesław, piek., Wiedeń, II., Schiffgasse 1. 10. 2 os.
214. Otowski Stanisław, wł. kop. Nafty, 29. VIII. 1914. Wiedeń, 4 os.
215. Pacholarz Medard, st. strażnik skarbowy, 6. IX. 1914. Biała, Plac Józefa 1. 8, I. 1 os.
216. Pachtman Maurycy, dr.,adw., 6. IX. 1914, Wiedeń, 1 os.
217. Pałaczyńska Róża, Czernowice koło Berna, Brünnergasse 1. 6. 1 os.
218. Pałaszewska Kazimiera, jak wyżej. 1 os.
219. Pallas Maksymilian, rad. leśn., Opawa, Teichgasse 1. 50. 3 os.
220. Pasternak Pinkas, kup., Wiedeń, VIII., Lammgasse 1. 2. 1 os.
221. Pawliszyn Zuzanna, wdowa po naucz., 5. IX. 1914. Wiedeń, II., Stuverstrasse 1. 44, III., d. 21. 1 os.
222. Pawłowski Mieczysław, prof, gimn., 10. XI. 1914. Leibnitz, Bahnhofstrasse 1. 36. 2 os.
223. Pełczyński Julian, abs. praw, 7. IX. 1914. Wiedeń, XVIII., Währingergürtel 1. 17, II., d. 42. 1 os.
224. Pineles Hilel, kupiec, 3. IX. 1914. Wiedeń, II., Grosse Stadtgutgasse 1. 14, I. 4 os.
225. Pokora Anna, ż. funke, kol., 6. IX. 1914. Garsten. 1 os.
226. Potocki Włodzimierz, pom. handl., Wiedeń, X., Gellertpl. 1. 5. 2 os.
227. Preise Stanisław, urz. bank., 10. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Langegasse 1. 32. 1 os.
228. Rabbach Betti, żona kupca, 4. IX. 1914., Wiedeń, II., Wolmutstrasse 1. 19, mez., d. 21. 5 os.

229. Radwański Tadeusz, of. poczt., 6. IX. 1914. Praga, Kr. Vinohrady, ul. Havlickova 1. 56. 2 os.
230. Rarutkiewicz Helena, naucz., 3. IX. 1914. Wiedeń, XII., Hofbauergasse 1. 3. 2 os.
231. Reiss Zygmunt, prof, gimn., Wiedeń, VIII., Laudongasse 1. 43. 3 os.
232. Reiter Zofia, żona ad w., 28. VIII. 1914. Praga, ul. Kaprova 1. 8., mez. 4 os.
233. Rerutkiewicz Franciszek, urz. salin., 7. IX. 1914. Wiedeń, XII., Hofbauergasse 1. 3, III., d. 23. 7 os.
234. Ribner Jan, oficyał sądowy, 6. IX. 1914. Wiedeń, IL, Volkertstrasse 1. 23, d. 19. 4 os.
235. Rosenblatt Izak, dr., kand. adw., Wiedeń, X., Favoritenstr. 1.168. 3 os.
236. Rosenbusch Henryk, dr. adw., Wiedeń, IV., Mittersteig 1. 15. 5 os.
237. Rossberger Adela, nauczycielka, 1. IX. 1914. Wiedeń, II., Taborstrasse 52, II. 3 os.
238. Rotenberg Bronisława, naucz, śpiewu, 6. IX. 1914. Wiedeń, IV., Schleifmühlg. 1. 6, I. sch., II, d. 18. 1 os.
239. Rotenberg Marya, naucz, muz., jak wyżej. 1 os.
240. Rotenberg Saba, pryw., jak wyżej. 1 os.
241. Rothenberg Sabina, Wiedeń, XIII., Vinzenz Hessg. 1. 19, I. 4 os.
242. Rothstern Wiktor, dr., kand. adw., Wiedeń, I., B arten steingasse 1. 13. 1 os.
243. Rottenberg Amalia, naucz., 13. IX. 1914. Wiedeń, IX., D'Orsaygasse 1. 7, d. 5. 5 os.
244. Rottman Izak, kup., 4. IX. 1914. Wiedeń, II., Kronprinz Rudolfstrasse 1. 34, d. 24. 4 os.
245. Ruszczyński Gustaw, rob., 1. IX. 1914. Neugedein, Czechy. 1 os.
246. Rzepecka Marya, urz., Węgierskie Hradyszcze, Morawy. 1 os.
247. Safir Emil, aptek., Wiedeń, II., Unt. Augartenstr. 1. 38. 4 os.
248. Sancon Jan, funke, kolej., Wiedeń, XV., Zwölfergasse 1. 19. 2 os.
249. Sassmann Natan, dr. adw., Wiedeń, IX. Ilahngasse 1. 12. 1 os.
250. Sawicka Ewa, ż. kolej., 23. VIII. 1914. Ehrenhausen. 2 os.
251. Schachter Abraham, prow. metr, irr., Wiedeń, VI., Mariahilferstrasse 1. 80. 5 os.
252. Schaeffer Jerzy, prakt. sk., 2. IX. 1914. Wall.-Meseritsch, ul.Križkovskeho 1. 9. 3 os.
253. Schaeffer Karolina, naucz., 2. IX. 1914. WallMeseritsch, ul. Križkovskeho 1. 9. 3 os,
254. Scheinfeld Eisig, przemysł., 2. IX. 1914. Wiedeń, IIII, Adambergergasse 1 5 os.
255. Schloss Izidor, urz. pryw., 30. VIII. 1914. Wiedeń, II, Sebastian Kneippgasse 1. 16 os.
256. Schmerler Abraham, dr., kandyd. ad wok. Wiedeń, IX., Berggasse 1. 20. 3 os.
257. Schneider Zygmunt, prof. gimn., 30. VIII. 1914. Praga, Žižkov, ulica Gregrova 1. 1204, I. 3 os.
258. Schnopf Marje, urz., Wiedeń, XVII., Helblinggasse 1. 9. 3 os.
259. Schönkopf Emanuel, przemysł., 2. IX. 1914. Przerów, Za młynem 1. 7. 6 os.
260. Schreier Bernard, dr.,rabin, 2. IX. 1914. Wiedeń, IX., Mariannengasse 1. 32, d. 22. 3 os.
261. Schreier Kazimierz, kandyd. adwok., Wiedeń, IL, Volkertstrasse 1. 25. 1 os.
262. Schultz Izidor, inż., Gerarsdorf koło Wiednia 1. 17. 4 os.
263. Sehmarak Emil, dr.,adw., Wiedeń, II, Roten Sterng. 1. 7. 1 os.
264. Seller Maurycy, abs. praw, 17. IX. 1914. Wiedeń, II., Lichtenauergasse 1. 5, d. 7. 3 os.
265. Sigulim Elka, żona urzęd., 15. IX. 1914. Pardubice, ulica Siadkovskeho 1. 592, I. 6 os.
266. Silberschütz Abraham, supl. gimn., 6. IX. 1914. Wiedeń, X., Laxenburgerstrasse 1. 19, mez. 2 os.
267. Siudyła Jan, ofic. Star., 6. IX. 1914. Biała, ul. Hałcnowska 1. 461,1. 2 os.
268. Skrzyszewska Józefa, 30. III. 1914. Opoczna, Czechy. 1 os.
269. Słuszkiewicz Zdzisław, dr.,dyr. banku, 3. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Schönborngasse 1. 10. 6 os.

270. Smarzewska Helena, ż. podurz. sąd., 6. IX. 1914. Heilenstein koło Oilli. 6 os.
271. Snitzer Adolf, Dr.,kand. adw., Wiedeń, XX., Treustr. 1. 4. 1 os.
272. Sobolewski Franciszek, dr.,insp. sanit., 15. IX. 1914. Wiedeń, X., Neusetzgasse 1. 4, L, d. 14. 8 os.
273. Sopalski Franciszek, ks. katech., 1. IX. 1914. Pettau, Ilerreng. 1. 8. Styrya. 1 os.
274. Sozańska Marya, wdowa po naucz., Wiedeń, XVIII., Herbeckstrasse 1. 96. 1 os.
275. Staromiejski Józef, dyr. gimn., 1. IX. 1914. Praga, Kral. Vinohrady, ul. Kanalska 1. 7, II. 6 os.
276. Stecyk Józef, urząd. poczt., 11. XI. 914, Praga, Kral. Vinohrady, ul. Komeňského 1. 18. 1 os.
277. Stegmann Sabina, ofic. mag., Wiedeń, VII, Neubaug. 1. 63. 3 os.
278. Stern Stefania, pom. kane. Wiedeń, II., Kaiser Josefstr. 1. 8. 4 os.
279. Sternbach Aron, kand. adw., Wiedeń, II., Ennsgasse 1. 13. 3 os.
280. Sternbach Chaim, dr.,kandyd. adwok., Wiedeń, L, Köllnerhofgasse 1. 3. 2 os.
281. Sternbach Edmund, dr.,kand. adw., Wiedeń, II., Unt. Donastrasse 1. 25. 2 os.
282. Stiel Filip, urzędnik pry w., 31. VIII. 1914. Wiedeń, VI., Mollardgasse 1. 70a, II, d. 8. 3 os.
283. Strzelczyńska Ignacya, oficynaotka, 6. IX. 1914. Wiedeń, VII, Neustiftgasse 1. 26, III., d. 31. 1 os.
284. Strzelczyńska Leontyna, oficynaotka, 6. IX. 914, jak wyżej. 1 os.
285. Strzelczyńska Regina, oficynaotka, 6. IX. 914, jak wyżej. 1 os.
286. Strzelczyński Longin, słuch, praw, 6. IX. 914, jak wyżej. 1 os.
287. Strzemecka Helena, naucz., Wiedeń, XIII., Prochstr. 1. 14. 1 os.
288. Stupnicki Stanisław, st. str. sk., 6. IX. 1914. Suchdol, Czechy. 6 os.
289. Stymanowicz Stanisław, palacz kol., 8. IX. 1914. Feldkirch. 1 os.
290. Stymanowicz Stanisław, Wiedeń, VII, Neustiftg. 1. 87. 1 os.
291. Suchy Dymitr, maszynista, 29. IX. 1914. Schleinitz k. Marburga. 3 os.
292. Sussmann Natan, dr., kandydat adwokacki, Wiedeń, IX., Hahngasse 1. 12. 1 os.
293. Szajna Władysław, dr., adw., Wiedeń, VIII., Ledererg. 22. 8 os.
294. Szalit Henryk, naucz, muzyki, 5. VII. 1914. Wiedeń, IX., Grünertorgasse 1. 19. 3 os.
295. Szapu Wilhelm, mag. farm., Wiedeń, XX., Wallensteinstrasse 1. 58. 1 os.
296. Szczawnicki Jan, respicyent Sk., 6. IX. 1914. Biała, ul. Hałcnowska 1. 236, parter. 5 os.
297. Szul Ludwik, dyr. odbenzyn., 3. IX. 1914. Wiedeń, V., Margaretengürtel 1. 40, d. 3. 1 os.
298. Szwabowicz Franciszka, żona kupca, 3. IX. 1914. Tabor, ul. Havlickova 1. 651. 5 os.
299. Szymonowicz Stanisław, urz. ase., 9. IX. 1914. Wiedeń, VII, Neustiftgasse 1. 87. 4 os.
300. Tabencki Józef, architekt, 7. IX. 1914. Praga, Nosie, ul. Boleslavova 1. 43. 8 os.
301. Tanne Ewa, żona kupca, 14. IX. 1914. Wiedeń, II., Ybbsstrasse 1. 12, d. 24. 4 os.
302. Tanne Jakób, kupiec, Wiedeń, II., Zirkusgasse 1. 20. 2 os.
303. Tarkower Chaim, dr., kandydat adw., Wiedeń, IX., Mariannengasse 1. 5. 3 os.
304. Teuchholz Abraham, ofic. poczt., 14. IX. 1914. Cieszyn, Śląsk. 1 os.
305. Tiegerman Anna, naucz, 22. IX. 1914. Wiedeń, IX. Grünertorgasse 1. I. 5 os.
306. Tobiaszek Gorgoniusz, aptekarz, Wiedeń, II., Oberzellergasse 1. 4. 4 os.
307. Tokarski Stanisław, notaryusz, 6. IX. 1914. Wiedeń, I, Weihburggasse 1.3. 2 os.
308. Tokarz Wincenty, inżynier, 15. IX. 1914. Berno, Zieglerg. 15. 1 os.
309. Traugott Józef, ofic. kanoeL, Wiedeń, IX., Hahng. 1. 28. 4 os.

310. Trmal Andrzej, ślusarz kolej., 5. IX. 1914 Nussdorf, 1.-57. pow. Marburg. 9 os.
311. Tumidajska Katarzyna, żona rzeźb., 6. IX. 1914. Žamberle. 3 os.
312. Tune Adalbert, przemysł., 1. IX. 1914. Wiedeń, II., Ausstellungsstrasse 1. 37, d. 11. 7 os.
313. Turnheim Ernesta, żona pisarza, 20. XI. 1914. Zebau. 3 os.
314. Turnheim Mieczysław, student, 6. IX. 1914. Wiedeń, II., Gr. Stadtgutgasse 1. 28, d. 18. 1 os.
315. Turnschein Serafina, kand. naucz., 9. IX. 1914. Wiedeń, IX., Liechtensteinstrasse 1. 103, I., d. 12. 3 os.
316. Turteltaub Anna, naucz., 2. VII. 1914. Wiedeń, II., Taborstr. 11. 1 os.
317. Twinschein Spince, kandydat adwokacki, Wiedeń, IX., Liechtensteinstrasse 1. 103. 1 os.
318. Uhryn Aleksander, urz., Leitring (Badyów), Węgry. 5 os.
319. Ulicki Franciszek, powroźnik, 6. IX. 1914. Susice, Rynek 1. 36, 3 os.
320. Ulicki Waleryan, funkcyon. sąd., 6. IX. 1914. Susice, Rynek I. 36, Czechy. 1 os.
321. Unicka Helena, naucz., 3. IX. 1914. Grac, Wienerstrasse I. 1. 1 os.
322. Unicka Marya, naucz., 3. IX. 1914. Grac, Wienerstrasse 1. 1. 1 os.
323. Wachtel Herman, kandydat adwokacki, Wiedeń, IV., Paulanergasse 1. 14. 1 os.
324. Wagner Józef, urz. kol., 15. IX. 1914. Pettau, Unter Ran, Styrya. 5 os.
325. Wałęga Leonia, żona lekarza, 3. VIII. 1914. Wiedeń, V., Gassergasse 1. 18, d. 10. 1 os.
326. Waltuch Anna, żona nauczyciela, Wiedeń, II., Lichtenauergasse 1. 13. 5 os.
327. Weidenfeld Leo, kandydat adwokacki, Wiedeń, II., Taboretrasse 1. 66. 1 os.
328. Weingarten Ernestyna, nauczycielka, Wiedeń, XX., Karajangasse I. 10. 2 os.
329. Weingarten Stanisław, akademik, 7. IX. 1914. Wiedeń, XV., Kohlenhof 1. 4, I. 1 os.
330. Weintraub Anna, żona adwokata, Wiedeń, VI., Mariahilferstrasse I. 80. 1 os.
331. Weiss Karol, urz. auton., 5. IX. 1914. Mährisch-Weisskirchen. 3 os.
332. Weissberg Henryk, notaryusz, Wiedeń, IX., Thurng. 1. 11. 1 os.
333. Wesołowski Andrzej, urzędnik, 6. XI. 1914. Weisswasser, Czechy. 7 os.
334. Wiernicki Edward, powroźnik, 6. IX. 1914. Susice, Rynek 1. 36. Czechy. 1 os.
335. Wiernicki Władysław, cukiernik, 6. jak wyżej. 1 os.
336. Wiesenberg Serafina, pryw., 3. IX. 1914. Wiedeń, IV., Blechturm-gasse 1. 26, III. 2 os.
337. Wilder Izydor, dr., lekarz, 29. VIII. 1914. Wiedeń, VIII., Kupkagasse 1. 6. 7 os.
338. Winkler Izrael, dr., kand. ad w., Wiedeń, II., Novarag. 31. 1 os.
339. Wischnowitz Hirsch, inżynier, Wiedeń, VIII., Josefstädterstrasse 1. 30. 4 os.
340. Witkower Marcin, przemysł., 6. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Döblergasse 1. 3, L, d. 20. 6 os.
341. Wojtowicz Julian, ofic. Magist., 6. IX. 1914. Wiedeń, X., Jagdgasse 1. 4 a, II. d. 34. 5 os.
342. Woldrzych Maryan, kier. warst., 4. IX. 1914. jak wyżej. 3 os.
343. Woroszyński Roman, prakt. Nam., 13. IX. 1914. Wiedeń, VII., Neustiftgasse 1. 26, d. 21. 1 os.
344. Zajączkowski Jan, zarządca podatk., Berno, Franz Josefgasse 1. 19, I., d. 14. 4 os.
345. Załanowski Jan, zarządca pod., 4. IX. 1914. Wiedeń, X., Jagdgasse 1. 4 a, II., d. 34. 3 os.
346. Zamorska Kazimiera, żona prof. gim., 14. IX. 1914. Wiedeń, II. Schüttelstrasse 1. 37. 3 os.
347. Zassowskij Adam, prof. gimn., 4. IX. 1914. Wiedeń, XX., Sachsenplatz 1. 3, d. 3. 3 os.

348. Zawalkiewicz Władysław, majster stolarski, 4. VIII. 1914. Chocień, Czechy. 1 os.
349. Zdzieński Ireneusz, kier, kopalni nafty, Berno, Mayerhofgasse 1. 8, parter. 3 os.
350. Zieliński Mieczysław, blokowy kol., 14. IX. 1914. Polling, Brunn, Styrya. 2 os.
351. Zralska Stefania, żona prakt. koncept., Wiedeń, II., Vorgartenstrasse 1. 182. 2 os.
352. Zyblikiewicz Leontyna, wdowa po kom. skarb., 2. IX. 1914. Wiedeń, III., Eichhornogasse 1. II. 7 os.

Razem z Drohobycza – 1085 osób

II. Mieszkańcy powiatu drohobyckiego,
oraz miast Truskawiec, Borysław, Stebnik

1. Adamus Józef, podurz. sąd., Ropczyce, 17. IX. 1914. Nowy Ilradeó, Czechy. 5 os.
2. Aleksander Piotr, nauczyciel, Bania Kotowska, Wiedeń, XVI., Yppenplatz 1. 7. 2 os.
3. Altschüller Mindla, kupc., Borysław, 7. IX. 1914. Wiedeń, III., Boerhavegasse 1. 21. 7 os.
4. Bałasiewicz Józefa, nauczycielka, Majdan, 2. IX. 1914. Wiedeń, IX., Lustkandlgasse 1. 48. 3 os.
5. Bardach Izidor, urz. pry w., Borysław, Wiedeń, II., Ob. Augartenstrasse 1. 70. 2 os.
6. Baron Jan, kierów, kopalni, Borysław, Berno, Neug. 1. 79. 4 os.
7. Barycz Marya, żona apt., Ropczyce, Luhaczowice, Morawy. 1 os.
8. Baxbaum Róża, urzęd. bank., Borysław, 1. IX. 1914. Wiedeń, IX., Glasergasse 1. 9. 1 os.
9. Bełżówna Stefania, urząd, pry w., Borysław, 4. IX. 1914. Pettau, Ober-Rann 1. 9. (Styrya). 1 os.
10. Berensalm Jakób, kupiec, Podburz, 25. X. 914 Karbitz, Czechy. 6 os.
11. Berman Herman, aptekarz, Borysław, Wiedeń, IX., Lazarettgasse 1. 29. 2 os.
12. Bernsohn Jakób, handl., Podbuż, 20. X. 1914. Karbitz-Chorobowitz, Czechy. 5 os.
13. Bezeg Adolf, zarz. folwarku, Ilorodyszcze, 26. VIII. 1914. Jabłonków, Śląsk austr. 7 os.
14. Biała Marya, wd. po funk. kol., Stare Sióło, 31. VIII. 1914. Gmunden, Schlachthausgasse 1. ö. 8 os.
15. Bieloński Jan, ślusarz kol., Borysław, 21. IX. 1914. Kabaty 1. 11, p. Jilowe k. Pragi. 3 os.
16. Biesiadecka Helena, Borysław, 12. IX. 1914. Wiedeń, X., Leibnitzgasse 1, 27 d 8 2 os.
17. Biesiadecki Antoni, st. lek. pow., Krynica, 18. IX. 1914. Wiedeń, VI., Bürgerspitalgasse 1. 23. 4 os.
18. Biesiadecki Bolesław, kier. kop. Nafty, Borysław, 4. IX. 1914., Praga, Žižkow, Riegrowa 1. 9. 4 os.
19. Biesiadecki Romuald, rysownik, Borysław, 12. IX. 1914. Wiedeń, X., Leibnitzgasse I. 27, d. 8. 1 os.
20. Bilewicz Fryderyk, urz. pry w., Borysław, 6. IX. 1914. Budapeszt. 4 os.
21. Biliński Michał, funkcyonar. kolej., Stare sióło, 2. IX. 1914. Marburg, Triesterstrasse 1. 5. 4 os.
22. Biluchowski Zygmunt, chemik, Borysław, 16. IX. 914, Wiedeń, IX., Lackierergasse 1. 9. 1 os.
23. Blaustein Jakób, urz. T. akc., Borysław, 1. IX. 1914. Budapeszt, V., Dorollya ut. 7, IV., d. 2. 3 os.

24. Borak Jerzy, zarz. dóbr, Śniatynka, 1. IX. 1914. Wiedeń, II., Engerthstrasse 1. 204, II. sch., d. 21. 4 os.
25. Borawski Stanisław, zarz. mag. wosku, Borysław, 5. IX. 1914. Predmosti ad Przerów 1. 99, I. 7 os.
26. Borecki Antoni, st. strażnik sk., Stebnik, 3. IX. 1914. Biała 1 os.
27. Borecki Antoni, st. strażnik sk., Stebnik, 3. IX. 1914. Biała. 1 os.
28. Borusiewicz Józef, strażnik kolej., Stare Sioło, 31. VIII. 1914. Seekirchen. 1 os.
29. Borzencki Józef, funke, kol., Podmauasterzec, Hard, Czechy. 3 os.
30. Brück Józef, st. poczm., Ropczyce, Wiedeń, V., Ramperstorferstrasse 1. 29, d. 33. 5 os.
31. Buczyński Leon, likwidator, Ropczyce, 14. XI. 1914. Wiedeń, III., Kölblgasse 1. 31, d. 25. 4 os.
32. Bulles Zofia, żona inżyn., Borysław, Wiedeń, VIII., Josefstädterstrasse 1. 51, d. 33. 3 os.
33. Burstin Izrael, kupiec, Ropczyce, 21. XI. 1914. Weseritz. 1 os.
34. Chmielewski Żdzisław, urz. pryw., Borysław, 6. IX. 1914. Wiedeń, VII, Meidlinger Hauptstrasse 1. 32, II. 3 os.
35. Chwastek Franciszek, szewc, Ropczyce, 6. XI. 1914. Weisswasser, Czechy. 3 os.
36. Cichoń Felicya, żona robotnika, Borysław, 14. XI. 1914. Luret z 1. 18, Czechy. 14 os.
37. Ciepeliowski Kazimierz, kier. kop. nafty, Tustanowice, 6. IX. 1914. Trencsen-Teplitz, Węgry. 2 os.
38. Cistecki Karol, szczotkarz, Stare Sioło, 16. IX. 1914. Mnichovitz, Czechy. 4 os.
39. Ćwikła Franciszek, urz. pryw., Borysław, 1. VIII. 1914. St. Martin, Austr. gór. 2 os.
40. Dąbek Adam, woźny sąd., Ropczyce, 9. IX. 1914. Nowe Strasce, Czechy. 6 os.
41. Daniek Felicya, żona inżyn., Borysław, Alt-Schallersdorf, I. 87, Morawy. 1 os.
42. Danknerówna Lea, naucz., Dobrowlany, 23. VIII. 1914. Wiedeń, II., Lichtenauergasse 1. 7, d. 9. 1 os.
43. Dawidman Regina, żona buch., Wolanka, 27. X. 1914. Karbitz-Choborovice 1 os.
44. Dawidowicz Józef, inżynier, Borysław, 6. IX. 1914. Budapeszt, Likauteza 1. 19. 1 os.
45. Dembicka Anna, służ., Borysław, 12. XII. 1914. Světla, Czechy. 1 os.
46. Dobosz Michał, rolnik, Kołpiec, 3. XI. 1914. Marbach n. D. 1 os.
47. Dobrowolski Michał, nauczyciel, Wolanka, Wiedeń, II., Hochstettergasse 1. 8. 3 os.
48. Dobrowolski Stanisław, naucz., Wolanka, 10. IX. 1914. Wiedeń, II., Hochstettergasse 1. 1 os.
49. Dobrzański Antoni, funke, kolej., Gaje wyżne, 5. IX. 1914. Pöltschach u p. Zeilhofer 1. 9, Styrya. 8 os.
50. Ehrenreich Meilich, kupiec, Majdan, 2. XL 1914. Bezdiek, Czechy. 3 os.
51. Eidelshain Izak, kupiec, Podbuż, 20. X. 1914. Karbitz-Chobarowice, Czechy. 5 os.
52. Erdmann Regina, żona urz., Borysław, Wiedeń, VIII., Skodagasse 1, 28 1 os.
53. Ettinger Józef, urzędu, gminny, Borysław, Wiedeń, II., Taborstrasse 1. 20. 1 os.
54. Ettinger Lea, naucz., Borysław, 7. IX. 1914. Wiedeń, II., Leopoldsgasse 1.7, III 3 os.
55. First Jakób, kupiec, Borysław, 15. IX. 1914. Wiedeń, VII, Neubaugasse 1. 31, d. 14. 6 os.
56. Frenkl Joachim Jan, prokurzysta, Borysław, 6. IX. 1914. Wiedeń, VI., Wallgasse 1. 9, d. 10. 5 os.
57. Górecki Władysław, kier. kopalni nafty, Borysław, Ehrenhausen, Styrya. 3 os.
58. Gorzejowska Marya, naucz., Horodyszcze, 1. VIII. 1914. Wiedeń, VI., Gumpendorferstrasse 1. 159, d. 26. 2 os.
59. Gottlieb Róża, kramarka, Podbuż, 20. X. 1914. Karbitz-Choborowitze, Czechy. 2 os.
60. Grabowski Adam, leśniczy, Nahujowice, Mähr.-Weisskirchen, Friedhofstrasse 1. 5. 1 os.

61. Greif Helena, nauczycielka, Borysław, 16. IX. 1914. Wiedeń, VIL, Kaiserstrasse 1. 4. 5 os.
62. Grossman Munio, urzędnik prywatny, Borysław, Wiedeń XX., Heinzelmannngasse 1. 1. 1 os.
63. Grześwo Andrzej, robotnik, Podbuż, 10. X. 1914. Amplatz, Prestice, Czechy. 2 os.
64. Grzybowska Antonina, —, Ropczyce, 12. X. 1914. Alt-Paka 1. 268, Czechy. 1 os.
65. Hacker Pinkas, właśc. dóbr, Borysław, Wiedeń, II., Hohlweggasse 1. 32. 2 os.
66. Hausner Jan, naucz., Ropczyce, Judenau koło Tulln. 1 os.
67. Hełczyński Mieczysław, urz. kol., Krynica, 18. XI. 1914. Wobertain Czechy 7 os.
68. Hellebrand Bolesław, resp. sk., Borysław, Svetla, Czechy. 6 os.
69. Hellmann Michał, inżynier, Borysław, Wiedeń Krongasse 1. 12. 1 os.
70. Hewko Aleksander, funk., kol., Bolechowce, 14. IX. 1914. Pettau, Styrya. 1 os.
71. Hirsch Reisel, handl., Majdan, 21. XI. 1914. Neumarkt, Plan. 2 os.
72. Holzer Jakób, kupiec, Bania Kołtowska, Unterreichenau. 2 os.
73. Hrycyn Maksymilian, budnik kolej., Gaje, 5. IX. 1914. Pöltschach, Styrya. 5 os.
74. Hrynówec Marya, naucz., Gaje, 30. VIII. 1914. Wiedeń, III., Apostelgasse 1. 20. 2 os.
75. Invelis Stefan, ofic. sąd., Ropczyce, 12. X. 1914. Alt Paka 1. 268 Czechy 2 os.
76. Jakimów Teodor, rolnik, Hruszów, 15. VII. 1914. Brożany, ulica Teresina 1. 118. 1 os.
77. Jakliński Bronisław, aptekarz, Schodnica, 15. IX. 1914. Preszburg. 7 os.
78. Jakubowicz Marya, nauczycielka, Długie, Wiedeń, XVII., Diepoldplatz 1. 6. 4 os.
79. Janowski Eugeniusz, inż., Borysław, Wiedeń, V., Hamburgerstrasse 1. 6. 1 os.
80. Jasińska Julia, ż. kraw., Stebnik, 9. IX. 1914. Unhost, Czechy. 3 os.
81. Jodłowska Marya, krawczyni, Borysław, 2. IX. 1914. Cimelitz 1. 27, Czechy. 1 os
82. Kaczorowski Eugeniusz, nafciarz, Borysław, 10. XI. 1914. Mödling, Neuweg 1. 1. 3 os.
83. Kalinowicz Jan, urzęd. poczt., Borysław, 6. IX. 1914. Wiedeń, XV., Preysinggasse 1. 37, II., d. 12 a. 4 os.
84. Kamyk Władysław, obywatel, Krynica, 18. XI. 1914. Grac, V., Dornschneidergasse. 8 os.
85. Kapk Józef, magaz. kol., Borysław, 6. IX. 1914. Joslowitz 1. 208. Morawy. 8 os.
86. Karpiński Marceł, inżynier, Borysław, 6. IX. 1914. Leoben. 3 os.
87. Kinasz Wasyl, rolnik, Kulczyce, 3. XI. 1914. Marbach n. D. 1 os.
88. Knebloch Karol, urz. kol., Borysław, 6. IX. 1914. Opawa, Pappengasse 1. 9 9 os.
89. Kołek Stefania, żona inż., Borysław, 7. IX. 1914. Wiedeń, XVIII., Bäckernbrünnlgasse 1. 5, II., d. 6. 3 os.
90. Komornicki Prot, właśc. kopalń nafty, Borysław, 2. IX. 1914. Wiedeń, IV., Wiedner Gürtel 1., mez. 9 os.
91. Kordzińska Antonina, naucz., Hubice ad Dobromil, 15. IX. 1914. Wiedeń, IX., Pramergasse 1. 9 1 os.
92. Körner Sabina, nauczycielka, Borysław, 29. VIII. 1914. Wiedeń, IX., Währingerstrasse 1. —, III. 2 os.
93. Kornhaber, dr., adwokat krajowy, Podbuż ad Drohobycz, 14. IX. 1914. Wiedeń, IX., Porzellangasse 1. 60, I., 23. 4 os.
94. Korytowski Mora Rajmund, oficjał, Ropczyce, 9. XI. 1914. Klatovy, Waclawska 1. 16 3 os.
95. Kossarek Jan, rządca ekon., Dolhe, 5. IX. 1914. Mikolajice, p. Stablowice k. Opawy. 4 os.
96. Kotschy Antoni, pisarz gm. i naczel., Dorożów, 8. IX. 1914. Klobuky, Czechy. 1 os.
97. Krzysiak, ks, dr., proboszcz, Ropczyce, 15. IX. 1914. Wiedeń, V., Kleine Neugasse 1. 11, d. 11. 1 os.

98. Kulczycki Piotr, oficyał podatkowy, Podbuż, 14. IX. 1914. Przerów, Riegrowa 1. 7. 7 os.
99. Kurczak Piotr, torowy kolej., Raniowice, 5. IX. 1914. Pölschach, Styrya. 4 os.
100. Kurczakowa Marya, właśc. real., Truskawiec, 14. IX. 1914. Marmarosch Sziget. 4 os.
101. Landes Matylda, nauczycielka, Borysław, 6. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Albertgasse 1. 3, II., d. 9. 4 os.
102. Landes Mojżesz, szewc, Borysław, 6. IX. 1914. Budapeszt, 1 os.
103. Lech Michał, funk, kol., Hubicze, 6. IX. 1914. Obersteinabrunn, 1. 35, p. Guntersdorf. 8 os.
104. Leśniak Teodor, właśc. dóbr, Wróblowice, Wiedeń, V., Lambrechtgasse 1. 15. 6 os.
105. Leszczyński Bronisław, urzęd., Borysław, 6. IX. 1914. Budapeszt, Realtanoda utcza 1. 19. 1 os.
106. Lewicki Michał, pisarz kol., Borysław, 21. IX. 1914. Kabaty, poczta Jilo we k. Pragi. 1 os.
107. Lichoniewicz Stanisław, kowal, Borysław, 9. VIII. 1914. Czeglész, Traindivision 10, Węgry. 1 os.
108. Limm Eisig, mag. farm., Borysław, Wiedeń, II., Scholzg. 1. 16. 2 os.
109. Łodziński Felician, dyrektor kopalni nafty, Borysław, 2. IX. 1914. Trenčsen-Teplice. 4 os.
110. Łomnicki Piotr, maszynista, Borysław, Leopoldsdorf, Marchfeld, Austria dolna. 1 os.
111. Łopusiewicz Andrzej, straż., kol., Majdan k. Stanisławowa, 28. IX. 1914. St. Pölten, Teifelhofstrasse 1. 7. 7 os.
112. Lorenowicz Eustachy, komis., pow., Ropczyce, 8. XI. 1914. Wiedeń, VII, Burggasse 1. 72. 1 os.
113. Lowell Kazimiera, Medenice, 6. IX. 1914. Mürzzuschlag, Wienergasse 1. 378. 1 os.
114. Mark Wilhelm, adjunkt kol., Borysław, 6. IX. 1914. Opawa. 5 os.
115. Marynowski Mieczysław, dyrektor Sp. «Petrolea», Schodnica, 5. IX. 1914. Mladý Boleslav, Zalažánska 1. 350. 6 os.
116. Mielniński Alfred, dr., adw., Borysław, Wiedeń, IX., tilaser- gasse 1. 5. 1 os.
117. Miernik Józef, właśc. kopalni nafty, Borysław, 26. VIII. 1914. Wiedeń, IX., Servitengasse 1. 17. 5 os.
118. Mikołajski Michał, ucz., Uniatycze, Wiedeń, XVI., Friedmann- gasse 1. 16. 1 os.
119. Mikucki Leon, kapitalista, Borysław, 15. IX. 1914. Wiedeń, IV., Alleegasse 1. 53 7 os.
120. Misiewicz Stanisław, dr., sędzia, Ropczyce, Praga, Vinohrady, ul Nerudowa 1. 34 1 os.
121. Müller Gustaw, inspekt., polic., Krynica, 14. XI. 1914. Nepomuk. 6 os.
122. Myśliwiec Józef, blokowy, Ropczyce, 7. IX. 1914 Dobřichovice, Czechy 7 os.
123. Nechemje Chaim, subjekt, Ropczyce, 8. XI. 1914. Reichstadt, Niemes 4 os.
124. Neer Józef, elektr. mech., Borysław, 6. IX. 1914. Opawa, ul. Czarna 1. 8, II. 3 os.
125. Nemrow Izrael, właśc. szybu naft., Borysław, 15. IX. 1914. Budapeszt, DesseffTi 1. 40, I., d. 10. 2 os.
126. Neumann Pinkas, handl. drzewa, Majdan, 3. XI. 1914. Horatitz, Saaz, Czechy 6 os.
127. Niedźwiecki Karol, ucz. szk. przemysł., Borysław, 2. VIII. 1914. Grac, Prankergasse 1. 55, d. 3. 1 os.
- 128.
129. Nosiewicz Helena, żona ofic. podat., Ropczyce, Wiedeń, VI., Stumpergasse 1. 59. 5 os.
130. Nowosielecki Klemens, pry w. urz., Borysław, 5. VIII. 1914. Wiedeń, V., Nikolsdorfergasse 1. 2, II., d. 9. 1 os.
131. Nowotna Marya, nauczycielka, Nowe Sióło, 4. IX. 1914. Königsfeld kolo Berna. 4 os.

132. Nykolin Elias, zarobnik, Ułyczno, 3. XI. 1914. Marbach n. D. 1 os.
133. Olszycki Tadeusz, zwrotn., Dereżyce, 10.IX. 1914. Bregenz, Vorkloster, Zichorienfabrik 5 os.
134. Papierkowski Michał, monter, Borysław, 7. IX. 1914. Biała, p. Maków. 5 os.
135. Papińska Aniela, wd. po inż. Ropczyce, 15. IX. 1914. Wiedeń, XIII, Hietzinger Hauptstrasse 1. 115. 1 os
136. Papius Maryan, inżynier, Borysław, Wiedeń, III, Obere Bahngasse 1.22 1 os.
137. Parnas Abraham, kupiec, Podburz, 25. X. 1914. Karbitz-Choborowice, Czechy 5 os.
138. Pawlikowski Henryk, dr., sędzia, Ropczyce, Rożnów, Morawy. 1 os.
139. Piasecka Benni na, właśc. real., Krynica, – Wiedeń, VII, Kaiserstrasse 1. 57. d. 20. 1 os.
140. Piękoś Wacław, uczeń biura techn., Borysław, – Wiedeń VIII., Neustiftgasse 1.93 3 os.
141. Pielech Piotr, rolnik, Rychcice, – Szombathely, Węgry. 1 os.
142. Pilecka Aniela, Ropczyce, 12. X. 1914. Alt-Paka, 1. 268. Czechy. 1 os.
143. Pisuliński Antoni, dyr. pow. Kasy Oszcz., Ropczyce, 16. IX. 1914. Wiedeń, III., Klimschgasse 1. 12, d. 11. 5 os.
144. Probulski Antoni, Borysław, — Węg. Hradyszcze, Morawy. 4 os.
145. Pudłowa Anna, żona naucz., Krynica, 18. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Laudongasse 1. 6 os.
146. Rarutkiewicz Jadwiga, nauczycielka, Borysław, 1. IX. 1914., Wiedeń, XII., Hofbauergasse 1. 3. 2 os.
147. Rehninger Bolesław, technik, Truskawiec, Wiedeń, XVIII., Währingerstrasse 1. 147. 1 os.
148. Reichan Józefa, wdowa, Ropczyce, 12.IX. 1914. Praga, Kral. Vinohrady, Manesova 1. 31. 6 os.
149. Relinger Bolesław, techn., Truskawiec, Wiedeń, XVIII, Währingergürtel 1. 14. 1 os.
150. Rosenblatt Chane, Ropczyce, 8. IX. 1914. Höflitz, Niemce. 4 os.
151. Roth Herman, kupiec, Borysław, 15. IX. 1914. Wiedeń, VIII., Josefstädterstrasse I. 29, d. 37. 5 os.
152. Rybczak Anna, nauczycielka, Ropczyce, 12. X. 1914. Stara Paka 1. 245, Czechy. 1 os.
153. Rybczak Jan, kancel., Ropczyce, jak wyżej. 2 os.
154. Rydzik Marya, żona urz. przyw., Borysław, 4. IX. 1914. Lodenice, Czechy. 4 os.
155. Rydzik Zofia, naucz., Popiele, 4. IX. 1914. Lodenice, Czechy. 1 os.
156. Ryznarski Adam, urz. kop. nafty, Borysław, — Wiedeń, VIII., Möikergasse 1. 4. 1 os.
157. Rzecznik Tomasz, rzemieślnik, Borysław, 14. XI. 1914. Luretz 110, Mólnik. 2 os.
158. Rzepecki Bronisław, zarz. fabr., Borysław, 6. IX. 1914. Sziksza, Węgry. 8 os.
159. Sabat Franciszek, kowal warsztat., Borysław, 5. IX. 1914. Pöltschach, 3 os.
160. Sadlik Jan, Konstanty, sęd., Ropczyce, 11. XI. 1914. Lonny, Prokopa 1.602 Czechy 5 os.
161. Scheinfeld Mendel, robot., Ropczyce, 8. XI. 1914. Falkenau. 1 os.
162. Schiffer Julian, przedsiębior. Naft., Borysław, 18. IX. 1914. Wiedeń, III. Hansalgasse 1. 3. 5 os.
163. Schreiner Ignacy, mech. i przedsiębior. techn., Borysław, 18. VIII., 1914. Wiedeń, III., Hohlweggasse 1. 44, d. 28. 4 os.
164. Schwarz Paulina, właśc. real., Krynica, 11. XI. 1914. Wiedeń, XIV., Ullmannstrasse 1.49 9 os.
165. Seherówna Fanny, naucz., Borysław, 6. IX. 1914. Wiedeń, IX., Hahngasse I. 16. I. 1 os.

166. Seiden Aron, kupiec, Ropczyce, 20. XI. 914 Preszburg, Grössling- gasse I. 14. 1 os.
167. Seiden Mendel, kupiec, Ropczyce, 20. IX. 1914. Preszburg, Ventne ut. 1. 12. 4 os.
168. Seredyński Józef, zwrot., kol., Ropczyce, 14. IX. 1914. Hardberg. 1 os.
169. Serwinowski Stefan, kier. kop. naft., Borysław, 5. IX. 1914. Przerów, 1 os.
170. Siedlecka Felicja, żona inżyniera, Borysław, 3. VIII. 1914. Wiedeń, XII., Zenogasse 1.12, d.6 1 os.
171. Soltyski Eugeniusz, inżynier, Borysław, 18. XI. 1914. Wiedeń, XVII., Hernalser Hauptstrasse 1. 212. 5 os.
172. Sozański Stanisław, dr., kand. adw., Ropczyce. – Wiedeń, III, Parkgasse I. 20 1 os.
173. Stauber Matylda, naucz., Borysław, 2. IX. 1914. Wiedeń, – 1 os.
174. Stelczyk Józef, kasyer salinarny, Stebnik, 8. IX. 1914. Mödling, 3 os. Baligród, Brükterstrasse 1. 78.
175. Stelczyk Józef, kasyer salinarny, Stebnik, 8. IX. 1914. Mödling, 3 os.
176. Stikarowski Karol, urzędnik pryw., Borysław, – Wiedeń, IX., Sechsschimmelgasse 1. 14. 1 os.
177. Storch Róża, kupiec, Borysław, 5. XI. 1914. Hnevkowitz, Czechy. 5 os.
178. Styra Władysław, kier. kop. nafty, Borysław, —. Wiedeń, II., Schmelzgasse 1. 7. 1 os.
179. Suchestów Gitla, kup., Podbuż, 26. X. 1914. Karbitz, Czechy. 3 os.
180. Sulisz Tomasz, pobor. pod., Ropczyce, – Przywóz, ul. Cesarska dolna 1. 508, Morawy. 9 os.
181. Świątek Stanisław, szyb., Borysław, 8. IX. 1914. Baków, Czechy. 3 os.
182. Świętnicki Jan, kier. kop. nafty, Borysław, 5. IX. 1914. Praga, II., Trojicka 1. 7. 4 os.
183. Szczygielski Jan, nadleśniczy, Stare Sioło, 11. IX. 1914. Wiedeń, XVIII., Bittesgasse 1. 14, II., d. 18. 6 os.
184. Szeremeta Bolesław, elektrotechnik, Borysław, 11. IX. 1914. Praga, kłusie 1. 441. 4 os.
185. Szypelów Kazimierz, palacz kolej., Borysław, 7. IX. 1914. Baków, Czechy. 4 os.
186. Tarnowska hr. Anna, właśc. dóbr, Wróblewice, – Wiedeń, XVIII., Pötzleinsdorferstrasse 1. 80. 6 os.
187. Tołłoczko Wincenty, kier. kop. nafty, Borysław, 3. IX. 1914. Ehrenhausen, Styrya. 4 os.
188. Tomaka Marcin, elektrotechnik, Wolanka, 9. IX. 914, jak wyż. 4 os.
189. Torosiewicz Jan, nauczyciel, Borysław, – Wiedeń, VI., Esterhazygasse 1. 22. 3 os
190. Trmal Andrzej, ślusarz, Borysław, – Nussdorf k. Marburga. 8 os.
191. Trznadel Henryk, kier. kop. nafty, Borysław, 5. X. 1914. Wiedeń, XIII., Hietzinger Kai 1. 187. 4 os.
192. Twardnicki Bolesław, urz. pryw., Borysław, – Wiedeń, XVIII., Hernalser Hauptstrasse 1. 22. 2 os.
193. Tychota Justyna, służąca, Borysław, 6. IX. 1914. Wiedeń, XII., Meidlinger Hauptstrasse 1. 32. 1 os.
194. Tyrawski Edward, kasyer, Stare Sioło, 27. VIII. 1914. Pilzno, V., Jetelova 1. 2. 2 os.
195. Wasilewski Zygmunt, inżynier, Borysław, – Wiedeń, III., Adamsgasse 1. 15. 1 os.
196. Wąsowski Leon, inżynier, 6. IX. 1914. Borysław, Ostrawa Mor. 3 os.
197. Wasyleńko Grzegorz, budnik kolejowy, Gaje Wyżne, 5. IX. 1914. Pöltsehach, Styrya. 8 os.
198. Welkes Kalmen, spedytor, Borysław, 5. XI. 1914. Knevkowice 1. 59. 6 os.
199. Wixel Herman, mag. farm., Borysław, – Wiedeń, VIII Laudongasse 1. 43. 1 os.
200. Włoczewski Ludwik, inżynier, Borysław, 23. VIII. 1914. Leoben, Styrya. 2 os.
201. Wójcikowski Paweł, kier. kop. nafty, Borysław, – Szczakowa. 1 os.

202. Wolański Józef, poczmistrz, Truskawiec, 13. IX. 1914. Rokycany, ul. Zahradni 1. 33, Czechy. 5 os.
203. Wysiatycka Józefa, prywatna, Borysław, 1. VIII. 1914. Louny, Czechy 2 os.
204. Wyżykowski Ludwik, inżynier, Borysław, 16. IX. 1914. Wiedeń, IX., Lackierergasse 1. 9. 1 os.
205. Zając Roman, urzędnik, Borysław, – Wiedeń, IV., Johann Straussgasse 1.33 2 os.
206. Żak Marya, wd. po st. poborcy, Stebnik k. Drohobycza, 8. IX. 1914. Mödling, Brühlerstrasse 1. 78. 1 os.
207. Załbka Jan, funke, kolej., Borysław, 21. IX. 1914. Kabaty, p. Jilové kolo Prahi. 1 os.
208. Zimmermann Ruchla, prywat., Majdan, 20. XI. 1914. Heiligenkreuz, Czechy. 3 os.
209. Zucker Feiga, prywat., Majdan, 8. XI. 1914. Wartenberg. 1 os.
210. Zucker Samuel, wiertacz, Majdan, 26. IX. 1914. Ledec 1. 206. 5 os.
211. Zughaft Rubin, szynkarz, Ropczyce, 1. IX. 1914. Ronsperg, Czechy. 7 os.
212. Zyblikiewicz Stanisława, naucz., Nahujowice, 1. IX. 1914. jak wyż. 7 os.

Razem: z powiatu Drohobyckiego – 694 osoby

Джерело (публікація): *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicyi i Bukowiny 1914–1915 oraz Album pamiątkowe.* – Cz. 3. *Prowincya i Bukowina* / Opracowano według Dra Antoniego Chmurskiego. – Wiedeń, 1915. – S. 25–40, 241, 249–250, 252–257, 259–260, 262, 267–269, 275, 280–282, 287–290, 292–293, 302, 304, 309, 313, 329–332, 334, 336, 338, 342, 344–348, 351–352, 354, 356, 359, 361, 365, 368–372, 376, 379, 381–382, 384, 386, 389, 393, 396–398, 401, 403, 405, 407–408, 412, 415, 425, 427, 433–436, 442–443, 446–449, 451–452, 455, 460–461, 463, 466–469, 471, 478, 481, 484, 486, 488, 492, 496, 498, 499, 502, 503, 505–506, 508–509, 516–517, 521–523, 525–527, 530, 533–534, 539–542, 544–545, 550, 552, 557, 558–559, 562, 564–565, 571–573, 602–604, 606.

№ 190

Короткий реєстр вбитих, поранених і полонених Українських січових стрільців та воїнів Української Галицької Армії які були родом з Дрогобищини і які в різний час 1914 – 1919 рр. воювали або ж служили на теренах Дрогобищини

Вбиті або померлі від хвороб і трагічних випадків

1. БЕКІВ СТЕПАН, стрілець УГА, народився в с. Грушів Дрогобицького повіту. Помер 19.VIII.1919. р. в Брест Литовську.
2. БЕРЕГУЛЯК ІВАН, підхорунжий, народився 1895 в Добрівлянах, Дрогобицького повіту, абсолювент гімназії в Стрию. При УСС від 1914. Визначний старшина. Відбув усі бої і походи 1-го куреня від Карпат по Семиківці. Загинув в бою під Семиківцями 1.XI.1915 р., як заступник сотника. Відзначений бронзовою і срібною медаллю хоробрості.
3. БРУХАЛЬ РОМАН, стрілець УГА, родом із Дрогобича. Помер від важких поранень у шпиталі Станіславава.
4. ВАСИЛЕНКО МИКОЛА, стрілець УГА, народився в с. Лішня Дрогобицького повіту. Помер 6.IX.1919. р. в Кракові (Концентраційний табір Домб'є).
5. ГАВАЙЧУК МИХАЙЛО, стрілець УГА, народився 1888 р. в селі Воля Якубова біля Дрогобича. Згинув в бою з поляками під Хировом в грудні 1919 р. Похований в селі Горохівці коло Перемишля.

6. ГАВРИЛЮК МИХАЙЛО, стрілець УГА, народився в 1899 р. в с. Уличне біля Дрогобича, рільник. Помер 6 червня ? р. у військовому шпиталі в Ліберці. Похований на військовому цвинтарі в Рупрехтичах коло Ліберця.
7. ГРИНИК ГРИЦЬ, десятник УГА, 14 етапна сотня, народився у 1892 р. в Дрогобичі. Помер 22.XI.1919 р. від тифу в Вінниці, а свідчення подав о. І. Лебедович.
8. ГУБИЦЬКИЙ МИКОЛА, стрілець УГА, родом із села Воля Якубова, коло Дрогобича. Загинув за Збручем.
9. ГУЦАЙЛО ГРИНЬ, стрілець польового шпиталю ч. 1, народився у 1896 р. в с. Ясениця Сільна Дрогобицького повіту. Помер 20.XII.1919 р. від тифу в Вінниці, свідок о. І. Лебедович.
10. ГАВДЯК ГРИЦЬ, стрілець УГА, народився в 1887 р. в с. Раневичі коло Дрогобича, робітник. Помер 1 липня 1921 р. у військовому шпиталі в Празі. Похований на Ольшанському цвинтарі.
11. ДЖУГАН ОЛЕКСА, десятник УГА, народився в 1900 р. в Бориславі, електромонтер. Помер 17 лютого ? р. у військовому шпиталі у Високому Миті і там похований.
12. ДЗЮБАК ВОЛОДИМИР, четар УСС. До Легіону УСС вступив в серпні 1914 р. Поранений в бою з москалями 22 жовтня 1914 р. під Дрогобичем. Учасник боїв у Львові. Комендант кулеметної сотні в 2-му курені 1-шої бригади УСС. Воював за Збручем і тут в грудні 1919 р. в Браїлові помер на тиф.
13. ДУЦЯК МИХАЙЛО, стрілець УГА 11-ї Стрийської бригади, народився в Дрогобичі у 1898 р. Втопився в часі купелі 5 серпня 1919 р. в селі Верхній Ольчадаїв Могилівського повіту. Серед свідків сотник Гриць Турко.
14. ДЯКОВИЧ МИХАЙЛО, стрілець УГА, народився в с. Вороблевичі Дрогобицького повіту. Помер 4.IX.1919. в Кракові (Концентраційний табір Домб'є).
15. ЖГУТА ОЛЕКСАНДР, стрілець УГА. Родом зі села Воля Якубова біля Дрогобича. Згинув на самий Великдень 1919 р. в бою з поляками у Наварії біля Львова.
16. ЗАЛУКАЦЬКИЙ СТАХ, стрілець II-ї Г.К., народився у 1901 р. В с. Попелі Дрогобицького повіту. Помер 12.I.1920 р. від тифу у Вінниці, свідок Ольшевський і Котлярчук.
17. ЗІТЕНЮК ВАСИЛЬ, народився 1886 р. в с. Жаб'є, Косівського повіту, стрілець. До УСС вступив 2 вересня 1914. Був в 4-ій сотні 2-го куреня. Відбув походи на Сваляву, Вербяз, Дрогобич, Бескид, Хуст, Головецько, Грабівець, Маківку. Поранений важко в живіт і ліве рамено 1 травня 1915 р. в приступі на гору Маківка, помер по довгих страшних терпіннях 8 травня 1915 р. в шпиталі села Лавочне.
18. ЗУБРИЦЬКИЙ ОСИП, стрілець УГА, народився в с. Уличне Дрогобицького повіту. Помер 10. IX. 1919. в Кракові (Концентраційний табір Домб'є).
19. ІВАНОЧКО ФЕДІР, стрілець УСС. 3-тя сотня, 1-й курінь, 2-й полк. Народився в с. Довге біля Дрогобича. Згинув в бою з денікінцями 16 жовтня 1919 р. під Монастирком в Гайсинському повіті.
20. КАЛАКУНЬ ІВАН, стрілець III-ї Г.К., народився у 1890 р. в с. Ясениця Сільна Дрогобицького повіту. Помер 18.I.1920 р. від тифу в Гризницьі.
21. КАЛПЧАК МИХАЙЛО, десятник УГА, народився в 1896. р. у Стебнику біля Дрогобича, мельник. Помер 4 лютого 1921 р. у військовому шпиталі в Ліберці. Похований на військовому цвинтарі в Рупрехтичах коло Ліберця.
22. КИКІС ОЛЕНА, родом з Підбужа Дрогобицького повіту. Померла від важких поранень у шпиталі Станіславава.
23. КІРД СТЕПАН, стрілець УГА, народився в 1897 р. у Дрогобичі, рільник. Помер 6

- травня 1921 р. у військовому шпиталі в Ліберці. Похований на військовому цвинтарі в Рупрехтичах коло Ліберця.
24. КІШКА СТЕПАН, стрілець І-ї Г.К., народився у 1902 р. в Дрогобицькому повіті. Помер 1.XI.1919 р. від тифу в Вінниці, свідок о. І. Лебедович.
 25. КОБРИНЬ ГРИЦЬ, стрілець УГА, родом із села Воля Якубова, коло Дрогобича. Загинув за Збручем в «Чотирикутнику смерті».
 26. КОБРИНЬ МИКОЛА, стрілець УГА, родом із села Воля Якубова, коло Дрогобича. Загинув за Збручем в «Чотирикутнику смерті».
 27. КОВАЛЬЧИН МИКОЛА, вистун II-ї Г.К., народився у 1890 р. в с. Болахівці Дрогобицького повіту. Помер 9.I.1920 р. від тифу в Грижниці.
 28. КОГУТ МИХАЙЛО, стрілець III-ї Г.К., народився у 1897 р. в с. Тустановичі Дрогобицького повіту. Помер 30.VIII.1919 р. в Вінниці.
 29. КРУЧАЙ СТЕПАН, УСС, родом із села Добрівляни Дрогобицького повіту. Помер від важких поранень у шпиталі Станіслава.
 30. ЛЕВИЦЬКИЙ ТЕОДОР, народився 1890 р. в Рихтичах Руських, Дрогобицького, повіту, вистун, сотня Кучабського, вбитий на горі Лисоня 3.IX.1916 р.
 31. ЛЕВИЦЬКИЙ ФИЛИП, стрілець УСС. Директор копальні нафти в Бориславі. Організатор стрілецьтва на теренах Дрогобиччини. Директор відділу в Секретаріату ЗОУНР. Воював за Збручем і тут помер у 1919 р. на тиф.
 32. ЛОБОДИЧ ДМИТРО, стрілець УГА з Дрогобича, помер 27.VIII.1919. в Кракові (Концентраційний табір Домб'є).
 33. МАЛИГОЛОВКА ДМИТРО, стрілець УГА, народився в 1892 р. у с. Сілець коло Стебника Дрогобицького повіту, рільник. Помер 5 жовтня 1919 р. у військовому шпиталі Української Бригади в Німецькому Яблінному. Похований в Лядені коло німецького Яблінного.
 34. МАЦЬКІВ ГНАТ, стрілецький санітар 9-ї бригади, народився у 1899 р. в с. Орів Дрогобицького повіту. Помер 30.XII.1919 р. на дизентерію у Вінниці, свідок д-р Кочан.
 35. МЕЛЬНИК ЯКИМ, стрілець УГА. Родом зі села Воля Якубова Дрогобицького повіту. Згинув в часі утечі з польського полону.
 36. МЕЛЬНИЦЬКИЙ СТЕПАН, стрілець УГА, родом із села Довге Дрогобицького повіту. Помер від важких поранень у шпиталі Станіслава.
 37. МИСЬКІВ МАКАР, гарматник УГА, народився в 1900. р. у Новому Кропивнику Дрогобицького повіту, рільник. Помер 5 квітня 1923 р. у Хебі і там похований.
 38. МОДРИЦЬКИЙ СЕВЕРИН, поручник УГА, народився 30.XII.1889. р. в Дрогобичі. Гімназію закінчив в Дрогобичі, а правовий факультет у Львові. В складі австрійської армії брав участь в боях на російським фронті, над Стоходом (Волинь), а пізніше в Альбатті. Після розпаду Австрії зголосився до УГА і був прикріплений до 7-ої Львівської бригади, в складі якої перебував уся українсько-польську і московську війну як ад'ютант 13-го полку під командою отамана Романа Волощука. За Збручем, в «Чотирикутнику смерті», перехворів 3-кратний тиф. Наприкінці квітня 1920 р. згинув в бою під станцією Голендри, біля Козятина, при спробі визволитися з польського оточення в Махнівці.
 39. МОТИКА ЮРКО, стрілець УГА, народився у 1896 р. в селі Стебник коло Дрогобича. Вбитий 23 серпня 1919 р. в бою з більшовиками під Жабокричами Ольгопільського повіту.
 40. НІМИЛОВИЧ МИКОЛА, поручник УГА, народився 15.X.1896 р. в Дрогобичі і тут

- закінчував гімназію. Старшина австрійської армії. В часі Чортківської офензивы брав участь, як комендант сотні в кривавих боях з польськими військами під Бережанами і Перемишлянами. Воював за Збручем. Поліг в бою з польською армією як комендант сотні 1-го куреня, 3-го піхотного полку (перед тим 3-тя Бережанська бригада), 1-ої бригади УСС 26-го квітня 1920 р. під селом Бабушки біля Чуднова.
41. ПИК ФЕДІР, народився в Бикові, Самбірського повіту, 1895 р., стрілець, зарібник. До УСС вступив 29 серпня 1914. Був в 1-ій сотні 3-го куреня. Відбув походи на Воловець, Бескид, Дрогобич, Турка, гору Кобилу, Борислав, Жупане, Маківку. Убитий 9 квітня 1915 р. ворожою гранатою, що поцілила в хату, де лежав хворий стрілець в селі Грабівці, що у підніжжя Маківки.
42. ПОДЛЯШЕЦЬКИЙ МИКОЛА, старший стрілець 2-ї кулеметної сотні, народився у 1898 р. в селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту. Помер 1.I.1920 р. від тифу у Вінниці. Свідок д-р В. Білозор.
43. ПУРІЙ ПЕТРО, стрілець УГА з с. Унятичі Дрогобицького повіту, помер 6.IX.1919. в Кракові (Концентраційний табір Домб'є).
44. РАВЛОВСЬКИЙ ПАВЛО, стрілець УГА з с. Бронниця Дрогобицького повіту, помер 19.VIII.1919. в Бресті Литовську в концентраційному таборі Бугшопи.
45. САВУЛА МИХАЙЛО, десятник польової жандармерії Н.К. УГА., народився у 1882 р. в с. Ріпчиці Дрогобицького повіту. Помер 12.X.1919 р. від тифу у Вінниці, свідок о. І. Лебедович.
46. САСИК МАРКІЯН, хорунжий УГА. Родом з Дрогобича. Воював за Збручем і тут помер від тифу в грудні 1919 р. в Браїлові, що біля Жмеринки.
47. СЕМЙОНЕК МИХАЙЛО, четар УГА. Народився у 1896 р. в Бані Котівській біля Борислава. Студент права. Помер 23 травня 1923 р. у військовому шпиталі для грудних недуг в Штернбергу.
48. СТЕФАНЮК ОСИП, стрілець УГА з Борислава, помер в жовтні 1919 р. в Кракові (Концентраційний табір Домб'є).
49. УКАРМА АНДРІЙ, сотник УГА, народився в селі Негрибка біля Перемишля. Гімназію закінчив в Перемишлі. Старшина австрійського 36-го піхотного полку з постом у місті Ярослав. В середині жовтня 1918 р. належав до 3-х членного тайного Військового Комітету для підготовки Листопадового Зриву в Ярославі. Комендант міста Дрогобич, а згодом комендант групи «Рудки». Помер від тифу 29-го грудня 1919 р. в Вапнярці.
50. ФЕДИЧКА ПРОКІП, стрілець інтенданту І. Г.К., народився у 1892 р. в Стебнику коло Дрогобича. Помер 23.XI.1919 р. від тифу у Вінниці, свідок о. І. Лебедович.
51. ФЕДЮК ОСИП, стрілець УГА з с. Бронниця Дрогобицького повіту, помер 1.XI.1919 р. в Бресті Литовську в таборі Бугшопи.
52. ХОМИН ВАСИЛЬ, стрілець УГА, родом із села Залокоть Дрогобицького повіту. Помер від важких поранень у шпиталі Станіславава.
53. ЦІМЕРМАНН, залізничний кондуктор в УГА з Дрогобича, помер у 1919 р. в Жмеринці. Свідок А. Яцкевич залізничний кондуктор зі Стрия.
54. ЧАБАН ВАСИЛЬ, стрілець II-ї Г.К., народився у 1885 р. в с. Підмонастирок Дрогобицького повіту. Помер 9.I.1920 р. в Грижниці.
55. ЧАПЛЯ МИКОЛА, стрілець І. Г.К., народився в 1892 р. у с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту. Помер 10.I.1920 р. від тифу в Вінниці, свідки д-р Маковський і Котлярчук.

56. ЧУШАК (ім'я невідоме) стрілець УГА, вбитий під час полону польськими військовими в Східниці Дрогобицького повіту.
57. ШЕВЦІВ ІВАН, стрілець УГА з Дрогобича, помер 23.I.1920 р. в 4-тому шпитальному відділі Берест Литовська.
58. ШИХ ВАСИЛЬ, стрілець УСС. 1-ша сотня, 1-й курінь, 2-й полк. Народився у 1901 р. в селі Колпець біля Дрогобича. Згинув в бою з денікінцями 10 жовтня 1919 р. під Івангородом Гайсинського повіту.
59. ЮНУЛЯК МИКОЛА, стрілець 4 бригади, народився у 1893 р. в с. Ясениця Сільна Дрогобицького повіту. Помер 31.X.1919 р. в Вінниці, свідки д-р Юда і д-р Сприс.
60. ЯНІВ ТРИФОН (ТРОФИМ), народився 5.II.1888 р. в с. Демня (сьогодні Стрийського району), закінчив 6-ну школи при інституті графа Скарбка, поступив до учительської семінарії, однак покинув навчання у 19 років. Переїхав до Станіслава, де працював на залізничному вокзалі. Пізніше переїжджає до Відня, а через 3 роки до Варшави, де працював на фабриці із виготовлення куль і залізничних возів. Під тиском російських жандармів переїжджає до Кракова, а потім через Львів до Борислава, де й працює бориславським робітником у нафтовому шибі «Меланія» інженера Ф. Левицького. У 1916 р. служив при команді Леріону УСС. Полонений осінню 1916. З вибухом російської революції перебував в Одесі і тут організував українські військові частини. У 1919 р. командував південно-західною військовою групою Дієвої Армії УНР при облозі Одеси у боях з денікінськими та французькими військами. Прибувши до Одеси на таємну зустріч із своєю коханою, його схопила денікинська розвідка, яка й розстріляла.
61. ЯСЕНИЦЬКИЙ ЄВГЕН, народився 1892 р. в Дрогобичі, чотар, студент права львівського університету. Від 1914 р. служив при УСС. Відзначився в бою на горі Лисоні, як комендант чети відбиваючи зі своєю четою полонених москалями. Служив при штабі 1-го куреня і сотні О. Будзиновського. Був при цьому поранений 3 вересня 1916 р. у боях на горі Лисоня. Згодом служив при команді Вишколу. Воював за Збручем. У 1920 р. заарештований більшовиками разом із своїм з Кошем УСС УНР в Києві на Соловки, де й загинув у червні 1920 р.
62. ЯЦКІВ МИХАЙЛО, стрілець УГА з с. Меденичі Дрогобицького повіту, помер 25.VIII.1919 р. в таборі Бугшопи в Берест Литовську.

Поранені

1. КОССАК ІВАН, сотник, народився 11.IX.1876 в Дрогобичі, професор учительської семінарії в Чорткові, голова Товариства «Сокіл» в Чорткові, організатор добровольців УСС Чортківщини. Від 1.X.1914 р. із сотнею на фронті в Карпатах. У 1917–1918 рр. зв'язковий старшини при Сірій Дивізії. У січні 1919 р. тяжко поранений під Жовквою, як командир відділу УСС в 1-му корпусі. Під час українсько-польської війни 1918–1919 років воював, як сотник УГА на Тернопільщині. Від середини 1919 року – військовий аташе УНР в Західноукраїнському товаристві ліги Націй у Римі. Після невдачі тодішнього етапу Визвольних змагань переїхав осінню 1925 р. до УСРР, де працював в банку кооперації. Помер «несподівано» на квартирі Михайла Грушевського 15.01.1927 р.
2. КУШНІР ВОЛОДИМИР, старший десятник УГА, народився в Дрогобичі 30.V.1894 р. В Першу світову війну служив у 77 піхотному полку і в 1916 р. воював у Карпатах, де був поранений під Косовом, після чого потрапив одразу у полон до росіян. Під час української революції в 1917 р. працював у харківській друкарні,

як складач «Рідного слова». Під час тримісячної відпустки брав активну участь у підготовці листопадового чину у Дрогобичі. Закінчивши школу військової жандармерії у Станіславові почав працювати в дрогобицькій повітовій жандармерії, а пізніше в Кам'янці-Подільському. В листопаді 1919 р. під Проскуровом потрапив у польський полон і був інтернований до табору в Ланцуті, з якого утік весною 1920 р., а у 1921 р. переїхав до США, де працював друкарським складачем у виданні газети «Свобода».

3. ЛУЦІВ ЛУКА, доктор філософії, народився 30.X.1895 р. в Грушеві, Дрогобицького повіту. Абсолювент гімназії в Дрогобичі. Від 1914 р. при УСС в сотні Д. Вітовського, з якою пройшов карпатську кампанію та походи і бої через Болахів, Золоту Липу, Семиківці до Лисоні. Поранений на Диких Ланах 16.IX.1916 р. Після поранення біля с. Потутори (коло м. Бережани, Тернопільська область) – на лікуванні у Відні, де в лютому 1917 р. склав випускні екзамени за курсом гімназії (здобув матуру). У 1918–1919 рр. воював на фронті під Львовом. Учасник походу на Київ. Університетські студії закінчив у Празі в 1926 р. Учитель середніх шкіл в Галичині. Дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка. Літературознавець і критик. Автор статей і спогадів з життя УСС та праць про О. Кобилянську, М. Шашкевича, Т. Шевченка, В. Стефаника, І. Франка. Співредактор газети «Свобода» у США. Помер у Філадельфії 1.XII.1984 р.
4. МІНЧАН МИХАЙЛО, народився 8.XI.1894 в с. Сілець коло Стебника Дрогобицького повіту. Гімназію закінчив в Дрогобичі, де у 1913 р. започаткував «Пласт». В сотні Вітовського від 1914 р. здійснював цілу воєнну кампанію на фронті, згодом, як хорунжий. На «Веселій» команді «Мисливської чети». В боях на горі Лисоня був поранений, відзначений медаллю хоробрості 1-го рангу. Полонений під Конюхами. У 1918 р. брав участь у боях за Львів в лавах УГА. Як поручник і комендант сотні брав участь в Чортківській офензиві. Тричі хворів на тиф. В ЧСР закінчив студії, отримавши фах лісового інженера.
5. СИДОРУК МИХАЙЛО, народився 1896 в Східниці, Дрогобицького повіту, стрілець, учень сьомого класу, сотня Семенюка, поранений 1 травня 1915 р. в праве рамено.
6. СТРУК ЛЕВ, хорунжий УГА, народився 21.VI.1898 р. в Стебнику, Дрогобицького повіту. Гімназію закінчив в Дрогобичі. Як нездібний до фронтової служби внаслідок тяжкого поранення в Сербії, продовжував службу лише в лавах УГА в запільних формаціях III Корпусу. Брав участь в «Чотирикутнику смерті».

Полонені

1. ДУМІН ОСИП, сотник УСС, народився 1893 в Грушеві Дрогобицького повіту. Абсолювент гімназії в Дрогобичі. Під час війни старшина австрійської армії. Полонений. 1917 р. один з організаторів куреня Січових Стрільців в Києві. Комендант сотні, учасник в бою під Мотовилівкою. Командир групи УСС Член Центрального Повстанського Комітету в Києві влітку 1921 р. Емігрував до Німеччини. Автор ряду культових праць і статей з історії УСС і С.С., передовсім «Історія Легіону УСС, Львів, 1936. Арештований і страчений органами НКВС у Гданську у травні 1945 р.
2. КОССАК ВАСИЛЬ, чотар, народився у 1895 в Дрогобичі, абсолювент гімназії в Дрогобичі, від 1914 служив при УСС, командир чети. Полонений під Потуторами. У 1921–1924 навчався в університеті у Відні. Одружується з Марією Кравців, дочкою священника о. Миколая Кравціва, Лопатинського декана. У 1918–1920 р. – поручник

- Української Галицької Армії. У 1920 р. стає помічником командира батальйону ЧУГА та виїжджає у Відень, де впродовж 1921–1924 рр. навчається в університеті і вступає у комуністичну партію Австрії. У 1925 р. повертається в Україну, а в 1926 р. – у Галичину. Вступає в КПЗУ. Працює редактором газети «Світло», секретарем окружному Коломийському повіту КПЗУ. Від 1929 р. проживає і працює на Волині, де редагує газету «Нове життя». Декілька разів його арештовує польська поліція. У 1930 р. повертається на Україну. 5 квітня 1931 р. заарештований органами ОГПУ – звинувачений у справі підпільної організації УВО. У 1932 р. засуджений на 6 років концтаборів. У 1933 р. його переводять на поселення. З 1933 р. перебуває у Воронежі (Росія), а з 1936 р. – у Тобольську, Омської області. У 1937 р. його заарештовують вдруге й 10 грудня цього року трійка при НКВД Омської області засуджує до розстрілу. Розстріляли Василя Коссака та його дружину Марію 30 грудня 1937 р.
3. КОЦУР ІВАН, чотар УСС, народився 18.XII.1895 р. в с. Якимчичі, Рудківського повіту. Закінчив 8 класів гімназії у Львові, а в серпні 1914 р. вступив до лав УСС. Перший раз був поранений у карпатських фронтах під Веречками 27 вересня 1914 р. У квітні 1917 р. закінчив в Трускавці курс військових старшин, після чого виїхав на фронт, де в бою під Конюхами потрапив у полон. Повернувшись брав активну участь у підготовці листопадового чину, після якого служив комендантом сотні в боях під Равою Руською і Белзом. Річку Збруч перейшов, як комендант технічної сотні при І-й бригаді УСС. В «Чотирикутнику смерті» пережив в Бердичеві тиф. Після ліквідації УГА працював при Вищому Військовому суді Дієвої армії в Могилеві. До рідних країв повернувся влітку 1920 р. Згодом емігрував до США.
 4. МАТЧАК МИХАЙЛО, народився 6.II.1895 р. в Волі Якубовій, Дрогобицького повіту, абсолювент гімназії в Дрогобичі. Від 1914 при УСС, хорунжий, комендант чети в сотні Д. Вітовського. Один з організаторів «Стріл. Фонду». Брав участь у всіх походах і боях сотні Д. Вітовського. Полонений на горі Лисоня. Брав участь в організації куреня УСС в Києві, у 1918 сотник УСС, член Стрілецької Ради, вдруге поранений під Бердичевом. Член начальної команди УВО в Галичині у 1920–1923 рр. Член Головного Секретаріату Української Соціально-Радикальної Партії і посол до варшавського сейму. Схоплений більшовиками у Відні 1945 р., засланий до Сибіру на 10 років. Звільнений, там же і помер в грудні 1957 р.
 5. МЕЛЬНИК АНДРІЙ, народився 12. XII.1890 р. в Волі Якубовій, Дрогобицького повіту, закінчив гімназію в Стрию 1910 р. У 1911–1914 рр. студіював у Відні вищу лісову школу. Від серпня 1914 при УСС, як комендант чети, учасник в карпатських стежках. У 1915–1916 командир сотні, учасник боїв на Маківці, над Дністром, під Семиківцями. Полонений на Лисоні. У січні 1918 р. прибуває до Києва, стає командиром куреня Січових Стрільців. Згодом помічником коменданта полку, начальником булави Загону УСС, начальником булави Облогового Корпусу УСС. У 1919 начальник штабу Дієвої Армії УНР. У 1920 військовий аташе УНР в Празі. У 1922 крайовий командир УВО у Львові. Упродовж 1924–1928 політичний в'язень. Від 1938 р. за кордоном обіймав посаду голови проводу ОУН аж до смерті. Був в'язнем німецького концентраційного табору смерті Заксенгаузен. Жив у Німеччині з 1945 р. Помер 1.XI.1964 р. в Кьольні (Німеччина), похований в Люксембурзі.
 6. ТАТОМИР Володимир, підхорунжий УГА, народився 14 липня 1903 р. в с. Лужок Долішний, Дрогобицького повіту. Закінчив народну школу і гімназію в Стрию, вищу технічну школу в Данцігу, і політехніку у Львові. Як доброволець-пластун

вступив 1 листопада 1918 р. до лав УГА і був призначений до телефонної сотні зв'язку (спершу при команді III корпусу, а пізніше при Команді Етапу). За Збручем виконував службу як підхорунжий в польовій сторожі (жандармерії) і здійснював роботу з роззброєними частинами 2-гої бригади ЧУГА, де й потрапив до табору полонених в Тухолі. Після поразки ЗУНР і УНР виїхав до США.

7. ФРАНКО ПЕТРО, син українського генія Івана Франка, народився 28.VI.1890 р. в с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту. Співзасновник Пласту, у 1914 р. у званні поручника командував сотнею УСС, учасник національно-визвольних змагань 1917–1920 рр., військовий льотчик УГА. У часі листопадових боїв за Львів Франко з кулеметною сотнею знаходився на Високому Замку. 6 грудня 1918 державний секретар військових справ ЗУНР Дмитро Вітовський підписав наказ про формування Летунського відділу Галицької армії; командиром відділу став поручник Франко. З 1918 року сотник Петро Франко вів референтуру летунства в Начальній Команді УГА до її інтернування у 1920 році. 4 січня 1919 року, проводячи повітряну розвідку на північ від Львова на 2-місному «Альбатросі», Петро Франко був збитий ворожим літаком. Він та його другий пілот, старший десятник Роман Кавута (Клатва), залишилися живими, але потрапили у полон до поляків, були інтерновані у табір Домб'є. За золотий перстень Франко виміняв у вартового польський військовий однострій і втік із табору. Створений П. Франком авіапункт збив 16 польських літаків. За заслуги в організації авіації Симон Петлюра надав йому військове звання полковника. В 1920–1941 рр. працював у видавничій, освітянській та музейних справах Відня, Коломиї, Харкова, Яворова та Львова. Перший директор Львівського музею І. Франка, автор ідеї першого заповідника в Нагуєвичах. Розстріляний за підпису Берії і Хрущова в Києві після 5 липня 1941 р.

Джерело (публікація): Ріпецький С. *Про тих, що полягли та пролили кров в боях на Маківці // За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964* / Гол. ред. С.Ріпецький. – Нью Йорк, 1967. – С. 295–313; Ріпецький С. *УСС полягли в боях під Потуторами і на Лисоні* // Ibidem. – С. 338–346; *Примітки* // Ibidem. – С. 458, 460, 464; *Маківка* // Ibidem. – С. 466; *Лисоня* // Ibidem. – С. 469–470; Т. Янів. *Автобіографія* // Ibidem. – С. 395–396; *Примітки* // Ibidem. – С. 479; *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)* / Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. – Т. 1. – Вінніпег, 1958. – С. 657, 667, 669; Ibidem. – Т. 2. – Вінніпег, 1960. – С. 368; Ibidem. – Т. 3. – Вінніпег, 1966. – С. 219; *Українська Галицька армія. У 50-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії)* / Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. – Т. 4. – Вінніпег, 1968. – С. 81, 82, 97–100, 102, 105, 115–116, 118, 121, 123, 134–135, 139, 143, 145, 147, 149, 156, 159, 162, 173, 177, 179–182, 186, 193, 195, 200, 202, 205–207.

Załącznik 2. Fotografie Додаток 2. Фотографії

1914

Fot. 1. Pierwsi ranni w walkach karpackich wśród ukraińskich Strzelców Siczowych jesienią 1914 r.

Фото 1. Перші поранені у карпатських боях серед Українських січових стрільців восени 1914 р.

Fot. 2. Drohobycz na mapie wojskowej Sztabu Generalnego Cesarstwa Austro-Węgierskiego z dnia 15 października 1914 r.

Фото 2. Дрогобич на воєнній карті генерального штабу Австро-Угорської імперії від 15 жовтня 1914 р.

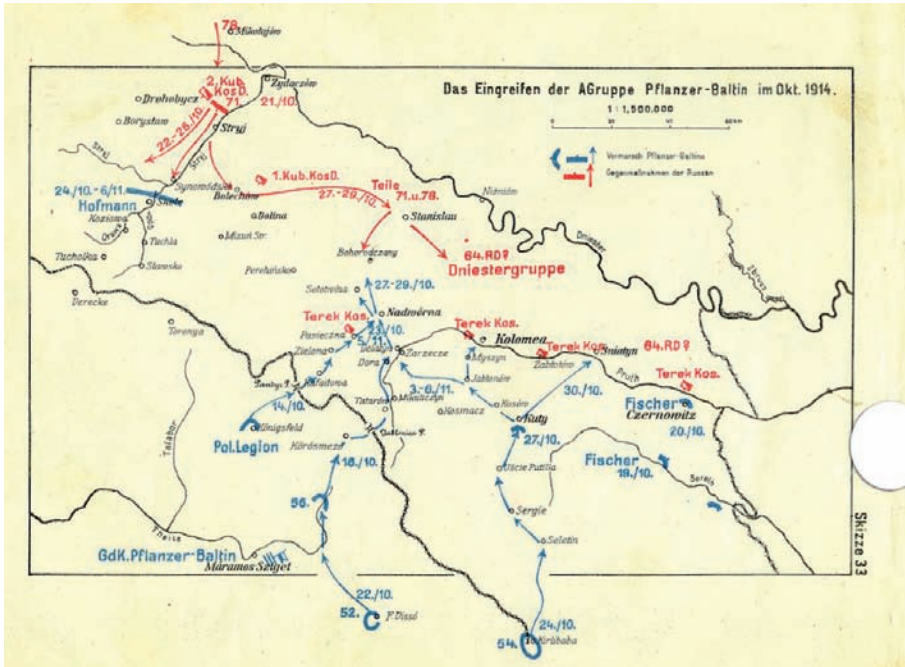
Fot. 3. Pierwsza kompania polskich strzelców. Boryslaw, 1914 r. Zdjęcia ze zbiorów cyfrowych Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej we Wrocławiu

Фото. 3. Перша Компанія польських стрільців. Борислав, 1914 р. Фото із цифрової збірки Товариства приятелів Дрогобицької землі у Вроцлаві

Fot. 4-4a. Odznaka wojskowa Jana Kazimierza Gaucha z 1914 roku z numerem „132 Drohobycz”

Фото 4-4а. Військовий жетон Яна Казимира Гауха 1914 р. із номером «132 Drohobycz»

Fot. 5. Austriacka mapa bitew wojennych w październiku 1914 r.

Фото 5. Австрійська карта військових баталій у жовтні 1914 р.

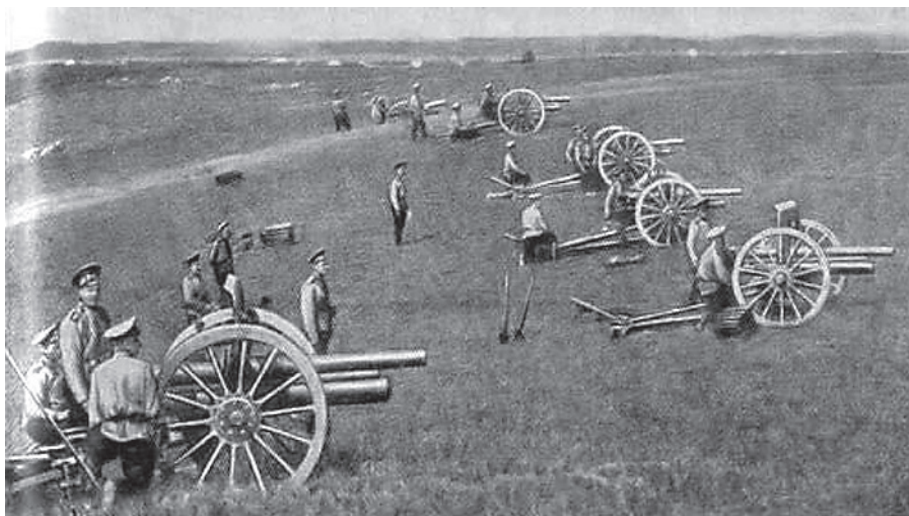

Fot. 6. Pocztówka z panoramą ulicy Stryjskiej w Drohobyczu w 1914 r.

Фото 6. Поштівка із панорамою вулиці Стрийської в Дрогобичі у 1914 р.

Fot. 7. Rosyjska piechota w okopie polowym w okolicach Drohobyczczyzny. Wrzesień 1914 r.
Фото 7. Російська піхота в польовому окопі у околицях Дрогобиччини. Вересень 1914 р.

Fot. 8. Rosyjska artyleria w okolicach powiatu drohobyckiego. 1914 r.
Фото 8. Російська артилерія в околицях Дрогобицького повіту. 1914 р.

Fot. 9. Kolumna kozackiej brygady jazdy konnej w Galicji. 1914 r.

Фото 9. Колона козацької кінної бригади в Галичині. 1914 р.

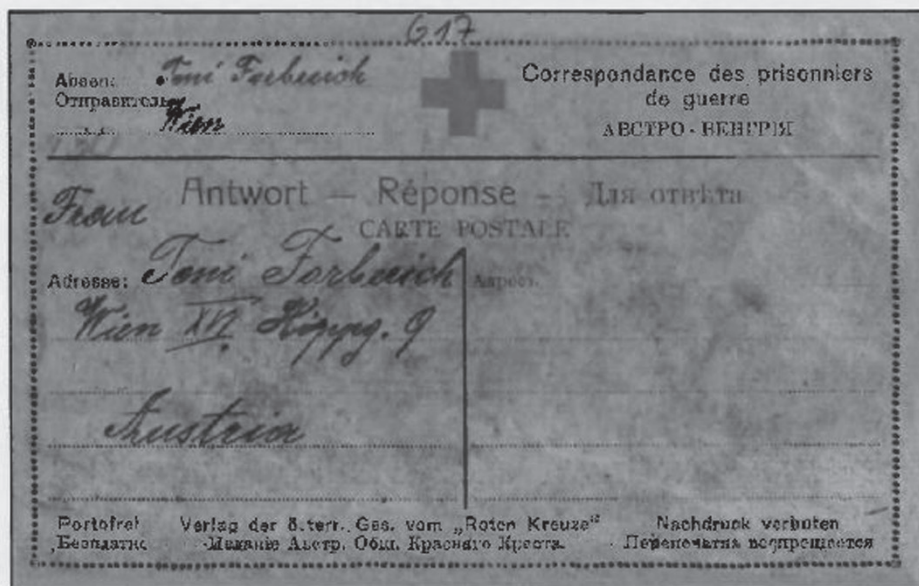
Fot. 10. Jeńcy wojskowi armii austro-węgierskiej. 1914 r.

Фото 10. Полонені військові Австро-Угорської армії. 1914 р.

Fot. 11. Kawaleria węgierska 1914 r.**Фото 11.** Мадярська кавалерія 1914 р.

Drohobycz C. k. Odbenzyniarnia k. u. k. Entbenzinierung

Fot. 12. Panorama z widokiem na rafinerię „Polmin” w Drohobyczu. Poczтівка wydawnictwa księgarни J. Pilpla w Drohobyczu. Zdjęcie B. Liebermana, 1914 r.**Фото 12.** Панорама з видом на рафінерію «Польмін» в Дрогобичі. Поштівка видавництва книгарни Й. Пільпля в Дрогобичі. Фото Б. Лібермана, 1914 р.

Fot. 13. Ogólna Panorama Drohobycza na pocztówce Czerwonego Krzyża z 1914 r.

Фото 13. Загальна панорама Дрогобича на листівці Червоного хреста 1914 р.

Fot. 14. Akwarela R.A. Hogera *Bateria umarłych*. 9 września 1914 r. Pokazuje epizod bitew, kiedy dwa rosyjskie działa między Drohobyczem a Lwowem zostały otoczone ogniem artylerii austro-węgierskiej, a cała ich obsługa, w tym konie, został zniszczony

Фото 14. Акварель Р. А. Хюгера «Батарея мертвых». 9 вересня 1914 р. Відображає епізод баталій, коли дві російські батареї між Дрогобичем та Львовом були спіймані в оточення вогню австро-угорської артилерії, а весь їх особовий склад включаючи коней, був знищений

Fot. 15. Pocztówka z wizerunkiem kościoła św. Jerzego w Drohobycz. Drukarnia J. Pilpla 1914 r.

Фото 15. Поштівка із зображенням церкви Святого Юрія в Дрогобичі.
Друкарня Й. Пільпля 1914 р.

Fot. 16. Pocztówka z widokiem na drohobycki ratusz przed jego zniszczeniem przez rosyjskich Kozaków w 1915 r.

Фото 16. Поштівка з видом на дрогобицьку ратушу до її руйнування російськими козаками у 1915 р.

1915

Fot. 1. Ukraińscy Strzelcy Siczowi. Pułkownik Grigorij Kossak z oficerami pułku. 22 września 1915. Pocztówka z kolekcji Yurija Zawierbnego

Фото 1. Українські Січові Стрільці. Полковник Гринь Коссак зі старшинами полку. 22 вересня 1915 року. Поштівка з колекції Юрія Завербного

Fot. 2. Strzeley z Drohobycza przed wyjazdem do Stryja

Фото 2. Дрогобицькі Стрільці перед від'їздом до Стрия

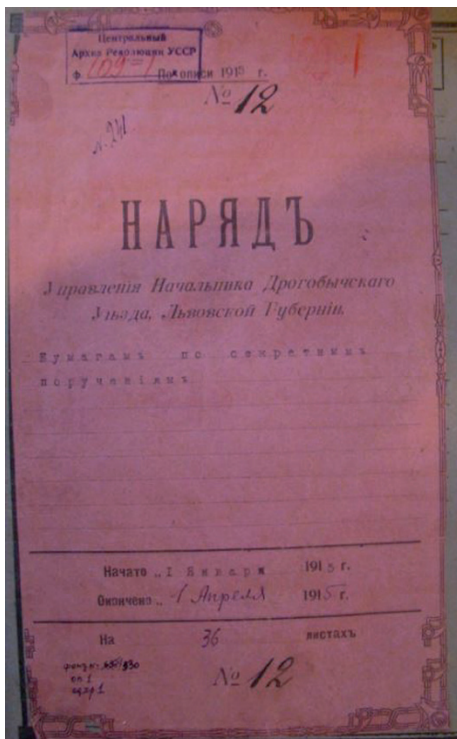
Російська піхота в поході на Галичину.

Fot. 3. Rosyjska piechota w kampanii w Galicji

Фото 3. Російська піхота в поході на Галичину

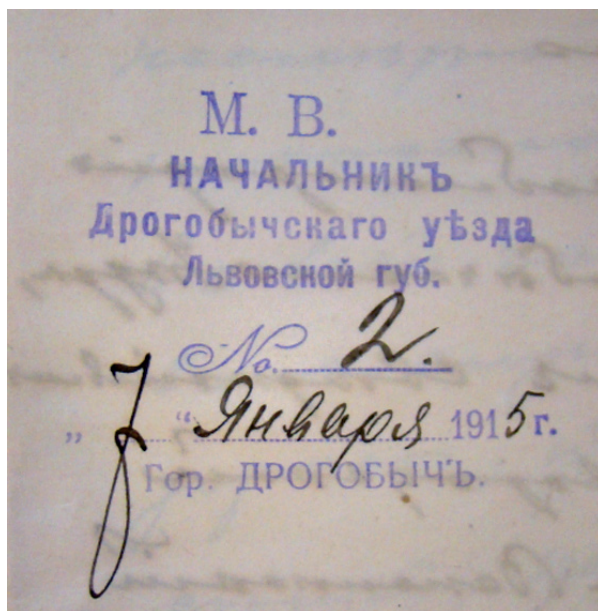
Fot. 4. Piechota austro-węgierska w walce z Rosjanami w pobliżu szybów naftowych na południowych obrzeżach Drohobycza. Pocztówka – 1915 r.

Фото 4. Австро-угорська піхоти у бою з росіянами біля нафтових шибів в південних околицях Дрогобича. Поштівка – 1915 р.

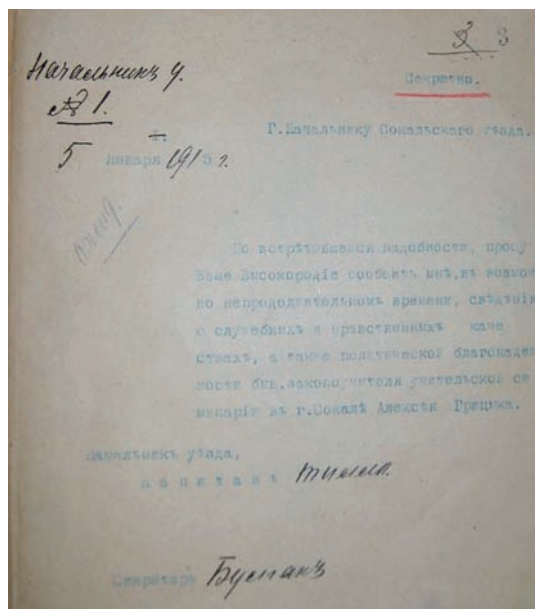
Fot. 5. Strona tytułowa tajnej teczki naczelnika powiatu drohobyckiego lwowskiej guberni kpt. Oleksija Tilla, 1 stycznia 1 kwietnia 1915 r.

Фото 5. Титульний аркуш секретної папки начальника Дрогобицького повіту Львівської губернії капітана Олексія Тілла, 1 сіня-1 квітня 1915 р.

Fot. 6. Pieczęć tajnego biura kapitana Oleksija Tilla z dnia 7 stycznia 1915 r.

Фото 6. Штемпель секретної канцелярії капітана Олексія Тілла від 7 січня 1915 р.

Fot. 7. Tajny list od kapitana O. Tilla do naczelnika okręgu sokalskiego guberni lwowskiej z 5 stycznia 1915 r.

Фото 7. Секретний лист Капітана О. Тілла до начальника Сокальського повіту Львівської губернії від 5 січня 1915 р.

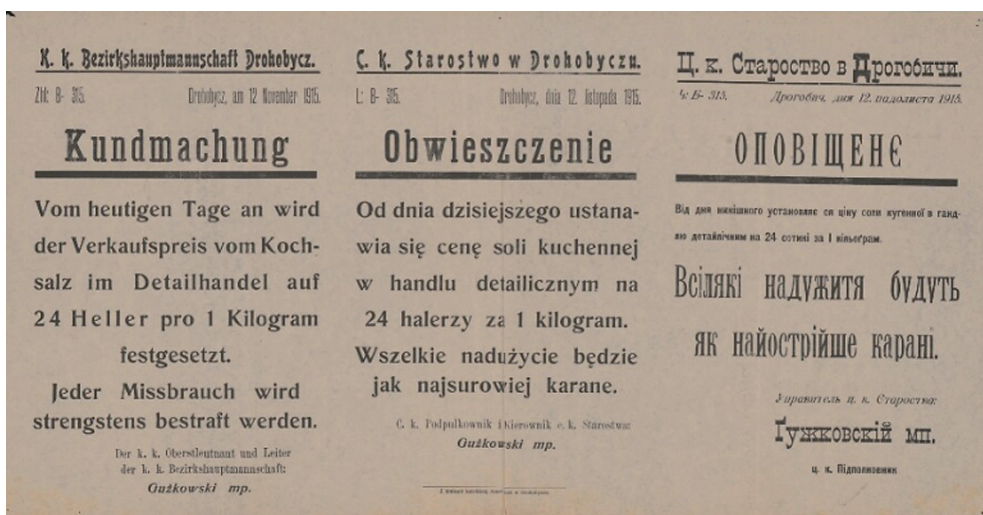
Fot. 8. Ogłoszenie starostwa drohobyckiego do mieszkańców powiatu drohobyckiego z dnia 30 sierpnia 1915 r.

Фото 8. Оголошення Дрогобицького староства до жителів Дрогобицького повіту від 30 серпня 1915 р.

Fot. 9. Zawiadomienie starostwa drohobyckiego do mieszkańców powiatu drohobyckiego z dnia 31 sierpnia 1915 r.

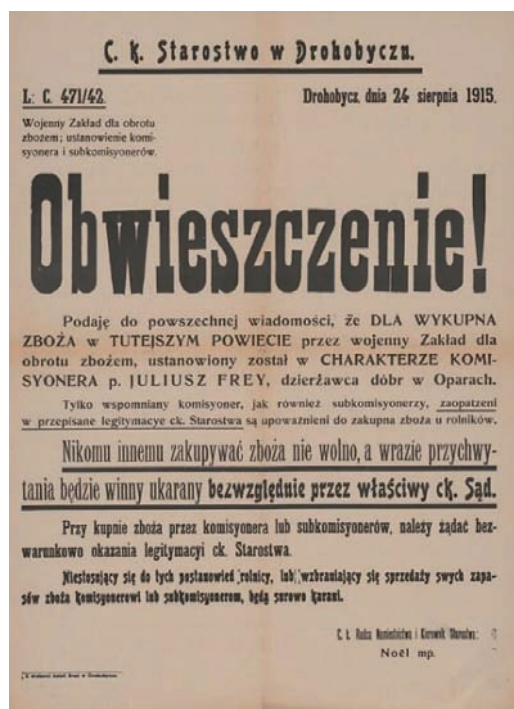
Фото 9. Сповіщення Дрогобицького староства до жителів Дрогобицького повіту від 31 серпня 1915 р.

Fot. 10. Komunikat pułkownika Gużkowskiego, naczelnika Drohobycza o maksymalnych cenach soli z 12 listopada 1915 r.

Фото 10. Оголошення Дрогобицького старости полковника Гужковського про граничні ціни на сіль від 12 листопада 1915 р.

Fot. 11. Obwieszczenie Starosty Drohobyckiego z dnia 24.08.1915 r.

Фото 11. Оголошення Дрогобицького старости від 24 серпня 1915 р.

Fot. 12. Widok na miasto – uzdrowisko Truskawiec 1915 r. Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15433764 / Schützengraben und Stellungen

Фото 12. Вид міста-курорту Трускавець 1915 р. Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15433764 / Schützengraben und Stellungen

Fot. 13. Truskawiec 1915 r. Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15433764 / Schützengraben und Stellungen

Фото 13. Трускавець 1915 р. Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15433764 / Schützengraben und Stellungen

Fot. 14. Konsekwencje pożarów i pogromów dokonanych przez rosyjską armię okupacyjną: spalone domy na rynku – Willa Lauterbachów, drukarnia Aarona Żupnika, cukiernia W. Wysoczańskiego i skarbiec miejski. Pocztówka z drukarni Leona Rosensteina. Maj 1915 r.

Фото 14. Наслідки пожеж та погромів влаштованих російською окупаційною армією: спалені будинки площі ринок – вілла Лаутербахів, друкарня Аарона Жупника, цукерня В. Височанського та міська каса. Поштівка друкарні Леона Розенштайна. Травень 1915 р.

Fot. 15. Panorama rynku od strony kościoła Świętej Trójcy. Zdjęcie 1915 r.

Фото 15. Панорама площі ринок з боку церкви Пресвятої Тройці. Фото 1915 р.

Fot. 16. Rynek z widokiem na kościół św. Bartłomieja i ruiny domu Brunona Schulza. Zdjęcie 1915 r.

Фото 16. Площа Ринок з видом на костюл Св. Варфоломія і руїни дому Бруно Шульца.
Фото 1915 р.

Fot. 17. Ruiny kamienicy Lauterbacha na rogu ulic Kowalskiej i Rynkowej. Zdjęcie 1915 r.

Фото 17. Руїни кам'яниці Лаутербахів на розі вулиць Ковальської і Ринкової. Фото 1915 р.

Fot. 18. Ruiny drukarni Aarona Żupnika w 1915 r., znanej jako pierwsza miejska drukarnia, która w 1883 r. wydała pierwszą w mieście gazetę „Drohobyczer Zeitung”. Przez długi czas była monopolistą na drohobyckim rynku wydawniczym. W 1922 r. wybudowano tu nowy budynek, w którym do dziś mieści się miejska drukarnia Drohobycza i wydawnictwo „Poswit”

Фото 18. Руїни друкарні Аарона Жупника 1915 р., яка відома, як перша міська друкарня, котра видала друком першу газету міста «Drohobyczer Zeitung» у 1883 році. Довший час була монополістом на видавничому ринку Дрогобича. У 1922 році тут був зведений новий будинок у якому досі міститься дрогобицька міська друкарня і видавництво «Посвіт»

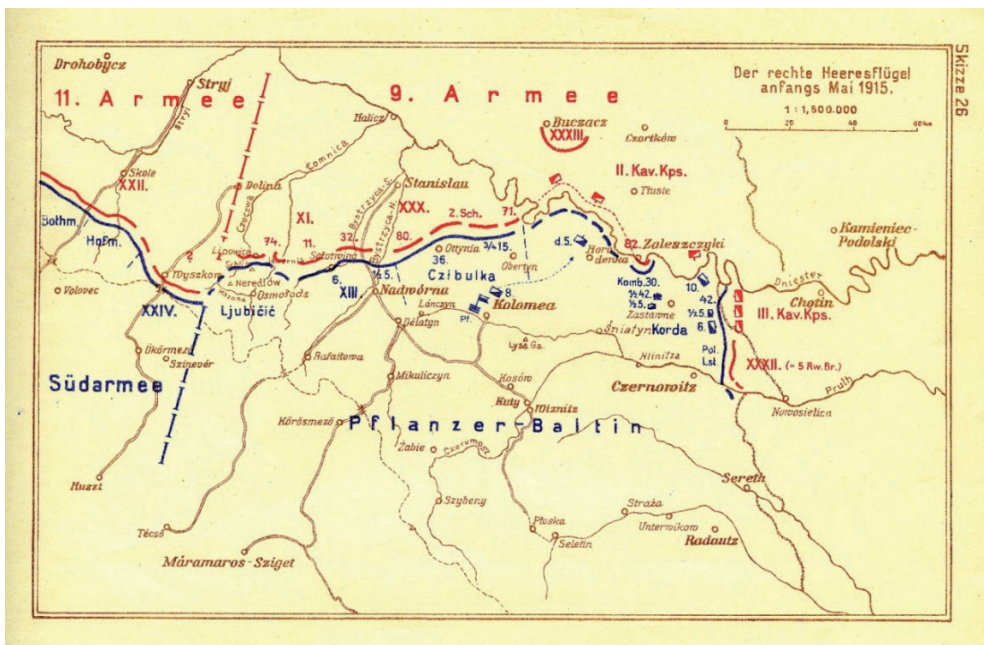
Fot. 19. Widok wieży ratuszowej od strony północno-zachodniej. 1915 r.

Фото 19. Вид на вежу ратуші з північно-західного боку. 1915 р.

Fot. 20. Widok rynku od strony północno-zachodniej. 1915 r.

Фото 20. Вид на площу ринок з північно-західного боку 1915 р.

Fot. 21. Austriacka mapa bitew wojennych w maju 1915 r.

Фото 21. Австрійська карта військових баталій у травні 1915 р.

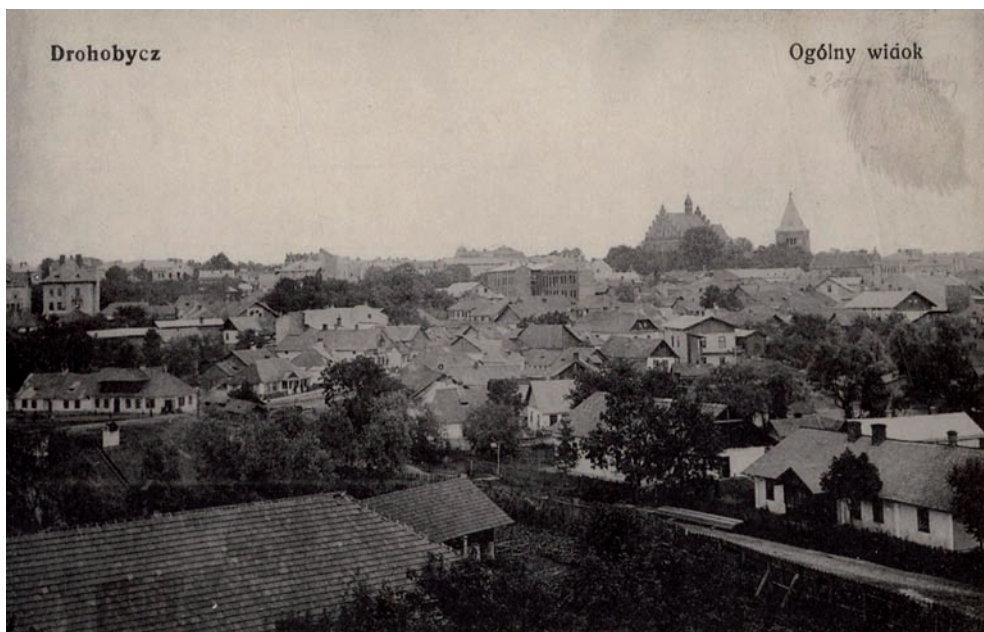
Fot. 22. Walki wyzwolenie o przyczółek Drohobycki w pobliżu szybów naftowych Tustanowicz. 1915 r.

Фото 22. Визвольні бої за Дрогобицький плацдарм поблизу нафтових шибів Тустанович. 1915 р.

Fot. 23. Pocztówka z panoramą ul. Grunwaldzkiej w Drohobyczu z 1915 r.

Фото 23. Поштівка з панорамою вул. Грюндвальської в Дрогобичі 1915 р.

Fot. 24. Pocztówka z panoramą na Drohobycz z ulicy Boryslawskiej w 1915 r.
Фото 24. Поштівка з панорамою на Дрогобич з вулиці Бориславської у 1915 р.

Fot. 25. Pocztówka z widokiem na Ratusz w Drohobyczu z 1915 r.
Фото 25. Поштівка із видом на ратушу Дрогобича у 1915 р.

Fot. 26. Pożar zbiorników ropy naftowej w Borysławiu podczas odwrotu rosyjskich Kozaków w 1915 r.

Фото 26. Пожежа нафтових збірників в Бориславі під час відступу російських козаків у 1915 р.

Fot. 27. Austriacki Szpital Polowy w Stryju, fot. z 11 grudnia 1915 r.

Фото 27. Польовий австрійський шпиталь в Стрию, фото 11 грудня 1915 р.

Fot. 28. Generał 12. Dywizji Kawalerii rosyjskiej A. Kaledin 1915 r.

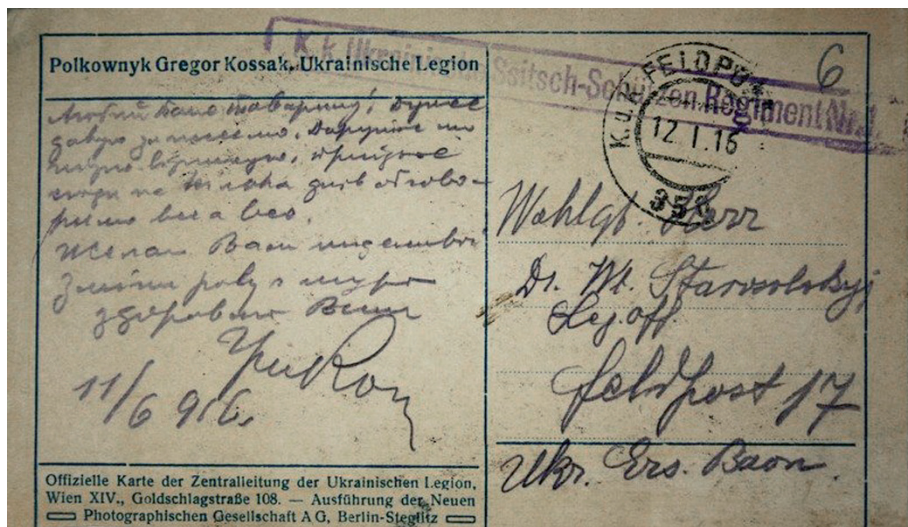
Фото 28. Генерал 12-ї кінної російської дивізії О. Каледін 1915 р.

Fot. 29. E. G. Wal. Porucznik 12 Dywizji jazdy i autor wspomnień z kampanii konnych generała A. Kaledina 1915 r.

Фото 29. Підпоручик Е. Г. Валь, учасник боїв російської кавалерійської дивізії № 12 під проводом генерала О. Каледіна на теренах Дрогобиччини 1915 р.

1916

Fot. 1. Pocztówka z listem pułkownika USS Grygorija Kossaka do dra Wołodymira Starosolskiego z 11 czerwca 1916 r.

Фото 1. Листівка із листом полковника УСС Григорія Коссака до доктора Володимира Старосольського від 11 червня 1916 р.

Fot. 2. Pułkownik Grigorij Kossak. Reprodukcja portretowa z 1958 r. Autor W. Petruk
Фото 2. Полковник Григорій Косак. Портрет-репродукція 1958 р. Автор В. Петрук

Fot. 3. Niemieccy żołnierze w pobliżu Ukraińskiego Domu Ludowego i Towarzystwa „Oświecenie” w Drohobyczu w 1916 r. Pocztówka

Фото 3. Німецькі солдати біля Українського народного дому та товариства Просвіта в Дрогобичі у 1916 р. Поштівка

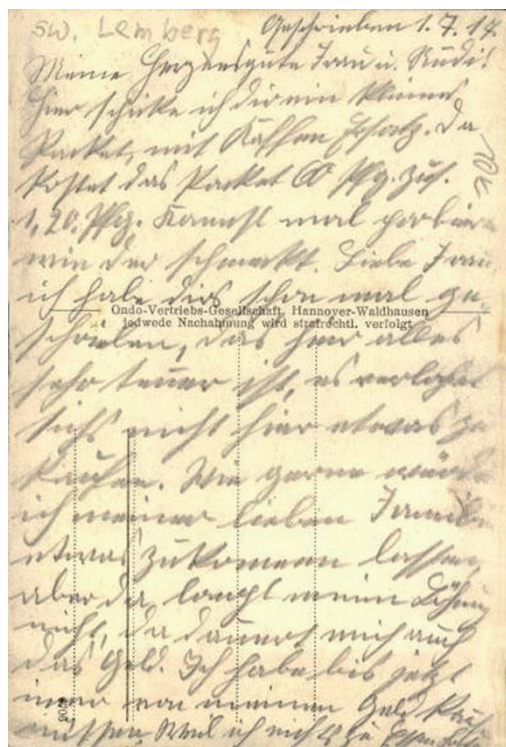
Fot. 4. Pieczęć niemieckiego korpusu żołnierzy miasta Drohobycza na pocztówce noworocznej z 29 grudnia 1916 r.

Фото 4. Печатка німецького корпусу солдатів міста Дрогобича передноворічній відкритці 29 грудня 1916 р.

Fot. 5. Tekst i pieczęć Niemieckiego Korpusu Żołnierzy z Drohobycza na noworocznej pocztówce z 29 grudnia 1916 r.

Фото 5. Текст і печатка німецького корпусу солдатів міста Дрогобича на новорічній листівці від 29 грудня 1916 р.

Fot. 6. Tekst na noworocznej pocztówce z 1916 r.

Фото 6. Текст на новорічній листівці 1916 р.

Fot. 7. Niemiecka grupa teatralna na pocztówce z 1916 r.

Фото 7. Німецька театральна група на листівці 1916 р.

POLACY!

Przez kilka polskich z odskokiem i w drodze czekam wielką godziłą zbawienia nadzieją!
Dnia 5. listopada 1916. dzięki bezczesnej pomocy Pełni nad Pory Ojczyzna nasza znawierzępowstała!

**Wolne, niepodległe, samodzielne królestwo
polskie znów zaistniało.**

Za wolą sprzymierzonych Monarchów Ich Cesarzkich i Królewskich Mości
FRANCISZKA JÓZEFA I. i WILHELMA II.
utworzona została z odebranych Rosji przastarych ziem polskich
niezawisła, dziedziczna Monarchia polska z konstytucyjną formą rządu.

POLACY! Będziemy mieć własnego Króla, własny Rząd polski, własną Armię
polską, własny Słaby polski! Znowe staliśmy się wolnymi mieszkań-
cami na własnej ziemi. Własnymi rękami dla siebie i dla swoich pokoleń odbudowywać
będziemy kraj nasz, tak srodze tą wielką wojną nawiedzoną! Rozkuto nasze wiekowe kajdany
i nigdy już w nie zakuć się nie damy. Ojczyznę naszą świętą hrońć będziemy wazaycy, wielcy
i mali, silni i słabi, całym sercem, duszą całą polki świat istnieć będzie, póki ostatnie polskie
serce bić nie przestanie.

Nieustrasenie poszła się krew polska w tej okrutnej walnie. Leżymy polskie z bezprzytomnym bohater-
stwem walcząc bez wytchnienia o boku Moscorów sprzymierzonych z naszym odleczym i przepocząłym wro-
giem, Rosya - Giebelstka, okryły się dławową sławą i wyrwały nam wolność. Cześć im za to i chwala!

POLACY! W tej ułdniei chwili zespólić musimy nasze uczucia i dół wazny czynić radości, jaka
serca nasze przepęła, a to w obchodzie uroczystym, na który Was zapraszamy i wzywamy!

OBCHÓD UROCZYSTY

w Drohobyczu w niedzielę d. 12. listopada br.

Uroczyste Nabożeństwo dziękczynne.

W dniu uroczystości odbędzie się iluminacja kartkowa, oraz zbiórka uliczna datków
na fundusz wdów i sierot państwowych polskich. Należy w tym wielkiej doli powierzonej radziei polskiej kady,
choćby grzeszkiem woląm przyczynić się do ofiarę dla niezachwianych radzin naszych drogich bohaterów.

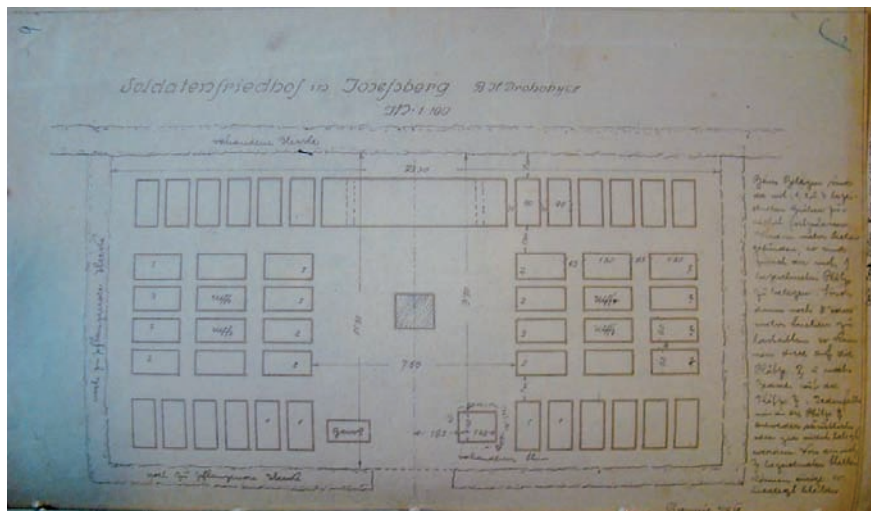
Wielceci radzimy sprząszyć o wdzięczności daniem, a kupować o zambkcie, sklepów.
Drobiażczyka-Lewenkopfa, Józ. K. Lewenkopfa.

POWIATOWY KOMITET NARODOWY.

Dr. Stanisław Dzwonicki. Dr. Zdzisław Sosnowicz. Olga Lewenkopfa.

Fot. 8. Program imprez charytatywnych z okazji Aktu Odrodzenia Królestwa Polskiego w Drohobyczu (9 listopada 1916 r., drukarnia J. Lewenkopfa)

Фото 8. Програма добродчинних заходів святкування Акту відновлення Польського королівства в Дрогобичі (9 листопада 1916 р., друкарня Й. Левенкопфа)

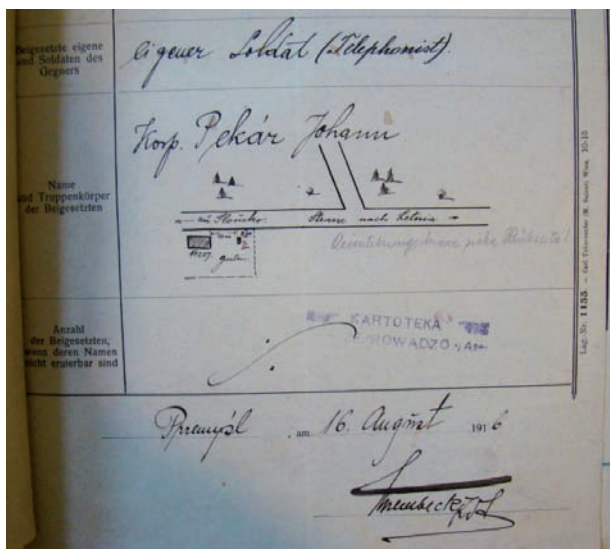

Fot. 9. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. w miasteczku Josefsberg koło Drohobycza według materiałów polskiej kontroli od 7 XI 1923 do 11 II 1928 r.

Źródło: APOL (Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego). – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – ark. 9.

Фото 9. Ситуативний план військових поховань 1916 року в Йосефсбергу коło Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 9.

Fot. 10. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Monastyr Letniański koło Medenicz według materiałów polskiej kontroli 7 listopada 1923 r.–11 lutego 1928 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 20. – Спр. 1887. – Арк. 17.

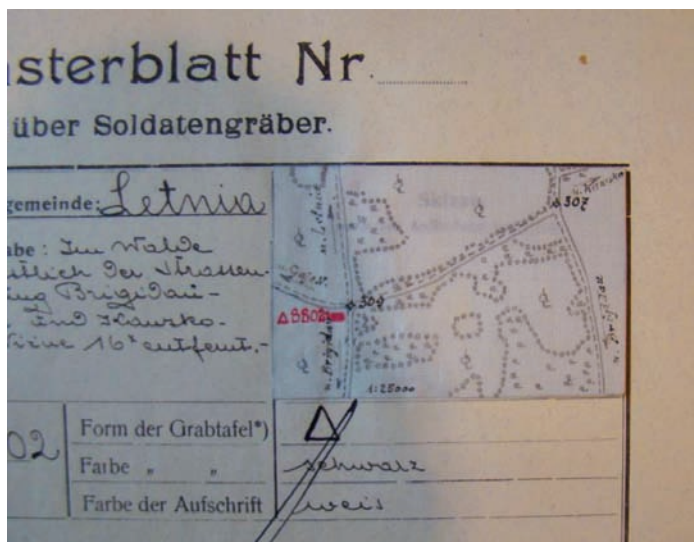
Фото 10. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Монастир Летнянський коło Меденич за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 17.

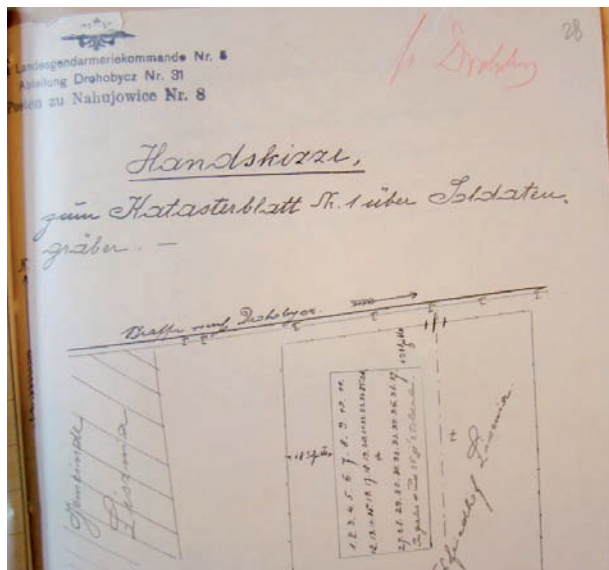
Fot. 11. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Monastyr Letniański koło Medenicz na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: APOL – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 17.

Фото 11. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Монастир Летнянський коло Меденич за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: тДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 17 зворот.

Fot. 12. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Monastyr Letniański koło Medenicz na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: APOL – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 21.

Фото 12. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Монастир Летнянський коло Меденич за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 21.

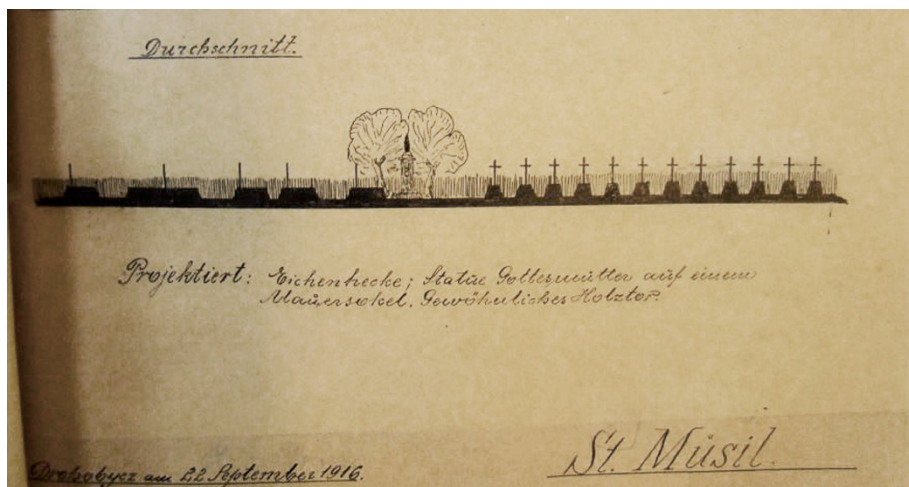

Fot. 13. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Lisznia koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 28.

Фото 13. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Лішня коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 28.

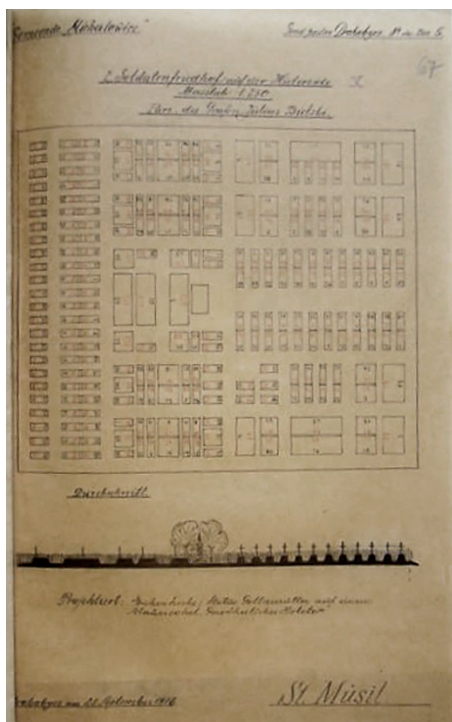

Fot. 14. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Mychajlewicze koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 67.

Фото 14. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Михайлівичі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 67.

Fot. 15. Obszerny plan sytuacyjny pochówków wojskowych w 1916 roku we wsi Michajlewicze koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Łuk. 67.

Фото 15. Розлогий ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Михайлівчіві коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923 – 11 лютого 1928 р.

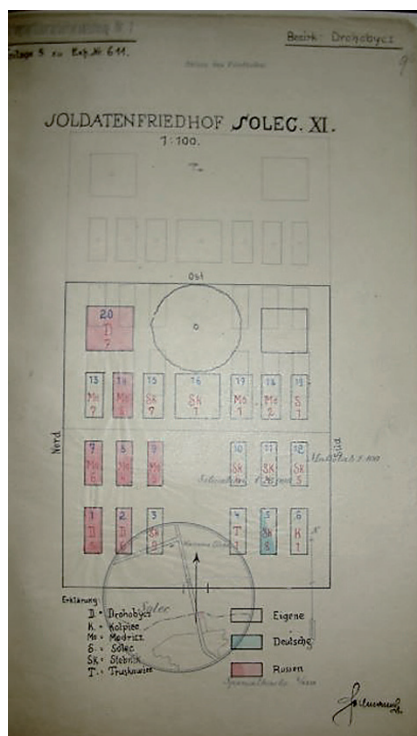
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 67.

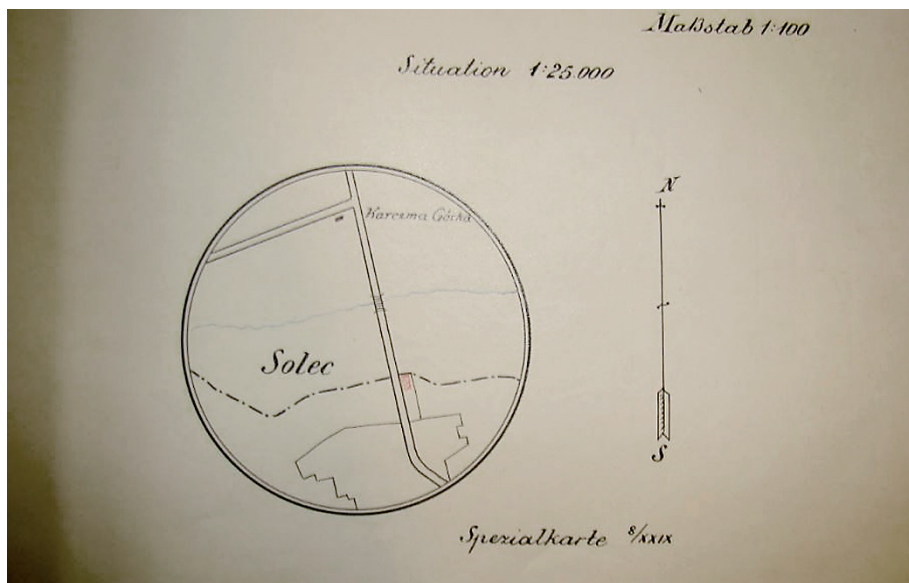
Fot. 16. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Solec koło Stebnika na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 9–10.

Фото 16. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Солець коло Стебника за матеріалами польської ревізії 2 – 17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 9–10.

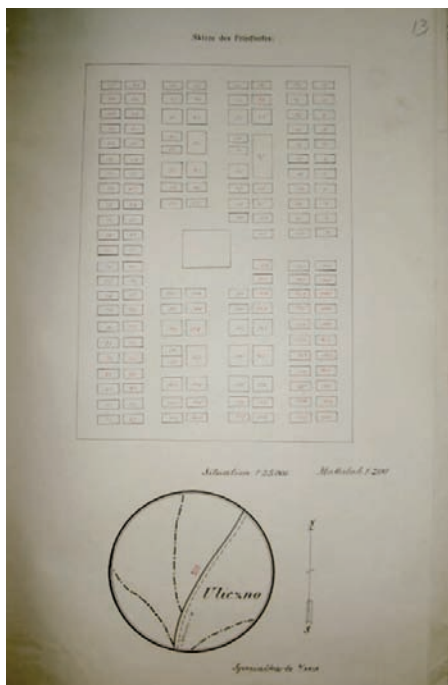

Fot. 17. Miejsce pochówku wojskowych z planu sytuacyjnego z 1916 r. we wsi Solec koło Stebnika na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 9–10.

Фото 17. Місце поховання із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Солець коло Стебника за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 9–10.

Fot. 18. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 13–23.

Фото 18. Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

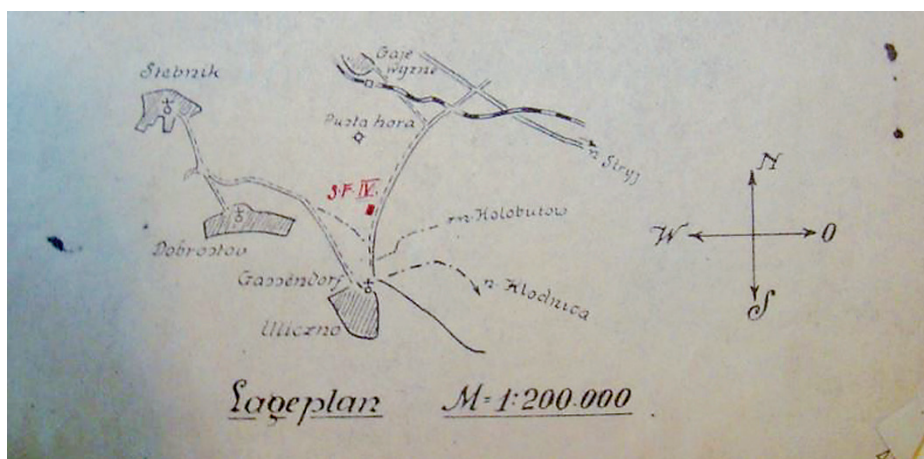
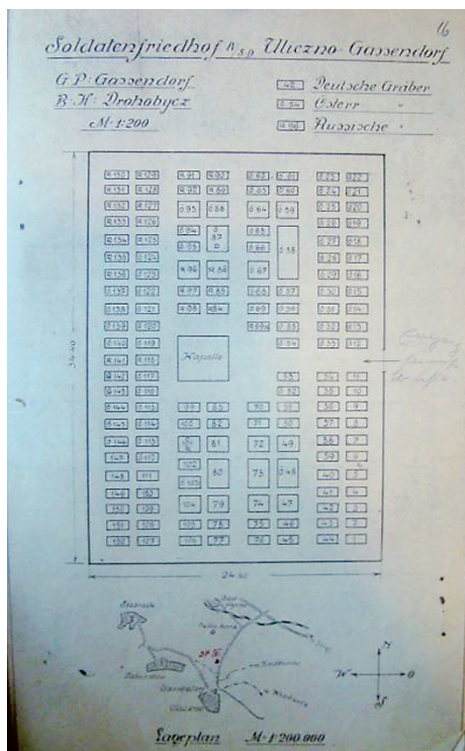
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

Fot. 21. Miejsce nr 4 pochówku z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23.

Фото 21. Місце № 4 поховань із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

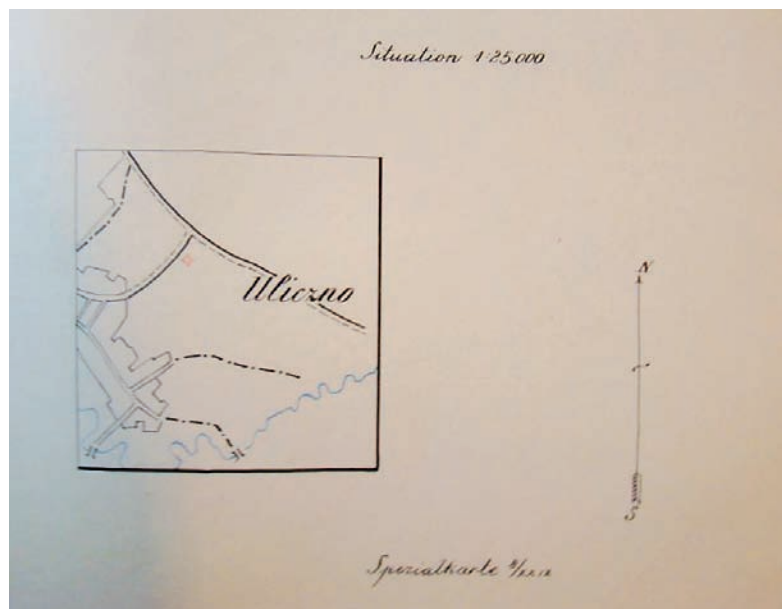

Fot. 22. Miejsce pochówku nr 4 / s.p. w skali 1:200 000 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23.

Фото 22. Місце № 4/s.p. із масштабом поховань 1:200 000 із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

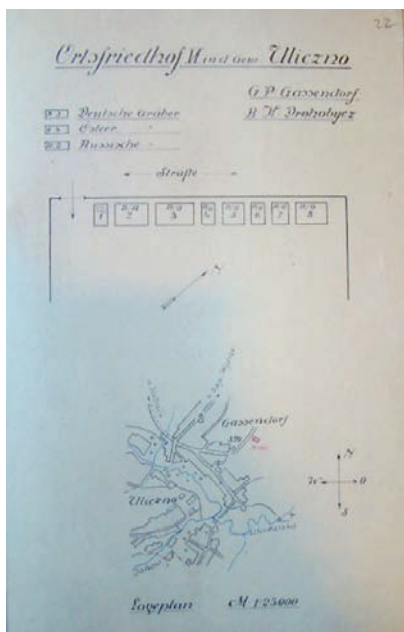

Fot. 23. Mapa stanowiska pochówku nr 4 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23.

Фото 23. Мапа місця № 4 поховань із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

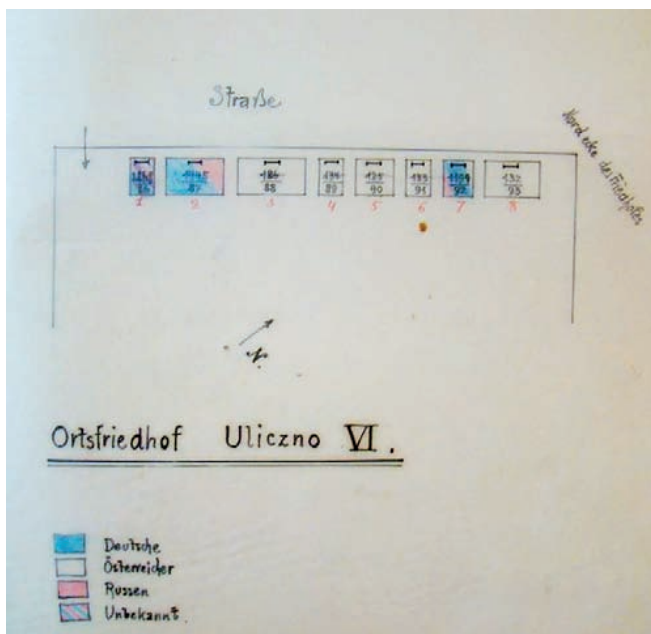

Fot. 24. Miejsce pochówku nr 6 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23.

Фото 24. Місце № 6 поховань із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

Fot. 25. Mapa miejsca pochówku w skali 1:25 000 z planu sytuacyjnego pochówku wojсковych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23.

Фото 25. Мапа місця поховань із масштабом 1:25 000 із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

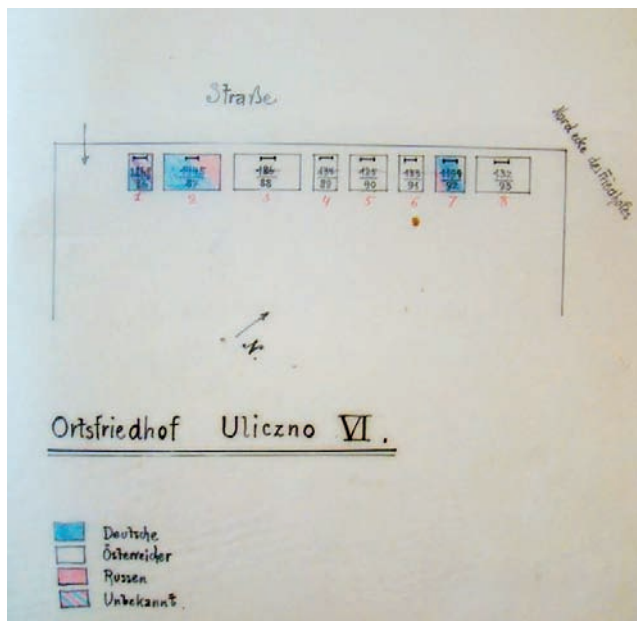
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

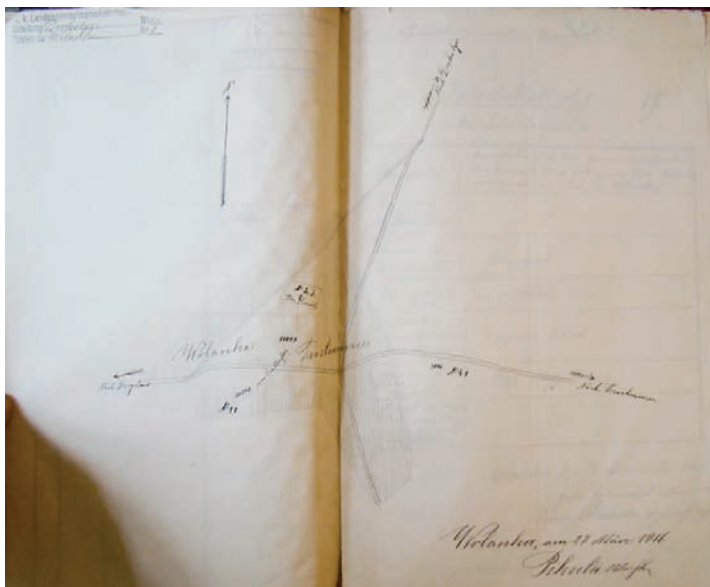
Fot. 26. Miejsca pochówku według cech narodowych Niemców, Austriaków, Rosjan i Ukraińców z planu sytuacyjnego pochówku wojсковych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23.

Фото 26. Місця поховань за національними ознаками німців, австрійців, росіян і українців із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23.

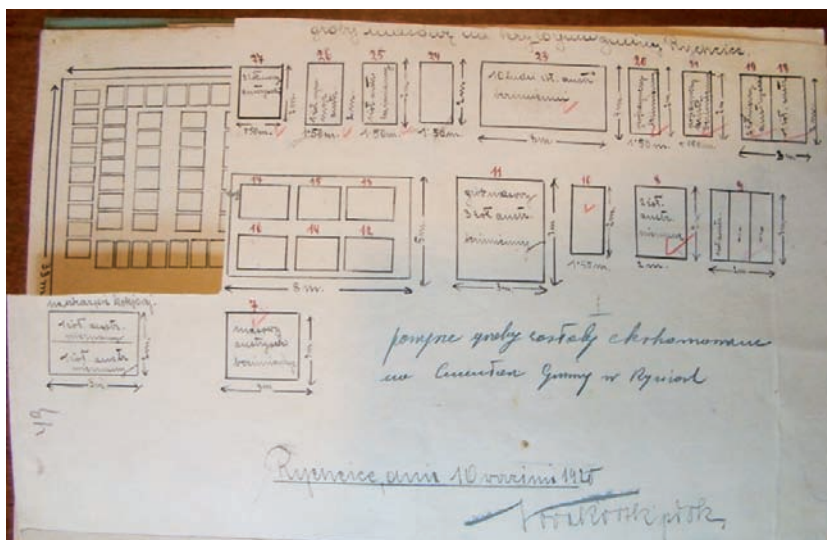

Fot. 27. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w dniu 27 marca 1916 r. we wsi Tustanowice koło Borysławia na podstawie materiałów kontroli polskiej w dniach 2–17 października 1925 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 46.

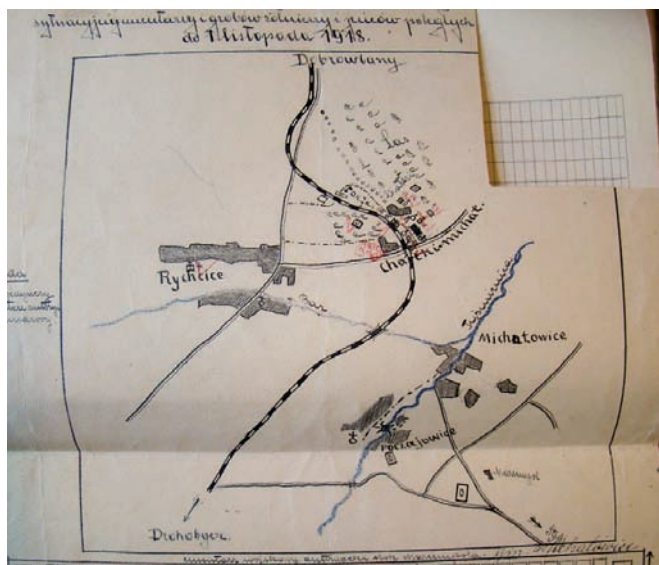
Фото 27. Ситуативний план військових поховань 27 березня 1916 року в селі Тустановичі коло Борислава за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 46.

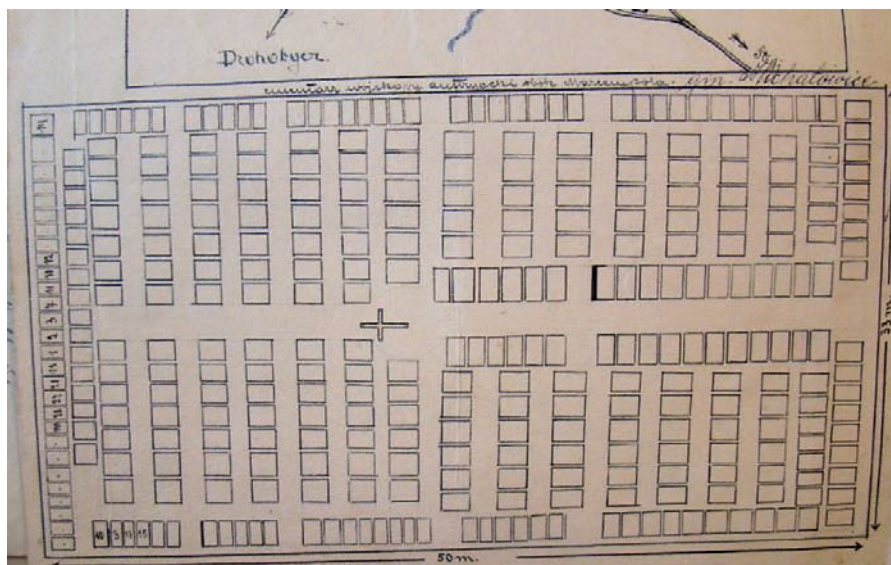
Fot. 28. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Rychnice
Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 49.

Фото 28. Ситуативний план військових поховань 1916 р. в селі Рихтичі
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 49.

Fot. 29. Mapa z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Richticze
 Źródło: DAŁO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 49.

Фото 29. Карта із ситуативного плану військових поховань 1916 р. в селі Рихтичі
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 49.

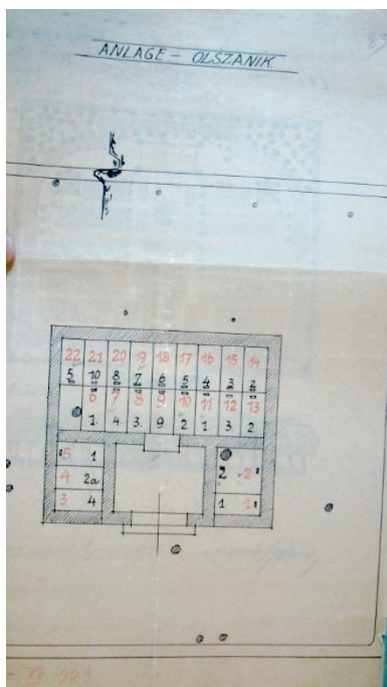

Fot. 30. Miejsca pochówku z numerami z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych w 1916 r.
 we wsi Richticze

Źródło: DAŁO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 49.

Фото 30. Місця поховань із номерами із ситуативного плану військових поховань 1916 р.
 в селі Рихтичі

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 49.

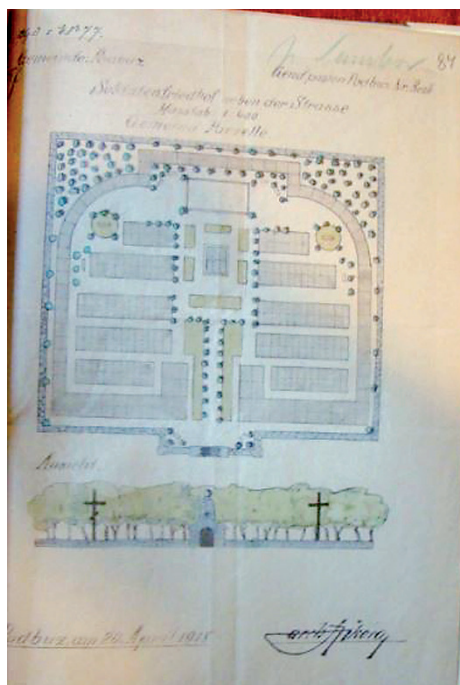

Fot. 31. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Wilszanik na podstawie materiałów kontroli polskiej z 1 grudnia 1923 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 83.

Фото 31. Ситуативний план військових поховань 1916 р. в селі Вільшаник за матеріалами польської ревізії 1 грудня 1923 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 83.

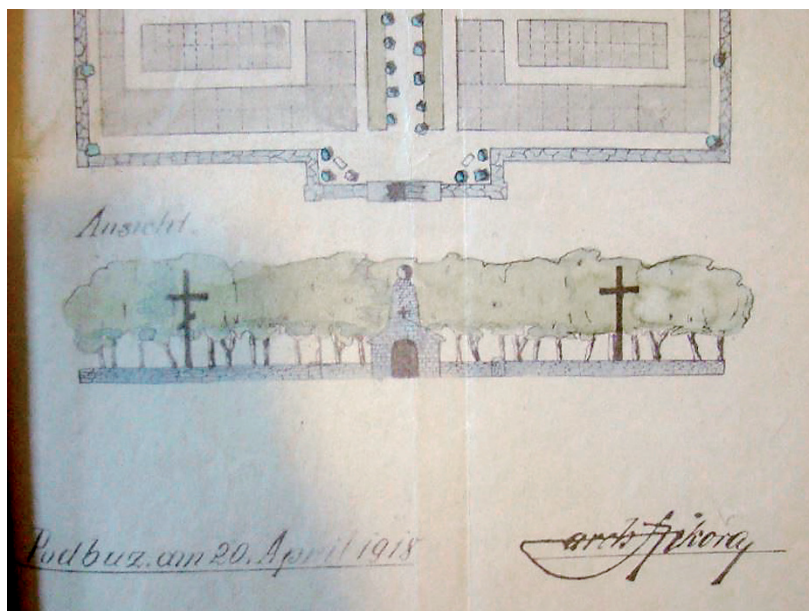

Fot. 32. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Pidbuż

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886.

Фото 32. Ситуативний план військових поховань 1916 р. в селі Підбуж

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886.

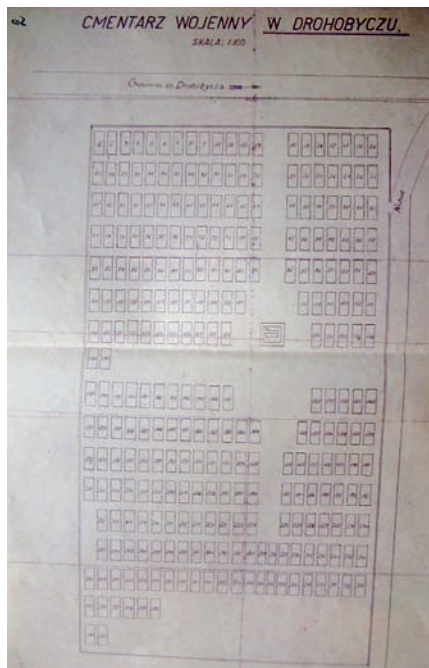

Fot. 33. Rysunek bramy wjazdowej na cmentarz we wsi Podbuz z planu sytuacyjnego pochówku wojskowego z 1916 r.

Źródło: DAŁO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886.

Фото 33. Рисунок в'їзної брами на цвинтар в селі Підбуз із ситуативного плану військових поховань 1916 р.

Джерело: DAŁO. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886.

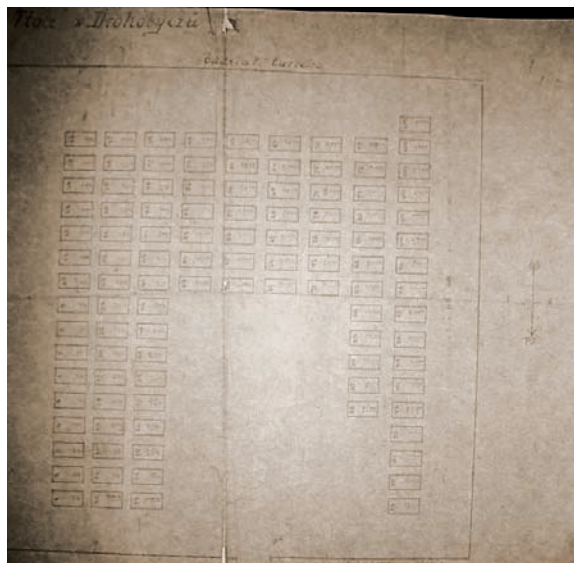

Fot. 34. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych niemieckich i tureckich w 1916 r. w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli z 1 grudnia 1923 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1842 – Ark. 83.

Фото 34. Ситуативний план німецьких і турецьких військових поховань 1916 року в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 1 грудня 1923 р.

Джерело: DAŁO. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1842. – Арк. 83.

Fot. 35. Miejsce pochówku nr 2 według planu sytuacyjnego niemieckich i tureckich pochówków wojskowych z 1916 r. w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli z 1 grudnia 1923 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1842. – Łuk. 83.

Фото 35. Місце поховань № 2 за даними ситуативного плану німецьких і турецьких військових поховань 1916 року в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 1 грудня 1923 р.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1842. – Арк. 83.

Fot. 36. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. w Drohobyczu na Zalissiu

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 3766.

Фото 36. Ситуативний план військових поховань 1916 року в Дрогобичі на Заліссю

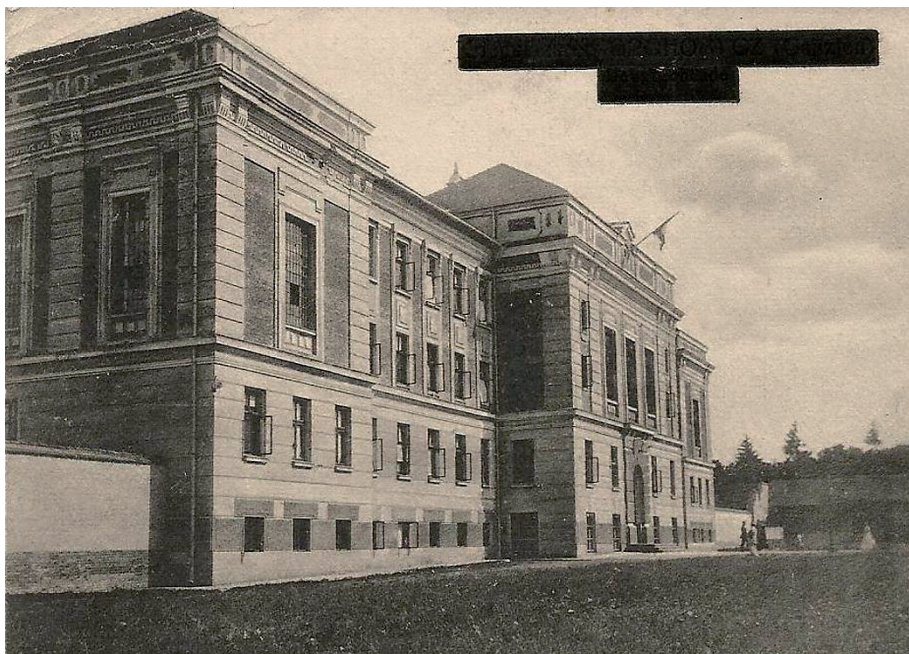
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 3766.

Fot. 37. Niepodpisane zdjęcie armii austriackiej 15 września 1916 r. w Drohobyczu
Фото 37. Непідписане фото військових австрійської армії 15 вересня 1916 р. в Дрогобичі

Fot. 38. Ruiny Rynku w Drohobyczu. Poczta datowana na 14 października 1916 r.
Фото 38. Площа ринок міста Дрогобича в руїні. Поштівка датована 14 жовтня 1916 р.

Fot. 39. Zdjęcie niemieckiego szpitala w austriackim więzieniu przy ulicy Truskawieckiej w Drohobyczu. Poczтівка 1916 r.

Фото 39. Фото німецького шпиталю у приміщенні австрійської тюрми по вулиці Трускавецькій в Дрогобичі. Поштівка 1916 р.

Fot. 40. Pomnik „Rycerza w zbroi”

(z żelaza) wzniesiony na rynku na cześć zwycięstwa austriackiej armii imperialistycznej nad rosyjską 14 maja 1916 roku oraz wyzwolenia miasta i powiatu

Фото 40. Пам’ятник «Лицарю в зброї»

(в залізі) встановленого на площі ринок на честь перемоги австрійської імпералістичної армії над російською 14 травня 1916 р. на честь визволення міста та повіту

Fot. 41. Pomnik „Rycerza w zbroi” (z żelaza) pod łukowatym lub krytym altanką skwerem na placu ku czci zwycięstwa austriackiej armii imperialistycznej nad rosyjską 14 maja 1916 r. Na cześć wyzwolenia miasta i powiatu

Фото 41. Пам’ятник «Лицарю в збруї» (в залізі) під арковим або альтанковим накриттям встановленого на площі ринок на честь перемоги австрійської імпералістичної армії над російською 14 травня 1916 р. на честь визволення міста та повіту

Fot. 42. Żołnierze armii austriackiej przed nieznanym domem w Drohobyczu. Zdjęcie z 1916 r.

Фото 42. Військові австрійської армії біля невідомого будинку в Дрогобичі. Фото 1916 р.

Fot. 43. Pocztówka z panoramą rynku w Drohobyczu w 1916 r. Zdjęcia pocztówek drukarni L. Rosensteina 1915–1917 r.

Фото 43. Поштівка із панорамою площі ринок в Дрогобичі у 1916 р. Фото поштівок друкарні Л. Розенштайна 1915–1917 рр.

Fot. 44. Pomieszczenia wewnętrzne polowego szpitala garnizonowego w Drohobyczu na terenie więzienia „Brygidki” przy ul. Truskawieckiej. 1916 r.

Фото 44. Внутрішні приміщення польового гарнізонного шпиталю в Дрогобичі на території в'язниці «Бригідки» по вул. Трускавецькій. 1916 р.

Fot. 45. Galicyjska posiadłość wiejska w okolicach Drohobycza. Sierpień 1916. Fot. W. Sadowy

Фото 45. Галицька сільська садиба в околицях Дрогобича. Серпень 1916 р.
Фото за В. Садовим

Fot. 46. W drodze do szybów naftowych. Drohobycz, sierpień 1916. Fot. W. Sadowy

Фото 46. Дорогою до нафтових свердловин. Дрогобич, серпень 1916 р. Фото за В. Садовим

Fot. 47. Rolnictwo w Drohobyczu w 1916 r. Fot. W. Sadowy

Фото 47. Сільське господарство в Дрогобичі 1916 р. Фото за В. Садовим

Fot. 48. Stróż Jan Cjurlik (pseudonim Nowiński)
z 1 Pułku Ułanów Legionu Polskiego.
Pocztówka 1916 r.

Фото 48. Вахтмістр Ян Цюрлік
(псевдо Новинський) 1-го полку уланів
польського легіону. Поштівка 1916 р.

Fot. 49. Kondukt pogrzebowy szpitala garnizonowego w Drohobyczu na ul. Truskawieckiej na cmentarzu koło więzienia w 1916 r.

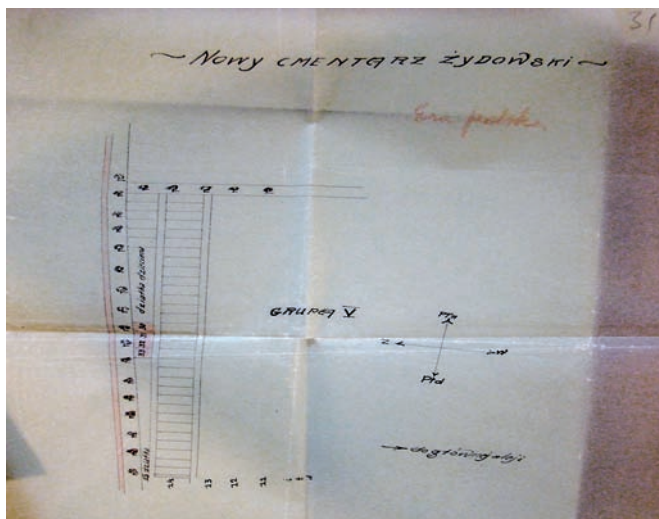
Фото 49. Поховальна процесія гарнізонного шпиталю в Дрогобичі по вул. Трускавецькій на цвинтарі біля в'язниці у 1916 р.

Fot. 50. Pogrzeb na terenie cmentarza przy niemieckim szpitalu garnizonowym przy ul. Truskawieckiej w Drohobyczu 1916 r.

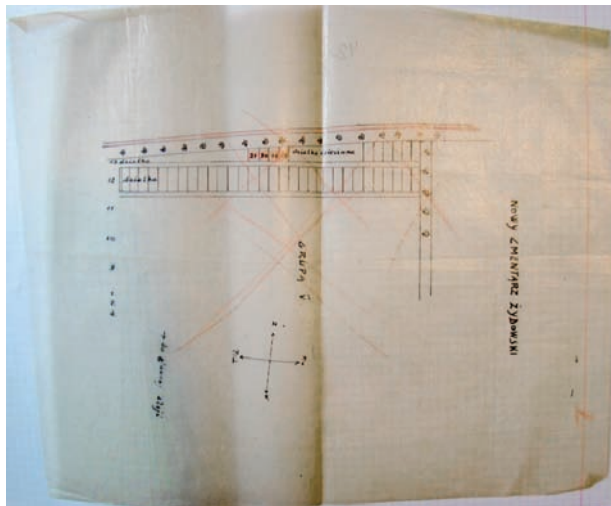
Фото 50. Похорон на території цвинтаря біля німецького гарнізонного шпиталю в'язниці по вул. Трускавецькій в Дрогобичі 1916 р.

1917

Fot. 1. Plan sytuacyjny i rysunek pochówku wojskowych w 1917 r. na cmentarzu żydowskim w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 8 stycznia 1927 r.–4 listopada 1929 r. Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 2419.

Фото 1. Ситуативний план і рисунок військових поховань 1917 року на єврейському цвинтарі в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 8 січня 1927–4 листопада 1929 року. Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 2419.

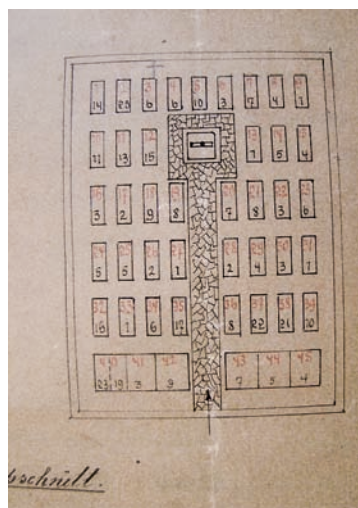
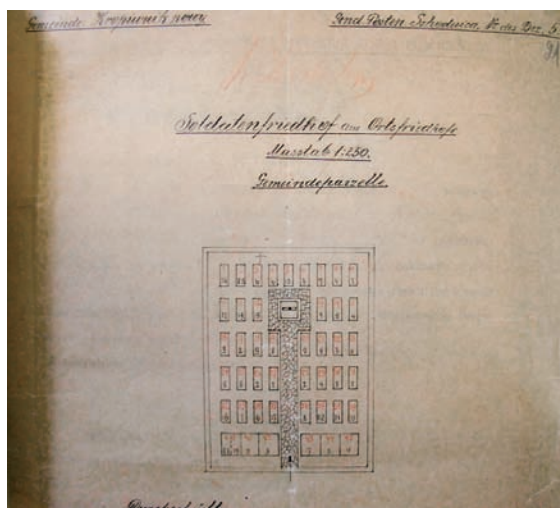

Fot. 2. Drugi egzemplarz planu sytuacyjnego i rysunku pochówku wojskowych z 1917 r. na cmentarzu żydowskim w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 8 stycznia 1927 r.–4 listopada 1929 r.

Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 2419.

Фото 2. Друга копія ситуативного плану і рисунку військових поховань 1917 року на єврейському цвинтарі в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 8 січня 1927–4 листопада 1929 року.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 2419.

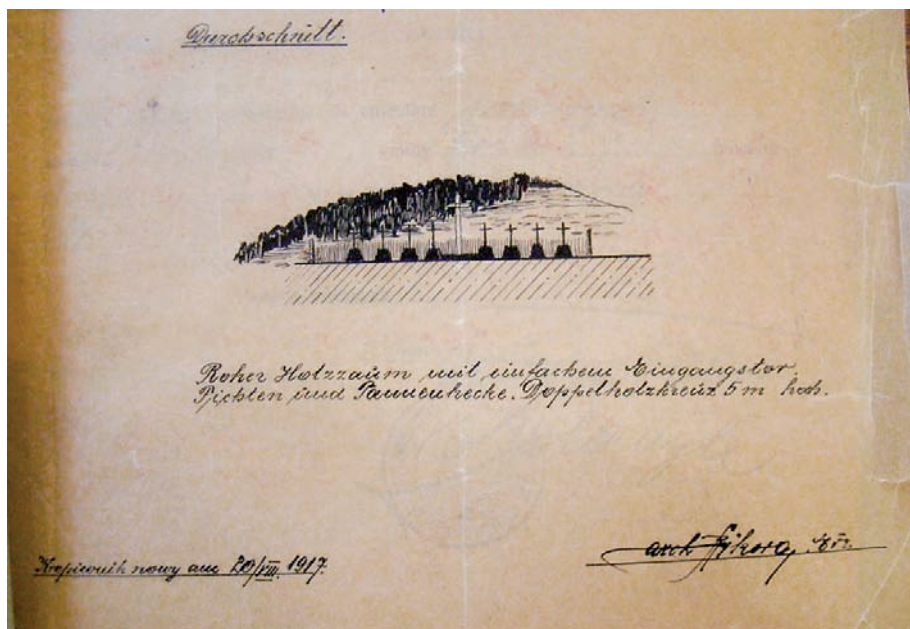

Fot. 3-3a. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1917 r. we wsi Nowy Kropiwnik na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 5–7 stycznia 1930 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 4524. – Ark. 21 (protokoły jednostki Podbużskiej).

Фото 3 -3а. Ситуативний план військових поховань 1917 року у селі Новий Кропивник за матеріалами польської ревізії 5-7 січня 1930 року.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 4524. – Арк. 21 (протоколи Підбузької частини).

Fot. 4. Rysunek pochówku wojskowych w 1917 r. we wsi Nowy Kropiwnik na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 5–7 stycznia 1930 r.

Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 4524. – Ark. 21 (protokoły jednostki Podbużskiej).

Фото 4. Рисунок військових поховань 1917 року у селі Новий Кропивник за матеріалами польської ревізії 5–7 січня 1930 року.

Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 4524. – Арк. 21 (протоколи Підбузької частини).

Fot. 5. Wielkanoc we wsi Uliczne. 1917 r.

Фото 5. Пасха в селі Уличне. 1917 р.

Fot. 6. Zdjęcie ukraińskich Strzelców Siczowych. Kapitan Iwan Kossak, ksiądz kapelan Andrij Ptepiurski, malarz Julian Bucmaniuk, pułkownik Grygorij Kossak, chorąży Wołodimir Swiderski, chorąży Wasyl Kossak. Pocztówka 1917 r.

Фото 6. Фотокартка Українських січових стрільців. Сотник Іван Косак, отець-капелан Андрій Птепюрський, маляр Юліан Буцманюк, полковник Григорій Косак, хорунжий Володимир Свидерський, хорунжий Василь Косак. Поштівка 1917 р.

Fot. 7. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Drohobyczu. Kartka pocztowa z 5 grudnia 1917 r.

Фото 7. Церква Воздвиження Чесного Хреста в Дрогобичі. Поштівка 5 грудня 1917 р.

Fot. 8. Pożar szybu naftowego w Borysławiu z boku Truskawca. 15 stycznia 1917 r.
Фото 8. Пожежа на нафтовому шибі Борислава з боку Трускавця. 15 січня 1917 р.

Austr. szpital pol. w żydowskim domu sierót Drohobycz.
 Österr. Feldspital im israelit. Waisenhaus in Drohobycz.

Fot. 9. Poczтівка з зображенням австрійського амбулаторіум воєськового на терені Дому Сирот Жыдовських в Дрогобичу з 1917 р.

Фото 9. Листівка із зображенням австрійського військового лазарету в приміщенні Будинку для єврейських сиріт міста Дрогобича 1917 р.

Fot. 10. Park rekreacyjny przed szpitalem tureckim w Drohobyczu w 1917 r.

Фото 10. Парк відпочинку навпроти турецького лазарету в Дрогобичі 1917 р.

Fot. 11. Pocztówka z 1917 r. z wizerunkiem wielkiego pochówku wojskowego w Drohobyczu

Фото 11. Поштівка 1917 р. із зображенням великого військового поховання в Дрогобичі

Fot. 12. Pocztówka z 1917 r. z wizerunkiem pochówku bezimiennego żołnierza

Фото 12. Поштівка 1917 р. із зображення поховання безіменного солдата

Fot. 13. Rynek w Drohobyczu z 1917 r.

Фото 13. Площа ринок в Дрогобичі 1917 р.

Fot. 14. Austriaccy żołnierze w szpitalu wojskowym w Drohobyczu. 1917 r.

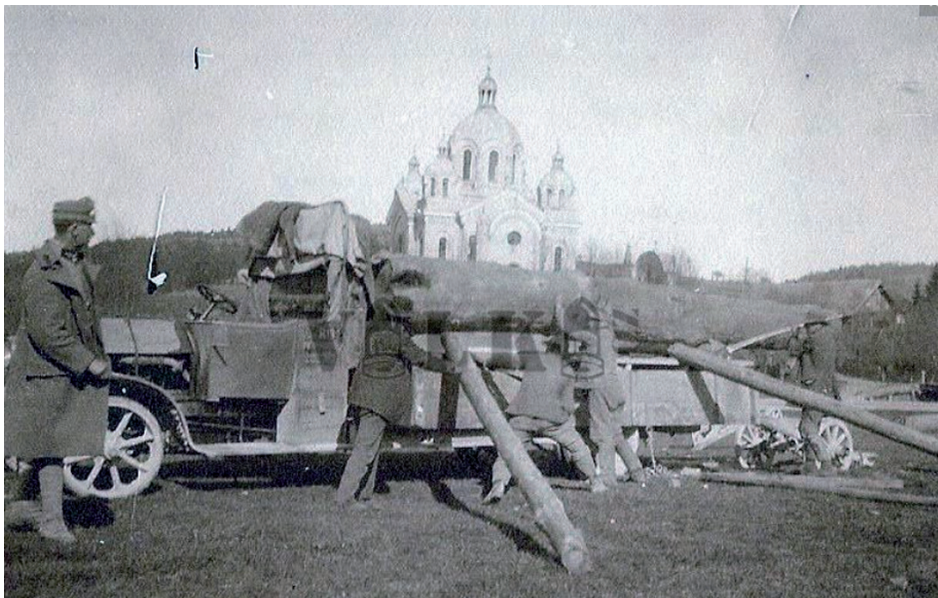
Фото 14. Австрійські солдати у воєнному лазареті міста Дрогобича. 1917 р.

Fot. 15. Dom i auto wojskowe w jednej ze wsi koło Drohobycza. Czerwiec 1917 r.

Zdjęcie z archiwum oberlejtanta Franza Aloisa Welza

Фото 15. Хата і авто військового в одному із сіл біля Дрогобича. Червень 1917 р. Фотографія з архіву обер-лейтенанта Франца Алоїза Вельца

Fot. 16. Kościół i polna kolumna we wsi Schodnica. Maj 1917 r.

Zdjęcie z archiwum podpułkownika Franza Aloisa Welza

Фото 16. Церква і польова автоколона села Східниця. Травень 1917 р.

Фотографія з архіву обер-лейтенанта Франца Алоїза Вельца

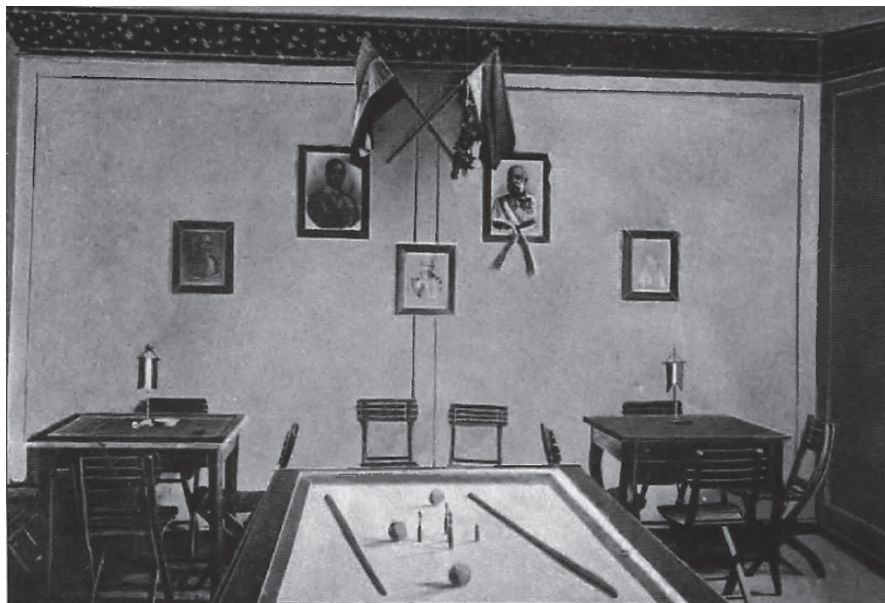
Fot. 17. Domczasowy dla żołnierzy niemieckich w Drohobyczu przy ul. Stryjskiej. Z albumu *Wzmianka o Drohobycz-Galicji*, Hanower (Niemcy), 1917 r.

Фото 17. Будинок відпочинку для німецьких солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.

Fot. 18. Czytelnia domu czasowego żołnierzy austriackich w Drohobyczu przy ul. Stryjskiej. Z albumu *Wzmianka o Drohobyczu-Galicji*, Hanower (Niemcy), 1917 r.

Фото 18. Читальний зал будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.

Fot. 19. Sala zabaw w domu wypoczynkowym żołnierzy austriackich w Drohobyczu przy ul. Stryjskiej. Z albumu *Wzmianka o Drohobyczu-Galicji*, Hanower (Niemcy), 1917 r.

Фото 19. Зал для ігор в будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.

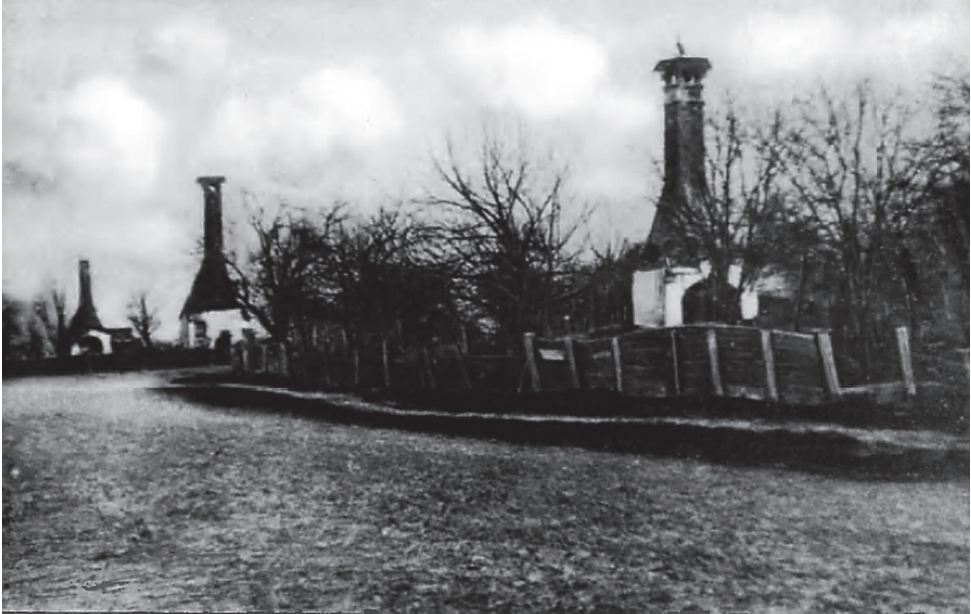
Fot. 20. Pokój finansisty wydatków wojskowych w domu wczasowym żołnierzy austriackich w Drohobyczu przy ul. Stryjskiej. Z albumu *Wzmianka o Drohobyczu-Galicji*, Hanower (Niemcy), 1917 r.

Фото 20. Кімната фінансиста військових витрат в будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.

Fot. 21. Salon fryzjerski w domu wczasowym żołnierzy austriackich w Drohobyczu przy ul. Stryjskiej. Z albumu *Wzmianka o Drohobyczu-Galicji*, Hanower (Niemcy), 1917 r.

Фото 21. Цирульня перукаря в будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.

Fot. 22. Kolonia niemiecka „Brygidki” („Korostów”) w okolicach Drohobycza.
Z Albumu *Wzmianka o Drohobyczu-Galicji*, Hanower (Niemcy), 1917 r.

Фото 22. Німецька колонія «Бригідки» («Коростів») в околицях Дрогобича.
З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.

Fot. 23. Drewniany most nad rzeką Tysmienicą w Drohobyczu, czerwiec 1917 (Fot. W. Sadowy)

Фото 23. Дерев'яний міст через річку Тисменицю в Дрогобичі, червень 1917 р.
(Фото за В. Садовим)

Fot. 24. Ulica Truskawiecka w Drohobyczu z widokiem na odnogę drogi „Na wzgórzu”, styczeń 1917 (Fot. W. Sadowy)

Фото 24. Вулиця Трускавецька в Дрогобичі з видом на дорожнє розгалуження «На Гірці», січень 1917 р. (Фото за В. Садовим)

Fot. 25. Ulica A. Mickiewicza w Drohobyczu. Pocztówka z wydawnictwa księgarni J. Pilpla 1917 r.

Фото 25. Вулиця А. Міцкевича в Дрогобичі. Поштівка видавництва книгарні Й. Пільпля 1917 р.

Fot. 26. Szeregowy USS Anton Kocko z braćmi (brat Wasyła Kocka i syn Iwana Kocka) ze wsi Młynki Szkolnikowe, między wsią Modrycze i Drohobyczem. Fotografia z 14 lutego 1917 r. z frontowym listem do rodziny na odwrocie

Фото 26. Рядовий УСС Антон Коцко із побратимами (брат Василя Коцка і син Івана Коцка) з присілку Млинки Шкільникові, що між селом Модричі і Дрогобичем. Фотографія 14 лютого 1917 р. із фронтовим листом для родини на звороті

Fot. 27. Wiejska rodzina Bojków koło chaty w okolicach Drohobycza. Matka z synem. 1917 r.

Фото 27. Сільська родина біля бойківської хати в околицях Дрогобича. Мати із сином. 1917 р.

Fot. 28. Kościół Św. Bartłomieja w Drohobyczu. Pocztówka z 1917 r.

Фото 28. Костьол Святого Варфоломія в Дрогобичі. Поштівка 1917 р.

Fot. 29. Pułkownik USS Grigorij Kossak. Poczтівка z 1917 r.
Фото 29. Полковник УСС Григорій Косак Поштівка 1917 р.

1918

Fot. 1. Austriacki szpital wojskowy w Państwowym Gimnazjum im Franciszka Józefa I.
Pocztówka z 1918 r.

Фото 1. Австрійський воєнний шпиталь у приміщенні державної гімназії ім. Франца Йосифа I.
Поштівка 1918 р.

Fot. 2. Dziedziniec Wojskowego Szpitala Garnizonowego na terenie drohobyckiego więzienia przy
ul. Truskawieckiej w 1918 r.

Фото 2. Дворик військового гарнізонного шпиталю на території Дрогобицької тюрми по вул.
Трускавецькій у 1918 р.

Fot. 3. Rynek w Drohobyczu z maja 1918 r.

Фото 3. Площа ринок в Дрогобичі у травні 1918 р.

Fot. 4. Polscy wojskowi i obrońcy miasta Borysława w listopadzie 1918 r. W centrum: por. Bolesław Czajkowski, inżynier, ppłk Stanisław Szczepanowski, 2. ppłk – Mieczysław Tyszkiewicz. Od lewej: 2. ppłk – Paweł Wójcikowski, kursant – Stawarski, kursant – Mercik

Фото 4. Польський військові та оборонці міста Борислава у листопаді 1918 р. У центрі: лейтенант – Болеслав Чайковський, інженер, підполковник – Станіслав Щепановський, 2-й підполковник – Мечислав Тишкевич. Зліва: 2-й підполковник – Павел Войціковський, курсант – Ставарський, курсант – Мерсік

Fot. 5. Drohobycka mała Synagoga. Pocztówka z trójjęzycznym napisem z czasów ukrainizacji w 1918 r.

Фото 5. Дрогобицька мала синагога. Поштівка із трьохмовним написом часів українізації у 1918 р.

Fot. 6. Mały targ w Drohobyczu. Maj 1918 r.

Фото 6. Малий ринок в Дрогобичі. Травень 1918 р.

Fot. 7. Ukraińscy Strzelcy Siczowi w Borysławiu. W centrum – koszowy Filip Lewicki. Grudzień 1918 r.

Фото 7. Українські січові стрільці в Бориславі. В центрі – кошовий Пилип Левицький. Грудень 1918 р.

Fot. 8. Kapitan Ukraińskich Strzelców Siczowych Iwan Kossak. Pocztówka 1918 r.

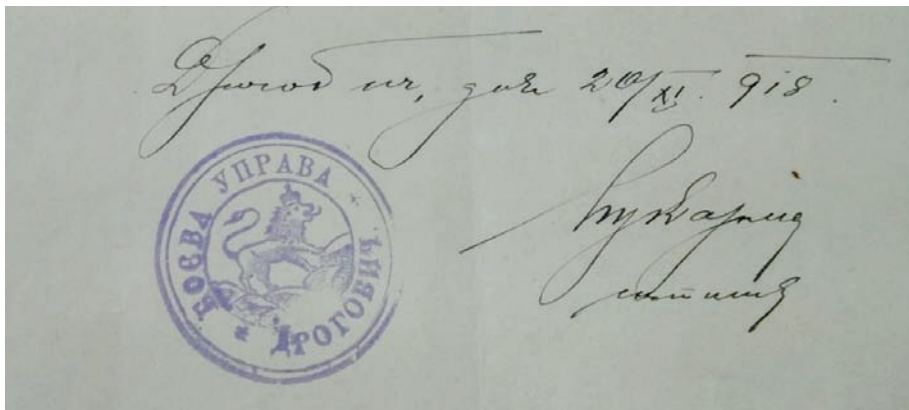
Фото 8. Сотник Українських січових стрільців Іван Косак. Поштівка 1918 р.

Fot. 9. Oficer USS Petro Seniw (ur. 1895) ze wsi Młynki Szkolnikowe, między wsią Modrycze i Drohobyczem. 1918 r.

Фото 9. Офіцер УСС Петро Сенів (1895 року народження) із присілку Млиники Шкільникові, що між селом Модричі і Дрогобичем. 1918 р.

1919

Fot. 1. Pieczęć Dowództwa Bojowego epoki ZURL miasta Drohobycza przyłożona na zezwoleniu Komendanta Dowództwa Bojowego Drohobycza kpt. Ukarmy dla Grigorija Chodacznikowa na poślubienie z Osipą Piszkanówną z dnia 20 listopada 1919 r.

Źródło: Dział zbiorów Muzeum „Drohobyczczyzna”. – F. Arch. – Nr ref. 5406. – 1 ark.

Фото 1. Печатка Бойової управи епохи ЗУНР міста Дрогобича на дозволі коменданта Бойової Управи Дрогобича сотника Укарми про дозвіл на шлюб Гриневі Ходачникові з Осипою Пішканівною від 20 листопада 1919 р.

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5406. – 1 арк.

Fot. 2. Pieczęć Państwowego Komisariatu Powiatowego w Drohobyczu z okresu rządów ZURL na piśmie komisarza Drohobycza A. Gorbaczewskiego o zezwoleniu na małżeństwo między chorążym Piotrem Nowosilskim i Emilią Uniatycką, Drohobycz, 15 stycznia 1919 r.

Źródło: Dział zbiorów Muzeum Drohobycznego. – F. Arch. – Nr ref. 5407. – 1 ark.

Фото 2. Печатка Державного повітового комісаріату в Дрогобичі періоду уряду ЗУНР на повідомленні комісара Дрогобича А. Горбачевського про дозвіл на шлюб між хорунжим Петром Новосільським і Емілією Унятицькою, Дрогобич, 15 січня 1919 р.

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5407. – 1 арк.

Fot. 3. Obwieszczenie ukraińskiej Rady Narodowej miasta Drohobycza o wiecu ludowym, który odbędzie się 22 stycznia 1919 r. na Rynku

Фото 3. Оголошення Української Національної Ради міста Дрогобича про загальне народне віче, яке відбуватиметься 22 січня 1919 р. на площі ринок

Fot. 4. Polski porucznik i kierownik kampanii boryslawskiej w maju 1919 r. Stanisław Maczek, który w okresie międzywojennym otrzymał stopień generała

Фото 4. Польський поручник і керівник бориславської кампанії у травні у 1919 р. Станіслав Мачек, який у міжвоєнний період отримав звання генерала

Fot. 5. Oddział III Korpusu Ukraińskiej Armii Halickiej w Stryju. Styczeń 1919 r.

Фото 5. Команда Третього корпусу Української галицької армії в Стрию. Січень 1919 р.

Zdjęcia z lat: 1914–1918; 1915–1916; 1916–1918; 1917–1918; 1918–1919; 1920

Фото літ: 1914–1918; 1915–1916; 1916–1918; 1917–1918; 1918–1919; 1920

Fot. 1. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918
Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Фото 1. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.

Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194/
Kriegsvermessung Abt. 3.

Fot. 2. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt.
3. Wyciąg z dokumentu.

Фото 2. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.
Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194/
Kriegsvermessung Abt. 3. Вирізка.

Fot. 3. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt.
3. Wyciąg z dokumentu.

Фото 3. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.
Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194/
Kriegsvermessung Abt. 3. Вирізка.

Fot. 4. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3. Wyciąg z dokumentu.

Фото 4. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.
Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3. Вирізка.

Fot. 5. Zdjęcie okolic Drohobycza z widokiem na rafinerię „Polmin” z archiwum fotograficznego komendy wojskowej prasy w Wiedniu 1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591201 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Фото 5. Фото околиць Дрогобича з видом на рафінерію «Польмін» із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.

Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591201 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Fot. 6. Zdjęcie dawnych pozycji rosyjskich i okopów wzdłuż linii kolejowej w kierunku Górnych Gajów z archiwum fotograficznego dowództwa prasy wojskowej w Wiedniu 1914–1918

Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Фото 6. Фото колишній російський позицій і траншей вздовж залізничної колії у напрямку Верхніх Гаїв із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.

Джерело: Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Fot. 7. Dom dla jeńców wojennych na terenie więzienia w Drohobyczu przy ulicy Truskawieckiej. Lata 1915–1916

Фото 7. Будинок для військовополонених на території в'язниці в Дрогобичі по вулиці Трускавецькій. 1915–1916 рр.

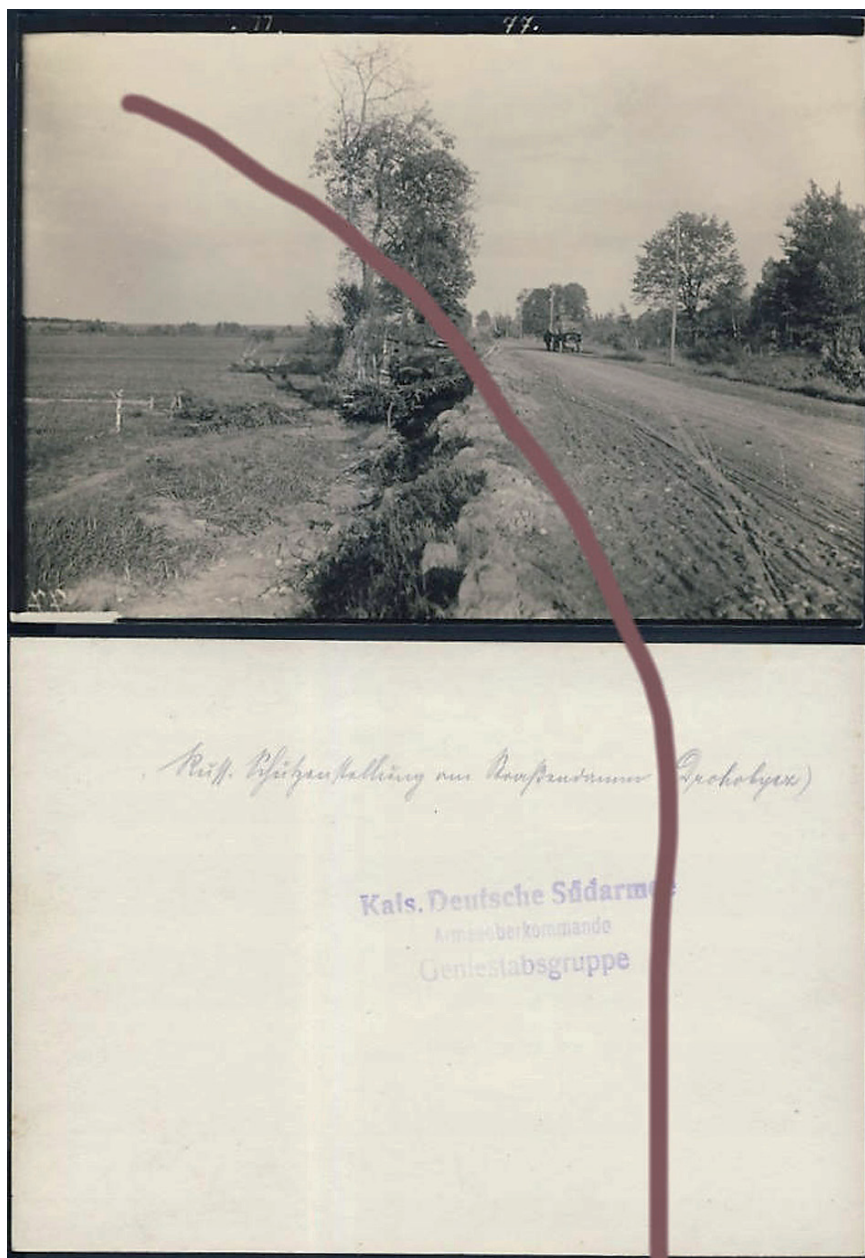

Fot. 8. Zdjęcie dawnych rosyjskich pozycji i okopów wzdłuż linii kolejowej w kierunku Górnych Gajów z archiwum fotograficznego dowództwa prasy wojskowej w Wiedniu 1914–1918

Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Фото 8. Фото колишній російський позицій і траншей вздовж залізничної колії у напрямку Верхніх Гаїв із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.

Джерело: Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Fot. 9. Zdjęcie dawnych rosyjskich pozycji i okopów wzdłuż linii kolejowej w kierunku Górnych Gajów z archiwum fotograficznego dowództwa prasy wojskowej w Wiedniu 1914–1918

Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Фото 9. Фото колишній російський позицій і траншей вздовж залізничної колії у напрямку Верхніх Гаїв із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр.

Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.

Fot. 10. Rynek w Drohobyczu lata 1916–1918

Фото 10. Площа ринок в Дрогобичі 1916–1918 рр.

Fot. 11. Petro Franko z mieczem w dłoni, syn ukraińskiego geniusza Iwana Franki. Salon fotograficzny miasta Stanisławowa „J. Iltis” przy ulicy Belwederskiej, lata 1915–1916

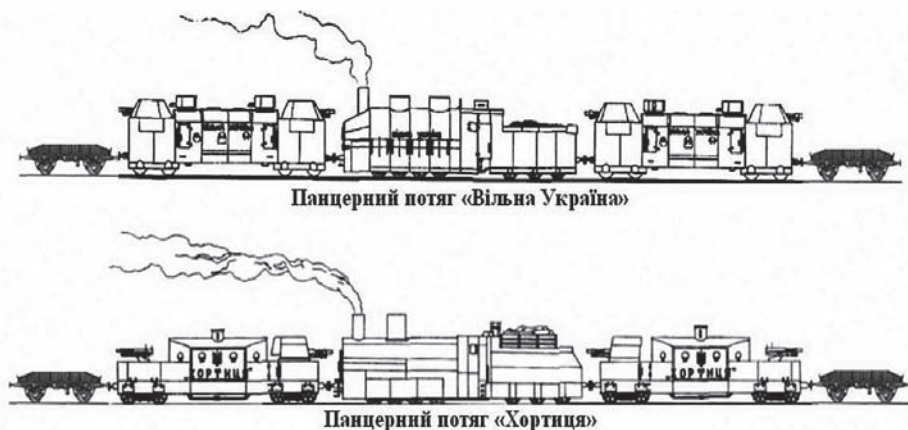
Фото 11. Петро Франко із шаблею в руках, син українського генія Івана Франка. Фотосалон міста Станіславова «J. Iltis» по вул. Бельведерській, 1915–1916 рр.

Deutsches Kriegslazarett mit Heldenfriedhof

Fot. 12. Niemiecki szpital i cmentarz wojenny w pobliżu więzienia przy ul. Truskawieckiej w Drohobyczu 1917–1918 r.

Фото 12. Німецький шпиталь і військовий цвинтар біля в'язниці по вул. Трускавецькій в Дрогобичі 1917–1918 рр.

Панцерний потяг «Вільна Україна»

Панцерний потяг «Хортиця»

Fot. 13. Schematy typowych pociągów pancernych URL i UGA w latach 1918–1919

Фото 13. Схеми типових бронепотягів УНР і УГА у 1918–1919 р.

Fot. 14. Dom Lauterbacha. Zdjęcie zostało zrobione z balkonu domu, w którym mieściło się drugie kino miejskie „Wanda”. Początek lat dwudziestych

Фото 14. Кам'яниця Ляутербахів. Фото виконане з балкона будинку, у якому містився другий міський кінотеатр «Ванда». Початок 1920-х років

Fot. 15. Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w Drohobycz, gdzie w 1914 r. miał miejsce pogrom Kozaków Dońskich. Pocztówka z początku XX wieku

Фото 15. Гімназія ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі у якій відбувся погром донського козацтва у 1914 р. Поштівка початку XX ст.

Fot. 16. Współczesne miejsce pochówku pod magazynami i na terenie jednostki wojskowej na ul. Truskawieckiej, niedaleko więzienia

Фото 16. Сучасне місце залягання поховань під складами та території військової частини по вул. Трускавецькій, біля тюрми

Fot. 17. Nowoczesne miejsce pochówku na terenie drohobyckiego kompleksu rekreacyjnego „Zalissia”

Фото 17. Сучасне місце залягання поховань на території дрогобицького відпочинкового комплексу «Залісся»

Spis – wykaz dokumentów

Список – перелік документів

Nr 1–35. Dokumenty tajnej teczki rosyjskiego kapitana Aleksieja Tilla o prześladowaniach gminy i duchowieństwa powiatu drohobyckiego w 1915 r. ze zbiorów Archiwum Państwowego Obwodu Lwowskiego.

№ 1–35. Документи секретної папки російського капітана Олексія Тілла про переслідування громади і духовенства Дрогобицького повіту у 1915 р. з фондів Державного архіву Львівської області.

Nr 36–71. Dokumenty archiwalne Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego poświęcone wydarzeniom I wojny światowej 1914–1917 na Ziemi Drohobyckiej z Działu Funduszy Muzeum „Drohobyczczyzna”.

№ 36–71. Документи архіву Української греко-католицької церкви присвячені подіям Першої світової війни 1914–1917 рр. на теренах Дрогобиччини з Відділу фондів Музею «Дрогобиччина».

Nr 72. Raport inżyniera górnictwa G. Markowskiego do Generalnego Gubernatora w sprawie przemysłu solnego w Galicji. Lwów, 20 października 1914 r.

№ 72. Доповідна записка гірничого інженера Г. Марковського Генеральному губернатору про соляну промисловість в Галичині. Львів, 20 жовтня 1914 р.

Nr 73. Opis drohobyckiej fabryki soli, sporządzony przez inżyniera górnictwa G. Markowskiego jako załącznik do notatki. 5 listopada 1914, Drohobycz.

№ 73. Опис дрогобицького соляного заводу укладений гірничим інженером Г. Марковським, як додаток записки. 5 листопада 1914 р., м. Дрогобич.

Nr 74. Zawiadomienie dziennikarzy gazety „Dzielo” o wiecu powiatowym w Drohobyczu pod przewodnictwem dra Gorbaczewskiego, 6 października 1918 r.

№ 74. Повідомлення журналістів газети «Діло» про повітове віче в Дрогобичі під проводом д-ра Горбачевського, 6 жовтня 1918 р.

Nr 75. Odezwa byłego ambasadora Siemiona Wityka do Parlamentu Wiedeńskiego w imieniu Rządu Okręgowego ZURL w Drohobyczu skierowana do polskich mieszkańców i robotników Borysławia, Tustanowicz i okolic z żądaniem przejścia na stronę władz ukraińskich i złożenia broni, Drohobycz, 7 listopada 1918 r.

№ 75. Звернення колишнього посла до Віденського парламенту Семена Вітика від імені Окружного уряду ЗУНР в Дрогобичі до польських жителів і робітників Борислава, Тустанович і околиць з вимогою перейти на бік української влади і скласти зброю, Дрогобич, 7 листопада 1918 р.

Nr 76. Zawiadomienie przedstawiciela Ukraińskiej Rady Narodowej Fiodora Pidgoreckiego o sytuacji w Borysławiu i Stryju, 8 listopada 1918 r.

№ 76. Повідомлення представника Української національної ради Федора Підгорецького про становище в Бориславі і Стрию, 8 листопада 1918 р.

Nr 77. Przepustka Rozalii Kribel zatwierdzona przez porucznika jednostki wojskowej miasta Drohobycza Wasyla Kocedana, Drohobycz, 8 listopada 1918 r.

№ 77. Перепустка Розалії Крібель стверджена поручником віськової команди міста Дрогобича Василем Коцеданом, Дрогобич, 8 листопада 1918 р.

Nr 78. Przepustka Rozalii Kribel zatwierdzona przez porucznika jednostki wojskowej miasta Drohobycza Wasyla Kocedana, Drohobycz, 8 listopada 1918 r.

№ 78. Перепустка Розалії Крібель стверджена поручником віськової команди міста Дрогобича Василем Коцеданом, Дрогобич, 8 листопада 1918 р.

Nr 79. Uroczysty apel pracowników gazety „Drohobycki Listok” reprezentowanego przez redaktora Iwana Kalinowicza, a także Ukraińskiej Rady Narodowej i Administracji Wojskowej Drohobycza z okazji listopadowego powstania i proklamowania niepodległego wolnego państwa, Drohobycz, 12 listopada 1918 r.

№ 79. Урочисте звернення колективу газети «Дрогобицький листок» в особі редактора Івана Калиновича, а також Української національної ради та Бойової управи міста Дрогобича з нагоди листопадового чину і проголошення самостійної вільної держави, Дрогобич, 12 листопада 1918 р.

Nr 80. Administracja Zarządu Ukraińskiej Rady Narodowej i Tymczasowi Administratorzy Rządów miasta Drohobycza, 12.11.1918 r.

№ 80. Адміністрація Управи Української Національної ради та тимчасових управителів урядів міста Дрогобича, 12 листопада 1918 р.

Nr 81. Zawiadomienie informacyjne redakcji „Drohobycki Listok” o uzyskaniu przez Ukraińców władzy na terenie Drohobyczczyzny, Drohobycz, 12 listopada 1918 r.

№ 81. Інформаційне повідомлення редакції «Дрогобицький листок» про здобуття українцями влади на теренах Дрогобиччини, Дрогобич, 12 листопада 1918 р.

Nr 82. Rozporządzenie atamana Witowskiego i Okręgowego atamana Grigoria Kossaka Państwowego Sekretariatu Stanu do Spraw Wojskowych ZURL o częściowej mobilizacji, Lwów, 13 listopada 1919 r.

№ 82. Розпорядження отамана Вітовського і окружного отамана Гриця Коссака Державного секретаріату військових справ ЗУНР про частинну мобілізацію, Львів, 13 листопада 1919 р.

Nr 83. Spis członków Ukraińskiej Rady Narodowej (z przedstawicielami regionu Drohobycza), 14 listopada 1918 r.

№ 83. Список членів Української національної ради (із представниками від Дрогобиччини), 14 листопада 1918 р.

Nr 84. Wypis odręcznej notatki członka Rady Narodowej Ukrainy ks. Aleksandra Stefanowicza o wydarzeniach we Lwowie 1–22 listopada 1918 r., w szczególności o zaprzysiężeniu państwowego Sekretariatu.

№ 84. Витяг з рукописної замітки члена Української національної ради о. Олександра Стефановича про події у Львові 1–22 листопада 1918 р. і зокрема про присягу державного секретаріату.

Nr 85. Opis sytuacji rządowej w miastach i wsiach Galicji „W drodze z Galicji Zachodniej do Lwowa” sporządzany dla gazety „Dzielo” przez nieznanego prawnika, 15 listopada 1918 r.

№ 85. Опис урядової ситуації в містах і селах Галичини «По дорозі з західної Галичини до Львова» укладений невідомим адвокатом для газети «Діло», 15 листопада 1918 р.

Nr 86. Informacja gazety „Dzielo” o posiedzeniu Ukraińskiej Rady Narodowej w dniach 14 i 15 listopada 1918 r. oraz udziale przedstawicieli obwodów stryjskiego i drohobyckiego.

№ 86. Інформація газети «Діло» про засідання Української національної ради від 14 і 15 листопада 1918 р. та участь у ній представників від Стрийщини і Дрогобиччини.

Nr 87. Zawiadomienie gazety „Drohobycki Listok” w sprawie mianowania pułkownika Kossaka na dowódcę okręgu wojskowego Stryj, Drohobycz, 18 listopada 1918 r.

№ 87. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про призначення полковника Коссака командантом воєнного округу Стрий. – Дрогобич, 18 листопада 1918 р.

Nr 88. Zawiadomienie gazety „Drohobycki Listok” o zabójstwie mieszkańca Nagujewicz Stepana Jakubowskiego podczas walk o region borysławski, Drohobycz, 18 listopada 1918 r.

№ 88. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про вбивство мешканця Нагужевич Степана Якубовського під час боїв за Бориславський регіон, Дрогобич, 18 листопада 1918 р.

Nr 89. Wyciąg z Rozkazu nr 3 Komendy Ukraińskiej Żandarmerii Państwowej (podpisany przez por. Szczypajla i atamana Indyszewskiego) w sprawie podziału terytorium ZURL na obwody i strukturę organizacyjną żandarmerii, nie wcześniej niż 19 listopada 1918 r.

№ 89. Витяг з Наказу № 3 команди Української державної жандармерії (за підписом поручика Щипайла і отамана Індишевського) про поділ території ЗУНР на області та організаційну структуру жандармерії, не раніше 19 листопада 1918 р.

Nr 90. Zezwolenie komendanta Dowództwa Bojowego Drohobycza kpt. Ukarmy na zawarcie związku małżeńskiego Grigoria Chodacznikowa z Osipą Piszkanówną, Drohobycz, 20 listopada 1919 r.

№ 90. Дозвіл коменданта Бойової Управи Дрогобича сотника Укарми про дозвіл на шлюб Гриневі Ходачникові з Осипою Пішканівною, Дрогобич, 20 листопада 1919 р.

Nr 91. Artykuł do redakcji gazety „Dzielo” w sprawie zarządzania w Gorodku i stosunkach z Drohobyczem, 22 listopada 1918 r.

№ 91. Допис у редакцію газети „Діло” про урядування в Городку та взаємини із Дрогобичем, 22 листопада 1918 р.

Nr 92. Artykuł dr. Kisilewskiego dla gazety „Dzielo” o przebiegu wydarzeń listopadowych w powiecie gorodockim, ze wskazaniem roli Drohobycza, listopad 1918 r.

№ 92. Стаття Др. Кисілевського для газети «діло» про хід листопадових подій у Городоцькому повіті із зазначенням ролі Дрогобича, листопад 1918 р.

Nr 93. Wyciąg ze wspomnień z 1921 r. porucznika St. Niżnego o wydarzeniach listopadowych w Stryju i kierunku na Drohobycz [Pierwsze dni przewrotu w Stryju 1918].

№ 93. Витяг із спогадів 1921 р. поручника Ст. Ніжного про листопадові події в Стрию і напрямом на Дрогобич [Перші дні перевороту в Стрию 1918].

Nr 94. Odwołanie Narodowego Komisarjatu Powiatowego Drohobycza do Rady Powiatu i Zarządu Drohobycza w sprawie rejestracji osób, które mogą wejść do zarządu rozprawy przysięgłych, Drohobycz, 30 listopada 1918 r.

№ 94. Звернення державного повітового комісаріату Дрогобича до громад повіту і управи Дрогобича про реєстрацію осіб які можуть увійти в уряд суду присяжних, Дрогобич, 30 листопада 1918 р.

Nr 95. Zawiadomienie gazety „Drohobycki Listok” o ruchu oddziałów kozackich drohobyckiej armii Siemiona Petlury na terenach Drohobyczczyzny, Drohobycz, 2 grudnia 1918 r.

№ 95. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про переміщення козацьких частин армії Семена Петлюри Дрогобиччиною, Дрогобич, 2 грудня 1918 р.

Nr 96. Zawiadomienie gazety „Drohobycki Listok” o wyborze delegatów z Drohobyczczyzny do Ukraińskiej Rady Narodowej we Lwowie, Drohobycz, 2 grudnia 1918 r.

№ 96. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про обрання делегатів від Дрогобиччини до Української національної ради у Львові, Дрогобич, 2 грудня 1918 р.

Nr 97. Zawiadomienie gazety „Drohobycki Listok” o śmierci strzelca Wasyla Rawlewa z Dobriwlian, Drohobycz, 2 grudnia 1918 r.

№ 97. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про смерть стрільця Василя Равлева з Добрівлян, Дрогобич, 2 грудня 1918 р.

Nr 98. Zawiadomienie gazety „Drohobycki Listok” o wiecu we wsi Medeniczi w powiecie drohobyckim, Drohobycz, 8 grudnia 1918 r.

№ 98. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про Віче в селі Меденичі Дрогобицького повіту, Дрогобич, 8 грудня 1918 р.

Nr 99. Protokoły gazety „Drohobycki Listok” o pierwszych spotkaniach delegatów gmin wiejskich i organizacji Drohobyczczyzny podczas działalności Ukraińskiej Rady Narodowej. Budynek dawnej Rady Powiatowej Drohobycza, Drohobycz, 15 grudnia 1918 r.

№ 99. Протокольні повідомлення газети «Дрогобицький листок» про перші наради делегатів сільських громад та організацій Дрогобищини під час роботи Української національної ради. – Будинок колишньої повітової ради Дрогобича, Дрогобич, 15 грудня 1918 р.

Nr 100. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z 17 grudnia 1918 r.

№ 100. Протокол засідання ради державних секретарів від 17 грудня 1918 р.

Nr 101. Zawiadomienie gazety „Drohobycki listok” o wiecu we wsi Rolów, powiat drohobycki, Drohobycz, 28 grudnia 1918 r.

№ 101. Повідомлення газети «Дрогобицький листок» про віче в селі Ролів Дрогобицького повіту. – Дрогобич, 28 грудня 1918 р.

Nr 102. Rozkaz Kapitana Powiatowej Rady Dowództwa Wojsk Ukraińskich Grabowieńskiego w sprawie ukrainizacji nazw ulic, reklamy zewnętrznej, szyldów itp., Drohobycz, 28 grudnia 1918 r.

№ 102. Наказ сотника повітової ради Команди Українських військ Грабовенського про українізацію назв вулиць, зовнішніх реклам, вивісок та ін., Дрогобич, 28 грудня 1918 р.

Nr 103. Relacja gazety „Drohobycki Listok” o wiecu we wsi Podbuż, 28 grudnia 1918 r.

№ 103. Репортаж газети «Дрогобицький листок» про віче в с. Підбуж, 28 грудня 1918 р.

Nr 104. Postanowienia III Zjazdu delegatów wsi i miast ziemi Drohobyckiej z dnia 29 grudnia 1918 r, Drohobycz, 29 grudnia 1918 r.

№ 104. Резолюції III з'їзду делегатів сіл і міст Дрогобищини від 29 грудня 1918 р., Дрогобич, 29 грудня 1918 р.

Nr 105. Apel komitetu do spraw upominków bożonarodzeniowych o pomoc ubogim i żołnierzom, Drohobycz, 1 stycznia 1919 r.

№ 105. Звернення комітету різдвяних дарунків про допомогу бідним і солдатам. – Дрогобич, 1 січня 1919 р.

Nr 106. Rozkaz nr 5 Wojewódzkiej Komendy w Stryju z życzeniami świątecznymi pułkownika Grigorija Kossaka, Stryj, 5 stycznia 1919 r.

№ 106. Наказ № 5 Обласної команди в Стрию із Різдвяним привітанням полковника Григорія Коссака, Стрий, 5 січня 1919 р.

Nr 107. Odezwa pułkownika Grigorija Kossaka do strzelców UGA w sprawie decyzji o Akcie zjednoczenia, Stryj, 9 stycznia 1919 r.

№ 107. Звернення полковника Григорія Коссака до стрільців УГА з приводу прийняття рішення про Акт злуки, Стрий, 9 січня 1919 р.

Nr 108. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z dnia 10 stycznia 1919 r.

- № 108. Протокол засідання ради державних секретарів від 10 січня 1919 р.
- Nr 109. Rozporządzenie Rady Sekretarzy Stanu zatwierdzające komunikację kurierską z 10 stycznia 1919 r.
- № 109. Розпорядження Ради державних секретаріатів про затвердження кур'єрського зв'язку від 10 січня 1919 р.
- Nr 110. Ogłoszenie o zapotrzebowaniu na urzędników, Drohobycz, 12 stycznia 1919 r.
- № 110. Оголошення про потребу у писарях, Дрогобич, 12 січня 1919 р.
- Nr 111. Raport informacyjny z IV posiedzenia Ukraińskiej Rady Narodowej w Drohobyczu, Drohobycz, 12 stycznia 1919
- № 111. Інформаційне повідомлення про IV-е засідання Української Національної ради в Дрогобичі, Дрогобич, 12 січня 1919 р.
- Nr 112. Pozwolenie Komendy USS kosza Grigoria Grycaja na ślub horążego Stepana Alimana z Anną Kadukiwną, Stanisławów, 12 stycznia 1919 r.
- № 112. Дозвіл Команди коша УСС від імені значкового коша Гринька Грицяя на одруження хорунжого Степана Алімана з Анною Кадукивною, Станіславів, 12 січня 1919 р.
- Nr 113. Zawiadomienie Państwowego Komisarza Powiatowego Drohobycza A. Gorbaczewskiego o zezwoleniu na małżeństwo między horążym Piotrem Nowosilskim a Emilią Uniatycką, Drohobycz, 15 stycznia 1919 r.
- № 113. Повідомлення Державного повітового комісара Дрогобича А. Горбачевського про дозвіл на шлюб між хорунжим Петром Новосільським і Емілією Унятицькою, Дрогобич, 15 січня 1919 р.
- Nr 114. List amerykańskiego podpułkownika Roberta Fostera do prof. A. Coolidge'a (Kulidży) w sprawie negocjacji z Józefem Piłsudskim dotyczącej rozejmu między wojskami polskimi i ukraińskimi, w szczególności o istotnym znaczeniu Drohobycza, Warszawa, 15 stycznia 1919 r.
- № 114. Лист американського підполковника Роберта Фостера професору А. Куліджу про переговори з Юзефом Пілсудським щодо перемир'я між польськими та українськими військами, зокрема про особливе значення Дрогобиччини, Варшава, 15 січня 1919 р.
- Nr 115. Rubryka informacyjna gazety „Drohobycki Listok” o pobycie delegatów kijowskich i obchodach dawnego obrzędu noworocznego „Sylwester” („Malanki”) w Drohobyczu, Drohobycz, 16 stycznia 1919 r.
- № 115. Інформативна рубрика газети «Дрогобицький листок» про перебування київських делегатів та святкування давнього новорічного обряду «Маланки» у Дрогобичі, Дрогобич, 16 січня 1919 р.
- Nr 116. Artykuł informacyjny gazety „Drohobycki Listok” o działalności Towarzystwa „Oświecenie” w Rychtyczach, Drohobycz, 19 stycznia 1919 r.
- № 116. Інформаційна стаття редакції газети «Дрогобицький листок» про діяльність Товариства «Просвіта» в Рихтичах, Дрогобич, 19 січня 1919 р.
- Nr 117. Artykuł informacyjny gazety „Drohobycki Listok” na temat polityki cenowej o sprzedaży świec, Drohobycz, 19 stycznia 1919 r.
- № 117. Інформаційна стаття редакції газети «Дрогобицький листок» про цінову політику щодо свічок, Дрогобич, 19 січня 1919 р.
- Nr 118. Zapowiedź ukazania się nowego studenckiego czasopisma „Nasz Cel” w Drohobyczu, Drohobycz, 19 stycznia 1919 r.
- № 118. Повідомлення про появу нового студентського часопису Дрогобича «Наша мета», Дрогобич, 19 січня 1919 р.

Nr 119. Wyciąg z protokołu posiedzenia Prezydium Komisji Tymczasowej we Lwowie w sprawie przebiegu negocjacji dotyczących rozejmu w wojnie polsko-ukraińskiej z udziałem przedstawicieli Ententy opublikowany w raporcie z dnia 19 stycznia 1919 r.

№ 119. Витяг з протоколу засідання президії Тимчасово урядуючого комітету у Львові про хід переговорів про перемир'я у польсько-українській війні за участю представників Антанти опублікованого у звіті 19 січня 1919 р.

Nr 120. Wyciąg z raportu polskiego porucznika inż. Szczepanowskiego o udziale przedstawicieli Ententy w polsko-ukraińskich negocjacjach dotyczących rozejmu, 19 stycznia 1919 r.

№ 120. Витяг зі звіту польського поручника, інженера Щепановського про участь представників Антанти в польсько-українських переговорах про перемир'я, 19 січня 1919 р.

Nr 121. Opis Święta Zjednoczenia w Drohobyczu z filozoficzną projekcją pamięci historycznej o spuściźnie Iwana Franki, Drohobycz, 20 stycznia 1919 r.

№ 121. Опис Свята Злуки в Дрогобичі із філософською проекцією на історичну пам'ять про спадщину Івана Франка, Дрогобич, 20 січня 1919 р.

Nr 122. Relacja gazety „Nowe Życie” ze święta Zjednoczenia w Drohobyczu, 20 stycznia 1919 r.

№ 122. Репортаж газети «Нове життя» про свято Злуки в Дрогобичі, 20 січня 1919 р.

Nr 123. List księcia E. Firstenberga do Ludwika von Flotowa w Wiedniu w sprawie przygotowania Zjednoczenia ZURL i URL, w szczególności o sytuacji na Drohobyczczyźnie, Kijów, 22 stycznia 1919 r.

№ 123. Лист принца Е. Фірстенберга до Людвіга фон Флотова у Відень про підготовку Злуки ЗУНР і УНР, зокрема ситуацію на Дрогобиччині, Київ, 22 січня 1919 р.

Nr 124. Pismo okólne Sekretariatu Stanu ds. Ziemi w sprawie ustanowienia samborskiej inspekcji ds. lasów z uwzględnieniem terytorium Drohobyczczyzny, Stanisławów, 23 stycznia 1919 r.

№ 124. Циркулярний лист Державного секретаріату земельних справ про створення Самбірської лісної інспекції і з урахуванням території Дрогобиччини, Станіславів, 23 січня 1919 р.

Nr 125. Zawiadomienie Państwowego Powiatowego Komisarza Drohobycza A. Gorbaczewskiego dla chorążego ukraińskiego wojska Stiepana Alimana w Stanisławowie na temat opowiadania o legalności jego małżeństwa z Anną Kaduk ze wsi Medeniczi, Drohobycz, 24 stycznia 1919 r.

№ 125. Повідомлення Державного повітового комісара Дрогобича А. Горбачевського для хорунжого Українського війська Степана Алімана в Станіславові з приводу 3 оповіді про законність шлюбу із Анною Кадук із села Меденичі, Дрогобич, 24 січня 1919 р.

Nr 126. Pozdrowienie z okazji nowego semestru akademickiego od dyrektora ukraińskiego gimnazjum w Drohobyczu dra A. Aliskiewicza, Drohobycz, 26 stycznia 1919 r.

№ 126. Привітання директора української гімназії в Дрогобичі доктора А. Аліськевича з Новим навчальним півроком, Дрогобич, 26 січня 1919 р.

Nr 127. Informacyjna notatka w gazecie „Drohobycki Listok” o planach drohobyckiego zarządu zatwierdzenia nakazów sprzątania chodników przed własnymi domami oraz zmiany nazw ulic i placów, Drohobycz, 26 stycznia 1919 r.

№ 127. Інформаційний допис газети «Дрогобицький листок» про плани уряду міста Дрогобича ствердити розпорядження про обов'язкове прибирання тротуарів навпроти власних будинків та перейменування назв вулиць і площ, Дрогобич, 26 січня 1919 р.

Nr 128. Ogłoszenie wyboru kandydatek do chóru zespołu muzycznego Towarzystwa „Wspólnota Kobiet”, Drohobycz, 28 stycznia 1919 r.

№ 128. Оголошення про відбір кандидатів до хору музичного кружка Товариства «Жіноча громада», Дрогобич, 28 січня 1919 р.

Nr 129. Zarządzenie komisarza okręgowego Antina Gorbaczewskiego w sprawie przygotowania do posiewów, Drohobycz, 28 stycznia 1919 r.

№ 129. Розпорядження повітового комісара Антіна Горбачевського про підготовку до посівів, Дрогобич, 28 січня 1919 р.

Nr 130. Wiadomość informacyjna gazety „Drohobycki Listok” o cenach świec, Drohobycz, 29 stycznia 1919 r.

№ 130. Інформаційне повідомлення редакції газети «Дрогобицький листок» про курс ціни на свічки, Дрогобич, 29 січня 1919 р.

Nr 131. Artykuł dra A. Aliskiewicza o znaczeniu otwarcia ukraińskiego gimnazjum państwowego w Drohobyczu, Drohobycz, 31 stycznia 1919 r.

№ 131. Стаття доктора А. Алискевича про важливість справи відкриття української державної гімназії в Дрогобичі. – Дрогобич, 31 січня 1919 р.

Nr 132. Artykuł informacyjny gazety „Drohobycki Listok” o pilnych potrzebach przemysłu naftowego regionu drohobyckiego. – Drohobycz, 31 stycznia 1919 r.

№ 132. Інформаційна стаття редакції газети «Дрогобицький листок» про нагальні потреби у нафтовій справі Дрогобиччини, Дрогобич, 31 січня 1919 р.

Nr 133. Zarządzenie Państwowego Komisarza Powiatowego Drohobycza dra Antina Gorbaczewskiego w sprawie organizacji przygotowania posiewów i zaopatrzenia zbóż na terenie powiatu, Drohobycz, 1 lutego 1919 r.

№ 133. Розпорядження державного повітового комісара Дрогобича доктора Антіна Горбачевського про організацію підготовки посівів та заготівлі збіжжя в повіті, Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Nr 134. Opis uroczystości poświęcenia i otwarcia ukraińskiego gimnazjum w Drohobyczu (w budynku dawnego gimnazjum im. Franciszka Józefa I), Drohobycz, 1 lutego 1919 r.

№ 134. Опис урочистостей з освячення і відкриття української гімназії в Дрогобичі (у будинку колишньої гімназії ім. Франца Йосифа I), Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Nr 135. Notatka informacyjny gazety „Drohobycki Listok” o ogłoszeniu Kobięcego Komitetu Opieki nad wojskowymi, Drohobycz, 1 lutego 1919 r.

№ 135. Інформаційний допис газети «Дрогобицький листок» про оголошення жіночого комітету з опіки над військовими, Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Nr 136. Ogłoszenie o poszerzonym posiedzeniu Ukraińskiej Rady Narodowej w Drohobyczu zaplanowanej na 9 lutego, Drohobycz, 1 lutego 1919 r.

№ 136. Оголошення про розширене засідання Української Національної ради в Дрогобичі заплановані на 9 лютого, Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Nr 137. Zapowiedź spotkania robotników w Drohobyczu, Drohobycz, 1 lutego 1919

№ 137. Оголошення про збори робітників в Дрогобичі, Дрогобич, 1 лютого 1919 р.

Nr 138. Powiadomienie gazety „Republika” o prasie ZURL, 2 lutego 1919 r.

№ 138. Повідомлення газети «Републіка» про пресу ЗУНР, 2 лютого 1919 р.

Nr 139. Informacje o życiu żydowskiej wspólnoty narodowej w Drohobyczu i jej stosunku do ZURL, Drohobycz, 3 lutego 1919 r.

№ 139. Повідомлення про життя гебрейської національної громади в Дрогобичі та її ставлення до ЗУНР, Дрогобич, 3 лютого 1919 р.

Nr 140. Zawiadomienia informacyjne atamana Antina Grabowieńskiego o nieszczęśliwych

wypadkach, cenach parafiny i otwarciu ukraińskiego gimnazjum w Drohobyczu, Drohobycz, 3 lutego 1919 r.

№ 140. Інформаційні повідомлення про отамана Антіна Грабовенського, нещасні випадки, ціни на парафін та відкриття української гімназії в Дрогобичі, Дрогобич, 3 лютого 1919 р.

Nr 141. Tekst sarkastycznej pieśni ludowej *Nie będzie świec* poświęcony jest tematowi podniesienia i niedoboru towarów podczas wojny polsko-ukraińskiej na terenach Drohobyczczyzny, Drohobycz, 3 lutego 1919 r.

№ 141. Текст народної саркастичної пісні «Свічок не буде» присвячений темі ажіотажу і дефіциту товарів у часі польсько-української війни з терен Дрогобиччини. – Дрогобич, 3 лютого 1919 р.

Nr 142. Wyciąg z informacji gazety „Republika” o posiedzeniu Ukraińskiej Rady Narodowej w dniu 4 lutego 1919 r.

№ 142. Витяг з інформації газети «Републіка» про засідання Української національної ради 4 лютого 1919 р.

Nr 143. Wyciąg z informacji gazety „Republika” o posiedzeniu Ukraińskiej Rady Narodowej w dniu 7 lutego 1919 r.

№ 143. Витяг з інформації газети «Републіка» про засідання Української національної ради 7 лютого 1919 р.

Nr 144. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z 9 lutego 1919 r.

№ 144. Протокол засідання ради державних секретарів від 9 лютого 1919 р.

Nr 145. Ogłoszenia i notatki o działalności Towarzystwa „Oświecenie” we wsi Modrycz, zebranie robotnicze i rejestracja dzieci dla Towarzystwa „Ukraińska ochronka” w Drohobyczu, Drohobycz, 9 lutego 1919 r.

№ 145. Оголошення і дописи про діяльність Товариства «Просвіта» в с. Модрич, збори робітників та реєстрацію дітей для Товариства «Українська захоронка» в м. Дрогобич, Дрогобич, 9 лютого 1919 р.

Nr 146. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z dnia 12 lutego 1919 r.

№ 146. Протокол засідання ради державних секретарів від 12 лютого 1919 р.

Nr 147. Komunikat informacyjny gazety „Drohobycki Listok” o pracy państwowej fabryki olejów mineralnych, Drohobycz, 12 lutego 1919 r.

№ 147. Інформаційне повідомлення газети «Дрогобицький листок» про роботу державної фабрики мінеральних олій, Дрогобич, 12 лютого 1919 р.

Nr 148. Zarządzenie Sekretariatu Stanu o przekazaniu wydobytej ropy naftowej do państwowego zakładu w Drohobyczu z dnia 13 lutego 1919 r.

№ 148. Розпорядок державного секретаріату про передачу видобутої нафти державному заводу в Дрогобичі від 13 лютого 1919 р.

Nr 149. Raport informacyjny gazety „Nowe Życie” o drugim posiedzeniu Ukraińskiej Rady Narodowej 14 lutego 1919 r.

№ 149. Інформаційне повідомлення газети «Нове життя» про II сесію Української національної ради 14 лютого 1919 р.

Nr 150. §3 Ustawy Ukraińskiej Rady Narodowej o dodatkach wojskowych z dnia 15 lutego 1919 r.

№ 150. §3 Закону Української національної ради про військові додатки від 15 лютого 1919 р.

Nr 151. Działania drohobyckiego Zarządu Technicznego robót publicznych przy odbudowie zniszczonych wojną domów zgodnie z zarządzeniem z 15 lutego 1919 r.

№ 151. Заходи Дрогобицького технічного уряду публічних робіт з відбудови Знищених війною будинків згідно розпорядження 15 лютого 1919 р.

Nr 152. Zezwolenie Państwowego Komisariatu Naftowego w Drohobyczu Mikoli Iwanusiwiu z Wacewicz na prawo transportu ropy naftowej, Drohobycz, 24.02.1919 r.

№ 152. Дозвіл Державного нафтового комісаріату в Дрогобичі на право перевезення нафти Миколі Іванусіву з Вацевич, Дрогобич, 24 лютого 1919 р.

Nr 153. Wyciąg z protokołu posiedzenia polskiej komisji w sprawie rozejmu polsko-ukraińskiego z dnia 27 lutego 1919 r. i wytyczenia linii demarkacyjnej.

№ 153. Витяг з протоколу засідання польської комісії з польсько-українського перемир'я від 27 лютого 1919 р. про розмежування демаркаційної лінії.

Nr 154. Tajny raport Dowództwa Generalnego Wojska Polskiego w Galicji Wschodniej o warunkach rozejmu polsko-ukraińskiego, 28 lutego 1919 r.

№ 154. Таємний рапорт головного командування польської армії у Східній Галичині про умови польсько-українського перемир'я, 28 лютого 1919 р.

Nr 155. Rozkaz Głównego Dowództwa Armii Galicyjskiej o przerwaniu polsko-ukraińskich negocjacji w sprawie zawieszenia broni i wezwaniu do walki, 1 marca 1919 r.

№ 155. Наказ Начальної команди Галицької армії про зрив польсько-українських переговорів про перемир'я і заклик до боротьби, 1 березня 1919 р.

Nr 156. Rozkaz Naczelnego Dowództwa Galicyjskiej Armii z powodu prowadzonych negocjacji o zawieszeniu broni, 1 marca 1919 r.

№ 156. Наказ Начальної команди Галицької армії з приводу переговорів про перемир'я, 1 березня 1919 р.

Nr 157. Fragment listu nieznanego polityka Ukraińskiej Republiki Ludowej o jego wrażeniach z poruszania się po terenie Galicji, a zwłaszcza pobytu w Drohobyczu, 2 marca 1919 r.

№ 157. Витяг із листа невідомого політичного діяча УНР про враження від переїзду через територію Галичини і зокрема перебування на Дрогобиччині, 2 березня 1919 р.

Nr 158. Zarządzenie Państwowego Komisarza Powiatowego Drohobycza dra Antina Gorbaczewskiego o wymianie znaczków na gotówkę, Drohobycz, 9 marca 1919 r.

№ 158. Розпорядження державного повітового комісара Дрогобича доктора Антіна Горбачевського про заміну штемпелевих знаків на готівку, Дрогобич, 9 березня 1919 р.

Nr 159. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z dnia 11 marca 1919 r.

№ 159. Протокол засідання ради державних секретарів від 11 березня 1919 р.

Nr 160. Odpowiedź dra Ilarego (Ilariona) Baczyńskiego w gazecie „Nowe Życie” na propozycję misji Ententy o zachodniej granicy Galicji Wschodniej, w szczególności dotyczącej losów Drohobycza, 13 marca 1919 r.

№ 160. Відгук доктора Іларія (Іларіона) Бачинського в газеті «Нове життя» на рекомендацію місії Антанти щодо західного кордону Східної Галичини та зокрема долю Дрогобиччини, 13 березня 1919 р.

Nr 161. Opis linii demarkacyjnej wraz z terytorium obwodu drohobyckiego zawarty jest w projekcie umowy rozejmowej między ZURL a Polską, przygotowanym przez misję generała Barteleiego w marcu 1919 r.

№ 161. Опис демаркаційної лінії разом із територією Дрогобиччини укладений в проєкті договору про перемир'я між ЗУНР і Польщею, підготовлений місією генерала Бартелемі, березень 1919 р.

Nr 162. Fragment raportu przedstawiciela Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski dra Aleksandra Skarbka z polsko-ukraińskich negocjacji rozejmowych z marca 1919 r.

№ 162. Витяг зі звіту представника міністерства закордонних справ Польщі доктора Александра Скарбека щодо польсько-українських переговорів про перемир'я, березень 1919 р.

Nr 163. Zawiadomienie rządowej wojskowej komendy stacji kolejowej Ławoczne o zezwoleniu na wymianę 4 wagonów wojskowej amunicji z Węgier na 40 zbiorników z naftą, marzec 1919 r.

№ 163. Урядове повідомлення військовій команді залізничної станції Лавочне про дозвіл на обмін 4-х вагонів військової амуніції з Угорщини на 40 цистерн нафти, березень 1919 р.

Nr 164. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z dnia 24 marca 1919 r.

№ 164. Протокол засідання ради державних секретарів від 24 березня 1919 р.

Nr 165. Zarządzenie Sekretariatu Stanu do Spraw Wojskowych w sprawie utworzenia okręgu naftowego pod jego bezpośrednim zwierzchnictwem z 28 marca 1919 r.

№ 165. Розпорядження Державного секретаріату військових справ про утворення нафтового округу під його безпосереднім підпорядкуванням від 28 березня 1919 р.

Nr 166. Sprawozdanie z konferencji partyjnej Ukraińskiej Partii Socjaldemokratycznej z udziałem drohobyckich delegatów w dniach 28–29 marca 1919 r. w Stanisławowie (opublikowane w Drohobyczu).

№ 166. Звіт партійної конференції Української соціал-демократичної партії за участі дрогобицьких делегатів 28–29 березня 1919 р. в Станіславові (надруковано в Дрогобичі).

Nr 167. Protokół z posiedzenia Rady Sekretarzy Stanu z dnia 31 marca 1919 r.

№ 167. Протокол засідання ради державних секретарів від 31 березня 1919 р.

Nr 168. Memoriał szefów instytucje Drohobycza i Borysławia dla Sekretariatu Stanu ds. trudnej sytuacji gospodarczej ludności powiatu, Drohobycz, 7 kwietnia 1919 r.

№ 168. Меморіал керівників установ Дрогобича і Борислава державному секретаріатові про тяжке економічне становище населення повіту, Дрогобич, 7 квітня 1919 р.

Nr 169. Rozkaz kwatermistrzostwa okręgu wojskowego miasta Sambor w Drohobyczu do władz publicznych we wsi Wacewiczy o trybie zawiadomień, Drohobycz, 8.04.1919 r.

№ 169. Розпорядження інтендантури військового округу м. Самбора в Дрогобичі до громадського уряду у с. Вацевичі щодо порядку інформування оголошень, Дрогобич, 8 квітня 1919 р.

Nr 170. Raport polskiego tajnego agenta o „Sytuacji na tzw. Zachodniej Ukrainie”, kwiecień 1919

№ 170. Донесення польського таємного агента про «Становище в так званій Західній Україні», квітень 1919 р.

Nr 171. Rozkaz komisarza powiatu drohobyckiego dr Gorbaczewskiego w sprawie kontroli składu komisji żandarmerii, Drohobycz, 28 kwietnia 1919 r.

№ 171. Розпорядження державного повітового комісара Дрогобича доктора Горбачевського про здійснення контролю за складом жандармських комісій, Дрогобич, 28 квітня 1919 р.

Nr 172. Wyciąg z zarządzenia Państwowego Sekretariatu Oświaty i Wyznań w sprawie powołania i zmian w składzie wychowawców (nie później niż 1 maja 1919 r.).

№ 172. Витяг із розпорядження державного секретаріату освіти і вироповідань про призначення і зміни в складі працівників освіти (не пізніше 1 травня 1919 р.).

Nr 173. Zarządzenia Państwowego Sekretariatu Oświaty i Wyznań o letnich ustnych egzaminach maturalnych w latach 1918–1919. rok (nie później niż 1 maja 1919).

№ 173. Розпорядження державного секретаріату освіти і віросповідань щодо літніх усних іспитів зрілості у 1918–1819 навч. році (не пізніше 1 травня 1919 р.).

Nr 174. Dwa ostatnie protokoły posiedzeń Komisji Ententy w sprawie negocjacji rozejmowych między Polską a Ukrainą, 15 maja 1919.

№ 174. Два прикінцеві протоколи засідань комісії Антанти щодо переговорів про перемир'я між Польщею і Україною, 15 травня 1919 р.

Nr 175. Apel znanych postaci Drohobycza do Prezydium Sekretariatu Stanu o podjęcie pilnych działań w celu poprawy sytuacji w powiecie Drohobycz, 11 maja 1919 r.

№ 175. Зверення відомих діячів м. Дрогобича до Президії Державного секретаріату про вживання термінових заходів для покращення становища в повіті, Дрогобич, 11 травня 1919 р.

Nr 176. Memoriał ludności ukraińskiej wsi Nyżni Gaj obwodu drohobyckiego o terrorze okupantów (nie wcześniej niż 12 maja 1919 r.)

№ 176. Меморіал українського населення села Нижні Гаї Дрогобицького повіту про терор окупантів (не раніше 12 травня 1919 р.).

Nr 177. Wiadomość informacyjna o reżimie okupacyjnym w powiecie drohobyckim (nie wcześniej niż maj 1919).

№ 177. Інформаційне повідомлення про окупаційний режим у Дрогобицькому повіті (не раніше травня 1919 р.).

Nr 178. Sprawy Drohobyczczyzny we fragmencie protokołu dyskusji o polsko-ukraińskim zawieszeniu broni na spotkaniu z prezydentem USA Woodrowem Wilsonem, 21 maja 1919 r.

№ 178. Питання Дрогобиччини у витязі з протоколу обговорення справи польсько-українського перемир'я на нараді у президента США Вудро Вілсона, 21 травня 1919 р.

Nr 179. [Opis sytuacji w Drohobyczu] Fragment tajnego raportu dra Izaaka Baumana z misji wojskowej delegacji USA podczas paryskiej konferencji pokojowej na temat sytuacji w Galicji Wschodniej, 21 maja 1919.

№ 179. [Опис ситуації на Дрогобиччині] Витяг із цілком таємного звіту військової місії доктора Ісаака Баумана делегації США на Паризькій мирній Конференції про становище у Східній Галичині, 21 травня 1919 р.

Nr 180. Sprawy Drohobyczczyzny we fragmencie protokołu posiedzenia Rady Czterech w sprawie rozejmu polsko-ukraińskiego, 21 maja 1919 r.

№ 180. Питання Дрогобиччини у витязі з протоколу засідання Ради чотирьох відносно польсько-українського перемир'я, 21 травня 1919 р.

Nr 181. [Opis sytuacji w rejonie Drohobycza na dzień 15.05.1919] z informacji przekazanej polskim przedstawicielstwom Misnisterstwa Spraw Zagranicznych Konferencja w Hadze o propagandzie ukraińskiej w Holandii, 6.06.1919.

№ 181. [Опис ситуації на Дрогобиччині станом на 15 травня 1919 р.] з інформації поданої польським представництвом у ГААЗІ міністерству закордонних справ про українську пропаганду в Голландії, 6 червня 1919 р.

Nr 182. [Zagłębie Naftowe Drohobyckie] we fragmentach tajnego raportu polskiej komisji paryskiej konferencji pokojowej dotyczących “Galicji Wschodniej” i “Statutu Galicji Wschodniej” wraz z załączonymi dokumentami, 17 czerwca 1919 r.

№ 182. [Дрогобицький нафтовий басейн] у витягах з таємного рапорту польської комісії Паризької мирної конференції щодо «Питань Східної Галичини» і «Статуту Східної Галичини» з додатком документів, 17 червня 1919 р.

Nr 183. [Kwestia drohobycka] we fragmencie noty protestacyjnej delegacji URL i ZURL reprezentowanej przez Dmytra Witowskiego i Mychajła Łozińskiego do Rady Najwyższej

Konferencji Pokojowej w Paryżu przeciwko decyzji o zezwoleniu Polsce na okupację Galicji Wschodniej nad Zbruczem, 2 lipca 1919 r.

№ 183. [Дрогобицьке питання] у витязі із ноти протесту делегації УНР і ЗУНР в особах Дмитра Вітовського і Михайла Лозинського Верховній раді Паризької мирної конференції проти її рішення про дозвіл Польщі окупувати Східну Галичину по річку Збруч, 2 липня 1919 р.

Nr 184. § 11 Rozkaz Dowództwa armii czynnej Cz. 1605 z księgi rozkazów Naczelnego Dowództwa Armii Galicyjskiej z dnia 13 sierpnia 1919 r. „O oficerach i ogłoszeniu ich miejsc zamieszkania”

№ 184. § 11 Наказ Штаба Діяєвої армії Ч. 1605 з книги наказів Начальної команди Галицької армії, від 13 серпня 1919 р. «Про старшин і зголошення місць їх побуту»

Nr 185. Korespondencja gazety „Naprzód” o trudnym życiu gospodarczym i politycznym robotników Zagłębia Naftowego Drohobyczczyzny, 4 września 1919 r.

№ 185. Кореспонденція газети «Вперед» про важке економічне і політичне життя робітників Нафтового басейну Дрогобиччини, 4 вересня 1919 р.

Nr 186. Fragment protokołu zeznań horążego Lwa Matkowskiego o ukraińskich żołnierzach internowanych w Czechosłowacji i sytuacji w okupowanej Galicji Wschodniej z 19 września 1919 r.

№ 186. Витяг з протокольного свідчення хорунжого Льва Матковського про українських воїнів, інтернованих у Чехословаччині та про становище в окупованій Східній Галичині від 19 вересня 1919 р.

Nr 187. Raport Centrum Inwizycji przy Komendzie Polskiej Żandarmerii KGO we Lwowie dla Delegata Generalnego Rządu we Lwowie o nastrojach rewolucyjnych wśród ludności i żołnierzy, 20 października 1919 r.

№ 187. Донесення інвіліяційного центру при команді польської жандармерії КГО у Львові генеральному делегатові уряду у Львові про революційні настрої серед населення і солдатів, 20 жовтня 1919 р.

Nr 188. Korespondencja gazety „Naprzód” o trudnym życiu gospodarczym ludności drohobycko-borysławskiego zagłębia naftowego po obaleniu ZURL, 2 grudnia 1919 r.

№ 188. Кореспонденція газети «Вперед» про важке економічне життя населення дрогобицько-бориславського нафтового басейну після повалення ЗУНР, 2 грудня 1919 р.

Nr 189. Rejestr uchodźców powiatu drohobyckiego w okresie sierpień–wrzesień 1914 r. oraz ich adresy ewakuacyjne w 1914 r. wg „Księgi Pamięci i Adresów Wojskowych Zesłańców Galicji” wydanej w Wiedniu w 1915 r.

№ 189. Реєстр біженців Дрогобицького повіту періоду серпня-вересня 1914 р. та їх евакуаційні адреси 1914 р. згідно «Пам'ятної і адресної книги воєнних вигнанців Галичини» опублікованої у Відні 1915 року.

Nr 190. Krótka ewidencja zabitych, rannych i wziętych do niewoli ukraińskich Strzelców Siczowych i żołnierzy Ukraińskiej Armii Galicyjskiej, którzy pochodzili z Drohobycza i którzy w różnych okresach 1914–1919 walczyli lub służyli na terenie Drohobyczczyzny.

№ 190. Короткий реєстр вбитих, поранених і полонених Українських січових стрільців та воїнів Української Галицької Армії які були родом з Дрогобиччини і які в різний час 1914–1919 рр. воювали або ж служили на теренах Дрогобиччини.

Spis – wykaz fotografii Список – список фотографій

1914

Fot. 1. Pierwsi ranni w walkach karpackich wśród ukraińskich Strzelców Siczowych jesienią 1914 r.	549
Фото 1. Перші поранені у карпатських боях серед Українських січових стрільців восени 1914 р.	549
Fot. 2. Drohobycz na mapie wojskowej Sztabu Generalnego Cesarstwa Austro-Węgierskiego z dnia 15 października 1914 r.	549
Фото 2. Дрогобич на воєнній карті генерального штабу Австро-Угорської імперії від 15 жовтня 1914 р.	549
Fot. 3. Pierwsza kompania polskich strzelców. Borysław, 1914 r. Zdjęcia ze zbiorów cyfrowych Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej we Wrocławiu	550
Фото 3. Перша Компанія польських стрільців. Борислав, 1914 р. Фото із цифрової збірки Товариства приятелів Дрогобицької землі у Вроцлаві	550
Fot. 4-4a. Odznaka wojskowa Jana Kazimierza Gaucha z 1914 roku z numerem „132 Drohobycz”	550
Фото 4-4a. Військовий жетон Яна Казимира Гауха 1914 р. із номером «132 Drohobycz»	550
Fot. 5. Austriacka mapa bitew wojennych w październiku 1914 r.	551
Фото 5. Австрійська карта військових баталій у жовтні 1914 р.	551
Fot. 6. Poczтівка z panoramą ulicy Stryjskiej w Drohobyczu w 1914 r.	551
Фото 6. Поштівка із панорамою вулиці Стрийської в Дрогобичі у 1914 р.	551
Fot. 7. Rosyjska piechota w okopie polowym w okolicach Drohobyczczyzny. Wrzesień 1914 r.	552
Фото 7. Російська піхота в польовому окопі у околицях Дрогобиччини. Вересень 1914 р.	552
Fot. 8. Rosyjska artyleria w okolicach powiatu drohobyskiego. 1914 r.	552
Фото 8. Російська артилерія в околицях Дрогобицького повіту. 1914 р.	552
Fot. 9. Kolumna kozackiej brygady jazdy konnej w Galicji. 1914 r.	553
Фото 9. Колона козацької кінної бригади в Галичині. 1914 р.	553
Fot. 10. Jeńcy wojskowi armii austro-węgierskiej. 1914 r.	553
Фото 10. Полонені військові Австро-Угорської армії. 1914 р.	553
Fot. 11. Kawaleria węgierska 1914 r.	554
Фото 11. Мадярська кавалерія 1914 р.	554

- Fot. 12.** Panorama z widokiem na rafinerię „Polmin” w Drohobyczu. Pocztówka wydawnictwa księgarni J. Pilpla w Drohobyczu. Zdjęcie B. Liebermana, 1914 r. 554
- Фото 12.** Панорама з видом на рафінерію «Польмін» в Дрогобичі. Поштівка видавництва книгарні Й. Пільпля в Дрогобичі. Фото Б. Лібермана, 1914 р. 554
- Fot. 13.** Ogólna Panorama Drohobycza na pocztówce Czerwonego Krzyża z 1914 r. 555
- Фото 13.** Загальна панорама Дрогобича на листівці Червоного хреста 1914 р. 555
- Fot. 14.** Akwarela R. A. Hogera *Bateria umarłych*. 9 września 1914 r. Pokazuje epizod bitew, kiedy dwa rosyjskie działa między Drohobyczem a Lwowem zostały otoczone ogniem artylerii austro-węgierskiej, a cała ich obsługa, w tym konie, został zniszczony 556
- Фото 14.** Акварель Р. А. Хюгера «Батарея мертвих». 9 вересня 1914 р. Відображає епізод баталій, коли дві російські батареї між Дрогобичем та Львовом були спіймані в оточення вогню австро-угорської артилерії, а весь їх особовий склад включаючи коней, був знищений 556
- Fot. 15.** Pocztówka z wizerunkiem kościoła św. Jerzego w Drohobyczu. Drukarnia J. Pilpla 1914 r. 556
- Фото 15.** Поштівка із зображенням церкви Святого Юрія в Дрогобичі. Друкарня Й. Пільпля 1914 р. 556
- Fot. 16.** Pocztówka z widokiem na drohobycki ratusz przed jego zniszczeniem przez rosyjskich Kozaków w 1915 r. 557
- Фото 16.** Поштівка з видом на дрогобицьку ратушу до її руйнування російськими козаками у 1915 р. 557

1915

- Fot. 1.** Ukraińscy Strzelcy Siczowi. Pułkownik Grigorij Kossak z oficerami pułku. 22 września 1915. Pocztówka z kolekcji Yurija Zawierbnego 557
- Фото 1.** Українські Січові Стрільці. Полковник Гринь Коссак зі старшинами полку. 22 вересня 1915 року. Поштівка з колекції Юрія Завербного 557
- Fot. 2.** Strzelcy z Drohobycza przed wyjazdem do Stryja 558
- Фото 2.** Дрогобицькі Стрільці перед від'їздом до Стрия 558
- Fot. 3.** Rosyjska piechota w kampanii w Galicji 558
- Фото 3.** Російська піхота в поході на Галичину 558
- Fot. 4.** Piechota austro-węgierska w walce z Rosjanami w pobliżu szybów naftowych na południowych obrzeżach Drohobycza. Pocztówka – 1915 r. 559
- Фото 4.** Австро-угорська піхоти у бою з росіянами біля нафтових шибів в південних околицях Дрогобича. Поштівка – 1915 р. 559
- Fot. 5.** Strona tytułowa tajnej teczki naczelnika powiatu drohobyckiego lwowskiej guberni kpt. Oleksija Tilla, 1 stycznia 1 kwietnia 1915 r. 559
- Фото 5.** Титульний аркуш секретної папки начальника Дрогобицького повіту Львівської губернії капітана Олексія Тілла, 1 січня-1 квітня 1915 р. 559
- Fot. 6.** Pieczęć tajnego biura kapitana Oleksija Tilla z dnia 7 stycznia 1915 r. 560
- Фото 6.** Штемпель секретної канцелярії капітана Олексія Тілла від 7 січня 1915 р. 560

Fot. 7. Tajny list od kapitana O. Tilla do naczelnika okręgu sokalskiego guberni lwowskiej z 5 stycznia 1915 r.	560
Фото 7. Секретний лист Капітана О. Тілла до начальника Сокальського повіту Львівської губернії від 5 січня 1915 р.	560
Fot. 8. Ogłoszenie starostwa drohobyckiego do mieszkańców powiatu drohobyckiego z dnia 30 sierpnia 1915 r.	561
Фото 8. Оголошення Дрогобицького староства до жителів Дрогобицького повіту від 30 серпня 1915 р.	561
Fot. 9. Zawiadomienie starostwa drohobyckiego do mieszkańców powiatu drohobyckiego z dnia 31 sierpnia 1915 r.	561
Фото 9. Сповідання Дрогобицького староства до жителів Дрогобицького повіту від 31 серпня 1915 р.	561
Fot. 10. Komunikat pułkownika Gużkowskiego, naczelnika Drohobycza o maksymalnych cenach soli z 12 listopada 1915 r.	562
Фото 10. Оголошення Дрогобицького старости полковника Гужковського про граничні ціни на сіль від 12 листопада 1915 р.	562
Fot. 11. Obwieszczenie Starosty Drohobyckiego z dnia 24.08.1915 r.	562
Фото 11. Оголошення Дрогобицького старости від 24 серпня 1915 р.	562
Fot. 12. Widok na miasto – uzdrowisko Truskawiec 1915 r. Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15433764 / Schützengraben und Stellungen	563
Фото 12. Вид міста-курорту Трускавець 1915 р. Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15433764 / Schützengraben und Stellungen	563
Fot. 13. Truskawiec 1915 r. Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15433764 / Schützengraben und Stellungen	563
Фото 13. Трускавець 1915 р. Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15433764 / Schützengraben und Stellungen	563
Fot. 14. Konsekwencje pożarów i pogromów dokonanych przez rosyjską armię okupacyjną: spalone domy na rynku – Willa Lauterbachów, drukarnia Aarona Żupnika, cukiernia W. Wysoczańskiego i skarbiec miejski. Poczłtówka z drukarni Leona Rosensteina. Maj 1915 r.	564
Фото 14. Наслідки пожеж та погромів влаштованих російською окупаційною армією: спалені будинки площі ринок – вілла Лаутербахів, друкарня Аарона Жупника, цукерня В. Височанського та міська каса. Поштівка друкарні Леона Розенштайна. Травень 1915 р.	564
Fot. 15. Panorama rynku od strony kościoła Świętej Trójcy. Zdjęcie 1915 r.	564
Фото 15. Панорама площі ринок з боку церкви Пресвятої Тройці. Фото 1915 р.	564
Fot. 16. Rynek z widokiem na kościół św. Bartłomieja i ruiny domu Brunona Schulza. Zdjęcie 1915 r.	565
Фото 16. Площа Ринок з видом на костьол Св. Варфоломія і руїни дому Бруно Шульца. Фото 1915 р.	565

Fot. 17. Ruiny kamienicy Lauterbacha na rogu ulic Kowalskiej i Rynkowej. Zdjęcie 1915 r.	565
Фото 17. Руїни кам'яниці Лаутербахів на розі вулиць Ковальської і Ринкової. Фото 1915 р.	565
Fot. 18. Ruiny drukarni Aarona Żupnika w 1915 r., znanej jako pierwsza miejska drukarnia, która w 1883 r. wydała pierwszą w mieście gazetę „Drohobyczer Zeitung”. Przez długi czas była monopolistą na drohobyckim rynku wydawniczym. W 1922 r. wybudowano tu nowy budynek, w którym do dziś mieści się miejska drukarnia Drohobycza i wydawnictwo „Poswit”	566
Фото 18. Руїни друкарні Аарона Жупника 1915 р., яка відома, як перша міська друкарня, котра видала друком першу газету міста «Drohobyczer Zeitung» у 1883 році. Довший час була монополістом на видавничому ринку Дрогобича. У 1922 році тут був зведений новий будинок у якому досі міститься дрогобицька міська друкарня і видавництво «Посвіт»	566
Fot. 19. Widok wieży ratuszowej od strony północno-zachodniej. 1915 r.	566
Фото 19. Вид на вежу ратуші з північно-західного боку. 1915 р.	566
Fot. 20. Widok rynku od strony północno-zachodniej. 1915 r.	567
Фото 20. Вид на площу ринок з північно-західного боку 1915 р.	567
Fot. 21. Austriacka mapa bitew wojennych w maju 1915 r.	567
Фото 21. Австрійська карта військових баталій у травні 1915 р.	567
Fot. 22. Walki wyzwolenicze o przyczółek Drohobycki w pobliżu szybów naftowych Tustanowicz. 1915 r.	568
Фото 22. Визвольні бої за Дрогобицький плацдарм поблизу нафтових шибів Тустанович. 1915 р.	568
Fot. 23. Poczta z panoramą ul. Grunwaldzkiej w Drohobyczu z 1915 r.	568
Фото 23. Поштівка з панорамою вул. Грюндвальської в Дрогобичі 1915 р.	568
Fot. 24. Poczta z panoramą na Drohobycz z ulicy Boryslawskiej w 1915 r.	569
Фото 24. Поштівка з панорамою на Дрогобич з вулиці Бориславської у 1915 р.	569
Fot. 25. Poczta z widokiem na Ratusz w Drohobyczu z 1915 r.	569
Фото 25. Поштівка із видом на ратушу Дрогобича у 1915 р.	569
Fot. 26. Pożar zbiorników ropy naftowej w Boryslawiu podczas odwrotu rosyjskich Kozaków w 1915 r.	570
Фото 26. Пожежа нафтових збірників в Бориславі під час відступу російських козаків у 1915 р.	570
Fot. 27. Austriacki Szpital Polowy w Stryju, fot. z 11 grudnia 1915 r.	570
Фото 27. Польовий австрійський шпиталь в Стрию, фото 11 грудня 1915 р.	570
Fot. 28. Generał 12. Dywizji Kawalerii rosyjskiej A. Kaledin 1915 r.	571
Фото 28. Генерал 12-ї кінної російської дивізії О. Каледін 1915 р.	571
Fot. 29. E. G. Wal. Porucznik 12 Dywizji jazdy i autor wspomnień z kampanii konnych generała A. Kaledina 1915 r.	571
Фото 29. Підпоручик Е. Г. Валь, учасник боїв російської кавалерійської дивізії № 12 під проводом генерала О. Каледіна на теренах Дрогобищини 1915 р.	571

1916

- Fot. 1.** Pocztówka z listem pułkownika USS Grygorija Kossaka do dra Wołodymira Starosolskiego z 11 czerwca 1916 r. 572
- Фото 1.** Листівка із листом полковника УСС Григорія Коссака до доктора Володимира Старосольського від 11 червня 1916 р. 572
- Fot. 2.** Pułkownik Grigorij Kossak. Reprodukacja portretowa z 1958 r. Autor W. Petruk 572
- Фото 2.** Полковник Григорій Косак. Портрет-репродукція 1958 р. Автор В. Петрук 572
- Fot. 3.** Niemieccy żołnierze w pobliżu Ukraińskiego Domu Ludowego i Towarzystwa „Oświecenie” w Drohobyczu w 1916 r. Pocztówka 573
- Фото 3.** Німецькі солдати біля Українського народного дому та товариства «Просвіта» в Дрогобичі у 1916 р. Поштівка 573
- Fot. 4.** Pieczęć niemieckiego korpusu żołnierzy miasta Drohobycza na pocztówce noworocznej z 29 grudnia 1916 r. 573
- Фото 4.** Печатка німецького корпусу солдатів міста Дрогобича передноворічній відкритці 29 грудня 1916 р. 573
- Fot. 5.** Tekst i pieczęć Niemieckiego Korpusu Żołnierzy z Drohobycza na noworocznej pocztówce z 29 grudnia 1916 r. 574
- Фото 5.** Текст і печатка німецького корпусу солдатів міста Дрогобича на новорічній листівці від 29 грудня 1916 р. 574
- Fot. 6.** Tekst na noworocznej pocztówce z 1916 r. 574
- Фото 6.** Текст на новорічній листівці 1916 р. 574
- Fot. 7.** Niemiecka grupa teatralna na pocztówce z 1916 r. 575
- Фото 7.** Німецька театральна група на листівці 1916 р. 575
- Fot. 8.** Program imprez charytatywnych z okazji Aktu Odrodzenia Królestwa Polskiego w Drohobyczu (9 listopada 1916 r., drukarnia J. Lewenkopfa) 575
- Фото 8.** Програма доброчинних заходів святкування Акту відновлення Польського королівства в Дрогобичі (9 листопада 1916 р., друкарня Й. Левенкопфа) 575
- Fot. 9.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. w miasteczku Josefsberg koło Drohobycza według materiałów polskiej kontroli od 7 XI 1923 do 11 II 1928 r. Źródło: APOL (Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego). – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – ark. 9. 576
- Фото 9.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в Йосефсбергу коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р. Джерело: ДАЛЮ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 9. 576
- Fot. 10.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Monastyr Letniański koło Medenicza według materiałów polskiej kontroli 7 listopada 1923 r.–11 lutego 1928 r. Źródło: APOL – F. 1. – Op. 20. – Спр. 1887. – Арк. 17. 576
- Фото 10.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Монастир

- Летнянський коло Меденич за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 17. 576
- Fot. 11.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Monastyr Letniański koło Medenic na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: APOŁ – F. 1.- Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 17. 577
- Фото 11.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Монастир Летнянський коло Меденич за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: тДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 17 зворот. 577
- Fot. 12.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Monastyr Letniański koło Medenic na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: APOŁ – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 21. 577
- Фото 12.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Монастир Летнянський коло Меденич за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 21. 577
- Fot. 13.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Lisznia koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: APOŁ – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 28. 578
- Фото 13.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Лішня коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 28. 578
- Fot. 14.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Mychajlewicze koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: APOŁ – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Ark. 67. 578
- Фото 14.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Михайлівичі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923–11 лютого 1928 р.
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 67. 578
- Fot. 15.** Obszerny plan sytuacyjny pochówków wojskowych w 1916 roku we wsi Michajlewicze koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli od 7 listopada 1923 do 11 lutego 1928 r.
Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 20. – Nr ref. 1887. – Łuk. 67. 579
- Фото 15.** Розлогий ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Михайлівичі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 7 листопада 1923 – 11 лютого 1928 р.
Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1887. – Арк. 67. 579
- Fot. 16.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Solec koło Stebnika

- na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 9–10. 579
- Фото 16.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Солець коло Стебника за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 9–10. 579
- Fot. 17.** Miejsce pochówku wojskowych z planu sytuacyjnego z 1916 r. we wsi Solec koło Stebnika na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 9–10. 580
- Фото 17.** Місце поховання із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Солець коло Стебника за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 9–10. 580
- Fot. 18.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 13–23. 580
- Фото 18.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 580
- Fot. 19.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 581
- Фото 19.** Ситуативний план військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 581
- Fot. 20.** Miejsce pochówku i mapa z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 581
- Фото 20.** Місце поховання і карта із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 581
- Fot. 21.** Miejsce nr 4 pochówku z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 582
- Фото 21.** Місце № 4 поховань із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 582

- Fot. 22.** Miejsce pochówku nr 4 / s.p. w skali 1:200 000 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 582
- Фото 22.** Місце № 4/s.p. із масштабом поховань 1:200 000 із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 582
- Fot. 23.** Mapa stanowiska pochówku nr 4 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 583
- Фото 23.** Мапа місця № 4 поховань із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р. 583
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 583
- Fot. 24.** Miejsce pochówku nr 6 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 583
- Фото 24.** Місце № 6 поховань із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 583
- Fot. 25.** Mapa miejsca pochówku w skali 1:25 000 z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 584
- Фото 25.** Мапа місця поховань із масштабом 1:25 000 із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 584
- Fot. 26.** Miejsca pochówku według cech narodowych Niemców, Austriaków, Rosjan i Ukraińców z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsiach Uliczne i Gassendorf koło Drohobycza na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 2–17 października 1925 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 13–23. 584
- Фото 26.** Місця поховань за національними ознаками німців, австрійців, росіян і українців із ситуативного плану військових поховань 1916 року в селі Уличне та Гассендорфі коло Дрогобича за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Арк. 13–23. 584
- Fot. 27.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w dniu 27 marca 1916 r. we wsi Tustanowicze koło Borysławia na podstawie materiałów kontroli polskiej w dniach

- 2–17 października 1925 r.
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 46. 585
- Фото 27.** Ситуативний план військових поховань 27 березня 1916 року в селі Тустановичі коло Борислава за матеріалами польської ревізії 2–17 жовтня 1925 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Ark. 46. 585
- Fot. 28.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Rychticzi 585
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 49 585
- Фото 28.** Ситуативний план військових поховань 1916 р. в селі Рихтичі
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Ark. 49. 585
- Fot. 29.** Mapa z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Richticzi
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 49. 586
- Фото 29.** Карта із ситуативного плану військових поховань 1916 р. в селі Рихтичі
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Ark. 49. 586
- Fot. 30.** Miejsca pochówku z numerami z planu sytuacyjnego pochówku wojskowych z 1916 r. we wsi Richticzi
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Łuk. 49. 586
- Фото 30.** Місця поховань із номерами із ситуативного плану військових поховань 1916 р. в селі Рихтичі
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Ark. 49. 586
- Fot. 31.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Wilszanik na podstawie materiałów kontroli polskiej z 1 grudnia 1923 r. 587
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. – Ark. 83
- Фото 31.** Ситуативний план військових поховань 1916 р. в селі Вільшаник за матеріалами польської ревізії 1 грудня 1923 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. – Ark. 83. 587
- Fot. 32.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. we wsi Pidbuż
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. 587
- Фото 32.** Ситуативний план військових поховань 1916 р. в селі Підбуж
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. 587
- Fot. 33.** Rysunek bramy wjazdowej na cmentarz we wsi Pidbuż z planu sytuacyjnego pochówku wojskowego z 1916 r.
 Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1886. 588
- Фото 33.** Рисунок в'їзної брами на цвинтар в селі Підбуж із ситуативного плану військових поховань 1916 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1886. 588
- Fot. 34.** Plan sytuacyjny pochówku wojskowych niemieckich i tureckich w 1916 r. w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli z 1 grudnia 1923 r.
 Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1842 – Ark. 83. 588
- Фото 34.** Ситуативний план німецьких і турецьких військових поховань 1916 року в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 1 грудня 1923 р.
 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1842. – Ark. 83. 588
- Fot. 35.** Miejsce pochówku nr 2 według planu sytuacyjnego niemieckich i tureckich pochówków wojskowych z 1916 r. w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej

kontroli z 1 grudnia 1923 r. Źródło: DALO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 1842. – Łuk. 83.	589
Фото 35. Місце поховань № 2 за даними ситуативного плану німецьких і турецьких військових поховань 1916 року в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 1 грудня 1923 року. Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 1842. – Арк. 83.	589
Fot. 36. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1916 r. w Drohobyczu na Zalissiu. Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 3766.	589
Фото 36. Ситуативний план військових поховань 1916 року в Дрогобичі на Заліссю. Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 3766.	589
Fot. 37. Niepodpisane zdjęcie armii austriackiej 15 września 1916 r. w Drohobyczu Фото 37. Непідписне фото військових австрійської армії 15 вересня 1916 р. в Дрогобичі	590
Fot. 38. Ruiny Rynku w Drohobyczu. Poczтівка datowana na 14 października 1916 r.	590
Фото 38. Площа ринок міста Дрогобича в руїні. Поштівка датована 14 жовтня 1916 р.	590
Fot. 39. Zdjęcie niemieckiego szpitala w austriackim więzieniu przy ulicy Truskawieckiej w Drohobyczu. Poczтівка 1916 r.	591
Фото 39. Фото німецького шпиталю у приміщенні австрійської тюрми по вулиці Трукавецькій в Дрогобичі. Поштівка 1916 р.	591
Fot. 40. Pomnik „Rycerza w zbroi” (z żelaza) wzniesiony na rynku na cześć zwycięstwa austriackiej armii imperialistycznej nad rosyjską 14 maja 1916 roku oraz wyzwolenia miasta i powiatu	591
Фото 40. Пам'ятник «Лицарю в зброї» (в залізі) встановленого на площі ринок на честь перемоги австрійської імпералістичної армії над російською 14 травня 1916 р. на честь визволення міста та повіту	591
Fot. 41. Pomnik „Rycerza w zbroi” (z żelaza) pod łukowatym lub krytym altanką skwerem na placu ku czci zwycięstwa austriackiej armii imperialistycznej nad rosyjską 14 maja 1916 r. Na cześć wyzwolenia miasta i powiatu	592
Фото 41. Пам'ятник «Лицарю в зброї» (в залізі) під арковим або альтанковим накриттям встановленого на площі ринок на честь перемоги австрійської імпералістичної армії над російською 14 травня 1916 р. на честь визволення міста та повіту	592
Fot. 42. Żołnierze armii austriackiej przed nieznanym domem w Drohobyczu. Zdjęcie z 1916 r.	592
Фото 42. Військові австрійської армії біля невідомого будинку в Дрогобичі. Фото 1916 р.	592
Fot. 43. Poczтівка z panoramą rynku w Drohobyczu w 1916 r. Zdjęcia pocztówek drukarni L. Rosensteina 1915–1917 r.	593
Фото 43. Поштівка із панорамою площі ринок в Дрогобичі у 1916 р. Фото поштівок друкарні Л. Розенштайна 1915–1917 рр.	593
Fot. 44. Pomieszczenia wewnętrzne polowego szpitala garnizonowego w Drohobyczu na terenie więzienia „Brygidki” przy ul. Truskawieckiej. 1916 r.	593

Фото 44. Внутрішні приміщення польового гарнізонного шпиталю в Дрогобичі на території в'язниці «Бригідки» по вул. Трускавецькій. 1916 р.	593
Fot. 45. Galicyjska posiadłość wiejska w okolicach Drohobycza. Sierpień 1916. Fot. W. Sadowy	594
Фото 45. Галицька сільська садиба в околицях Дрогобича. Серпень 1916 р. Фото за В. Садовим	594
Fot. 46. W drodze do szybów naftowych. Drohobycz, sierpień 1916. Fot. W. Sadowy	594
Фото 46. Дорогою до нафтових свердловин. Дрогобич, серпень 1916 р. Фото за В. Садовим	594
Fot. 47. Rolnictwo w Drohobyczu w 1916 r. Fot. W. Sadowy	595
Фото 47. Сільське господарство в Дрогобичі 1916 р. Фото за В. Садовим	595
Fot. 48. Stróż Jan Cjurlik (pseudonim Nowiński) z 1 Pułku Ułanów Legionu Polskiego. Pocztówka 1916 r.	595
Фото 48. Вахтмістр Ян Цюрлік (псевдо Новинський) 1-го полку уланів польського легіону. Поштівка 1916 р.	595
Fot. 49. Kondukt pogrzebowy szpitala garnizonowego w Drohobyczu na ul. Truskawieckiej na cmentarzu koło więzienia w 1916 r.	596
Фото 49. Поховальна процесія гарнізонного шпиталю в Дрогобичі по вул. Трускавецькій на цвинтарі біля в'язниці у 1916 р.	596
Fot. 50. Pogrzeb na terenie cmentarza przy niemieckim szpitalu garnizonowym przy ul. Truskawieckiej w Drohobyczu 1916 r.	597
Фото 50. Похорон на території цвинтаря біля німецького гарнізонного шпиталю в'язниці по вул. Трускавецькій в Дрогобичі 1916 р.	597

1917

Fot. 1. Plan sytuacyjny i rysunek pochówku wojskowych w 1917 r. na cmentarzu żydowskim w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 8 stycznia 1927 r.–4 listopada 1929 r. Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 2419.	597
Фото 1. Ситуативний план і рисунок військових поховань 1917 року на єврейському цвинтарі в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 8 січня 1927–4 листопада 1929 р. Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 2419.	597
Fot. 2. Drugi egzemplarz planu sytuacyjnego i rysunku pochówku wojskowych z 1917 r. na cmentarzu żydowskim w Drohobyczu na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 8 stycznia 1927 r.–4 listopada 1929 r. Źródło: DAŁO. – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 2419.	598
Фото 2. Друга копія ситуативного плану і рисунку військових поховань 1917 року на єврейському цвинтарі в Дрогобичі за матеріалами польської ревізії 8 січня 1927–4 листопада 1929 р. Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 2419.	598
Fot. 3-3a. Plan sytuacyjny pochówku wojskowych w 1917 r. we wsi Nowy Kropiwnik	

na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 5–7 stycznia 1930 r. Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 4524. – Ark. 21 (protokoły jednostki Podbużskiej).	598
Фото 3 -За. Ситуативний план військових поховань 1917 року у селі Новий Кропивник за матеріалами польської ревізії 5-7 січня 1930 року. 598 Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 4524. – Арк. 21 (протоколи Підбузьської частини).	598
Fot. 4. Rysunek pochówku wojskowych w 1917 r. we wsi Nowy Kropiwnik na podstawie materiałów polskiej kontroli w dniach 5–7 stycznia 1930 r. Źródło: APOL – F. 1. – Op. 30. – Nr ref. 4524. – Ark. 21 (protokoły jednostki Podbużskiej).	599
Фото 4. Рисунок військових поховань 1917 року у селі Новий Кропивник за матеріалами польської ревізії 5–7 січня 1930 року. Джерело: ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 4524. – Арк. 21 (протоколи Підбузьської частини).	599
Fot. 5. Wielkanoc we wsi Uliczne. 1917 r.	599
Фото 5. Пасха в селі Уличне. 1917 р.	599
Fot. 6. Zdjęcie ukraińskich Strzelców Siczowych. Kapitan Iwan Kossak, ksiądz kapelan Andrij Ptepiurski, malarz Julian Bucmaniuk, pułkownik Grygorij Kossak, chorąży Wołodimir Swiderski, chorąży Wasyl Kossak. Poczówka 1917 r.	600
Фото 6. Фотокартка Українських січових стрільців. Сотник Іван Коссак, отець-капелан Андрій Птепюрський, маляр Юліан Буцманюк, полковник Григорій Коссак, хорунжий Володимир Свидерський, хорунжий Василь Коссак. Поштівка 1917 р.	600
Fot. 7. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Drohobyczu. Kartka pocztowa z 5 grudnia 1917 r.	600
Фото 7. Церква Воздвиження Чесного Хреста в Дрогобичі. Поштівка 5 грудня 1917 р.	600
Fot. 8. Pożar szybu naftowego w Borysławiu z boku Truskawca. 15 stycznia 1917 r.	601
Фото 8. Пожежа на нафтовому шибі Борислава з боку Трускавця. 15 січня 1917 р. ...	601
Fot. 9. Poczówka z wizerunkiem austriackiego ambulatorium wojskowego na terenie Domu Sierot Żydowskich w Drohobyczu z 1917 r.	601
Фото 9. Листівка із зображенням австрійського військового лазарету в приміщенні Будинку для єврейських сиріт міста Дрогобича 1917 р.	601
Fot. 10. Park rekreacyjny przed szpitalem tureckim w Drohobyczu w 1917 r.	602
Фото 10. Парк відпочинку навпроти турецького лазарету в Дрогобичі 1917 р.	602
Fot. 11. Poczówka z 1917 r. z wizerunkiem wielkiego pochówku wojskowego w Drohobyczu	602
Фото 11. Поштівка 1917 р. із зображенням великого військового поховання в Дрогобичі	602
Fot. 12. Poczówka z 1917 r. z wizerunkiem pochówku bezimiennego żołnierza	602
Фото 12. Поштівка 1917 р. із зображення поховання безіменного солдата	602
Fot. 13. Rynek w Drohobyczu z 1917 r.	603
Фото 13. Площа ринок в Дрогобичі 1917 р.	603

Fot. 14. Austriaccy żołnierze w szpitalu wojskowym w Drohobyczu. 1917 r.	603
Фото 14. Австрійські солдати у воєнному лазареті міста Дрогобича. 1917 р.	603
Fot. 15. Dom i auto wojskowe w jednej ze wsi koło Drohobycza. Czerwiec 1917 r. Zdjęcie z archiwum oberlejtanta Franza Aloisa Welza	603
Фото 15. Хата і авто військового в одному із сіл біля Дрогобича. Червень 1917 р. Фотографія з архіву обер-лейтенанта Франца Алоїза Вельца	603
Fot. 16. Kościół i polna kolumna we wsi Schodnica. Maj 1917 r. Zdjęcie z archiwum podpułkownika Franza Aloisa Welza	604
Фото 16. Церква і польова автоколона села Східниця. Травень 1917 р. Фотографія з архіву обер-лейтенанта Франца Алоїза Вельца	604
Fot. 17. Dom wczasowy dla żołnierzy niemieckich w Drohobycz przy ul. Stryjskiej. Z albumu <i>Wzmianka o Drohobycz-Galicji</i> , Hanower (Niemcy), 1917 r.	604
Фото 17. Будинок відпочинку для німецьких солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.	604
Fot. 18. Czytelnia domu wczasowego żołnierzy austriackich w Drohobycz przy ul. Stryjskiej. Z albumu <i>Wzmianka o Drohobycz-Galicji</i> , Hanower (Niemcy), 1917 r.	605
Фото 18. Читальний зал будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.	605
Fot. 19. Sala zabaw w domu wypoczynkowym żołnierzy austriackich w Drohobycz przy ul. Stryjskiej. Z albumu <i>Wzmianka o Drohobycz-Galicji</i> , Hanower (Niemcy), 1917 r.	605
Фото 19. Зал для ігор в будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.	605
Fot. 20. Pokój finansisty wydatków wojskowych w domu wczasowym żołnierzy austriackich w Drohobycz przy ul. Stryjskiej. Z albumu <i>Wzmianka o Drohobycz- Galicji</i> , Hanower (Niemcy), 1917 r.	606
Фото 20. Кімната фінансиста військових витрат в будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.	606
Fot. 21. Salon fryzjerski w domu wczasowym żołnierzy austriackich w Drohobycz przy ul. Stryjskiej. Z albumu <i>Wzmianka o Drohobycz-Galicji</i> , Hanower (Niemcy), 1917 r.	606
Фото 21. Цирульня перукаря в будинку для відпочинку австрійських солдат в Дрогобичі по вул. Стрийській. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.	606
Fot. 22. Kolonia niemiecka „Brygidki” („Korostów”) w okolicach Drohobycza. Z Albumu <i>Wzmianka o Drohobycz-Galicji</i> , Hanower (Niemcy), 1917 r.	607
Фото 22. Німецька колонія «Бригідки» («Коростів») в околицях Дрогобича. З Альбому «Згадка про Дрогобич-Галичину», м. Ганновер (Німеччина), 1917 р.	607
Fot. 23. Drewniany most nad rzeką Tismienicą w Drohobycz, czerwiec 1917 (Fot. W. Sadowy)	607

Фото 23. Дерев'яний міст через річку Тисменицю в Дрогобичі, червень 1917 р. (Фото за В. Садовим)	607
Fot. 24. Ulica Truskawiecka w Drohobyczu z widokiem na odnogę drogi „Na wzgórzu”, styczeń 1917 (Fot. W. Sadowy)	608
Фото 24. Вулиця Трускавецька в Дрогобичі з видом на дорожнє розгалуження «На Гірці», січень 1917 р. (Фото за В. Садовим)	608
Fot. 25. Ulica A. Mickiewicza w Drohobyczu. Pocztówka z wydawnictwa księgarni J. Pilpla 1917 r.	608
Фото 25. Вулиця А. Міцкевича в Дрогобичі. Поштівка видавництва книгарні Й. Пільпля 1917 р.	608
Fot. 26. Szeregowy USS Anton Kocko z braćmi (brat Wasyla Kocka i syn Iwana Kocka) ze wsi Młynki Szkolnikowe, między wsią Modrycze i Drohobyczem. Fotografia z 14 lutego 1917 r. z frontowym listem do rodziny na odwrocie	608
Фото 26. Рядовий УСС Антон Коцко із побратимами (брат Василя Коцка і син Івана Коцка) з присілку Млинки Шкільникові, що між селом Модричі і Дрогобичем. Фотографія 14 лютого 1917 р. із фронтовим листом для родини на звороті	608
Fot. 27. Wiejska rodzina Bojków koło chaty w okolicach Drohobycza. Matka z synem. 1917 r.	609
Фото 27. Сільська родина біля бойківської хати в околицях Дрогобича. Мати із сином. 1917 р.	609
Fot. 28. Kościół Św. Bartłomieja w Drohobyczu. Pocztówka z 1917 r.	609
Фото 28. Костьол Святого Варфоломія в Дрогобичі. Поштівка 1917 р.	609
Fot. 29. Pułkownik USS Grigorij Kossak. Pocztówka z 1917 r.	610
Фото 29. Полковник УСС Григорій Коссака Поштівка 1917 р.	610

1918

Fot. 1. Austriacki szpital wojskowy w Państwowym Gimnazjum im Franciszka Józefa I. Pocztówka z 1918 r.	611
Фото 1. Австрійський воєнний шпиталь у приміщенні державної гімназії ім. Франца Йосифа I. Поштівка 1918 р.	611
Fot. 2. Działdziniec Wojskowego Szpitala Garnizonowego na terenie drohobyckiego więzienia przy ul. Truskawieckiej w 1918 r.	611
Фото 2. Дворик військового гарнізонного шпиталю на території Дрогобицької тюрми по вул. Трускавецькій у 1918 р.	611
Fot. 3. Rynek w Drohobyczu z maja 1918 r.	612
Фото 3. Площа ринок в Дрогобичі у травні 1918 р.	612
Fot. 4. Polscy wojskowi i obrońcy miasta Borysława w listopadzie 1918 r. W centrum: por. Bolesław Czajkowski, inżynier, ppłk Stanisław Szczepanowski, 2. ppłk – Mieczysław Tyszkiewicz. Od lewej: 2. ppłk – Paweł Wójcikowski, kursant – Stawarski, kursant – Mercik	612
Фото 4. Польській військові та оборонці міста Борислава у листопаді 1918 р.	

У центрі: лейтенант – Болеслав Чайковський, інженер, підполковник – Станіслав Щепановський, 2-й підполковник – Мечислав Тишкевич. Зліва: 2-й підполковник – Павел Войціковський, курсант – Ставарський, курсант – Мерсік	612
Fot. 5. Drohobycka mała Synagoga. Pocztówka z trójjęzycznym napisem z czasów ukrainizacji w 1918 r.	613
Фото 5. Дрогобицька мала синагога. Поштівка із трьохмовним написом часів українізації у 1918 р.	613
Fot. 6. Mały targ w Drohobycz. Maj 1918 r.	613
Фото 6. Малий ринок в Дрогобичі. Травень 1918 р.	613
Fot. 7. Ukraińscy Strzelcy Siczowi w Boryslawiu. W centrum – koszowy Filip Lewicki. Grudzień 1918 r.	614
Фото 7. Українські січові стрільці в Бориславі. В центрі – кошовий Пилип Левицький. Грудень 1918 р.	614
Fot. 8. Kapitan Ukraińskich Strzelców Siczowych Iwan Kossak. Pocztówka 1918 r.	614
Фото 8. Сотник Українських січових стрільців Іван Коссак. Поштівка 1918 р.	614
Fot. 9. Oficer USS Petro Seniw (ur. 1895) ze wsi Młynki Szkolnikowe, między wsią Modrycze i Drohobyczem. 1918 r.	614
Фото 9. Офіцер УСС Петро Сенів (1895 року народження) із присілку Млинки Шкільникові, що між селом Модричі і Дрогобичем. 1918 р.	614

1919

Fot. 1. Pieczęć Dowództwa Bojowego epoki ZURL miasta Drohobycza przyłożona na zezwoleniu Komendanta Dowództwa Bojowego Drohobycza kpt. Ukarmy dla Grigorija Chodacznikowa na poślubienie z Osipą Piszkaniczną z dnia 20 listopada 1919 r. Źródło: Dział zbiorów Muzeum „Drohobycczyzna”. – F. Arch. – Nr ref. 5406. – 1 ark.	615
Фото 1. Печатка Бойової управи епохи ЗУНР міста Дрогобича на дозволі коменданта Бойової Управи Дрогобича сотника Укарми про дозвіл на шлюб Гриневі Ходачникові з Осипою Пішканівною від 20 листопада 1919 р. Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5406. – 1 арк.	615
Fot. 2. Pieczęć Państwowego Komisariatu Powiatowego w Drohobycz. z okresu rządów ZURL na piśmie komisarza Drohobycza A. Gorbaczewskiego o zezwoleniu na małżeństwo między chorążym Piotrem Nowosiłskim i Emilią Uniatycką, Drohobycz, 15 stycznia 1919 r. Źródło: Dział zbiorów Muzeum Drohobyckiego. – F. Arch. – Nr ref. 5407. – 1 ark. ...	615
Фото 2. Печатка Державного повітового комісаріату в Дрогобичі періоду уряду ЗУНР на повідомленні комісара Дрогобича А. Горбачевського про дозвіл на шлюб між хорунжим Петром Новосільським і Емілією Унятицькою, Дрогобич, 15 січня 1919 р.	

Джерело: Відділ фондів Музею «Дрогобиччина». – Ф. Арх. – Спр. 5407. – 1 арк.	615
Fot. 3. Obwieszczenie ukraińskiej Rady Narodowej miasta Drohobycza o wiecu ludowym, który odbędzie się 22 stycznia 1919 r. na Rynku	616
Фото 3. Оголошення Української Національної Ради міста Дрогобича про загальне народне віче, яке відбудуватиметься 22 січня 1919 р. на площі ринок	616
Fot. 4. Polski porucznik i dowódca kampanii borysławskiej w maju 1919 r. Stanisław Maczek, który w okresie międzywojennym otrzymał stopień generała	616
Фото 4. Польський поручник і керівник бориславської кампанії у травні 1919 р. Станіслав Мачек, який у міжвоєнний період отримав звання генерала	616
Fot. 5. Oddział III Korpusu Ukraińskiej Armii Halickiej w Stryju. Styczeń 1919 r.	617
Фото 5. Команда Третього корпусу Української галицької армії в Стрию. Січень 1919 р.	617

Zdjęcia z lat: 1914–1918; 1915–1916; 1916–1918; 1917–1918; 1918–1919; 1920

Фото літ: 1914–1918; 1915–1916; 1916–1918; 1917–1918; 1918–1919; 1920

Fot. 1. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918 Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3.	617
Фото 1. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр. Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3.	617
Fot. 2. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918 Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3. Wyciąg z dokumentu.	618
Фото 2. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр. Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194/ Kriegsvermessung Abt. 3. Вирізка.	618
Fot. 3. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918 Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 / Kriegsvermessung Abt. 3. Wyciąg z dokumentu.	618
Фото 3. Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні 1914–1918 рр. Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15591194/ Kriegsvermessung Abt. 3. Вирізка.	618
Fot. 4. Zdjęcie Rynku z archiwum fotograficznego Biura Prasy Wojskowej w Wiedniu 1914–1918	

- Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591194 /
Kriegsvermessung Abt. 3. Wyciąg z dokumentu. 619
- Фото 4.** Фото Площі Ринок із фотоархіву штабу військової преси у Відні
1914–1918 pp.
Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний
№ 15591194/ Kriegsvermessung Abt. 3. Вирізка. 619
- Fot. 5.** Zdjęcie okolic Drohobycza z widokiem na rafinerię „Polmin” z archiwum
fotograficznego komendy wojskowej prasy w Wiedniu 1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15591201 /
Kriegsvermessung Abt. 3. 619
- Фото 5.** Фото околиць Дрогобича з видом на рафінерію «Польмін» із фотоархіву
штабу військової преси у Відні 1914–1918 pp.
Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний
№ 15591201 / Kriegsvermessung Abt. 3. 619
- Fot. 6.** Zdjęcie dawnych pozycji rosyjskich i okopów wzdłuż linii kolejowej w kierunku
Górnych Gajów z archiwum fotograficznego dowództwa prasy wojskowej w Wiedniu
1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15431037 /
Kriegsvermessung Abt. 3. 620
- Фото 6.** Фото колишній російський позицій і траншей вздовж залізничної колії
у напрямку Верхніх Гаїв із фотоархіву штабу військової преси у Відні
1914–1918 pp.
Джерело: Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний
№ 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3. 620
- Fot. 7.** Dom dla jeńców wojennych na terenie więzienia w Drohobycz przy ulicy
Truskawieckiej. Lata 1915–1916 620
- Фото 7.** Будинок для військовополонених на території в'язниці в Дрогобичі
по вулиці Трускавецькій. 1915–1916 pp. 620
- Fot. 8.** Zdjęcie dawnych rosyjskich pozycji i okopów wzdłuż linii kolejowej w kierunku
Górnych Gajów z archiwum fotograficznego dowództwa prasy wojskowej w Wiedniu
1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15431037 /
Kriegsvermessung Abt. 3. 621
- Фото 8.** Фото колишній російський позицій і траншей вздовж залізничної колії
у напрямку Верхніх Гаїв із фотоархіву штабу військової преси у Відні
1914–1918 pp.
Джерело: Цифрова колекції Віденської національної бібліотеки, інвентарний
№ 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3. 621
- Fot. 9.** Zdjęcie dawnych rosyjskich pozycji i okopów wzdłuż linii kolejowej w kierunku
Górnych Gajów z archiwum fotograficznego dowództwa prasy wojskowej w Wiedniu
1914–1918
Źródło: Zbiory cyfrowe Biblioteki Narodowej w Wiedniu, nr inw. 15431037 /
Kriegsvermessung Abt. 3. 622
- Фото 9.** Фото колишній російський позицій і траншей вздовж залізничної колії
у напрямку Верхніх Гаїв із фотоархіву штабу військової преси у Відні

1914–1918 pp. Джерело: Цифрова колекція Віденської національної бібліотеки, інвентарний № 15431037 / Kriegsvermessung Abt. 3.	622
Fot. 10. Rynek w Drohobyczu lata 1916–1918	623
Фото 10. Площа ринок в Дрогобичі 1916–1918 pp.	623
Fot. 11. Petro Franko z mieczem w dłoni, syn ukraińskiego geniusza Iwana Franki. Salon fotograficzny miasta Stanisławowa „J. Iltis” przy ulicy Belwederskiej, lata 1915–1916	623
Фото 11. Петро Франко із шаблею в руках, син українського генія Івана Франка. Фотосалон міста Станіслава «J. Iltis» по вул. Бельведерській, 1915–1916 pp.	623
Fot. 12. Niemiecki szpital i cmentarz wojenny w pobliżu więzienia przy ul. Truskawieckiej w Drohobyczu 1917–1918 r.	624
Фото 12. Німецький шпиталь і військовий цвинтар біля в'язниці по вул. Трускавецькій в Дрогобичі 1917–1918 pp.	624
Fot. 13. Schematy typowych pociągów pancernych URL i UGA w latach 1918–1919	624
Фото 13. Схеми типових бронепотягів УНР і УГА у 1918–1919 р.	624
Fot. 14. Dom Lauterbacha. Zdjęcie zostało zrobione z balkonu domu, w którym mieściło się drugie kino miejskie „Wanda”. Początek lat dwudziestych	625
Фото 14. Кам'яниця Ляутербахів. Фото виконане з балкона будинку, у якому містився другий міський кінотеатр «Ванда». Початок 1920-х років	625
Fot. 15. Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w Drohobyczu, gdzie w 1914 r. miał miejsce pogrom Kozaków Dońskich. Pocztówka z początku XX wieku	625
Фото 15. Гімназія ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі у якій відбувся погром донського козацтва у 1914 р. Поштівка початку XX ст.	625
Fot. 16. Współczesne miejsce pochówku pod magazynami i na terenie jednostki wojskowej na ul. Truskawieckiej, niedaleko więzienia	626
Фото 16. Сучасне місце залягання поховань під складами та території військової частини по вул. Трускавецькій, біля тюрми	626
Fot. 17. Nowoczesne miejsce pochówku na terenie drohobyckiego kompleksu rekreacyjnego „Zalissia”	626
Фото 17. Сучасне місце залягання поховань на території дрогобицького відпочинкового комплексу «Залісся»	626

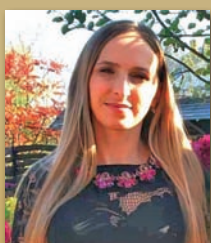
Bogdan Lazorak (Богдан Лазорак)

doktor historii, docent Katedry Współczesnej Historii i Nauk Historycznych Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwana Franki w Drohobyczu, dyrektor Miejskiej Instytucji Rady Obwodu Lwowskiego „Administracja Państwowego Rezerwatu Historyczno-Kulturalnego „Nagujewicze”, autor 200 prac historycznych, m.in. miasta Drohobycza XIX i połowy XX wieku, ropy naftowej „Kalifornii Galicyjskiej”, muzealnictwa i innych powiązanych tematów.

Beata Skwarek

doktor nauk humanistycznych, adiunkt Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych Collegium Witelona Uczelnia Państwowa. Autorka i współautorka wielu publikacji, organizatorka konferencji, koordynator projektów w partnerstwie z Ukrainą, w tym o tematyce historycznej i wolontariacie, Członek Stowarzyszenia „Wspólnota Akademicka”, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Koła Korespondentów Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej.

Tetiana Lazorak (Тетяна Лазорак)

magister edukacji pedagogicznej, starszy pracownik naukowy Muzeum im. Iwana Franki w Państwowym Rezerwacie Historyczno-Kulturalnym „Nagujewicze”. Prowadzi badania biograficzne Jurija Zojfera, zajmuje się historią gimnazjum Franciszka Józefa w Drohobyczu oraz historią i kulturą ziemi drohobyckiej, a także badaniem rękopisów w języku niemieckim Muzeum Iwana Franki w Nagujewiczach.

COLLEGIUM
WITELONA
Uczelnia Państwowa

Opracowanie zawiera istotne informacje dla poznania dziejów ówczesnego pokolenia Ukraińców i ich wzajemnych relacji ze środowiskiem innych narodowości. Autorzy pracy zwrócili uwagę na strategiczne znaczenie Galicji – przytoczyli wiele przykładów zaangażowania kierownictwa gimnazjum w sprawy kraju (Galicji) i Drohobycza, zwrócili szczególną uwagę na kwestie dotyczące ludności żydowskiej.

prof. dr hab. dr h.c. Stanisław Dąbrowski

Pracę wyróżnia szereg problemów naukowych, które nie zostały jeszcze szczegółowo omówione w historiografii regionu oraz cenne dokumenty archiwalne, materiały prasowe, źródła z prywatnych archiwów. W większości są one wprowadzane do obiegu naukowego po raz pierwszy. Publikacja pracy w dwóch językach (polskim i ukraińskim) przyczyni się do lepszego zrozumienia wspólnego dziedzictwa Polaków i Ukraińców w Drohobyczu i jego okolicach w przeszłości, a także do pogłębienia zrozumienia między naszymi narodami.

prof. dr hab. Leonid Tymochenko

ISBN 978-83-66552-52-4

